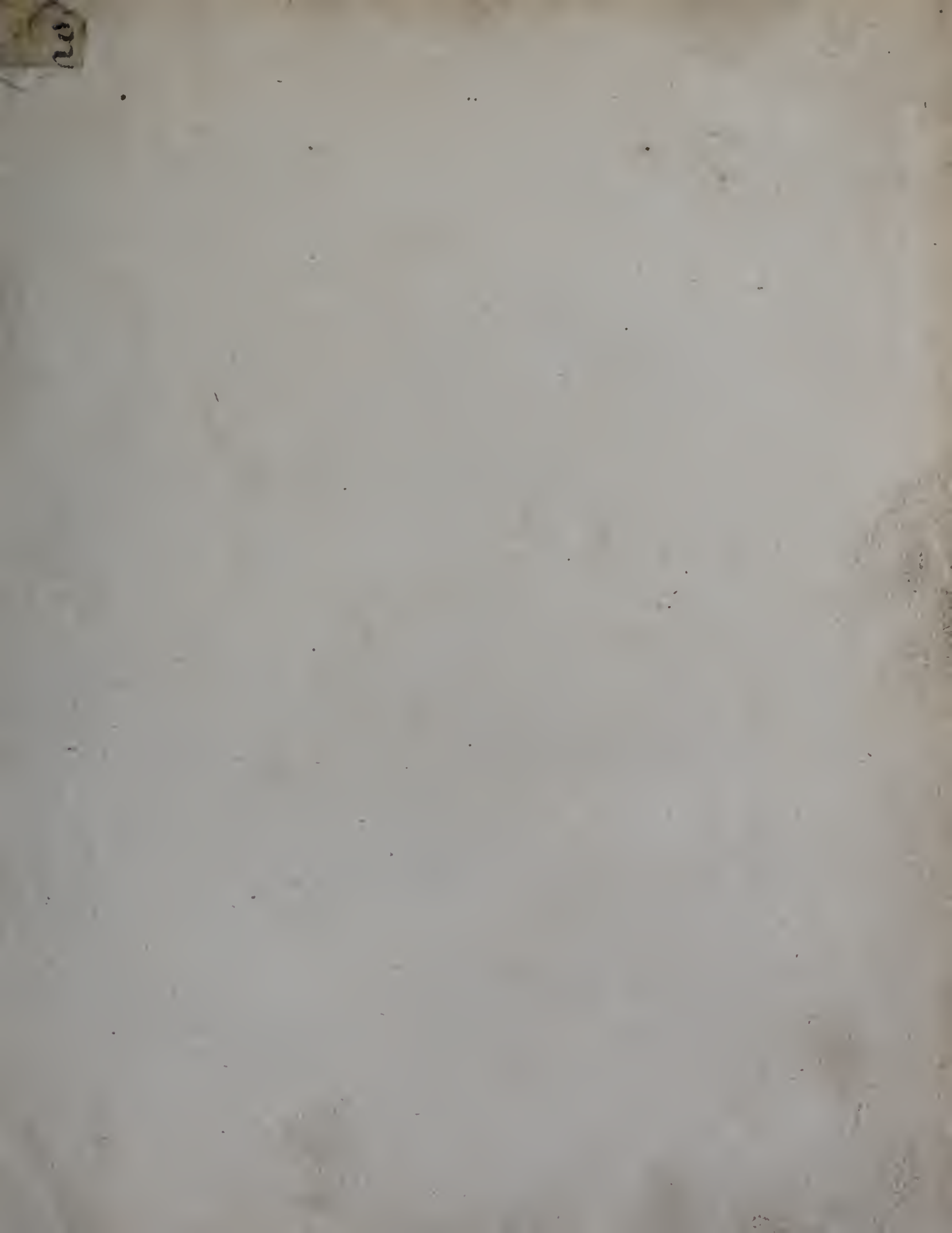
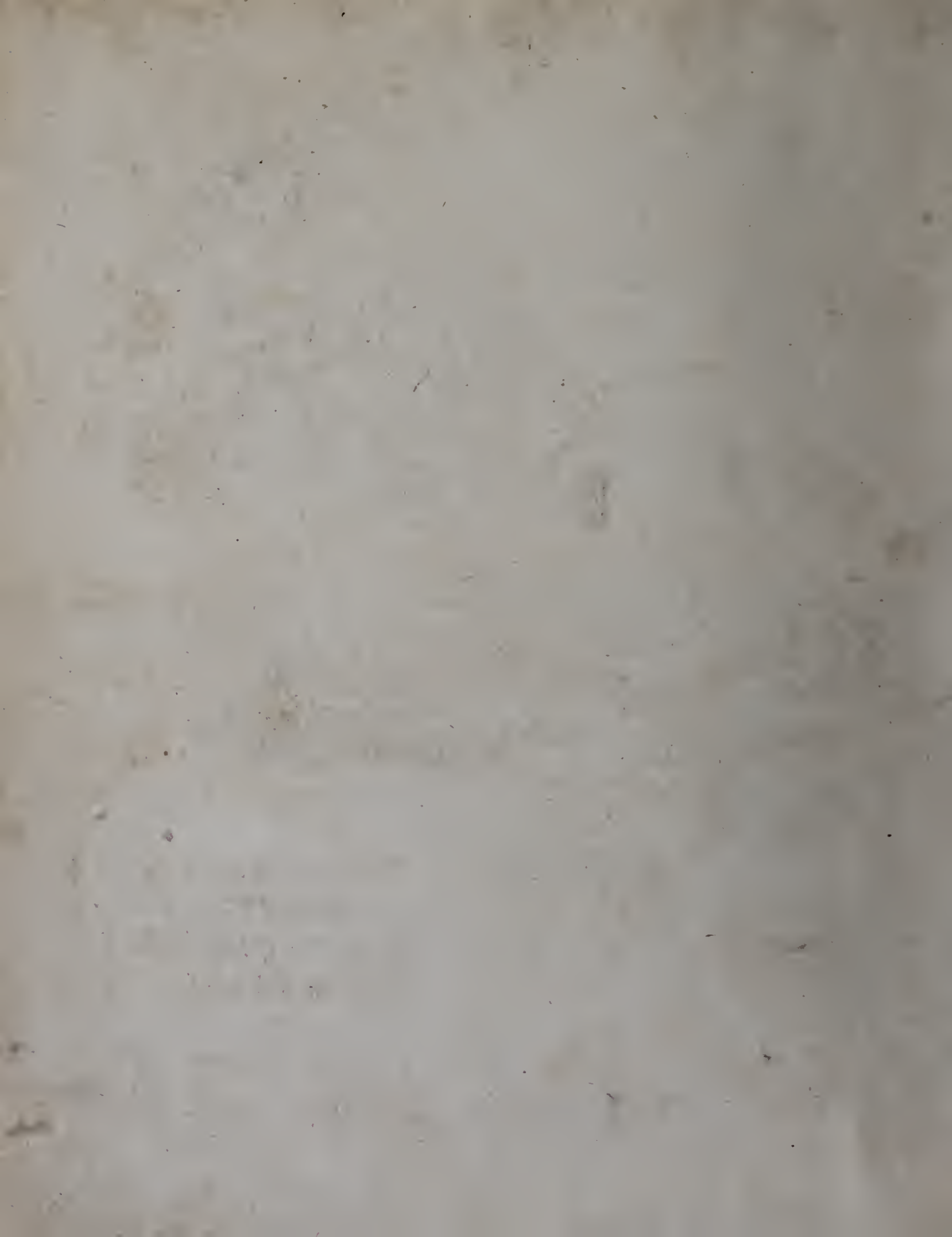

with 20 plates

and the first edition

't **TONEEL**
der
ONGEVALLLEN .
En **BYSPEL** *Van*
VORSTELYCKE
TREUR GEVALLEN .
door
L.V. BOSCH ,

A. Houbraken, jnv, et. fec.

H E T
T O N N E E L
D E R
O N G E V A L L E N,

Verhandelende in een Schat van Oude en Hedendaeghsche Voorbeelden, de Ellendigheden der Wereltsche Mogentheden, op en ondergang der Grooten, Borgerlycke en Staets-rampen, &c.

Midtsgaders het

S P I C I L E G I U M of B Y - S P E L

Van

V O R S T E L Y C K E
T R E U R - G E V A L L E N,

Verftreckende een Vervullinge van alle de Treur-Toncelen, der dingen, daer in voor by gegaen.

Door

L. V. B O S C H.

Doorgaens met schoone Konst-platen voorsien.

T E D O R D R E C H T,

Gedrukt by SYMON ONDER DE LINDE, Boeckverkooper, woonende aen de Vifch-
marckt, in de Gekroonde Druckerye. 1683.

J. B. E. M. C. E.

...

...

...

...

...

O P - D R A C H T

Aen de

*Hoogh-Edele , Hoogh-geboorene Vrouwe , Vrouwe
Hedwigh-Agnes : Frouwlijn van Brederode , Vry-Vrouwe
van Vianen , Armeyde , &c. Erf-Burghgrävinne van
Uytrecht , &c. Vrouwe van Cloetingen , Noordeloos , Haef-
zen , Herwijnen , Hellou , Nievelt . &c.*

GENADIGE VROUWE,

WY offeren uwe Genaden al-
hier een kleyn Geschenck , seeckerlijck een
kenteecken van plicht ; van een verplicht
Onderdaen aen sijn Heerschende Vrouwe.
Het is een Bewerp van Treurige Voorval-
len , en soodanigh is ons gantsche leven.

Het is dan een Spiegel van onse menschelijcken staet , en on-
der dat Character moet het seeckerlijck een krachtige Influen-
tie in ons gemoedt hebben. Wy vinden noyt beter bespiege-
linge als in de ellende van andere , en sulcks geeft ons noch
een Modificatie van geluck , ten opzicht van grooter Jammer
in veele. Wat kunnen wy beter doen , Genadige Vrouw ,
als uyt een schat van verdriet , een Rijckdom van vertroostin-
ge halen ? Soodanige Voorbeelden geven een krachtiger in-
druck in ons gemoedt , daer andere onverschillende Stoffe ,
lichtelijck voor by gaet. Sy sijn alle geen Personagien van

* 3

geringe

geringe staet , die dit Toneel betreden , Groote en Voortreffelijke Mannen en Vrouwen , speelen alhier een Jammerlijke rolle , gelijkse die op de Schouburgh des werelts gespeelt hebben : Sy verbeelden alhier in 't kort , het geene sy wilstloopig voorheen verhandelt hebben , met dit voorrecht evenwel , dat sy sulcks soo menichmael verbeelden, als onse leer-sucht het selve van hen vereyscht. Vermaeck en nut (indien wy ons niet grofflijck bedriegen) gaen hier handt aen handt ; en sulcks is de grootste welstant betracht , volgens de bekende Spreucke :

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Dat is

Hy heeft het alles tot het hoogste eynd gebracht ,
Die t'samen met vermaeck het ware nut betracht.

Uw Doorluchtige Voorfaten , Genadige Vrouwe, sijn hier niet geheel uytgeslooten , haer loffelijke Naem en Trouwe, gelijk de Geschichten daer van vol zijn, kunnen oock niet minder als hier in vloeyen, elders sullen wy misschien daer overvloediger in kunnen zijn. Echter is de wijtluchtige uytbreydinge van dat Vorstelijck Stam-huys foodanigh , dat geen bekortingen , geen Extracten en uytlegginge daer van ledigh kunnen zijn.

Wy kunnen ons geensints inbeelden , hier soo effen gegaen te hebben , dat wy de tanden van afgunst sullen ontvlieden , wat kunnen wy dan beter , als het schilt van uw Edel vernuft

nuft tot ons beschutsel te nemen. En seeckerlijck , die de gaven van uw Geest , en u weetkeurige betrachtinge , daer selfs uwe jeugdige Jaren mede verciert zijn , wil aen sien , sal my van ydelheyt noch van vleyerye beschuldigen. Dit en soodanigh is 't , Genadige Vrouwe , het gene wy uw Bescherming derven aanbeveelen ; alleen in verwachtinge van uw Genadige inwilliginge. En dit sal onse hoogste vergeldinge zijn , behalven , dat wy lange soo geluckigh mogen blyven , als onder uw Genadige gunst te roemen , dat wy zijn

GENADIGE VROUWE,

*Uw Genad. aldergehoorsaemste dienaer
en onderdaen,*

L. van den BOSCH.

Vianen desen
20. October 1683.

Aen

Aen den

L E Z E R.

 Y openen u Waerde Lezer hier weder een Toneel, waerlijck een Treur-Toneel, soo treurigh als wy u oyt geopent hebben; rijck evenwel in vertooningen, en niet spaersaem in onderwijfinge. Gy vinter de gantsche werelt in, dat groote Schouw-Toneel, in het kleyn. Indien verscheydenheyt vermaect, gy sult seeckerlijck alhier u lust vinden, en indien Voorbeelden konnen stichten, gy sult niet ongefticht hier van gaen. De oorfaeck van dit te Schrijven is, dat niet ick de Stoffe, maer de Stoffe my eerder gefocht heeft, vallende my, onder mijne Oeffeningen soo *Dru & Menu* in de handen, dat ick om mijn daer van te redderen, deselve op het Papier moest stellen. Wy fullen van onse ordere niet veel spreecken, de Geletterde fullen die wel verstaen, en soo laten wy dat en de rest op sijn beloop. Maer dit hebben wy voornamentlijk te seggen, dit Werck dient voor een groot gedeelte tot een vervullingh der bekende Treur-toneelen, zijnde eenige dingen voor by gegaen; maer de meeste met wille, na de ordere van onse stellinge achter gelaten, om dat het eerste Deel sprekende als alleen van Koningen, de mindere Vorsten van die veertien Eeuwen geen toegang heeft konnen geven, en dese sijn het meest die ons tweede Deel, en veel van het Eerste uyt maecken. De voorvallen onses tijts, sijn, om soo te spreken, noyt vervult, en brengen altijts yets nieuws voor, en dese (beneffens eenige naergelatene) maken het tweede Boeck van het tweede Deel uyt. Soo dat dit met recht een *By-spel*, of *Spicilegium*, of na-oogst mach genoemt werden. En alsoo meenen wy die Wercken hun vereysch te hebben gegeven. Dit is het gene wy den gunstigen Lezer, hier omtrent te seggen hebben. En alsoo, wenshende hem, den Goddelijcken zegen in de besicheden, fullen wy ondertusschen blijven

Gegeven in onse Boeckkamer,
den 20. October 1683.

U E, Aldergenegentste Dienaer,
L. van den BOSCH.

R E G I S T E R

Der Titulen van dit Boeck.

Eerste Boeck.

1. Hoofst-ſtuck. **G**odts Gerechtigheydt omtrent het ſtraffen van Eed-en Bondt-breucken. pag. 1.
2. Hoofst-ſtuck. **V**oortekenen van Ellenden en Nederlagen. pag. 8.
3. Hoofst-ſtuck. Van Droomen. pag. 12.
4. Hoofst-ſtuck. Van Hemels-teeckenen. pag. 15.
5. Hoofst-ſtuck. Van de Elementen of Hoofst-ſtoffe, en hunne Werkingen. pag. 20.
Schrickelijke brandt tot Londen. pag. 32.
Het ontſteecken van den Bergh Vefuvius, of Monte di Soma. pag. 34.
Het ontſtreecken van den Bergh Æthna. pag. 38.
Van den Bergh Hecla. pag. 40.
Van Aertbevingen. pag. 41.
6. Hoofst-ſtuck. Van verſchijningen en diergelijcken. pag. 47.
7. Hoofst-ſtuck. Tooveraers en Tooveryen. pag. 65.
8. Hoofst-ſtuck. Geestelijke Tooveraers. pag. 81.
9. Hoofst-ſtuck. Eenige andere verſchijningen. pag. 91.
10. Hoofst-ſtuck. Van Weerwolven. pag. 96.
11. Hoofst-ſtuck. Van de macht des Duyvels omtrent den Menſch, en andere Schepſelen. pag. 102.
12. Hoofst-ſtuck. Wonderlijke verloffinge. pag. 112.
13. Hoofst-ſtuck. Haet des Duyvels, tegens ouders en kinderen. pag. 120.

Tweede Boeck.

1. Hoofst-ſtuck. Echte Liefde. pag. 125.
2. Hoofst-ſtuck. Hoereerders en Overspeelders geſtraft. pag. 130.
3. Hoofst-ſtuck. Eer met de dood geboet. pag. 147.
4. Hoofst-ſtuck. Jaloſyfe. pag. 152.
5. Hoofst-ſtuck. Liefde tot het Vaderlandt. pag. 156.
6. Hoofst-ſtuck. Bloet-gewelt aengedaen. pag. 161.
7. Hoofst-ſtuck. Tyranny geſtraft. pag. 175.

**

8. Hoofst

Register der Hoofstucken.

8. Hoofstuck. Eed-breucken. pag. 182.
9. Hoofstuck. Milhandelingh der Kinderen tegens hun Ouders. pag. 185.
10. Hoofstuck. Ouders die hun Kinders verslinden en dooden. pag. 188.
11. Hoofstuck. Verraders gestraft. pag. 192.
12. Hoofstuck. Oversten door hun Krijgs-knechten gedood. pag. 201.
13. Hoofstuck. Wreetheden. pag. 203.
14. Hoofstuck. Wreetheden van eenige Tyrannen. pag. 208.
15. Hoofstuck. Uytwercksels van Vorstelijcke gramschap. pag. 217.
16. Hoofstuck. Voorbeelden van een ongeluckige dood. pag. 222.
17. Hoofstuck. Wederspanningheyt gestraft. pag. 225.

Derde Boeck.

1. Hoofstuck. Bittere wraeck en wreetheden. pag. 229.
2. Hoofstuck. Bittere straffe. pag. 240.
3. Hoofstuck. t'Samensweeringen. pag. 243.
4. Hoofstuck. Trouwloose Echt. pag. 253.
5. Hoofstuck. Verraders. pag. 258.
6. Hoofstuck. Sware Nederlagen. pag. 268.
7. Hoofstuck. Bedroogen Recht. pag. 272.
8. Hoofstuck. Goddelijck Gericht. pag. 275.
9. Hoofstuck. Vorsten roof. pag. 284.
10. Hoofstuck. Natuur verkracht. pag. 287.
11. Hoofstuck. Moorden. pag. 290.
12. Hoofstuck. Duëllen. pag. 300.
13. Hoofstuck. Vreemde dood van Vorsten en andere. pag. 303.
14. Hoofstuck. Snoode moordadigheden. pag. 318.
15. Hoofstuck. Duëllisten en Campioenen. pag. 342.
16. Hoofstuck. Wisselvalligheden van Staet. pag. 355.
17. Hoofstuck. Wonderlijcke gevallen. pag. 359.

H E T
T O N E E L
 D E R
O N G E V A L L E N,

Verhandelende in een Schat van Oude en Hedendaeghsche Voorbeelden, de Ellendicheden der Wereltsche Mogentheden, op en ondergangh der Grooten, Borgerlycke en Staeds rampen, enz.

Eerste Boeck.

Het Eerste HOOFD-STUCK.

Godts Gerechtigheydt, omtrent het straffen van Eedt-en Bondt-breucke.

En Eedt hoe Heylighlijck gedaen, niet veel te achten, is een Vorstelijck quaet, dat in dese tijden zijn volle Wasdom gekregen heeft, en waerlijck hoe wel de Ouder tijden niet vry zijn van dese misdact, soo moeten wy evenwel bekenen, dat het nu in zijn vollen standt is, nu men gelooft dat men Godt selver een Radt voor de oogen drayen kan, en wijs soecken te maecken, dat men kan bestaen, met te seggen, *Non ego juravi dixi jurantia verba*, of dat men om Staets-wil den Eedt moet breecken. En in der daet ick weet niet, of eenige der voorgaende tijden, sulcke vuyle Eedt-en Bondt-breucke souden kunnen toonen, als onse Eeuwe

1.
Mijn-ee-
digheydt
van de
Koninck
Philip-
pus.

voort gebracht heeft ; daer men echter wel weet, dat Godt mijneedigheydt selfs, ja, voornamentlijk in groote Vorsten, altoos te huys soeckt. Onder de Oude versmaders en verachters van den Eedt, is Philippus van Macedonie een geweest, die in der daet noyt de Heyligheyd van Eeden en verbintenis boven zijn belangen heeft gestelt, oock heeft hy daer de straffe voor gedragen, zijnde als hy noch niet boven de 46. Jaren oud was, om gebracht, en een korte tijdt daer nae sijn geheele huys tot niet gebracht; want Olyimpias heeft Aridæus gedood, als mede den Soon, den welcken Philippus, by Cleopatra, de Nicht van Attalus, gewonnen had, die in een kopere Becken, daer rontsom heenen gestooct vuer, levendich gebraden heeft. De Kinderen van Cassander, die hy by Thessalonick, de Dochter van Philippus, geteelt had, zijn oock korts daer aen omgekomen, en eyndelijck sijn Soon Alexander, is naer al sijn groote Overwinningen, Ellendigh van de Zijne omgebracht.

2.
Mijn-eed
en Trou-
loosheyd
heyd van
Godwin,
Grave
van Kent.

Godwin Grave van Kent, wanneer de Engelsche, naer de Dood van Canutus den 3. Alfred den Soone van den verbannen Koninck Ethelred tot het Rijk weder riepen; heeft, des selfs deucht vreesende, veel lasteringen tegens hem gesmeet, en hem daer naer op den wech gedoodt, radende de Engelschen, dat sy Eduard den Darden, den Broeder van Alfred, tot het Rijk zouden roepen. Eduard aldus Koninck geworden zijnde, heeft den Grave Godwin, de Moordt aen sijn Broeder begaen, vergeven, en sijn Dochter Editha ten Houwelijck genomen, en hem, hoewel van wederspannigheydt beticht, in sijn geheel hersteldt. Godwin heeft evenwel het Goddelijck Gericht niet konnen ontvlieden, want het is gebeurt, dat sijn Soon Harald, die des Koninckx schencker was, den Koninck over Maeltijdt te drincken gaf, en dat deselve den beecker willende toereycken, met den eenen voet begoft te struyckelen, doch door behulp van den anderen, staende bleef, sonder evenwel yets van den Dranck te storten. Zijn Vader die mede aen de Tafel zat, seyde daer op: Siet hoe de eene Broeder den ander helpt. Op dit seggen, hoewel al boertende dier heen geseght, wierdt de Koninck Eduard ontroert, (want hem schoot de doodt van sijn Broeder Alfred te binnen,) en sich naer Godwin keerende, seyde: Alsoo sou mijn Broeder my ook hebben konnen helpen, indien gy het niet haddet belet. Dese misdadige Mensch vreesende des Konincks granschap, heeft sich selven begonnen te verschoonen, roepende God aen tot getuygen, van sijn onnozelheydt, met by-voegingh van een swaren Eedt, gelijk of de Koninck niet wist, wat van de zaeck waere, en dese Mijneedige hem sulcks konde

de ontgeven : in dese woorden , indien ick ô Koninck , oyt yets tegens u Broeder ofte tegens u geraden of gedaen hebbe , soo bidde ick u ; dat ick aen dese beete , (hy had een stucksken Broot in sijne handt) sticken mach. Hier op eet hy het broot op , maer het bleef hem foodanigh in de keel steecken , dat hy daer aen gestickt , en doodt daer heen gevallen is.

Polydorus Virgil: L. 8.

Tusschen den Koninck Ladislaus en Amurath , Turcksche Keyser , was een Vreede voor Thien Jaren geslooten , en met Eede bevesticht. Maer Ladislaus , door de Paus Engenius aengestooct , heeft de Vreede weder gebroocken , en is met zijn gantsche Macht , en groote vaerdigheydt in Walachie en Bulgaria gevallen , komende tot voor de Stadt Varna toe. Amurath oock een Grootte Macht by een verzamelende , is tegens Ladislaus te Velde gekomen , daer gaet een seer hevigh Gevecht aen , blyvende de Zegen lange in twijffel ; Eyndelijck Amurath tot de uytterste benautheyt gebracht zijnde , heste , gelijk men schrijft sijn ooggen naer den Hemel : en sprack dese woorden : ô Jezus Christus , siet dit zijn de Verbonden , die de Christenen sweerende by uwen Naem , met my opgerecht hebben , verloochenende alsoo U hunnen Godt , door hun Mijn-eedigheyt , daerom , indien gy Godt zijt , gelijk zy seggen , soo wreect dit ongelijck , dat my en uwen Heyligen Naem is aengedaen. Terstondt veranderde de standt van de Strijdt , en de Koninck Ladislaus wiert Doodelijck gewondt , elff Duysent Christenen verslagen , en Amurath verkrijght de Overwinninge , die hy verlooren achte te zijn.

^{3.}
Van La-
dislaus.

In het 1273. Jaer der Zaligheydt , is Rudolphus , Grave van Habsburg , pléchtelick tot Keyser verkooren , den welcke niet langh te vooren Hoffmeester van Ottocarus , Koninck van Bohemen was geweest. Dese om die oorfaeck den Keyser versmadende , wilde hem niet gehoorzamen , maer heeft Austria of Oostenrijck , met de naebuerige Landen ingenomen , en aen sich getrocken. De Keyser sent daer over Gezanten aen den Koninck , en eyscht van hem weder het gene het Keyser-Rijck toebehoorde ; maer dese heeft de Gezanten niet geacht , waer over een Oorlogh tusschen hem en den Keyser ontstaen is , in de welcke Ottocarus overwonnen zijnde , gedwongen wiert Oostenrijck af te staen , en de beleninge van het Rijck Bohemen en Moravia , van den Keyser te versoecken. Wanneer de Koninginne van Bohemen verstondt , dat sich de Koninck alsoo voor den Keyser had moeten verootmoedigen , heeft sy haer

^{4.}
Van Otto
carus.

Man met verwijt en beschimpinge bewogen, dat hy, zijn Eed en Verbont, dat hy met den Keyser had opgerecht breeckende, den Oorlogh weder aennam. In welcker Oorlogh Ottocarus weder overwonnen zijnde, de straf van zijn Mijn-eedigheydt gedragen heeft: Want Veertien Duyfent Bohemers zijn op de plaets gebleven, en de Koninck zelve van zijn Paerdt vallende, wordt in het vallen door zijn eygen Swaert gedood.

Munsterus in Cosmog. Lib. 3. &

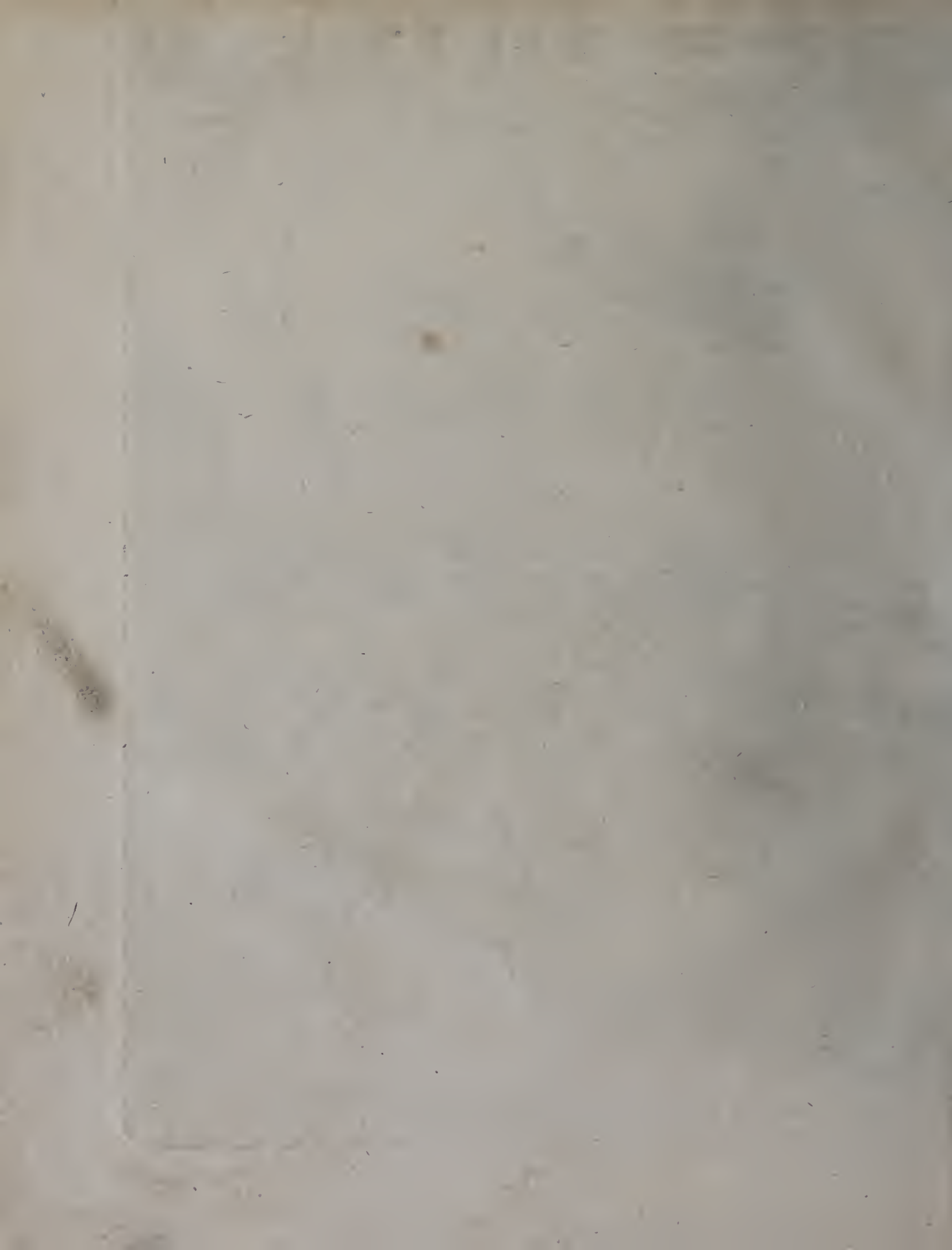
Chronic. Phil. Melanthon, L. 5.

Tassilo Koninck der Bojen, en schoon-Soon van Desiderius, Koninck der Longabarden, heeft reuckelooslyck tegens Karel den Grooten, als hy weder uyt Italien te rugge keerde, den Oorlogh aengevaigen. Carel ontmoet Tassilon met twee verscheydene Heyr-krachten, van de welke de eene zijn Soon Pipinus, door de Julische en Carinasche Alpes leyde. Tassilo door dese vaerdigheydt ontstelt, heeft Vrede verfocht, ende verkregen, welke Vrede tot Augsburgh, aen de Stroom Lijcus, die de Duytschers van de Bojen scheydt, gemaect is. Maer niet langh daer naer, Tassilo zijn Verbont breeckende, en met de nabuerige Hunnen en Avaren een Verdragh oprechtende, heeft den Oorlogh weder aengevangen, in de welke hy van de sijne niet alleen verlaten, maer oock van Eedt-en Bontbreucke beschuldicht, en Carel overgelevert is, van de welke hy, volgens de Salische Wet, tot af-standt van zijn Rijk veroordeelt is. Hy dan van den Throon gestooten, is te samen met zijn Soon Dedon, om hen alle gelegentheyd van weder op te staen te benemen, in een Klooster gestooken, het welke als noch niet verre van Heydelbergh staet.

5. In het Jaer des Heeren 1416. Heeft de Hertogh Johan van Bourgondie den Koninck van Vranckrijck, met een swaren Oorlogh aengetaft, zijn Landt groote schaede toegebracht, Parijs selfs bemachticht, en veel Bisschoppen, Priesters, Leraers, Leerlingen, en Borgers daer in wredelijck gedood. De Vrede wordt ondertussen weder gemaect, en voor het Autaer met het ontfangen van het Sacrament bevesticht, evenwel heeft de Koninck van Vranckrijck, tegens sijnen Eedt, den Hertogh Johannes opentlijck in zijn aenschouwen doen onthalsen. Maer dese dood van Johannes heeft des selfs Soon Philippus strengelijck gewroocken; Want met den Koninck van Engelandt een Verbont gemaect hebbende, heeft hy het gantsche Fransche Rijk, met een schrickelijcke Verwoestingh bedorven, en den Coninck tot sulck een benautheydt gebracht

A. Heubner fec.

gebracht , dat hy vóór een geruymen tijdt , zijn Rijck heeft moeten verlaten.

Burchard Eerst-Biffchop van Maegdenburgh , heeft in het Iaer 1314. de Stadt Maegdenburgh door een fware Belegeringe benauwt , gesterckt zijnde door de bystant van Frederick den eerften , Marck-Graef in Meijsen, den Hertogh van Bruyswijck, en andere Vorsten en Graven. De Borgers hebben hem dapperen tegenstandt getoont, en hun Vyand kloekmoediglijk afgewefen. De Vrede daer naer tuffchen hen gemaeckt zijnde , hebben de Maegdenburgers den Biffchop seeckere bedongene penningen getelt , en fich alzoó van allen aenftoot gevrijt. Maer hoewel de Biffchop fijn Trouwe op verfcheydene maniere verbonden had , heeft hy evenwel defelve Eedt-breuckigh gefchonden , en aengevangen de Stadt met nieuwe Vyandschappen te beledigen; Maer de borgers trachtende defe verongelijckingh te wrecken, hebben de Biffchop felve gevangen gekregen , en beflooten hem in den St. Jans Tooren valt te fetten. De Biffchop dit befluyt der Borgers verftaende, heeft fich tot ootmoedigheyt begeben , en de Ingezetenen alfoó tot mededogen bewoogen , belovende altoos een groot Vriendt en voorftander van de Stadt te zullen zijn , en niets van hun Réchten te verninderen , welcke beloften hy met het Sacrament bevesticht heeft. De Borgers dan hebben de Biffchop vry gefieldt, en verboden dat niemandt den felven yets van het voorgaende fou verwijten, maer belaft dat hem yeder alle eerbiedigheyt en gehoorfaemheyt bewijfen zou. Maer de Biffchop nu in vrydom gefieldt zijnde, keert weder tot zijn oude luyten , hebbende van den Paus Johannes de xiiij. quijtscheldinge van zijn Eeden verkregen , en vangt foo weder aen de Maegdenburgers alle Vyandschap toe te brengen, krijgende in Westphalen twaelf van de voornaemste Borgers gevangen; Den Raedt van Maegdenburgh , door dese verongelijckingen bewoogen zijnde , krijght den Mijncedigen Biffchop weder in handen, en befluyt hem in een vaste gevangenis. Ondertuffchen fijn Vrienden veelderhanden raedt-flagen tegens de Stadt aenvangende , is hy door den Kercker-bewaerder met een handt-boom , of gelijk andere Ichrijven , met een yfere Tralie doot geflagen , boetende alfoó zijn menichvuldige Trouwloosheden, en Eedbreucke.

6.
Van
Burchard
Eerst-Biff-
chop van
Maegh-
denburg.

De Keur-Vorsten onder malkanderen , over een Keyfer twiftende , willende den eene Adolphus van Nassou , en de andere Albert van Oostenrijck verkooren hebben , is daer uyt een fwaren Oorlogh in Duytslandt ontftaen , in de welcke by Spiers een fwaer Gevecht voorgevallen

7.
Ontrou-
weVor-
sten.

is, in de welke Adolphus van Nassou ter Doodt van Albertus gewont wiert. Daer sijnder die schrijven, dat alle die geene die Adolphus hebben tegen gestaen, ongeluckigh omgekomen zijn. De Graeff Albert van Haigerlogh is gedoodt, Otto van Ochsensteyn is verdroncken, den Bisschop van Ments is schierlijk in zijn stoel, van een vallende sieckte aengetaft, den Bisschop van Straetsburgh is van een Slager voor Fryburgh door stoocken, de Grave van Leyningen in raserny gevallen. Albertus selve is van Iohannes sijns broeders Soon gedoodt.

Wy hebben elders meer Voor-beelden van gestraften Eed en Bondt-breucke, dese zullen ons voor dit tegenwoordige genoegh zijn, by de welke wy de versweerdens van sich selven zullen voegen, die mede niet veel van dese valsche Eedt sweerdens verscheelen.

8. Hier van hebben wy een doorluchtigh Voorbeelt in Carel Hartogh van Mijne Eed Bourbon, dewelcke (gelijck Bellay verhaeldt) van die van Milanen een en Ver-groote somme Gelts om zijn Krijghs-lieden te betalen, eyschende, en de fwerkingh Milanesen, als zijnde door schattingen en gedurige Oorlogh uyt geput, van Carel deselve weygerde te geven, heeft hy hen beloofst, indiens hem, dese reyse van Bour-se aen dat Geld hielpen, dat hy hen noyt eenige moeylijkheydt meer aen zou doen, wenschende dat indien hy anders dede, dat hem de eerste Vyandlijke Kogel, die of in 't Gevecht of in 't Beleg geschooten wiert, door het Hooft mocht vliegen. Of gelijck Franciscus Guicciardinus de faeck verhaeldt, hy antwoordt de Milanesen, indien zy hem dertigh duy-sent Goude Kroonen, tot een Maend-geldt voor sijn volck wilden tellen, dat hy zijn Heyr-Leger buyten de Stadt sou voeren, biddende Godt te gelijck, dat, indien hy zijn beloften niet naerquam, de eerste Kogel die van de Vyand geschooten wiert, hem door het Hooft mocht gaen. De Milanesen steunende op dese beloften, hebben gedaen wat zy konden, om dese penningen by een te halen, gelijckse gedaen, en daer mede het Krijghs-volck betaeldt hebben, maer Hartogh Karel, dese penningen genooten hebbende, begint al weder met nieuwe af-parssinge voort te gaen. Korts daer aen, treckt hy met zijn Heyr voor Florencen, maer aldaer niet siende op te doen, ruckt voor Roomen, en bestormt de Stadt, en in het bestormen is hy door een Kogel, onseecker zijnde, door wien deselve geschooten was, ter Aerden geveldt, draegende alsoo een voorbeelige straffe van vervloeking, en moetwillige Mijne-cendigheyt.

9. Popielus Koninck van Poolen, die geduerende zijn Heerschappy, niet Ver-veel Roem-weerdighs uytgerecht heeft, had voor een gewoonte, met vloeking het andere woort te seggen, soo moeten my de Muysen verflinden. Waer-lijck

lijck tot een ongelukkig voor-teecken, de wijl sulcks sijn Soon gebeurt, is de elende des Vaders in daet op den Soon, die mede Popielus genoemt wiert. Dese na sijn Vaders dood, in een Kinderlijcken Ouderdom naergelaten zijnde, heeft op sijn voljarigheydt een Vrouwe getrouwt, maer echter tot alle dartelheydt en ongebondentheydt overgegeven zijnde, wiert, soo als hy in het midden van Vreughde en Vrolijkheydt was, door de Muysen, dewelcke uyt het Lichaem van sijn Oomen voort gekomen waren, dewelcke hy met sijn Vrouw door Venijn hadden ongebracht, op een wonderlijcke wijze aengetaft, vallende dit gedierte met vinnige beetten, den brassenden Tyran, sijn moordadige Vrouw en Kinderen, met zulck een woeden aen, dat geen dienaers noch lijf-schutten, die van hun Lijf konden weeren. Om hen te weeren, maecte men by dagh en nacht brandende Vuyren rontsom hen, maer het Gedierte ontsagh noch vyer noch van, om den Tyran en Tyrannin te vervolgen. Men keert sich dan tot een andere Hooft-stoffe, en set dit vervolgde Huys in Schepen op de Meyren, maer de Muysen volgen hen echter nae, doorknagen de Schepen, soo dat het water door de gaten indrongh, en de Schepen soudent hebben moeten sincken, waer door het scheeps-volck gedrongen wierdt de Schepen naer Landt te stueren, alwaer terstondt een andere troep van dese kleyne Vyanden, sich by de eerste voegt, die te samen zulck een aenval doen, dat het scheeps-volck vliedende, en hun Vorst verlatente, die sich nauwelijcks konde redderen. Hy besluyt sich dan, zijnde van voorstanders berooft, in den Toorn Crusvicza, met sijn Vrouwen Kinderen op: Maer wierdt aldaer oock haest van dese Vyanden besprongen, overweldight, en met sijn Vrouw en Kinderen verslonden. Het selfde wordt van den Bischop Hatto verhaeldt, die de arme Zie- len die naer broodt hongerde, en de Schueren had doen verbranden, en hun gejammer als het gepiep der Muysen uyt gebéeldt had, daer als noch den Muysen Toorn, in het midden van den Rijn staende, van getuyght. Van Popielus is onder een anderen tijtel meer gesproken.

van Popielus Koning van Polen, gestraft.

10.
Popielus met sijn Vrouwen Kinderen van de Muysen verslonden.

Wy hebben hier voor gewagh gemaect, van den Strijdt tusschen Ladislaus en Amurath, voorgevallen hier ontrent, moeten wy dit noch aenmercken, dat de Turcken uyt Asia, doen ter tijdt in Europa overgekomen zijn, in het aensien van de Italiaensche Vloot, en door behulp van de Genuesche Scheepen, daer Francisco Copdelmarius het gesagh over had, ontfangende dese voor elck hoost een Ducaet. Waerlijck een groote trouwloosheydt van Christenen, tegenshun medegenoten. Maer God heeft oock die niet onbeloont gelaten; Want de gierige Genevoisen, dit

11.
Genuesche trouwloosheydt, gestraft.

Geldt

Geldt tot Koopmanschap aenleggende , zijn met al hunne Schepen en schatten , jammerlijk alle op de Zee door een groot onweder vergaen , in vergelding van hun dienst , dese pesten van het Christendom , tot verderf van Europa , betoont en bewesen.

Het tweede HOOFT-STUCK.

Voor-teecken en van Ellenden en Nederlagen.

Nder de boven-natuerlijke dingen , moeten wy oock erkennen de voor-teecken en voor-zegginge van toekomende gebeurlijkheden , door soodanige openbaringh als uyt de Natuere noch Natuerlijke dingen te halen zijn. Wy willen evenwel niet ontkennen , dat veel dingen daer voor genomen werden , die het in der daet niet zijn , of met het hayr by gehaeldt werden , (maer wy laten van alles den lezer zijn oordeel vry en onbekommert.) Ondertusschen blijft het evenwel waer , het geene Herodotus seght ; Dat , soo menichmael groote jammeren , een Stadt of Volck staen over te komen , deselve door teecken en plegen voorgeboodtschapt te worden.

1. Voor den verwanten en borgerlijke Oorlogen , isser by de Aretiney Bloet uyt nu Arezzo , als over maeltijdt het broodt gebroocken wiert , bloet daer broot uyt-gevloeyt ; gelijk uyt de gewonde lichamen placht te geschieden. voort ge- Daer en boven isser seven geheele dagen langh een Hagel van steen geval- komen. len , daer bryfelen van gebroocke potten onder vermenght waren. En by de Samniten , heeft sich de aerde van selfs geopent , en een vlamme uytgegeven , die als tot aen den Hemel op-rees.

2. Door Italien zijn de Dieren , dewelcke gewoon waren by de Menschen te verkeer en , en van deselve gehandelt te worden , hunne stallen Tam Vee en weyden verlatende , met een jammerlijk geloey , gehinnick , en verwil- dert. blaet , naer de Bosschen en Bergen gevluht. Selfs oock de honden , welckers natuer is , sonder de Menschen niet te konnen leven , hebben met een schrickelijck gehuyt even als wolven , in het wildt gedwaeldt.

Paul. Oros : Lib. 5.

Ontrent de beginselen deser bewegingen en Oorlogen, heeft een Offe, verkeerende sijn geloey, in een menschelijke tael, in de voor-stadt van Roma, zijn ploeger aengesproocken, en gefeght, dat hy hem te ver-geefts voort-dreef, alzooder eerlangh geen Koorn, maer Menschen ont-breecken fouden.

3.
Spreec-
kende
Offe.

Het heeft oock stucken Vleesch seer dicht geregent, van het welke de Vogelen het meeste deel wegh genomen hebben; het overige is op de aerde cenige dagen lang, sonder stanck of verrottinge, of een leelijke gedaente te krijgen, blyven leggen.

4.
Vleesch
geregent.

Valer. Maxim: Lib. 1. C. 6.

In het 568. Jaer zijn Wolven en andere wilde gedierten, hun bosschen en wildernissen verlatende, al woedende binnen de wallen van de Stad Vienna in Vranckrijk ingevallen, veel Menschen die hun wreetheydt niet konden tegenstaen, verslindende.

5.
Wilde
beesten
vallen in
de Stede.

In het 932. Jaer, heeft tot Genua een Fonteyn van bloedt seer schrikkelijck gevloeyt. En weynigh tijts daer naer, hebben de Sarasijnen uyt Africa overgekomen, in Italia by naer geheel Hetruria of Toscanen verwoest; En Genua naer een swaeren langdurige Belegeringe tot de gront toe afgeworpen, en aldaer al dat manbaer was doodende; De Vrouwen en kinderen in Schepen geset, en met grooten roof wegh gevoert: het welke als de Genoveefche handelaers, die om hunnen handel te drijven, uyt waren, vernomen hadden, zijn die dese Sarasijnsche Roovers met alle macht op Zee gevolght, en hebben de selve ten deelen, met het swaert gedoodt, ten deelen in de Zee geworpen: En alsoo hunne Vrouwen en kinderen, uyt de klauwen deser Roofvogelen verlost.

Bloedige
Fonteyn.

6.
Kloeck-
moedig-
heyd der
Genovee-
sche.

Sebast. Franck.

Als Benedictus de achtste, den Pauselijcken Stoel bekleeden, is een Fonteyn, dewelcke voor heen seer klaer en helder water gaf, in bloedt verandert, na welck voor-teecken veel jammeren en ellendigheden gevolgt zijn. *Plat.*

7.
Fonteyn
in bloedt
verandert

In het 1484. Jaer der Zaligheydt, hebben Ravens, Krayen en andere Vogelen, een groot gevecht om hoogh in de Lucht verweckt, waer op den swaeren Oorlogh, tusschen de Fransche en Engelsche gevolght is.

8.
Vogel
gevecht.

In het 1526. Jaer, hebben in Thuninger-landt de Oyevaren seer hevig in de Lucht tegens malkanderen gestreden. Op het welke de be-
roerten

9.
Oyevaers
gevecht.

10.
Honden
woeden
na Milanē

roerten der boeren , by naer door de geheele Wereldt gevolght zijn.

In het 1541. Jaer , heeft men een verwonderlijk woeden van Honden uyt het landt , naer de Stadt Milanen gesien.

11.
Wateren
in bloedt
verandert

In het Jaer 1632. Heeft den Hemel en Aerde haer Wondere voort-teekenen voortgebracht, sich geene ontlatende, in sware slag-regenen, verdervende winden, stormen, en het geen daer meest uyt voort-komt, sware en onverdraeghlijcke siekten. De Aerde heeft sich vertoont, met bloedige druppelen over al besprenght; gelijk in Saxen oock geheele poelen in bloet verkeert zijn. Bloedt-issel in het broodt, inde Kaerssen, op de vloer en bladeren der boomen gevonden. In Ditsmarssen tot Edellack, is een kindt met twee hoofden en eenen buyck, en een twee-hoofdig kalf tot Sarzebittel geboren.

12.
Mensch
in een
hont ver-
andert.

Cluverus verhaeldt van een vreemt voorval, op desen tijdt geschiet, het welcke wel elders plaets behoorde te hebben, maer hier echter aengenomen wordt. Op de grensen van Moscovien was een Edelman, een Rent-of Schat-meester van beroep, genoemt Albert Pericoski, dese was gewoon de Gemeente, indiensse wat traegh was in haer lasten te betalen, terstont van hun Vee en beesten te beroven; als hy op seeckeren tijdt van huys was, heeft hy op eenen nacht al het Vee, dat hy met zulck een geweld de eygenaers afgehaeldt had, verlooren, wordende al het selve doot gevonden, beneffens het gene dat hem eygen toequam: hy weder van zijn reys te huys komende, ontfanght de bootschap van dit ongeval, van zijn vrouw; hier op begint dese verwoede mensch te grimmen en te baren, en geheele wagens van lasteringen uyt te braecken, zijnde noch vorder wel soo verwoedt, als een handbus naer den Hemel te lossen, voegende daer dese duyvelsche woorden by; *laet hem, die het Vee gedood heeft, het selve oock op vreeten, gy hebt niet gewilt dat ick het eeten sou, eet het dan selver.* Op dit rasende lasteren, vallen druppelen bloedts op desen verwoeden, die terstondt in een swarten hondt verandert is, en al huygende de doode Beesten aengreep, en begoft te verslinden, en noch langh daer naer heeft gedaen. De Vrouwe beswangert zijnde, is door zulck een schrickelijck Oordeel soo feer verschrickt, dat zy daer van gestorven is. Dit getuyghet dese schrijver niet alleen uyt oor, maer oock oogh getuygen te hebben.

Cluver. Epitom. Append. Lib. 10.

In het Jaer 1653. terwijl tot Regensburgh de Rijckx-dagh gehouden, en Ferdinandus de vierde van dien naem, Koninck van Hongariē en Bohemen

hem tot Roomfch Koninck verkooren wierdt , heeft het in Poolen bloet geregent , vallende op de handen en kleederen der menfchen warm , als het bloedt dat uyt den Neus valt. Men heeft oock aen de Engelsche ftranden in de lucht twee Scheeps-vlooten fien ftrijden , hebbende een groot Casteel in het midden ; het welck een voor-beduydingh van de fware Zee-gevechten tuffchen de Engelsche en Nederlanders is geweest. Meer diergelijcke gefichten zijnder in de lucht foo hier als elders gefien , en ver- toont , die ware voor-teecken en van de op-volgende Ellenden geweest zijn.

^{13.} Bloedigē regen.

Scheeps- ftrijdt in de lucht.

Cluyeri continuatio Noſtra.

Uyt de Eylanden van de Ægeefche Zee, wierdt ontrent dees tijdt door de Venetianen geboodfchapt , dat drie in Zee verdronckene Steden , Lit- tachia , Kalafario , en Guirikaria , geheele twee dagen naer malkande- ren fien hebben verthoont , foo dat zelfs de veften , de boomen en ver- vallene huysen , met bloedt befprenght gefien wierden.

^{14.} Verdrone ken lan- den kom- men bloedigh weder op.

Ick moet hier plaets geven aen twee Wonderheden , niet als voor- feg- gingen , maer als oorfaecken van ongevallen , en derhalven beter tot een andere plaets behoorende , maer dese vrygheyt zal my den billijcken lezer lichtelijck ten goeden houden.

Het eerfte van dese is dat Plinius verhaeldt , van een Spelonck of Hol in Dalmatia , aen de Zee-kandt , zijnde van een groote wytte , fteyl ne- dergaende , in het welcke , indien men het alderminfte gewicht werpt , foo ontftater , al is het weder noch foo ftill en fchoon , een grooten ftorm en dray-windt. Dit behoorde by het hol by Wyburgh gevoeght te zijn.

^{15.} Wonder- lijck hol.

Het andere Wonder is , het gene men van het Meyr van Pilatus in Switserlandt by Lucern verhaeldt ; dit Meyr is van een fwartachtigh ge- laet , en ftact in bergen en boffchen beflooten , fonder door eenige win- den beroert te konnen worden ; ftact derhalven onbeweeghzaam , fonder door regen of sneeu op te fwellen , of anders eenige op-vloeyinge of da- linge te lijden ; maer indien yemant een fteenken of yets anders daer in werpt , foo ontftaender aenftonts geweldige ftormen en onweders , met donder en blixem , daer de gantsche naer-buerige Landt-ftreeck en Steden , geen kleynen fchade door lyden. Hier om was het eertijds een fware mifdaet by dit Meyr te komen , en yets daer in te werpen , met de dood te boeten.

^{16.} Wonder- lijck Meyr.

Honfdorfius. in 10. prac.

Het derde H O O F T - S T U C K .

Van Droomen.

1.
Droom-
gezicht
van den
Keyfer
Theodo-
sius.

Ugenius zijn Letter-school verlatende , is eerst des Keyfers Valentinianus Lijf-wachter , ende daer naer des selfs Schatmeester geworden. Welcken staet als hy niet zediglijk genoeg konde dragen, heeft hy met Arbogastus een t'famen-sweeringe aengevangen, en des Keyfers Kamerlingh met gelt en beloften omgekocht zijnde, bewoogen, den Keyfer als hy sliep te verwurgen. Dese snoode Koninghs moort begaen zijnde, hebben Eugenius en Arbogastus de dwingelandye aen sich getrocken, een groote macht van Barbaren tegens den Keyfer Theodosius by een vergaderende, het uytterste en den Keyfer en de kercke gedreyght. Theodosius sich tegens hun snoode poginge stellende, en in groote swarigheden sich gevallen fiende, dewijl zijn Oorloghs macht kleyn van getal, en noch kleynder van moet was, heeft sich op den top van een bergh, daer hy sich gelegert had, in een kerckxke dat hy aldaer vandt, den geheelen nacht tot sijn gebeden begeven, en Godt den Vorst der heyr-scharen tot sijn hulp geroepen. Ontrent het krayen van de hanen, heeft hem de slaep overvallen; hem dacht in den droom, twee mannen in witte kleederen te sien, dewelcke op witte paerden sittende, hen aen-spraecken, belasten goets moets te zijn; met het aenkomen van den dagh de Wapenen aen te grijpen, en zijn troepen aen den Vyand te brengen; want zy souden zijn mede-hulpers zijn, waer toe zy van Godt gesonden waren. De Keyfer dit gesicht hebbende gesien, laet niet af sijn gebeden tot Godt te vervolgen. Het selfde gesicht is een van de Krijghs-knechten voorgekomen, die het sijn Hopman vertelt heeft. Dese brengt hem tot de Trybuyn-meeester, en dese tot den Veldt-overste; dese oordeelende dat dit niet te versmaden was, stelt den Krijghs-knecht voor den Keyfer; waer op deselve seyde, Dit gesicht is den soldaet niet om mijnent wil voorgekomen, maer op dat niemant dencken zou, dat ick, tot den strijdt begeerigh zijnde, dien droom versiert hebbe. Hy, gelijk hem geboden was, voert sijn kleyne Macht naer den Vyand, vindende tot sijn hulp stercke winden, die voor en tegen den Vyand met geweld aen-bliesen, en overwint alsoo door Goddelijcke hulp de Barbaren.

Orozius. Lib. 7.

Als

Als de Britannen door een swaren Oorlogh van Aribo en Agriero, Koningen der Cimbren en Deenen, gedrukt wierdt, heeft de Koninck der Britten, Alfred, den Biffchop Cuthbert nu al over eenigen tijdt gestorven, en als een seer heyligh man geacht, in zijnen droom gesien, die hem vermaenden goets moets te zijn, nademael hy de vyanden overwinnen zou; dit soude het teecken der waerheydt van sijn zegen zijn, dat, hoewel nu alles door het ys bedeckt en besloten lagh, de visschers evenwel, naer een kleynen stroom gefonden, hem echter een groote menichte visschen toe-brengen souden, en nauwelijcks was hy ontwaeckt, of de visch wordt hem toegebracht. Hy vorders hoorende zijn Moeder diergelijcken droom, die haer voorgekomen was, vertellen, heeft aenstondts den Vyand besprongen, een deel van de selve verslagen, een deel gevangen genomen, en tot het Christen Gelove gebracht, en de rest het Eylandt uyt gedreven.

2.
Van Alfred Koninck van Britannia.

Fulgof. Lib. 1. C. 5.

Wy konnen hier niet voor by gaen, hoewel van ouder herkomst, het geen van Atterius Rufus, Roomsche Ridder, geschreven wordt. Als tot Syracusa een swaerde vechtery het volck ten besten gegeven en vertoont wierdt, had dese des nachts te vooren gedroomt, dat hy van een Retarius (een slaghe van vechters die in de cene handt een Net voeren, datse hun tegenstanders over het hoofd weten te halen) doorsteecken wierdt, en verhaelde dese droom in de schouw-plaets tegens zijn vrienden. Het gebeurde nu, dat dicht by de plaets daer dese Ridder zat, een nette-vechter en een Mirmillo (mede een slaghe van kampers) in het parck gebracht wierden. Soo haest als de Ridder dese Nette-kamper sagh, wiert hy hem kennende den selven te zijn, die hem in den droom verschenen was, en wilde derhalven uyt sijn plaets op-staen, en om het gevaer te schouwen henen gaen; maer sijn gesellen hem daer over als bespottende, waren de oorsaek dat hy zitten bleef. De Nette-kamper eyndelijck sijnen tegenstaender tot aen dese plaets gedreven hebbende, meende hem te door-steecken, maer missende, doorstack Atterius, en maecte alzoo sijnen droom waer.

3.
Droom van Atterius Rufus.

Terwijl Dionysius sich als noch tot Syracusa in een gemeene Staet onthield, heeft seeckere Vrouwe, van geen verachte staet, Himera genoemd, gedroomt, dat zy tot in den Hemel op-geklommen was, en aldaer al de wooningen der Goden door-sien hebbende, een sterck man, geel van verwe, vol sproeten in het aengesicht, met yseren keetenen gebonden,

4.
Droom ontrent den Tiran Dionysius.

bonden voor Jupiters voeten sagh leggen. Zy die gene die haren leytsman was, vragende wie die gebonden man was, had tot antwoord gekregen, dat deselve het ongeluckige noot-lot van Sicilie en Italie was, het welcke eens ontbonden zijnde, veel verderfsaen Landen en Steden toe zou brengen; welcken droom sy des anderen daeghs aen veel bekende verteldt heeft. Als nu dese Dionysius, door het rampsaligh lot der Sicilianen, van een gemeen man tot Staet en Heerschappy verheven wiert, en dese Vrouwe Himera hem onder een werelt van aenschouwers binnen de Stadt Romen sagh, riep zy over luyt, dat dit de selve man was, die zy in den droom had gesien. Als dit Dionysius ter ooren quam, heeft hy niet geruyst voor dat de Vrouwe gedoodt was. Veyliger was de droom van zijn Moeder, dewelcke van hem swanger zijnde, had gedroomt, datse een kleynen Satijr gebaert had. Zy daer over de droom-bedieders vragende wat dese droom mocht bedieden, seyden die, dat haer geboorte de grootste en machtighste der Graven worden zou.

5. De Moeder van Georgius Castriot (die om zijn dapperheydt, van de Droom van we- gen Scanderbegh. Turcken Scanderbegh of Heer Alexander genoemt is geworden, en de selve soo veel te doen heeft gemaect) swanger zijnde, droomde dat zy een slange had gebaert, die soo groot was, dat sy geheel Epirus met sijn lichaem bedeckte, het hooft in Turckyen op-stack, en dat verslond.

6. Wanneer Xerxes met vijf-hondert duysent mannen de Griecken den Oorlogh had aengeseght, hebben die van Athenen, daer over ontsteldt, Droom van Neocles. Agesilaus den broeder van Themistocles uyt-gesonden om de gestalte van den Vyand te verspieden. Dese zijn Vader Neocles had even te voren gedroomt, dat hy zijn Soon sonder handen sagh. Agesilaus is in een Barbarisch gewaet naer het Persische Leger gegaen, alwaer hy Mardonius een van de lijf-wachters van Xerxes, menende hem den Koninck te zijn, gedoodt heeft. Hier over gevat zijnde, wordt hy voor den Koninck gebracht, als dese nu besigh was met het offeren van een Osse, op den Altaer van de Son, heeft Agesilaus zijn rechterhand in het vuyr gestooken, en sonder eenigh gesucht, het verbranden van dat lidt uytgestaen. Als nu een yeder hier over verbaest stont, is hy uyt de banden los gemaect. Maer als hy seyde: foodadigh zijn wy Atheniensers alle, en soo gy het niet gelooft, ick sal de slincker-handt oock verbranden: Xerxes hier over ten alderhoogsten verschrickt, heeft Agesilaus, die sijns Vaders droom genoegsaem bewaerheydt had, wel doen bewaren.

Het vierde HOOFT-STUCK.

Van Hemels-teecken.

WY hebben hier voor van Hemels-teecken gerept, dewelcke onse Oorlogen tegens onse nageburen hebben voorgespelt, hier moeten wy noch eenige verhandelen, die van dien grouwelijken verderflijcken Oorlog in Duytslandt, tusschen den Keyser en de Sweden, de verschrickelijke voor-loopers zijn geweest, sonder dat wy gesint zijn, uyt een groot getal, dat hier en daer van dese wonderen te vinden is, meer als dese tegenwoordige op te halen, om niet in een te groote lanckwijghydt te vervallen.

Tot Tubingen is in het Jaer 1630. op den 25. van Januarij, dit tegenwoordige aen den Hemel gesien, gelijk d'Heer Willem Schickaert, Professor van de selve Stadt waergenomen, en in een Tractaetje en verhandelingh in het licht gegeven heeft, waer uyt dese tegenwoordige getrocken is. Op den avond dan van desen dagh, een weynigh voor 7. uren, heeft men aen den klaren Hemel, tegens het Noord-westen, on-versiens yets wits vernomen, niet gelijk een wolck, verdrijvende aen de kanten, maer fijn, glat en gelijk een ey van gedaente, en een heldere schijn van sich gevende; dit stondt aldus lange stil. Na 7. uren vertoonden sich te wederzijde noch twee andere wolckskens, die aen de rechter zijde een omgekeerde ketel niet ongelijk, de andere een slijpsteen gelijk zijnde, zy waren beyde sneeu-wit, en glinsterde soo helder, dat het gantsche omleggende geweste daer door verlicht wierdt. Het licht hier van was niet stil, maer bewegende sich gedurigh, dan verdween het eens, dan quam het eens weder. Dit geschiede alleen tegens het Noord-westen. Maer ontrent half 8. uren, vertoonde sich een veel grooter lichaem tegens het Noorden, als een wit mes, het welcke uyt een luchtige plaets nedervalt; dit lichaem wiert vast grooter en grooter. Ontrent 8. uren begoft dit wonder-werck, het welck dus lange had stil gestaen, toonende alleenlijck een kleynen blixem; Van de welcke sommige stralen snel uyt-schooten, andere sich lanck-samer uyt-breyden. Van onderen in het Noorden vertoonde sich een seer heldere Pyramide, of driekantige Colomme, gelijk noch twee andere op de slinker zijde, schietende alle beweeghlijke stralen uyt, die somwijlen op-hielden, en dan weder

Tot Tu-
bingen.

weder uyt-vloogen , tot dat eyndelijck in het midden van des Hemels hooghte , de verftroyde deelen ſich weder by een verſamelden , in verſcheydene , doch meeftendeel hoeckachtige hoopkens , ſommige met neffens hangende vleugels afgedeelt , die ſich gelijk als in ſlagh-ordeningh gingen ſtellen. Hier op zijn de parthyen , dewelcke nu alleen met hun beyden waren , maerte weder zijde verſcheydene hoopen hadden , op malkander als aengevallen , maeckende gelijk als een groot gevecht , en ſulcke dampen , dat men door den roock niets eygentlijck meer konde ſien , vliegende den roock ſoo eygentlijck door malkanderen , als of men met muſquetten op een geſchooten had. De Boeren hier en daer ten platten lande , ſeyden ſelfs het kraecken , doch wat duyſterlijck , gehoort te hebben. Men ſagh oock beſcheydentlijck de Piecken of ſpieſen , gelijk als ontelbaere lange rieden , die eerſt recht op-ſtaende , en daer na tegens malkanderen gevelt wierden. Men heeft oock geſien dat in het Krijghs-heyr aen de rechter zijde , verſcheyde reysen een ſchoon Vaendel geſlingert wiert. Dit Vaendel was alleen geverwt , dat is te ſeggen , niet geheel grauww gelijk de Troepen van deſe Heyren , maer in ſchijn van een regen Boog , en wat bleycker , doch wat teycken daer in mocht ſtaen , kondemen niet ſien ; oock niet eygentlijck onderſcheyden , welke Parthy voordeel op den anderen had ; dewijl zy alle onverſiens weder verdweenen.

2.
Tot Stut-
gart,

Tot Stutgart in het landt van Wurtenburgh , is des avonts ontrent 7. uren dit Wonder-teecken geſien ; in het eerſte vertoonden ſich een grooten Regenboogh , of *Iris Lunaris*. Op deſen Boog , gelijk als op een ſchouw-Toneel , ontſtondt een gevecht , gelijk offer tuſſchen veel blinckende ſpieſen heen en weer ſchitterende , vuer en vlammen flickerden , het welke ſeer ſchrickelijck te aen-ſchouwen was : dit duerde geen uur , ende verdween weder van langer-haendt.

3.
Tot
Franck-
fort,

Tot Franckfort aen den Mayn , heeft ſich ontrent den ſelven tijdt , des s'nachts , het volgende aen den Hemel vertoont. In het eerſte quam een witte ſtoffe , als langhs den wegh van Fridburgh aen trecken , in een vier-kantige gedaente , gelijk als of het een ſlagh-ordeninge geweest ware. Als ſich dit nu een wijltijds had vertoont , quam van de andere zijde een witte ſtoffe , heel lang en ſmalachtig , tegens de andere aen trecken ; gelijk of deſe laetſte door de eerſte heen wilde breecken , ſchietende veel ſtralen tegens malkanderen. Als dit nu aldus een wijl geduert had , trock oock de lange ſtoffe op de andere punt , en vervolgens de andere hoeken van het vierkant aen , ſoo datſe het ſelfde geheel rondt liep , gaende van alle kanten de ſtralen op malkanderen gedurigh uyt , gelijk of ze vochten

vochten of fchermutzeerden. Onder dit ftrijden wierden de hoopen al-
lenigkens kleynder en kleynder, tot dat ten laetften de lange, diē de eer-
fte aenval hadt gedaen, geheel vernieticht wierdt: oock was het vier-
kandt op veel nā foo groot niet als voor-heen: eyndelijck verdween de
cene met de ander.

Op den 25. van Louw-māndt, zijn diergelijcke Wonderen oock in
Silefien gefien, gelijk van geloofwaardige lieden aengeteykent is. In het
begin vertoonden ſich veel vyerige ſtralen, rontſom den gantschen He-
mel heen, den geheelen nacht door, tot op het aen-breecken van den
volgenden dag. Dese vyerige ſtralen zijn aen alle hoecken, op een kleyn
vleccken dat in 't midden van den Hemel alleen ſtondt, en ſonder ſtralen
ſich vertoonde, en omtrent ten 9. uren des avonts, ſich in een Arents
gedaente (doch ſonder dat men het hoofd of de voeten bequamelijck kon-
de onderſcheyden) veranderde, aengeſchooten, het ſelve geheel over-
vallende, gevende een gekletter, dat van veel gehoort is geworden.

4.
In Bohe-
men, Oo-
ſtenrijck
en Sileſie!

Op den 26. van deſelve Maent, heeft men tuſſchen Keltzen, een mijl
van Sweytnits, onder den Hottenbergh, een ſtreke naer middernacht,
den Hemel in het eerſten ſeer troebel gefien; maer als korts daer naer
de Maen op gingh, foo trocken al de wolcken naer deſelve toe, en zijn-
de deſelve nauwlijckx een mans hooghten op-gerefen; trockenſe al tela-
men achter de Maen naer den Horifont, en bleven in een lange rye, van
den morgen af, tot aen den avont toe, ſtil ſtaen, maer wierden kool-
ſwart. Alleen waſſer een kleyn wolckſken byſonder, en wat hooger op
naer het Noorden, dat lange alleen bleef. Hier op ontſtater Noort-
waerts een lichte Wolck, die foo helder ſcheen, als de Maen ſelve, uyt
deſe groeyden meer kleynder, en terſtondt wat grooter ſtralen, die de
eene wat vyeriger als de andere waren, tot dat ſe ſich tegens den avont
gelijck een groot Krijghs-heyr vertoonden. Tegen dit, quam in een oo-
genblick een ander aen, die op het hevichſte tegens malkanderen ſtieten,
en men ſagh niet alleen als van Muſquetten en Piſtoolen den blixem en
den roock, maer oock als van groote ſtucken Geſchuts, foo dat het vyer
en den damp byna de helft van het halve rondt des Hemels vervulde. Men
ſagh Paerden en Menſchen tegens malkanderen aen-reyen en ſchieten,
ſelfs eenige nedervallen, andere vluchten, keeren en wenden, niet an-
ders dan of het een vertooningh van lovende menſchen waren geweest.
In de plaets in de Lucht, daer ſich dit vertoonde, was foo door-ſchij-
nende, dat men te wederzijden het geheele Heyr ſien konde. Die ge-
ne die van 't Weſten quāmen, ſetten geweldigh aen, maer moſten me-

nich-

nichmael de vlucht nemen ; keerende echter soo menichmael weder om , en soo hevich aenvallende , als ofze gewiffelijck de andere vermeestert foude hebben , tot datse geheel op de vlucht geflagen wierden. Als het gevecht op het hevichste was , scheen het dat mannen en paerden geheel in vyer reden en stonden ; en de Slagh nu eyndelijck gedaen zijnde , trocken de overwinnaers in een kringh van het Noorden wat voorwaerts , en vielen in een swarte wolck , in het eerst de Ruyters , toen de Voetknechten , en dese van de Wagens , als een natuerlijck Heyr , gevolght , konnende en de voer-lieden en de paerden , bescheydelijck gesien worden. Een groote lange wagen vol Helle-baerden en Storm-ladders , soo eygentlijck evenwel niet te kennen , bleef sonder paerden staen , tot dat hy verdween. De Ruyters waren al sonder kolders , kragen en hoeden , en hadden in de plaets van dese , storm-hoeden op , rijdende lagen zy lang-achtig voor sich heen over de paerden , reden seer snel , en setten sterck op malkanderen aen. Naer dit gevecht , quamen uyt de voorseyde overige wolcken wel 8. of 9. andere troepen seer sterck , gelijk offer verscheydene Cornetten Ruyters by waren , dese trocken naer de plaets , van de voorgaende slag , waer op weder verscheydene stralen uyt-vlogen , maer het gevecht konde men niet sien , geschiedende dit in de linie van het Noorden naer het Westen. Van het Noorden naer het Oosten heen , ontstondt weer een nieuw gevecht , mede met schrickelijck schieten en schermtseeren , soo dat het nauwelijcks verbeelt kan worden ; maer dewijl beyde de Heyren al vechtende , te diep naer beneden vervielen , konde men niet te recht bespeuren , wie de Overwinninge had behaeldt. Beyde dese gevechten duerden een vier-en-deel uurs , komende een strael , als de Sonne lichtende tusschen beyden , staende somwijle wat stille , en toen verdwijnende. Naer al dese gevechten gingh ten laetsten een boven maten schoone en klare Wolck op , hebbende by naer vlercken van een Regenboogh , naer het Westen , die sich een goede wijl vertoonde.

Diergelijcke vertooning sagh men mede om Proschaw in der Slesie , op den 26. van Loumaendt , alwaer des morgens ten vijf uren , zijnde den Hemel seer licht , een tamelijck groot Krijgs-heyr te voet aen quam trecken , waer tegens van het Oosten een ander Heyr aenquam , mede te voet , soo groot dat men de musquetten en piecken qualijck konde oversien. De kleyne hoop van het Westen , keerden sich naer de slincker , en de grootste naer de rechter kant , en vallen soo op malkanderen aen , met groot vyer en geweldigen damp , soo dat het daer geheel doncker van wierdt. Dit duerde wel een groot quartier uurs ; men hoorden selfs heel bescheydentlijck , hoe achter
aen

aen den kleynen hoop, die van het Westen quam, de trommel geslagen wiert. Na dit geweldig strijden en vechten, is alles weer klaer en stil geworden; en het volck, hoewel weynigh genoeg, weer Oostwaert aengetogen, zijnde de bloet rode Vaendels klaerlijck te onderscheyden, gelijk of het op der aerden ware geweest. Tegens het Westen trocken by-na geene weder te rugge; maer keerden sich alle, hoewel heel weynigh, en nauwelijcks het tiende gedeelte, van het getal dat zy voor-heen hadden uyt gemaect. Veel andere Wonder-teecken en heeft men in Silesie, in Bohemen, tot Praegh, tot Weenen in Oostenrijck, in Westphalen en elders gesien, die te langh soude zijn alle te verhalen. Van Maegdenburgh alleen sullen wy dit zeggen, dat aldaer op den 21. van Loumaent, des nachts tusschen 9. en 10. uren, een schrickelijck vyer en rootachtig Wonder-teecken, in het gestarnte van Cassiopea, naer Maegdenburgh en Noortwaerts aen, gesien is geweest, waer by oock in stilte een gemor gehoort wierdt, doch heel duyster als van verre komende, wel hondert reyfen naer malkander. Dit Teecken begoft met een sneeu-witte Wolck, en toonde sich in het midden seer vyerigh, met groot schitteren en kraecken, verdwijnende eyndelijck in een kool-fwarte doode verwe. Waerlijck dese ongeluckige Stadt, heeft wel haer gedeelte van de opvolgende rampen en jammeren gehad, soo dat het geen wonder is, al heeft zy haer deelen de Wonderen en Voor-teecken; gelijk men noch meer andere aldaer gesien heeft; Als op den 11. van Sprockel-maendt, des avonts tusschen 7. en 8. uren, wanneer sich naer het Noorden verscheyde vyerige stralen vertoonden, dewelcke als Zee-baren op en neder gingen; en tegens malkanderen aengedreven wierden. Het welcke naer een uur of twee weder verdween.

5.
Tot Maegdenburgh.

Wy sullen by dese Hemels-teecken, eenige van de Aerde voegen. In Saxen is in Januarij, op desen tijdt een geweldige Sorm-windt opgestaen, die veel schade gedaen, en menichte van Gebouwen ter neder geworpen heeft.

6.
Stormen en Aerd-bevingen.

Om en ontrent de Stadt Bremen, is een geweldige Aerd-bevinge gevoeldt. En tot Toburgh is des nachts, als de Bode van Neurenburgh met eenige reyfende Luyden, voor by naer Hamburgh wilde reyfen, een groot vyer gesien, vliegende in de Stadt, maer meer daer uyt als daer in, gelijk offer met groot Geschut tegens malkanderen geschooten wierdt, het welcke eenige uren duerde, waerom de Bode oock met sijn gezellen, in het velt is blyven leggen, durvende niet voort reyfen. Hier voegen wy by, dat tot Geysmar in het landt van Hessen, dardehalf mijl van

7.
Soldaet
sweet
bloedigh
sweet.

Cassiel gelegen, in het begin van Januarij, in het selfde Jaer, bloedt gesweet heeft: twee Tillische Soldaten, leggende in een quartier, van dewelcke de eene des nachts begoft te seggen tegens sijn mede-gesel, die by hem lagh, dat hy seer begoft te sweeten, en verfocht hem eens in sijn zijde te voelen, hoe nat hy waer; dit dede de ander, en die bevondt sijn hant heel nat te zijn; en daer over verwondert zijnde, hiel deselve tegens het licht van de Maen, en sagh dat sijn handt geheel bebloet was. Hy hier over benauwt wordende, riep de Waert van het huys, en verfocht hem licht te brengen; dewelcke met een kaers komende, vand men den Soldaet heel slap, de bedde-laeckens vol bloets, en sijn sijde geheel bloedigh, sweetende al voort, hoewel hy verscheydemael afgevaeght wiert, tot naer verloop van een uur tijds, wanneer het sweeten op-hieldt. Hy des morgens hier over by sijn Hopman gebracht, en gevraeght hoe hy te moede was geweest, wist anders niet te zeggen, als dat hy sich seer bange bevoeldt hadt. Men konde voorts geen verandering meer aen hem bespeuren, en hy wiert hier op soo kloeck en gesont, als hy voorheen geweest was. Dit hadt wel plaets in een der voorige Hooft-stucken vereyscht, in aen op de selve tijdt van al dese Voor-teecken en voorgevallen, hebben wy dit van de andere niet willen af-fonderen. Immers dese alle sijn Voor-teecken van de opvolgende Ongevallen in Duytslandt en elders geweest.

Vervolgh van het Theatrum Europum.

Het vijfde HOOFT-STUCK.

Van de Elementen of Hooft-stoffe, en hunne werckingen.

Y komen in het vervolg van dese Wonderheden, tot de Hooft-stoffe en Elementen, en hunne werckingen, van de welke van alle tijden, Wonderlijcke dingen waergenomen zijn, daer wy eenige voorbeelden van sullen voorstellen, met soodanige besetheyt, evenwel, dat wy plaets voor andere dingen mogen behouden.

1.
Verdel-
gen van
de Stadt
Plurs.

Het Stedeken Plurs of Piuri, is niet verre van Clavenna, aen de voet van het Contonische Gebergh, in de Zwitserse Boschen gelegen, en wordt met de Mayr, die sich in Lago Di Como uyt-stort, besproeyt. Dit Stedeken zijnde met schoone Gebouwen bebouwt, en seer genoeghlyck van gelegent-hey, wiert veel van de Italiaensche Koop-lieden besocht.

Het is nu in het 1618 Jaer, op den 5. van Herfts-maend gebeurt, dat door een kleyne Aertbevinge, een gedeelte van den Bergh van de andere rest is afgeruckt, het welke de geheele Stadt, en een by-geleven Dorp

Dorp Schilan genoemd, overstort en verplettert heeft. De nederlaegh is te grooter geweest, om datse te onverschens was, al watter binnen was is verplettert, en hun gemeen graf, als met eenen steen bedeckt. De loop van de stroom Mayr, wiert hier door een weynigh op-gehouden, doch eyndelijck een uyt-gangh vindende, stort sich weder in sijne oude loop, latende het Mayr op een Italiaensche mijl ter zijden. Des daegs te vooren, wiert van een yeder een swaren stanck geroocken, ja daer zijnder gevonden, die uyt het selfde, het aenstaemle ongeval wisten te voor-zeggen, doch niet geacht wierden. Alléénigh vier Menschen zijnder overgebleven, namentlijk de broeder van de Stadts-vooght, die om eenige verrichtinge naer Ronga vertrocken was, en noch een ander Franciscus genoemd, beneffens een Metselaer, die om wijn voor het Avontmael te halen naer een by-gelegene rotse gegaen was. De vierde was een stommen jongen, die buyten de muynen in een hof gevonden wierdt, besich zijnde met Persicken te plucken. Des anderen daeghs was de stanck soo groot en geweldigg, dat veel gravers door den selven verstickt zijn. Van Saltsburgh is hier voor gehandelt. Veel diergelijcke andere ongevallen van Aertbevingen hebben wy in dese Eeuwe vernomen, maer weynige zullen ons vergenoegen.

In het Jaer 1671. omtrent het midden van October, is het Eylandt Honimoa, in Oost-Indien, door een geweldige Aertbevinge aengetaft: 2.
Indische
Aertbe-
vingen. niet alléén veel Vestingen, die aldaer op-gerecht waren, zijn omverre geworpen; maer oock de sterckte, Sorry Sorry genoemd, is by-na geheel onnut daer door geworden. Het geheele Landt is oock door het vallen van de toppen der Bergen, op een wonderlijcke wijze over-stort. De strant van Hatuana en de ondiepten voor de Negerij, voor-heen een bequame plaets tot Viischery, wierden nu als onbequacien gemaect. Eenige Menschen zijn oock door dit ongeval om den hals geraeckt.

Op den 12. Julij in het Jaer 1673. Is oock het Eylandt Oma door een ongewoon onweder aengetaft, daer aen de eene zijde blixem en donder, ende aen de andere zijde de Aertbevingen, het selfde en de andere omleggende Eylanden, op een verschrickelijke wijze ontstelt hebben. Op de sterckte Victoria-gaven de klokken van sich selven geluyt, de Menschen die met malkanderen spraecten, vielen voor over malkanderen tegen het lijf. Omtrent 75. Sineesche huysen zijnder omverre geworpen, en omtrent tachtentig Menschen daer in verplettert, en noch seven-en-dartig swaerlijk gequetst. De Zee is seer verre op het landt gedreven, en is in een oogenblick tijts weder af-geweecten. Eenige Bergen op Hitu zijn van een geborsten, en hebben

hebben veel menschen overvallen. Maer (het geen als een Wonder geacht is geworden) als men de verdelgde lichamen op-groef, isser een kindt dat aen sijn dode en overvallene Moeders borsten lagh te suygen, gesont en ongedeert te voorschijn gehaelt. De Zee sleegh in de gedaente van een hoogen Berg op, en heeft met twee gedeelten van den selven Water-berg, de Aerde overstroomt, maer het darde is weder te rugge in de Zee gevallen. Veel Schepen zijn wegh gedreven, en tegen strant geslagen, veel andere schaden zijn soo hier soo daer geschiet, en de stroom by het Fort Amsterdam in het Eylandt Ceita, is door het vallen der Bergen, onbequaem, om bevaren te worden, gemaect. Veel andere dingen worden hier omtrent verhaelt, die of het geloof te buyten gaen, of het onse niet schijnen te verbinden. Wy zullen hier achter noch eenige voorname Voorbeelden van schrickelijcke Aertbevingen, en diergelijcke onstuymigheden voortbrengen, die van desen tijdt zijn: Maer eerst moeten wy ons ontlasten van eenige stoffe die ons onder de handt zijn, uyt vreesse daer van verstecken te mogen worden; oock om, soo veel als ons doenlijck is, het vervolgh des tijts waer te nemen, hoewel wy ons over-al daer soo nau niet aen hebben kunnen binden.

Maer eer wy noch recht tot ons oogh-wit komen, moeten wy noch yets van de tweede Hooft-stoffen, het Water, by-brengen.

3.
Water
ongeval-
len,

In het ses hondert en tnegentigste Jaer der Saligheyt, wasser foodanigen overvloeyinge van Water, in de Landt-palen van Venetien en Liguria, of aen de Kusten van Genua, en andere gedeelten van Italien, als men geloofst na Noachs tijden, noyt geweest te zijn; een algemeene Water-vloet isser van de Landen en Dorpen geworden, en een ontelbaere menigte van Vee en Menschen isser verdroncken, alle wegen en paden zijn vernietight geworden, en de stroom Athesis is in sulcker voegen opgeresen, dat de mueren van Verona meest overgelopen zijn geworden, alles onder een verschrickelijck Donderen en Blixemen. De Tybur tot Roma, is soo hoogh geswollen, dat het Water over de mueren vloeyde, en het meeste gedeelte der Stad bedeckte. Door de kille van de selve stroom is behalven een oneyndelijck getal Slangen-gedrochten, mede een Draeck van een verschrickelijcke grootte, over de wallen tot in de Zee gedreven. Op dese sware Water-noot is een schrickelijcke Pestilentie gevolght, die het meeste der Menschen heeft wegh genomen, soo datter maer weynige overgebleven zijn.

Munsteris.

In het Jaer 1170. Is Hollandt door een groote Water-vloet aengetaft geweest, die tot Uytrecht toe, sich uyt-gespreyt heeft. De Oude schrijven, dat den Rhijn t'hunnen tijden twee-hoornigh zy geweest, of sich door twee monden in de Zee ontlafst zou hebben: Want de Yffel was in die tijdt als van geen achtginge, en door dese Vloet sou sijn loop verandert zijn geworden; maer hier van elders. Omtrent desen tijdt, heeft Zeelandt een groote verwoestingh door Water gehad, waer door noch eenige landen verdroncken leggen, andere zijn weder droogh gemaectt, maer hier van is oock elders gewaeght.

In het Jaer 1421, op St. Elifabeths nacht, is niet alleen de Stadt Dordrecht van het vaste landt geruckt, maer oock by-na geheel Zuyt-Hollandt onder gevloeyt. De groote Waert van Zuyt-Holland, hebbende schoon en vruchtbaer Wey-landt, daer 72. Parochie-Kercken in-lagen, wiert overstroomt, en al de Dorpen, met hun Kercken, en veel Heeren-huyfen vernielt: Veel duysende van Menschen verdroncken, en die het ontquammen, waren tot de uysterste armoede vervallen, en moften hun broodt bedelen; of in groote kommer leven. Eenige meenen dat dit groot onheyl door een boosen Boer aldus sou bestelt zijn, die den Dijck sou door-gelteecken hebben, andere dat sulcks door groot onweder, (door het welke op dien tijdt oock tot Petten, in Zeelandt, Vrieslandt, Vlaenderen, en in andere plaetsen groote schade geschiede;) oock den Dijck tusschen Dordrecht en Geertruydendergh doorgebroocken, en die Waert en Wioldrecht alsoo van het vaste landt gescheyden heeft, by-gekomen sou zijn; maer de waerschiynlijkste oorfaeck, wierdt het Placcaet van Hartogh Willem van Beyerens, op-gelegh, door het welke hy de Heer van Sevenbergen toeliet, het Water geley te openen en te sluyten, sonder kennisse van Dijck-Graef of Heem-Raden. Men verhaelt hier by, dat een wiegh met een kindt, en een kat daer in, tot Dordrecht is komen aendrijven, en dat de kat de behoudenis genoeghsaem van het kint zy geweest; want als de wiegh door de golven over een zijnde begoft te hellen, liep de kat terstont na de hooge zijde, en hielt de wiegh alsoo in het gewicht. Dit landt was dien tijdt seer laegh en moerachtigh, soo dat het niet wel wederom bevorst konde werden, te meer dewijl de in-landtsche Oorlogen, den lust van bedijcken wegh namen; hoewel Hartogh Philippus van Bourgondie, sulcks door eenige Hand-vesten socht te bevoordeeren. Daer na is evenwel noch een gedeelte, door het slijck veel gehoogt zijnde, weder bedijckt; en meer en meer toenemende, tot een aensienlijke streeck landts geworden.

Balans Beschrijving van Dordrecht.

In het Jaer 1615 , omtrent het midden van September , een geweldige storm , en een over groote slagh-regen , twee geheele dagen duerende , ontsaen zijnde , wierdt daer door , behalven veel ongemacken elders , de Stad Constantinopolen , gelijk als tot het uytterste gedreygt. Meer als duysent huysen sijn door het geweld van het Water om-verre en wegh gespoelt , en een seer groot getal Menschen soo door den val der gebouwen verplettert , als in het water versmoort. In de Kercke of Mestchide , die na Mahumeth genoemt wordt , zijn drie mannen door den Blixem doot geslagen , in voegen men in die gewesten , niet soo seer door laegte in het geweld der wateren zijnde , noyt sodanigen ongeval meer gesien heeft.

Tot Sivilien is in het Jaer 1626 , de Bætis , anders Guadal Quivir , in de Maent Januarius , soo geweldig opgeswollen , dat de selve tot de hoogte van twee roeden , de by-gelegene vlackte bedeckt heeft. De Stadt selve wiert even als een Eylandt met het Water omcingelt , het welcke met een seer snellen loop al de straten en wijcken door-stroomende , alles wat haer ontmoete , met sich sleepte , en onder de voet wierp : drie gedeelte van de Stadt , die een weynigh lager als het ander lagen , wierden door de stroomen bedeckt. Een over groot getal Menschen , is door het geweld der baren wech geruckt en verdelght : van de ter neder geruckte huysen , de bedorvene koopmanschappen , het versticke Vee , en kortelijck van de algemeene schade , was noch eynde noch maet ; Ja dese voortreffelijcke Stadt , is weynigh minder als woest en onbewoont gemaect. Die voor-heen Edele en Rijcke lieden waren , wierden tot den bedel-zack gebracht. Veele zijnder door de schuyten geberght , en veele andere souden hebben moeten vergaen , ten ware zy door de voorforgen van eenige Grooten geholpen en by-gestaen waren.

In het Jaer 1670 , zijn tot Weenen door het borsten van een Wolck , en het overvloedig vallen van water 16. huysen ingestort , en soo daer als aen andere deelen van de Stadt , over de hondert Menschen in hun eygen huysen verdroncken , en met haecken uyt het water gehaelt , twee kinderen in hun wiege drijvende zijn gevist , van meer andere die gebleven zijn , heeft men geen recht getal.

De Voor-beelden van stormen en winden souden oneyndigh zijn , andere schriften zijn daer vol van , en ons Vaderlandt heeft daer vry haer gedeelte van gehad ; selfs Noort-Hollandt en Vrieslandt is een groote veranderingh van haer gedaente , dat geweld schuldigh ; Noch onlangs hebben wy in een oogenblick tijts , Kercken , en menichte van Huysen gevelt , Toorens ontfet , Pilaren gedraeyt , swaer Yser-werck vermorselt ,

en

en gekromt , en duysent dingen die men geen macht des luchts zou toevertrouwen , gesien , ende op zijn plaets verandert. En soecken daer nu af te scheyden , om van de uytterste der Hoofststoffen te sprecken , en het ooge verschrickelijcker dingen voor te stellen.

Van verschrickelijcke Verwoestinge door brandt , hebben wy oock me-
 nichte van Voorbeelden , die wy alle niet kunnen by halen. In het Jaer ^{4.} Verwoes-
 1607. is Brevoort by na geheel , namentlijk tot op vijf of ses huysen stinge
 na verbrandt. Ende in het Jaer 1610. zijn tot Vilna , door een brandt door
 van twee geheele dagen , vier duysent en seven hondert huysen in de af-
 sche gelegh.

In het Jaer 1572. is Moscua , de Hoofst Stadt van geheel Moscovien , door de woedende Tartaren , die een inval in het Landt deden , aen-
 gestoocken , en binnen den tijdt van weynige uren , behalven eenige weynige steene Gebouwen , geheel verbrandt , welcke ongevallen door
 enckele onvoorsichtigheydt , die houte Stadt seer onderworpen is.

In het Jaer 1623. zijn tot Grol vijf-en-tseventigh huysen verbrandt , maer veel grooter schade heeft Bergen in Noorwegen , in dat selfde Jaer
 geleden , als de welcke geheel door het vyer verteert is geworden.

De oorspronck van dat ongeval quam van een droncke Vrouw voort , die te vol van brandewijn zijnde , haer kinders by een vyer van spaen-
 ders had geset , en terwijl wat gaen slapen was. Ondertusschen was dat vyer al voort gekroopen , soo langh het stoffe vand , ende heeft voor
 eerst de kinderen met haer droncken Moeder , en het huys verslonden. Terwijl de Borgers (want het was op Palme Sondagh) in hun Gods-dienst
 besich waren , was het quaet alle hulp-middelen te boven gekomen , en verders ingedrongen , als dat het selfde door eenige menschelijcke mid-
 delen konde gestuyt worden. Nauwelijcks vielder yets te bergen , en geluckigh was hy , die het leven daer af konde brengen. Die eertijds
 rijcke borgers waren , nu van alles berooft , wierden tot de uytterste armoede gebracht. Het meeste deel der selver , zijnde nu alles buyten
 hoop , begaf sich na de bygelegene Velden ; en noch was het aldaer geen eynde van jammeren en ellenden. Eenige swangere Vrouwe mis-
 kraem krijgende , verdubbelde het jammeren der Mannen : hier by ont-
 stondt noch een ander quaet , dewijl'er door het geweld des vyers , nau-
 welijcks eenige voorraedt , uyt de brandende Stadt konde gebracht wor-
 den , waer door de hongers noodt , desen vluchtenden hoop , boven
 al die qualen , begoft aen te tasten , tot dat ten laetsten door de bygele-
 gene , eenige hulp daer tegen toegebracht wierdt. Daer na is die
 D Stadt

Stadt , den deelen door goedertierentheyth des Konincks , ten deelen door bystandt der bygelegene Landen , seeckerlijck door medehelpende genade van den Almachtigen Godt , weder nieuw en rijcker , immers aensienlijcker , uyt haer affche verresen.

Wassenaer.

In het Jaer 1656. is de Stadt Aken by na geheel verbrandt , door een backers huys dat des nachts , men weet niet hoe , in de brandt geraeckte , Menschen zijnder geen gebleven dat men weet.

5.
Brandt
tot Jedo.

In het Jaer 1657. in de Maend Maert , terwijl de Gefanten van de Ooft-Indische Maetschappy , tot Jedo in Japan waren , is die Stadt , het Hooft van het geheele Rijck , door een verschrickelijke brandt aengetaft. Dese nam haer begin van het Palays van Sicungodon , de welcke op den selven tijdt , met den Gefant Wagenaer , over de saecken der Gefantschap , in onderhandelingh was , de welcke op dese droevige boodschap , deswegen genootsaecht was , het werck af te breecken , om soo in zijn bysonder , als gemeene saecken te voorsien , begevende sich in aller yl te paert na zijn Woningh toe. Hy quam aldaer op die tijdt , wanneer uyt de Voor-stadt , in de welcke hy zijn Woningh hadt , door mede hulp van een stercke Noort-oosten windt , de vlamme haer woede , als een brandende stroom , in de Stadt over gedreven had. De Gefant Wagenaer vloogh oock ter selver tijdt na zijn Herberge , alwaer hy sijn Assistent , en andere Japanse dienaers , in het vergaderen der schriften , die op de tafel gelaten waren , als mede van ander kostelijck huys-raet , de Geschencken , kleederen , en andere dingen , die de tegenwoordige schrick beseffen konde , en de selve in een Pack-huys , dat brandt vry was , te brengen , besig vand. Terwijl zy daer mede onledig waren , worter gebootschapt , dat de windt gekeert was , ende zy in hun herberge geen noot hadden te lijden , waer door zy met packen op-hielden. Ondertusschen klimt de Gefant boven op het huys , van waer hy wel haest vernam , dat de wint niet alleen niet gekeert was , maer oock dat de brant vast naerder en naerder quam , soo datter weder nieuwe naerstigheydt , om de Goederen wegh te krijgen , van nooden was. Terwijl Hy met zijnen Waert , de saeck overleyde , verneemt men dat de vlamme al tot op een musquet schoot genadert was : in der haest wordt dan alles wegh gepackt , en de Gefant selve met zijn huys-waert , (hebbende Vrouwen en kinderen voor afgesonden) verlaten het huys , ten believen van het
vyer

vyer , en foecken ſich te bergen. Wanneer zy nu op de ſtraet quamen , bevonden zy , datſe niet veel langer hadden behoeven te wachten , om dat de ſtraten en enge ſteegen , foodanig met kaſten en kiſten , en op een gehoopte Menſchen bezet waren , datter geen doorgangh te vinden was , dewijl een yeder ſich ſelven en ſijne goederen ſocht te bergen : daer en boven hinderden de dicke roock , de oogen in ſulcker voegen , en veranderde den dagh foodanigh in een nacht , dat men niet konde van ſich ſien. Het jammeren en krijten der geener , die door den damp verſtickt , door de vlamme omcingelt , door het ſtorten der gevels overvallen , of door het gedrangh over treden wierden , was niet uyt te ſpreecken. De Gefant ſelve , hier over een luyſen klimmende , daer eenige ſchuttingen en beheyningen breeckende , ende daer over een hoop geſtapelt huys-raet klimmende , en dapper door de zijne en de Japanders geholpen zijnde , is ten laetſten met ſijn gefelſchap , in de ruymte geraeckt.

Wanneer zy nu ſchenen alle gevaer te boven gekomen te zijn , heeft men over gelecht , waer ter plaets zy beſt hun veyligheyt ſoude foecken , naer het welcke goet gevonden wiert , ſich na het huys van Joffieſamma te begeven ; maer dit huys was oock foodanigh met vluchtelingen vervult , datter geen plaets meer overigh was. De Gefant ylt derhalven na den overſten van Firandon ; maer deſe heeft oock beleefdelyck het verblijf en vernachten van den Gefant af-geſlagen , hoewel hy ſelve diep genoegh in ſchuld van de Compagnie was. Noch vier andere plaetsen beſocht de Gefant zedert , maer in geene vand hy toegangh. Terwijl hy aldus in de nacht hier en daer dwaelt , geraeckt hy eyndelyck aen het weſt-eynde van de Stadt , en voorts daer buyten , nemende zijn verblijf aen de ſtroom , in een armboeren huys , ſonder vyer , ſonder licht , als het geen de brandt beſchafte. Een ander uyt de brandt ontkomen , en by geval aen het ſelfde huys geraeckt , boodſchapt den Gefant , hoewel te pas hy ſich had wegh gemaeckt , nademacl qualijck een half uur daer na , zijn Herberge mede in lichten vlamme had geſtaen.

Wanneer nu eyndelyck de dagh aengekomen was , begeeft ſich Wagenaer weder na de Stadt , daer hy een overmatigh droevigh Schouſpel ontmoet heeft. Het gantsche Noorder gedeelte van die geweldige Stadt lagh in puyn en aſſche , en noch was het woeden van den brandt niet geheel over : want omtrent den middagh wiert des Keyfers Palays ſelve ontſteecken. Een ſware en voortreffelijcke Poort , aen de ſtraet ſtaande , geraeckte in een oogenblik ter neder. De Corps de Gardes wierden in de graft geworpen ; en tegen den avondt heeft des Keyfers huys ſelve

de vlamme gevat. De hooge en vergulde Torens, van alle kanten vyer uyt-fpouwende, gaven een verschricklijk aenschouwen, en schenen den Hemel selve te dreygen. En soo voort-batigh was dese pest, dat nauwelijcks de Keyser tijdts genoegh had, sich in zijn Thuyn, aen het Noorder deel, van het darde Gebouw staende, tebegeven.

Dese geheele twee dagen, heeft dese geweldige brandt gewoedt, en in de selve droeve tijdt, zijn over de hondert duysent huysen vernielt, blyvende niets als de Wester en Ooster Voor-steden overigh, beneffens een groote Muer, die met schrickelijck asch en puyn-bergen beset lagh. Het rechte getal der vernielde Menschen, heeft de Gefant niet kunnen bekomen. Waerlijck hy konde nauwelijcks een voed versetten, sonder verstickte, versengde, of verpletterde Lichamen te ontmoeten, die op somnige plaersfen drie-dubbelt op malkanderen lagen. In die straet alleenigh in de welcke hy geherberght was geweest, konde hy meer dan drie duysent doode lichamen tellen.

Aen een hoeck van de Stadt, is een plaets, die met dicke mueren en steene poorten omgeven staet; hier heen had sich het grootste deel der vluchtende Menschen begeven, maer de brandt uyt de naefte huysen, in die, aen de muer staende, overgeslagen, stack het daer oock alles terstondt in den brandt, soo dat daer binnen, noch wel acht hondert menschen om den hals geraeckten, behalven des Koningsh gevangenis, die mede daer heen gebracht wierden. Eenige Japonders willen, datter meer als hondert duysent Menschen gesneuvelt waren. De Gefanten waren oock niet vry van schade, als die al hun begraven Silver-werck, dat niet weder op te graven was, en over de ses duysent guldens aen Gelt verlooren hebben, de rest bleef behouden. Eenige tijdt daer na is die Stadt, weder door brandt aengetast, en geheel vernielt.

Offen in Hongaryen, is in het Jaer 1669, tot op 5. of 6. huysen na, geheel verbrandt, met Kerck, Konincklijck Hof en al, en omtrent de 4000. Zielen: het vyer liep soo geweldig voort, datter geen stuyten aen en was, en tasten ten laetsten het Magestijn aen, dat aengestooken, voorts alles wegh nam.

6.
Verschey
de brandt
schade.

In het Jaer 1670. zijn tot Gottenburgh, in Noorwegen, tot St. Quintijn, tot Smijrna, en andere plaetsen, sware branden ontstaen, maer de Stadt Archangel in Moscovia, is geheel in de asche geleght. Tot Geneva zijn een-en-tseventigh huysen verbrandt. Gelijk oock tot Basel groote schade is geschiedt, maer al dese, gaet de brandt tot Londen, in het Jaer 1666. voorgevallen, verre te boven. Maer eer wy daer van spreecken

spreeken , laten wy noch eenige andere voor af gaen.

In het Jaer 1671. geraeckte een Monnicken Klooster tot Munster in den brandt , welck vyer foo geweldigh ontstack , datter 400. huysen door in de affche geraeckten.

In het selfde Jaer , sloegh den Blixem in den Tooren van de Hoofd Kerck tot Groeningen , (een Voor-teecken van den Blixem van Oorlogh , die haer het volgende Jaer heeft aen getaft) dese Tooren wierd ten meestendeel geschonden , de klokken half gesmolten , vielen van boven neder , de Kerck selfs wiert seer beschadight , en het kostelijck Orgel daer binnen , seer bedorven. Noch een ander Tooren wierdt aengeltooken , maer door der Borgeren naerstigheydt alles gebiust , hoewel niet sonder sommige menschen het leven te kosten. Maer grooter was de schade die Spangien aen het schoon Escuriael , en haer schoone Boecken leed , doch was grooter geweest , indien een stort-regen , het woeden van het vyer niet gesliet had. Maer Waaren , in Polen , brande geheel af , al in dat jaer 1671.

Om nu van een andere oorfaeck van brandt schade te sprecken. In het 1545. op de 7. van Augustus , is binnen Mechelen een groot ongeval ontstaen , de Donder en Blixem woede op sulck een ongehoorde wijze , dat yeder het uytterste verval der dingen verwachten. Ten laetsten slaet de Blixem in de Sant-poort , in de welcke acht hondert tonnen Buspoeder stonden , die in de brandt vliegende , de schrickelijckeste onsteltenis over de Stadt brachten , de grachten wierden uyt gedrooght , de Tooren met een deel van de Muer , aen hondert duysent stucken gesmeeten. Omtrent drie hondert doode Lichamen , vand men des anderen daeghs daer omtrent. Een Vrouwe swanger zijnde , wierdt doot geslagen , en de buyck gescheurt , maer het kint bleef levendigh , en wiert gedoopt. Een andere Vrouw willende haer Camer deur sluyten , geraeckte het hoofd quijt. Eenige in een Herberge met de kaert spelende , wierden doot geslagen. Een man had drie dagen in een hol verborgen gezeten , die voort komende , niet beter wist , of de Werelt was vergaen. Kortelijck de Stadt was aen veel deelen , seer misnaeckt en geschonden.

Schade door Buskruyt tot Mechelē.

Tot Dordrecht is in het Jaer 1652. den 2. Iuly den Tooren , of het werckhuys van den Vyer-wercker , met Werckers en al opgevlogen , en menichte Granaten , vliegende over en in de huysen , maectē meer verbaestheydt als schade , maer het Delftsche Magasijn , 1654. op-springende , had vry meerder gevolgh.

Tot Dordrecht.

Tot
Delft.

Op maendagh den 12. van Wijn-maendt , omtrent ten 11. uren voor den middagh , sprongh het Magasijn , of voor-raedt huys van Delft. De Commis van het selfde genoemt Soetens , gingh ten thien uren van zijn Vrouw , met meninge om een pondt Kruyt oftwee te zullen halen , maer is noyt weder verschenen. Het was een seer donckeren Tooren , rontsom in het water , aen het Noort-west eynde van Delft , doch binnen de Stadt staende ; men was genootsaeckt met een Lantaren daer in te gaen , ter oorsaek van de donckerheyt , en of nu de de Commis zijn licht niet wel heeft bewaert , of dat hy vyer heeft willen slaen , het huys vloogh in een oogenblick op , en hy is noyt te voorschijn gekomen. De slagh met het op-vliegen en verwoestingh was soo groot , dat hondert duysent Canon schoten (seght Aytzema) in een belegerde Stadt , niet soo veel soude kunnen doen ; Toonende Godt daer mede , dat hy in het midden van Vrede , noch wel Oorlogh konde voeren. Eenige uren na den slagh , zijn noch verscheydene Menschen die om te aenschouwen toegeloopen waren , van de noch halfstaende , of hangende Mueren overvallen. Korts na de slagh quam een groote donckerheydt , en tegens denavont , een seer geweldige storm , die voorts wat noch over eynde stondt , om verre hielp. De meeste schade was aen een school vol kleyne kinderen geschiet , voor de rest waren meest de omgeworpene huysen , gemeene en arme lieden Wooningen , als van Wolspinders , Wevers , en diergelijke , de beste Gebouwen waren , de oude en nieuwe Doelen , en het huys daer wel eer de Heer van Cralingen ingewoont had. De bysonderheden van dit ongeval , teldt Aytzema aldus op :

Voor eerst om van het verderf selfs te spreekken , de Tooren is geheel weg gesprongen , en niets daer van te sien , oock selfs niet de plaets , als zijnde in water verandert.

2. De schoone en wel-beplanten Thuyn van den Borgemeester van der Duffen , is't eenemael verwoest , en al de boomen zijn daer in tot de grondt toe af-geslagen.

3. Beyde de Doelens zijn gantsch vernielt , met de kostelijcke Schildereyen van de Schutteryen der Stadt.

4. Ver over de 200. huysen en schueren , zijn t'eenemael het onderste boven gekeert , vertoonende niet anders als een hoop steenen , en gebroocken balcken.

5. Hier en boven waren omtrent 200. huysen , hun dacken en glazen quijt.

6. Vorders is in de Stadt niet een huys onbeschadight gebleven , 't zy aen dack , glafen , of huys-raet.

7. Al de glafen , het dack , en den Tooren van de Nieuw-kerck , t'eenemael beschadight.

8. Alle de glafen zijn op het Stadt-huys uyt-gevallen , en andere schade aldaer , vorder geschiet.

9. De oude Kerck is mede seer beschadight , soo datse voor eerst beyde onbequam tot het Predicken waren.

10. Het was acnmerckens waerdigh , dat in de Nieuwe-kerck , de Tombe van den Prince van Orangien , in geenen deele beschadigt was , noch oock yets dat daer aen raeckte , daer veel andere Wapenenen , en Bander-rollen neder gestort waren.

11. Het was oock als een Wonder-werck , dat al de glafen in de Nieuwe-kerck waren vernielt , en een Lief-Vrouwen Beelt , met een kindeken Jezus op haer schoot , in het Choor , in een glas staende , geheel bleef.

12. Veel Wapenen en Bander-rollen , waren in die selve Kerck in stukken , en seer beschadight.

13. Een oudt Man van 75. Jaren , die over de vier uren , onder een huys gelegen had , wiert wonderlijck verlost , en noch by het leven behouden.

14. Een kleyn kindt van een Jaer , of ses weecken , had vier-entwintigh uren , in een kack-stoeltje , met een appel in de handt , onder een huys geseten , wordende levendigh daer uyt gehaelt ; Dit de Moeder siende , begoft te lacchen , en daer na jammerlijck te schreyen.

15. Twee kinderen van eender dracht , lagen in een wiegh , de Moeder lagh daer nevens , door de val van een huys verplettert , en beyde de kinderen , wierden 24. uren daer na levendigh en onbeschadight , uyt gehaelt. Twee groote Wonderen.

16. Een Man van 80. jaren , die over de 36. uren onder de puyne gelegen had , is in volle gefontheydt , by het leven behouden.

17. Een Vrouw had vier dagen onder een groot huys gelegen , de welcke daer eyndelijck uytgehaelt zijnde , terstondt vraeghde , of de Wereldt geheel vergaen was , maer haer wiert geantwoort , de Werelt was niet vergaen , maer het Kruyt-huys gesprongen.

Aylzema.

Schricke-

Schrickelijcke Brand tot Londen.

DErwijl tusschen de Engelsche Kroon , en de Heeren Staten Generael , die bittere Oorlogh duerde , de welke geheel de Wereldt , in verwachtinge en verwonderinge gesteldt heeft , en na dat de Engelsche bitterheydt , onder het beleyt van een overgeloopene schelm , een droeve brandt , onder de arme Vlielanders , Schevelingers , en Koop-vaerders hadden aengerecht : Heeft Godt in vergeldingh , de machtige Stadt Londen , met een swaerder brandt besocht. Het was niet genoegh dat Godts slaende handt , de Inwoonderen van dat verbitterde Hof , in het Jaer 1665. met sulck een sware Pestilentie had besocht , om hun woedentheydt te versoeten , het vyer most hen nader geleght , en hun harte door gevoeliger beweginge ontroert worden , eer de onrechtmatigheydt van dit treurigh bloedt vergieten , erkent konde werden.

Het was dan , op den 13. van Herfst-maendt des Jaers 1666 , op een Sondagh 's morgens , dat dese brandt het alder eerste ontfteecken wiert , nemende tusschen 2. of 3. uren , haer beginsel , uyt een backers huys in Pudding-Lane , motrent de groote Brugge tot Londen , aen welck gedeelte , de Stadt seer nauw en dicht betimmert is. Desen brandt gestijft door een Oostelijcke windt , wiert soo sterck voort geset , dat , eer de dagh aenquam , het geheele quartier daer omtrent , in vyer en vlamme stondt.

Men achte dese brandt in het eerste seer weynigh , maer toen dese pest , door Grace-church , en Kanon-street , voorts langh de water kant , voor by de drie Kranen heen vloogh , begosten de alder-onversaeghsten , na uyt-vlucht om te sien , en dat met sulck een geweld , dat eenige kleyne straten , foodanigh met volck , vluchtende huys-raet , en andere dingen op-gepropt wierden , dat men heen noch weder konde. Honderden wierden voor een Karre-vracht gegeven , en noch konde men geen verwoerders bekomen.

Ondertusschen gingh de brandt zijn gangh , verwoefte de oude Beurs , en de seer groote , hoewel verouderde St. Paulus Kerck , die wel een van de grootste van geheel Europa is , en beneffens al dese Heerlijckheden , veel kostelijcke Winckelen , dewijl de alder-rijckste in alderhande Koopmanschappen daer omtrent gelegen zijn ; Sels dewijl dese brandt vier dagen langh duerde , verbranden oock de goederen , de welke uyt het

het eene in het andere huys gevlucht waren , daer de andere die op de opene Velden , gelijk als de *Moore-Fields* , *Lincoln-Field* , *St. Gillis* , *de Place in convent Garden* gevlucht waren , behouden wierden .

Het schorten noch de Koninck , noch den Hertogh van Jorck , aen geen yver om den voortganch van desen brandt te stuyten , en waer het moogelijck alles te redderen , maer hun yver hielp weynig , daer het geweld de overhandt verkreegh , selfs alle mogelijcke en Menschelijcke middelen waren te vergeefs , het woedende Vyer overquam alle tegenstandt , en vloogh al blixemende voort , en dat onder een geschreeuw , en getier , dat den Hemel scheen te willen doen splijten .

Den brandt was op den 16. September eerst gebluft , door het doen springen der naestgelegene Huysen , foodanigh dat de vlamme niet verder konde voortgaen ; als toen wierd gesien , dat van den Tower of het Casteel af , tot aen Tempelbare , maeckende in lenghte een uure gaens , langhs de Rivier niet een huys staende gebleven was , zijnde al die lenghte over , niets als asche en puyn te sien . Met eenige uytgebrande Toorens en Kercken , hier en daer een stuck muers .

In de breete van de Stadt , vernielde de brandt , al datter stondt , van de Riviere af , Noort-waert op , tot aen de oude Mueren by *Moore-fields* , blyvende aen de Noort zijde alleen een kleyn gedeelte behouden , als *Bisschop Gate* straet , *Leadenhal*-straet , *Aldgate*-straet , en weynig meer ; En aen de Oost-zijde , de Tower , (daer de vlam al aen de poorten was geweest) *St. Catrijns* , en soo voort aen het Zuyden , sloegh de brandt uyt de oude tot de nieuwe straet over , by *Pye corner* en *Sindit*-fielt , door *Holborne* , verwoestende de geheele *Fleed*-straet , tot aen Tempelbare , daer het Vyer gestuyt wierdt : in voegen by na de geheele oude Stadt , zijnde vol *Rijkdommen* en *Schatten* , vernielt is geworden , en de schade geensints te waerden is . 86. Parochie , 85. Kercken , (de *Duytsche* alleenigh was in het midden van de brand , staende gebleven.) 30. Gilde huysen , omtrent 35000. huysen die wel 60000. Woningen uytmaecten , in het begrijp van 93. groote en kleine straten zijn afgebrandt . Hier by quam noch , dat de *Boeck* handelaers , de welcke meest om *St. Pauwels Kerck* wonen , hebbende hun *Boecken* en *Papieren* in het onderste kelder koor van die *Kerck* geberght , alles echter door den roock en damp van het gloeyende puyn , daer op en nevens gevallen , verstickt en bedorven was , gelijk oock door het opgestopte Water , het goet dat noch van den brandt behouden was ,

in de kelders bedorven wierdt , soo dat dit een verderflijcken brandt voor dit Rijck is geweest. Doch wie daer de oorfaeck van zy geweest, wort ten eynde van dit Werck gefeght.

Het ontsteeken van den Bergh Vesuvius , of Monte di Homa.

VAn de Nieuwgierige Plinius , die voor de Roomfche Staedt by Baria op de wacht leggende , op het sien rijfen van een dicken roock , wilde sien wat de oorfaeck daer van was , en naderende, den brandenden Bergh Vesuvius gewaer wiert , maer al te dicht by komende , fich door de affche en damp overstolpt vandt ; is elders omftandelijck gehandelt.

Hier zijn wy weder omtrent den felven Bergh, en brandt-poel befich, die in het Jaer 1631. fijn nagebeuren fulck een doodelijcken fchrick en fchade heeft toegebracht. Eer wy hier toe komen , moeten wy een korte Beschrijvinge hiervan voor af laten gaen.

Dese Bergh heeft omtrent 30. Italiaenfche Mijlen in den omganck, en is 12. van de foodanige van de Stadt Napels, en 6. van de Zee gelegen. Die geheele Landt-ftreeck staet vol fchoone Stedekens , Vlecken, Dorpen , Luft-huysen , Pallaysen , en Slooten ; en verders feer Rijck en overvloedigh in Wijnen , en alderhande treffelijcke Vruchten, als Citroenen , Limoenen , Orange Appelen , Amandelen , Dadelen , en diergelijke , soo dat met recht dese Landt-ftreeck , een Paradijs geacht wordt te zijn ; Maer al dese weldaden , en Cieraden van de Natuer , zijn door dit ongeval wech genomen, en voor als toen vernieticht, gelijk oock dese Vlecken , na de kant van Napels gelegen. Torre del Greco , Torre della Nunciata , Jorio , Refina , Portico , en andere, met veel nutte Goederen , als Wijn , Koorn , en andere dingen , komende de fchade wel op 20. mael hondert duysent Kroonen.

Vorders op de andere zijde van den Bergh tegens het Noorden , heeft men nevens andere Vlecken , de Stadt Viano , wel vier of vijf Italiaenfche Mijlen van den Bergh af-gelegen , dewelcke door de gloeyende affche en fteenen , die uyt den Bergh uytgeworpen wierden , t'eenmael bedeckt en te gronde gebracht is , soo dat fich weynige Menfchen hebben kunnen redderen ; en niet meer als vijf Huysen van de geheele Plaets

over-

overgebleven zijn. De Prins van de Plaets, en het omleggende Landt, wierdt door het vallen van een steen, doodlijk gewondt, en zijn Palays soo schoon vernielt, dat men de plaets daer het gestaen had, selfs niet konde vinden.

Om nu omstandelijk-te verhalen, hoe al dit is toegegaen. Op den 6. van Winter-Maendt smorgens vroegh, heeft sich een boven maeten dicke Wolck, uyt het hol van den Bergh voort komende, vertoont, de welcke ten Hemel opgesteegen, veel andere mindere Wolckskens van sich geworpen, en allengskens meer en meer toegenomen heeft, keerende sich met verscheydene gints en weder gebogene kromten, over sich om, en stijgende tot een hooghte, dat men somwijlen als uyt het gesicht verloos. Eenigen tijdt te vooren, heeft men verscheydene Aerdbevingen en schuddringen gevoelt, het welcke de Stadt Napels al vry eenige verbaestheyt veroorsaecte, als wel wetende, wat schade zy van foodanige bewegingen te wachten had.

De schrick hier over was onder veel Menschen soo groot en geweldig, dat eenige bevruchte Vrouwen, misvallen zijn, andere begaven sich op hooge plaetsen, om van daer het rechte bescheydt van alles te vernemen, maer zy konde voor eerst niet als grooten roock en damp sien. Veel Ingezetenen die op de naest gelegene Landen van den Bergh woonden, begaven sich by tijds voor het stof, en het vallen van de affche wegh, soo datter grooten toeloop, en die meer en meer aen nam, na Napels was. Ondertusschen schudde en dreunde het Aertrijk vast, doch de eene tijdt meer als de ander. De Cardinael Bon Compagno, die sich op het Slot Del Greco, om aldaer de goede lucht te genieete, onthieldt, om sijn onpasselijckheydt, daer door te hulp te komen; begaf sich oock in alle spoet, na de geseyde Stad, alwaer hy terstondt Bede dagen, Processien, of Ommegangen deden aenvangen.

Ondertusschen quam de nacht op handen, en toen hoordemen een schriekelijck geruys, als of al de Blaes-balcken van de geheele Werelt, sich in het Hol versamelt hadden: dit duerde sonder ophouden, zijnde somwijlen met sulcke geweldige Donder-slagen vermengt, als offer veel Canons gelost wierden. De Bergh wierp meer en meer swarte stinckende Wolcken uyt, die menichmael in verscheydene gestalten, als vyer-vlammen flickerde; Maer dese verdweenen t'elckens weder als Blixemen. Eyndelijk verdeelde sich dese roock-wolck, en breyde sich over de Stadt Napels uyt, doende aldaer groote schade, konnende de Menschen swaerlijk hunnen adem halen, sonder daer door besmet, en als verstickt

te worden. Dit maecten de nacht feer duyfter en aekelich , het welke , beneffens het geduerigh donderen en fchudden , een over groote verfchrickingh onder de Menfchen veroorfaeckte , die in de grootfte benautheydt , niet anders als de doot te gemoete fagen. Veel van de voornaemfte Heeren en Adelijcke Vrouwen , foo geestelijcke als wereltlijcke , begaven fich , ten deelen in de Kerck , ten deelen op de ftract , andere op hun buyten Wooningen , en af-gelegene plaetsen , om aldaer in meerder veyligheydt , hun verblijf te nemen. Verfcheydene van den Adel maecte houte Hutten op de plaetsen van de Stadt , om fich onder de felve te verbergen. In het midden van de weeck , was des morgens vroegh , de geheele Stadt met affche bedeckt , maer den regen die op dien tijdt viel , wiefch de ftraten en daecken weder af , waer door het water , dat van de huysen af-liep , heel droef en afchachtigh was , behalven oock dat het water dat uyt den Hemen buyten de daecken viel , eenige affche mede bracht. Noch dien felven morgen , gaf de Bergh een groote menichte brandende affche en vyerige ftroomen uyt , die met groote verfchrickinge neder daelden , vernielende Boomen , Huysen , en alles dat haer ontmoete. Veel Steden en Vlecken , zijn hier door verftoort en verbaeft geworden. De Zee of het Meyr , aen het inkomen der Stad , droogde voor een wyl geheel op , meeft naer de zijde van den Bergh toe , het welke een gewoon werck in diergelijcke Aertbevingen is. Ondertuffchen wierden verfcheydene Bedegangen , naer gelegentheydt van het weer gehouden ; daer te grooter ootmoedigheydt gepleeght wierdt , te meer de harten der Menfchen , met een groote fchrick bevangen waren.

Des Donderdags duerde de Aertbevinge noch , maer het menichvuldigh kraecken van den Bergh verminderde eenighfins , echter duerde de Bedegangen. De gedaenten der Bedegangers veranderde fich naer het toenemen van de fchrick ; Eenige gingen met bloote voeten , andere trocken facken aen , sommige droegen doods-hoofden , en doode beenderen , fware fteenen aen den hals , fleepen fware ketenen na , daer waren die ftricken en ftoppen aen den hals , andere die fware Kruycen op hun fchouderen droegen , veel geeffelde fich , datter het bloedt by neder liep. De affche bedeckte het voorts over al , felfs de Schepen die in Zee voeren , die eerft konde varen , daer het nu geheel droogh was.

De Schippers vertoonden een grooten uyt-hoek , die diep in Zee liep , die voorheen enckel Zee was geweest , foo dat de Zee een groot ftuck weeghs te rugge was gewecken. Het Palays der Princen van Stigliano ,
aen

aen de Torre del Greco , na de Zee gelegen , bleef onbeschadicht , maer al de andere wierden seer verwoest bevonden , soo datter in sommige weynigh Mueren op de grondt zijn blyven staen , soo dat de schade groot , en onwaerdeerlijk was. De Domkerck aen veel plaetsen wegh geruckt , lagh t'eenemaal vol asche , niemant wist waer sich te bergen , of waer heen te gaen , vindende over-al verwoestingh en verderf. Men wil oock dat de Stadt Vooght van die Plaets , een weynigh te verre na den Bergh gereden , met paert met al , in de asche versoncken en versmoort sou zijn , het welke oock verscheydene andere wedervaren is.

Op Sondagh begaven sich sommige te Lande na Pietra Bianca , om na Resinate gaen , maer moesten door den regen , en de ongestuyme windt , sulcks nalaten. Des anderen daeghs zijn zy evenwel by Torre del Greco gekomen , daerse een groote verwoestingh , en jammerlijk vluchten sagen , welke droeve gedaente aen veel andere plaetsen mede te sien was ; soo dat de gelede schade , noch te beschrijven , noch te waerden was. Geen eenigh teecken van Landt-palen , of Landt-streecken , wasser te vinden , maer alles was met asche bedeckt. Boomen , Wijngaerden , en alle andere aerd-gewas , wierden uyt de gront wech geruckt ; het Vee wiert over al gesmoort , menigte van doode Visschen wierden gevonden , en de doode Menschen , gaven groot werck om begraven te worden.

Ondertusschen brande de Bergh noch altijd voort , maer het vallen van de asche verminderde , echter duerde het schudden , en beven van de Aerde ; tot dat eyndelijck het een , en het ander afnam. Veel oordeelen , indien de windt na Napels was geweest , gelijk die na een anderen wegh gekeert was , dat die geweldige Stadt , in de welke men acht over de 80000. Zielen te zijn , evengelijck , door de gloeyende asche , en de uyt-geworpene keyfels , verwoest sou geworden zijn , daerse nu maer een kleyn gedeelte van gehad heeft. Desen Bergh is in voorige Eeuwen , meermaels ontfonckt. Eerstelijck by de Regeering van den sevenden Assyrischen Koninck Arbi , daer na onder den Keyser Titus Vespasianus , daer wy van gesproocken hebben : Voorts onder de Regeeringe van den Paus Benedictus den negenden , en den Keyser Coenradus , wanneer de asche te samen met de steenen , twee Steden en eenige Vlecken verwoest hebben , dewijl de windt , en de groote brant , die selfs na Roma vervoerden , en de asche tot Africa over brachten , by welke ongelegentheydt de goede Plinius van Verona , als geseyt is ,

het leven gelaten heeft. De schrijvers weten oock van de ontmoetinge van twee Bergen, door Aerdbevingh, en het vernorselen van al wat tusschen beyen was, in Campania te spreecken, en inder daet de werkinge van dese onder-aertse stoffen zijn wonderlijk, daer hier na noch yets van te seggen zal vallen.

t' Ontsteecken van den Bergh Æthna.

ALs wilde de eene Gebuer-bergh, den andere niet toegeven, heeft oock die beroemden Siciliaensche Æthna, haer blaekende kracht op verscheydene tijden vertoont. Van desen Berg vinden wy dit by de Schrijvers. Æthna, anders Montgibel genoemt, is gewoon door zijn Wonderlijke Ontfonckingen, dewijl zy vol van een Sulphur, en Swavelachtige stoffe sit, die met vochtige stoffe gevoedt wordt, (gelijk in de Ephestische Bergen van Lycia) door de winden, binnen zijn pijpen ingeslooten, ontsteecken zijnde, sware ongevallen te veroorsaecken.

Thencydides teldt, zedert den tijdt dat de Griecken Sicilien beseten hebben, drie Ontsteekingen. Strabo seght oock dat voor zijn tijden, de velden omtrent Æthna, met aschen bedeckt zijn geworden; Maer eenige tijden daer na, is de selve geheel in vlamme ontsteecken. Orosius seght vorders: als M. Æmilius en Lucius Orestes Borgemeesters waren, heeft de selve verschrickelijke vlammen, en vyer-stroomen uyt gegeven. En daer na onder het Borgemeesterschap van Lucius Cacilius, en Q. Titus Flaminius, heeft de selve noch een swaerder jammer veroorsaecht, waer door de Romeynen, die van Catanea, voor tien jaren hun Schattingen quijtgescholden hadden. Hy heeft oock het volgende Jaer, na het Mattyrdom van de Heylige Maget Agatha van Catanea, in het Jaer na Christus geboorten 254, geblaecht. Als mede in het jaer 1175, wannêr door het inwendigh bulderen, de Aerde in sulcker voegen geschut is geworden, dat de Kerck van St. Agatha om verre gevallen, en al de Priesters verplettert zijn geworden. In het Jaer 1529, hebbende vyer diepe poelen gemaect, is zy door al de selve met verschrickelijke vlammen uytgeborsten. Dit vyer geeft by den nacht een yselijk aensien, en licht niet gelijk andere vlammen, maer by daegh sietmen een donckere vlam, gelijk als van aengestoocken swavel.

De Oude spreecken seer veel van desen Berg, voornamentlijk Strabo, dewelc-

dewelcke oock secht, op den top van desen Berg te zijn geweest, en alles wel onderfocht te hebben; Aldaer vintmen Wonderlijcke veranderingen, somwijlen braeckt sy een stroom van vyer, somwijlen vlammen vuurs, somwijlen een dicke damp, en assche uyt; en dit is te verwonderen van de hitte van dit vuur, dat deselve door geen koude gematight, noch eenige koude daer door verwarmt kan worden: Want het bovenste gedeelte van den Berg, leght vol assche, die in den winter met sneeu bedeckt wort: men vindt daer een vlackte, hebbende omtrent twintigh staden, dat is een halve duytsche Mijl in den ommegangh, in wiens midden een heuvelken oprijft, dat uyt opgehoopte assche bestaet, uyt het welcke somwijlen vuer, somwijlen roock voort komt. By nacht sietmen Vyer op den top van den Bergh, en by daegh eenige damp en roock. Maer in het Jaer 1537, isser een seer groote vuur-klomp van aengestoocken swavel, uyt een der nieuw gemaecte hoolen van den Bergh, met een schrickelijck geluyt afgevallen, dewelcker omvangh door de lucht eenighsints dick gemaectt zijnde, niet wel snellijck, maer lancksaem neder gefackt is, en Heuvels, Boschen, Steenen, Rotsen, en twee Dorpen (want veel staender aen dien Berg) verteert heeft. En vorders van den top des Berghs de vlamme aen een zijde afstortende, heeft de bomme, en het hol boven veel grooter gemaectt. Het gedonder wierdt veel dagen achter malkanderen gehoort, en door de gebrande assche, wierdt niet alleen Sicilia, maer oock Calabria bedeckt. Daer na is het vuur veel Jaren binnen gehouden, gederende welcken tijdt, alle uytgelesene Aerd-en Boom-gewas, aen den Bergin op het alderschoonste groeyt en bloeyt; De wijfelingh Empedocles, was wel soo dol, dat sich goets moets binnen het brandende hol van den Bergh af wierp, latende een pan-toffel op de kant, op dat men mocht weten, waer hy gebleven was. Niet verre van Sicilia, is [†]Eylant noch een kleyn Eylandt, eertijts Hiera, en nu Vulcano genoemt, als ^{Vulcano.} van ouds, door de Heydenen Vulcanus toe-geeygent zijnde: Wanneer de wint uyt het Zuyden waeyt, ontstaeter rontsom dat Eylandt, een duyfteren Nevel, maer wanneer die uyt het Noort-oosten komt, komen vuur-vlammen uyt den top des Berghs, met een groot gekraeck en gedruys, en aldus heeft men door ondervindinge, dat de vlamme eerst in dit Vulcano, en daer na in Æthna, eerst door de windt verweckt, en dien stillende, het vuur oock weder gestildt word. Van den brandenden Bergh Hecla op Yslandt, de Oostersche Clymera, die van Ternate, en andere, zou mede wel yets te seggen vallen, maer wy sullen het voor, als nu by desen laten. Wy komen dan, hebbende dit uyt
andere

andere Schrijvers voor af laten gaen , tot dese laetste ontfonckinge van den Bergh Æthna.

Dese waerlijck was op het eynde van het Jaer 1669 , foodanigh dat-ter geen geheugenisse van diergelijcken is. De brandende Sulphur-stroomen quamen van den top afgeloopen , verslindende alles wat hen tegen quam , selfs wierdt de Stadt Catania daer door voor een gedeelte aengestoocken , en seer beschadight. Dese vuurige stroom liep oock een groot stuck weeghs al brandende in Zee , het welcke een Wonder-vreemt Schouw-spel gaf , werpende aldaer geheele dijcken van gebluschten Sulphur op , alles onder een verschrickelijck gedonder , en uytwerpen van assche , en geweldige steenen. Dit heeft soo eenigen tijdt aen een geduert , op-houdende , en weder met groote aertbevinge beginnende ; Wy hebben in het Toneel des Oorloghs van dese ontfteekinge wijt-loopingh genoegh geschreven , waer heen , om zijn volle genoegen te halen , wy den Lezer wijfen.

Van den Bergh Hecla , &c.

VAN den Bergh Hecla in Yslandt , hebben wy dit. In dit Eylandt zijn Bergen die tot aen den Hemel verheven , en welcker toppen geduerighlijck met sneeu bedeckt staen , maer onder geduerighlijck branden , (andere seggen op onseckere tijden.) De eerste naer het Westen staende , wordt Hecla , de ander de Cruys-bergh , en de derde Helga , dat is Heylige genoemt ; van Hecla niet verre af zijn Swavel-putten , by-na de eenige Koop-handel van dat Volck , en inkomen van dat Eylandt ; Dewijl de Koop-lieden daer geheele Scheeps-ladinge van vervoeren. De Bergh selve , verstaet Hecla , wanneer die hevigh ontfteecken wort , maeckt een schrickelijck gedonder , werpt groote steenen , en gewelt van Swavel uyt , bedeckende vorders het gantsche omleggende Landt met assche , soo dat de aerde twintigh duysent schreden in het ronde , niet bebouwt of bewoont kan worden. De geene die de natuere van dien brandt hebben ondersocht , en derhalven sich daer naerder by begeven hebben , zijn meest alle door den Swavel-poel verslonden , of in de assche versmoort : Want daer zijn menichte van kuylen , die foodanig met assche bedeckt zijn , datse van niemant kunnen bekent worden. Maer het geen he wonderlijckste is , men wil dat het vuur hier uyt voort
komende ,

komende, het water verteert, maer selfs geen werck aensteeckt. Sommige meenen dat hier de plaets is, daer de besmette Zielen gepijnigt worden, oock het ys gescheurt, en in kleyne stucken gebroocken zijnde, drijft geheele acht Maenden om het Eyland, en met groote menichte op de strant en klippen aengedreven, maect een jammerlijk geluyt, als waere het een gesucht en gejammer van klagende Menschen, het welck de slechte Lieden doet gelooven, dat oock de Zielen in dese koude, gelijk in Hecla, in de vlamme gepijnigt worden. Men vint'er oock verschijninge van Geesten, die sich selfs den Menschen dienst-baer stellen, en aen de bekende openbaren, en dat soo openbaerlijk datse als levende onthaelt worden: Van die gene namentlijk, die van hun doot niet weten, selfs met het aenraecken van de handt, en de dwalingh wort niet erkent, voor datse weder verdwijnen; En wanneer men hen versoeckt, datse na hun verblijf of wooninge zullen gaen, seggende al suchtende, dat zy weder naer Hecla moeten. Dus verre *Munsterus*.

Olaus Magnus, en andere brengen meer dingen by, die wy voor by gaen, om datse van sommige voor beuselachtigh gehouden worden. *Camerarius* spreeckt oock van brandende Bergen in America, andere van die van Ternate en andere, maer wy sullen het hier by laten, en een weynigh vorder van het andere onder-aertsche gewelt handelen.

Het vijfde HOOFT-STUCK.

Van Aertbevingen.

Inhoudt.

1. *Ragoufa door Aertbevinge verwoest.*
2. *Aertbevinbe in West-Indien.*
3. *Aertbevinge in Persia.*
4. *In Duysslandt.*
5. *In Italien.*
6. *Eylandt door de Zee ingeswolgen.*
7. *In Murcia.*
8. *Op Corfu.*
9. *Andere Ongevallen.*

Voor eenige Jaren is de Stadt Ragoufa, op den klaren middag, door een schrickelijcke Aerdbevinge aengetast, die de geheele Stadt over-hoop geworpen, en genoeghaem verdelght heeft, werpende mede de Wallen foodanigh ter neder, dat de Plaets geheel voor den aenloop van Turcken en Barbaren

1.
Ragoufa vernielt.

open stondt : die vorders watter noch overich mocht gebleven zijn , geplondert en wech gerooft hebben ; Wy hebben hier een omstandig bericht van door den Consul van Dam , als toen aldaer zijnde , het welke by *Aytzema op het 47. Boeck* te lezen staet , waer heen wy den Lezer wijzen.

^{2.}
Aerdbe-
vinge in
West- In-
dien.
Volgens bericht van de Gallioenen uyt West-Indien gekomen , was'er in het 1656. Jaer in Peru foodanigen Aerdbevinge geweest , als oyt was gesien , waer onder het Vuur als regen uyt den Hemel gevallen was , in voegen de Bergen waer uyt men het Goud en het Silver plag te trecken , neffens de Potosi gantsch om verre geworpen waren. De groote Stadt Lima zou geheel vergaen , en als ingeswolgen zijn : Gelijk mede het Callao , in welke twee Plaetsen over de 11000. natuerlijcke Spaenjaerden om den hals waren geraeckt. In Lima sou alleen een schat van over de hondert Millioenen aen silver en goudt vergaen zijn , van welke het grootste gedeelte gereet was om naer Spaenjen over gevoert te worden.

^{3.}
Aerdbe-
vinge in
Persia.
In het Jaer 1667. in January , quam tijdingh uyt Persia , dat in de Stadt Angori (soo komt ons de Naem te vooren) een seer sware en verschrickelijcke Aerdbevinge was ontstaen. Het geviel op den darde van Julij , in het Jaer 1668 , dat aldaer een gestorven Schotsman begraven zou worden : Terwijl men daer mede besich was , ontstonten een seer verschrickelijcke Aerdbevinge , die voor als toen wel overgingh ; Maer na eenige dagen weder aenvingh , selfs tot drie of vier reysen op eenen dag , oock somwijfen wel in de nacht , met een verschrickelijck onder-aertsch geluyt : dit hielt soo aen , tot den 20. van de geseyde Maendt. Het gemeene volck seer tot over geloof en superstitie genegen , leyde de oorsaeck van dit quaet op het Christen lichaem , het geen de aerde niet waerdig , evenwel in de aerde geset was , waerom zy het selfde weder op wilde graven en verbranden , op dat het jammer daer door mocht ophouden. Maer andere die wijser waren , wederstonden dit mis-gevoelen , soo dat het Lijck bleef daer het was. Ondertusschen nam het schudde van de aerde niet af , maer verdubbelde in tegendeel , soo dat op den 15. van Augustus , zijnde een Sondagh , de Stadt Angori , met een schrickelijck gedonder onder de Aerde , en swarvel winden in de Lucht , foodanigh is bewoogen geworden , dat niet alleen over-al menichte van Schoor-steenen , Huysen , Stallen , maer oock selfs de Mueren van de Stadt om verre gestort zijn ; gelijk mede het Slot selfs , staende op een Berg , door dit selfde onder aertsch geweld , aen veel plaetsen ter neder gevallen is , hoewel alleenigh met schade en verlies van twee Menschen ,
dewijl

dewijl een yeder tijdelijk genoeg gewaerschouwt , sich uyt de Stadt , op het vlacke velt begeven had , al-waerse sich onder Tenten en Paviljoenen onthielden. Daer na op den 28 , des nachts (hoewel het daveren over was) quam'er een geweldige stoot , en op dien selven dagh , omtrent den avont , noch een , en dit geschiede drie dagen daer na weder , omtrent den middagh , met drie geweldige stooten na malkanderen , en die seer geweldigh , omtrent drie Minuten na een : Waer door de Rotsen spleeten , en geweldige steenen van 700 , 800, en duysent ponden gewichts , van de selve af vielen ; onder dies opende sich de Aerde , uyt de welcke seer blaauwe swavelachtige vlammen voort quamen , die een onverdraeghlijcke stanck van sich gaven. Het gejammer van de vertsaegde Menschen was niet uyt te drucken, begevende sich een yeder op de Geberghten en steen-klippen, om aldaer voor dese verschrikelijcke uyt-waesseminghe vry te zijn , soo dat de Stadt geheel ledigh van Volck bleef, blyvende alleen de Overste van de Turcksche besettingh daer binnen ; die sonder gevaer van hun hoofden te verliezen , hun Besettingh niet derfden verlaten. Evenwel is de schade , daer ter oorsaeck van de slechte Huysen , die van aerde en kley op-gemaect , en laegh zijn , soo groot niet geweest , als wel op verscheydene andere plaetsen , die geheel over-hoop geworpen zijn.

In Bolla, de Hooft-stadt van het Koninckrijk Pontus , daer het Hof van Mithridates is geweest , heeft men over de 1800. dooden , onder het vervallene puyn gevonden , onder de welcke 60. of 70. Koop-lieden, soo Arminiers , als andere Anatolijten zijn geweest. Castomme op de swarte Zee , is met de doodt van menichte van Menschen, en het invalen der Gebouwen , meest geheel verwoest. Een Dorp Bayzazer en Amias , is geheel in-gevolgen of bedeckt , behalven weynige Menschen die daer afgekomen zijn. Meer andere Plaetsen zijn in-gevallen of overstort , maeckende alle een onwaerdeerlijcke schade uyt. Isamo en Tochete hebben oock seer veel schade geleden , van de welcke in delaelste een seer heerlijk Gebouw van den Cham of Carnasser, met het dooden van wel 50. personen ingevallen is , en van de rest, soude het verlies wel op 6000. dooden staen. Op een dagh reysens van daer , is een vermaerde Stadt Nabuzzio , of soo andere willen Nauzze, genoemt ; leggende tusschen twee Bergen in een Dal , in een oogenblick, alzooluchtgaten in de Bergen waren , met asche en puyn geheel overdeckt , latende maer een oudt Serralio staen. By het Geberghte Taurus is een Stadt , daer een Armenisch Patriarch sijn verblijf hieldt , met 4. of 5.

Dorpen , geheel te gronde gegaen. Dese Aerdbevinge heeft geduert van den 3. Julij , tot den 13. van September , wanneer in de nacht een kleyne stoot gegeven wierdt , maer daer na al het gedaver af nam.

Toneel des Oorloghs.

4. **I**N het Jaer 1670. op den 17. van Juny , wierdt een Aerdbeving meest door geheel Duytslandt gevoelt. Van Augsburgh tot Bamberg , en te Donaweert , schudde de Aerde gelijk een wiege , soo datter (gelijk men wil) de klokken in de Toorens van luyden. In Tirol , tot Hal en elders , waren oock Aertbevingen , die geheele 14. dagen duerden , en dat somwijlen 3. of 4. uren achter een , op eenen dagh. Men stelde Bede-gangen in ; maer die schenen te swack , tegens dat gewelt ; door het welke veel Inwoonders en Borgers bedorven wierden. Tot Inspruck liep het al ter Stadt uyt watter was , dewijl selfs de Stadts Mueren en Poorten ter neder storten ; soo dat de Lieden geheele 14. dagen op het vlacke velt , onder den blaewen Hemel sich moesten onthouden , dewijl oock de Bergen , niet veyligh genoegh voor hen scheenen te zijn : Wanneer dese Lieden weder binnen Inspruck quamen , sagh yeder met treuren en droefheydt de schade die zy in het by-sonder , en de Borgery in 't gemeen , geleden hadden aen. Tot Venetie wiert het op dien tijt mede gevoeldt , maer het veroorsaecte geen schade of ongemack.

Ibidem.

5. **I**N het Jaer 1672 , terwijl Hoogh-en Neder-Duytslandt sich door den Oorlogh van Vranckrijck beweeght vonden , schudde en beefden een gedeelten van Italien , door inwendige Aertbevingen. Tot Rimini bysonderlijck , is het beven seer verschrickelijck geweest , en deden aldaer veel Menschen , in de Kercke te samen gekomen zijnde , sneuvelen , en dat door dit voorval. Het gebeurden op den witten Donderdagh , dat het Volck yveriger , en met menichte ter Kercke komende , de Stadt seer schrickelijck door een Aertbevinge wiert ontsteldt ; waer door behalven een onnoemlijck getal Huysen , in een oogenblick instorten , de Domo van de Paters Theatinen , de Parochiale van Santa Agnes , Santa Apollonia , Santa Maria Della Goma , Santa Innocentia , Santa Bartholomeus , Santa Bernardino , die van de Pater Soccolanti , Santa Maria della Calonna buyten de Poort , de Capelle van St. Anthonio di Padoa ,

doa, die van Sante Crece, en die van Stimate, alle welke tot de gront toe neder geflagen, gelijk oock de meeste aensienlijke Gebouwen der Stadt vernielt wierden. Het getal der dooden, van alderhande slaghi, wierdt tot op 700. begroot, zijnde de meeste in de Kercken gesneuveld, behalven noch ongelijk veel meer gequetsten; Eenige onder het puyn als begraven, wierden noch half Ziel-togende uyt-ghaelt. Fano wiert mede doch niet soo swaerlijk aengetast, daer het Dack van de Domo in-storte, met de doodt van 7. Edelen, en 26. andere perfoonen. Pefaro Sinagaglia, en meer andere Plaetsen, hebben daer gevoelen van gehad.

Maer een veel grooter Ongeval geviel in dese tijdt het Eylandt Stan-
chio, in de Archipelago gelegen, en wel 60. mijlen in het ronde groot,
eertijds seer vruchtbaer in Olye, Wijn, en meer andere Vruchten,
Vee en Volck, en met schoone Havens voorsien. Dit Eylandt dan,
wiert eerst door een af-grijslijke bevingen geschud, en daer door alles om-
verre en over-hoop geworden. Het geheele Landtschap beefden soo ge-
weldig, dat niemandt op sijn beenen konden blyven staen; noch
vluchten, om sich na eenige verzeekerde plaetsen te begeven; maer ye-
der most blyven daer hy was, en leggen daer hy lagh, met de schric-
kelijckste verwachting van de geheele werelt. Daer op begoft de Aer-
de aen verscheydene plaetsen te borsten, en eerst een verschrickelijken
roock, en vervolgens een soo geweldige vlamme, als of die uyt den
mont der Hellen voort-quam, op te geven. Dit uytwerpen van vlammen,
vnur, en steenen, een goede wijl geduert hebbende, wierdt alles door
een schierlijk op-borrelende water guld gedooft. Wanneer dit op ver-
scheydene plaetsen geschiede, wierdt daer door het gantsche Eylandt in
korten tijdt overstroomt, en allengs in de groent gewelt, in voegen
men weynigh dagen daer na, niet meer dan de spitse van een Tooren
sagh uyt-steecken. Met het sincken van dit Eylandt, zijn oock meest
al de Inwoonders, behalven weynige, gesneuveld en vergaen, welke
weynige op dien tijdt met een Vaer-tuygh in de Haven lagen, en door
tegen windt niet voort konden, wat zy oock deden, voor en al eer de
Zee het geheel Eylandt overstroomt had. Meest al de Eylanden in de
Archipelle, hebben dese Aerdtbevinge gevoelt, en hun deel daer van
gehad, maer Tenedo wel by-sonderlijk, alwaer de Kercken, Toorens
en Huyfen, met menichte ter neder gestort zijn, oock die beroemde
Sterckte, aldaer ten tijden als het Eylandt noch onder de Venetianen
stondt, door den beroemden Lazaro Mocenigo op-gerecht.

6.
Eylandt
door de
Zee inge-
swolgen,

Ibidem.

7.
In Mur-
cia,

In het zelfde Jaer zijn in het Koninckrijck Murcia in Spangien , oock feer sware Aertbevingen geweest ; verselt met een langh aenhoudende Orcaen , soo men het noemt : Door welcke ongevallen , behalven de schade aen Boomen , feer veel Menschen en Beesten , vernielt en verplettert zijn geworden. In de Stadt Origuela zijn eenige Kercken , en meest al de Huysen neder gestort en vernielt.

Ibidem.

8.
Op Cor-
fu.

Het Eylandt Corfu, van ouds Corcyra , is in het Jaer 1674. in het begin van February , door een feer sware Aertbevinge beweeght geworden , door de welcke in een Dorp wel 400. Huysen om verre geworpen , en wel 200. Menschen onder de puyen hoopen gebleven zijn.

Ibid.

9.
Andere
Ongeval-
len,

Aldus hebben wy dese drie ongevallige Hooft-stoffen verhandelt , nu sou'er de Lucht aen onbreeken , die mede wel gewoon is , tot straf van hun boosheden , den Mensch sijn plagen toe te brengen , hier van hebben wy menichten van Voorbeelden , soo menichmael sware Pestilentien , en sterften , die enckele Kerck-hoven van treffelijcke Steden maecken. de Stad Leyden geduerende haer Beleg, is boven haer hongers-noot en andere ellenden , swaerlijck door Pest aengetaft. In het Jaer 1603. zijn tot Londen alleen , van de Pest 34000. Menschen , behalven noch over de 4000. van andere sieckten gestorven. Leyden heeft by onsen tijdt , weder een swaren stoot , beneffens Amsterdam , en andere Hollandsche Steden gehad ; Maer al dese gaet de sterften tot Napels , in het Jaer 1656. te boven , alwaer eer de Herft aenquam (indien men de Jaerlijckse Schrijvers gelooven mach) over de achtmael hondert duysent Menschen gestorven zijn. De uyt-breydinge hier van , is by andere Pathetisch , en treurigh genoegh gedaen , beneffens die van de ellenden , en hongers noot , die ter oorsaek van de algemeene verlegentheyt , lichtelijck te begripen is.

Het

Het zesde HOOFD-STUCK.

Van Verschijningen, en diergelycken.

F'er eenige Verschijninge van Geesten zijn, trecken veele in twijffel, hebbende oock eenige redenen, om hun gevoelen te beweeran. Tegens dese schijnt de ondervindinge, met tegen-redenen gestijft, te strijden; wat ons aengaet, wy zijn hier niet om dat geschil te beslechten, en brengen alleenigh voort, het gene ons de geschicht-boeck en mede deelen. Noch krachtiger zijns tegens de Toveryen gekant, daer andere weer even hard tegens zijn, wy laten het een en het ander de Wijselingen bereden-twisten; en wapenen ons met het gefagh van andere, sonder yemants gemoedt en goetduncken te verbinden, en volgen alleen den wech die ons gewesen wort.

Munsterus verhaelt dit van *Marcomirus*, Koninck der Francken, dese zijn Offerhande gedaen hebbende, wiert door een Godt-spraeck vermaent, met zijn volck sich te begeven (dewijlse van woon-plaets stonden te veranderen) naer een Landt-streock, daer de Rhijn in de Zee valt, alwaer hem een gewenste rust-plaets te vinden stont; En op dat hy op dese faeck te seeckerder mocht gaen, komt'er een Toveresse by hem, *Alruna* genoemt, die hem tot het selfde aenmaende. Dese Vrouwe zou door haer konst te wege gebracht hebben, dat den Koninck des nachts een gesicht verscheen, zijnde een gedaenten van een Mensch met drie hoofden, namentlijck het hoofd van een Arent het hoofd van eene Padde, en dat van een Leeuw. Het hoofd van den Arent sou tegens *Marcomirus* gefecht hebben: uw Geslacht, ô! *Marcomirus*, zal my t'onderdrucken; den Leeuw vertreden; en den Padde dooden. Door welke woorden beteeckent wierden, dat zijn Nakomelingen de Heerschappy over de Gaulen, over de Romeynen, en over de Duytsche verkrijgen zouden. De waerheydt hier van laten wy in sijn wesen, en om dat de oudheydt gemeenlijck fabuleus en versierachtigh is, keeren wy ons tot varsscher dingen.

Antonio de Torrequemada, geleert Spangiaert, verhaelt ons in zijn *Hexamerone*, dese Geschichte. In de plaets secht hy (of yemandt die hy in voert) daer ick gebooren en op-gevoet ben, was een perfoon van

1.
Verschij-
ning aen
Marco-
mirus,

2.
Schade-
lijke ver-
vloekin-
aen-ge.

aensienlijke geleertheit, die twee kinderen had, een van de selve mocht omtrent de twaelf of dertien Jaren oud zijn, dewelcke de een of de ander boevery aen-rechte, daer de Moeder seer over gemoeyt was, datse na eenige gramme woorden, het kindt voor den Duyvel wenschte, bid-dende menichmael dat hy den Jongen van voor haer wech wilde voeren. Dit geschiede omtrent thien uren in den nacht, die seer doncker was: en dewijl de Moeder niet op-hielt van haer Jongen te vervloecken, begaf hy sich, wel bevreest zijnde, uyt sijn Moeders gesicht, naer de plaets van het Huys, alwaer hy, uyt de oogen verdween, soo datmen hem niet konde vinden, hoe nauw oock naer hem gesocht wierdt, daer men seer over verwondert was, want de poorten waren rontsom gesloten, ende geen uytgangh wasser open. Ten eynde van twee uren, de Vader en de Moeder in een groote benautheydt zijnde, hoorden een groot gerucht in een kamer, die boven hun hooft stondt, en het kindt jammeren en kermen, als groote pijn lijdende; zy begaven sich daerheen, en hebbende het genack met een sleutel op-gesloten, dewijl de deur toe was, vonden zy den Jongen in een staedt, dat het eenschrick was hem aen te sien: want behalven dat zijn kleederen t'eenemael waren gescheurt, soo was sijn aengesicht, zijn handen, en genoegsaem zijn geheel Lichaem ellendigh gekneust, en als met doornen gekrabt, zijnde hy selve soo ontfelt en buyten sich selven, dat hy die geheele nacht niet weder konde bekomen. De Vader en Moeder verbonden hem, ten besten zy konden, en deden alles tot zijn onderstandt. Des morgens wanneer het schein dat de Jonge weder by zijn verstandt was, vragde men hem, wat hem gebeurt was, waer op hy antwoorde, dat zijnde op de plaets, hy eenige leelijke en verschrickelijcke perfoonen by sich had gesien, dewelcke sonder te spreecken hem in de Lucht hadden op-genomen, met sulck een lichtheyt en geswintheyt, datter geen Vogel in de Werelt was, die soo snel vliegen konde, en dat dalende op secker Geberghte, vol doornen, zy hem door dese prickelen, van de eene tot de andere zijde hadden gesleept: Soo datse hem in dien staedt hadden gebracht, in de welcke zy hem sagen, en zy zouden hem gewisselijck gedoot hebben, ten waren hy, in dese uytterste benautheyt, Godt van herten aengeroepen had. Hier op hadden hem de Geesten weder in de Lucht op-gevoert, en door een kleyne venster in dese boven kamer gebracht, daerse hem gelaten hadden, weder uyt vliegende, daerse ingekomen waren. De Schrijver seght, desen Jongen langh daer na gekent te hebben, zijnde door te groote quelling die hy had uyt-gestaen, zedert

zedert altoos doof, en seer qualijck gedaen, en wordende noyt weder, gelijk hy te vooren geweest hadde. Hy had oock niet gaerne dat men hem dese dingen weder in gedachten bracht, dewijl sijn schrick daer door vernieuwt wiert.

Dewijl wy, buyten onze verwachtinge, in dese Stoffe van vervloekingge gevallen zijn, moeten wy noch eenige diergelijcke Voorbeelden by brengen, op dat men mach sien, van wat een schadelijck gevolgh soodanige vervloekingge zijn, en de Ouders mogen leeren, hier omtrent niet lichtvaerdigh te zijn, en de kinderen hunne gramschap niet te verwecken.

Het is by onse geheugenis, seght *Hondorfus*, tot Nieuburgh gebeurt, dat een Moeder, uyt gramschap tegens haer Soon seyde: gaet, datick u noyt levendigh weder sie, ende dat de selve Jongelingh, dien selven dagh om te baden in het Water gaende, daer in verdroncken is, en sijn Moeder doot te huys gebracht wiert.

Noch schrickelijcker Voorbeelt verhaelt *Casarius*, van Ouders die geduerighlijck hun Soon toe-wenschten, dat hem de Duyvel mocht wech voeren, dewelcke oock alzoovervoert is geworden, sonder dat hy oyt van hen weder gesien is.

In een vermaerde Stad van Meyssen, is het gebeurt, dat een vergramt Vader, tegen sijn Soon, die sich wat te traegh toonde om sijn beveelen uyt te voeren, seyde: Ick wensch dat ghy dan noyt u voeten van die plaets verzet. Dit viel soo uyt, de Jonge bleef aenstonts, soodanigh op die plaets vast gehecht, dat hy met geen geweld van daer te bewegen en was; en dewijl hy sijn Lichaem niet konde buygen om te sitten, was men genootsaeckt een leen-bedde te maecken, daer hy tegen rusten mocht. In desen staet was hy geheele drie Jaren, ten eynde van de welcke, hy, door Godts genade, soo verre quam, dat hy sijn Lichaem buygen konde. Aldus sittende, heeft hy noch vier Jaren door gebracht, zijnde weynigh van spijsze, en t'eenemael mager, en uytgeteert van Lichaem. Eyndelijck is hy na verloop van dese seven Jaren, namentlijck op den 11. van September, in het 1552 Jaer, seer Christelijck gestorven.

Hondorfus.

Scecker vergramde Moeder, wenschten haren Soon het heylige Vuur toe, en nauwelijcx waren dese woorden gesproocken, of de Soon wiert door Vuur aengetast, en ter dood verteert. Meer diergelijcke Voor-

beelden vinden wy , maer om dat de selve buyten onse bestellinge zijn , willen wy daer niet langh op staen. Wy komen dan weder tot verschijningen.

In een Plaets in Spangie , genaemt Fuentes de Ropel , was een Edelman van groot gefagh , Anthonio Castillo , een van de moedichste en stoutste Mannen die daer omtrent mochten gevonden worden , gelijk hem de Schrijver seght , in groote gevaren gesien te hebben , daer hy sich dapperlijck uyt redderde , maer om dat hy niet wel ongelijck verdragen konde , was hy by eenige luyden niet wel gewilt , om welke oorfaeck hy altoos wel op zijn hoede was. Op seeckeren tijdt gingh hy uyt zijn huys , wel versien , hebbende een lichte halve Lancie in de handt , naer een ander Dorp Villa Mieva genoemt , alwaer hy zijn saken verrichte , tot dat hem de nacht overviel , die seer duyster was , evenwel niet tegenstaende het soo laet was , besloot hy na zijn huys te keeren. Op het uyt-gaen van dit Dorp , vandt hy een kleyne Eremitagie , met een Cappelleke , hebbende seeckere houte Tralien voor de openingh , en een Lampe van binnen brandende. Anthonio Castillo wilde hier niet voor by gaen , sonder zijn Gebedt aldaer te doen , en reed derhalven te paert daer naer toe , en begoft zijn Gebedkens aen te vangen. Hy aldus te paert sittende , en zijn oogen binnen in de Cappelle slaende , sagh daer drie Geesten , in het midden uyt de aerde op-risfen , hebbende de hoofden bedeckt , en alzo op die plaets staende blyvende. Hy bleef hen een weynigh staen aensien , siende hun hayr onder hun hoof-decksfels blincken ; eyndelijck went hy zijn paert , en begoft zijn wech te vervolgen , alzo hy al eenige schrick in zijn leden begoft te voelen. Hy aldus weder op wech zijnde , en voor uyt siende , sagh dese drie Geesten of schijnsfels op den wech een weynigh voor hem gaen , schijnende hem gefelschap te willen houden. Hy sich aen Gode in zijn hart bevelende , wende zijn paert nu naer dese , dan naer die zijde , maer waer heen hy sich wende , hy had dese spoocksfels voor sich.

Hy nam eyndelijck moedt , reed op hen aen , om hen met zijn Lancie te keer te gaen , maer zy waren en bleven voor hem , als ofze zijn schaduwe waren , sonder dat hy hen achter halen konde : reed hy sacht , zy gingen soetelijck , reed hy sterck , zy gingen snel voort , bleef hy staen , zy oock , in voegen hy sich van dit gefelschap niet konde ontflaen , tot dat hy aen zijn huys quam , aldaer selfs zijnde afgestegen , en hebbende de poort geopent , om in een Voor-hof te gaen , vandt by de schijnsfels noch al voor sich. Eyndelijck gaet hy in huys , en in een

Kamer.

Kamer daer zijn Vrouw was , maer soo als hy in de Kamer quam , verdweenen de Geesten. Hy binnen komende , was soodanig verschrickt , en in zijn gelaet ontstelt , dat zijn Vrouw hem terstondt vraeghde wat hem bejegent was , meenende dat hem zijn Vrienden eenige ongeneugt hadden aengedaen. Maer hy , sonder haer veel berichts te geven , deed terstondt een van zijn beste Vrienden , een Man van gesagh , en Letteren , by sich ontbieden. Dese vermaende hem de schrick en vreesse , die hem bevangen had , af te leggen , en bracht hem tot eten , en voorts tot zijn bedde , alwaer hy hem liet , hebbende een brandende kaers op zijn tafel , en genoeghsaem in slaep zijnde : Maer nauwelijcks was dese Vriendt uyt de Kamer , of Castillo begoft weer om hulp te roepen , waer op yeder weder in de Kamer vloogh , tegens de welke Castillo verhaelde , dat soo haest als zy vertrocken waren , dese drie gespenffen weder gekomen waren , en rapende de aerde van de grondt , hem die in het gesicht geworpen hadden , gelijkze hem inder daet het gesicht vol acrde en sandt sagen. Zy lieten hem dan noyt meer alleenig , maer fulcks konde hem evenwel ten uyttersten niet baten , want 't zy van de schrick , 't zy van eenigh ander toeval , ten eynde van seven dagen , was de Heer Anthonio Castillo een Lijck , sonder datmen eenig teecken van koorts of diergelijcke , aen hem had kunnen bemercken.

Deseve *Torrequemada* verhaelt oock het volgende , waer van hy seght , als toen noch getuygen tot Bologna in het leven te zijn geweest. Het geen een aensienlijk Edelman Jan Vasques de Ayola gebeurt sou zijn. Soo als dese Ayola noch een jongh gesel was , en tot Bologna in de Hooge Schole quam , met twee andere jonge Spanjaerden , om in de Rechte sichte bevlytigen , bevonden sich dese drie Gesellen seer verlegen , dewijlze geen Kamer konde vinden , om daer bequamelijck op te woonen. Terwijl zy besich waren daer naer te soecken , ontmoeten zy drie of vier Edel-lieden van Bologna , diese vraeghden , ofze nergens een verblijf-plaets voor hen wisten , om sich daer op te onthouden , daer by voegende , dat zy vreemdelingen , en eerst aldaer aengekomen waren. Naer eenigh bedencken , antwoorde een van de Bolognesen , datter wel een seer treffelijck Huys was , daerse wel en bequamelijck in souden kunnen woonen , sonder datse een stuyver daer voor souden behoeven uyt te geven , en met dit woort , wees hen een schoon Huys , in de selve straet , dat geslooten en van niemandt bewoont was , het welke zy seyde datse hen gaerne souden willen laten bewoonen. De Spaenjaerden bleven verbaest en verwondert staen , meenende dat men den spot met hen stack ,

3.
Geschiedenis van
Ayola.

maer een ander van dese drie Bolognesen , siende hun verwondering , wilde hen uyt den droom helpen , seyde : dese Edelman inder daet boert met u lieden ; want het is wel twaelf Jaren , dat dit Huys heeft ledigh gestaan , sonder dat daer yemandt in-gewoont heeft , en datter oorsaek van eenig gespens of spoockeryen , dat aldaer op een schrickelijcke wijze vernomen wordt , invoegen daer niemant in dueren kan , en de Huysheer het selve als met de voet stoot , dewijler niemant kan gevonden worden , die daer selfs den tijt van eenen nacht sou derven overbrengen. Ayola hoorende dese redenen , gaf tot antwoordt , indiener anders geen schortingh aen is , laetse ons maer de sleutels geven , en wy zullendaer te samen in gaen woonen , daer kome van dat wil. De Bolognesen siende hun besluyt , antwoorden , indien zy het begeerden , dat zy souden maecten , dat zy de sleutels kregen , met veel aanbiedinge meer ; en siende hen volstandigheyt in hun besluyt , gingen met hen by den Eygenaer , en eyschten hem de sleutels af , die gewilligh was hen de selve te geven , maer willende toonen een goet Christen te zijn , hen niet liet het gevaer , dat zy liepen , voor te stellen ; Maer siende dat de Spangiaerden niet deden als daer mede te lachen , opende hy hen het Huys , en setten hen verscheydene nootwendige dingen by , om op hun gemak te woonen , by de welcke zy de andere nootsaeckelijckheden voeghden , die hun ontbraecken. Zy nu daer in zijnde , namen elck hun Kamer in , komende alle uyt op een seer schoone Zale , en kregen een vrouw buytens Huys , die hen drincken en eten beschaften , dewijl zy in gantsch Bologne niemant konden vinden , die hen daer binnen wilde dienen.

Geheel Bologne was verwondert , over dit stout bestaen van dese Spangiaerden , die weder met al de Bolognesen den spot dreven , dewijler meer dan dertigh dagen voor-by gingen , datse spoock noch spoocks-gelijck vernamen , en voor gewis hielden , dat al het geen men daer van sprack , spotterny , of dat al de Bolognesen sot waren. Eyndelijck ten eynde van desen tijdt , soo als de twee mackers van Ayola te bedde , en in hunne rust waren , en Ayola alleen tot aen den middernacht met Leeren en Studeren besich was , hoorde dese omtrent dien tijdt een groot gerucht , als van veel keetens , die bewoogen wierden. Hy hier over inder daet een weynigh verbaest zijnde , seyde in sich selven : hier zullen de spoockeryen voor den dagh komen , en besloot aenstonts sijn gesellen op te wecken ; maer terstontd schoot hem weder in gedachten , indien hy dat dede , datmen sou meenen , dat het hem aen moedt ontbrack ;

brack ; en besloot derhalven alleen af te wachten, wat'er van quam. Hy dan met aendacht naer dit gerammel van de keetens luyfterende, vernam dat het van de voornaemste trap van het Huys quam, dewelcke uyt-quam op een groote plaets, en in de Saele. Hy sich dan van gansch herten aen Godt bevelende, nam zijn degen en schilden in de eene, en de kaers met de kandelaer in de d'andere handt, gingh soo uyt zijn Kamer, en setten sich te midden in de Zaele, omdat de keetens, hoewel zy een groot gerucht maeckten, evenwel lancksaem voor den dag quamen, soo dat hem het wachten begoft te verdrieten. Hy in dese gestaltenis staende, vernam eyndelijck aen de poort van de trap, een verschrickelijck gesicht, het welcke hem de hayren te beigen dede rijsen, en een kille-bevingh over al de leden joegh, want hy sach de gedaente van een groot Lichaem, dat niet als in beenderen, als een sceleton bestondt, gelijk men gemeenlijck de doot uyt beeldt; hebbende aen de voeten en aen het lichaem dese keetenen, die hy sleeptè, en sulck een gerucht maeckten. Het bleef aldaer ten eynde van de trap stille staen, en Ayola weeck mede niet een voet van zijn plaets, siende malkanderen aen. Ayola weder wat moedt krijgende, dewijl het schijnsel sich niet roerde, begoft eenige besweeringe naer de Roomsche wijze voor den dagh te brengen, en vraeghden cyndelijck wat hy begeerden en aldaer socht; indien hy zijn dienst van noode hadde, hy was daer, om alles te doen dat hem geveghert wiert. Het gespoock sloeg daer op de armen kruys-gewijs over malkanderen, en toonde dat hem dese woorden aengenaem waren, en het scheen dat hy sich hem aenbeval. Ayola vraegde of hy wilde dat hy ergens met hem sou gaen? Het gesicht daer op boogh het hooft, in teeken van toestemminge, en wees naer de trappen, waer langhs hy gekomen was. Ayola seyde daer op, gaet dan voor, en ick zal u volgen waer gy wilt. Het gespoock dan begoft sich om te keeren, en weder te gaen van waer het gekomen was, doch seer langhsaem, ter oorfaeck van de menichte van keetenen, de welcke hem na-sleepten. Ayola volghde al na, maer komende te half wegen van de trap, soo gingh zijn kaers uyt, 't zy door de wint, of door iets anders, of om dat hy die uyt schrick van sich alleen in sulck een geselschap te sien, ergens tegen had gestooten; immers hy bleef daer in het doncker, en naermen heeft te gelooven, wel verschrickt; maer echter een moedt nemende, seyde hy tegens het schijnsel, gy siet dat mijn kaers uyt gegaen is, ick gaese weder op steecken, indien gy my hier wilt wachten, ick zal terstondt weder keeren. Aldus gaet hy

heen daer het vyer lagh , en ontfteeckt de kaerffe , en gaet foo weder naer de trap , daer hy het geraemte gelaten had , en oock weder vand , en alzo te famen af-gaende , quamen zy door het Huys op een plaets , en voorts in een grooten Hof , daer het gefpooock ingingh , en van Ayola gevolght wierdt. Maer om dat hy wift , dat'er een put in het midden ftondt , begoft hy al te vreesen , of hem dit gefpooock , uyt Duyvelsbedrogh niet daer heen troonde , om hem daer in te werpen , en bleef derhalven een weynigh ftaen : Maer het geficht fich naer hem omkeerende , dede hem een teecken dat hy volgen zou , tot aen seecker gedeelte van den Hof , gelijk hy dede , en zy alzo te famen ten midden in den Thuyn gekomen zijnde , verdween het fchijnfel. Ayola nu daer alleenigh ftaende , begoft het fpooock te roepen , maer kreegh geen antwoort , wat protestatien en bewegingen hy dede ; Eyndelijck , fiende dat het niet weder te voorschijn quam , begaf hy fich weder te rugge , en gingh zijn mackers op-wecken , die noch even vast in flaep waren , dewelcke hem fiende foodanigh ontfelt , en in fulck een fchijn , als had hy de doot op de lippen , gaven hem yets tot zijn verquickingh , een weynigh Confijt om te eten , en wat Wijn om te drincken , hielpen hem voorts naer bedde , en vraeghde hem vorders wat hem letten. Hy verhaelde hun wat hem gebeurt was , en verfocht tegen niemandt daer van te spreecken , om datmen hem niet gelooven zou ; Maer om dat het een Voorval was , datmen qualijck verfwijgen konde , heeft d'een of d'ander van hen lieden , fulcx hier of daer verhaelt , foo dat het gerucht daer van , haest over-al verspreyt was : Soo dat'er de Stadt Vooght eyndelijck kennisse van kreegh , die daer over benieuwt wiert , de waerheyt daer van te weten. Hy dan doet Ayola by hem komen , om hem onder Eede te verklaren wat van de faecke was , gelijk Ayola dede ; feggende hem hoe alles gefchiet was. De Stadt Vooght vraeghde hem vorders , of hy de plaets wel fou konnen aenwijfen , daer het fpooock verdweenen was. Ayola seyde van ja , en dat , gelijk den Hof vol alderhande wilt kruyt ftondt , hy vijf of ses handen vol van het selfde uyt-getrocken , en aldaer gelaten had , om de plaets altoos te konnen weder vinden. De Stadt Vooght en eenige andere , die aldaer tegenwoordigh waren , begaven fich daer naer toe , vindende aldaer het kruyt leggen , deden daer in de aerde graven , om te sien , ofze eenigh geheym konden ontdecken ; maer lange hadden zy niet gegraven , of zy vonden een kift , en in de selve een geraemte , gelijk het gene was , dat Ayola gefien had , met de selve ketenen om en aen , het welcke zijn seggen geloof dede geven.

Men

Men dede voorts onderfoeck , wat dit voor een Lichaem mocht zijn , dat boven gemeene grootte , aldaer zoo met ketenen beladen , geleght was , maer men konde daer geen bescheyte van krijgen. De Stadt Vooght dede het terstondt van daer nemen , en in een Kerck begraven : zedert wierdt in dat Huys niets meer gesien of gehoort. Ick fou meer van diergelijke Verschijningen kunnen by-brengen , maer ick twijffle dat de selve al in onse Tael te vinden zijn : een van desen aert , moct ick uyt den *Huphormio van Berclaius* , met de selve trouwe , waer met hy die verhaelt , hier by-brengen.

In seecker plaets (die hy niet noemt) wierdt eenigh krijghs-volck in Besettinge geleght , een van de Hop-lieden dewelcke niet wel na zijn sin geherbertght was , gaet de Stadt door , en de wallen om-wandelen , en quam by geval een seer aensienlijke Wooninge te sien , die onachtsaem gesloten , en wel onbewoont schein. Hy vraeghde of daer niemant en woonden , en verstaende van neen , onderfoeckt daer de oorsaeck van , en kreeg tot bericht , dat een vreeslijk gespoeck , dat aldaer omging , de Inwoonders daer buyten hielt. Hy een onvertsaecht Man zijnde , schein daer weynigh na te vragen , en liet sich voorstaen , wilde men hem sulcks toelaten , hy wilde zijn verblijf daer wel nemen ; immers hy soude het voor eenen nacht wel besoecken. Volgens zijn begeerte , kreeg hy daer verlot toe , en gingh met zijn dienaer (niet sonder groot medelijden van de gebueren , die hem al half doot schatten) daer in. Hy verforghde sich tegens den nacht wel van vyer en licht , en stelde sich in staet om alles af te wachten. Wanneer hy nu al een goet gedeelte van de nacht , op d'een of d'andere wijze had door gebracht , beviel hem de vaeck , soo dat hy sich in zijn kleeren op een bedde , dat hy daer had doen brengen , wierp ; maer lange had hy niet gelegen , of hy hoorde eenigh gerucht , en op siende , sagh een groot Menschen hoofd aen de folder , dat al schuddende te met quam neder dalen , en omlaeg zijnde , op de aerde bleef leggen ; aen een anderen hoeck van de kamer , sagh hy een been , aen een ander , een arm , ginder een ander been , daer een anderen arm , en aen een ander oort , een romp te voorschijn komen ; al-welcke deelen al zidderende op de vloer neder-vielen , en te samen komende , een groot en geweldigh Lichaem uyt-maecten , dat in een oogenblick volkomen op zijn beenen stondt , en met een groot swaert gewapent , die den Hopman schein te lijf te willen komen. Dese springht moedelijck van het bedde , hoewel al een weynigh ontstelt ; weckt zijn dienaer , en beveelt hem op het licht te passen , en gaet met
zija

4.
Andere
geschiedenis van
een Hopman.

zijn bloedt geweer desen nieuwen Reus tegen : Slaen en steecken was'er geen gebreck , maer of hy somwijlen dit groot gevaer te met al steecken bracht , die hem wel thienmael behoorden onder de voet te werpen , daer quam geen bloedt voor den dagh , noch liet zijn vyandt te meer hem te keer te gaen , en slagh op slagh te brengen , die hem even zoo veer beseerden , als de zijne sijn bloedeloosen tegenstander , soo dat dit een wonderlijk gevecht gaf. De dienaar paste ondertusschen op , met het licht gaende te houden , en was alsoo verwondert als zijn Meeester ; dat sulcke steecken en slagen soo weynigh konden uyt-wercken. Onsen vleeslijcken Campioen , wierdt ten laetsten door dit slaen en steecken soo vermoeyt , dat hy sich ruggelinghs over op het bedde liet vallen , gevende zijn bloedeloosen vyand alsoo de overwinningh ; die echter niet liet den Hopman aen te manen , op een nieuw het gevecht te beginnen , maer als dese seyde niet meer te kunnen , quam hem desen vyandt met andere wapenen aen-boort , willende dat hy sich dan aen hem overgeven , en sijnen Christus , daermen hem soo veel van wijs had gemaect , afsweeren sou. Den Hopman sulck een voorslagh hoorende , vloogh met een barst weder op , en seyde : eerder als sulcx te willen doen , tot der doodt te willen vechten ; maer soo als hy sich wel dapperlijk meenden te weeren , vand hy geen tegenstander , want hy was verdweenen ; daer hy niet droevigh , en sijn dienaar hartelijk blyde om was : die wanende sijn Heer dood , of doodelijk gequetst te zijn , geen ander staet maecten , of het sou sijn beurt oock vallen ; maer met zijn weder op staen , was die meyninge , en door het ontbreecken van den vyand , de vrees voor dat gevaer wech. De nacht wiert soo en soo doorgebracht , en op het rijzen van den dagh , begaf sich den Hopman weder uyt dit Huys , vindende alreets veel volcks voor de deur , dat begeerlijk de uyt-komst van dese nacht-twist verwachtte , dat wel verwondert was , hem gesont en fris te sien. Hy liet niet , aen dees of geene , zijn weder varen te verhalen ; maer de Wooninge evenwel behaeghde hem niet.

My is selve door eenen *Heer Duarte Goutieres* , die hier te lande , in eenige saecke van den Koninck van Portugael , als Agent gebruyckt wiert , verhaeldt , dat eenige jonge Edel-luyden , Portugeesen , daer hy een van was , de stoudtheyd hadde genomen , om met hun vier of vijfven , in een huys dat van spoockery besprooken , en daerom ledigh gelaten was , een nacht over te brengen. Zy te samen tegens den avondt daer in gaende , namen een van de voornaemste Kamers in , daerse begosten alderhande tijdt-kortingen aen te vangen , om ten minste alle gedachten van sich te drijven.

drijven. Terwijlze vast joelden en dartelijck speelden, hoordense eenig gewoel boven op een Schoor-steen, en als elck daer naer begoft te luy-
 teren, en daer over stulte werdt, hoordense een geroep daer boven,
 als of yemant riep *Cayeray*, sal ick vallen, of ick zal vallen. Een uyt den
 hoop, die door den Wijn daerse de Poppen mede uyt het hoofd hielpen,
 stout geworden was, riep weder *Cay*, valt. Op het woort beginter
 in de Schoor-steen wat te rommelen en te vallen, en terstondt sagh men
 een leelijck of een af-grijpslijck Menschen hoofd op den haert vallen, doch
 dat aldaer niet bleef, maer om en door de beenen van dese jonge gasten
 foodanigh henen sweefde, dat elck van hen, totter dood toe verschrikt,
 om een goet heen komen sagh; eenige geraeckten, andere vielen van
 de trappen, en bezeerden sich seer: onder dese laetste was oock *d'Heer*
Duarte, die sich foodanigh bescerde, dat hy zedert altoos een slim lijf
 gehad heeft. Aldus vergingh dese jonge borsten hun dartel bestaen, die
 weynigh beklacght en van veele noch bespot wierden.

Alexander ab Alexandro, treffelijck Geleert Napolitaen, verhaelt twee
 Voorbeelden, van de welcke het eene in onse Tael bekent, en het ander (mijns
 wetens) niet is, zy zijn beyde van een Natuur? zoo kan ons het laetste
 voor beyde dienen. Een Vrient van hem, seght hy, een Man van ach-
 tinge en geloove, had een Vrouwe die door een sware quellinge aenge-
 tast waer, en als men hem ried dat hy sich naer de Baden van Luma
 sou begeven, om daer door genesen te worden, gelijk men die ver-
 maerde Wateren veel toe-schrijft; verfocht hy desen zijn Vriendt, dat
 hy hem derwaerts wilde vergeselschappen. Sy dan slaen te samen op we-
 ge, hebbende noch eenige andere hunne Vrienden tot geselschap. Zy
 bleven aldaer eenige dagen, geduerende dese reys, sich de siecke van
 dagh tot dagh erger bevandt, soo datse beslooten weder na Romen te
 keeren, daerse van daen gekomen waren. Soo als zy op wegh waren,
 nam de kranckheydt van den siecken, door de moeyelijckheydt van de
 reyse foodanigh toe, dat hy ten uyttersten verswackt zijnde, eyndelijck
 in een Herberge quam te sterven. Dese dewelcke hem vergeselschapten,
 dede hem met sulcke plechtigheden als de gelegentheydt vereyschte, en
 hun vermogen toeliet, ter aerden bestellen, in de Kerck van de plaets daer hy
 gestorven was, daerse oock eenige dagen bleven, om den Dienst over
 den dooden te laten doen. Wanneer nu alles gedaen en bestelt was, be-
 geeft sich het geselschap weder op wegh om naer huys te reysen; Soo als
 hun de nacht overviel, werden zy genootsaect, in een Herbergh huys-
 vesting te soecken, alwaer de Vriend van den dooden een kamer alleen

5:
 Voorbeel
 den uyt
 Alexan-
 der ab
 Alexan-
 dro.

gegeven wiert , om te slapen. Hy te bedde gegaen , een kaerffe op de tafel brandende , en noch geheel wacker zijnde , fiet zijn dooden Vrient voor hem staen , zijnde seer ongedaen , en met de oogen diep in zijn hoofd. Dese het bedde naderende , en zijn Vriend aentende , sonder een woort te spreeken , begoft zijn kleederen uyt te trecken , die de selve inder daet scheenen te zijn , die hy in zijn leven gedragen had , hoorrende niet eens naer het geene hy die in het bedde leyde , hem al vraegde ; Ontkleet zijnde , leyde hy sich wel sachjens by den verbaefden Vrient , die niet wift wat hier van te dencken , en te seer ontstelt was , om hem van het bedde te houden. Den doode naerdert hem evenwel , hoe seer hy te rugge weeck , en maecte een gelaet van hem te willen omhelsen ; Maer den andere zijnde nu op het uytterste van het bedde geschoven , wift anders niet te doen , als zijn kleederen tusschen hen beyde te werpen , om desen onverwachten by-slaep , soo veel als hy konde van zijn lijf te houden , en begoft hem vorder tegen te staen. Den doode , siende den tegenstant , den welcken hem dese Vrient dede , sach hem met een straf en vergramt gelaet aen , en sich seer droevigh toonende , stondt wederom op uyt het bedde , vingh aen sich weder te kleeden , en gingh soo heen sonder dat hy oyt weder gesien is , latende zijn Vriend in het bedde soo seer ontstelt , door dese ontmoetinge , dat hy daer door in een swaer en gevaerlijke sieckte quam te vallen. Hy had daer na geseght , dat hy onder het af-keeren , een voet van den dooden Man geraeckt had , die hy soo koudt had gevonden als enckel ys.

6.
Ander
Voor-
beelt van
een Mon-
nick.

Ick moet echter hier noch een ander Voorbeelt uyt den selven *Alexander* voortbrengen ; hoewel mijn meeninge was , hier mede van hem af te scheidten. Hy segt dan aldus : Een seecker Monnick *Thomas* genoemt , met den welcken hy goede kennisse had , zijnde een Man van een seer goet en geschickt leven , en woonende in een Klooster by Lucca , in seecker Gebergte , kreegh op seeckeren tijdt geschil met eenige andere Monnicken , om welke saeck seer moeyelijck zijnde , begaf hy sich uyt dat Klooster , met meeninge om elders zijn verblijf te nemen. Hy aldus door het dichtste van dit Gebergte gaende , ontmoete een seer groot man , bruyn van aengesicht , hebbende een langen swarten baert , dwalende oogen , en een kleet dat tot op de aerde by naer hingh. De Monnick vraeghde hem waer hy heenen wilde , en den andere gaf hem tot antwoord , dat hem zijn Paert ontloopen was , ende dat hy zijn weg naer eenige vlakten , die aen de andere sijde van het Gebergte lagen. Aldus gingen zy te samen tot aen een stroom , die dwars door een dal

heenen.

henen liep , en uyt het selfde Geberghte voort komt ; En om dat de selve seer diep , en op eenige plaetsen seer gevaerlijck was , gingen zy naer de ondiepten soecken , om over te geraecken , en meenende dat men de selve op seeckere plaets konde over gaen , wilde de Monnick sijn koussens en broeck uyt-trecken , maer de andere wilde dat niet toelaten , seggende dat hy de langhste van gestaltenis was , hy soude den Vader wel op sijn schouderen , sonder eenigh gevaer overbrengen , en hield foodanigh aen , dat het de Monnick langer niet konde ontfeggen. Hy dan sich op sijn schouderen geset hebbende , wilde den andere te water gaen. Wanneer de Monnick sijn voeten quam te sien , daer hy tot noch toe geen acht op geslagen had , dewelcke geheel van een ander maecksel , als die van andere Menschen scheenen te zijn. Hy hier over in twijffel zijnde , wie hy mocht voorhebben , had sich gaerne van desen drager ontslagen , doch hy konde niet , dewijl den andere al in het water gingh , op die plaets daer de stroom op sijn diepste was. De Monnick Thomas hier over seer benaut zijnde , vand geen beter hulp-middel , als om sich selven van gantscher herten aen God en sijn Salighmaker Christus te bevelen , biddende dat de selve hem genadighlijck wilde verlossen ; en in derdaet den andere bracht hem over het water , aen den anderen Oever , daer hy aenstonts verdween , met sulck een schrick en bevinge van de Lucht , dat sich het zandt van den Oever omkeerden , en de boomen die daer omtrent stonden , neder geslagen wierden. De Monnick bleef daer half dootd leggen ; En zijnde eyndelijck weder tot sich selven gekomen , keerde weder naer sijn Klooster , daer hy uyt gelooopen was , Godt danckende die hem van sulck een merckelijck gevaer verlost hadde.

In Spangie is een Edelman geweest , die wel bekend , en *Anthonyo de la Cueva* genoemt is geweest , dese was seer met Gesichte en Verschijningen gequelt , in sulcker voegen , dat hy door de geduerigheydt by na alle schrick en vrees daer voor verlooren had , hoewel hy evenwel noyt sonder licht in de Kamer was , daer hy sliep. Soo als hy op een nacht in sijn bedde lagh lesende in een Boeck , hoorde hy onder de eenigh gerucht , gelijk of daer yemandt onder was , en terwijl hy besigh was , om te bedencken wat dat mocht zijn , siet hy aen een sijde van de koets een Arm te voorschijn komen , die den arm van een Moor wel geleeck , dewelcke nemende de Kaers met de Kandelae , de selve op de vloer sette , en alsoo uyt bluste. Hier op voeldt hy de Moor selve op het bedde klimmen , en sich by hem neder leggen ; waer

7.
Een ander van een Edelman.

over hy met den Moor aen het worstelen en tuymelen geraeckten, maeckende te samen sulck eengerucht, dat het Huys-gefin daer door ontwaeckten, en toequam loopen om te sien watter te doen waer; Maer dese vonden niet als *Anibonyo de Cueva*, zijnde soo afgement en nat van sweet, dat hy sijn adem ter nauwer noodt konde halen, uyt den welcken zy verstonden wat hem bejegent was, en dat het Gespook op hun aenkomst verdweenen was. Wy zullen ons met dese tegenwoordige Voorbeelden, aengaende de Verschijningen vergenoegen, te meer om dat wy weten, dat dese dingen by veele niet gelooft, by andere selfs uyt gelacchen, of voor Toveryen, oock selfs voor bedriegeryen gehouden werden; selfs gelooven wy oock, dat'er veeltijds van het een of het ander wel wat onder loopt, daer wy elders Voorbeelden van gegeven hebben, en hier noch een of twee van by brengen zullen.

**Vercier-
deSpoo-
keryen.** Seecker Vrouwe in Spangie, willende s' nachts seer vroegh op staen, om eenige harer dingen vroegh en by tijds te verrichten, belasten haer Dienst-maegt het vuur wel te reekenen, op dat zy willende op staen, licht sou kunnen krijgen. Zy dan twee of drie uren voor den dagh op gestaen zijnde, vandt het vuur soo schoon uyt gegaen, dat'er geen kaers by aen te steecken was, waer over de Dienst-maeght genootsaecht was elders na licht uyt te sien. Dese dan gingh uyt den huys, om te sien offe ergens licht sagh, maer geen vernemende, wiert op het laetste een lamp gewaer, die in een Kerck brande. Zy dan klopt aen het huys van den Kostler, en de duer geopent zijnde, verfocht dat haer kaers mocht ontsteecken worden. Ondertusschen haer Vrouw siende, dat haer dienst-maeght soo langh wegh bleef, door het vertoeven in het doncker verdrietigh wordende, nam een ander kaers, en gingh in een ander huys van haer goede bekenden, om die op te steecken, daer zy in gelaten wiert, en licht kreegh, keerende met het selfde naer huys, ter selver tijdt als de Dienst-maeght van de andere sijde met haer licht aenqaem. Alsoo het in de Somer was, waren dese beyde genoegsaem in het hemde. Eén van de gebueren mede by geval seer vroegh opgestaen zijnde, en misschien noch de vaeck half in de oogen hebbende, sagen dese twee Menschen, Vrouw en Maeght, de eene van de eene; en de andere van de andere sijde aen komen, en beelde sich terstont in, dat het Geesten waren, en liete niet na des 'smorgens daer wat wonders wat nieuws van te maecken, seggende eenige Geesten te hebben gesien, die in Processie om de Kerck gingen, hebbende wasse Kaers in hun handen. Dit wiert al voortgepraect, en al pratende vergroot: sommige seyden daer waren

waren acht , andere daer waren thien , andere twintigh , en meer gezien , onder de welcke noch wel eenige bekend souden zijn geweest , en alsoo gaf sulck een geringe oorfaack , een groot gerucht. Wy voegen hier noch dit , en noch een van een ander belangh by.

In een seeckere Stadt van Spangie , was een seer Rijk en Aensienlijk Edelman gestorven , de welcke gefonden wiert om begraven te worden , in een Klooster van dat gewest , de Statie was heerlijk en kostelijk na den staet van de Persoon. De nacht gekomen zijnde , was'er een Vrouw die haer verstandt verlooren had , en somwijlen naeckt door de Stadt liep , om datse al van haer Lichaem af scheurde datmen haer aengaf , de welcke sich door de koude gedreven , in de Kerck van dit Klooster be-
 9.
 Andere belacche-
 lijcke
 Spoocke-
 ryen.

geven had , en sich daer soo wel in had weten te verbergen , dat de koste niet denckende dat'er yemandt in was , de duere toe , en dit dolle Wijf in de Kerck gesloten had. Gelijk de nacht al kouder en kouder wiert , begoft de selve dit naecte Mensch soodanigh in de huyt te bijten , dat de selfde , om meerder warmte te hebben , haer schuyt-plaets verliet , om beter plaets te vinden. Zy eyndelijck siende de Tombe van desen begraven Edelman , met een groot Fluweelen kleet bedeckt , en oordeelende , dat sulck decksel haer niet qualijck komen sou , kroop onder het kleet , en ging daer geruyst onder leggen slapen , tot dat de Monnicken des 'smorgens vroegh in het Choor quamen , om de Metten te singen. De dolle Vrouw wiert door het geluyt van de stemmen wacker , en kreegh een voorneimen , om de Monnicken een schrick aen te jagen : Zy dan begoft verscheyde mael hart tegen de Tombe te kloppen , en een gerucht te maecken , als of'er een deel Duyvels by malkanderen waren , die het al op hun horens wilden nemen. De Priesters soo wel als de Prioer , kregen hier over een groote schrick , en hoorende dat het gerucht , onder hun Dienst even seer duerde , en dat het uyt of omtrent de Tombe van den doodén quam , besloten daer na toe te gaen , om te sien wat'er van was ; Nemende Wasse kaerssen , en Wy-water mede , en gingen soo af naer de Kerck daer de Tombe stondt. De Vrouw hoorde hen wel komen , maer besloot het spel uyt te speelen , en hoe sy meer naderde , hoe meerder gerucht en getier zy maeckte , lichtende somwijlen het decksel van de Tombe op , en dat dan weder latende vallen , en dat alles onder het kleet dat ruym en groot genoegh was , om alles te bedecken. De Monnicken vielen aen het besveeren , en het besprengen van Wy-water , maer alles hielpt niet , het getier en het getaes was even groot , het welcke de schrick soo groot maeckten , dat

niemandt de Tombe genaecken derfde , selfs seyde de Prioer oock dat het reuckeloosheyd ware , de Tombe te willen gaen besien , dat'er veel swarigheyd sou mogen uyt ontstaen , en eenige swacke Broeders een doodelijcke schrick daer door krijgen mochten. Eyndelijck zy verboden daer aen te roeren , en keerden wederom hunne Metten te volvoeren.

De dolle sich verloft siende , begaf sich weder tot slapen , uyt den treuren , en bleef daer soo leggen , tot aen den morgen , wanneer zy op stondt , en het kleet wel netties weder schickende , henen gingh , naer de plaets daerse sich te vooren verborgen had ; En wanneer de Koster die deure opende , en het volck begoft uyt en in te gaen , gingh dese dolle Maey mede haers weegs , sonder gelaet van yets te toonen. De Monnicken ondertusschen begaven sich des 'smorgens weder naer de Tombe , en het kleet op lichtende , vonden daer niet , als alleen de aerde wat van een verstroyt , daerse niet wisten wat van te oordeelen. Dit werck konde niet verborgen blyven , en binnen weynigh tijds was het gerucht daer van over al verspreydt , en dat niet alleen door dese plaets , maer oock door andere naburige en selfs af gelegene Plaetsen , daer elck noch van het sijne wist by te voegen , soo datmen by naer niet sprack als van dit Voorval , wetende elck wat van den dooden te seggen ; Hy had door quade middelen dese of geene Goederen aen sich getrocken , seyde de eene , een ander hy had sulcke en sulcke beloften niet voldaan , of foodanige Aelmiffen niet uyt-gereyckt , en dat maecte hem soo ongeruft selfs in sijn Graf.

Dit duerde tot wel twee Maenden naer den tijdt , wanneer het gebeurde , dat twee van de selve Monnicken over de Marckt quamen gegaen , daer by geval dese Vrouw aen een hoeck , haer sotteryen aen-rechten , en de ledigh gangers den tijdt verdreef. Zy dese Geestelijcke siende , begoft te roepen , soo veel zy uyt haer gantsche macht konde , Monnicken , Monnicken , heb ick u over een wijl by nacht niet een aerlich spel gespeelt ? De Monnicken gingen naer haer toe , daer zy was , om te hooren wat zy seyde : wanneer de Sottin , barstende by naer van lacchen , hen begoft te verhalen , hoe zy onder het kleet gelegen , en wat kueren zy aengerecht had , daer een hartelijck lacchen uyt ontstondt , soo dat de Vaders beschaemt henen gingen , latende oock eenige overtuyght van hun sotheyd , soo licht sulck een faeck geloof te hebben.

II.
Bedrogh
van de
Monnicken
van
Bern.

Dit brengt my te vooren een schendich en snoodt bedrogh , van de Predick Heeren tot *Bern* , dit luydaldus : In het 1509 Jaer der Saligheyd , isser een groote twist ontstaen , tusschen de twee Bedel-orderen der Min-
der-

der Broeders , en de Predick-heeren , aengaende de ontfanckenisse van de H. Maget Maria , de Moeder van onsen Salighmaker. De Minderbroederen seyde , dat zy was voorgekomen door de genade van den Heyligen Geest , soo dar zy noyt selfs geen oogenblick onder de oorspronkelijke , of Erf sonde had gelegen. De Predick-heeren daer en tegen seyden , dat zy ontfangen was , naer de wijze van alle Adams kinderen , en dat dat voor-recht sonder Erf-sonde ontfangen te worden , Christus alleen toe-behoorde. Nochtans was dese Heylige Maget , die Christus des Salighmakers Moeder stondt te worden , in den buyck van haer Moeder gereynight , en van alle finette der Erf-fonden ontslagen , gelijk als Johannes de Dooper , Jeremias de Propheet en andere , door een bysonder Voor-recht eerder Geheylight als gebooren waren. Dit gevoelen trachten de Predickers met de Schrift en redenen te bewijzen. Gelijk sy tot Heydelbergh , daer over een openbare Disputatie en reden-strijt hebben willen aen-stellen , doch die geen voortgangh had.

Daer na hebben zy begonnen dit hun gevoelen door eenige Wonder-teeckenen en Gesichten te bevestigen , en onder anderen hadden sy een slechten Leecken-broeder voorgenomen , diese met valsche Verschijninge sochten te bedriegen , maeckende een van de hunne toe , die in de schijn van de Gesegende Maget , by nacht , desen armen Leeck aensprack , en te kennen gaf , dat de Broeders de Dominicanen , in hun gevoelen gelijk en recht hadden ; Maer dese Leeck eyndelijck de schelmery merckende , bracht het bedrogh uyt , waer over vier van de Dominicanen by den kop gevat , scherpelyck ondersocht , en na uyt-vindinge van het werck , ontwyt en levendigh verbrandt zijn. Dit snoodt en Goddeloos bedrogh is in een bysonder Boeck , in onse Tael uyt-gegaen , daer wy den Lezer toe wijzen.

Wy moeten hier noch yets van gemeensame quel-geesten by voegen ; latende van alles een yeder sijn vryheydt , sonder ons voor yemants trouw te verbinden , hoewel het meest altoos op bedrogh uyt-komt. Mijn schrijver stelt sich van dit tegenwoordige als een oogh getuygen. Daer was seght hy , in de Stadt van Salamanca , een Aensienlijcke Vrouw , een oude Weduwe , die vier of vijf Dienst-boden in haer huys hadt , twee van de welcke jongh en bevalligh waren. Daer onstondt onder hen een gerucht , en dat gingh over al , dat'er een gemeensame Geest , in het huys van dese Vrouwe omgingh , en veel bedrogs aen-rechte , onder anderen deede zy van het dack van 't huys soo veel steenen vallen , als of het regende , vallende soo dicht dat niemandt uyt of in derfde gaen. Dit gerucht

11.
Van quel
geesten.

gerucht wierde soo groot, dat de President of Ampt-man in der tijdt daer van kennisse wilde gaen nemen, en sich met meer als twintigh personen, die hem volghde, verseldt daer heen begaf. Hy gingh in het huys van dese Vrouwe, en belasten aen vier of vijf Personen met Toorssen, de wyl het nacht was, het huys op en neder te soecken; Maer dese alles wel ondersocht hebbende, verklaerden niets gesien te hebben. De President begoft nu alreets tegens dese Vrouwe uyt te varen en te seggen, dat zy sich bedroog, dat'er tot harent niet te doen was, als dat misschien haer schoone Dienareffen, hun eygene gevleeschde Geesten hadden, die hen quamen besoecken, die dese on-ordre veroorsaecten, en soo met steenen wierpen, om te doen gelooven dat'er yets anders omgingh, om het op Spoockerye te leggen, als sy gehoort of vernomen wierden, en dat het goet zou zijn, by tijds in sulck een handel te voorsien, en wat beter op den handel van sijn Boden te letten. De goede Vrouwe stont wel verbaest en keeck, op sulck een scherpe vermaninge, niet wetende wat anders te seggen, als dat, het geene van de steenen gesegt wiert, waer was, en sy wel verwondert wes, dat die steen-regen als toen op hield. De Ampt-man en de andere daer mede lacchende, gingen uyt de Zale daer in zy waren om laegh; Maer soo haest als sy onder aen de trappen waren, sien daer weder een regen van steenen, die met een schrickelijck geluyt van boven af quamen te vallen, en dat soo dicht ofse met heele manden uyt-geworpen wierden, vallende tusschen hun beenen neer, sonder hen evenwel eenige schade te doen. Den Ampt-man fant terstondt om te sien, of yemandt die oock geworpen had, maer men vand daer niemant, en soo veel als de eerste-mael. Terwijl zy daer mede besich waren, komter weder in het Portael en den uyt-gangh van het Huys, een hagel van steenen gevloogen, die hen by het hoofd, en tusschen de beenen heen snorde, dat het een aert had. Dit maecken hen ten alderhoogsten verbaest, wanneer een Deurwaerder die met den Ampt-man gekomen was, een van dese steenen op-nam, en die met kracht, naer het dack van een huys daer tegen-over staende wierp, met by-voeginge van dese Woorden: Zijt gy de Duyvel, soo werpt my desen selven steen eens weder te rugge, en gelijk hy geseght had, dese selve steen, die wel kenbaer was, komt weder te rugge den Deurwaerder op sijn huyl, en een yeder sag dat het de selve steen was, die hy geworpen had. De Ampt-man met alle de sijne, gingen vol verbaestheyte heen. Maer eenige tijdt daer na, door belweeringe van een Priester van Torres Menudas, gelijk sy seggen, hielt het werck op.

Het Sevende HOOFD-STUCK.

Van Toveraers en Toveryen.

Y weten genoeghsaem dat dese tegenwoordige Stoffe , geen meerder ingangh zal nemen in het geloof van veele , als de voorgaende , ick weet oock wel dat veel van gevoelen zijn , dat'er Toveryen en diergelijcke gepleeght kunnen worden ; Maer dese gelijk oock andere gelooven niet , dat alles wat daer voor gaet , daer voor te nemen zy. Wy laten als geseght is , een yeder sijn oordeel vry. Ondertusschen kunnen wy Europa dese bysonderheyt niet onthouden , daerse al ruym soo veel , als eenigh ander Werelts gedeelte schuldigh aen is , ten minsten indien wy Beroemde Schrijvers (de hedendaegsche Wijselingen weet ick wel , dat daer niet te huys zijn) willen gelooven. Onder dese heeft ons *Olaus Magnus Soon* , Wonderheden van desen Tover-handel geweten op te diffen , daer hy handelt van de Noortse Hummelingen , en half siende Menschen , die anders in der daet het rechte voorwerp van dien bedriegelijcken Aert-konstenaar zijn , die met Schrandere luyden op een Schrandere wijze , en niet soo plomp gewoon is te handelen. Desen Schrijver segge ick , weet ons te spreekken , van eenen Koninck Eric , by-genaemt Wint-hoedt ; om dat de Wint woey , als hy het begeerde , na dat hy sijnen Hoed drayde ; van een Hagbreta , dochter van een Reus , die sich nu groot , dan kleyn , dan vet , dan mager en tener , dan glat , dan gefronst van huyt ver-
toonde. Hy verhaelt oock van een Koninck Hadding , dat hy over sijn Avondmael ter tafel sittende , een Vrouw van de zwarte Konst nevens hem , uyt de gront te voorschijn dede komen , hebbende een groene tack Scharley in de handt , schijnende den Koninck te vragen , of hy belust was om te weten , in welck gedeelte van de Werelt sulck kruyt in de Winter te vinden waer. Waer op de Koninck sich in sijn eygene mantel sou gebonden , en met de Vrouw onder de aerde gewandelt hebben , komende gesont eu ongedeert weder te voorschijn , na dat sy hem al de helsche gedochten getoont had. Hy verhaelt Wonderen van de Toveraers van Finlandt , die voor een gewoonte hadden , de Winden te koop te vey-
len , gevende den kooper drie knopen aen een koorde , van de welke
wanneer men den eersten los maect , soo kreegmen een tamelijcke wint,

Eric,
windt-
hoet.

1,
Van Ko-
ninck
Hadding.

2,
Wint ver-
koopers,

maeckte men den tweede los , soo wiert de windt felder ; maer als den derde los gemaect wiert , soo was 'et Schipper siet toe. Het welcke oock Ditmarus Bleskens , op sijn Reyse uyt Yslandt naer Hamburg , sou ondervonden hebben.

2.
Toove-
naers in
Bothnia.

Hy verhaelt oock van de Toveners in Bothnia , die hun eygene gedaenten allengkens wisten te veranderen ; het welcke oock selfs de jonge Dochters gemeen was. Wanneer yemandt begeerigh was , om te weten hoe het met sijn vrienden in verre Gewesten gelegen was , die ging maer by een Lap-of Fin-lander , die in dese Konst ervaren was , en gaf hen het een of het ander tot een vereeringh , op dat hy hem tijdingh van sijn Vrienden sou doen hebben. Dese Konstenaer begaf sich met een macker of sijn Vrouw in een kamer , en sloegh met bestelde slagen , met een hamer op een koopere Vorfch of Slange , en daer op eenige Toover-woorden mompelende , wende sich nu naer d'eene , dan naer d'andere zijde , en viel eyndelijck in swijm daer heen , in welcke gestaltenis als dood hy een goede wijl leggen bleef , terwijl sijn Macker of sijn Vrouw hem naerftelijck waer nam , dat hem geen levendig gedierte , Mugge of Vliege , of yets anders quam aen te roeren. De geest van desen Toveners gingh alsoo met een quaden geest op reys , en bracht selfs het een of het ander teecken van sijne gedane Bootschap mede ; En de Toover-meester weder als wacker wordende , bracht bescheydt van alles , en het teecken van sijn verrichtinge. Sy hadden oock Konsten , om de Menschen , met verscheydene zieckten te plagen ; Toover Pijlkens van Loot , niet boven een vinger langh , diese hun Vyanden wisten toe te schieten , dewelcke de kancker in armen of beenen kregen , die binnen weynigh dagen stierven. Hy vertelt oock van Vitolf , Vorst der Hellingers , die de luyden blindt konde maeken ; van sulcke die op een been over Zee konden varen , of te paerd over de Golven reden. Van Toverachtige Vorsten , die hun Vyanden door omweder wisten te bekampen. Van eenen Gilbert , die van sijn Meester in een Hol betoovert is , daer hy altoos blyven sal moeten. En veel andere dingen meer , die aldaer in swang gingen , hoewel voor de Christenheyt echter soo ongelooflijck schijnen alsse wel moogen , sonder dat wy den Schrijver in sijn achingh willen verkorten. Maer evenwel niet alles , dat van dese zwarte Konst geseght wort , konnen verwerpen , moeten wy oock eens hooren , wat andere daer van seggen.

Van Toveners en Toveren , hebben wy dit uyt *Camerarius* , het welcke hy uyt de Boheemsche Geschriften van *Dubarius* , Bisschop van *Olmus* getrocken heeft. Aldus Schrijft hy dan : Wanneer voor sijn Soon
Karel

Karel de IV, de Koninck Wenceslaus, Sophia de Dochter van den Hartogh van Beyerens, ten Huwelijck verkregen had, en de Bruyloft tot Prage in alle Kostelijckheyt, en vermaeckelijcke toefstel van Steeck-speelen en andersints, Konincklijck gehouden wiert; wilde de nieuwe Schoonvader, de Beyer-vorst, oock het sijne tot de algemeene Vermaakelijckheyt by brengen; en wetende dat Wenceslaus vermaeck in de Toover-konst sचेpte, bracht een geheele wagen van dese zwarte Konstenaers mede. Dese tot Prage gekomen, toonden onder de andere Feestelijckheden, elck sijn Konst, soo wel als hy die geleert had: en terwijl dit geschiede, was Zyro, de Toovenaar van Wenceslaus, daer ontrent, ziende de Konsten die sy deden. Als hy langh genoegh gesien had, komt hy mede voor den dagh, en spalkende sijn mont op tot sijn ooren toe, vat een van dese Toovenaers van den Hartogh, en slingert hem met huyl en met hayr in, alleen de Schoenen, om datse wat beslijckt waren, spoogh hy weder uyt. Hy sich door desen grooten broeck beswaert toonende, wilde sich weder ontlasten, en de broeck los maeckende, gaf den op-gesvolgen Toovenaar van achteren weder uyt in een Kuyp met water, en toonde hem soo nat als hy was aen de omstaenders, daer geweldigh om gelacchen wiert, en niemandt van de andere was soo stout, siende sulck een Meester-stuck, om weder met hun Konst voor den dagh te komen. Dit was belacchelijck, maer een weynigh daer na, voegter de Schrijver by: Maer desen Zyro is ten laetsten, uyt het midden van een menighte Menschen, met Lichaem en Ziele wegh gevoert.

4.
Vreemde geschiedenis van een Toovenaar.

Van den Vermaerden en bekenden *Doctor Faustus* verhaelt de selve Schrijver verscheydene by-sonderheden, maer daer hebben wy ons elders van gediend. Van Leopoldus Eerst-Hartogh van Oostenrijck, Broeder van den Keyser Fredericus den darden, als hem sommige tellen, wort dit geseght, dat hy willende sijn Broeder uyt de gevanckenis van Ludovicus van Beyerens, door Toover-konst verlossen, hy alsoo door den Duyvel gehandelt wiert, dat hy een korten tijdt daer na gestorven is. Als mede van een Jonghman tot Fryburgh, uyt de Schriften van *Siffridus*, het geene volght: Dese op een jonge Dochter verliefte zijnde, meende door Toover-konst tot het genot van de selve te geraecken. Hy dan zijnde in een kring by den Toovenaar gestelt, sagh de Beminde Dochter wel voor hem verschijnen, maer hy willende de handt uyt-steecken, wierdt door dien Duyvel die dese gedaente aengenomen had, gevat en tegens den wand te morselen geslagen, en soo den Toovenaar selfs op het lijf geworpen, die sich daer van niet redderen konnende, eyndelijck

5.
Eerst-Hertogh Leopoldus van den Duyvel qualick gehandelt.

6.
Jongelingh van den Duyvel ge-

door ſijn om hulp roepen, van dit doode Lichaem, door het toeloopen-
de volck, verloft wiert.

7.
Van een
Soldaet.

Men vindt daer oock van een Duytſcher, die met ander Krijgsvolck
naer Italien treckende, van ſijn Spits-broeder, die ſich de Tover-konſt
verſtondt, ſoo verre bepraet wiert, dat hy ſich by hen in den Toover-
kringh begaf, den welcken hy met ſtercke en krachtige Characters en
teeckenen, ſoo hy ſeyde, hadde gewapent, ſoo dat daer de Duyvel geen
macht op konde hebben. Hy daer in zijnde, heeft de Toovenacr, door
ſijn beſweeringen, een Duyvel doen te voorschijn komen, die gelijk
als bevende, met een hangenden en geflenterden hoedt, daer een hane-
veer op-ſtondt, vorders in een geſcheurden lap linnen gebonden, en in
ſchijn van een half verrot en dood Lichaem, met wonderlijcke voeten,
voor hem quam ſtaen. De Toovenacr wilde van deſe weten, of Go-
letta (want het was in de tijdt van dat Beleg) van de Turcken ver-overt
was of niet. Het ſchijnsel antwoorden, dat de Plaets op gisteren noch
dapperlijck beſchermt was geweest, maer dat hy niet wiſt, hoe het te-
genwoordigh daer mede gelegen was; En begoft daer over tegens den
beſweerder klachtigh te vallen, dat hy hem en ſijn mede geſellen in no-
diger dingen beſich zijnde, om kleynigheden, gedurigh met ſijn be-
ſweeringen laſtigh viel, en is daer op, eyſchende tijt om beſcheydt te
brengen, verdweenen, latende ſoodanigen ſtanck achter ſich, dat onſe ge-
ſellen daer door meenden te ſterven.

8.
Van Hen-
ricus
Agrippa.

Van *Henricus Cornelius Agrippa*, lezen wy dit by *Paulus Jovius*, dat
de ſelve zijnde een groot Meeſter in de zwarte Konſt, gewoon was den
Duyvel, in de gedaente van een zwarten Hond, met ſich om te leyden.
Als hy nu niet verre van Lions in een flechte Herberge ſieck lagh, en
ſijn ſterf-dagh lagh genaecken, heeft hy den half-bant van den hondt,
wiens nagelen eenige Tover-teeckenen uyt-beelden, los gemaect, met
deſe Woorden: Gaet heen verlooren beeft, dat my geheel verlooren hebt
gemaect; Den Hondt als toen ſijn Meeſter verlatende, begeeft ſich ter
loops van daer, en werpt ſich met een ſprongh in den Araris, ſonder
oyt meer van yemandt geſien te zijn. Soodanigen Hondt hadt Doctor
Faustus oock by ſich, wanneer hy uyt Wittenberg, voor het bevel dat
om hem te vangen verkondight was, vluchte. Hy daer naer tot Norenberg
aen de tafel zittende, voelde ſich in ſulck een benautheyt, dat hy van
de tafel opſtondt, ſijn gelag betaelde, en terſtondt henen gingh. En
nauwelijcks was hy de poort uyt, of de Gerechts Dienaers komen daer
om hem te ſoecken. Hy daer naer in een Dorp, in het gebiet van

9.
Doot van
Faustus.

Wit-

Wittenbergh , ſeer treurigh in de Herberge ſittende , wiert van den Waer^t gevraegt , wat hem lette ? Waer op hy geen ander bericht dede , als dat hy niet ſou verſchricken , of hy dien nacht yets hoorde . En des morgens is hy naer een ſchrickelijck nacht-gedruys in ſijn kamer , met den neck gebroocken , doodt gevonden .

Goldwurm in ſijn Boeck de *Miraculis* , verhaelt dit van een anderen ^{10.} Toovenaar . Daer was , ſegt hy , een zwarte Konſtenaer , de welke aen^{10.} nam al de Slangen , die een mijl in het ronde mochten zijn , door ſijn ^{Tovenaar} Konſt by een te vergaderen in eenen put , en hen daer alle te dooden . ^{van een} Dit geſchiede , en een ſeer groote menigte van Slangen komt daer te ſa^{Slange} men . Eyndelijck kom'er een ſeer grooten ouden Slangh mede aen-kruy^{verniet,} pen ; doch die wilde in den Kuyl niet . Waer op de bezweerder hem wilde dwingen om by de reſt , die gedood lagen , in te kruypen , en begoft nu ſijn beſweeringen weder aen te vangen ; Wanneer de Slange ſich ſelve in een kronckelende den beſweerder om het lijf vloogh , en hem gelijk een riem omgorde , in den kuyl , onder de doode Slangen wierp , en aldaer om bracht .

Men wil dat in het Jaer 1271 , een Canonnick tot Halber-ſtadt , Jo- hannes Teutonicus genoemt , zy geweest , de welke ſoo ervaren in ſijn Tover-konſt was , dat hy met ſijn Paert gevoert zijnde , drie Miſſen op Kers-nacht gedaen heeft ; een tot Halber-ſtadt , een tot Mentz , en de derde tot Keulen . Dit getuyght *Hondsdoſf* .

Van diergelijcke wegh-ſpoeden hebben wy uyt *Torre Guemada* dit voor- ¹¹³ Tover- beelt . Hy ſeght dat hy Student zijnde , een ander Leerlingh gekent heeft , ^{Monnic-} dewelcke in de Genees-konſt ſoo uyt-ſteeckende is geweest , dat hy eyn^{ken doen} delijck Arts van den Keyſer Karel den V. geworden is . Deſe had onſen ^{korte rij-} Schrijver met hooge Woorden en Eeden verklaert , dat hem dit gebeurt was . Zijnde (ſeyde hy) tot Guadalupo , en noch aldaer in het Klooster in de Latijnsche School gaende , was hy ſeeckeren dagh , tegens het val- len van den avondt , buyten de Stadt gaen wandelen . Hy quam eynde- lijck te ſien een Man in het gewaet van een Geestelijcke , ſittende op een Paert , dat ſoodanigh afgemat en machteloos ſcheen te zijn , dat het qualijck meer een voet ſcheen te kunnen voort ſetten . Dewelcke by hem komende , had hem verſocht , of hy hem de gunſt wilde bewijſen , van in de Stad voor hem te gaen , om eenige nootſaeckelijckheden , dewelcke hy hem noemde voor hem te koopen , om dat hy om eenige redenen ſulck ſelver niet konde doen . Waer op de Scholier antwoorden , ſulcks gaer- ne te willen doen , en daer op het gelt voor de waer ontfangende , gingh

de Jongelingh heen om de bootschappen te doen. Wanneer hy weder quam, spreyde de Priester een mantel op de aerde neer, leyde daer een handt-doeck op, en begoft te eten, noodigde den Jongelingh om mede te doen, gelijk hy dede. Onder verscheydene andere redenen vraegde de Leerlingh den Priester waer hy heen Reyfde. Waer op de andere berichte, dat hy naer Granada wilde. Waer op de Scholier seyde, dat hy oock haest daer heen meende te reysen, om sijn Moeder die aldaer woonde; te gaen besoecken, om dat hy haer in langen tijdt niet gesien had. De Priester seyde hem daer op, indien hy met hem wilde mede reysen, dat hy hem van alles vry sou houden, en sijn Reys soo gemakkelijck maecken, dat hy nauwelijcks van den wegh, hoe verre die oock waer, weten sou; Maer dan moest hy soo terstondt met hem vertrecken, alsoo hy aldaer niet vertoeven mocht. De Scholier die arm was, en geen reys-gelt had, om dese Reyse te doen, nam de voorwaerden aen, biddende den Geestelijcken Heer, alleenigh soo langh te wachten, tot dat hy sijn af-scheyt aen eenige, daer hy in gehouden was, gingh nemen, en een Hembde tot verschooningh, en eenige weynige Boecken packte. Dit stondt de Priester toe, en de Scholier gingh henen, en keerde aenstondts weder, zijnde d'avont nu albereyts gevallen. Waer over hy den Heer verfocht liever tot den morgen te wachten; Maer dese antwoorde hem, het ware bequamer by den nacht in de koelte te reysen, als by den dagh in de hette van de Son, wanneer het best te rusten was, zijnde het in de maent van Juny, waer op sich de Jongelingh liet geseggen, en met den Reyfger op wegh sloegh, rijdende de eene te paert, en de andere te voet daer nevens wandelende, en van verscheyde dingen tesamen spreeckende. Aldus leyden zy eenigen wegh af, wanneer eyndelijck de Priester den Scholier aenboot by sich achter op te zitten, waer op dese wel hartelijck begoft te lacchen, en te vragen, hoe dat paert twee menschen sou kunnen dragen, daer het genoegh te doen had, met sijn eenen Ruyter voort te komen. De andere seyde daer op: Gy kent dat beest noch niet, sulck een isser in de geheele werelt geen, ick sou het voor geen geldt willen af-staen; en wist soo veel te seggen, dat den Student die al moede begoft te worden, achter op gingh sitten. Alsoo reden sy voort, maer soo licht en gemakkelijck, dat de Scholier daer over verwondert was: doende den andere niet als vragen, wat hy van sijn paert docht; met vermaningh dat hy niet sou slapen, en verseeckeringh dat het sijn Beest wel tot aen den morgen toe harden sou. Sy dan reden aldus voort, tot dat den dagh aenquam, en de Scholier een seer schoone

ne Lants-douwe voor sich sagh , vol van Hoven en Geboonten , en een weynigh verder een groote Stadt. Daer op sijn Macker vraeghde wat dat voor een plaets was: die hem antwoorde, datse in de velden van Granada waren; welcke plaets hy voor sich sagh leggen. Verfoeckende vervolgens, dat hy niets van het geene hem gebeurt was, tegens yemandt wilde seggen, zette hem met eenen af, om te mogen gaen daer hy wesen moest, dewijl hy een anderen wegh moest nemen. De Scholier nam oorlof van den Priester, en gingh in de Stadt, ten alderhoofsten verwondert zijnde, van soo veel Mijlen, als men weet tusschen Guadalupe en Grenada te zijn, in eenen nacht te hebben af-geleght, oordeelende wel, dat hier yets boven de Natuur onder moest speelen, alsoo het anders onmogelijk was.

Dese selve Schrijver verhaelt van sijn Vader, dat de selve over wegh reysende van een boosen reeckel van een hondt aen-getaft wiert, die, sonder dat hy sich genoeghsaem weeren konde, hem in een van sijn voeten beet; en ten ware de laersfen die hy aen had, hy sou hem swaerlijck gequest hebben; evenwel dede hy hem noch bloed laten. Sijn Vader als jongh zijnde, maecte daer gantsch geen werck van, en reysden noch drie of vier dagen weegs. Op een morgen door een Dorp rijdende, hoorde hy datmen aldaer ter Misse klepte, gingh derhalven van sijn Paert af, om den Dienst aen te hooren, gelijk hy oock dede, en weder willende uyt-gaen, quam hem een Boer aen-spreecken, die hem vraegde, mijn Heer, seght my de waerheydt, zijt gy niet onlanghs van een hondt gebeten? Zijn Vader, die het al byna vergeten was, antwoorde dat voor eenige dagen een hondt komende uyt-loopen, hem had willen bijten, of oock gebeten, soo veel als het was: Maer vraegde hy den Boer weder, waerom vraegt gy dat? Om dat, seyde den ander, God u hier gesonden heeft, en u leven daer door behouden is, want ick ben een zegenaer (of gesontheydts besweerder;) en den hondt die u gebeten heeft, was dol, in voegen dat, indien gy negen dagen uyt-geweest had, u quaet buyten hoop van genesingh sou zijn geweest: en op dat gy weet dat ick de waerheydt segge, den Hondt was soo en soo geteekent, beschrijvende hy alsoo het beest, als of het daer by stondt. Waer over den andere seer verwondert was.

Dese Saludador seyde hem verders, indien gy van u leven wilt verseeckert zijn, soo moet gy staet maecten, desen dagh hier te blijven, het welcke de Reyfiger aen-nam te doen: Waer over hem dese Konste-naer in sijn huys leyde, en hem zegende, gelijk oock al dat op de

12.
Van Salu-
dadorus,
en zega-
naer.

13.
Saluda-
door.

tafel

tafel gefet wiert , en van hen gegeten wiert. Naer de Maeltijdt zegende hy hem wederom , en tegens den avondt seyde hy tegens zijn gaste , dat hy , indien hy wilde genesen zijn , het gedult moest nemen , van hem drie pricken in den Neus te geven , daer elck bloedt uyt komen moest. Den andere , die niet socht als genesen te zijn , liet hem doen al wat hy wilde : die in de tegenwoordigheyt van verscheydene lieden , hem met de punt van een Mes , drie pricken gaf , daer hy een weynigh bloedts uyt versamelde , en het selfde in een kleyn schotelke daer heen sette ; Wasschende hem vorders met een weynigh gezegende Wijn af. Sy praten noch omtrent een half uur te samen , siende gedurigh op het bloedt , sonder het selfde uyt het gesicht te verliezen. En sagen daer eyndelijck aen yeder gedeelte een levenden Worm in , die op en neder sprongh. Waer op de Saludador of Zegenaer (indien dit slagh van Toovenaers soo te noemen zy) tegens den Reyfger seyde ; Gy zijt genesen door Godts genade , want daer is al het quaet dat u den Hondt heeft gedaen ; en weest verseeckert , dat gy buyten dat , dol geworden soude hebben. Den Heer bedanckte , en beloonde hem ten besten dat hy konde , en vervolgde des morgen zijn wegh.

14.
Roma
door ge-
sweering
van de
Pest ver-
loft,

In het vijfthien Hondert-en twee-en twintighste Jaer na Christus geboorte , wiert Roma door een sware Pestilentie aengetast. Eenem Demetrius van Lacedemon , uyt Griekenlandt komende , nam aen de sterfte door zijn Konst te doen op-houden. Om het welcke te doen , wiert hy van een yeder op het hartelijckste gebeden , die liever , soo het schein , in handen van den Duyvel wilden vallen , als onder Godts hant en Roede te blijven. Dese Besweerder dede een Stier voort brengen , wiens eene Hoorn hy af-gekapt , en in wiens rechter oor hy eenige woorden gelesen of gesproocken heeft. Door de welcke hy het wilde Beest soo tam en stil gemaect heeft , dat hy het met een draet gebonden , en in het Amper Water geleyt heeft : Alwaer hy hetijnen Godt of Duyvel heeft op-geoffert : Welcke Offerhande geschiet zijnde , soo sou de Pest op-gehouden hebben. Dit sou waerlijck een heerlijcke staet van de Roomsche Heyligheyt zijn ; die selfs de hulp van den Duyvel tot haer verlossingh gebruyckt , in de plaets datmen met Vasten , Bidden , en ware Boet , dese Vlammen van des Heeren granschap , soubehooren afte wenden.

Dit wort aldus van *Job Fincelius* , in zijn tweede Boeck de Miraculis van de Wonderheden verhaelt , gelijk het uyt hen by *Honsdorsius* , over het tweede Gebodt te vinden is. En alsoo laten wy de waerheydt hier van , by de Schrijvers.

In het 1272 Jaer der Saligheydt, isser tot Creutfnach uyt Nederlandt een Tovenær gekomen, die opentlijk in het aen-sien van de gantsche gemeente, op de Marckt sijn dienaer het hoofd heeft af-gesmeten (immers soo het schein) en naer een tijdt van een half uur, leggende het Lichaem soo lange ter aerden, het selfde weder op-geset heeft. Men heeft hem oock meenichmael gesien met Honden in de Lucht op en neder loopen, maeckende een gerucht, gelijk men op de Jacht gewoon is. Hy schein oock meenichmael een gewapenden man, of een gantsche wagen met Wijn, of met houdt geladen, in te swelgen, met paerden met al.

Tot hier en toe hebben onse Tovenærs min schadelijk voor andere, als voor sich selven geweest; Nu zullense voort-komen, die hun duyvelsche Konsten of gift-mengereyen, en vergiftigingen, tot verderf van hun mede Mensch aen-leggen, gelijk doch al het werk van den Duyvel daer heen streckt.

In het 1539. Jaer na Christus geboorte, isser onder het gebiet van den Bisschoppelijcken Stoel van *Eickstet*, in het Dorp *Fugenstah*, een Boer geweest, Uts Neuw-esser genoemt, die door on-uytspreeckelijcke pijnen, over sijn geheele Lichaem, die noch daegelijks toe-namen, schrickelijck geplaecht wiert. Hy heeft meenichmael een spijcker, die hem tusschen vel en vleesch zat, met de tanden vast gehouden, tot dat'er een Heel-meester gehaelt wiert, die den selven met openen van de huyl, daer uyt haelde. Evenwel verminderde de pijnen daerom niet, maer wierden soo geweldigh, dat hy deselve niet langer konnende verdragen, vol-mondigh uyt-seyde; Dat hy gedwongen wiert, de handen aen sich selven te leggen, om sich, door de dood van sulck een onverdraegelijcke pijn, te verlossen. Om dese oorsaek wiert van sijn Vrienden seer nauwe acht op hem geslagen; deweleke hy evenwel bedrogen heeft: Gelegentheydt vindende, sich selven met een mes, op Sinte Mattheus, den strot af gesneden, daer hy, naer eenige weynige dagen, aengestorven is. Wanneer hy nu naer het Kerck-hof gebracht wiert, hebben de Heel-meesters hem geopent, en uyt sijn Mage gehaelt een dun hout, een spanne langh, een Mes, aen beyde de zijden geschaert, met een zwarte houten hecht; noch een verroest Mes, mede als een zage geschaert, sonder hecht; noch ten vierden een gansch yser mes, van middelbare lenghte en breete, plomp en vol scharen; ten vijfden, een yser, aen de vier hoecken scherp, zijnde by-na een vijl gelijk, hebbende de lenghte van een groote palm van een handt; ten sesten twee ysere platen, scherp en verroest; ten laetsten, eenigh hayr als een

klouwen in malkanderen gebonden. Alle welke dingen , als noch van de Overigheyt , ter Gedachtenisse bewaert worden.

Job Fincel de Miraculis.

16,
Wreede
Toveres-
fen.

In het Jaer 1553 , zijn twee Toveressen gevangen , die door onweder , Hagel en Vorst , het Gewas hadden gemeent te verderven. Sy hadden een na-buysche haer kint ontstoolen , dat van een gesneden , en in een pot , onder andere Duyvelsche ingredienten gekooct : Maer de Moeder haer kint soeckende , komt door Godts geleyde op het mat , en fiet de leden van haer kint in den pot. Hier over sijn dese twee snoode Vrouwen gevangen , en op den Pijn-banck geleght zijnde , bekenden dat , indien dese Duyvelsche koockery volvoert was geworden , dat'er een groot onweder op-gevolgt sou hebben , met Vorst , waer door al de Vruchten bedorven souden zijn geworden.

Mattheus Lutherus heeft selve beleden , dat sijn Moeder door een naburige Toveresse seer gequelt is geweest , soo datse nootwendigh haer gunst , met bidden en goede dienste heeft moeten koopen : Want zy plaegden haer kinderen soodanigh , door haer besweeringen , datse in groot gekrijt en gejammer stierven. Een Predicker in het gemeen de Goddeloosheyt der Toveressen straffelijck over halende , dese Vrouw mede wat in het by-sonder scheen te raecken , wiert door haer besweeringen soodanigh aen-getaft , dat hy het bestorven is : zijnde buyten staet om geholpen te kunnen worden ; want sy had de aerde van sijn voet-stappen af-geveeght , en in de Rivier geworpen , sonder de welke hy niet konde genesen worden. Of dit nu uyt *Lutherus* soo te begrijpen sy , laten wy andere gelooven ; Wy volgen hier in *Honsdorffius*.

Twee Toveressen segt hy mede , hadden twee Emmeren vol waters in een Herberge geset , en alsse tegens den avondt met malkanderen raet-sloegen , offe het Koorn of den Wijn verderf wilden toebrengen , heeft den Waert by geval hun beradinge aengehoort , die nemende beyde de Emmers , na het bedde , daer sy sliepen gegaen is , en beyde de Emmers vol water over de Hexen uyt gegoten heeft ; Het Water wiert terstondt tot ys , en de Toveressen sloeg de moort.

Eenige Italiaensche Vrouwen , hadden door het geven van eenige spijse , des menschen verstandt soodanigh bedwelmt , dat sy dingen scheenen te sien , die niet waren ; Dit verhaelt *Augustinus* van *Frestantius* gehoort te hebben.

Aeneas Sivijs , verhaelt in sijn Historie van Bohemen , dat *Uratisslaus* , die

die Uratisslavia gesticht heeft : Den Oorlogh tegen Grezomisslaus , Hartogh van Bohemen , zullende aen-vangen ; een seeckere Vrouwe haer Stief-soon sou voorsegt hebben , dat hy in den Strijt blyven , Uratisslaus mede sneuvelen , en het grootste gedeelte van het volck , met hem doot geslagen worden sou. Als de Jongelingh haer vraeghde , of daer geen hulp-middel tegens was ? seyde sy , hy moest den eersten die hem tegen quam dodden , desselfs beyde ooren af-snijden , en die in sijn knapsack verbergen : Voorts met sijn Swaert tusschen de twee voorste voeten van het paert , een kruys maecken , het selfde kussen , soo te paerde stijgen , en sich op de vlucht begeven. De Strijt in het velt dat Thusco geheeten wordt , aengaende , en Uratisslaus nu gedood zijnde , wilde dese Krijgsmā den raet van sijn Stief-moeder in het werck stellen , en geraeckten alsoo ter vlucht uyt den Strijt ; maer te huys komende , vand hy sijn Vrouw , die hy ten alderhooghste beminde , gedoodt , met een swaert door de borst gestoocken , en van beyde haer ooren berooft , en kennende alsoo met verbaestheyt , dat het geene hy meende sijn Vyandt gedaen te hebben , aen sijn Vrouw geschiet was.

17.
Vreemde
geschiedenis van
Uratisslaus.

Dit brengt my in gedachten yets , het geene my onlanghs te vooren gekomen is , en my alleen , naer de substantie en wesentheyt , (zijnde de Geschiedenis selve onder mijn Schrijvers verdwaelt) dat seecker Vorst , voor hebbende twee van de sijne , die hem wederstandigh scheenen te sijn , in sijn Palays , dien dagh om te brengen , terwijl hy sich over die saeck met sijn Geheymen Raets-man aen een veynster , verwachtende de aankomst van sijn Vyanden beriet , al spreekende met een Mes , een Vliegende die daer by geval sat , een van sijn pooten af-kapten. Wanneer dese twee nu meende ten Hove te komen , ontmoeten hen een persoon met een been , die hen voor het naeckende ongeval waerschoude , waer door sy te rugge bleven. De Vorst siende sijn aenflagh misluckt , vergiamde sich tegens sijn Raetsman , als of die de saeck moest ontdeckt hebben ; Maer dese verschoonde sich , alsoo hy zedert hem de saeck was ontdeckt , geen voet van den Vorst verset hadde. Naderhandt quam de saeck in het licht , datse op dese wijze gewaerschouwt waren. Dit verhael ick stucks-gewijs , sonder mijn geloove daer voor te verpanden.

18.
Een ander.

Maer om weder te keeren , daer wy het gelaten hebben. Als tot Casal een Stadt in Italien , in het Jaer 1536 , de Pest seer woedende , nu eyndelijck wat begoft af te laten : Hebben omtrent veertigh soo Mannen als Vrouwen , onder de welcke de Scherp-rechter mede was , een Duyvels verbondt gemaect , maeckende een Zalf , waer mede zy de klop-

19.
Vergiftige
Tovenaers.

pers, en posten van de deuren besmeerden, en wordende die geene, die de selve aen-raeckten, daer door doodelijck besmet. Sy bereyden oock een Poeder, het welcke sy de luyden in de kleederen stroyde, die infelijcks daer door besmet wierden. Dese boosheydt bleef een wijle verborgen, naer dat'er veel selfs van hun Bloedt-vrienden, en Erfgenamen aen een kant geholpen waren; die daer toe dese duyvelsche Moorders om-kochten, om in eens anders besit te geraecken. Maer alffe den Broeder, en eenigen Soon van een die Necigenoemt wiert, aldus hadden gedoodt, en by na niemant daer na, als Vaders en Kinderen van rijke Huysen quamen te sterven, en te gelijk waergenomen wiert; dat een van hen, die half Man en half Vrouw was, in geen huysen quam, of daer stierven eenige, heestinen het schelm-stuck eerst vermoet, voorts ontdeekt, en met sware straffe en pijnigen, is de schuldige gestraft.

20.
Wondere
Tovery.

Tot Padua ontstack in het Jaer 1555. mede de Pest, waer door zy van alle andere Steden, oock van die van Venetie af-gesneden wierden; De ziekte was eerder by verspreyng, als besmettinge, bevonden te worden: En men wiert eyndelijck gewaer, door ondervinding van een Jode, die gesien had dat de Doodt-graver, gaende door de wijck van de Joden, de kinderen een klouwel garens toe-geworpen had; Dat een Spaensche Wondt-heeler, een Monnick, Anthony van Padua genoemt, en de Doodt-graver, een Verbondt te samen gemaect hadden, foodanigh, dat de Dood-graver het quaet door de Stadt zaeyende, de Pest sou voeden.

De Monnick onder het Biechten vernemende, ofze oock gelt in het Gasthuys mede hadden gebracht, en de Heel-meester die geene die gelt hadden, onder schijn van die te heelen, aen een kant hielpen. De schuldige wierden gevangen, en hun misdact bekennende, met de galgh gestraft, en die van Padua, aldus van de ziekte verloft.

Wierus de Praestigjs.

Karel de zevende, Koninck van Vranckrijck, heeft de Marschalck van Vranckrijck, Gillis de Raxa, aen een staeck doen wurgen en verbranden, om dat hy door de Toover-konst, hondert-en twintigh soo swangere Vrouwe, als kinderen gedood had.

21.
Tovenaer
driemael
opgehan-
gen.

Voor eenige Jaren (seght *Honsdorf*) isser een Tovenaer op-gehangen, die voor-heen noch tweemael hangen was geweest, blyvende soo menichmael, als hy van de ladder af-gestooten was, een bos stroy in sijn plaets hangen. Onder andere sijne Tover-konsten wordt van hem verhaelt,

haelt ; dat hy yemandt een feer schoon Paert verkopende , den kooper had vermaent , dat hy niet ten eerften met het selve in het water rijden fou. De kooper met het Paert wegh ijdende , wiert nieuwgierigh om te weten , waerom zijn koopman hem verboden had , met het Paert te water te gaen , en wilde derhalven daer eens de proef af nemen ; gaet daerom met het beest eens te water ; Maer ten halven in de stroom komende , bevandt dat hy een bos stroy tusschen zijn beenen had. Hy swellende van gramschap , begeeft sich ter loops naer het huys vanden Toven-aer, die wetende wat hem gebeuren fou, sich op een banck neder leyde , veynsende of hy wel valt in slaep was. De paerde kooper in de stove komende , en zijn Koop-man op de banck siende leggen, treckt hem met al zijn macht by het been , maer treckt soo hardt , om hem wacker te maecken , dat het heele been volghde , en hem in zijn handt bleef. Hy hier over seer ontstelt , werpt het been ter aerden , en loopt zijn best ten huysen uyt. Op dese wijze wist desen Goochelaer somwijlen oock Varckens te verkoopen , die oock in stroy-bossen verandert wierden. Maer eyndelijck het Goddelijck Gerecht , hem ter verdiende straffe vorderende , is hy tot Nieuwburgh , met twee Vrouw-lieden , zijn mede hulpers gevangen , en met beter gevolg als voor-heen , opgehangen.

Wy vinden een menichte van Voorbeelden , van verderffelijcke Toven-aers , in het *Malleo Maleficarn*, van Jacobus Sprenger , daer de Nieuwgierige Lezer zijn genoeg en halen kan. Dewijl onder dese betooveringen , al vry eenige Gismenginge loopt , sullen wy uyt *Munsterus* , van de Joden en hun Moorderyen , dit hier by voegen.

Omtrent het Jaer 1348. Ister foodanigen Pest over geheel Europa ge-
 gaen , als in geen Geschriften gevonden wordt. Over de selve wierden
 de Joden in vermoeden getrocken , dat sy dese sterfte verweckt hadden ,
 door het vergiftigen der Fonteynen ; waer over sy in veel plaetsen aen-
 getaft , en verbrandt zijn. Over dese saeck is tot Benfeld , een Stadt
 in der Elfas , een onder handelinghe gehouden : En gelijk geschreven
 wordt , eenige van de Joden zijn bevonden , vindere van al dese vergif-
 tinge , soo aldaer als in Spangie , en elders geweest te zijn. Sy zijn
 oock over-tuyght , van wegen het dooden van verscheydene kinderen ;
 Over het vervalschen van Schriften en Munt ; waer door het volck woe-
 dende , al de Joden die sy konden bekomen , ter straffe gesleept hebben.
 Veel zijnder op verscheydene plaetsen verbrandt ; andere die het niet sa-
 gen te ontkomen , hebben sich in hunne huysen op-geslooten , en sich
 selyen daer mede verbrandt , met al dat daer aen stondt ; En men schrijft

222
 Van de
 Vergif-
 ting der
 Joden.

dat hier door tot Mentz , fulck een brandt is verweckt , dat de groote Klock , in den Tooren van Sint Quintijn , door de hette gesmolten sou zijn. Men schrijft oock dat'er in de Fonteynen sacxkens vol vergif en in de Bronnen gevonden zijn , waer over de Fonteynen , en Putten gestopt zijn geworden ; En de lieden in plaets van Put-en Fonteyn water , Rivier en Regen-water gebruyckten. Veel van de Joden soo Mannen als Vrouwen , hebben sich laten Doopen , niet uyt liefde soo seer tot het Christendom , als uyt vreesse voor een quade dood. De Rijcx-Steden hebben de huysen der Joden af-gebroocken ; En hebben van de steenen derselver , hun Kerck-hoven , Toorens , en Wallen gebouwt.

In het Jaer 1160 , is in Vranckrijck oock een groote menichte van Joden geweest , van de welcke oock geseght wiert ; dat gewoon waren , jaerlijcks een Christen kint te steelen , en het selve in een verborgen plaets , onder de aerde te brengen , en aldaer aen een kruys te nagelen , gelijk sy eertijds den Heer Christus hadden gedaen , en dat omtrent hun Paeschen tijdt. De Koninck Philippus sulcks hoorende , heeft de Joden die hy krijgen konde , doen vangen en straffen , en heeft er tachtentich te gelijk , in een vuur verbrandt. En in het Jaer 1182 , alle de Joden , behalven die sich tot Christus bekeerden , uyt sijn Rijck gebannen.

23.
Van de
Melaet-
schen.

In het Jaer 1322 , wierden oock veel Leproosen , Melaetschen , of Lazaren , soo mense hier noemt , in Vranckrijck ter straffe gevordert , en gedoodt : Want dese van de Joden , die op nieuw gedwongen wierden te vertrecken , op-gemaect zijnde , hebben een t samen sweeringen onder sich gemaect , en aen-gevangen , al de Fonteynen te vergiftigen ; waer door de Menschen afstierven , of met Melaetsheyt bevangen wierden. Hier toe bereydende een vermenginge van Menschen-bloedt en pis , met eenige weynige kruyden ; Welcke Compost sy in een stuck lijn-waet wonden , en soo te samen , aen een steen vast-gemaect , in de Fonteynen wierpen. Wanneer sulcks onder-vonden wiert , heeft de Koninck in Provence al de Leproosen , die daer gevonden wierden , doen verbranden ; Gelijk hy oock over sijn gantsche Rijck , al de Joden en Leproosen , op de selve wijze heeft doen straffen , die aen dit quaet schuldigh bevonden wierden. Tot Vitry waren oock veertigh Joden gevangen ; van de welcke oock een krachtigh vermoeden was , datse mede aen dese Giftemengingh schuldigh waren. Als nu dese niet anders dan de doot verwachtèn , denwelcken sy niet sagen te kunnen ontgaen : Hebben sy twee uyt de hunne verkooren , die al de andere souden dooden , op datse

24.
Wonder-
lijk be-
sluyt van
Joden.

se niet , door handen der Christenen , ter doodt gebracht souden worden. Wanneer dit nu aldus geschiedt , en de gantsche hoop der acht-en dertigh Joden om-gebracht was , versocht de Oudste van de twee , die overgebleven waren , en de rest gedood hadden , dat hy hem oock wilde ombrengen , het welcke dese Jongste gedaen heeft. Naer dit werck uyt gevoert te hebben , neemt hy al het Gout , dat by de dooden gevonden wiert , en meende het daer mede te ontkomen. Hy dan knoopt al de hembden van de gedoode Joden aen een , en laet sich daer mede uyt den Tooren neder dalen ; maer eer hy om laegh quam , is sijn koorde , door het gewicht van sijn lichaem gebroocken , en hy ter neder gevallen , breeckende een been , soo dat hem niet mooghlijck was te ontkomen , en hy weder gevangen zijnde , naer sijn verdiensten gestraft is.

Munsterus.

Wy hebben hier van de Leproosheydt en de Leproosen yets gesproocken ; hier by voegen wy , hoe dese quael door duyvels Konsten wordt veroorsaect. In het Bisdrom van Constantz , tusschen Brisack en Fryburgh , verhaelde een Melaetsche Vrouw , in het aenhooren van veele lieden , dat sy met een andere Vrouw , in eenige hevige woorden geraeckende , en weder eyndelijck naer veel kijvens , naer huys gaende , tegens den nacht , door een warme wint aengeblasen wiert , die uyt het huys , tegens haer over-staende , daer sy kyvery had gehad , haer toegeblasen scheen te worden ; Waer door sy aenstondts , met een quade Melaetsheydt , die ongeneeslijck was , aengetast wiert.

25.
Melaets-
heydt door
Tovery.

In het selfde Bisdrom , in het Landt *Swartz-wald* genoemt , wiert een Toveres verbrandt. Wanneer dese Vrouw , door den Beul op het hout gezet wiert : Seyde de Hex , sich naer den Scherp-rechter keerende , ick zal u loon voor uwen arbeyt geven : en met eenen den Hencker in het aengesicht blasende , wiert defelve met sulck een geweldige Melaetsheydt , over sijn gantsche Lichaem bevangen , dat hy daer van gestorven is.

In het Bisdrom van Basel , omtrent de Grensen van Lotharingen , in der Elfas , geraeckte een Man , van een Eerlijcke Naem en Faem , met een Toveres aen woorden. Sy ten hooghsten tegens hem vergramt , dreygde hem , eerlangh wraeck van hem te zullen nemen. Hy die dreygemerten weynigh achtende , gevoelde echter , dien selven nacht , een puyst aen sijnen hals , den welcken hy , om de groote jeuckte beginnende te krabben , ontstondt daer uyt een geswel , over sijn gantschen hals , en aengesicht , het welcke eerlangh in een Lasery , over sijn geheele Lichaem

haem

haem veranderde. Hy aldus jammerlijk aengetast zijnde, en groot vermoeden op dese Toveres, met de welke hy getwift had, hebbende, vergadert zijn Vrienden, en geeft hen te kennen, hoe hy met het oude Wijf gevaren was, en wat sy hem gedreyght had. Dese klagen de Vrouw aen, dewelcke daer over gevangen wordt; en op den Pijnbanck gebracht zijnde, alles beleedt. Wanneer de Rechters naerstighlijk naer al de omftandigheden vraeghde? seyde de Vrouwe, dat sy, door dese bittere woorden van den Man, ten hooghsten vergramt zijnde, te huys komende, haer gemeynsamen Duyvel gevonden hadde; Den welcken vragende waer om sy soo ontstelt was, sy haer twift te kennen gegeven had; en verfocht dat hy die wrecken wilde. De Duyvel had haer gevraeght, wat sy wilde datmen haer Vyandt doen sou? Waer op sy hadt verfocht dat zijn aengesicht door een gedurigh geswel mocht ontciert worden; Maer dese dienaer der boosheydt, had het veel flinmer gemaect, als sy het begeert had. Dit was haer misdaet; waer op tot straf gevolght is, dat sy tot asche verbrandt is geworden. Al dit hebben wy uyt *Lonicerus in Decalogen*.

26.
De Duy-
vel ver-
heft zijn
dienareu
tot staet.

Hoe de Duyvel zijn dienaren, (immers door Godts toe-latinge, van de welke anders alle Macht is) tot Staet weet te verheffen; getuygen veel Gemijterde Hoofden, van de welke ten deelen elders gesproocken is, en wy alhier noch yets moeten handelen.

Seecker Bisschop van Bisantium, of Constantinopolen, door Staetsucht gedreven, socht door alle middelen, tot de Pausselijcke Waerdigheydt te geraecken; En maecte daer over met den Duyvel een verdragh. Hy tot de verrichtinge gekomen zijnde, en naer Roma treckende, om zijn besit aldaer te nemen, soo ontmoet hem de Satan, om hem elders heen te vervoeren. Hy die siende, teeckent sich met het Kruys teecken; Maer de Duyvel sulcks niet achtende, had hem dit Vers, dat van vooren en van achteren kan gelesen worden, toe-geseght:

*Signa te Signa, te mere me tangis & angis,
Roma tibi subito Moribus ibit amor.*

Dit vinden wy aldus by *Honsdorf*, maer elders op een andere wijs. Maer dewijl wy op dese snaer hebben begonnen te slaen, moeten wy wat meer van dese Stoffe by halen, om te toonen dat sich de Duyvel niet ongaerne in een Monnicks Kap verberghet; En met de Geestelijcke somwijlen, al vry een ey te schellen heeft. Achtende dese Stoffe wel waerdigh

digh om met een nieuw Hooft-stuck daer van te sprecken, sonder evenwel daer mede van dien bedrieger af te laten, soo langh ons de Stoffe soo overvloedigh toe-valt.

Het Achtste H O O F T - S T U C K .

Geestelijke Toovenaers.

DE Paus Silvester de tweede, een Fransman van geboorte, eerst Gilbert geheeten; en een Monnick van sijn Ordre, is door quade Konsten, namentlijk door hulp van den Duyvel, tot het Pausdom gekomen; als hy begeerigh om te Heerschen, den Duyvel sijn Meester af-vraeghde, hoe lang hy in desen Pauslijcken staet leven soude? heeft hem die soo langh te leven toe-geseyt, tot dat hy tot Jerusaleem Misse soude doen; waer door sich dese Paus wel een lang leven toeleyde, dewijl hy wel meende sich te wachten, van oyt tot Jerusaleem te zullen komen. Het gebeurde nu in het vierde Jaer van sijn Pausdom, dat hy tot Roma, in de Kerck van het Heylige Kruys, tot Jerusaleem genoecht, de Misse dede. Wanneer hy onder den Dienst, door een hevige koorts aen-getaft wiert, en daer uyt bemerckte, (komende hem oock de naem van de Kerck, daer hy Misse dede, te binnen,) dat sijn tijdt niet langh sou zijn. Hy dan doorleetwesen van zijn vervloecten handel gedreven, heeft zijn dwalinge en sonden voor het volck beleden: Met by-gevoeghde vermaninge, datse wel souden leven, den Duyvel niet al zijne listen af te sweeren, en Godt alleenigh aenhangen; Daer na versocht hy, dat wanneer hy sou doot zijn, men sijn verscheurt en verbroocken Lichaem, gelijk het verdiende, op een Wagen met twee Paerden, sou leggen, en het selve begraven, op die plaets; daer het de Beesten van selfs souden brengen. Men wil dat de paerden van selfs, na de Kerck van Sint Jan de Lateranen souden gegaen zijn, en dat men aldaer het Lichaem begraven soude hebben. Men wil oock dat sijn Graf-stede, zedert dien tijdt, door het rammelen van de beenderen, en het uyt-werpen van sweet, de aenstaende dood der Pausen, sou voorseght hebben. Het leven van desen Paus, hebben wy elders breeder verhandelt.

1.
Van den Paus Silvester den tweede,

Johannes de XIX. by-genaemt de Drooge, als *Blondus* getuyght, een Italiaen van geboorte, is, door hulp van den Duyvel, aen wien soo

2.
Van Iohannes den xix.

het schijnt, het Pausdom als toen stondt; onlanghs Silvester dat schrickdier van den Duyvel op-gevolght. Daer was een Strijt (seght *Benno*) onder de Zwart-konstige Leerlingen van Silvester, wie eerst tot het Pausdom komen sou. Hy quam tot het besit, omtrent het Duyfent en vijfde Jaer na Christus geboorte. Het voornaemste dat van hem gedaen is, was het bevestigen van den Vier-dagh Aller-zielen, die eerst door een Odilon, Abt van Cluny bedacht was; Oordeelende dat den Bergh *Ætna* met sijn Hemel-hooge Vlammen, het Vagevier, en het geruys van het Hol, het klagen en jammeren der gepijnighde Zielen was. Ja dese Monnick derfde noch wel daer by voegen: Dat hy het geraes en getier der Duyvelen had gehoort, soo meenichmael als hen door de Ziel-missen, eenige Zielen ontoogen wierden. Dese Johannes is eyndelijck van de sijne vergeven; ten welcker tijdt men groote Wonder-teecken en sagh en hoorde, die groote veranderingh scheenen te voorseggen.

Van Johannes den XX. Dese heeft mede den Pauselijcken Stoel, door de selve Konst verkregen, na dat hy sijn Voorfaet, Johannes den XIX. gelijk geloofst wort, vergeven had. Dese wist duysenden van Verschijningen aen te stellen, van dwaelende Geesten, jammeren van gepijnighde Zielen, selfs verschrickelijcke gedaenten, vyerige schijnselen, en diergelijcken: Maeckende het gemeene volck wijs, datmen die door Offeren en Gebeden moest verlossen, daer sijn Koffers geen schade by leden. Dit is het voornaemste dat hy gedaen heeft, die eyndelijck mede, niet sonder vermoeden, van Venijn, in ledigheyt en wel-lusten gestorven is.

3. **Van Benedictus den achtsten.** Benedictus de achtste, een Tusculaner van geboorte, hebbende eenen Gregorius Bisschop van Portua, tot een Vader, en Albericus en Johannes tot Broeders gehad; heeft door hulp van sijn Neve Theophilactus, een goet Leerlingh in de Tover-konst, (van den voorgaenden Silvester), de Pauselijcke Waerdigheyt verkregen. Soo lange als de Keyser Hendrick van Beyeren leefde, had hy een vasten stut aen de selve, omdat hy dien de Keyserlijcke Kroon op het Hooft geset had; Maer als die gestorven was, wort hy van sijn afgunstige Kardinalen, van den Stoel afgestooten, en een ander in sijn plaets gestelt; Waer door een seer sware scheuringe ontstaen is. Maer daer na door kracht van geldt, met sijn Vyanden een verdragh maeckende, en den op-geworpen Paus verdreven zijnde, is hy weder in Roue, en op den Pauselijcken Stoel gekomen. Hy is tot het elfde Jaer van sijn Pausdom gekomen, en in het Jaer 1023. uyt het leven geruckt, op wat wijze wort bereden-twist. Altoos eenige willen dat hy, konnende door sijn Konsten, de Vrouwen

hem

hem in Boffchen en Bergen doen naerlooopen , felve eyndelijck in een Bofch , door den Duyvel den hals fou gebroocken zijn. *Feirus Dameanus* verhaelt , dat hy na fijn dood , feeckeren Biffchop , fijn gemeenfamen Vrient fou verfcheenen zijn , zittende op een zwart Paert. Dese door dit Geficht verfchrickt , hadde hem gevraecht , of hy de Paus Benedictus was ? die wy nu weten geftorven te zijn : Waer op hy had geantwoort , *ick ben die ongeluckigen Benedictus ; En hoe is het met u , vraeghde de andere wederom ?* Waer op de Paus antwoorde , ick worde fwaerlijck gepijnicht , maer kan geholpen worden : Gaet dan vervolghde hy , en seght mijn Broeder Johannes , die nu op den Stoel zit , dat hy een fchat , die in fulck en fulck een plaets verborgen is (noemende met eenen de plaets daer defelve lagh) aen den armen uyt-reycke. Hy was oock Johannes verfcheenen : Die hy oock had gefeght , dat hy hoopte verlost te worden , voegende daer by : *Och ! wilde Odilo de Abt van Cluny , voormy Bidden.* Op fulck een wijfe , seght mijn Schrijver , wift de Duyvel op dien tijdt de Mefchen te begoochelen , datfe hun by-geloovigheden foo veel toe-gaven. Van defen Inooden Paus hebben de Koningen van Hongaryen en Polen , hun Scepters en Kroonen , gelijk de Gefchriften getuygen , met verwerpingh van Godts gefagh , ontfangen ; fendende hy Petrus , den Koninck van Hongaryen , de Kroon toe , met dit Verfken :

5.
Sijn doet
en ver-
fchijnin-
ge.

Petra dedit Romam , Petro tibi papa Coronam.

Dat is

Hy die Petra of de Steen genoemd wort , gaf ons Roma , Nu geeft de Paus , u Petrus , de Konincklijke Kroon.

Dese Johannes is mede door hulp van fijn Neve Theophilaftus , die het toen al door den Duyvel vermocht , tot het Pausdom gekoimen , zijnde de Broeder van den voorgaenden Benedictus. Veel Wonderen heeft hy niet uyt-gerecht , als dat hy den Keyfer Konradus , den Keyferlijcken Kroon op-geset , en door defelfs hulp , fich felfen befchermt heeft. Hy wort echter geprefen van de Romaniften , als *Platina* getuyght , sonder evenwel de reden waerom te seggen. Hy is eyndelijck in het 1034. Jaer der Saligheyt geftorven.

6.
Van Io-
hannes
den xxi.

Het leven van Paus Hildebrant , genoemd Gregorius , de Sevende.

Gregorius de zevende , een Toscaner van geboorte , uyt de Stadt
L 2 Siena ,

7.
Alexan-
der de
tweede
door lift
van Hil-
debrandt
tot Paus
verkoren.

8.
Desselvs
handelin-
ge.

Siena ; een Monnik van Ordene , en voor-heen Hilbrandus genoemt , een bedrieger en Duyvelsch Tvenaer en besweerder ; heeft sich selven , op een ongehoorde wijze , in het Pausdom ingedrongen . Wy moeten sijn loofse bedriegeryen en streecken , om die niet te verkorten , selfs in sijn Voorfaet , en alsoo in hun beginsel , op-halen . Alexander de tweede , een Milanecs van geboorte , zijnde Bisschop van Luca , en voor-heen Anselmus genoemt geweest . Is door de schalcke-loosheynt van Hildebrant , om sich selven den wech tot het Pausdom te banen , tot Rome in sijn af-wesen , tot Paus verkoosen , sonder den Keyser daer over te begroeten , of te bevragen : Maer de Longobarden , hebben tegens desen , met kennisse van den Keyser , een anderen Paus gestelt : den welcken sy tot Basel op den Rijcksdagh , in sijn tegenwoordigheyt verkoosen hadden ; Cadolo genoemt , en Bisschop van Parma zijnde . Dewelcke met een groot Heyr Roma beleegert heeft : Maer als men van wederzijden tot hant-gemeenschap quam , met de sijne geslagen en verdreven is . Maer de Keyser Henricus om dese scheuringe wegh te nemen , heeft Ottho den Eerst-Bisschop van Keulen , met sijn gesagh daer heen gesonden ; Den welcken tot Rome komende , van het Keyserlijck gesagh , ointrent het verkiesen van een Paus , veel en lange redenen gevoert heeft ; beschuldigende met eenen Alexander seer swaerlijck , als die tegens des Keyfers sin verkosen was . Maer Hildebrant , door de onlanghs verkregene overwinninge , moedigh geworden ; Heeft den Bisschop in sijn redenen gestoort , en de sijde van den Paus dapperlijck voorgestaen , bewerende dat de verkiesinge by de Geestelijckheyt is .

Ottho in dat gedeelte meer den Paus , als den Keyser gunstigh , liet het sacken ; en versocht alleenlijck dat'er , om dese scheuringe wegh te nemen , en Synode en Kerckelijcke Vergaderingh , tot Mantua mocht gelecht worden : in de welcke Alexander bestelt heeft , dat men geen Misse moest hooren van een Priester , die Hoerdom pleeghe ; Dat men de getrouw de Bisschoppen , Priesters en Diaconen , van hun Beneficien en Ampt , moest beroven . Maer dat men evenwel de Soonen van Priesters , tot het Priesterschap sou toe-laten , onder gesagh van den Paus . Hy besloot oock dat de Paus van de Kardinalen sou verkosen worden , en andere dingen meer , tot voordeel van de Geestelijckheyt streckende . Van dese Paus getuyght *Benno* de Kardinael dit : Wanneer seght hy , de Paus Alexander eyndelijck verstontd , dat hy door konst en bedrogh van Hildebrant , een des Keyfers Vyanden tot Paus verkoren was ; heeft hy op seeckeren dagh , als hy onder de plechtigheden

van de Misse, tot het volck reden voerde, gefeght: dat hy in den Apostolischen Stoel niet wilde zitten, sonder toestandt van den Keyser, seggende opentlijk: dat hy hier over aen den Keyser soude schrijven. Hildebrant dit hoorende, begoft geweldig in sich selven te morren, en konde sich qualijk soo lange inbinden, tot dat de Dienst ge-eyndight was. Dese eyndelijck gedaen zijnde, heeft hy den Paus Alexander selve, door krijgs-volck van den Altaer of doen halen, en in de kamer brengen: en selfs daer hy noch met sijn Pauselijck gewaet bekleet was, den goeden Vader dapper met vuysten af-gedorst, onder een gedurigh verwijten, dat hy des Keyfers gunst socht. Hildebrant heeft oock bestelt, dat men hem van dien dagh aen, niet meer als seecker stuck gelts sougeven, behoudende hy al de Inkomsten van de Kerck, voor sijn gebruyck, (zijnde Alexander in de gevangenis geworpen) waer door hy een grooten schat vergadert heeft. Eyndelijck is Alexander aldus, onder het jock van Hildebrant, in het 1074 Jaer des Heeren, op een seeckeren avondt (misschien niet sonder hulp) gestorven. En op de selve ure, is Hildebrant van sijn Krijgs-knechten, sonder toestandt van Geestelijcke of Wereltlijcke, in den Pauselijcken Throon geset, sich soo seer haestende, op dat hem niemant door verkiesinge, voor-komen sou. Alzoo heeft tot sijn verkiesingh niemant van de Kardinalen gestemt.

9.
Stout-
heyt van
Hilde-
brant;

10.
Doot van
Alexan-
der.

Als de Abt van Cassina by hem quam: seyde Hildebrant aldus tegens hem: *Frater, Nimium Tordasti*, broeder gy hebt te langh gedwaelt. Waer op de Abt weder antwoorde: *Et tu Hildebrande, Nimium Festinasti*, en gy Hildebrant, hebt u te seer gehaest, die, daer uwen Heer de Paus noch niet begraven is, de Pauselijcke Stoel tegens de Rechten en Regulen ingenomen hebt.

Hildebrant dan, is aldus Paus geworden, maer hoe hy de Kardinalen, die de getuygen van sijn leven en leer behoorden te zijn, gequelt, en met wat ketteryen hy de werelt vervult, wat mijneedigheden hy gepleeght, en wat schrickelijcke verraderyen hy geheylight heeft, kan nauwelijcks van veele beschreven worden.

Dus verre Benno.

Hy eertijds sijn Klooster verlatende, heeft sich in de gunst van eenen Laurentius Aerts-priester ingewickelt, van de welcke hy de Toverkonst en Besweeringen geleert heeft; Gelijk dese Laurentius noch een Jongelingh zijnde, die van de Paus Silvester de tweede geleert had: daer

11.
Zijn To-
ver-konst

was oock een zeer nauwe verbintenis tusschen desen Laurentius , Theophylactus , Johannes Gratianus en Hildebrant , al eerst Priesters en Cardinalen van de Roomsche Synagoge ; waer door hy by den selven Theophylactus , terwijl hy het Pausdom bekleede , onder den naem van Benedictus den negenden , door sijn loofheyt alles te wege bracht : Ja daer is niet geschiet onder al de volgende Pausen , daer hy sijn stem niet had laten overgaen. Benno getuyght van dezen Hildebrandt , dat , wanneer hy wilde , hy sijn mouwen schuddende , voncken vuurs daer uyt dede voort springen ; Met welcke wonderen hy de oogen van de gemeene lieden , als ware hy een Man van een bysondere Heyligheyt , wist te verblinden. En vervolght dese Schrijver , om dat de Duyvel , door de Heydenen zelve , Christus opentlijk niet konde vervolgen , zoo heeft hy door desen bedrieger , onder schijn van Godtsdienst , sijn naem bedriegelijck gesocht te vernietigen.

12. En Gift-
mengery.

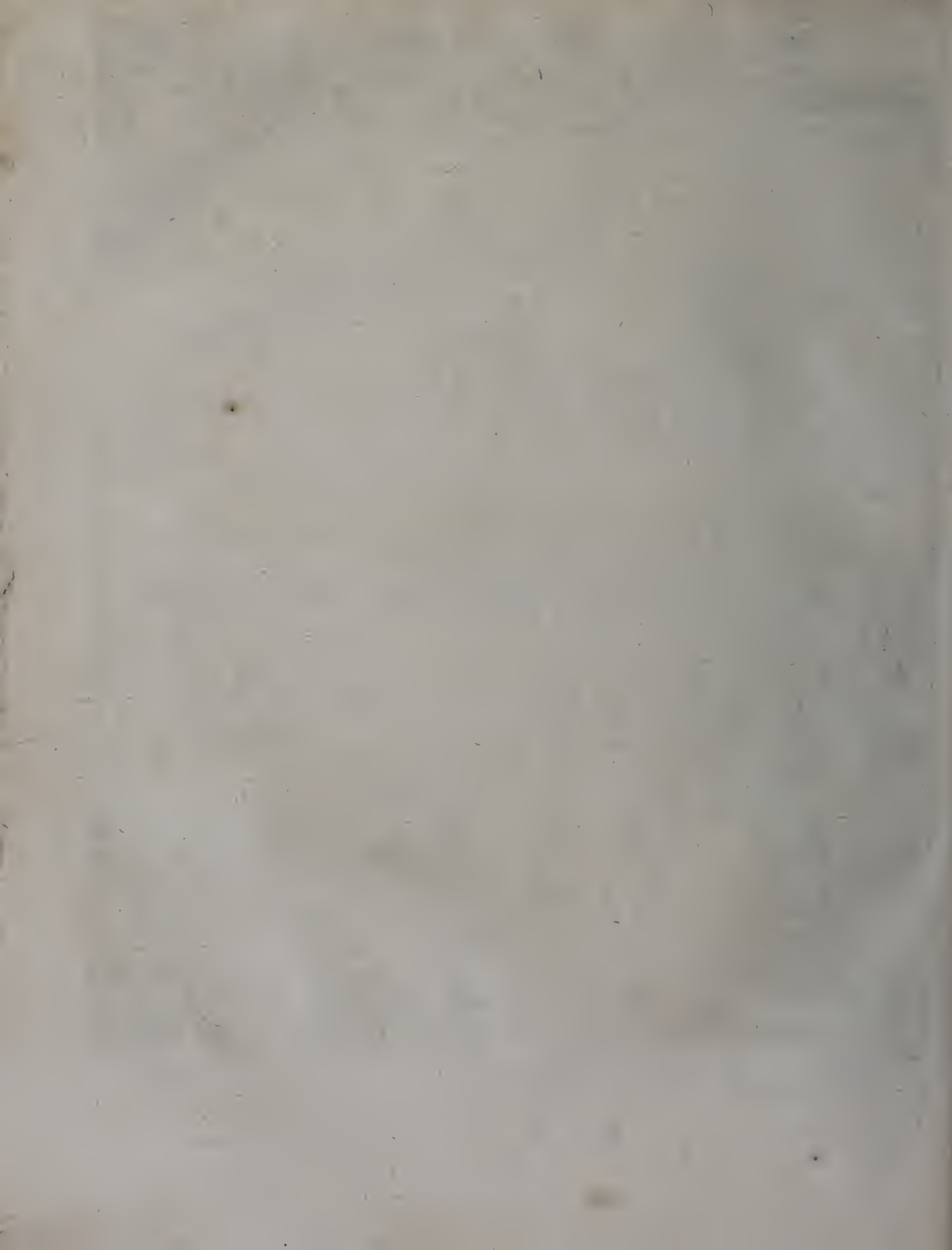
Eenige Schrijvers , als Omiphrius , Platina , Stella , en Benno getuygen , dat door desen Hildebrant , zes of acht Pausen , door behulp van Gerard Brazutus , door Venijn omgebracht zijn , op dat hem alzo de wegh tot het Pausdom mocht gebaent worden : evenwel heeft hy sich loodanigh in alles weten te dragen , dat hy alle vermoeden van den Stoel te betrachten , loolijck van sich weerde. En of hy wel met den naem geen Paus was , zoo heeft hy echter onder andere Pausen inderdaet bestelt , dat hy in sijn eygen Heerschappy , ter uytvoeringh gebracht heeft.

13. Geschiedenis van Gregorius.

Benno verhaelt de volgende Geschiedenis van hem : Op seeckeren dagh (seght hy) als Gregorius van het Albanum tot Romen quam , had hy seecker Toover-boeck , zonder het welke hy noyt of zelden was , vergeten : Als hem sulcks onderwegen , met als hy in de poort van Lateranen quam , in de gedachten viel , riep hy in der haest twee van sijne dienaren , die hem gemeensacm en getrouwe uytwerckers van sijn schelmeryen waren , en belaste hen , dat zy hem dat Boeck met der haest zouden gaen halen , onder een strengh verbodt , dat zy het Boeck onderwegen niet zouden onder-nemen te openen , of daer uyt nieuwsgiericheyt insien. De dienaren begeben sich om het Boeck te halen , en het zelve gekregen hebbende , en daer mede weder te rugge keerende , wierden (misschien om dat het hen verboden was , want *Nitimur In vetitum semper , &c.*) nieuwsgierich om te weten , wat wonders dit Boeck doch moght inhouden. Sy dan openen het Boeck eyndelijck , en daer het een en het ander in beginnende te lezen , zoo verschijnt daer terstont zulck een menichte helliche Geesten ontrent deze nieuwsgierigaerts , dat zy niet wisten waer zy sich

A. Houbraken, fec.

sich bergen zouden , elck van dese gedochten riep , en vraeghde waerom zy geroepen wierden ? waerom men hen moede maecte ? daer by voegende , helpt ons voort , segt haestelijck , of wy zullen u aenvallen. Een van hen beyde , hen soeckende aen het werck te helpen , belaste hen eenige oude mueren by Roma staende , om verre te werpen , het welke in een oogenblick geschiede ; terwijl deze jonge Maets , met hun Besweer-bocck sich naer de Stad en hun Mcester begaven , zijnde zoo verbaest als zy konden zijn. Dit wort van *Bemmo* alzo verhaelt.

Metten aenvang van sijn Pausdom , heeft hy terstont de Canones en Regulen van zijne Voorfaten , begonnen voort te zetten , de welke de Simonia en't ongehouwelijckte leven aengaende , voor heen door hem selve gemaeckt , immers door sijn loose raed gesmeect waren. En dat niet om de goddeloose proeven-kramery wegh te nemen , naer om op eeniger maniere de Vorsten den macht te benemen , om eenige Kerckelijcke Ampten te begeven , en al de Bischoppen alzo , onder de dienstbaerheyt van den Pauselijcken Stoel te brengen. En gelijk de Keyser de opperste van alle Vorsten is , moestmen van hem den aenvangh nemen , gelijk sich dese booswicht liet voorstaen. De Paus dan heeft over deze dingen tot Roma , in het Lateranen een Concilie en kerckelijcke Vergadering laten leggen ; Maer de Keyser in de Oorlogen besich zijnde , heeft sich in deze Synodale twistery niet kunnen laten vinden. Maer den Paus ging de saeck zoodanig ter harten , dat hy om de zelve geen verradery noch moordery ontfagh ; ja oock in veel plaetsen borgerlijcken Oorlogh aenrechte , en duyfent jammeren veroorsaecte. Want eerstelijck heeft hy het leven van den Keyser belaeght , zelfs zoodanigh , dat hy hem in de Kerck , en onder het Gebedt had gemeent te doen dooden. Deze Geschiedenis verhaelt den Cardinael *Bemmo* aldus : De Keyser (seght hy) was gewoon dickmaels om te bidden in de kerck van de Heylige Maget Maria , de welke op den Bergh Aventinus staet , te gaen. Hildebrant die door sijn verspieters , al sijn handel naerstichlijck ondersocht , heeft de plaets daer de Keyser of staende of knielende sijn Gebedt dede , ten aldernaeste doen waernemen : En heeft vorders yemandt met groot geldt daer toegekocht , dat hy , boven op de balcken van de Kerck groote steenen zou leggen , om die den Keyser , terwijl hy badt , op het hooft te laten vallen , en hem alzo te verpletteren. Het welke als de uyt-voerder van dit helsche besluyt socht aen te vangen , en besich was sijn steenen , op den balck wel in ordere te leggen , viel hem in het handelen een steen zoo swaer , dat , de planck daer hy op lagh breeckende , den Werckmeester

14
Sijn be-
stiering.

15
Den Paus
soeckt
de Keyser
te doodē.

meester met sich en de planck naer beneden dede vallen, die door den selven steen verplettert wiert, daer Godts wonderlijck oordeel klaerlijck in te sien was. Wanneer de Romeynen kennisse van deze saeck, en den vervloecten toestandt kregen, hebben zy aen het been van desen schelmeen touw gebonden, en hem alzo drie dagen langh door de straten van Roma gesleept. Eyndelijck beval hem de Keyser na sijn gewoone goedertierenheyt, te begraven. De zelve *Benno* seght, dat Johannes, Portuaensch Bisschop en boesem Vrient van Hildebrant, in de Kerck van Sint Peter, op den Stoel klimmende, hadde gefeght: zulcks heeft Hildebrant en wy gedaen; waer over wy beyde waerdigh zijn, levendigh verbrant te worden. Willende daer mede aenwijzen, het gene van het Sacrament, of gelijk zy het noemen, het Lichaem des Heeren gebeurt was; het welke Hildebrant, willende toekomende dingen, tegens den Keyser weten, en dit *Corpus Domini* hem niet antwoordende, niet tegenstaende al de tegenwoordige Cardinalen zulcks sochten te verhinderen, in het vuur geworpen had.

16.
Godde-
loofe daet
van Hil-
debrant.

17.
Wonder-
teecken.

Hy heeft sich noch niet gerust gehouden, maer den zelve Keyser, zonder weittige beschuldiging; zonder Canonijcke beroeping; zonder ordere van Recht; en zelfs sich gehoorzaam dragende, in den Ban gedaen. De Rijcks-vorsten van hem af-gezondert, en hem door verraders gefocht te verderven, maer Godt alleen heeft dezen Vorst bewaert. Hy heeft oock van de Bisschoppen, door schrick en dreygementen verkregen, datze zijn saeck niet zouden trachten voor te staen, noch hem in eenige manieren te begunstigen. *Benno* verhaelt hier omtrent, dat als hy om den Keyser te verbannen van sijn Stoel op-stondt, dezelve hoewel nieuw, en van sterck hout gemaect, door Godts bestieringh, verschrickelijck in veel spaenderen en deelen van een gesprongen is: gevende Godt daer door klaerlijck te kennen, dat door zulck een trotze Verbanninge, de besitter van dien Stoel schrickelijcke scheuringen, tegens de Kerck zaeyde, en te wege bracht. dit seght *Benno*.

Maer als Hildebrant nu sagh, dat sijn verradersche lagen geen voortgangh hadden, heeft hy sich tot openbaer geweld en vyantschappen gekeert, ontslaende een yeder van den Eed, dieze den Keyser gedaen hadden, en de Keyserlijcke Kroon Rudolph Hartog van Suaben toegezonden, met dit Versken.

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho,

Dat is:

De Hoeck steen gaf de Kroon aen Petrus, en dese gafze aen Rudolphus.

De

De Keyfer Henricus hier over niet weynig ontstelt , is , (hebbende
 zijn Keyserlijcke Cieraden af-gelegh,) met zijn Vrouw en kleynen Soon,
 in het midden van den strengen winter , naer Canusium , niet zonder
 groot gevaer tot den Paus gereyft , zijnde in een wollen gewaet , met
 bloote voeten , een Schouw-spel van de Engelen en Menschen gewor-
 den (seght *Benno*) en nu voor de poorten van de Stadt komende , heeft
 aldaer van den morgen tot den avondt zonder eten of drincken moeten
 verwachten , wat op zijn ootmoedigh bidden en smeecken wilde volgen.
 Geheele drie dagen heeft hem de snoode Hildebrant aldus ten toongestelt ;
 terwijl sich deze boose schalck , met zijn hoer de Gravinne Mathilda ver-
 maecte , blyvende de Keyfer geduerigh onder-tusschen in de Voor-stadt,
 opgenade te wachten , niet zonder groote ellenden en ongemack. Eyn-
 delijck is hy door voorbiddinge van Mathilda zelve , den Abt der Clu-
 niacenser Monnicken , en Adellans , den Grave van Savoyen , tot den
 Paus ingelaten. Maer als nu de Keyfer vergiffenis van hem badt , en de
 Kroon aen zijn Pauselijcke Macht overdroegh ; heeft hem evenwel deze
 gevleysde duyvel geen vergiffenis willen toe-voegen , noch hem ont-
 slaen , ten ware hy eerst beloofde , dat hy volgens zijn Decreten en be-
 sluyten , zijn misdaden in het volgende Synode zoude belijden , en an-
 dere snoode onder-danigheden betoonen ; al het welcke de Keyfer be-
 looft , en met handt en zegel bevestight heeft.

18.
 Ellendi-
 ge Stant
 van den
 Keyser
 Henri-
 cus.

Zijnde bekend geworden (seght *Sleydanus*) dat de Keyfer Henricus met
 den Paus Hildebrant versoent was , zijn de Vorsten van Italien seer mis-
 noeght geworden , daer over dat sich die hooge Majesteyt zoodanig eener
 had onderworpen , die sich door zulcke quade konsten , in het Pausdom
 ingedrongen , en met moorden en Echt-schenden alles vervult had.

De Paus ondertusschen met zijn Cardinalen sich niet weynigh verho-
 vaerdigende , dat hy den Keyfer alzoo onder het jock gebracht had , be-
 goft naer hooger dingen te staen. Maer de Keyfer Henricus heeft onder-
 dies alles met de wapenen , door Godts bestieringh gevordert , en naer
 een zwaren Oorlogh , Rudolphus in een Veldt-slagh overwonnen.
 In deze Strijt heeft Rudolphus zijn rechterhandt verlooren : de welke kortst
 daer aen de Bisschoppen en Grooten , die het met hem gehouden had-
 den , by sich ontboden , en dese woorden : (hebbende zijn afgehouden
 handt hem doen toe-brengen) toe-gevoeght heeft : Ick bekenne dat my
 recht geschiet is : dit is de handt met den welcken ick Mijn Heer den
 Keyfer Henricus den Eed van trouwe heb gedaen. Maer door u lieder
 aendringen heb ick nu , zoo menichmael , ongeluckichlijck tegens hem

19.
 Hendri-
 cus red-
 dert zijn
 zaacken.

gestreden , en mijn trouwe geschonden ; derhalven hebbe ick mijn rechte loon ontfangen ; siet nu of ghy my op den rechten wegh hebt geleydt. Maer gaet nu henen , en weest de eerste , in den Keyser uwen Heer uw trouwe te bewijzen : want ick zal tot de Vaders gaen , en alzoo is Rudolphus gestorven.

20.
Doot van
Rudol-
phus.

Wanneer deze nu doot was , hebbenze uyt bevel van den Paus , een anderen Keyser verkooren , namentlijk Herman van Saxen , Grave van Lucelburgh , de welcke , niet zonder Godts bestieringe , terwijl hy zeker Slot in Duytsland bestreedt , van een Vrouwe , die een steen van de wallen af-wierp , gedoodt wiert.

21.
Keyser
Herman
door een
steen ge-
doodt.

Evenwel konde de overdadige boosheyt van dezen dwingelandt , hier door niet getemt worden ; maer hy heeft op een nieuw een verrader tegens dezen vroomen Vorst opgemaect : namentlijk den Marquis Egbert , sijn eygen bloedt verwant. Maer deze oock , op een molen gekregen zijnde , is van de Keyserfchen ellendighlijk gedoodt.

22.
Verrader
gedood.

Ondertusschen onderhielt dezen goeden Vader de Gravinne Mathilda , en zy verlatende haren man Azo , de Marquis d'Este , hieldt sich getrouwelijck by dezen Heyligen Vader , pronckende met de naem van St. Peters dochter , het welcke een seer groote argernisse in een yeder verweckt heeft , de welcke vermeerdert wiert , wanneer hy door zijn vermaningen , de Bedienaers van de Kerck , van hunne wettige Vrouwe beroofde. Vorders de Treur-spelen die hy door Italien , Vranckrijck , Duytslandt , Engelandt , en andere plaetsen verweckte , de verkeerde Manne liefde , en vervloecte Sodemytery , en andere Goddeloosheden , daer het Pauselijcke Hof , jae de kercke zelve van swanger gingh , 't zouden ons te lange vallen te verhalen. Onder andere treffelijcke daden die hy in de Kerckelijcke bestieringh gedaen heeft ; is oock behalven het verbieden van de Echt der Geestelijcken , en het gebruyck van vleesch voor de Monnicken , dat heerlijck werck , dat hy Liberius Arrianus , (de eene ketter den ander) gecanonizeert en geweydt , als een Heylige , en hem een heyligen Vier-dagh ingestelt heeft.

24.
De Key-
ser stelt
sig tegen
de Paus.

Ondertusschen stelde sich de Keyser Henricus dapperlijck tegens de snoode poogingen van den Paus , en heeft hem in het 1083. Jaer , in de Kerckelijcke Vergaderingh van Brixla , menichten van boose misdaden te laste geleght ; en eyndelijck den booswicht van den Pauselijcken Stoel gestooten : Verkiesende eenen anderen Paus , die hy den naem van Clemens den darden gaf ; en zendende met eenen sijn Oorloghs troepen na Roma , om dit schrickelijcke dier daer uyt te verdrijven. Hy voerde

24.
Paus van
den Stoel
gestoten.

Clemens.

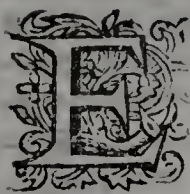
Clemens in zijn Pauselijck gewaet in de kerck van St. Peter in Vaticano in, terwijl hy de Stadt Roma zoodanig benaude, dat de Romeynen gedwongen wierden vrede te versoeken. Maer Hildebrant sich schamende den Keyser, die hy zoo swaerlijck beledight hadde, onder de oogen te komen, en nu van de Romeynen verlaten zijnde, is naer Salerno gevluht, in het 1086. Jaer, al waer hy zijn leven als een ellendigh ballingh, ar-
26.
Sterft in
ellende.

Anthomus en Vincentius verhalen, dat deze Hildebrant op het uytterste van zijn leven, seeckeren Cardinael by sich geroepen heeft, tegens den welken hy beleden hadde, dat hy Godt swaerlijck vertoorent had, met dat hy, door aenradinge van den Duyvel, zoo veel twist, oneenigheden, vyandschappen, haet en Oorlogen, onder veele verweckt had; biddende den zelven Cardinael by den Keyser Henricus te gaen, en den selven vergiffenis voor zijn groote zonden, en misdaden af te bidden.

Tegen desen Paus hebben geschreven *Hugo Candidus*, Cardinael van Pranesse; *Waltram*, Bisschop van Niemburgh; *Venerius*, Bisschop van Vercelli; *Rolandus*, Priester tot Parma, en andere meer; jae *Benno* teldt 13. Cardinalen, die desen Hildebrant en zijn goddeloose handelingen, in hun Schriften dapperlijck overgehaelt hebben, die noch te goeden eynde voor sulck een goddeloos leven genooten heeft, maer Godts goetheyt is oneyndigh.

Het Negende HOOFD-STUCC.

Eenige andere Verschijningen.

Enige merckelijcke Verschijninge my weder voor komende, hebbe ick den Lezer, tot vervullingge van het voorige, niet kunnen onthouden. In het 1559. Jaer is in der Marck deze zeltfame zaek voorgevallen, de welcke veel Aensienlijcke en geloofwaardige Mannen getuygen alsoo geschiet te zijn. Ten tijden van den Oogst, wanneer de Haver gewoon is gesneden te worden, hebben sich onverwacht eenige mannen in het velt vertoont, eerst vijftien, daer nae twaelf, alle van een ongemeene grootheyt, en afgrijselijcke gedaente; zijnde de eerste en de laetste sonder hoofd. Deze alle

Vreemde
Verschij-
ninge
van Ma-
yers.

met sickelen gewapent , hebben om strijdt aengevangen het Gewas afte mayen ; zoodanigh dat het knarssen van het yser verre genoegh gehoort wiert , zonder dat'er evenwel een halm af-gemaeyt wiert. Het gerucht van deze Verschijninge liep terstondt naer het Hof , en veel zoo van Burgers , als van de Hovelingen uyt-gaende , om dit te sien , zijn aenschouwers van dit werck geweest. Veel dervende nader by hen komen , hebben hen gevraegt van waer zy quamen , en wat hun begeerte was ? Op het welcke zy niets geantwoort hebben : maer gingen slechts in hun aengevangen werck voort. Sommige hebben oock derven bestaen hen aen te raecken , maer dese Mayers hebben sich snellijck uyt hun handen geredert , gaende ondertusschen al voort met Mayen ; zoo dat het blijckelijck was , dat het alle quade Geesten waren. De Doorluchtige Vorst , Marck-graef van Brandenburgh , heeft sijn Godt-geleerden daer over vergadert , en hen af-gevraegt , wat hen van deze Verschijninge dacht ? van de welcke de meeste van gevoelen waren , dat hier door een naeckende sterfte voorseght wiert. Maer wat daer op gevolght is , segt mijn Schrijver niet.

Job. Fincel : Lib. 3.

^{2.} Andere verschijningh. Wy moeten hier noch yets uyt *Battista Tulgeso* (dewelcke Hartoge van Genua geweest , en door nijdigheden uyt sijn staet verdreven zijnde ; om sijn sinnen in desen droeven stant werck te geven , een fray Boeck van treffelijcke Woorden en Daden van groote Mannen geschreven heeft) by-voegen. Hy verhaelt dan , dat in het huys van de Visconte of Burg Graef van Milanen Mattheus , in des zelfs groote Zael , nae het ondergaen van de Sonne , en met het vallen van den avond , een gewapent Man te paerde sittende , hebbende een heerlijcker gedaente , als men gemeenlijck fiet , gesien wiert ; dewelcke van veelen aldaer , wel een ure langh gezien zijnde , eyndelijck verdwenen is , niet zonder groote verschricking der geener die hem hadden gesien. Drie dagen daer na , ten drie uren in de nacht , zijn op de zelve plaets twee Ruyters , van de selve gestalte gesien , die lange tegens malkanderen streden ; die daer na mede gelijk de voorgaende verdweenen zijn. Korts daer aen quam de Keyser Henricus de zevende , tot groote schade en naedeel van den Burgh-Grave , te sterven.

^{3.} Wonderlijke verschijning. Hy voeght by dese , noch een wonderlijcke verschijninge : niet langh seght hy , na dat de Vader van Ludovicus Aloisio , die tot Imola , een Stad in Italien , die Heerschappy heeft bezeten , gestorven was ; is hy den

den Geheym-schrijver , die door deffelfs Soon , na Terrara gezonden was , zittende op een paert , met een valck op fijn handt , foo als hy gewoon was op de Vogel-vanght , ter Jacht te gaen , verfchenen. Tegen defe (hoewel hy met groote fchrick bevangen was ,) feyde : dat hy fijn Soone zou beveelen , des anderen daeghs op de zelve plaets by hem te komen , alzooy hy hem wondere dingen , die hem te gebeuren ftonden , wilde voor-zeggen.

De Soon , defe bootfchap ontfangende , heeft hy , om dat hy hier geen geloof aen floegh , of dat hy eenige verraderyen vreesde , een ander daer heen gezonden ; aenden welcken fich het zelfde Schijnzel weder geopenbaert heeft , maer feer verfuchtende , om dat fijn Soon zelve niet gekomen was , alzooy hy hem vry meer dingen zou voor-feght hebben ; Nubeval hy alleen fijn Soon te feggen : dat hy na het verloop van twee-entwintigh Jaren en een Maendt , op zulck een dagh , de Heerschappy verlielen zou , die hy als nu bezat.

Wanneer de tijdt , dewelcke door het verfchijnzel voorfeght was , nu verftreecken waer ; zijn de Krijgs-knechten van Philippus , Hartogh van Milanen , met den welcken Ludovicus in Verbondt ftondt , en derhalven geen vreesse voor hem had , op den zelve nacht aen de mueren der Stad gekomen ; de welcke zy , alzooy het fterck gevroofen had , met ladders hebben beklommen , alzooy de Stadt ingenomen , en den Vorft gevangen.

Philippus Melancthon , fchrijft in fijn Boeck van de Ziele , zelve Ver-
fchijninge gefien , en veel geloofwaardige Liederen gekent te hebben , die ^{4.} Ander
diergelijke gebeurt is , jaee zelfs die met dezelve hadden gefproocken. ^{voorval.}
In fijn Boeck dat hy de onderfoeckinge der H. Schrift noemt , verhaelt hy dit voorval : Hy hadde feght hy een Moeye , fijns Vaders Suster , dewelcke van haer Man Weduwe geworden was ; Defe op een tijdt feer droevigh zijnde , by het vuur zittende , quamen twee perfoonen , of gedaenten daer van , in haer huys ; de eene had de gedaente van haer onlanghs geftorven Man , gelijk hy feyde dat hy was ; de andere had de gedaente van een Franciscaner Monnick. De Man naer den haert gaende , heeft de bedroefde Weduwe gegroet , met bevel dat zy niet vreesen fou , feggende : dat hy gekomen was , om haer eenige dingen te beveelen , belaftende met eenen den Monnick foo lange in de ftoove te gaen. Hy daer op fijn redenen aenvangende , heeft haer vermaent , gebeden , jaee feer hart aengedrongen , dat zy doch veel Ziel-miffen voor hem wilde laten doen. Hy daer op willende vertreecken , beval haer , datfe hem de rechterhant zou geven : maer zy feer bevreest zijnde , wiert van hem verfeeckert , dat haer
geen

geen leet zou gefchieden ; waer op zy hem de rechterhandt toe-gereyckt heeft , maer defe hand , hoewel gantsch niet bezeert , fcheen zoodanig verbrant te zijn , datze zedert altoos zwart gebleven is. De Man daer op den Monnick uyt de ftoove roepende , is met hem uyt-gegaen , en terftondt verdweenen.

^{f.}
Van berg
Geesten. De zelve *Lavaterus* fchrijft , namentlijk van een Silver-mijn , in het geberghte tuffchen Italien en Suabenlandt , die Londaman genoemt wiert , toe-behoorende een Peter Bual , die uyt de zelve Bergh-wercken grooten Rijkdom gehaelt heeft : dat in de felve Mijne een bergh Geest geweest zy , dewelcke als de gravers het Metael in de finelt ketelen gooten , fcer naerftigh in de weer fcheen te zijn , met de ftoffe , nae fijn eygen wil van den eenen ketel in de andere te gieten ; het welcke de Bergh-meester niet onwilligh verdroegh. Als defe Geest op feeckeren dagh veel fpels aen-rechte , nam een van de bergh-werckers het zelve zoo qualijck , dat hy op den felven begoft te fchelden , heetende hem henen te gaen voor den Duyvel daer hy hoorde , met by-voëginge van andere vervloekingē meer : waer op de Geest defen quaet-fprecker by het hoofd greep , en het hoofd zoodanigh omdrayde , dat fijn geficht heel naer den rugge gekeert ftondt , zonder dat defe Man daer evenwel van ftierf , maer hy behielt alleenigh een halfverdrayden hals voor al fijn leven. In welcken ftandt hy van veele gekent is geweest ; zijnde eerft onlanghs te vooren , als *Lavaterus* dit fchreef , geftorven. Het is feecker na de getuygenis van veele Schrijvers , dat'er in de Bergh-wercken zoodanige Geesten gevonden worden , die het heel druck fchijnen te hebben , met graven en de ketelen te vullen , zonder dat zy echter yets te wege brengen.

Agricola die geleerdelijck van de Bergh-wercken gefchreven heeft , ftelt tweederhande flagh van zoodanige Bergh-geesten , eenige maelt hy zeer verfchrickelijck en wreet uyt , die de gravers groot hinder toe-brengen : gelijk een tot Annebergen zy geweest , die meer als twaelf lieden , met fijn geblaes alleenigh , in de Mijne die de Rosekrans genoemt wordt , gedoodt heeft. Sulck een was'er oock te Sneebbergen , die in de Mijne Georgiana genöemt , een graver opgenomen , en op een vervaerlijcke hoogte gezet heeft , niet zonder befeeringh van fijn lichaem. Andere feght defelve *Georgius Agricola* , milt en onfchadelijck te zijn ; men noemtfe Berg-Mannekens , om datfe fich feer kleyn vertoonen : fchijnende evenwel als de bergh-werckers , met een linnen kleet bekleet te zijn , en lederen fchootffel voor te hebben. Honderden van zoodanige , en andere Voorbeelden verhaelt defelve Schrijver , die wy alle niet willen aen-roeren , noch oock fijn

sijn voorspoocken, en diergelijcke dingen, daer wy echter, doch niet op die wijze, hier nae yets van zullen handelen. Hy erkent evenwel, en wy met hem, dat'er veel viese vaesen onder loopen, en dat het al niet zy, dat het schijnt te zijn. Een saeck moeten wy noch uyt *Plutarchus* bybrengen: Eenen *Epitherses*, sijn mede borger had hem verhaelt, dat hy op een seeckeren tijdt, willende naer Italien reysen, in een Schip met veel Koopmans-waren geladen, gegaen was, daer veel reysigers beneffens hem, sich in bevonden. Als zy tegens den avondt by de Eylanden de *Echirades*, omtrent de golfen inham van *Lepanta* gekomen waren, en de wint geheel stil wiert, dreven zy tot aen *Raxus* toe, als met den stroom. De meeste reysigers waren noch waeckende, en sommige zaten met malkander noch na het mael te drincken, wanneer uyt dit *Paxus* seer schierlijk een stem gehoort wiert, die *Thamus* een Stierman uyt *Egypten*, tot tweemaal toe, by sijnen naem riep; waer op hy niet antwoorde: maer ten darde mael geroepen zijnde, quam *Thamus* voor den dagh, en antwoorden. Als toen wiert hem door dese stemme bevoolen, dat wanneer hy voor-by *Palodes* zoude komen varen, hy aldaer maer sou verkondigen, dat de groote *Pan* gestorven was.

6.
Wondere
Geschie-
denis uyt
*Plutar-
chus.*

Dit geroep en bevel, seght *Epitherses*, ontfette hen alle die in het Schip waren seer, dewelcke met malkanderen overleyden, of men het gene geboden was, behoorde na te komen of niet. *Thamus* oordeelde, indien de wint op koelde, datze dan stilswijgens de plaets zouden voor by varen, maer indien het stil was, dat hy dan zou verkondigen het gene hem bevoelen was.

Wanneer zy nu aen *Palodes* quamen, en de wint zeer stil was, selfs soodanigh dat sich het water niet beweeghde, heeft *Thamus* van het achter Casteel van het Schip, na het landt toe-gekeert zijnde, geroepen, dat de groote *Pan* gestorven was. Soo haest als hy dit had geroepen, ontstontter een groot gejammer en gesucht, niet van een, maer van veele.

Het gerucht hier van wiert haest tot *Rome* verspreyt. Alwaer deser *Thamus* van den Keyser *Tiberius* ontboden wiert, die de zaeck verhaelde gelijkse geschiet was. De Keyser wilde oock weten, wie dese *Pan* waere geweest. Maer sijn *Wijfelingen* oordeelden, dat het de *Soon* van *Mercurius* en *Penelope* was, zoo blindelingh als sy mochten. *Eusibius* verhaelt dese *Geschiedenis* mede, het welcke my te meer heeft aengemoedicht, deselve hier by te voegen.

Het Tiende H O O F T - S T U C K .

Van Weerwolven.

An de Weerwolven hebben wy dit , uyt *Casparus Peucerus* by te brengen. De dingen seght hy , die wy van de veranderingh der Menschen , in de gedaente van Wolven hebben gehoort , hebben wy als fabuleus en belacchelijck aengenomen. Maer dat niet alles verfiert en valsch zy , hebben wy uyt seecker bericht van geloofwaerdige getuygen : dewelcke seeckerlijck weten , dat , de naeste twaelf dagen nae Kerstmisse , Jaerlijcks , door Lijflandt en de omleggende gewelten , dit gebeurt. Wanneer de dagen aenvangh nemen , dewelcke de naeste aen Kerstmisse volgen ; gaet een jongen rontsom , die aen een been hinckt en manck gaet , die dese slaven van den Duyvel , van de welcke een groot getal is , te samen roept , en beveelt hem te volgen ; maer indien sy vertoeven , of sich traegh betoonen , soo is'er terstondt een groot man by der handt , die met een geessel van ledere riemen met yser beslagen gewapent is , en daer mede dese ellendige menschen dwinght , om haestigh voort te gaen. Jae men seght dat hy deselve zoo hardt handelt en slaet , dat de striemen langen tijdt daer na , niet zonder groote pijn , in de leden der menschen staen. Soo haest nu als sy sich op maecten en den troep volgen , schijnen sy sich hun menschelijcke gedaente af te leggen , en die van Wolven aente nemen. Sy komen aldus eenige duysenden in getal te samen ; de Leytsman met sijn ytere riemen gaet voor uyt , en wort van den geheelen troep gevolgt , die niet beter weten of sy zijn Wolven in der daet. Aldus uytgevoert , vallen sy het Vee met de tanden aen , verscheuren de Schapen en Lammeren , roven en verslinden al wat sy kunnen , en doen alle schade die hen mooghlijck is ; maer menschen aen te raecken , veel meer te quetsen , is hen verboden.

Wanneer sy voor eenige Rivieren komen , zoo scheidt de Leyder van den troep het water , met een slag van sijn riemen van een , zoo dat de selve schijnen sich van een te scheidten , en dese troep daer door te gaen. Als eyndelijck dese twaelf dagen vervult zijn , wort dese bende weder van een verstroyt , en een yeder , hebbende nu , zoo sy meenen , der Wolven gedaente

gedaente afgeleght , keert als een mensch weder naer huys. Men seght dat hun veranderingh op dese wijze toegaet : Die verandert zouden worden , vallen in een oogenblick , als door een vallende zieckte geraeckt zijnde , ter neder , en blyven even als dooden leggen , sonder leven en sonder gevoelen. Sy gaen niet van daer , noch worden van hun plaats bewogen , oock geenints met eenige schijn van Wolf of Wolfs gelijken bekleet , maer blijven leggen als dooden , sonder eenige schijn van leven te geven. Hier uyt ontstaet de meeninge , dat de zielen deser menschen , uyt de Lichamen genomen , in de gemaecte schijn van Wolven zou ingefonden worden , en weder daer uyt , wanneer de tijdt vervult is , die de Duyvel gestelt heeft , in hun lichaem keeren , en dezelve weder levend maecten. Dese meninge bevestigen dese Weerwolven selve , de welcke belijden dat hun lichamen niet van hun menschelijcke gedaente berooft worden , noch de gedaente van Wolven aennemem ; maer dat de zielen alleenlijck uytgedreven worden , om in Wolven Lichamen over te gaen , om van de selve alzoovoor een tijdt ongevooct te worden.

1.
Wonder
bedrogh-
van den
Duyvel.

Daer zijnder geweest , dewelcke dersden zeggen , dat sy , gevangen zijnde , uyt hunne banden in de gedaente van Wolven , tot de hunne , seer verre gereyft hadden. Dese vorder gevraeght zijnde , hoe sy uyt de beslootene gevangenis en hun ysere banden hebben kunnen ontkomen ? hoe zy sulcke wyde en diepe stroomen over geraeckt ? en waerom sy weder in de gevangenis gekomen zijn ? hebben geantwoort : dat sy sonder verbindingh van de ysere tralien , slooten of banden zijn uyt gekomen , datse de stroomen ter vlucht over geraeckt , en tot weder in de gevangenis te keeren gedwongen geworden zijn. Men seght dat sy in dese schoone broederschap getrocken worden , die by de Weerwolven veel verkeerem , en dickwils met hun drincken , want men geloof datse door te samen te drincken besmet worden. Oock hoewel het menichmael gebeurt , dat sy schijnen in Wolven verandert te worden , zoo versamelen sy sich echter noyt by een , als op den voorseyden tijdt. In sulcke begoocheling en bedriegingen , vernaeckt sich de Duyvel , soeckende oock selfs sijn slaven in dit leven te pijningen en te quellen , met slagen , plagen , en smerte des lichaems , gelijcker veele van dit getal van Weerwolven , gevangen , gepijnicht , en ellendighlijck om het leven gebracht worden. En wy hebben ons niet te verwonderen over dese Duyvelsche begoochelingen en bedriegeryen , daer men veel schrickelijcker dingen , en die noch min met de waerheyt schijnen over een te komen , in de uysterste deelen van het Noorden , door des Duyvels list , alwaer tot noch toe de menschen , des-

selds dienst onderhouden hebben; siet geschieden. Dus verre *Peucerus*.

2.
Van de
Lappen.

Maer wat van desen Duyvels dienst zy, hebben wy uyt den selven, als volgt: De Pilappy of Laplanders, bewoonen het uysterste gedeelte van het half Eylandt Scandinavia aen de ys Zee. Dese bouwen geen Ackers, noch voeden eenig gedierte, behalven den Tarandus of Rangiferen, welke dieren sy voor paerden gebruycken, ten tijden voornamentlijk van den winter, wanneer al de wateren toegevroosen, en de landen met snee bedeckt leggen. Sy leven van de Jacht en Viisscheryen, en hebben tot noch toe houte en steene Poppen, als hun Goden ge-eert. Wanneerse ter Jacht of om te Viisschen zullen uytgaen, of yets anders aenvangen, maecken sy eenige besweeringen voor-af, en trachten dan dese houte of steene Goden van hun plaetsen te bewegen; dewelcke indien sy lichtelijk volgen, houden het dese menschen, als ofze hun aenvangh begunstigen: maer indiense swaerlijck te bewegen zijn, nemen sy zulcks voor een af-keer en tegenstant; en indiense met geen kracht van hun plaets kunnen bewogen worden, achten sy dat hunne Goden tegens hen vergramt zijn. Dese trachten zy, door dusdanige Offerhanden, weder te versoenen: Sy hebben een koperen Trommel, op de welke die soorten van viervoetige dieren, Vogelen en Viisschen uyt-gebeelt staen, die hun niet swaer vallen te verkrijgen. Sy hebben oock een koperen Vorsch, diese aen een yseren staf hebben vast gemaect, den welcken sy in het midden van den Trommel vast hechten. Daer na hun besweeringen voortbrengende, kloppen sy op den Trommel, op wiens gedreun de Vorsch af-valt, op eenigh van dese verbeelde Dieren, en dit Dier daer de vorsch op valt, slachten en offeren sy hunne Af-goden. Het hoofd daer van hangense aen een boom, diese heyligh achten, de rest koocken en eeten zy met hunne vrienden, begietende sich selven met het sôp, daer het Offer ingekoockt is. Wanneer sy dit hebben uyt-gevoert, geluckt hen, soo sy seggen, het geene sy voor-genomen hebben.

3.
Vreemde
Offer-
handen,

Hy vervolght aldus: Indien eenigh vreemdelingh van de Stadt van de sijne bericht hebben wil, dien brengen sy te wege, dat hy binnen den tijdt van vier-en-twintigh uren tijdingh van deselve ontfanght, al was het dat de plaets drie hondert mijlen, daer van afgelegen was; en dat op de wijze die wy hier vooren verhaelt hebben, welke dit dient tot bevestingh. De besweerder na dat hy, met sijn gewoone besweeringen sijn Goden heeft aengeropen, valt schierlijck daer heen, en is als doot, gelijk of sijn ziele t'eenmael uyt sijn lichaem verhuylt was, blyvende oock geen teecken van leven by hem. Maer het is noodigh dat'er altoos eenige omtrent bly-

4.
Wondere
dienst-
baerheit
van den
duyvel.

ven,

A. Hoibraker sculp.

ven , die het leggende lichaem bewaren , het welcke indien 't niet ge-
 schiet , zouden de Duyvelen het selfde wech nemen. Wanneer de 24. uren
 voor by zijn , komt de geest met de bewegingh daer weder in ; en al-
 soo wordt de besweerder met een suchts als uyt een diepen slaep op-ge-
 weckt. Hy aldus weder herstelt zijnde , antwoordt op het geene men hem
 vraecht : brengende foodanige teekenen by , dat de ondersoecker ver-
 seekert is , dat foodanige dingen tot sijnt , of by de sijne gevonden
 worden.

By hen is een groot getal , en een groote macht van Verschijningen ,
 de welcke met hen omgaen ; spreekken , eten en drincken , konnende
 door geenderhande middelen verdreven worden : Dewijlse seer verschrikt
 en gequelt worden door de verschijningh van hunner vrienden-geesten ;
 Naer hun doot gebruycken sy daer dese hulp-middelen toe : datse de doo-
 de lichamen op delven , en weder onder den haert begraven. Dit is de
 eenige hulp-middel , door de welcke sy sich tegens dese quelligh der
 geelten of duyvelen wapenen , wordende daer nae noyt meer daer van ge-
 quelt ; Maer indien sy zulcks naerlaten , hebben sy noyt rust daer van.

Hulp te-
 gen de
 verschij-
 ning van
 dode gee-
 sten.

In dese tijdt worden de besweeringen daer veel minder gebruyckt als
 voorheen , zedert dat de Sweetsche Koningen , op sware straffe ; dese
 Duyvelaryen verboden hebben , en zoo veel als 't mooghlijck zy besorgen ,
 dat dese blinde lieden , in de Christelijke Godts-dienst onderwesen wor-
 den ; hoewel sulcks seer swaer valt , dewijl sy geen seeckere verblijf-plaets
 hebben , maer hier en daer in de bosschen wonen. En hun Landtschap-
 pen zijn vol Poelen en Moerassen , over de welcke men niet als des win-
 ters komen kan : Wanneer de Leeraers uyt Finlandt , Noort-Botnia ,
 Angermannia , Middelpadia , Helsingh en andere nabuerige Landen , sich
 daer heen over het Ys begeven , en diese konnen aentreffen , onderwij-
 sen , en eenighsints onderwesen zijnde , Doopen. Sy seggen dat indien
 eenige hooger bejaerde gedoopt worden , deselve binnen den sevenden of
 achtsten dagh naer den doop sterven. Dus verre hebben wy *Peucerus* ge-
 volght. Laet ons nueens uyt andere hooren , wat sy van de Weerwolven
 gevoelt hebben.

Euantes , geen verachtelijck Schrijver (als *Plinius* getuyght) onder de
 Griecken , seght : Dat de Arcadiere schrijven , dat yemandt uyt het ge-
 slacht van *Antæus* , door het lot daer toe verkosen , tot seeckere poel
 van dat Landtschap geleydt , dewelcke hy hangende sijn kleederen aen
 een eycken boom , over sweimt , en gaende soo voort naer de woeste
 plaetsen , aldaer in een Wolf verandert wort , en met de andere Wolven

6.
 Gevoelen
 der Grie-
 ken van
 de Weer-
 wolven.

voor den tijdt van negen geduerige Jaren , als een Wolf verkeert ; dat wanneer die tijdt verftreecken is, indien hy geen menschen heeft bescha- dicht , de selve weder naer dien Poel keert , en den selven weder over- sweenmende , sijn eerste gedaente weder krijght. Hoewel nu *Plinius* die- faeck als fabulachtigh by-brenght , met by-voeginge : *Nullum tam impu- dens Mendacium esse ut teste careat* : Geen soo onbeschaemde logengevon- den wortdt , die geen getuygen heeft. Evenwel dat'er Jaerlijcks (seght *Camerarius*) seeckere Menschen in Weer-wolven verandert worden , en daer na weder tot hun oude gedaente keeren , wordt noch hedenstaeghs van veele gelooft , dewelcke sy in het Duytsch Weer-wolven , en in het Fransch Loups Garoux noemen. Maer of nu dese veranderingh altoos dadelijck en wesentlijck geschiet , of dat'er inbeeldinge mede vermenght is , verklaert ons een gedenckwaerdige Geschiedenis , dewelcke den seer geleerde *Georgius Sabinus* , over dese Versien van *Ovidius* ,

*Inque virum soliti vultus mutare ferinos ,
Ambigui profecta lupi.*

Verhaelt en by-brenght. Soodanige lieden (seght hy) verhaelt *Herode- mus* , by de Neury een Scijsch volck te zijn. En alhier in Pruyssen wil het gerecht , dat'er oock gevonden worden , van dewelcke onlanghs een gevangen is , en van de boeren den Hartogh van Pruyssen toegebracht , welcker vee hy wierdt beschudicht verscheurt te hebben. Het was een seer leelijck mensch , die niet seer veel van een wilt Dier verscheelde , heb- bende oock wonden in sijn aengesicht , die hy seyde van de bitze hon- den ontfangen te hebben , zoo als hy , als een Wolf doolen gingh. Dese mensch van eenige , die daer toe van den Vorst gelast waren , onder- vraeght zijnde ; bekende dat hy Jaerlijcks tweemaal gewoon was alsoo verandert te worden. De eerstemaal omtrent Kerstmisse , en ten tweede- maal omtrent Sint Jans dagh : dat hy op die tijden verwilt en verwoest , gedreven door een geweldige drift , in de bosschen onder de Wolven ver- keerde ; dat hem een groote schrick , benautheyt en quelligh in het lic- haem over quam , eer het hayr hem te voorschijn quam , en sijn ge- daente verandert wiert. Dese dingen heeftmen op sijn bevestinge geloof gegeven. Maer als men hem om de waerheyte van de faeck te onderfoec- ken , lange in het Slot gevangen hielt , en wel nauw door de bewaerders dede gaede slaen , of'er een Wolf van komen zou of niet , is bevonden dat hy een goddeloos mensch was en bleef ; en dit was de uytgangh van dit

dit praetje. Waer uyt blijkt valsch te zijn, het gene van dese veranderingh verhaelt wordt; en dat sich dese ontsinde menschen sulcks inbeelden. Dus verre *Sabinus*. Het selfde bevesticht *Johannes Ebichius*, met een ander merckelijck voorbeeld. *Petrus Pomponatius*, een vermaert Italiaensch Genees-meester. (seght hy) is een siecke voorgekomen, dewelcke aen deze *Lycanthropia* en Weer-wolf sieckte vast was; dewelcke de boeren onder het hoy gevonden en gevangen hadden, niet tegenstaende dat hy riep dat hy een Wolf was, datse wijcken zouden, indien sy niet wilden verslonden worden. Sy hadden hem al begonnen het vel, hier en daer wech te nemen, om te ondersoecken of hy oock *Versipellis* (gelijcker wel veel Menschen zijn) dubbel-huydigh waere, want zoo haddense maldanderen wijs gemaect. Maer door tusschen spreken van dese *Pomponatius*, is hy los-gelaten, en door behulp van goede genees-middelen genesen. *Wierus* verhaelt mede eenige Voorbeelden, die de gene, daer wy hier voor van gesproken hebben, gelijk zijn. *Olaus Magnus* spreeckt daer weder verscheyde van, zoo de waerheyt zelfs sijn vrient is. *Cambora* verhaelt oock dat in Yerlandt Menschen gevonden worden, die derven verseeckeren dat hen zulck een verandering gebeurt; maer wy gevoelen met de gene die oordeelen, dat het de swarte gal is, die dese lieden in de harssenen speelt. Gelijk *Galenus* en *Avicennas* getuygen: dat'er lieden gevonden zijn geworden, die sich hebben ingebeeld, datze aerde vaten waren, gelijk een Spaenschi Doctör, *Vedrieca* genoemd, meendē dat hy een glazen vles of van glas was: willende daerom van niemant sich laten aenraecken. Andere zijnder geweest die sich hebben ingebeeld Vogels te zijn, soo datse sich niet bewogen, als met het roeren van hunne armen, gelijk hunne vleugelen. De selve voor aengeroerde *Avicennas* getuyght, dat'er zijn geweest, die sich hebben ingebeeld, Leeuwen en Duyvels te zijn. En *Wierus* haelt *Plinius* en *Edovardus* by, dewelcke seggen: dat de harssenen van een Beyr gegeten, een inbeeldingh maecken, als of yemant in een Beyr verandert waere; het welcke een Spaenschi Edelman van dese tijdt zou gebeurt zijn, dewelcke sich inbeeldende een Beyr te zijn, door bergen en woestijnen als een ware Beyr dwalen gingh.

7.
Kracht
der in-
beeldingh
8.

Hier by zoumen kunnen voegen, het gene *Arrianus van Nearchus* de Overste van Alexanders vloot vertelt: Want als hy aen het Eylandt Nofalē, dat de Sonne toc-gewijt was, gekomen zijndē: verstont dat al die gene die op dat Eyland quamen, terstont niet meer gesien wierden, waer over sich niemant aldaer aen landt derfde begeven; de sijne beval jaedwongh hem daer aen te zetten, maer hy was verre van te verdwijnen,

en bleef sichtbaer gelijk hy was , maer dese versierde loogen verdween. Het Beelt van Serapis tot Alexandryen , zijnde een geweldigh groot stuck , dat met de eene arm aen de eene , en met den anderen aen den anderen Muer konde reycken ; had een gevoelen by de Egyptenaren , dat wanneer het yemandt quaem aen te roeren , terstondt alles dat in de Natuer was , overhoop zou vallen. Maer de Christenen daer komende , onder het gesag van St. Louis Koninck van Vranckrijk ; en de blinde Egyptische Serapianen van hun zieckte willende genesen , hebben desen houten beschermer niet alleen aengeroert , maer oock zelfs met bijlen in stucften geklooft , en als goet brandt-hout verbrandt , sonder dat sich Hemel of Aerde eens daer over bewogen heeft. Dit wordt (vervolght mijn Schrijver) van my niet voortgebracht , om dat ick de macht van den Duyvel niet wete , dewelcke hy menichmael door Godts toelatinge , omtrent de Natuerlijke dingen oeffent , en oeffenen kan ; maer in tegendeel , dat de zelve in veel deelen verwonderlijk is : waer over wy oock eenige Voorbeelden verhaelen , en in het naeste Hooft-stuck voor gaen stellen.

Het Elfde H O O F T - S T U C K .

*Van de Macht des Duyvels omtrent den Mensch ,
en andere Schepselen.*

7.
Konst der
Turcken,
om hun
slaven die
gevlucht
zijn, we-
der te
roepen.

DE Turcken hebben dese konst , door onderwysinge van desen grooten Konstenaer , datse de slaven , dewelcke hen , om hun vryheyt te verkrijgen , ontloopen zijn , door hun besweeringen weder te rugge doen komen. Sy schrijven den naem van hunnen ontvluchten slaef op een biiesken , en hangen het zelve in hun slaep-kamer op. Hier op besweeren sy des zelfs hooft , met schrickelijke besweeringen , en daer uyt geschiet het door des Duyvels kracht , dat de vluchtelingh meent , dat hem op den wech , of leeuwen , of draecken , of zelfs de zee en wijde stroomen voorkomen , of dat alles door duysternisse en dicke nevelen bedeckt staet ; door welcke hindernissen en verschrickeningen hy gedwongen wordt , sich weder in de handen van sijn verlaten meester te begeven , daerse yets argers als de doodt en alle verschrickeningen ontmoeten

Op dezelve wijze , en door diergelijke besweeringen , kunnen oock
naer

naer de getuygenis van *Plinius*, de Vestale Nonnen, de gevluchte slaven, die noch niet buyten de Stadt waren, weder te rugge doen komen. *Lactantius* bezeft, dat de Duyvel als een subtyl en dun geest, sich selven somwijlen in de menschelijke lichamen indringht, en in de ingewanden verborgen, de gestalte der leden, sinnen, en inbeeldinge verandert: Oock willen veel toestaen, datse de lichamen van plaets tot plaets ver-voeren; hoewel de ondervindinge leert, dat de Tooveressen gewoon zijn sich zelven met eenigh smeerzel te bestrijcken, het welke seeckerlijk den slaep verweckt, naer het welke zy op de aerde of op een bedde neder vallen, en door geen nijpen of steecken kunnen wacker gemaect worden: terwijl hen de Duyvel veel verbeeldingen van by-een komsten, gasteryen, dansseryen, daer de Satan de rey-ley is; en vorders alle slag van wellusten en vermaeckelijkheden voorstelt: gelijckse dese by-een komsten hun Sabbatten, Godtlooslijck noemen, zoo als men in *Olaus* en andere, daer veel van lezen kan. Hier van hebben wy een Voorbeeld by *Johannes Baptista Porta*, in sijn Natuerlijke Toovery. My is (seght hy) een seecker out Wijf voorgekomen, van die dewelcke men Striges (van dat gevogelte, of slag van nacht uylen, dat de kinderen het bloet uyt het lichaem suyght, terwijlze leggen te slapen) noemt, dewelcke hem beloofde, binnen korten tijdt bericht van eenige mijne voorstellingen te doen. Sy daer op beveelt een yeder uyt te gaen die by hem waren, en begint daer op haer gantsch lichaem met eenige zalve te bestrijcken, het welke die van buytenen alles door de scheuren van de deure aensagen. Daer op valt de Vrouwe ter aerden, in een diepen slaep. Wy daer over doen de deur open, en vinden dit beelt naect ter aerden leggen, in foodanigen staet, dat haer al haer gevoel benomen was. Wy gaen daer op weder naer buyten en verwachten de uytkomst van desen droom. Nae eenigen tijdt de kruyden hun werck gedaen hebbende, komt de Vrouwe weder tot haer selven, en ons roepende: begint daer duyfent sotternyen uyt te rallen: hoe zy over bergen, bosschen, en zeengevoert is geworden, wat zy al gezien heeft, en zoo voort: brengende met eenen bericht, dat inderdaet valsch was, gelijck wy beweerden, maer sy houde haer stuck staende, zoo hart en sterck als sy mocht, en konde niet gelooven dat zy niet buyten de kamer was geweest, gelijck wy hen trachten te overreden. Hoewel nu de ondervindinge leert, dat de meeste van deze kolrijsters niet uyt hun plaets gaen of bewogen worden: soo getuyght evenwel de zelve leermeestersche aen de andere zijde, dat door Godts toelatinge, de Menschen door den duyvel vervoert worden, gelijck wy

2.
Sabbattē
der Tooveressen.

3.
Striges.

4.
Voorbeelt van
een Kolrijster.

5.
Diodo-
rus een
Toove-
naer.

wy hier vooren oock eenige Voorbeelden hebben, en *Eusebius* van Symon den Toovenaar getuyght. *Thomas Phazelli* verhaelt van eenen Diodorus de Siciliaen, dewelcke door sijn Toover-konsten wonderen wist uyt te rechten, en tot Catania in zeer groote achtinge geweest is, vermogende of schijnende de Menschen in Dieren te veranderen, en die gene die verre van de handt waren, in een geringen tijdt by halen. Dese veronlijckte de Catanenferen op veelderhande manieren, om hen daer door als te dwingen, om hem Goddelijcke eere te bewijzen. Eyndelijck maecte hy het zoo grof, dat hy daer over gevangen en om opgehangen te worden verwesen wiert. Maer hy gereet staende om gestraft te worden, heeft sich door sijn Tooveryen en belweeringen van Catania naer Constantinopolen, toen Byfantium, doen vervoeren, onder wiens Heerschappye Sicilie te dier tijdt stondt, latende de Gerechts-dienaers en al het volck hem door de lucht nassien. Door welck Wonder de Catanenfen fooda-nigh ontroert zijn geworden, dat sy van die tijdt of aen, achtende dat-ter yets Goddelijcks in hem was, hem Goddelijcke eerbiedigheyt bewesfen hebben. Maer eyndelijck is hy van Leo, den Bischop van Catania, door een hooger macht gevangen, en in het aenzien van het gantsche volck, in het midden van de Stadt, in een brandenden Oven geworpen, en verbrandt.

6.
Bedrogh
van den
Duyvel.

Het gebeurt menichmael dat die gene, die sich met deze duyvelsche konst bemoeyen, schierlijck van hun huys worden vervoert, daer in het eerste schijnen, de aldergeneuchlijckste plaetsen te ontmoeten; Maer dese vermaeckelijckheden eyndelijck verdwijnende, de menschen sich in het midden van distelen en doornen bevinde, waer door de Toovenaers met recht begoochelaers genaemt worden: Gelijkze oock menichmael heerlijcke Maeltijden en Gasteryen weten toe te rechten; gelijk *Dominicus Soto* schrijft, datmen van Jnnes de Mendoza verhaelt, dewelcke eyndelijck op een tafel vol dove kolen uytkomen, daer men met recht seggen mach *Carbones pro Thesauro*. *Bodinus* verhaelt, dat'er noch binnen korte Jaren de Grave van Aspiemont geleeft heeft, die de gene die tot sijnen huys quamen gewoon was, op het heerlijckste te onthalen, soo dat de tafelen met kostelijcke spijsze overladen, het huys woelende van naer-fige dienaren, en kostelijck alles overvloeyende, sijn huys wel een Konincklijck Hof schein, en een yeder der gasten, sich op het treffelijckste met spijsze en dranck achte te zijn; Maer zoo haest als sy weder ver-trocken waren, sich zoo gehart bevonden, ofze aen een vaet-douck ge-leckt hadden. En zoo sien wy dat het waer is, dat *Lactantius* seght, dat

dat de Toover-kunsten niet waerachtichs en seeckers vertoonen , en dat de ervarentheyt in deze Konst niet anders is , als de oogen te kunnen begoochelen , of gelijk het gevoelen van *Jamblicus de Platonicist* is geweest : *Quot aqua fascinati imaginantur , strater imaginamenta , nulla habent actionis & essentia Veretatem* : Dat het gene de begoochelde sich inbeelden , behalven de inbeeldinge , geen waerheyt van werckingh en wēzen hebben. Wy zouden hier de Bruyloft van Menippus kunnen by-voegen , oock van de hardt-maeckingen Amuletten , of aenbintselen en diergelijke spreekken , maer hier van is elders genoegh gehandelt. Alleenich versoecke ick ver-
 lof van den Lezer , om een tree buyten mijn besteck te gaen , en van buyten Europa yets by te brengen. Men leeft hier en daer in reys Beschrijvingen yets van verrijsen der Dooden , by Cayro in Egypten , van deze zaeck zal het de pijn-waert zijn een duydelijk verhael te hooren , van een geloofwaardigh oogh getuygen. Niet verre (seght hy) van de Egyptische Pyramiden , op seeckere plaets komt gemeenlijk alle Jaren in de Maendt Maert , een groote menichte menschen te samen , om de opstandinge des vleeschs , gelijk het genoemt wort , te sien. Men siet daer uyt de graven , die daer met menichte zijn , de lichamen niet tēffens , maer stucks-gewijs te voorschijn komen : nu komt'er een handt , dan een voet , dan een grooter gedeelte van het lichaem te voorschijn , dat alzoo weder onder gaet. Dit wort wijdtloopiger in de *Viaggio di Messes Aluigi di Giouanni* verhaelt , op dese wijze : Op den 25. van de Maendt Maert in het 1540. Jaer , zijn veel Christenen , hebbende tot hun bewaringe eenige Krijghs-knechten met sich genomen , diese Janitzars noemen , uyt Cayro vertrocken ; naer seeckeren Bergh , twee mijlen van de Nijl afgelegen , welcke plaets eertijds tot begravinge der dooden geordineert en geschickt was ; gelijk tot Roma de Campo Santo , alwaer Jaerlijcks een groote menichte menschen gewoon is te zamen te komen , om de doode lichamen , die aldaer begraven leggen , uyt hunne graven te sien voortkomen. Dit neemt aenvangh des Donderdags avonds , en duert tot aen den Saturdagh , wanneer alles wederom wech gaet. Op dien tijdt mooght ghy sien eenige doode lichamen met hunne wintselen en doecken bewonden , gelijkse eertijds begraven en in de aerde geleght zijn. Men zietse niet opgerecht , over eynde , veel minder wandelen : maer nu siet ghy een of twee boven komen , en mooght sijn arm , been , of eenigh ander gedeelte dat gy siet , aenraecken. Indien gy een uur of meer van daer vertreckt , en daer na weder komt , zult ghy dien arm , dat been , of eenigh ander deel hooger boven vinden , als gy het

7.
 Eyp-
 tisch
 Wonder.

gelaten hebt ; en kondt zoo hier en daer gaende , klaerlijk het onderscheydt sien , en hoe veel zy opgerefen zijn , zijnde nu geheel boven , die korts te voren noch onder de aerde waren. Op dien tijdt zietmen veel tenten rontfoim den Bergh : want zoo gefonden als krancken die met troepen derwaerts toevloeyen , beelden sich in , dat die gene die sich op dien nacht , die voor den Vrydagh komt , in seeckeren naer-by gelegene poel gewasschen heeft , sijn verloorene gesontheyt of weerkrijght , of zijn tegenwoordige behoudt. Veel andere maecten gewagh van dese zaeck , zoo datse al groote waerschijnelijckheyt heeft. Wy echter willen dit werk geen naem geven , maer ons tot onse ondergenomene stoffe keeren.

Van de macht die de Duyvel , door Godts toelatinge , omtrent den Mensch en andere schepselen heeft , kunnen wy , hoewel wy wel gaerne een eynde sagen , niet nalaten omdat onse Stoffe zoo ruym is , noch wat te handelen , het gene wy vertrouwen den Lezer niet meer te zullen verveelen in het lezen , als het my verveelt en verdooten heeft , zulcks te schrijven.

8.
voorfeg-
gende
Fonteyn.

Dit moeten wy voor eerst noch uyt *Camerarius* hebben. Hy verhaelt van een Fonteyn by Glomitz , tegenwoordigh Lumitz genoemt een Stadt in Meyssen , niet meer als twee mijlen van de Elbe gelegen , dewelcke een poel uyt sijn stroomen maeckende , aldaer wonderlijcke dingen laet sien. Wanneer de Ingezetenen een goede vrede en vruchtbaeren tijdt te verwachten hebben : saghmen op het water , Tarwe , Haver en Eycelen met menichte , daer de nabuyren een heylzaem voor-teecken uyt wech droegen. Maer wanneer hen een wreedt onweder van Oorlog boven het hoofd hingh , toonde het op-drijven bloet en asche , de voor-teecken daer van. Het zelfde getuyght oock *Erasmus Stella* , met dit onderscheydt : dat de asche sterfte en pestelentie voor-spelden ; en dat de Sorabische Wandalen Jaerlijcx daer henen vloeyen , en hun Af-goden offerden , om het geluck of ongeluck van het volgende Jaer te bespeuren. Welcke Af-goderye zou geduert hebben , tot aen de tijden van den Keyser Henricus , die het Christen geloove in die Gewesten ingevoert heeft. Het gebeurt seght mijn Schrijver oock niet zelden in de Kloosters , dat gesichten van Monicken en Nonnen die sterfen zullen , in hun stoelen in de Kerck sich sonder hoeft vertoonen. Maer dese dingen behooren tot een andere plaets , en sijn elders gedacht. Wy komen weder tot des Duyvels wercken omtrent de Menschen.

9.
voorfeg-
ginge van
dooden.

Philippus Melanthon verhaelt uyt geloofswaerdige Mannen verstaen te hebben , dat seeckere Maeght van bologne , twee jaren na dat sy gestorven

ven

ven was , onder de menschen verkeert heeft , latende sich op gasteryen en maeltijden vinden , daerze echter weynich spijsz nuttighde. Als dese op een tijdt onder eenige Maegden gingh , was'er juyst een Tooven-^{10.} naer by der handt , dewelcke des Duyvels bedrogh eikennende , tegens Doode dochter verkeert onder de mensche. de by-staenders seyde : dese bleecke Dochter is een doode , en terstont dezelve naderende , namde besweeringe van onder haer rechter oxel wech , dewelcke wech genomen zijnde , is het doode lichaem daer heen gevallen , als een stinckende aes.

Uyt de tsamen-sprake van *Lutherus* hebben wy dit. Tot Erffort , seght hy , een jongh leerlingh , door ontsinnige liefde , op een dochter onts-
stecken , gingh met een van sijne mackers die de Toover-konst verstont , te rade : dewelcke hem beloofde , indien hy sich van onhelsinge wilde onthouden , dat hy door sijn konst zou te wege brengen , dat de be-
minde Maegt voor hem verschijnen zou ; de andere belooft hem alle ont-
houdinge. Hier op komt de schoone Maget in de kamer , toonende sich
zelve in haer gebaren ; met allen lieffelijck en vriendelijck. De Min-
naer haer siende , wort terstont van vreugde als buyten sich selven , en sich
niet konnende onthouden , omhelt sijn Beminde , maer dese is terstont
doodt daer heen gevallen ; het welcke hen beyde ten alderhooghsten ver-
baest gemaect heeft. De Tooven-^{11.}naer heeft eyndelijck door sijn beswee-
ringen te wege gebracht , dat de Duyvel dit lichaem heeft genomen te
bewegen. Sy door deze beweginge naer huys gaende , voeghde sich tot
haer gewoone besichtigheyt ; maer toonde een seer dootsche en bleecke
verwe , sonder een woort te spreccken. Als dit aldus drie dagen geduert
had , hebben de Ouders eenige Godts-geleerden ontboden , dewelcke de
Maget met ernst aenspreckende , zoo is de Satan uyt het lichaem geweec-
sten , het welcke doodt en stinckende daer heen gevallen is. Dese din-
gen schijnen ongelooflijck , maer wy setten daer het gefagh van onze
Schrijvers tegen.

Van het rooven en weghnemrn der kinderen , en het supponeren en
onder-leggen van andere , Heeft *Lutherus* mede wonderen , die seer on-^{12.} gelooflijck schijnen. Een onder andere kan ick niet voor-by gaen. Hy
seght dat hem een diergelijcke voorbeelt wel bekend is : dat by Halber-
stadt zou geschiedt zijn , alwaer de Duyvel in de plaets van een wech ge-
nomen kint , sich selven gesupponeert en overgegeven had , hebbende t'ee-
nemaal het selfde gelaet en de eygene gelijckenis van het geroofde wicht.
Maer sijn getier , gescheeuw , vuyligheyt en boosheyt was onverdraeglijck.
Hy had de Moeder wel haest de borsten ledigh gesogen : en soo handel-

de hy alle die hy in den mont kreegh , tot flauw wordens toe.

Sommige lieden hebben de ouders geraden , alzoó geen raedt tegen dit verduyvelsche wicht schein te zijn , datse volgens de by-gelovige gewoonte van dien tijdt , het kint naer een bekende en vermaerde H. Marien-beelt zouden brengen , op dat het door haer hulp geholpen moght worden. De Vader om sulcks te doen , zet het kint in een korf , en gaet daer mede henen. Als hy nu over een Brugge gingh die over een Rievriere lagh , heeft de Satan uyt de stroom met luyder stemme geroepen , en dit kint gevraeght , waer het heen wilde ? waer op dit wicht van weynigh maenden antwoord gaf , met bescheydelijcke en duydelijcke woorden. De Vader hier over ten alderhooghsten verchrickt , neemt den Korf met kint met al en werp het in den stroom , waer op een groot gejoel en geschater van Duyvelsche gedochten , gevolghris.

Ex Colloquijs Lutheri.

Sulck een Wicht seght *Lutherus* tot Desiou selver gesien te hebben , zijnde al twaelf Jaren oudt , en niet doende als laden en lossen , eetende meer als vyer dorsschers zouden inswelgen : en voorts alles met dreck en stanck vervulde. Raecktemen het aen , het tierde als een Duyvel behoort , wiert'er in huys gekeven of getwist , het dede niet als lacchen. *Luther* riedt den Vorst van Anhalt , dat hy dit schepzel in den stroom sou doen werpen , maer de Vorst , noch de Keur-Vorst van Saxon derfde zulcx ondernemen. Eyndelijck is dit wicht , terwijl in de Kercken geduerigh daer over gebeden wiert , gestorven.

12.
Doode
Vrouw
leeft met
haer-man

Men wil dat in Beyeren een Man van een Edel huys , hebbende sijn Vrouw verlooren , daer over foodanigen droefheyt betoonde , dat hy geheel troosteloos , sich van alle menschen af-zonderde , en een bedruckt eenfaem leven leyde. Als hy nu geen eynde van treuren maecte , zoude hem sijn Vrouw eenmael , als van de doot opgeweckt zijnde , verscheenen zijn , dewelcke hem hadde gefeght , dat sy eenmael haers levens loop ten eynde had gebracht , maer door sijn onophoudelijck klagen weder in het leven geroepen was : hebbende van Godt bevel ontfangen , sijn by-wooninge noch langer te genieten , doch onder dese Voorwaerden : datse hun Houwelijck , dat door de doot ontbonden was , op een nieuw door den Priester zoude laten bevestigen ; en dat hy sich voortaan van sijn gewoonelijck vloecken en sweeren zou moeten onthouden : want seyde zy , ter oorzaeck van de selve sonden , was sy hem ontnomen geweest

weest , en het zelfde zou weder geschieden , wanneer hy tot het zelfde quam te vervallen. Als dit nu alles gedaen en beloofd was , had sy haer voorgaende leven weder met hem aengevangen , en oock eenige kinderen geteelt , hoewel sy altoos droevigh en bleeck van gedaente was : Naer eenige Jaren komt de man eens des avondts droncken t'huys , en begoft tegens sijn Dienst-maeght te vloecken en te schelden ; de Vrouwe ondertusschen in de kamer besich zijnde met eenige Appelen te krijgen , is schierlijk hier op verdweenen ; latende haer kleederen , sonder lichaem voor de Appel-kist , over eynde staen. Dese dingen , seght *Sabinus* hebbe ick voor waerachtigh verstaen , en dat uyt lieden , dewelcke hebben gehoort dat de Beyer-Vorlt zulcx aen den Hartogh van Saxon verhaeldt heeft.

Sabinus , over het thiende Boeck der Veranderingen.

Martinus Luther getuyght oock liet selfde , van den Keurvorst Johan Frederick gehoort te hebben , en vervolght daer over : Hier staet nu te ondersoecken of dit ware Vrouwen , en ware kinderen geweest zijn. Voor my seght hy , ick geloove niet dat het Vrouwen of kinderen zijn geweest , maer wel Duyvels : want de Satan bedrieght de Menschen , soo dat sy meenen zich met Vrouwen te vermengen , daer het maer een duyvelsche begoochelingh is. Gelijk de selve oock op die wijze de Vrouwen bedrieght , datse gemeenschap met Mannen hebben , hen sich doende inbeelden , daer alles niet als duyvels bedrogh is. Want de Duyvel is machtigh by de kinderen des ongeloofs , als *Paulus* getuyght. Maer aengaende dese vermenginge van de Succubi en Incubi , moet men *Augustinus* in sijn vijfthiende Boeck van de Stadt Godts , en *Ludovicus Vives* , over 23. in sijn Aenteekeningen Lezen.

Van veele wordt geloochent dat de Duyvel voorsegginge zou kunnen doen , hoewel veel Voorbeelden sulcks schijnen te bewijzen ; Siet hier een van de zelve. In het 1045. Jaer , is Bruno Bisschop van Wurtzburgh , met den Keyser Henricus den darden van dien naem , den Donau af , naer Oost Beyeren , maer in een bysonder schip gevaren. Daer is een Stadt in Oostenrijck , Greinon genoemt , nevens de welcke seer steyle en kondige rotsen staen , door dewelcke de Donau met een groot geweld , en een gerucht dat wel verre gehoort wordt , heen en stroomt. De Duytsche noemen dese plaets , als seer gevaerlijck , voor die geene die desen stroom bevaren , Strudelon of Strudel. De Keyser als toen aldaer varende , en den Bisschop van Wurtzburgh sijn Neef , in een ander

13.
Wondere
voorseg-
ging van
den Duy-
vel.

ſchip tot gefelſchap hebbende , had nu deſe ontmoetinge : ſy komende by een ſeer hoogh uytſteeckent geſteente of rotſe , ſoo vertoont ſich daer op de gedaente van een ſwarten Moor , dewelcke den Biſſchop Bruno toe-riep : hola Biſſchop Bruno , ick ben een quade Geest , en waer gy oock mooght henen gaen , ghy zijt mijn eygen : maer tegenwoordigh hebbe ick niets met u te doen , maer eerlangh zult ghy my weer zien. Hier op mocht ſich een yeder verſchricken , en den Biſſchop ſich Kruycen en Zegenen , immers dit ſwarte ſpoock verdween. Deſe rotſe echter wort als noch getoont , en den Toorn daer op ſtaende , des Duyvels Toorn genoemt. Sy noch omtrent thien duyſent ſchreden voort varende , komen in het dorp Boſenburgh ter Herberge , alwaer de Weduwe Richlita den Keyſer heerlijk onthaekt en ontfangen heeft. Deſe Weduwe deze gelegentheynt waernemende , verſoect den Keyſer het bezit van ſeeker eygendom voor Welph haers Broeders Soon , het welcke hy haer toeaet ; maer terwijl ſy op de Eet-zael klimmen , en den Keyſer in tegenwoordigheyt van den Biſſchop , en Alleman voorſitter van Ewerspergh Richlita de handt , tot beveſtingh van ſijn beloften toereyckte , valt de ſolder ſchierlijk in , maer niemandt als den Biſſchop Bruno bleef doot.

Avent : Lib. 5. Cent 11. C. 3.

14. **Wonder verhael van Chunibert Koninck der Longobardé.** Van dat ſich de Duyvel menichmael in de gedaente der Schepſelen zou veranderen , daer van hebben wy deſe Voorbeelden. De Koninck der Longobarden Chunibert , berade ſich met een van ſijn geheymſte Raden , om ſijn twee Broeders Aldo en Grauſo te doen om-brengen. Terwijl ſy te ſamen aen een veynſter ſtaen , ſat daer een Vlieghe , den welcken de Koninck met ſijn mes , dat hy in zyn handt had , willende ſlaen , een van de pooten af-kapte. Ondertuſſchen Aldo en Grauſo in het Paleys komende , ontmoeten een man met een afgehouden been , dewelcke hen het beſluit van Chunibert om hen te dooden , te kennen geeft : het welke als ſy verſtaen hadden , zijn zy in de Kerck van den Heyligen Romanus , Martelaer gevluht , alwaer ſy ſich achter den Altaer verborgen hebben. Als zulcx den Koninck gebootschapt wiert , vergramde die ſich zeer tegens zynen Raetsman , en verweet hem dat hy ſijn beſluit uyt-gebracht had ; maer deze verſchoonde ſich , met te betoonen dat hy na't beſluit niet een voet van hem gegaen was. Chunibert ſendt daer op boden na de Kerck , en doet ſijn Broeders af-vragen , waerom ſy ſich in de Kerck verborgen hielden ? dewelcke tot antwoort gaven ſulcx gedaen te hebben :

om dat hen te kennen was gegeven , dat de Koninck voorgenomen had hen te dooden. De Koninck laet weder vragen , wie hen zulcx te kennen had gegeven ? met bedreygingh van fware straffe , zoo fy het verfwegen. Waer op fy berichten het gene hen op het inkomen van het Paleys met den verminckten man gebeurt was ; waer uyt Chunibert begreep , dat die Vlieghe , die hy een been afgekapt had , vry wat anders als een Vlieghe waer geweest. Hy daer na fijn besluyt veranderende , heeft fijn Broeders weder tot fich ontboden , en zedert altoos gunft bewezen.

Chron. Hedionis.

Daer is seght *Lutherus* , over eenigen tijdt in Zee een gedroght gevangen , het welcke in alle deelen een Vrouw gelijk was , het welcke een wijf in het Schip gehouden zijnde , van yemandt van het fcheeps volck tot een Vrouw genomen is , die daer een kint hy geteelt heeft. Wanneer fy na verloop van drie Jaren , met het Schip weder aen de felfde plaets quamen , is defe Vrouw uyt het Schip weder in de zee gefprongen , nemende haer kint met fich : het kint is verfmooort , maer de Vrouw is uyt hun aller oogen verdweenen.

Ex Colloq: Lutheri.

Crescentius Gefant van den Paus , in het Concilie van Trenten , in het Jaer 1552. op den vijf-en-twintighften dagh van Maert. Was in het fchrijven van Brieven aen den Pans feer befich tot in den nacht. Wanneer hy nu op-ftondt om fich wat te herftellen , zaghe hy een fwarten hondt , van een ongewoone grootheyt , met vlammente oogen , en ooren die tot aen de aerde toe hingen , in de kamer recht naer hem toekomen , en fich onder de tafel verberghden. Hy hier over ten alderuyterften verfhrickt , roept fijn dienaren , die in die voor-kamer waren : beveelt hen licht te brengen , en dien hondt van onder de tafel wech te jagen : maer wat de knechten fochten fy vonden niets , noch oock feifs in de naefte kamers. Hier over valt hy in fê r fware gedachten , en daer op fieck wordende , is tot Verona overleden. Op fijn fterven had hy fijn dienaren menichmael toe-geroepen , dat fe den hondt doch van fijn bedde wilden helpen.

16:
Verfchij-
ningaen
den Car-
dinael
Crescen-
tius.

Sleydanus Lib: 23.

Het

Het Twaelde H O O F T - S T U C K .

Wonderlijke Verlossingen.

Y hebben dus verre van de Vyandtschap, Bedriegeryen, en het geweld des Duyvels, voor zoo veel hem Godt toelaet, tegen den Mensch gehandelt: Wy moeten oock yets van de Goddelijcke behoedinge, met dewelcke hy de sijne beschut en bewaert voort-brengen. Dese sijn oneyndigh en daegelijcks, maer niet altoos sichtbaer als voor oogen van het gelóove: Hier zullen wy eenige voorstellen die seer blijckbaer sijn; anderen hebben daer meer Voorbeelden van: wy moeten ons met dese weynige blijcken vergenoegen; ende andere die wy dagelijcks moeten erkennen, met een ander gesicht nae spooren.

I.
Engelen
verschric
ken en
beroeren
der Kerc
ke.

Gainas een Barbaer, en overlooper tot de Romeynen, en buytenverwachte van een slecht Krijghs-gesel, tot de waerdigheyt van een Velt-Overste op-geklommen, quam zoo verre in sijn gedachten, dat hy de Roomsche Heerschappy aen sichsocht te trecken. Hy eyndelijck met den Keyser Arcadius vrede gemaect, en die met hem beswooren hebbende, heeft de wapenen af-geleght, en sich naer Constantinopolen over-gescheept, verkrijgende aldaer van den Keyser het gebiet over desselfs Krijgsvolck te voet en te paert. Maer dese voorspoet en dit Gezagh heeft hy niet zedichlijck genoegh gedragen; maer heeft oock zelfs bestaen, de Kerck te beroeren: Want hy was wel een Christen, maer de ketterye van Arrius toe-gedaen; waeruyt hy oock van den Keyser derfde versoeken, dat die van sijnen aenhangh, een van de Kercken van Constantinopolen bezitten mochten; Maer de Keyser sijn veranderlijckheydt, en Staetsucht in vermoeden hebbende, gaf hem tot antwoord: dat hy sich daer over beraden zoude. Johannes Chrysostomus dese dingen vernomen hebbende, heeft daer niet op gheslapyen, maer eenige andere Bisschoppen die binnen Constantinopolen waren, by sich vergadert hebbende, is met de selve by den Keyser gegaen, en heeft den selven op dese wijze aengesproocken: *Beloof doch met o Keyser sulcks te zullen doen, en alsoo het Heylige voor de honden te zullen werpen.* De Keyser in dese woorden vermaeckscheppende, heeft Gainas by sich ontboden, gelijk mede Chrysostomus, dewelcke vrymoedichlijck in sijn tegenwoordigheyt derfde seggen, het

het betaemt een Vorst niet yets tegens Godt te onderwinden , indien hy anders de waere Godtzaligheyt betracht , maer eerder wel-bestelde Wetten naer te komen : Voornamentlijk dese dewelcke tegen ketteryen uytgesproocken , en verkondicht is. Met dese en andere woorden , heeft hy den Keyser gemoedicht : Gainas den mondt gestopt , dewelcke vol gramschap een besluyt nam , sijn Eed te breecken , en de Stadt het onderste boven te keeren. Hy dan by nacht helpt een hoop van sijn Barbaren op de been , en beveelt hen het Paleys aen te steecken. Maer op dien tijdt is gebleecken wat zorge Godt de Heere voor de Stadt droegh : Want een meenichte van Engelen , dewelcke de gedaente van gewapende Mannen hadden , en van een wonderlijke grootheyt scheenen te zijn ; heeft sich geopenbaert , dewelcke de Barbaren wanende , een groot heyr van dappere en stercke Mannen te zijn , foodanigh hebben ontsien , dat sy van hun voornemen om het Paleys aen te steecken , af-gelaten hebben , en van daer geweken zijn : het welcke Gainas gebootschapt zijnde , hem een ongelooffelijcke zaeck scheen te zijn ; en heeft derhalven den volgende nacht weer andere gesonden , die de zelve ontmoetinge hadden , die de voorgaende hadden gehad : waer door hy ten laetsten zelve met een hoop daer heen getogen is , willende selver onderfoecken wat van de saeck mocht zijn. Maer als hy het selfde bevandt , en vernam dat het een groote troep Krijgs-lieden was , dewelcke by den dagh sich verschool , en by nacht sich openbaerden , om sijn pogingen tegens te gaen , wiert hy daer door verschrickt , en is onverrichter saecken uyt de Stadt naer Thracie gevlooden , alwaer hy de Romeynsche Troepen aen-treffende , te gelijk met de Barbaren die by hem waren , omgebracht is.

Socrates Lib. 6. Zozomenus Lib. 8. Nicephor. Lib. 13.

Ten tijden als *Justinianus* den Keyserlijcken stoel tot Constantinopolen bekleeden , was'er een jongen , een soon van een Jode , dewelcke met glas-blasen sich selven onderhielt : die met de Christenen-kinderen , met de welke hy ter school gingh , in de Kerck gebracht wiert , om het overschot des Sacraments (want het was als doen de gewoonte , dat indien'er yets van het zelfde overschoot , dat de Priesters der Christenen school-kinderen deden komen , dewelcke nuchteren dit overschot genooten) te helpen nuttigen. Wanneer sijn Vader sulcks quam te vernemen , heeft hy door een dolle raserny ontsteecken zijnde , de jongen genomen en in den gloeyenden Glas-oven geworpen. De moeder van alles onkundigh ,

2!
Kint in
het vuyr
bewaert.

heeft het kint langh te vergeefs gefocht , en eyndelijck voor het werckhuys van haer Mankomende , begoft aldaer met een klaeglijcke ſtem haer kint by ſijn naem te roepen : het welcke ſijn Moeders ſtem hoorende , uyt den Oven zou geantwoort hebben : waer op de Moeder de deur van den Oven op-breeckende , haer Soon in het midden van den gloedt levendigh en ongedeert ſagh ſtaen , ſonder dat de vlammen ſelfs ſijn hayr verſengt hadde. Wanneer deſe ſaek *Juſtinianus* ter ooren quam , heeft hy de Moeder met den Jongen doen Doopen , dewijl zy het begeerden ; maer de Vader den Doop verwerpde , aen de galge doen ophangen.

Nicephor Lib. 17. C. 25. Euag. Lib. 4. Cap. 35.

Tooren
ſonder
ſchade
gefallen.

In het 1529. Jaer , op Sinte Mattheus dagh , naer het ondergaen van de ſonne , wiert *Vraſſavia* door een geweldigh omweder aengetaſt. De Parochie Kerck van Sint Elifabeth had een ſeer ouden Toorn , wiens top met koper en loodt bedeckt , en met ſware balcken door-wrocht , het gebouw van de Kerck ſoodanigh beſwaerden , dat den Raedt menichmael beſloten heeft , den Toorn afte werpen ; maer de timmer-lieden , niet ſien- de het zelve ſonder ſchade der nevenſtaende huysen te doen , ſoo was het werck geduerighlijck in de wal geſchooven. In deſe geweldige Storm nu , bevandt zich deſe Toorn ſoo ſwack , dat de ſelve van boven neder gevallen is , maer ſoodanigh datze als toegevouwen wiert in het vallen , en ſonder eenige ſchade , ſonder eenige der nevenſtaende huysen te raeken , (behalven een , wiens uyerſte eynde van het dack geplettert wiert) ter aerden neder geſtort is , geen menſch is daer door beſchadicht. Die geene zelfs die in dit huys en rontſom de Kerck woonden , zijn deſen val niet eens gewaer geworden , noch hebben het gedruys gehoort , daer buyten de Stadt een ſchrickelijck getier gehoort is geworden.

Wy hebben verſcheydene Voorbeelden van werck-luyden , die onder invallende ſtucken muers en anderſints bewaert ſijn geworden : oock van onſe tijdt van een kint , dat in het opvliegen van het Kruyt-huys tot Delft , in ſijn ſtoel , onder een menichte van balcken geſont , en ſpeelende gevonden is ; maer alles konnen wy niet by-halen.

De Hartogen *Frederick* en *Johannes* van *Saxen* , voeren op een tijdt op de *Elve* , van *Torga* naer *Vuytenbergh* , dewijl een groote menichte ys , dat eerſt gebroocken was , op het water dreef , wiert het Schip aen beyde de zijden , daer door ſoodanigh door-ſneden , dat wanneer ſy tot *Vuytenbergh* aen den naefſten oever wierden aengeſtelt , de kiel van het ſchip

ſchip en de zy-plancken daer heen dreven. De Vorſten ſulcks van de ſtrandt en oever aenziende, konden niet minder, als de Goddelijcke beſcherminge erkennen, die het ſchip niet eerder had laten te gronde gaen, voor dat ſy behouden aen landt gezet waren, het welke ſy niet gelaten hebben tegens malkanderen te belijden. Waerlijck Godt ſchijnt voor de Vorſten en groote Hoofden een byſondere zorge te dragen, en ſich haerder ſeer nauw te bekommeren, gelijk wy elders en andere in hun gelegentheden, daer menichte van Voorbeelden van by-gebracht hebben, een konnen wy niet voor by gaen.

Pertharius Koninck der Longobarden, van Grimoaldus uyt zijn Rijk verdreven, nam voor naer Brittaniam te varen. Als hy nu te ſcheep ge-^{3.} gaen, en in Zee geſteecken was, is'er een ſtemme van de ſtrandt gehoort, ^{Pertharius wonderlijck in ſijn Rijk geroepen;} dewelcke ſeyde: laet Pertharius weder naer ſijn landt keeren, want het is heden de derde dagh dat Grimoaldus geſtorven is. Hy doet hier op het Schip weder naer de ſtrandt toe wenden, om te zien wie die ſtemme gegeven had, en als hy niemandt ſagh, heeft hy vermoedt deſelve een Engelen ſtem geweest te zijn, en is derhalven weder gekeert, alwaer hy de ſaeck alſoo gevonden, en het bezit van zijn Rijk genomen heeft. Hier naer meer van deſe.

Paulus Diaconus, en Sabellius.

De Begraeffenis van twee gebroeders, wort tot Catanea, een Stadt ^{4.} in Sicilia aen den voet van den Bergh Aetna gelegen, als noch in eere ge- ^{Wondere behoude- nis van twee Broeders met hun Ouders,} houden en getoont: zijnde de eene Anapias en de ander Amphinomus genoemd. Wanneer in die tijdt, gelijk oock in de onſe geſchiet, den Berg Aetna in een geweldige ontſteekinge uyt-borſte, en de ſtroomende vlammen allen het uyerſte dreygden: hebben deſe twee Godtvruchtige Broeders, voor al hun oude Vader en Moeder, die mits hun ſtramme leden, tot vluchten onbequaem waren, geſocht te redderen. De eene dan neemt ſijn Vader en de ander ſijn Moeder op den hals, om de ſelve in ſeeckerheyt te brengen; maer als ſy met deſen laſt beladen te trager voortkonden, komt hem de naeckende ſtroom vyers zoo naer by, dat deſelve hen ſcheen te zullen overvallen: ſy echter zoo veel ſy konden voort-ſpoedende, ſagen de Goddelijcke hulp, omtrent hun Godtvruchtigh werck, want de vlammen, nu als tot hunne voeten gekomen, deelden ſich voor de zelve in twee ſtroomen, en ſcheyden ſich van een, gaende alſoo deſe jonge en oude benauwde Zielen, ſonder hen de minſte ſchade toe te brengen voorby, en achter hen weder te ſamen loopende. Door welck wonder werck

en Godtvruchtigh bestaen , dese Jongelingen sulck een aensien by hunne mede-borgeren hebben verkregen , datse hen naer hunne doot een Konincklijke Begraeffenis hebben opgerecht.

5. Onnosel-
heyt be-
weert. Aldus heeft Godt de weerloofse Ouderdom , en de Godtvruchtige deught gereddert ; maer op dese wijze de onnoselheyt verdedicht , en de boosheyt gestraft.

De Keyser Otto de derde , had Maria van Arragon tot sijn Vrouw , dese een overdadigh dartele Vrouw zijnde , hielt een Jongelingh in vrouwe kleederen , onder haer gevolgh , met den welcke sy dagelijks haer onkuysche bootcheyt pleegde ; naedemael dese haer als hare kamer Juffer diende , het welcke den Keyser ter ooren gekomen zijnde , heeft den Jongelingh doen ontkleeden , en soodanigh bevonden zijnde , als hy was , levende doen verbranden. De Keyserinne die gewoon was , meer aen te soecken als aengesocht te worden , heeft , ongedachtich de goedertierentheyte van den Keyser haer Man , die haer dit groot quaet vergeven had : haer dartele oogen , wanneer sy met haer Man in Italia by Modena was , op een seeckere jonge , en schoone Italiaensche Grave geslagen , denwelcken sy getracht heeft , door vleyende en lieflockingen in haer stricken te brengen , doch hy daer te yromen ziel toe-hebbende , heeft naer haer noyt willen luysteren : maer haer vleyeryen , indien niet veracht , immers van de hant gewesen.

De dartele Keyserinne hier over vergramt , neemt aen de rolle van Phædra met Hippolitus te speelen , en maeckende mine van de suyvere en bekeerde sondareffe , heeft den Grave by den Keyser beklaeght , als had deselve haer gesocht tot Overspel te bewegen ; de Keyser sonder naer behooren de saeck te ondersoecken , doet den Grave ter doot verwijzen , om onthalt te worden. De Grave voor sijn sterven verseeckert sijn vrouw van sijn onnoselheyt , en bidt haer deselve na sijn doot met de proef van het vyer , gelijk doen veel geschiede , openbaer te maecken , haer verseeckerende van Godts by-standt in dese rechtmaetigheyt : de Grave dan wort onschuldich onthalt : nae haers Mans doot verschijnt de Gravinne voor den Keyser , en verklaert de onnoselheyt van haer doode Bedtgenoot , biedende aen tot bewaerhedinge van de selve , de proeve uyt te staen. Dit wort haer eyndelijck gegunt , en Godt liet niet naer sijn wonder tot beweeringh van den onschuldigen te toonen , want sy het gloeyende yser , sonder beseeringe of eenigh leedt gehandelt heeft.

De Keyser hier over ten alderhooghsten bewogen , heeft de Weduwe rijckelijck over het verlies van haer Bedtgenoot beloont , en met vier heer-

heerlijcke Slooten begifticht. Maer sijn goddeloose Echt-schendige Vrouwe doen verbranden.

*Munsterus Lib. 3. Cosmo & Ortelius in
Domenio Florentino.*

Aldus reddert Godt sijn Gerechtighyt uyt de klauwen van bedrogh, straffende te gelijk de boosheyten ongerechtigheyt. Wy moeten hier na meer van Godts gerechtigheyt voorstellen, en den Lezer met Voorbeelden stichten. Maer sullen noch een weynigh in dese stoffe voort gaen.

Op de Vergaderinge tot Spiers, dewelcke aldaer in 't Jaer 1529. gehouden is geworden, is de geleerde Grynæus uyt de Hooge Schoole van Heydelbergh, om sijn vermaeck gegaen. Als hy aldaer Faber Bisschop van Weenen hadt hooren Predicken, en eenige dwalingen voorstaen en beweerden, volght Grynæus hem op het uytgaen van de Kerck, tot in sijn huys, alwaer hem Grynæus te gemoet voert, dat het hem van herten leet is, dat een Man van zulck een Geleertheit en gesagh, sulcke dwalingen, dewelcke soo klaerlijck tegens Godts Eere strecken, kan voorstaen, en dewelcke het blijkt door de klare getuygenissen van de Kerckelijcke Oudheyt, weder-sproocken te worden: Met eenen na dat hy verklaert had, zulcx niet uyt eenige brootdronckenheyt, maer uyt een goeden yver voor te stellen, verhaelt hy hem, het gene hy in sijn Predickinge waergenomen had. Faber valt hem in sijn woorden, en vraegt na sijn naem, dewelcken hem Grynæus gaerne belijdt. Faber was, gelijk bekend is, een gantsch vreesachtigh mensch, hebbende het hart niet in de reden-twisten der Leeraren, een woort voort te brengen, en nu oock siende met welck een yver, welspreeckentheit en reden Grynæus hem aenboort klampt, veynsde hy sich als of hy van den Roomschen Koninck ontboden was, en dat hy voor als toen geen tijdt had, om breeder van dese dingen te handelen: maer dat hy seer begeerigh was daer over breeder redenen met hem te voeren, en hem biddende, dat hy ter liefde van de gemeene welstant, des anderen daeghs weder by hem komen wilde, het welcke Grynæus vrymoedichlijck beloofde te doen.

Wanneer hy Faber gelaten had, is Grynæus (seght *Melanthon*) weder by ons gekomen; hy was ter nauwer noot aen de tafel gezeten, en had my, en de andere nu een gedeelte van sijn onderhandeling met Faber begonnen te verhalen: Wanneer ick, sittende aen de tafel buyten geroepen wiert, aldaer heeft my, (vervolght *Melanthon*, ick weet niet wat) een oud Aensienlijck Man aengesproocken, sonder dat ick oyt heb kunnen vernemen wie

hy waer ; dewelcke my waerschouwt dat'er terstondt eenige Gerechts-dienaers aen ons huys zouden zijn , dewelcke uyt des Konincks bevel , by den welcken Faber Grynæus beschuldicht was , zouden komen om hem gevangen te nemen , radende ons hem terstondt uyt de Stadt te helpen. En alzoo is die oude Man , naer een beleefde groet weder heen gegaen. *Melanthon* gaet weder by sijn gezellen , beveelt hen terstondt op te staen , en vertelt hen wat hem gebeurt is. Terstondt leyden sy Grynæus van daer , en brachten hem aen den Rhijn , blijvende dese soo lange aen desen oever staen , tot dat hy over was. Daer naer weder in hun Herbergh gekomen zijnde , verstaen sy dat'er Gerechts-dienaers waren gekomen , zoo als zy maer een korten tijdt vertrocken waren geweest , soo dat het hoogh tijdt voor Grynæus was , sich wech te maecken. Wie nu die oude Man geweest zy , die hen soo tijdelijck en getrouwelijck gewaerschouwt heeft , staette overdenken.

Melanthon in explicat: Cap. 10. Domelis.

7.
Gods be-
hoedingh
in water-
vloet.

Ontfanght noch een ander Voorbeelt van Goddelijcke behoedinge en behoudinge. In het 1565. Jaer der Saligheyt , is'er nae een grooten verschrickelijck onweder , van Donder , Blixem , Hagel , en Brandt daer uyt ontstaen , een groote overvloeyinge van water in het Dorp Grosz , onder het gebiet van Fryburgh ontstaen : overvallende het Water alles met een jammerlijck en groot geweld , en de Menschen en het Vee , huysen en schueren , een onwaerdeerlijcke schade toebrengeende , en menichte van het een en het ander wech voerende. In het midden van dese grouwelijcke verwoefstinge , heeft de Almogende Godt niet naergelaten , sijn hooge Wonderen te toonen. In het Dorp Grosz sijn veertigh huysen , te samen met hun stooven , wanden , daecken , en alles om verre gestort , sonder dat'er een eenigh mensch behalven een jongen , die daer door het Water wech genomen wiert , bezeert is. Eenige perfoonen zijn wonderlijck door Godts hooge bestieringe behouden geworden. Onder andere een vrouw , dewelcke met twee kinderen , op een hoop te samen getaft stroy behouden gebleven is , terwijl het gantsche gebouw om verre viel. Twee jongens in een wilgen bosch ; een Vrouw met een kint op een trap staende ; een blinde die op den drempel van sijn huys behouden is , en meer andere.

Tot Isleby , de geboorte Stadt van *Lutherus* , heeft men oock wonderen in dat selve onweder gesien. Het Water aldaer tegens den avondt met groot geweld mede invallende , heeft onder anderen het huys van *Barthold Vooght* , een seer eerlijck en aensienlijck Borger , woonende
recht

recht tegen over den H. Geest Kerck aengespoelt, en aenstonts het voorste gedeelte van het huys, en een deel van de stove terstont om verre geruckt. In de stove lagh een kint in de wiegh en sliep, dewelcke in dit schierlijk overval, de Vader met de Moeder aengrijpende, terstont van daer, (niet sonder gevaer van hun leven) in het huys van hun Buerman, Michael Faber gebracht hebben. Maer vier andere kinderen, lagen alsnoch boven in het huys te slapen, voor de welke dese Vader ten hoogsten bekommert was, ontsagh hem selve niet, sich weder in het uytsterste gevaer te begeven. Hy dan komende weder met de grootste moeyte ter werelt in het huys, en in de slaep-kamer van de kinderen, heeft'er twee van in die groote verbaestheyt met sich genomen. Maer terstont is de vloer daer hy op-stontd ingevallen, soo dat hy met beyde de kinderen, met vloer met al, in het water gevallen is: wordende door de geweldige drift van de stroom, over de plaets, en voorts tot aen den ingang van het huys gedreven, tot dat sy aen een pael gestut wiert, alwaer hy meer als een half uur langh, sich met sijn kinderen aen boven gehouden heeft, roepende met luyder keele de naegebueren te hulp; maer niemandt was mach-tich, hem in sulck woeden der baren, hulp te bewijzen. Hy dan van alle menschelijke middelen berooft zijnde, en alle hoop van sijn kinderen te behouden, verlooren hebbende, heeft sich selven met sijn kinderen de Goddelijcke bystandt aenbevolen. Ondertusschen een vierkanten balck, door het gewelt van de stroom daer aen-gedreven, heeft hem een van sijn kinderen, uyt de armen geslagen, en daer op noch een andere met meerder gewelt aenkomende, heeft hem met het kint, dat hy noch in sijn armen had, van de pael af-geruckt, en naer den hof die achter het huys was, toegedreven. Aldaer voelt hy cyndelijck gront, staende alleenich met het hoofd boven water, en toen denckende om sijn ander kint dat hy ver-looren had, siet rontsom en roept het zelve by sijn naem, het welke hem antwoord gaf, zittende op een groot stuck houts. Terstontd begeeft hy sich daer na toe, en alzo sijn beyde kinderen op sijn schouders zettende, begeeft sich naer een groote stapel houts, op dewelcken hy geklommen, en den nacht over met sijn twee kinderen gebleven is. Des sinorgens ontrent ten drie uren, het meeste gewelt van den stroom over zijnde, heeft hy beyde dese kinderen, half doot van koude en van schrick, in sijn Buermans-huys en stove gebracht, daerze weder bequamen en verquickt wierden.

De twee andere kinderen ondertusschen, die in het bedde waren blijven leggen, zijn oock door Godts wonderlijcke goetheyt bewaert en behou-den;

den , by dewelcke als de Vader , met het door breecken van sijns Buermans muer gekomen is , heeft hy hen beyde in hun bedde flapende gevonden : dewijl de Goddelijcke goetheyt dat gedeelte van het huys , noch op en staende gehouden had , daer het alles rontsomme ter neder gevallen lagh. Maer soo haest als de Vader , met dese twee kinderen uyt de kamer , en door het gebroocken gat in het Buermans-huys gekomen was , is dat overige gedeelte van het huys , met bedde , bedstede , kamer en al , mede onder de voet gevallen : soo dat het als met oogen te sien was , dat de Goddelijcke barmhertigheyt , soo lange dat gedeelte van het huys staende gehouden heeft , tot dat dese tedere kinderen behouden zijn geworden.

8.
Kint
wonder-
lijck be-
waert.

Met zulck een groot geweld heeft vorders het Water , tegens de bystaende huysen gewoedt , dat het met al de Inwoonders gedaen ware geweest , indien Godt hen niet merckelijck had bewaert. Waerlijck dat Godt in veel voorvallen voor de kinderen zorg draeght , is in ontallijcke gelegtheden gebleecken : gelijk niet verre van Fryburgh in Meyssen , in het Dorp datmen *Zum Henichen* noemt , het soontje van een Wever , voor de duere van sijn Ouders speelende , in de grip , door dewelcke het water naer een Water-molen , om de raderen door hun geweld te doen omgaen , gedreven wiert , gevallen zijnde onder door het huys , daer de grip mede bedeckt stont : voorts door een brugge gevoert is geworden , en dat zulck een verren wech , dat het kint wel tienmael zou hebben kunnen verdrencken , tot dat het ten laetsten tot aen de Water-molen , en de raderen zelfs gevoert zijnde , sich zelve aen de schuttingh daer het water tegen spoelt , vast-gehouden heeft , met meerder macht als men van sulcke tedere Jaren zou kunnen verwachten , en dat in sulck een drift van stroomen. Indien staet zijnde , begoft het jammerlijck te roepen , welck geroep van een oude Vrouw gehooit zijnde , is die eyndelijck toegelopen , en het kint levende uyt het water getogen.

Het Derthiende H O O F T - S T U C K .

Haet des Duyvels , tegens Ouders en Kinderen.

MAer met zulck een liefde , als de genadige Godt menichmael Ouders en Kinderen behoedt , met sulck een haet scherpt de Duyvel menichmael sijn uyterste boosheyt tegens de zelve. Wy willen hier niet spreecken van dagelijcksche voorvallen , twisten en oneenigheden , maer van dingen , die de hayren te berge doen rijzen ,

rjfen, en genoeghaem toonen, dat hy de werck-meester van fulcke jammeren is; hoort dan eenige Voorbeelden hier van.

In Marck Brandenburgh heeft een Moeder, door Duyvelsche raserny gedreven, haer Man te gelijk met twee kinderen gedoodt, en met groote steenen aen den hals, in den Oder gesineten.

1.
Moeder vermoort haer kinderen.

In het Jaer 1563. in Silesie, in een plaets Kutsen-dorp genoemt, heeft seeckere Vrouwe, door Duyvelche drift gedreven, terwijl haer Man niet byder-handt was, drie kinderen met een schrickelijcke wreechtheyt gedoot, en voorts sich selver met haer eygene handen omgebracht.

2.
Een ander.

In Nieuw-marck is het gebeurt, dat terwijl een Moeder in een waterkuyp haer kint wiesch, een ander van haer kinderen sich doodelijck met een mes quam te quetsen, of daer in te vallen. Terwijl dese ongeluckige Moeder toe-liep, om dit gewonde kint te helpen, sonder op het kleyne dat sy wiesch te dencken, versmoort dit laetste in de kuyp. De Man op dit jammer inkomende, heeft uyt overdaet van sijn toorn, de Vrouwe met een dagge doorstoocken, oordeelende dat het ongeval door haer onachtzaamheyt by-gekomen was; maer daer na de saeck recht verstaende, heeft sich selven opgehangen.

3.
Swaer ongeluck omtrent kinderen en moeder.

In het Jaer 1540. is dit ongeval in een Dorp, niet verre van Annebergh voorgevallen. Een Boer een kalf slachtende, had sijn kinderen tot aenschouwers. Een weynigh daer nae de Vader wech gegaen zijnde, en de Moeder oock met eenigh huyswerck van der handt, besich zijnde, beginnen de kinderen met malkanderen te speelen: singende dat sy het kalf wilden keelen, vatten daer op het kleynste dat in de wiegh lagh, werpen het ter neder, en met de messen dewelcke sy aldaer vonden, bestaen sy het wicht te handelen gelijk sy hadden gesien, dat hun Vader het kalf gehandelt had: snijdende het kleyne glat den stroot af; sy eyndelijck door het schrickelijck bloeden verschrickt, en siende dat het kint sich niet meer beweeghde, maer doot bleef leggen, begeven sich elck na een schuylhoeck, om sich voor de gramschap hunner Ouders te beschermen, maer geen bequamer vindende als den oven, kruypen daer beyde in. De Moeder ondertusschen weder in huys komende, en eer sy in de stove gingh, den oven willende heeten, steeckt een brandende tacke bosch daer in, en gaet soo naer de stove toe, alwaerse ten eersten het kint siet doot leggen, het welcke gesien hebbende, vliegtse met een vrouwelijcke gejammer uyt den huys, en roept de gebueren te samen: dese by een komende, vragen naer de oorfaeck van sulck gejammer. De bedruckte Moeder brengt hen in de stove, en wijst hen het gedooode wicht, het

4.
Onnossele kindermoort.

Q

welc-

welcke de bueren uyt de luyren los maeckende , begint de Moeder om haer andere kinderen te dencken , dewelcke sy , nae datse langh genoegh gefocht had , versmacht in den oven gevonden heeft.

5.
Schricke
lijck ver-
woede
Moeder.

In het 1551. Jaer nae Christus geboorte, is in het landt van Hessen; niet verre van Eschwegen, in het dorp Weidenhausen, dit ongeval gebeurt. Een Vrouw door duyvelsche raserny aengestoocken, heeft het huys eerst rontsom wel vast gesloten, en daer op aengevangen, haer kinderen, die vier in't getal waren, te dooden. Sy voor eerst een scherpe bijl nemende, heeft haer oudste Soon van acht Jaren daer mede willen om-brengen, dewelcke, sijn verwoede Moeder ziende op hem aenkomen, naer de kelder gevluht is, en sich aldaer achter een groote tonne verborgen heeft. De Moeder daer op een kaers ontfleeckende, doorfoeckt al de hoecken van de kelder: maer de jonge sijn moeder ziende aenkomen, bid met gebogene knyen, gevouwen handen, en een jammerlijcke stem, onder bittere tranen sijn moeder om genade: maer dit woedende gedrocht sich daer door niet latende bewegen, heeft met de bijl den jongen den kop van een geklooft, en de armen in stucken af-gehouden. Sy dit duyvels-stuck te wege gebracht hebbende, vlieght uyt de kelder, en vermoort een dochterken van vijf Jaren, met de selve verwoetheyt, hebbende het selve het hoofd, armen en de borst op-geklooft. Achter de duer schuyelde een kint van drie Jaren, het welcke de verwoede niet soo haest vernam, of sy sleet het selve met het hayr naer de plaets, en slaet het aldaer het hoofd af. In de wiege lagh een kint van ses maenden, dat met sijn schreyen een moeder behoorde te versachten, maer neen: dese verduyvelde neemt het uyt de wiegh, brenght het uyt de stove op de plaets, en hact het daer mede het hoofd af; al welcke grouwelen te wege gebracht hebbende, steeckt sy sich selven met een mes den stroot af, sonder dat sy evenwel terstont aen dese wonde gestorven is. Ondertusschen de bueren al dit gejammer en tieren van de kinderen hoorende, breecken met kracht in het huys, en vinden het werck aldaer zoo schrickelijck gestelt. De Vrouwe weder by sich selven komende, bleef noch negen dagen in het leven, stervende noch in erkentenis en belijdinge van haer sonden.

Fincel de de Mira: Lib. 1.

6.
Wanho-
pige
Vader.

In het 1550. Jaer der Saligheyt, is in het over Elzas dit gebeurt. Seecker Adam Sterckman, die om loon in den Wijngaert arbeyde, hadt sijn arbeydts-loon, het welcke hy van het Heerschap ontfangen had, in plaets van het selve voor sijn Vrouw en kinderen te huys te brengen, met

met tuyfchen en dobbelen verlooren, en viel daer door in een fwa-
re quellinge, waer by komende geweldige luymen in het hoofst, verviel
tot een ontfinde razerny. Op Paesdagh, met verfuymingh van de Godts-
dienft, de Vrouw met haer oudste Soon naer den Wijngaert om te arbe-
den gegaen zijnde, en de forge van haer andere kinderen haren Man be-
voolen hebbende: heeft hy, te huys alleenich zijnde, zich geheel tot
fwaermoedige gedachten overgegeven; en komt soo verre, dat hy begint
te dencken om sich van dit leven te ontslaen. Hy dan een bijl nemende,
fiet om naer een plaets, daer hy een spijcker aen zou kunnen slaen, om
zich daer aen te verhangen. Als hy nu geen bequame genoegh naer sijn
zin konde krijgen, en vast rontsom gingh soecken, ontmoet hem een
van sijn kinderen, een dochterken van seven Jaren, die hem vraeghde wat
hy soo beangst door het huys gingh soecken? maer hy haer geen antwoord
gevende, gaet in de binnen kamer, alwaer hem sijn soontje volght, ver-
soeckende een stuck eten van sijn Vader te hebben, die hem seyde: haelt
my een mes, en ick zal u te eten sijn. Sijn oudste dochterken daer
op toeloopende, geeft haer Vader een mes: het welcke hy zoo haest niet
in handen heeft, of hy brengter al sijn drie kinderen mede om den hals;
eerst sijn dochterken, daer nae het soontje, en eyndelijck een kleyn kint
dat in de wiege lagh. De Vrouw hier op te huys komende, ziet dit jam-
merlijck Schouw-spel, en valt doot daer heen: de moorder wiert ter-
stondt gevat, en drie mael met gloeyende tange genepen en gerabraeckt.

In het 1557. Jaer, is tot Halberstadt dit jammer voorgevallen. De
Huys-vrouwe van eenen George Wederings, vier-en-twintigh jaren oud,
een Vrouw van bysondere Godtsaligheyt, een dochter ter werelt gebracht
hebbende, is op dien nacht dewelcke ter gedachtenis van de ontfancken-
nis van de Maget Marie geviert wort, uyt haer bedde vermist; de dienst-
maeght hoorende het kint seer krijten, oordeelende dat haer Vrouw in een
seer diepen slaep gevallen was, en komt derhalven by het bedde, om te
sien wat daer vanmocht zijn, en haer op te wecken: maeraen het bedde
komende, verneemt de kraem-vrouw niet, waer over sy ten hoogsten
verbaest, haer meester wacker maeckt; dewelcke seer verschrickt ten bed-
de uyt vlieghet, en met het kint in sijn arm, door al de hoecken van het
huys sijn Vrouw gaet soecken: roepende haer nu en dan by haer naem,
maer te vergeefs: men siet buyten de duer, maer hoewel alles met sneeu
bedeckt lagh, men sagh nergens eenige voetstappen, dewelcke mochten
toonon, dat sy uyt den huys gegaen was. Eyndelijck gaen sy te samen
in de kelder, maer hooren noch sien daer niets. Ten laetsten hooren sy

7.
Vreemt
vervoerd
van moe-
deren
kint.

yets in een put die by den kelder stondt, maer hun minste gedachten waren dat men aldaer de kraem-vrouw zou vinden. De Man derhalven vol van benauwtheyt weckt de bueren op, en vertoont hen met tranen en suchten, wat hem met sijn kraem-vrouw gebeurt was. Ondertusschen hooren sy yets door den hof van den naebuer konen, en aen de deur kloppen, dewelcke geopent zijnde, sien sy aldaer de kraem-vrouw, dewelcke doot van koude by-naer zijnde, klaeghde dat sy in den put gelegen had, gelijk haer druypende kleederen genoeghsaem te kennen gaeven. Sy gevraecht zijnde, hoe sy in den put gekomen was? dewijl deselve te wel gedeckt, en maer een kleyn gat aen de zijde daer in was, seyde sy sulcks niet te weten: gelijk oock geen mensch het selfde begrijpen konde; eenige dagen was sy seer onpasselijck, doch begoft eyndelijck weder een weynigh te beteren, gelijk sy oock eenige tijdt daer naer, opgestaen, haer kint selve gebaeckert, en aen de tafel gegeten heeft. Terwijl sy de maeght sent om eenigh drincken te halen, gaet sy weder te bedde leggen, daerse terstont in slaep valt: de dienst-maeght weder komende, vindt haer vrouw in slaep, maer willende naer het kint zien, vint de wiege tot haer groote verbaestheyt ledigh. Sy dan begeeft sich vol benauwtheyt naer de put, dewijl haer het voorgaende van de kraem-vrouw noch in gedachten was, omte sien of het kint niet het selfde met de Moeder wervaren was, en vint het in der daet daer in leggen, gelijk het daer doot in tegenwoordigheyt van twee Raets-persoonen is uytgehaelt.

8.
Ontfin-
nigh
Vader.

In het Jaer 1555. heeft seecker Man, niet verre van Alderdorfin Hefsen, zijnde niet wel by sijn sinnen, als hy te eeten van sijn vrouw eyschte, en naer sijn sin niet tijdich genoegh geholpen viert, dewijl de goede vrouw met eenige andere dingen onledigh was, een kint dat in de wiege lagh, het been tot aen den buyck afgesneden, en het selfde sijn vrouw toegereyckt, met dese woorden: neemt desen bout en braet hem. *Goltw. de Mir.*

9.
Verwoe-
de man.

In dit selve Jaer was'er een Vrouw tot Pudingen, in het gebiet van de Graven van Isenburg, dewelcke nu op het uysterste gaende, haer man seer vriendelijck bad, de vrouwen die by haer in den arbeyt zoude zijn, eens te willen noodigen. Maer hy heeft de arme Vrouw met schelt woorden van sich gewesen, en met sijn ponjaert doorsteken, dodende te gelijk het kint in haer lichaem.

Aldas stellen wy Godts genadige goetheyt en bescherminge, tegens des duyvels boosheyt en verderffelijck woeden, tonende sig dese ten uysterste bitter en boos in het vervolgen en verderven van Gods schepselen, en schrickelijck yverig tot voortsettinge van sijn vervloecht Koninkrijk, gelijk sig die hemeliche goetheyt alom genadig en barmhertig toont, in het beschutten van sijn verkooren eygendom, en het besnoeyen van des Satans macht.

Het

Het Tweede Boeck van 't

T O N E E L

Der

O N G E V A L L E N .

Het Eerste H O O F T - S T U C K .

Echte Liefde.

M een bevallijk en aengenaem Voor-hoof, aen dit treurigh bewerp te geven, stellen wy hier de Echts Liefde, dat troetel-kint van de Natuer, dat voor Godt en Mensch bevallijk Beelt voor aen: niet gelijk haer nieuwe geboorte haer heeft toe-gestelt, in volle vreugt en genoegen, maer in een treurigh gewaet, door het welke evenwel haer glants niet laet haer heldere stralen te schieten: hoe seer sy hier gedrukt wort, toont sy evenwel een kracht, die het hoogste geluck des werelts verdient, hoewel sy hier een treurigh Lot geniet. Wy seggen niet dat het geen wy hier voor-stellen, versc en nieuw gebooren is, het zal daerom niet laten nut en waerdigh te zijn: En waer zouden wy in onse Eeuwen veel wonders van dese harts-tocht vinden, daer die schoone lijdinge by-na haer naem in verlooren heeft; en bylang het grootste gedeelte van haer achtigh verschuldigh is. Yets zullen onse tijden noch voort-brengen, maer het zal nae den aert van onse tijden zijn.

Valerius Maximus, heeft sinnelijck van dese stoffe in sijn Voorbeelden gehandelt, dese zijn onse Landts-genooten al bekent geworden: wy zullen het wat ter zijden nemen, en zien hoe verre wy het brengen.

Geduerende het geweldige en woedende driemanschap in de Heerschap

1.
Aria en
Cecinna
Pætus.

py van Rome , wierden de meeste Edelen en Staet-lievenste Romeynen in verbanningh gedoodt. Cecinna Pætus niet meerder als de rest , dit nootschrickelijk geweld konnende ontvlieden , most oock een voorwerp van Tyrannige beulen worden , door dewelcke hem een eynde van staet wiert aengebootschapt : alleenlijck wiert hem die gunst , boven veel andere bewesen , dat hy een verkiesingh van foodanigen straffe mocht doen , als hem de betamelijckste , of minst af-schouwelijck mocht schijnen. Hy evenwel , hoe goeden Romeyn hy was , vandt echter noch harts noch besluyts genoegh in sich , om sich selven de doot aen te doen. Maer Aria sijn Huysvrouwe , meer stantvastigheyt als haer vertsaeghden man , in sich bevindende , was soo geluckigh als hem den wech te toonen , om sich van de dwingelanden te verlossen. Sy komt dan by hem in de gevanckenis , en besweert hem zijn vyanden door sijn eygen moedigheyt te overwinnen , met eenen haer af-scheyt van hem nemende , haelt sy een dagge te voorschijn , die sy onder haer vrouwen gewaet verborgen had , en heffende die voor de oogen van haren man om hoogh , laet de zelve haer met geweld in den boesem dalen , en had noch wel soo veel moets , het stael weder uyt de wonde te halen , en haren Man , soo bloedig als het was , aen te bieden , met by-gevoeghde vermaningh , haer in dit besluyt te volgen ; en dese laetste woorden : *De wonde , die ick my ô Pætus heb gegeven , smart my niet ; maer wel die gy u selven geven zult.* En in der daet Cicinna , die sich anders doot geschaemt had , opende wel haest met het zelfde stael den wech voor sijn ziel , om sijn gefellinne , en dappere voorgangster te volgen. *Martialis* heeft dese twee hun graf-schrift gemaect , dat desen sin heeft :

*De minnende Aria gaf't stael, noch bloedigh root,
Uyt haer doorboorde borst, aan haren Bed genoot,
My deert geensints de wont, die ick my heb gegeven,
Maer wel (seyt zy) die u een eynd' maect van uw leven.*

2.
Publia
Cornia
Annia.

Cornelius Tacitus , stelt ons *Publia Cornelia Annia* voor , die haer man gevolgt is , gelijk dese haer Bed-genoot is voorgegaen , maer in een anderen staet. De Vrouwe was van de grootste huysen van Rome , en aen een Roomsche Ridder getrouwt , met dewelcke sy nu twintig Jaren , sonder eenigh geschil geleeft had. Sy eyndelijck wort door een koorts van der aerde wech geruckt , met sulck een over-dadige smart van dese Vrouw , dat deselve op de uytvaert van haer Bed-genoot , sich selven met een

por-

ponjaert het hart afstiet. Sy had, gelijk de geschiedenis seght, op het besluyt van dit stuck, haer kinderen en gevryde belast, tot gedachtenis van dese daet, aen Pluto en Proserpina een Jaerlijcks offer te doen.

Tacitus in sijn Jaer-boecken.

Maer of men wilde meenen, dat soo veel moedts alleen by de Roomsche Edel-vrouwen te vinden waer geweest; ziet hier een Persische Pisca, die stierf, om dat sy de snarten en quellingen van haer man niet konde verdragen. Dese was, door een ongeneeslijcke quael aengetast, en anderen troost gaven hem de Genees-meesters niet, als dat hy sterven most. Men moet dan sterven seyde sy, wel sterven wy dan te samen, mijn waerde Man, en verwinnen wy aldus de wreetheyt van ons Noot lot: en om dit na te komen, klimmen sy beyde op een hoogen steen-rots, en mal-kanderen omhelst hebbende, werpen sy sich daer van, en sterven op een oogeblick.

Persische Historie.

Dit waren Heydensche, ongelovige en niet beter onderwesene Vrouwen, alleen gedreven door een eersuchtige Liefde: maer wat zullen wy van Christenen seggen? Terwijl Maxentius die dwingelandt, te gelijk Roma in Christen-bloedt dede swemmen, en sijn overdadige moet-wil, menich Vrouwe haer eer, en menich Man sijn leven koste; viel de schoone Eusebia, Roomsche Edel-vrouw, mede in het ongeval, van zulck een monster te behagen. Hy sendt een deel van sijn snoode dienaers aen haer, met bevel dat sy by hem zal hebben te komen. Haer Man voorziende het onweder, had sich buyten de stadt op sijn Hoeve begeven; maer sy hielt dese snoode slaven al kloppende voor haer deur op, en sprack haer door het slot dese woorden toe: Hebt een weynigh gedult mijn Vrienden, tot dat ick dit levende graf een weynigh (seyde sy) zal toegestelt hebben, en dat ick door konst dit gewaet van onkunde, dat uwen Keyser heeft konnen behagen, wat meerder schijn en luyster geve. Maer sy sonder narren-baed haer handen in haer bloet, en doet, wanneer sy met geweld de deur opende, dit werck-tuygh van den dwingelant niet anders vinden, als een Vrouwen lichaem in haer eygen bloet gewentelt; welcke tijdinge sy hün Heer mochten brengen. Hier komt kuyfheyt by echte Min, om een Christen Ziel tot zulck een besluyt te overreden.

Pomponius Latus Hist. Rom. Comp.

Biarca

5.
Bianca
Rubea.

Bianca Rubea van Padua, was de Huys-vrouwe van Gio Battista della Porta, dese was in het Jaer 1233. tot besettingh van Bassiano, een plaets onder Padua behoorende, getogen, om de selve plaets, tegens de dwingelandy van Accilino of Azzolino, te verdedigen. Wanneer nu desen Tyran, nae het verlies van Padua, al sijn gewelt na Bassian keerde, en de Stadt door verradery bemachtighde, wordt Battista zelf, onder anderen in de poort doot gheslagen. Bianca, mede gewapent, met de andere voorstanders, dapperlijk strijdende, wordt gevangen, en den landt plaegh toegebracht. Hy door haer schoonheyt, die de wreetheyt der wapenen niet konde verminderen, maer eer in tegendeel vermeerderde, bevangen, tracht haer met schoone woorden tot sijn wil te krijgen; en sulcx geen vat op haer kuyfch gemoedt hebbende, met gewelt te dwingen: maer sy, anders geen uyt-vlucht vindende, werpt zich uyt het venster, op de plaets, doch door dien val, dese hoopte, haer dodelijck te zullen zijn, alleen swaerlijck gequetst zijnde, wort half doot opgenomen, en nae eenigen tijdt genesen.

Den dwingelandt liet niet na haertoen weder te bestrijden, maer vand haer even volstandich: waer over hy haer, met hulp van sijn dienaren verkracht heeft. Sy dese smart ontveynfende, verkrijght van haer vrienden, dat sy om haer droefheyt en treuren te verlichten, noch eens het doode lichaem van haer Man aen-schouwen mocht. Het graf dan geopent zijnde, heeft sy, met een groot gejammer, sich selven daer in geworpen, en dat voorwetens met zulck een gewelt, dat sy den steen, die op-geschoort stondt, neer, en op haer eygen lichaem geworpen heeft, die haer den hals brack.

Bernardo Scardeoni, Histiq: di Padoa.

6.
Oforia.

De Venetianen hadden stormender-handt de Vermaerde Stadt Smyrna veroverd. Den buyt die de overwinnende Krijgs-lieden hier behielden, was groot, en soo was het verlies der Stede-lingen. Onder de slaven van dese bedroefde Stadt, was oock Oforia, een seer Edele Juffer van dit gewest. Wiens Voor-ouders altoos de Overigheysts-ampten van dese plaets bedient hadden. De krijgs-knecht die haer gevangen hielt, was een Barbarisch onversettelijck en woedent mensch. Wanneer sy gevangelijck wech gevoert wiert, ontmoeten sy onderwegen het graf van haer overleden Bed-genoot; hier werpt sy sich op, en smeltende in tranen, riep als den dooden tot haer by-stant: *Merckt aen* (seyde sy) *waerde helft, het ayterste ongeval van ons Vaderlandt, en die geene die noch yemandt anders*

ders als u heeft konnen beminnen, nu door de handt van een wreden vyandt wech geruckt. Ellendige als ick ben, waer wilmen met my heen? waer vervoert men my verre van u af? daer ick noyt mijn Vaderlandt, noch uwe lieve gedachtenissen oyt weder zal sien. Ick mach nu mijn tranen met uwe affche vermengen, Ick mach u Ziel door dese laetste plichten bewegen, maer wat zal van my geworden? Laet ick dan liever sterven, als van uiv tegenwoordigheydt, hoe doodt gy oock zijt, berooft te worden. Met het spreekken van dese laetste woorden, bleef sy soo ongevoeligh vast aen de Tombe bestorven, dat de krijs-knecht haer, noch door sineecken, noch door geweld, daer van konde af-krijgen, veel minder dese schoone Jonische tot sijn wil gebruycken: soo dat hy door toorn en ongedult overwonnen, haer eyndelijck onder veel smaedt en schelt-woorden, den degen dwars door het lichaem joegh.

Sabell: Hist: Venet.

Het geene wy hier verhalen zullen, schijnt wel een anderen naem te verdienen, echter speelter een groote Liefde onder: hoe liefdeloos van uytwerckinge de selve oock mach schijnen, 't zy men van de eene zijde aen ziet, het beminde geen smaet te willen laten lijden: of aen de andere zijde een vrywilligheyd, sijn Bed-genoot niet te willen overleven, en gaerne op sijn bevelen te sterven, als een geweldige drift van ingewikkelde zielen.

Monima was een Milificensche Jonck-vrouwe, zoo machtigh in Staet en Rijckdommen, dat Mithridates Koninck van Pontus, die het Roonsche Gebiedt zoo veel moeytens gekost heeft, haer tot sijn Vrouwe begerde; en daer toe den Konincklijcken Diadema (een witten met andere verwen doorvlochten-bant) toe-gefonden heeft. Maer dese Eer, dewelcke sy als Koningin ontfingh, had geen langen duer. Weynige dagen nae hun Huwelijck, wordt Mithridates door Lucrillus geslagen en overwonnen: dewelcke vreesende dat sijn Vrouwe en Susters, in handen van sijn hooft-vyand mochten komen te vervallen, terwijl hy de vlucht nam: een van sijn Kamer-dienaren Bacchides genoemd, nae deselve toefandt, of om hen te doen een onwillige, of te zien een vrywillige doot sterven. Bacchides volghet den last van sijn Heer, en komt by Monima, en opent sijn last, dewelcke aenstondts den Diademo, of het Konincklijck wintzel van haer hooft af ruckt, en om haer Albastren hals knoopt, om zich daer aen te verhangen; maer het zelfde niet sterck genoegh zijnde,

7.
Monima

R

brack,

brack: sy wilde het weder te samen knoopen, maer niet wel kondende daer mede te recht geraecken, borst in dese woorden uyt: *O vervloecte en rampsalige getuygenis van macht en vermogen! kondt gy my in desen uitersten noot niet dienen?* en werpt met eenen het Konincklijck Cierzel ter aerden, treet het met voeten, en biedt met eenen haer schoone boesem-hals Bacchides aen, die volgende sijn droevige last, dese schoone Koninginne met sijn swaert het hoofd af slaet.

Plutarchus in vita Luculli.

Het Tweede H O O F T - S T U C K.

Hoereers en Overspeelders gestraft.

Y knoopen dit Hooft-stuck genoeghsaem aen het voorgaende, hoe het oock gescheyden schijnt te zijn: Want hoe kan de Echte Liefde beter als door haer strijdighste tegenstellingh-uyt-munten. Wy gaen dan handelen van Overspeelders, en hun verdiende straffen: en konden een werelt van Voorbeelden by-brengen, maer weynige zullen ons genoegh zijn.

Paris.

Wy behoeven niet te vragen wat ongevallen dit vervloecht quaet; dese huys en landt Pest, oyt en oyt heeft te wege gebracht, de Geschriften zijn daer van vol: en nauwelijcks is'er yemandt, die daergeen Voorbeelden van weet by te brengen. Troja heeft door het overspeeligh quaet van Paris met Helena begaen, haer verwoestingh gevonden. De Thebaensche Oorlogh, onder al de Trojaensche, zoo vol van verschriekelijke Voorbeelden, is uyt een verbodene en bloetschendige by-wooning voortgekomen: Want Laius door de Godts-spraeck vermaent, met sijn Vrouw niet te doen te hebben, heeft haer evenwel de waerschouwingh ongedachtigh, en droncken zijnde bekent, uyt welcke by-wooningh Aedipus voortgekomen is, dewelcke door een seltzaam geluck bewaert zijnde, wanneer hy manbaer geworden was, sijn eygen Vader Laius gedoot, en sijn Moeder Jocasta tot sijn Vrouwe genomen heeft, en door de aerde daer na ingesvolgen is: de Sonen uyt dese bloetschande gebooren, met malkander om het Rijck strijdende, hebben d'een den ander met onderlinge wonden gedoodt: Maer de Moeder, leggende tusschen haer gewonde Sonen, heeft zich selven mede het leven benomen.

Onder

Onder de Roomsche geschiedenissen hebben wy het zelve stuck , van Mundus aen de Eerbare Paulina gepleeght , gelijk het zelfde van *Josephus* verhandelt wordt , en in onse tael onse landt-genooten al mede gedeelt is. Een ander geeft ons *Eusebius* , daer geen minder bedrogh en Goden-schendery onderspeelt.

Tyrannus , Priester van Saturnus (de plaets waer wordt ons niet genoemd) door de schoonheit der Vrouwen bevangen , heeft der selver Mannen , wanneer die in den Tempel van dien Af-godt quamen , wijs-gemaect , dat de Godt Saturnus door Liefde ; tegens hunne Vrouwen ontfleecken zijnde , der selver by-slapen begeerde. Die geene die zulcks wiert te kennen gegeven , oordelden zich selven wel geluckzaligh , ter oorzaeck van zulck een krachtigh bewijs , van de Goddelijcke gunst , en fant derhalven sijn Vrouwe , op het cierlijkste toe-gemaect , na Saturnus Tempel. Wanneer de Vrouwe nu in den Tempel gekomen was , is Tyrannus in het aenzien van het volck daer uyt gegaen , en heeft de deur achter zich gesloten : en op dat'er geen vermoeden van bedrogh zou ontfstaen , de sleutelen aen andere te bewaren gegeven. Maer op het aenkomen van den nacht , wist sich dese door eenige onder aertsche gangen , heymelijck in het uyt-geholve beelt van Saturnus te begeven : en terwijl de vrouwe aendachtigh in haer gebeden was , uyt het kopere Beelt de vrouwe aen te spreekken , en de selve vol schrick en verbaestheit zijnde , tot wellust te verwecken. Sy sich soo waerdig ziende , als de aanspraeck van een Godt te genieten , beveelt zich weder aen de selven snooden Godt. Ondertusschen wierden de brandende lampen die in den Tempel hingen , door konst alzoo bestelt zijnde , uyt-gebluft : waer nae de schender uyt het Beelt te voorschijn quam , en met de ontfelde Vrouwe sijn lust boete. Als nu dat bedrogh desen schelmschen mensch eenige tijdt wel geluckt was , gebeurde het , dat een seer eerbare Vrouwe , weder van den Priester tot dit snoode werck geroepen wiert , dewelcke van het geheele werck een bysonderen af-keer hebbende , en meenende dat'er eenigh bedrog onder schuyelde , terwijl sy op alles seer nauw acht slaet , des Priesters steinme kennende wiert : en weder te huys gekomen zijnde , by haren Man soo veel te wege heeft gebracht , dat hy het schelmsche bedrogh van den Priester de Overigheit te kennen gegeven , en de saeck daer toe gebracht heeft , dat deselve door pijniging , over desaeck wiert ondervraeght , dewelcke de quellingen niet konnende uytstaen , al de wijze van sijn bedriegeryen heeft geopenbaert. Door welcke daet de Heydenen met hun Beelden-dienst , de Christenen tot een spot geworden zijn : dewijl openbaer geworden was , dat

1.
Tyrannus
snoot
Priester.

haer Moeders overfpeelfters , de kinderen uyt overfpiel gebooren , en de ouders fottelijck ontfinnigh waren. Wat ftraf de Priester daer voor gele- den heeft , vinden wy niet.

3.
Bryas,

Bryas een Griecx Velt-overfte , eens anders Bruydt, foo als fy ten huy- fe van haer Bruydegom geleyt wiert , met een barbarifch gewelt en moct- wil wech rovende , heeft fich terftondt dien zelve nacht hy haer geleght ; maer fy heeft hem flapende de oogen uyt-gestoken : en over het gewelt en ongelijck haer aengedaen , haer beklagh by de Borgeren gemaect , de welke door de onbetamelijckhey , van dit fluck wercks-bewogen zijnde , dien Velt-overfte , hoewel op de macht en het getal van Krijgs-lieden fteu- nende , uyt-geworpen hebben.

Pausanias Lib. 2.

4.
Roderick

Roderick Koninck der Gothen in Hispanie , had de dochter van een Graef Julianus genoemt , met gewelt gefchonden. Door welke veron- gelijckinge de Vader bewogen zijnde , heeft feer machtige troepen der Sarrafijnen en Mooren tegens hem in Spangien gebracht : van dewelcke Rodrigo met fijnen Zoon gedoodt is , en het Rijk der Gotthen een cyn- de in Spangie genomen heeft. Men wil dat 'er van weder zijde wel fe- ven hondert duysent mannen gefneuvelt zijn. Alfoo is het verval en ver- anderingh van het Gotsche Rijk , tot een ftraffe van welluftigheyt in het Jaer 714. na Christus geboorte , geworden.

Johannes Magnus.

5.
Johannes
Rooms
Paus,

Johannes de derthiende , Paus van Rome , op Over-fpiel betrapt , is van des Over-fpeligers man doorftoocken , in het Jaer 964. Wiens dood deſte ſchandelijcker is geweest , als hy heyliger behoorde te zijn , die be- ven andere in waerdigheyt uyt-ſteeckt;

Plinius.

6.
Franchē
in Sicilia,

Onder Carolus Koninck van Sicilie , hebben de Franschen uyt een on- getoomde luſt , alsints de Vrouwen der Siciliaenen aengerant. Door welke verongelijckinge de Sicilianen geterght zijnde , gaen een t'ſamen- ſweeringe aen , door toedoen van Johannes Prochyus , die door den Ko- ninck Petrus van Arragon hier toe beſtelt was. Alzoo hebbenſe op ſeek- keren beſtelden dagh , al de Franschen , op het luyden van een klock , door al de Steden van het geheele Rijk , dieſe konden ontmoeten , op eenen avont ſeer wredelijck gedood : en alfoo der ſelver Heerſchappy af- ge-

geworpen zijnde, beleden de Sicilianen, dat het Rijck van Sicilia, uyt Erf-recht Constantia, de Huys-vrouwe van den Keyser Fredrick verschuldicht was. Dit is voorgevallen in het Jaer 1282.

Timoclea een seer Edele Vrouwe, heeft, wanneer Thebe van Alexander overwonnen is geworden, en haer huys met de rest verwoest en berooft was, noch daer en boven moeten lijden, van een der Oversten der Thraciers, die in het Macedonische Heyr was, met geweld geschonden te worden. Dese heeft een ongemeene saeck bedacht, om haer geleden ongelijk te wreeken, betuygende dat sy een plaets wist, in de welke veel Gouts begraven was. Dit gaf de Barbaer geloof, en wiert van haer, na een seer diepen put, die in een af-gelegen gedeelte van het huys stondt, geleyt: als hier de Thraciaen met sijn lichaem voor over stondt, om te beter te zien wat'er op de gront lagh, wiert hy van Timoclea die achter hem stondt, schierlijck voort-gestooten, soo dat hy nootsaeckelijck daer in vallen moest, werpende de Vrouwe voorts een groote gedeelte menichte van steenen hem achter nae; waer door sy haeren vyand voorts af-gemaect heeft. Sy wort hier over voor het Gerecht gesleept, en aldaer in het gesicht van den Koninck gestelt: wordt haer bevolen te zeggen wie sy is: dewelcke geantwoort heeft, de Huys-vrouwe van eenen Theagenes geweest te zijn, die by Charoneam de slagh tegens de Macedoniers geslagen had, en daer in gebleven was, stervende voor de Vryheyd van Griekenlandt. Alexander sich over des Vrouwen standtvastigheydt verwonderende, als mede het voortreffelijck stuck wercks, heeft haer beneffens haer gantsche huys invrydom gestelt.

7.
Timo-
clea.

Plutarch: in't Leven van Alex.

Wanneer Cu: Manlius, nae het overwinnen der Gallogriecken sijn Heyr op de Tertofagen (een volck in Vranckrijck) aen-sette, wierdt onder veele gevangens de Vrouwe van een Vorst Orgiagon, met een uytstekende schoonheyd begaeft zijnde, bewaert. Dese bewaringe was een Hopman aenbevolen, die te gelijk door lust en giericheyt gedreven wiert. Dese heeft eerst haer gemoedt ondertast, doch vindende dat sy een af-keer van onkuyfsheyt hadde, heeft haer lichaem als toen een slavinne van haer geluck, geweld aengedaen. Maer daer na heeft hy, om de snootheyt van dese verongelijkinge wat te versachten, de Vrouwe hoop van weder tot de hare te geraecken, gegeven. Evenwel wilde hy haer als Minnaer, niet voor niet laten gaen: maer bedingende van haer een seecker gewicht

8.
Vrouwe
van Or-
giagon.

gouts : laet haer toe op dat'er niemandt kennisse van hebben zou , dat sy yemandt uyt de gevangens als bode nae de hare zou fenden : bestellende vorders een plaets by een Rivier , alwaer twee en geen meer , van haer Vrienden , op den volgende nacht , met het gout zouden komen , om haer te ontfangen.

By geval was de slaef of dienaer van dese Vrouwe mede onder de gevangenen , den desen heeft desen Hopman , als een bode met den aenvang van den nacht , buyten het leger gebracht. Den volgenden dag dan komen de twee Bloet-vrienden van de Vrouwe , en den Hopman met sijn gevangene op de bestelde plaets. Alwaer wanneer sy het gout , het welke een Attisch Talent bedroegh (want soo veel had hy bedongen) toonden , heeft de Vrouwe in haer tael bevoolen , dat sy hun geweer vervaerdigen , en den Hopman , gretigh nae het gelt tastende , zouden dooden : sy zelve heeft den gedoodens hoofd , afgesneden zijnde , in haer kleet gewonden , haren Man Orgiagon toe-gebracht , en selfs eer sy hem omhelsde , het hoofd hem voor sijn voeten geworpen : als hy verwondert was wiens hoofd het zelfde mocht zijn , en wat dit meer als vrouwelijck doen mocht beduyden ; heeft sy de verongelijcking haer lichaem aengedaen , en te gelijk de wraeck van haer geschondene kuyfheyt , haer Man beleden.

Livius Lib. 38.

9.
Gesant
van Darius.

De Koninck Darius eyschte door sijn Gezanten , den Koninck Amijntas van Macedonie , dat hem aerde en water zou overgelevert worden. Amijntas vresende voor de Persische Macht , heeft een sachte aenwoort gegeven , en roept de Persen tot gastery. Alhier hebben dese Barbaren hoogmoedighlijck vereyschet , dat men oock de Edele Vrouwen by-halen , en onder de gasten vermengen wilde : dewelcke nu droncken zijnde , dese eerlijcke Vrouwen aenvingen te kussen , en hun boesemen te handelen. Wanneer sulcken handel en de Vader Amijntas , en de Soon Alexander met recht seer qualijck namen , heeft de Soon den Vader vermaent uyt het gastaemael , nae sijnbedde te gaen. Dewelcke vertrocken zijnde , veynsde sig Alexander seer vrolijck te zijn , en vermaent de Persen een weynigh daer nae , dat sy de Vrouwen toe-lateneen weynigh op te staen , om terstont weder te komen. Dewelcke uyt-gelaten zijnde , beveelt hy soo veel Edele Jongelingen der Vrouwen kleederen aen te trecken , en swaerden onder hun gewaden te verbergen , en wanneer de Persianen hen weder op de oude wijze wilden handelen , deselve te doorsteecken , het welke aldus geschiet

schiet is, en alzoo hebben dese gezanten de rechtvaerdige straffe, van hun dardelheyt en moetwil gedragen.

Herod: Justin.

Aruntius in dronckenschap vervallen zijnde, heeft sijn Dochter Medu-^{10.}lina geschonden, het welke de deerne niet konnende verdragen, heeft Aruntius, dezelve haer eygen Vader om-gebracht.

Het selve is oock Cyanippus gebeurt, die van gelijcken door dron-^{11.}ckenschap bewichelt, sijn Dochter Lyane geschonden heeft: van dewel-^{Cyanip-}ke hy daer na om-gebracht is. Want als Syracusa door een sware Peste-^{pus.}lentie aengetaft wiert, en de Godts-spraecke haddende geantwoort: dat men van het schelmsche offeren moest, en niemandt verstaen konde, wie die saecke betrof, heeft Cyane haren Vader met het hayr gegrepen, voor den Altaer gesleept, en aldaer voor een Offer-beest, met haer eygene handt geslacht, en sich selven op sijn hoofd oock omgebracht.

Plutarchus in Parall.

Messalina, de Huys-vrouwe van Claudius Tiberius, een Vrouwe van^{12.} een verschrickelijcke wellust, en met Overspeelicheden seer besmet: heeft^{Messalina} de vermaerste deerne uyt de koop-hoeren, tot een strijt van Venus werck beroepen, en de selve in haer vijf-en-twintighste vermenginge, in een dag en een nacht overwonnen. Oock veele die haer in haer onkuyfheyt niet wilden dienen, om-gebracht: Onder dewelcke sy oock Unicius, die tot haer schenderyen weygerigh was, door venijn gedoot heeft. Een secc-keren dansser, Muelster genaemt, met wiens liefde sy bevangen was, als hy, noch door beloften, noch door dreygementen, tot haer by-slaping te brengen was: heeft sy soo veel te wege gebracht, dat van Claudius selve gelast wiert, haer in alles te gehoorfamen, gelijk of sy sijn dienst tot andere dingen, wilde gebruycken. Alzoo heeft die met haer te doenghad, gelijk of sulcks oock van den Keyser geboden was geweest. Het selfde oock met andere dervende bestaen, heeft haer aen haer Overspeelders ten besten gegeven, als ware haer Man des bewust, maer haer dardelheyt door de vingeren siende: eyndelijcke van den Keyser gedood zijnde, heeft sy de straffe van haer boofheden gedragen.

Theat: Histor.

Johannes Maletesta, heeft sijn Vrouwe Francisca genoemt, in de om-^{13.}helsin-^{Maletesta}

helsinge van sijn broeder Paulus Malatesta bevonden , te samen met den Overspeelder , met sijn swaert doorstoken.

Ravif.

14. Ludovicus Heneschal van Normandyen , heeft sijn Huys-vrouwe Char-
Johannes lotte , te samen met Johannes Laverne haer Overspeelder , op de daet
Laverne. betrapt zijnde , gedoodt.

15. Rudolpho Gonzaga , als hy sijn Vrouwe op Overspel bevonden had,
Gonzaga. heeft haer te samen met den Overspeelder , op de by-slapinge bevonden
zijnde , gedoodt.

Meer oude Voorbeelden zouden wy kunnen by-brengen , wy zullen eenige die wat verscher zijn , by-brengen.

16. Andreas Koninck van Hongaryen , hebbende met andere Vorsten en
Konin- Koningen , den op-tocht nae Sirie , om het Heylige landt weder te ver-
gin van overen , ondernomen : heeft de zorge en bestieringe van sijn Rijck , een
Honga- Dapper en in groote Voorstienigheyt , een Trouw Aensienlijck Man Ba-
ryen. neban genoemd , aen-bevolen : en den selven , om naerstige acht op de
Koninginne en hare kinderen te slaen , belast ; Welck Ampt hy met een
grootē Moedigheyt aengenomen , en het selfde met zuick een trouwe en
naerstigheyt als hy konde , bestiert heeft. Maer niet lange heeft hy het
groot gevolgh , van het toe-juychende Geluck kunnen genieten : Want
de Broeder van de Koninginne Geertruyd , uyt Duyts-landt naer Honga-
ryen getrocken zijnde , heeft sijn Suster de Koninginne , om haer over
het af zijn van haer Man , bedroeft zijnde , te vertroosten , sich langer op-
gehouden. Wanneer nu de Koninginne wilde , dat de Huys-vrouwe van
den Konincklijcken Rijcks-vooght , om haer by-sondere deught , waer
mede sy begaeft was , geduerich by haer zou zijn : Is de Broeder der Ko-
ninginne , door haer schoone gedaenten bevangen , op haer verliest ge-
worden ; gevoelende zulck een ontsceekingē van Liefde , dat hy door geen
gewelt of konst dien brandt uyt-blussen konde : en bemerkte dat hem ,
ter oorsaek van sijn krachtige genegentheden , een sware zieckte bestondt
aen te tasten.

Wanneer de Koninginne , de sieckte van haer Broeder gewaer wiert , oor-
deelde sy , dat men hem in alle manieren , behoorden te hulp te komen :
doch heeft geen seeckerder wegh kunnen vinden , als den Jongelingh sijn
wil te doen hebben. Sy dan heeft hem menichmael , in tegenwoordig-
heyt van dese Vrouwe , by haer geroepen ; soeckende hier en daer gelegent-
heyt , om hen met malkanderen te laten spreecken : gaende oock met voor-
daght

daght dickmaels aen een zijde , op dat sy sonder yemants by zijn , te zamen zouden mogen spreekken. Maer als de Konincklijcke Jongelingh vernam , dat dese seer Eerbare Vrouwe , een onverwinnelijck gemoedt , tegen al sijn aenlockzelen hadde , heeft hy eyndelijck als door een razerny bevangen , in een af-gefonderde binnen-kamer , in de welcke zy door loosheydt der Koninginne gebracht waren , haer lichaem gewelt aengedaen : Welcke aengedane verongelijckingh dese Vrouwe geensints konnende verdragen , heeft deselve soo haest sy te huys gekomen was , haren Man met seer swaere klachten te kennen gegeven.

Haer Man , hoe groote smart hy daer uyt gevoelde , heeft deselve nochtans ontveynst , en met sulcke woorden als hy konde , sijn Vrouwe vertroost. En als sy sich zelve , als sijns onwaerdigh tot de doot wilde aanbieden , heeft haer Man haer omhelzende , haer by hun Trouwe en echte Lietde beswooren , dat sy niet geweldighs tegens sich besluyten wilde , maer de verongelijckinge haer aengedaen bedecken : hy zoude de gelegentheynt waarnemen , om een genoegh schrickelijck voorbeeld tegen den vinder van dit snoode stuck , aen te stellen. A et welcke en andere woorden , als hy het gemoed van sijn Vrouwe , eeniger maten had te vreden gestelt , konde hy echter sijn heynelijcke razernye niet lange stillen. Niet lange daer na , eenige gezellen met sich nemende , is hy in het Konincklijcke Palays gegaen , en heeft de Koninginne , na dat hy haer met bittere woorden , de verongelijckinge sijn Vrouw aengedaen , verweten had , met sijn swaert doorstoocken. Hy vorders het selve noch druypende van bloet , in sijn handen houdende , heeft met deftige woorden betuyght : dat hy met een voorwetent gemoedt , en uyt een rechtveerdige oorfaeck dese wreetheydt tegen de Koninginne geoeffent had , als die de Eerbaerheyt van sijn vrouw snodelijck besinet hadde. Wanneer nu het gemeene volck daer door tot op-roer quam , heeft hy voor een yeder beleden , dat hy geen vergiffenis van dese daet begeerde , maer dat hy des anderen daeghs , met eenige uyt het getal der Grooten , na den Koninck wilde vertreecken. En sonder vertoeven is hy met eenige gefellen , den Koninck gevolght , den welken hy noch tot Constantinopolen sich op-houdende , gevonden heeft , in wiens gesicht hy voortkomende , den selfen onvertsaeght , als aengesproken heeft : *steunende op u gerechtigheyt ô genadighste Koninck , kom ick my hier in uw aenschouwen voorstellen : en hoewel my veele als een menschen moorder en een straet-sbender versoeyen , hebbe ick evenwel niet willen vluchten , of uw oordeel my ontrecken ; maer ick stelle my hier voor u , soeckende het recht van een billycke en heylige Recht-banck.* Ick come by u als mynen Heer , en be-

hoorlijcken Rechter , op dat , indien ick yets mocht hebben misdaen , ick terstondt onder u als Rechter , de straffen dragen mach. De Koninginne uwe Vrouwe , die ick als een seer kostelijcken schat , mijn Huys-vrouwe tot een dienaressse had toevertrouwt , maer die de selve baren Broeder , om geschonden te worden , had toe-gedreven , hebbe ick met dit swaert gedood. Want het was beter te sterren , als zulck een smaet en verongelijckigh te verdragen. Siet daer , O aldergerechtigste Rechter , is het swaert dat met het bloedt van uwe Huysvrouwe besmet is. Heb ick een onverdraeghlijck stuck wercks begaen , dood my weder terstondt met het selfde ; maer indien gy erkent , dat'er van my niets tegens de gerechticheyt gedaen is , soo wilt my als een rechtveerdigh Rechter , met uwe uyt-spraeck vryen. Welcke uwe gerechticheyt by alle volikeren gedenckwaerdigh zal zijn , en daer op steunende , kome ick hier voor uwe Majesteit verschijnen. De Koninck dese woorden van sijn Rijcks-vooght , met een groot en standtvastigh gemoedt aenhoorende , heeft noch sijn gelaet noch sijne oogen verandert , en met een bestelt gemoedt gesproocken : Uw vrouwen ô Banaban , met het welke gy u , en uwe behoudenis aen mijn gerechtigh oordeel toe-vertrouwt , zal u geensints bedriegen. Derhalven keert weder na mijn Rijck , en vervolght naerstighlijck het Ampt , dat u van my is opgeleght : wanneer ick oock weder te huys zal gekomen Zijn , zal ick de saecke , naerder ondersocht hebbende , het Vonnis uyt-spreecken. Met welke woorden hy den Rijcks-vooght weder nae Hongaryen gefonden heeft , terwijl hy sijn op-tocht naer Asia volyoerde.

Zijnde daer nain sijn Rijck weder gekeert , is hy aldaer van de Grooten van Hongaryen , en sijn borgeren met verwelkominge ontfangen , en hoewel hy door sijns Vrouwen doot seer swaerlijck ontroert wiert ; heeft hy echter noyt willen lijden , dat sijn gemoedt van de standtvastigheyt zou afgedreven worden. Want terstondt heeft hy Banneban voor het Gerecht gedaeght , en het snode stuck van sijn Huys-vrouw erkennende , het Vonnis uyt-gesproocken : namentlijck dat hem docht sijn Vrouwe met recht gedoodt te zijn , en heeft derhalven den Rijcks-vooght vry van alle strafte verklaert.

Honsdorffus.

17.
Tiso.

Tiso de Campo San Pietro , wanneer hy sijn Moeder Coniza in Overspel met Aymon van Bourgondie bevonden had , heeft door het aenmanen van sijns Moeders Broeder Marsilio , hen beyde gedoodt , hoewel die daet meer na een onnatuerlijcke wreetheyt , als gerechte straffe te noemen zy. Die derhalven oock een andere plaets verdient.

Fulgos: Lib. 6.

Wy

Wy kunnen hier een wondere daet van den Keyfer Otho , sonder verongelijkinge niet voor by gaen. Wanneer de Keyfer Otho de eerste verscheydene tochten door Italiën dede , is'er een Vrouwe voor sijn voeten komen vallen , klagende dat sy met geweld onteert was , en versoeckende de rechte wraeck der Wetten. De Keyfer nu haestigh zijnde in het doortrecken , stelde dese uyt-voeringh der Wetten , tot aen sijn wederkomst uyt. Waer op de Vrouwe wederom seyde : *Wie zal u dan ô Konnck , die wreede onrecht my aengedaen , weder in de gedachtenis brengen ?* waer op hy siende op de naeste kerck , seyde : *Dese zal een getuygenis zyn , tusschen my en u , en tot een tcecken van gerechtige wraecke.* Alzoo heeft hy de Vrouwe laten gaen , en hy selve is met sijn gevolgh voort gereden.

18.
Otho.

Wanneer hy nu de saecken in Italia bevredicht hebbende weder te rugge toogh , en by geval die kerck quam aen te zien , begint hy om de klachte en sijn beloften te dencken , en beveelt daer terstondt de Vrouwe by hem te ontbieden. Wanneer deselve terstondt daer op by den Keyfer quam , en van de schennis gewag gemaect wiert , seyde sy : *Doorluchigh Keyser , de man over de welke ik voorheen geklaeght heb , is nu mijn man geworden , en ick heb al een kint by hem , en alsoo die verongelijkingh vergeeten.* Neen soo niet , antwoorde de Keyfer daer op : by Othoos baert , hy zal daer gevoelen van hebben , want of gy te samen met malkanderen over een komt , sulcks voert geen gesagh over de Heylige Wetten : en daer op dede hy den man terstont het hooft af-slaen.

Crantzius Lib: 3.

Siet hier een ander van dien selven aert. Seecker Grave had op de Jacht een boeren deerne met geweld verkracht. De Vader van de dochter , geeft Hartogh Carel van Bourgondien de saeck te kennen , maer konde den naem , noch de staet van den schender beschrijven. Den Hartogh doet des morgens al de sijne , in het selfde gewact , het welke sy des daeghs te vooren aen hadden , voor hem verschijnen. Dit geschiet , en alsoo komt de deerne aen sijn kleedingh en paert , haer schender te kennen. Den Hartogh , nadat hy den Grave met straffe woorden had over gehaelt , dwinght hem de Boerinne , kostelijck gekleet zijnde , te trouwen : maer daer op den Grave voor het gerecht stellende , heeft hem met de doodt doen straffen , gevende de Goederen van den Grave , soo lange sy leefde , tot gebruyck van de Boerinne. Dese groote gestrengheyt hebben veel van sijn Hovelingen niet bedecktelijck mispresen , dewijl de ongelijckheyt van het Houwelijck , straffe genoegh scheen te zijn ; waer op hy te ge-

19.
Carel van
Bour-
gondie.

moet voerde : het bysonder ongelijk , moest door een bysonder , maer het openbare , door een openbare straffe geboet worden.

Cyriacus Spangenh.

20.
Acindi-
nus,

Wy kunnen niet nalaten , een aardigh Voorbeeld , hoewel ouder in tijd , hier voor te stellen. Ten tijden van den Keyser Constantius Acindinus , bestierder van Antiochia , als hy een schuldenaer , die een pont gouts aen de gemeene schat-kist verschuldicht was , de schult af vorderde , heeft hem gedreygh , indien hy op seeckeren dagh , die hy gestelt hadde , het schuldige gout niet betaelde , dat hy om het leven zou gebracht worden. Derhalven , dewijl de schuldenaer in een seer quade gevangenis gehouden wiert ; en deselve evenwel sijn schult niet konde betalen , begoft de gevreesde dagh aen te komen en te naderen. Dese had een seer schoone Vrouwe ; maer van geen middelen , waer mede sy haren man konde te hulp komen ; door wiens schoonheyt , als seecker rijk Man ontsteecken was , en die wel wist , dat haer man in dat gevaer stack , heeft dese aen haer gefonden , haer belovende , dat hy haer voor eenen nacht , indien se hem te wille wilde zijn , een pont goudt zou geven. Sy , als wel wetende , dat sy geen macht over haer lichaem hadde , maer wel haren man , bootschapte hem , seggende : sy waer bereyt voor haer man het selfde te doen , indien hy die heere van haer echte lichaem was , en denwelcken sy haer gantsche kuyfheyt verschuldicht was , als van sijn saeck sulcks begerde te geschieden. Haer Man daer over aengesocht , bedanckte haer daer voor , en heeft bevolen dat sulcx zou geschieden , oordeelende geensints een overspel te zijn , dewijl zulcx van harent wegen geen lust , maer een groote liefde tot haer man , en alles uyt sijn bevel en wille vereyschte. De Vrouwe dan komt tot de Hoeve van den Rijcken , en die oneerbare heeft gedaen dat hy begeerde , en sy heeft het gout ontfangen. Maer hy die het selve gegeven had , heeft haer met bedrogh het gegevene weder benomen , leggende een diergelijcken bundel met aerde , in de plaets van het goudt : het welcke als de Vrouwe nu te huys gekomen zijnde , onderwandt , vliegth sy op de straet , en roept wat en door wiens last sy sulcx gedaen had , spreeckt den bestierder en Landt-vooght aen , bekent alles en toont wat bedrogh men haer gespeelt had. Als toen de Landt-vooght eerstelijck schuldigh , als die door sijn dreygementen , het werck daer toe gebracht had , doet een uyt-spraeck , als velde hy het vonnis over een ander , dat'er uyt de goederen van Acindinus , een pont gouts in de gemeene schat-kiste zou gebracht worden : maer dat de Vrouwe , als Meestersche

over

over dat Landt, daerse de aerde van ontfangen had, zou in-gevoert worden. Dit scheelt van het ander, omdat de overspeelder wel zijn goederen verloor, doch het leven behield, dat hem mede behoorde ontnomen te zijn geworden.

Augustinus.

In het Jaer 1547. wiert een borger van Como in Italic, een Manflagh schuldich zijnde, in de banden bewaert. Zijn Vrouw van een schoone gedaente zijnde, over haers mans leven bekommet, gaet nae den Spaenschen Oversten, die haer man gevangen hieldt, in aller ootmoedigheyt, en brengh alle mooghlijcke redenen by, die tot verlossinge van haer man mochten dienen, den welcken de Overste antwoorde: dat'er een gemakkelijcken wech, tot verlossinge van haren Man was, indien sy zijn lust wilde in-volgen. De Vrouw verstaende dat haer Man, sonder verlies van haer erbaerheyt, niet konde verlost worden, geeft haer Man met groote smarte, de wille van den Heer te kennen. Hy uyt begeerte tot zijn leven, raedt zijn Vrouwe dese gelegentheyt niet te verwerpen. De Overste of Stadt-vooght, zijn wil met de Vronwe vervult hebbende, beveelt daer en boven, dat men hen noch twee hondert Ducaten zoude tellen, het welcke geschiet zijnde, en de Vrouwe nu seeckere hoop van haers Mans verlossinge hebbende, soo laet de Stadt-vooght den Man wel uyt de gevangenis gaen, maer doet hem terstondt weder vatten, en op nieuw vast zetten, en terstondt het hooft af-slaen. De Vrouwe hier over ten alderhooghsten bedroeft, heeft de gantsche saeck, gelijkse lagh eerst haer vrienden, en daer na Gonzaga den Hartogh van Ferrara, te kennen gegeven. Gonzaga dit stuck wercks van den Stadt-vooght verfoeyende, heeft den schender by zich ontboden, en beschuldicht hem over zijn snoode lust en schandelijcke trouwloosheyt. Hy van zijn misdaet over-tuyght, bidt ootmoedelijck om vergiffenis, maer verkrijght die niet: want Gonzaga beveelt voor eerst dat hy de twee hondert Ducaten de Vrouwe weder sal geven, en noch seven hondert andere daer by-voegen, en daer op een Priester doende komen, de weduwe zou trouwen, maer zulcx geschiet zijnde: als hy sich nu met zijn nieuwe Bruydt meende te vermaken, doet hy den Oversten terstondt aen de galgh hangen.

21.
Borger
van Co-
mo.

In het jaer 1506. ontrent den tijdt van Christus geboorte, seecker Doctor in de Rechte, en Advocaet tot Constants, beminde de Vrouw van een Procureur, of Pleyt-bezorger van het Hof. Dese vernomen hebbende, dat sy met hun beyde in de baet-stove, te samen hun vermaeck

22.
Advocaet
van Con-
stants.

namen , verzorgt zich van een goeden roskam , komt in de badt-stove , daer hy den Rechts-geleerden soo heerlijk begint te ros-kammen , dat sijn oog en uyt sijn hoofd gehaelt , en sijn huut en schandige deelen af-geruckt zijnde , den ellendige drie dagen daer aen stierf. Geen minder wreed-heyte heeft hy tegen sijn Vrouw gebruyckt , evenwel dat hy haer niet totter doot toe soodanigh geroskamt heeft , verhinderde de vrucht die sy droegh.

Chron: Casp: Hedion: 4. part.

Wy zouden hier menichte van vreemde stoffe kunnen by-brengen , maer vresen dat dit Hoofst-stuck , de andere te verre te boven zou groeyen. Wy zullen dan met twee of drie anderen besluyten. Hier vooren is verhaelt wat schande het overspel van den Koninck Roderick , met de Dochter van den Grave Julianus , het Spaensche Rijck heeft toe-gebracht , hier moeten wy noch een later Voor-beelt van dien selven aert by-brengen.

23.
Caiasty
Haveci.

Caiasty Haveci , Overste van den Turckschen Keyser van kleyn Armenia , had een Dochter van een uyt-nemende schoonheyte , dewelcke den oppersten Beglerbey seer beminde , en evenwel de selve , door geen middelen tot sijn wille konde brengen ; heeft den selven een Jacht tusschen de Stede Carachmit en Meridim aengestelt , en doet den Landt-Vooght , die in de Stadt Meridim zich onthielt , aen-zeggen , dat hy na de Jacht by hem ter Herberge wilde komen. Hy dan komende ontrent den avondt , wordt seer beleefdelyck van Caiasty ontfangen , maer liet niet nae soo voor als nae het avontmael desselfs Dochter , met soodanige vleyeryen te bejegenen , dat haer Vader wel lichtelyck konde mercken , wat sijn begeeren was. Na het avontmael versoect hy , dat men een danssery zou aen-rechten , het welke lichtelyck verkregen hebbende , danst de Beglerbey met de Dochter , maer op een weynigh eerbare of betamelijcke wijze. De Vader Caiasty ondertusschen deed drie hondert Mannen sich voor het Paleys vaerdigh houden , en onderdies op het gebaer van zynen gast wel letten. Wanneer nu de dans ge-eyndicht was , en de tijd van slapen aen-quam , begeerde den Beglerbey van den oversten Caiasty , dat hy sijn Dochter wilde bevelen om by hem te slapen : maer als zulcx den Landtvooght seer beleefdelyck weygerde , seyde de andere tot hem : *Indien gy mijn wille niet in-volght , zal ick u de zenuwen uyt het lichaem doen halen , alsoo dooden , en de honden voorwerpen ; oock uwe Dochter de snootste van myne slaven overgeven* : te gelijk zich na de Moeder keerende , belasten haer de Dochter te beveelen met hem te gaen. Caiasty tot dit uysterste gebracht zijnde ,

zijnde , grijpt met de uysterste gramschap sijn dagge , en steeckt die den Beglerbey in het lichaem , en die nu ter neder geleght zijnde , hebben de drie hondert die in de Wapens gereet stonden , de dienaers van den Beglerbey , die tsestigh in het getal waren , mede om het leven gebracht . Dit stuck wercks dan aldus uyt-gevoert hebbende , is Caiasty na dat hy de Stadt Meridim , wel met besettingh voor-zien had , met een groote troep Ruytery , na den Sophy of Koninck van Persie gereden , en roepende sijn hulp aen , met sijn gantsche gebiet hem in handen gevallen : waer door het Turcksche Rijck geen kleyn verlies geleden heeft . Dit is voorgevallen in het Jaer 1540 .

Braitach.

Wanneer de Paus Clements de Achtste Regeerde , ontstondt tusschen den Pauselijcken Stoel , en de Stadt Ferrare eenige geschillen . De Paus selve , om de groeyende tweedracht by te leggen , is zelve daer heen gereyft , nemende onder andere gevolgh sijnen Neef Aldobrandino met zich . ^{24.} Aldobrandijn. Dese terwijl hy de Stadt door wandelde , heeft sijn dartele oogen op een schoone borgers vrouw geworpen : en op dat hy tot sijn schandelijck vergenoegen mocht geraecken , heeft hy , nemende de gelegentheyt van haers mans af-wesen waer , zich naer haer huys begeven , alwaer hy de Vrouwe tegen haren danck geschonden heeft . De Man uyt de Misse weder te huyskomende , en siende een deel op-passers voor sijn deur staen , was verwondert wat de oorfaeck daer van mocht zijn ; en vraeght derhalven seer nauw aen de bueren , wat vremdelingh in sijn af-wesen , tot sijnent mocht gekomen zijn . Dese berichten hem , dat de Neve van den Paus daer ingegaen was , en daer al wat lange binnen vertoeft heeft , en raeden hem dat hy zich niet te lichtvaerdighlijck in huys begeeft . Dese hen gehoor gevende , heeft zich een weynigh te rugge gehouden , tot dat de overspeelder uyt-gegaen was : wanneer hy zich na sijn huys begeven , en gaende in de slaep kamer van sijn Vrouw , de selve met het hayr om het hoofd zittende , gevonden heeft . De Man lichtelijck begrijpende , wat Treur-spel in sijn af-wesen aldaer gespeelt is , treckt sijn geweer , en slaet sijn Vrouw het hoofd af , en brengt het selve onder sijn mantel nae den Paus , en vertelt hem sijn daet niet de oorfaeck daer van , over het welcke zich de Paus foodanigh vergramt heeft , dat hy sijnen Neef beval de Stadt (daer hy nu al uyt-geweken was) te verlaten . Vorders is van den Paus tegen sijnen Neve niet gedaen : hoewel de beledichde Borger een strenge wraeck verwacht had . Waer door de selve seer vergramt zich nae Romem begeven heeft ,

we ziende haer Man van een vast besluyt, valt hem te voet, bid en smeect dat hy haer wil sparen, sy zou terstont uyt het land trecken, maer al te vergeefs. Carpezan haect den beul voor den dagh, die aerselt het werck te beginnen, maer vreesst indien hy weygert, dat het met desen verwoeden mensch sijn beurt vallen zou. Carpezan moedicht hem aen, ontbloot selve sijn knielende Vrouw den hals, die den beul niet sonder schrick het schoon, maer trouwloose hooft af-slaet. Het doode lichaem met het hooft, en alle vercierfelen, heeft Carpezan terstondt in een kist, al toe-bereyt geleght, en doen begraven. Hy selve begeeft zich naer Hollandt, doch komt korts daer aen weder in't Leger.

Deselve.

Siet noch een ander Voorbeeld van wreetheyt, doch niet uyt een selfde oorfaeck Seker Cornet, als hy met sijn troepen uyt Oldenzeel reed, heeft sijn Vrouw die droncken was, (want voor het uyt-trecken, hadde de spitsbroeders wacker gedroncken) en van het paert viel, doch door zatheydt niet weder op kon staen, op dat hy met haer sijn reys niet verachteren zou, met een kogel doorschooten.

27:
Wreetheyt van een Cornet.

Deselve.

Een derde en een vierde zullen wy hier by voegen, om na onse beloften dit tweede by het eerste Hooft-stuck te brengen: spreekende het eene van Liefde, en het andere van haet tusschen getrouwde lieden, hoewel eenighints van de faeck af-wijckende, het welcke wy met verlof van den Lezer, op ons nemen.

28:

Wanneer tusschen den Koninck van Polen, en de Tartaren het Tractaet stondt, volgens het welcke de Koninck gehouden was de Tartaren een Jaerlijcksche schattinge te geven: hebben de Tartaren, dewijl de Polen de selve niet op-brachten, een in-val in Polen gedaen, verwuestende alles wat hen voorquam: op die wijze nochtans, dat daer de Tartar meester was, de selve geboot te vragen, met wie men het hielt? om na de gelegentheydt der borgeren, ofte woede of te sparen: en indien de overwonnene seyde, het met den Tartar te houden, wiert door den overwinnaer, sachter met hen gehandelt, die ontfangende de schattingh, dan daer mede heen gingh. Het gebeurde nu dat seecker Overste onder de Tartaren, vallende in seecker Slot, met het getrocken geweer in de kamer quam, in de welke des Heeren Vrouwe zat, terwijl hy selve, siende den gewapenden gast, zich achter de tapijten had verschoolen. De

29:
Poolsch Edelman;

T

Bar-

Barbaer vraeghde de Vrouw, volgens de gewoonte, met wie sy het hielt? Dewelcke antwoorde, met de sterckste. Als ondertusschen den Heer van anderen gesocht, maer niet gevonden wiert, is den Oversten, hebbende de schattingh ontfangen, daer mede weer heen gegaen. De Pool toen weder uyt sijn schuyl-hoeck te voorschijn komende, toonde zich foodanig over dese antwoort van sijn Vrouw vergramt, dat hy terstondt sijn houwer trock, en haer daer mede het hoofd af-sloegh, het welcke hy soo den Koninck Sigismundus Battory toe-bracht, dewelcke zich over dat onge- woon stuck wercks ten hooghsten verwonderde, doch ondertusschen tegen den wreedten, niet anders besloten heeft.

Boitel.

30.
Schama-
cische
wreet-
heyt.

Dat een Man sijn Vrouw doodt, is dan soo ongewoone faeck niet, maer ongewoon, indien niet ongehoort is het geen gy hooren zult. Maer het is een Barbarische wreetheyt van een Barbaer, jae een Barbaerheyt selve. Men spreeckt hier van geen giftmengers of mangsters, welckers heymelijcke lagen, ten minsten sonder schijnbare wreetheyt zijn, en het quaet van de Natuer selve, onder haer schijn bedeckt. Maer geeft my eens een overschrocken gelaet, op het gestorte echte bloet, en oogen die sonder verduyfteringh, een pandt van lit tot lit stervende, kunnen zien. Tot Schamachy een plaets op de Grensen van Persia, was een Vrouw, dewelcke vresende de gramschap van haer Man, haer huys verlaten, en sich by den Gefant van den Koninck van Polen, een Heer uyt Georgia, om beschermt te worden, begeven had. Als nu haer Man vernomen had, dat sijn Vrouw sich by den Gefant onthielt, heeft hy de selve dien af-gevordert. Maer als eerst den Gefant weygerde, haer, die hy in sijn besherminge genomen had, hem over te leveren, heeft hy, verkrijgende het gesagh van den Vorst der Stadt, die den Gefant veel leets dreygden, ten waer hy van eens anders Vrouw sich ontsloegh, eyndelijck haer weder in handen gekregen. De Vrouwe aldus weder op sijn begeren, tot hem te huys gebracht zijnde, heeft hy, naer veel andere pijnigingen, van al haer kleedren ontbloot, en op een hout, na de wijze van een kruys gemaeckt, uytgestreckt, en met sijn eygen handen niet geschrickt te villen, en alsoo levende, en swaerlijck aen haer doodt komende, het vel afte stroopen; het welcke hy in sijn kamer op hangende, zijne andere Vrouwen, dewelcke hy, na de wijze van het Landt, verscheydene had, ten toon gestelt. Het gesleurde en gevilde lichaem, heeft hy buyten voor de honden geworpen.

Het

Het Derde HOOFD-STUCC.

Eer met de Dood geboet.

An de Dochters van Phædon, is een Voorbeeld by de Ouden, dewelcke als de deitigh Tyrannen van Athenen, hun Vader gedoodt hadden, door de zelve in de gasterye voortgebracht, en naect te dansen gedwongen wierden: dese sijn met een vrywillige doot geboet, en om te gelijk hun kuyfheyt, voor het geweld der Tyrannen te beschermen, malkanderen omhelst, en zich alsoo in een put geworpen hebben. Een diergelijck Voorbeeld heeft onse tijdt voortgebracht.

7.
Dochter
van Phæ-
don.

De Prins van Condé, als in het Jaer 1628. de Koninck Louis de derthiende, Rochel met een lange en scherpe Belegeringe druckte, heeft de Stadt Pamier, behoorende onder Provencen, voor den Koninck met de Wapenen aengetast. Den Hartogh van Beaufort, die voorheen die van Montauban geluckichlijck onderstandt had toegebracht, heeft sich selven met vijftien hondert Krijgs-knechten in de Stadt geworpen; vermaende de Belegerde seer, dat sy geen Voorwaarden met Condé zouden aengaen, dewijl onder sijn bescherminge het beleghe verlenght konde worden, en geen hoop tot ontfet ontbrack: Maer soodanigh hebben de dreygementen van Condé dese Stedelingen verschrickt, dat deselve selfs noch qualijck den Vyandt gezien hebbende, op overgeven begosten te dencken; jae selfs de Prins, als hy slechts aenquam, en noch geen geweld gebruykt had, te gemoedt gingen, zoo dat Beaufort nauwelijcks tijts genoeg had, zich met de zijne in het naeste Bosch te begeven. Hoewel nu de Borge- ren zich van selfs, en sonder eenigen tegenstandt, aen de trouwe van den Prins hadden overgegeven, heeft men evenwel niet minder tegen deselve gewoet. Want het Krijgs-volck, de poorten en wegen met genoegsame besettinge voorsien hebbende, bestaen aenstonts de Borge- ren aen te tasten; en al wat hen voorquam, zonder op eenige geslacht of ouderdom acht te slaen, te vermoorden, de Vrouwen met geweld te schenden, en alles alsoo met moorden, rooven, en overlafte te plegen, te vervullen. Ontrent drie hondert Vrouwen, om geen schenderyen van het woedende Krijgs-volck uyt te staen, hebben zich te samen gevoeght, en gelijcker-

2.
Vrouwe
van Pa-
miers.

handt in de nevens-vloeyende stroom geworpen , en alsoo een vrywillige doodt , voor een smadigh leven verkoosen. En ick weet niet door wat raserny op dien tijdt , foodanigh tegens de Protestanten en onroomsche , selfs van de mede-borgers , en inwoonders van een en de selfde plaets gewoet zy : Want als in het selfde Jaer de Stadt Lions door de Pest aen-getaft wiert , hebben de borgers de schult van dat quaet de Hugunooten of Protestanten te last geleght , en van de selve seventhien om den hals gebracht , onder de welke een van den Roomschen Godts-dienst was , die den Predicant niet ongelijck zijnde , daer voor gedoodt is geworden. De Borgers seyden of de uyt-stroyers verzierden , dat de selve gewoon waren met eenigh boos Venijn de kloppers te bestrijcken , door welckers aen-raecken , het vergif door de leden drongh , en de lieden alzoo ombracht.

Wassenaers Historie.

3. Van Mallonia de Roomsche Edele Vrouwe , seght *Suetonius* aldus , in Mallonia. het leven van Tiberius , hoe seer hy gewoon was met het leven van de zelf doorluchtige Vrouwe te spelen , is klaerlijck door de doodt van seckere Mallonia gebleecken. De welke voort-gebracht zijnde , en yets meer te lijden weygerende , hy de aen-brengers tegen-gefelt heeft , latende niet af , de beschuldichde sonwijlen in haer woorden te vallen , en te vragen of sy noch geen berouw had ? tot dat sy het gerecht verlatende , zich naer huys begeven , en met het stael gedood heeft : opentlijck den stinkenden en rouwen ouden grijn , sijn vuylen mont verwijtende. Waer uyt een schimp-woort in de Attellanische slot-vaersen , van de naest speelen ontstaen is , dat een ouden Bock , de van de Geyten leckt.

Suetonius.

4. Wanneer de Koninck van Polen Stephanus Battory , met het Beleggh van Dantzich onledigh was , en de Moscoviters nemende dese gelegent-
 Vrouwē van Wendenau, heyt waer , een in-val in Lijf-landt deden , daerze het Slot en de Stadt Wendenau , een groote en stercke Vestingh vermeersterden , en aldaer tegen alle Geslachten en Jaren met moorden , schenden , en andere schrickelijcke geweld plegginge , dapper aengingen , is dit gedenckwaerdigs voor-gevallen. Als die geene die in het Slot gevluucht waren , dese wreetheden der Russen sagen , hebben sich de selve tot wanhoop gebracht zijnde , met hun Vrouwen en kinderen , steeckende de brandt in het Bus-kruyt ,
 om.

om het leven gebracht, op datse met blijkelyck gevaer van eer en onkuyf-
heydt, niet in handen van sulck een wreden vyand zouden vallen, gelijk
sulcks door *Laurentius Mullerius* wjtloupingh beschreven wort, voegende
daer by; dat dese daet niet alleen voor de Lijf-landers, maer oock de
Moscoviters selve beklæglijck, en verwonderlijck is geweest. En hoe-
wel de Godts-geleerden van Riga, tegen dese Vrouwen en Dochteren,
die zich selven in desen uystersten noot, uyt vreesse voor een bitteren vy-
andt, om het leven gebracht hadden, in hun Predickingen seer uytvoe-
ren, en hun daet verwierpen, soo kan evenwel een yeder oordeelen, of
sy niet beter hebben gedaen, met door een vrywillige doot, daer alle
onderstant af-gesneden was, hun eer en kuyfheyte te behouden, als de sel-
ve eenfoo wreden vyand ten proye over te geven.

Camerarius, derde Deel van sijn Meditatiën.

De selve Schrijver voeght daer dit by: Ick heb goet gedacht (seght hy)
hier by noch een oud Voorbeeld van standvastigheyte en kuyfheyte te voe-
gen, namentlijck van Camma, een Galatiscche Vrouwe, dewelcke de
nakomelingen een eeuwige gedachtenis van een heldachtige, hoewel hey-
dēnsche deught, nagelaten heeft. Dese (seght *Plutarchus*) van een seer
bevallijcke schoonheyte, een Vrouwe van Sinatus, een Heer van Galata
zijnde, wiert van Synorix de aldermachtighste van dat gewest, seer be-
geert, dewelcke ziende by het leven van haer Man, de Vrouwe nocht tot
overspel te kunnen brengen, noch oock eenigh geweld aen te doen, heeft
Sinatus gedood. Het Priesterfchap van Diana, van geslachts-wegen Cam-
ma-cygen, was haer een toe-vlucht en vertroostinge van haer jammer;
in wiens Tempel sy zich den meesten tijdt onthielt, latende niemant by
sich komen, hoewel sy van veel machtige Mannen gevrijt wiert. Als nu
oock Synorix haer van trouwen derfde doen aenspreecken, heeft zy sich
niet vreemt daer van gehouden, noch sijn daedt soo seer beschuldicht, als
tot welke hem niet sijn boosaerdigheyte, maer de groote liefde tot haer
aen-gedrongen had. Synorix dan vertrouwende op Cama, komt by haer
om haer ten Huwelijck te versoecken. De Vrouwe gaet hem tegen, en
gevende hem de rechterhandt, leyt hem by den Altaer van Diana, alwaer
als sy de helft van een soeten dranck, diese met Venijn vermenght had,
gedroncken had, heeft sy de rest Synorix te drincken aengeboden. Nae
dat deselve gedroncken had, heeft sy overluyt een klægghlijck geluyt ge-
maeckt, en haer mans naem aenroepende, geseght: *Desen dagh ver-*

5.
Camma.

wachtende ó Sinatus , waerste Sinatus , hebbe ick het bittere leven kunnen verdragen , ontfanght my nu blijdelijk , hebbende uwenhalven desen schelmischen Man gestraft , en u nu een gesellinge soo in de doot als in het leven geworden. Synorix in een Ros-bare van daer gevoert , is korts daer aen gestorven. Camma schrijftmen dat noch dien dagh , en den volgenden dagh geleest heeft , en seer blijdelijk en vrolijk gestorven is.

6. Hier toe zou mede wel behooren , het geen op het Graf van Glaphy-
Glaphyra ra tot Napels gelesen wordt : de welcke na haers Mans doot , haer ech-
teloosheyt niet konnende beweren , sich zelve in het graf van haer Man
gestooten heeft. Maer die beyde dese Voorbeelden , by het eerste Hooft-
stück van dit Boeck wil voegen , zal niets onhebbelijks doen.

Honsdorf.

7.
Boeren
dochter
tot Ber-
court.

Hoort hier eenige verscher Voorbeelden , uyt onse geschiedenissen. Ter-
wijl den Hartogh van Anjou , in het Jaer 1578. op de grensen van Ne-
derlandt volck vergaderde en wierf , lagh een Hopman , du Pont genoemt ,
met sijn Vaendel tot Bercourt , wachtende op de ordere van den Hartogh.
Hy zelve lagh ter Herberge by een eerlijk Huys-man , Joan Milet ge-
noemt. Terwijl hy aldaer was , verliefde hy op de outste van drie doch-
ters , Maria genoemt , en ontfagh sich niet deselve den Vader (terwijl sy
aen de tafel zaten) ten Huwelijck te versoecken. Maer de oude Man de
beleefste woorden die hy konde , gebruyckende , bestont dit ongelijck Hu-
welijck af te bidden , waer door den Hopman seer vergramt zijnde , den ou-
den Man uyt de kamer dreef , en de dochter met geweld verkrachte , ge-
vende haer daer na mede sijn Soldaten ten besten. Een weynig daer na , als
se weder aen de tafel faten , schaemde sich desen geweldenaer niet , onder
veel andere boefachtige redenen , de Dochter over het vermaeck haer door
hem en de sijne aengedaen , te beboerten ; welcke smaet de deerne niet
konnende verdragen , heeft deselve een mes dat op de tafel lag genomen ,
en den Capiteyn daer mede doot gestoocken , dat hy onder de tafel rol-
de. Na dese daet begeeft sy sich op de vlucht , maer door het Krijghs-
volck achterhaelt zijnde , hebben haer dese aen een boom gebonden , en met
kogels doorschooten. Maer de Vader ondertusschen sich wech packende ,
haelt de Boeren in het ronde by malkanderen , dewelcke door de snoot-
heyt van het stuck wercks bewogen , al het Krijghs-volck daer omtrent om-
cingelt en doot geslagen hebben.

Meteren. 8. Boeck.

Tot

A.H. fec

Tot Rijffel trachte een ander Hopman , de Dochter van een Rechtsgeleerde mede te schenden , nemende de gelegentheyd waer , dat haer ouders , en andere van het huysgesin niet by der handt , of anders door hem versonden waren. Maer terwijl hy daer mede besich is , neemt de Dochter sijn ponjaert , en doorsteect den schender daer mede van achteren , en reddert alzoo haer Eerbaerheyt. Maer hy noch eenige dagen in het leven blyvende , en door een edel lectwezen geraeckt zijnde , heeft de Maeght niet alleen sijn doot vergeven , maer oock tot sijn Vrouw getrouwt , en Erfgenaem van al sijn Goederen gemaect.

8.
Dochter
tot Rijf-
fel.

Deselve.

Latende een oneyndelijke menichte van oude Voorbeelden varen , sulen een of twee versche hier by-voegen , van onse verdorvene Eeuwe , of tot een roem of tot een schande. Terwijl desen droeven Oorlogh van het Jaer 1672. met Vranckrijck en Engelandt duerde , doet den vyand , onder het beleyt van den Hartogh van Luxenburgh Montmoranci , terwijl de Prins van Orangie met het Beleg van Charleroy besich was , een in-val over het ys in Hollandt , en tast de twee brave Dorpen Swammerdam en Bodegrave aen. Wat stucken van Fransche moetwil en wreetheyt aldaer gepleeght zijn , is elders te sien , dit eene staet ons slechts aen te merken. Sekere boere Maeght , onder veel andere gewelt en schenderye , van een of meer franschen hebbende moeten lijden , is eyndelijk in handen van een Bevel-hebber geraeckt : die haer , dewijlze schoon was , na dat hy met gewelt sijn lust met haer geboet had , weynigh-geacht heeft. Als nu de af-tocht geblasen wiert , wilde hy haer met sich nemen , en sy gedwongen te volgen : sagh weder een anderen hoop Franschen op haer aenkomen , weshalven vresende door dese weder aengerant en geschonden te worden , valt sy voor den Bevel-hebber op de knyen , en bid hem , gelijke meermalen had gedaen , dat hy sich over haer ontfermen , en haer doode wilde , en dewijl sy onkundich in de tael , hem met geen woorden seer konde bewegen , toont sy hem haer blooten boesem , en bid met biggelende tranen , om de doodt. Hy haer soo beter verstaende , heeft haer uyt een goddeloos medelijden , een kogel geschoncken.

9.
Holland-
sche
dochter.

Een ander die sich en haer kuyf heyt , de trouwe van een Switzers Hopman had aenbevolen , siende dat die man , hoe seer hy sulcx oock wenschte , haer tegen het gewelt der aen-vallende Soldaten niet konde beschermen , werpt sich selven in den brandt van een buer mans huys , dat in de vlamme stondt , en heeft soo haer kuyf heyt , diefe anders niet bewaren konde , het vyer opgedragen.

Het

Het Vierde H O O F T - S T U C K .

Jaloufye.

Y stellen hier nu voor dese bekende drift de Jaloufye , een kint van de Liefde , gelijk eenige willen , oordeelende dat dese niet sonder Jaloufye , of Min-yver zou kunnen zijn. Voor my , het leght by my zoo niet , is het een kint , het is seeckerlijk een bastaert , en van een anderen Vader , by de Moeder van onse Ziele geteelt , en dat seeckerlijk van geen beter Vader , als den Duyvel zelve : tén minsten zoo wy uyt de uyt-werckselen van dese lijdinge kunnen sien , die op welck een gront oock gebouwt of geplant , niet als jammer en ellende , distelen en doornen voortbrenght , daer de rechte Liefde die uyt Godt is , geen quaet denckt , heeft dit gedrogt hondert oogen , om stoffe tot voetzels van haer selven , en by-gevolg van het uysterste verderf uyt te vinden. Dit is het paert van Sejanus , dat sijn bezitter niet als het uysterste ongeval bescheert. Seeckerlijk dit quaet in haer eygen wezen is doodelyck , immers verderffelijck , wanneer het een sachter naem van af-gunst krijght , wordt het een weynigh belacchelijcker , maer woet als een zoet Venijn , aldermeest op die het bezit. Wy , voor als nu Treur-speeligh gesint , zullen het u van de minste slaghe niet voorstellen , en maer in foodanige bloedige of treurige Verwen , die ons zeggen genoeghsaem bewaerheden zullen.

v.
Cianip-
pus.

Cianippus Koninck van Theffalie , had een schoone Vrouwe , Leucone genoemt , getrouwt , van de welcke hy al voor-heen een beminnaer was geweest : Hy nam sijn meeste vermaeck in de Jacht , en in het wilde bosch niet alleen Harten en Hinden , maer oock wreeder gedierte als Leeuwen , wilde Swijnen , en diergelijcke te belagen. Hy sich meer als Leucone wel aen-genaem was , sich daer mede besich houdende , en misfchien door de heete liefde , die hy de Wout-Godinnen droegh , sich te koelder tegen sijn Vrouwe toonende , verweckte in haer een na-bedencken en Min-yver , of wel haer Bed-genoot , onder schijn van de Jacht , eenige andere Minneryen in het Wout onderhielt ; gaet sich om zulcx uyt te vinden , in de ruygte van het bosch verbergen : Maer het was wat anders dat sy aldaer vandt. Terwijl sy aldaer verborgen zat , geviel het dat

dat de honden een Hart nae-jaegende , haer in het kreupel-bosch ontmoeten , die meenende eenigh Wilt gedierte te vinden , de ellendige Min-yverende Leucone , eer sy geholpen konde worden , verslonden. De Koninck haer Man volghde sijn honden op het spoor , vint sijn bloet-reeckels den eenen besich met een been , den ander met een arm , een derde met het schoone hoofd , of andere deelen van sijn lieve Leucone , en vindt zich daer door foodanigh aen het hart getroffen , dat sijn wanhoop geen wegh of spoor voor reden vindende , hem bewoogh sijn woedende handen aen zich selven te leggen , verzellende in haer doot , die hy wat te weynigh in haer leven verzelt had.

Parthenius.

Trebia Roomsch Edel-juffer , van een Rijck huys af-gekomen , was aen een Edel-man getrouwt , die seer van haer bemint was ; maer sy och arme ! kon sich niet in-beelden dat haer Man haer beminde , maer in tegendeel dat hy meer trek tot een ander hadde , en dat dese de gene was , die haer van het uysterste genoeg van haer Huwelyck beroofde. De geduerigheyt van dese inbeeldinge , maecte haer soo swaermoedigh , dat sy als geen voorwerpzel kon verdragen. Haer oogen stelden haer niet als verschrickelijcke Chymeren en Monsters , en haer gedachten niet als bedrieglijcke en valsche denck-beelden voor. Haer Man eyndelijck den aert van haer sieckte erkennende , socht haer geduerighlijck de ydelheydt van haer na-dencken voor oogen te stellen ; beswoor haer te willen geloven , dat hy noyt eenige bestelde neyginge als tot haer had gehad : Sy op een tijdt als haer Man daer mede bezig was , voer hem weder met een hevig en ontsstecken gelaet te gemoet , (daer en boven door een quader geest gedreven zijnde) sy konde anders geen geloof of gevoelen van hem hebben , en spoogh daer en boven een werelt van lasteringen haer Man in het aengesicht , en daer op een kleyne dagge , uyt haren sack halende , stack die sich selven in den boesem , onder dese woorden : *Ick zou op u trouweloosheyt geen acht hebben geslagen , maer mijn bewarenden geest , heeft my maer al te seeckere teeckens daer van gegeven , ach ! gy zult noyt sulck een getrouwe Trebia weder vinden.* Het besluyt van dese woorden , was het besluyt van haer leven ; als dat sy noch al stervende , seyde : *Ach ! ick sterve om dat ick u te seer beminne.* Haer Man die dit ongeval niet had kunnen beletten , maecte haer een treffelijk Graf met een Tombe , op wiens vlackte twee poorten waren uytgebeelt , de eene open , door de welcke twee kleyne naeckte kinderen in-gingen al schreyende , hebbende dese woorden rontsomme : *Het be-*

2.
Trebia.

sluyt van een Stief-moederlijke Natuere , is onschouwbaer. Aen de andere die half open was , sagh men twee lachende kinderen , met dese woorden : Goedertieren besluyt van een Moeder Natuer.

Theatre de Boitel.

3.
Chilperick.

Dit was een Jaloufye en nae-bedencken sonder gront ; maer menichmael heeftze wel foodanige redenen , datse weynigh van ondervindinge scheelen , en van nae-dencken in een seecker vermoeden veranderen , gelijk wy gaen verhalen. Chilperick , Koninck der Francken of Franschen , hebbende sijn Godtvruchtige en Eerbare Huys-vrouwe , Galfonda verstooten , en eyndelijck gedood : Trouwde de snoode en oneerbare Fredegonda , dochter van Athanais , Koninck van Spangie tot sijn Huys-vrouwe , maer met welck een geluck zullen wy hooren. Dese Fredegonda beminde Landerick , haer Mans Hof-meester. Het gebeurde op seeckeren dagh , dat de Koninck ter Jacht zoude gaen , die eer hy noch te paert gingh zitten , stillekens , als om haer te verrassen , in der Koninginne kamer gingh , en haer met den rugge naer hem toe vindende staen , sloegh haer soetelijck met het rijfken dat hy in sijn handt droegh , op den rugge. Sy sonder sich om te keeren , meenende dat Landerick daer was , vraeghde waerom staet gy my Landerick ? met by-voeginge van eenige woorden : de welcke Chilperick hoorende , is die stillekens heen ge-gaen , met groote ontsteltenis van sijn gemoedt , evenwel niet sonder reden vermoedende , dat de Koninginne met desen Landerick al vry yets most uyt-staende hebben , daerse zoo vry mede was. Hy volvoert sijn voornemen , om te Jacht te gaen , gelijk hy voorgenomen had : Onder-tusschen overleggende , wat hem in dese gelegentheyt te doen stont. Maer de Koninginne wel merckende , datse haer mont misgepraet , en den Koninck in vermoeden gebracht had , en derhalven voor haer leven , en dat van Landerick beducht , beraet sich met hem , om den Koninck te dooden : En sonder vertoeven , wanneer de Koninck des nachts van de Jacht quam , is hy in de lage gevallen , die hem van Landerick waren geleght , en alzoo in het Bosch vermoort.

Honsdorffius.

4.
Justina.

Justina , een Roomsche Jonck-vrouwe , gesprooten uyt een van de Door-luchtichste en Rijckste Huysen van Romen , en aen een Edelmam na haer staet getrouwt , had al de Volmaecktheden die in een Vrouwe van haer

op-

op-voeding konden vereyscht worden. Sy was met een uyt-steeckende geest begaeft, en onder veel andere gaven, raecte de snaren van een luyt soo konstighlijck, dat sy de zelve als sprecken dede. Dese en haer andere bevalhijkheden, verweekten haer veel Minnaers, haer straet klonck des nachts van avond en morgen Gespeel, sonder dat het zelfde meer haer heit, als met genoeg aen-trof, en oyt haer Eerbaerheyt daer door by yemandt verdacht wiert, als alleen by haer Min-yverende Bed-genoot, die oordeelende al dese Galanteryen en gunst-gaven, nootsaekelijck met de oneerbaerheyt van sijn Vrouwe verzelt te zijn: in zulck een woede ont-stack, dat hy, dit begaefde Schepsel, in raserny, met sijn swaert het hart doorboorde.

Histoire Romaine.

Johanna, Koninginne van Spangie, Moeder van den Keyser Carel de Vijfde, en Ferdinandus, die nae dese den Keyserlijcken Kroon gedragen heeft, was zoo Jalours en Min-yverende, omtrent haer Man Philippus den Eersten, dat sy daer door in een swart-gallige quellinge verviel. Dese haer swaermoedigheyt van dagh tot dagh toe-nemende, bewoogh den Cardinael Ximenes, haer sonwijlen sijn vertroostingte toe te brengen, onder vertooninge, op welke lossen gronden haer vermoeden geveelticht was. Sy evenwel bleef altoos in den selven staet, met voorwendinge, dat sy, van haer Man, den Koninck niet bemint wiert. Evenwel gaven de vertroostingte van desen Cardinael, al eenige verlichtingen, met'er tijdt aen haer swaermoedige gedachten, soo dat sy besloot, om door verandering van lucht, veranderingh van geest te krijgen. Tot dien eynde begeefze sich na de Nederlanden, maer besloot aldaer op de schoone, die sy meende, het bezit van haer dierste pant te hebben, zich zelve te wreucken: en wetende dat de Koninck menichmael haer hayr, als het grootste gedeelte van haer volmaecktheyt, gewoon was te prijzen, valt op de Jonckvrouw, zijnde van haer gevolgh, en doet haer het hayr kael af scheeren, en haer aen gesicht op sulck een wijze mishandelen, datse sich zelve niet meer geleeck, en buyten gevaer scheen, den Koninck meer tot liefde te zullen bekooren. De Koninck dit verstaende, was daer over soo vergramt, dat hy sijn Vrouw in de gevanckenis dede zetten. Sijn Heeren, en veel andere Vorsten van Europa, deden alles wat sy konden, om sijn toorn te versachten, maer alles was vergeefs, hy wilde geen Vrouwe of een ander hebben. Aldus bleef sy lange van haer Konincklijcke Staet en vryheyt berooft, en als men nu eyndelijck beslooten had, haer weder uyt

de naere gevanckenis te verlossen, is sy ondertusschen in het midden van veel quellingen, en jammer-klachten, treurichlijk gestorven.

Gamezius, in het leven vanden Cardinael Ximenes.

6. Ladislaus de Vierde, Koninck van Hongarye en Bohemen, had minnelijcke gemeenschap, met een Edele Jonck-vrouw, wanneer nu dese Koninck, met de Dochter van Carel den Achste, Koninck van Vranckrijk stont de trouwen, heeft dese by-sit, niet konnende verdragen, dat hy tegens sijn beloften haer gegeven, met een ander in den Echt treden zou, den Koninck in het Bat, met een appel, die sy met een vergiftig mes in tweeën had gesneden, vergeven.

Comminaus. Lib. 10. Camerarius 2. Deel.

Het Vijfde H O O F T - S T U C K.

Liefde tot het Vaderlandt.

Onder al dese by-sondere werckingen der Liefde, kunnen wy dese Edele drift niet voor-by gaen, die soo veel voortreffelijcke Mannen, sich selven en veele Eeuwen heeft kunnen doen overleven. Hier toont in der daet dese lijdinge een by-sondere kracht, al de andere soorten zijn met eygen nut vermengt: Hier stort sich dese Liefde met volle kracht, op haer voorwerpzel uyt, en is soo verre van haer nut wech te dragen, dat de dood de belooinge meenigmael wort, van sulck een droeve, doch over Edele plicht.

1. Horatius Cocles. Laet ons van Horatius Cocles, C: *Plinius* sien. Porfenna (seght hy) Koninck der Hetrusche, als hy de verdrevene Targuinen weder in de Stadt Rome socht te herstellen, en ten eersten den Janiculum ingenomen had, is Horatius Cocles (soo genoemt, om dat hy in een anderen strijt sijn eene ooge verlooren had) voor de houte brugge blyven staen, en heeft aldaer der Vyanden Slagh-ordre op en tegen gehouden, tot dat de brugge achter hem af-gebroocken was: inet dewelcke hy in den Tibur gevallen, en soo gewapent als hy was, tot de sijne overgeswommen is. Om dese daed,

is hem soo veel landts van wegen de Stadt gegeven , als hy in eenen dag konde om-ploegen : gelijk hem mede een beelt in Vulcanus Tempel op-gerecht is.

C. Plinius.

Van Mutius Scævola , seght de selve. Als Porfenna de Stadt Romen belegerde , is Mutius Scævola Cordus , een Man van een Romeynsche standtvastigheyt , by den Raedt gegaen , en heeft verlof om over te loopen versocht , belovende den Koninck te dooden. Verlof gekregen hebbende , begeeft sich in 't Leger van Porfenna , en heeft aldaer , zijnde bedrogen , een van de Grooten , voor den Koninck gedood. Gevat en voor den Koninck gebracht zijnde , heeft hy sijn rechterhandt in het vyer van den Altaer gestooken , eyschende dese straf van haer , om datse in het dooden gemist had. Van waer als hy door des Konincks barmhertigheyt af-getrocken wiert : seyde hy , als in vergeldinge , dat'er drie hondert foodanige mannen tegens hem geswooren hadden. Door welcke saeck hy verschrickt zijnde , den Oorlogh af-geleght , en pants-lieden ontfangen heeft , aen Mutius sijn eenige beemden over den Tybur gegeven , en een beelt is hem oock eershalven op-gerecht.

2.
Mutius
Scævola.

Deselve.

Van de dood van het geslacht der Fabien , seght de selve. Wanneer de Romeynen tegens Vejenten Oorloghden , heeft het geslacht der Fabien , deselve voor hun by-sonder tot vyanden begeert , en sijn drie hondert en ses in 't getal , onder den Borgemeester Fabius vertroocken , en als sy nu menichmael voordeel behaelt hadden , hebben sy by de stroom Cremera hun Leger geslagen. De Vejenten sich tot bedrogh keerende , hebben eenigh vee in hun gesicht gestelt , waer op de Fabien uyt-komende , sijn in lagen gevallen , en tot een toe om-gebracht. Den dagh op de welke dit geschiet is , is onder de onheylige gestelt , en de poort waer langhs sy uyt-gegaen sijn , is de schelmische poort genoemt. Een van dat geslacht om sijn jonck-heyt te huys gebleven , heeft dat geslacht , tot op Quintus Fabius Maximus voort-gezet. Welcke Annibal door sijn vertoeven gebroocken heeft , en daer door de vertoever genoemt is.

3.
Fabien.

Deselve.

Laet ons van eenige weynige die volgen , *Valerius Maximus* hooren.

4. Codrus. Codrus de Koninck van Athenen, als door een groot Leger der vyanden, het Attifche gebiedt verfwackt, en te vyer en te swaert verwoeft wiert, is nyt wan-trouwen van de menfchelijke hulp, nae de Godt-fpraeck van den Delphifchen Apollo gekeert, en heeft door fijn Gefanten gevraeght, op wat wijze defe foo fwaren Oorlogh zou konnen af-geweert worden? Apollo heeft geantwoort: dat de zelfde ten eynde zou komen, indien hy door vyanden handen quam te sneuvelen; het welcke niet alleen tot Athenen, maer oock in het vyandige Leger bekend is geworden: waer door aldaer verkondicht is, dat niemandt het lichaem van Codrus zou beledigen. Als Codrus hier kenniffe van kreegh, heeft hy fijn Konincklijke Cieraden af-geleght, en een gemeen gewaet aen-getogen, en fich een troep vyanden die om voeragie uyt waren, voorgeworpen, en een van de felve, met fijn snoey-mes of fickel wondende, bewogen hem omte brengen. Door wiens onderganch het verderf van Athenen verhindert is.

Valerius Maximus.

5. Themistocles. Themistocles, den welcken fijn dapperheyt een overwinnaer, en de verongelijkingh van fijn Vaderlandt, tot een Velt-heer der Perfianen gemaect heeft, om fich van het zelfde te be-oorlogen, te vryen: heeft ftieren bloet, het welcke hy in de Offerhande, in een fchael vergaert had, gedroncken, en is alfoo voor het zelfde Altaer, als een treffelijk Slacht-offer van Liefde, neer-gevallen: Door welcke gedenckwaardige doot te wege is gebracht, dat Grieckengen anderen Themistocles van nooden heeft gehad.

Defelve.

Als op het midden van de marckt van Romen, met een groote en fchierlijke gapinge, de aerde quam in te facken, en door de Godt-fpraecke geantwoort was, dat defelve alleen met die faeck konde vervult worden, door het welcke het Roomsche volck het meefte vermocht: is Curtius, en van moet en geflacht een feer Edel Jongelingh, verftaende dat onfe Stadt, door Dapperheyt en Wapenen, voornamentlijk uyt-ftack, met fijn Oorloghs-cieraden, op-getoyt te paerde geftegen, en heeft het beeft met fterck-fteecken der fpooren, van boven neder in die diepte gedreven, op de welcke al de Borgers eerfhalven, om ftrijt vruchten geworpen hebben, en terftont heeft de aerde haer eerfte gefalte weer gregen.

Val: Maximus.

Als

Als tuffchen die van Carthago , en de Cyreniers , over de Landt-palen een hevich twiften was ontftaen : is ten laetften goet-gevonden , van beyde zijde , op een tijdt Jongelingen te fenden , en dat de plaets daer fy by een quamen , de bepalingh voor beyde de volcken zou zijn. Maer op defe wijze zijn twee Broeders van Carthago , Philæni genoemt , ontrouwelijk , voor de geftelde uure , met haest voor uyt gelooopen , en hebben de bepalingh des te verder genaect. Het welcke als die van Cyrene verftonden , hebben fy na langh kibbelen , eyndelijck , om door de hardigheyt van de Voorwaerden , het ongelijck om verre te werpen , toe-gestaen , dat fy die bepaling zouden aen-nemen en toe-ftaen , indien de Philænen fich aldaer levende wilde laten begraven. Maer de uyt-komft heeft hun raet bedrogen ; Want de felve fonder marren , hebben haer lichamen aende Cyrenenferen , om met aerde bedeckt te worden , overgegeven.

6.
Philænes

Deselve.

Marcus Attilius Regulus, Burgemeester, heeft over de geflagene Salentijnen gezegen-praelt, en is de eerste geweest , die een Vloot naer Africa overgevoert heeft, en van de Vloot onder Hamilcar, drie-entfestig lange Schepen of Galeyen , twee hondert Sleden , en twee hondert duysent Menschen vervoert. In sijn af zijn , heeftmen sijn Vrouw en kinderen , om hun armoede , stadts onderhout gegeven. Hy daer nae door bedrogh van eenen Xantippus , een Lacedemonisch soldaet , gevangen en in den Kercker geworpen zijnde , is , na dat hy gefwooren hadde , indien hy geen vrede verkreegh , soo wederom te komen , na Rome gefonden ; Maer hy heeft in den Raet , de Voorwaerden af-geraden , en is , verwerpande sijn Vrouw en Kinderen , weder nae Carthago gekeert , alwaer hy in een houten-kift , met spijckers , met het scharp nae binnen , beslagen zijnde geleght , en door waecken en pijn af-geiment is.

7.
Marcus
Attilius.

C. Plinius.

Timoleon van Corinthen , had een ouder Broeder , Timophanes genoemt , maer van een geheel anderen aert , als die reckeloos en doorquade vrienden , die hy altoos om en by sich hadde , foodanigh bedorven , dat hy nu alreets begeerte tot de dwingelandye voede. Men geloofde dat hy dapper in den Oorlogh , en versmader van alle gevaer was , en had de borgers daer toe gebracht , dat deselve hem , als een Oorlogs en dapper Man , tot Overste over hun Heyr stelden : in welke plichten , hy Timoleon tot een mede-hulper had , dewelcke sijn gebreecken of verberg-

8.
Timoleon.

de

de of verminderde, maer het goede van sijn natuere op-pronckte en prees. In den Strijt der Corinthiers tegens de Argiven en Cleonæers, is Timophanes, als leyder der Ruyteren in een groot gevaer gekomen, zijnde van sijn paert, dat een slaghe ontfangen had, af, en in den hoop der Vyanden geworpen, oock een gedeelte der verwanten verstroyt door vreefe, en maer weynige andere, tegen veele kommerlijck strijdende, gebleven. Als dit Timoleon, die onder de swaer-gewapende Krijgs-lieden, in de ordeninge was, vernam, is hy toe-gelopen, en heeft Timophanes, daer hy lagh met sijn schilt bedeckt, en veel pijlen en slagen, van nae-by, op sijn wapenen en lichaem af-schuttende, ter nauwer noot de Vyanden af-gekeert, en sijn Broeder gereddert. Laet ons dese plichten van een Broeder, nu een borger zijnde, aen-mercken, op dat mach blijcken dat Timoleon door geen haet, maer door liefde tot het Vaderlandt gedreven, foodanigh tegen sijn Broeder gewoet heeft. De Corinthiers daer na vresende, dat, gelijk hen oock voor-heen gebeurt was, sy van hun verwanten verstrickt, de Stadt mochten komen te verliefen, hebben besloten, drie hondert soldaten te onderhouden, en stelden Timophanes als hooft over de zelve. Hy gerechticheyt en eerzaamheyt aen een zijde stellende, heeft terstondt betracht, de Stadt sijn macht te onderwerpen, en een groot getal van de voornaemste borgeren, sonder bekende oorfaeck gedood hebbende, slaet de twinglandy aen. Dit wiert van Timoleon niet feer wel op-genomen, dewelcke sijns Broeders onvroomheyt, als sijn eygen ongeval aen-merckte, en daer over eerst met woorden, sijn broeder aen-getaft hebbende, hem vorder vermaent heeft, die ontsinnige en rampzalige begeerlijckheyt af te leggen, en eenige verbeteringe der verongelijckingen tegens de borgeren te soecken: Als nu sijn broeder dese vermaninge met versnadinge af-wees, heeft hy uyt sijn naefte vrienden Æscheylus, wiens suster Timophanes getrouwt had, en uyt sijn gemeenzame een dichter, die Theopompus Satyrus, en Ephorus, en Timeus Orthagorus noemen, tot zich genomen, en is eenige weynige dagen daer na, met de zelve by sijn broeder gekomen. Dewelcke eenstemmig, met de meeste smeekinghe ter werelt hem hebben gebeden, zelfs nu eyndelijck te bedaren, en tot sich selven te komen, en van sijn voornemen af te staen. In het begin begoft hy met hun woorden te lacchen: maer als hy daer nae tot granschap en ongenoegen uyt-viel, is Timoleon een weynigh ter zijde gewecken, en heeft sijn hooft bedeckt, en geweest: De twee andere hebben met hunne swaerden, Timophanes gedoodt.

Plutarchus,

Dese

Dese dingen sijn wel in der daer oud, maer voortreffelijck, en nauwelijcks zal eenige eeuwe ons diergelijcke beschaffen: echter ontbreecken ons Vaderlandt hunne lichten niet, die noch hun leven, noch hun middelen, voornamentlijk in dese onse laetste Oorlogen gespaert hebben, en door geen nootwendigheden, als alleen door liefde tot het Vaderlandt gedrengen, sich ten doel voor de Vyanden gestelt hebben; van de welke eenige weynige dingen te verhalen, af-gunstigh, en alles voort te brengen, te lange zou sijn.

Het Sesde H O O F T - S T U C K.

Bloet geweld aen-gedaen.

W Y hebben hier achter veel van verscheydene soorten van liefde, en haer onderscheydene werckinge gesproocken, nu sul-

Room-
sche
Voor-
beelden;

len wy voor eerst eens sien, wat driften dese schoone en krachtige beweginge konnen te boven gaen, en wat geweld bloet en natuer kan aen-gedaen worden. Het is alzoo in de stant der dingen bestelt, dat yeder sijn strijdigheyt heeft; dit heeft de Natuere zelve aldus toe-gerecht: maer wie zou meenen dat dese wijze Baer-moeder, yets zou konnen voor-brengen, het geen tot haer vernietigingh zou konnen dienen. Het venijnich gedierte evenwel bederft de locht, uyt de welke het haer voetzels treckt; maer erger vinden wy in de Menschen, die tot reden en liefde geschapen, doch tot sulck een hoogen maet verdorven sijn, dat de verderffelijckste schepselen daer by geensints te vergelijken staen. Al dit zullen menichte van Voorbeelden goet-maecken, in de welke wy niet spaerzaam zullen sijn.

Wy zouden hier konnen by-brengen een Horatius, die sijn Suster sich bedroevende over de doot en nederlaegh van een Bruydegom, terwijl haer Broeder, en haer Vaderlandt overwinnaers waren, met sijn eygen handt om het leven braght. Over een Epimanondas, en een Manlius Torquatus, die hun eygene sonen, om datse buyten ordere gestreden, hoewel overwonnen hadden, hebben doen dooden. Eenen Aufidius, die sijn zoon mede, om dat hy van den aenhangh van Catilina was, met sijn eygen handt gedoodt heeft, onder een verwijt dat hy hem niet voor Catilina, maer voor sijn Vaderlandt geteelt had. De Vrouwe en Dochters

van Minyas, Koninck van Barzia, die lust tot menschen vleesch krijgende, hun zoon en broeder Hippatus omgebracht en gegeten. Maer daer na sich zelve gedoodt hebben, ter gedachtenis van het welke hun Mannen, by toe-latinge van de Wet, jaerlijcx een vrouwe op Bacchus vier-tijdt, diese Agrionia noemden, Offerden: maer onse stof is hier wat te overvloedigh toe. Eenige oude moeten wy evenwel verhandelen.

2.
Climeus.

Climeus Prince van Argos, verstiet sijn Vrouwe, de wijze Epicasta, en behielt twee zoonen en een dochter Harpalice, wiens wonderlijke schoonheyt, alle oogen en gedachten tot zich trock. Haer Vader selve wiert op haer verliest, en had soo veel onnatuerlijckheyt, als macht en geweld, om haer tot sijn snoode begeerte te brengen, en dat door een middel van haer voetster. Dit Treur-spel duerde tot dat Harpalice van een Heer Alastor genoemt, ten Huwelijck verfocht, en verkregen wierdt. Maer dit Huwelijck baerde een geduerige quellinge, in het hert van Climeus, die niet konde verdragen, dat een ander de om-helsinge van sijn dochter genoot. Hy dan door een rasende diift gedreven, ontroofde Harpalice weder uyt de armen van haren Man, en hielt haer tot Argos, in het ooge van de gantsche werelt, als sijn by-zit. Maer sy dese ongebondentheyt van haer Vader niet konnende verdragen, scheurde haer kleynen broeder in stucken, en gaf haer Vader, op een maeltijdt daer van te eten. Climeus hier over doot sijn dochter met een mes, en voorts zich selven op haer lichaem.

Euphorion.

3.
Periander.

Periander Prins van Corinthe, hoe onverbiddelijck hy oock voor sijn onderdanen was, had evenwel soo veel bevallijckheyt, dat hy sijn eygene Moeder, tot liefde bewoogh, soo verre dat dese dwase niet als middel socht, om tot haer begeerte te komen. Sy wist haer zoon Periander de bevallijckheyt van een schoone Vrouw, die sy seyde, hem te beminnen, zoo smaeckelijck voor te dragen, dat dese Prins na veel weygeringen toestondt, dese onbekende Minnaresse te wille te zijn. Wanneer de nacht gekomen was, en hy by dese vrouwe zou gaen leggen, vermaende hem sijn Moeder niet tegen de zelve te spreecken, of haer woorden af te ver- gen, uyt vreesse van de Vrouwe te beschamen, gelijk oock geen licht in de kamer most zijn, en alzo leyde sy zich in het bedde van haren zoon. Dit geluckt haer voor die reyze: en alzo wilde sy in dese snoode bloet- schande volharden, tot dat ten laetsten Periander, begeerigh om te we- ten wie dese schoone was, heymelijck een kaerffe in de kamer verborgde,

en

en alzoop-ſtaende , om haer te ſien , bevand dat ſijn moeder ſijn by-ſlaep was. Dit voorwerpzel waerlijck was machtigh genoegh , om hem in een ſteen te doen veranderen , eyndelijck bewoogh hem de raſerny ſoo verre , dat hy ſijn handen in haer bloet zou gewaſſen hebben , ten waer ſy , geduederende ſijn verbaeſtheyt de vlucht had genomen. Periander ſocht haer om haer ſnoode onkuylſheyt te ſtraffen , maer ſy quam hem voor , en ſtack ſich ſelven met een mes , het hart af.

Parthenus.

Cleops Koninck van Egypten , had door het op-bouwen van een Pyramide , ſich ſelven ſoo van gelt ontbloot , dat hy ſijn eygen dochter tot onkuylſheyt overgaf : maer deſe Princeſſe deſe ſmaet en dwangh niet konnende verdragen , heeft met een mes haer eygen Vader gedoodt.

^{4.}
Cleops.

Twee jonge Soonen van Ceter , Koninck van Thracie , die de eene Scellis , en d'ander Caſſamēnos genoemt waren. Namē oorlof van hun Vader , en gingen om avontueren , ſoo men ſeght , om door eenige voortreffelijcke daden , by vreemde volckeren hunnen naem doorluchtigh te maecten : en in der daet dit hun edelmoedich voornemen , had hen ſeeker geluckt , indien de af-gunſt niet tuſſchen beyden gekomen was. Hun eerſte tocht was op het Eylandt de Strongijloſ , en daer na Naxus genoemt ; en van daer 't zeyl gaende , vielē in Peloponneſus , en plonderde dat ; doen het zelfde met Theſſalie , en toonden ſoo aen verſcheydene geweſten , de kracht en dapperheyt van hunne armen. Aldus maecten ſy ſich ſelven rijck in buyt en roof , dieſe op de overwonnen behaeldt hadden : maer deſe dingen , die anders oorzaeck van hun geluck geweest mochten hebben , waren nu het begin en uyerſte van hun verderf. Onder de gevangens dieſe na het Rijk van hun Vader brachten , was een ſchoone Jonck-vrouwe uyt Theſſalia , Pancrate genaemt , op de welke deſe twee Princen beyde ſeer verlieft waren : Hier uyt ontſtondt tuſſchen hen beyden , in de plaets van broederlijcke liefde , een bittere vyandſchap , foekkende elck van beyden het bezit van deſe gevangene , en daerom het verderf van ſijn broeder en deel-genoot ; gelijk de liefde geen macker voor al dulden kan. Het geen tot noch toe maer gedachten waren geweest , quam eyndelijck tot woorden , bepleytende een yeder ſijn recht : maer alzoo ſy de beſte pleyters niet waren , als dienende een meestersche , die niet konde verdragen , in het ongelijck geſtelt te worden , quamen ſy van woorden tot wercken , taſtende malkander ſoo geweldigh met hun ge-weer aen (als ſochtenze de geſchiedenis van Eteocles en Palynices , de twee Thebaenſche broeders te herhalen) dat ſy beyde doot ter neder ſtorten.

^{5.}
Sonen
van Ceter

Andriſcus in Historia Naxienſiu.

6.
Clotilde.

Het was eertijds een wijze in Vranckrijck , geheel langh hayr te dra-
gen. Meroüe een van hun eerste Koningen , en Clodomir , maecten
voor al daer grooten staet van. De Duytschers waren de vindere van dese
ydelheyt , en onder de Grooten was geen achtige voor yemandt , die
met dese hangende locken niet half bekleet was. Clotilde , vrouwe van
Clodomir , toonde boven allen , wat liefde sy dese lange hayren toe-
droegh. Dese Vrouwe had verscheydene Mannen gehad , en van yeder
der selver kinderen behouden : maer sy socht alleen de tweelaetste zonen
die sy by Clodomir had , voort te zetten. De verachtige en kleyne
staet die sy van de andere maecte , was de oorzaeck van dit treurig on-
geval ; want sy ciede en queecte de hayren van haer jonger zoonen foo-
danigh , dat de ouder daer een groote afgunst over aen-namen , in-voegen
dat sy de hoofden by een steeckende , om een besluyt te maecken , tot
stuttinge van dese verontwaerdige , die hen aen-gedaen wiert , sy eenen
genoemt Arcadius na hun Moeder sonden , dewelcke in de eene hant een
swaert , en in de andere een schaer droegh : dewelcke de Moeder be-
val of het hoofd of het hayr , van haer kleyne zoonen af te laten snijden.
Maer sy , overwonnen door gramschap , belaste Arcadius de Koningin
haer outste zoonen , aen-gaende dese kinderen te zeggen : dat , soose dan
t'eeniger tijdt , geen Koningen stonden te worden , sy hen liever doodt
als geschooren wilde sien , en liet derhalven beyde haer kinderen , door
Arcadius om-brengen.

*Hottomanus in Francogallia.*7.
Pausanias

Sich tegens sijn Vader of Ouderste vergriepen , is de wraecke des He-
mels op sijnen hals halen. Pausanias , zoon van den ouden Agesilaus ,
Hooft-man der Lacedemoniers , was gekocht om sijn Vaderlandt te ver-
raden , en de Stadt Sparta in handen van den Koninck Xerxes te geven ,
ontfangende daer voor vijf hondert talenten gouts : Alsoo was Sparta ge-
levert , indien haer oude voorstander Agesilaus , die niet voor de trouw-
loosheyt van sijn zoon bewaert had. Pausanias dan begeeft zich op de
vlucht , en wijckt de wapenen van sijn Vader , sonder ergens een see-
kere wijck te vinden , maer wel de knagingh van sijn gemoedt , die hy
over al met zich voerde. Eyndelijck begaf hy zich in een Tempel , om
aldaer sijn seeckerheyt te vinden , maer vant'er sijn graf : want Agesilaus
wetende dat hy daer binnen was , deed al de deuren en poorten toe-
metzelen , en alle gaten toe stoppen , om hem aldaer van honger en raserny
te doen vergaen. Gelijck hy aldaer in gebreck en wanhoop stierf , nae
dat

dat hy al de Beelden , Altaren , en wat hy ontmoete , onder schricke-
lijke vervloeckingen , verwoest en vernielt had. Dit wort aldus onder
getuygenis van *Plutarchus* verhaelt : Maer wy bevinden dat dese *Paufa-*
nius , niet door *Agésilas* , maer door de *Ephori* of *Op-zienders* , in den
Tempel van *Minerva* , aldus op-gesloten is geworden , naer het getuyge-
nis van

Æmilius Probus.

Leucippus zoon van *Xanthius* , Prins der *Lyciënen* , in rechte af-komst
van *Bellerophon* af-gesprooten , was de dapperste kamp-vechter van sij-
nen tijdt. Hy oeffende sich in alderhande Oorlogs-oeffeningen , en toon-
de sulck een heerlijke prael , dat de *Lyciënen* hem als een half Godt ach-
ten. Maer het geen sijn roem om verre wierp , waren misdaden die hem
onder de snootste der menschen stelden. Hy wiert op sijn eygen *Suster*
verlieft , doch hy kreegh eenigen tijdt daer na , soo veel vermoogen op sich
selven , dat hy sijn snoode begeerlijkheden meester wiert ; maer dese vuyle
brandt daer na weder op-stijgende , bad hy sijn *Moeder* zelfs , dreygde
en swoer haer om te brengen , indien sy sijn suster niet beval , sijn snoo-
de lusten te wille te zijn. Dese onnatuerlijke en al te vreesachtige moe-
der , wiert dan de verfoeyelijke uytwerckster van dit goddeloos bedrijf,
en maeckte dat haer verfoeyelijke zoon sich met haer dochter vermengde.
Ondertusschen die gene die aen dese *Princessse* verlooft was , gaf den *Va-*
der Xanthius dit vuyle werck te kennen. De oude Man meende daer
over te ontzinnen , en sloegh derhalven nauwe acht op sijn bloet-schandi-
ge kinderen , met meyninge hen te dooden. Die sijn huys met een god-
deloose smet besootelde , en komt by nacht in de kamer van sijn dochter :
en meenende te vinden die hy socht , ontmoete sijn dochter , en brenght
haer om het leven. Terwijl de *Vader* bezich was met sijn suster te doo-
den , komt *Leucippus* die niet verre van daer was , vol rasernye toe-ge-
loopen , en verblint van woede , doodr , sonder te weten wie hy voor
hadde , sijn eygen *Vader* , die de beul van sijn suster was geweest , nae
het welcke hy vluchte , en zich een nieuw verblijf op-socht , komende
by de *Stadt Ephesen* , alwaer hy zich *Opper-heer* van het *Landtschap Cre-*
tinea maeckte. Van sijn eynde hebben wy niet.

Boitel.

Wanneer eertijds het *Hartogdom* van *Holsteyn* , onder veel *Graven*
verdeelt was , heeft de menichte der beheerders veroorzaeckt , dat , ter-
wyl

8.
Leucip-
pus.

9.
Hartwijk:

wijl een yeder fijn eygen voordeel focht , de gemeente door fware laften gedrukt wiert. Als nu boven alle anderen de Grave Adolph van Zegebergh fijn onderdanen feer overlaſte, en den Adel van Holſteyn niet minder te plagen viel, heeft hy een grooten haet van de ſelve tegens zich verweekt. Een dan uyt den Adel , Hardwijck van Reventlow genaemt, door al deſe overlaſten bewogen, heeft beſloten deſe quaet-aerdigheyt van Adolph te ſtraffen , voornamentlijk daer hy ſagh , dat de Grave Gebhard van de andere ſnoodelijck verlaten, en door armoede gedrukt wiert, zijnde andersints de Heerſchappye boven alle waerdigh. Deſe dan, focht hy de goederen van Adolph , als de ſelve beter waerdigh zijnde , toe te voegen ; het welcke op dat't ſonder gerucht mocht geſchieden, begeeft hy zich des nachts, met eenige die van fijn beſluyt bewuſt waren , door eenige om-wegen naer het Slot van Adolph , en aldaer de meuren overgeklimmen hebbende, valt in de ſlaep-kamer van Adolph , alwaer hy van hem begeerde , dat hy de wapenen af-leggen , en zich aen hem overgeven zou : Maer de Grave heeft zich ſoo lange met fijn geweer verdedicht, tot dat hy door Hardwijck gedood wiert. By den Grave was nu een jongelingh in dienſt, zijnde de zoon van deſen Hardwijck , den welcken de Vader, nae dat hy den Grave gedoodt had, van gelijcken om-gebracht heeft , op dat de zelve , indien hy over bleef, niet ſchuldigh aen verraaderye (als had hy hem toegang gegeven) zou geacht worden.

Cramzius Lib. 8. Saxonia.

To.
Mitrio.

Mitrio een rijck en vermaert Edelman van Verona , had drie zonen, de ſnooſte en ongeregelſte gedrochten diemen konde bedencken. De overdadige verquiftinge die ſy deden , brachten hunnen ouden Vader tot de uyerſte wanhoop. Sy beroofde hem fijn goederen , quelden , vervolghden hem , en maecten een bordeel van fijn huys. Geen middel was'er om hen daer uyt te drijven , nademael ſy van de voornaemſte van de Stadt zijnde, alle tegen-gewelt lichtelijck te boven quamen. De oude Vader had zich ondertuſſchen van fijn Ampten ontflagen , om hen groot te maecten, en ſoodanigh was de vergeldinge van deſe onnatuerlijke zonen: die noch daer-en boven fijn grijze hayren beſchimpten en beſpotten , te meer dewijl de jaren en de quellingen , hem genoegzaam van fijn geſicht berooft hadden. Deſe ongeluckige Vader dan, niet langer de ſinaet van fijn kinderen kennende verdragen , verbande zich ſelven uyt fijn huys en Vaderlandt, tot dat hy eyndelijck , na dat hy een wijl fijn broodt

broodt gebedelt had , van honger en dorst quam te sterven. Naer sijn dood heeft het gemeene volck hem begraven , en een Graf-schrift ter gedachtenisse op-gerecht, luydende aldus : *Merrius de goedertierene en rijke , daer na kreupel , oudt, en een blinden bedelaer ; verjaecht door drie kinderen , en twee gevryde slaven , ben van dorst gestorven. Siet hier mijn droeve begraef-plaets , die my onbekende hebben op-gerecht. Op dese plaets ruste ick , en mijn affche en mijn gebeenderen. Ick verwerpe dese kinderen. Ick wil niet dat sy in dit Graf leggen. Ik loochene dat sy uyt my gesprooten zijn. Ick onterve hen lieden. Seght dit Reysiger , en laet my in rust. Ick hebbe geleest hondert en vijf-en-twintigh Faren , drie Maenden , en twee Dagen. Sijn vervloeckelijcke Soonen wilden zich tegens dit Graf-schrift stellen , maer het volck , verdrietigh over hun snooden handel , heeft hen verwoedelijk om-gebracht , en alzoo hun grouwelijcke trouweloosheyt , tot een voorbeeld gestraft.*

Appianus.

Willem Seton , Schots Heer , en Gouverneur of Stadts-vooght van Bernic , geduerende de geschillen en Oorlogen , tusschen de Koningen van Engelandt en Schotlandt , betuygde door sijn Oorloghs-daden , tot de voorstant van sijn Vaderlandt geboren te zijn : gelijk hy oock sijn twee zonen , in voorstant van het zelfde aldus verlooren heeft. De eene wiert in een schermutzel gevangen , en de andere in het beleggh van Bernic , tot Pantfman aen de Engelschen gegeven , tot na-kominge van een Voorwaarden , indien de Belegerde binnen seeckeren tijdt niet verloft wierden , dat sy de plaets zouden overgeven. Wanneer nu dese tijd gekomen , en de Koninck Eduard , die voor de plaets lagh , noch niet op-geflagen was , maende deselve Seton , over sijn Voorwaarden , volgens de welke hy de plaets over te geven gehouden was. Seton echter konde daer niet toe verstaen : De Koninck van Engelandt dreygde hem , met het om-brengen van sijn twee zonen , die hy in handen had , en tot dien eynde doet twee galgen op-rechten , in het aenzien van Seton , en de gevangens daer heen leyden. Dese schandelijcke straffe , deed het vast besluyt van Seton waggelen , staende aldus tusschen twee uystersten , sijn kinderen op sulck een snoode wijze te moeten verliezen , of sijn Vaderlandt te zien t'onder-brengen : Het eene bewoogh hem tot een natuerlijk en smartelijk mede-lijden , het andere tot een helddadige stantvastigheyt ; maer een kloekmoedige Vrouw , de Moeder van sijn kinderen , trock hem uyt die twijfelmoedigheyt :

Hes

Hoe Ridder Seton, (seyde sy) hebt gy geen meerder trouwe over u? zijt gy een vyand van uwen Koninck en sijn staet geworden? Erkent gy den roem van uw voorgaende Daden niet? die ons huys onder de voornaemste van dit Rijk hebben doen uyt-munten; neen, neen, mijn Man, verjaeght dese droefheyt uyt u hert, en plant alleenigh in u gemoedt, dat het gemeene voor het bysondere best moet gaen. Wy hebben niet kostelijcker als ons vaderlandt, dat ons gequeeckt heeft, en onse trouwe die onse achtinge bewaert: Het korste leven is het alder beste, en onse twee kinderen stervende, zullen voor het gemeene best een eeuwige roem nalaten. Ick ben noch jongh en bequaem meer kinderen te krygen, al verliesen wy dese. Dese krachtige redenen, toonden soo veel gewelds op Seton, dat deselve besloot de welstant van sijn Koninck, en de trouwe hem verschuldigt, boven sijn natuerlijke liefde te stellen. En daer op volghde dat de Koninck Eduard beyde sijn zoñnen, in sijn aenschouwen dede op-hangen. Het ware wat wonders, indien wy tegenwoordigh veel zulcke Voorbeelden van stantvastigheyt vonden, en de oudheyt van veel roems berooft.

Buchananus, de rebus Scoticis.

12.
Romilda Hoe veel verscheelt de trouweloosheyt van dese, met die geweldige trouw van desen edelen Schotsinan. Cacan Koninck der Anarianen of Scijtische Hunnen, van welck volck sonder sucht en mededoogen de Geschrift-boecken veel gewachts maecken, belegerde in het voortsetten van sijn overwinninge veel plaetsen en sterckten, omtrent de landtpalen van Italie, en overwon den eenen voor en den anderen nae, en komende nu in het Hartogdom van Friuli of Forum July, gelijk het by de Latijnen wort genoemt, sloegh zich voor de Stadt Aquilæa, ordinaer verblijf van Gifulphus Hartogh van Triuli, neer, van welke plaets hy de wallen met sijn wapenen dede beven: maer de zelve besweeck geenzints voor al sijn geweld, en toonden een tegenweer, die Cacan vry twijffelmoedigh over de overwinninge maeckte. Maer de meeste swackte van dese plaets was daer binnen, en noch meer inwaerts in het hart van Romilda, Huysvrouwe van Gifulphus. Dese dartele Princeesse had van de hooghte der wallen, de Koninck Cacan gezien, en was foodanig op desen haer bevallijken vyand verliest geworden, dat sy hem dede weten, indien hy haer voor sijn Vrouwe wilde aen-nemen, sy hem de Stadt in handen leveren zou. Cacan nam de voorwaerden aen, beloofde haer te trouwen, en wiert door dese middel meester van de Stadt, daer hy heymelijck in-quam, alles te vyer en te swaert verwoefte, en den Hartogh zelve in sijn Paleys,

om het leven bracht : gelijk oock dese snoode Vrouwe na veel versma-
dingh, in haer doot de belooninge van haer onkuysche verraderye ontving.
Niet anders als een tweede Tarpeja, die voor het verraden van het Slot van
Rome, met de schilden der vyanden, ter doot toe over-laden wiert.

Histo. de Lombard.

Johan Cardinael de Medicis, zoon van Cosmus, Hartogh van Florence,
een jongh Prins vol van roem en achtinge onder de zijne, steegh op se-
keren tijdt te paert, om met twee van sijn broeders Ferdinand en Gar-
cia, en een gevolgh van huys-dienaren, ter Jacht te gaen. Hun honden
hebbende langh een Haese na-gevolght, wierden deselve ten laetsten mach-
tigh. Soo haest was het wilt niet gevangen, of daer ontstondt een ge-
schil tusschen de broeders, wiens hond of honden de vanghst hadden ge-
daen; elck willende dat de sijne daer de eer van hadden. Een quaede
geest daer onder spelende, maeckte de gebroeders foodanigh gaende,
datse van woorden tot dadelijckheyd quamen. De Cardinael vergraent over
eenige schampicheden van Garcia sijn broeder, gaf hem een oorbant: de-
se zulck een smart niet konnende verdragen, van een die noyt de Wape-
nen gehandelt had, sloegh de handt aen sijn geweer, en gaf den Cardi-
nael sijn broeder een steeck in de dye, daer hy op de staende voet van
stierf, ter oorzaeck van het overvloedigh bloet dat hem ontschoot. Een
schemzel van den Cardinael, ziende sijn meester dood ter aerde leggen,
wierp zich als een woedende leeuw op Garcia, en bracht die met sijn ey-
gen degen om. Wat Ferdinand aen-gingh, dese door sijn jonge jaren,
en een natuerlijke schrick in-genomen, vluchte met vollen ren naer het
Hof, en bracht aldaer de droeve boodschap van dat jammer ongeval.

13.
Ferdin-
and,
Garcia de
Medicis.

Giustiniana Hist: di Vinet.

Menfor Koninck van Tidore, een van de Eylanden der Moluccas, hoe
hy oock een Indiaen, en voor soo veel een Barbaer was, had groote ken-
nisse in de Starre-konst, en andere Wetenschappen: en boven dat een
ommegangh, die geheel niet woest maer beleest, en als tegen die van de
Mahumetanen in het gemeen was. Hy ontvingh de Spangjaerden en Por-
tugeesen, met groote beleeftheyt in sijn landt, en quam soo verre dat hy
het Christen Geloove aen-nam, en zich Doopen liet, latende al sijn on-
derdanen toe, het zelfde te doen. Maer de Duyvel af-gunstigh over dese

14.
Menfor.

voortplanting van den Christelijcken Godtsdienst , deed sijn staet daer voor een slaghe gevoelen , die jammerlijck was. Wanneer Menfor het Christendom had aen-genomen , verklaerde zich sijn eygen zoon sijn vyand te zijn ; doch zich niet sterck genoegh bevindende , hem openbaerlijck den Oorlogh aen te doen , deed hem heymelijck om-brengen , en zette zich in sijns Vaders Throon. Soo haest was dit niet bestelt , of dese nieuwen Tyran verboodt de Portugeesen allen handel , en belaste al de Spangiaerden die sy vinden konde , om hals te brengen : verbiedende mede aen al sijn onderdanen op sware straffe , de Christen Godts-dienst aen te nemen : Gevende alsoo den duyvel een volkome overwinninge.

15.
Edelman
van Mi-
lanen.

Een oud Edelman van Milanen , onderhielt een by-zit in sijn huys. Dese snoode niet te vrede met de om-helzinge van den Vader , schaemde zich niet desselfs zoon , tot haer snoode gemeensaemheyt aen te locken. Dese jonghman schaem-root over de onbeschaemtheyt van dese Hoere , weygerde haer niet alleen haer vuyle begeerte toe te staen , maer wierp haer daer-en-boven , een deel sinadelijcke schelt-woorden toe. Sy daer over verbittert , swoer hem wraeck : en wierp zich terstondt voor de voeten van den Vader , al klagende met bedrieglijcke Hoere-tranen , dat sijn zoon haer had gesocht te verkrachten : wetende soo veel tot het op-maken van dese duyvelsche loogen by te brengen , dat de oude Man , door Jaloursheyt gedreven , zulcx geloofde. Hy toeft niet lange , gaet nae sijn zoon , en brengt hem om den hals. Maer daer na sijn uyt-sporigheyt beterbekennende , valt in sulck een wanhoop , dat hy zich met sijn eygen swaert door-steeckt. De Hoere ondertusschen ziende soo veel bloedts om haer gestort , en sulck een schrickelijck werck , uyt haer valscheyt voort-gekomen , werpt zich selven in een put , en stierf daer. Dit mocht wel in een van de voorgaende Hooft-stucken geplaetst worden , om dat de Jaloufye hier soo krachtigh regeert , die pest die soo veel boosheyt te wege brengt. En noch niet langh geleden , een persoon soo uyt-zinnigh maeckte , dat hy vermoedende overspel op sijn Vrouw , zich selven de mannelijcke deelen benam , om daer de waerheyt van te weten.

Bandello.

16.
Vlaems
Vader en
zoon.

Maar wy gaen voort , en stellen u een seltzaam Voorbeeld van dese stoffe voor , in het welcke wy zien , hoe ver de Vaderlijcke de kinderlijcke liefde te boven gaet. Staende de geschillen tusschen een van de Graven van Vlaenderen , met sijn onderdanen , die tegens hem op-stonden en weder-

wederspanningheyt aen-rechten, wierden twee Edel-lieden, Vader en zoon, om datse de wapenen tegens hun natuerlijcken Vorst hadden gedragen, tot Gent gevangen. Het Gerecht maecte hun vonnis op, door het welke sy ter dood veroordeelt wierden. De Grave van Vlaenderen een Vorst van verstandt, en die begeerigh was om eenige zeden-drift te ondervinden, beloofde die van hen beyde het leven, die den anderen het hoofd zou af-slaen. De zoon wilde terstondt liever sterven, als den beul van sijn Vader zijn, soo wilde oock de Vader geenzints het bloet storten, dat van hem gekomen was: maer als een lievende Vader bewoogh sijn zoon met veel redenen, om een besluyt te nemen, hem die oud was te dooden, om sijn jonge leven, met het welke hy het Vaderlandt noch veel dienst konde doen, te behouden. De zoon bracht hier tegen sijn redenen by, besluytende tot sulck een onnatuerlijck werck niet te kunnen verstaen. De Vader noch krachtiger in liefde, hielt daer tegens weder aen; en bracht het eyndelijck soo verre, dat de Zoon, als met de handt daer toe geleyt zijnde, sijn Vader het hoofd af-sloegh, en door dese middel het leven behielt: waer uyt de Grave een besluyt nam, dat de liefde der ouders krachtiger zy, als die van de kinderen.

Oud-beden van Gendt.

Italie voetsstereffe van brave Geesten, voornamentlijck die omtrent de bezinninge bezich zijn, heeft eenige jaeren voorleden, de eeuwe een geduerigh schaem-root door menichte van moorderyen, in haer Heerschappye begaen, toe-gebracht. Sigismond Malatesta, onder anderen Heer van Romagnole, een Landtschap in Italie, verkrachte en schont niet alleen de Vrouwen, maer oock de schoone Jongelingen, die hy konde bekomen. Dese snoode mensch, maecte soo veel wercks van dese Bardaches en lust-jongers, dat hyze eerde als heylige vaten, en als waren anders als het zaet van den Duyvel. Dese vyand van alle tuchtige zeden, wrocht wel soo verre op sijn snoode begeerlijckheden, dat hy hem tot een vervloecte lust, tegens sijn eygen zoon Robbert verweckte, en dat hy zich voor Godt noch menschen schaemde, hem een snootheyt of grouwel te voeren te leggen, daer den Hemel de oogen voor sluyt, en sijn vyer op uyt-gestort heeft. Maer de Prins, door een anderen geest gedreven, vertoonde hem de schrickelijckheyte van sulck een misdact; maer alles te vergeefs, dit monster van de Natuer, liet zich door geen redenen bewegen: en quam soo verre dat hy sijn zoon geweld socht aen te doen. Maer dese, alle gedult en op-zicht ter zijde settende, boort sijn ponjaert

17.
Sigis-
mond
Malatesta

in het hart van zijn goddeloofen Vader , en werckt een faeck uyt , die bloedige tranen in de Natuer selve moet verwecken.

Gedenck-stucken van een Italiaensch Schrijver.

18. *Spaense gebroeders.* Terwijl de Spangjaerden vast de Americaensche landen , onder hun gewelt brachten , geraeckten twee Broeders Orsua en Corbis , over het bezit van de Stadt Ibe , in-geschil. Hun twist liep soo hoogh , en hun beyder hartneckigheyt was soo groot , dat den eene voor den anderen niet willende swichten , sy beslooten hun zaeck met den degen te rechten. Een derde die by mijn Schrijver Scipio genoemd wort , socht hen in der minne te versoenen , maer alles te vergeefs. Den oudsten was kloeck en sterck , de jonghste van schoone gestaltenis , en dese vand zich begunsticht door het geluck , indien het soo te noemen zy : want Orsua te groote hevigheyt en minder oordeel gebruyckende , viel zelve in het broeder-moordigh geweer van Corbis , dat sijn hard dwars door-boorde , en hem voor sijns broeders voeten neder wierp.

Ex Decadibus petri Martyris.

19. *Amurath* Amurath de derde van dien naem , Turcksch Keyser , zoon van Selim de tweede , komende na sijns Vaders doot tot de Ottomannische Heerschappye , vingh na de Barbarische wijze van die Opper-macht , sijn Regeeringe met de uysterste wreetheyt aen. Beveelende dat vijf van sijne Broederen , Machomet , Aladim , Zeangir , Abdul en Solyman in sijn tegenwoordigheyt geworjt wierden : en toonde zich geen beter zoontegen sijn Moeder , als hy zich een broeder tegens sijn broeders getoont heeft. Dese Barbarische Heerschappye , houdt dese wreetheyt voor een Wet van Staet : en heeft derhalven noch genoegh andere Voorbeelden , van deze onmenschelijckheden.

Leonicus Chalecondilas.

20. *Orodes.* Wy zullen uyt Justinus , hier het droevige noot-lot van Orodus by-voegen. Mithridates Koning der Parthen , wort na den Armenischen Oorlogh , door den Parthischen Raet , uyt sijn rijk om sijn wreetheyt gedreven. Sijn broeder Orodes het openstaende Rijk in-nemende , heeft langh Babylonien , waer heen Mithridates gevluht was , belegerd : En de belegerde door honger gedwongen , zich in sijne handen over te geven. Maer Mithridates heeft op vertrouwen van hun verwantschap , zich selven

felven in de macht van Orodes gestelt : maer dese zich meer een vyandt als broeder dragende , heeft hem voor sijn oogen doen om-brengen : en heeft daer na met de Romeynen Oorlogh gevoert , en den Velt-heer Crassus met sijn Zoon en gantsche Heyr , tot niet gebracht : Dese zoon Pacorus gesonden om het overige van den Romeynschen Oorlogh te vervolgen , nae dat hy groote dingen in Syria had uyt-gevoert , wordt , als by sijn Vader verdacht , weder in Parthia geroepen : in wiens af-wesen , het Heyr der Parthen in Syria gelaten , van Cassius , schat-meeester van Crassus , met al de Oversten om-gebracht is geworden. Dese dingen aldus uyt gevoert zijnde , is niet langh daer na de Borger-oorlogh tusschen Cæsar en Pompeus ontstaen ; in de welcke de Parthen het met Pompeus hielden : en om de vrientschap met den selven Pompeus , in den Mithridatischen Oorlogh gemaect ; en om het om-brengen van Crassus , wiens zoon sy hoorden van den aenhangh van Cæsar te zijn. Den welcken sy niet twijffelden , indien Cæsar de overwinninge verkreegh , een wrecker van sijn Vader te zullen zijn. Zijnde dan vorder den aenhangh van Pompeus overwonnen : hebben sy Cassius en Brutus hulp , tegen Arigustus en Anthonius , toe-gesonden. En na het eynde van den Oorlogh , weder onder het beleyt van Pacorus , hebbende met Labienus een verwantschap aen-gegaen , Syrie en Asia verwoest. En het Leger van Ventidius , die na Cassius by het af-zijn van Pacorus , het Parthische heyr mede geslagen had , met groot-gewelt aen-getaft. Maer hy , veynsfende bevreesd te zijn , heeft zich lange wederhouden , en een wyl de ongebondentheyd der Parthen toe-gelaten. Eyndelijck heeft hy hen sorgeloos en biyde zijnde , een deel van sijn Legioenen op den hals gesonden : door welcker geweldt de Parthen geslagen , elck sijns weeghs zijn gevlucht. Pacorus meenende dat de sijne al vluchtende , de Roomsche Legioenen achter zich hadden mede gesleept , taft het Leger van Ventidius , als sonder bescherminge zijnde , aen. Als toen Ventidius het overige van sijn legioenen uyt-sendende , heeft al de macht der Parthen , met Pacorus zelve , om-gebracht : In geen Oorlogh hebben de Parthen oyt svaerder slagh verkregen. Wanneer dese dingen nu in Parthia geboodschaft wierden , is Orodes de Vader van Pacorus , die een weynigh te vooren , van het verwoesten van Syria , en het veroveren van Asia door de Parthen , en de overwinning van Pacorus gehoort en geroemt hadden : Nu verstaende de doot van sijn zoon , en het verlies van sijn Leger , in een raserny gevallen. In veel dagen wilde hy niemant aanspreeken , niets eeten , sels geen geluyt slaen : Soo dat hy oock zelfs schein stom geworden te zijn. Nae

veel dagen , als de smart sijn stem weder uyt-gangh gaf , deed hy niet anders als Pacorus met den naem te roepen : Pacorus schein hy over al te zien , over al te hooren , met hem schein hy te spreekken , met hem te gaen en te staen ; en somwijlen als hebbende hem verlooren , dede hy niet dan huylen en jammeren. Na een lange droefheyt, heeft weder een andere bekommernis den ellendigen ouden man aengetaft , wie hy van sijn dertigh zoonen , in de plaets van Pacorus, tot Koninck zoude schicken. Veel van sijn by-wijven , by de welcke zulck een jonckheyt geteelt was, yeder voor de sijne bekommert zijnde , belegerden het gemoet van den ouden Man. Maer het noot-lot van Parthia , het welcke nu als eygen wiert , Vader-moordige Koningen te hebben , heeft te wege gebracht, dat de snootste van allen Phrahates genoemd , tot Koninck gestelt wiert. Hy derhalven als wilde hy niet sterven , heeft terstondt sijn Vader , en vervolgens sijn dertigh Broeders gedoodt. Zelfs heeft sijn Vader-moordery, sijn eygen kinderen niet gespaert : Want ziende dat hem al de Grootten, om sijn gedurige schelm-stucken en boosheden haetten , heeft hy, op dat'er geen overigh zou zijn , die den naem van Koninck dragen konde, sijn volwassene zoon doen om-brengen.

Justinus.

21.
Broeders
de Male-
spina.

Wy moeten tot besluyt hier yets van onse tijd by-brengen. Twee gebroeders van het Doorluchtigh huys van Malespina, staende onder het gebiedt van den Groot-Hartogh van Toscane, geraeckten met malkanderen in een seer hevig geschil. De Marquis de Fofdinovo, (een van de twee) wiert by nacht door sijn broeder, en sijn volck besprongen : maer een van de dienaers van den Marquis, soeckende sijn Heer by te staen, trock sijn pistool, en schoot sijns Heeren broeder, sonder te weten wie hy voor had, daer mede onder de voet : belettende alsoo een vol-brachte, maer geen bedachte broeder moort.

Toneel des Oorlogs.

22.
Rooms
Edelling.

En weynigh scheelde het, tot Rome omtrent dese selve tijdt, of de Soon van de Gravinne van Sap, Weduwe van Saponata, was door haer eygen zoon vermoort geweest. Desen een jonghman van een seer ongeregelt leven zijnde, had de besorghde moeder, seeckeren haren ouden dienaer gelast, by-sonder gade te slaen, en haer sijnen omme-gangh bekent te maecken : waer van hy te met kennisse bekomende, poogde met yeelderley beschuldigingen en boosheden, desen ouden oppasser sijn moeder

der hatelijk te maken, en alsoo te doen verhuysen : maer de Gravinne sulcx weygerende, hem in de goede weeck, wegens sijn quaet leven, wat hard overhalende, en oock met veel deugtzame redenen, tot boet en biechte radende, geeft haer, dit ontaerde gedrocht, drie steecken met sijn ponjaert in de borst; waer door sy tot'er doot toe gequetst wiert : evenwel was haer liefde daer door noch niet t'eenemael gedempt; maer de gequetste Moeder, vresende dat hy in handen van het Gerecht vervallen, en alsoo een schandelijke dood sterven mocht, vermaent haer ontaerde zoon, (na dat sy hem sijn grouwel-daet vergeven had) zich na eenigh klooster te begeven, verhoopende noch selve, terwyl sy leefde, sijn quijtscheldingh te zullen verkrijgen. Maer het geliefde des Heeren goetheyt, dat de Moeder van haer wonden weder op-quam : en de zoon in het hart getroffen, een beter leven quam te leyden.

Toneel des Oorloghs.

Het Sevenste H O O F T - S T U C K.

Tyranny gestraft.

WY stellen hier geen Paradoxen of Zin-raetzelen voor, dewijl de gront van dit Hooft-stuck soo onseylbaer wort gestelt, dat men qualijk van het onderwerpzel spreekt, of men verstatet het geseg by, dat is, dat men weynig van Tyrannen en dwingelanden spreekt, of hun doen op de lippen heeft, of hun verderf en straffe is in de keel. Wy zijn oock geenzints van meyninge hier een byhoopzel van al de foodanige en hun verderf te maecken : Wy hebben ons elders daer ontrent genoegh bevljtight, en onder een menichte rampzalige Vorsten, een goet deel van dese dwingelanden plaets gegeven. Eenige weynige, die of buyten dien rangh, of anders na-blijffels, en echter daerom vry niet te verwerpen zijn, zullen ons hier alleen bezich houden.

Nitocrates vergenoeghde zich geenzints met de Heerschappye van Ciren⁷aea aengeslagen te hebben, sonder noch die gene die hem verdacht waren, om den hals te doen brengen. Melampus een Priester van Apollo, most desen staetsuchtigen Vorst mede sijn leven op-offeren, om dat die enckel dat Priesterschap wilde bedienen. Deselve deed oock Photinus, een

Nitocra^{tes}

een rijk en voortreffelijck Man dooden , om het bezit van zijn schoone Vrouwe Aretaphile te hebben. Maer dese eerbare Vrouwe zich door bedwangh in de armen van desen dwingelandt ziende , maecte een besluyt den Tyran in zijn snooden handel te stutten. Sy socht zich in het eerste met vergif te helpen , maer dit konde niet te wege brengen , ter oorsaeck van de swarigheyt en omzichtigheyt , die dese Prins , omtrent sijne spijsje en dranck gebruyckte , en dese lagen wierden ontdeckt , en Aretaphile door haer , door Calvia haer Schoon-moeder , beschuldicht , datse haer Man had willen vergeven. Aretaphile verdedichde zich stantvastelijck genoeg , en dede den dwingelandt gelooven , dat sy zulcx uyt een ander insicht gedaen had , als om hem te dooden ; voorgevende dat het een hulp-middel was , om te verhinderen , dat haer man zijn liefde op geen ander quam te werpen. De Vorst liet zich door dese voorwendinge soo wel vergevoegen , dat hy haer in genade aen-nam , en meer als voorheen beminde : ondertusschen liet dese Vrouwe niet na op haer luymen te leggen. Sy gaf een dochter , die sy by Photinus gewonnen had , aen een groot , Heer Leander genoemt , ten Huwelijck uyt , dewelcke tegen Nicocrates een heymelijcke t'samenfveringe aenging , en den Tyran om het leven bracht , en weer een nieuwe Tyrannye en dwinglandye aen-rechte. Aretaphile wiert in het eerste seer gepresen , om dat sy den dwingelandt Nicocrates aen een kant had geholpen , maer nu weder veracht , om dat sy , als een nieuwe dwinglandye had in-gevoert : Maer sy die de mislagh begaen had , wilde die oock verbeteren , zich niet kreunende of sy den Man van haer dochter voor had of niet , wanneer sy slechts de gemeente vergenoegen konde. Sy dan gaf het volck van Cyrenæ toe-gangh in zijn kamer , daer hy van het selve gevangen , en in een lederen sack genaeyt , en soo in de zee geworpen wiert.

Boitel.

^{2.}
Schotsch Koninck Een Koninck van de Schotten , op-volger van den Koninck Etodius , in de Geschriften Altherco genoemt ; maecte de eerste jaren van zijn Heerschappye , niet het *Quinquennium* , of vijf-jarige standt van Nero gelijk : maer zijn goedertierentheyt was een boom , die maer haer eerste vruchten voort-bracht. Het groote gesagh van zijn Opper-heerschappye , deed zijn snoode neygingen , een ander aen-gesicht aen-nemen. Hy wiert op-geblasen , wreedt , en soo tot zijn vleeschelijcke wellusten genegen , dat hy zich niet ontfagh de eere van twee susters , dochters van eenen Mathalocus , inwoonder van van het Landt Argile , te schenden , en daer

na

na deselve, ter schennis, aen sijn dienaren over te geven. De Vader van dese dochters, daer door tot wanhoop gebracht, besloot desen snooden Vorst om te brengen: maer niet wel middel konnende vinden, om sijn besluyt in 't werck te stellen, gaf die last aen eenige schelmen, die zich niet wilden ontzien, om geldt, wie het ware om te brengen. Maer Altherco genoopt door sijn gewisse, en vreesende het gene hem van Mathaloc gedreyght wiert, bracht zich selven om, vallende alsoo in sijn eygene handen, om niet in die van desen sijnen dood vyand te vallen.

Buchananus.

Aristodemus Prins van Cuma, was door een selve snoode beweginge gedreven: Hy tastte Xenocrite, dochter van een sijner aenzienlijkste borgeren aen, en na dat hy den Vader gebannen had, ruckte de deerne uyt haers Vaders huys, en hield haer als sijn by-zit. Maer sy, beklagende geduerighlijk haer leet met tranen, nam eyndelijck een Edelmoedig besluyt, om zich op desen dwingelandt te wrecken. Dit besluyt gaf sy haer Vader, en eenen Thimoteles, beneffens eenige andere hare Vrienden te kennen, die te samen voornamen den Tyran uyt te roeyen. Hy dan op een nacht, gerustelijck in sijn bedde te slapen leggende, komen de eed-verwanten in sijn kamer, door Xenocrite geleyt zijnde, en brachten hem, onder een geroep van vryheyd, vryheyd, in sijn slaep om den hals. Het volck op dit geroep toe-loopende, viel op het Paleys van den Vorst, en worpen het verwoedelijck onder de voet.

3.
Aristodemus.

Plutarchus.

Den Tyran van Sicilie Dionisius, door sijne dwingelandyen, sijn onderdanen ten hoogsten verbittert hebbende, had nu Sicilie met sijne Heerschappye verlaten, en zich na Corinthen begeven, alwaer hy met het onderwijfen der kinderen, sijn broot winnen most: wanneer de Ingezetenen van sijn Rijck, zich op hem niet konnende wrecken, sijn Vrouwe Dione, en haer kleyne kinderen aen-viel, diese na veel onverdraeglijke quellingen, ellendighlijk om den hals bracht, hackende voorts hun lichaem in kleyne stucken, deselve koockende, en voorts die gene, die daer niet van eeten willende, vervloeckende. Het overige des vleesch dedense tot hackzel maecten, en onder yeder Huys-gezin verdeelen. De gebeenten selve wierden in mortieren gestampt, en onder het koockzel vermenght. En maecten alsoo droevige gerechten, van de onnossele, tot bittere wraeck over de schuldigen.

4.
Dionisius

Lib. 12. Athen.

Z.

Van

5.
Theotec-
nus.

Van Theotecnus Bestierder van Antiochien, spreekt *Eusebius* aldus. Theotecnus tot Antiochia gebooren, en Bestierder van de selve Stadt, was een wreet, bedrieghlyck en vuyl mensch, en van sijn benaminge ten hooghsten vervreemt. Dese, na dat hy ons Christenen swaerlijck bestreden, en de onse op alderhande wijze, als een deel goddeloose dieven, haestelijck uyt hun schuyl-plaetsen voort-getogen, voorts alles tot belasteringh van de selve, en om hen schuldigh te maecten, aen-gewent had; oock aen vele de werck-meester en oorfaeck van hunne dood geweest was. Heeft eyndelijck een Af-godt en Beelt van Jupiter der vriendschappen, dat is, die de vrientschappen bewerckt, op-gerecht, en door het zelve, door Tover-konst, valsche wonderheden voort-gebracht: En tot desselfs dienst, over boose geheymenissen, vuyle in-wyingen, en schelmische Soen-offeren bedacht, en te wege gebracht, dat de Duyvelsche voorseggingen, met de welcke hy sijn instellinge heeft op-gemaect, ter ooren van den Keyser gekomen zijn: Jae oock op dat door pluymstrijckeryen en vleyinge, hy te dieper in-gangh in het gemoet des Keysers mocht verkrijgen, den Duyvel tegens de Christenen op-geweckt: en geseght dat de Godt geboden had, dat sy deselve, als hem hatelijck zijnde, uyt de Stadt en Landt-palen, t'eenemael zouden spoeden te verdrijven. Hoewel (gaet hy voort) ter oorzaeck van dit Beelt, dat hy tot Antiochie had op-gerecht, hy meende sijn faecken geluckichlijck te zullen kunnen uyt-voeren, en hy nu alreets met de bestieringe van Maximinus begifticht was: Evenwel Licinius tot Antiochie gekomen zijnde, en ondersoeck over dese duyvelaryen gedaen, en de Priesters het onlanghs op-gerechte Beelt, toe-geweyt, swaerlijck doen geesselen hebben, en onderstaen op wat wijze, en met welcke deckselen van veynseryen, sy die duyvels-konsten hadden bewimpelt, soo verre dat sy, door de sware pijnigingen niets meer verbergen konden. Maer de gantsche geheymenissen geopenbaert, en de bedrieghlijckheyte en konsten van dien Godts-konstenaer aen-gewent, in het licht gebracht hebben, op dat hy een yeder sijn verdiende straffe mocht toe-voegen; heeft eerst Theotecnus zelve, en daer na al sijn gezellen in de boosheyte, na veel quellingen hen toe-gebracht, eyndelijck met de doodt gestraft.

Eusebius 9. Boeck.

6.
Phicode-
mus,

Themisto, was de dochter van de Oeantische Crito, op dese verliefde Philo, de Zoon van den Tyran Phicodemus. Dese verfocht de Maget ten Huwelijck voor sijn zoon, maer haer Vader weygerde die te geven.

ven. Den Tyran hier over vergramt, neemt de zoonen van Crito wech, en geefze in het aenzien van de Vader en Moeder, aen de wilde dieren te verflinden, en de Maget mede wech-rovende, volvoert in weerwil van Vader en Moeder het Huwelijck. Themisto het leet dat haer aengedaen was ontveynfende, heeft een swaert onder haren rock verborgen, en haer Bruydegom in sijn bedde (den hals treffende, foodanigh dat sijn stemme niet eens gehooft wiert) vermoort. Zijnde dan dese dingen aldus by den nacht heymelijck te wege gebracht, begeeft zich de deerne na de Zee-kant, alwaer sy een sloopke gevonden heeft, en den wint tot voordeel gekregen hebbende, daer mede van landt gestoocken is, varende alzoo alleenigh na een Grieksche Stadt in Achaia, in de welke een Tempel van Neptunus stondt, in de welke sy zich tot seeckerheyt begeven heeft. Phricodemus heeft sijn anderen zoon, den broeder van den vermoorden Philo Heracon, gesonden, om de Eleenseren de Maget af te eyschen: dewelcke dezelve aen hem hebben overgelevert. Maer wanneer hy met haer in Zee stack, is'er een groot omweder op-gestaen, dewelcke het schip tot Rhium in Achaia aen-gedreven heeft, alwaer twee Galeyen der Acarnanen, die groote vyandschap met den Tyran voerden, aen-gekomen zijn, die het schip genomen, en na Acarnania gebracht hebben. Het gemeene volck der Acarnanen dese zaeck vernomen hebbende, hebben Heracon diese overwonnen hadden, in handen van de Maget overgegeven. Den Tyran sent een Gefantschap aen haer, om sijn zoon van haer weder te krijgen, dewelcke den selven belooft weder te geven, indien sy haer Ouders eerst weder ontfangen mocht. Phricodemus dese haer beloften gelovende, sent haer haer Ouders toe. Maer de Acarnanen hebben evenwel Heracon met seer bittere slagen om-gebracht. En eenige weynige dagen daer na, is Phricodemus mede van sijn eygene borgers om-gebracht. Maer de inwoonders van Elice, zijn niet lange daer nae, met Stadt met al van de Zee, door storm ontroert zijnde, over-stroomt, het welck de lieden toe-gescheenen heeft, als of Neptunus sulcks had gedaen uyt gramschap, om dat sy de Maget, die tot hem ootmoedighlijck om by-stant gekomen was, de vyanden hadden overgelevert.

Theat: Hondorfs.

Childerick, die Theuderick om sijn onbequaemheyt in een Klooster gesteecken zijnde, in het Fransche Rijk op-gevolgt is, heeft seer wreedelijck tegens de sijne gewoet: en onder anderen een doorluchtigh man, 7.
Childerick.

aen een pael doen binden , en met stocken slaen. Door welcke wree-
 heyt , hy het gemoedt van sijn onderdanen soo seer tegens zich verbittert
 heeft , dat dese , dewelcke hy soo mishandelt had , wel haest een groote
 menichte gevonden heeft , die met hem tot onderganch van den dvinge-
 landt te samen geswooren hebben , den welcken sy , soo als hy van de
 Jacht quam , te samen met sijn beswangerde Vrouw Ulcis , door geley-
 de lagen gedoodt hebben.

Michael Ritus de Regibus Franc.

8. Altobello gedreven door een geweldige staet-sucht , en begeerte om
 Altobello Heerschappy te voeren , sonder zich met sijn Rijck goederen te vergenoe-
 gen , als konden de selve sonder macht geen luyfter hebben , tast sijn me-
 deborgeren met den Oorlogh aen , en vermeestert de Stadt Tuderte , de-
 welcke andersints Todijhiet , in het Hartogdom van Spoleto gelegen. Hy
 dit te wege gebracht hebbende , rechte alle moetwil aen die hy bedencken
 konde , berooft en plondert al het platte landt in het ronde , sonder ye-
 mandt aen te zien. Eyndelijck komt hem de Paus met sijn Troepen op
 den hals , slaet hem en neemt hem gevangen. Soo haest als het volck
 daer kennis van had , loopt een yeder toe , om was het mooghlijck de
 beul van desen landt-plaegh te zijn. Sy nemen hem eyndelijck , werpen
 hem in een gevangenis , waer na sy hem geheel naeckt aen een pylaer op
 de marckt , in het openbaer binden , daerse hem op een schrickelijcke
 wijze handelde. De Moeders verwoet ter oorfaeck van het verlies van
 hunne kinderen , de Vrouwen vol bitterheyt , over het derven van hun
 Mannen , quamen als dolle rasernyen , desen ellendigen aen-vallen , om
 zich yeder over het leet dat sy van hem geleden hadden , op den werck-mee-
 ster te wreecken. Handen , nagelen en tanden , konden niet genoegh
 hun plicht doen , om na de wijze der verwoede honden , den gebonden
 Tyran van een te scheuren , die , daer hy in het midden van dese rasern-
 nyen of Bacchanten stondt , met al sijn bidden en smeecken niet anders
 vorderde , als dat hy hun ontsunde gramschap te meer ontstäck , gedwongen
 eyndelijck , ziende dat al sijn smeecken niet helpen konde , sulcke woor-
 den en bitterheden op dese verwoede menichte uyt te spouwen , als hem de
 wanhoop en raserny in den mont gaf. De Mannen , de Vaders , en
 Vrienden van die gene die hy wreedelijck doen dooden had , komen daer
 eyndelijck by , van de welcke hem eenige de oogen uyt het hoeft ghaelt ,
 en andere de borst geopent , en het hart daer levende uyt-geruckt heb-
 ben , het welcke door het andere ingewandt gevolght wiert. Na sijn
 doot.

doodt hebben sy sijn lichaem van een gescheurt , en in kleyne stucken gesneden , dewelckemen hier en daer tegen gout op-gewogen heeft. Waerlijck een ongelooflijcke wreetheyt , onder Christen menschen , ten ware onse tijden , getuygen van diergelijcke waren.

Leander. Beschrijvingh van Italie.

Het was voor-heen de gewoonte in het Roomsche Rijk , dat de Keyser of Roomsche Koninck , de Steden en Landtschappen , hun Landt-voogden en Rechters toe-schickten , om aldaer uyt name van het Rijk , gesag te voeren : en dese wierden meestendeel uyt de Edelen , en andere voorname Mannen , der Landtschappen verkooren , dewelcke somwijlen noch wel in hun bedieninge , andere onder zich stelden. Op dese wijze wierden oock de drie Dorpen van Switserlandt , hun bestierders toe-gevoegt. Dese Oversten hadden in de bestieringe van hun Landtschappen , geen Commissien of Bevel-brieven , als dat sy in de Recht-bancken het recht zouden spreecken. Maer dese daer na hun gesagh misbruyckende , wierden eyndelijck van de inwoonders verdreven , als geseght zal worden. De Landt-vooght van Sijlvania of de Wout-plaetsen , stelde zich op dese wijze seer bitter tegens de ingezetenen aen , en plaeghe de inwoonders met veel overlast. Die van de andere plaetsen , deden niet beter , maer die van Ury en Sweyts , quamen tot sulck een dwaesheyt , dat sy sijn hoet op een stock , aen den wech stelde , en daer een dienaer by sette , die al de voor-by gangers zouden dwingen , daer de muts voor te lichten. Maer een inwoonder Willem Tel genoemd , weygerde zulcx te doen : dese by den Heer ontboden zijnde , wiert tot straf van dese sijne moetwil (alzoohy een vermaert schieter was) gelast een appel van sijns kleynen zoons hoofd af te schieten. Willem Tel weygerde sulcx eenigen tijdt te doen , maer ziende dat hy daer aen most , schickte sich na den noot , en wil van den dwingelandt : en was soo geluckigh dat hy den appel afschoot , sonder den jongen te raecken. Maer dewijl hy noch een pijle behalven dien eersten , in sijn rock had steecken , wiert hem gevraeght wat hy met dien meende te doen ? waer op hy tot antwoord gaf , dat , indien hy met den eersten schoot sijn zoon getroffen had , hy met den tweede den Landt-vooght zou gevelt hebben. Over welck seggen hem den Land-vooght gevanckelijck in een schuyt geset , en wech doen voeren heeft. Wanneer hy nu tusschen Ury en het dorp Brungekomen was , gerackte hy uyt de schuyt , en loopt door hooge en ongekende wegen den Heer

9.
Willem
Tel.

tegen, dien hy waerneemt, en met een schicht om verre geschoten heeft; Maer de inwoonders, door sulcke en andere onverdraglijke Zeden, hebben zedert dese Land-vooghden uyt de drie Dorpen uyt-gehouden.

Munsteri Cosmograph.

15.
Cardinael
Balv.

Den Cardinael Balve, was de wreede uyt-voerder der beveelen van den Koninck Louis den Elfden. Hy had verschrickelijcke gevanckenissen gevonden, diemen als noch heden ten dage tot Parijs ziet. Name-lijck koyen, met yfere haecken van binnen. Andere van hout, bedeckt met yfere plaeten, hebbende vijf voeten breed, en vijf of ses voeten in de hooghte. Hy deed oock een vuyl slag van boeyens maecken, om de geboeyde daer op een verschrickelijcke wijze mede te plagen. Maer het geen men van den vinder van den Kooperen Stier leeft, saghmen hier oock aen desen Werck-meester van wreetheden. Want hy is de eerste geweest die in dese koye is geflootengeworden, in de welke hy veerthien geheele Jaren heeft huys-gehouden. Den Koninck selve had niet veel meer vry-heyd, hoewel hy meester van sijn eygen wercken was: Want de vreesse quelde hem sijn gewisse foodanigh, dat hy in duysent quellingen leefde, en zich soo vast in een van sijn Slooten op-floot, dat gelijk Philippus de Commines seght, hy van meeninge was, daer noyt weder uyt te komen.

Philip. de Commines.

Het Achtste H O O F T - S T U C K.

Eed-breucken.

17.
Metius
Suffetius.

An Metius Suffetius seght *Florus* aldus. De Albanen sijn niet lange in trouwe gebleven. (Sijnde door de overwinning van Horatius op de drie Curiaty, in verwondt der Romeynen aen-genomen) van in den Fidenatischen Oorlogh, volgens het verdrag te hulp gefonden zijnde, hebben sy in het midden den uyt-komst verwacht. Maer de Roomsche Koninck loos zijnde, wanneer hy sagh datse zich na den vyand neygden, moedicht de sijne, gelijk of hy sulcks geboden had. Hier uyt ontstondt hoop voor onse Romeynen, en

en vrese voor de vyanden , en alfoo is het bedrogh ydel geweest. De vyand dan overwonnen zijnde , heeft hy den Verbond-breecker Metius Sufetius , tusschen twee wagens gebonden , door snelle paerden van een doen trekken. En de Stadt Alba selve , hoewel de moeder stadt , evenwel een plaets van argunst zijnde , verwoeft , na dat hy eerst al de Rijckdommen , en het volck selve , Hostilius tot Roma had overgebracht , t'eenemael op dat de vermaechschapte Stadt , niet verdorven , maer tot haer lichaem weder overgegaen mocht schijnen.

Florus.

De onvermoeyde en ongeruste Volckeren , die de Provincien van Sarmatia bewoonden : namen de wapenen aen , om de dwingelandye van 't Roomsche volck ter nederte werpen. Dese om desele chijsbaer te maken , sonden den Burgermeester Lucius Pius tegens hen , die eengroote Oorloghs macht tegens dese Barbaren te velde bracht. Veel Velt-slagen wierden gedaen , sonder evenwel de moedt der Sarmaten , die dapper in den Oorlogh , en tot ongemack gewent waren , konde temmen. Lucius Pius hen onder sijn macht , met geen geweld konnende krijgen , versocckt bestant van hen , die sulcks toe stonden ; en keerde zich onder dies tot list. Hy maecte zich met hen gemeensaem , hield gasteryen met hen , maecte hen droncken met wijn , die hy hen dede drincken , en vand alzoo een gemakelijcken wegh , om dit volck te temmen , soo dat geheel Sarmatia sich onder de Roomsche Heerschappye quam te buygen. Lucius Pius komt daer optot Rome , en eyschte Zegen-pralen , en de verdiende eer van sijn overwinninge. Maer den Raed in tegendeel , veroordeelt hem ter dood , en deed hem opentlijk het hoofd af-slaen , om dat hy de vyanden door een snoode verradery overwonnen had. Op sijn Graf wiert dit geschrift gestelt : Hier leght Lucius Pius Burgermeester , die de Sarmaten , meer door snootheyt als geluck , overwonnen heeft , in Jaer 318. na de bouwingh van Rome : om dese misdact wiert hy onthalt , soo als hy eyschte te Zegen-pralen. De Romeynen , nauwkeurig op hun krijgs-tucht , wilden niet als laste en snoode overwinnen , noch de vyanden temmen , met spijs en dranck op de tafel , maer met de wapenen in de handt. Maer heden gaet het onder onse werelt-dwingers aldus niet toe.

Livius.

Cleomenes Koninck van Lacedemonie , bedroogh mede sijn vyanden Cleome^{3.} door een snoode list. Hy maecte met de Argiven een bestant van seven nes, dagen

dagen : maer op den derden nacht , wanneer die van Argos in stille rust lagen , overvalt hy en doodt hen , schendende alsoo het geen onschendbaer behoorde te zijn , voornamentlijk voor de Koningen. Zijn vorendingh om dit snoode stuck een verwe te geven , was , dat hy wel van dagen , maer niet van nachten gesproocken had. Maer dese trouwlooze en Eed-breuckige Vorst , liet niet na , den verdienden loon van sijn Bontbreucke te ontfangen : wanneer weder van hun zijde , de Argiven , hem op het onvoorsienste by nacht quamen overvallen , en hem vervolgens , uyt hunne landt-palen dreven. Sels de Vrouwen namen de wapenen aen , en keerden hem van de vesten van Argos. Cleomenes ontsint van zich door Vrouwen sels overwonnen te zien , scheurt en snijt sijn eygenlichaem en senuwen ontfucken , en stierfsoo noch al lacchende , als een recht ontzinnigh mensch als hy was.

Boitel.

4.
Hermefroy.

Waerlijk de beloften der Koningen , behooren voor al onschendtbaer en vast te zijn. Dese die van hun woort en trouwe een speel-werck maken , sijn wel hun straffe waerdigh. Dese zien wy onder andere in Hermefroy , Koninck der Lotharingers. Dese had beloofd de helft van sijn Koninckrijck , Theodorick Koninck van Mets , volgens seecker verdragh , (daer ons de geschichten geen lichts genoegh van beschaffen) over te geven : Maer wanneer de tijdt der vervullingge daer was , en dat de leveringh geschieden most , dreef Hermefroy den spot met sijn beloften , en witt van geen saeck minder. Dit haelden hem een langhduerigen Oorlogh op den hals , in de welcke Theodorick , door sijn broeder Clotarjus , Koninck van Soissons gestut wierdt , dewelcke hem sijn landt van Lotharingen (toen Thoringe genoemt) jammerlijk verwoesten , en Hermefroy slaghe leverden , in de welcke dese onderlaghe en vluchten most ; latende sulcke een groote menichte van sijn Lotharingers op het Velt , dat men seght dat een kleyne stroom , door de op-gehoopte lichamen , ghestopt wiert. Hermefroy selve , begaf zich in een sterckte , daer hy wel haest van sijn vyanden omcingelt wiert. Geduerende dit Beleghe , verrocken de overwinnende Koningen naer Mets , latende een Overste om de Belegeringh voort te setten. Van daer sonden sy eenige versekerings aen Hermefroy , en bewogen den selven binnen Mets te komen ; maer hy vand aldaer sulcke snoode bedriegers als hy selve was : want terwijl sy in onderhandelings van vrede waren , en met malkanderen op de mueren van de Stadt gingen wandelen , nam Theodorick de gelegentheyt waer , dat

A Habrahn. sc.

dat Hernefroy met zijn broeder Clotarius sprack, en wierp hem van de wal omlaegh, dat hy stierf.
Paul Æmilius.

De Keyser Claudius had sulck een liefde tot de waerheyt, wiens Tempel het Roomsche Pantseon vertoonde, en sulck een af-keer van de loogen, dat hy een Roomsch Raets-heer, om dat hy daer van overtuuyght was, na de galge deed slepen, en daer aen op-hangen.

Het Negende H O O F T - S T U C K .

Mishandelingh der Kinderen tegens hun Ouders.

DE snoode Tullia, dochter van den vromen Koninck van Rome, Servius Tullius, heeft sich niet ontzien, wanneer haer Vader, door de moort en heersch-lust, en genoegzaem door haer aen-hitzingh, uyt het Raet-huys geworpen, en zoo gedoodt was: haer wagen daer haer voerman, haer het lichaem van haer doode Vader, soo als het op de straet (naderhant Vicus Sceleratus, of schelmsche wijck genoemd) geworpen lagh, toonde, daer over heen te jagen; en rijdende naer het Raet-huys, haer Man Tarquinius daer uyt te roepen, en eerst als Koninck te groeten.

Livius 1. Boeck.

Van dit grouwelijk stuck-wercks mach men den dichter Ovidius aldus hooren:

*De Dochter rijdende te huyswaert op haer wagen,
 Vloogh over straet vol trots en op geheven moet,
 Als haer de Voerman wees, haer Vaders lijck verflagen,
 Geworpen op de straet, gewentelt in zijn bloet:
 Niet sonder droef getraen. Wat toeft gy, voert hem tegen
 'dOntfinde Vrouw, sla voort of wacht een arger loon,
 Sels over 't lichaem heen, wat's u daer aen-gelegen
 'dOntfelde raders drÿft, wyschricken voor geen doon.
 't Stuck staet bekend, de straet, de schelmsche straet geheten;
 Maeckt dat dit werck noyt zy, in eeuwigheyt vergeten.*

2.
Malleo-
lus.

P: Malleolus , na de getuygenis van *Livius* , is de eerste geweest die zijn Moeder gedood hebbende , in een lederen sack genaeyt , en in de zee geworpen is. Vorders is dit de straf van Vader-moort geweest , dat de moorder met bloedige roeden gegeeffelt , daer na met een hondt , haen , adder en aep , in een lederen sack genaeyt , en in de zee geworpen is.

3.
Nero.

Nero , hebbende sijn Moeder tot driemaal toe gesocht met Venijn om te brengen ; en bevindende dat sy met tegen-giften gewapent was , heeft de folderinge boven haer hoofd foodanig doen los-maecken , datse by nacht op haer hoofd vallen , en haer verpletteren zouden : Maer desen raet , door mede-bewusten niet bedeckt genoegh gehouden zijnde , heeft hy een floopent schip bedacht , door wiens schip-breuck , of ten minste val van het verdeck , sy mede om-komen mocht. Maer dat gevaer is sy mede met swimmen ontkomen : het welcke als Nero vernomen had , heeft hy den Hopman Anicetus bevoolen sijn Moeder om te brengen , die eenige van de volvaerdichste tot zich genomen hebbende , zich na de Hoeve , waerheen zich Agrippina verborgen had , begeven , en het huys rontsom doen besetten heeft , terwijl hy de deur met geweld op-breeckende , in de kamer met eenige moorders valt. Dese rontsom het bedde staende , en den Hopman sijn swaert treckende , heeft hem Agrippina haer buyck getoont , en verfocht dat hy dat deel doorsteeken zou , het welcke zulek een schrick-dier gebaert had. Alsoo heeft sy het leven onder haer uyterste snicken ge-eyndicht.

Tacitus Lib. 14. Scieton Cap. 33. in vita Heronis.

4.
Hartogh
van Gel-
der.

Adolph , zoon van den Hartogh Aernout van Gelder , om zich meester van sijns Vaders Heerschappye te maken , na dat hy de dochter van den Hartogh van Bourbon getrouwt had , heeft hy sijn Vader , op het vallen van den avond , in het kouste van den winter , bloots voets wech-gevoert , en in een snoode vuyle gevangenis geworpen. Hier uyt ontfont een swaren Oorlogh , tusschen den Hartogh van Cleef , van de welke den Hartogh Aernout de suster had getrouwt ; en desen Hartogh Adolph socht dentwist van den Hartog van Bourgondie menichmael , doch te vergeefs , by te leggen. Eyndelijck hebben zich en Paus en de Keyser daer in gesteecken : en op groote straffe wiert den Hartogh van Bourgondie belast te wege te brengen , dat den Hartogh Aernout uyt de gevangenis verlost wiert ; gelijk deselve oock daer over den Hartogh Adolph dede someren en manen , die het zelfde niet langer konde weygeren , om dat hy sagh dat soo veel groote Vorsten zich daer mede bemoeiden , en hy voor
de

de macht van den Hartogh bekommet was. Alsoo wiert cyndelijck den ouden Hartogh van Gelder , na den Hartogh van Bourgondie , alstoen tot Doullens zijnde , gebracht. De Prins Adolph sijn zoon vertoonde zich mede aldaer , na voorgaende dagement : Alwaer in een volle vergaderingh , in de kamer van den Hartogh van Bourgondie , den ouden Hartogh sijn zoon den kamp aanbod ; Maer den Hartogh van Bourgondie , ter oorfaeck van sijn vermaeghschappingh met den selven , wende alle middelen aen , om de faeck by te leggen : biedende den jongen aen den ernaem van Gouverneur van Bourgondie , dat hem het geheele landt van Gelder , met al desselfs in-komen zou behooren , behalven alleen de Stadt de Grave , die de Vader met een inkomen van ses duysent guldens s'Jaers , behouden zou , met den Titul van Hartogh , behoudende de zoon die van Momboir of Vooght. De Heer van Argenten seght in sijn Memorien en Gedenck-schriften , dat hy door den Hartogh van Bourgondie gebruyckt is geweest , om dit bericht den jongen Hartogh toe te brengen , die hem tot antwoord gaf : *Dat hy , liever als sulcx te doen , sijn Vader met het hoofd voor uyt in een put , en sich selven daer na wilde werpen , als dit besluyt te volgen. Het was nu vier-en veertigh Jaeren , dat sijn Vader was Hartogh geweest : Het ware nu oock eens tijdt voor hem , drie duysent guldens s' Jaers wilde hy hem noch wel gaerne laten , op voorwaerden , dat hy sijn voet noyt weer in Gelderlandt sette.* Met veel andere onnatuerlijcke woorden meer. Den Hartogh van Bourgondie dese snoode antwoord van Adolph verstaen hebbende , was daer over seer gemoeyt , en wilde hem dwingen , om met sijn Vader te verdragen ; maer als den Hartogh na het veroveren van Amiens , van Doullens na Hefdin vertrock , schoot dese Prins een Fransch gewaet aen , en maecte sich heymelijck met sijn twee wech , na sijn landt toe. Soo als hy omtrent Namen over een brugge most gaen , daer men eenigen tol betalen most , alwaer hy een gulden voor sijn overgang gaf , waer uyt hy van een Priester bekent wiert , die hem den Tollenaer ontdeckte , dewelcke hem vast hielt en na Gendt toefandt , alwaer hy tot aen de doodt van den Hartogh van Bourgondie gevangen bleef. Sijn Vader den Hartogh Aernout , was seer over sijn gevangenis verblijdt ; en om zich over de verongelijckingh die hy van hem ontfangen had te wreecken , resigneerde en stelde sijn Hartighdom in handen van den Hartogh van Bourgondie , om na sijn doodt het genot daer van te hebben : gelijk hy eenigen tijdt daer na gestorven is , naer wiens overlijden , den Hartogh van Bourgondie , het Hartighdom in besittinge. En desen ontaerden Zoon , in de gevangenis gehouden heeft. Verliedende dese

se alzoo met smarten , het geen hy met zoo veel ongodtzaligheden gefocht had.

Phil. Commin. en Jean Lepetit.

5.
Snoode
zoon tegen
zijn
Vader.

Wy zullen hier noch een grouwsamen Zoon, doch van eengemeender slag, hoewel door lichtige boosheyt by-voegen. Dese verdrietigh over sijns Vaders langh leven, en begeerigh sijn goddeloote handen in desselvs middelen te slaen, beschuldigh den selven van met een beest te doen gehad te hebben. De Vader wort daer over in de gevangenis geworpen, en vervolgens ter pijn-banck gebracht, op de welcke hy door de zwaere pijnige bekent heeft, het gene hy noyt gedaen noch gedacht hadde, gelijk hy het na het pijnigen altoos weder ontkende. Als nu de pijnige hier op menichmael weder hervat wiert, heeft hy eyndelijck ront uyt gefeght: dat hy volkomen onschuldigh was, doch echter liever sterven wilde, als langer de pijnige uyt-staen. De Rechters vorders met seven valsche getuygen gesterckt, houden zich aen sijn belijdenis en verwijsen hem, om levendigh verbrandt te worden. Hy naer het vyer gebracht worden; betuyght en verklaert opentlijck voor al het volck dat hy de doot onschuldigh lijdt, dat hy van sijn zoon, haeckende na sijn goederen, valschelijck aen-geklaeght is, en dat hem sulck een onnatuerlijcke sonde, noyt in gedachten gekomen is. Onder al welke woorden hy sijn ziele aen Godt bevoolen heeft. Na sijn dood sijn binnen den tijd van een maent, sijn Rechters en al de seven valsche getuygen, ellendigh gestorven; maer de snoode zoon heeft sijn boos leven aen een verwaten strop gehangen, dragende alzoo de straffe, die hy door sijn overdadige boosheyt te wel verdient had.

Het Thiende H O O F T - S T U C K.

Ounders die hun Kinders verslinden ende dooden.

Hier hebben wy een wreetheyt die alles te boven gaet, maer een die door een wreeder oorzaeck, namentlijck den honger aen-gedreven wort. Van de twee Moeders die in het beleg van Samariahun kinderen hebben vernielt, lezen wy in 't boeck der Koningen: Van een andere in die Gedenckwaerdige honger van Jerusaleim,

rusalem, die haer lieve zoon tot voetzel geslacht en bereyt heeft, hebben wy *Josephus en Eusebius* maer na te zien.

Seeckere Vrouwe, van de by-woonders over de Jordane, Maria genaemt, van een Vader wiens naem Eleazer was, uyt het dorp Bethesor, (welck woort, indien men het uyt-leght, huys van Hijflop beteekent) voort-gekomen, in geslacht en grootheyt van middelen doorluchtigh, te samen met de overige menichte der menschen na Jerusalem, om haer leven te beschermen, gevluht zijnde, wiert oock met de selve, door het eygen beleg gedrukt: En nademael deschelmische Tyrannen, niet alleen andere middelen en goederen, diese uyt het overste vaste landt, van de Jordane, in de Stad gebracht had, maer oock op haer schatten hadden gerooft, en soose noch eenigh voetzel by der handt of verborgen had, de lijf-knechten dagelijcks in haer huys vallende, t'eenemaal wech roofden: heeft om die oorsaek de Vrouwe een bitter en swaer misnoegen aen-getaft, niet nalatende met bittere schelt-woorden en vervloeckingen, dese roovers tot haer eygen verderf te tergen; maer als niemandt, of door gramschap aen-gestoocken, noch door medelijden bewogen, haer de dood wilde vergunnen, en echter noch elck te vergeefs, geduerighlijck nae spijssocht, sonder evenwel die te kunnen vinden. En ondertusschen haer den hunger met overdraeghlijcke quellingen het ingewandt en maeg doorliep, en desselfs brandende gewelt haer gemoet meer en meer ontstact, heeft sy de gramschap, te samen met den noot te rade nemende, tegen de nature selve stoutelijck aen-gestreeft. Sy dan nemende haer kint in haer handen (want sy had een kleynen jongen, die noch des moeders borsten soogh): *Kint seyde sy, ellendigh en ongeluckigh kint, voor wien zal ick u in dese beroerte van Oorlogh, hunger en beroerte bewaren? indien wy onder de Heerschappye der Romeynen worden gebracht, soo zullen wy aldaer gedrukt onder het jock van slaverny, een ellendig leven leyden: maer ick geloove dat den hunger de dienstbaerheyt wel voor-komen zal. Hier by komt eenschaer van op-roerige Rovers, noch swaerder als beyde dese ellenden te verdragen: Wel aen dan mijn kint, Zijt u Moeder tot spijsse, en een woede voor de Rovers, en een spreek woort voor het gemeen menschelijck leven: Welcke saeck noch maer alleenigh, aen't Joodsche jammer schijnt te ombreecken. Als sy dit geseght had, heeft sy haer kint gedoot, en het selve gebraden hebbende, de helft daer van selfs gegeten, en het overige heymelijck bewaert. De Rovers korts daer nae aen-komende, en den reuck van het gebradene kint in den neus ontfangende, dreygden haer, indien se niet terstondt de spijsse die sy vervaerdicht had, te voorschijn bracht, de dood. Sy daer op: **Het beste deel hebbe ick voor. u***

1.
Joodsche
Vrouw.

lieden gespaert , en toont haer met eenen het geen van haer gedoode wicht overgebleven was. Terstont bevingh hen een groote verschrickinge , en verbaestheydt des gemoedts , soo dat sy door het wreet aenschouwen , als verstijft bleven staen. *Dit is , seyde sy voort mijn eygen kint , en mijn eygen bestaen , eet gy lieden slechts , ick hebbe albereets gegeten , en zijt niet vertsaegder en verwijfder als een Vrouw , noch barmhertiger als een Moeder.* Maer sy zijn bevende van schrick en vreesse wech gegaen. Terstondt is de heele Stad met het gerucht van dit stuck wercks vervult , en een yeder zich het selfde voor oogen stellende , niet anders als ware het in sijn aenschouwen geschiet , wiert geheel en al met een verschrickinge bevangen.

Eusebius derde Boeck. 6. Hoofst-stuck.

2.
Calagur-
ritanen.

Van de Calagurritanen , (een Stadt in Portugael , nu Cortez zoo ick oordeel) staet by *Valerius Maximus* aldus te lezen. Deser woeste hartneckigheydt , in een diergelijcke daet , is de verfoeyelijcke goddeloosheydt , der Calagurritanen noch te boven geklommen. Dewelcke op dat sy de volstandige affche van den gedooden Sertorius , met het te leur stellen , van het Beleg van Pompeius , hun trouw bewijfen zouden , om dat'er nu geen ander gedierte meer in hun Stadt overigh was : hun Vrouwen en kinderen , tot het gebruyck van een heylloose maeltijt bekeert hebben ; en op dat de gewapende Jonckheydt , te langer hun ingewanden , met hun ingewanden mochten onderhouden , hebben sy niet getwijfelt , de overblijffelen der doode leden te fouten. Sou nu yemandt deselve in de slagorder wel behoeven op te wecken , om voor de behoudenis van hun vrouwen en kinderen dapperlijck te strijden ? waerlijck van sulck een vyand , stondt sulck een overste , meer straffe als overwinningh af te vorderen , om dat hy gestraft meer vryheydt , als roem overwonnen zijnde , heeft konnen toe-brengen , dat sy alle slag van slangen en wilde dieren in vergelijkinge , met den naem van woedentheydt overtroffen heeft : want sulcke soete panden van het leven , hen liever als het leven selve zijn , die hebben de Calagurritanen tot een middagh en avontmael versterckt.

Val. Max. 7. Boeck.

3.
Seeckere
Vrouw.

In het Jaer 547. als Totila Italie verwoeste , heeft seeckere Vrouwe ; van een onbekende naem , het vleesch van een door haer gedoode zoon , (gelijck geseght wort) verslonden.

Sabell.

Wan-

Wanneer die selve Totila Roma belegert had , is'er twee Jaren langh ^{4.} fulck een hongers-noot in de Stadt geweest , dat een seecker Vader van Rooms veele kinderen , in het aensien en tot verschrickinge van veele , sich van ^{Vader.} de brugge in den Tybur geworpen heeft , vermanende sijn zoonen , die hem spijs af-vorderden , hem na te volgen.

Honslorfius.

In 't Jaer des Heeren 851. is'er door Duyts-landt foodanigen hongers- ^{5.} noot geweest , dat een Vader , die sijn eygen zoon heeft willen eeten, ^{Thurin-} gevonden zy. Desen ten laetsten den oever van den Rhijn verlatende, ^{ger.} is met sijn Vrouw en jonge zoon , nae Turinger-landt , om aldaer een beter leven te vinden , vertrocken. Maer als hy op den wegh was , en den honger hem ten uystersten drongh , heeft hy sijn mes niet tegenstaende sijn vrouw zich daer tegen zette , den jongen op de stroot gezet , om hem daer mede te dooden : wanneer zich aentonts twee Wolven aen hem op-doen , die bezich waren aen een hard datse gedood hadden , op teeten. Hy derhalven de hand van het kint af-treckende , keert zich om de Wolven , dewelcke verjaeght zijnde , heeft hy met dit wilt , schoon rauw en onbereyt , sijne en der sijner honger gestilt.

Higibert Spec. Naurkerus , en andere.

Na dat Henricus de sevende Roomsche Keyser , door venijn hem in een ^{6.} gewyde Ostie gegeven , tot Benevente om-gebracht was : heeft een groote ^{Bohe-} hongers noot , drie geheele Jaren langh duerende , voornamentlijck in ^{mers.} Bohemen en Polen , veel lieden aangedrongen , inalkanderen te dooden , op dat de eene van des anders vleesch leven mocht. Ja daer zijn Ouders gevonden , die hun kinderen , kinders die hun Ouders tot een schrickelijck voorbeelt , om-gebracht en gegeten hebben ; veel hebben de lichamen van de galgen tot spijs wech-geftoolen : en den aen-val der Wolven , mede door den uystersten honger woedende , hebben de boeren met geen geweer of wapenen , om niet van hen verslonden te worden , konnen af-keeren.

Chronijck van Polen.

Het

Het Elfde H O O F T - S T U C K .

*Verraders gestraft.*1.
Tarpeia.

Anneer de Sabijnen de Stad Roma belegerde , heeft derzelve Koninck Tatius , Tarpeia de dochter van Sp : Tarpejus , die de bewaringe van 't Slot van Roma aen-bevoolen was , omgekocht , dat sy de vyanden toe-gangh tot het Slot zou geven , gaende buyten het selve als om water tot den Offer te halen. Maer de in-gelatene Sabijnen hebben haer onder een Bergh van wapenen verplettert , 't zy op dat de Sterckte zou schijnen met geweld veroverd te zijn , of om een voorbeeld van gestrafte verradery aen de werelt over te laten. Hier wort noch by-gevoeght , dat dewijl de Sabijnen gemeenlijck kostelijcke en sware arm-ringen aen hun flincker armen en handen droegen , sy zouden tot een loon bedongen hebben , het geen sy aen hun flincker armen voerden , en dat alsoo de Sabijnen hun schilden , die mede tot hun flincker behoorden , de verradereffe souden hebben op-geladen.

Livius 1. Boeck.

2.
Room- siche Jon- gelingen.

Eenige Roomsche Edele Jongelingen , hadden een t'samen-sweeringe aengevangen , onder de welcke oock de zonen van den Borgermeester Brutus waren , om de Koningen der Tarquijnen , die een weynigh tijds te vooren , door toe-doen van Brutus uyt-gedreven waren , weder by nacht toe-gangh in de Stadt te geven , en alzo den Raed en het Vaderlandt aen hen te verraden. Maer als dit hun snoot besluyt , door een slave die Vindicius genoemd was , vernomen wiert , heeft die het selfde de Borgermeesters Junius Brutus , en P. Valerius aen-gebracht ; die de Jongelingen op het onvooruisste doenaen-tasten , en door hun eygene brieven aen de Tarquijnen geschreven zijnde , over-tuyght : vorders met roeden doen geesselen , en voorts als verraders onthalsen.

Ibidem.

3.
Andro- nodorus,

Na dat den Koninck Hieronimus van Syracuza gedood was , zijn Andro- nodorus en Themistius , van hun Vrouws uyt Konincklijcke Stamme zijn-

zijnde , op gemaectt om nieuwigheden aen te vangen , en de dwinglandye aen ſich te trecken. Andronodorus wiert door ſijn Huys-vrouw Damarata , de dochter van den Koninck Hiero , en Themiftius door de ſijnen Harmonia genoemt , de dochter van Gelon , beyde trotſe en hovaerdige Vrouwen , om ſich de Konincklijke macht te verkrijgen , op-gemaectt. Maer als hun raet-ſlagen ondertuſſchen aen den dagh quamen , hebben de Ampt-lieden , met kenniſſe van de Oudſte , deſen Themiftius en Andronodorus , zoo als ſy op het Raet-huys quamen , om-gebracht. Zijnde van daer de ſaeck aen het ontroerde volck gebracht , en daer by verſtaen , dat deſe Konincklijke Vrouwen , de oorſaeck van al den toeleggh waren , is uyt een voorbarigh oordeel het vonnis gevelt ; als datmen geen van de ſelve in het leven behoorden te houden , gelijk oock geen van het geſlacht der Tyrannen ſparen : Waer op van wegen de Ampt-lieden terſtondt beulen gefonden zijn , die Damarata en Harmonia mede om-gebracht hebben. Daer was boven dien noch een andere dochter van Hiero , Heraclea genoemt , tot Syracuza , die in de ſelve beroerte , met twee jonge Maeghden hare dochters , van de Altaren af-geruckt , en ellendiglijk , hoewel gantsch ontſchuldigh , gedood is geworden. Zijnde den aert en eygenſchap van de gemeene menichte of ſlaefachtigh te dienen , of trotſelijck te heerſchen.

Livius 24. Boeck.

Cillicon Milezier , hebbende ſijn Vaderlandt Miletum aen de Prienen-feren overgelevert , is wel overvloediglijk , maer ſchandelijk rijk geworden. Tot Hamos daer deſe ter woon was , was enen Theagenes uyt Syrie gekomen , daer deſe vleefch verkocht. Als Cillicon op ſeeckerentijd by deſen Theagenes quam , om vleefch van hem te koopen , gaf hem de vleefch-houwer , willende yets af-fnijden , een end in de handt , maer deſe in de plaets van het ſtuck vleefch , hakte den verrader ſijn rechter handt af , ſeggende : met die handt zult gy altoos geen Steden meer verraden.

Erasmus in Xiliad.

Wanneer Brennus Overſte der Senonen , de Stadt Ephelen belegerde , heeft een Vrouw Demonica genoemt , uyt begeerte van ſijn koſtelijcke juweelen en hals-banden , de Stadt aen Brennus verraden. Maer Brennus daer binnen gekomen , heeft deſe verraderelle met ſoo veel gouts bedeckt , dat ſy daer onder verſinoort wiert.

Theat. Hiſtor.

Bb

Wan

6.
Herada-
mon.

Wanneer de Keyfer Aurelianus voor de Stadt Tyana komende, de poorten van de selve voor sich geflooten vand, seyde hy vergramt, dat hy niet eenen hondt in de Stadt zou laten leven. Door dit seggen kregen sijn krijgslieden hoop tot een rijcken buyt, en Heradamon Tyamenfer, vresende met de andere om het leven te geraecken, heeft de Stadt verraden. Maer soo haest Aurelianus meester van de plaets was, heeft hy den verrader Heradamon doen dooden. Maer als nu het Krijgs-volck, volgens het seggen van den Keyfer, de plonderinge van de Stadt eyschten, gaf hy hen tot antwoordt: *Wel aen ick heb beloofst, dat ick niet eenen hondt zou overlaten, gaet henen en slaetse al dood dien ghy vinden kondt.* Op dese wijze heeft hy te gelijk den verrader gestraft, en de gierige plonder-sucht, van sijn volck bedrogen.

Erasmus in sijn gedenck spreucken, 6 Boeck.

7.
Keulsche
Canonic-
ken,

In het Jaer 1260. heeft de Eerst Bisschop van Keulen te vergeefs getracht, van al haer Voor-rechten der geseyde Stadt te berooven, en sich t'eene-mael te onder-werpen. Twee Canonicken voeden als-toen tot vermaeck van den Bisschop een jongen Leeuw op. Dese in grooten haet tegens den Borgemeester Herman Grijn ontfteecken, hebben, ontveynsende hun vyandschap, den selven ten eeten genodicht. Wanneer den Borgemeester ter maeltijdt quam, brengen hem de Canonicken naer het kot van den hungerigen Leeuw, en slooten hem onvoorsiens daer in, sluytende de deur achter hem toe, niet anders denckende, of het verhongerde beest, zou hem wel haest verslonden hebben. Maer de Borgemeester ziende het gevaer, windt met'er haest sijn slincker hand in sijn mantel, en steekt die in de keel van den bespringenden Leeuw, terwijl hy met sijn rechterhandt een dagge vat, en het beest daer mede doodt, komende alzoo ongeschonden daer van: Maer de Canonicken terstondt gevangen zijnde, wierden aen een balck by de Munster kerck op-gehangen.

Munsterus. 3. Boeck.

8.
Rooms
Paus,

In het Jaer 1539. heeft de Paus van Romen, eenige verwanten van den Koninck van Engelandt, met groote beloften op-gemaect, om hunnen Koninck, als zijnde een ketter, te dooden, willende het Rijck een ander over-dragen: Maer dese eed-verwanten ontdeckt zijnde, hebben het met de dood bekocht. Elders is breeder van dese en andere Engelsche verraderyen gesproocken.

Ten

Ten tijden van den Keyser Ludovicus , zoon van Arnoud , wiert den Grave Aldebergh , Paltz-grave van Franckenlandt , over moorderye , in den persoon van des Keyfers zoon begaen , aen-geklaeght. De Keyser om daer straffe over te doen , belegert het Slot Aldenborgh , daer den Grave op gewecken was : Maer de p'acts was onwinbaer , en dienvolgende sijn hoop kleyn , om sijn vyand machtigh te worden ; in-voegen om tot het eynde van sijn begeerte te geraecken , hy sich van Hotton Eerstbisschop van Mentz diende. Dese Prelaet gingh sijn Neve den Grave aen-spreecken , en sprack met hem van verdragh , als daer toe van den Keyser gemachticht zijnde , en versckerde hem onder eed , voor alle bedrogh , die hem zou konnen geschieden , gelijk hy hem oock op hooge eeden svoer , wilde hy selve met den Keyser komen handelen , hem weder ongedeert binnen sijn Slot te leveren , indien den handel tot geen verdragh quam. De Grave geeft hem geloof , gaet met hem uyt , maer buyten zijnde , siet den Bisschop na de Son , en seyde : dat de selve noch tijdts genoegh gaf om naer het Leger te gaen , en dat hy wel eerst een weynigh met hem wilde ontbijten : Sy gaen dan weder binnen , en ontbeten hebbende weder uyt ; maer komende by den Keyser , wiert terstondt van hem vast gehouden , en korts daer aen onthalt. Den Bisschop meende sijn beloften gequeten te hebben , maer of het sijn opperste Rechter alsoo zal verstaen , valt seer te twijffelen.

9.
Hotton.

Edin en la Republique.

Na dat de raserny de Beemen op het bitterste tegen Uratisslaus hadden gewoet , namen sy een kleyn kint van hen wech , het welke sy sijn Neef den Prins Niceras toe-brachten , om daer mede na sijn goetvinden , zijnde de Vader nu dood , te handelen. Dese bewogen door de bloet-verwantschap , en erkennende de veranderingh der menschelijcke saken , gaf het kint den Grave van During in handen te bewaren. Dese Grave anderlints voorheen een vriend van Uratisslaus geweest zijnde , viel den selven nu af in sijn geslacht , en socht maer den nieuwen Prins , door een groot stuck wercks te verbinden. Dese dan nam de gelegentheyt waer , dat het jonghske op den Eger op het ys liep speelen , maeckende een gat in het selve , om daer visch door te vangen , hy komende daer by , sloeg met sijn houwer het kint het hoofft af , en wierp het selfde soo bloedigh voor de voeten van de Prins van Niceras. Maer de Prins van een beter in-borft zijnde , konde dese wreetheyt niet op-nemen , maer sprack op staende-voet het Vonnis tegen den Duringer uyt , hem belastende sijn eygen dood te verkiesen ; die de keuze van een strop dede , by

10.
Grave
van Thu-
ringer.

de welcké hy aen een boom dicht by Prage , die noch zijn naem draegt ;
sich selven op-hingh.

Aeneas Sylvius , in zijn Historie van Bohemen.

11.
Naïam.

Naïam Neve van Cublay , Keyser of Cham van de Tartaren , hebbende vergeten de wetten der Natuere , en misbruyckende de goetheyt van zijn Oom , die hem als Landt-vooght over verscheydene landen had gestelt , gevende hem in-komen genoegh , om een Konincklijcken staet te voeren , sonder gehouden te zijn , reeckeningh aen yemacant te doen : liet sich door staet-sucht soo verre vervoeren , dat hy de wapenen tegens zijn Oom op-nam , en een Heyr van tachtentich duysent mannen op de been bracht. Den Cham hier tegen bracht een andere Oorloghs-macht in de landen van Cambalu , daer hy zijn Hof hielt , in wapen , en gingh zijn Vyand daer mede aen-tasten. Het gevecht was bitter en woedende , maer Naïam eenichsints verrast zijnde , wiert geslagen , en hy selve gevangen. Cublay zijn Oom achtende het een slag van wreetheyt te zijn , met sulck een verrader medelijden te hebben , wilde hem doen dooden , maer niet voor zijn gesicht , als hebbende het hart en de oogen te teder , om sulcks te verdragen. Hy dan beveelt hem in een groot stuck laecken te packen , en alsoo te versticken , het welcke geschiede.

Camerarius.

12.
Franfch
Hopman.

Carel Emanuel Hartogh van Savoyen , siende met den aenvangh van zijn Heerschappy , Vranckrijck in verdeelinge , sloegh eenige landen van de Kroon , aen de sijne gelegen , aen. Hy had oock wel een Jaer na malkanderen de Plaets-vooght van het Slot van Carmagnole gesocht op zijn zijde te krijgen ; maer dese speelde dobbel-spel , nam met de eene handt gelt van den Hartogh , en met de ander schreef den handel aen zijn Koninck over , en bracht soo veel door dit tijdt-verlengh te wege , dat , hebbende alreets meer als vijf-en-twintigh duysent kroonen getrocken , hy sich naer het Hof begaf , sonder de plaets die den Hartogh bedongen had , evenwel over te leveren. Dewelcke siende zich van die zijde bedrogen , en Vranckrijck noch in den ouden stant van onrust , weder een tweeden aenslagh en toeleggh op het selfde Slot aenvingh , om zich door middel van een Capiteyn (wiens naem uyt insichten verswegen wort) daer meester van te maecten : maer het werck uytkomende , was oorfaeck dat dese Hopman by den kop gevat , en als een verrader op-gehangen wiert.

Historie van Vranckrijck , de Mezeray.

Ter

Terwijl den Hartogh van Nevers, en die van Savoye, omtrent het Montferrat yeder in de weer waren, had den Baron de La Roche Daulphinoys, groot medestander van den Savoyaert, en selfs sijn huys-genoot tot toe-vlucht, om dat hy hebbende een misdact begaen, om het gerecht van Grenoble te ontgaen, sich selven in de armen van sijn Hoogheyt geworpen had, had een bysonder verstant met een ander Daulphinois, genoemt Magnac, die by den Raet van Vranckrijck eenige sijne saken vervolghde, tot nadeel van de Kroon van Vranckrijck: maer de brieven die hy aen La Roche schreef, onderschept zijnde, waren oorfaeck dat Magnac tot Fonteyn-bleau by den kop gevat, over gequetste Majesteit veroordeelt, armen en beenen aen stucken geslagen, en soo levende op een radt gezet wiert. Den Baron de La Roche had het niet veel beter koop, die mede korts daer aen gevangen, in de Bastillie tot Parijs gebracht, en korts daer aen op de Greve opentlijk onthalt wiert.

Boitel.

De Heer van Vatan, een kleyne plaets in Berry, had wel soo veel moets, al des Konincks bevelen te verachten, en sich in staet van tegen-weer te stellen. Den Heer de La Salle wort met eenigh volck daer voor gevonden, die de plaets deed beschieten en beklimmen, zijnde daer in soo geluckigh, dat hy in de Stadt, en Magnas, Lieritenant van Vatan, in sijn handen geraeckte, die met een bijl het hooft af-geslagen wiert. Vorders geraeckte La Salle op het neder-hof van het Slot, en zou het zelve onder de voet geholpen hebben, indien Vatan sich niet ter discretie en believen van den Koninck en Koninginne Moeder, Maria de Medicis, had overgegeven. Aldus wort hy na Parijs gevoert, daer hem noch de Koninck noch de Koninginne oyt wilden sien, maer sijn Recht-saecten ten eersten dede op-maecten, volgens het welcke sijn vonnis gevelt, en hy op de plaets de Greve opentlijk onthalt geworden is.

Boitel.

Het selfde was het lot van den Baron de Heurtevan, dewelcke ten tijden als de Marquis d'Ancre in Normandye was, om Guillebocuf te verskeren, mede gevangen, en na Parijs gevoert wiert, alwaer men hem beschuldighde de wapenen tegens den Koninck gedragen, en groote vyandschap op de Grensen van Normandyen en Le Perche, geduerende den tweeden borgerlijcken Oorlogh, gepleeght te hebben. Op dese beschuldige, doet het Hof van het Parlement sijn Proces en Pleydoye op-maken, en hy wort verwesen om onthalt te worden, op een Schavot tot

dien eynde by la Croix du Tiroir op-gerecht. Om te verhinderen dat zijn Vrienden , hem met geweld het recht niet ontrocken , zandt de Koninck twee Vanen Voet-knechten , een van de Lijf-wacht , en de andere Switzers , die sich in ordere om het straf-toneel stelden. Den Baron nochein jongh Heer zijnde , was lange eer hy tot sterven kon verstaen , en men konde uyt zijn jammerlijke tael genoeghsaem af-nemen , hoe bitter hem de dood viel. En waerlijk een yeder had mededogen met zijn jonge jaren , en veel tranen wierden om hem gestort : maer alles was om niet , het Gerecht most voldaan worden , en alsoo bockte hy voor het swaert.

Idem.

16.
Dina.

Wy moeten dit Hooft-stuck met een Vrouwe besluyten. In het Jaer 1651. in het begin van April , komt tot Coppenhaven , een seeckere Vrouwe die aldaer seer wel bekend was , sich voor den Koninck stellen , verfoeckende zijn Majesteyt alleen te mogen spreecken , dewijl sy naer haer voorgeven , yets sonderlinghs voor te dragen had , het welcke den persoon en welstandt van den Koninck betref. Op haer ernstigh aen-houden wierden haer uyt de Voornaemste van het Hof , eenige Commissarissen toe-gevoeght , om het geen sy in te brengen had , van haer te verstaen : Wanneer sy nu haer redenen zou beginnen , seyde sy eerst wie sy ware , en vervolgens hoe sy door den Hof-predicker Mr. Symons en zijn Huysvrouw , verfocht of verleyt wiert , om by den Rijcx Hof-meester Ulevelt te komen , die haer daer na tot zijn lust gebruyckt , en als zijn by-zit onderhouden had. Het was dan vorders gebeurt , dat sy onlanghs by hem te bedde leggende , des sinorgens vroegh Me-vrouwe Ulevelt , voor zijn koets gekomen was , dewelcke hem met'er haest in het geheym verhaelde , hoe sy by Doctoor Sperlingh was geweest , en hem de recepte of ordonantie had gegeven , maer dat sy zedert seer ontruft , en oock daer van af-geraden was geweest , vreetende dat den aen-slagh mocht ontdeckt , oock misschien het vergif in het glas gesien mocht worden : behalven dat sy oock swarigheyt vand , in de middel om't selve den Koninck toe te brengen ; gelijk mede , indien hy het zelfde terstondt niet in-dronck , de saeck lichtelijk zou bekend mogen werden : soo dat sy t'eenemael buyten raet was wat hen te doen stont. Geduerende dese redenen , had de Heer Ulevelt dese zijn by-zit Dina wel dicht verborgen gehouden , en zijn Vrouw een hart en moet aen-gesproocken , om haer aen gevangene werck ten eynde te brengen , het overige zou hy selve wel besorgen , en soo voort. En by aldien het vergif in acht of thien dagen geen werck dede , wilde by het

het heymelijck in des Konincks wijn mengen.

Wanneer nu van dese faeck rapport en bericht aen den Koninck was gedaen , wilde die daer meerder blijk en bewijs van hebben , sprack Dina scherperlijck toe , vermengende dreygementen en beloften onder een , dat sy van alles goede verseeckeringh had te brengen , en daer voor beloont te worden , of dat sy voor hare tonge zou hebben te lijden. Sy alles be- looft hebbende , wiert ondertusschen van het Hof, op 'sHeeren huys ge- vangen geleyt. Men vingh ondertusschen aen , heymelijck Ulevelt na te vorschen , dewelcke beducht dat'er yets op hem toe-geleght wiert , sijn gantsche huys-gefinde met wapenen dede verzien , en nacht en dagh wacht houden. Eyndelijck sandt hy selve een Memorie en geschrift aen den Koninck , in het welcke hy sijn Majesteyt waerschouwde , dat hem en sijn huys een groot gevaer over het hooft hingh , dewijl eenige van de Grooten en t'samen-sweeringh tegens hem gemaect hadden : van de welcke hy voor- namelijk eenen Colon Walter noemde. De Koninck seer over foodanigen handel verwondert , sandt een van sijn Heeren naer Ulevelt , om hem te versoeken , dat hy dese Heeren die op den Koninck toe-leyden , sijn Ma- jesteyt in geschrift wilde laten toe-komen , het welcke Ulevelt dede , den- welcken daer over een stercke lijf-wacht wiert aen geboden , maer hy sloeg die af. Des anderendaeghs vierdt Dina beneffens haer Moeder voor den Rijcx Secretaris Otto Kragge , den Slot Vooght van het Casteel Broken- huysen en andere , onder- vraeght , alwaer sy seer ontroert zijnde , niet sprack als met een bevende stemme , en verbaefde lippen. Mengaf haer eenigh tegen-gift tegen het Venijn , en yets om af te drijven in , (gelijk- se des daeghs te vooren , door toe-doen van Ulevelt , yets zou in-gekre- gen hebben) en wanneer dit haer nu af-gedreven was , bleef sy stantva- stich by het gene sy voor-heen geseght had , voegende daer noch by , dat geseyde Ulevelt haer met geweld en diere eeden had doen sweeren , niets van het geene sy sijn Vrouw, toen sy voor sijn bedde quam , had hooren zeggen , te openbaren. Daer op wiert Dina weder na haer gevangenis gebracht : Maer de voornoemde Colonel Walter wiert voor den Raet ge- daeght , om op sijn aenklaght te antwoorden , dewelcke in een wijt-loo- pige Deductie sijn onnosselheyt betuyghde. Echter wiert versocht dat hy gevangen zou geleght worden ; maer dewijl de selve een genaturalizeert Edelman was , hield men zich met sijn woorden te vreden : en den Hof- meester Ulevelt deed hem verseeckeringh doen van zich altoos in rechten te vertoonen. Ulevelt dede oock aenklacht tegen Anibal Zeestadt , onder Koninck van Noorwegen , als dat deselve weynigh wercks van des Ko- nincks

nincks achtbaerheyt maecte. Dese dan oock om eenige andere mishandelingen, wordt van sijn Staten en Bedieningen af-geset, al sijn goederen, (bestaende in een ongelooftijcke schat, Gebouwen, Juweelen, Gout, Silver, &c.) verbeurt verklaert; behoudende hy alleen daer van, soo veel als hem tot sijn levens onderhoud noodigh was. Hem wiert toegelaten op een van sijn huysen in Noorwegen te wonen, maer verboden zich in eenigen Princen dienst te begeven. Een uyt-lander wiert in sijn plaets tot onder Koninck van Noorwegen gestelt. Maer heel anders liep het met dese Vrouw Dina af, dewelcke na eenige debatten en onderhandelingen, veroordeelt wiert om te moeten sterven; de reden daer van wort te rugge gehouden: Maer men wil dat sy zich seer veranderlijck in haer redenen had getoont, nu Mr. Symon en den Doctoor Sperlingh beschuldigende, dan weder daer van afwijckende; ja zelfs den Heer Ulefelt die sy voorheen aengeklaegt had, ontschuldigende: altoos soo veel is'er van, sy wiert op den 21. July des sinorgens vroeg tot Coppenhaven, op het binnen Casteel, met geslootene poorten onthalt; haer lichaem is buyten de Stad aen de landt-straet in een kuyl gesteecken, en haer hooft daer neven op een pael geset.

Ondertusschen stondt het geschil tusschen den Heer Ulefelt, en den Colonel Walther noch open: naer verloop van eenige dagen, daeghde Walther den Heer Ulefelt, om op sommige stucken te komen antwoorden, maer dese in de plaets van te antwoorden, gaet met sijn Vrouw en twee dochters stillekens den 8. Augusti op een wagen sitten, en rijdt daer mede tot aen de plaets daer een Fregat lagh, met het welcke sy naer Hollandt gekomen zijn, van waerse naer eenigen tijdt, over Lubeeck nae Sweden getrocken zijn, gelijk twee Heeren, dewijl de Vrouw van Ulefelt mede mans kleederen aen-getogen had, elck van een pagie gevolght. Wanneer se tot Stockholm quamen, kregen sy van de Koningin van Sweden verlof, om sich in het Stift Bremen te mogen onthouden, daerse naer toe getogen zijn, maer komende tot Wisnaer, hebben zich aldaer een goede wijl op-gehouden, berooft van Staet en Eer, gelijkze oock alzoogestorven zijn. Wat het nu van de beschuldigingh van Dina zy, laten wy anderé oordeelen.

Het Twaelfde HOOFD-STUCK.

Oversten door hun Krijghs-knechten gedoodt.

Abriel Battory, Prins van Transylvanie, vliedende de overwinnende wapenen van den Turck, verwachtte met gedult dat Forgarsi hem uyt Hongaryen hulp mocht toe-brengen: Maer siende dat het selfde geensints met sijn hoop over een quam, sand verscheydene Bevel-hebbers, om nieuwe wervingen aen te stellen, na Timau en andere plaetsen. Maer den haet die hy sich door sijn gebreecken had op den hals gehaelt, was de oorfaeck, dat zich weynige onder sijn Vanen begeven wilden; het welcke hem volvermoeden maecte, en verhinderde sijn Oorloghs faecken, noch die van sijn Staet yemand mede te deelen; alleen gaf hy sijn gemeensamen de genegentheyt die hy had, de Vrede van den Sandar Bassa te ontfangen, te kennen, als mede de wille die hy had, den selven om hem te stillen, eenige sterckten in handen te geven. Sijn vrienden ontrieden en mispresen dit bestaen, en presen hem aen eerder een eerlijcke doot te sterven, als sulck een swaren mis-slagh te begaen. Hy dan zijnde in desen uystersten noot, vervolght van sijn Vrienden, sonder gelt, gehaet van het volck en van de sijne, vaerdigh om in de handen van Bethlem Gabor te vallen, bad een van sijn huysgenooten hem te willen dooden; maer dese wilde hem daer in geensints te wille zijn. Maer des anderendaeghs; soo als hy de legeringe van sijn Troepen gingh bezien, zittende bloodt in sijnen wagen, met twee Edel-lieden verselt, wiert hy van vijftien sijner Krijghsknechten, die zich in een laege hadden geleght, met een kogel gedood, en die hem verselden gequetst. Nae sijn doot wiert Bethlem Gabor, door Sandar Bassa tot Vorst van Sevenbergen gestelt. Elders is hier breeder van gehandelt.

1:
Gabriel
Battorye

Treur-Toneel 3. Deel.

Een Italiaens Krijgsmann, van het Casteel van Amiens wiert gehangen, alleen om dat hy een Apotheeckers jongen had gequetst. De Marquis d'Ancre zich over dit strenge rechts-plegen seer gemoeyt vindende, sandt sijn Geheym-schrijver Louizi naer Amiens om de faeck nader te onder-

2:
Fransch
Overste.

foecken ; een yeder , selfs de krijghs-knechten beschuldighden Prouuille , Sergiant Major , als hebbende dese bittere straffe , over soo geringen saeck , doen uyt-voeren. De selve Heer de Prouuille , om zich selven te suyveren , begaf zich naer het Slot , en deed aldaer veel verschooninghen , om de saeck goet te maecten , en bad den Secretaris sijn gunst hier over , by den Marquis te verweiven , onder beloften van op een andermael zich matiger te dragen. Ondertusschen terwijl Prouuille met Loizi in gespreck waren , wiert dese laetste door Migneux en Hagunicourt geroepen , om ter middaghmael in den Hof te gaen ; sy versochten Prouuille mede van de parthye te zijn : maer dese weygerde sulcks , en hebbende sijn afscheyt genomen , gingh uyt het Slot om weder na de Stadt zich te begeven. Hy zijnde in het af-gaen by de pont dolent , ontmoete hemeenen Alfonso Italiaen , macker van den Soldaet die op-gehangen was , dewelcke hem aentaste , en met twee doodelijcke steecken ter aerde velde , nemende voorts sijn vlucht in het Casteel , terwijl het Gerecht met het doode lichaem van Prouuille henen gingh. Sommige willen dat de Marquis kennisse van het werck zou hebben gehad : het is waer wanneer de selve de tijdingh daer van kreegh , dat hy had geseght : *Ventre saint pol* , het is te veel , hy had hem maer een hou over de ooren behooren te geven , en een schennis aen te doen , en niet te dooden.

Boitel.

3.
Op-roe-
rige Boe-
ren.

Wy zullen by dese woedende Krijgs-lieden , een deel op-loopende Boeren voegen , die menichmael in diergelijcken handel de soldaten niet veel toe-gaven. In het Jaer 1517. zijn de Boeren in het Wandalische Marck-Graeffschap , tegen den Adel en Geestelijcke , van de welcke sy door on-verdraeglijcke lasten en schattingen geplaeght wierden , foodanig datmen wil , dat sy een menichte van tnegentig duysent Land-lieden by een gebracht zouden hebben , die de huysen en sloten der Edelen aen-vallende , alles onder de voet wierpen , zelf al de Edelen die sy krijgen konden , met veelderhande pijniginge wreedelijck ter doot brachten , welckers hoofden vervolgens af-sneden , en op hun spiesen , tot een teecken van hun treffelijcke overwinninge , om-droegen. De Keyser Maximilianus sag desen handel in het eerste al een weynigh door de vingeren , om dat den Adel de Keyserlijcke beveelen , hun onbillijcken handel ter quader trouwen vorewendeden : maer als dese woedende menichte na haer aert en natueren in het woeden , noch maet noch regel raemde , en over al , selfs tegens de onnosele woede : heeft de Keyser alleen acht honderr van sulcke krijghs-knech-

knechten , die (als men seght) nae duyvel of na dood vragen , met eenige bende paerden , dit woedende grauw op den hals gefonden. Als dese krijghs-knechten een kleyn Stedeken in-genomen hadden , komen de Boeren als een wolck sprinck-hanen daer heen toe-gevlogen , en vertoonen zich in sulck een menichte , dat het Krijghs-volck vreesende , dat sy af-gehackte boomen , en op-gestapelt hout , rontsom de Stad in brandt , en het Stedeken daer door aen-steecken zouden , meer uyt wanhoop , als vertrouwen van overwinningh , op hen uyt-gevallen is : maer daer sy alleen dachten doorte breecken , brengen sy sulck een schrick onder dat gespuys , dat het selfde als soo veel schouwe Hasen , elck naer een goet heenkomen sagh , gevolght van de Krijghs-knechten , die met doot-slaen soo veel wercks vonden , als sy af-mochten. Een over-groote menichte bleef hier en daer op het velt leggen : de andere die het ontvluchten , en daer na weder in handen geraeckten , hebben sy ten deelen levende van een geklooft , ten deelen aen speten geregen , ten deelen met heele koppels aen boomen op-gehangen , ten deelen levende in het vyer geworpen , en alsoo dese wreedden op-standt der Boeren , over-wreedelijck genoegh op de werckmeesters verhaelt.

Honsdorffius.

Het Derthiende H O O F T - S T U C K.

Wreetheden.

Dese voorgaende Wreetheden brengen my noch eenige andere in gedachten , dewelcke my hier noch een af-deeling waerdigh zijn : maer om niet al te verschrickelijck te zijn , zullen wy een bloedeloose woedentheyte voor-stellen , die echter in zich selven al veel bloet-vergieten te boven gaet , maer echter met een toe-val verselt is , dat genoegh veroorsaect.

Een seeckere Peccio in Lombardyen , voerde met een ander groot Edelman een bittere vyandschap. Beyde hadden sy begeerte genoegh , maer weynigh gelegentheyte om den een den anderen hun haet te doengevoelen. Het geviel nu dat dese Peccio sijn tegen Parthye , hy alleen zijnde en rijdende op een Muyle , te gemoedt quam : De andere terstondt zijnde wel

verfelt , nemende dese gelegentheit waer , tast sijn vyand aen , en na dat hy hem de oogen verblint had , sleept hem in sijn huys , alwaer hy hem in een verborgene plaets , van alle kanten met dicke mueren beset , en van alle licht , als alleen dat dooreen gat van bovenen in-viel , ontbloot , op-gefloten heeft , voedende den ellendigen aldaer , sonder eenige aenspraecck te genieten , met water en broodt , en dat noch spaersaem genoegh ; soo dat hy gelijk een beest , en na de wijze der wilde beesten gehouden , onbekent , ongehavent , verworpen en als levende begraven wiert.

Ondertusschen waren twee zoonen dewelcke hy hadde , ten alderhoogsten van wegen hun Vader bekommert en benauwt , niet wetende wat van hem geworden was : men ondersocht of niemandt hem gesien had , maer men heeft geen seeckerheit van hem konnen vernemen ; sijn Muyl-ezel evenwel wiert sonder Ruyter , op eenige af-gelegene plaetsen gevonde te weyden , zijnde gelijk men wil , met bloet bespat , waer uyt een seecker vermoeden ontstont , dat hy gedood was. De zoonen van desen ellendigen ouden Man hadden wel kennisse , dat haer Vader met twee gemeene lieden eenige vyandschap had gevoert , (maer de rechte en ware vyand die het hen gedaen had , was hen onbekent ,) en dese meenden dat sy hun Vader onvoorsiens aen-getast , en gedood hadden ; oock ontbraeckender geen blijcken soo men docht , die het vermoeden konde smeden : immers soo veel brengen sy daer door te wege , dat men de handt aen dese lieden sloegh. Wat veel ? sy worden voor het Gerecht gesleept , geondervraegt , en dewijl sy niet seeckers voortbrachten , tot de pijn-banck verwesen : alwaer sy door de sware pijniging overwonnen , een daet dewelcke de hunne niet was , beleden hebben , en het hielp hen niet , als se van de pijn-banck verlost waren , volstandelijck te loochenen het geen sy door de smart beleden hadden : maer sy worden ter straffe gevordert , en beyde door aendringen van de aen-klagers , onthálft. Als nu dese onrechtvaerdighlijck Vader-lievende zoonen , hun Vaders moort schenen gewroocken te hebben , deelde sy de naergelatene Goederen van den selven onder malkanderen , hebbende vorders weynigh gedachten of vermoeden meer van den selven , dewelcke ondertusschen als een doode onder de levende , een ellendigh leven leyde.

Ondertusschen komt dese wreede huys-waert te sterven , sonder evenwel yets aen-gaende den gevangen ouden Man te bestellen , of meer bekommernis voor desselfs verlossinge , als sijn eygen Saligheyt te dragen. Het gebeurde vorders dat achter de gevangenis van desen ellendigen , yemandt van de bueren , een nieuw huys willende bouwen , terwijl sy de

oude

oude gront-flagen uyt-halen, een stuck van de na-by-ſtaende wandt, daer de arme gevangen in beſlooten was, om verre quam te vallen. Wat veel? ſy vinden daer onverwacht een erbarmelijck monſter gelijk een menſch, wiens bleeck een doodts gelaet, loopende oogen, langen en ongehaven-den baert, ongeredderde en op-ſtaende rouwe hayren, geſicht dat tegen dit nieuwe en ongewoone licht pinck-ooghde, meer een ſpoock als een menſch voorſtelden; wat wonder is 't indien de geheele Stad door deze nieuwigheyt op-gemaect, te ſamen liep? men ondervraeght hem en hy wort bekent, en wort aen ſijn huys en kinderen, die ſich daer over verwonderden, en ſulcx als ſchrick geveerte aennamen, weder herſtelt, die nu den tijd van geheele negenthien Jaren, in deſe droeve duyſtere gevangen- nis beſlooten was geweest. Soo veel is'er van, voor ſijn gevangen- nis was de man ſeer met de gicht gequelt, daer hy nu van verlost zijnde, de reſt van ſijn leven geruſt door-bracht.

Den Hartogh van Limburgh ſonder kinderen geſtorven zijnde, vielen den Hartogh van Brabandt en den Grave van Gelderlandt, over de op-volginge aen het twiſten, drijvende een yeder ſijn ſaeck even hard, ſoo dat ſy ten laeſten het geſchil aen de wapenen moeſten hangen. Verſchey- dene duytsche Vorſten ſochten deſe twee Princen te bevredigen, maer te vergeefs, ſy brachten twee Heyr legers te velde, brengen groote verwoe- ſtinge tegens malkanderen te wege, en dragen ſich als de alder bitterſte vyanden. Eyndelijck een ſware Velt ſlagh wort'er geſlagen, in de wel- ke den Grave van Gelder de nederlaegh kreegh, blyvende die van Bra- bant meeſter van het Velt en van de ſaeck. Den Biſſchop van Keulen die ſich in deſe gelegentheyt, als medeſtander van den Grave van Gelderlant had laten vinden, wiert gevangen genomen, en den Grave van Henegou- wen, medeſtander van den Hartogh van Brabandt, hielt hem ſeven jaren langh in de gevangen- nis, ten eynde van welcken tijdt, Den Biſſchop op ſeeckere Voorwaerden (die beneffens de perſoonen verſwegen worden) in vryheyt geſtelt wiert. Deſen Biſſchop, om ſich op den Grave van den welcken hy, geduerende ſijn gevangen- nis, qualijck genoegh onthaelt was, te wrecken, verſocht op den ſelven dat hy hem tot in ſijn Biſdom by Keu- len wilde geleyden, het welke als geſchiede, deed hy den Grave door een troep Ruyters, die hy daer met voor-dacht geleght hadde, vaſt hou- den. Den Grave aldus ſonder voordacht, op goet vertrouwen van den Biſ- ſchop gevangen zijnde, wordt door hem in een duyſtere gevangen- nis ge- ſlooten, daer hy de reſt van ſijn leven, in de uyerſte ellende door-ge- bracht heeft: en ſijn Vyand om hem noch meerder te plagen, ſloot hem

2.
Grave
van Hene-
gouwen.

in een yfere koye geheel met honigh befmeert , en fette hem foo in de fon , daer hem de Byen-wefpen en ander gewormte , op een feer wrede wijfe plaeghden. Waerlijck dese wreetheyt fchaemt fich voor de oogen van de gantsche werelt , en toont dat wy te vergeefs de Barbaren beschuldigen , daer fulck een woedenthey in Christenen vallen kan.

Camerarius 1. Deel.

3.
Tempe-
liers.

Ten tijden van den Koninck van Vranckrijck , Philippus de Schoone , wiert'er een straf onderfoeck tegens de ordere van de Tempeliers geoeffent. Den Paus Clemens bevorderde hunne dood , beschuldigende hen van Sodomie , ketteryen en t'samen-sweeringh tegens den Geestelijcken staet: Al de Hovelingen hingen den Koninck Philippus geduerighlijck aen 't oor , en om door hun verbeurde goederen fich te verrijcken , maeckten fich selfs tot valsche getuygen op , volgens de welcke zelfs Jacobus van Bourgon- die , een Heer van groote af-komst , groot Meester van dese Ordere , ge- vangen , en door het Parlement ter dood veroordeelt is geworden. De straffe die hem op-geleyt wiert , was het Vyer , na dat hy swaerlijck ge- pijnicht was geweest , om hem te doen belijden , selfs het geen hy niet wift. Men deed hem op een straf-toneel klimmen , om van daer in het vyer geworpen te worden. Maer om hem sijn belijdingh voor het volck te dwingen te doen , heeft hem voor af de Scherp-rechter , de planten van sijn voeten gebrandt , maer hy bleef stantvastigh in het wederleggen , het geen hem de onverdraeglijke pijnigingen hadden afgeparlt, in tegendeel bracht hy dese woorden voort : *Zijnde op het af-gaen van mijn leven , hebbe ick een groo- te sonde begaen , met te liegen : Neen , neen , ick loochenen mijn af gedronge- ne Belijdenissen. Ick wensche na de dood , en hebbe qualijck gedaen mijn Ordere i'onrecht te beschuldigen , om mijn leven te behouden. Dat de beul sijn Ampt doe , ick hebbe de waerheyt gesproocken , en Godt sal mijn onnoselheyt voor de oogen der gewisse , van mijn vyanden doen lichten.* Hy stont met groot ge- dult sijn straffe uyt : en benessens hem wiert de broeder van den Daulphin van Viennois , voorname van die Ordere om-gebracht , zijnde een Heer van een groote af-komst , die de werelt had verlaten (seght mijn Schrij- ver) om de Ordere der Tempeliers te volgen. Al de Tempeliers van die Ridderfchap , wierden in alle gewesten gevangen , en tot de galge ge- doempt , sonder dat yemandt eenige genade kon verkrijgen , hebbende den Paus en den Koninck van Vranckrijck tot weder-parthyen.

Guaguin , Paulus Æmelius en Papirius Masson.

In de Stadt Damascus in Syrie , had een Bassas of Stede-houder van den Grooten Heer , sijn dochter uyt-getrouwt , en willende haer een vereeringh voor haer vertreck , van een schoone blancke slaef doen , nam voor den selven te ontmannen , op dat hy haer alzo , als kamerlingh mocht dienen , volgens het gebruyck der Grooten onder dat gebiet: Dese slave kennisse van dit besluyt gekregen hebbende , besloot de uyt-werckinge daer van te verhinderen ; wel wetende dat oock menichmael , die aldus bejaert zijnde , gesneden worden , van snarte komen te sterven. Den slave dan besloot eerder sijn leven aen het woedende stael der dienaren van den Bassa op te offeren , als dese smaet en pijn uyt te staen , willende sijn meester dooden het koste wat het wilde. Hy dan siende sijn Heer , op den tweeden dagh der Bruyloft van sijn Dochter , vermoeyt van danssen en Ringsteecken , en daer over in slaep gevallen , (met behulp van den wijn , die hy selfs tegens hun Ordere gedroncken had) leggende op sijn bedde uytgestreckt , begaf zich in sijn kamer , en gaf hem met sijn dagge verschedene steecken in de stroot , onder het welcke den Bassa wacker wordende , sijn volck te hulp riep , terwijl de slaef sijn werck volvoerde , en sijn Heer af-maecte. De dienaers ondertusschen in komende , vonden hem aldus doende , en toe-vallende , hieuwen den slaef in duysent stukken.

4.
Bassa van
Syrie.

De Rijzen van den Heer van Villamont.

Arcophat was Stede houder van Somphosi , Koninck der Tartaren , in de dalen van Tipomet , op de Persische grensen. Dese Arcophat wetende dat eenige Roomsche Geestelijcken , een goet getal Tartaren van sijn bestieringe , tot het Christendom hadden gebracht , viel dese op het lijf , en binnen den tijdt van acht dagen vernielde over de vijf-en-twintig duysent persoonnen van dit gewest , die sich hadden laten doopen. De tijdinge van dit wreede woede , quam haest aen de andere Christenen van Persie , dese begaven zich om hulp by den Sophi van Persie , die hen vijftien duysent Persische krijghs-knechten , en drie duysent Griecken tot onder-standt gaf. Met dese onder het beleyt van eenen Cabramon , het geberghte over getoogen zijnde , begosten hun wapen-handel , tegens desen wreeden Tyran aen te rechten , doende treffelijcke daden , en namen selfs in een Velt-slagh die sy wonnen , den boosen Arcophat gevangen. Dese des smorgens daer aen , levende al de leden af-kapten , en alsoo wreedelijck deden sterven , die soo wreedelijck met onnosfelen gehandelt had.

5.
Arcophat.

Boitel.

Den

6.
Morat
Rays,

Den vermaerden Zee-rover Morat Rays , schuymende de Middellantse Zee , nam tusschen Monte Christo en Pianoufa een Fransch Schip , in het welke onder veel andere , een braef Edelman uyt Provence , den Heer de Tourtoure-genoemt , met sijn zoon omtrent twaelf of derhien jaren oud , een schoone jongen , gevangen wiert . De Rover het Schip plonderende , bracht met schoone woorden en vleyeryen den jongen soo verre , dat hy zich Musulman of Turcks zou laten maecten . De arme Vader in de uysterste smart zijnde , over het verlies van sijn lieve zoon , gaf zich aen het gewelt van wanhoop over , en wierp zich als rasende op den eersten Turck die hy ontmoete , en vermoorden hem met een mes , dat hy by zich had , en zou in het moorden voort-gegaen hebben , indien hem de menichte der Rovers niet ter neder geslagen hadden . Morat ten hooghsten over dit bestaen vergramt , heeft , soo haest als hy aen Monte Christo aen landt quam , desen Edelman , by-na half dood geslagen zijnde , voor een kleyn vyer doen braden , soo lange tot dat hy dood was , zijnde als een hoen aen 't spit geslooten . Wanneer daer na den Grooten Hartogh van Toscanen sijn macht na Barbaryen sandt , heeft de Generael van de selve , het over-schot van desen gebraden Heer , op den hoeck van een Rotsteen , aen Monte Christo , beneffens eenige kinderen , in het uyt-gebluste vyer gevonden .

Deselve.

Het Veerthiende H O O F T - S T U C K .

Wreetheden van eenige Tyrannen.

Y hebben hier voor de straf van eenige Tyrannen voor-gestelt , hier zullen wy eenige uyt-steeckende wreetheden ver-toonen , die wel behoorden voor te gaen , op dat'er de straf niet te meerder naedruck op volgen mocht : maer het is anders by onse vergaderinge te pas gekomen .

Artax-
erxes.

De wreetheyt van Artaxerxes , in sijn straf met boots of schuyten aen Mithridates gepleeght , wordt hoogh gestelt , dewelcke na de getuygenis van *Plutarchus* , dusdanigh geveest is . Hy sloot hem tusschen twee kasten of schuyten , foodanigh dat het hoofd , de handen en de voeten daer uyt quamen , in welcken staet hy hem spijsse dede geven , op dat hy des te langer

langer leven zouden, bestaende meest in melck en honigh. Hy deed hem oock het aen-gesicht met honigh bestrijcken, en alsoo in de son setten, om door de hitte en het geswerm der Byen en vliegen, ten uystersten geplaeght te worden. Dewijl hy nu binnen dese kassen, oock de natuer ontlasten moest, en zich noch roeren noch bewegen konde, om sich te suyveren, ontstondt daer binnen korten tijdt een menichte van gewormte, waer door sijn lichaem levende op-gegeten wiert. Op dese wijze heeft Artaxerxes Muemon, Mithridates (om dat hy roemde, dat Cyrus van hem in den strijdt, al vluchtende was om-gebracht) door pijniging van seventhien dagen, om-gebracht.

Plutarchus in het leven van Artaxerxes.

Wanneer Hyrcanus gestorven was, heeft Aristobulus het Vorstendom tot Jerusaleem aen-genomen: het welcke als hy voornam in een Koninck-rijck te veranderen, heeft hy de Kroon op-geset, en sijn andere broeders en Moeder, die over de Heerschappye twisten, in banden geworpen: maer Antigonus in jaren hem de naeste, heeft hy bemint, met gelijcke eer verheerlijckt. Ten laetsten heeft hy sijn Moeder door honger doen sterven: waer by hy noch de moort van Antigonus, door lasteringh aengedreven, gevoegt heeft. Want als dese, Aristobulus sieck zijnde, overwinnaer van een Velt-tocht weder quam, en op het Feest der Lover-hutte, seer heerlijk toe-gemaect, met sijn lijf-wachters in den Tempel gingh, hebben de lasteraers die saeck foodanigh uyt-gelegh, dat hy met desen ongewoonen toestel en pracht, en om dat hy met soo veel krijgs-lieden verselt quam, gewisselijck yets tegens den Koninck sijn broeder voor had. Aristobulus dan sijn lijf-wachters op een duytere en onder-aertsche plaets bestelt hebbende, beveelt hen datse sijn broeder ongewapent zijnde, sparen, maer gewapent zijnde, om-brengen zouden. Hy sent oock boden aen Antigonus, en belast hem ongewapent by hem te komen: maer de vrouwe van Aristobulus, en die met haer tegens Antigonus in-gespannen waren, hebben den bode bewogen te seggen, dat sijn broeder, hebbende gehoort dat hy nieuwe wapenen aen-getogen had, van hem begeerde, dat hy gewapent sich wilde laten sien.

Antigonus dan geen quaet vermoeden hebbende, steeckt sich in sijn harnas, en gaet soo na sijn broeder; maer als hy by Stratons Toorn, aen die donckere plaets gekomen was, wort hy van de lijf-wachters van Aristobulus aen-gevallen en gedoodt.

Hy dan op dese wijze om-gebracht zijnde, is hem korts daer aen de

D d

straffe

straffe van zijn Broeder-moort af-gevordert. Want als hy uyt zijn bedorven in-gewant vast bloedt uyt-spoogh, is den dienaer, het selfde wech brengende, op de selve plaets daer Antigonus gedood, en die noch slibberigh van zijn bloet was, gekomen te vallen, en het bloedt van zijn Heer, met dat van zijn Broeder vermengt, het welcke Aristobulus uyt het geroep van die sulcx gezien hadden, vernemende, heeft hy al schreyende bekent, dat zijn goddeloose daden voor Godt niet konden verborgen blyven, en is gestorven, na dat hy een Jaer geheerscht had. Salome vorders, dewelcke oock Alexandra genoemt wort; heeft na de dood van haer man Aristobulus, zijn broeders uyt de gevanckenis verlost, en Janneas die oock Alexander geheeten wort, tot Koninck gestelt. Dewelcke het Rijk aengenomen hebbende, een van sijne broeders, die nieuwigheden in den sin had, om doen brengen. Wanneer hy op een Feest-dag zulende offeren, na den Altaer op-klom, heeft hem het volck met Cederen tacken geworpen en gescholden; door het welcke vergramt zijnde, heeft hy omtrent 6000. van het selve doen dooden: daer na met het oproerige volck gedurighlijck strijdende, heeft hy binnen den tijdt van ses Jaren, meer als vijftigh duysent van de gemeente gedoodt. Wanneer hy een Stadt overwonnen en ingenomen had, in de welcke de voornaemste der Joden gevlucht waren, heeft hy de selve na Jerusalem gebracht, en van verre met zijn Vrouwen een gasterye houdende, met de hoogste wreetheyt ter werelt acht hondert der selver doen aen het kruys nagelen, en hun Vrouwen en kinderen voor hun oogen, terwijl sy noch leefden, doen vermoorden.

Hy eyndelijck uyt overdadigh drincken sieck geworden zijnde, is drie geheele Jaren met de vierdendaeghs Koorts geplaght geweest, en is eyndelijck in het 27. Jaer van zijn Rijck gestorven.

Josephus.

3.
Ptole-
meus
Lathur.

Ptolemeus Lathur, wanneer hy na een overwinninge op de Joden, en hunnen Koninck Johannes Alexander behaelt, zijn verwoestingh wijt en breet had uyt-gespreyt; heeft hy sich eyndelijck na eenige Joodsche dorpen en gehuchten begeven: dewelcke vol Vrouwen en kinderen ziende, heeft hy zijn krijghs-lieden belast, dat sy deselve dooden, in stucken snijden, en deselve in ziedende keetels werpen zouden, op dat die gene, die uyt den strijt ontkomen waren, sulcx ziende, gelooven dat sy menschen vleesch aten, en daer door te meer schrick voor hen hebben zouden.

Josephus 13. Boeck.

Hero-

Herodes is niet alleen wreet , maer oock goddeloos geweest , als die soo veel duyfent kinderen heeft om-gebracht , om een onnosele geboorte te verderven ; maer sulcks is hem mis-luckt , en het quaet is hem op sijn eygen hals gekomen. 4. Herodus.

Vitold Hartogh van Littauwen , een wreet en bloet-gierigh mensch , had voor een gewoonte , die gene die hy voor had te doen sterven , in beeren huyden te doen naeyen , en soo de honden om verflonden te worden , voor te werpen. Op den Velt-tocht had hy altoos sijnen boogh gereet en gespannen , om die gene die uyt sijn ordre gingh , onder de voet te schieten. Dese woedentheyte in hun Vorst , maecte sulck een verschriekingh onder het volck , dat andersints woest genoegh , en den dood ver-smadend was , dat veele alleen , op sijn bevel , van selfs sonder eenigen beul , hun leven door Venijn of strop ge-eyndicht hebben. 5. Vitold Hartogh van Littauwen.

Honsdorffius.

Niet minder was de wreetheyte van Alexander Phæreus , die de menschen levende , met de aen-gesichten tegens malkanderen , dede begraven , anders in beeren en andere wreede dieren huyden genaeyt , en alsoo als in beesten verandert : de Jager om door-steken , en de honden om van hen verflonden te worden , voor-gestelt heeft. De Speer waer mede hy sijnen Oom Polyphanes had gedood , heeft hy geheylight , en met een tref-felijcke Kroon verciert , als sijnen Af-godt ge-offert. 6. Alexander Phæreus.

Cicer 2. de Officijs.

Ezzelino , die in eenige deelen van Italien , sijn Tyranny geoefent heeft , was gewoon de jongers te ontmannen , de Maeghden te schenden , de getrouwde Vrouwen de borsten af te snijden , de beswangerde den buyck te openen , en de vrucht in het vyer te werpen. Twaef duyfent Padua-nen die onder hen Oorloogden , heeft hy , hoorende den af-val van Pa-dua , tot een toe om-gebracht. Hy in den strijt overwonnen zijnde , heeft de wonde , die hy in het gevecht ontfangen had , woedende op-geruckt , om soo wreedelijck als hy geleeft had , te sterven. 7. Ezzelino.

Sabell. 8. Boeck. 3. Hoofst-stuck.

Hoe wreet en begeerigh naer menschen bloedt Tyberius mede geweest zy , getuygen menichte van Voorbeelden. Langh heeft een hooge Steen-rots , in het Eylandt Caprea , een ken-teecken van sijn bitterheydt 8. Tiberius.

geweest , van dewelcke hy de veroordeelders selve sag af werpen , dewelcke daer na de Zee-lieden , hier toe af-gevaerdicht , met riemen en stocken dood-floegen. Eens, alle maet van natuer te buyten gaende , heeft hy twintigh kinderen van veroordeelde , op een dagh gedood ; onder de welke eenige seer schoone dochters waren , dewelcke hy eerst door de beulen dede schenden. Hy heeft oock een nieuw slag van pijniging bedacht , bindende eenige lieden het mannelijck lit toe , en hen dan over-vloediglijk latende drincken , op dat alsoo de water-gangh op-gestopt zijnde , de ellendige door onverdraghlijcke pijn en snarte quamen te sterven. Door welke wreetheyt hy eer een woedent dier , als mensch gelijk geworden zijnde , hy vorders sijn eygen geslacht niet gespaert heeft , doende Tiberius en Drusus , foonen van Germanicus , die hy selvetot zoon aengenomen had , in de gevangenis van honger sterven ; soo dat Drusus gevonden wiert , sijn hoofd-kussen uyt noot , met de tanden verbeter te hebben.

Fulgos. 9. Boeck. 2. Hoofstuck.

9.
Comme-
dus.

De wreetheyt van Commodus tegens een yeder , of uyt valsche beschuldiging , of uyt vermoeden , of om hunne Rijckdommen en besittingen , selfs om de glansch van hun geslacht , of uyt-steeckende geleertheit , of roem van deught en dapperheit , is onmatigh geweest. Hy heeft Christina sijn Vrouw gedood , en wredelijck tegens de Raets-heeren en sijn verwanten gewoet. Een heeft hy ter dood doen brengen , om dat hy het leven van Caligula , door Suetonius beschreven , gelezen had. Somwijlen oock , wanneer hy yemandt met een vetten dicken buyck sagh , beval hy die met eenen slag van een te houwen , op dat hy met vermaeck het ingewant daer heen mocht zien rollen. Van sijn eygen eynde , als die door Latus , Hopman van sijn lijf-wacht , en sijn by-zit Maria gewurgt wiert , is elders gesproocken.

Deselve.

10.
Caligula.

Van Nero Caligula , en andere Roomsche grouwel-dieren , hebben wy elders gehandelt. Maer van Augustus sachtmoedigheit tegen Vedius Pollio , en sijn wreet bevel , zullen wy dit hier by brengen. Dese Keyser by den selven Pollio ten eeten zijnde , geviel het dat een knecht een Cristallijne vat quam te breecken. Pollio hier over verstoort , beval den slaef in de Vyver , tot voetzel van de Muren (een Visch daer de oude veel af hielden , Pricken of Lampreyen zoo men meent) te werpen : maer de
knaep

kraep de handen der gener die hem af wilden werpen, ontkomende, wierp zich voor de voeten van Augustus, en bad alleenich dat men hem, met een anderen dood mocht straffen. Augustus sijn misdaet en de soort van sterven verstaende, belast den knecht te ontbinden, en heeft met een rijke al de Cristallijne Vaten van Pollio in stucken geslagen, en den Vyver doen bederven: seggende tegen desen wreden, dat hy sulcks dede om hem alle gelegentheydt van ontsteltenis, en wreetheyt te oefenen, te benemen, en alsoo te gelijk te kennen gevende, dat het leven van een mensch waerdiger als al de Vaten des werelts was.

Erasmus in sijn Spreucken.

Parifates de Moeder van Cyrus de jonger, was de uyt-steekentste Vrouwe in wreetheyt, omtrent het pijniging der menschelijcke lichamen, die de Sonne gesien had. Cares roemende dat Cyrus door hem gedood was, heeft sy de beulen over-gelevert, en thien dagen langh doen pijnigen, daer na de oogen doen uyt-steecken, voorts gesmolten koper in de ooren doen gieten, en alsoo wreedelijck dooden. Mesabates den ontmanden van Artaxerxes, heeft sy mede de beulen in handen gestelt, levende doen vilen, en het lichaem schuyns-wijs aen drie kruycen, met het vel daer onder doen hechten. Dese heeft oock Artaxerxes geraden, Mithridates op die wijze, als hier voor-gestelt is, om te brengen.

Plutarchus in Artaxerxes.

Macrinus, diese om sijn wreetheyt Macellinus of slachter noemden, was gewoon levende menschen aen de doode vast te maecten, tot dat sy door de wormen en stanck dood bleven, volgende hier in het voorbeeld van Mezentius, daer Virgilius van singht:

*De levende ende doon wist hy op een te ramen,
En bant hen mond aen mond, en hand ophand te samen,
Tot dat door 't ongediert, de stanck en vuyle dracht,
't Ellendigh schepzel was verbeter en versmacht.*

Tryzus willende alle gelegentheydt van t'samen-sweeringe tegens hun voorkomen, leyde de Inwoonders van sijn gebiet een Wet op, dat niemant met een anderen, of in het heymelijck, of in het openbaer eenige aenspraeck zou houden. Sy evenwel den dwingelandt bedriegende, gaven malkanderen met wijze en gebaer hun meyning te kennen. Het welc-

ke den Tyran oock willende beletten , zijn de borgers op de marckt by een gekomen , en hebben hunne finart met onderlinge tranen te kennen gegeven. Om welcke vryheyd der oogen mede wegh te nemen , begeeft sich den Tryzus , met sijn lijf-wachters na de marckt ; maer de Borgers den dwingelandt ziende , vallen , bewogen door een gerechtige wreeck-lust , de lijf-wachten aen , ontnemen hun geweer , en brengen den wreedden Tyran daer mede om den hals.

Ælianus de Varia Historia Lib. 14.

14.
Novella
Carara.

Novello van Carrara , Heer van Padua , aen-gestoocken door een on-versfadelijcke begeerte van grooter macht , heeft Wilhem Scaliger , Heer van Verona en Vincenza , anders sijn gemeensamen Vrient , door Venijn om-gebracht : en op dat hy de begeerde Heerschappy van Verona veylighlijck mocht genieten , oock desselfs Zoonen Anthony en Bruno , door verradery in sijn geweld gebracht zijnde , mede doen dooden. By dese stucken , heeft hy noch andere boosheden gevoeght. Want als hy in de Stadt Vincenza , op een eerlijcke borgers dochter verliefte zijnde , deselve met gemoede tot sijn wil niet konde krijgen , heeft hy de Maget met geweld uyt haers Vaders huys doen halen , sinadelijck geschonden , twee dagen daer aen , de dochter in kleyne stucken doen snijden , en de selve den Vader alzo in een mande te huys gesonden. Dese heeft dit overwreet bestaen den Raet te kennen gegeven , dewelcke het gekapte en verdeelde lichaem , den Staet van Venetien toe-gesonden , en sich selven aen de bescherminge van die Republijck over gegeven heeft. Waer over den Raet van Venetien , de voorstandt van die van Vincenza aen-nemende , Carrario met openbaren Oorlogh aen-taft , binnen Padua belegert , tot overgeven dwinght , en met beyde sijn zoonen Franciscus en Wilhelmus , wurgen doet.

Fulgos.

15.
Monte
Feltri.

Otho Anthonio , Grave van Monte Feltri , en Vorst van Urbino , heeft een jongen , denwelcken hy in sijn kamer-dienst gebruyckte , in een geharst en gefwavelt lijn-waet-kleet doen winden , en alzo als een Fackel aen-steecken , alleen , om dat hy hem op een bestelde en belaste uure , niet op-geweckt had.

Deselve.

16.
Pieter
Candiano

Peter Candiano , Hartogh van Venetien , sijn wettige Heerschappy in een-dwingelandy verkeerende , heeft sich selven en sijne kinderen hun onder-

derganhg te wege gebracht. Want het volck haer vryheyt te welgedenkende, heeft sijn huys in den brandt gestoocken; den dwingelandt daer uyt gehaelt, daer uyt-gehaelt zijnde, gedoodt, en sijn jongen Zoon aen de borst van de minne, om-gebracht. Welckers beyde lichamen, by de vleesch Halle, de honden voor-geworpen zijn.

Sabel. 9. Boeck.

Nicolaus Fortibrachius, voerde overal by zich een stom mensch, met stroppen en touwen geladen, als hy nu yemandt die hem tegen quam, verdient of onverdiend, wilde op-gehangen hebben, wees hy die den stommen aen, en brengende sijn gekromden vinger aen sijn neus, gaf daer mede te kennen, dat hy die aen-packen zou, die daer op den ellendigen een strop om den hals wierp, en aen den naesten boom op-hingh.

17.
Fortibrachius.

Honsdorffius.

Riccio Monte-claro, wanneer hy yemandt wilde dooden, groete die beleefdelyck, nodighde hem tot drincken, en vraeghde hoe veel taerten die met hem eten, en hoe veel kroesjes drincken wilde? na welck getal hy den selven, al boertende met soo veel wonden dede om-brengen.

18.
Riccio Monte-claro.

Deselve.

Basilius Keyser tot Constantinopolen, de Bulgaren onder het geleyde van Nicephorus, Uranus over-wonnen hebbende, heeft tot een nieuw Voorbeelt van wreetheyt, om de andere een schrick aen te jagen, vijftien duysent gevangene krijghs-lieden de oogen doen uyt-steecken, en in yeder Hopmanschap, een met een oogh gelaten, die een wech-wijser voor de anderen naer hun huys zou zijn.

19.
Basilius.

Cronic. Phil.

De wreetheyt van Gerard Grave van Mansvelt, is oock overdadig geweest, met de welcke hy tegen het Klooster Sittenwagh, van de ordere der Cisterciensen gewoet heeft: Want hy heeft het selfde niet alleen tot de grondt toe verwoest, maer oock den Abt aen een staeck gebonden, aen beyde zijde gloeyende kolen geleght, en alzo gebraden: oock de andere Monnicken met sware pijnigingen alle gedood: alleen om die oorsaeck, om dat sy Frederick Marck-graef van Meyssen, tegen den wel-

29.
Grave van Mansvelt.

ken

ken hy vyandschap voerde , ter herberge hadden ontfangen , sonder dat het de ellendigen helpen konde , dat sy den Marck-graef , met eengewapende Oorloghs macht aen-komende , geensints buyten hun dack hadden kunnen houden.

Cranzius 9. Boeck , 33. Cap.

21.
Paus Gregorius, De Paus Gregorius de VII. die voorheen Hildebrant genoemd was , een bedrieger en duyvelsche Tovenauer , wiens schelmeryen en boosheden , niemandt sonder verschricken en grouwelen zou kunnen verhalen , heeft door een ongehoorde Tyranny , sich in het Pausdom in-gedrongen , nae dat hy acht Pausen met Venijn had om-gebracht. Het leven van den Keyser Henricus heeft hy op verscheydene wijze belaeht , den welcken hy oock , sonder eenige oorfaeck van sijnen Stoel gestooten heeft. Eynde-lijck heeft de Keyser in het Jaer 1083. na dat hy de lagen , die hem de Paus had geleght , door de Goddelijcke hulp ontkomen was , den Paus selve van den Stoel geholpen , en gedwongen in ballingschap sijn leven jammerlijck te cyndigen , die door het swaert , den honger , vergift en andere wijze van moorden , ontallijcke menschen in het graf geholpen had.

Barus leven der Pausen.

22.
Paus Innocentius Innocentius de VII. de 147. Paus heeft alles door beroerte en onrust overhoop geholpen , en elf Gefanten van de Romeynen , biddende uyt name der Borgeren , dat hy de vryheyt weder aen het Vaderlandt herstellen , de schadelijcke schialck-wijsheyt wech-nemen , de Oorlogen uyt blusschen , de beroerte stillen , en de scheuringen heelen wilden , terstont doen dooden , en uyt de vensteren werpen , daer by voegende , datmen de scheuringe op geen andere wijze wech-nemen konde : door welke bittere verongelijkinge de Borgers bewogen zijnde , door behulp van den Koninck van Apulie , de wapenen tegen den Paus en de Cardinalen opgenomen hebben. Maer als de selve nu vluchte , hebben sy hun gramschap tegen de Hovelingen gekeert , en der selver goederen , voor het meeste gedeelte wech-gerooft.

23.
Paus Bonifacius. Bonifacius de achtste , vol hooghmoet en Staet-sucht zijnde , heeft eenige uyt-gefonden , die by nacht hun stem alzo in de kamer van den goeden Paus Cælestinus wisten te senden , en den selven te vermanen , indien hy wilde Saligh worden , dat hy sijn Pauselijcken standt most af-leggen , dat den goeden Vader niet alleen van den Stoel af-raeckte , maer oock als een

een boofwicht in een eeuwige gevanckenis geworpen wiert ; alwaer hy hem door quellingen en hart-seer heeft doen sterven. Hy aldus dan tot het Pausdom geraeckt zijnde , heeft een overgroote wreechthet tegen de Gibel-lijnen of Keyfers-gefinde geoeffent. Wanneer hy met den blixem van sijn-
nen Ban , tegens den Koninck Philippus van Vranckrijck begoft te woeden , en hem sijn Rijck te benemen , en den Roomschen Stoel aen te nayan trachte : is de Koninck sijn bedriegeryen voor-gekomen , en heeft den vinder selve acn-getast , gevangen geleght , en in de gevangenis doen dooden. Een nieuw en ongemeen , echter rechtveerdigh voorbeeld om-trent een Paus plegende.

Clemens de VIII. heeft mede den Stoel met openbaer geweld ingenomen , en terwijl hy gewapent tusschen de Keyfersche en Fransche stondt, ^{24.} Paus Cle-
is Roma van de Keyfersche ingenomen : maer de Paus selve , hebbende mens,
veel smaet en verachtinge moeten uyt-staen , is door den Keyser in sijn oude waerdigheyt herstelt. Maer als dese daer na bezich was , op het hevich-
ste de on-Roomsche , geseyd Lutherianen , te vervolgen , is hy door een ongehoorde dood van vergiftigen , namentlijk door stanck van Fackels , om-gebracht. Andere seggen dat hy van de luylen gegeten , of van de luy-slieckte gestorven zou zijn. Andere van een sinckingh.

Honsdorffus in quintum praeceptum.

Het Vijfthiende H O O F T - S T U C K .

Uytwerckzels van Vorstelijcke gramschap.

TEr oorfaeck van de gramschap van Cumanus , Stadt-houder ^{1.} Cuma-
over de Joden , zijn twintigh duysent van dat volck om het nus,
leven geraeckt. Want als op den hoogen Vier-dagh van het
Pascha , de Joden in een groote menichte , naer hun gewoo-
te tot den Tempel quamen , en de Stede-houder gewapent
krijghs-volck , om alle op-roer voort te komen , in de galderyen des Tem-
pels bestelt had , heeft op den vierden dagh van het Feest , een van die
krijghs-knechten , opentlijk sijn schaemtich lit verthoont. Wanneer zich
het volck over dese godloosheyt seer geergert vand , en eenige schelt-woor-
den

Ee

den

den uytende , is Cumanus daer over soo vergramt geworden , dat hy sijn geheele Leger in het Slot Antonia by een bracht , op welck gesicht de menichte foodanigh verschrickte , dat een yeder zich op de vlucht begaf: maer door de engte der uyt-gangen , zijnder omtrent de twintigh duysent vertreden geworden.

Theat. Histo.

2.
Calojo-
hannes,

Calojohannes Conmenus, Keyser tot Constantinopolen , zullende Antiochia , welcke hy van den Prins Raymond gekocht had , in-nemen , wort daer in van den Bisschop van Gabul verhindert ; waer door vergramt , hy geheel Syria verwoest , en de Voor-steden van Antiochia sijn volck ten besten gegeven heeft , van welcke woedende gramschap , hy oock de straffe gedragen heeft : want als hy in het weder keeren , tot aen de Grensen van Cilicia gekomen was , heeft hy door een wonderlijcke dood , sijn leven ge-eyndicht , zijnde sijn handt aen sijn kleynste vinger , door het vallen van een vergiftige pijle , den welcken een wilt zwijn , door hem gewont , door haer toe-schieten , beneffens veel andere , uyt sijn pijl-koocker had uyt-geschut , lichtelijck gequetst , en het Venijn door al de deelen van sijn lichaem door-gedrongen.

Nicetas Choniata in Annalibus.

3.
Constan-
tinus.

Als Constantinus de Groote , Licinius over-wonnen hebbende , alleen nu met sijn Zoonen het Keyser-rijck besat ; wiert hy door trotsheyt te met wreeder en wreeder. Eerstelijck heeft hy sijns Susters Zoon , een jongeligh van treffelijcke deughden , gedood : en daer na sijn eygen zoon Crispus , die hy by Minervia had , door aen-raden van sijn Vrouw Fausta , (als men wil) bevoolen te dooden. Daer na heeft hy sijn Vrouw Fausta , in een heele bat-stove geworpen , en alzo om-gebracht ; als sijn Moeder Helena hem uyt te groote droefheyt , over de dood van haer Neve , seer bestrafte : Vorders heeft hy veel van sijne vrienden gedood. Als hy aldus met veel boosheden te werck gingh , hoewel hy anders veel deughden des gemoedts bezat , is hy door Gods hand met Laserye geslagen , en door den Paus Silvester , te samen met sijn Moeder en veel andere , tot het Christen Geloof gebracht , en gedoopt ; en heeft zedert al zijn yver tot het voort-planten van de Kerck besteed , zijnde te recht van een Wolf een Schaep geworden.

Zonaras.

Uyt het bevel van den Keyser Theodosius , het welcke hy door enkele

kele gramschap had doen verkondigen , zijn die van Theffalonica met een groot en ellendigh jammer over-ftort. Auriga Overfte der Ringh-fpeelen , had een Jongelingh tot vuyligheyt wech gerooft , welcken Auriga de Land-vooght Udericus in de gevanckenis geworpen had. Als nu een jaerlijcks Ridder-fpel voor-handen was , heeft het volck van Theffalonica ge-eyfcht , dat dien Auriga , als tot hun Speel-ftrijt noodigh zijnde , mocht los gelaten worden : maer als het zelfde fulcx niet konde verkrijgen , barft het in een zware beroerte uyt , en heeft den Land-vooght felve gedoodt. Wanneer nu fulcx den Keyfer geboodfchapt wiert , is de felve daer boven maten over vergramt geworden , en heeft bevoolen , dat een feecker getal der gener die daer by waren geweest , gedood zou worden , waer door de Staat met veel ongerechte moorderyen vervult is geworden , en wel feven duysent menfchen om den hals zijn geraeckt : want felfs Vremdelingen , die daer eerst aen-gelant , of van hun reyse aen-gekomen waeren , wierden onverziens aen-getaft , en gefchieden alzoo een ellendigh woeden , onder het welcke oock dit voor-gevallen is. Een Koopman bood zich felfen voor fijn twee gevangene zoonen aen , biddende dat hy voor de felve mocht gedoodt worden ; en voor fulck een weldaet , al het gout dat hy by zich hadde , het krijghs-volck aen-biedende. De foldaten zich over het jammer van dien man ontfermende , ftaen hemeen van beyde fijn zoonen toe , die hy zou willen verkiefen : feggende dat hen niet vry ftondt , hen beyde te laten gaen , omdat'er aen het getal te kort zou komen. De Vader hier over hen beyde al jammerende en fchreyende aenschouwende , konde geen keufe van yemandt der felven ondernemen , maer bleef in een geduerige twijffeling , tot dat fy beyde gedood wierden , over-wonnen door een gelijcke liefde tot beyde. Men wil oock dat een vroomme flaef , voor fijnen Heer die mede ter flachtinge wiert geleyt , blijdelijck mede de doot geleden heeft.

Zijnde dan dese moordery , onder de Theffalonicenfien aen-gerecht , foo als de Keyfer tot Milanen de kerck wilde in-gaen , komt hem Ambrosius de Oud-vader , Biffchop van die gemeente , tegen , en vattende in het aen-fien van al het volck fijn purpere Mantel aen , feyde hem ftaet ftil : want een menfche die om fijn fonden onfuyver is , en de handen met onnofel bloet befmet heeft , is het niet geoorloft , voor dat hy boete hebbe gedaen , of den heyligen Throon te beklimmen , of tot de gemeenfchap der heyliger Verborgentheden toe-gelaten te worden. De Keyfer zich over de vrymoedigheyt van dese Priester verwonderende , en fijn herdencen fijn gewiffe befchuldigende , is weder te rugge gegaen : geraeckt door

leet-wesen ; en door zijn klachten zijn berouw betonende , en heeft zich alzoo acht geheele maenden van de kerck geheymenissen onthouden ; beschreyende zijn sonden in zijn Paleys. Wanneer nu den Vier-tijdt in de Winter maent voor-handen was , op de welcke opentlijk de gedachtenis van Christus geboorte wort geviert , is hy na de kerck gegaen , en heeft eerbiedighlijk quijtscheldinge van zijn misdaden versocht , dewelcke hem Ambrosius toe-gesegt heeft. Hy heeft daer oock een vermaning by gevoeght , dat hy een wet zou stellen : dat na de uyt-schrift des Keyfers , de hooft of hals straffen , dertigh dagen zouden uyt-gestelt worden , op dat de schuldige door een ongerechte granschap , sonder genoeghsaem ondersoek van saecken , niet zouden gedood worden.

Theodoretus en ZoZomenus.

5. **Catulus** Luctatius , op dat hy in de handen der Marianen niet zou komen te vallen , dronck vyer in , en stierf alzoo : tot wraeck hier over eyschte Luctatius te zijn broeder van Sylla , dat hy Martus den Amptman van den Veltheer Marius in handen mocht hebben , den welcken verkregen hebbende , heeft hy den selven by het graf van zijn broeder , de oogen eerst uyt-gegraven , toen de handen , toen de beenen af-gekort , en soo van lit tot lit doen sterven.

Lucanus 2. Boeck.

6. **Boleslaus** Wenceslaus Koninck van Bohemen , wanneer hy sich geheel tot de oefeningh van de Christelijcke Godtsaligheyt overgegeven had , heeft daer door een swaren haet van zijn Moeder , een snoode en goddeloose Vrouwe , en van zijn Broeder Boleslaus verweckt , door welckers lagen na geset zijnde : als hy nu dacht het Rijk van selfs af te leggen , zijn hem de Moeder en Broeder voor-gekomen , en hebben hem wreedelijck om den hals gebracht ; want een gastery wort'er by des Konincx broeder Boleslaus aen-gerecht , op het welcke Wenceslaus uyt bevel van de Moeder geroepen wort , dewelcke soo als hy daer binnen kwam , door de eygene handen van zijn Broeder wort om-gebracht.

Munster. Lib. 3. Cosmogra.

7. **Tado.** Waerlijck een kleyne beledinge , is menichmael oorfaeck van een seer groot quaet : sulcx blijkt uyt het Voorbeelt van Tado de sevende , Koninck van Lombardyen , die voor Alboinus geheerscht heeft , en Rudolph Koninck der Herulen. De broeder van den Koninck Rudolphus , als hy naer

naer het fluyten van de Vrede, van Tado na zijn Broeder weder wilde keeren, is by geval het huys in het welcke de dochter van Tado, Rumetruda genoemd, woonde, verselt met veel Edel-lieden, voor by gegaen. Als Rumetruda verstondt dat hy de broeder van den Koninck Rudolphus was, heeft terstondt een maeght aen hem gesonden, en hem vriendelijck in haer huys doen noodigen. Dewijl hy nu een man van een seer korte gestalte was, heeft Rumetruda hem onder het kouten, verscheyde sinadige scheuten gegeven, die hy oock weder van zijn zijde, in scherpe woorden niet schuldigh bleef, waer door sy in een hevige vrouwelijcke gramschap ontstecken is, doch heeft deselve evenwel ontveynst, wachtende maer op gelegentheynt om zich te wrecken: en een vrolijck gelaet aen-nemende, den Jongelingh genodicht om ter tafel aen te sitten: gevende hem met voordacht foodanigen plaets, dat hy met zijn rugge na de veynster gekeert sat, welcke veynster sy om alle vermoeden wech te nemen, met een kostelijck kleet bedeckt had. Ondertusschen had sy haer dienaers bevoolen, van achteren den Konincklijcken jongelingh, met drincken besich zijnde, wanneer sy het woort *Schenck* zou geven, met swaerden en ander geweer, van achteren door 't venster te door-steecken, gelijk geschiede. Wanneer Rudolphus dese snoode moort van zijn Broeder verstaen had, is hy ten alderhoogsten daer door bewogengeworden, en heeft Tado den Oorlogh aen-geseght. Men besluyt dan van wederzijde tot de wapenen, en de Troepen komente Velde, doch dewijl uyt een dwase reuckeloosheynt, Rudolphus sich op de macht en dapperheynt van zijn krijghs-lieden te veel vertrouwt; en de saeck sijn Oversten bevelende, ondertusschen in sijn Tent, aen de tafel zit en speelt, en zich selven een seeckere overwinninge van sijn vyand belooft, beveelt evenwel, dat niemandt van sijn dienaren op een boom zou klimmen, om na den uyt-gangh van den strijdt te zien, onder dreyinge, soo hy hem quade tijdingh bracht, dat hy hem den kop van de schouders zal rucken: maer dese dwase reuckeloosheynt stont hem dier. De op-geklomme dienaer ziende de Herulen vluchten, en de Longobarden de selve dapperlijck achter-volgen; maer sulcx sijn Heer niet dervende bootschappen, riep eyndelijck uyt: *Vae tibi misera Herulia: Dei Castes ica percussa.* Wee u ellendigh Herulia, geslagen door de gramschap van den Hemelschen Godt. Het welcke Rudolphus hoorende, bestondt te vragen, of de sijne dan vluchten? Waer op de dienaer; *Niet ick, maer gy ô Koninck hebt het geseght:* Waer op de Longobarden te met naderen, in het Leger ten laetsten vallen, en den Koninck met al die hy by zich had, om den hals brachten. En foodanigh is de schrick der vluchtende

tende Herulen geweest , dat sy zelfs groene struycken voor water-stroomen aen-sagen , en meenende dat sy daer in dobberden , de armen als swimnende van zich sloegen : welke schrick oock de oorfaeck is geweest , datze alle door de volgende Longobarden ter neder gemaect , en de krachten der Herulen daer door foodanigh verzwackt zijn , datse zedert dien tijdt , noyt een eygen Koninck hebben gehad. En de Longobarden rijck van roofen buyt geworden , hun macht vast meerder en meerder uytbreyden. Evenwel heeft Tado zich niet seer lange in die overwinninge verheught , dewijl hy kortst daer aen , door Wachon , de zoon van sijn broeder Zuchilo om-gebracht is : dewelcke wederom in den strijt door Hildeg , zoon van Tado , overwonnen zijnde , na de Gepiden gevlucht , en onder de selve gestorven is.

Honsdorf. uyt den Abt Urspergh.

Het Sesthiende HOOFT-STUCK.

Voorbeelden van een ongeluckige dood.

1.
Phaon.

Haen een boven maten schoon Man zijnde , wiert van de Mitylenische Vrouwen seer bemint ; waer door het geschiet is , dat hy op Over-spel betrapt en gedood is geworden : waer mede het seggen van den dichter bewaerhey is , dat

*Raris forma viris , secula prospice ,
Impunita fuit.*

2.
Speusippus.

Weynigh schoone Mannen , hun schoonhey geluckigh zy geweest. Op dese wijze is oock Speusippus , een Platonisch Wijselingh , in Over-spel om-gekomen.

3.
Alcili-
des.

Alcibiades van Athenen , wilmen oock dat met de hoere Timandra , in het midden van hun Hoeren-spel , zou gedood zijn.

4.
Tigilli-
nus.

Tacitus seght , dat Tigillinus Wacht-meester , in het midden van sijn hoeren en by-slapers , zich met een scheer-mes onder het kussen , de stroot af-gesneden heeft.

5.
Nicias.

Nicias overste van Athenen , tegens de Syracuzanen , met Demosthenes gesonden zijnde , hebbende huu saecken ongeluckelijck uyt-gevoert ,
en

en met zijn macker gevangen zijnde, hebben sich dese in de gevangenis omgebracht, op datse van de vyandengeenspot zouden lyden.

Cleomenes overste der Lacedemoniers, van Antigonus overwonnen zijnde, heeft sich na Ptolemæus begeven, van de welcke hy in het eerste vriendelijck ontfangen, maer daer na over verradery beschuldicht, in de gevangenis geworpen wiert: in de welcke hy met eenige andere zich selve gedood heeft. Dood zijnde, heeft hem de Koninck doen villen, en na getuygenis van *Plutarchus*, aen het kruys gehecht. *Herodotus* seght, dat Cleomenes sich van de kuyten af beginnende, zou hebben ontleet, en zijn vleesch van de scheenen af, na de dyen en van de dyen af tot aen de ribben en lendenen, zou hebben af-gehaelt; maer dat hy onder het villen van den buyck zou gestorven zijn.

6.
Cleome-
nes.

Rodoaldus Koninck der Longobarden, op Over-spel betrapt, is met de Vrouwe omgebracht.

Paul. Diac.

Theudegifillus Koninck der Wisogothen, is onder het bancketteren van de sijne gedood. Gelijck oock Clitus van den droncken Alexander vermoort is.

7.
Theude-
gillus.

De Keyser Romanus Argyrus, als hy by zijn onkuyse Vrouwe, in den haet geraeckt was, is hy, door het Venijn, dat hem zijn Vrouw gegeven had, in een sieckte gevallen, in het welcke hem zijn geheele lichaem geswollen is: als hy op dese wijze gestelt, in het bad gingh, is hy door lagen van den over-speelder, in een vat vol waters gestoocken, en byna dood zijnde, weder uyt-gehaelt, en in een bedde geleght, daer hy erstondt gestorven is; na dat hy vijf Jaren en ses Maenden geregeert had.

8.
Roma-
nus Ar-
gyrus.

Fulco Grave van Anjou, de vijfde Koninck van Jerusalem, is onder het jagen van een haes, alsoo zijn paert op zijn hoofd viel, gestorven, hebbende elf Jaren geregeert.

9.
Fulco.

Gualterus Terel, als hy in Engelandt op de Jacht was, heeft, meende een Hart te schieten, Wilhelmus de tweede, by-genæemt Rufus of de Roode, zijn Ooms zoon gedood.

Fulgos. Lib. 9. Cap. 9.

Keyser Henricus de derde, van zijn zoon Henricus gevangen zijnde, tot Luyck, door de stanck van de gevangenis, in de welcke hy bewaert wiert, na dat hy 48. Jaren geregeert had, ellendighlijck gestorven.

10.
Henricus
de derde.

Aldegisus, zoon van Desiderius Koninck der Longobarden, van

11.
Ca- Aldegi-
rel sius.

rel de Groote overwonnen, en in de gevanckenis gestorven zijnde, heeft aldaer mede sijn leven ge-eyndight.

12. Anastasius. Anastasius de tweede Paus van Roimen, heeft de Eutichianen en Romanen gunstigh geweest, dewelcke soo als hy op het gemack sat, om sijn gevoeghte doen, door het ontfacken van sijn ingewant (als *Volaterranus* seght) gestorven is.

13. Johannes. Johannes de eerste, is mede door het bevel van Theodoricus, Koninck der Gothen, tot Ravenna in de gevangenis van stanck, vuyligheyt, en kommer in het Jaer 527. gestorven.

14. Franciscus Carrara. Franciscus van Carrara, door Galearius Burg-grave, uyt sijn Vorstendom van Paduo geworpen, en sijn Vader in de gevangenis gelegd zijnde, wiert genootsaecht in Duytslandt, door hulp van andere de kost te soecken. Maer daer na de saecken veranderende, en hy door die van Florencen en Venetie geholpen zijnde, heeft niet alleen sijn Vorstendom weder gekregen, maer oock dat van Verona daer by-gevoegt: maer hier mede niet te vreden zijnde, en na de menschelijcke drift, na hooger dingen trachtende, socht hy Vincenza de Venetianen te benemen; maer in den strijt geslagen en gevangen zijnde, heeft hy niet alleen verloorien alles wat hy hadde, maer is oock tot Venetie, met sijn twee kinderen gebracht, en met de selve aldaer, in het Jaer 1406. jammerlijck gewurgt.

Hondorf.

15. Petrus de Vineis. Petrus de Vineis, was een borger uyt Campania, van seer geringe afkomst, maer in geleertheyt en wel-spreekentheyt naer het wesen van sijnen tijdt uyt-steekende, den welcken om die oorfaeck, de Keyser Frederick de tweede soodanigh bemint heeft gehad, dat hy hem al sijne geheymen mede-gedeelt, en als bestierder van al sijne saecken gestelt heeft. Maer door afgunst, die doch over-al in de Hoven plaets heeft, en de gefellinne van ware deught is, by den Keyser in vermoeden, (als of hy het met den Paus hielt, tegen den welcken de Keyser Oorlogde) gebracht zijnde, heeft men hem de oogen uyt-gesteeken; waer door hy onverduligh, en ten laetsten rasende geworden zijnde, tot Santo Mininto, een plaets in het Toscaensche gebiet, zich zelve om het leven gebracht heeft.

Fulgos.

De dood van Theodoricus, Koninck der Ostrogothen, is oock wonder-

derlijck en seer feltzaam geweest. Eenige dagen na dat hy Symmachus en Boetius gedood had, wiert hem op die maeltijd, het hoofd van een grooten visch op-gedischt, het welcke hem dacht het hoofd van Symmachus te zijn, bijtende in wijsse van dreygen den ondersten lip, gelijk hy sijn Genees-meeester Elpidius daer na seyde: door dese verbeeldingh wiert hy soodanigh ontstelt, dat hy van toen af aen te bedde gaende leggen, noyt af-gelaten heeft, met verschrieken over dat hoofd te roepen, tot dat hy gestorven is.

16:
Theodo-
ricus,

Theat. Histor.

Giacheto Geneva van Salucen, die onder sijn Lantsgenooten in een seer hooge achttinge, ter oorsaek van sijn geleertheyt is geweest, zijnde nu albereets out van dagen, en een Vader van kinderen geworden, verliep zich evenwel soodanigh, dat hy heymelijck door een achter-deur een deerne in sijn kamer dede komen, onder schijn datse hem in eenige dingen diensbaer was: maer als sy eens op een tijdt in sijn kamer gekomen zijnde, hy langer als na gewoonte vertoefde, by sijn Vrouw en Kinderen te komen, en het laet worden sijn gezinde in vermoeden bracht, als of hem yets mocht over-gekomen zijn, te meer om datmen hem met het omflaen en af-nemen der Boecken, na gewoonte geen gerucht hoorde maecken, begoftmen aen sijn deur te kloppen en te roepen, maer te vergeefs, tot datmen eyndelijck de deur op-breeckende, met licht in de kamer gekomen is, daermen hem gevonden heeft in de omhelsinghe van de deerne, en in den staet gelijk hy met haer te doen had gehad, maer hen beyde dood, sonder evenwel eenich teecken van geweld te hebben.

17:
Giacheto

Fulgos. & Honsdorf.

Het Seventhiende H O O F T - S T U C K.

Wederspannigheyt gestraft.

VY hebben van dese slagh van misdadige overvloet van Voorbeelden, soo voorgesteldt als in voor-raet, maer weynige zullen ons voor tegenwoordigh dienen.

Terwijl Vranckrijck door de Roomsche ter eender, en de on-Roomsche ter andere zijde, in vyer en ylaem stondt, hebben oock in

18:
North-
humber-
landt,

Ff

Engelandt Thomas Percy, Grave van Northumberlandt, en Charles Nivil, Grave van Westmerlandt, onder de naem van de Roomsche Godsdienst voor te staen, zich tot de wapenen begeven, en een goede menichte krijgs-volck versamelt: maer met welck een dwaes vertrouwen, dese Engelsche Princen den Oorlogh hebben aengevangen, heeft de uyt-komst klaerlijck geleert. Want dese Graven hadden weynigh voort-gangh met hun wapenen gemaect, of sy sagen dat hun krijghs-volck, op het gerucht van de Konincklijcke Heyren, verslagen geworden, elck naer een goet heen-komen sagh, om hun leven het dreygende gevaer te ont-trecken; begevende sich veele na Schotlandt, en van daer na de Nederlanden, die noch onder den Koninck van Spangie stonden: waer heen zich Westmerlandt mede begeven heeft. Maer Northumberlandt, 't zy dat hy te vergeefs daer heene mede had gestaen te vluchten, of dat hy vrywilligh in Schotlandt gebleven is, is door de Schotten aen de Engelschen over-gelevert, en tot Jorck onthalt.

Dickensonius spec. Miser.

2. In het Jaer 1584. heeft Mahomet Kiry, Koninck der Cruasche Tartaren, zich tegens Amurath Turckschen Keyser wederspannighlijck aengesteld, en een Oorlogh tegens hem aengevangen. De Stadt Capha, hoofdstadt van Tartarie, die sulcx geensints van een verbonde Vorst verwachtte, heeft hy belegerd, en door hongers-noot foodanigh gedrukt, dat de belegerde onder malkanderen beslooten, zich aen Mahomet op te geven. Ondertusschen Amurath desen standt van saecken overleggende, heeft eenen Assan Kiry, die van des Konincks bloedt, en veele jaren onder de Turcken gevangen was geweest, vry-gelaten, en wel niet tot Koninck, maer een Beglerbey van Tartarie gemaect, en met volck en gelt tegens Mahomet gesterckt; met het welke de geseyde Assan na Constantinopolen, en voorts na Capha getogen is, komende daer aen des daeghs tevooren, als de Stadt in handen van Mahomet zou overgelevert worden. Assan heeft niet alleen hulp in de Stadt gebracht, maer oock de genegentheyd der Oversten van Mahomet ondertast, en met groot gelt tot zich getrocken: onder de welke oock selfs des Konincks Raden, en een van sijn geheymste vrienden sijn geweest, dewelcke aldus om-gekocht zijnde, hunnen Koninck als toen zich op een landt huys bevindende, met twee sijne Zoonen in stucken gehouwen hebben.

Deselve.

Om-

Omtrent dien selven tijdt is Samuel Zborovits , broeder van Peter Palatijn , of Waywode van Cracou , mede met de dood gestraft , en dat hy , zijnde albereets , ter oorsaeck van het om-brengen van Andreas Vapou , Castelleyn van Prenusla , verbannen , tegen den Koninck Stephanus Battory en desselfs waerdigheyt , eenigen aen-vangh gemaect had. De saeck is aldus gelegen : Dese Samuel Zborovitz en dat hy ontrent de tijdt van de krooningh des Konincks Hendrick van Valoys , den voornemden Andreas Vapovitz , had om-gebracht , is bevoelen in een eeuwige ballinckschap te gaen , sonder evenwel sijn naem daer door eenige schantsmette aen te doen : maer en te beter op sijn gemack , in en uyt Polen te kunnen gaen en komen , heeft hy zich meest in de nabuerige landen , als Zevenbergen , Podolia en Walachie op-gehouden ; by welke gelegentheyt hy sich oock menichmael tot Cracou , en andere plaetsen in Polen ophield ; somwijlen met een weynigh grooter vyheyt , als wel een balling toe-stondt. Ondertusschen naerlijgh daer toe arbeydende , dat hy door toe-doen van sijn broeders en vrienden , de beledighde zijde versoent zijnde , hy door gemeen besluyt der Staten , in sijn geheel mocht herstelt worden. Welcke poginge echter om veel oorsaecken , sonder gevolgh gebleven is. In tegendeel is beslooten , datmen voor het toe-komende naerder op Zborovitz zou passen. Johannes Zamoisci Rijcx Cancellier , hebbende de Stad-vooghdy van Cracou verkregen , en onderrecht zijnde dat Zborovitz in kleyn Polen , menichmael by de zijne en andere sich ophielt , en steunende op de macht van sijne vrienden , alles wat tegens hem beslooten was , verachte , heeft besorght dat hy door sijn broeders en andere gewaerschouwt wiert , dat hy voortaan sich in geen plaetsen van sijn gebiedt zou hebben op te houden , dat hy andersints het besluyt onlangs tegens hem genomen , volgens sijn plicht zou moeten uyt-voeren. Die dese vermaningen soo weynigh achte , dat hy daer-en tegen , met te grooter stoutheyt , nu en dan eenige nieuwigheden socht aen te rechten , selfs oock Zamoisci te beklagen. Dese ondertusschen na Cracou uyt Litauwen reysende , heeft onderwegen uyt Sendemicia vernomen , dat Zborovitz , met een groot gevolgh , te gelijk met hem , binnen Cracou voorgenomen had te komen , en hy gewoen was , niet verre van daer te vernachten. Van het welcke als hy door verspieters seckerheit ontfangen hadde , oock dat hy by seckere sijne Nichte een weduwe ter herberge was , heeft hy heymelijck by nacht Nicolaus Vrovezy met besettelingen daer heen gesonden , (hebbende Zborovitz sijn gevolgh in het naeste dorp gelaten) dewelcke in het huys van de weduwe vallende , en een jongen die sijn

Heer een swaert tot zijn verdedigingh toe-bracht , doodende , oock den zoon van Zborovitz verwondende , hem selve gevangen gekregen hebben , brengende hem eerst tot Prossovitz , en van daer na Cracou alwaer hy daer na , na veel voor en tegen-werkingen op een root stuck laeckens onthalt is.

Poolfche Historie , en Jac. Augustus , Thuanus.

Het Derde Boeck van 't

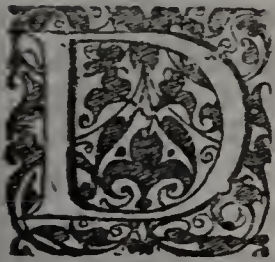
TONNEEL

Der

ONGEVALLEN.

Het Eerste HOOFD-STUCK.

Bittere Wraeck en Wreetheden.

E Stadt Arles is niet verre gelegen van die plaets daer de Rhosne in de Zee ontfangen wort, van welke Stad Van het Rijck sijn naem heeft. Weynigh wort'er van dit Arles. Rijck in de geschichten gevonden; van desselfs oorspronk hebben wy elders gesproocken, zijnde als volght:

De Vrouwe van den Keyser Henricus, wort van den Vorst van Anhalt, en den Grave van Mansvelt, van Over-spel beschuldight. Boso den Grave van Arles, een beter vermoeden van de Keyserin hebbende, heeft haer saeck te verdedigen, op zich genomen, en zich naer het Hof van den Keyser, dat als toen tot Augsburgh gehouden wiert, begeven, houdende zich als een doolend Ridder, en alleen met een Schilt-knaep verselt zijnde. Wanneer den Grave nu aen het Hof gekomen was, verthoont hy zich te paert, en van hoofde tot de voeten gewapent, in de groote zale van het Paleys, en sloeg een ontsegh Brief aen de poort van het Hof aen; in de welke hy de beschuldigers van de Keyserinne, als valsch en bedrieghlijcke lasteraers, tot den strijt uyt-daeghde, om dewelcke van loogen en valscheyt te over-tuygen, en naer verdienste te straffen, hy aldaer gekomen was.

De Keyser hier op beveelt naer de wijze, de beschuldigers te voor-

Dappere
twee-ge
vecht.

schijn te komen , en den strijt aen te gaen. Den Grave van Arles son-
der sijn Helmet te openen , doet Lancien voort-brengen , en geeft sijn te-
gen-kampers daer de keur van. Den strijdt aengaende , was voordeelich
voor den beroeper , die voor-eerst den Grave van Mansvelt uyt den zadel
licht , en van sijn paert springende , hem het swaert op den stroot zet , dwin-
gende hem alsoo sijn valscheyt te belijden. De Vorst van Anhalt hadt
geen beter geluck , maer wort gedwongen om mede sijn bedrogh te be-
lijden. De Marck-graef van Halberstadt , de saeck van dese twee Vor-
sten willende op-nemen , wort met sulck een geweld van het paert gesto-
ten , dat hy in het vallen den hals brack.

Geschie-
denis van
den Ko-
nink van
Arles.

Den Grave van Arles dese brave daden uyt-gerecht hebbende , en ech-
ter niet bekendt willende zijn , groet den Keyser met den geslooten helm,
en begeeft zich aenstonts van daer : maer de Keyser verstaende wie de voor-
vechter van sijn Vrouw was , heeft den Grave een gouden Kroon toe-ge-
sonden , en het Graef-schap van Arles tot een Koninckrijk , en den Gra-
ve tot Koninck daer van gemaect , in het Jaer 1379. Het geslacht nu
van desen Bozo , in de vierde generatie komende te ontbreecken , soo is
het Rijk van Arles , uyt recht van Reversie , onder het Keyser-rijk ge-
bracht : maer om dat het selfde aen Provence , en by-gevolgh aen Vranck-
rijk vast was , hebben de Keyfers het selve , met het Graefschap van Bour-
gondie verwisselt. Maer van dese reductie en herstellingh aen het Rijk ,
spreekt de geschiedenis , dewelcke wy voor-hebben , anders. Dese is dan
aldus , gelijk die van *Munsterus* verhaelt wort. De laetste Koninck van
Arles , (seght hy) Bozo genoemt , had den Bisschop van Arles , op Kers-
avond doen aen-seggen , dat hy den nacht-dienst in de kerck niet zou be-
dienen , als in sijn tegenwoordigheyt : maer den Bisschop hebbende met
sijn Geestelijckheyt , des Konincks komst een goede wijl gewacht , zelfs
naer de gewoone tijdt , en die niet komende , vervolght den dienst te doen.
De Koninck eyndelijck verschijnende , begoft hier over met den Bisschop
woorden te maecten , en die wat hoogh rijfende , gaf den selven in het
aensien van al de Geestelijckheyt en het volck , een oorbandt. Het volck
dese verongelijckingh niet konnende verdragen , begoft daer over op-roer
te maecten , doch dese wiert gestilt.

Daer na is het gebeurt , dat de Bisschop by den Keyser Otho zijnde ,
sijn beklagh dede over de verongelijckingh , dewelcke hem van den Ko-
ninck was aen-gedaen , waer over de Keyser vergramt zijnde , naer sijn
gewoonte by sijnen baert geswooren heeft , dat hy dit ongelijck , op den
bedrijver met de dood verhalen zou , en hebbende terstondt een groot Heyr
by

by een vergadert, treckt Vranckrijckin, bemachticht de Stadt Arles, neemt den Koninck Bozo gevangen, met sijn Hovelingen, en beveelt hem het hooft af te slaen. Maer den Eerst-bisschop, te samen met de andere Bisschoppen, Abten en andere Vorsten, des Keyfers gramschap versachtende, hebben te wege gebracht, dat het Vonnis des doots versacht wiert, hoewel de Keyser meermaels verhaelde, dat het niet billijck ware, dat ter een woort te vergeefs uyt des Keyfers mont quam. Eyndelijck dan, is'er beslooten dat de Koninck van sijn Konincklijcke Waerdigheyt berooft, geschooren en in een klooster zou gesteecken worden. Door welke daet, de Keyser Otto de eerste van dien name, voor altoos het Rijk van Arles weder aen het Keyser-rijk geheggt heeft. Aldus wort het van *Munsterus*, en door hem uyt andere verhaelt: maer wy laten het een en het ander de trouwe der geschicht Schrijvers bevoolen.

In het Jaer 1307. heeft men op een seer bittere wijze, tegens de Tempeliers gewoet. De oorspronck van dese Ordere is aldus: Wanneer de krijgs-tocht naer het heylige landt, daer wy elders van handelen, onder het beleyt van den Hartogh Godefroy van Bouillon, den Christenen geluckt was, is de Ordere van de Ridder van den Tempel, of der Tempeliers, (wiens instellingh tot de tijden van Gelasius den tweeden, Paus van dien naem, gebracht wort) van de Fransche Vorsten vast gestelt, op dat sy het landt, datse de Sarasynen ontnomen hadden, zouden beschermen en bewaren: twee zijn de voornamē instelders van dese Ordere geweest, Hugo Payen, en Godefrid van St. Alinard, Ridder. En na de mael de Koninck Balduyn hen seeckere plaets, omtrent den Tempel, tot hun verblijf hadde toe-gevoeght, zijnde Ridder van dese Ordere, broeders van de Ridder van des Tempels genoemt. Welcke naem daer na in die van Tempeliers verandert is geworden.

2.
Van de
Tempeliers.

Instelling
der Tempeliers.

Daer na heeft de Koninck de Grooten van het Rijk, en de Patriarch de Grammont, die als toen het gesagh over de kerck van Jerusaleu had, hen seeckere goederen en in-komsten, tot hun onderhoudt, en kleeding toe-gevoeght.

Hem wiert vorders van den Patriarch en de Bisschoppen, om vergiffenis hunner sonden te verkrijgen, op-geleght, dat sy de wegen van de Rovers veyligen zouden, op dat de Pellegrims te vryer hun Pelgrimagie naer het H. Graft mochten volbrengen; dewelcke sy oock ware gehouden te versellen, en te rugge te brengen.

Van de eerste instellingh van hunne ordeningh af, hebben sy negen Jaeren lang het lecken of wereltlijcke gewaet behouden, welck hen van den

Paus

Hun aen-
was,

Paus uyt liefde gegeven wiert : maer daer nais'er in Vranckrijck een Con-
cilie gehouden , in het welcke hem een regel voor-geschreven is ; van
de welcke men den Heyligen Bernardus den instelder acht te zijn , zijnde
hun gewaet sonder kruys geordonneert , naer het bevel van den Paus Ho-
norijs , en Stephanus den Patriarch van Jerusalem. Dit gewaet hebben
sy eenige Jaren daer na gehad , maer van dien tijd af , is hun getal met
hunne middelen seer aen-gegroeeyt. Ten tijden eyndelijck van den Paus
Eugenius de derde , hebben sy naer desselfs bevel roode Cruyden op hun-
ne mantels begonnen te dragen , om door dit teecken van andere onder-
scheiden te worden , en daer door te toonen , dat sy hun bloedt voor de
bescherminge van het Heylige landt , en andere plaetsen van 't Christen-
rijck bereyt waren te sterven. Dit kruys was acht hoeckigh , in navol-
ginge van de Ridder van St. Jan , hoewel Hieronimus Romanus een Span-
giaert seght , dat het dubbelt gelijk het Patriarchale zy geweest , gelijk
oock de Hongaren in hun Wapenen droegen.

Hun gro-
te Rijk-
dommen

En Ver-
woesting-
ge.

Eyndelijck dese Ordere heeft sulcke geweldige Schatten vergadert , dat-
se daer in de aldermachtichste Koningen konden gelijk geacht worden.
Maer ten laetsten heeft het den Paus Clemens de V. behaeght , dat dese
Ordere t'eenemael sou vernieticht worden , ter oorsaek van veele sware
misdaden en boosheden , van de welcke sy niet sonder oorsaek , (hoewel
eenige willen , dat het meest om hun schatten te doen ware) beschuldigt
wierden : gelijkse oock over al vervolgt , en hier en daer met menich-
te om-gekomen zijn. Op eenen tijdt zijns door bevel van den Koninck
Philippus ; door geheel Vranckrijck , met alderhande straffen ter dood ge-
bracht , en verbrandt. Die de dood wilden ontvlieden , most sijn Or-
dere als een onnutte Secte , en schandelijcken aenhangh , veroordeelen :
maer weynige zijnder gevonden , die sulcx hebben gedaen. Waerlijck van
het begin der werelt af , heeft Vranckrijck geen droeviger Schouw-toneel
op-gerecht. Jacobus Burgundus , groot meester van dese Ordere , wierdt
met drie andere , van de welcke d'ene de broeder van den Daulphijn van
Savoyen was , eenigen tijdt bewaert ; en daer na door den Koninck Phi-
lippus den Schoonen , naer Lions aen den Paus Clemens gesonden , al-
waer hy vermaent wiert klaerlijck te belijden , wat van den handel van
sijn Ordere was , gelijk men oock wil ; dat hy yets tot desselfs nadeel
zou beleden hebben : maer weder tot Parijs gekomen zijnde , en weder
gehoort wordende , had hy (als *Paulus Aemilius* seght) alles weder geloof-
chent , en heylighlijck verklaert , dat sijn Ordere niets had begaen , waer
door deselve sulck een wreede straffe verdient had , en dat het gene hy

tot

tot Lions beleden had , meer uyt dwangh als fijn vrye wil beleden was. Hy ware fich geenes dood-waerdighs misdaets bewuft ; noch van wegen fijne broederen , noch van wegen fich felven. Dit verklaerde hy met luydere ftemme , en verwachtte alfoo met een vrolijk gelaet de dood ; gelijk hy , beneffens zijn drie gefellen , levendigh verbrandt is geworden. Waerlijck dese vrymoedige belijdinge , heeft de oorfaeck van hunne doot al feer vermoedelijck gemaect , en doen geloven , dat het meer de onvefadelijcke gierigheyt des Konincks en des Paus , als hun misdaet zy geweest , die hen de dood en vervolginge aen-gedaen heeft : waer by noch quam , dat de Koninck Philippus aenftondts na het uyt-royen der Tempeliers , oock de Joden die groote middelen in Vranckrijck bezaten , van al hun Goederen geloofst , en met een cenige rock aen het lijf , uyt fijn Rijck verdreven heeft ; leggende hen oock veel dingen te laft , om fijn gierige roof-luft een fchijn te geven. De Joden eenigen tijd daerna , om fich van dese over-laft te wrecken , hebben met behulp van de Leprofen , al de Fonteynen vergifticht , waer door feer veel menfchen zijn gestorven , moetende het alzo de onfchuldige voor de fchuldige ontgelden. Hier om heeft de Koninck al de Leprofen en Joden , die hier aen fchuldigh bevonden wierden , ftrengelijck doen vervolgen en dooden , gelijk wy elders breeder verhandelt hebben.

Groot-
meester
van de
Ordere
verbrant.

Joden uyt
Vranck-
rijck ver-
dreven.

Bittere
wraeck
der Joden

In het 1474. Jaer des Heeren , is'er tuffchen Carel den Hartogh van Bourgondie , en de Zwitzers een hevigen Oorlogh ontfiaen. Defen Hartog Carel had een Land-voogt in der Elzas en Sungouw , Peter van Hagenbach genoemt , die uyt name van den Hartogh dese Landen bestierden , dewelcke Sigismundus , Hartogh van Oostenrijck , voor seeckere fomme gelts , den Hartogh Carel , by-genaemt den Stouten , verpandt hadde. Maer dese Peter fijn plicht en gefach misbruyckende , rechte alderhande moetwil aen , met Maeghden en Vrouwen te fchenden , af-parffingen en diergelijcke overdadigheyt meer : jae quam wel foo verre , dat hy eenige uyt den Raet van Dan , fonder eenige oorfaeck dede onthalfen : waer over hy oock gevangen , en volgens het oordeel van veel aenfienlijcke Steden , tot Brisac van fijn Ridderlijcke Waerdigheyt berooft , en eyndelijck onthalfst is. Ondertuffchen den Hartogh Sigismundus fijn Landen foeckende te lossen , wilde Hartogh Carel van Bourgondie daer niet toe verftaen , maer focht defelve aen fich te houden : Maer Sigismundus fijn gelt by een Banckier in verfeeckeringh gegeven hebbende , dede fulcks door een Herault , Hartogh Carel aenfeggen , en heeft vorders door de Switzers geholpen zijnde , de Landen weder aen fich genomen , ftellende aldaer Land-

3.
Oorlogh
tuffchen
de Zwit-
zers , en
Hartogh
Carel de
Stoute.

Tyranny
van Ha-
genbach.
geftraft.

voogden, die aen hem be-edicht waren. Hartogh Carel het selfde feer qualijck nemende, besloot sich over de Zwitzers en Suntgouwers te wrecken. Maer de Zwitzers wel denckende wat hen naeckende was, hebben de aenkomst der Bourgondiers niet af-gewacht, maer de Landen van de Hartogin van Savoyen, die het met den Hartogh hield, aen-getaft, en haer voornaemste plaetsen, Gransen, Orben, Lungen, Jverdon, Morzee, en het gantsche Landt, langhs den Oever van het Lofamische Meyr tot Geneva toe, in-genomen. De Hartogin siende, datse tegens de Zwitzers te kort zou schieten, heeft al die Landen die haer de Zwitzers ont-nomen hadden, den Hartogh op-gedragen. Waer over de Zwitzer-sche bont-genooten, vreesende dat den Hartogh de selve plaetsen, tot hun groot nadeel, weder zou veroveren, gesocht hebben hem voor te komen.

Aentocht
van Har-
tog karel.

Den Hartogh ondertusschen een groot Heyr versamelende, is door Lot-haringen op de Zwitzers aengetogen, maer vindende sich by Nanci den door-tocht geslooten, heeft de Stadt selve vermeestert, en alzoo sijn Le-ger met meerder macht gesterckt.

Bittere
wraeck.

Den Ca-
rel gesla-
gen.

Van daer dan door het opper Bourgondie sijn Heyr voerende, komt in het gebiedt van Savoyen, en heeft by Gransen twee sterckten veroverd, en al het Duytsche krijghs-volck, dat hy in het selfde gevonden heeft, tot vijf hondert (elders lezen wy van drie duysent) toe, aen boomen, ses of acht aen een tack doen op-hangen. De Zwitzers, Suntgouwers, Bris-gouwers, en de Inwoonders van het Swartzewald, komen op het gerucht van desen handel met groote macht aen, en veroveren de geseyde sterck-ten wederom; waer op de twee Heyren aen malkanderen geraeckten, in welcken strijt de Bourgondiers te kort schooten, verliesende den Hartog al sijn Oorloghs-tuygh, en veel kostelijckheyt, met twee duysent wagens, veel met stroppen geladen, met de welke hy voor had, al de gevangens op te hangen. Maer den besten buyt, was een groote macht van gelt, dat de overwinnaers malkanderen met hoeden vol, toe-deelden; soo dat het verlies, dat den Hartogh alhier geleden heeft, op dertigh hondert duysent kroonen geschat wierden. De Zwitzers hun overwinningh vervolgen-de, komen by Gransen, daerse ten eersten dat jammerlijck Schouw-spel ontmoeten, en hun verwanten aen boomen op-gehangen vonden, dieze af-genomen, en in het klooster der Franciscanen, by het Meyr begraven hebben.

Na eenigen tijdt, den Hartogh sijn schade soeckende te verhalen, heeft met sijn herstelde macht de Stadt Murten belegert. De Zwitzers hier op begeben sich sonder marren op de been, zijnde met Reue, Hartog van

Lot-

Lotharingen , dien den Hartogh van Bourgondie Nanci ontnomen hadt , gesterckt , tasten Hartogh Carel weder aen , en slaen hem , na een feer hard gevecht , weder op de vlucht. In desen strijt sijn van de zijde der Bourgondiers omtrent de seventhien duysent mannen gebleven , daer van de zijde der Zwitzers niet boven de vijfthien gesneuvelt zijn , hoewel andere in de getaelen verschillen. Den Hartogh van Bourgondie niet konnende verdragen , aldus ten tweedemaal geslagen te zijn , bedacht sich alleenich hoe hy sulcx zou kunnen wreecken ; en bestaet daer over de Stad Nanci , die hem nu weder ontnomen was , te belegeren , soeckende de plaets door honger te dwingen. Maer de Zwitzers met den Hartogh van Lotharingen , met der haest hun troepen versamelende , tasten in het Jaer 1477. Hartogh Carels Leger wederom aen , en slaen hem voor de derde mael in de vlucht , brengende veel Bourgondiers om den hals , en een groote menichte in de Moezel doende verdrencken. De ongeluckige Hartogh Carel , sich mede door de vlucht soeckende te redderen , is met sijn paert komen te vallen , of als andere willen , van sijn paert gestort , en van de navolgende vyanden , met drie wonden , een in het hooft , de andere in de dye , en de derde in de lendenen , gedood ; leydende alzo de wederwraeck , van sijn bittere wraeck , op de ellendige duytsche krijgs-knechten gepleeght. Sijn lichaem onder de andere dooden , met het aengesicht feer van de koude geswollen , gevonden , wiert binnen Nanci gebracht. Alzo sneuvelde dien dapperé Vorst , die korts te vooren het den Koninck van Vranckrijck soo bange had gemaect.

Hartogh
Carel be-
legert
Nancy,

Wort ge-
slagen en
gedood.

In het 1468. Jaer , is'er een groote vyandschap tusschen den Bisschop , en de borgers van Luyck ontstaen. Den Hartogh Carel , van de welke wy hier vooren gesproocken hebben , komt van maeghschaps-wegen den Bisschop te hulp , en belegert beneffens hem de Stadt. Hier tegens quam den Koninck van Vranckrijck Lodewijck , om die van Luyck by-standt te doen ; maer de Koninck door eenigh valsch aen-brengen , af-keerigh van de Luyckenaers geworden zijnde , heeft hun saeck laten varen , en sich by den Bisschop en den Hartogh gevoeght , in het bestrijden van de Stadt. De arme borgers siende , dat oock hun verwanten tegens hen ingespannen waren , hebben sich voor den Bisschop verootmoedicht , biddende dat hy hem in genade wilde aen-nemen , maer hun ootmoet konde op het bitter gemoet van den Bisschop niets te wege brengen , waer over de Borgers uyt mismoedigheyt , op het leger van de Vyanden uyt-gevallen zijn , maer wierden door den meesten hoop , weder te rugge in de Stadt ghedreven. De beleggers vangen hier op aen , de Stadt met meerder geweld

4.
Geschil
tusschen
die van
Luyck en
den Bis-
schop.

Verra-
ders ge-
straf.

Bittere
wraeck-
gierig-
heyt.

5.
Belache-
lijk straf-
der Mila-
nesen.

aen te tasten, sonder die van binnen eenige rust te laten; waer over sich veel van de voornaemste borgers, uyt de Stadt begeven hebben, latende Vrouwen en kinderen achter. Eenige van de overgeblevene daer op, hebben de Stadt aen den vyand verraden. Maer den Hartogh Carel, de Stadt in handen gekregen hebbende, heeft al dese verraders doen onthalsen, het welke niet onprijselijk was, maer tot sijn verachtinge, vorders schrickelijk tegens alle andere Mannen, Vrouwen, Kinderen en oude Luyden doen woeden; selfs wierden de Priesters, in het midden van hun kercken-dienst, jammerlijk gedood en geslacht. Veel Vrouwen wierden rugge aen rugge gebonden, en in de Mase geworpen. Eyndelijck wierd oock selfs de Stadt verbrandt, en haer mueren om-verre geworpen. Men telt dat'er veertigh duysent mannen in dit woeden gedood zijn, behalven noch twaef duysent Vrouwen, die in dese Mase geworpen en verdroncken zijn, welke overdadige wreetheyt van den Hartogh, by de voorverhaelde gevoeght, zijn ongeluck en dood te min beklaeghlijk maect.

Wy moeten by dese bitterheden yets voegen, dat in der daet bitter genoegh, maer evenwel niet bloedigh is. De Keyser Fredericus Barbarossa, een machtigh Heyr by een gebracht hebbende, heeft die van Milanen, en andere Steden van Italien lichtelijck onder sijn gehoorfaemheydt gebracht. De Keyserinne begeerigh zijnde de Stadt Milanen te sien, had sich op haer Vrouwelijcke veyligheyt daer binnen begeven: maer het gemeene volck den Keyser niet seer genegen zijnde, en van hem weder afte vallen in den sin hebbende, hebben de Keyserinne, in de plaets van haer plechtelijck te onthalen, vergetende haer waerdigheyt die van den Keyser haer Man, en desselfs macht, op een Muyl-ezel geset, met het aengesicht naer den staert gekeert, en haer den staert in de plaets van een toom, in de handt gegeven; latende haer alzo een andere poort, als sy ingekomen was, weder uyt rijden. De Keyser hier over vergramt, en weder gedwongen zijnde de Stadt met de wapenen aen te tasten, dringht het beleggh soo hevigh aen, dat hy dit wondere volck, dat noch Oorlog noch Vrede verdragen konde, weder dwinght sich aen hem op te geven. Hy heeft hen op dese Voorwaerden aen genomen: die het leven behouden wilde, moesten een Vyge, uyt de teeldeel van een Muyl-ezelin met de tanden uyt-halen, maer die sulcx weygerde te doen, wiert terstondt van het leven berooft. Veele wilden liever sterven, als die smaet uyt-staen, andere zijn uyt begeerte om te leven, daer over gestapt, en hebben gedaen dat hen bevoolen wiert. Hiet uyt heeft men noch in Italie de gewoonte, datmen om niemant te bespotten of te tergen, den duym tuf-
schen

schen beyde de voorste vingers steekt, met by-voeging van dese woorden: *Ello la fico*, fiet daer is de Vijge.

Maer dewijl wy met de Milanefen besich zijn, willen wy hen dit Voorbeeld van Borgerlijke bitterheyt noch ontleenen.

Onder de Heerschappy van den Keyser Henricus de levenden, waren die twee Factien en zydigheden, van de Guelfen en Gibellinen, die in het 1240. Jaer naer Christus geboorte, onder den Keyser Frederick hun oorspronck genomen hadden, in hun hoogste gloet. De Guelfen hielden het met den Paus, en de Gibellinen stonden het met den Keyser: de oorfaeck hier van is dese. Als de Keyser Fredericus de tweede, met sijn macht naer Italia kwam, wiert hy van den Paus van Rome in den Ban gedaen, om dat hy in alles desselfs hooft niet wilde volgen: Maer de Keyser vast al de Italiaensche Steden door-treckende, vernam wel haest wie hem of wie den Paus genegen waren, die hem begunstighden, noemde hy met den naem van Gibellinen, om dat hy op hen als op een dubbeld muer vertrouwde: maer die van den anderen aenhangh, noemde hy Guelfen, anders Welpen of jonge Wolven. Waerlijck dit waren seer schadelijcke zydigheden, en de bitterheyt tusschen de strijdige aenhangers was soo groot, datmen geen Turcken of Barbaren meer konde haten, als sy malkanderen in den haet hadden. Waerlijck de eene borger was voor den anderen niet veyligh, sy vermoorden malkanderen als honden, wierpen malkanders huysen onder de voet, dreven malkanderen de Steden uyt, beroofden malkanders goederen; kortelijck, geen Vyandschap was groot genoegh om malkanderen te verdelgen, sonder slaet, ouderdom, of geslacht aen te sien, daer de alderwoefte Barbaren, noch ontsagh voor gedragen zouden hebben. Behalven dese zydigheden, waren noch twee ander by-fondere tot Milanen, die van de Visconti en de Torriani, die oock op een by-fondere wijze, tegen malkanderen woeden en aen-gingen: maer wy hebben hier voor van gehandelt; immers de Stad, door op-roer, stondt als geheel in brandt, tot dat eyndelijck de Visconti het velt en gefagh behielden, dewelcke daer na van Visconti of Burgh-grave, door den Koninck Wencelaus, voor een goet stuck gelts, tot Hartogen van Milanen zijn gemaect.

Bittere
factie tot
Milanen.

Het was uyt foodanigen wortel van zydicheyt, dat dit snoode wreck-stuck, dat wy gaen verhalen, zijn oorsponck nam. Bologna brande mede, soo wel als alle andere Steden van Italie, in borgerlijke tweedracht. Het geslacht van de Bentivogly had aldaer het grootste gefag, en meer als eenmael de Heerschappy aen sich getrocken. Tegen dese stondt een andere

7.
Bittere
moort
van Han-
nibal
Benti-
vogly.
aen

aenhangh , daer Battista Cannetulo het hoofd van was. Dese zijnde een bitter en bloedigh mensch , soo wel als Hanibal Bentivoglio , hoeft van de andere zijde , konde geensints verdragen , onder het gesagh van dese te moeten staen , en dat de Bentivogly de meester speelde. Hanibal noch soeckende door vrientschap yets te winnen , had een kint van Battista ten doop gehouden , en begaf sich naer het volvoeren van de plechtigheyt , met sijn gevader naer sijn huys , om de kraem-vrouw geluck te wenschen. Soo als hy in huys quam , stack hy de handt uyt , en wenscht Battista op nieuw geluck met sijn nieuwe geboorte , maer dese vol wraeck-gierigheyt zijnde , geeft sijn huys-geooten het teecken , die den onnoselen Hannibal jammerlijck vermoort hebben. Maer dese snoode daet is niet lange ongewroocken gebleven , want soo haest was dit niet ruchtbaer , of die van den aenhang der Bentivoglien nemen de wapenen in handen , drijven hun tegenstanders van de zijde van Battista te rugge , en maecken sich meester van de Stadt , na veel soeckens , wort Battista , door aenwijsingh van een jongen , in een gat gevonden , door roock gedwongen , met eenige zijne medestanders voor den dagh te komen , en op staende-voet met menichte van wonden gedoodt. Sijn lichaem is naer de marckt gesleept , en aldaer lange gesolt en ten spot gehouden , tot dat eenige het selve met hun tanden van een gescheurt , en het bloet daer uyt gedroncken hebbende , het eyndelijck tot asche verbrant is geworden.

8. In het 1430. Jaer bloeyde in de Stad Florencen Cosmus de Medicis , in Ongeval- len van het huys de Medicis, wijsheydt en gesagh. Dese als een Vorst van die gemeente , gehouden zijnde , leefde met den Raedt soo als hy wilde , maecte wetten naer sijn wel-gevallen , en veel slechte borgers rijck , oock veel huwelijcken met huwelijcx-goet , uyt sijn eygen middelen , daer hy de gunst der gemeente niet weynigh mede aen sich verbandt , en sijn huys machtigh in gesagh mede maecte. Dese Cosmus in het 1464. Jaer naer Christus geboorte , gestorven zijnde , heeft een zoon Petrus genoemd , naergelaten , die oock seer machtigh in de Stadt geweest is. In de plaets van dese , is in de bestierige van de Heerschappy gekomen , desselfs zoon Laurens de Medices , een Man van een grooten naem , en ter oorfaeck van sijn treffelijcke daden , door geheel Italie beroemt , als die beneffens sijn broeder Juliaen , veel Heerschappyen de Stadt van Florencen heeft toe-gevoeght , het welke evenwel eenige Bisschoppen , Cardinalen en andere Grooten weynigh aenstaende , hen bewogen heeft , een t'samen-sweeringe tegens hen aen te gaen. Dese vloeck-verwanten , aldus in het Jaer 1478. tot Florencen komende , hebben aldaer hun bittere wraeck-sucht in 't werck gestelt , sich selfs

felfs niet ontfiende de kerck tot hun bloet-dorftigh voornemen te gebruycken , en van het huys des Heeren een moort-kuyl te maecten. Aldaer hebben fy Julianus en fijn broeder Laurens overvallen : Juliaen die hen de gereetfte voor de handt was , hebben fy vermoort , maer Laurens geraeckte met een kleyne wonde daer af , en in het heylighdom van de kerck.

Defe boofdoenders meenende hier mede de borgery een by-fondere dienst , als hun vryheyt alzoo herftellende , gedaente hebben , vonden fich in defe meenigh bedrogen , en fy wierden alle naer het bedreven ftuck-wercks gevangen , en eenige van hen noch op dien felven dagh , uyt de veynters op-gehangen , sommige fijn eenige dagen daer na gevangen , en op defe wijfe gehandelt. Men droegh felfs geen ontfagh , aen eenige geestelijcke of Priesterlijcke Waerdigheyt , maer al die aen defe 'tsamen-fweeringe vast waren , zijn sonder eenige genade op-gehangen. Sels de Eerft-biffchop van Pifa , die den dienst dede , is gevangen , den wereltlijcken Rechter overgeleyert , en mede uyt de venfter op-gehangen , om dat hy gevonden was , terwijl hy den Dienst dede , onder fijn Mis-gewaeds gewapent te zijn.

Livius in vita Leonis.

In het 1074. Jaer naer Christus geboorte , is'er tot Keulen een seer groot geschil , tuffchen den Biffchop en de borgers ontfiaen. Den Biffchop trock ^{9:} Keulſche eenige Heerſchappy in de Stadt aen ſich , het welcke de borgers in hun ^{beroerte,} recht ſcheen te verkorten. Als hy op ſeekeren tijdt een Koopman ſijn ſchip wilde benemen , wederſtondt hem de borger , ſoo veel als hy konde , treckende de gantsche borgery op ſijn zijde. Den biſſchop wel ſien- de wat'er gaende was , geboot hen ſich ſtil te houden , dreygende hen , met de ſtraffe van oproer-maekery ; en alſoo is de beroerte tot aen den vierden dagh geſtelt. Wanneer den Biffchop weder op-ſtaende , een aen- ^{Streng} ſpraeck aen de borgers gedaen heeft , in de welke hy hen aen den duy- ^{Harder} vel heeft overgegeven , met voorſegginge dat de Stadt zou vergaen , ten ^{van ſijn} ware ſy zich bekeerden. De borgers door defe onhebbelijcke redenen van ^{Schapen.} den Biffchop geterght , hebben begoft op-roerig te worden , en zijn omtrent den avond in zijn Paleys gevallen , daerſe eenige van des Biffchops huys- ^{Beroerte} genooten om den hals hebben gebracht : maer den Biffchop is met eenige ^{der bor-} weynige des nachts in de kerck van St. Peter gevluht , begevende ſich van daer naer Nuys in een onbekent gewaet ; alwaer hy eenige macht van volck vergaderende , de Keulſche borgers ſchierlijck overvallen , en om vrede van hem te begeeren , gedwongen heeft. Maer defe , als ſy des ſmor- ^{gens}

Bittere
wraeck.

gens voor den Biffchop moften verfchijnen , om hem voor hun moetwil voldoening te geven , zijn achtergebleven , verwachtende onderftandt van den Keyfer , diefe heymelijck van alles bericht hadden gedaen. Den Biffchop hier over vergramt , heeft fijn krijghs-volck toe-gelaten de Stadt te plonderen , te roven , en wech te nemen al wat hen voor-komen mocht , die hun laft uyt-voerende , watfe in handen kregen , de oogen uyt-ftaecten of omgebracht hebben , en die overigh bleven , wierden gedwongen fich met een nieuwen Eed , aenden Biffchop te verbinden. Wy moeten noch dit van Keulen hebben.

To.
Andere
wraeck-
gierig-
heyt.

Biffchop
wredelik
vermoort

Streng
wraeck
daer over.

Omtrent het Jaer 1236. was Engelbert , Eerft-biffchop van Keulen , dewelcke den Grave Frederick genoemt , om fijn hartneckigheyt en quellinge de kerck aengedaen , in den kerckelijcken tucht had gefelt , latende echter eenige Vaderlijcke vermaningen voor af gaen , doch die door den Grave weynigh geacht wierden. Dese evenwel dese tuchtinge feer quaelijck op-nemende , nam fijn tijdt soo wel waer , dat hy den Biffchop op het landt aen-trof , zijnde den Biffchop op een tijdt befigh , met een kerck ten platten lande in te wyen. Sookomt daer den Grave gewapent in , die den Biffchop aen-vallende , den felven met acht-en-twintig wonden wreedelijck vermoort heeft. Dese snoode moort verweckte een groote droefheyt onder de gemeente : maer den Eerft-biffchop Hendrick , opvolger van Engelbert , willende den dood sijns voor-faets wreecken , heeft den Grave belaeght , fijn Slot onder de voet geworpen , en hem felve gevanckelijck naer Keulen gevoert , alwaer hy strengelijck met hem gehandelt heeft ; doende hem op een radt de leden in ftucken breken , en het vermorfelde lichaemt tot een proy van de ravens en andere roofvogels ftellen.

Het Tweede H O O F T - S T U C K .

Bittere Straffe.

BY dese wraeck-gierigheden , ftellen wy met recht bittere ftraffen , die alleen hier inne van het voorgaende quaet verfchillen , datfe met een fchijn van recht bemantelt zijn , dewelcke echter niet vermoogens is , genoegfaem de bittere galle van het gemoet , altoos af te wiffchen. Waerlijck hoewel de ftraffe en misdact volgen moedt kan echter dese fich niet altoos van fchult bevryen , voornamentlijck wan-
neer

neer sy het gewicht van de sonde overhaelt, daer altoos de belooningh minder behoort te zijn, als de misdact: immers deselve in even matigheyt gelijk te zijn, en dan ontgaetse noch de blaem niet, dat *summum jus summa Injuria est*, Het hoogste recht, de hoogste verongelijkinge is.

Omtrent het 1211. Jaer naer Christus geboorte, ontstonden eenige lieden, die de ongebondene macht der Roomsche Pausen tegen-spraecten, voegende daer by: Dat de Roomsche Kerck een vergaderinge van quaeiwilige luyden was, die geen kennisse van de Goddelijcke Schriften hadden: Dese ware de rechte Babelsche hoere, en de Faus selve het hooft der dwalingen, ondersteunt door sijn Schrift-geleerde en PhariZeen, de Prelaten en Monnicken; de Bisschoppen dewelcke sich in Oorlogen in-lieten, waren onder het getal der dood slagers te stellen. Men moeste Godt meerder gehoorsamen dan de Bisschoppen. De Rijckdommen der Geestelijcken, en hun werelilycke Heerschappy, waren verderflycke en schadelijcke dingen. Men moest onder de menschelijcke traditien, en overleveringen reekenen, alles wat de Monnicken, buytende Heylige Schrift, navolgen. De gmoederen wierden door de Concilien, en Synoden met verbonden. Den H. Doop en het H. Avondmael, waren alleen Sacramenten, die men behoorden te ontlasten van de besweeringen, en andere gebaren, die buyten de leeringe van de H. Schrift daer by-gevoeght waren. Hy hadde gedwaelt, die de geestelijcken van de Westersche kerck, het Huwelijck verboden had, nademael de Oostersche het selve gebruycken. Het gene uyt de H. Schrift sijn gesagh niet hadde, moest men voor een fabel en beuselinge houden. Den Heyligen dienst moest in de gemecne taale, die een yeder verstaet, gepleeght worden. Niemand als Godt alleen, ware als Heylig aen te roepen. De Wyingen, de overdrachten en Vigilien voor de dooden, waren niets. Het teecken van het Kruys, had geen kracht, en de Gebeden waren niet krachtiger in de kerck, als in sijn slaep-kamer. Het ware veel beter de armente kleeden, als de wanden te verciereren. Veel dingen waren na Gregorius, in de kerck ingesloopen, die by de ouden onbekent, of verworpen waren geweest. Daer waren maer twee wegen, de eene der uyt-verkoorene naer den Hemel, de andere ter verdoemden naer de Helle. Indien hy goet en vroom zy, die uyt het levenscheyd, die behoefde geen hulp of toe-stemminge van de levende: en indien hy boos ware, die konde daer door niet geholpen worden. Het Vagevier was een menschelijcke beuselarye.

r;
Van de
Walden-
sen.

Hun ge-
voelen.

Dese lieden wierden of van hun Leer-meester, of de plaets van hunne wooning, Waldenseren, armen van Lions, Albigenseren en Beggini-sche kettters genoemt. Sy gingen door dorpen en plaetsen, en toonden sich seer vaerdigh in Godts woort. In hun plaets heeft de Paus Innocentius

Naem
der Wal-
densen;

Bitter
woeden
tegens de
Walden-
fen.

tius Minder-broeders van de Ordere van Franciscus op-gerecht , gelijker oock een andere Ordere van den vinder Dominicus , Dominicanen genoemd , of anders Predick-heeren ontstaen is. Maer om dat dese Waldenferen niet geen woorden te overtuygen waren , heeft de Paus hen met andere Harder-spooren willen beryen , en de sijne tot de wapenen aengedreven , die dese arme lieden waerse die konden aen-treffen , vervolght , gevangen , gespannen , en op verscheydene bittere manieren , ter dood hebben gebracht.

Symon de Grave van Montfoort , heeft in dese vervolginge den Paus goeden dienst gedaen , dewelcke al die gene , die hy in sijn gewelt kreegh , en met dreygen of smeecken , van hun gevoelen niet konde brengen , levendigh op hout-hoopen doen verbranden.

Cluver. sub oihone Imp.

2.
Jammer-
lijke
straf van
Hugolino

Hugolinus Girardeschi , borger van Pifa , en een hoof van de Grielfischen aenhangh , in den aenwas van sijn gesagh , die van den Gibellijnfchen aenhangh , ten deelen verdreven , en ten deelen t'onder-gebracht hebbende , was soo hoogh in macht en gesagh gegroeyt , dat hy naer sijn eygen wil en begeerte , alles te wege bracht en uyt-voerde , en geheel meester en vooght binnen het gebiedt van Pifa was. In der daet in Rijckdom , Edeldom , roem van wijsheyt en verstant , in groot gesagh , en een treffelijck huys , van Vrouw , Kinderen , Neven , jae alle goederen die de mensch op aerde zou konnen wenschen , was hy geluckigh in den hooghsten graet , en dat niet alleen in sijne , maer oock in aller menschen oogen : en waerlijck dit geluck was hem soo gevoelijck , dat de vreughde daer van hem aen alle zijden uyt-brack. Op seeckere treffelijcke Maeltijdt , dewelcke hy op den dagh van sijn geboorte had toe-gerecht , en op dewelcke hy al sijn vrienden genodicht had , wiert hy soo in de gedachten van sijn voorspoet , en heerlijcke staet op-gevoert , dat hy , na veel snorkeryen daer over , een van sijn geheymste vrienden , Marcus genoemd , derfde vragen , of hy oordeelen konde , dat hem yets ontbrack ? Dese in overdenckinge van de onseeckerheyt der menschelijcke dingen , en hoe gestadigh de selve in veranderinge , en hoe ontstantvastigh in hunnen stant zijn , of eerder door een Goddelijcke ingevinge bewogen , antwoorde daer op : *Daer ontbreeckt aen uw geluckigen stand niet , Heer Hugolino , als de Goddelijcke gramschap , en die kan gewisselijck niet verre af zijn.* En waerlijck het was niet anders mooghlijck , zijnde soo veel voorspoedigheden op een Mensch en op een huys gebracht , of een onweder van ramp , most sulck

een dood stilte volgen. Wat gebeurter? de macht en het gefagh der Grielfen aen het verval binnen Pifa geraeckende, namen de Guibellijnen wedermoedt, geraecken gaende, en tasten voor eerst het huys van dit hooft der Grielfen aen: een van fijn zoonen, en een van fijn kints kinderen, poogende het geweld af te weeren, worden gedood. Waer op de Guibellijnen in-vallende, Hugolino met twee andere van fijn zoonen, en drie kints kinderen gevangen nemen, en in een tooren fluyten, werpende de deutels daer van in den stroom Arno; in voegen dese noch onlangs foogeluckige man, van honger ftervende, fijn lieve panden voor fijn flauwe oogen moft fterven sien, na dat hy lange te vergeefs hadde geroepen en gebeden, dat fijn vyanden doch met menfchelijcke en natuerlijcke ftraffe te vreden zijn, en hem de verquickinge voor fijn ftervende ziel, door Godtsdienftige plechtigheden toe-ftaen wilden. Waerlijck een merckelijck voorbeelt, en van ongehoorde wreetheydt, in borgerlijcke zydigheden en vyandschappen, en van een ellendigh verval, uyt een overgeluckige, in een ten uysterften rampfaligen staet.

Wy konnen by dese wreede ftraffe voegen, de dood dewelcke omtrent het Jaer 1492. Jeronimus Savonarola is aen-gedaen. Dese gelijk van hem ^{3.} Van Jero-
 gefchreven wort, eenige nieuwigheden naer het begriip van dien tijd le-
 nende, en voornamentlijk met grooten yver de gebreecken van den Paus, ^{nimus}
 Biffchoppen en Priefteren over-halende, wilde fijn leer, zelfs door het vuur ^{van Sava-}
 bewaerheden, en zijnde een groote hout-myte op het midden van de marckt ^{narola.}
 van Florencen ontfteecken, grijpende het Sacrament, ging daer van zelfs
 in, maer wiert daer in door de gemeente verhindert: doch eyndelijck
 is hy gevangen, en door bevel van den Paus van Romem, beneffens noch
 twee andere Monnicken, opentlijk op de marckt verbrandt. Wy fouden
 meer van dese stoffe vinden, indien wy al de vermoorde getuygen der Waer-
 heyt en andere, die wy albereets verhandelt hebben, die een goet getal uyt-
 maecken, vermochten by te halen. Nu fullen wy het hier by moeten laten.

Het Derde H O O F T - S T U C K .

t'Samen-fweeringen.

WY hebben van dese Staets-peft, elders verfcheydene Voorbeelden
 verhandelt, daer dese tegenwoordige noch aen ontbreecken, die
 wy den Lezer niet konnen onthouden. En in der daet dit quaet is zoo al-

gemeen, dat zelfs de alderbeste Vorsten, en aldergeregelste Heerschappyen dat niet konnen ontvlieden, soo langh als'er Staet-suchtige Grooten en *Familia plus quam civilia coguantes*, geslachten die met geen boigerlijken Staet te vreden zijn, gevonden worden. Dit is het schrick dier dat de Hooge hoofden aldermeest te vreesen staet, en tegens het welke noch wallen noch wanden, tegenstants genoegh konnen beschaffen: worden de menichmael in den boezem zelfs dese slangen gevoet, die het harte van den Staet vergifticht, en door treurige veranderingen, het gantsche lichaem doct vervallen, somwijlen geheel vernietigen en uyt-gaen. Echter konnen wy niet ontkennen, dat sulcke Vorsten gevonden worden, die sulcke snoode aanslagen, door hun bedorvene zeden, min beklagelijck maecken, en siet hier een van dien slag.

1.
Wenceslaus Konink van Bohemen

Wenceslaus Konink van Bohemen, sijn Vader Wenceslaus in het Rijk op-gevolgt zijnde, toonde zich soo ongelijck den selven in zeden te zijn, als sijn dood die van sijn Vader ongelijck is geweest. Want terwijl hy sich selven vast in alle uyt-gelatentheyt toe-gaf, t'eenmael in dronckenschap, Vrouwen schenden, en het beroven van sijn onderdanen goederen, misgaet, wort een t'famer-sveeringe tegens hem gesmeet, en hy tot Olmits in Moravie, in het huys van den Pauselijcken Deecken, met drie wonden om-gebracht. Een Thuringer wiert gevat, met het bebloede swaert in de handt, en door het woeden van het volck, sonder datmen eens naer de mede-plichters socht, vermoort en verscheurt.

Konink geweygert, veroorfaeckt Oorlogh.

De Konink Uladislaus van Hongaryen in den Oorlogh gebleven zijnde, soo wort Ladislaus in de Rijcx Vergaderinge, met toestemminge der Grooten, tot Konink verkooren. Wegens dese verkiefsinge wordt een gefantschap aen den Keyser Frederick gefonden, met verfoeck dat de selve den jongen Konink hen wilde laten toe-komen, (want hy was by den Keyser) om gekroont te worden. De Keyser gaf tot antwoord, dat de Hongaren wel hadden gedaen, datse hunnen Konink hadden erkent, doch dat'er geen verkiefsinge van nooden waer geweest, daer hem het recht der volckeren die waerdigheyt gaf, hy behoefde oock niet weder gekroont te zijn, die eens gekroont was. Vorders was hy noch een kint, die opsienders van nooden hadde, sy zouden liever wachten, tot dat sijn jaren tot de heerschinge bequamer waren. Dese weygeringe van den Keyser, baerde vyandschap tusschen hem en de Hongaren, soo dat het oock zelfs tot de wipenen quam: gelijk oock Johannes Huniades van de Hongaren tot Rijcx-vooght gestelt zijnde, gewapender-handt in Oostenrijk gevallen is; alwaer, hoewel hy het alles te vyer en te swaerde verwoeste, hy even-

evenwel niet heeft kunnen te wege brengen , dat hem de Koninck , en de kroon , die de Koninginne met zich , by den Keyfer gevoert had , geleverd wierden.

Als daer na de Keyfer naer Italie toogh , hebben hem de Oosten-rijckers verfocht , dat hy Ladislaus in sijn Vaderlijk erf-deel wilde senden : dit verfoeck door toe-doen van den Graef van Cilia en Eilzinger , of-geflagen zijnde , hebben hem de Oosten-rijckers , soo als hy uyt Italie weder quam , tot Nieuw-stadt belegert : maer nae veel onderhandelingen , heeft de Keyfer eyndelijck , door tusschen-spraeck van den Marquis van Baden , en den Eerst-bisschop van Saltsburgh , Ladislaus uyt sijne handen gegeven. Tot Weenen wordt dan een Vergaderinge geleght , van Bohemen en Hungaren , en de jonge Ladislaus in de Stadt gebracht zijnde , wordt aldaer met de hooghste eer ontfangen , alwaer hy aenstondts Overheden gemaeckt , en voort alles dat tot de bestieringh van het Land diende , bestelt heeft.

Maer hoewel nu Ladislaus den naem van Koninck droegh , heeft hy evenwel , door eens anders goetvinden geleydt , de bestieringh van het Rijck dese drie mannen , Johannes Huniades , Pogebrach , en den Grave van Cilia , aen-bevoolen. Zijnde daer na een Vergaderinge geleght , heeft Eilzinger , die door toe-doen van den Grave van Cilia , uyt des Konincks gunst verstootten was , de andere vermaent , zich eyndelijck van den Grave en sijn dwingelandy , die alles naer sijn goet-vinden in het Hof te wege bracht , te ontslaen. Men gaet daer op naer den Koninck , en vertoont hem , datse de quade bestieringh van den Grave niet konde verdragen : dese verrijckte zich selven , en bracht den Koninck tot armoede , sijn Majesteyt droegh wel den naem van Koninck ; maer in der daet den Grave voerde heerschappye , en het ware niet te twijfelen , of hy zou t'avond of morgen , sels naer het Rijck derven staen ; en derhalven moestmen den selven stutten , eer hy yets groots aenvingh. De Koninck door dese vertooninge bewogen , verdrijft den Grave uyt het Hof , en beveelt hem op sijn goederen te gaen. Maer weynigh tijds daer na , wort den Grave weder met den Koninck verzoent , en komt met meerder statie als te vooren , tot Weenen ; De Koninck selve komt hem buyten de Stadt tegen , en vertoonde alzoo een wonderlijke veranderingh in de mensche-lijke dingen : maer Eilzinger , is op het aen-komen van den Grave , met sijn vrinden vertroocken , verkiesende voor een bedorven hof , een vrywil-lige ballinckschap , en verzoent zich met den Keyfer , die hy voor-heen swaerlijck vertoornt had. Niet langh daer naer , stelden zich die gene ,

Drieman-
schap
over Hon-
garyen.

De Gra-
ve van
Cilia ver-
stootten ,
en weder
verzoent.

Gefchil
tuffchen
den Key-
fer en den
Koninck.

die des Konincks Ladislaus zijde aenhangen, zoo stout en hoovaerdig aen, datse de voor-ftadt van Nieuw-ftadt, in welcke plaets de Keyferinne, in af-zijn van den Keyfer, in het kinder-bedde lagh, gewapender-handt inquamen, en de Stadt felve ondernamen aen te taften: maer die niet konnende bemachtigen, alles wat hen voor-quam verbranden, en alzoo weder af-trocken. Men heeft menichmael getracht de een-dracht tuffchen den Keyfer en den Koninck weder op te rechten: maer den Grave, wiens be-langh het niet ware dese Vrede op-gerecht te sien, stack geduerigh foo lange als hy leefde, een stock in het wiel.

Lagen te-
gens Hu-
niades.

En fijn
kinderen.

Den Gra-
ve werdt
om-ge-
bracht.

Ondertuffchen groeyde oock een haet, tuffchen Johannes Huniades en den Grave, dewelcke uyt-barftende, maecte den Koninck deser beyder Vorften mogentheydt verdacht, verfoeningh te bewercken viel te fwaer, latende dese beyde niet na fich onderlinge op de Rijcx Vergaderinge, met fchelden en lafteringen aen te taften. Den Grave van fijn zijde smeede valsche beschuldigingen tegens Huniades, hem na-gevende, dat hy alleen het Rijck bestierde, en den Koninck maer een fchaduwe was. Den Koninck noch jongh en onbedacht, te veel naer den raet van den Grave luysterende, legt Huniades lagen, en fent felfs den Grave in Hongaryen, om Huniades aen een kant te helpen: maer hy by tijts gewaerfchouwt, ontkomt de lagen, die tegens hem gefmeet waren. Huniades daer na gestorven zijnde, vervolght den Grave fijnen haet noch op fijn kinderen, niet konnende verdragen, dat Corvinus van een geringh geflacht zijnde, fich felven in fijn staet vast ftelde, en fulck een hoogh gefagh voerde, het welcke hy, zijnde des Konincks Moeders broeder, betamelijker behoorde te dragen; welcken haet de kinderen van Huniades, oock niet onbekent was. De Koninck eyndelijck komt met fijn Grooten tot Weyfsenburgh, welcke plaets Ladislaus Corvinus, oudste zoon van Huniades, in bezettinge hield. Terwijl de Koninck aldaer vertoeft, liet den Grave met de fijne niet na, den Koninck tegens Ladislaus op te hitfen. Ladislaus eyndelijck, door foo veel verongelijkingen van den Grave beledicht, roept hem in fijn binnenkamer, en geeft hem daer den naem van een verrader, als die fijn Vader foo menichmael had belaeght, en nu den Koninck noch gedueriglijck tegens hem op-hitfte, en nu was hy gekomen om straffe over fijn fchelmeryen te dragen. Den Grave daer op grijpt het zwaert fijn wapendrager uyt de handt, en meende Ladislaus het hoeft te kloven, maer wiert door de by-ftaenders verhindert, van de welke een de vingeren af-gehouden wiert. Op dit gerucht vallen de Hongaren in de kamer, en brengen den Grave, hoewel fich dapper verwerende, met veel

veel wonden ter dood. Sy daer op by den Koninck gaende, vermanen hem niet te vreesen, alles stondt onder sijn gehoorfaemheyt, sijn Heerschappy, die voor-heen by den Grave was geweest, zou nu sijn aenvang nemen, en hy te recht Koninck zijn. De Koninck hoewel seer vermocyt, verborgh sijn smart, en Weyssenburgh verlatende, begaf sich naer Buda, en heeft Ladislaus Huniades, hem vergeselschappende, en ontveynsede sijn toorn, beleefdelyck gehandelt; want hy vallende voor des Koninck voeten, om hem vergiffenis van de dood des Graven af te bidden, wort minnelijck van den Coninck weder op-gerecht, en in genade aengenomen. Ondertusschen spanden de Vrienden van den Grave te samen, en blafen den Koninck geduerigh in, dat sulck een doorluchtigh man, en Oom van den Coninck, soo sonder oorsaeck gedood, en de Konincklijcke Majesteit daer door gequetst was, en derhalven most hy sulck een schelmstuck niet ongewroocken laten. De Koninck dan hier naer luysterende, heeft, soo als de zoonen van Huniades in het Hof gekomen waren, de poorten van het Paleys doen sluyten, en de jongelingen in de gevangenis doen werpen. Weynigh tijds daer na, wort Ladislaus Huniades een jongelingh van 24. of 26. Jaren, openbaerlijck te voorschijn gebracht, hebbende de handen op den rugge gebonden, dewelcke de Scherp-rechter zullende het hooft af-slaen, drie slagen gegeven heeft, die geen van allen doodelijck waren. Op den derden slagh, is Ladislaus echter nedergefallen, maer terstondt weder op-springende, beroept sich op het Goddelijcke en Menschelijcke Recht, hy wilde niet weder voor den scherp-rechter buygen, dewijl de vierde slagh door de Wet verboden was. De Vrinden van den Grave hier op, en andere die Ladislaus dood begeerden, bestraffen den scherp-rechter; en beveelen hem weder toe te slaen, soo dat eyndelijck den ongeluckigen jongelingh, door den vijfden slagh, ter nauwer noot af-gemaeckt is. Den Koninck van Buda vertreckende, neemt Matthias Corvinus met sich, die soo veel geluckiger als sijn broeder, daer nae Coninck over Hongaryen is geworden. Dese geschiedenis zou mischien een andere plaets vereyschen, maer wy hebben se noch kunnen voor by gaen, noch een andere plaets beschaffen.

t'Samen-
spanning
tegen La-
dislaus
Huniades

De Broe-
ders ge-
vangen,

Ladislaus
onthalt,

Dit volgende zal evenwel een rechte t'samen-sweringe zijn, evenwel van een bysondere slagh, niet van veele tegen weynige, maer van veele tegens veele, niet tegens een tyrannigh hooft, maer tegens duysenden van Tyrannen, en die van sulck een na-druck, dat de gedachtenis daer van noyt verdwijnen zal.

Wanneer Carel van Anjou, over beyde de Sicilien, dat is Sicilie en Napels

2.
Siciliaen-
sche Vef-
per.

Johannes
de Pro-
chyta,
hoofd van
defe aen-
hangh.

Napels de Heerfchappy, namentlijk in het 1281. Jaer naer Christus geboorte, in handen had, hebben fich deffelfs befettingen en krijghs-lieden, in de plaecten van hun befettingh, en vorders over-al foo onhebelijck en ongebonden, met steelen, roven, vrouwe en maegde-fchenden, en andere onverdraeglijke moet-willigheden, aen-gestelt, dat een over-groote verbitteringh van al de in-gezetenen van Sicilie, tegens hen ontfont; dewelcke niets bedachten, als hoe fy dit over-lastigh Jock van hunnen hals zouden kunnen werpen. Omtrent dese faeck toonde fich Johannes de Prochyta, (een man van Edelen huys, en die onder de Regeringe van den Koninck Manfredo, Heer van het geheele Eylandt was geweest, gelijk *Paulus Æmilius* wil, of naer Collenucius, de Geneesmeester van den Koninck Manfredo, van den welcken hy Procula genoemt wort,) gewillig; dese, dewijl de Fransche, als *Petrarca* verhaelt, sijn Vrouw geschonden hadden, of gelijk *Paradinus* schrijft, om dat hy naer de dood van den Koninck Manfredus, door Carel sijnen op-volger, van sijn Staet en Waerdigheyt berooft was, door gramschap en wraeck-sucht opgestoockt, als mede gesterckt door de gunst en gemeenzaemheyt der voornaemste en Edelste luyden van Sicilia, heeft wonderlijcke beradingen in sijn harsenen gesmeet, om de Franschen in het net te krijgen, selfs hunnen naemt'eenmael tot den gront toe te verdelgen.

Om dese oorzaeck is hy eerst naer Constantinopolen vertrocken, om den Keyser Michael Palgralogus, het besluyt tegens hem, door Carel ('t zy waer of verziert) genomen, bekent te maecten, hem bewegende te gelooven, dat al de beradingen van Carel daer henen streckten, om de gemoederen der Griecken van hem te vervreemden, en tot een op-roer tegens hem te verwecken.

Sijn loo-
fen han-
del,

Dese gronden dan geleght hebbende, begeeft hy zich vorders naer Peter, Koninck van Aragon, in Catalonien, dewelcke met Constantia, Sufter van den Coninck Manfredus getrouwt was, en ontdeckt hem wat hy tegens de Franschen voor had, beloovende hem te gelijk, uyt naem der Grooten van Sicilia, indien de faeck wel quam uyt te vallen, de besittingh van het Koninckrijck, met gemeen goet-vinden, hem op te dragen: voornamentlijk, daer sijn Huys-vrouw de eenige en wettige Erve van het Rijck was. Hy met al dese bestellingen niet te vreden, reyft oock verscheydemael naer den Paus Nicolaus den 3. naer Rome, en beweeght hem met veele redenen te belooven, indien de Franschen uyt Sicilia verdreven, of om-gebracht wierden, dat hy den Koninck Peter, uyt name van sijn Vrouw, de verheerwaerdinge van Sicilia zou toe-staen. Al dese

dingen konde hy in een Monincks gewaedt, het welcke hem over-al veylich maeckte, soo hier soo daer te lichtelijcker uyt-voeren, en dat niet fulck een stilligheyt en loos beleydt, dat hy binnen den tijdt van achthien maenden, alles te wege had gebracht: soo dat het een verwonderlijke zaeck was, hoe hy zulcke hooghwichlige besluuten, onder soo veel verscheydene lieden en volckeren soodanig heeft kunnen verdeelen, sonder dat de selve voor-gekomen of uyt-geleeckt zijn. Het wacht-teecken nu van dit bloedigh besluut, was dusdanigh, datse op den bestelden dagh, en gelijk sommige willen, op den derde na Paesche, op de gewoonelijke ure, naer den middagh, de klock als tot de Vesperen en avond-dienst (gelijk de gewoonte, voornamentlijck op Vyer-dagen is) zouden luyden, wanneer alle die wapenen konden dragen, door het gantsche Rijck, met gemeene drift, de Fransche zouden aen-vallen, en wat hen voor-quam vermoorden. Zijnde dan de bewuste dit tcecken gegeven, zoo is'er op de bestelde ure door het geheele Rijck, een algemeene op-loop ontstaen, en de Franschen, als geen achter-dencken hebbende, op desen Vierdag, alle ongewapent sich vertoonende, worden over-al door het geheele Eylandt overvallen, en wredelijck om het leven gebracht; jae de bitterheyt der Sicilianen was soo groot, dat sy noch de swangere Vrouwen noch kleyne kinderen (selfs niet gelijk het Hebreusche spreek-woort luydt, dataen den wand pist) gespaert hebben. Eenige Schrijvers getuygen, dat de Sicilianen in desen algemeenen moort-lust, soo bloet-dorstigh zijn geweest, dat'er uyt soo veel duysenden (*Fulgosius* schrijft van acht duysent krijghs-lieden) niet een, sonder eenige kinderen, vrouwen, of andere onweerbare lichamen aen te sien, ontkomen is, behalven eenige weynige, die sich in de vaste Sterckte Sperlinga beschermt hebben, die evenwel alle, door gebreck van lijf-tocht, dewijl al de toe-gangen beset gehouden wierden, van honger gestorven zijn. Om dese zaeck is daer na boven de poort van dese sterckte geschreven:

De Fransche door geheel Sicilie omgebracht.

Groote wreetheydt gepleeght.

Quod Siculis placuit, solum Sperlinga negavit.

Dat de Sicilianen behaeght heeft, weyert Sperlinga alleenigh.

Fazellus schrijft dat noch by sijn tijdt, tot Palermo in de kerck van *Cosmus* en *Damianus*, en andere by-gelegene kercken, van dese Fransche slachtinge, geheele groote hoopen van doods-beenderen zijn gesien. Wanneer de bootschap hier van tot Rome, aen den Koninck *Carël* gebracht wiert, heeft hem deselve overmatigh ontstelt, brengende hy met suchten dese

woorden voort : *Dewyl gy, ô Godt, wilt dat my het geluck zal tegen gaen, soo geeft, dat ick van langer handt verliefe, het geene ick t'effens verkregen hebbe.*

Immers dit is geen kleyne vergeldingh over sijn wreetheyt, tegens den jongen Conradijn begaen, (daer elders van gesproocken wordt) geweest. En in der daet, hoewel hy alles aenwende wat hy konde, heeft hy die besittingh noyt wederom kunnen verkrijgen, maer is den Koninck van Aragon, of sijn Vrouw Constantia gegeven.

3.
Oude
moort-
lagen.

Diergelijke slachtinge als dele Siciliaensche Vesper, hebben ouder tijden noch gesien, gelijk de geschicht Schrijvers getuygen, wanneer door de lagen van Mithridates of Mithradates, als *Golzus* en andere schrijven, veel duysent Romeynen in Asia onvoorziens, op verscheydene plaetsen gedood zijn. Want hy sant Brieven aen sijnne Steden, met het Konincklijke Zegel bezegelt, in de welcke hy beval sijn bloedigh bevel, op eenen tijd uyt te voeren, op dat niemandt, door het ongeval van andere gewaerschouwt, op sijn hoede mocht zijn. Hy heeft oock vergelding niet alleen voor de hand-dadigers, maer oock voor de Steden, daer de moorderyen uyt-gevoert wierden, bestelt, en wederom sware straffen die gene die yemandt spaerde, op-gelecht.

Op deselve wijze, gelijk *Herodiamus* getuyght, heeft Anthonius Caracalla, de parthyen onder schijn van Bruyloft, een onverwachte moorderye aen-gedaen : Wanneer hy sijnen eed ongedachtigh hen ongewapent en onvoordachtigh, als die den nieuwen Bruydegom prachtichlyck meenden te ontfangen, met sijn vaerdigh-staende Heyr aen-gegrepen heeft. Waer door hy een groote verfoeyingh tegens hem en sijn mijnneidigheyt, by hen verweckt heeft : die oock niet hebben gerust voor en al-eer sy hun krachten weder versamelende, hun gevangenen weder verovert, en de Romeynen, tot nadeelige Voorwaerden van Vrede gebracht hadden.

De algemeene moort der Tempeliers, zou hier mede te pas komen, maer daer van is hier voor gesproocken.

4.
Grave
van vlaen-
deren
vermoort

Maer wy gaen dit Hoofstuck beslayten, met een snoode t'samen-sweeringe, tegens den Grave Carel van Vlaenderen. In het Jaer 1127. was'er een groote hongers-noot door geheel Vlaenderen : de Grave Carel van Vlaenderen tot Brugge zijnde, wiert bericht, dat de Heer Barthold van der Straten, Prooft van St. Donaes, en Cancelier van Vlaenderen, Lambert en Bonssaert van der Straten sijn Broeders, en andere van hun vrienden, van langer-handt al het koorn van het landt hadden op gekocht, en vergadert, en met malkanderen Monopolizeerden, om het selve op hun folders te houwen, tot dat sy het op seeckeren prijs, die sy daer op stelden,

den , zouden kunnen verkoopen. Door welck doen het gemeene volck in groot gevaer zou gekomen hebben , om van honger te vergaen , daer door dit koorn men den gemeenen noot lichtelijck zou hebben kunnen stelpen. De Grave dan , uyt een goede liefde tot de gemeente, sonder sich der Grooten macht en vermaeg-schappingh , van dese van der Stratens te kreunen, sent sijn Aelmoesnier Thammaert, Casteleyn van Bourburgh , aen de selve Van der Straten, en dede volgens sijn hooge macht het koorn van de folders halen , en tot een redelijcken prijs verkoopen, doende het gelt dat daer afgemaect wiert, de Van der Stratens aen-tellen ; en latende hen daer-en-boven voor-raet genoegh voor hun huys-gefin. De Van der Stratens namen over dit Godtvruchtigh doen, sulck een hevige vyandschap tegens desen Thammaert op , oordeelende dat dit verkoopen door sijn toe-doen geschiet was , datse aen hem en sijn goederen , al het quaet deden dat sy bedencken konden. Maer de Grave dese vuyligheyd siende, dede hen al de aengedane schade weder vergoeden , het welcke hen van spijt by naer dede bariten.

Deughd
veroor-
zaeckt
haet.

De Prooft Van der Straten, vorders had een groot geschil , tegenseen Vlaemsch Heer, van het welcke de Grave de beslechtingh had gedragen aen een Vergaderinge , dewelcke hy in de Stadt Cassel had doen leggen. De Prooft en sijn schoon zoon , lieten sich aldaer op den bestemden tijdt vinden , met vijf of ses hondert mannen verselt , en die alle wel voorsien, soo dat het schein , dat hy het geschil door de wapenen eer als door het Gerecht socht af te nemen. Hier om dan , en om meerder swarigheydt voor te komen , bracht de Grave de saeck tot St. Omer aen een andere Vergaderingh , en een anderen Recht-dagh, verbiedende ondertusschen aen parthyen , alle feytelijckeyt te plegen of te toonen. Op den bestemden dagh sprack de Grave het Vonnis uyt , het welcke de Van der Stratens geheel niet naer den sin was : de welcke om dese oorzaeck, het verkoopen van hun koorn , en vergoeden van de schade van den Aelmoesnier, soodanigh in spijt en gramschap ontsaecten , datse beslooten sich op den persoon van den Grave selve te wrecken. Om dit dan te doen, versamelde sich binnen de Stadt Yperen (andere schrijven Veurne) de Heer Barthold van der Straten, Prooft , Cancelier en Opper-Cappellaen van den Grave, Lambert en Bonflard van der Straten , sijn twee broeders , Isaac van der Straten hun Neve, de Heer Guy van Steenvoorden, Casteleyn van Cassel, Engnerand van Effene , en verscheyde andere, die van den Grave meyn-den beledicht te zijn. Dese beslooten met malkanderen den Grave om den hals te brengen, en Bonflaerd van der Straten wiert van hen gestelt,

Snoode
moorde-
ryen.

om het stuck uyt te voeren. Dese dan , volgens sijn last nam de gelegentheyte waer , op Asch-dagh , dat de Grave naer de Metten in de kerck van St. Donaes , tot Brugge was gegaen ; en begeeft sich met eenige andere , alsoo snoode verraders als hy , daernaer toe. Sy vonden den Grave in de Capelle van de Drievuldigheyt , daer hy sijn Godts-dienst dede , en Bonstaerd hem naerderende , bracht hem terstondt een slag , met den welcken hy hem de rechterhandt af-kapte , die de goede Vorst uyt-stack om een arme vrouw een stuck gelts te geven , en verdubbelde den slag , trefte hem het hoofd tot in de harsenen toe , soo dat de Grave dood ter aerden viel , wiens lichaem Bonstaerd van boven neder , in het Choor van de trappen af-wierp , daer het drie dagen onbegraven bleef leggen , om dat een yeder voor de t'samen-sweerders , en hun groote macht beanght was , en niemant derhalven de hand aen den doode Grave derfde slaen.

Dese vervloecte moort aldus volvoert zijnde , begaf sich de selve Bonstaerd naer het huys van den Aelmoesnier Thamard , den welcken hy , beneffens sijn twee zonen Gautier en Guillebert , mede vermoort. Hier op plondert hy met sijn gesellen het huys , en begeeft sich van daer naer het Hof , daerse van gelijcken Gautier de Loire , des Graven Schilt-knaep , en verscheydene Deensche en Duytsche Edel-lieden , van de welke sich de Gravin diende , om den hals gebracht hebben , plonderende vorders en wech-nemende al dat sy daer vonden , van Baggen , Juweelen en andere kostelijckheden. Van daer gaen dese boose moorders naer den Borgh , brengende oock aldaer verscheydene Edelen en Borgers , die sy wisten vrienden van den Graef te zijn geweest , om den hals , maeckende sich aldaer vorders sterck. Tot dat eyndelijck daer na de Heer Servaes de Praet , met soo veel van sijn onderdanen , als hy by een konde halen , verselt met den Abt van St. Peter tot Gent , de Heer Helin van Bouchout , de Heer Banduin van Gent , de Heer Diedrick van Dixmuyden , de Heer Richard van Brest , sijn broeder en andere Heeren , tot Brugge gekomen zijnde , hem met de sijne binnen den Burght belegert heeft ; van waer hy evenwel middel vand om by nacht wegh te geraecken. Evenwel konde hy de Goddelijcke wraeck niet ontgaen , want sy alle , d'een hier , d'ander daer , door naerstigheyt van den selven Heer de Praet , en den Heer Willem van Loo , die sich als toen den naesten Erfgenaem van den Grave noemde , gevonden , en gevangen : en als de Koninck van Vranckrijck , Louis de Dicke tot Brugge quam , om over het Graeffschap van Vlaenderen , door des Graven dood nu open staende , sijn bestelling te doen,

doen , wierden al dese Verraders op verscheydene wijze , van het leven Verrader dood gebracht , en de huysen van de geseyde Van der Stratens geaders geseert , sonder oyt weder op-gebouwt te mogen worden. Soo was het eyn-
 de van den armen Grave van Vlaenderen , Carel van Denemarcken. fract.

Het Vierde H O O F T - S T U C K .

Trouwloose Echt.

T Ot Bazel een seer rijk Koopman , een seer deughtsamen 71
 eerbare Vrouw hebbende , wierdt zeeckerlijck door Duyvels Koop-
 ingeven , met Jaloufye tegens haer ingenomen : wanneer hy man tot
 eenige zijde koufle-banden , die door ouderdom en gebuyc Bazel.
 versleten waren , verwierp en af-leyde , heeft sijn Vrouw haers
 mans dienaer , die juyft daer by stond , de selve toe-geworpen , als diese
 noch wel konde dragen , die de selve op-nemende , aen sijn beenen ge-
 bonden heeft. De Koopman hier uyt een snood vermoeden nemende , en
 ick weet niet wat Duyvelsche gedachten krijgende , nam de gelegenthey
 waer , dat op een Sondagh sijn huysgesin in de kerck was : wanneer hy
 met den blooten degen , op sijn huysvrouw aen-gevallen is , en haer on-
 der veel verwijt van ontrouwigheyt , verwoedelijck , sonder eenige ver-
 schooninge van haerte willen hooren , gedood heeft. Nauwelijcks was dit
 snoode stuck wercks begaen , wanneer een bitter leetwescen , en knaging van
 sijn gewisse hem begoft aen te tasten. Hy de wraeck van dit heyl loos be-
 staen op zich selven soeckende , en langer willende noch konnende leven ,
 schrijft op een Briefken , dat hy door Duyvels ingeven , tot valsche ver-
 moeden gebracht , sijn onschuldige Vrouw vermoort had , en dit briefken
 aen sijn slinker arm bindende , wierp sich van den top van sijn huys , op
 de stract.

De Landt-graef Aelbert van Thuringen , had een seer deughtzamen 72
 eerbare Vrouw , de dochter van den Keyser Frederick den tweede , by de Aelbert
 welke hy tweezoonen gewonnen had , Theodoricus en Frederick : maer Landt-
 hy sijn Huwelijcx plichten ongedachtigh , is niet alleen tot Over spel ver- graef van
 vallen , maer heeft oock het leven van sijn eygen Vrouw belaecht , en Thuringen.
 maeckr verdrag met een Muyl-dryver , die water in het Slot Isenach bracht ,
 dat

dat de selve sijn Vrouw aen een kant zou helpen. De Muyl-dryver be-
loofde den Land-graef hier in wel sijn by-stand, maer ontdeekt ondertusschen
een Raets-heer van de Vorstin de geheele saeck, betuygende dat hy
uyt vreesse voor de dood, den Landt-graef deze beloften en toe-zegginge
had moeten doen. De Vorstin dan, uyt raet van desen Raetsfman, laet
sich met een koorde uyt een venster, die niet seer hoogh was, op de
steen-rots nederdalen, van waer sy bequamelijck konde ontvluchten, komt
alzo tot Franckfort, gaet aldaer in een klooster, alwaer sy naer twee
jaren gestorven is. Eer sy uyt haer kamer gingh, om te vluchten, heeft
sy, nemende haer af-scheydt van haer kinderen, den oudsten in de wan-
gen gebeten, als haer hulper, bewogen door het roepen van den jongen,
haer daer over bestrafte, seyde sy: *Meent gy dat ick sonder groot hartenleet
van mijn kinderen kanscheyden? Ick moet mijn Zoon het teecken van mijn vlucht in
sijn wangen laten, soo mach hy daer aengedencken.* Wanneer dese kinderen nu
oud geworden waren, wilde hen de Vader oock, op-roerisch gewijse uyt
Meyssen verdrijven, maer hy selve wiert in tegendeel van hen verdreven,
en is tot Erphard in de hooghste armoede en ellende, een balling gestorven.

3.
Adelhey-
da.

Wanneer de Keyser Henricus de vierde, de bestieringh van het Room-
sche-Rijck hadde, wordt de Palsgraef Frederick gesecht, het Slot Schip-
lits in het zuyder Saxen bewoont te hebben. Sijn Huysvrouw Adelheyde,
haer Huwelijcks verbondt ongedachtigh zijnde, haer man in den haet, en
brande van liefde op Lodewijck van Thuringen, Grave van Hessen, met
den welcken zy heymelijck handelde, een besluyt maect, om haren man
aen een kant te helpen, enden Grave te trouwen. Sy dan bestelden het
werck aldus, dat den Grave op seeckeren dagh, omtrent het Slot Schip-
lits, op het gebiedt van haer man zou komen jagen: Wanneer sy de saeck
alzoo beschicken zou, dat haer man hem ongewapent zou tegen komen,
die hy dan met weynigh moeyten, en sonder eenigh gevaer zou konnen
af-maecken. Den Grave dan, volgende dit besluyt, gaet op seeckeren
dagh ter Jacht, en dat selfs in het gebiedt van den Palatijn Frederick.
De Over-speelige Adelheyd had met voordacht, dien dagh een Badt la-
ten toe-maecken, in het welcke als haer man gegaen was, hoort sy quans-
wijs het gerucht van de Jacht, en komt daer op met een groote verbaest-
heydt by hem geloopen, en begint te tieren en te baren, gy leght hier
en baad u, en ondertusschen is daer den Grave van Thuringen, op u gront
met Jagen doende. De Pals-graef Frederick hier over gemoeyt, slaet
met der haest een mantel om sijn schouderen, schiet sijn kleederen aen,
en springht soo ongewapent met eenige van de sijne te paert, rijdt naer
den

den Grave Lodewijck toe , en haelt hem met eenige hevige woorden , over zijn stout bestaen , wat over. Maer Lodewijck de gelegentheyd waer-nemende , neemt zijn Speere en door-schiet den ongewapenden Frederick daer mede , soo dat hy van zijn paert dood ter aerden valt , die wech ge-bracht , en met grooten rouw van de sijne , behalven van zijn trouwloo-se Vrouw , begraven is. Daer na , namentlijk in het 1070. Jaer der Saligheyt , heeft Adelbert Bisschop van Bremen , broeder van den ver-moorden Frederick , met andere van desselfs Vrienden , den Grave Lo-dewijck , by den Keyser H.nderick de IV. beschuldicht , verfoeckende ootmoedighlijck straf over dese bloedige misdaet ; en soo veel te wege bren-gende , dat Ludovicus soo als hy naer Maeghdenburgh wilde reysen , ge-vaugen , en op het Slot Gewichensteyn gebracht wiert : maer als hy aldaer over de twee jaren gezeten had , is hy daer uyt op dese wijze ontkomen : Hy dede sich seer wijde en ruyme rocken maecken , dewelcke hy aen-ge-daen hebbende , by nacht , van het hooge Slot , in de voor by stroomende Sala gesprongen is ; want dewijl de windt de ruyme kleederen vattende , die spronck in het water , te min gevaerlijck was , en hy wiert terstont door Visfishers , daer heydelijck toe-gehuert , op-geviseht , en te paert geholpen , rennende met alle macht naer Thuringen , by zijn Vrouw Adel-heyda , die sich tot Sangerhuysen op-hield. Behoudende geen leet van de-sen hoogen sprongh , als dat hy zedert altoos de springer by-genaemt is geworden.

Lutherus verhaelt in zijn Uytlegginge op het Boeck der Scheppinge , een wonderbare saeck. Tot Erford seght hy is op dese wijze een bloet-schan-de begaen. Een Jongelingh de zoon van een Weduwe , had de dienst-maeght van zijn Moeder , menichmael tot oneerlijcke min aen-geport , de deerne daer af-keerigh van zijnde , geeft de moeder van de Jongelingh , het aenfoecken van haer zoon te kennen. De Moeder willende de onge-bondentheydt van haer dartele zoon bestraffen , en over halende , belaft de Maget dat sy hem een uur van by-een komst stellen zou ; en alzoobesluyten sy met malkanderen , dat de Moeder sich in het bedde van de dienst-maeght zoude leggen , en de aenkomst van haer zoon verwachten , om hem door dese list bedrogen , op de daet alste betrappen , en met te meer-der gesagh te bestraffen. Maer sy willende haren zoon bedriegen , wordt door list van den Duyvel selve bedrogen : want door een brandende be-geerlijckheyt ontfteecken , geeft stilswijgende toe-gangh aen haren zoon : en wort van hem beswangert , brengende op haer tijdt , heydelijck een dochter ter werelt , die sy , een weynigh groot geworden zijnde , quaes-

4.
Onnossele
bloedt
schande.

Wils

wijs, als een ouderloose weese, naer sich genomen en op-gevoet heeft. Dese jonge deerne nu groot geworden, vertoonde sulck een bevalligheyt, dat de Jongelingh noch ongetrouwt zijnde, deselve van sijn Moeder ten Huwelijck begeerden, en haer, hoewel sijn Moeder daer met alle macht tegen was, in haer weerwil getrouwt heeft. Alzoo dan heeft sich dese Jongelingh, met sijn Sulter tegelijck en sijn dochter versamelt: maer om dat hy sulcx onwetende dede, schijnt hy verschooningh te kunnen verdienen. Dat vorders de saeck foodanigh sich toe gedragen heeft, heeft de Moeder, willende uyt wanhoop sich selven te kort doen, aen haer Biecht-vader bekent. De Godts-geleerden, dewijl niemandt als God en de Moeder van dit quaet kennisse had, hebben wijslijck en Godtvruchtlijck (seght mijn Schrijver) geoordeelt, datmen dese Echt, hoe echteloos die oock ware, niet scheyde zoude; misschien zal yemandt oordeelen, dat dese geschiedenis van ons voornemen af-wijckt, maer wy gaen sulcx met andere vergoeden.

5.
Schric-
kelijcke
verdacht-
heydt.

Seecker Hartogh, seght *Carpas Goldworm*, seer met Jaloursheyt en verdachtheyt, omtrent sijn Vrouw ingenomen, heeft haer onnozel en door geen blijk over-tuyght, opentlijck doen veroordeelen, en het hooft aflaaen: Vorders de Rief-meestersche, die hy als de bemiddelaerster hield, van een Tooren doen af-werpen, oock een Staet-juffer van sijn Vrouw met sijn eygene handen gedood.

6.
Wondere
lust in eē
swangere
Vrouw.

In het Jaer 1533. was'er tot Prettenburg een swangere Vrouw, dewelcke een ongehoorde lust kreegh, om haer man te eeten. Sy dese duyvelsche lust niet langer konnende wederstaen, heeft haer man by nacht den hals af-gesneden, en terstondt desselfs slincker arm en zijde, tot aen den navel toe, op gegeten, en het overige gesouten en bewaert, barende daer op drie kinderen. Maer sy, op datse dese helsche lust niet te vergeefs of voor niet zou geboedt hebben, wordt tot eeuwige gevangenis veroordeelt.

Sebast. Franck,

7.
Vrouw
slacht
haer man

In het 1562. Jaer van Christus, heeft een Toveresse van een Vrouw tot Droffingen, by nacht haer man met een hamer dood-geflagen, sijn handen; voeten en hooft in een ketel gekoockt, het lichaem voorts in stukken gesneden, en in den roock gehangen. Als nu door het druypen van het vet, het vyer te hevigh begoft te branden, en den roock dicker als naer gewoonte uyt de schoorsteen, vermenght met voncken, te vlieden, komen eenige bueren, voor brandt vreesende, in het huys, die dit schrickdier op haer duyvels werk betrapt hebben, die daer over gevangen, met gloeyende tangen genepen, en daer na op een rad gelegd is. Maer

Maer wy komen tot wat statelijcker Voorbeelden. Constantia de dochter van Wilhelmus, Koninck van Sicilia, voor-heen een Nonne geweest zijnde, wordt, nu al feer bejaert zijnde, door dispensatie en toe-latinge van den Paus, uyt het klooster genomen, en Hendrick de VI. Roomsch Keyser, tot een Vrouwe gegeven. Dese Keyserin een Vrouwe van een ongetoomde lust, trachte haer man door heymelijcke lagen om te brengen: zijnde verliest op een andere Siciliaens Vorst, een Jongelingh van bloeyende jaren, dewelcke sy tot de Kroon socht te brengen. De Keyser eyndelijck sulcx vernomen hebbende, heeft dien Vorstelijcken Jongeling doen vangen, in een gloeyenden yseren stoel setten, en met een gloeyende yserekroon met spijckers op sijn hooft vast genagelt, doen kroonen: daer na maecte de Keyserin weer verdragh met een ander, om den Keyser door vergift om te brengen; den welcken den Keyser oock door de straten heeft doen slegen, en vorder op hangen.

8.
Constan-
tia van
Sicilie.

Neri een Florentijns Koopman, naer Athenen getogen, heeft aldaer eerlangh sulck een Gesagh bekomen, dat hy de Heerschappy van die Stad in handen gekregen heeft. Na sijn dood heeft des zelfs huysvrouw, by den Turckischen Keyser Mahomet, door gunst en gaven soo veel te wege gebracht, dat sy de bestieringh van de Stadt van Athenen aen sich behouden heeft. Eenigen korten tijd daer na, is sy door de liefde van een Venets koopman bevangen geworden; den welcken sy sich selven tot een Vrouw, en met sich het gebiet over Athenen op-draeght. De Koopman door sucht en begeerte tot heerschen, bedroogen, is door aenraden van dese Vrouw, naer huys gekeert, en heeft sijn wettige Vrouw die hy hadde, met Venijn om-gebracht. En alzo door sijns Vrouwen dood, sijn huys ledigh gemaeckt hebbende, komt weder naer Athenen, en trouwt aldaer de Weduwe van Neri; volgens hun verdragh, verkrijgende met eenen de bestieringh van den Staet in handen. Maer als hy in dit gesagh, een slag van dwingelandy socht te gebruycken, en de andere Bestierders en Grooten van den Staet, begoft te mis-handelen: hebben de selve, daer door geterght zijnde, hun beklagh daer over by den Grooten Heer gedaen, beschuldigende hem van over-last en dwingelandy, dewelcke hy door gaven en geschencken trachtende te versachten, heeft daer door sijn gramschap te meer op-geweckt; invoegen den Keyser belast heeft, den dwingelandt te dooden. Op dese wijze heeft de snoode Venetiaen, de straf over sijn vermoorde huysvrouw gedragen.

9.
Vrouw
van Neri
Florense.

Daer was nu een zoon van Neri by de Moeder gebleven, dese ter oorzaeck van sijn jongheydt, niet bequaem zijnde, om het Gesagh te voeren,

foo heeft de Keyfer , willende hem evenwel daer toe vorderen , een van zijn Vrienden tot Voogt en Op-siender, over den selven Jongeling gestelt, die sorgh over de Stad zou dragen , tot dat die groot zou geworden zijn. Dese de boosheyt van dese Vrouw niet konnende verdragen , als die tot voldoeningh van haer lust , de Stad in handen van de Venetianen had willen brengen , heeft haer gevangen , naer Megara vervoert , en aldaer om het leven doen brengen.

10.
Fausta
Keyserin.

Fausta de huysvrouw van Constantinus de Groote, verliefde op Crispus, de oudste van des Keyfers kinderen, denwelcken hy by een by-zit geteelt had , maer als sy hem tot haer wil niet konde krijgen , heeft sy hem by den Vader aen-geklaeght , als een tweede Phæra , als of de Jongelingh uyt dartele en onbetamelijcke min , haer kuyfheyt belaeght hadde, De Vader hoe wijs en bescheyden, hier in echter sijn valsche Vrouw te veel geloofs gevende , doet daer over Crispus ter dood verwijfen : maer de waerheyt niet langer konnende verborgen blijven , heeft dese valscheyt niet seer lange daer na ontdeekt ; waer over de Keyfer sijn snoode Vrouw, door wiens dubbelde trouwloosheydt , hy sijn zoon gedood had , oock ter straffe gevordert heeft , doende haer in een heete Bad-stove versticken , en alzoo met de dood , haer trouwloos bedrogh betalen.

Het Vijfste H O O F T - S T U C K .

Verraders.

Ie twijffelt dat dese stof overvloedigh genoegh is, om alleen geheele Boecken mede te vervullen : en wy hebben oock elders al een goet getal Voorbeelden , soo hier soo daer, daer van by-gebracht. Hier moeten wy echter noch een weynigh onse wille daer van hebben , dat de Lezer niet berouwen zal. En ick en weet niet door wat noot-lot al de werelt, den naem van Verrader soo seer haet, en ondertusschen selve soo veel daer aen vast is , als waren het alleen Verraders , die Landen en Steden aen vyanden overleveren , of Vorsten naer het leven staen, en niet oock die gene , die sijns naesten goet of leven lagen leght of hinderlijck is. De vleyende keur-sucht weet hier veel onderscheyt te vinden ; maer seeckerlijck het beselste recht keurt

keurt hem daer voor, selfs die sijn naesten lastert en in sijn eere krenckt, ja weet sulcke uyt te vinden, die verraders van sich selven zijn. Wy zullen evenwel desen sweer niet raecken, maer duydelijcker gaen.

Wy stellen voor eerst de Heyligheyt voor aen, om waer te maecken dat *Corruptio optimi pessima* is. En dit schamen wy ons niet, want menichte van Voorbeelden stemmen met my, dat onder een driebuddelde kroon, wel een driedubbelden schelm (dat ick geen duyvel segge) schuylen kan, en dit bekennen met my de aldersydichste Romelingen.

Wanneer de Keyser Fredricus Barbarossa, tegens de Agarenen en den Soudaen van Egypten den Oorlogh, tot voorstandt van de Christenheyt dapperlijk voerde, heeft de Paus van Rome, Alexander de derde, die Adrianus, aen een ingeswolgen vliege gestickt zijnde, op-gevolght is, des Keyfers aen-gesicht door een konstigh Schilder, seer net naer het leven doen verbeelden, en het af-beeltzel aen den Soudaen, door een heymelijcke bode gefonden, met een brief, waer in hy den Mahometaenschen Soudaen vermaent, indien hy geruft en in vrede wilde leven, dien verbeelden Vyand, door lagen of andersints aen een kant te helpen.

1.
Verrade-
ry van
den Paus
Alexan-
der de 3.

De Soudaen desen brief verkregen hebbende, trachte daer sijn voordeel mede te doen; immers dit schrick-dier te toonen, dat hy sijn genot uyt de snootste schelmery van de Christenen konde trecken. Maer ondertusfchen quamen hem de gelegentheden noch in het Leger, noch in den strijt naer wensch te voeren. Maer als de Keyser, hebbende Hierusalem vermeestert, sijn leger weder af-voerde, en onbekommert sijn troepen in verscheyde ordenen liet trecken, om bequamer de reys te doen, wiert hy in Armenie zijnde, door de hitte van de Sonne, en moeyelijckheyt van den wegh, eens seer begeerigh om in een by-vloeyende stroom te baden. Hy dan is met eenige weynige Ruyteren, en sijn Capellaen van sijn troepen een weynigh af-geweecten, en van sijn paert af-stijgende om sich te baden, beveelt sijn Ruyters van den oever af te trecken: het welcke geschiedende, wordt de goede Keyser, die sich in dese eenzaamheydt der bosschen, veyligh genoegh achte te zijn, van eenige verborgene Barbaren gevangen, en door de dichte der bosschagien naer den Soudaen gebracht. Hy by den selven komende; veynsde zich de deurwachter van den Keyser te zijn; maer den Soudaen wiert hem, uyt het af-beeltzel dat hem van den Paus gefonden was, beter kennende, doende de schildery met den briefte voorschijn brengen, en hem dien vertoonen. De Keyser over dese verradery ten hoogsten verbaest, en wel ziende dat'er geen plaets voor verder ontkomen was, beleet wie hy waer, en bad ootmoedighlijk om genade. Maer de Sou-

De Key-
ser Frede-
rick ge-
vangen.

En ver-
loft.

daen na dat hy van veel dingen met hem gesproocken had, en uyt zijn woorden en wercken erkende, dat hy een deughtzaem Vorst was, oordeelde dat hy meer roem zou behalen, met hem vry te stellen, als hem te bewaren: stelt hem Voorwaarden van Vrede voor, en bied hem aen zijn Pants-luyden, voor de voltreckingh der selver te ontfangen, en heeft hem alzo laten gaen; met bedingh dat hem de Keyser hondert duyfent Ducaten zou tellen, en een eeuwige Vrede met hem vast stellen, blijvende de Capellaen als Pants-man, tot de tijd van de betalinge.

Dit hebben wy uyt *Caspar Hedion, Hist. 1. Eccles. Lib. 10.* Maer de schrijvers verschillen in dese geschiedenis: en *Munsterus* verhaeldt dit van een Deensch Koninck die wy mede toe-stemmen zouden.

2.
Verrade-
ry van
den Bif-
schop
van Keu-
len.

Ten tijden als den Hartogh van Brabandt, en den Grave van Gelderland, over het Hartogdom van Limburgh te samen in strijdt waren, wiert den Bisschop van Keulen, die den Hartogh van Gelder te hulp gekomen was, gevangen, en geheele zeven jaren by den Grave van den Bergh in gevangenis gehouden. Eyndelijck als hy in alles den Grave had ingevolgt, is hy verloft geworden. Dese als hy nu naer huys zou vertrecken, versocht den Grave, dat hy hem tot Duyts over Keulen toe geleyden wilde: het welcke als de Grave gaerne dede, is hy met den Bisschop den Rhijn overgevaren; maer een troep Ruyters aldaer verborgen leggende, heeft den Grave gevangen genomen, en uyt bevel van den Bisschop wech-gevoert, dewelcke hem tot het eynde van zijn leven in de banden gehouden heeft, doende hem een ysere koye maecken, in de welcke hy hem des somers, zijnde voorheen wel met honigh besmeert, naect en in de opene lucht geset heeft, soo dat hy van de Byen, Hommels, Vliegen en andere gewormte, op een jammerlijcke wijze gesteecken wierdt, en daer door onverdraeghlijcke quellingen moest lijden. Welcke wreechtheydt van een Bisschop gepleeght, mijn Inleydingh bevesticht, en het Spaensche spreek-woort goet maect, het welcke seght:

El Crux en pechos.

Diablo en los Hechos.

Het Kruys op de borst, de Duyvel in het hart.

Dit zou oock wel een andere plaets kunnen hebben, die wat breeder luydt, gelijk wy het oock elders gebruyckt hebben.

Als den Koninck Conradus in beradingh was, om Hendrick den zoon van den Hartogh Otto van Saxon, aen een kant te helpen, is niemandt daer

daer bequamer toe geacht, als Hatto den Biffchop van Mentz, door wiens raet oock Adelbert van Babenbergh (gelijk wy elders verhandelt hebben) bedrogen was. Defen Biffchop dan den voornoemden Hartogh Hendrick willende bedriegen, doet hem een gouden keten maecken, en heeft hem te gaff genodicht, om hem op het gaffmael dit gefchenck te vereeren, en alzo een gevoelen van fijn vrientschap te geven, om hem te beter in den ftrick te krijgen. Ondertuffchen terwijl defe keten te maecken was, gact den Biffchop het werck eens fien, en de keten die cierlijck gemaeckt was, in fijn handt hebbende, begoft fwaerlijck te fuchten; van het welke als de gout-fmit de oorfaeck vraeghde, antwoorde den Biffchop, dat het hem feer dede, dat die keten door het bloet van een foo goeden vrient als den Hartogh Hendrick was, zou worden gevervet en befmet. De gout-fmit nam dit ftilfwijgende in acht, en fijn werck volmaeckt en geleverd hebbende, begeeft zich by den Hartogh Hendrick, en feght hem wat hy gehoord had, waer door hy niet weynich ontftelt zijnde. Als ondertuffchen de bode den Biffchop quam nodigen, gaf hy dien tot antwoord: Gaet feght den Biffchop Hatto, dat Hendrick geen harder hals heeft als Adelbert, en dat het ons veyliger dunckt te huys te blijven, en van fijn dienft te handelen, als hem met ons fware gevolgh te belaften. Hier op terftondt vertreckende, verfeeckert zich van alles dat onder zijn Gebiedt ftondt, door geheel Thuringen en Saxen. Hatto ziende fijn verradery ontdeekt, is in fulck een fwaermoedigheydt daer over gevallen, dat hy het korts daer aen beftorven is. Daer zijnder die zeggen, dat hy van den Blixem lam geflagen, en drie dagen daer aen gestorven zou zijn.

3.
Van den
Biffchop
van
Ments,

Chronijck Abb. Ursperg.

Niet alleen ondanckdaer, maer oock trouwloos heeft zich Alachifus, tegens Cunibert den twaelfden, Koninck der Longobarden, gedragen. Want Cunibert had hem, als fijn Vader Bertarius hem wilde om-brengen, bewaert en behouden: maer defe in plaets van vergeldingh, heeft Cunibert daer na uyt fijn Rijk verftooten. Maer als Alachifus fich feer hart in fijn beftieringh aenftelden, zelfs tegens de Priesters en Geestelijcken begonde te woeden, wort Cunibert weder tot de kroon geroepen, dewelcke Alachifus in een ftrijdt verwonnen, en hem de voeten en voorts het hoofd doen af-houwen heeft.

4.
Verraet
van Alac-
hifus,
Hartogh
van Tren-
ten.

In het Jaer 1348. was Hendrick by-genaemt de Yfere, Grave van Holsteyn, in het Hof van den Koninck van Engelandt, en by den felven, ter oorfaeck van fijn Doorluchtige deughden in feer hooge achtinge, waer

5.
Verraet
van den
Grave
van Hol-
steyn,

tegens de Engelschen niet konnende lijden , dat een vreemdelingh in sulck een gunst by den Koninck ware , met grooten nijt en bitterheydt tegens Hendrick ontfleecken wierden : en den onnoselen Grave verscheydene listen en lagen sineeden ; maer hy door sijn voorsichtigheyt , quam alle gevaer te boven.

De Engelsche brachten den Koninck dagelijcx nieuwe klachten tegens hem aen , maer hy hun quaet-willigheyt wel kennende , wees de zelve geduerighlijck van de handt.

Eyndelijck als de Koninck , om eenige gewichtige saecken , te lande verreyft was , en de forge van het Slot de Koninginne en den Grave Hendrick aen-bevoolen had , namen de nijdige hovelingen dese gelegentheyt waer , en sochten den Grave Hendrick met sware beschuldigingen , by den Koninck verdacht te maecten ; seggende onder anderen , dat het onbetamelijck waer , dat een onedelen Sax het hooft soo verre boven soo veel treffelijcke Engelsche Edel-lieden op-stack , tot groote smaet en schande van het Koninckrijck , want seyde sy , wat konden sy van sijn Adelijcken staet gevoelen en achten , die soo veel jaren achter een in dienst van een ander , als sijn natuerlijcken Heer , door-bracht ? Daer wiert in het Hof een Leeuw onderhouden , van welck gedierte in het gemeen , en van dit in het by-sonder , het gevoelen was , dat het die gene die van een rechten Adel was , niet zou aen-tasten , en daerom bewogen sy de Koninginne , datse door desen een proef zou nemen , of Hendrick een recht Edelman waer of niet. De Grave nu was gewoon des sinorgens vroegh voor den dagh op te staen , en de morgen-lucht te gaen scheppen ; vorders binnen het Slot wandelende , de hovelingen bekent zijnde , hebben sy op seeckeren nacht , niet sonder kennisse van de Koninginne , den Leeuw uyt sijn koye op de plaets uyt-gelaten. Des sinorgens vroegh komt de Grave na sijn gewoonte wandelen , sonder op eenigelagen verdacht te zijn , alleenich met sijn mantel om-hangen , en sijn swaert in sijn handt dragende. Komende op de plaets van het Hof , ontmoet hem dit verschrickelijck gedierte , hy het selve ziende , bleef onverschrickt staen , en seyde alleen : *Houd u stil , zyt gerust gy wreedden hond.* Het beest op dese woorden , strafelijck uyt-gesproocken , leght sich voor sijn voeten neder , het welcke de hovelingen hier en daer , door de glasen en reten van hun veynsters aen-sagen : terwijlde Grave den Leeuw , niet anders als een hond , weer naer sijn koye bracht.

Verschrickelijcke ontmoetinge van een leeu.

Andere verhalen dat Hendrick met andere Edel-lieden , staende voor de tralien van den Leeuw , op seeckeren tijdt zou gesecht hebben : wel aen

AH. 72.

aen , indien yemandt van u lieden , op sijn doorluchtige stam derst roemen , die doe my , het gene ick voor doe , nae. Met welcke woorden ^{Stoute} hy tot den Leeuw gaende , hem sijn hoof-deckzel heeft op-geset , kee-^{daer}rende sonder eenich leet , sonder eens om te zien , weder te rug huyt de koye , en blyvende het gedierte selfs als verbaest , over sulck een stoutmoedigheydt. Den Grave daer op , spreeckt de Engelsche Edelingen weder aen : *Is'er nu yemandt die op sijn Edeldom steunt , die hale weder te rugge , dat ick den Leeuw op geleght hebbe* : maer dese zijn alle beschaemt heen gegaen. Als nu ondertusschen geen eynde was van hem te belagen , en na te gaen , heeft hy sijn af-scheydt van den Koninck verfocht , dewelcke hem , niet vermogens te wederhouden , eyndelijck met treffelijcke geschencken , en een jaerlijcks onderhoud van vier hondert Rosenobels , naer huys heeft laten vertrecken.

Albert Crantzzius. Lib. 9. C 24.

Diergelijcke voorval verhaelt de selve *Crantzzius* , in het Hof van Mat-^{6.}thias , Koninck van Hongaryen ervaren te zijn. Daer was (seght hy) een ^{Ander} Pool , die in des Konincks dienst zijnde , dickmaels de Hongaren tot een ^{wonder} geveght , en op een Lancie uyt-daeghde , welcke overmoedt hem veel ^{van een} haets by de selve verweckte. Daer was een geweldige Leeuw in een ysere ^{Leeuw.} koye , de Pool daer omtrent met den Hongarischen Adel zijnde , seyde : *Wie is'er onder u lieden , die desen Leeuw verhangert zijnde , een stuck vleesch dat hy in den muyl heeft , derst af-halen ?* Als nu niemandt sulcx derfde ondernemen , seyde hy : *Gy zult sien wat ick segge.* Men laet den Leeuw een geheelen dagh vasten , en werpt hem des anderen daeghs een in vieren gehackt schaep voor. De Leeuw al morrende valt op het vleesch , en aen het slinden , de Pool hier op , gaet by den Leeuw in het hock , daer hy met gesperde pooten op het vleesch sat , geeft hem met de vuyft een dagh voor den muyl , seggende : *Houd laet dien brock gaen.* De Leeuw tondt op dese stoute woorden als verstelt , en siet met bedaertheydt den Pool , met sijn aefch uyt-gaende na. De Koninck dit aenziende , konde dese stoute daet echter niet goetvinden ; maer heeft den Pool met geschencken uyt sijn Hof doen gaen , oordeelende dat dese , die zich sonder eenich voordeel , alleen uyt een trotste moedigheydt , in sulck een gevaer tack , wel wat anders zou derven bestaen , indien hy daer belooning voor had. Soo quam dese Pool met sijn stoutheyt , slechtelijck toe.

In het 1364. Jaer des Heeren , hebben de borgers van Maegdenburg , ^{7.}Maegdē-^{den} uyt enckele snoode trouwloose verradery , een op-roer aen-gevangen , en borgers ,
den

den Bisclap Burchard een seer vroom en op-recht man , onschuldigh ter dood gebracht. Den Deecken als hy ontboden zijnde , voor den raedt niet verscheen , hebben sy tot een ongewoon Voorbeeld , door dief-leyders doen halen , in de gevangenis geworpen , en voorts voor eeuwig huyt-gebannen.

8. Niet minder was de wreet en trouwloosheyd van de borgers van Berlijn, ten Berlijn-
sche bor- ten een hoveling, den welcken sy, soo als hy den Hartog van Saxen volgende,
gers tegē in het Palays van den Vorst aen de tafel sat, met een groot woeden en vinnige
een hove- bitterheyd inbarstende, van de maeltijt weg gehaelt, door dief-leyders na
lingh. de marckt gesleept, en aldaer opentlijck doen onthalsen hebben. Om
geen andere oorzaeck, als om dat hy voor eenige dagen, willende naer
Doodelik het bad gaen, een eerlijcke Vrouw hem tegen komende, beleefdlijck
boerten, had gegroet, en al boertende gevraeght, of sy met hem wilde baden? waer
op sy neen antwoorde, hy al lachende heen gegaen was.

Crantzius Lib. 9. Cap. 35.

9. Tot Venetie had een Edele Vrouw van geboorte, maer niet van daden
Veneti- een Jongelingh, met den welcken sy te doen had gehad, heymelijck om-
aensch gebracht, en in het Canael geworpen. Sy daer na sich tegens een Priester
Monnik. biechtende, had hem oock dese sonde beleden, dewelcke haer geabsolveert,
(soose het noemen) en op haer begeeren een briefken, tot teecken van
quijtschelding gegeven had. De Moninck evenwel door gelt bekocht, heeft
de Vrouwe verraden. De Vrouw bracht haer briefken te voorschijn, en
verschoonde sich daer mede: maer den Raet heeft den Moninck veroor-
deelt om verbrandt te worden, en de Vrouw in ballingschap versonden.
Dit verhaelt *Lutherus*, prijsende dit wijse Vonnis van den Raet ten alder-
hoogsten.

10. Omtrent het 1404. Jaer des Heeren, hebben de Hungaren hunnen Ko-
Bernulph ninck Petrus verdreven, en eenen Ovo, een stout en onrustigh mensch,
zich tot Koninck gestelt. Petrus aldus ballingh zijnde, begeeft sich naer
den Keyser Henricus: Ovo ondertusschen Oorloghs troepen vervaerdigende,
heeft Bojaria nu Bohemen, vyandlijck aen-getast, en is sonder scha-
de aen sijn Heyr te lijden, met grooten buyt weder te rugge naer Hon-
garyen gekeert; hoewel evenwel schade lijdende aen die troepen, dewel-
ke hy sijn Oversten had bevoolen. Als de gemoederen, soo wel der Hon-
garen als de Bojen nu Bohemers, hier door seer tegens Ovo ontsteeken
wierden, hebben twee gebroeders Bernulphus en Machtun, Bojen, dese gele-

gelegentheyte van verradery te stichten, willen aen-vaerden. Dese twee waren van eengeringh huys, onder de Wester-Baien, tot Koninginsborg gebooren, maer hadden door goede of quade middelen, groote rijckdommen vergadert, en waren alzoo door hulp van hunnen broeder Nitger, Bisschop van Fruxen, in het Hof geraeckt; en begosten van eerst of aen, naer Landt-voogdyen en andere hooge Ampten en Bedieningen te staen, sonder dat sy, door tegenstrevinge der Edel-lieden, daer toe konden geraecken. Sy verhopende het selve by de Hongaren te zullen bekomen, vermanen heymelijck Ovo door brieven, dat hy veynsende, het voldoen van het gene voorheen met den Keyser Henricus verdragen was, den selven met weynich beschuttinge aenkomende, op vertrouwen van de Vrede, zou aentasten en om den hals brengen, maeckende sich alzoo meester van het Boische Rijck, gelijk sy aen-namen hem Koninginsburgh in handen te geven. Ovo desen brief ontfangen hebbende, prijst hen over dit besluyt, en belooft hen tot vergeldingh, den eenen een Hartogdom en den ander de Land-voogdy over de Bojen. Maer om dit besluyt uyt te voeren, wierd Ovo door huyslijcke beroerte verhindert; en de selve was nauwelijcks geslist, of de Keyser die de lucht van sijn raet-Ilagen had, komt hem met sijn macht op den hals, overwint hem, en doet hem sijn behoudenis in de vlucht soecken. Petrus word alzoo weder in sijn Rijck gestelt, en Ovo van een yeder verlaten zijnde, wort door eenstemmigh besluyt van Hongaryen en Bojen veroordeelt, en onrhalst. Oock hebben Bernulph en Machthun, de vergeldingh van hun verradery gedragen, zijnde door bevel van den Keyser op-gehangen.

Aventinus Lib. 5.

Wanneer de Keyser van Constantinopolen Manuel, omtrent Antiochie met sijn heyr tegens de Turcken te Velde lagh, heeft een van de bedien- den van het Paleys, die wy Cancellier zouden mogen noemen, Caniclinus genoemt, sijn Heer een verradery gebrouwen. Hy had drie reuckeloose en stoute jongelingen, met groot geldt om-gekocht, om den Keyser om den hals te brengen. Hy selve soude op den bestelden dag, wanneer het schelm-stuck zouden te wege gebracht worden, by Constantinopolen met eenige bestelde troepen op-passen, om met de Stadt en het Paleys het Keyser-rijck in te nemen. Wanneer nu dit groot gevaer van de Keyser, de Keyserin door een onbekenden aenbrenger wierdt bekend gemaect, heeft sy door de grootheyte van het stuck wercks, ten hoogsten verschrickt, haer man op het alderlychste bericht van de saeck gedaen. De lagen aldus ont-

117
Verraet
tegens de
Keyser
Manuel.

deekt , en de verraders verseeckert zijnde , worden alle naer verdienste met de dood gestraft. Caniclinus worden voor eerst de oogen uyt-geboort , de tonge door de keel heen gehaelt , en alzoo op een verscunckelijcke wijze ter dood gebracht.

Otto Frisigensis Lib. 1. C. 47.

12.
Verraders (etē malkanderen.

Wanneer de Turcken Belgrade belegerd hadden , hebben eenige krijgslieden van de Besettelingen , door groote beloften van vergeldingh , een besluyt genomen , de Stad aen den vyand over te geven. De Heer Paulus Kinilius Landt-voogt van Onder-Hongaryen , dit vernemende , heeft de schelmen doen vatten , en gedwongen malkanderen te verslinden en op te eeten , settende dagelijcks de gezellen hun deel voor. Die de laetste overgebleven was , seghtmen dat sich selven , door woedende honger , met sijn tanden zou verscheurt hebben.

Bonfin. Lib. 3. Decad. 5.

13.
Chalcis verraden.

In het 1471. Jaer des Heeren , had Machomet de tweede , het Eylandt Eubæa , anders Negroponto genoemt , belegerd , en de Stad Chalcis door verradery van eenen Thomas ingenomen , in de welcke schrickelijck door de Turcken gehuyft is , geen Italiaen noch Venetiaen (onder welck gebiedt het Eylandt stontd) die twintigh jaren bereycken konde , wierdt gespaert , maer alle werdense in de palen gezet : maer al de Griecken heeft de overwinnaer doen verkoopen. Het blijktt dat de Keyser door sijn verlies geterght zy geweest , dewijle hy over de veertigh duysent mannen , in verscheydene treffingen , omtrent dese vesten verloorren had.

14.
Harminius door verradery gedood.

Die Harminius die het Roomsche Rijk zulck een slaggh heeft toegebracht , drie Legioenen van Quintilius Varus had gedood , waer door Varus oock de hant aen sich selven gelegd heeft , welck verlies Augustus als wanhoopigh dede uyt-roepen : *Vare redde Legiones* ; naer dat hy al sijn vyanden als te boven was gekomen , en onder sijn Cheruscen seecker en veyligh meende te zijn , is hy door de lagen en omkoopinge van Tiberius , van sijn eygene bloet-vertwanten , in sijn 37. Jaer verinoort.

15.
Paus be-laegt den Koninck van Engelandt.

Op dese wijze , socht in het 1539. Jaer des Heeren , de Paus van Rome den Koninck van Engelandt Eduard , aen een kant te helpen , soeckende de bloedt-vrienden van den selven , met groote beloften te bewegen , hem als een. Aposthaet en af-vallige te dooden : zijnde hy de wettige erfgenaem van de Kroon , den welcken hy macht hadde , te geven aen wie hy wilde ,

de , en schonck die derhalven aen des Konincks bloet-vrienden. Maer dese toe-lagen ontdeekt zijnde , heeft de Coninck al de schuldige doen vatten , en om den hals brengen.

Maer wy kómen onze tijden wat nader. In het 1635. Jaer des Heeren , hadden de Spaensche een aenflagh op Steenbergén , die aldus aen-geleght was. Eenige krijs-knechten van de Spaensche nu en dan tot ons overgelopen , hadden binnen dese Stadt dienst genomen , en dat alleen met een voornemen , om deselve aen den vyand over te leveren. Dese gasten waren derthien in het getal , dewelcke op een gesetten tijd , onder schijn van op buyt uyt te gaen , eenige gevangens met sich te rugge zouden brengen : maer dese zoudense in de poort hun roers geladen zijnde , weder geven , en met hen te samen op de wacht vallen , om alzo vier hondert paerden , die buyten gereet zouden staen , hebbende yeder een voet-knecht achter op , den toe-gangh te geven , dewelcke sich alsoo van de plaets verseeckeren zouden. Behalven dese waren noch acht hondert andere krijs-lieden gereet , om terstont te volgen , met noch andere drie duysent uyt Rosendael , om de roer poort en Schants by Ter-tholen te vermeersteren. Dese aenflagh was op de Jaer-marckt aen-geleght , maer een weynich voor dien tijdt , eenige uyt vermoeden wordende aen-getast , hebben die door pijnigingen alles beleden ; waer over sy en hun mackers gestraft zijn geworden.

15.
Verraet
op Steen-
bergen,

In het 1637. Jaer des Heeren , hadden de Spaensche mede een aenflagh op Maestricht voor , dese was aldus. Glaude de La Tour een Bourgonjon , tot de Staetsche uyt de sterckte Elve overgelopen , en dat met geen andere in-sicht , als om dese treffelijcke Stadt te verraden , wiert op een uyt-tocht weder van de Spaensche gevangen , maer gemackelijck met goet onthael weder los-gelaten , daermen anders niet gewoon is de overloopers anders als met de dood te straffen. Dit gaf billijck vermoeden , als had hy yets anders met de vyand uyt-staende , op welck vermoeden hy oock gevangen wierdt. Wanneermen hem wat hardt begoft aen te tasten , bekende hy de waerheyt van alles , en noemde sijn mede plechters , als voor eerst Jchan Landtsman , brouwer binnen Maestricht , dewelcke daer op mede gevangen wiert , en omgepijnt te worden , veroordeelt : maer bekende buyten pijn en banden , dat hy benevens sijn huys een andere wooninge gekocht had , gelegen by onse Vrouwen poort , aen des Stadts muur , in welck huys , sonder eenige verseeckeringh , een oude doorgangh , slechtelijck toe-gemetzelt , bequaem om weder doorgebroocken zijnde , volck in te laten , gevonden wierdt : gelijk oock beslooten was , dat de Spaen-

17.
Op Mae-
stricht.

sche over het waterke de Laacker hier door inkomen, en de Stad overval-
len zouden, terwijl de meeste bezettingh, door een gemaecte wapen-
kreet, met het vertoonen van seven duysent man, gereet om aen te val-
len, naer de Brusselsche poort gelockt viert. Onder de mede bewusten
door dese Landsman ontdeekt, waren de Minder-broeder Vinck, de Je-
fuyten Pafman, Rector, en Nosin, de Capellaen van St. Julius, de Met-
zelaer Leendert Kater, en Agnes van Boury, vrouwe van den Soldaet
La Tour, die alle op verscheydene tijden, onthooft en gevierendeelt zijn.

18.
Brafils
verraet,

Door diergelijcke schelmery en trouwloosheyd, van den Koninck Don
Jan van Portugael, is dese Staet het besit van het kostelijcke, en met bloedt
en sweet gekochte Brasil quijt geraeckt, hoewel met langer vertreck, als
het trouwloose Eed-gespan voorgenomen had. De toe-laegh was aldus: Ee-
nen Portugees Anthonio Cavalcantelca, Schepen binnen Maurits-stad, was
de aenlegger van het werck, dese had voor, onder schijn van sijns dochters
Bruyloft, de voornaemste Hoofden der Nederlanders, op de statie geno-
dicht, te doen om-brengen, en sich alzoo meester van het Recifen andere
Sterckten, onder schijn van het laet weder keeren der genode gasten, te
maecken. Maer een van de mede-bewusten, door sijn geweten aengetast,
bracht de saeck uyt. Men meende Cavalcantelca en sijn mede plichters te van-
gen, maer dese den reuck wech hebbende, packten zich wech, en verander-
den dit schelms Verraet in vyandlijcken Oorlogh, daer noch veel verradery
en schelmery onder speelde. Het eynde was, dat wy door ons ongeluck of
versuym, of trouwloosheyd van dienaren, dit soo dierbaer gewest quijt ge-
raeckt zijn. Maer het gantsche beloop van het werck is onse lantsgenoten al
op verscheydene wijze, door den druck gemeen gemaect: en daerom zullen
wy daer niet langer op staen, hoewel der al veel sonderlinge Voorbeelden
mede vermenght zijn.

Het Sesde H O O F T - S T U C K.

Sware Nederlagen.

7.
Cimbri-
sche Oor-
logh,

N het 642. Jaer na het stichten der Stadt Roma, hebben de
Romeynen een geweldigen strijdt tegens de Cimbren, Duyt-
sche, Tigurinen en Ambronnen, Duytsche en Fransche volc-
keren te samen gespannen, om de Roomsche Heerschappy te
vernietigen, gehadt. Hun getal wordt begroot op drie hondert duysent
gewa-

gewapende mannen. De Cimbren worden geacht hun oorspronck uyt ^{Groote} Deenmarcken en andere Noortsche landen te hebben genomen, dewelc- ^{Oorlogs} ke door overvloeyingh der wateren, worden gefeght eerst hun woonin- ^{macht.} ge naer den Donauw te hebben vervoert; van waer sy door Zwitserlandt in Hispanie gekomen zouden zijn, welck landt swaerlijck gequelt hebben- ^{Oor-} de; zijn sy gewapender-hant door de Celtiberen uyt Spangie weder verdre- ^{spronck} ven, nemende hun op-tocht door Vranckrijck naer Italie. Andere schrij- ^{der Cim-} ven dat de Cimbren uyt hun Vaderlandt gewecken, door Saxen dat nu ^{bren.} Westphalen is, over den Rhijn zouden getrocken zijn, en van de Gaulen, de Anburonen, en Tigurinen in verwantschap van Oorlogh aengenomen hebben. Dese dan senden Gefanten aen den raet van Roma, en hebben van den selven verfocht, dat hen eenich landt zou worden ingegeven, als in befoldingh, soo niet mocht sich de selve tot de wapenen bereyden: maer zijnde van den Raet verstootten, hebben sy met den Oorlogh gefocht, datse met Vrede niet verkrijgen konde. Hun eersten aenval heeft noch Sillanus, noch hun tweede Manlius, noch hun derde Cicio kunnen tegenstaen. Manlius de Borgemeester, is van hen met sijn ^{Groote} twee zoonen en tachtich duysent Romeynen en verwanten gedood, als ^{nederlaeg} oock veertigh duysent Trosbanen en Zoetelaers, blijvende van het gantsche Heyr maer thien mannen overich, om dese droeve tijdinge te brengen. De vyanden hebben twee Leger-plaetsen, en een grooten buyt verkregen: brengende vorders al wat hun in handen viel, tot niets. De kleederen verscheurden sy, gout en silver wierpen se in de stroomen, vernielden de wapenen der mannen, de paerden selve versmoorden se in het water, en hingen de mannen aen boomen op; soo dat de overwinnaer geenen buyt, en den overwonnen geen barmhartigheyd genoot. De grootste forge voor de Romeynen was, dat de Cimbren de Alpes overkomen en Italie aentasten zouden. Maer Marius de toe-wegen in nemende, is den vyand voorgekomen, en daer na heeft men den strijdt op een beter voet hervat, foodanigh dat de Romeynen het Velt behielden. Op den vierden dag brachten dese hun troepen weder te voorschijn, wanneer tot aen den middag met het grootste gevaer ter werelt gestreden wierdt; maer naer den middagh verviel de macht der Cimbren, duerende het moorden tot in de nacht. Twee hondert duysent Gaulen of Gallen, die met de Cim- ^{Groote} bren stonden, zijn gedood, en tachtich duysent gevangen. Daer sijn ^{nederlaeg} na desen strijdt soo veel doode gebeente op de plaets gebleven, dat die ^{der Cim-} van Marsilie daer na om hun Tuynen en Wijngaerden, daer mueren van ^{bren,} gemaect hebben. De aerde en grondt selve, is daer door foodanigh gemest,

Groote
nederlaeg
der Cim-
bren.

mest , datse zedert altoos seer vruchtbaer is geweest. Ondertusschen de Cimbren en Tentonen de Alpes met hun geheele troepen over getrocken zijnde , vallen in Italie , menende de stroom Athesis over , en recht op Rom en aen te trecken. Maer in het gebiedt van Venetie , aen welck geweest Italie op sijn sachtste is , is hun macht seer verflapt , leerende toen broodt, gekoockt vleesch en wijn gebruycken. Marius heeft hen ter rechter tijdt , niet verre van Verona aen-gegrepen , en van de Cimbren hondert en veertigh duysent mannen doodt geslagen. Maer Marius voegende schranderheydt by dapperheydt , en volgende de vond van Hanibal , nam eerst een neviligen dagh waer , om de vyanden onverwacht op den hals te komen , mede een voorspoedigen windt , die de Barbaren het stof in de oogen dreef , en keerde sijn troepen tegens de ooster Sonne , waer door de glants der Romeynsche wapenen der vyanden oogen met verblintheydt sloegh : Alzoo is het gebeurt , dat met verlies van drie hondert mannen van de Heyren van Marius en Catulus , hondert en veertigh duysent der vyanden gesneuvelt , en veertich duysent gevangen zijn. Hoe sich vorder de Vrouwen na haer mans wonderlijck hebben geweert , en eyndelijck sich selven met hun kinderen verwurght , zich onderlingh gedood , en den overwinnaer tot een Schouw-spel gestelt hebben , is elders hier voor op sijn plaets geseght. Immers in dese twee Velt-slagen sijn 349. duysent mannen gebleven. Seeckerlijck het was met Rom en uyt geweest , hadden de Romeynen geen Marius gehad : Daerom *Plutarchus* met reden seght , dat hy de derde zy geweest , die Roma heeft herstelt.

2.
Neder-
laegh van
Varus.

Na de dood van Drusus , heeft Augustus Tiberius en Varus , om te gen de Duytschen te Oorlogen , met een groot heyr gesonden. De welke hoewel sy de selve groote schade toe-brachten , evenwel niet machtigh waren , dit Oorloghs-volck gantsch te temmen , of tot gehoorzaemheydt te brengen : want de Duytschen van aerd en natuere tot vryheydt als geboren zijnde , konden de Heerschappy van den op-geblasen Varus geensints verdragen , en verkiesen zich derhalven een hooft , door wiens hulp sy de Roomsche dwingelandy trachten af te werpen. Maer Varus vertrouwende op sijn Legioenen , en niets voor de Duytschen beducht zijnde , stelde sich in een sorgeloose staet. De Duytschen dan by een komende , vallen , onder het beleydt van Arminius , Varus , niets minder als zulcx verwachtende , op den hals , en slaen hem met drie Legioenen dood : van de gevangens hebbense eenige de handen af-gekapt , andere de oogen uyt-gestoocken , of van andere deelen berooft. Het lichaem van Varus , dat de krijghs-lieden met de Oorloghs teeckenen en Vanen , en twee

twee Arenden [Krijghs-teecken] in de aerde gestoocken hadden , halen sy daer uyt , snijden het in stucken , en werpen het in de poel. Dit is naer het seeckerste gevoelen , omtrent de Elve stroom voor-gevallen.

Dese drie Legioenen maecten omtrent 20000. mannen uyt , zijnde een Legioen , volgens het op-schrift van eenige steenen tot Regensburgh , 600 uyt-gelesene Voet-knechten , en 500. Paerden. Dit verlies heeft Augustus

Wat een Legioen zy.

soodanigh gesmart , dat hy menichmael sijn hooft tegens de steenen sloeg , en uyt-riep : *Vare redde Legioenes.* Varus geeft de Legioenen weder. Doch dese schade hebben de Duytschen naderhandt al vry moeten boeten , lijdende menichmael sware nederlagen , oock hun vyanden die toe-brengende.

In het 1517. Jaer des Heeren , zijn de Boeren in der Marck , tegens de Edel-lieden en Geestelijke Heeren op de been gekomen , dewijl sy van de selve , met onverdraeghlijke lasten gearst wierden. Men wil dat'er omtrent 9000. Boeren op de been zijn geraeckt , die over al de slootten en wooningen der Grooten aen-vallende , deselve tot de gront toe af-gebroocken hebben : De Edelen selve die sy in handen kregen , hebben sy eerst verscheydene pijnigingen aen-gedaen , en soo voorts het hooft af-geflagen , steeckende dat op hunne spiesen , en tot teecken van hun overwinninge rontsom dragende. Dit woeden der Boeren , sagh den Keyser Maximiliaen een goede wijl door de vingeren , om dat de Edelen , door onwettige af-parssinge , sijn bevel in veel dingen overtreden hadden. Maer als dit ongetoomde volck naer hun gewoonte , noch maet noch regel meer begoft te houden , en meer en meer tegens schuldigh en onschuldigh bestondt te woeden , heeft de Keyser alleen acht hondert krijghs-knechten , uyt dien hoop die om gelt hondert levens zouden wagen , gefonden , met by-voeginge van eenige benden Ruyters , om de moetwil van dit gespuys te temmen. Dese krijghs-knechten maecten sich ten eersten meester van een Stedeken , waer op de Boeren als een heyr van sprinck-hanen met hoo-
pen komen toe-gelopen , en begeven sich rontsom het Stedeken , niet sonder vrees van de krijghs-knechten daer binnen , dat sy , aengesien hun gròote menichte , een gròote macht hout zouden vergaderen , om door het branden van het selfde , de Stadt aen te steecken : en dese vrees be-woogh hen te besluyten , om met alle macht uyt en op dit Boeren leger te vallen , om door de vyanden heen hun leven te redderen ; maer op dit uyt-vallen bevingh de Boeren sulck een schrick , datse het alle niet anders als een deel Haelen of Conijnen , de een hier de ander daer-heen , op een looplen stelden , settende hen het krijghs-volck vast achter aen , dat met moorden en dood-slaen genoegh te doen had , soo langh het adem konde-
halens.

3. Duytsche Boeren krijgh.

halen. Die gene die het door de vlucht ontquamen, zijn echter daer na gekregen, en met veel pijnigingen om het leven gebracht, een deel levendigh door gezaeght, eenige aen speten gebraden, of met honderden aen boomen op-gehangen, of in het vyer geworpen, en verbrandt; en alsoo nam dit woeden der Boeren, met hun uysterste verderfeen eynde.

4. De Ungaren oordeelende dat de macht van den Keyser Otto de Groote, door sijn geduerige en sware Oorlogen seer verswackt zou zijn, zijn met een seer groote macht, door Beyeren in Duytslandt gevallen, daer sy het alles te vyer en te swaert verwoefte. De Keyser sich tegen de selve wapenende, ontmoet hen niet verre van Aughsburgh. Het gevecht was hevigh en wreet, de vyanden looflijcke de stroom de Lycus of Leck oversettende, tasten den Keyser van achteren aen, doen sijn troepen seer waggelen, en stellen den Keyser in het hooghste gevaer van den strijt te verliezen. Maer Otto desen standt van saecken ziende, sendt den Hartogh Conradus, schoon zoon van den Koninck der Francken, met versche troepen, de sijne te hulp, dewelcke met sijn aenkomst, het wijcken en vluchten der Duytsche gestut, en den drift der Ungaren vry in-getoomt heeft, soodanig dat de overwinning een andere zijde verkoos, en aen die van den Keyser over gingh. Een seer groote menichte wordt op de plaets doodgeslagen, veel worden gevangen, de rest begaf sich ter vlucht in de naefte hoeven en dorpen, dewelcke de woedende Duytschen met huysen met al verbrandt hebben, sommige de stroom weder over willende swimmen, konden den vryen oever niet bereycken, en verdroncken. Drie Ungarsche Vorsten wierden gevangen en op-gehangen. Van des Keyfers zijde, zijn oock eenige treffelijcke Mannen gebleven. Alsoo is dit geweldig Heyr meest t'eenmael vernielt: betalende de woefte Ungaren alsoo hun stout bestaen, op het alderdeurste. In het Jaer 1525. zijn de Boeren weder gaende geworden, maer op nieuw met slagen getemt.

Groot woeden.

Het Sevende H O O F T - S T U C K.

Bedroogen Recht.

7. **T**Ot Vercelly, gelijk de Oud-vader *Hieronimus* schrijft, wierdt een Vrouw door haer Man, van Over-spel beschuldigt, zy daer over gepijnicht wordende, heeft de misdaet geduerighlijck ontkent, maer de Jongelingh met de welcke sy beschuldigt wierdt, het quaet gepleeght te heb-

hebben, daer over mede gepijnicht wordende, en de pijn niet konnende uyt staen, bekende dingen die noyt geschiet waren. Hier over worden sy beyde door den Rechter, in de welcke meer gestrengheydt als rechtmatigheyt was, veroordeelt om met het swaert gerecht te worden. De Jongelingh die valschelijck sich selven, en een ander beschuldicht had, verloos het hoofd met den eersten slag, maer de Vrouwe ontfingh zeven slagen en steecken, maer het stael ituyten van haer vleesch af, gelijk als van een steen, behalven alleen in de laetste slag of steeck, wanneer sy gewondt wiert. Sy echter als dood zijnde, wierdt oock als dood begraven: maer wierdt eyndelijck levende bevonden, van haer wonde genesen, en als toen de rechte waerheyt eyndelijck te voorschijn komende, vry gestelt.

Tot Bazel was een paer getrouwe lieden, die door geduerige huys-twisten, gestadigh over hoop lagen. De Vrouwe eyndelijck het niet langer by haren verdrietigen man kommende harden, is van hem af-gevlucht, en by haer vrienden gegaen, verhoopende dat ondertusschen de vrede zou gemaect worden. By geval was op dien selven tijdt een Vrouw in den Rhijn gevonden, die versmoort of gewurght was, hebbende gelijcke kleederen aen, als de Vrouwe die gevlucht was, droegh, wat het aengesicht aengaet, het zelve als tegens de steenen gestagen, en geswollen zijnde, was niet te kennen. Terstondt, gelijk het gemeene volck voorbarigh in het oordeelen valt, wiert van het selve geoordeelt, dat dit de gevluchte vrouw was, en dat nootsaeckelijck de man haer om den half most gebracht hebhen. Dit komt ter ooren van de Overigheyt, dewelcke soo voorbarig in het rechten als in het oordeelen, den man doen vangen, aen-klagen en pijnigen. Hy de pijn niet konnende uytstaen, belijt de misdact die hy nimmer gedaen had, en wordt alzo als een bloedt-moorder, met een wreede straf, ter dood gebracht. Drie dagen daer na, komt de gevluchte Vrouw weder te huys, met meningh om sich met haren man weder te verzoenen, den welcken als sy vernam, als een bloedt-moorder gherecht te zijn, begeeft sy sich met groot gehuyt en gejammer na het Raethuys, en betuyght haers mans onnosselheydt, beschuldigende te gelijk de Rechters van haer man onschuldigh gedood te hebben: maer dese sagen nu hun dwalingh te laet, en het werck was niet te herdoen.

Tot Erphord, hadden sich in het huys van een Weduwe twee dieven verborgen, leggende haer leven lagen, om haer geldt te mogen rooven. Dese om de Weduwe uyt haer kamer te krijgen, hebben een Geyt dewelcke in de stal was, seer begonnen te plucken en te tarnen, het welke de Weduwe hoorende, heeft die haer dienst-maeght naer de stal ghesonden,

2.
Man over vrouwen moort valsche-lijck ge-doodt.

3.
Onschuldigh moorder;

fonden , om te sien wat het beeft schorte , maer de schelmen vatten en vermoorden haer op de plaets. Als ondertusschen de Weduwe een lange wyl te vergeefs haer dienst-maeght gewacht had , staet zy selve op , om te sien waer sy bleef , en valt soo ongeluckichlijck mede in handen van dese moordadige dieven. Als sy nu dese snoode moort uyt-gerecht , en het huys van wat hen aen stondt berooft hadden , begeven sy sich voor douw voor dagh weder van daer. Des smorgens nu als noch Weduwe noch haer dienst-maeght voor den dagh quain , en het huys buyten gewoonte geslooten bleef , en ondertusschen het gebas van een hondeken , daer binnen gehoort wiert , kregen de bueren een quaet vermoeden , en bestaen de deur op te breecken , om te sien hoe het daer binnen gestelt was , maer daer komende , ontmoeten met groote verschrickinge dit stuck wercks , en het huys van haer beste sieraden berooft. Terstondt valtmen op vermoeden , en door een blint oordeel , begintmen seeckere koste ; die seer gemeenzaem in het huys van dese Weduwe was , in vermoeden te trecken , en dit groeyde aen , op sulcke en sulcke gronden , die al soo seecker als het verdencken selfs waren. De Overigheydt zelve , mede vreemde poppen in het hoofd krijgende , doet den koste vangen , en selfs door pijnigingen ondersoecken , door welcke overwonnen en afgemat zijnde , bekent hy dat hy noyt gedacht hadde. De borgers verfoeyen en vervloecken hem , als den ondanckbaerste van alle menschen , die een Vrouwe , van de welcke hem soo veel deughts geschiet was , sich niet ontsien had te vermoorden. Wat veel ? op sijn bekentenis volgt het vonnis , en op het vonnis een strenge doot ; zijnde de rechte moorders aenschouwers van dit onrechtvaardige recht. Maer dese worden korts daer aen , om eenige andere misdaden gevangen , en op de pijn-banck gebracht zijnde , bekennen onder anderen mede dit stuck , daer de arme koste soo onschuldig voor geleden had , en lijden alzoo de verdiende straffe.

4.
Herodes
en sijn
zoon be-
drogen.

Wanneer Herodes de Koninck der Joden , sijn zoon Alexander verdacht hielt , en om die oorzaeck sijns zoons dienaer Tyro in de banden geworpen had , om dat de baetscheerder had bekent , dat hy door den selven verfocht was ; om Herodes te dooden , op dat Alexander alzoo tot de Heerschappy komen mocht ; wiert Tyro daer na op een wreede manier , beneffens sijn zoon gepijnicht. De Jongelingh of de pijn niet langer konnende verdragen , of medelijden met sijn Vader hebbende , dewijl beloofd was , datmen zou aflaten , wanneer hy bekende , dat sijn Vader menichmael voorgenomen had , Herodes te dooden , en daer gelegentheyt toegesocht , alleen op dat Alexander heerschen zou. Herodes op dese be-
lijde-

lijdenis , die daer na valsch bevonden wierdt , heeft sijn zoon om het leven doen brengen.

Johannes Capristanus van den Koninck Ladislaus , tot Rechter gestelt , heeft uyt des Konincks bevel seeckeren Grave van verradery beschuldicht , door pijningen onder-vraeght , en die aldus overtuyght zijnde , beneffens sijn zoon veroordeelt om te sterven. Den Koninck had den zoon alleen in schijn doen veroordeelen, om hem door den schrick te bewegen , yets van sijns Vades ract-slagen voort te brengen , soo hy die wiste , met meeninge , indien de zoon onschuldigh bevonden wierdt , hem te sparen. Sy worden dan beyde naer de plaets der straffen gebracht, maer de zoon siende sijn Vader het hoofd af-slaen, en oordeelende dat hem het selfda te verwachten stondt , valt door den ingenomen schrick dood ter aerden. De Rechter door dese onverwachte en onverdiende dood , van den jongen Grave verschrickt , verlaet sijn Staet en wereltlijck leven , en begeeft sich in een klooster. Van soodanige dwalingen van het Gerecht , vintmen by andere meer Voorbeelden.

Het Achtste H O O F T - S T U C K .

Goddelyck Gericht.

MAer siet hier een Gerecht dat geensints kan bedrogen worden. Macareus van Mitilonen, een Priester van Bacchus, een man die in sijn gelaet, een groote oprechtigheydt voor-stelde; en *Vir quantivis presy*, een man van duysenden schein, was echter in der daet een sinneden bedrieger, en boos mensch. Het gebeurde op een tijdt, dat seeckere Vreemdelingh by hem quam, die bewoogen door sijn schijn-deught, hem eenigh goudt te bewaren gaf. Macareus in een hoeck van den Tempel de aerde op-gravende, begraeft het goudt aldaer, om het doch wel te bewaren. De Vreemdelingh naer eenigen tijdt, komt om sijn vertrouwde goudt, den Priester weder af te eyschen: Dese sich houdende als wilde hy hem het selve weder geven, brengt hem naer den hoeck van den Tempel, daer hy het goudt begraven had, en vermoort hem aldaer, steeckende hem in de aerde, daer hy het goudt uyt-nam, menende, gelijk sulck voor de menschen verborgen

^{T.}
Van Ma-
careus
Priester
van Bac-
chus.

Bloedigh
offer uyt-
spel.

was , dat oock alzoovoor Godt geheym konde gehouden worden ; maer de uyt-komst heeft sulcx anders geleert. Na eenige dagen was het de Viertijd van desen Afgodt , wanneer dese snoode Priester met groote plechtigheden , den dienst betrachte : sijne twee zoonen te huys gelaten zijnde , wilden oock de Offer-slachtinge van haer Vader naer-bootsen , en komen by den Altaer , daer het Offer noch op brande , alwaer de jonghste alspeelende neder knielde , en den hals boot , terwijl den outste eenswaert kreegh , en in goet ernst sijn jonger broeder het hooft af-sloegh. Het huysgesin dit werck aen-siende , geraeckt over eynde , en de Moeder op het gerucht aenkomende , en haer geslachten zoon , en den anderen met het bloedigh swaert in de handt ziende , neemt een brandent hout van den Altaer , en slaet den outste daer mede dood.

De tijdingh van dit huyslijck jammer , wordt Macareus aen-gebracht , dewelcke sijn Godts-dienst latende varen , op een woedende wijze in sijn huys komt gevloogen , en vol tooren zijnde , brengt met een brandende toors sijn vrouw van gelijcken ter dood. Dit heyloos stuck van dese onzalige Macareus en sijn huys , wordt terstondt onder het volck verspreyt : Macareus daer over gevangen , en op de pijn-banck geleght , alwaer hy te gelijk beleden heeft , wat hy met den Vreemdelingh had gedaen , maer onder dit pijnigen , heeft hy de snoode ziel uyt-geblasen , en sich selven de openbare straffe ontrocken. Aldus weet Godt oock sijn Gerecht selfs onder de Heydenen te oefenen.

Ælean. Lib. 13.

Anasta-
sius Di-
corus.

Anastafius Dicorus Griecx Keyser , de Eutychiaensche Leere seer toegedaen zijnde , heeft de ware kerck met vervolgingh seer ontroert. Dese wordt geseght weynich tijds voor sijn dood , in sijn droom een verschrickelijck man gesien te hebben , dewelcke een boeck in sijn handen dragende , hem seyde : Siet , ter oorzaeck van uw verkeertheydt , doe ick veerthien jaren van uw leven af. Het was hem oock voor-seght , dat hy door den blixem geslagen zou worden ; waer over hy een gantsch verwulft huys dede bouwen , daer hy sich in onthield , maer te vergeefs : want als op een tijdt het donderen en blixemen , op een verschrickelijcke wijze aengingh , en hy vol verschrickingh van de eene kamer in de andere liep , en van het eenē onder het ander bedde kroop , is hy eyndelijck in een van deselve dood gevonden. In het 521. Jaer na Christus geboorte.

Zonaras Lib. 3.

Chram-

Chramnus of Chram , de zoon van Clotharius Koninck der Francken ,
 toonde sich met allen wreet tegens de Kercken-dienaers , en goddeloos.
 tegens sijn Vader , den welcken hy een borgerlijcken Oorlogh , als een
 tweeden Absalon op den hals gejaeght heeft. Hy daer na voor sijn Va-
 der vluchtende , begeeft zich naer Britanie : onthoudende zich aldaer by
 Conobrus , Grave van Britannia , benefens sijn Vrouw en dochters , ter-
 wijl sijn Vader Clotharius hem met sijn Oorlogs-macht vervolght ; gelijk
 hy sich oock niet ontsien heeft , zich tegens sijn Vader in 't Velt te ver-
 toonen. De Koninck Clotharius zullende den strijdt aen-vangen , riep tot
 den Heere , en seyde : *Heere siet af van den Hemel , enoordeelt mijn saeck ,*
want ick lijde ongerechtighlyck van mijn zoon , siet ons aen , oordeelt recht ; en
oefent dat gerecht , dat gy eertijds tusschen Absalon en sijn Vader David ge-oefent
hebt. Als nu den strijdt aengingh , wierdt de Grave van Britannie in de
 vlucht , en voorts dood-geslagen. Chramnus wierdt oock gedwongen de
 vlucht te kiezen , hebbende Schepen vaerdigh om daer mede te vlieden ;
 maer terwijl hy sijn Vrouw en dochters soeckt te bevryen , wert hy van
 sijns Vaders troepen overvallen en gevangen. Het welcke den Koninck
 gebootschapt zijnde , heeft de selve bevoolen , hem met sijn Vrouw in
 een arm huysken te brengen , en hen te samen daer in te verbranden ; een
 straf die sy misschien verdient , doch evenwel te overdadigh voor een Va-
 der was.

3.
Chram-
nus.

Bittere
wraeck.

Greg. Turonensis Lib. 4. Cap. 16.

Onder Justinus den Jongen , was eenen Mamucha Vorst der Agarenen ,
 of Saracenen foose sich noemen , die met Godts kerck hevighlyck te ver-
 volgen , sich als een tweeden Pharao gedragen , en met den selven een
 eygen lot gedragen heeft : Want hy veel Kercken en Heylighdommen be-
 rooft , en veel Christen bloet vergoten hebbende , is korts daer aen met
 sijn gantsche Leger en hondert schepen , van de Zee in-geswolgen.

4.
Mamu-
cha.

De Saracijnen Constantinopolen , en de na-buerige landen beroovende ,
 en de Christenen groote schade , moordery , en verwoestinge toe-bren-
 gende , zijn door honger , koude , Oorlogh en Pestilentie , sonder getal
 om-gekomen ; want foodanigh een hongers-noot heeft hen aen-getaft , dat
 se sich selfs niet van den dreck der menschen en der beesten , noch zelfs
 van het vleesch der doode lichamen onthouden hebben. Die door de pest
 en den honger gespaert wierden , heeft het swaert verslonden ; en die het
 stael ontquamen , zijn op zee , door van Godt hen toe-gefonden stormen
 vergaen. Thien schepen zijn alleenich overgebleven , van de welke

5.
Sarazijnē

Mm 3.

yijf

vijf van de Romeynen genomen , en vijf alleen behouden in Syria gekomen zijn , om aldaer van dit hoogh Goddelijck Gericht , getuygenis te dragen.

Sigebert Chronijck. Anno 719.

6. **Koninck der Bulgaren,** Wanneer Ludovicus de tweede het Rijck bestierde , heeft seecker Koninck der Bulgaren (een Scijtisch volck , dat Christen geworden is) latende sijn Rijck aen sijn oudsten zoon , zich in een klooster begeven , alwaer hy met een gestreng leven , Godt socht te dienen. Als hy nu verstondt dat onder veel andere onhebbelijkheden , door sijn zoon in 't Rijck begaen , de selve beslooten had , weder tot het oude Heydendom te keeren , heeft hy sijn Geestelijck kleet af-gelegh , de wapenen aen-genomen , sijn zoon daer mede bestreden , overwonnen en van Rijck en oogen berooft. Als hy vorders sijn jonger zoon , in den welcken hy meerder gehoorzaamheydt sagh , het Rijck had gegeven ; is hy weder naer sijn klooster gegaen , en verslijt aldaer sijn leven.

7. **Bardas.** Bardas de Moeders broeder van Michael Theophilus , alles naer sijn eygen wil en behagen , in het Hof van den godloosen en dwaalen Keyser bestellende ; heeft Theoclistus een vroom man , door vuyligheydt en bedrogh gedoodt : oock den Bisschop Ignatius , door den welcken hy over sijn Bloet-schanden en Echt-scheydinge bestraft was , veel leets aengedaen , en eyndelijck in ballingschap versonden ; gelijk hy sich vorders tegens veel andere vroomen mannen , seer wreedelijck en bitter gedragen heeft : maer de Goddelijcke straffe heeft hem oock gevonden. Want in hoe grooten gonst hy by den Keyser stont , soo is hy evenwel van Basilus en de andere vloeck-verwanten , aen de voeten van den Keyser gedood , en in stucken van een gesneden.

Zonaras 3. Annal.

8. **Normannen,** Als de Normannen omtrent tseventigh jaren langh , de Geloovigen op verscheydene wijze , en aen by-sondere oorden , veel leets en verdriets hadden aengedaen , zijn sy eyndelijck , soo als sy besich waren met Lotharingen te verwoesten , van Arnulphus by na alle dood-geflagen , daer in des Keyfers heyr maer een of twee gebleven zijn.

Chronijck Philip. Lib. 4.

8. **Ungaren.** Wanneer de Ungaren de kercke van die van Bremen verwoesten , en de kerckelijcke veel en sware verongelijkingen aen-deden , is'er schierlijck een

een onweder over de Stadt gekomen; waer door den brandt in het dack van de kerck gekomen is, wiens voncken vermenght met schalyen en tegulen, soo dicht de vyanden overvallen hebben, dat de selve ten deelen daer door neder-geslagen zijn, ten deelen zich in de nabuerige stroom geworpen hebben, en ten deelen door de borgers weder op-gevischt, wredelijck om-gebracht zijn, terwijl de andere in de vloet versmoorden en verdroncken.

Crantz. 3. C. 2.

Bluffo Koninck der Wandalen, de Elbe over getoogen zijnde, en de Christenen een sware nederlaegh toe-gebracht hebbende, is, soo als hy weder in zijn Rijck gekomen was, van de sijnen gedood. 10. Bluffo.

Udo Vorst der Slaven, een bitter vyand der Christenen, is van een Sax door-stoocken. Udo.

Cruco Vorst der Slaven, een strengh vervolger der Christenen, is van zijn eygene Vrouw vermoort. Want sy een af-keer van haer ouden man, en beter behagen in Hendrick den Vorst der Saxen hebbende, heeft haer man, een lijf-wachter van Hendrick toe-gefounden, die den ouden vervolger, soo als hy zich wel droncken gesoopen had, met een bijl het hoofs geklooft heeft. 11. Cruco.

Willem Koninck van Engelandt, die sich allesints een verachter van de Waerheyd, en vervolger van zijn bloedt Vrienden en Magen, en een rover van eens anders goederen getoont heeft; is eyndelijck op de Jacht door een Fransch krijghs-knecht, met een worp-spiets, den welcken hy op een hart schoot, maer van het gedierte af-schampte, dood van zijn paert geworpen. 12. Willem Koninck van Engelandt.

Abbas Koninck van Hongaryen, die de dienaers der kercke, en veel Grooten van het Rijck, op veelderhande manieren ten hooghsten had verongelijckt, en veel van de selve om het leven gebracht; is eyndelijck van den Keyser Henricus den derden, in den strijdt overwonnen zijnde, in het vluchten, van zijn eygene lijf-hoeders gedood. 13. Abbas Koninck van Hongaryen.

Pipinus en zijn zoon Marcellus, Koningen der Francken, in een gelückigen en voorspoedigen staet zijnde, hebben een reuckeloos en boos leven aen-genomen, en verwerpende hun Huysvrouwen, beyde zich tot Hoererye en Over-spel begeben. Welcke hunne schandelijckheden als de Bisschop van Tungenen wat hevicklijck bestrafte, is de selve door den broeder van de hoer Alpias, Dodon genoemt; moordadichlijck om-gebracht: maer de selve is door Godts handt, met de luys-sieckte geslagen, 14. Dodon.
van

van de welcke de quellingh niet konnende verdragen , heeft hy zich zelve in de Mase geworpen.

Hedion Lib. 6. Cap. 17.

75. De Keyfer Carus had twee zoonen , Carinus en Numerianus. Als Numerianus tot Antiochie , in der Christenenkerck gekomen , de heyligheden en verborgentheden wilde besien , heeft den Bisschop Babylas zich met een groote kloeckmoedigheyt daer tegens gestelt , seggende : het ware een ongeoorlofde zaeck , dat hy noch versch met het bloedt van der Afgoden offer besprenght , in het huys des Heeren komen , en met sijn besoeelde oogen de Heylighdommen beschouwen zou. Numerianus hier over vergramt , heeft den Bisschop met sware pijnigingen doen dooden. Maer niet lange daer na is oock Numerianus , als hy mangel aen de oogen hebben de , in een draegh bedde gedragen wierdt , van sijn Schoon-vader Arius Aper gedood. Korts daer aen is oock Carinus , die een snooden en ongebonden mensch , en een rechte navolger van Heliogabalus was , van sijn heyr verlaten en vermoort. Echter wordt de voornoemde Numerianus van verscheydene Schrijvers , als een vroom en deuchtzaam Vorst beschreven , en mischien is hy na sijn Godts-dienst , uyt gefeyt de bovenstaende wraecke , soodanigh wel geweest.

Chronijck Philip Lib. 3.

76. Onder de wreede vervolgers van de aengroeyende Euangelische Waerheydt , is by onser ouderen tijden , de bittere Cardinael van St. Andries , in Schotlandt , Bedienaer van de Koninginne Douariere Maria , dochter van Claude van Lotharingen en Guise , geduerende de onderjarigheyt van Maria Stuard , geweest. Sijn bitterheden sijn menichvuldich , maer wy zullen hier maer twee Voorbeelden daer van voort-brengen , en dan eens zien , hoe die rechtveerdige Rechter van Hemel en van Aerden , hem met sijn ongekrenckte recht , te huys gesocht heeft.

Robbert Agnus , Jacob of Jeames Kanaldi , Jacob de Jager en William Andrew , waren Aensienlijke Borgers van St. Johns in Schotlandt , dewelcke door hun koop-handel , en reysen door Duytslandt hier en daer , (gelijck in hun Stad veel handel gedreven wiert) al vry een sinaeck van de Euangelische Waerheydt , onder de Duytsche verkregen hadden. Deze hoorende op een tijdt de ongerijmde , en genoegzaam Godtslasterlijke leere , van een ongeleerden en ongezoiten Moninck , klaeghden onder malkanderen in de kerck , dat Godts Woort op zulck een wijze mishandelt

delt wiert. De Monnick merckende dat sy over sijn predicken inorden, heeft hen met straffe woorden en gebaren, een en meermaels geseght, indien sy wat op sijn leer te seggen hadden, sy zouden sulcks met duydelijke woorden te kennen geven. Eyndelijck een van hen-lieden, door dese onbetamelijckheden bewogen, en door dit tergen gaende gemaect, seyde tegens den Monnick met beleefde woorden: Wy soecken u in u predicken niet te stooren, maer wy versoecken u om de eere van onsen Salignmaecker Christus, dat gy ons den Text van het Euangelium betamelijck uyt-leght, sonder die te verlaten, en andere dingen by te halen. De Monnick door dese woorden, ten hooghste in gramschap ontstecken, geeft hen den gereden naem van ketters, en beschuldicht hen vorders met sware beschuldigingen by den Cardinael. Dese heeft terstondt en dese en andere die van de saeck wisten, doen dagen, en veroordeelt als ketters, op-gehangen te worden. Welck Vonnis gevelt zijnde, komen de Vrouwen van dese Mannen, aensienlijke Matronen voor den Cardinael een voetval doen, biddende seer ootmoedichlijck, dat hen het leven van hunne mannen mocht geschoncken worden: maer dese Vrouwen, ter oorzack van hun voorbidden, worden mede als ketterinnen beschuldicht; van de welke een, voornamentlijck Helena genoemt, dragende haer kint op den arm, een Vrouw van feltzame deughden, en een ongemeene stantvastigheyt, na de recht-banck geruckt wort, alwaer haer te last wiert geleght, dat sy de Maget Maria verachte, en dat sy niet beter was als sy en andere Vrouwen, en dat sy, indien het Godt soo belieft had, soo wel als Maria, Christus moeder zou hebben kunnen zijn, geseght had. Al het welke sy standtvastichlijck loochende, seggende: dat haer niet onbewust waer, dat de Moeder des Heeren, de gezegende onder alle Vrouwen, in het Euangelie genoemt wordt: evenwel is het Vonnis tegens haer uyt-gesproocken, datse met de doot gestraft zou worden. Terstondt dan wordt haer het kint uyt de armen genomen, haer handen worden haer op den rugge gebonden, en sy met haer man, en de andere veroordeelde getuygen, naer de plaets van het gerecht gebracht. Sy aldaer vergetende haer Vrouwelijcke swackheydt, vergetende oock haren suygelingh, keert zich kloeckmoedichlijck na haren man, en vertrooft hem met Christelijcke woorden, versoeckt vorder dicht by hem-gehangen te worden, en klimt albereets de ladder met hem op. Maer de beul ruckt haer weder af, en keert haer na de rivier, tonende dat aldaer haer sterf-plaets sou zijn.

Sy dan sich weder naer haren man keerende, neemt haer af-scheyt van hem, seggende: *Vaert wel mijn Lief, en versmaet dese verachte doot met*

Wreede
daet van
den Car-
dinael.

Stantvaf-
ftige
Vrouw. een kloekmoedig hart, want Christus is zijn Vader gehoorsaem geweest tot den doot des Cruyses toe, en wy moeten zijn beelt even gelijck zijn: Dit is een kostelijck woort, indien wy met hem lijden, wy zullen met hem heerschen; twijffelt dan niet, wy zullen eerlang te samen by Christus zijn. Onder het uyteren van dese woorden, wordt sy na de Rivier gebracht, en aldaer verdroncken; terwijl haer man, beneffens de andere Godts-getuygen, het leven door den strop eyndighde. Dit is het eerste stuck wercks, dat wy van desen Tyran by te brengen hebben, hoort nu het tweede. Dit was het woeden tegens Georgius Sophocard, een treffelijck, en het volck feer aengenaem Leeraer van het Euangelium.

Sijn woe-
den tegen
Georgius
Sopho-
card, Dese onthieldt sich zeven mijlen van Edenburgh, by eenen Johan Cocburn: Dese geverght zijnde, om desen man over te leveren; vertraegde sulcks dat bevel naer te komen; waer over de Cardinael, beneffens den onder Koninck, diep in der nacht aldaer aengekomen zijn, alle toe-paden beset zijnde, dewelcke den Predicker uyt handen van Cocburn gekregen hebben, doch onder beloften van hem niet te misdoen; maer in tegendeel stellen sy hem in handen van de Geestelijckheyt, dewelcke hem van Edenburg naer St. Andries hebben vervoert. Alwaer de Cardinael vresende dat hem dese man uyt de handen, en desen teugh bloets uyt den hals zou getrocken worden, selfs tegens het verfoeck van den onder Koninck, van het gerecht niet te verhaesten, hem terstondt uyt de gevangenis brengen, voor het Gerecht stellen, en ter dood veroordeelen doet.

Sophocard hier door in het minste niet verschrickt, heeft alleenich versocht het gebruyck des H. Avontmaels, voor zijn afscheydt te mogen hebben, het welcke hem geweygert is. Hy evenwel zijn vrienden en bekenden, op een scheydtmael genodicht hebbende, heeft hen, na voorgaende onderrechingen, van de verborgentheyt des Avontmaels, het Broodt en den Wijn op een gevoeghlijcke wijze mede gedeelt, en selfs genoten.

Voorstel-
lingh van
Sopho-
card, Wanneer hy nu eyndelijck op de plaets van het gerecht gekomen was, daer hy in het vyer Gode op-geoffert zou worden; en den Cardinael hoogmoedichlijck uyt een veynster, dat met zijde en goude Tapijtseryen behangen was, zich in zijn dood verheugen sagh, sprack hy aldus: Siet gy hem, die daer soo hoovaerdighlijck en aensienelijck verheven staet, soo trots als hy daer zit, soo schandelijck zal hy in korten dagen aldaer leggen: Met dese woorden wierdt hem de stem met het leven af-gebroocken. Dat nu dese woorden geensints in de wint gesproocken, heeft de uytgangh van de zaeck geleert: en hoort op wat wijze dese bewaerheyt zijn.

Norman Lesley, in twist met den Cardinael, over eenige geringe saecken

ken gekomen zijnde , en als hy het volbrengen , van eenige zijne belof-
ten , op seeckeren tijdt van hem eyschte , onbeleefdelyck af-geflagen we-
fende , is met grammen moedt van hem gescheyden , en t'eenemael mis-
noeght , dat hy van hem bedrogen was , heeft met eenige van de zijne ,
over dese zaeck gesproocken , en hen lichtelijck bewogen , om neffens hem ,
het leven van den Cardinael , die soo lief als hy de Geestelijcken was , soo
seer den Adel tegen hadde , lagen te leggen. Hy is dan in 't begin van
de Mey-maent , naer St. Andries getogen , zijnde alleenlijck met vijf met-
gezellen verzelt , om het minste vermoeden van hun voornemen te verwec-
ken , hebbende van te vooren , noch thien andere voor af gesonden , die Lagen te-
sich hier en ginder in Herbergen hadden verdeelt. De Cardinael was be- gen den
sich om sijn Casteel te verstercken , met sulck een yver , dat hy de nacht Cardi-
selver aen den dagh knoopte , om het werck te spoediger ten eynde te nael.
brengen. Als met het kriecken van den dagh , de werck stoffe binnen
gelaten wierdt , zijn twee der bewusten , die in een huysken daer dichte by
verborgen lagen , voor den dagh gekomen , hebben den poortier gegrepen ,
en het teecken dat tusschen hen besproocken was , hun mackers gegeven
hebbende , zijn de andere oock voor den dagh gesprongen , en binnen ge-
komen : Vier sonden sy heen , om de kamer deur van de Cardinael waer
te nemen , andere hebben de dienaers noch half slapende gevat , en hen
de dood dreygende , soose het minste gerucht maeckten , ongeschent buy-
ten het Casteel geleydt , gaen soo voorts naer den Cardinael toe , en aen
de deur kloppende , wierden , na dat sy hun namen geseght , en selfs de Die ge-
Cardinael het leven beloofst hadden , binnen gelaten , daer sy hem echter op de doodt.
staende voet , met veel wonden van het leven hebben berooft. De Vrien- wordt.
den van den om-gebrachten , quamen wel op het gerucht toe-gelooopen ,
maer de Eed-verwanten , namen het lichaem en leyden het in het selve veyn-
ster , uyt het welcke hy korts te vooren , den dood van Sophocard hadt
aen-geschouwt , stillende aldus den toorn des volcks. Alzoo heeft det
Predickers voorseggingh waerheydt , en het ongelijck van Lesly , wraeck
gevonden : Den onder Koninck heeft hem wel met de wapenen vervolght ,
maer te vergeefs , houdende hy sich selfs in een vaste plaets (gelijck hes
Slot van St. Andries was) beslooten ; uyt het welcke sy , naer dat sy al
eens belegert waren geweest , en de belegeringh weder op-gebroocken ,
wijdt en breet rontsom , het Landt verwoest hebben , sonder de protesten
van Johan Cnoxius , hen met Goddelijcke straf dreygende , indienze in
hun moetwil voort gingen , te achten. Ter tijdt toe hen Leon Strozzy ,
die toen in Schotlandt was , gedwongen , en ten meestendeel in Vranck-

rijck gevoert heeft. Elders hebben wy dese Geschiedenis verhandelt, maer om het gewicht, en de netste over-een-komst met onsen Titul, hebben wy die alhier niet konnen voor by gaen, of laten by te brengen, doch met eenige by-voegingen.

Jac. Aug. Thuani Historie.

Het Negende H O O F T - S T U C K.

Vorsten Roof.

1.
Ernestus
Keur-
Vorst ge-
rooft

IN het 1468. Jaer, heeft Ernestus de Vader van Frederick de Vierde, het Keur-Vorstendom bekleet. Dese een kint zijnde, is te samen met sijn broeder, op dese wijze wechgevoert. Daer was een stout mensch, Conradus de Kaufgenoemt, van Edelen huysse geboren, en wel in den Oorlogh ervaren. Dese zijnde uyt sijn Vaderland verdreven, en uyt sijn goet gezet, door verongelijckingh soo hy oordeelde, van den Hartogh Frederick, Vader van Ernestus, heeft een aerdigh schelm-stuck bedacht. Daer is een Slot op een hoogen Bergh in Meyssen, Alsenburgh genoemt, en aen den voet van den selven Rots een freye Stad, wel gestruckt en bevolckt. In dit Slot wierden de twee Vorstelijcke Jongelingen, Zoonen van den Hartogh Frederick, Ernest en Albert op-gevoet. Conradus heeft sich hier na toe, met eenige weynige, in het diepste van de nacht begeven, en hebbende albereets verstant met den Pedagoogh of leer-meeester der kinderen, daer binnen, beklimt het Slot met ladders, komt alzo daer binnen, en vint de twee Vorstelijcke Jongelingen in het bedde, dewelcke hy de dood dreygde, indien sy eenigh gerucht maecten, voorts met koorden te samen bindt, en alzo wech voert, van meeninge zijnde hen na Bohemen te voeren, hen aldaer voor groot geldt te verkoopen, en sijn geledene schade alzo te vergoeden.

Hy was nu met sijnen roof albereets in het Heycinische bosch, dat Bohemen van Saxen af-scheydt, en voorts omcingelt, gekomen; en meende alle gevaer te boven te zijn, wanneer de jongste van de kinderen door vermoeytheydt, en door honger af-geslooft, rust en wat te eeten versocht, door wiens bidden en sineecken de Rover bewogen, is by een kool-brander

Kracht
van vrou-
wen
imeeckē.

dochter ontvoert heeft, en dat hy groote straf verdient heeft, die u soo verre heeft versmaet, hoewel gedragen door de groote liefde, wiens blinderaet-slagen dickmaels vergiffenis verdient hebben. Maer bidde ick u, stelt u voor oogen, wien gymet de wapenen vervolght, uwen Schoon zoon en mijnen Man, my uw dochter en misschien uwen Neve, die ick in mijnen buyck drage. Spaert bidde ick uwe dochter, spaert uwen Neve, geeft hem zijn Vader, en my mijn Man. Dese is geen ontaert persoon, gy siet hem in de wapenen, en in hoop van te kunnen overwinnen: Waerom wilt gy een twijfelachtige wraeck, voor een tegenwoordige Liefde en onderdanicheyd, de welstandt van uw Kint en Neve, stellen; Wat wilt gy een Huwelyk breecken, dat de kerck gemaect heeft. Wilt doch om mijnent wil, sulck een brave manschap niet ter slachtinge brengen: Spaert hem, die ick, eerst beledicht zijnde, gespaert hebbe. De goede Keyser, en mededogende Vader, siende de bittere tranen, en hoorende het vriendelijck smeucken van zijn Kint, konde sich selven mede van tranen niet onthouden; en seyde eyndelijck hy zoude gaerne haer wille doen, ten ware hem zijn gesworen Eed tegenstondt. Waer op Jutha wederom, en mijn Man is mede door een Eed verbonden, namentlijck Duytslandt met de wapenen aen te tasten; maer ydel is den Eed die het quaet den wech baent, de Eeden geven geen kracht aen quade daden: Echter hebbe ick, indien het u beliest een wech gevonden, door den welcken gy uw Eed kondt voldoen, en mijns Mans Eed mede voldaan zal worden. Uw Schoon-zoon zal niet zijn Vader voor uwe voeten komen, en vergiffenis van u versoecken, en uw voor hun Heer en Keyser erkennen, en daer zal geen veranderingh zijn, dat gy u Stoel in het midden van Bohemen zult setten, en recht spreekken. Dese raed heeft de Vader behaeght, en alzo is de Vrede op de voorslagh van Jutha getroffen. In Baleslavia welcke plaets het middel-punt als van Bohemen is, wort des Keyfers Stoel van steen op-gerecht, tot een eeuwige gedachtenis, en de Vorsten van Bohemen is den Keyserlijcken Arent tot een Wapen gegeven. Daer na heeft Biseslaus, Moravia van zijn Vader te beheerschen gekregen: De Polen, die een groot gedeelte daer van ingenomen hadden, met de wapenen t'ondergebracht, eer hy tot het Koninckrijck van Bohemen quam.

Verdrag
gemaect.

3.
Koninck
van Deen-
marcken
gerooft.

In het 1223. Jaer des Heeren, als Henricus Grave van Suerin, op Konincks trouwe in Deenmarcken ontboden, engekomen was, om met den Koninck, omtrent hun openstaende geschil te verzoenen: en de Koninck sulcke harde Voorwaarden voorstelde, dat de Grave de selve geensints konde aennemen; heeft dese zijn tijdt waergenomen, dat de Koninck in zijn Leger gebleven was, en niet seer nauw bewaert wiert: het was nu

albe-

albereets laet , en de Deenen waren , volgens hun gewoonte droncken. De wachten waren slechtelijck beset , dewijl de Koninck in het midden van sijn Rijck , en verre van den vyand zijnde , voor niemandt schein te vreesen te hebben. Henricus alles voor af wel verspiet hebbende , nam sijn slag waer , dat de Koninck in sijn rust , en wel in slaep was. Henricus dan voorheen een schip hebbende doen klaer maecken , treet met eenige gefellen in des Koninckstent , [een stout bestaen] en hebbende den Koninck den mont gestopt , voert hem gebonden naer het schip , terwijl sijn met-gezellen op-pasten , om alle hinderent geweld tegen te staen , en te scheep zijnde , doet terstont de zeylen ophalen , en Zee kiesen , varende met sijn roof naer Dannenbergh , alwaer hy den Koninck in de gevangenis bewaert.

Stout be-
staen.

Niemandt konde sich genoeghsaem over het stout bestaen van desen Graef verwonderen : den Koninck derhalven op geen andere middel konnende los geraecken , moest sich met 45. duysent marck Silver weder vry koopen. Deze Koninck Waldemaer , heeft daer na Rijck en alles verlooren. Van Balduyn van Vlaenderen , hebben wy by na het selfde.

Munsterus Lib. 4.

Het Thiende H O O F T - S T U C K .

Natuur Verkracht.

Manlius Torquatus , heeft in den Latijnschen Oorlog sijn eygen soon doen onthalsen , om dat hy tegens sijn bevel gestreden had , sonder dat het den Jongelingh konde helpen : dat hy overwinners met roof van den Vyand , tot sijn Vader weder gekeert was. De Majesteit van het Opper-Velt-heerhap verinocht meer ; beneffens de krijghs-tucht by den Vader Manlius , of de Vaderlijcke liefde tegen , of de hoopfellige dapperheit in den soon.

^{1.}
Manlius
Torquatus.

Livius.

De selve kracht en macht over de Natuur , heeft men in Posthumius Tiburtus , Dictator of Gesagh-man gesien. Die Aulus Posthumius , den welken hy tot voortplantingh van sijn Geslacht , op-volginge in denge- wyden

^{2.}
Posthu-
mius
Tiburtus.

wyden Dienst geteelt , wiens kinderachtige vleyingen hy foo menichmael op zijn schoot , en in zijn armen getroetelt , den welcke hy nu manbaer zijnde , zelfs in de wapenen gefteecken had ; omdat hy sonder zijn bevel , en uyt zijn felven , uyt zijn besettingh getrocken , de Vyanden aengegriepen , en verdreven had , het hoofd heeft doen af-flaen..

Val. Max.

3.
Epami-
nondas.

Epaminondas , Overfte van het Heyr der Thebanen , tegens de Lacedemoniers , en de tijdt van de Overigheydt te verkiefen , welcke niet als in zijn tegenwoordigheydt konde gefchiede , gekomen zijnde , was gedwongen naer Theben te vertrecken , latende fijnen zoon Stesimbrotus de forge over het Leger , onder dat bevel , dat hy met den Vyand geen strijdt zou aenvaerden. Maer de zoon meer bewogen door de verfmaetheyt der Vyanden , (want fy verweten hem , dat hy uyt laf-harrigheydt niet derfde voor den dagh komen ,) als sijns Vaders beveelen gedachtigh , is tot den strijdt uyt-getogen , en heeft de Vyanden dapperlijck geflagen. Wanneer nu zijn Vader weder gekomen was , en de zoon verblijdt met zijn overwinningh hem tegen quam ; heeft Epaminondas hem eerst als overwinnaer doen kroonen , en daer na om dat hy zijn bevel verfmaet had , het hoofd doen af-flaen.

4.
Rhacones.

Een aenfienlijck man onder de Mardos , had zeven Soonen , maer onder dese had de jonghfte , Cartones genoemt , de Magos of Wijfelingen van dat landt veel fchade toe-gebracht. De Vader trachte hem eerst te verinanen , en met veel woorden , tot een beter handel te brengen , maer als de felve naer geen tucht fcheen te vragen , en alles in den wint floeg , heeft de Vader zijn zoon genomen , en met de handen op den ruggebonden , naer de Rechters gebracht ; dewelcke hy alles dat zijn zoon uyt moetwillgheydt had gedaen en aen-gerecht , te kennen gegeven heeft , verfoeckende de Overigheydt , dat fy den wederspannigen Jongelingh , ter dood wilde veroordeelen : Maer de Rechters over dese begeerte verftelt hebben het Vonnis des doods geenfints willen vellen ; maer foo den Vader als den zoon , naer den Koninck Artaxerxes gefonden. Rhacones heeft by den Koninck de felve vertooninge en verklaringe gedaen : den welcker de Koninck gevraeght heeft : *Zout gy konnen verdragen , dat uw zoon , in uw tegenwoordigheydt van het leven ter dood wierdt gebracht ?* Waer op Rhacones geantwoort heeft , ja Heer Koninck ; want wanneer ick in mijn hode bittere fcheuten van de Lattuwen afbrœeck , foo is het foo verre daer van af , dat de moeder daer om treurt , datfe daerom te beter groeyt , en te

foe

soeter wordt ; op dese wijze oock ick , ô Koninck , wanneer ick sie dat hy , die mijn huysgesin quetst , en het leven van sijn broeder hinderlijck is , het leven verliest , en verhindert wordt de sijne meer te verongelijcken , zal oock des te beter zijn , en met de rest van mijn geslacht des te beter en geruster leven.

De Koninck Artaxerxes dese woorden hoorende , heeft Rhacon ten hoogsten gepresen , en onder de Konincklijcke Rechters gestelt , hem aenbeveelende met dese woorden : *Die soo gerechtelijck en strengelijck sijn eygen Zoon veroordeelen kan , zal sich seeckerlijck oprecht in het Vonnissen omtrent anderen dragen.* De Koninck heeft den Jongelingh van de tegenwoordige misdaet ontslagen : maer dreyghden hem een quader dood , indien hy oyt meer op diergelijcke schuldt bevonden wierdt.

Ælianus Lib. 1.

Ptolemæus Euergetes , van de sijne , ter oorfaeck van sijn wreetheydt , uyt sijn Rijck gedreven zijnde , heeft sijn zoon , den welcken hy by sijn ^{5.} Ptole-
suster Cleopatra gewonnen had , in Cyprus gedood , en desselfs hoofd en ^{meus,} voeten , de moeder tot een geschenck toe-gesonden.

Titus Manlius , wanneer die van Macedonia , door hun Gefanten by ^{6.} Titus
den Roomschen Raet quamen klagen , dat sijn zoon Decius Syllanus , sich ^{Manlius,} in sijn Land-vooghdy , niet naer behooren gedragen had , heeft hy van de beschrevene Vaders versocht , datse toch omtrent dese saeck niet geliefden te besluyten , voor dat hy ter degen den handel der Macedoniers , en van sijn zoon had ondersocht : Sy dan hebbende met volkomene toe-stemminge , en van den Raet , en van de aenklagende Macedoniers , het ondersoeck van de saeck aengenomen ; en geheele twee dagen met het hooren der parthyen door-gebracht , en ten vollen van alles onderrecht zijnde , en de getuygen gehoord hebbende , heeft op den derden dag dese uyt-spraecke gedaen. Dat mijn zoon Syllanus gelt van de verwanten ontfangen heeft , staet my bekent , en oordeele hem derhalven , mijn huys en de Republijck onwaardigh , met bevel dat hy terstondt van onder mijn oogen wech gae. Syllanus door sulck een droeve uyt-spraeck aen het hart geraeckt , heeft het licht des Hemels niet langer kunnen verdragen , maer sich selven den volgenden nacht op-gehangen. Men vint meer van diergelijcke Voorbeelden van gestrengheyt , by *Valerius Maximus.*

Carel de Caluwe , Koninck der Francken , heeft sijn zoon Caroloman , die den Godtsdienst nu albereets toe-geweyt was , om dat hy de Geestelijckheydt verlatende , in tegendeel de selye met Oorlogh vervolghde , ^{7.} Carel de
Caluwe.

na eenige vergeeffche bestraffingen , van fijn oogden doen beroven , en in de banden werpen. Hier na zullen wy meer van dufdanige Voorbeelden fien.

Het Elfde H O O F T - S T U C K .

Moorden.

I.
Johannes
Diazius.

Y komen hier te voorschiyn , met dat bittere en onmensche-
lijk quaet , dat schrick-dier van de Natuur , het welke den
mensch van sich felven doet ontaerden , en een trap erger als
de alderwoedenste dieren worden : Want *Parcit alternis Ma-
culis similis fera* ; De dieren sparen huns gelijk , maer dese
ontaeerde schepselen sparen niemandt minder , als sich onderlinge. Ons
gantsche bewerp , bestaet by naer meest in sulck een slagh van woeden :
Maer dese die wy gaen voorstellen , draeght het snootste Character en
merck-teecken der boofheden van allen.

Dese die wy voor af stellen , komt met de stoffe van het voorige Hoofstuck wel over een. In het 1546. Jaer des Heeren , is Johannes Diazius of Diaz , een Spangiaert , en met een uyt-steeckende Godtzaligheyt , en treffelijcke Geleertheyt begaeft , als hy Parijs verlatende , daer hy in de goede letteren en Godtgeleertheydt , by de Sorbonisten onderwefen was , en sich eerst naer Geneve , en voorts naer Straetsburgh , uyt begeerte van de suyvere Leere begeben had : Bucerus zullende naer de onderhandelinghe , en t'samen-spraeck tot Regensburgh aen-gestelt , verreyfen , van den Raed van Straetsburgh , tot een medegefel van fijn arbeydt en verrichtinge toe-gevoeght. Als hy van daer naer Nieuwburgh , een Stad aen den Donauw , 12. Mijlen boven Regensburgh gelegen , gekomen was , om op het verbeteren en corrigeren van een Boeck , het welke Bucerus een Boeckdrucker aldaer , te drucken gefonden had , te passen ; soo is fijn broeder Alfonso Dias , een Rechtsgeleerde , en Assessor in 't gericht della Rota tot Rome , zijnde van sijns broeders Godtsdienst , en Belijdenis onderrecht , op het spoedichste eerst tot Augsburgh , en van daer tot Regensburgh gekomen , en aldaer verstaende waer fijn broeder Johannes was , daer heen gereyft. Sijn broeder hem ziende , en met verwonderingh naer de oorsaek van sulck een groote reyse vragende , heeft hy daer bericht van

ge-

gegeven ; hem vorders met veel beweegh-redenen , en gebeden vermanende , dat hy de Luthersche dwalingen verlatende , hem weder in de schoot van de Roomsche Kercke begeven wilde. Als hy hem te vergeefs daer toe socht te bewegen , belooft hy hem een treffelijcke jaerlijckse in-komst , indien hy met hem naer Rome wilde vertrecken : en als hy oock daer mede niets konde te wege brengen , heeft hy , naer verloop van eenige dagen zich gehouden , als ware hy overwonnen , en tot de Leeringh van het Euangelium niet ongenegen , vermanende echter sijn broeder , dat hy Duytslandt verlaten , (daer toch overvloet van geleerde Mannen was) en zich met hem naer Rome begeven wilde , daer hy in sijn Leeringe , groot voordeel zou kunnen doen. Diazius ten hooghsten over sijn Broeders bekeeringe verblijdt zijnde , vermaent hem daer in voort te gaen , en onder tusshen aen Bucerus tot Regensburgh schrijvende , versoect sijn en anderen hunnen raedt , wat hy omtrent het versoeck van sijn broeder zou hebben te doen : maer dese schrijven hem wederom , dat hy zulcx geensints onderneemen zou , en vertoonen hem het gevaer dat daer in stack. Alfonso aldus van sijn hoop verstecken , versoect echter sijn Broeder dat hy hem tot Augsburgh toe wilde vergezelschappen. Terwijl dit soo onder hen in onderhandelinghe is , komt Bucerus selver tot Nieuwburgh , en vermaent Diazius , dat hy doch niet een voet van daer wilde wijcken , en is oock selfs van daer niet vertrocken , voor dat Alfonso de reyse weder aengenomen had , het welcke op den 25. van Maert geschieden. Maer des daeghs voor sijn vertreck , heeft Alfonso sijn Broeder beleefdelyck aengesproocken , en hem tot stantvastigheydt vermaent , en noemt zich selven geluckigh , als die door het onderhandelen van weynige dagen , soo verre in de kennisse van den waren Godtsdienst gevordert was ; bidde dat hy somwijlen aen hem wilde schrijven , met beloften van sijn uysterste genegentheydt en goetwilligheydt , en sijn Broeder , hoewel hy zulcx weygerde , een vereeringh van veerthien Ducaten doende : naer al het welcke sy , met onderlinge tranen van malkanderen gescheyden zijn , reyfende Alfonso met een wagen naer Augsburgh , ses mijlen van Nieuwstadt. Des anderen daeghs treckt Alfonso weder te rugge , en koopt onderwegen van een Timmerman een scherpe bijl , en komt alzo op den 27. van Maert , met den dagh weder tot Nieuwburgh , alwaer hy sijn paert by den Bode van Augsburgh , die met hem gekomen was , buyten de poort gelaten heeft , begevende sich met een dienaer , (diemen wil een Beul of hencker geweest te zijn) weder naer de herberge van sijn Broeder , dewelcke was ten huysen van een Leeraer van die Stadt. De dienaer om niet

Snoode
veynsery!

Schric-
kelijcke
moort.

ten eersten bekent te worden, had sich als een bode gekleet, en gaende voor uyt, klopt aen de deur, vraecht naer Diazius, aen den welcken hy een Brief hadde. Ingelaten zijnde, gaet hy de trappen op, terwijl Alfonso beneden aen de trappen blijft staen, om te verhoeden dat niemandt sijn werck quame te verhinderen. Diazius uyt sijn slaep wacker gemaect zijnde, en verstaende dat'er een bode van sijn broeder was, springt ten bedden uyt, en alleen met sijn mantel en slaep-muts bedeckt, gaet in de naeste eed-kamer, alwaer de gemaecte bode hem den Brief overlevert. De inhoud hier van was, dat hy seer bekommert was over het gevaer dat hy liep, hy zoude zich doch wel voor Malvenda, en andere vyanden van het Euangelium wachten. Terwijl Diazius dit leest, staet de moorder achter hem, dewelcke de bijl, die hy onder sijn kleederen verborgen had, voor den dagh haelt, en den onverdachten Diazius den selven op de rechter zijde van het hooft, tot den steel toe injaecht, soo dat hy, zijnde al de werckdeelen, en organen der harssenen doorhouwen, sonder een woort te spreeken, dood ter aerden viel.

De moorder de bijl in het hooft latende steecken, gaet terstondt de trappen af, en met den bloet-moorder ten huysse, en voorts de Stad uyt. Ondertusschen wordt dit grouwelijck stuck-wercks door geheel Nieuwburgh verspreyt, waer over terstont eenige Hovelingen, die Diazius beminden te paert stijgen, hen achter aensetten, en eyndelijck tot Wijnbrugge achterhalen, maer of sy wel in hechtenis geset, en over dese moort aengelklaeght wierden; ter liefde van den Paus, worden sy wel haest losgelaten. Evenwel heeft dese Alfonso het Goddelijck gerecht niet konnen ontvlieden: Want in het Jaer des Heeren 1551. heeft hy sich tot Trenten, aen den hals van sijn Muyl-ezel selve verhangen.

Siet Sleyd. Lib. 17.

2.
Schricke-
lijcke
moort tot
Geervliet

Daer was binnen de Stad Geervliet in Zuydholland, een vroom man van een Canonick, Jan Moer genoemt, dewelcke tegelijck was Pa-moort tot stoor, in eygendom van Avesaet in Gelderland. Dese had een Capellaen, Geervliet die seer gemeensaem met hem was, en den meesten tijdt aen sijn tafel at, selfs de sleutels van sijn huys had, Heer Peter genoemt. Dese Canonick hield huys met een Weduwe en haer zoon, een Jongelingh van omtrent elf jaren. Nu dese Heer Pieter wetende de Rijckdommen, en kostelijcken huysfraet van de Canonick, maeckte drie jonge gasten op, van de voornaemste van de Stad, voor de rest lichte plyvieren, om met hem een aenslagh op de goederen van den Canonick te doen. Dese vier dan we-
sende

tende dat de Canonick naer de Vesper, of avontdienst was gaen wandelen na de water-kant, gelijk sijn gewoonte was, gingen naer sijn huys. De Capellaen opende de deur met de sleutel, en groete de Weduwe of dienaarssse met een bly gelaet, die vast aen den haert met braden doende was, wendende de jonge het spit. De dienstmaeght menende dat sy moede waren van kaetsen, seyde hen dat sy wat nederlitten en rusten zouden, sy wilde hen eens te drincken tappen soo se dorst hadden: maer soo als sy in de kelder gingh om zulcx te doen, volghde haer een van de gasten na, en sloegh haer van achteren met een hamer de harsenen in, terwijl een tweede quam, die haer ter aerden leggende, voort af-maecte. De jonge hoorende het gerucht en dat sijn moeder dood was, wierp sich vol schrick in de armen van den Capellaen, Heer Peter, om door hem bewaert te zijn, hem biddende met tranen, dat hy hem bewaren wilde. De Priester wiert al eenichsints bewogen, door de tranen van het kint, maer eenen Willem Buys nam hem, sneet hem met een schein-mes den stroot af, en wierp het lichaem van boven neder in de kelder by sijn Moeder, die noch niet geheel dood was, dewelcke haer kint by haer siende, het selve met haer stervende mont noch een kus gaf; het welcke dese moorders ziende, sneden haer mede den stroot af. Sy aldus met haer zoon doodt zijnde, namen sy de sleutelen en sochten over al onder en boven, nemende het geene hen het alderbest aenstondt, van gemunt en ongemunt Gout, en Silver en andere kostelijckheden. De Canonick weder willende naer huys gaen, om sijn avontmael te doen, en gaende voor by het huys van een Kleermaecker Jan Sauw, van Kuylenburgh geboortigh, een seereerlijck man, verfocht den selven om met hem te eeten, die zich verschoonde, evenwel beloofde te komen. De Canonick ondertussen de deur van sijn huys openende, en als hy binnen gingh, het portael van de zael opdoende, sloot een van de moorders de deur toe, terwijl een ander hem met een loden masse of staf, sulck een slagh op het hooft gaf, dat hem de oogen uyt het hooft, en op sijn wangen sprongen. Als hy aldus ter aerden lagh, zijnde een kloeck en sterck man, sprongen hem voorts de anderen op het lijf, sneden hem den stroot af, en wierpen hem by de twee anderen in de kelder.

Als het nu seven uren in den avond geslagen was, komt de Kleermaecker, om het avontmael met den Canonick te doen, gelijk hy beloofd had, maer hebbende twee of driemaal aen de deur geklopt, en niet ingelaten werdende, keert weder naer huys. Het huys nu van den Canonick was rontsom in 't water staende, hebbende maer eenen toegangh,

egen-over welcken uytgangh een ander Canonick, Heer Peter Benger genoemt, woonde, dewelcke als toen met sijn dienstmaeght naer Uytrecht vertrocken was, hebbende sijn huys om het selve te bewaren, en daer in te slapen, aen een van dese moorders gegeven. Dese nu hebbende alles gedaen wat hen te doen stondt, namen alles wegh uyt het huys van den vermoorden Canonick, en brachten het over een planck in dien anderen Canonicks huys: dit gedaen zijnde, haelden sy een grooten hoop stroy by een in de zael, leyden daer de Dienstmaeght met haer zoon op, met weder een hoop stroy op hun lijf, en voorts het lichaem van den Canonick, onder en boven met stroy bedeckt daer by, op dat dese lichamen wanneer sy het huys aen brandt zouden steecken, te eer verteerten verbrandt zouden zijn, op datmen niet zou kunnen bekennen, datse vermoort waren. Wanneer de klock thien uren sloegh, staecten sy den brant in het huys aen alle kanten, als mede in het stroy daer de lichamen oplagen, die terstondt van de ratelwacht vernomen wierd, die daer op de brantklock dede luyen. De Borgers liepen van alle oorden toe, en vindende de deur geslooten, liepen die onder de voet, en vonden daer ten eersten drie doode lichamen, het eene op het ander leggende, met brandent stroy, maer dat hen echter niet had kunnen verteeren of verbranden, het welcke de luyden ten alderhooghsten ontstelde. Onder alle helpers quam oock de schelmsche Paep de Capellaen toegelopen, dewelcke quanfwijs siende dit ongeval, weende, klaegde, jammerde, sijn hayr trock, sijn handen wrong, en een gebaer maecte, als of het hem boven allen ter harten ging. Sy vorders willende hem uyt de schoorsteen trecken, greep hem by de hand, maer soo als hy begoft te trecken, konde hy sijn hand niet te rugge krijgen, en al de drie lichamen begosten te bloeyen; waer over een Oom van den Capellaen die Schepen was, en daer by stondt, en al de andere wel verbaest waren, hy selve daer over ontsteldt, nam stillekens sijn mes, en sneet onder sijn rock den Canonick de hand af. Sijn Oom dat siende, vraeghde wat het was? waer op hy berichte, hy wist het niet, en gingh soo by sijn moeder naer huys, daer hy sijn handen wiesch en afdrooghde, blijvende aen den drooghdoeck, de teeckens als van bloedige vingers staen.

Valfche
Paep.

Wonder
werck,

Dese moort wierdt wel haest door geheel Geervliet bekend, sonder dat yemandt eenige gedachten van dese vier schelmen had, die sich de alderverichste hadden getoont, om het vyer te blusschen. Eenige Borgers oordeelden, dat dese moorders nootfakelijck noch binnen de Stad, of ten minsten in 't landt van Putten moesten zijn; en dat het derhalven van noo-
den

den waer , dat men naer alle havens fand , om te verhinderen dat yemand uytgevoert wierdt , sonder goede kennis van sijn perfoon te geven. Dit wiert goetgevonden , en dese moorders selfs kregen desen last : Van de welcke de eene sich terstondt begaf naer Spijckenisse , de andere na Putten , en de derde naer het dorp van Symons-haven , daerse Schuytvoorders en Schippers last gaven , niemandt over te voeren , ter oorfaeck van dese moort. Des smorgens wierden dese lichamen op baren geleght , op het Kerck-hof , en al de Borgers belast , deselve te komen aenroeren , of sy mochten komen te bloeden , tot een teecken dat de moorde tegenwoordich was , gelijk neermaels was gesien. Dese drie waren als geseght is , te lande , en raecte niet ; maer of al de rest van de Borgery de doode aenroerde , sy wisten vangeen bloeden. De Priester het voornaemste wercktuygh van dese moort , maecte sich ondertusschen vast vaerdig , om de groote Misse over de dood van den Canonick te singen , geduerende dewelcke , zijn de kaerffen dewelcke op den Altaer branden , tot driemaal toe uytgebluscht , en wierden twee malen weder ontfteecken ; maer Ander wonder werck. de derdemaal konde men die niet weder aen krijgen , tot groote verwonderingh en verbaestheyd van het gantsche volck , en een bysondere knagingh der gewisse van den moordadigen Paep , die evenwel sijn Misseten eynde bracht. Sijn Oom en sijn Moeder hadden dien nacht eenige quade droomen van hem , waer door sy hem niet met geen goede oogen konden aensien. De lijk-plichten gedaen , en de doode begraven zijnde , bevonden sich dese vier moorders by malkanderen , en deelden hun vervloecten buyt gelijkelijck onder een : het welcke geschiet , en't gerucht van dese moort wat overgaende , beslooten sy te samen , dat een van henlieden een goet getal Schapen vellen , met de wolle daer aen koopen zou , onder de welcke sy een goet deel van het geroofde goet zouden packen , om die buytens lands ergens te gaen verkoopen. Dit geschiede door drie moorders , en alsoo laden sy deselve in een schip , om daer mede de Waelstroom op te varen , en komen alzo omtrent Candelmis tot Nieuwmege , in Gelderlandt. Maer laet ons hooren hoe de alwijse Godt geen sulck quaet langentijd verborgen laet. De Schout van Geervliet , komende uyt de Kerck De Moorders ontdeckt. om naer huys te gaen , ontmoete een arme Vrouw , die niet wel by haer sinnen was , roepende soo luytkeels als sy konde , Heer Schout , Heer Schout , neemt my doch niet gevangen : want seeckerlijck ick heb den Canonick Jan Moer , met sijn meyt en de jonge niet vermoort ; maer die het gedaen hebben , zijn niet het gestoolen goet naer Nimegen , men kanse daer vinden. De Schout die een verstandigh man was , ontveynsde dit , en deed dese sottinne

zwij-

zwijgen , om geen achterdencken aen de bystaenders te geven , van het gene hy albereets by sich selven vermoede. Hy daer na drie Schepens en een Stads-bode met sich nemende , vertrocken heymelijck in bootsgefellen kleederen , in haest naer Nimegen , alwaer gekomen zijnde , deelden sich in twee. De Schout met een Schepen bleef op de kay , en de twee andere gingen door de Stad wandelen , om te sien of sy niets konden ontdekken. De Schout had niet langh aldaer vertoëft , of hy sagh dese drie Moorders uyt het Schip komen , die hy seer wel kende , gaende naer de Stad : Als de Schout en de Schepen hen sagen binnen gaen , klommen sy in 't Schip dat aen de kaye lagh , en siende wat daer in was , vonden aldaer verscheydene goederen van den Canonick. De schippers vraegden hen wat sy sochten ? De Schout antwoorde , datse hadden gehoort , dat al die goederen te koop waren , en datse een goeden gevoerden Rock sochten , om die te koopen. De Schippers toonden hen drie , die sy terstondt kennende wierden : vragende vorders , waer dese goederen van daen quamen ? en kregen tot bescheyt , datmense van Geervliet had gebracht , daer drie mannen die met hen gekomen waren , een rijcke Priester , die hun Neve en gestorven was , hadden gehad , van de welcke sy dit goet ge-erft hadden ; en om dat het geen dingen waren die sy gebruycken konden , sochten sy die te verkoopen. De Schout met de Schepen gingen weder uyt het schip naer de Stad , en hebbende hun andere inackers gevonden , gingen te samen naer de Schout , en beschuldighden dese Moorders , die terstondt waergenomen en gevangen wierden. De Schout van Geervliet verfocht deselve te hebben , en op de plaets daer het schelmstuck was geschiet , te straffen , het welcke hen toe-gestaen wiert. Aldus wierden sy naer Geervliet gebracht , en aldaer de Priester oock terstondt gevat , waer op sy alle vier oertuyght zijnde , en de misdæet bekennende , gerabraecktzijn geworden. De lichaemen wierden op raders en de hoofden op staecken gezet.

De moorders gevangen.

En gestraft.

Jan le petit.

3.
Snoode moort tot Antwerpen.

In het Jaer 1550. in de Maent van Maert , wiert binnen de Stad Antwerpen een grouwelijcke moort begaen , zijnde en de moorder en de vermoorde Kooplieden , van Lucca in Italie. De moorder was genoemt Symon Turck , zijnde omtrent een-en-veertigh jaren out. Dese te paert stijgende , met sijn dienaer Bernard genoemt , reden naer het huys van eenen Jeronimo Deodati , alwaer gekomen zijnde , nam hem Symon Turck ter zijden , en seyde hem in het oor , dat hy doch in sijn thuyne wilde komen,

men,

men , dewijl daer een Koopman van Lions was , die met hem socht te sprecken. Dit geseght hebbende , steegh hy weder te paert , en reedt voor uyt tot aen de St. Jacobs kerck , alwaer hy af-steegh , sendende sijn geseyden dienaer met het paert wederom naer huys , hem seggende , indien hem yemant wilde sprecken , dat hy hem in seecker huys daer ontrent vinden zou , het welcke hy seyde , om van hem niet naer den hof gevolght te worden , alsoo hy sich op desen dienaer niet wel vertrouwde : Maer hy had daer een ander , Julio genoemt , voor af gesonden , om alles dat tot sijn opset diende , te vervaerdigen. Simon Turck dan begaf zich naer sijn hof , alwaer hy Deodati voor de poort bleefstaen wachten , en dese komende , leyde hem Turck in sijn Thuyn-huys , alwaer hy eerst in een witten houten stoel gingh zitten , wachtende dat Deodati in een andere sou gaen zitten die daer by stont ; maer dese over en weder blyvende wandelen , quam Julio ondertusschen in , dewelcke hem in de tweede stoel neder sette , dewelcke met sulck een konst gemaect was , dat die gene die daer in gingh zitten , terstont door uyt springende veeren , aen arm , lichaem en beenen gevat , en gebonden wiert , sonder sich selven te kunnen bewegen , veel min verweeren. Simon hem aldus gevat en gevangen zien- de , dede sijnen dienaer Julio uytgaen , en daer op papier en inct brengende , en dwongh deselve Jeronimoteschrijven , en te onderteecken , hoe ses jaren verleden , hy een Francisco Francisci , hem Simon de houw dewelcke hy in het aengesicht droegh , hadde gegeven , in seecker geschil dat sy met malkanderen hadden , ter oorsaek van eenige uytstaende schulden binnen Lucca , over de welcke Deodati hem Simon had doen arresteren , het welcké hem groote schade had toe gebracht.

Dit gedaen zijnde , gaet hy weder uyt , wanneer Julio weder binnen komt , en als Simon wat vertoefde , als beginnende medelijden met den armen Jonghman te krijgen , seyde hem Julio , weder by hen uytgaende : Nademaal men tot hieren toe gekomen is , moet men moet nemen en voortgaen , waer op hem Simon seyde : gaet heen en doet dat gy te doen hebt. Julio daer op weder binnen gaende , neemt een groote moort-priem , die onder het decksel van een rust-bedde verborgen was , en komende by Deodati , daer hy aldus geknevelt en geslooten was , heeft hem , niet tegenstaende sijn jammerlijck bidden en smecken om sijn leven , daer wreede-lijck mede vermoort. Dit alzoó beschickt zijnde , komt hy weder buy- en by sijn Meester , en seght hem dat alles gedaen is : Aldus ontslyten sy den dooden Deodati , en brengen hem in de kelder , alwaer sy hem begraven in een kuyl , die Julio al voorheenen daer gemaect had ; en al-

foo gaen sy te samen weder naer huys. Ondertusschen de Vrouw daer Deodati ter herberge lagh, ziende dat de selve niet naer sijn gewoonte, en op sijn tijdt te huys quam, wiert daer over seer bekommert, en dede hem over al soecken; maer hem niet konnende vinden, dede hem des anderen daeghs smorgens, door de Stad om-roepen, belovende een goede vereeringe aen die gene, die eenigh bescheydt van hem te brengen wist: Maer als echter niet te voorschijn quam, liet sich de Overicheyt daer aen gelegen zijn, en doende de poorten sluyten, beval datmen al de huysen daer hy plaght te verkeeren; als mede alle Thuynen en Hoven van sijn kennisse, ten nausten zou doorsoecken.

Simon Turck dit bevel verstaen hebbende, kreegh vreesse, datmen sijn kelder oock sou komen doorsoecken, en beval derhalven sijn twee dienaeren Julio en Bernard, in der nacht het lichaem weder op te graeven, en ergens in een putte werpen, op dat het in sijn huys niet mocht gevonden worden. Maer soo als dese twee dienaers het selve meende te doen, en daer mede besich waren, soo laet Bernard (gelijck Godt het selve geliefde te bestieren) op eenigh gerucht dat hy hoorde, het lichaem vallen, en loopt soo veel hy loopen mocht, wech, gelijck hem Julio oock terstondt gevolght is, latende het lichaem leggen, daer sy het hadden laten vallen. Maer Julio in het loopen komt te vallen, en verliest alzoo sijn macker. Den dagh ondertusschen aenbreeckende, soo wort het lichaem van de lieden gevonden, van het welcke Julio sijn Meester terstondt bericht doet, dewelcke twee kleyne goude ketens, die hy plaght te dragen, omtrent 120 guldens waerdigh, en omtrent twintigh rijckdaelders geeft, met bevel om sich wech te packen, seggende wat hem aengingh dat hy sich wel snuyveren zou. Hier over gaet Simon by den Marck-graef, en erkent voor hem, dat sijn dienaer Julio, Deodati sonder eenige sijne kennisse gedoodt, en zich wech gemaect had: De Marck-graef kreegh terstondt een arch vermoeden op Turck, en oordeelde dat'er al meer melck aen de kan moest zijn; nademael oock Barnard de andere dienaer gevangen was, en hielt hem derhalven in verseeckeringh. Wanneer men nu de omstandicheden van alles ondersocht, en die over een bracht met de beschuldigingh van Bernard, (die langh gevangen zijnde geweest, eyndelijck als geen deel aen de moort hebbende, los gelaten wiert) begintmen Turck met meerder blijcks te ondervragen; dewelcke eyndelijck overtuygt zijnde, alles bekende, en daer over ter dood veroordeelt is. Hy wiert in de selve stoel geset, in de welcke Deodati vermoort was, en door een langhsaem vyer, acht voeten van hem af, en rontom sijn lijf gestoockt, leven.

levendigh gebraden , en ſijn lichaem aen een Scheeps-maft , buyten de Keyfers poort vaſt gemaect; en alzoo ten toon geſtelt.

Omtrent het 1592 Jaer, wierden de Hartogdommen van Cleve en Gulick, door de Raden geregeert , dewijl zoo de jonge als de oude Hartog in hun verſtant geraeckt waren , tot groot nadeel van die van den Hervormden Godts-dienſt , dewijl men alleſints het Pauſdom over al weder ſocht in te voeren , daer den oude Hartogh ſich altoos voor de Proteſtanten had verklaert , tot dat hy op den Rijcx-dagh tot Augsburgh , uyt ontfagh en blodigheyt ſich anders liet bewegen , en in de Miſſe gingh : Maer op den ſelven Rijcx-dagh , (daermen ſich aen te ſpiegelen heeft) wiert hem ſijn verſtandt benomen. De jonge Hartogh in ſijns Vaders plaets gekomen, wiert van gelijcken in ſijn verſtant geſlagen ; maer uyt vreeſe voor de nabereuren Brandenburgh en den Pals graef , wiert voorgegeven , dat het nu geheel beter met hem was. Men beſloot oock om den ſelven Hartog een andere Vrouw te geven , (zijnde hy nu getrouwt met de Marck-gravin van Baden , daer behalven haer onvruchtbaerheyt, yets op te leggen viel,) en hem een dochter van Lotharingen te doen trouwen.

4
Hartogin
van Cleef
vermoort

Spel met
ſinnen en
minnen.

Dit Huwelijck was al voor tien jaren in de meulen geweest , maer toen moest de Marck-gravinne voor gaen , om dat ſy (gelijck het eenige wilden uyt-leggen) ouder van jaren , en minder van veel kinderen te zullen krijgen , verdacht was, gelijck nu mede deſe Princes van Lotharingen, de Raden daerom voor andere behaegde en aenſtond , om dat ſy ondertuſſchen ſoo veel meer jaren verkregen, en vry in haer gefontheyt verzwackt was. De eerſte Vrouw van hoerery en overſpelaengeklaeght , maer noch geenſints overtuyght zijnde , zat gevangen , en om ſich daer van te ontfanen, had noch het Wereltlijcke noch het Kerckelijcke recht-macht , of vermoegen genoegh. Men moest dan een andere wegh inſlaen , en alzoo wiert de gevangene Hartogin , op een nacht in haer bedde verwurght.

De Har-
togin ver-
wurght.

Een Italiaens krijgs-knecht van het Casteel van Amiens , wiert gehangen , alleen om dat hy een Apotheekers jongen gequetſt had : De Marquis d'Ancre over deſe ſtrengere rechts-pleginge ſeer t'onvreden , ſandt ſijn Geheymſchrijver Louizi na Amiens , om die zaeck nader te onderſoeken ; een yeder en ſelfs het krijgs-volck beſchuldighde Prouville , Sergiant Major , dat hy deſe bittere ſtraf, over een geringe ſaeck had laten uyt-voeren. De ſelve Sergiant Major , om ſich te ſuyveren , begaf ſich na de Burgh, en dede aldaer veel verſchooningen om de ſaeck goet te maken , biddende oock den Secretaris ſijn gunſt hier over by den Marquis te verwerven , onder beloften van op een ander tijdt , ſich matiger te dra-

5
Overſte
van ſijn
ſoldaten
gedood,

gen. Ondertuffchen terwijl Prouville met Ludovifi, of Louizi in gefpreck was, wiert dese laetste door Migneux en Haquincourt geroepen, om in den hofter middaghmael te gaen; fy verfochten Prouville mede van de partye te zijn, maer dese weygerde zulcks, en hebbende fijn affcheydt genomen, ginghuyt de Burght, om zich weder na de Stad te begeven. Hy zijnde in het afgaen, by de pont Dolent, ontmoete hem eenen Alfonso Italiaen, en macker van den soldaet die opgehangen was, dewelcke hem aen tafte, en met twee doodelijke fteecken ter aerden velde, nemende voorts fijn vlucht binnen de Burght, terwijl het Gerecht met het doode lichaem van Prouville henen gingh. Sommige willen dat de Marquis d Ancre kennisfe van dit werck fou hebben gehad. Het is waer, wanneer hy daer tijding van kreegh, dat hy had gefeght: *Ventre St. Pol*, het is te veel, hy had hem maer een houw over de ooren moeten geven, en een fchennis aen te doen; maer niet te dooden.

Boitel.

Het Twaelde H O O F T - S T U C K.

Duëllen.

1
Strijt van
Attilus en
Frowijn.

Dese slaggh van Moordery, hoe Edelmoedigh fy oock genoemt mach worden, stellen wy by de voorgaende, en foo doet wy oock hier achter, daer wy dese twee Hooft stucken vervullen. Wonder is het dat de Duyvel zulck een boos bedrijf, zoo een fchoonen fchiyn kan aenhechten, dat dese dwafe verquifters van eygen en naeften bloedt, fich felven de naem van Menschen, inmers van Edelingen niet waerdigh achten, indien fy niet Godlooslijck quiftigh zijn, van het gene hen hunnen Schepper zoo dier aanbevoolen heeft: Wy zullen hier echter een eersamer slaggh van dese Twee-gevechten, in weynige Voorbeelden by brengen; Maer hier na wat breder en gemeynsamer gaen.

De Sweetsfe Koninck Attilus of Atiflus, met een Heyr-leger tegens Wernund, Koninck van Deenmarcken te velde treckende, om dat Rijk, het welcke fijn Vader, Groot-vader, en over Groot-vader bezeten hadden, te veroveren, wiert in Iutlandt door Frowijn, dapper Overste van het

het Deensche Heyr-leger ontmoet. Daer ontstondt tusschen hen een seer hevige strijdt, als men zou mogen zien, strijdende de eene voor de Vryheit, en de ander om een Koninckrijk te winnen, soo dat'er van beyde zijden veel menschen doot geslagen wierden. Om sulck een groot bloetstorten voor te komen, wiert tusschen den een en den anderen Velt-heer beslooten, hun geschil door een bysonder gevecht te eyndigen, in het welke Attilus van de eene, en Frowijn van de andere zijde strijden zouden. De tijdt en plaets tusschen beyde de Heyren wordt bestelt, en de Kampers komen te voorschijn. De strijdt gaet aen, daer van weder zijden dapper gestreden wordt; maer het geluck diende den Koninck soo wel, dat Frowijn t onder gebracht, en gedood wiert.

Dese Frowijn liet twee zoonen achter, Kethon en Vigon, beyde dappere Jongelingen. Dese dachten niet anders als om huns Vaders doot te wrecken, al zouden sy hun leven daer voor laten. Met dit voornemen begeven sy sich naer Sweden, en verbergende hun naem en geslacht, geraecken in des Konincks hof in dienst. De Koninck op een tijdt met hen gemeensamer, als voorsichtiger spreekende, vraeght hen wat hun Vaderlandt zy? Sy antwoorden uyt Sleswijck van geboorte te zijn, en dat sy hun Vaderlandt om een dootslag hadden moeten verlaten, door welke twijffelachtige reden, sy den Koninck alle vermoeden benamen. De Koninck gaet voort te vragen; of de Deeren wel wisten, door wien Frowijn omgebracht was? Sy seggen zulcx niet sekerlijk te weten: Maer wie sy ware, dat het een seer dapper man moet zijn geweest, door wien zulck een strijt-baer man zy overwonnen geworden. *Wat hoeft men daer aente twiffelen.*, berichte de Koninck daer op, dewijl kundigh genoegh is, dat ick Frowijn godood hebbe. Vorders ondervraeghden hen de Koninck na de jaren en gestalte van de zoonen van Frowijn? Waer op de Jongelingen antwoorden: Dat de selve omtrent van hunne jaren, oock van hunne gestaltenis zijn. Dit ging alzo met dese redenen door.

De Koninck was gewoon, tot oefeningh van sijn lichaem, somwijlen te gaen wandelen, dese Jongelingen dese gelegentheyd waernemende, versellen den Koninck soo als hy uyt wandelen gingh, maer hem alleen vindende, komen sich stoutmoedigh voor den Koninck stellen, seggen hem dat sy de zoonen van Frowijn zijn, en gekomen waren, om huns Vaders doot te wrecken, daer hy sich selven soo trotselijck de werck-meester had van geroemt te zijn. De Koninck vermaent hen wel toe te sien, dat sy het hunne oock niet in de waegh-schael stellen, en het selve lot erlangen, dat hun Vader gehad heeft. Sy evenwel gaen in hunne meening

voort, en tasten den Koninck met de Wapenen aen, dewelcke hoewel alleen tegens twee zijnde, sich evenwel dapperlijck genoegh beschermt, en Rutho Ketho foodanigh met sijn swaert treft, dat hem den helmet geklooft, en met een sware wonde ter aerden geslagen heeft. Vigo komt terstondt sijn broeder te hulp, en alzoo met hun beyden den Koninck aantastende, hebben hem eyndelijck afgemat, en gedood.

Locceny Historia Suedica.

²
Tusschen Alrick en Erick. Onder de heerschappy van den Sweetschen Koninck Alrick, hebben sich de Gothen van de Sweden afgesondert, en Gestiblint tot hun Koninck verkoosen; het welcke sulck een grooten haet tusschen dese twee Volkeren verweckt heeft, dat de selve de oorfaeck van een swaren Oorlogh is geweest. Maer als de Koninck der Gothen sich selven te zwack tegens de Sweden erkende, heeft hy van Frotho Koninck van Deenmarcken, toen ter tijt in macht en vermogen, en treffelijck in overwinningen seer beroemt zijnde, hulp versocht en verkregen, onder het beleyd van Erick en Scalco, Velt-oversten. Gestiblint der selver troepen by de sijne vervoeght hebbende, treckt daer mede in Wermeland, het welck Gunto, zoon van Alrick, met een gedeelte van Noorwegen, als toen in name van sijn Vader besat, alwaer alder-eerst de zoon van Alrick met de sijne, in den strijt gebleven is.

De dood van desen zoon bracht Alrick mindroefheyt, als begeerte tot wraeck toe. Met dese hope voert hy sijn Heyr naer den Vyand, en tast hem met een dapperen strijt aen, en die soo twijffelachtig, dat het krijsge-luck scheen niet te weten waer heen sich te keeren. Alrick eyndelijck uyt begeerte tot wraeck, en walgingh van sijn leven, bied Gestiblint den tweestrijdt aen; maer Erick bygenaemt de Wijse, doet seggen: Dat hy in den naem van Gestiblint den strijdt aen-nam, dewijl het onredelijck ware, dat dese die een oud afgeleest man was, met Alrick een man vol jeught en moedt sou aenvaerden. Alrick neemt dese Voorwaerden aen, en treet tegens Erick te velde. Dese twee dappere mannen dan vangen een heet en bitter gevecht aen, en worden beyde swaerlijck gewondt. Maer Alrick tot ter dood toe gequetst, valt op de plaets van het gevecht dood ter neder. Dewelcke alzoo sonder erfgenaem gestorven zijnde, soo wordt Gestiblint Koninck van beyde de Koninckrijcken. Maer dese, als geseght is, nu alreets oud zijnde, heeft sijn voorstander Erick, als uyt het bloedt der Koningen van Noorwegen gesprooten, en hem in maeghschap

ſchap beſtaende , inimmers alles aen hem verdient hebbende , tot ſijn zoon en opvolger aengenomen , gevende hem te gelijk met toetſtant der onderzaten , de Rijcken van Sweden en Gothia over.

Wy moeten den Koninck Haldan Bergram , hier als een derde byvoegen. Dese Koninck van Sweden , en tegens de Zee-roovers , om die te temmen , uyt zijnde ; ſoo is eenen Sigward , een man van groote macht , en met even dappere kamp-vechters ſijn zoonen , geſterckt , of uyt haet tegens den Koninck , of uyt begeerte om ſelfs te heerſchen opgeſtaen , hebbende eenige andere , van den voornaemſten Adel op ſijn zijde getrocken. Dese beroerte treckt Haldan van ſijn uyt-tocht te rugge , dewelcke ſich haeft om dese wederſpannigheyt , eerſe haer volle kracht had , te ſtutten.

Wanneer nu de op-roerige vernemen , dat de Koninck met een groot Heyr aenkomt , beginnen ſy ten deelen van Sigward af te vallen , en te verlopen , leggende op hem de ſchult van dese ongehoorſaemheyt. Hy derhalven ſich in dien ſtand ſiende , neemt een beſluyt den Koninck tot een hand gevecht uyt te daegen , om te ſien wien het geluck wilde begunſtigen. De Koninck weygerde wel den ſtrijdt niet , gelijk hy wel fou hebben konnen en mogen doen , om met de Wetten ſijn vyand te ſtraffen ; maer hy wilden tegen een , en niet tegens een Vader met ſeven zoonen te gelijk aengaen. Maer Sigward antwoorden dat Vader en zoon voor een bloet moeſten gehouden worden ; dat hy Koninck geen zoonen had , en in een koudt bedde had geſlapen , was ſijn eygen ſchult. Hildan hier door geterght , vangt den ſtrijdt alleen tegens acht dappere mannen aen , dewelcke foodanigh is geweest , dat hy hen alle , hebbende ſijn zwaert wegh geworpen , met een uyt-getrocken jongen eycken boom , als een tweede Hercules gedood heeft. Het welcke indien het waer is , ſeght mijn Schrijver , ſo moet dese Hildan wel een Reus in kloeckheyt en macht geweest zijn. Dese vort oock geſeght Hartbeen van Hilſingen , en andere ſtercke mannen ge-dood te hebben.

Haldan.

Wonder en onge-
lijck ge-
vecht.

Het Derthiende HOOFD-STUCC.

Vreemde dood van Vorſten en andere.

Erwijl wy hier onder dese Noortsche Koningen , en hun Geſchiedeniſſen beſich zijn , komen ons eenige wonderlijcke wiſen van ſterven te vooren , onder de welcke al eenige ſeer ſeltzaam zijn : Ende dese willen wy onſen Lezer niet onthouden , gelijk wy noch elders daer van handelen.

De

¹
Oestan
Koninck
van Swe-
den.

Verbrant.

²
Ingellus.

Sweden
onder
veel Hee-
ren.

Oude wij-
se van In-
wyen der
Sweefse
Koningē,

De eerste die ons hier te vooren komt , is Oestan de Zoon van Adel. Dese tot het Rijk gekomen zijnde , heeft het zelfde foodanigh bestiert, dat hy daer door den haet van veele tegen sich verweckt heet , 't zy dat sijn onderfaten sijn ongeregelde wijze van leven , of de sware lasten die hy hen op leyde , niet verdragen konden : Immers sijn doot heeft ge-
toont , dat al vry wat aen sijn leven moet geschort hebben. Want als hy tot Nicopingh sich onthielt , geraecken sijn vyanden en haters tegens hem op de been , dewelcke rontom sijn huys beset , aen brandt gesteecken , en alsoo den ellendigen Koninck , met sijn gantsche gesinde verbrandt heb-
ben. Het selve lot heeft oock de Keyser Valens , doch van de Barbaren gehaet , gelijk wy in het eerste Deel hebben by gebracht.

De selve doot heeft oock Ingellus , de soon van Herots , mede Sweetsch Koninck , doch door een andere verkiesingh wech genomen. Dese wierdt door de wapenen van sijn broeder Ivaro aen-getast. Ingellus schierlijck door de onverwachte aenkomst van sijn broederlijcken vyand overvallen , versamelt de macht die hy by een kan krijgen , om sijn broeder daer me-
de tegens te gaen. Maer terwijl hy sich met sijn Heeren , over sijn za-
ken beraedt , wordt door eenige verborgene verraders het hof in den brand gestoocken , door dewelcke hy met al sijn Grooten verslonden is , ge-
lick *Johannes Magnus* verhaelt : Maer andere verhalen sijn wijze en oorfaeck van sterven , op dese wijze. Dewijl het Rijk van Sweden in den aen-
vangh van een Koninck was beheerscht , maer door verval , daer na onder
veel nae-yveraers , en die in verscheydene landen verdeelt , geraeckt was ;
van de welcke evenwel de Koninck te Uphalen als het hooft erkent wiert ,
socht Ingel , om het Rijk van soo veel Hoofden , en hun overlafte te ver-
lossen , het selfde weder op den ouden voet te brengen. Waerlijck een heyl-
saem besluyt , indien hy maer den rechten wegh tot de uytvoeringe daer
van gevolght was ; maer hy koos die van lagen en bedrogh , en quam al-
zoo tot sijn verderf. Hy op de tijdt als sijn krooninge geschieden soude ,
heeft al de kleyne Koningskens van Sweden by zich genodicht , maer sy
zijn niet alle gekomen , maer die gene die verscheenen zijn , deselve heeft
Ingellus in een treffelijcke kamer , soo veel Konincklijcke Stoelen doen
oprechten , in de welcke sy , terwijl de plechtigheden van de krooningh
geschiede , geplactst wierden. Maer Ingel had sijn plaets in een gestoel-
te , lager als den Konincklijcken Throon , tot dat , naer de wijze van het
landt , den hooren vol wijns hem toe-gevoeght wiert. Dese hem toe-ge-
bracht zijnde , is hy op-gestaen , en heeft den selven voor den Throon ,
daer op te klimmen , onder de gewoone beloften en eed , van het Rijk
te

te zullen verbreyden , en treffelijke daden aen te vangen , gedroncken. Naer het welke hy op den Throon geklommen is , en alzooyndelijck de plechtigheden ten eynde gebracht zijnde , de genoode Vorsten op een treffelijke mael-tijdt onthaelt heeft , duerende het vermaeck tot diep in de nacht. Als sy nu alle wel beschoncken en slaperigh waren , heeft de Koninck het vuyr in het gebouw doen steecken , en hen al te samen verbranden , treckende alzooyndelijck hun Heerschappy onder zich. Op dese wijze, heeft hy door een snoode en schelmische daet , de Grensen van sijn Rijk, na sijn beloften uyt-gebreyt ; en sijn mede-heerschers aen een kant helpende , alleen het Rijk begonnen te bestieren.

Vorsten
verbrand.

Ondertusschen wiert dit schendige stuck-wercks van alle eersame lieden ten hoogsten verfoeyt ; en voornamentlijck de Vorsten , dewelcke niet tegenwoordigh waren geweest. Voornamentlijck Gram Hartogh of Konincken van Sudermannia , en sijn Schoon-zoon Hiortward Ulfingh en Hauno , Hartogh der Ostrogothen , de Schoon vader van Gram , hebben dese daeten hooghten evel op genomen : En tasten Ingel derhalven met de wapenen aen , en brengen hem die in vrede een Leeuw , en in den oorlogh een Lam was , wel haest t'onder. Maer zich keerende tot sijn quade konsten , trockt hen , onder schijn van vrede , en een gemaecte vrientschap tot zich , en sy te onvoorsichtichlijck hem alles toevertrouwende , behalven het gene sy hem toevertrouwen moesten , geraecken als de voorige in het net , en worden als de selve door het vuyr verbrandt. Alzooyndelijck dese Ingel het eene schelm-stuck op het ander : Gelijck oock sijn geslacht daer mede haer gedeelte van gehad heeft. Dese Ingel had twee kinderen geteelt , Olaus en Afa , een vrouw van een wreede en boosen aert. Dese wiert Gudrot den Vorst van Schoonen of Scania ten Huwelijck gegeven ; maer heeft haer man , beneffens haer Swager om den hals gebracht , en hun Landen aen de vyanden overgegeven , om daer door haer seeckerheyt te erlangen. Maer sy eyndelijck vand zich genootzaeckt naer Sweden te vluchten , zijnde door Ivar den zoon van Regner , kort op de voet gevolght , om de moort van sijn bloet-vrienden , op de moorders te wrecken. Maer Ingel uyt vreesse voor de macht en toorn van Ivar , doch aldermeest door sijn quade gewisse genoopt , heeft , door aenraden van sijn dochter , de vlamme in het Palays gestoocken , en zich selven met sijn gantsche huys gesin verbrandt : Gewisselijck door een Goddelijcke wraeck sijn boosheyt tegens anderen gepleecht , tot zich en de sijne keerende.

Opstandt
der Groo-
ten tegen
Ingel.

Die we-
der door
hem ver-
brandt
worden.

Hunningh , of als sommige hem noemen Hundingh , sijns broeders Ulfsonis opvolger in het Sweetliche Rijk , heeft met Hading Deensch Koninck ,

3.
Hunning
vreemde
door doodt.

door langh Oorlogen af-gemat , en meer tot vrientschap , als twist gene-
gen , vrede gemaect. Dese onder seeckere voorwaarden beslooten , heeft
lange jaren onder hen standt gegrepen : En dat meer is hun onderlingen
ouden haet , is in de grootste liefde en verbintenis van gemoederen veran-
dert , daer men oyt van gehoort heeft. Daer komt eyndelijck een gerucht
uyt Deenmarcken , dat Hadingh Koninck van Deenmarcken , door lagen
van sijn eygen dochter Ulvilda , en sijn Schoon-zoon Guthorn , om het
leven was gebracht. Dit gerucht was valsch , en de lagen wel bereyt ,
maer niet uyt gevoert , echter sloegh Hunningh daer geloof aen. Hy dan
sijn Grooten by een geroepen hebbende , stelt een Rouw-mael ter eeren
van sijn dooden vrient Hadingh aen. Hunningh had in de eet-zale een
grootte kuyp vol van de beste Meede (de gemeene dranck van dien tijdt)
doen brengen. Terwijl nu de gasten zich aen de tafel vrolijk maeckten ,
en Hunningh vast den beker om-dienden , met meerder verplichtingh als
een Koninck betaemde ; en ondertusschen de vrienden met drincken , ge-
trouwelijck voorgingh , en alzo de hooghte kreegh , begint hy om de
Mee-kuyp te dansen , maer onder het dansen komt sijn voet te struycke-
len , en hy valt , en sinoort in de Meede. Maer de Sweetsche Jaer Boec-
ken verhalen , dat hy van selfs zich voor-over in het vat geworpen , en
zich alzo uyt droefheyte over sijn vrient , daer in versmoort heeft ; achten-
de dat een ongemeene dood alleen , sulck een liefde waardigh was.

Hunning
versmoot
in een
vat met
Meede.

Hadingh
verhangt
sich sel-
ven,

Hadingh verstaende de wonderlijcke dood van sijn vrient , en wat hy
om hem gedaen had , wilde hem niet schuldigh blijven , maer heeft zich
selven , in het aensien van het volck , met een strop verhangen. Wel-
ke dood hoewel schandelijck voor een Koninck , hem alleen betamelijck
dacht , om die van sijn vrient te betalen. Wy hebben elders dese geschiede-
nis aengeroot : Echter hebben wy die , dese plaets niet kunnen onthouden.

4
Hartogh
van Cla-
rence in
een vat
Malvesey
ver-
smoor.

Wy stappen eens over naer Engelandt , om aldaer een by naer ge-
lijck eynde van daen te halen , met het welke de Hartogh van Clarence,
sijn leven beslooten heeft. Dese zich ongehoorzaem tegens sijn broeder
den Koninck Eduard aenstellende , wort door bevel van den selven , in
een pijp vol Malvesey versmoort. Dit is oock elders aen-getogen.

5
Suan-
huyts
droeve
dodt.

Wy komen nu tot de nasaten van den boven gemelden Koninck Hun-
ningh. Dese had uyt sijn eerste Huwelijck twee zoonen , Regner en To-
rard geteelt. Dese noch jongh en van hun moeder berooft zijnde , heb-
ben in haer plaets Torilda , tot een Stief moeder verkregen. Dese gelijk
harde Stief-moeders plegen , toonde wel tegens dese voor-zoonen , dat sy
geensints hun eygene , maer een wreede Stief-moeder was. Doch dese
haet

haet wist sy , by het leven van den Vader wel te verbergen ; maer dese gestorven zijnde , als gefeght is , borst die al teffens uyt. Sy dese kinderen , soo als sy wel wilden , niet aen een kant konnende helpen , zijnde door Godts en getrouwer vrienden voorsienigheyt , daer door verhindert ; heeft hen echter verre van het hof , naer Hellingia versonden , en aldaer tot hoeders van het Konincklijcke vee gemaectt , om alzoo de Konincklijcke moedt en edelheyt in hen te onderdrucken , en een boersch wesen te doen aen-nemen , op dat sy alzoo alle hoop van oyt te heerschen metter tijdt mochten af leggen. Maer het heeft de Goddelijcke schickingh anders belieft.

Princen
worden
Vee hoeders.

Suanhuyt de dochter van den voornoemden Koninck Hadingh van Deenmarcken , bewogen zijnde , door de mishandelingh dese jonge Vorsten aengedaen , begeeft zich (soo luyden de geschichten) met eenige mannen en maeghden verselt , naer de woeste censaemheyt , daer dese jongelingen waren het vee te hoeden. Sy aldaer gekomen zijnde , vindt deselve in een slechte en boersche gestaltenis en kleedinge. Sy hielt zich in het eerste , als of sy van hun af-komst geen kennisse had , en vraeght hen wie en van waer sy waren ? De oudste uyt vreesse voor lagen , die hen van hun Stiefmoeder mochten geleght worden , antwoordt beschreumdelijck : *Wy syn beesten hoeders , en zoonen van eenen armen huys man , die door vreesse hier gekomen zijn , om dat wy van het vee , dat ons vertrouwt was , door onachtsaemheyt yets verlooren hadden.* Terwijl hy aldus sprack , hielt de Konincklijcke Maget de oogen vast op hem gehecht , en bespeurde wel haest , dat het niet al boersch was dat'er aen ware. Sy ten laetsten seght tot hen : *My dunckt niet , dat gy van sulck een geringe af-komst ; maer eerder dat gy uyt Konincklijcken bloedt voort gekomen zijt : Daerom seght my ter goeder trouwen Jongelingh , in wat standt u saecken zijn , en waerom of hoe gy alhier gekomen zijt.* Regner geeft hier op tot bericht , dat sy uyt Stiefmoeders haet uyt hun Vaders huys verdreven zijn , en dese was de oorfaeck , dat hy niet derfde seggen wie en van waer sy waren. De Maget bericht hier op : *Het is my genoegh bekend wie gy lieden zijt , en wat ouders gy hebt. Om uwent wille ben ick hier gekomen ; Sie daer , neemt dat swaert en wreect daer mede het ongelijck u en u broeder aengedaen , laet u door geendingen van u plicht af-leyden ; maer toont u mannelijck , het geluck sal u stoutmoedigh by staen. Maer wanneer gy eyndelijckeens tot uw Vaderlijcken Stoel en Kroonsult gekomen zijn , soo vergeet mijner niet , die voor dese plicht aen u bevesen , niet anders als u persoon en Huwelijck begeere.*

Hier op geeft hem de Maget kleederen , wapenen , gout en hulp van krijgs-volck ; met de welcke hy voorsien zijnde , zich naer sijn Vaders getrouwe vrienden , met sijn broeder begeeft , om meerder bystandt van

De Har-
der wort
Coninck.

hen te verfoecken, gelijk hem de selve met macht genoeg, om sijns Vaders Rijk weder te veroveren, voorzien hebben. Aldus wort hy binnen weynigh tijds soo sterck en machtigh, dat hy zijn snoode Stief moeder uyt her Rijk verdrijft, en zijn getrouwe Suanhuyt tot een Vrouw neemt; by den welken hy Hothebrod, die na hem gevolgt is, gewonnen heeft.

Frotho
van zijn
fuster ge-
vangen.

Aldus heeft hy zijn Rijk lange in vrede beheerscht, tot dat'er door quaet-willige aenstoockers, een bitteren haet tusschen hem en Frotho Koninck van Deenmarcken verweckt is, dewelcke eyndelijck in een Oorlogh uyt-barst, met sulck een gevolgh, dat Frotho eyndelijck van zijn eygen fuster gevangen is geworden, doch terstont weder ontslagen, op dese voorwaarden: Dat alle vyandschap tusschen hen voortae zou uyt gewischt blijven; maer dese vrede heeft geen lange standt gegrepen: Want Frotho hervat den Oorlogh op nieuw tegen Regner, daer hy het ongeluck had, van in den strijdt te blijven, of gelijk als *Saxo* schrijft, in zijn wapenen door de hitte te versmachten.

Suanhuyt
sterft van
rouw.

Regner dan aldus de sijne weder de vrede herstellende, heeft zijn Rijk in rust, tot aen zijn laten ouderdom bestiert; en is eyndelijck in vrede gestorven, en tot Uphalen in het graf der Koningen begraven. Maer Suanhuyt de droefheyte van sulck een verlies niet machtigh zijnde, is van enckele rouw en harten-leet na haer lieven man gestorven; zijnde niets anders als de doot machtigh, om sulck een welle van droefheyte en quellinge te stoppen.

Doot van
den Prins
Ingo.

Margareta de dochter van Ingo de VI, wierdt aen Magnus Koninck van Noorwegen, als een pandt van vrede (waerom sy oock in die tael *Frid Kulle*, dat is vrede Vrouw, geheten wierdt) ten Huwelijck gegeven, by desen wan sy geen kinderen; maer by Nicolaus Koninck van Deenmarcken haer tweede man, wan sy een zoon, diese Ingo na haer Vader dede noemen. Dese Jongelingh in zijn jeught te paerde rijdende, word daer af-geworpen, maer blijft met zijn eenen voet in den stegel-reep hangen, maer soodanigh dat de spooren aen het vleesch van het paert raeckende, het beest aen het loopen quam, sleepende den jongen Prins met zich, tot dat hem de harffenen uyt het hooft sprongen. *Saxo* seght dat hy van het paert doot getreden of geslagen zou zijn. Een anderen Ingo Koninck van Sweden, is in zijn bedde by nacht vermoort: En dese zijn Grootvader Ingo, door vergift om-gebracht; soo dat hier een rey van drie ongeluckige Ingonen te zien is, gelijk sijns Vaders tweede op volger van zijn Ital-knecht om-gebracht is, speelende het Konincklijcke ongeval, alhier dapper onder een korte opvolginge.

Drie on-
geluckige
Ingonen.

Saxo Grammaticus maect gewagh van de groote mildadigheyt van Rotfo, Koninck

Koninck der Deenen , en geeft daer onder anderen een Voorbeeld af, ontrent Wiggo. Dese een Jongelingh en tot de wapenen genegen, gaet by Rolfo , verwondert zich over sijn kloecke leden en groot lichaem. Dese ver-eert hem sijn goude arm ringen, en verciert daer den Jongeling mede, dewelcke in vergeldingh van dese weldaet, sweert by den grooten Godt, sijn wrecker te zullen zijn, indien hy door yemants hant of lagen mocht omkoinen. Ondertusschen dwongh Rolfo den Sweetschen Koninck Hyartward , om hem schattingen te betalen : De Vrouwe van dese, een trotse Princesse konde sulcks niet verdragen , maer ruyde haer man op , om zich van slaverny te ontslaen , dat hy zou heenen gaen , en de schattingh betalen ; maer Rolfo , als hy met drincken hem , naer gewoonte socht op te vullen , om den hals brengen. Dit wordt soo van den Sweet naergekomen , dewelcke aldus by Rolfo onthield wordende , zich met sijn gesellen wel wist te wachten , en sijn tijd waernemende, den droncken Rolfo met sijn droncke Deenen op het lijf viel , en alle dat hem voor-quam, om het het leven bracht , blyvende niemant van den Deenschen Adel over als Wiggo , die in banden geslagen wiert.

7.
Van Hy-
artward.

Vrouwē
raed.

Aldus speelden 'de Deenen den meester in het Deensche hof ; eyndelijck wordt Wiggo voor de Sweet gebracht , die hem prijst over sijn getrouwigheyt , die hy sijn Koninck altoos getoont had , en belooft hem te sparen , indien hy hem de selve trouw wil betoonen ; Wiggo staet sulcks toe, waer op de Koninck, naer de wijze der Noortsche Vorsten sijn swaert uyt treckt, en Wiggo den punt daer van toe-reyckt , om die met sijn vingeren aen te raecken, en hem al zoo trouw te sweeren. Wiggo voert den Koninck te gemoedt , dat sijn voorige Heer sulck een vertrouwen op hem hadde, dat hy hem niet de punt, maer het geveest had derven aanbieden, stellende de punt op sijn borst , en dat hy wel gaerne voor getrouwigheyt , het selfde vertrouwen van den Koninck zou willen zien. Hyartwar willende sulcks toonen , geeft Wiggo het geveest in de handt , en stelt de punt op sijn borst ; maer Wiggo de gelegentheyt waernemende , jaeghter het stael door , hoewel der geen andere uyt-komst voor hem was , als mede dood-geflagen te worden , gelijk geschieden. En al zoo wierdt dese trotse Vrouw van haer Man, en daer na van haer Rijck berooft.

Vrywil-
lige
wraeck.

Hier zouden wy noch een Deensch Koninck Grimmer, die om sijn onbillijcke Heerschappy , van sijn onderdanen in een yseren keten op gehangen is, en meer andere konnen by-brengen : Maer wy verhoopen hier achter noch meer van dese stoffe te handelen, en meer oud en nieuw aen-roeren. Ondertusschen zullen ons noch vijf of ses Voorbeelden van de andere bezich houden.

8.
Grimmer
in een ke-
ten opge-
hangen.

9.
Verrader
gestraff.

Ladislaus Keresin , heeft zich seer trouweloos tegens Hongaryen sijn Vaderlandt getoont ; dese was het die de Stadt Hinla aen den Turck verriedt , en die zich een Musulman hebbende laten maecken , den ongeloo- vigen vyand van sijn Vaderlandt tot in Turkeyen , selfs tot Constantinopolen gevolght is. De Turcksche Keyser Selim die wel het verraedt beminde , maer ondertusschen geen verraders luchten mocht , socht zich maer van desen snooden mensch , die op hoop en belofte van groote vergeldinge sijn Vaderlandt verraden had , te ontslaen , dede hem door eenige valsche getuygen , van een misdaet beschuldigen , en alzoo uyt het Serrail in een gevangenis werpen. Ondertusschen de andere Musulmans of verloochende Christenen , die gemeenelijck slimmer als de Turcken selve zijn , om zich over desen Ladislaus , die hem , geduerende de loop van sijn voor- spoet , niet weynigh mishandelt had , te wrecken , versoecken hem van den Keyser , om met hem naer verdienste te handelen , en een straffe tot voorbeeld van andere aen hem te plegen , dewelcke hen sulcks toestaet. Dese Musulmans dan , hem in handen hebbende , steecken hem in een groote ton die rontom met spijckers beslagen was , en rollen hem daer mede van den top van een berg om laeg , daer hy door het stooten en vallen haest om den hals geraeckten ; eyndigende alzoo als een tweede Geerard van Velsen , sijn onwaerdigh leven.

10.
Slaet ver-
moort
sijn Heer.

Het geen wy hier voorstellen , geeft sulck een wonderlijcke dood niet , als wel een ongewoone oorfaeck daer toe : Een Bassa van den Grooten Heer in Syrie , had sijn dochter uyt-getrouwt. Hy dese voor haer vertreck een aenzienlijcke vereeringh willende zien , besloot een jonge schoone blancke wel-gemaecte slaef , die hy had , te laten ontmannen , en die sijn dochter tot een Kamerlingh mede te geven , dewijl de foodanige in seer grooter waerde gehouden worden. Dese slaef kennisse van dit besluyt van sijn Heer gekregen hebbende , besloot hem daer in voor te komen , willende liever sijn leven verliezen , als dese smaet , en dit gevaer uyt te staen , en nam voor sijn Heer het leven te benemen. Hier toe nam hy de gelegentheyd waer ; hy ziende sijn Heer op den tweeden dag van de Bruyloft vermoeyt van danssen , en andere oefeningen , diemen dien dagh gedaen had , overladden van den dranck , en overvallen van den slaep , op sijn bedde leggen , gaet na hem toe , en geeft hem met een mes verscheyde steecken in den keel , de Bassa begoft wel op het eerste aentasten om hulp te roepen , maer hy gingh soo haestigh met sijn werck voort , dat hy hem af gemaect had , al-eer het volck binnen quam ; maer dese andere dienaren , ziende het werck dat dese slave aen-gericht had , sloegen de handen aen hun houwers , en hieuwen hem in duylent stucken.

Guido

Guido Hartogh van Urbino , by wiens leven en in wiens hof , de grootste verftanden van Europa gebloeyt hebben , die foo geluckigh was in een wijfe Vrouw , uyt het huys van de Colonnen , en een voortreffelijcke bloet verwantschap , konde zich van de uyerfter ramp van het ongeval niet bevrijden. Een Venetiaen , een mensch uyt de geringhste voortgekomen , dede hem de dood. Dese boofsvicht misgunnende de voorfpoet van defen Prins , dede hem aen biedingh van een fchoone Teyl of Nagel-bloem , die de fchelm vergifticht had , daer hy van gestorven is.

11.
Guido
Hartogh
van Urbi-
no verge-
ven.

Een groote Mevrouw uyt Guienne , (wiens naem en ftaet ons niet geoorloft is (seght mijn Schrijver) te melden) komt tot Parijs , begeerig , gelijk die van hun kunne gemeenlijk zijn , in het hof te verfchijnen , en aldaer haer gaven te vertoonen. Sy had aldaer niet langh verkeert , of een jongh Heer wierdt geweldigh op haer verliest. Dese dwafe minnaer , om tot het genot van dese fchoonheyt te geraecken , vervolghde dese Mevrouw met alle mogelijcke min-yver , bedenckende en in het werck ftellende al de middelen , die hy konde ; maer al fijn fchoone woorden , en al fijn welspreekentheden , hadden geen vat op dese verftaelde borft. Hy cyndelijck verdrietigh in fijn slecht gevolgh , laet zich door een jongh leerlingh in de koppel-konft raden , om dese trotfe fchoonheyt , een gewicht van drie vierendeel loots , Cantharides of Spaensche vliege , onder haer groene erweten en pottagie te doen mengen. Hy dan koopt voor drie kroonen van dese poeder , by een Apotheecker , en door middel van haren kock , dien hy met gelt gewonnen had , doet de Mevrouw dese kockagie op diffchen , die de felve in nemende , binnen drie uren een lijck was. Voor haer dood had fy de vreemfte toe-vallen van de werelt , als een fchrickelijcken brandt , en *Exulceratie* in de nieren en blaes , verfelt met een geduerige drift , om water te maecken. Haer lichaem wiert na haer dood geopent , en men vand haer nieren , haer blaes en haer lijf-moeder gantsch fwart , en gefchelt. Diergelijcke is een fnol gebeurt , die van dit poeder in haer blancketsfel gemenght had.

12.
Een grote
Vrouw uyt
Guienne.

Tourtoure geeft ons hier een Voorbeelt , van een kloeckmoedig Fransman , wiens ftantvastigheyt boven allen verwonderlijk is. Als Morat Rais , vermaert Zee rover , de Italiaensche Zeen fchuymde en doorftroopte , heeft hy onder andere prijfen , tuffchen de Eylanden van Monte Christo , en Pianofa een Frans fchip genomen , in het welcke onder andere een Provenciaels Edelman was , de Heer van Tourtoure genoemt , beneffens fijn zoon , een jongelingh van omtrent de twaelf of derthien jaren , die feer wel gemaect was. De Rover dit fchip plonderende , leyde dit kint aen

13.
Tourto-
re.

een

een kant , en bracht het selve door veel schoone woorden soo verre , dat het toestondt een Musulman en verloochende te worden. De arme Vader , door de aldergrootste droefheyd hier door aen het harte geraeckt , laet zich door geweld van wanhoop vervoeren , en werpt zich als ontsint , op den eersten Turck die hem ontmoete , en dood hem met een mes , dat hy by zich had , en zou sijn woede vervolgt hebben , indien hy door de menigte der Rovers , niet verhindert was geworden , die hem met slagen ter neder hielpen. Morat hier ten hoogsten over verbittert , komt hier op aen het Eylandt Monte Christo te lande , alwaer hy desen Edelman levende aen een spit , met een langhtaem vyer dede braden , met fulcke onverdraeghlycke pijnen , als men bedencken kan. Wanneer de Grootte Hartogh van Toscanen sijn macht op den Turck uyt-sandt , heeft de Generael van de selve , by geval aen dat Eylandt komende , op den hoeck van een rotsteen , het ellendige overschot , en half gebrande beenderen , met het spit en het uyt gebluschte vyer gevonden ; Waerlijck een schouw-spel dat een metale ziel tot medelijden zou kunnen verfoecken.

14.
Andreas
Magi.

Geduerende de beroerten in het gebiedt van Transsylvanie of Zevenbergen , quam Andreas Magi , die zich door sijn dapperheyt van een geringh persoon , tot groot aenzien aen het Hongarische hof verheven sagh , met sijn troepen Battory , Prins van Zevenbergen , die met sijn Heyr ontrent Croustadt stondt , te hulp , alwaer hem de Vorst , tot sijn wellekomst in sijn Tent onthaelde. Het gemeenespreeck-woort in Hongaryen is , dat het geen goet Hongaer is , die niet driemael des daeghs droncken is , gelijk Magi door het veel drincken , oock de hoogte kreegh. Naer de mael-tijdt klommen sy te paert , en reden buyten het Leger. Battory verfocht Magi eens een ren met hem te doen , het welke Magi die zich selven kende , weygerde. Battory hier door vergramt , gaf hen daer over veel bitse woorden : Maer Magi die loos was , antwoorde hem buyten spoors , als een droncken mensch , waer over hem Battory met sijn strijhamer drie slagen op het hooft gaf , die den armen Magi dood onder sijn paert deden vallen.

15.
Prins
Philips
van
Orangie.

De Prins Philips van Orangie , broeder van onse dapperste Velt-heeren en voorstanders , Maurits en Frederick Hendrick , komende van Breda tot Brussel , bevand sich door de reyse soodanigh vermoeyt , dat hy daer sieck van te bedde viel. Sijn genees-meester ordonneerde hem een Clysteer , dewelcke toe-gemaect zijnde , soo wilde sijn Apotheker een ervaren man , die zetten ; maer een van de kamer-dienaers , een wondheelder van konst , wilde met kracht het werck doen. Hy dan nam de

Syrin-

Syringe, en stack de selve soo onbeschoft in het lichaem van den Prins, dat de Genees-meester, die sulcks aensagh daer over uyt riep, ô dien onbesuysde sal mijn Heer vermoorden, en inder daet de Prins bevoelde sich foodanigh mishandelt, dat hy wel merckte dat hem dien Clysteer de dood sou doen. Sijn Artz verborgh hem oock de waerheydt niet, gelijk hy het oock bestierf. De Grave Maurits, de Mars van sijn tijdt, erfde sijn staet en besittingen.

Boitel.

Hendrick Julius Hartogh van Brunswijck, zijnde genoodicht op een maeltijdt, die de Heer van Slavote, aen eenige grooten in des Keyfers Lusthof gaf, vermacekte sich soo seer in sterck te drincken, tot aen den middernacht, dat hy door een geweldigen buyck pijn, daer door aengetaft wierdt, daer een geweldigh braecken by quam. Dit dede hem sijn affscheydt van het geselschap nemen, gaende rulten tot aen den volgenden dagh. Wanneer hy ontwaeckende een groote pijn in de leden, met een koorts verselt, gevoelde. Sijn Geneesmeester oordeelde datmen hem most bloedt-laten, eer hy eenige suyveringh of purgatie in-nam. De Hartogh stontd het wel toe, maer om niet te purgeren, (konnende geen drancken in-krijgen) verwierp hy de latingh oock, en valt daer op aen sijn gewoone wijze van drincken, en uyt te gaen, het welcke hem eyndelijck plat te bedde wierp. Hy aldus zijnde, wilde noch konde eenige hulp-middelen gebruycken, als alleen wijn en bier, in welcke oeffeninge hy drie of vier dagen daer na sijn leven eyndigende, gelijk hem sijn Genees-meester voorseghd had. Sulck een heerlijke dood had onlanghs een Engelsch Gesant, by den Koninck van Deenmarcken.

Dese dood is oock zeltzaam om sijn oorfaeck. Durant een braef dichter, was in groot aenzien in het hof van Vranckrijck, en selfs van den Koninck Louis, met een jaerlijcks onderhoudt begifticht: Dese liet zich of door spijt of bitsicheyt, (gelijk mede een ander Schrijver, aen het hof van de Koninginne Christina van Sweden) soo vervoeren, dat hy sonder acht te nemen op de goetheyt, die hem den Koninck en sijn gantsche hof bewees, aen-vingh een snood Satyr of schimp-dicht, tot na-deel van sijn Majesteit de Liparographia, of beschrijvinge van de Louvre genoemt, uyt te geven. Sijn snoode quaet-aerdigheyt wierdt eyndelijck ontdeckt, en sijn eygene handtschriften quamen te voorschijn, waer door hy over-tuyght zijnde, over gequetste Majesteit verwesen wierdt, om op de Greve levendigh gerabraeckt te worden. Hy stierf stantvastigh genoegh, en badt

den Koninck vergiffenis van zijn misdaet. Twee Jonge Italiaensche Edellieden gebroeders, die het selve werck in het Italiaensc hadden vertaelt, wierden oock, de eene gerabraeckt en de andere gehangen. Dese geschiedenis is een leer-stuck voor de quaetaerdige zifters, die soo dartzelick met het hooge gesagh van Vorsten, en groote Heeren speelen, daer de Franschen binnen Parijs en elders voornamentlijck, en oock eenige van onse bastaert Hollanderen een lichte hand van hebben, die mede wel wat souden waerdich zijn, indiense hun loon naer verdiensten mochten erlangen. Immers de penne is als de tonge, een edel werck-tuygh, doch dat by misbruyck een groot en onverbeterlijck quaet kan te wege brengen.

Maer dewijl wy hier van Poëten en Dichters spreecken, moeten wy een sprongh te rugge doen, om eenige van dat slaggh van volck, sulcke immers als zich niet schryven en diergelijcke moeyen, by dese rey te brengen. Het schijnt waerlijck dat die slaggh van Wijfelingen, gemeenelijck op sinte Galpaers nacht, drie dagen voor het geluck, of om met beter fatzoen te spreecken, *Quarto Luna* ter vierder Maen-tijdt geboren zijn, soo arm soo suckelende, en soo rampspoedigh zijn: Wy hebben daer elders wat van gesongen, en daer willen wy het by laten. Nu brengen wy dit by.

18. De Dichter Æschilus, op den welcken Griecken soo veel te roemen heeft, vermaecte zich seer in Bosschen, Velden, en eenfame plaetsen, Wondere dood van Æschilus
 19. Van Empedocles,
 20. gelijk sulck een af-gesondertheydt dese verstanden seer wel past, voornamentlijck wierdt hy in zijn ouderdom seer eenzaam, en geduerigh in gedachten. Men sagh hem menighmael zitten op een hoeck lands, met zijn vinger in zijn mont, en bloot van hoeft, dat hem heel kael was, wel diep in revery. Op seeckeren tijdt op een hooge plaets geklommen zijnde, om een Landtschap daer hy een beschrijving van maecten moest, te overzien, gebeurde hem het gene volght, en dat het laetste dat hem te gebeuren stondt. Een Arent vloog door de lucht, hebbende een Schild-padde in zijn klauwen; dese Vogel ziende het blancke kale hoeft van der Dichter, geloofden dat het een steen was, liet derhalven de Schild-padde vallen, op dat die daer op sich verpletteren, en hy het aes genierter mocht. Dese val van den Schild padde, met zijn stael harde schilt, troden armen Æschilus foodanigh, dat hem de pan daer van borste, en hy dood ter aerden viel.

Maer of hier een Filosooph en Wijfelingh, door meerder dolheyt al eenigh Dichter kan aengestoocken worden, geve ick te bedencken. Empedocles voortreffelijck Wijfelingh, groot Naturalist en verstandigh wil-

wil-konstenaer , volgens de getuygenis van sijn schriften , begaf zich uyt sijn Vaderlijke Stad op Sicilie , en beklimmende den Bergh Æthna , soo als hy stondt te branden , werpt sich in koenen moede , van boven neder in het vuyrige hól , latende een van sijn muylen of pan-toslen aen de kant van het vack staen , (andere seggen , dat de vlamme die weder uyt-geworpen had) stervende alzoó als een dwaes die als een wijs man geleest had. Men wil dat hy dit zou gedaen hebben , om te doen geloven , dat hy als een tweeden Ganymedes ten hemel op-genomen , of anders als yets Goddelijcks verdweenen was.

Een derde Letterman komt hier voor , en dat is Draco de beroemde , doch gestrengte Wet-gever van Athenen , wiens wetten soo hard en yin-^{20:} Van Drs: nigh waren , datmen voor een gemeen spreek-woort (immers de redenaer ^{co.} Demades) seyde : Datse niet met inct , maer met bloet geschreven waren ; men noemt (in Vranckrijk voornamentlijk) de strenge rechters Draconisten. Dese zijnde op een tijdt in de schouw-plaets , in de Stad Ægina , wierdt door een op-loop en beroerte van het volck , dat op hem viel , verstickt. Na sijn dood hebben die van Athenen , sijne wetten vernieticht ; en sijn strenge tucht uyt de tafelen , die daer in gegraveert waren , uyt-gewischt.

Maer vreemder was de dood van Polexander , Elieensch Edelling , ster-^{21:} Vreemde vende in volle wraeck , en dat van een vyand die zich niet konde wreec-^{dood van} ken. Hy droegh een doodelijcken haet op en tegens Theagenes , jae de ^{Polexan-} dood van sijn vyand , konde zelfs sijne bitterheyt niet versoeten. Hy had ^{der.} sich wel op het doode lichaem van desen vyand gewroocken , van wiens graf hy het scheel sou hebben op-gelicht , indien door vreesse van gerechtige straffe , sulcx niet gelaten had. Hy aldus op het doode lijk sijn bitterheydt niet konnende oeffenen , storte sijn gramschap op sijn beeldt uyt , dat ergens openbaerlijck op-gerecht stondt ; hy by de nacht by het zelve komende , vanght aen als ontsint het kopere beelt te geesselen , te slaen , en te stooten ; maer dit ick weet niet door wat losheyt , of onbesorgtheyt , valt en stort desen armen Geesselaer , op het lijfte pletteren. Dese dwaefheyt en wraecke , wierdt door sulcke twee andere gevolght. De kinderen van Polexander , hebben na sijn dood tegens het beelt actie en eysch ingestelt , het welcke uyt kracht van Vonnis , in de Zee geworpen wierdt. Dit wordt aldus van *Pausanias* , in sijn *Eliaces* verhaelt.

Niet verre van de Stad Grignon in Oostenrijk , heeft den Donauw ^{22:} Van Bru- een seer geweldigen loop , dwars door eenige rotsen , waer door men sijn ^{no , Bis-} gedruys en ruyschen , al seer verre hooren kan. De Schepen die dese door- ^{schop van} tocht bevaren , zijn in groot gevaer van Schip-breuck te lijden. De Key- ^{Weisburg}

fer Hendrick de derde , quam op sekeren tijd door dese engte gevaren , met sijnen Neef Bruno , den Bisschop van Wilsburgh , daer hy oock in geen kleyn gevaer van sijn leven was.

Onder dit varen vertoonde zich op de punt van een steenrots de Duyvel , hebbende de gedaente van een Moor , die met een heesche stem dese woorden voort-bracht : *Hou Bisschop Bruno , ick bende Duyvel , en gy hoort my toe , gy sult gewisselijck my niet ontgaen , gy sult my haest wederom sien.* Ten eynde van dese woorden , verdween dit gespuys. Maer hoort het gevolg van dese voorseggingh.

De Keyser te lande geraeckt zijnde , reyfde met sijn gevolg naer een dorp Bottenburgh genoemt , het welcke een groote Mevrouw Richilde genoemt , toe-quam. Dese ontfingh den Keyser met alle mooglijke beleeftheydt. Terwijl de mael-tijdt vervaerdicht wiert , stondt de Keyser en prate met een Heer Aleman genoemt , die Stads-vooght van Ebersburgh was , wanneer de folderinge van de kamer , op de welcke sy waren , onder hunne voeten in-viel. De Keyser viel in een groote back met water , die tot de baden diende , sonder eenighsints beschadicht te zijn ; maer Richilde , Aleman en den Bisschop Bruno , vielen op de kant van een yfere ketel , en beseerden zich soodanigh , dat sy een weynigh tijds daer naer stierven.

23.
Van den
Grave
Roeland.

De vermaerde *Ariosto* , heeft een groot en heerlijk stuck Rijn-werck , van Roelandt of Orlando , als sy in hun tael hem noemen , geschreven. En of wel veel dingen , ja de meeste daer in Poëtische versieringen zijn , soo is het echter seecker , dat dese Roelandt niet alleen *In rerum Natura* , in de werelt zy geweest ; maer dat oock sijn kloeckheydt en mannelijcke daden , in de geschichten bekent staen , en dat sijn eynde wonderlijck zy geweest , zijnde gedood door een vyand sonder handen , gelijk wy hooren zullen. Dese Roelandt Grave van Blaye , zoon van Milon Hartogh van Angers , en Neve van den Koninck Carel de Groote , was Generael van de Fransche troepen , die tot het weder veroveren van Spangie , tegens Aigolandt , hoofft van de Sarasijnsche Koningen in dat rijk , gesonden wierden.

Neder- laegh der Christenē in Ronce val.
Ganelon een groot Heer in het hof van Vranckrijck , toonde in dese treffelijcke actie en ontmoetinge , een snoodheydt die alle snoodheden te boven gaet , dewijl hy zich tot voordeel der ongelovigen , van de selve met gelt liet om koopen , om sijn Vaderlandt te verraden , en een groot gedeelte van den Franschen Adel tot hun dood te brengen. Het was in het dal van Ronceval , daer de Sarasijnen de Christenen dit treffelijck Heyr

loe-

floegen, en daer de alder-geachtste Pairs van Vranckrijck sneuvelden, en dat door verradery van desen scheln.

Roelandt, na dat hy alles gedaen hadt, dat van een helt der helden konde verwacht worden, en het lichaem vol wonden met zich dragende, wierdt met sulck een dorst aen-getaft, dat hy, geen laeffenis konnende vinden, daer door versmacht is. Elders is meer van hem gesproocken.

Turckyen, het welcke niet anders gewoon is voort te brengen, als woeste en barbarische zielen, toonde een wonder in Mariana, van Constantinopolen geboren. Dominico Silvia, Hartogh van Venetien, had haer in goeden Oorlogh, en als goeden buyt op de Zee veroverd, soo als hy met eenige Galeyen een uyt-tocht op de Adriatische Zee-boesem dede, en tot sijn Vrouw om haer schoonheyt getrouwt. Sy eyndelijck aldus Hartoginne van Venetien geworden zijnde, toonde zich wel hondert mael delicateser en vieser als de Venus van Cyprus. Sy raecte noyt eenige spijs met haer vingerenaen, maer alleen met goude vorcxkens. Haer kamer was als het Paradijs van Mahomet, en gaf een reuck van alderhande reuck-werck, dat het selfs te veel was, voor die daer in quamen. Haer ydelheyt groeyde selfs wel soo hoogh, dat sy met den Keyser Heliogabalus, wel een boutje van den vogel Phœnix zou hebben willen kluyven. Maer besiet men eens wat van de wereltsche schoonheden, en pomperyen is; al haer schoonheydt veranderde binnen korten tijdt, soo als sy begoft oud te worden, in de grootste mismaecktheydt van de geheele wereldt, en al haer perfuum en reuck-werck in stanck, haer lichaem wiert met een oneyndige menichste van Cancreuse sweeren aengetaft, die haer van langer handt verteerden en op-aten. Sy was niet te genaecken als met de grootste walginge, en af-keer van de geheele wreelt. Sy, eylaes! bekende nu wel haer dwaesheden, en erkende dat dit van een gerechtige Godt voort quam, maer het was te laet, sy mocht haer ziele in staet stellen; Maer met het lichaem was het uyt.

24.
Van Mariana.

Sy dede voor haer sterven, noch een seer schoone vertooningh aen haer dochter, die sy by Dominico gewonnen had, seggende haer dese woorden tot een lesse toe: *Mijn dochter zijt wijs in u doen, en volgh de voetstap-pen van uw moeder niet na, sy zijn al te ydel en vorderstlyck; ick erkenne tegenwoordigh hun onbillyckheyt, maer het is te laet, daer is niets voor te doen. Gedenckt aen haer die u moeder geweest is; maer verliest vry de gedachtenis van haer ongevallen. Vaert wel, laet niet u lichaem slavinne van de Natuure, sich verheffen tegens uw ziele, haer Princeffe.* Met dese woorden eyndigde sy haer leven, ontbindende sich van dit lichaem, dat sy selve soogelief-

lief-kooft en als aen-gebeden had. De Venetianen beklaegden haer dood seer, om dat sy een ongemeen verstandt, (hoewel vol laetdunckentheyd) had, en het welcke bequaem was, om yets groots aen te vangen; indien haer het geluck soo wel had willen dienen, als sy de werelt gedient had.

Leander Beschryvingh van Italien.

Het Veerthiende H O O F T - S T U C K.

Snoode Moordadigheden.

1.
Moorder
tot winf-
heim.

Ot Winfheim een seecker Moorder, die eenige moorderyen had begaen, selfs eenige swangere Vrouwen den buyck opgesneden had, op het aen-komen van het Paesch-feest, drie kalfs-hoofden uyt de Vleesch-halle naer huys dragende, schein voor yeder die hem sagen, soo veel menschen hoofden geladen te hebben. De saeck wordt den Raed aen-gebracht, en terstondt worden gerechts-dienaers gesonden, die den boofwicht gevangen hebben genomen. Hy in het Raet-huys gebracht, wordt ondervraeght, waer hy die menschen hoofden van daen gehaeldt had? en geeft tot antwoordt, dat hy die in de halle gekocht had. De vleesch-houwer wordt ontboden, en die verklaert hem drie kalfs-hoofden verkocht te hebben. De Raed hier op oordeelt, sulck wonder niet te vergeefs te zijn, en belaft daer op den moorder in de gevangenis te werpen, en ter pijniging te brengen, dewelcke terstondt een menichte van moorden beleden heeft, en daer over met de dood na verdiensten gestraft is. De hoofden uyt den sack gehaelt, kregen weder hun oude gedaente.

Honfdorffius.

2.
Reysiger
vermoort

Een Reysiger tot Tubingen, in een herberge drinckende, en met eenige gasten van sijn voorgenomen reys spreekende, seyde onder andere dingen, dat hy den wegh niet wist, om door het naeste bosch te geraecken, en wenschte derhalven een gefelle te mogen hebben, om hem die te toonen. Een moorder daer by sittende, bood sich tot een wegh-wijfer aen, en is met den reysiger op wegh geslagen. Wanneer sy nubeyde

A. H. *[Signature]*

de in het bosch gekomen zijn , heeft de moorder naer buyt haeckende den Reyfiger onverfiens overvallen en gedood ; maer vand in de plaets van een rijcken buyt , niet als een weynigh kleyn gelt by den dooden. Hy dan is met geduerigh fuchten , weder naer de herberge gekeert. Ondertuffchen loopt het gerucht van een dood lichaem , dat in het bosch gevonden was ; de moorder door sijn geduerigh fuchten sijn schult openbarende , wordt daer op gevat , en belijdt eyndelijck de moort gedaente hebben , waer over hy met de dood gestraft is geworden.

De selve.

Seecker borger uyt een Stadt van Duytflandt na Joachims , die , soo om eenige saecken omtrent het bergh-werck te verrichten , als om eenigh gelt te ontfangen , gereyft zijnde , wilde zich weder na het uyt-voeren van sijn saecken , na huys begeven ; en begeert derhalven van sijn broeder , dat hy hem door het naeste bosch wilde vergefelschappen , dewijl de eenfaemheynt door soo een nare plaets hem te verdrietigh viel , het welke de broeder gaerne toestondt. Wanneer sy nu in het bosch gekomen waren , verfoeckt de laetste van den eersten , dat hy hem tien Joachimer (een seecker stuck gelts) wilde leenen ; maer de ander antwoort , dat hy hem daer in niet te wille konde zijn , dewijl hy met die penningen die hy by zich hadde , belofte van betalinge , aen seeckere schult-heeren gedaen had. De andere broeder dese weygeringe bekomen hebbende , treed een weynigh te rugge , en schiet daer op sijn broeder met sijn roer een kogel door het lijf , dat hy dood onder de voet viel , en hebbende hem voorts alles af-genomen dat hy hadde , keert daer mede naer huys. Des anderen daeghs wordt de Overigheyt van sijn plaets gebootschapt , dat'er een vermoort lichaem in het bosch gevonden is , dewelcke op eenigh gegront vermoeden , den broeder van den dooden , aen-getaft , die oock terstondt sijn broeder-moort beleden heeft , biddende datmen hem doch terstondt , om van de knagingh van sijn gewisse ontlast te worden , ter straffe wilde vorderen ; gelijk hy oock ten eersten gedood , en met groot berouw , en een goede vermaninge aen de aenschouwers gestorven is.

3.
Broeder
moort.

Theat. Histor.

In een voorname Stad van Duytflandt , wierdt seecker jonge dochter , van een jonghman , die een Kleermaker was , ter Bruyloft geleydt. Wanneer dese deerne nu weder te huys wilde gaen , was die gene die haer geleydt hadde , juyft niet by der handt ; waer over een Student of scholier het

4.
Vreyer
vermoort

het goede best dede , en de dochter naer huys leydt. Een weynigh daer na komt de kleermaker weder te voorschijn , dewelcke vernemende dat de Vryfter van een ander te huys gebrocht was , zich daer door meende bedicht te zijn , en daer over naer het huys van de dochtergingh , en verbergende de bitterheyt van sijn gemoedt , den scholier vriendelijck uyt de de roepen , dewelcke niets quaets vermoedende , sonder geweer te voorschijn komt , maer terstondt van den andere met sijn degen dood gestooken wordt. De Vader van desen leerlingh , hoorende de dood van sijn eenigen zoon , sterft drie dagen daer na van enckel hart-zeer , en wordt in het selfde graf met sijn zoon begraven : De Moeder van den Kleermaker , is mede van droefheyt over haers zoons ongeval gestorven. Maer de moorder selve , in wanhoop vervallende , heeft zich selven in de Rivier geworpen , en verdroncken. Soo veel jammersbaerde een enckel ongenoegen.

Hon/dorfius.

5.
Schuld-
heer ver-
moort.

Tot Antwerpen heeft een seecker rijck Koopman , een schult-heer dewelcke hy eenigh gelt schuldigh was , in sijn huys genoodicht , en aldaer heymelijck , na dat hy hem eerst een quijschelding af geparft had , omgebracht. De Overigheyt , wanneer dese persoon vermist wiert , heeft door de geheele Stad huys soeckingh laten doen. De moorder door be-nantheuyt van sijn gewisfe gedreven , graeft het lichaem weder op , van daer hy het begraven had , vreesende dat de op-geworpene aerde hen beklappen mocht , en werpt het in een na by staende put. Een oude vrouw in de buert het selfde by geval gezien hebbende , geeft het de Overigheyt te kennen , dewelcke door de Gerechts-dienaren na het lichaem doet soecken , het welcke gevonden zijnde , wordt de moorder daer op aen-getaft , en in de selve stoel , in de welcke hy den anderen vermoort had , op het midden van de marckt onthalt.

Diergelijck Voorbeelt heeftmen in Simon Turck , en Hieronimus Deodati , van de welcke de laetste van den eersten , om een Meesterfche vermoort is : Maer het selfde genoegh bekent zijnde , gaen wy hier voor-by ; als mede de snoode Haegsche moort , aen den Juwelier van Wely , door twee Hovelingen van Prins Maurits begaen , die noch by veelen in goeder geheugenisis.

6.
Schric-
kelijcke
moort.

In voorige jaren is geschiet , dat een Edelman van groote middelen , niet verre van Augsburgh woonende , een jongen Moor in sijn dienst opvoede. Wanneer den Edelman by geval eens van huys was , is die Barbaer

baer by nacht opgestaen , en heeft sijn Vrouw met al het huys-gefin , be- van een
 halven een jongh dochterken , vermoort. De Heer des anderen daeghs Moor.
 weder te huys komende , vint buyten gewoonte , het huys aen alle kanten
 geslooten , en siet den Moor met een wreet gelaet , op den top van het
 huys , dewelcke hem , in dese woorden aen-gesproocken heeft : *Gy weet
 wel , wreet mensch als gy zijt , hoe gymy noch onlanghs , buyten mijn schult gehan-
 delt hebt , dat heb ick tot nu toe op-gekropt , en nu eyndelijck gewroocken : Siet
 daer een deel van uw Vrouws dood lichaem , die ick met uw gantsche gefinde gedood
 hebbe , behalven dit dochterken , dat ick uw weder sal geven , indien gy belooft
 my niet te sullen misdoen.* De Vader ten alderuytersten ontstelt , belooft den
 Moorder wat hy begeerde : Maer de Barbaer werpt evenwel het kint door
 een veynster voor des Vaders voeten , met dese woorden : *Ick weet wel
 dat gymy uw beloften niet houden sult , ick sal oock sterven ;* en daer mede heeft
 hy zich mede van boven neder geworpen. Dese saeck is aldus door *Da-
 mianus Knewel* , Secretaris van den Grave van Hanau , aen Philips Grave
 van Nassou verhaelt.

Lonicerus in Decal.

Tot Weenen in Oostenrijck , een seecker backers knecht , wetende dat 7.
 sijn meester veel gelts by zich hadde , veynst zich te vertrecken ; maer Moort
 eenige dagen verlopen zijnde , komt weder by nacht in het huys van den van een
 backer , door een toe-gangh die hy wist , en maeckende eenigh gerucht , dienaer.
 heeft voor eerst den knecht , die ten eersten voor den dagh quam , en
 daer na mede de dienst-maeght , om-gebracht. Daer op valt hy in de
 slaep-kamer van sijn meester , en brengt hem beneffens sijn yronw om den
 hals , hier mede noch niet te vreden , doet het selfde met een kleyne doch-
 ter , niet tegenstaende het selve hem toe-riep : *O Paulus dood myniet , ick
 sal u al mijn poppen goet geven.* Daer op kisten en kasten geopent hebbende ,
 neemt het gelt en wat hem diende wegh , en begeeft zich naer Regens-
 burgh. Wanneer nu de bueren van den backer , des anderen daeghs met
 verwonderingh sagen , dat sijn duer gesloten bleef , wordt sulcx de Ove-
 richeydt aengedient , die last gaf de duer op te breecken , het welcke ge-
 schiedende , heeft men aldaer dat jammerlijck schouw-spel gezien. Als
 daer na , ick weet niet door wat middel , bekend wiert , dat de Moor-
 der na Regensburgh gevluucht was , heeft den Raed hem volck achter aen
 gefonden , die den schelm betrapt , en tot Weenen gebracht hebben , al-
 waer hy aen een pael gestoocken , en over sijn grouwelijcke moorderyen
 gestraft is. Men wil dat hy onder sijn pijnigingen sou bekend hebben , dat
 S f hem

hem meer wroeghde , als het roepen van het kint , dat hem haer poppen goet voor haer leven wilde geven.

8.
Wreed
moorder.

In seecker dorp by Lipsich , Colgarten genoemt , had mede een moorder , Man , Vrouw en kinderen om-gebracht , en zich met eenigh geldt wech gemaect. Maer als hy daer na gevangen , en na verdiensten gestraft wiert , heeft hy onder andere omstandigheden beleden , dat hy sonder spijs of dranck , geheele drie dagen onder een trap gelegen had , om sijn slaghe waer te nemen , dat hy in groote twijfelmoedigheyt zijnde , gelijk als een stille stem gehoord had , die hem tot het werck had aengeport , en waer door hy het stuck terstondt had begonnen.

9.
Kinder-
moort.

Tot Straubingen was een Weduwe , die door een seecker scholier bezwangert was , als dese verlostte , en het kint om gedoopt te worden , in de kerck dede brengen , konde de Parochien van de plaets niet bewogen worden , om het kint te doopen , ten ware de Vader daer van geopenbaert wierdt. Dewijl de selve nu niet te voorschijn quam , moest het kint ongedoopt weder heen gaen , en wierdt de moeder weder te huys gebracht , dewelcke daer over soo wanhoopigh ontsint wierdt , dat sy het kint eerst gedood , en vorder zich selven aen een strop verhangen heeft. De Student , vader van het kint , het treurig ongeval van moeder en kint verstaende , heeft zich selven met sijn swaert door-steecken. De Parochiaen al dese ongevallen hoorende , en zich selven de oorfaeck van alles erkennende , valt daer over oock in wanhoop , en verhanght zich selven mede.

10.
Wanhopi
ge moort

Een kint in seecker plaets van Duytslandt , een mes in sijn handt hebbende , komt daer mede te vallen , en quetst zich soodanigh , dat het daer van stierf. De Vader te huys komende , wordt daer over soo ontsinnigh dat hy de moeder om den hals brenghet , en voorts tot wanhoop vervallende , zich selven mede het leven beneemt.

11.
Wanhopi
ge kinde-
ren , en
eygen
moort.

Een Vrouwe noch volkomen in jaren , haer man verlooren hebbende , en niet wetende hoe haer kleyne kinderen den kost voor te winnen , wiert gedwongen by de deure haer spijs en voetsel te soecken ; maer als het hier door mede soberlijck omquam , en sy ondertusschen gedwongen wiert veel smadelijcke woorden op te kroppen , en te hooren dat sy jong en sterck was , en het haer beter paste te arbeyden als te bedelen , valt sy , aen het hart door dese bitterheden geraeckt , in wanhoop , en weder te huys gekomer zijnde , na dat sy een wijl wel bitterlijck geschreyt had , spreeckt haer kinderen aen : *Gaen wy (seght sy) mijn kinderen , en werpen ons te saemen in de Rivier , dewyl wy niets hebben om van te leven.* De kinderen antwoorden , sy zullen haer moeder volgen waer sy gaet. Sy dan nemende een van haer kinderen

deren op de schouwer , en den ander aen de handt , gaet soo inet hen ter Stad uyt , werpt den eenen voor , den anderen na , in de Elbe , en springht daer nae selve daer ih.

Honsdorffius.

Eenige jaren geleden , komt een Boer , hebbende eenige Hanen vederen op den hoedt , een Edelman te gemoedt. De Joncker seght tegen den Boer , dat hy hem die Hanen-vederen geven zal. Seer gaerne Heer broeder seydt den Boer , en krijghtse met eenen van sijn hoedt af. Maer den Edelman vergramt om dat hem den Boer broeder genoemt had , treckt sijn pistool en schiet den Huysman door de kop. 12.
Moort
uyt trots-
heydt.

Wy hebben elders van eenige wrede handelingen , oock van geweld de Natuur aengedaen , gesproocken , tot dese beyde op-schriften behoort dit korte voorbeelt , dat wy hier by voegen. Seecker Hartogh , wiens naem verswegen wordt , heeft sijn broeder aldus gedood , boven op sijn Slot , heeft hy hem in een getralyde ysere koye geslooten , en aldaer sonder spijs of dranck , negen dagen langh , tot aen sijn dood , onder een schrickelijck geroepen gejammer gehouden. 13.
Vorsten
broeder-
moort.

Yemandt heeft in het Hartoghdom van Wittenbergh , eenigegasten die hy genoodicht had , een Varckens hoest , dat van een dollen hond gebeten was , voor-geset , van het welcke alsse alle geproeft hadden , zijse terstondt in de dolligheydt gevallen , en hebben malkanderen als woeden- de honden verscheurt. 14.
Moort
uyt dollig-
heydt.

Job Fincel.

In de voorige Eeuw , is niet verre van Munster in Westphalen , die grouwelijck stuck-wercks uytgevoert. Een Vrouw op het uysterste zwanger , is in haer naeste dorp gegaen , om hare sonden te Biechten , en na de Roomsche wijze het Sacrament te ontfangen. Onder het biechten , heeft sy haer snooden Biecht-vader te kennen gegeven , dat sy een beurs met gelt gevonden had , en versoect hem derhalven van den Predick-stoel te willen af-kondigen , dat foodanigh een buydel by haer gevonden was , op dat die den rechten eygenaer weder gegeven mocht werden. De Priester hier op seght tegen de vrouwe , dit was haer als een Goddelijck geschenck toegevallen , sy zou die vry voor zich behouden , en het ware niet noodigh sulcx af te kondigen : Waer op de Vrouwe den buydel by zich gehouden heeft. Sy willende weder naer huys gaen , was genootzaeckt haren wech , door een bosch te nemen , en in het selfde komende , overviel haer 15.
Grouwe-
lijcke
moort vā
een Prie-
ster begaē

den arbeeydt. Sy dan set zich in groote benauwtheyt neder , en leght de beurs onder zich. Ondertuffchen een Joncker die den buydel verlooren had , komt daer op een paert sterck aen-rijden , en vraeght de Vrouwe , of sy oock een beurs gevonden had ? Sy goedertierentlijck bidt den Edelman , dat hy haer uyt her naeste dorp , eenige Vrouwen wilde halen , en verseeckert hem , dat hem sijn beurs herstelt sou worden. De Joncker begeeft zich haestigh op wech , om eenige Vrouwen by der handt te krijgen ; ondertuffchen komt die goddeloose Priester , die met een duyvelsche boosheit , dese benauwde vrouwe om het leven brenght , en haer het hoofd af-gesneden hebbende , neemt den buydel wegh , en gaet daer mede heen. Den Edelman nu met eenige vrouwen weder te rugge komende , siet dit jammerlijck schouw-spel. Dewijl nu alles met sneeuw overdeekt lagh , volghy hy de voet-stappen van den moorder na , en achterhaelt hem , ontneemt hem de beurs , bint hem aen de staert van sijn paert , sleept hem in het naeste dorp , en geeft hem de Overigheyt aldaer in handen. Het vonnis dan is over hem gevelt , dat hy in den heeten oly sou gesoden worden , het welcke op den twintighsten van Januarij uyt-gevoert is.

Lonicerus in decal.

16. Een overdadigh boos mensch , heeft in het dorp Frauwensteyn , onder Boose on- het gebied van den Bisschop van Mentz gelegen , als op den Sondagh , tuchtige die *Vocem Incunditatis* genoemd wort , een groote menichte jonghmans en moort, dochters , onder den kinderen boom , by een gekomen waren , een meysken dat noch geen vijf jaren oud was , met schoone woorden en beloften in een stal , dicht by de kerck staende , gelockt , en sijn vervloecte lust , met het kint gefocht uyt te voeren : maer dewijl hy met de tedere deerne sijn oogh-wit niet konde bereycken , heeft hy haer met een mes de stroot afgesneden , en noch vijf doodelijcke wonden , daer en boven gegeven. Daer na spalckt hy het bloedeloose lichaem van een , en verwydert met een mes de natuurlijcke deelen , en versadicht aldus sijn grouwelijcke en duyvelsche lust , met een dood lichaem. Daer na sijn swaert treckende , snijdt hy het lichaem in vijfthien deelen , soo datmen nauwelijcks eenigh litrecht bekennen konde. Terwiji hy nu met het te saemen packen der stukken besich was , komt'er een uyt de Dorp-lieden in de stal , dewelcke bewogen door het schrickelijck werck , dat hy daer voor sijn oogen sagh , den vervloecten moorder wel dapper geslagen hebbende , in handen van het Gerrecht geleverd ; van waer hy gebonden naet Mentz is gevoert , en aldaer met gloeyende tangen van een gescheurt , en op een radt gelegd is.

Job Fincel. 2. Boeck.

In het selve Jaer , heeft een Molenaers knecht tot Wittenbergh , sijn Meester te samen met sijn Vrouw , op het uyerste swanger zijnde , by nacht in hun bedde vermoort , en van lit tot lit van een gesneden. Maer gevangen zijnde , wordt hy buyten de Stad gevoert , en door den beul in vier deelen verdeelt.

^{17.}
Wreede
knechten
moort.

Caspar. Goldwurm.

Tot Isenac heeft een , door groote armoede gedrukt zijnde , en een jonge dochter vryende , sijnen Waert een Weduvenaer zijnde , by nacht vermoort , en het lichaem in de kelder wegh stommelende , al het gelt dat by der handt was , wegh-genomen. Als hy nu daer mede wilde wech vluchten , is hy by een kercxken , by een brugge staende , gekomen ; maer in sijn.gemoedt ontroert zijnde , konde geen voet van daer bewegen , tot dat hy gevangen wiert , en sijn misdact beleden heeft , verklarende dat het hem niet mooglijck was geweest , een voet vorder te vluchten. Hy is daer over met de dood gestraft , en met groot berouw gestorven , verklarende dat hem de Duyvel feer had aen-geweest , om sich te verhangen , maer dat hy sulcx , door Godts onverdiende genade had tegen gestaen.

^{18.}
Moort
uyt ar-
moede.

Lonicerus.

In voorige Eeuwe is de Grave Nicolaus Serini , op de brugge van de sterckte Sigeth , van de Turcken gedood , en sijn hooft den Keyser Maximilianus toegesonden. Dese Grave had voor eenige jaren , tegen trouwen beloften , Catian een Turcksen overste , die hy by sich genodicht en ontfangen had , om-gebracht , en sijn hooft den Keyser Ferdinandus toegesonden , van welcke ontrouwe , hy aldus de straffe gedragen heeft.

^{19.}
Moort tot
vergel-
dinge.

Deselve.

In het 1652 Jaer , istot Venetien op den 9. van Grasinäent , de Nuncius of Pauselijcke Gesant , ter oorfaeck van de groote kostelijckheden , die hy by zich hadde , in seecker huys op den klaren middagh vermoort : Sy die dit stuck hadden uyt-gevoert , hebben hem naeckt uyt-gekleet , en in de gracht Dilla Misericordia geworpen , alwaer hy gevonden en op-genomen zijnde , heeft men bevonden , dat hy drie Stilet-steecken in sijn buyck , en soo veel wonden met een bijl op het hooft ontfangen had. Alsnien naerstigh onderfoeck over dese daedt dede , heeft men bevonden dat een der huys-genoten van den selven Nuncius , aen dit schrickelijcke werck vast was , die beneffens noch een anderen schelm , dit stuck uyt gevoert hebbende ,

^{20.}
Pauselije-
ke Nun-
cius ver-
moort tot
Venetie.

al de Juweelen van den Nuncius meende te packen , en daer mede heen te gaen ; maer de dienaar wierdt gevangen , en op den 29 der selver maent , op de plaets van St. Marco gestraft. Eerst wierdt hem de rechter handt afgehouden , hy daer na met gloyende tangen genepen , geworight en gevierdendeelt ; de andere ontquam het met de vlucht , sonder na den buyt om te sien.

Hollantse Mercurius.

^{21.} Moort door Rey figers be- gaen. In de Maent November , in het zelfde Jaer , hebben zich vier deugnieten in het Vlie , aen seecker Schipper voor Passagiers , en Reyfigers besteldt , om met hem naer Dantzick te varen. Sy brachten een koffer t'scheep , in het welke negen geladene Pistolen , en eenige andere korte roers lagen. De Schipper Jan Jacobsz Jongejan geheeten , steeckt met hen in Zee. Soo als sy in het Katte-gat quamen , meende sy hun werck aldaer aen te vangen ; maer om dat daer te veel Schepen lagen , die hen veranderingh souden hebben kunnen toe-brengen , hebben sy het voor als toen uyt-gestelt. Wanneer sy nu tot Reefkol omtrent 15 mijlen van Dantzick gekomen waren , komt te middernacht , soo als de Schipper de wacht had (zijnde tusschen den 8. en 9. van die maent) een van hun vieren boven , en begeerde datmen hem aen landt zou zetten. De Schipper seyde zulcx onmogelijk te zijn ; de andere treckt daer op een sack Pistool , en zette het den Schipper aen het hoofd , die terwijl de ander af-schoot , treckt sijn hoofd te rugge , en de twee kogels die daer op stonden , vlogen hem ter zijden in den hals , en bleven daer achter in zitten. Ondertusschen schoot een ander den man te roer door het hoofd , dat die dood ter aerden viel , de andere twee die met loosheydt tot dit werck by-gebracht waren , namen een yeder sijn man soo wis niet , om dat sy selve vol schrick waren. Ondertusschen quamen de Boots gesellen op het gerucht , uyt hunne koyen te voorschijn , daer de moorders in 't wilt onderschoten , quetsende den een hier den ander daer , soo dat de matrosen na beneden moesten , dewijl sy geen geweer hadden. Den Stuerman alleen boven blijvende , wierdt tot tweemaal toe , het pistool op de borst gezet , het welke de eerstemaal weygerde , maer voor de tweedemaal van hem met den arm af-geslagen wierdt : Eyndelijck geraeckt hy oock na beneden , maer dewijl dese vier schelmen soo sterck na om- laegh door de luycken schoten , kroopen sy alle voor in het schip , daerse tot den dagh toe bleven : Wanneer sy een schou om hulp voor uyt het schip staecken , om daer door van de andere Schepen by-standt te krijgen , het welke de vier schelmen siende , wierden die daer over seer benaut ; te meer

meer dewijl hen de maets toe-riepen , dat sy , indien de wint begoft op te steecken , alle nootsaeckelijck vergaen moesten , versoeckende dat sy hun geweer wilden neder werpen , doch sy begeerden zulcx niet te doen ; maer evenwel quamen ten laetsten de twee onnosselfte , en gaven hun pistooltjes over , seggende dat sy geen schult hadden , maer van de andere tot zulck bestaen gedwongen waren. De Schipper daer op seyde hen , het ware hen vergeven , men zou hen aen landt zetten. De andere twee ondertusschen , gingen niet als met geweer in de handt en in de sack , over het schip , waer over de Stuerman , die des Schippers zoon was , tegen sijn Vader sprack : *Het gaet soo het wil Vader , wy moeten die twee vogels vast sien te krijgen* : Nu waren sy te onsecker ; sy beslooten dan , hen , als men sou gaen eeten , te overvallen. Als het nutijdt was om te schaffien , wandelde de Stuerman vast gints en weder over het Schip , en seyde tegens de maets die hy te sprecken kon komen : *Als ick aen de back hoeft , soo pas op.* Dit quamen de maets vlijtigh na : Want soo haest was het teecken niet gegeven , of sy vielen terstondt , op die twee die de pistoolen noch by zich hadden , bonden hen de armen en voeten , en trocken de pistoolen uyt hun sacken. De andere twee lieten zich daer na gewilligh binden , en alzoo zijns al te samer op den 12. November na Dantzick gevangen gebracht. Wanneer sy ondervraegt wierden , bekende de aen-leyder van het werck , (een borgers zoon van Dantzick , Jan Koeck genaemt , wiens Vader een Brouwer , en een oud wel-gefelt man tot Dantzick , daer hy van kints-been een grooten deugniet geweest is , nu op sijn slimste , hoewel 22. of 23. jaren oud was,) dat hy , met sijn mede-mackers van meeninge was geweest , het schip af te loopen , de maets op drie na te vermoorden , en die dan te dwingen hen aen landt te zetten , daer sy hen dan mede de rest souden geven , en alzoo met het geldt , bestaende in Ducaten , daerse meest mede voorsien zijn , sich wech te maken. Men heeft binnen den tijdt van vier dagen , hun vonnis op-gemaect , en alle vier zijns tot Dantzick voor het Raed-huys onthooft , en hun hoofden op staecken geset. Het was te droeviger voor de Stad , om dat'er twee borgers kinderen onder waren , de twee andere waren uyt-landers , de eene een Fransman , en de ander een Westphalingh.

In het Jaer 1653. op den laetsten dagh van November , geviel het dat de broeder van den Ambassadeur van Portugael , en twee van desselfs gevolg , op de nieuwe Beurs gingen wandelen , by de welcke sich de Colonel Geeraers voeghde , dewelcke met hen-lieden in de Fransche tael , van den Staet van Engelandt begoft te sprecken ; onder het welcke Geeraerts
27.
Moort tot
Londen,
 soo

foo hy meende , van de Portugijsen een weynigh te schamper gehandelt wierdt , waer op seer hevige woorden , en voorts een hantgemeenschap volghden. De Collonel Geeraerts wat kleyn van persoon , geraeckte onder de voet , gelijk oock de Portugesen wel drie tegen een waren ; sy worstelde aldus met malkanderen soo lange , tot dat eenige onbekende Edelingen , sich met de saeck begosten te bemoeyen , en hen van een te scheyden , met voorgeven , dat het een onredelijke saeck ware , dat soo veele tegen een aengingen : Ten laetsten quam Meester Anfrazer , die Colnel Geeraerts uyt den nood hielp , en de Portugesen , die hem albereets in de schouder met een ponjaert hadden gequetst , van sijn lijf en op de vlucht dreef , hebbende een van de selve een snee van het eene oor tot het ander , over sijn tronie. In den na-nacht quamen de Portugesen , veel stercker als voorheen , weder op de Beurs , maer niemant vindende , keerden weder te rugge. Des Woensdaghs snacht komen sy wel 50 sterck , weder op de nieuwe Beurs , zijnde alle dubbelt gewapent , en wel 2. of 3. koetsen met hand-granaten , en andere voor-raet by sich , als oock aen de waterkant , eenige schuyten vaerdigh hebbende. Het volck op de Beurse hen alzoo siende aenkomen , vluchte vol verbaestheydt in de naeste winckels , terwijl de Portugesen op al die hen tegen quamen , schoten en hieuwen. Seker Edelman Mr. Greenway genoemt , quam aldaer by geval met sijn suster , en onlanghs getrouwde Huys-vrouw , die hem baden sich mede in een van de naeste winckels te begeven ; maer hy wilde sien wat'er te doen was , wiert ten eersten met een pistool door het hooft geschoten , soo dat hy dood neder viel. Andere wierden oock soo gehandelt , en op het indort-teecken van hun voorganger Buff , neder gemaect ; soo dat de Portugesen de Beurs alleenigh hadden , en na hunne lust daer de meester speelden. Eer Engels Collonel Mays , hielt het wel een uur tegens hen uyt , tot dat sy hem den degen uyt de handt sloegen , en om verre stieten , doch niet sonder wel elf of twaelf Portugesen , om den hals gebracht te hebben. Thomas Howard en Mr. Carter , twee Heeren van het Parlement , wierden met veel andere , aldaer oock swaerlijck gequetst. Londen eyndelijck geraeckte hier over in alarm , de Trompetten wierden geblaten , en de Ruytery aen de Muse staende , reed op de Portugesen in , en dreef hen met hun pistoolen , tot in het verblijf van den Ambassadeur van Portugael dat sy terstondt rontom bezetten , tot dat Command. Generael Waley , a de voorseyde Portugesen quam gevangen nemen ; onder het welcke des gesanten Broeder , en een Ridder van Maltha was , die na den Tour wierde gebracht. De Gesant gingh het ontslaen van sijn Broeder alleen versoecken

maer de Generael Cromwel gaf hem tot antwoord , dat die misdaden niet hem , maer den Staet raecte , soo dat hy onverrichter saecken , heen moest gaen.

Terwijl sy aldaer zaten , viel'er een aenflagh en toelagen op den Heer Cromwel , toen (zijnde het Jaer 1654) Protector geworden, voor , van de welcke de voornoemde Geeraerts , Sommerfet Fox en Mr. Vowel de aenleyders waren. Dese bekenden , (gevangen zijnde) datse voor hadden gehad , den Protector soo als hy des saturday na sijn gebruyck , met een kleyn gevolg , naer Hamptoncourt gingh , te vermoorden , waer toe Geeraerts , eenen Mr. Henshau , met 30. Ruyters bestelt waren. Eenen Mr. Tudore Apotheeker , zou sichter selver tijdt van den Touwer verseeckert , maer zulcx misschende , al de Corps de Gardes van Londen overvallen hebben , maer andere bestellingen waren hier omtrent gedaen , doch alles tegen den wil van den Koninck , die vreesden daer door in ongunst van vreemde Vorsten te geraecken. Kortelijck , Vowel wierdt hier over tot Charingh Crosse op-gehangen ; en op dien selfden dagh , John Geeraerts mede op den Towerhil , op het schavot gebracht , en met de bijl ont-alfst ; maer Sommerfet Fox , omdat hy eerst al den handel ontdeckt had , gespaert.

Het was dan oock op dien selven dagh , als des Gesanten broeder Don Pantaleon , mede over het voorgaende mis-bedrijf , mede met de bijl ont-alfst wiert : Soo dat hy en Geeraerts , op een selfden dagh , op een plaets , en op een schavot , maer om verschillenden oorsaecken , door het Gerecht er dood zijn gebracht.

In het 1654 Jaer , is tot Oelse in Silesien , niet verre van Breslau , een chrickelijcke struyck-rover Melchior Hedloffs , of schutter Melchior ge-
 noemt , en tot Kentingen , in de Heerlijckheit Mersborgh gebooren , met
 ler dood gestraft. Hy was een man van 48. Jaren oud , en bekende vry-
 villighlijck sonder pijnigen , dat hy sijn eygene Vrouwe (die tot Oelse in
 le gevangenis gestorven was ,) had gelaft en op gedrongen , dat sy met haer
 lochter een kint , dat de selve dochter , by eenen Michiel Tschuren (een
 vry-gesel) in on-echt had gewonnen , heymelijck vermoorden en begraven
 ouden , het welcke van hen beyden alzo was geschiet. Hy selfs had met
 wee roers en een fabel , sich aen verscheydene gewesten tot struyck-roven
 begeben , en op verscheydene tijden 251. personen vermoort. Onder dese
 was een Vrouw , dewelcke een meysken by haer had , en van Breslau na
 Kentingen reyfde , en een nacht in sijn huys herberghde. Sy vorder naer
 Adelnau in Polen willende reyfen , had hem seer ootmoediglijck gebeden ,

231
 Schrickel
 lijcke
 moordes

nademael sy swanger en seer schrickigh was , dat hy haer voor een Rijn-
sche gulden , door het bosch wilde geleyden. Maer hy eenigh geldt by
haer siende , bracht haer by den Sweetschen dijk , en heeft haer aldaer ,
beneffens het meysken , door het hoofd geschoten , niet tegenstaende het
kint seer jammerlijck schreyde , en om haer leven badt. De Vrouw een groe-
nen rock , neer-kleet , een Poolfche mantel met knopen , en roode schoe-
nen aen had , heeft hy uyt-geschut , de doode vrucht , dat een meysken en
t'halver dracht was , uyt-gesneden , als mede het hart van de Vrouw een
duym groot zijnde uyt-geruckt , en om des te stouter te zijn , soo bloedig
als het was , op gegeten. Tot al dese moorden heeft hy eenen Simon Bla-
chen , schutter en vedelaer , en noch eenen Lockaeschen , en eenen Juris-
Bogen van Lutzin , tot mackers gehad ; al dese 251. menschen bekend
hy vermoort , en in-bosschen , putten , en kuylen begraven , maer de slecht
gekleeden , onder den blaeuwen hemel gelaten , en den roof van kleede-
ren , paerden , wapens , (want veel ruyters die hy van de méer gelicht
en soldaten die hy verradelings gevelt had , waren daer onder) in Polen ver-
kocht , en het gelt eyndelijck door-gebracht te hebben. Hy hebbende lar-
ge den Oorlogh gevolght , toonde zich van eersten af aen een voorganger
in moorden , en Vrouwen schenden , sijn eerste Vrouw heeft hy verstiten
en sich by andere gevoeght , oock selfs sijn eygene dochter , die oock te
Oelse gericht is , beslapen. Hy wierdt na al dese gruwelen bekent te hel-
ben , tot Oelse voor het Raed-huys gebracht , alwaer hem de voorste l-
den van sijn thien vingeren , met gloeyende tangen , daer na aen sijn knyt-
en ellebogen sijn geschroeyt , daer na wierdt hy met twee paerden op een
ossen-huyt , naer het Gericht gesleept , en in het aensien van wel duyse
menschen , gerabraeckt en gevierendeelt , yeder van sijn deelen wierdt aen
een bysonder landt-straet op-gehangen , met een kopere plaet daer onder
in de welcke sijn boose daden geschreven waren.

Mercurius.

^{24.}
Van Do-
reslaer. In Mey des Jaers 1648. quam Isaac Dorellaer , een gebooren Holla-
der , die eerst tot Cambridge Hoogh-leermeester in de Historien was ge-
weest , en daer na sich tot de oeffeninge van de Rechten begevende ,
dienst van het Parlament geraeckt was , om dat hy broeders en vriend-
in Hollandt , en de spraek tot sijn wille had , op hoop door dese kenni-
en andere middelen , wat goets met desen Staet uyt te rechten , in de
Haegh. Wy zullen niets van sijn verhandelingh , die weynigh is geweest
maer alleen van sijn doodspreecken. Hy was in de swaen geherberght ,

wa

waer een van zijn Vrienden hem quam befoecken , dewelcke hem , onder veel andere onderlinge redenen seyde , dat hy aldaer in een seer gevaerlijcke tijdt gekomen was , en dat hy derhalven wel voor sich had te sien , te meer , dewijl men hier telande uyt-stroyde , dat hy een van de vermomde beuls van den Koninck was geweest. Hy antwoorde op het eeerste , dat hy had gemeent met een wel gewapent gevolgh , van kloecke dienaren alhier te verschijnen ; maer dat hy sich op de goede Justitie van die van Hollandt vertrouwde : Het tweede beantwoorde hy met een lagh , doch bekende dat hy mede als Fiscael en recht-eysscher zou hebben gepleyt , in dien de Koninck had willen antwoorden , en het hof van gerichte erkennen , maer dewijl de selve zulcx niet had willen doen , had hy niet een woort gesproocken : Vorders betuyghde hy sich meer gunst of by-val , en bescherminge van Hollandt , te hebben ingebeelt , en dat de Koninckx-gesinde daer soo veel aensiens hadden. Des anderendaeghs 'savonts na dese onder handelinghe , soo als hy in het voor-salet aen de tafel , met goet geselschap geseten was , quamen vijf perfoonen stillekens aen de deur kloppen , die een kanne wijns versochten te hebben. Zijnde een van de selve ingelaten , volghde de vier andere terstondt na , die aenstonts de kaers in het voor-huys uyt-bliesen , en na eenige tegenstant in het salet drongen. Twee van de selve scheut-vry , en met Helmetten op het hooft , gewapent en vermomt zijnde , sloegen eerst een ander , Grijp van Valkensteyn genaemt , een wonde in het hooft , daer hy korts daer aen van gestorven is , maer vernemende dat hy de man niet was , begaven sy sich na Doreslaer , die tijdt genoegh had gehad , om door seeckere binnen-deur wegh te geraecken ; maer door verbaestheyde selve niet konden op-krijgen , sich derhalven onder de schoorsteen begaf , en sich met een stoel soo veel hy konde , verweerde , maer een van de gewapende , gaf hem over de stoel heen een slagh in het hooft , die tot in de harssenen doorgingh , waer op hy noch daer na een steeck dwars door het hart , en vorders verscheydene wonden , tot elf in het getal ontfingh , soo dat hy dood neder viel. Twee van sijne dienaers meende hun pistoolen te lossen , maer die weygerden , en sy wierden oock dood geslagen. Het Hof deed ondersoeck over de saeck , en beloofde duysent guldens voor die eenige der daders konde aen-brengen ; maer die quamen niet te voorschijn , noch oock ses anderen , die zich geduende het werck , buyten de deur geplaelst hadden.

Aytzema. 29 Boeck.

25.
Moort
van Af-
ham,

Twee Jaren daer na, in Juny geschiede het selfde met Afham tot Madrid. Dese was maer even als Agent van het Engelsch. Parlament aldaer aengekomen, wanneer hem eenige moedige gasten van sijn vyanden quamen aentaften, en dat op dese wijze. Terwijl Afham in sijn herberge aende tafel zat, quamen ses mannen aen de deur van sijn kamer, zijnde alle als soldaten gewapent. Na een weynigh vertoevens, trad een van hen met de hoet in de handt, binnen de kamer, en naderende de tafel, gaf Afham de handt, heetende hem wellekom binnen Madrid, de andere volgden en deden het selfde. Na dat nu dese Hoffelijckheden ge-eyndicht waren, dacht Afham weder op sijn plaets te gaen sitten, maer de eerst ingekomene trock terstondt een stilet, en Afham by het hayr grijpende, doorstack hem, sonder daer in van yemandt gehindert te worden. Dese selfs Secretaris Riba, die den dans meende te ontspringen, wierdt oock doorstoocken. Soo haest was dit Treur-spiel niet gespeelt, of dese vogels, wel wetende dat hen het vluchten best was, begaven sich in een kerck, daerse echter gevangen, en lang in de gevangenis, maer noyt over dese daer gestraft wierden.

Mercurius.

26.
Moort
tot Ham-
burgh.

Tot Hamburgh is in het Jaer 1669. een schrickelijcke moort begaen, alwaer twee Vrouwen hun slaep-vrouw, by den welcken sy t'huys waren, diese (hoewel andersints een slechte vrouw zijnde) wisten dat zy eenigh gelt, om dat voor haer kinderente beleggen, by sich hadde, met een bant verwurgt, voorts door het hooft gestoocken, en soo ellendighlijck omgebracht hebben. Dit gedaen zijnde, hebbense kisten en kasten geopent, en het gelt met alles dat sy dragen konden, wegh genomen. Daer na steeckense het stroy daer het vermoorde lichaem op lagh, in den brandt, en begaven sich alzoo op de vlucht. Dit geschiede alle des avonts omtrent ten seven uren, en men weet niet dat dese gedrochten oyt gekregen zijn. De bueren wierden wel terstondt het branden van het stroy gewaer, en voorquamen by tijds alzoo een grooter ongeval. Sy vonden de vermoorde Vrouw aen de eene zijde al geheel yerbrandt, en het lichaem geheel geswollen, waer uyt geoordeelt wierdt, dat sy haer eerst hadden gesocht te vergeven, maer dat zulcx naer hunnen sin te langhsaem werckende, sy daer vorder hun woedende en rasende handen hebben aengeslagen. Op dien selfden navolgende nacht, brack aldaer oock een boofwicht, die sijn eygen kinderen had vergeven, uyt de gevangenis, dewelcke mede, hoewel hy sijn boeyen noch aen had, niet gevonden is.

Toneel des Oorlogs.

In

In het selfde Jaer viel tot Brussel dit jammerlijk werck voor : Een seker Baron uyt Saxen , van het huys van Kaserits , die sich lange tot Uytrecht in de Geleertheit geoeffent had , was uyt Hollandt tot Brussel gekomen , met voornemen om van daer na Vranckrijck te reysen. Dese aldaer zijnde , kreegh een Duytscher , Moenschijn geheeten , zijnde Vaendrigh van het Regiment Voet-knechten van den Prins van Holsteyn , dat tot Bergen in Henegouwen in besettinge lagh , by sich. Dese schelm was in de selve herbergh te huys , maer klaeghde dat hem de Waert gants niet na behooren bestelde , waer over hem de Baron goedertierentlijk sijn kamer aanbodt , om een van de twee bed-steden , die in de selve stonden , te gebruycken , het welke de Vaendrigh gaerne aen-nam. Hy nугemerckt hebbende dat de Baron wel by den gelde was , rijst des morgens ten 4. uren stillekens uyt sijn bedde op , en schiet den Baron die wel vast lagh en sliiep , met twee pistool scheuten dood , laet hem alzoo leggen , en gingh met vijf of ses hondert goude Ducaten , en twee groote goude braseletten (die hy by sich hadde , om zich in tijdt van noot daer van te dienen) heen , latende den onnoselen Edelman in sijn bloedt gewentelt ; nam oock al sijn toestel , lade die op een van de paerde , die de Waert des avonts te voren had reed gestelt , en reed soo met den buyt wech. Het is te verwonderen dat de Waert , op het lossen van de pistoolen geen vermoeden had. Immers de moorder was al wech , eer men de moort gewaer wierdt , wanneer men den ellendigen met sijn eygen pistoolen , dwars door het lichaem geschoten vand leggen.

27.
Tot Brus-
sel.

Ibidem.

In het selfde Jaer , seecker Hopman La Fevre genaemt , zich op wech , om na Oostende te reysen , begevende , om aldaer met het Regiment dat na Spangie zou vertrecken , onder het welke hy een plaets had , te scheep te gaen ; was ter nauwer noot een mijl buyten de poort van Brussel (op een plaets , diemen noch ter gedachtenis van den voorval des Keyters Carel de V. met den Boer , *Carel houd de Lantaern* genoemt) gekomen : Wanneer hem vier of vijf Ruyters aenkomen , die de koets aenstonts vast-houden , en stille doen staen , om die te plonderen. De Capiteyn sulck een overdadigheyt niet konnende verdragen , stelt zich tegens hen te weer ; maer hy wierdt van dese straet-schenders overmant , en van een van hen van achteren , en van een ander van ter zijden , met pistoolen dood geschooten. Dit gedaen zijnde , breecken dese schelmen sijn koffèr op , halen daer al sijn voor-raet , en wat hen meerder aenstondt , uyt , en rijden daer mede heen.

28.
Straet-
schenders :

De koetsier is met het doode lichaem weder te rugge gekomen, en bracht de ouders hunnen dooden soon weder te huys.

Ibid.

29.
Delfsche
moort,

Tot Delft is in het selfde Jaer, en in de selfde Maent, mede een snoot moort-stuck begaen. Des avonts tusschen licht en doncker, twee soldaten, onder de Compagnie van den Hopman Doubleth, aldaer in besettinge leggende; van de weleke sich de eene Rutger van Bacq, en de andere Willem van Wecker liet noemen, beyde Hoogh-duytschers, kennisse hebbende bekomen, dat hunnen Capiteyn, met sijn huys gesin van huys getrocken was, en des selfs huys alleen door een Sergiant van de selve Compagnie bewaect wierdt, begeven zich onder een gemaecte boodschap, by den Sergiant in het huys, met opset om den selfen aen een kant te helpen, en dan voorts naer hun eygen welgevallen met het goet, datse daer souden vinden, te leven. Sy dan hunnen slagh waernemende, hebben den Sergiant verradelijck, op twee bysondere plaetsen in de zijde, met hunne degens gestoocken, vattende hem mede by den keel, en alzoo verhinderende eenigh geluydt te maecten. Evenwel is de selve Sergiant de moordadige handen van dese schelmen, niet sonder een groot wonder-werck ontkomen: Gelijk oock dese moorders voor als toen wegh geraeckten, alleen Rutger van Bacq, is op den seventiende van de Maent, in hechtenis geraeckt, en na verdienste gestraft. Willem geraeckte wech, op wiens lijf een groote somme gelts geset is geworden, maer hy quam niet voor den dagh.

Ibid.

30.
Vrouwe
moort,

Al in dit moort-jaer, heeft tot Gendt een man, aen sijn swangere Vrouw een schrickelijcke moort begaen, die oock na verdienste gestraft is. Dese moorder was een backer, Jan Jorisz Lanckswaert genaemt, en is op den thienden van October, des morgens een weynigh na vijf uren, by sijn Vrouw (Willemijn de Neque geheeten) in de kamer gekomen, daer hy de selve, nu seven maenden by hem swanger zijnde, met een Mutzaert-stock, vier sulcke geweldige slagen op het hooft gegeven heeft, dat sy daer door geheel met bloedt overgoten, op de vloer neder is gesoncken: Alwaer na dat de ellendige een geweldige schreeuw gegeven had, dese booswicht de Vrouwe vorder is toe gevaren, en haer met een brood-mes voorts de keel afgesneden heeft; berovende alzoo op een tijdt sijn Vrouw en sijn vrucht van het leven. Daer na (wanneer hy hoorde dat de andere oudste kinderen, die boven de selve koocken sliepen, op de schreeuw van hun

moe-

moeder wacker geworden , een tegen-schreeuw gaven , en daer en boven besich waren met de trappen af te komen , om te zien waerom haer moeder dit geluydt maeckte ,) is hy terstondt de selve kinders tegen gegaen , en heeft hen belast aenstonts weder te bedde te gaen , gelijk de kinderen oock gedaen hebben , (hen wijs-makende , dat hun moeder uyt het huys was geloopen) blijvende oock noch wel een uure te bedde leggen. Daer naer weder beneden komende , seyde het jonghste kint , (dat omtrent de vier jaren oud zijnde , in de wiege lagh) al stamelende tegens hem , dat sijn moeder daer op de vloer lagh en bloede , waer op hy het kint uyt de wiege genomen , en boven by de andere gedragen heeft. Na dat hy nu weder beneden gekomen was , heeft hy het doode lichaem van sijn Vrouw , in een sack gestoocken , latende het selve langhs een planck of bort , over een trap in een voor-kelder neder sacken , van waer hy het selfde voorts langs de aerde , naer een achter-kelder gesleept heeft , tot by sijn oven , daer hy haer bebloede rocken , en onder lijf uyt-getrocken , en de selve in den brandenden oven gesteecken heeft , daerse wel haest tot affiche verbrandt zijn geworden. Hier op heeft hy weder het lichaem van de vrouw , met het hoofden de armen in den sack gestoocken , latende de rest van het lichaem geheel naeckt , en voorts met acht of negen mutzaerden bedeckt leggen. Daer na gaet de booswicht weder na sijn koocken , alwaer hy met een dweyl het bloed , dat op de vloer lagh op-genomen , en dat met een koperen water-aker , in het gemaek gedragen , oock een gedeelte van het selve in een kuycken of tobbeken , in de selve kelder verborgen heeft. Daer op , als nergens van bewust , doet hy sijn winckel open , en heeft op dien selven morgen-stondt in dien oven , waer by het lichaem van sijn Vrouw verborgen lagh , en waer in hy haer bebloede kleederen verbrandt hadt , noch Witte-brood en koecken , gelijk oock dien dagh daer na , verscheyden ander broodt gebacken.

Ondertusschen maeckte hy sijn bueren en vrienden wijs , dat sijn vrouw des morgens al voor den dagh , al kijvende en tierende ten huysse uyt geloopen was , sonder dat hy wist , waer sy vervaren mocht zijn. Eynde-lijck quamen des anderendaeghs , naer het poort-sluyten , eenige van sijn bloedt-vrienden , die hem te kennen gaven , dat men op verscheyden plaetsen van hem seyde , dat hy sijn Vrouw vermoort had , en hem rieden , dat hy zich by tijds wegh zou packen , waer toe noch yemant van sijn vrienden , hem sijn hulp en geleyde aanbodt. Hy dan sich schuldigh bevindende , heeft sich ten thien uren in de nacht , aen de Dam poort met een schuyt door eenige Spaensche soldaten , laten over-setten , en over de gracht zijnde , is
met

met den ſelven ſijnen vrient, tot in de herberge het gouden kruys genaemt, gegaen, daer hy een paert maecte te krijgen, en met ſijn waert verſelt, die mede te paert zat, noch dien ſelven nacht, tot binnen de Parochie van Loockeren gereden is, alwaer hem de waert in een herberge by Eerd-brugge gelaten heeft. Van daer begeeft hy zich, met een ander man verſelt, naer Antwerpen, alwaer hy des morgens den 12. (twee dagen na de moort) ſeer vroegh aengekomen, en voorts naer Luyck gevlucht is, meenende aldaer wel veyligh te zijn: Maer aldaer oock, volgens de beſchrijvinge van hem gedaen, bekend geworden zijnde, wierdt hy vaſt gehouden, en van de Overicheyt van Gendt, door die van Luyck, des verſocht zijnde, over-genomen, die hem geboeyt, en tot beter verſeeckering, met eengoet getal krijgs-volck verſelt, tot Gent hebben gebracht. Zijnde aldaer vaſt, wierdt hem noch vorder tot ſijn beſwaringh te laſt geleyt; dat op den 2. Kerſdagh in het Jaer 1667, de ſelve ſijn huysvrouw, in de koocken by het vuur ſittende, met haer hoofd op een ſtoel te leunen, gelijk als ſlapende, op haer handt noch vier wonden, met eenigh geweer in het hoofd geſlagen heeft. Hy nu alles bekend hebbende, wierdt veroordeelt, uyt de gevangenis, op een horde naer het Gerecht (op de Vrydaghs marckt) geſleept te worden, alwaer hy op een ſchavot (leggende op een kruys) levende gerabraeckt, en voorts hem met het ſelfde mes, waer mede hy de Vrouw vermoort had, den ſtroot afgeſneden wierdt. Dit behoorde een plaets hier voor te hebben.

Ibid.

31.
Gefant
vermoort

Bruffel heeft weder dat ſelfde Jaer, een ſnoode moort geſien. Don Jean de Toledo y Avalos, was van Madrid tot Bruffel gekomen, zijnde ſoo men wil, naer Engelandt geſchickt, om aldaer van wegen de Kroon van Spangie te Reſideren, en de ſaecken van die Kroon waer te nemen. Deſe op den 27. des avonts na ſijn huys (in de karos van den Baron van Bourneval, by den welcken hy te huys lagh) keerende, wierdt op de ſtraet, door vier vermomde ſchelmen aengetaſt, en met vier ſchooten vermoort, zijnde het ſtuck beſtaen, al-eer de wacht by der handt konde komen. Men gelooft dat zulcx uyt een byſonderen haet, niet ſoo ſeer tegen ſijn perſoon, als de Orders, die hy tegens de moet-wil en moorderyen, van wegen den Koninck, by ſich zou hebben gehad; geſchiet zy. Hy wierd onder het ſingen van de Miſſe, en treffelijcke requiems, door ordre van den Conneſtapel begraven, maer (al ſchoon ſulcx als *a la Barba*, voor de oogen van den Conneſtapel, en in de plaets van ſijn verblijf was geſchiedt,) ongewroocken.

Ibid.

Een

Een perfoon van omtrent de vier-en-twintigh jaren , hebbende te voo-
ren den Grave van Forgatz gedient , begaf sich van Frey-stadt , in het
Jaer 1670. naer Neuheufel , alwaer zich veynfende , als of hy onder de
Christenen niet te recht konde geraecken , by sijn dienst den Ali Bassa,
hoofd van de Janitseren , die aldaer in besettinge lagen , quamaen te bie-
den. Den Bassa geen mishagen in het gelaet van den jongelingh hebben-
de , neemt hem in sijn dienst aen , en handelt hem wel : Maer hy , son-
der datmen de reden weet , roept op een tijdt sijn Heer by sich , als om
yets wonders te zien , daer hy in een loodge stondt hout te hacken. Wan-
neer dese binnen quam , gaf hy hem met een spaa een slagh op het hoofd ,
dat hy neder storte , die hy voorr met een tweede slagh af-maecte. Daer
op roept hy de meestersche , als om by haer man te komen , die hy op
de selfde wijze ombrenght. 't Selfde dede hy aen de oudste dochter , en
een kamer-maeght , die hy alle onder schijn , van door den Heer geroe-
pen te zijn , in de loots kreegh , en de een na de ander afmaecte. Hier
mede noch niet te vreden , gaet hy in het huys , alwaer hy noch twee ove-
rige dochters om den hals gebracht heeft. Daer op steeckt hy een seer
groot vuur te midden in het huys aen , vult t erwijl eenige sacken met koorn ,
laedt die op een wageu , en rijdt daer mede ter Stadt uyt , als wilde hy
dit koorn na den molen voeren , het geen de wacht aen de poort , die hem
kende , aen-nam : Maer buyten zijnde , wordt de wagen aen-gehouden
om besocht te worden ; doch hy , terwijl het selfde geschiede , begeeft
sich op de vlucht , en geraeckt behouden binnen Neutra , en van daer tot
Frey-stadt. Onder dies deed het vuur dat hy aengeleght had , mede sijn
werck , en sette het geheele huys in koolen : In der daet een barbarisch
bestaen van een Christen.

22.
Opgefet-
te moort
tegen een
Turcksch
meester.

Ibid.

Tot Gent had een Cornet van de Spaensche Ruytery , tot tweemalen
toe gesocht een borger om verre te schieten ; maer dat was hemt'elckens
gemist : Doch soo als hy voor de derdemael den selven aenquam , was de
borger op sijn hoede , en nam den schelm soo wel waer , dat hy den sel-
ven onder de voet schoot. Maer beklaeghlijcker was het ongeval van den
Ridder Sandijs. Dese hebbende een vuur-roer in de handt , en het selve
juyst met de tromp na sich toekeerende , wordt door het selve , alzoohet
by ongeval af-gingh , in den buyck geschooten , daer hy van gestorven is.
Hier achter meerder van sulck ongeval.

33.
Moorder
vermoert

Ibid.

V v

Een

34.
Amster-
damsche
moort,

Een Anna Ramsay, woonde tot Amsterdam op het Heeckel-velt; (in het Jaer 1671) en hield slapers. Alzoo des morgens de deur, buyten ge-woonte, heel vroegh gezien aen te staen, en echter niemandt vernomen wierdt; verfstoute zich yemandt daer in te gaen, die een onbekent mans-perfoon, die daer eenigen tijd geslapen had, boven op een kamer, in sijn bedde vermoort vond leggen, hebbende een snede en een steeck in de keel. De Vrouw vondense beneden in een toegeslooten Schapray of kasse, seer jammerlijck mishandelt; en met een snede in de keel, en verplette- ringe van haer harssen-panne, ellendichlijck vermoort leggen. Men vant'er kisten, kasten opgeslagen, en alderhande linnen en wollen, dat de moor- ders (die maer hun gadingh mede hadden genomen,) niet had aengestaen, op de vloer verspreyt. De Heeren van't Gerecht deden ondersoeck over de saeck, en bevonden dat aldaer jongst twee perfoonen geslapen hadden, zijnde de eene van een middelmatige lenghte, wat druyftigh van persoon, en vol van aengesicht, met bruyn hayr, kort aen sijn hoofd omgekrukt, ge- kleedt met een licht gecouleurden laeckenschen rock; de andere was kort van persoon, deluw of bruyn van vel, swart van hayr, en met een don- ker gestreeckt rockje gekleedt; zijnde beyde, gelijk de slaep-vrouw by haer leven had gesecht, uyt den Haegh van daen. Dese wierden zedert ver- mist, en derhalven geacht de uyt-voerders van sulck een verschrickelijck werck te zijn geweest. De Heeren van den Gerechte, stelden tot belooninge, voor die de selve ergens achterhalen, en aldaer of elders in hechtenis konden brengen, een stuck gelts van 200. Ducatonnen, op yder persoon, onder beloften van sijn naem te verfwijgen.

35.
Broeder
moort tot
Enkhuiſe

Eenige weecken te vooren, had een Maerten Janſz Backer, tot Enck- huysen, sijn eygen broeder verradelijck om het leven gebracht. Van de Vrouwe moort van Philips de Lader tot Breda, is elders gesproocken.

36.
Moorder
tot Londē
gestratt,

Maer tot Londen in Drury Lane, stack een Master Bel genaemt, een jongen uyt een bradery, met een stilet of moort-priem dood; en wierdt daer over, voor de deur opgehangen.

37.
Abdiſſe
vermoort

In het Jaer 1671. was'er een Abdiſſe van het huys Mirpoix, in Carcaffone tot Parijs, dewelcke tegens seecker Edelman, voor het Parlament aldaer gepleyt, en haer recht gewonnen had; invoegen de selve Edelman eeni- ge goederen, die hy t'onrecht van haer bezeten had, gedwongen wierdt af te staen. Sy dan het besit van de haer toegewesene plaets willende komen nemen, wierd daer in niet alleen verhindert, maer oock door acht daer toe gehuurde schelmen jammerlijck vermoort. Dewijl nu dese Edelman, in den dood-slagh als aenleyder daer van geleght, en yverigh van de vrien- den

den der Abdiffe vervolgt wiert , vand hy geen ander middel , als de vlucht met sijn huys-gefin te nemen , latende alzoo het goet dat hy in de werelt had , (voor de voldoeninge van een ongerechte wraeck , en die van sulck een snoode natuur) staen , tot een voorbeeldinge van de Fransche roeckeloosheydt.

Ibid.

Tot Nicæa of Nizza , geraeckten door een moordadigh besluyt van eenige gevangens , al de andere ten kercker uyt. 12. Booswichten waren aldaer ter galge verwesen , en in hechtenis geset ; van dese was een gequetst , den welcken de cipiers vrouw , alle dagen met twee van haer zoons die de kaers hielden , verbinden quam. Dese , soo sy eens na haer gewoonte , by den gevangen quam , en zich nederboogh , om na de wonden te zien , wierdt van een van de galey-boeven , met een swaren steen op het hoofd gesmeten , en daer na met een kortelas , die hy heymelijck verborgen had , afgemaect , waer op de andere mede toevallende , de twee zonen beyde om den hals brachten. Hier op maecten sy zich terstondt meester van de sleutelen , en daer mede al de andere vertrecken opsluytende , versagen sy zich van alles wat tot wapenen dienen konde , in meyninge van aldus des morgens gesamender handt , over de mueren wech te geraecken. Sy dan waren nu voor het dagen , tot aen de wallen gekomen , en maecte vast gereetschap , zich daer af te laten ; maer de sentinel eenigh gerucht hoorende , riep *Qui va la* , waer op geen antwoord bekomende , en daer over de garde toe-roepende , schoot vorders een van dese booswichten op hem los , waer door wel haest alarm in het Casteel ontstaende , sagen sich dese boeven ontdeekt , en elck naer een goet heen komen , springende sommige van de mueren ter neder , diemen oock aldaer met het aendringen van den dagh , dood vand. Andere hadden het geluck van zich steewaerts in begeven hebbende , een goede schuyl-plaets te vinden , en naderhandt wech te geraecken. Seven die weder levendigh gevangen wierden , moesten met een schrickelijcke dood , voor al de rest betalen.

38.
Gevan-
gens door
moort
verloft

Ibid.

In het selfde Jaer 1672. wierdt tot Warschouw een stoute moort , en diefstal te gelijk begaen. Zijn Koninckelijcke Majesteyt op het Slot den Pauferlijcken Nuncius , en eenige Raden , met een treffelijck banquet onthalende , soo was de Casteleyn oock aldaer tegenwoordigh , van wie seeckere dienaer des avonts , terwijl sijn Heer noch aen de tafel zat , sich ter sluycks

39.
Diefstal-
ge moort!

naer huys begaf, en aldaer den bewaerder van des Casteleyns Cabinet wreedelijk vermoorde, voorts de kisten op-sloot, en de zijde kleederen en andere kostelijckheden, op een heymelijcke plaets verborgen hebbende, sich stillekens weder na het Slot begaf, alzo hem niemandt in dit schelmstuck ontmoet was, op dat hy den roof, en yemandt anders de moort-schult mocht wech dragen. De Casteleyn te huys komende, en dit droevigh schouw-spel radeloos aensiende, wist sich onder andere de booswicht het alderdroevichste aen te stellen; en mogelijk was het schelmstuck, voor dien tijdt verhoolen gebleven, ten ware een kleynen jongen, onder aen sijn rock eenigh bloedt bespeurende, zulcx had te kennen gegeven: Waer op hem de moort ernstelijck op-gestreden zijnde, hy aenstondts het stuck bekende, en korts daer aen levendig gerabraeck wiert.

Ibid.

40.
Moort
uyt over-
spel.

Tot Roma quam een Vivandier of koocken-besorger, met eenig visch te huys; maer stondt wel verbaest, dat hy een ander by sijn schoone vrouw vand, dewelcke evenwel al het Fulmineren en schelden, van desen nieuwen Ridder niet konnende verdragen, hemfoo gehoorent als hy was, noch den beck brack, en met sijn *Monna putana* heen gingh.

Ibid.

41.
Waerdinne
moort

Tot Vlaerdingen wiert oock in het Jaer 1673. over een soldaet, die sijn eygen Waerdinne vermoort had, recht gedaen. Dese was gekomen by sijn slaep-vrouw, Marritie Leenders, vier-en-twintigh jaren oud, des avonts na dat hy de deur van de kamer met londt had toe-gemaect, haer mede de handen gebonden, voor met sijn bardis of bijl, op het hoofd geslagen, en voorts gewurgh, stotende haer voorts met voeten soodanig op de borst, dat sy daer voorts van gestorven is. Hy bleef noch den geheelen nacht daer in huys, en de sleutels voorts van haer nemende, had na geldt gefocht; maer slechts achtien duyten gevonden. De slinckerhandt wierdt hen eerst door den beul afgehouden, en hy foo voorts van onderen op gerabraeck, en ten laetsten het hoofd afgekapt. Hy was een Littauer, leggende onder het Regiment van den Oversten Polens, en tot Vlaerdingen ingelegert.

Wy kunnen hier een voornamentlijck snood stuck-wercks, geensints voor by gaen: Maer zullen eerder om het selve, een Jaer of tien te rug-springen.

In het Jaer 1655. geviel het tot Toulouse, dat een Jonghman en een

Dock-

Dochter sich heymelijck aen malkanderen , buyten wil en weten van hun ouders verlooft , en sich onderlinge in de Minder-broeder kerck bescheyden hadden : De Jonghman had nu al langh daer na sijn beminde gewacht , die ondertusschen by een van de Monnicken die sykende , en tegen wie sy haer faecken openbaerde , ophieldt. Maer dese Minder-broeder met drie van sijn gesellen , op dese jonge dochter verlockt zijnde , ont-eeren haer met hun vieren ; en wanneer sy hun lust met haer versadicht hadden , vermoorden sy de ellendige , op dat sy het aengedane leet , niet uyt-brengen zou ; soeckende alzoo de eene boosheydt , met de andere goet te maecten.

42.
Schricke-
lijke pa-
pen
moort.

Ondertusschen sat de jongelingh met ongedult in de kerck , in een heymelijcke hoeck te wachten , tot dat hem de slaep overviel , en hy onwetende in de kerck geslooten wierdt. Hy omtrent de middernacht ontwakende , en vreesende datmen hem in de kerck vindende , voor een kerck-dief mocht aentasten , steekt sich in den Predick stoel. Hy aldaer zijnde , hoort in de na-nacht eenigh gerucht in de kerck , en uyt-siende , bemerkct datmen daer besich was met een doode in een kuyl te steecken. Wanneer nu des morgens de kerck weder geopent was , begeeft hy zich weder naer huys , en vernemende na sijn beminde , wistmen die nergens te vinden. Hy daer op wordt aengetast , op enckel vermoeden gevangen geset , en vorders beschuldicht de dochter vermoort te hebben. In desen staet schiet hem in den sin , wat hem in de kerck bejegent is , en sich vorder daer over bedenckende , geeft zulcx te kennen. Men opent de plaets die hy aen wijst , daer de doode begraven was , en haelt'er de vermoorde dochter uyt. Hy dan wordt ontslagen , en bejammert ; maer twee van dese Minne-broeders vernemende wat'er gaens was , packen sich deur , de andere twee wierden gevangen , en nabekentenisse levendig verbrant.

Hollantse Annales.

Ses Yeren bedreven in het Jaer 1675 , in het af-loopen van een Schip , een schrickelijck werck. Seecker Hamburger Schipper , van meeninge zijnde , met het Schip St. Pieter , van Amsterdam naer Rouan te reysen , en onder andere dese Yeren , ses in het getal , mede aengenomen hebbende , om aldaer te brengen , hebben dese booswichten , wanneer se by Diepege-
komen waren , den Schipper den hals afgesneden , en al het ander volck mede neder gemaect ; uyt-genomen den Stuurman , en een Koopmans zoon van Amsterdam , 16 jaren oud , die sy in het leven lieten , om hen

43.
Schricke-
lijck af-
loopen
van een
Schip.

voor kock te dienen , en den eersten om het Schip te regeeren. Maer op de Yersche kust komende , hebben sy desen jonghman mede , met een steen om den hals , in Zee geworpen , en sijn voorts met het Schip tot Kingsael ingelooopen , alwaer sy de goederen voor te geringen prijs verkoo- pende , daer over verdacht wierden. Sy vluchten derhalven naer Water- fort , maer aldaer vervolght wordende , geraeckten vijf van dese schelmen in hechtenis , maer de seste is het onsnapt , terwijl de eerste na verdiensten gestraft wierden. Van den Stuurman is ons niet bericht.

Ibid.

Het Vijfthiende H O O F T - S T U C K .

Duëllisten en Campioenen.

1.
Gevecht
van Ry-
hoven.

Y dese voorige wreetheden , voegen wy een ander slag die maer te gemeen in onse tijden en gewesten is , en selfs van ouder herkomen , veel droeve voorbeelden gegeven heeft : Dese , beneffens de hedendaeghsche , zijn ontelbaer , en an- dere , als misschien mede wy , hebben daer lengte van te voor- schijn gebracht : Eenige zullen wy hier echter noch voortbrengen , tot by- voeginge der voorgaende.

Het is waer , dat veel van dese twee gevechten , onder een eerlijcker tijtel geschieden , als die van den Heer van Ryhoven , die in het Beleght van Deventer , onder onsen voorstander Prins Maurits , den snorckender Albanoy's de rechterhandt af-hiew , en gevangen nam ; die van den bra- ven Engelsman Smith , tot driemalen toe , met de hoofden der overwon- nene Turcken gezegen-praelt heeft , daer van elders gehandelt is , er meer andere , die hier onder loopen : Maer het meeste getal is soo vol van ongerechtigheydt , en bitterheydt , dat sich de Christenheyt des met rech- mach schamen , en het Konincklijcke gesagh bedroeven , van met al hae- Wetten en verbodt-schriften , daer tegen geen middel gevonden te konnen hebben.

2.
Van Ci-
moske.

Om dan met wat ouds te beginnen. De Grooten en Vorsten des we- relts , hadden noch niet begonnen hun bittere wraeck-sucht , door den mon- van het grof-geschut uyt te spouwen , wanneer een Koninck der Vriesen
Cimos

Timoske geheeten , al besitter van een handt-bus was , die hem de eene f de ander Duyvel ter handt had gestelt. Met dit geweer hy albereets een gevecht , een Hollants Vorst ter neder gevelt had ; maer een Grave an Vlaenderen Roelant , om den dood van desen te wreecken , treet met em in het gevecht , en in spijt van sijn moort-geweer , doorloopt hem met sijn degen.

Cornelis van Kemp, Vriesche Historie, en Boitel.

Van noch ouder tijden vinden wy verscheydene , maer oock doorluchge twee-gevechten. Romulus van Acron Koninck der Ceminensers , tot en handt-gevecht uyt-gedaeght , hoewel hy en in getal , en in dapperheyt an sijn krijgs-lieden , zich machtiger als sijn vyand erkende , en het hem eyliger was , met sijn gantsche macht als alleen te strijden , heeft evenwel niet geweygert het gevecht aen te gaen ; en van sijn eygen handt de oorspellingh van de overwinningh te nemen , gelijk het geluck sijn aen-angh oock begunsticht heeft , want hy heeft Acron gedood , en sijn heyr eslagen zijnde , Jupiter Feretrius een rijcken roof opgehangen.

Cossus Romulus na-yverende , heeft Tolomnus den Koninck der Veien-^{3.4.5.} Room- en gedood , en van gelijken sijn roof , met een plechtige toewynghe , ^{sche voor} Jupiter Feretrius toe-gewijt. Niet minder als dese , heeft Marcellus de ^{beelden,} wapenen Viridomarus Koninck der Gaulen afgetrocken , en den Vader Quirinus toe-gewijt.

Als Quintus Cotius , om sijn dapperheydt Achillus , by genoemt Quinis Metellus , Borgemeester , in den Spaenschen Oorlogh tegens de Celtieren , als Stede-houder by-gevoegt zijnde ; verstond dat hy door seecker loeck jongelingh van dit volck , tot een handt-gevecht beroepen was , heeft y , zijnde albereets besich met sijn middaghmael te doen , sijn tafel laten gaen , en sijn wapenen , beneffens sijn paert , buyten het leger laten brengen , op dat hem het strijden , door Metellus niet zou verhindert worden , en aldaer den Spangiaert , sich hooghmoedighlijck aenstellende , overvonnen , en sijn afgetogene wapenen in het Leger gebracht.

In het drie hondert en vier-en-tnegentighste Jaer , hebben de Gaulen op drie mijlen van de Stadt Roma , op de Salartsche wech , over de brugge hun leger geslagen gehad ; waer tegens de Dictator of Gefagman , T. Quirinus , aen den herwaersten oever van de Ani-stroom , Aniene zich elegert heeft. De brugge bleef tusschen beyden , dewijl niemant van beyden die wilde af-breecken , om geen schijn van vrese te geven. Over de meesterschap echter van dese brugge , vielen verscheyde gevechten voor ,
sonder

sonder datmen konde oordeelen, wie de rechte besitter daer van was. Eyn delijk is'er een Gaulois, van een treffelijk groot en kloeck lichaem op de ledige brugge verscheenen, die soo luyde als hy konde riep, dat de dapperste man die Roma heeft, tot den strijdt te voorschijn come, op dat de uytkomst toone, welck volck van beyden het besten in het strijden zy. Langh is'er onder de voornaemste der Roomsche Jongelingschap een diepe stilswijgentheyt geweest, dewijl sy den strijdt niet derfde weggeren, en het voorname lot van het gevaer op sich niet wilde halen. Al toen is Titus Manlius uyt sijn wacht plaets, na den Velt-heer gegaen, en heeft sich selven ten strijde aangeboden; den welcken den Gesagman met lof verheffende, bevoolen heeft ter goeder voorteecken, ten strijde te gaen. Hy dan van sijn metgesellen gewapent en toegeruft, is tegen den sottelijk verblijden Gaulois aengegaen. Wanneer sy nu beyde tusschen wederzijts Slagh-orderingh stonden, heeft de Gaulois als een hoogte boven uyt-steekende, sijn schilt met sijn slincker, tegens de wapenen van sijn aenkomenden vyand geslagen, en met eenen een slagh met sijn swaer dat het klonck, gegeven; maer de Romeyn met sijn schilt, sijns vyant schilt druckende, en met het geheele lichaem onderstaende, heeft tusschen de wapenen en het vleesch van sijn tegenstander, soo wel den wegh gevonden, dat hy hem en den buyck en het gemacht gelukkiglijck getroffen, en soo sijn vyand in een groote lenghte uyt gestreckt heeft. Het lichaem van den neer-gevelden vyand, heeft hy vorders van alle belediginge vry gelaten; maer alleen het selve van sijn hals-band of keten berooft, en de selve soo als die met bloedt besinet was, om sijnen hals gedaen. Een schrick met vrese vermengt, bevingh de verbaefde Gaulen. De Romeynen daer en tegen, zijn vol vreughde hunnen krijgs-man uyt hun wacht-plaets tegens gegaen, en hebben hem onder prijsen en geluck wenschen, by den Dictator gebracht; die hem een gouden Kroon tot een geschenck gegeven, en dat gevecht, voor de vergaderingh met wonderlijcke lof redenen verheft en gepresen. De toe-naem van Torquatus (of gehalsbande) is soo sijn nakomelingen als huys, tot een Eer-tijtel geweest.

Livius. 7. Boeck.

Van de strijdt der drie Horatien en Curiatien om de Heerschappy, is elders gesproocken. Wy zullen hier alleen van wegen de Romeynen, de oorfaeck van een anderen by-naem, van een Edel huys by brengen.

In het 406. Jaer na den bouw van Roma, hebben de Gaulen weder d
Romeyn

Romeynen den Oorlogh aengedaen : Tegen den welcken als de Borge-
meester Camillus te velde getogen was ; is'er mede een Gaulois in groot-
heydt des lichaems , en wapenen uyt-muntende , te voorschijn gekomen ,
die slaende sijn schilt met sijn speer , en daer door stilte gemaect hebbende
door een tael-man , een uyt de Romeynen , om tegens hem te strijden ,
beroepen heeft. Marcus Valerius was toen Tribuyn-meester des krijghs-
volcks , die sich niet onwaerdiger die cere , als T. Manlius oordeelende
te zijn ; eerst des Borgemeesters goetvinden afgevraecht hebbende , ge-
wapent in het midden te voorschijn gekomen is. De menschelijke strijdt
is te min voortreffelijk , door het tusschen komen van de Goddelijke be-
bestellinge (seght mijn Schrijver) geweest. Want den Romeyn nu strij-
dende , is een raven schierlijk op het helmet gaen sitten , zijnde tegens
den vyand gekeert , dewelcke soo menichmaels als den strijdt aengingh ,
sich met sijn vleugels verheffende ; het aengesicht en oogen van den vyand ,
met sijn snebbe en klauwen te keer gingh , tot dat hem door het gesicht
van sulck een voorspellingh en wonder-teecken verschrickt , en in sijn ge-
sicht en verstandt ontroert zijnde , Valerius ter neder gelegd heeft. De Ra-
ven vorders heeft sich uyt het gesicht , naer het Oosten begeven. De Borge-
meester de vergaderingh beroepen hebbende , heeft Valerius , nae dat hy
hem gepresen had , met thien ossen en een goude kroon begifticht ; en ze-
dert is den selven de by-naem van Corvinus gegeven.

Livius. 7. Boeck.

Van Uffo de zoon van Wermund , Deensch Koninck , die genoegsaem ^{6.}
Nlecht en stom , maer soo sterck van lichaem zijnde , de verongelijkingh ^{Van Uffo}
sijn Vader van de Saxen gedaen , door de nederlaegh van den zoon des Ko-^{fo.}
nincx van Saxen , en des selfs medestander , soo treffelijk gewroocken heeft ,
kanmen *Albert Cransius* , en andere Lezen : De selve verhaelt oock noch
veel andere treffelijke voorbeelden , van dappere Kamp-vechters ; van de
welcke wy den Koninck Haddingh van Deenmarcken , die in een twee-
gevecht Tosto den Zee-rover ter neder gevelt heeft , als een der voornaem-
ste aenmercken. Maer van grooter gewicht was het gevecht tusschen Hun-
dingh , Koninck der Saxen , en Helgo den broeder des Konincx van Deen-
marcken. Dese Helgo bracht tegens Hundingh , zoon van Sigfrid Koninck
der Saxen , een machtigh Leger over de Elbe te velde , en viel daer me-
de in Saxen. Wanneer Hundingh tegen desen onverwachten in-val , het
volck dat hy by een konde halen , op de been bracht , en de Heyr-legers
nu tegens malkanderen stonden , heeft Helgo , stout op de krachten van

sijn lichaem, sijn vyand tot een twee-gevecht uyt-gedaeght , zich niet ontziende een verdingh te maecken, dat sy met hun beyden voor hun geheele Legers zouden strijden, en die van hun overwinnaer was, oock verwinnaers van sijns vyands Heyr en Jutlandt, daer het om te doen was, sou zijn. Dit verdragh wierdt aengenomen, en de Kamp-vechters komen te velde, in het midden van een vlackte tusschen beyde de Legers, en het gevecht gaet van beyde zijden even dapper aen; maer de overwinningh bleefby den Deen: En de Saxen wierden gedwongen Jutlandt te verlaten.

Crantsius 1. Boeck.

7.
Van Hal-
dan. Als Alaricus Koninck der Sweden en Gothen, tegens de Russen Oorlogde, heeft Hildegern een Sweetsch Kamp-vechter, yemandt van de Russen, tot een twee-gevecht uyt-gedaeght. Als al de andere hier over stil stonden, heeft Haldan, een voornaem Kamp-vechter, dewelcke onlanghs uyt Schöningen, in dienst van de Russen gekomen was, zich tot den strijdt aengeboden. Dese Haldan was de zoon van Borchar, Landvooght van Schoningh, den welcken de selve Borchar, by de Dochter van den Koninck van Noorwegen, Drotha gewonnen had, welke Drotha hy, na dat hy haer eerste man Gunno had gedood, niet onwilligh tot sijn vrouw verkregen had: Want de selve Gunno, hebbende voor heen haer Vader den Koninck Regnald gedood, had dese dochter tot sijn huwelijck gedwongen, en een zoon, namentlijck desen Hildegern by haer geteelt. Wanneer nu desen Hildegern, ouder van jaren, vernam, dat dese Haldan sijn halve broeder was, heeft hy geweygert met den selven te strijden, verschoonende sich op des selfs jonge onkunde in Oorlogs saecken, doch verbergende hun onderlinge broederschap, om niet te schijnen; het selfd uyt eenige vreesse te doen. Haldan derhalven om sijn moedt en krachter proeve te stellen, beroept de Gothen ten strijdt, en brengt ten eersten een, die met hem quau vechten, dapperlijck om den hals. Daer nae zijn hem twee tegen gestelt, dewelcke mede overwonnen en gedood zijn de, worden hem drie kampers voor-gestelt, na sijn vereysch, dewelcke mede gedood zijnde, vermeerdert hy het getal tot elf toe, over dewelcke hy mede gezegen-praelt heeft. Hildegernus dan siende dat Haldan tot den selven roem van Oorlogs daden, met hem gekomen was, heeft den strijdt met hem aengevangen, en gevoelende dat hy een doodelijcke wonde van hem ontfangen had, sijn wapenen wegh geworpen, vorders beleden dat hy sijn broeder was, en is alsoo in sijn omhellinge gestorven.

Johannes Magnus. 7. Boeck,

Care

Carel de V. Roomsche Keyser, heeft in het Jaer 1536. in een openbare aanspraak tot Roma verklaert, dat hy tegen sijnen sin en danck, dien Oorlogh die hy als toen tegen Francois de eerste, Koninck van Vranckrijk, over de heerschappy van Milanen gingh voeren, aenvingh, in de welke veel lieden, die niets quaets verdient hadden, en onnosel waren, stonden te sneuvelen, en dat ter oorfaeck van hun Vorsten gramschap en hartneckigheydt; derhalven docht hem, de Christelijcke Godtvruchtigheydt betamelijker, en de Christen werelt nutter te zijn, dat hy en de Koninck Franciscus tot een bysonder gevecht quamen, strijdende of met rapier en ponjaert, gelijk *Jovius* in het 35. Boeck van sijn Historie getuygt. Hy heeft oock door een wapen-vooght den Koninck doen beroepen, en hem selven wijzen van strijden voorgestelt; namentlijck of ter Zee of te Landt, of in een Rivier, te paert of te voet, op een heuvel of in een vlackte, over het recht van het hinder Alpische Vranckrijk, en Bourgondie met hem te strijden, verhoopende dat Godt een rechter over hun geschillen, sonder sulck een algemeen verlies, sou zijn, om over het welke zich te beraden, hy hem een tijd van veertigh dagen heeft toegestaen, tot driemaal toe betuyghde hy, dat hy vrede, vrede, vrede der Christenen, en geen Oorlog begeerde.

Wilhelmus Zanicharus, in het leven van Carel de V.

Wy moeten uyt de voornoemde *Jovius*, hier een dapper hant-gevecht by brengen. Staende een bestant tusschen de Franschen en Spaenschen, hebben vier seer edele en dappere Fransche Ridder, onder de welke oock Ambra, overste van het voet-volck was, soo veel uyt de vyanden ten strijdt gedaeght. De titul van het gevecht was, dat soo'er yemandt onder hen, ter liefde van hun meesterschen genegen was, een Lancie te breecken, dat'er soo veel van die zijde, gereet waren die te ontfangen. Hier op vertoonde zich Gurlotto van Ravenna, Summontio Neapolitaen, en twee Spangiaerden, Vesco Cugno, en Guinea. Men vingh dan aen met Lancien te loopen, met foodanige dapperheydt van weder zijde, als mogelijk was. Nochtans hebben de Keyserliche de hoogste lof verdient; want Summontio en Vasco bleven in de zadel, en Guinea wierdt uytgelicht. Gurlot en Ambra hebbende malkanders harnas, tot aen hun binnenste kleet doorloopen, bleven in moedt en dapperheydt malkanderen gelijk, maer het quam tot het swaert niet; in welke gelegentheydt geensints te twijfelen is, of, twee Fransche zijnde afgestooten en seer mishandelt,

7:
Van Franschen en Italianen!

de overwinningh zou t'eenemaal by de Keyfersche geweest hebben , en soe bleef dit een Ridderlijk steeck-spel , sonder meer.

Jovius 18. Boeck.

10
Van Ja-
ques Le
Gris,

Maer nu sal het hier wat bloediger toegaen. In het hof van Peter Hartogh van Alençon , wierden twee jonge Edel-lieden opgevoet , die mal-kanderen een ongemeene liefde toe-droegen ; d'eene was genaemt Carouge , zijnde Grave van Argenteil , en d'andere Jaques Le Gris. Carouge zijnde tot zijn ouderdom gekomen , die hem bequaem tot het huwelijk maecte , trouwde een Jonckvrouw die in schoonheyt , al die van Vranckrijk te boven ging. Dese nieuwe band scheidde hem van zijn vriend af , en dede hem de ydelheden van het Hof af staen. Echter niet tegenstaende , hy het besit van sulck een volmaecte schoonheydt had , kreegh hy lust om een reyse naer vreemde landen te doen , een lust in der daet de nieuw getroude seer on-eygen. Hy was soo haest niet vertrocken , of de trouwloosheyt nam het besit in zijn huys. Zijn vriend , in de welcke hy noyt eenige trouwloosheyt bevonden had , wierdt op zijn Vrouw verliefte , en ontsagh zich niet zijn liefde haer te kennen te geven : Maer dese deughtsamen Vrouw deed niet als de spot met hem drijven , hem door harde bejegeningh niet dervende verbitteren ; maer hy opseeckeren dagh zijn slagh waernemende , soo als hy alleen niet haer in haer Cabinet was , tastte hy haer met geweld aen , om haer te verkrachten , sonder dat sy met bidden of om hulp roepen , yets tegens hem vermocht ; al de wraeck die sy over dit geweld konde nemen , was hem met haer man te dreygen , daer hy weynigh scheer na te vragen.

De Heer de Carouge weder te huys gekomen zijnde , vand niet als tranen in zijn huys , daer hy een blyde ontmoetinge verwacht hadde , en zijn Vrouw liet niet na , hem haer wedervaren te kennen te geven. Carouge gedreven door een levende smart over dese verongelijkingh , gaet zijn beklagh aen den Hartogh van Alençon doen , dewelcke hem by gebreck van goet bewijs , geen recht kon doen : Hy dan werpt zich in de armen van het Parlement van Parijs , het welcke hem oock geen voldoeningh konde geven. Hy versocht dan zijn saeck met de wapenen te rechten , het welke hem toe-gestaen wierdt , en de Koninck Carel de VII. wilde selve daenshouwer daer van zijn. Al-eer hy in het parck gingh , seyde hy teger zijn Vrouwe ; seght my vrymoedigh uyt , of ick goet recht hebbe , om mijn yyand aen te tasten : *Mijn Heer seyde sy , strijdt vry edelmoedigblyck het recht is aen uw sijde.* Hy daer op kust zijn Vrouw , en gaet tot den strijd

in de welcke hy sijn vyand zoo dapperlijck aentaste , dat hy hem dood in het sant neder wierp. die, om tot een voorbeeld aen andere te dienen, by de voeten aen de galge tot Mont Faucon , soo dood als hy was , opgehangen wierdt.

Guaquin en Frossard , in hun Jaer-boecken van Vranckrijck.

Siet hier een merckwaerdigh gevecht , in het beleggh van Florence , onder den Prins Philibert van Orangie voorgevallen , van het welcke dit de oorfaeck is. Lodevico Martelli , gesprooten uyt een van de Edelste huysen van die Stadt , een Edelman vol moedt en dapperheydt , beriep een Johan Baudini , mede een Edelling van de selve Stadt , ter oorfaeck van eenige bysondere geschillen , tot een gevecht. Martelli nam tot sijn secunde of strijdmaecker , Dante Castillioni , diemen binnen Florence oordeelde den besten degen van geheel Italie te voeren. Baudini verkoos van sijne zijde een sijnen vrient Albertino Aldobrandini , een jongh Edelman , die maer eerst een baert begost te krijgen. Dese twee parthyen gaen dan , in het aenzien van den Prins van Orangie , de proeve van hun dapperheyt doen , welke Prins selve de voorwaarden van den strijdt op-stelde. Het gevecht was hart en scherp , en dat zich sijn toetsenders geensints schaemde. Dante Castillioni die tegen Aldobrandini doende was , bracht sijn tegenstander met sijn degen , een steeck in de mondt , die daer over bloedig dood op het velt neder viel. Aen de andere zijde deed Baudini brave dingen , vindende sijn moedt door wraeck-lust , over het verlies van sijn medestander , niet weynigh gestijft. Eyndelijck wierp hy zich foodanigh op de wapenen van sijn vyand in , dat hy , niet tegenstaende hy dapperen tegenweer toonde , na dat hy verscheydene wonden ontfangen had , zich eyndelijck overwonnen erkennen moest. Dante Castillioni en Baudini , wilden oock te samen een kans wagen ; maer de Prins van Orangie wilde zulcx niet toestaen. Lodevico Martelli wierdt geheel bloedigh opgenomen ; en in sijn huys gebracht , alwaer hy terstondt stierf , niet soo seer van sijn wonden , als van smerte , zich overwonnen te zien.

11.
Van Martelli en andere.

Paulus Jovius , 28 Boeck van sijn Historien.

Ten tijden wanneer een zoon van Vranckrijck , broeder des Konincks en Hartogh van Orleans , sich meester van het Koninckrijck van Napels had gemaect , en de Fransche wapenen , de Vorsten van Italie de wetten voorgeschreven , viel'er in beslooten perck een gevecht voor , van het welcke

12.
Van Zerbulon.

welcke Carel de achtste , als toen Koninck van Vranckrijck selfs een ooggetuygen was. Van het welcke dit de gront was : Christophoro Zerbulon , Hopman van Genoua , had sulck een goet gevoelen van zich selven , en maecte soo veel staet van sijn brave gestalte , dat hy noyt liet , die gene die minder van lichaem waren als hy , op een smadige wijze te verachten ; gelijk hy oock onder andere , in een volle by eenkomst , met den Heer de La Lande , Franck Edelman , niet liet opentlijk den spot te steeken , noemende hem een dwergh , een van de Myrmidonen van Achilles , pigmee , self een indivisibile Atomus of ondeelbare stof-vezel. Eyndelijk seyde hem tot een besluyt van sijn bittere raillerye en schimp-boert , dat hy maer een muys , in-aenmerckinge van een Eliphant was : Wanneer hy by hem stondt , La Lande niet langer dese spotternyen konnende verdragen , gaf daer op tot antwoord ; *Dat sulck dwergh als hy , wellichtelijck soo een Hercules als de andere was , den knots ontwringen zou.* Op dese schimpery geven sy malkanderen de handt-schoen , en Carel de achtste Koninck van Vranckrijck , bestelde selfs het perck , en deed een treffelijcken toestel tot den strijdt aen-rechten. Dese twee kampers , hebbende sulck een treffelijck getuygen van hun overwinningh , bestelden al hun vermogen om de selve te verkrijgen ; maer ten laetsten La Lande , hebbende het hart grooter als het lichaem , bracht Zerbulon een steeck in den buyck , die hem op het velt neder velde , en in sulck een staet bracht , dat hy sijn vyand voor overwinnaer moest erkennen : Den welcken de Koninck een vereeringh van drie hondert kroonen dede ; maer La Lande kreegh een ander geschenck van vijf hondert pistoletten.

Aernauld Feronius.

13. De Keyser Sigismondus , gesterckt met de Ceur-vorsten van het Keyser-
 Van An-rijck , dede den Staet van Venetie den Oorlogh aen. Hy belegerde Ro-
 tonioMa-rieto een plaets op de Athesi gelegen , en sloot alle onderstandt der vyan-
 ria, en den den daer uyt. Dit geschil scheen eeuwigh duerende te sullen zijn , en het
 Grave liet zich aensien dat dese bitterheydt noyt een eynde sou genomen hebben ;
 van Son- wanneer een braef Ridder , loon van Roberto Maria , Generael van de Ve-
 neberg. netianen , sich selven ten strijdt quam aanbieden , tegen de dapperste die
 in het Keyserlijcke leger mocht te vinden zijn. Dese uyt-daginge geschiede
 op de tijdt , wanneer sich beyde de parthyen , tot een bloedigh gevecht
 gereet maecten. Om dan door een korter wegh , en minder bloedt tot
 het eynde van desen Oorlogh te komen , stelde de Keyser tegens hem Johan
 Grave van Sonnebergh , van het huys van Trackses en Walenburgh , die
 noch

noch in dapperheyt noch moedigheyt, voor yemandt wilde wijcken. Deſe twee Campioenen komen in een parck, rontſom van krijgs-volck beflooten, aen malkanderen, en toonen wederzijts ongemeene dapperheden, daer was van te vooren beſtelt, dat de getuygeniſſe van overwonnen te zijn, het woort van Santa Catharina ſou zijn, het welke die geene die geen meer tegenſtandt konde doen, zou moeten voortbrengen. Na dat deſe brave Kamp-vechters een lange wijl, ſonder merckelijck blick van overwinningh, malkanderen hadden gehandelt, deed de Grave Johan van Sonnenbergh, door een ſware wonde ſijn vyand gegeven, een ſtroom van bloedt, uyt het lichaem van ſijn vyandt ter aerden ſtorten, de welke zich ſwaerlijck gequetſt voelende, het woort Santa Catharina voortbracht, en zich ſoo liet ſcheyden. Sijn wapenen wierden in het Keyſerlijcke Leger opgehangen, en de Venetianen hadden de ſchande van overwonnen te zijn. Anthonio Maria was een langen tijd door een ſware ſieckte, ſoo ter oorſaeck van de wonden van ſijn lichaem, alſter oorſaeck van die van ſijn hart, om dat hy overwonnen was, aengetaſt.

Bembo & Juſtina Historie van Venetie.

Dit volgende zou voor een ſproockje mogen gehouden worden, ten ware zulcx door een van de voormaertſte, en geleertſte mannen van ſijn tijd, bewaerheyt wiert; uyt de welke dit Treur-ſpel aengetogen wort. Twee broeders uyt Padua gebooren, en af-komſtigh uyt het doorluchtige en rijke huys van Limino, genoeghſaem door haer oudheyt bekend, op een ſchoonen avont in de ſomer, buyten de poort van hun Casteel, op het velt gaende wandelen, quamen van verſcheydene dingen te ſpreecken; ſoo als ſy na verſcheydene redenen, op-ſagen na den Hemel, die ſeer ſchoon en met ſijn geſtarnte beſet was, ſeyde de eene tegens den anderen: Ick wenschte dat ick ſoo veel oſſen en koeyen hadde, als ick daer ſterren ſieglinſteren. De andere antwoorde daer terſtondt op, en ick wenschte een ſulck een groote weyde, als dat begriip van den Hemel is, en voorts zich na ſijn broeder keerende, vraeghde hem: *En waer ſoud gy u oſſen laten weyden? in u beemde* antwoorde de ander, *en of ick ſulcx niet begeerde*, ſeyde ſijn broeder daer op; *begeerde of niet*, berichte de ander weder, *ick ſouſ'er echter in-jagen. Gy, tegen mijn wil en danck?* ſeyde de tweede weder daer op. *Ja tegen u wil en danck* ſeyde de eerſte weder. Aldus met over en weder te praten, keerde ſich dit ſotte in ernſt, en quamen ſoo verre in hevigheyt, dat'er eenige ſlagen omgingen; tot datſe beyde de handen aen het geweer ſloegen,

14.
Twee Pa-
duaenſe
Heeren,

sloegh, en malkanderen soo hevig te keer gingh, dat sy beyde op de plaets neder vielen. Hun dienaers quamen op het gerucht toe-geloopt, maer te laet, vindende dese twee dwase broederen, in hun bloedt gewentelt. Men bracht hen binnen het Slot, daerse terstont daer aen, beyde den geest gaven.

Barnardino Scadeoni, in sijn beschrijving van Padua.

15.
De Rid-
der de
Guise, en
Baron de
Lux.

De Ridder de Guise, een van de moedigste Heeren van sijn tijd, zijnde beledicht door de snorckery van den Baron de Lux, dewelcke had geroemt, de dood van des Ridders Vader, Hendrick van Lotharingen, die door ordre van den Koninck Hendrick de derde, van Vranckrijck, tot Blois omgebracht was, wel te hebben kunnen beletten, doorstack den Baron, in het midden der Stad Parijs. De jonge Baron de Lux, om de doot van sijn Vader te wrecken, beriep den Ridder tot een gevecht; dewelcke sonder sijn staet in verminderingh te stellen, op de bestemde plaets verscheen, daer hy de overwinningh behielt, den jongen Baron doot op de plaets neder leyde. Ecnige dagen naer dit treurigh ongeval, de Ridder de Guise zijnde in Provence, in de Land-voogdy van sijn broeder, wilde selve een stuck geschuts in den brandt steecken; maer het selfde barsekende, sloegh den jongen Vorst doot, en leyde hem in het graf van sijn Voor-ouders.

Louis Rouffet, en andere.

16.
La Ferte
en andere

Ten tijden als'er in Vranckrijck seeckere voorname Vergaderinge, tot herstellingh van eenige misbruycken, gehouden wierdt, hebben vier brave Edel-lieden, voor het ooge van desen schrijver, een droevigh schouw-spel aengerecht. Dese waren La Ferté en Latrie, (die zich in den oproer van Poictiers had laten vinden) met den Baron de Livarrot en Douillars. Dese Vorsten twee en twee, zijnde d'een na den ander binnen Gentilly (een dorp dicht by Parijs, op den oever van de kleyne stroom de Bievre,) gekomen, begaven sy sich te samen na het oude Slot van Bifestre, een wooningh van nacht-uylen, en diergelijcke nacht-gevogelt, of van duyvelsche gedrochten, als somnige seggen, eertijds gebouwt door de Hartogen van Berry en Bourgondie; maer nu de gemeene vecht-plaets van ontsinde Edelingen. Zijnde alhier alle vier te velde, en aen het werck geraeckt, trofsen sy malkanderen soo dicht, dat Latrie, die met sijn eene been in een struyck verwart geraeckt was, door sijn tegenstander gedood wierdt. La Ferté viel achter over in een diepe gracht, daer hy sonder hulp niet uyt konde

kende geraecken, en Livarrot wierd doodelyck gequetst. Wat Douillars aen-gaet, hy, siende de staet van al dese drie, en sonder quetsuer uyt dit gevecht geraeckt, packte sich wech, gelijk oock La Ferte sich in een vry-plaets begaf: Maer Livarrot vand geen toevlucht als het graf, sijn vrienden namen hem op, en brachten hem in het huys van seecker Prins, daer hy, een korten tijd daer na, aen sijn wonden stierf. Het lichaem van Latrie, wierdt mede van sijn vrienden opgenomen, na Saint Maur de Fosses gebracht, en aldaer begraven.

Boitel.

Het is eenigen tijd geleden, dat'er een twee-gevecht tusschen twee Fran-
sche Edel-lieden, den eenen La Chasteigneray, en den anderen Jarnac ge-
noemt, die een geweldigh geschil hadden, toegelaten wiert. 17.
Jarnac en
andere. Huntwist bestondt daer in, dat de Heer de Chasteigneray, een Jonck-vrouw van het maeghschap van Jarnac beledicht had. Dit gevecht geschiede in het aensien van het geheele Hof van Vranckrijck, en al de Princen. Wanneer sy aen het gevecht waren gekomen, oordeelde een yeder voor af, tot voordeel van Chasteigneray, als die voorheen, groote proeven van sijn dapperheydt in verscheydene andere gelegentheden getoont had; maer gelijk de wapenen hun verloop hebben, en het geluck onbestendig is, Chasteigneray sneuvelde met al sijn laurteren, door een steeck van Jarnac, dewelcke door de uytkomst sijn goede saeck, op den Throon stelde.

De selve.

Den Baron de Loignac, een Heer uyt het doorluchtigh huys van Foix 18.
Baron de
Loignac. gesprooten, door een hevige wraeck-lust aengedreven, had in eentweegevecht, de Baron van Loignac omgebracht. En het was op dien selven tijdt, dat twee Hartogen en Pairs van Vranckrijck, met een Marquis en een Hopman van de garde, die hen tot seconden en medestander souden dienen, de poort van St. Anthony tot Parijs uyt-gingen, om te voet te vechten, hebbende het wambuys albereets daer neder geworpen. Selfs was dit Jaer soo nootschickelijck, dat geheel Gascoigne in onrust was, ter oorsaeck van het geschil tusschen de Heeren van Granmont, Gouverneur van Bayonne, en den Marquis de La Force, Gouverneur in Bearn. Dese twee groote Heeren, vonden zich op de plaets van eer, gelijk sy het noemen, vechtende te paert; maer sy wierden door hun vrienden gescheyden. Het wiert vorders soo gemeen in Duël te vechten, dat de soldaten van de Lijf-wacht, om een kleynigheydt gingen vechten, gelijcker

Y y

oock

oock voor eenige dagen , een doodgevonden wierdt ; maer het Gerecht liet hem by de beenen op-hangen.

Defelve.

19. Ter oorfaeck van eenigh bysonder gefchil , dede Montigary Hallé , den Heer van Bethune , Collonel van een Fransch Regiment , tot een Gevecht beroepen. De plaets van hun by-eenkomst , was dicht by het dorp Chastenay , aen geene zijde van de Bourg La Reyne. Sy vochten te voet , en van wederzijden dapper genoeg ; maer Bethune liet'er het leven , sonder dat hy bloet van zijn vyand gezien had.

Defelve.

20. Terwijl de Koninginne Moeder , Maria de Medicis , haer verblijf binnenen Angoulesme nam , geraeckte de Heer Richelieu , broeder van den grooten Cardinael , met den Marquis van Themines in een doodelijck gefchil : De oorfaeck ontftondt ten deelen uyt eenige bijtende woorden , ten deelen uyt een Adelijcke trots. Sy hadden malkanderen al verscheydene malen uyt-gedaeght , maer wierden t'elckens verhindert. De Koninginne Moeder had hen lijf-wachters tot bewaringh gegeven ; maer echter moest het droeve noot-lot het sijne hebben. Op het uyt-gaen van het besoeck van den Vader Berulle Jesuyt , Biecht-vader van de Koninginne , quamen sy malkanderen op de straet te ontmoeten , zijnde toen juyft alleenigh met hun lacquayen verselt , en hun Edel-lieden op de been om hen te soecken , selfs hun bewaerders vonden hen niet , als met den degen in de hant. Yeder liep wel toe om te scheyden , maer het was te laet , de Heer van Richelieu , lagh al onder de voet , en de Marquis de Themines , packte zich na dese schoone overwinningh , wegh. De Koninginne Moeder , beklaegde dit droeve ongeval , en soo dede de Bisschop van Luffon zijn broeder , naderhandt Cardinael de Richelieu , maer het was te laet : Menichte van klaegh-dichten hebben daer over getreurt , maer dit was het al.

't Leven van Richelieu.

Wy zouden meer versche Duëllen en twee-gevechten kunnen by-bren-gen , maer wy laten het tot andere gelegentheyt hier by.

Het

Het Sesthiende HOOFD-STUCK.

Wisselvalligheden Van Staet.

IN dit Hoofd-stuck waerde Lezer , is de gantsche Werelt begrepen , dewelcke niets anders als veranderingh is , stantvastigh alleen in onstantvastigheydt , en gestadigh in ongestadigheydt : Wy hebben soo veel daer van gesproocken , en soo veel Voorbeelden daer van by-gebracht , dat ons maer dese weynige overschieten , om een bewerp dat groot genoegh is , te vervullen. Amaricus Goths Koninck , sal de leyder van dese korte reye zijn. Dese had in de lente van sijn tijdt , de dapperheyt selve afgunstigh over sijn heerlijcke daden gemaect , sijn tijdt sagh niemant , die hem in roem en vergelijck was , en het geluck selve scheen sijn loop niet te kunnen achter-halen ; dese echter toonde hem genoeghsaem haer veranderlijckheyt , en dat op dese wijze. Na dat sijn dapperere jonckheyt , in sulck een geruste voorspoet verlopen was , sonder oyt eenigen aenstoot van het ongeval gevoelt te hebben , bevind hy sich in sijn ouderdom aengetast door een sieckte , die alle hulp te boven gewassen scheen , zijnde een onverdraeghlijcke pijn , door het gantsche lichaem.

1.
Amaricus Koninck der Gothen,

Al de Arabische Genees-meesters , soo vermaert en beroemt in dien tijdt , konden hem hulp noch verlichtinge toe-brengen ; sijn pijnen scheenen tegen de hulp-middelen aen te groeyen , soo dat eyndelijk sijn kracht , en te gelijk sijn gedult geheel begosten te vervallen. Hy de uytstel van sijn natuerlijcke dood niet konnende uyt-wachten , neemt voor sich selven een eynde van pijn met sijn leven te maecten. Hy voor sijn dood , bracht noch dese woorden uyt : *Was het dan noodigh ô ellendigh Vorst , dat met het uytgaen van u leven , het geluck u aldus den neck toe-keert , en gelijck het u altoos als vriendinne bemint heeft , nu als een bittere vyandinne vervolgt ? Is het wel mooglijck , dat na u dood de geschichten zullen getuygen , en vervloecken de kleyne verlichtinge die u de pijn vergunt , en datse u zullen moeten stellen onder het getal van dese , die de woedende raserny in wanhoop vermeerstert heeft ? Na de mael het een ontwijffelbaer besluyt is , van mijn ongeluckigh noot-lot , staet het my niet toe sulcx te weder-toeven. Wel aendan , sterven wy , en verlichten dese onverdraeghlijcke smarte.*

vermoort sich selve door pijn,

Met dese woorden neemt hy een scherp mes , en steeckt het sich selven

in het hart , soo dat hy terstont den wanhopigen geest uyt-blies , tot groote droefheynt van sijn onderdanen.

2. **Viriatus Koninck van Lusitania.** Sulck een speel-kint van het geluck , en sulck een verwerpsel van de luck-vrouw , is Viriatus oock geweest. Hy was eertijts een blixem in den Oorlogh , en soodanigh , dat hy op sijn Lusitania , nu Portugael , den geweldigen voortgangh van de Roomsche wapenen stuyte , zijnde van dese alverwinnende vyanden , als onverwinbaer geacht ; na de mael sy den tijdt van derthien jaren hem beoorloght hebben , sonder hem te kunnen overwinnen. Wy moeten , om een klare verbeeldingh van sijn geluck te maecten , van sijn kintfheynt af beginnen. Viriatus was van jonghs af aen , by

Opkomst van Viriatus. de boeren als een harder op-gevoet , bewarende de koeyen en schapen , aen den boort en oeyer van de beroemde Guadiana. Hy eyndelijck kloeck en sterck van leden geworden zijnde , verliet de kudde ; en vermenghde zich onder de struyck-rovers , en kreegh onder hen sulck een achtinge , als oyt straet-schender gehad heeft , soo dat hy na der hant ter oorfaeck van sijn trefelijcke gestaltenis en wesen , van sijn landts-lieden de Portugesen , van een straet-schender tot Koninck verkoosen wierdt ; dewijl dat volck in dien tijdt meer acht op sterckte des lichaems , als wijsheynt en verstant des geests sloeg. De Geschiedten getuygen van hem , dat wanneer hy sijn roveryen oeffende , hy hondert rovers onder zich had , die hy den geheelen dagh door , loode schoenen dede dragen , op datse by den nacht , alsse hun dieveryen aenrechten , te beter zouden kunnen loopen. Dese Viriatus deed de Romeynen sulck een tegenstant , en maecte hen soo moede , datse niet wisten watse tegens hem souden aenvangen : Maer sy beoorlogde hem in het heymelijck , doende hem door een van sijn gemeensamen , diese omgekocht hadden , vergeven. Wiens dood bekent zijnde , hebben de Romeynen daer vreughde vuyren om aengerecht , en *Jô jô Paan* in teecken van vreugde overgesongen.

List om snelle loopers te maken.

Wort ver-geven.

3. **Marino Faliero , Hartogh van Venetie.**

De geschiedenis van Marino Faliero , Hartogh van Venetie , is een voorbeeld , voor al die geene die hun gesagh stantvastighlijck misbruycken , en is aldus : Dese Vorst begeerig zijnde , om sijn staet opperhoofdigh en in volle gesagh te stellen , diende zich van een machtigen aenhangh van ambachts-lieden , en andere van gemeene slagh , trachtende met hulp van de selve , de voornaemste Edel-huysen , met het dooden van hun hoofden , uyt te roeyen. Maer den Hemel , willende dese loffelijcke Staedt in haer vrydom bewaren , verhinderde sijn voornemen. Dese t'samenfweeringe wierdt doen ontdeckt , en de medestanders gevangen. Faliero wierdt in sijn Paleys gegrepen , en in een vuyle gevangenis geworpen , die

zich

zich soo even te vooren , op den Troon van de hoogste Waerdigheyt sag. Hy had wel een quade dood verdient , maer het volck hem noch willende begunstigen , versachte sijn straf, met een minschandelijcke dood , doende hem op den Callade voor het ducale Palays het hooft af-slaen. Sijn huys wierdt met goetvinden van het volck , onder de voet geworpen , sonder oyt weder opgebouwt te mogen worden. Men rechte by de plaets een pilaer op, met een op-schrift : *Dit is de plaets daer Marin Faliero om sijn misdaden ont-hooft is.*

Peter Marcelle in sijn leven.

De af-komst van den Cardinael Wolfay , is seer slecht en veracht ge-weest. Want sijn Vader was een Vleesch-houwer , en sijn moeder van geringe lieden voort-gekomen. Dit evenwel heeft hem niet verhindert , tot een Staet van het hoogste gesag op te stijgen, gelijk hy lange onder de bestieringe van den Koninck Hendrick de achtste, de selve genooten heeft ; en die foodanigh , dat hy de wille van den Koninck, genoegsaem als in sijn handen had , en het geene hy goet vand, eerst sijn volle kracht kreegh. Maer als dese gunst des Konincks , in gramschap tegens hem veranderde , het welcke geschiede , wanneer hy den Koninck riet, sijn eerste Vrouw Catharina te verlaten , en met Anna Boleyn , Moeder van de Koningin Elifabeth , te trouwen , en daer na door den Paus aengemaent , dit Huwelijck weder tegenstont , soo is oock sijn macht en gefagh verval-len. Ten eersten wierden hem sijn gelt-middelen , met sijn kostelijck huysraet benomen , en hy van sijn Cancelliers Ampt , en drie Bisdommen berooft , zijnde hem een alleen tot sijn onderhout gelaten. Maer een korten tijdt daer na , of om dat hy eenige stoute redenen had gevoert , of om dat hy met de Fransche , en andere vyanden van den Koninck had aengespannen , en de selve tot de wapenen aengeport , is hy van den Konincklijcken Raet beschuldicht , en gedwongen zich te komen verantwoor-den , waer toe hy gevanckelijck naer des Konincks Hof is vervoert ; maer onder al dese handelingh, of van verdriet , of door venijn gestorven. 4.
Cardinael
Wolfay.

Gunsts-lingen de reecken-pennin-ge gelijk.

vende alzo een voorbeelt , dat de Hof-dienaren der Vorsten , de reec-ken-penningen gelijk zijn , die naer de wille van diese leggen , somwij-len hondert duysenden , en somwijlen maer een penningh waerdig zijn.

De ondergangh van desen Cardinael , wierdt binnen korten tijdt ge-volght , door den val van den Bisschop Johannes Fisscher , en van den vermaerden Thomas Morus , een weynigh te vooren opperste Cancellier van Engelandt , en beyde voortreffelijcke en geleerde Mannen ; dewelcke ,

om dat sy het befluyt van den Koninck , waer mede hy zich tot opperhoofd der gemeynte van gantsch Engelandt stelde , niet wilde voor goet kennen , gevangen en opentlijck onthaltt zijn. Men verhaelt van Morus , dat doen hy den hals op het block sou leggen , sijn langen baert mede onder sijn hals geraeckte , maer dat hy die met sijn handt op streeck , seggende : *Hola het hoofd wel , maer niet den baert moet afgeslagen worden.*

Gritto.

De veranderingh van staet in Wolfey , was wonderlijck ; doch niet sooschierlijck als die van Gritto , zoon van den Hartogh Andrea Gritto van Venetie. Dese Louis was tot Constantinopolen geboren , doch uyt een bysit , en aldaer van sijn kintfbeen af op-gevoet. En dewijl hy schrandere van verstant was , en met sijn rijckdommen veel vrienden wist te maecken , soo is hy eerst Ibraim Bassa , en daer na den Keyser Solyman selve soodanigh bekent geworden , dat hem alleen toegelaten wierdt , met den Keyser in het bysonder te sprecken. Eyndelijck is hy , door gunst van den Grooten Heer naer Hongaryen gesonden , om dat gedeelte van Illycum , dat aen het Venetiaensche gebiedt grenst , te regeeren , en het benedenste gedeelte van Hongaryen , daer Belgrada de hoofd Stadt van is , voor den Keyser in toom te houden. Maer desen geluckigen standt heeft met hem geen duur gehad , dewijl hy door twist en afgunst tegens hem verweckt , van sijn tegenstrevens gevangen , en gedood is geworden.

5.

Peter de Medicis.

Maer van een krachtiger handt is Peter de Medicis sijn dood , doch van sijn moetwil sijn ondergangh te wege gebracht. Hoe groot de macht en het vermogen der Medicis , in de Stadt van Toscane geweest zy , is yeder genoeghsaem bekent , diese onder een schijn van een borgerlijcke Heerschappy opgerecht , en met macht onderhouden hebben : Maer als Peter de soon van Laurents de selve verkregen had , heeft hy door dwaefheydt en roeckeloosheydt sijn gesagh niet alleenlijck verlooren , maer een vyandt van den Staet verklaert zijnde , oock als een vluchtelingh sijn Vaderlandt moeten verlaten. Menichmael heeft hy daer na , door de wapenen sijn herstellingh gesocht te wege te brengen ; maer daer hy sijn geluck socht , eyndelijck sijn ondergangh gevonden. Want als by de Garigliano (de oude Liris) sijn Franschen verslagen wierden , is Peter met eenige andere in een schip gevloten , dat naer Gajata geladen was , met het welcke meende te ontkomen , is hy , soo door de sware last , als door de stercke tegenwinden , aen de mont van de Rivier , met het selve en al sijn geselschap gesoncken ; eyndigende alzoo sijn staet-sucht , met sijn leven.

Het Seventhiende H O O F T - S T U C K .

Wonderlijcke Gevallen.

DE ongelucken, gelijk het oude spreek-woort seght, komen te post, en gaen weder lancksaem wegh. Sy overvallen den Mensch op het onvoorzienste, en scheidt niet voor datse van wee en jammer verzadicht zijn. Sy treffen somwijlen ten eersten soo wel, dat'er geen tweede slag van nooden is, en somwijlen brengen zy slag op slag; maer dan toonen sy meer bitterheyt en verdriet, als verderf mede te brengen, om dat door dese poolen de groote drift gebroocken wort, en gebeurt meest, gelijk het Vers luydt:

Fortuna alicui abeste non contenta est semel.

De luck-vrouw vergenoeght zich niet met yemandt eenmael tegen te zijn.

Hier hebben wy voor eerst een ongeval, dat soo schierlijk en onverwacht is, als mooglijk zy.

Proculo een Jongh Edelman van Boulogne, gaende in de kerck van St. Proculus aldaer, om sijn Godts-dienst te plegen, soo viel een klock van boven uyt den Tooren, door de welke hy verplettert wierdt. Hy stierf sonder spreekken; en sijn Tombe is in de selve kerck opgerecht. Een de kloECKaerts van sijn tijdt, heeft sijn gedachtenis met dit Vers vereert; dat al een van de aerdighste is, diemen sou kunnen bedencken, en luyt aldus:

*Vreemt
ongeval
van Pro-
culus.*

*Si Procul a Proculo Proculi campana fuisse,
Minc Procul a Proculo, Proculus ipse foret.*

Beteckende soo veel, dat indien Proculus Procul, dat is, verre van Proculus klock geweest ware, Proculus nu oock wel verre van Proculus ou zijn. De aerdigheyt bestaet in de t'samenluydingh, en verschillende beteekeningh der woorden. En in der daet veel kloECKe Mannen, die soo even de geschiedenis niet wisten, hebben zich met de uytlegginge van dese Vaersfen moede gemaect.

Dit ongeluckigh geval is Konincklijk, en voor soo veel te beklagelijcker;

2.
Louis
Koninck
van Hon-
garyen.

om dat de val van foodanige hooge Perfonagien , gemeenlijk veel met zich sleept, en het onderwerpfel is Ludovicus de tweede, Koninck van Hongaryen. De gefchicht-fchrijvers die fijn leven hebben befchreven, fchrijven het ongeval van fijn dood, fijn kleyne ervarentheyt toe, dewelck hy in faecken van Staet toonde te hebben. Hy was niet boven de een-en-twintigh jaren, toen hy uyt dit leven fcheyde. Het beloop van fijn leven was kort, en indien hy heylzamen raet gebruyckt had, hy zou, menfchelijker wijfe gefproocken, langer hebben kunnen leven. Geduerende fijn regeeringe, dede hy fijn uyerfte beft, om de geweldige macht van den Sultan Solyman te weder staen, die met een groote macht van geoeffent krijgsvolck, fijn grenfen ten alderhooghften bekommerde. De jonckheyt en onbedachtheyt, gaf den jongen Koninck Ludovicus de moedt, de overwinnende macht van den Turck, met een handt vol volcks, meeft fonder behoorlijke wapenen, en alle fonder moedt te verwachten. De ftrijdt wierdt geleverd aen een plaets, dewelcke Mohac genoemt wordt; de Chriftenen verlooren de overwinninge; en de Turcken behielden het Veldt. Het gantsche Velt daer dese ftrijdt gefchiede, was t'eenemael root-geverft van het bloedt der verflagene. De fchrick van dese nederlaegh, bracht defen ongeluckigen Vorft in een feer radeloofen ftat, die nu hier, dan daer zich felven focht te behouden, fijn paert wilt en woest door eenige wonden, in den ftrijdt ontfangen, en naer geen toom willende luyfteren, brachten den Koninck daer het wilde, en willende een wyde gracht over fpringen viel daer in boven op fijn meester, en verfmooden alzoo met defen jongen Vorft, die wel een langer leven waerdich was. Andere verfchillen in de omftandigheden, gelijk wy hier achter noch miffchien zullen doer zien, als wy van dit gevecht in fijn volle bewerp zullen fpreecken.

3.
Fercard
Koninck
der fchot-
ten.

Heel anders maer niet min beklaeglijk, was de doodt van Fercard Koninck van Schotlandt. Dese Vorft een feer groot beminnaer van de Jacht zijnde, bracht al fijn gevolgh tot de felve genegentheyt, ja de gemeene onderdanen maecte meer werck van de Jacht, als fy oyt voor of nagedaen hebben. Want

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Dese Koninck eenmael ter Jacht, en van fijn volck gelijk dickmael gebeurt, verfteecken zijnde, ontmoeten een grooten en woedenden Wolf. Hy liet niet aen het beeft aen te tasten, het welke geterght zijnde, den Koninck met alle hevicheyt aen-viel, en fonder zich des selfs fteecken en flagen te bekreunen, den Vorft met fijn flindende tanden, aen yerscheydte

leelen quetste. Fercard in desen noot zijnde , blies op sijn Jacht-hooren , op welck geluydt hem wel hulp toequam , maer den Koninck albereets doodelijck gequetst vand leggen , die oock eenige weynige dagen daer naer gestorven is. By onse tijdt is den Grave Serini , mede op de Jacht door den wildt swijn af-gemaect.

Wy hebben hier voor gewagh van eenen Proculus , die door een klock verplettert wierdt , gemaect ; hier brengen wy nu noch een ander by , die door een gelijk ongeval gesneuvelt is. Dit was Johan Hartogh van Anguin , die den Marquis del Guasto , soo treffelijck by Cerisoli geslagen heeft. Het was in de maent van February , dat het sneeuw tot Roche Guyon seer dick op de straten lagh , en eenige jonge Heeren , zijnde omtrent den persoon van den Dauphijn , een oeffeninge aenvingen , de eene parthy een gemaecte sterckte bespringende , en de ander die beschermende. Soo als den Hartogh buyten de deur quam , om dit spel aen te zien , valt'er een koffer met Lywaet , dat uyt een veynster afgelaten wiert , door het breecken of los-gaen van het touw , den Hartogh op het hooft , en quetste hen foodanigh , dat hy wel haest daer aen een lijck was.

4.
Johannes
Hartogh
van An-
guin.

Hier voor is gehandelt van een ongeval op de Jacht gevallen , ziet hier een ander , soo Konincklijck als het voorgaende. De Koninck Willem de tweede van Engelandt , op de Jacht zijnde , en een hart bedreint hebbende , soo geschiede het dat een schicht , door een van sijn Grooten op het beest geschooten , van de rugge van het gedierte afschampte , en den Koninck quam te treffen , die daer door gedood wierdt. Vervullende alzoo de voorspellingh , die hem van sijn dood gedaen was.

5.
Willem
de twede
Koninck
van En-
gelandt.

Siet hier een ongeval van een ander slag. In het 1350. Jaer is de Abt niet al de klooster Monnicken , van het klooster tot Isnen op een tijd gestorven. Men meent dat'er eenigh venijnigh gedierte , een padde of diergelijcken in de pot met spijs gevallen zy , daer al de broeders aen gestorven zijn.

6.
Geheel
klooster
vergeven

Henricus bygenaemt de Jerusalems Vaerder , zoon van Johannes Heer , nu Hartogen van Mekelenburgh , was mede in het Heyr van den Koninck Lodowijck , bygenaemt de Heylige , in het oosten tegen de Saracijnen. Hy eyndelijck begeerigh weder naer Jerusalem te keeren , wierdt onderwegen van de Ciliciers gevangen , en naer Damascus gesonden , en van daer naer Cairo geschickt , alwaer hy tot aen den derden Soudaen in de banden gehouden wierdt. Wanneer dese tot dien Staet en Waerdigheyt gekomen was , wierdt hy door den selven ontboden , dewelcke hem aensijnde vraeghde , of hy ter eeren van sijn Christus wilde vry zijn ? Waer op

7.
Gevalvan
Vorst
Hendrick
van Me-
kelen-
burgh;

Hendricus antwoorde: Heer het is in uwe hand, met uwen slaef te doen wat u be-
 haeght; maer wie sal my geven, weder tot de mijne te keeren? Mijn Huys-vrouw
 en kinderen hebben my al over lange als dood betreurt; en wie weet of sy oock by le-
 ven zijn? Alles is wel seyde de Soudaen daer op, ick hebbe uyt Pelgrimmen van
 uw volck verstaen, dat sy alle noch in levenden lijve zijn, en dat se versmelten uyt
 verlangen naer u. En op dat gy weet dat ick kennisse van uwe staet hebbe; gedenckt
 u wel, als gy onder uwen Vader in Lijflandt den Oorlogh volghde, dat'er een Inge-
 nieur in u Leger was, die u Vader tegens de vyand seer grooten dienst dede, en de
 Wonders-
 lijke ver-
 losinge. vyanden menichmael soo veel af-breucks toebracht. Die man ben ick, die daer nae
 onder de Tartaren grootelijcks gevordert ben; en nu gelyck gysiet, tot dese Waer-
 digheyt by dit volck gekomen ben. Ick stelle u op uwe vrye voeten, en sal u teergelt
 geven, om weder naer de uwe te keeren, ter liefde van onsespitsbroederschap.
 De goede Hendricus ten hooghsten verbaest staende, wist niet wat woor-
 den van danck-segginge genoegh voort te brengen. Hy dan van den Sou-
 daen verloft zijnde, en veel gelts gekregen hebbende, vertreckt te scheep
 van Ptolemais; maer wort weder op de Zee gevangen, en als een wech-
 gevluichte slaef den Soudaen op nieuw toegebracht, die hem weder ver-
 lost en naer Cyprus sent, alwaer men wil dat hy sijn Moeye, met den
 Koninck getrouwt gevonden sou hebben, dewelcke hem wel verforghet, en
 verquickt naer Marfilie aen haer Sufter, met den Vorst aldaer getrouwt,
 gesonden heeft. By den welcken eenigen tijdt vertoest hebbende, hy eyn-
 delijck na sijn Vaderlandt gereyft is.

Hy vand sijn Soon Hendrick besich, met het belegeren van een Burgh,
 hy maecte sich by hem bekend; maer dese konde ten eersten niet geloov-
 ven, dat dese sijn Vader waer, dewijl sy tot tweemalen toe, door bedrie-
 gers bedrogen waren geweest, die oock beyde daer over gestraft waren,
 zijnde de eene verdroncken, en de andere verbrandt. Eyndelijck moesten
 al de waer-teecken die de oude Vorst by-bracht, geloof geven, en als
 toen moestmen zien moeder en kinderen in liefde-tranen uyt-barsten, hem
 om den hals hangende, nauwelijcks hun eygene oogen gelooven, en alzo
 een vreugde beleven, die met geen penne uyt te drucken is. Hy heeft met sijn
 lieve panden noch eenigen tijdt geleest, en eyndelijck gestorven zijnde,
 is in het klooster Dobran begraven. Diergelijke lot van vangen en gun-
 stigh verlossen, is den Keyser Fredericus in de selve gewesten, oock ge-
 beurt; daer wy elders van gesproocken hebben.

Koninck
 Ingo ver-
 stikt met
 sijn Heyr
 in het ys,

Maer geheel anders was dat van den Koninck Ingo van Noorwegen;
 dewelcke van sijn vyanden met Oorlogh aengetast, een Leger tegens de
 selve te Velde bracht. Hy met sijn Oorloghs troepen op het ys staende,

(ge-

(gelijk in die gewesten , in de winter oock op het ys geoorloght en gestreden wordt, niet anders als op het vaste landt.) Soo is eyndelijck het ys , als toen sulck een swaer gewicht niet konnende verdragen , met volck met al gefoncken , alwaer de Koninck met de blom van de Noortsche manschap gesnevelt is , wordende door dit verlies , Noorwegen foodanigh van doorluchtige Mannen berooft , en ontbloot , dat'er nauwelijcks yemandt meer van de Konincklijcke Stamme gevonden konde worden.

Wy hebben even van zeltzame verlossinge gehandelt ; hier zullen wy yets strijdichs by-brengen. Muleasses, of eerder Muley-assen , van Hariaden Barbarossa uyt sijn Rijck van Thunis verdreven zijnde , wierdt door hulp en bystant van Keyser Carel de V. , (Hariaden overwonnen zijnde) daer weder in-gestelt. Maer dit geluck is hem een begin van meerder ongeval geweest ; want nauwelijcks waren acht Jaren van sijn nieuwe Heerschappy verlopen , wanneer hy by den Keyser in Italie zijnde , om met den selven over eenige van hun saken te handelen , sijn Soon Amida sijn Koninckrijck ingenomen heeft , voegende by dese trouwloosheyt , een groote wreetheyt tegen sijns Vaders getrouwste dienaren , en dese goddeloose onfuyverheyt , dat hy desselfs by-wijven beslapen heeft. Muly-assen dan ontfanght weder bystandt van den Keyser , en licht oock uyt desselfs last , meerder hulp uyt Goleta , maer hy te roeckelooslijck den strijdt wagende , wordt geslagen , en al vluchtende met sijn twee Soonen , door den reuck van hunne kostelijcke salven , daerse naer de wijze der Barbaren mede besmeert waren , bekent , en in handen van Amida gestelt , die hen alleen terstondt met gloeyende yfers de oogen heeft doen uyt-steecken ; en in de gevangenis werpen. Maer een korten tijdt daer na , wordt Amida oock uyt het Rijck verdreven , en sijns Vaders broeder Abdamelech daer in geset , die Muly-assen uyt de gevangenis verlost heeft. Dese ellendige Vorst dan , begeeft sich naer den Keyser , van den welcken hy sijn leven langh onderhouden is geworden : Maer dese Vorst hoe ellendigh oock en beklaeglijck , schijnt dese wreetheden wel verdient te hebben , dewijl hy de selve voorheen tegens sijne broeders geoeffent had ; sijn gesicht schein hem oock soo waerdigh niet te zijn als sijne ooren , dewijl hy gewoon was , om des te meerder vermaeck uyt de Musijck , en Zangh-konst te scheppen , sijn oogen met een doeck , tot voorspellingh van sijn aenstaende blintheydt , te bedecken.

9.
Ongeval-
len van
Muly-
assen.

Gerechte
vergel-
dinge.

Wanneer de Cardinael Wolfey (als hier voor geseght is) gestorven was , heeft Thomas Cromwel , niet langh daer na , de gunst van den Koninck Hendrick den achtsten verkregen , in sulcker voegen , dat alles door hem

Thomas
Cromwel

moest gedaen , en te wege gebracht worden , gelijk hy oock tot Grève van Essex , en Cancellier van Engelandt verkooren wiert. Dese was een hevich vyandt in der daet , van den Roomschen Godts-dienst, en Rooms-gefinde , waer uyt hem grooten haet , voornamentlijck by de Bisschoppen , verweckt is geworden.

Omtrent dees tijdt verstiet den Koninck Hendrick sijn vijfde Vrouw, Anna van Cleef. Als'er nu van dese saeck onder eenige Grooten, op seec-
 Dood-
 lijcke
 woorden, kerer tijdt gesproocken wierdt, had Cromwel gesecht : Dat hy wenschte, dat sijn ponjaert den genen in het hart stack , die den Koninck tot die Echt-scheydinge geraden hadden. Dese woorden zijn van sijn vyanden den Koninck aengebracht , met soodanige by-hangfelen , als de niyt gewoon is gemeenlijck by te hangen ; dewelcke de Koninck seer euvel op-genomen heeft , oordeelende dat hy selfs hem daer mede als den dood dreyghde, of toewenschte. Hy dan doet Cromwel in den Touwer werpen , daer hy twee maenden gevangen bleef , tot dat hem sijn vonnis opgemaect , en hem het hoofd af-geflagen is geworden. Dit hebben wy elders verhandelt, en de af-komst van desen man daer by-gevoeght.

10. Een Edelman van het Koninckrijk Bohemen , die de Geschiedt-boec-
 Zachora. ken Zachora noemen , is een treffelijck voorbeelt van gerechtigheyt , in die Vorst geweest. Dewelcke hem soo rechtmatighlijck de straffe heeft doen lijden , van het geene hy andere , in de selve mate had aengedaen.

Geen wet rechtvaerdiger op aerden ; als die doet ,
 Dat met de selve straf , een schelm sijn boosheyt boet.

Desen Edel-man door een Priester sijn onderdaen , over eenige misdaden bestrafte zijnde , dede hem , door en met een nieuwe slag van wreech-
 heyt , de oogen uyt-steecken , om zich op dese wijze over hem te wreec-
 ken. De Priester aldus geblind zijnde , gingh by den Keyser Carel de IV , werpt zich voor sijn voeten neder , om die Majesteit tot medelijden te be-
 wegen , en doet soo veel door sijn klachten en droefheden , dat hy mid-
 delen verkreegh , om sijn belediger voor het hooge recht te doen verschij-
 nen. Zachora ontsiet zich echter niet te komen , maer bekent sijn misdaet ,
 en biedt daer voor vergoedinge aen , en bidt sijn Keyserlijcke Majesteit ,
 genadelijck met hem te handelen , en hem sulck een boete of vergoedinge
 op te leggen , als hy goet zou vinden , mits dat hy hem aen het lijf ver-
 schoonen wilde : Maer de Keyser een seer rechtvaerdigh Vorst zijnde , we-
 tende dat'er in de Heylige Schrift , omtrent de Wet der vergeldinge staet :

Oogbom oogb , tandt om tandt. Veroordeelde hem tot straf , van gelijcke vergeldinge , nademael dat al sijn boeten en breucken , geensints het gesicht aen den blinden Priester konde weder geven. De Edelman Zachora socht op alderhande middelen de straffe te ontgaen , leggende sijn gantsche misdact op sijn haestigheyt en drift ; maer alles was te vergeefs , het vonnis was gevelt , en moest sijn voortgangh hebben , en Zachora vand zich binnen weynigh uren , soo blind als sijn Priester.

Wy zullen sluyten met een treurigh voorval , of twee van onse tijdt. In het 1651. Jaer des Heeren , op den twintighste van Herfst-maent , is tot Einbden achter de Vleesch haleen Schip , zijnde een kruyf-zeyl afgelopen , dat aldaer op de Timmer-werf stondt , en om dat sulcks aldaer soo veel niet voorvalt , als tot Amsterdam en elders ; was daer een groote toeloop van menschen , en veele soo oude als jonge lieden , begaven zich uyt nieuwsgierigheyt daer binnen. Het geseyde Schip noch op de stapels staende , gaf al een quaet voor-teecken van zich , dewijl het zich allesints als scheef vertoonde. Wanneer het nu af-liep , en geen drie schreden van de wal in het water quam , sloegh het oim en keerde den kiel , die onder was naer boven ; soo dat al de menschen die daer binnen waren , in het hol om te sinoren beslooten bleven. De verbaestheyt en onsteltenis van de aenschouwers , was daer over seer groot , men kapte terstondt met bijlen , den bodem van het Schip op , en trock noch veele behouden daer uyt ; van de welcke sommige zich aen spijckers , en eynden houts hadden vast gehouden : Evenwel heeftmen noch omtrent de 300. verdronckene perfoonen daer in gevonden , dewelcke op de wal nevens malkanderen geleght zijn , van waer elck van sijn ouders en vrienden , met groote smart en droefheyt te huys gehaelt is. Waerlijck de rouw en de wee-klagen waren seer groot , dewijl weynigh geslachten in die Stadt gevonden wierden , dewelcke geen deel aen dit jammerlijck verlies hadden. Men heeft met het begraven van dese dooden , geheele drie dagen van sinorgens ten acht , tot savonts ten ses uren doorgebracht , soo datmen op dien tijdt , sonder ontmoeting van lijcken , de straten niet gebruycken konde.

11.
Embden
ongeval.

Een verschrickelijck ongeval quam in het 1669. Jaer des Heeren , op den 16. van July de Stadt Saltzburgh over : Wanneer de hooge Bergh , staende aen de St. Nicolaes poort , van het vinden huys af , over 15. huysen aen malkanderen neder storte , makende de geheele Stad tot een puynhoop. De selve Bergh stondt eerst als te waggelen , naer de selve huysen toe , zijnde als door een aertbevinge geschut : Dit jammer geschiede ten twee uren in de nacht , zijnde de val en de slagh verschrickelijck om te hooren. By de 500

12.
Berghval
tot Haltz-
burgh.

menschen zijn daer door verplettert geworden ; beneffens twee Kercken met het Seminarium , daer van de eene geheel van Marmer steen was. En of sulcx noch niet genoegh waer geweest , wanneer veel lieden toe-liepen , om te sien of'er noch yemandt onder de steenen te helpen of te redderen was , valt'er andermael een stuck van de rots , dat meer als 2000. centenaar swaer mocht zijn , en verplettert noch wel 30. personen. Van de Huysen of de Kercken is niets geheel gebleven , selfs sou men niet seggen dat'er oyt kercken gestaen hadden , zijnde van de mueren of het hout-werck , niet een handt-breet hooghte te sien , dewijl alles met puyn overdeekt lagh ; gelijker oock geheele stucken rotsen , gelijck heele huysen daer over heen leggen. De verbroockene Klip of Rots , geeft als noch een verschrickelijck aensien , staende als ofze wederom geheel ter neder wilde vallen , dewijl het gevallen gedeelte niet van boven af gestort , maer als uyt het midden des Berghs wech genomen is , blyvende alzoo het opperste als een dack over een gantsche straet hangen , soo dat'er noch meerder onheyl te vreesen staet. Voor eenige jaren is'er noch een huys van dese Klip verbrijffelt , dat naderhandt weer opgetimmert is , en wel voor een waerschouwing had mogen dienen. Men hoorde onder het verval , noch wel 100. personen hier en daer in kelders , noch jammeren en schreyen om hulp , maer daer was geen middel om hen te helpen , dewijl de steenen te schrickelijck groot zijn ; eenige zijn daer evenwel uyt-gehaelt , die seer deerlijck om aen te schouwen waren. 22. Monnicken zijn met hun kloosters verplettert , een gedeelte van des Stads muur , is oock om ver en in de stroom Saltza geworpen. Wy hebben in onse Eeuw al meer van diergelijcke voorvallen beleeft ; maer die hebben wy meest elders verhandelt.

13.
Voorval
van Eugenia.

Wy vinden ons genootsaect een sprongh te rugge te doen , om niet voor by te gaen , dat wy gaerne souden voort-brengen. Onder de heerschappy van den wreeden Soon van Marcus Aurelius , Cominodus , wierden de Christenen foodanigh vervolght , dat sy nergens geen blijvende plaets vonden. Onder andere door luchtige personen , die de woedende raserny van dese beulen sochten te ontgaen , was oock Eugenia een seer deuchtsame Jonckvrouw , wiens Vader Stads-vooght van Alexanderyen , voor den Keyser was. Dese Jonck-vrouw begaf sich naer Heliopolis , alwaer sy , zijnde in mans kleederen gekleet , in een Monnicken klooster haer leven ging door brengen. De uytsteekende deughtsaemheyt van haer leven , kan niet uyt gedrukt worden , het zy genoegh geseght , dat sy sich in dese eenfaemheyt , met sulck een zedicheyt en verstandt droegh , dat sy ten laetsten in gemeene toestemminge , tot Abt en opperste der Religieusen gemaect wiert

Mae

Maer de selve deught , die geduerende haer klooster-leven , in haer gebloncken had , deed haer oock dit ampt verwerpen , willende liever Godt gehoorfamen , als over de menschen gebieden. Eyndelijck de genegentheydt van het geheele Capittel , en de nootwendigheyt drongh haer , na een langh weygeren , desen last te aenvaerden , gelovende niemant anders , off sy was een mans perfoon geboren. Maer soo haest was sy tot desen trap van waerdigheyt niet geklommen , of de nijt begoft haer levendigh aen te tasten , en sulcke quaetaerdige menschen wierden gevonden , die om haer uyt haer achtige en waerdigheyt te helpen , haer van overspel beschuldigden , en by het Gerecht aen te klagen , als had sy een dochter geschonden. Dit wierdt soo hardt aengedreven by onrechtvaerdige Rechters , dat sy eyndelijck ter dood veroordeelt wierdt , dewelcke sy gewilligh heeft uytgestaen , niet dervende ontdekken wie sy was , hoewel sulcx naer haer dood wel bevonden wiert.

Niceph. Lib. 7. Cap. 5.

Een strijdigh voorbeeld hebben wy in een andere verkleede Jonckvrouw uyt Thracia. Dese wierdt seer verliest op een schoone Turcksche Vrouw , die sy in de Badt-stove had gesien. De geweldige drift tegens de nature , drongh haer soo geweldigh , dat sy een ongehoorde saeck begint. Sy verkleet sich als een man , om onder desen schijn haer beminde te bekooren. Sy leerde danffen en andere aerdigheden , om haer Meestersche te behagen. In dese gedaente en met dese verlockinge , verkeert sy by dese schoone , en versoect haer eyndelijck ten Huwelijck , het welcke in aanmerckinge van haer parade , en prael van groote rijckdommen , en een kostelijcke Bruydts gave , haer toe-gestaen wierdt. Sy trouwt dan dese arme bedrogene dochter , wiens ouders van geringe staet en vermogen zijnde , niets lievers sagen , en eengroot geluck in desen schoonen Bruydegom , meenden aengetroffen te hebben. Maer wanneer de nacht gekoimen was , wiert haer bedroghe wel haest ontdeckt , en spatte haer dwaesheydt soo verre uyt als mooglijck was. De jonge dochter begoft te schreeuwen , daer de ouders op toe-liepen , dewelcke met hulp van de na-gebueren , dese verfoeyelijcke oude minnaeresse , van het bedde ruckte , en in de gevangenis dede brengen. Sy deden over dit snoot bestaen , hun beklagh voor de Rechters van Constantinopolen , die de saecke aen het oordeel van den Keyser en sijn Divan gedroegen. Hy was alstoen in den Oorlogh tegens Perse , waer over hy het oordeel den Aga van de Janitzaren , toentot Constantinopolen zijnde , aen beval ; dewelcke dese oude bedriegeresse , eerst wel

14.
Thracise
Vrouw.

wel ter degen gingh over den heeckel halen , haer vertoonende de schrikelijckheyt van haer misdact , en de uyt-steeckende dwaefheyt van haer onnatuerlijcke liefde , en voorts de oude minnaeresse met steenen om haeren hals , in den Hellepont dede werpen , en verdrencken.

Busbeeck.

15.
Suabise
vrouwen

Eerfamer was de verkleedinge der Hoogduytsche Vrouwen , dewelcke den Keyser Coenradus van Suaben volghden , om het Heylige Landt te helpen veroveren , zijnde alle gekleet en gewapent als de beste soldaten. Sy volghde het Heyr met sulck een Edelmoedigheyt , en dat onder het gesagh van een Pieddor , een dappere en edelmoedige Vrouwe , gevende de Saracijnen soo veel wercks , als de kloeckste mannen zouden kunnen doen. Men heeft in onse tijden verscheyde van diergelijcke Voorbeelden gesien. Hier kunnen wy oock de Persische Vrouwen niet voor by gaen : In den strijdt tegens Campson Koninck der Mamalucken , die in het Jaer 1561. na de overwinninge meest dood of gequetst wierden gevonden. Noch de Vrouwen van St. Rignier , een Stad in Picardyen. Noch die van Chartres , die soo dapperlijck haer Stad hielpen voorstaen. Noch onse Haerlemsche Kennau met haer bende. Noch oock die trouwe Gefellinne van Mets , die haer man Alexander , die in Hongaryen gevangen , en naer Constantinopolen vervoert was , in mans kleederen selve uyt sijn slaverny gingh verlossen.

S P I C I L E G I U M
of
B Y - S P E L
van
V O R S T E L Y C K E
T R E U R - G E V A L L E N ,

*Verhandelende in een goet aental van Deytige Geschiedenissen ,
soo van dese als voorige Tijden , de ware gestaltenissen van
Wereltlycke Heerschappyen en Staten , op en ondergangh der
Grooten.*

Mitsgaders

Verstreckende een supplement en vervulling van alle de Treur-Toneelen , der
dingen , dewelcke , volgens der selver stellingen , voor by gegaen zijn.

Door

L. V. B O S C H .

Doorgaens met schoone Konst-platen voorsien.

II. D E E L .

T E D O R D R E C H T ,

gedrukt by Symon Onder de Linde , Boeckverkoper , woonende aen de Vifch-marct ,
in de Groote Gekroonde Druckerye. 1683.

R E G I S T E R

Der Historien van 't tweede Deel.

1. Historie. **H**uyflijcke ongevallen van den Koninck Herodes. pag. 1.
 2. Historie. Jovinianus, Roomfch Keyfer. pag. 6.
 3. Historie. Popielus de tweede, Koninck van Polen. pag. 7.
 4. Historie. Alphonfus, Koninck van Spangie. pag. 9.
 5. Historie. Mithridates, Koninck van Armenia. pag. 10.
 6. Historie. Fercard, Koninck van Schotlandt. pag. 11.
 7. Historie. Koninck Richard Lionheard. pag. 12.
 8. Historie. Boadicea, Engelsch Koningin. pag. 13.
 9. Historie. Erick, Koninck van Sweden. pag. 16.
 0. Historie. Carel de VII, Koninck van Sweden. pag. 19.
 1. Historie. Amaury, Koninck der Gothen. pag. 21.
 2. Historie. Jacob, Schots Koninck. pag. 22.
 3. Historie. Jbrahim, Koninck van Marocco. pag. 22.
 4. Historie. Hendrick de tweede, Koninck van Vranckrijck. pag. 23.
 6. Historie. Gotibert, Koninck van Pavyen. pag. 28.
 7. Historie. Philippus, Roomfch Koninck. pag. 32.
 3. Historie. Boris, Koninck der Ruffen. pag. 33.
 2. Historie. Cracus, Koninck van Polen. pag. 34.
 0. Historie. Lodewijck, Hartogh van Beyeren. pag. 35.
 1. Historie. Parthenius. pag. 35.
 2. Historie. Lechus, Vorft van Polen. pag. 36.
 3. Historie. Hendrick, Grave van Swartfenburgh. pag. 37.
 4. Historie. Slot-vooght van Nocera. pag. 38.
 5. Historie. Hatto, Biffchop van Mentz. pag. 39.
 6. Historie. Moscovifch Vorft. pag. 40.
 7. Historie. 't Roomfch Keyfer-rijck. pag. 41.
 Van Julius Cæfar. pag. 57.
 Van Augustus, en de vaft-ftellinge van 't Roomfche Rijk. pag. 63.
 3. Historie. Vorftelijcke Gunftelingen.
 Van Apelles. pag. 73.
 0. Historie. Hermias. pag. 80.
 2. Historie. Perennis en Cleander. pag. 85.
 1. Historie. Constantinus Mefopotamitanus. pag. 89.

Register der Historien.

32. Historie. Roomsche Pausen die gedood zijn. pag. 94.
33. Historie. Burgh-graven van Milanen.
Van Luchino. pag. 118.
34. Historie. Matthæus. pag. 123.
35. Historie. Barnabas. pag. 125.
36. Historie. Gio-Maria. pag. 128.
37. Historie. Ludovicus Sfortia. pag. 132.
38. Historie. Graven van Hollandt.
Govaert met den Bult. pag. 133.
39. Historie. Florentius de IV. pag. 135.
40. Historie. Willem de II. pag. 138.
41. Historie. Floris de V. pag. 144.
42. Historie. Valsche en versierde Vorsten.
Valsche Alexander. pag. 157.
43. Historie. Andere valsche Alexander, Herodes Soon. pag. 160.
44. Historie. Valsche Agrippa Posthumus. pag. 162.
45. Historie. Valsche Demetrius, Groot Vorst van Moscovie. pag. 165.

Twede Boeck.

HISTORIEN onses Tijts.

1. Historie. Afval van Catalonie. pag. 1.
2. Historie. Afval van Monaco. pag. 199.
3. Historie. Moort in Piemont op de Protestanten begaen. pag. 206.
4. Historie. Ongeval van Chavas-Chan, en andere. pag. 214.
5. Historie. Persische Ongevallen. pag. 220.
Wreeden handel van Schach Sophy. pag. 238.
6. Historie. Africaensche Ongevallen. pag. 239.
7. Historie. Ottomannische Ongevallen. pag. 255.
8. Historie. d'Heer van Valckenburgh, Gouverneur van Orangie. pag. 267.
9. Historie. Prins Willem van Nassou. pag. 273.
10. Historie. Ridder de Rohan, en andere. pag. 276.
11. Historie. Marquisinne de Brinvilliers. pag. 278.
12. Historie. Ontdekt Engelsch Verraet. pag. 290.

By-fpel van Vorftelijcke
TREUR-GEVALLEN,

Verbandelende in een goet aen-tal van deftige Gefchiedeniffen, de ware Gestalteniffen van Wereltlijcke Heerfchappyen en Staten.

Midtfgaders:

Verftreckende een Vervullinge van alle de Treur-Toneelen der dingen, die volgens der felfer ftellinge voor by gegaen zijn.

Eerfte Boeck.

De Eerfte H I S T O R I E.

Huyslijcke Ongevallen van den Koninck Herodes.

Inhoudt.

1. Herodes Viervorft. 2. Phasael brengt fich felven om. 3. Herodes Koninck der Joden. 4. Zijn Dapperheden. 5. Belegert Jerufalem. 6. Wint de Stad. 7. Herodes en Augustus geluckigh in fchijn, ongeluckigh in daet. 8. Herodes wreet tegens de fijne. 9. Trotsheyt van Mariamme. 10. Herodes Kinder moort. 11. Zijn wanhopige staet en sieckte. 12. Doodt van Herodes. 13. Nafaten van Herodes.

 M van dese Konincklijcke rampen een aenvangh te maecten, zullen wy met dien Grooten Herodes beginnen, die foo geluckigen op-gangh, als tyrannigen en treurigen ondergangh heeft gehad; en de onheylen die hy foo veel andere had toegebracht, meest door fich felven, in zijn eygen huys geproeft heeft: Toonende allesints krachtige bewijsen, van het Goddelijck Gericht,

richt , en stervende onbemiddels , door die handt , tegens de welke hy de sijne soo moetwillighlijk op-geheven had. En nergens toont sich de Goddelijcke wraeck krachtiger , als omtrent de dwingelanden , om te toonen , dat dese hooge bestellinge van sijnent wegen , over de menschen een hooger macht hebben , die zy reden van hun doen verschuldicht zijn. Echter is yemandt dapper en moedigh geweest , om sijn dreygend ongeval te boven te komen , soo was het Herodes.

1.
Herodes
Viervorst

Als Anthonius naer Asia trock , zijn de Gefantschappen van al de Volckeren daer omtrent , hem in Bithynia tegen gekomen ; onder de welke oock de voornaemste der Joden-waren , dewelcke Phasaël en Herodes by hem aen-klaeghden , als dat in schijn alleen , Hyrcanus over de Joden heerschte , maer de gantsche heerschappy en macht , by dese twee gebroeders was , die oock noch onlanghs Antigonus , den Soon van Aristobulus uyt Judæa verdreyen hadden. Maer Herodes wist Anthonius foodanigh met gelt te bekooren , en het werck alzo by hem te besteecken , dat hy sijn beschuldigers den wegh af-sneet ; en zijnde met verwantschap aen Hyrcanus verknocht , als die sijn Nichte ten Huwelijck hadde , noch daer en boven de waerdigheyt van het Vier-Vorstendom verkreegh. De Joden by Tyrus , hun beschuldigingen tegens hem vernieuwende , hebben niet als de dood en banden , door de gramschap van Anthonius opgedaen. In het volgende Jaer , Anthonius in de minne van Cleopatra verfoopen , latende de forge van den Oorlogh varen , en sijn wellusten den vollen toom gevende , heeft Antigonus Pacorus , den Soon van Ovodes Koninck der Parthen , en den Oversten Barzapharnes in Syria getrocken , die soo met geweld als bedrogh , den Vorst Hyrcanus , en Phasaël Herodes broeder , onder sijn gesagh gestelt , en Herodes selve belaeght heeft ; maer die al de lagen door een volstandigh gemoedt , tegen alle driften van het geluck te boven gekomen is. Antigonus kreegh Jerusalem onder sijn gesagh , na dat die Stad ellendiglijk van de Parthen geplondert was , en heeft Hyrcanus de ooren af-gesneden , op dat hy door sijn verninckt lichaem , onbequaem tot het Priesterschap sou zijn.

2.
Phasaël
brengt
sich sel-
ven om.

Maer Phasaël uyt mismoedigheyt sijn hooft tegens de steenen , in sijn gevangenis slaende , heeft sich selven het leven benomen ; om sijn vyandt goen vorder gesagh en macht over hem te laten. Hier zien wy dan te gelijck , den aenvangh van geluck en ongeluck in desen Vorst. Herodes vorders ; en van Malchus Koninck der Arabiers versinaet , en in Egypten Anthonius te vergeefs gevolght zijnde , kreegh weder dat geluck , dat Anthonius weder vrientschap met Augustus gemaeckt hebbende , Cæsar Anthonius

nius

nius tce-ftondt , dat Herodes Koninck der Joden gemaeckt , en Antigonus om dat hy zich by de Parthen , vyanden van het Roomfche Rijck gevoeght had , vyand verklaert wiert.

Maer om dat het Joodsche Rijck , aldus aen Herodes een Jdumeer zijnde , gegeven wierdt , zijn Judæa , Galilæa , en Samaria wederspannigh geworden. Herodes dan begeeft sich naer Anthonius , daer Samofata bevocht , en hem in het veroveren van die Stad , behulpfaem geweest zijnde , verkrijght Sofia met twee Legioenen tot zijn onderftant , om voornamentlijck Jerufalem daer mede te temmen. Ten eerften heeft hy de nederlagen , die Antigonus in zijn af-wefen hem had aengedaen , doodende zijn broeder Josephus met ses benden volck , dapperlijck gewroocken ; maer heeft daer door de gemoederen der Galileers foodanigh tegens sich verbittert , dat de felve al fijnen aenhangh in het Meyr Genefareth , verfmooert hebben. Hier op heeft Herodes en de Galileers met Pappus , die zijn broeder gedood hadde , geflagen , en voorts zijn Leger voor den Tempel te Jerufalem afgeruckt hebbende , treckt elf Legioenen en voorts ruyters , behalven de hulp-benden der Syriers by een , en befuyt de geheele Stad met macht. Als nu de Joden hun veften dapper befchermden , roemende feer op den Tempel des Heeren , die hen in het gevaer niet verlaten zou , heeft Saneas het volck geraden , dat het Herodes aen-nemen zou ; feggende dat fy om hunne fonden , zijn Heerschappy niet konde ontgaen : Maer hoewel hy een man van groot gefagh , en van een byfondere wijfheyt was , konde hy evenwel niets te wege brengen. Eyndelijck het buytenfte van den Tempel , en de neder Stadt ingenomen zijnde , hebben sich de Joden na de boven Stadt , en het binnenfte van den Tempel begeven , konnende noch door toe gefondene Offer-beeften , noch door den honger die hen drongh , bewogen worden , een vreemdelingh tot hun Koninck aen te nemen , hoewel hy de Joodsche Godts-dienft aengenomen hadde , en noch onlanghs met het Huwelijck van Mariamme , de dochter van Antigonus vereert was. Herodes dan Jerufalem met alle geweld aentastende , heeft de Stadt , felfs op een Vastendagh veroverd , en alles met roven en moorden vervult , daer het krijs-volck uyt-gelaten , noch ouderdom , noch geflacht , noch waerdigheyt gefpaert heeft ; soo dat Herodes door het aenschouwen van fulck woeden , felfs in het gemoet verfacht , Hofia vraeghde , of hy hem een Woestijne tot zijn heerfchappy wilde laten ? en het was noch geen eynde geweest , ten ware Herodes felve het geweld had afgekouft. Alzoo heeft hy geheel het Joodsche Rijck verkregen , de eerfte die van een vreemde en flichte af-komft , dien top van eeren aldaer behaelt had.

3.
Herodes
Koninck
der Joden

4.
Sijn dapperheden

5.
Belegert
Jerufalem

6.
Wint de
Stadt

7.
Herodes en Augustus gelukkig in schijn, ongelukkig in der daet.

Maer aldus was hy noch sijn ongevallen niet te boven; de groote Augustus en hy tijdt-genoten zijnde, waren beyde in uytwendigen schijn geluckige Vorsten, maer binnens huys, en in hun huys-gefin de ongeluckigste ter werelt; schijnende beyde sulck een lot niet onwaardig, om dat sy soomenighmael de heylige banden van hun Huwelijck gebroocken hadden: Want Herodes heeft negen Vrouwen ghad, en Augustus heeft'er drie verstootten, en Livia selfs van haer voorige man swanger zijnde, in de plaets genomen. Herodes was vorders, door sijn menichte kinderen ongelukkiger als geluckigh, twee die hy by Mariamne gewonnen had, Alexander en Aristobulus; beyde de Konincklijke op-voedinge, tot de welcke sy geboren waren, niet onwaardigh, dewijl hy de lasteringen van sijn Suster Salonre, en sijn oudste Soon Antipater te veel geloof gaf; heeft hy uyt een yerouderde wrock doen sterven, by de welcke hy daer na Antipater selve, schoon tot sijn op-volger geschickt, als een Soen-offer (hebbende nu des selfs quaetaerdicheyt, en valsheyt ondervonden) gevoeght heeft.

8.
Herodes wreet tegen de sijne.

Op dese wijze heeft oock sijn Schoon-vader Hyrcanus, Alexandra sijn Schoon-moeder, en noch drie andere sonen gehandelt, toonende een wreet Koninck, en noch wreeder Vader en Schoon-soon. Waerom oock Augustus van hem seyde, dat hy liever Augustus swijn, als soon wilde zijn, om dat hy een wreet man en bedt-genoot was: Wanneer hy sijn schoone Mariamne (uyt vermoeden als socht sy sijn leven te belagen) als mede haer Moeder, om het leven dede brengen. Seeckerlijck de trotsheyt van dese Koningin was vry groot, indien niet onverdraeglijck: Want als hy (om van veel andere voorvallen te swijgen) op een tijdt sich by daegh wat te rust leggende, haer by hem versocht te komen, wilde sy alleen sulcx riet doen, maer heeft hem daer en boven, met schelt-woorden aengetast, verwijtende hem sijn geringe af komst, en het om-brengen van de haren, het welcke hem (behalven het aenstoocken van sijn suster Salome) soodanigh verbittert heeft, dat hy haer door den Raed ter dood dede verwijzen, zijnde genoegsaem haer aenklager, en rechter te gelijk. Waerlijck Augustus droegh zich gematighder, die zich omtrent sijn lichte dochter en nichte, met een ballinghschap liet vergenoegen, sonder soo seer op sijn eygen bloedt te woeden.

9.
Trotsheyt van Mariamne.

10.
Herodes kinder-moort.

Maer terwijl hy aldus sijn handen in sijn eygene ingewanden sloegh, betaelt hy het minste van sijn bloedt-schult, van wegen het bloedt-vergieten der onnosele Betlehemiten, die op de toekomst van het Licht des werelts, de wreetheyt van desen benevelden geest der duysternisse, moesten dragen, terwijl die Hemelsche Koninck sijn handen ontyluchtende, den Nijl tot sijn schuyt-plaets genoot.

A. Hoibraken

Maer niet lange daer na , in het selve loopende Jaer , wordt hem sijn schuldige ziel oock afge-eyfcht : Want hy is foodanigh door een lange en vuyle sieckte aengetaft , dat hem het lichaem geheel van binnen en buyten verrotte , soo dat hem het gewormte en luyfen , genoeghsaem levende ver-
 teerden , het welcke hem menichmael soo onverduldigh maecte , dat hy de handen aen zich selven zou hebben geleght , ten ware hem sulcx door de sijne verhindert ware geweest. Echter sou sijn dood de Joden doodelijk zijn geweest , (die hy in de schouw-plaetse by een vergadert , en omgebracht wilde hebben , op dat sijn dood bejammert mocht zijn) indien sijn nakomelingen niet soo wel bedacht , als hy woedende waren geweest.

12.
Doot van
Herodes

Eyndelijck is hy in het midden van ondraeghlijcke pijnen en woedent-
 heden , tseventigh Jaren oud zijnde , in het 34. Jaer van sijn Heerschappy sterven.

In sijn plaets is Archelaus als Vier-vorst gekomen , hebbende het ge-
 biedt over Judæa , Idumæa , en Samaria , want Herodes Antipas , des sijnselfs broeder , besat Galilæa en Peræa , zijnde beyde uyt Marthace , een Samaritaensche Vrouwe geboren : Voorts was Philippus Vier-vorst van Batanæa en Trachonitis , en noch een Herodes , die uyt Cleopatra , een Jeru-
 salemitsche (geteelt was.

13.
Nafaten
van He-
rodes

Archelaus wierdt terstondt met beroerte van sijn volck aengetaft , het welke Archelaus) een Heyr op den hals gesonden , drie duysent der selver ge-
 doodt , en de rest op de vlucht gedreven heeft. Eyndelijck is oock dese , om sijn wreede Heerschappy aengeklaeght , en naer Vienna in Vranckrijk als ballingh versonden , in het elfde Jaer na Christus geboorte.

Herodes Antipas is die geene geweest , die Johannes den Dooper , om dat hy hem over het Huwelijck , met sijn broeders Vrouw bestrafte , op het versoek van sijn wel-dansende dochter Herodias , heeft doen onthoofden : Na het welcke hy die ongeluckige Velt-tocht , tegens Aretas den Koninck van Arabien , die sijn gantsche Heyr het leven koste , heeft gedaen ; welck ongeval op de onschuldige dood , van desen heyligen man geleght is geworden , staende dese sijn machteloose heerschappy ; heeft oock de Salighmaecker des werelts geleden. Maer als daer na Agrippa , de Soon van Aristobulus , onder den Keyser Tiberius cen gevangen geweest zijnde , door des sijnselfs op-volger Caius Caligula , niet alleen verloft , maer oock tot Vier-vorst over de Landen van Philippus en Lysanias , die gestorven waren , gestelt wierdt ; zijnde vorders van hem , met sulck een sware goude keeten , als sijn ysere geweest was , begifticht ; wierdt Herodes Antipas , door sijn afgunstige Vrouwe opgemaect , omna Caius te

reyfen , en mede de Konincklijke Waerdigheyt van hem te verfoecken ; maer hy , door de beschuldiging van Agrippa voorgekomen , wiert in de plaets van Koninck een ballingh , en in ellende naer Lions , en van daer na Spangien verfonden ; dragende alzo in dit verdriet , de straf van het onnofel vergoten bloedt , van den grooten voorlooper des Heeren. Hoe vorders oock Agrippa , fich op het dwafe toe-juychen des volcks verhoovaerdigende , door Godts handt (na foo veel Apostel-moorden) gallagen , en van de wormen gegeten is , hebben wy by de Joodsche Gefchicht-fchrijver Jofephus , en in de Heylige bladeren te lezen.

De Tweede H I S T O R I E.

Jovinianus Roomsche Keyser.

Inhoudt.

1. *Jovinianus vreesachtigh.* 2. *Wordt in zijn bedde verftickt.*

Jovinianus was de op-volger van den af-valligen Julianus , en dese was het die de dvinglandy , der vooriger dvingelanden weder op de been bracht. Zijn goddeloosheden bekrachtighe hy , door de menichte der krijgs-luyden , en bevestighe zijn Wetten , door het geweld der wapenen. Ondertuffchen was'er geen fcheyding tuffchen hem en de vrees , volgens het Vers :

Jovinia-
nus vrees-
achtigh,

Qui terret plus ipse timet , fors ista tyrannis convenit.

Die andere fchricken doet , kan selfs geen vrees verbannen.
Dit is het ware lot der woedende tyrannen.

Noyt , zedert dat hy zich op den hooghften top , van de menschelijcke hoogheydt gezien heeft , was zijn gemoedt vry van vermoeden : Maer al dat vermoeden , dat ontelbare getal van lijf-wachters , die geduerige forge van sijne dienaren , die fy droegen om hem van ongeval te bevryden , waren niet als onnutte betrachttingen , welckers kracht en uyt-werkinge , niet als ydelheydt was : Want dese groote Vorst wierdt , foo als hy in een plaets

Danaste

Danaſte genoemt , op de grenſen van Bithynia en Galaten zich bevandt , door ſijn dienaren in ſijn bedde verſtickt gevonden. Door wat toeval ſulcx by-gekomen zy , is onbekent , 't zy door een ſinckinge of anderzints , al-^{2.}toos men heeft noyt eenige werck-meesters van ſulcx konnen uyt-vinden. ^{Wort in ſijn bedde verſtickt,} Eenige hebben ſelfs gemeent , dat de Duyvel de uyt-wercker daer van was , andere hebben het op de ſchadelijcke lucht , van de nieuwe en varſch bekalckte muer van ſijn kamer geleght , by brengende , dat het hoofd met deſen damp , en die van een heete kool-vuyr , en wat overſtalligheydt van drincken , over het avontmael gedaen , machtig genoeg waren een ſtercker als den Keyſer , van het leven ter dood te brengen ; hoewel hy maer in het drie-en dertighſte Jaer van ſijn ouderdom was. Eenige van ſijne vrienden lieten echter niet na , vermoeden op den een of andere te hebben ; doch het was maer vermoeden , bleef daer by , en de ſaeck buyten verhael.

De Derde H I S T O R I E.

Popielus de tweede , Koninck van Polen.

Inhoudt.

1. Ongebondentheydt van Popielus. 2. Loofheydt van ſijn Vrouw. 3. Popielus dood ſijn Oomen. 4. Muysen verſlinden Popielus.

Pompilius of Popielus , de tweede van dien naem , Koninck van Polen , heeft een wonderlijck eynde gehad. Deſe is in de plaets van ſijn Vader Popielus , Vorſt van Polen geworden , hoewel noch jongh en onder-jarigh zijnde : Maer ſoo haest was hy niet manbaer geworden , of hy begoft een leven naer ſijn eygen ſin aen te vangen. Al de vermaningen van ſijne Ooms , die ſijn op-zienders zouden zijn , in de windt te ſlaen , en met de jonge Hovelingen van ſijn hof , te rade te gaen. Veel maeltijden en drinckeryen aen te rechten , in hoere-koten , danſſeryen , en de onkuysche omhelſinge van lichte Vrouwen , zich bezich te houden , en ſoo overladen door den dranck en het hoeren-werck , den geheelen dagh over te leggen roncken. ^{1.} De Staet , Rechts-plegingen , en klachten der beſwaerde ingefetenen te ver-^{Ongebondentheydt van Popielus,} waer-

waerloofen : Zijnde vorders tot verhandeling van Staets-saecten , los , sonder verstandt , en alzoo versmadelijck by cen eyder , soo datmen hem gemeenlijck den naem van *Choftek* , een veracht en versmaet mensch toe-voeghde : Gelijck oock door sijn ontuchtige manieren , sijn gedaente mismaeckt , hoeft en baert kael gemaect , zijn verachtginge by de onderdanen vermeerderden.

Sijn Oomen en andere Grooten , soeckende het ongebonden leven van desen Vorst te betoomen , geven hemeen schoone Jonckvrouw , de dochter van seecker Duyts Vorst , ten Huwelijck ; evenwel heeft hy van sijn quaet leven niet afgelaten , maer hy heeft selfs door de gemeenschap van sijn Vrouw , noch nieuwe snootheden by sijn oude gevoeght. Want hy wierdt vrekker en gieriger als hy oyt geweest was , verkocht sijn raets-besluyten , de Eer en Overicheyts Ampten voor geldt ; en dewijl hy door de deught en waerdigheyt niet konde , heeft hy door wreetheyt sijn heerschappy gesocht vast te stellen , en zich van de sijnen te doen ontzien , daer hy niet verdiende bemint te worden. En dit alles dede hy , door raet en aendrijven van sijn Vrouw , dewelcke eenmael de heerschappye gesmaeckt , en de liefde tot vuyl gewin ingedroncken , oock haer man in verachtin-
 27
 Loofheyt
 van sijn
 Vrouw.
 ge getrocken hebbende , door een Vrouwelijcke loosheyt , al het gebiet aen zich wist te trecken ; voornamentlijck als sy door twee zoonen Lechus en Popielus verrijckt , het gemoedt van haren man , door liefde tot haer t'eenmael aen zich had verbonden , en zich inbeelde , dat haer gesagh by de Polen eeuwigh dueren zoude.

Een hinder-pael alleenigh was haer in den wegh , namentlijck het gesagh en de gunst , by de menichte van haer mans Oomen , dewelcke sy , door een oprechtigheyt van leven , en destigheyt van zeden verkregen hadden. Sy dan maect de selve , soo veel als sy konde , door lasteringen en beschuldigungen by haer man verdacht , en doet hem gelooven , dat soo lange sy leefden , sijn heerschappy noch vast noch bestendigh sou konnen zijn. Derhalven indien hy de selve wilde behouden , en sijne kinderen nalaten , moest hy dese Oomen aen een kant helpen. Door dese beweegh-redenen , heeft sy lichtelijck het los en woest gemoedt van haren man , na de ergste zijde gebogen , en wordt door haer aen-hitsen , dese wijze van die vrome lieden om te brengen , aengegaen. De Prins veynst zich in een sware en gevaerlijcke sieckte gevallen te zijn , en doet sijne Oomen die hy beslooten had om te brengen , uyt sijns Vrouwen naem by zich ontbieden. Sy komen sonder vertoeven , de Prins door sijn gesucht , veynst zich boven maten kranck te zijn ; verseeckert hen , dat het eynde van sijn leven na by is ,

en aenbeveelt hen de forge voor sijn Vrouw en kleyne kinderen. Zijnde dan alzoo dien dagh in jammeren en klagen doorgebracht, en de Son nu na sijn ondergangh hellende, de Prins nu als stervende, sijn Oomen wil- lende laten vertrecken, noemt een yeder by sijnen naem, en beveelt tot teeckenen van liefde, quanswijs een kop met vergiftigen wijn, tot dien eynde vervaerdicht, te brengen, veynst daer eerst vante proeven; maer ademt alleenlijck de schuym, in het midden dryvende wegh, sonder met sijn lippen den dranck aen te roeren. Als sy nu alle in het ronde gedron- ken hadden, veynst hy door vaeck gedrukt te worden, en te willen rusten. Als de Vrienden nu vertrocken waren, begint het dodelijck venijn, door hunne leden te wercken, die terstondt in raserny vallen, en alzoo in het midden van veel woeden komete sterven.

3.
Popielus
doot sijne
Oomen.

De Vrouw, als sulcks door haer verspieters gebootschapt wierdt, doet de doode lichamen onbegraven daer heen werpen, en verspreyden, dat dese als belagers van haer mans leven, door een blijckelijcke straf van Godt, dus schierlijck omgekomen waren: Maer niet lange heeft de bespote Godt- heyt dit quaet ongestraft gelaten; want uyt de verrotte lichamen van dese vermoorde mannen, zijn aenstonfts een groote menichte Muysen voortge- komen, die den goddeloosen Vader-moorder, met sijn Vrouw en kinderen, soeckende te ontvluchten, selfs door vuyren en water navolgen, en beslotene plaetsen, noch bystandt van wachters en dienaren konde hen helpen.

Eyndelijck een yeder wech-vluchtende, en aldereerst de twee kinderen, Lechus en Popielus dood-gebeten, en daer na de Vrouwe, oock door dese kleyne beulen vernielt zijnde, is hy oock ten laetsten ellendighlijck, met een langhsame dood, van de selve in het Slot Crusvic, omtrent het Jaer des Hee- ren 823. verteert. Zijnde alzoo sijn Vaders wensch (die gewoon was zich en de zijne dat hen de Muysen mochten vreten, toe te wenschen) eens waer- achtig uyt-gevallen. Dit hebben wy aldus by *Neugebaver* en andere gevonden.

4.
Muysen
verslindt
Popielus.

De Vierde H I S T O R I E.

Koninck Alphonfus.

Inhoudt.

1. Sijn afkomst. 2. Sijn wreetheyt tegen sijn Moeder. 3. Wort geslagen en gedood.

Alphonfus komt ons hier een Voorbeeld verstrecken, van kinderlijke boosheydt tegens hunne Ouders, een misdaet waerlijck die van den

2. Deel.

B

opper-

1.
Sijn af-
komst.

2.
Sijn
wreet
heyt te-
gen zijn
moeder.

3.
Word ge-
slagen en
gedood.

oppersten Vader noyt ongestraft blijft. Hy die de Vader van alle leven-
de scephelen is , toont sich altoos seer na-yverende , omtrent de plicht
van kinderen tegens hunne Ouders. En waerlijk , indien de ondanck-
baerheydt een misdæet is , die alle gebreecken in zich besluyt , die van de
kinderen jegens hunne Ouders , is boven al verfoeyelijck , als die soo veel
quellingen en moeyelijckheden , soo veel dragens , queeckens en voedens ,
daerse ten minsten hun leven voor verschuldicht zijn , met soo weynigh erken-
tenisse beloonen , dat selfs de woeste van alle wilde gedierten , hen daer
over schaem-root maken. Dese Alphonsus soon van Hendrick , Grave van
Lotharingen , zijnde misnoegt , om dat zijn Moeder hertrouwt was , liet
niet na haer alle snootheyt en bitterheydt te bewijzen , en zich selven een
vyand van zijn Stief-vader te verklaren. Sy hadden veel handt-gemeenschap
en strijden met malkanderen ; in de welcke zijn Stief-vader eyndelijck quam
te sneuvelen , en zijn moeder gevangen , en na Spangien daer hy Koninck
was , gevoert te worden. Sonder aen te zien wie sy was , wierp hy haer in
een duystere gevangenis , daer hy haer boven maten dede pijnigen en quel-
len , om haer te doen bekennen , het geene sy niet wist : Maer konnen-
de op haer niet winnen , toonde hy zich wel foodanigen beul tegens haer ,
dat hy haer beenen en dyen in harde yfers dede slaen. De ellendige moeder
in dese quellinge , liet geensints na den Hemel haer noot , over desen Barba-
rischen Soon te klagen , en wraeck af te bidden , die niet lange achter bleef .
Want soo als hy de landen van Ferdinand , Koninck van Leon bezich was te
verwoesten , wierden zijn troepen geslagen , en hem wierden de dyen in het
gevecht verplettert , waer op hy gevangen wierdt , maer korts daer aen ellen-
dighlijck , in het midden van veel pijnen quam te sterven. Dit wordt aldus
van *Roderick Sanches* , in de Historie van Spangien verhaelt.

De Vijfde H I S T O R I E.

Mithridates.

Inhoudt.

1. *List van den Koninck van Iberia.*
2. *Mithridatis wordt gevangen.*
3. *En in zijn bedde versmoort.*

WY hebben hier voor van Jovinianus die in zijn bedde versmoort gevonden
is , gewagh gemaect ; een van zijn op-volgers Frederick de tweede , is
het selfde noot-lot door zijn eygen Soon opgedrongen : Hier hebben wy noch
een

een ander voorbeeld , in Mithridates Koninck van Armenie , als een derde , en dewijl ons die in dese gelegentheynt voorkomt ; moeten wy hem (hoe- wel een weynigh buyten de ordre van den tijd , daer wy ons maer soo veel als wy kunnen , aen binden) hier mede een plaets vergunnen.

De Koninck van Jberia , anders Georgia genoemt , om sijn Oom den Koninck Mithridates te bedriegen , gebruyckt een snoode list. Dese Jber , die in de Geschiedten Rhadamistus genoemt wort , ziende dat het onmoog- lijk was , sijn Oom die hy vyandlijk vervolghde , in handen te krijgen , als die al sijn hinderlagen en vonden voor en te boven quam , ontveynst sijn wraeck-sucht , en onder beloften van trouwen oprechtigheyt , brenghet hem tot een t'samenpraeck. Soo als sy nu op het oogeblick waren , om zich onderlingh de duymen te binden , (na de wijze) en daer bloedt uyt te trecken , om dat onderlinge te drincken , sooliet dese , die van wegen den bedrieger Rhadamistus , by dese onderhandelingte tegenwoordigh was , de koorden schierlijck uyt sijne handen ter aerden vallen ; maer in plaets van de selve tot het bestelde werck op te rapen , sloegh die om de beenen van Mithridates , en boeyde hem daer mede vast. En alzoo wierdt dese Ko- ninck van Armenie , met sijn Vrouw en kinderen gevangen. Dese Vorst aldus in desen staet zijnde , had echter geen beduchten van sijn leven , noch verwachte eenigh geweldigen dood , om dat sijn Neve geswooren had , dat hy hem noch doorsteeken noch verwurgen zoude : Maar de verrader om niet mijneedigh te zijn , versondt een ander wijze van moorden , doende hem met sijn Vrouw en kinderen , in hun bedde versmooren.

1.
List van
den Ko-
ninck van
Jberia.

2.
Mithrida-
tes wordt
gevangen

3.
Wordt in
sijn bedde
vermoort

De Sesde H I S T O R I E.

Fercard Koninck van Schotlandt.

Inhoudt.

1. *Sijn liefde tot de Jacht.* 2. *Wordt door een Wolfgedood.*

Fercard Koninck van Schotlandt , was een groot Jager ; en soo was al sijn Schotschen Adel , gelijk de gantsche werelt zich gemeenlijck na het voorbeeld der Koningen schickt. Geduerighlijck dede hy het wilde gedierte den Oorlogh aen , maer dit selve nam eyndelijck een weder-wraeck op sijn leven. De genegentheynt die sijn onderzaten om hunnen Koninck te volgen , betoon-

1.
Sijn lief-
de tot de
Jacht.

den, veroorsaecte waerlijck een groot verderf, en stilstandt van beter en nutter bezigheden, en maecte dat'er veel Actæons voort-quamen, die na het voorbeelt van dien ongeluckigen Jager, van hun eygene honden opgegeten wierden. Maer met den Koninck selve gingh dit anders toe. Dese Vorst dan aldus by na nacht en dagh, met sijn ordinaer vermaeck bezich zijnde, verdwaelde op een tijdt van de zijne, soo als hy een beest vervolghde; maer onder dit vervolgen, ontmoete hy een Wolf die hy aentaste, maer het beest geen uytkomst ziende, keerde zich tot woeden, en stelde zich dapperlijck te wêer, vloogh verwoedelijck tegen den degen van den Koninck, en sonder de steecken en slagen te ontzien, quam den Vorst aen het lijf, en quetste hem aen verscheydene deelen.

2.
Wordt
door een
Wolf ge-
doodt.

Fercard in desen uystersten noot zijnde, blies een horen die hy aen den hals had, welck geluydt de zijne ter ooren quam, die alzo als hier en daer verstroyt waren, op het geblaes van alle kanten aenquamen; maer soo laet, datse hun Heer doodelijck gequetst ter aerden vonden leggen, die eenige weynige dagen na dese jammerlijcke ontmoetinge, gestorven is.

De Sevende H I S T O R I E.

Koninck Richard Lionheard.

Inhoudt.

1. De Koninck Richards tocht in Guienne.
2. Groote schat gevonden.
3. Sijn begeerte daer naer.
4. Sijn dood.
5. Schat wonderlijck gevonden.

1.
Sijn togt
in Guien-
ne.

Ese Richard over Zee treckende, komt in Aquitania, als nu Guienna genoemt, het welcke als toen van een vreemdelingh beseten wierdt, die sijn voordeel met de onrusten van Vranckrijck had geweten te doen. Hy aldaer gekomen zijnde, kreegh bericht, van het ontdekken van een seer rijcken schat, dewelcke door een Edelman van Limosin gevonden was. Onder desen kostelijcken buyt, waren Massief of geheele goude beelden, van een Keyser en sijn Vrouw, als mede van sijn soonen en dochteren, beneffens hun namen en den dagh wanneer sy gemaeckt, of gegoten waren. Richard begeerigh naer desen schat, komt tot Limoges, om daer sijn deel van te hebben. De Edelman diese gevonden had, begeeft zich na de Stadt

Caulac

2.
Grooten
schat ge-
vonden.

3.
Richards
begeerte
daer na.

Caulac of Chafon , alwaer hem de Koninck Richard belegert , met verklaringe van hem te zullen bederven. Die van de Stadt betoonen een dapperen tegenstandt , en beschadigen de beleggers seer , met hunne pijlen. Een krijghs-knecht wandelende op de wallen , vand een goede gelegentheydt , om de belegerde Stad te verlossen : Hy sach Richard op een hooge plaets staen , leyde op hem aen , en schoot hem met een vergiftige pijl in den rechter arm , aen welke wonde , de Koninck korts daer aen gestorven is. 4. Sijn doot

Ten tijden van Gruchard , Prins van Apulia , was een schat oock by na de oorfaeck , van een langen en swaren Oorlogh geweest. Men vand een Marmeren-beelt , rontsom wiens hoofd een koperen circul was , op de welke gesneden stondt : *Op den eersten dagh van Mey , met het opgaen van de Sonne , sal ick een gouden hoofd hebben.* Een Sarasijn leyde dese woorden ayt , nemende op dien dagh en ure , de schaduwe van des Beelts hoofd waer ; op welke plaets gegraven zijnde , heeft men aldaer een grooten schat gevonden. 5. Schat wonderlijck gevonden.

De achtste H I S T O R I E.

Boadicea Engelsch Koningin.

Inhoudt.

1. Boadicea haer dapperheyt.
2. Brought sich met haer dochters om.
3. Staet van veranderingh in Engelandt.
4. Staet-sucht van Hengist.
5. Sijn strijt met Vortimeer.
6. Vortigern afgeset en weer aengenomen.
7. Saxen brengen Engelandt t'onder.
8. Vortigern verbrandt.

H Et Rijck van Engeland , heeft van ouds onder verscheydene Koningen gestaen , (by *Cesar* vint men vier van de selve genoemt , als *Cingetorix* , *Carvilius* , *Taximagulus* , en *Segenax*) waer over de Romeynen te licht en te seeckerder , overwinninge op de selve gehad hebben ; want terwijl elck bysonder strijdt , worden se alle overwonnen. De Britannen evenwel , nu dan weder het hoofd dervende opsteecken , hebben zich seer ongedueghlijck , onder een vreemde heerschappy gebogen : Onder de welke oock Boadicea , of Boudicea , gelijk haer *Tacitus* noemt , geweest is. De welke voorheen met haer maegdelijcke dochters , gewelt van het Roomsche

2. Breyght
sich met
haer doch-
ters om.

3. Staet van
verande-
ringh in
Engelant.

4. Staet-sugt
van Hen-
gilt.

5. Sijn strijt
met Vor-
timer.

sche krijgs-volck geleden hebbende , tot wraeck van hun verloorene waerdigheydt , een groot heyr by een vergadert , en met het selfde de vyanden een groote nederlaegh toegebracht heeft : Maer daer na het Oorlogsgeluck haer tegen-vallende , heeft sy met venijn haer leven ge-cyndicht , en de slaverny te leur gestelt. Vijf hondert Jaren is dit Eylandt onder de heerschappy der Romeynen geweest ; maer als'er te huys in het Roomsche gebiedt , twisten en geschillen ontstonden , hebben sy de heerschappy , dewelcke sy met soo veel arbeys verkregen hadden , van selfs verlaten , nemende evenwel van de Britannen mede , die sy tot het gebruyck van den Oorlogh bequaem achten te zijn , van dewelcke een deel in het strijden gesneuvelt , een deel door honger en gebreck vergaen is , en een deel naer Armorica , een gedeelte van Vranckrijck of Gallia zich begeven , en zich selfen behouden is , en het land den naem van Britannia toegebracht heeft. Het land dan , aldus eenighsints verlaten zijnde , hebben de Picten en Schotten gefocht in te nemen ; om welker geweld tegen te staen , hebben de Britannen Vortigernus Grave van Cornuwal , tot hun Koninck verkoren , en de Saxen of Anglo Saxen , (want met dese namen wierdense sonder onderscheydt genoent) een strijdtbaer Volck in Duyts-landt , te hulp geroepen : Dewelcke onder het beléyt van Hengist en Horsus , met een heyr van negen duysent mannen , in Britannia overgekomen zijn. Door welke dapperheydt , de Schotten en Picten in een openbare Velt-slagh geslagen zijn geworden , waer uyt sulck een groote achtinge van de Saxen ontstondt , dat sy als Engelen uyt den Hemel hen toegesonden , gehouden wierden ; ja dat hen als verwanten , een gedeelte van het Eylandt , tot een bywooninge toegestaen wierdt.

Ondertusschen oock Vortigernus , door de schoonheydt van Rovenia , de dochter van Hengist bevangen zijnde , heeft haer lichtelijck ten Huwelijck gekregen. Hengist niet weynigh moedigh op dit geluck , begoft nu geheel sijn Vaderlandt te vergeten , en zich selfen een Koninckrijk in Britannie in te beelden. Hebbende dan een goede menichte van de sijne uyt Saxen ontboden , trachte hy dit landt met geweld te bemachtigen. Maer de Grootten van het Rijk dese poginge voorziende , hebben Vortigernus een verwijft Vorst , van den Throon gestooten , en sijn Soon Vortimer tot Koninck gemaect. Dese op het spoedichste soo veel volcks als hy konde , by een gehaelt hebbende , is dicht by Alesfort den vyand te gemoet gegaen ; alwaer in een twee-gevecht , van de zijde van Vortimer Catigern , en van de zijde van Hengist , des selfs broeder Horsus , beyde gesneuvelt zijn ; maer de Saxen zijn gedwongen geheel Britannia te verlaten , konnende selfs

in Thanet , een gewest hen toe-geftaen , geen ruft vinden. Maer Vortimer, aen den welcken Britannia haer vryheydt verschuldicht was , hebbende nu vier Jaren geregeert , wordt door Rovena, de Vrouwe van Vortigern , door Venijn omgebracht , en de Grooten door dese loofse vrouw worden bewogen , hunnen ouden Koninck Vortigern weder aente stellen, het welcke geschiedt zijnde , heeft Hengist , stout op de gunst van sijn Schoon-foon , weder een heyr vergadert, en getracht Britannia te bemachtigen , looslijck voorgevende geen Oorlogh te willen toebrenghen , maer alleen te komen om Rovena weder te eyschen , en een eeuwich verbondt te maecten. De bedrieghlijcke naem van verbondt , heeft terstondt een goeden toeganck gevonden : De Britannen dan en Saxen komen op een bestelde plaets , als ongewapent by een , maer de Saxen hadden korte degens onder hun rocken verborgen , door welckers bedrogh , de ongewapende lichtelijck overvallen , en drie hondert Edelen van hen gedood worden. De Koninck selve gevangen zijnde , heeft sijn vrydom met het af-staen van Kent , Suffex , Suffolc en Norfolc , moeten koopen. Ondertusschen komen de Saxen in een oneyndigh getal in Britannie aen , en hebben het gantsche landt , als een overvloeyende stroom t'onder gebracht ; tot dat Aurelius Ambrosius , een Romeyn van af-komst , maer voor de rest de Britannen seer toegedaen , met een goede menichte van sijn landt-lieden in Britannia overgekomen , en ten eersten Vortigern , de oorfaeck buyten twijffel van al het quaet , onvoorziens op het lijf gevallen is , en hem in seker Ca steel gevluht en aldaer belegert zijnde , met het gebouw verbrant heeft. Daer na heeft hy de Saxen , in verscheydene Velt-slagen veel te doen gemaekt; maer hy is oock eyndelijck , door een uyt-gemaecte Sax , met venijn ongekomen, na dat hy twee-en-dertigh Jaren Britannia bestiert had.

6.
Vortigern af-
geset en
weer aen-
genomen

7.
Saxen
brengen
Engeland
t'onder.

8.
Vortigern ver-
brant.

Florus Anglicus.

De

De Negende H I S T O R I E.

Erick Koninck van Sweden.

Inhoudt.

1. *Verdorvene Eeuwe.* 2. *Bestieringe van Erick.* 3. *Sijn goedertierentheydt.*
 4. *En geluck tegen sijn Vyanden.* 5. *Sijn Mededogentheydt.* 6. *Sijn yver tot bekeeringe der Heydenen.* 7. *Bisschop Hendrick omgebracht.* 8. *t' Samen-sweeringe tegens Erick.* 9. *De Koninck Erick wordt onthalt.* 10. *Wraeck over de moorders.*

1.
Verdor-
vene Eeu-
we.

Y kunnen niet minder, als hier dien heyligen Sweetschen Erick, en eenen Carel de VII. by-voegen. Desenoem ick heyligh, uyt de benaminge die hem van sijn onderdanen gegeven is, te liever, op dat wy daer uyt mogen bemercken, dat oock als doen de deught *Futile nomen* is geweest, en dat de bootheydt al van oude extractie of af-komst is.

En evenwel wat zullen wy seggen, de deught selve kan het swaerlijck genoegh te passe stellen, wat sal dan d'ondeught? De deught met al haer deughdelijcke eygenschappen, en goddelijcke stralen omringht, kan zich noch geensints schoot-vry stellen, tegen de woedende drift van haertegenstreefters, haet, afgunst, peste uyt de helle uyt-gebraeckt, als dienstige werck-middelen, tot verbreydinge van het rijk hier onder; en seeckerlijck wat valt'er van sulcke strijdige geslachten anders te wachten, als uyt het tegen-kanten van de hoofst-stoffen, dat bequaem is te vernietigen en vernielen, en niet te teelen. Wy hebben al menichte van vroomen Vorsten gesien, welckers deught van achteren gesien zijnde, alleenigh een laet berouw gelaten heeft, in die geene, die in de plaets van de selve eerbiedigheyt te bewijzen, die schoone uyt-vloeyingh van het Goddelijcke wezen, in haer beginzelen van werck hebben verdruckt. Maer tot de saeck.

Wy stellen u (Lezer) hier voor Erick de negende, Koninck der Sweden en Gothen, van wiens geslacht selfs, onder de Schrijvers getwift wert; dewijl sommige willen, dat hy van doorluchtige, andere dat hy van geringe ouders voortgekomen is. Dit is'er van, dat sijn doorluchtige deugden, en hem en sijne ouders, doorluchtigh genoegh gemaect hebben. Al-

toos

toos d'Uplanders sijn hier door bewogen geworden , hem , met gemeene toe-stemminge tot hun Koninck te verkiesen , hoewel de Gothen te ver-geefs daer seer tegen-waren. Als die Carel , de soon van Suercher , als met de Deensche Kroon vermaegschapt , liever hun Koninck hadden ge-zien. Wanneer hy nu tot het Rijck gekomen was , heeft de ontroerde Staet van het Rijck ten besten herstelt , en de gemoederen weder tot besadigheyt ge-bracht, zich vorders in alle dingen , gelijk een wijs en verstandig Vorst mocht betamen , en voorbeelden gevende , die by andere Koningen al heel selden te vinden zijn , die gewoon zijn sich gemeenlijk , uyt der onder-danen goederen te verrijcken , daer dese in tegendeel meerder schein op uyt te zijn , zijn borgeren als zich selven te verrijcken. Sels soo verre , dat , willende hem sijne onderdanen dringen , om hen eenigen last op te leggen , tot sijn Hof houdinge ; hy sulcx stantvastighlijck geweygert heeft , met be-vel , datse hunne goederen souden houden , en te seggen : *Mijn goederen sijn my genoegh , houdt gy lieden het uwe , ick begeer geensints uwe schattinge , de nakomelingen sullen de selve misschien wel vannooden hebben.* Het was geen-sints de minste deught in hem , dat hy de Godts-dienst boven alle andere dingen beminde , die hy , (voornamentlijk onder de Finnen , altoos een woest en onhantfaem volck , en als doen , voornamentlijk vyanden van de Sweden , ja sels van Godt , en al wat Goddelijck was ,) socht te planten ; trachtende niet alleen hun vyantlijcke in-vallen te wederstaen , maer oock hun blinde driften te stutten , niet alleen hun geweld en wapenen , maer oock hunne hartneckige sucht en goddeloosheyt te overwinnen. En gelijk sulck pogen , noyt aen de Goddelijcke medewerckinge gebreck heeft , en vand zich in Godts-saeck , door Godts hulp en bystandt , merckelijck ge-stijft , soodanigh , dat hy met sijne troepen , soo haest in Finlandt niet ge-komen was , en sijne vyanden aen te tasten begonnen had , of hy heeft de selve geslagen , en door dese nederlaegh , geheel onder sijn onderdanig-heydt gebracht. Sijn medelijden sels over sijn bittere vyanden , was soo-danigh , dat wanneer , na dese overwinningh , sijn krijgs-volck , d'alder-grootste vreught en genoegen van hunnen Koninck verwachten , met hen gezien heeft bittere tranen te storten , en gehoort sijn onstaende krijghs-lieden , op dese wijze aen te spreecken : *Dewijl dese overwinninge , ons door Godts genade , over onse bittere vyanden is gegeven , kan de selve ons niet minder als een over groote blijdschap veroorsaecken , en ons hart en gemoedt , boven maten aengenaem zijn ; evenwel laet daeromme , d'onherstelbare schade van soo veel ver-loorene zielen geensints na , ons een gevoelige smart te verweecken , ten minsten my : Waerlijck indien dese ellendige Zielen , sich voor dese hun nederlaegh tot God bekeert,*

2.
Sijn Be-
stiering.

3.
Sijn goe-
dertie-
rentheyt.

4.
Sijn ge-
luk tegen
sijn vyan-
den.

5.
Sijn me-
dedogent
heyt.

en aen zijn dienst overgegeven hadden, sy waren buyten eenige twijffel, door dese korte, d'eeuwige doot ontvloden, daerse nu in tegendeel hun goddeloos leven, met een eyndeloose doot verwisselen. Terstondt heeft hy, door hulp van den Bisschop Hendrick, die met hem den tocht had aengevangen, de overgeble-

6.
Sijn yver
tot beke-
ringe der
heydenen

7.
Bisschop
Hendrick
omge-
bracht,

8.
t'Samen-
sweering
tegens
Erick.

vene Finnen, tot de leere van de Christenheydt gesocht te trecken, en hen te laten doopen; maer terwijl dese Godtsfalgige man, met allen mooglijcken arbeyt dat heylige werck bevorderde, en ineerder yver als voorsichtigheyt aanwende, overvalt de op-roerige menichte, en brenghet desen trouw-yverigen man, tot vergeldingh van zijn moeyte, tot huu eeuwige welstandt bestelt, jammerlijck om het leven; bevestigende de leere, die hy niet had kunnen na zijn wille voort setten, aldus met zijn bloed.

Op dese wijze heeft dese Koninck allesints zijn oprechten inborst getoont, doende alles om Godt en zijn onderdanen te behagen, de ware Godts-dienst voort te setten, en het al te vruchtbare en seer ingewortelde onkruyt uyt te roeyen; en waerlijck wie sou kunnen vertrouwen, dat een Koninck van sulck een Godtvruchtigen en Edelen inborst, noch yemand sou kunnen vinden, die hem sou kunnen haten, of eerder niet beminnen, en evenwel, als ware de deught selve naems-halven verachtelijck, daer wierdender gevonden, die bewogen door een snooden staet-sucht, dat heylige hooft hebben kunnen belagen. Van dit snoode vloeck-verwantschap waren de hoofden, Hendrick Schateler, soon van den Deen Sueno, en eenige Grooten van Sweden, die van Schateler omgekocht, en door groote beloften daer toe gebracht waren, datse met hem op des Konincks leven toleyden. Dese Schateler, een susters soon van Ragnald, die door de Wester Gothen gedood is, eyschte, uyt krachte van Erf-recht, van wegen zijn moeder, de op-volginge tot de Kroon; maer wanneer hy merckte desen sijnen eysch niet aennemelijck genoegh te zijn, heeft hy andere quade middelen aengeslagen. Sommige zijn oock van vermoeden, dat Carel, daer terstondt van sal gesproocken worden, en die alreets voorheen door de Gothen (als geseght is) tot het Rijk geschickt was, daer mede deelachtigh aen zy geweest. Hendrick dan en zijn Soon Magnus, een deel volcks by een versamelt hebbende, komen Erick, die niets minder als sulcx verwachtte, op Christus Hemel-vaerts-dag op den hals, daer hy in zijn Godts-dienst zijnde, de bootschap ontfingh, dat hem de vyanden quamen naderen, sonder dat hy evenwel de wapenen aennam, voor dat de dienst ten eynde was; wanneer hy ter loops eenigh volck versamelde, en den vyand tegen trock. Daer ontstondt een bitter gevecht, wiens eynde was, het slaen en vangen van den Koninck, die voor alle bewesen deught dit onthael ontfingh, dat hy na Upsalen gevoert.

voert , en aldaer door sijne vyanden onthalt is geworden. Maer dit ongehoorde stuck-wercks , en grouwelijk voorbeeld , in onse Eeuwe alleenig na te volgen , is geensints ongewroocken gebleven. Want terwijl de hoofden van den aenhang , de middelen van Erick vast beroofden , en een ander tot den Throon de wegh baenden , maect de Goddelijcke wraeck de Hel-singers en Noorlanders , onder het beleyt van Falo in Byrestadts , en andere getrouwe onderdanen op. Dese tasten Schateler aen , dewelcke benefens sijn Soon op de plaets , alwaer by Upsalen , daer als noch de Dan-marcksche kerck staet , geslagen en gedood wort : Met hun bloedt , alsoo het storten van het Konincklijke boetende. De voorsfeyde kerck der Deenen , alzoogenoemt , wilmen uyt hunne buyt en roof gesticht te zijn , en daer den naem van gekregen te hebben. In dien strijdt is oock Falo , onder wiens beleyt het werck als geseght is , aengevangen wierdt , hoewel dapperlijck strijdende , gebleven ; ter gedachtenisse van de welcke de nabuerige brugge , Falo-brugge is genoemt geworden. Het lichaem van den gedoden Erick , is tot Upsalen begraven , op die plaets , alwaer daer na de kerck van St. Erick gebouwt is , zijnde in grooter eere , als dat van een heylige gehouden.

9.
De Koninck
Erick
wort onthalt.

10.
Wraeck
over sijn
moorders

De Thiende H I S T O R I E.

Carel de VII.

Inhoudt.

1. Sijn Vriendschap met Waldemaer.
2. Wordt gedood.
3. Moort van andere Sweetsche Koningen.

Dese Carel , Soon van Suercher , twee jaren voor de verkie-singh van Erick , van de Gothen tot de Kroon geschickt , is nu na sijn dood daer toe geraeckt ; 't zy tot een prijs van sijn bestaen tegen Erick , of tot een gerechtige vergeldingh van sijn vernietighde verkiesinge , altoos weynigh tot sijn geluck. Om sijn heerschappy tegens de machtigen , en die van twijffelachtige trouw te beschermen , heeft hy sich diep in de vriendschap van Waldemaer , den Koninck van Deenmarcken ingewickelt , nemende sijn Nichte ten Huwe-lijck,

7.
Sijn
vrient-
schap met
Walde-
maer.

lijck , oock oordeelde hy niet weynigh tot seeckerheyt van sijn Rijck , en op-volgers te helpen , het zaet van wantrouwen , tusschen de na-yveraers te verwecken. Hy geeft daerom een wet , dat uyt de nakomelingen van Erick , en de sijne alleen , voortaan de Koningen souden moeten gekoren werden , willende datmen de selve wet seer nauw sou naerkomen. Voorts om sijn Rijck in rust en vrede te houden , heeft hy met ingelanden en buyten vorsten , de Deenen en Nooren vrede gemaect. En gelijk hy seer Godtsdienstigh was , heeft hy verscheyde kloosters in Sudermannia gesticht. Het Rijck heeft hy oock met een Eerst-Bisschop voorsien , verkrijgende daer toe het gesagh van den Paus Alexander de derde : Maer terwijl hy met dese , en andere besorginge van Rijcx-saecten besich was , moest hy met een bloedige dood , zijn goede heerschappy besluyten. Want als Canutus , de Soon van den heyligen Erick , tegen Carel vermoeden had , dat hy een medestander in het verraet tegen sijn Vader gepleeght , was geweest , en daerom een onversoenlijcken haet tegens hem opgenomen had , die niet als met sijn dood konde voldaan worden ; is dese verborgen wrock , langh onder de affche als een verborgen vyer hebbende gelegen te smeulen , te vinniger uytgeborsten ; soo dat dese Canutus een deel volcks op de hant gekregen hebbende , Carel in het Eylandt Wisingh overvallen , en tot boete van sijns Vaders dood , jammerlijck om den hals heeft gebracht ; vergenoegende niet alleen sijn wraeck-sucht met sijn bloedt , maer oock sijn Staet-sucht met sijn Rijck.

2.
Wort ge-
dood.

3.
Moort
van ande-
re Sweet-
sche Ko-
ningen.

Waerlijck dit Koninck-moorden , was toen ter tijdt als een overganch in Sweden , daer Ingo door lagen by nacht , in sijn bedde vermoort , en sijn derde op-volger met venijn gedood , en Raguald Knap-hofde , van de Ostro Gothen vermoort , oock Johannes soon van Suercher , om sijn onkuysheydt , in de openbare vergaderingh omgebracht zijn geworden : (om van verscheyden andere ouder Koningen te swijgen) welckers verhael wy den Lezer niet souden onthouden , ten ware de oudheydt hier in wat kort zijnde , ons benootsaecte stilswijgende te zijn.

De Elfde H I S T O R I E.

Amaury Koninck der Gothen.

Inhoudt.

1. Arriaensche kettery. 2. Amaury doet zijn Vrouw daerom versmaetheyt aen.
3. Die naer haer broeder vlucht. 4. Hun Oorlogen. 5. Amaury geslagen en gedood.

DE Gothen die de verfoeyelijcke leer van Arrius, (welcke Arrius na de reden-twist, dewelcke hy met den Oud-vader Athanasius gehouden had, ellendiglijk gestorven is) voor hun Geloofsgrondt hielden, sochten de gantsche werelt tot hun gevoelen te trecken. Amaury hun Vorst, die de Suster van Childebert, Koninck van Parijs, Clotelde genoemt, getrouwt had, socht zijn Vrouw met alle macht hier toe mede te verlocken. Maer dese Godsalige Vrouw, toonde sich als een onverfetbare rotse, tegen de beweeg-reden van desen trouwloosen Vorst. Sy moest hier over alle versmaetheyt lijden, die yemant sou kunnen uytstaen; echter bleefsy volstandigh by haer gevoelen, sonder na de redenen, of dwangh van haren man te willen luytteren. Maer ten laetsten, het niet langer by sulck een Barbarisch mensch konnende uyt-harden, nam sy haer toe-vlucht by haer broeder Childebert, die, om sich op Amaury en al de Gothen te wrecken, en om hun Gods-dienst t'eenmael te verstooren, tot Clermont in Auvergne, met zijn Oorloghs-macht gekomen, en voorts in het landt der vyanden in-gevallen is. Amaury liet mede niet na, sich hier tegens te wapenen, invogen de twee Heyr-krachten eerlange, malkanderen quamen te ontmoeten, alwaer een seer hevigen strijdt gestreden wierdt; maer de Gothen hadden de nederlage, en warden t'onder gebracht, blyvende Childebert aen de overwinninge.

Amaury in dese slachtinge, begaf zich op de vlucht, en om zijn lijf te bergen naer een kerck; maer soo als hy daer in wilde vluchten, wiert hy door een krijghs-knecht die hem volghde, achterhaelt, en met een speer dwars door het lichaem gestoocken.

1.
Arriaen-
sche ket-
tery.

2.
Amaury
doet zijn
Vrouw
daerom
versmaet-
heyt aen.

3.
Die naer
haer
broeder
vlucht.

4.
Hun oor-
logen.

5.
Amaury
geslagen
en gedoot.

De Twaelfde H I S T O R I E.

Jacob Schots Koninck.

Inhoudt.

1. *Jacob laet sich verleyden.* 2. *Sijn trouwloosheyt.* 3. *Wort geslagen en gedood.*1.
Jacob
laet sich
verleyden2.
Sijn
trouwloos-
heyt.3.
Wort ge-
slagen en
gedood.

G Een beter geluck had Jacob Koninck van Schotlandt, voorsiet van dien Jacob, die de eerste Monarch van Groot Britannie is geweest. Dese liet sich een weynigh te seer door de ydelheydt van sijn hovelingen verleyden, en meende dat hy wel een wijs stuck-wercks had gedaen: Wanneer hy sijn trouwe, die hy sijn Schoon-broeder, den Koninck van Engeland, soo heylighlijck beswooren had, soo onheylichlijck te leur stelde; Sonder hem eens den Oorlogh te verkondigen, viel hy in sijn landt, en beroofde alles waer hy by quam. De Koninck van Engelandt, van al dese verongelijkingen niet ongevoeligh zijnde, versamelt een groot Heyr, en komt sijn vyand daer mede onder de oogen. Men vanght een hevich gevecht aen, van het welke de overwinninge aen de zijde van den Koninck van Engelandt (zijnde Hendrick de achtste) bleef; maer de Koninck van Schotlandt laet daer het leven, tot betalingh van sijn trouwloosheyt, beneffens twee Bisschoppen, die niet veel goets in het werck gedaen hadden. Van den Koninck Uladiflaus is elders gesproocken.

De Derthiende H I S T O R I E.

Jbrahim Koninck van Maroco.

Inhoudt.

1. *Jbrahim Koninck van Maroco, soon van Jesuet.* 2. *Deugt saembheyt van Jbrahim.* 3. *Sijn ongeluckige tocht.* 4. *Werpt sich van een rotse in Zee.*1.
Jbrahim
Koninck
van Ma-
roco.

Jbrahim Koninck van Maroco, Soon van Jesuet, een seer deughtsaem Vorst, vand mede sijn uysterste ongeval, daer hy sijn rust gesocht had. Geduerende de rust en stilte van sijn heerschappy; ontstont'er een Prediker van hunne Godts-dienst, Emahel genoemt, een kloecksinnigh en wacker

ker man. Dese niet te vreden met zijn Predick-ampt, keerde zijn gedachten naer den Oorlogh, om sich door dat middel, Koninck van Maroco te maecken. Hy wist door zijn verleydende tael, veel menschen aen de hand, en een groot Heyr op de been te krijgen, met het welke hy zijn natuerlijcken Prins beoorlogde. Wanneer sy aen het gevecht quamen, kreeg Ibrahim de nederlaege, en wierdt gedwongen lange den Atlas te vlieden, (terwijl de trouwloose Maroco belegert hield) besluytende sich selven binnen Oran, daer hy door Mumen Abdul vervolght wierdt. Hy toonde noch dapperen tegenstandt, maer wierdt eyndelijck soo benaut, dat de Koninck van alle onderstandt berooft, zich met zijn Vrouw en gesinde heymelijck uyt de Stad, na de Zee-kandt begaf, en zijnde op een hooge rots geklommen, zich vol wanhoop, gevolght van zijn Vrouw, in Zee wierp, daer sy van de Mooren gevischt, en begraven wierden.

2.
Sijn
deught
saemheyt

3.
Sijn on-
gelucki-
gen Oor-
logh.

4.
Werpt
sich van
een rots
in Zee.

De Veerthiende en Vijfthiende HISTORIE.

Hendrick de tweede Koninck van Vranckrijck.

Inhoudt.

1. Staet van het Rijk.
2. Vergaderingh tegens de on- Roomsche.
3. Voor- stellingen des Konincks.
4. Vervolgingh van den Koninck.
5. Huwelyck van Jsabella met Philips de 2.
6. Steeck-speelen.
7. Droom van de Koningin.
8. De Koninck gequetst.
9. Sterft.
10. Voorsegginge omtrent den Koninck.
11. Gedreyght ongeval.

Et jammerlijck ongeval, den Koninck van Vranckrijck Hendrick den tweeden, onder het Ren-speelen overgekomen, heeft door de werelt geruchts genoegh gemaect, en pennen genoegh gevonden, om bekent te zijn. Soo nootschickelijck is evenwel dit ongeluck, en soo aenmerckelijck geweest, dat wy ons beluft vinden, daer op een weynigh te staen. Na dat dese Koninck, de moeyelijckheden van den Oorlogh, door Vrede-handelingen meest afgeleght had, scheen hy, gelijk mijn Schrijver seght, de handen van het Oorloghs-bloedt af te wasschen, om weder op zijn beurt den beul of scherp-rechter gelegentheyt te geven, de sijne in het bloedt der onderdanen

1.
Staet van
Vranck-
rijk onder
Hendrick
de 2.

danen te verwen. Om dat sijn strenge Bevel-brieven , geen genoegsa-
me werckings tegen de genoemde Lutheranen of Huguenoten , naer sijn
sijn hadden gedaen , heeft hy door raet van eenige , een Mercuriale verga-
deringh beschreven. Dese vergaderingh is cen by een komst , in de wel-
ke alle de Hoven zich by een versamelen , het welcke niet als om groote en
gewichtige redenen geschied. Wanneer namentlijk soodanige dingen voor-
vallen , die niet als in sulcke by-éen-komst konnen afgedaen worden , ge-
lijck de Koninck daer oock altoos tegenwoordigh is , en voorfit. Die gee-
ne die den Koninck hier toe rieden , hadden dese op-merckinge , dat nie-
mandt in des Konincks tegenwoordigheyt , yets tot voordeel van de on-
Roomse , of tot verachtinge van des Konincks Edicten , en Bevel-brie-
ven , sou deryen kicken.

2.
Vergade-
ringh te-
gen de
on-room
sche,

3.
Voorstel-
lingen
des Ko-
nincks.

4.
Vervol-
gingen
van den
Koninck.

Dese vergaderingh dan neemt zijnen aenvangh , op den thienden van
Junij , in het klooster der Augustijner Monnicken , dewijl het Palays , ter
oorfaeck van het Huwelijck van des Konincks oudste dochter Isabella , met
den Koninck van Spangie , Philippus de tweede , onledigh en met fee-
steryen belemmert was : De Koninck dan komt verselt met den Cardinael
Carel van Lotharingen , en een groot getal Ridderes van de Ordere , in
de voornoemde Vergaderingh , en toont aldaer terstondt de oorfaeck , van
sijn tegenwoordigheyt , namentlijk dat hy , om tweederhande redenen ,
voornamentlijk in dese Vergaderinge had willen verschijnen : Eerstelijck
om te weten , waerom de Luthrianen , die noch hartneckighlijck in hun
meninge en gevoelen volharden , en in bewaringh saten , door het Hof
van hun banden ontslagen waren : En voor het tweede , waerom sijn Edict
of Bevel , tegens de Luthrianen uyt-gegeven , noch niet door het zelfde
verkondicht was. Over dese twee stucken , scheen de Koninck met goet
gedult , de reden-kavelingen daer over te vallen , aen te willen hooren.
Hier op heeft Annas de Bourg Raets-heer , cen man van een seer groot
gesagh en geleertheyt , geantwoort , latende niet na het geen tot het eerste
gedeelte behoorde , in allen deelen te voldoen : Wat vorders het Placcaet
of Edict aengingh , daer omtrent had hy noyt geraden , volgens eenige
redenen , die hy voorheen voortbracht , dat het verkondicht sou worden ,
maer eerder dat sulcke gesochte wijsen van straffen , soo lange souden wor-
den uyt-gestelt , tot dat die geheele saeck , in een algemeen Concilie , en
dat met den eersten , gelijk een werck van sulck een gewicht vereyscht ,
mocht afgedaen worden. Maer de Koninck hier door met hevige gram-
schap aengestecken , swoer dat hy , sonder op de geseyde verklaringe vast
te staen , de nytslag vandie saeck , met sijn eygen oogen wilde zien ; en heeft
terstondt

terftondt de Raets-heeren doen vangen, en by Louis Montgommery, wiens Vader overfte der Schotten was, in bewaeringh stellen. Die de Bourg met noch vier andere; na de Bastille in de gevangenis gebracht heeft.

Terwijl dese en andere vervolgingen hun gangh gingen, is'er tot Parijs een Synode of Kercken-vergaderingh, van de Gereformeerde gehouden; op de welke de Geloofs-puncten en stucken zijn beschreven geworden, op dat de selve daer na, wanneer de gelegentheyd zich sou aanbieden, in de plaets van een beweeringe souden mogen dienen, en den Koninck vertoon worden. Ondertusschen worden de Schouw-toneelen, tot de plechtigheden van het Huwelijck, van de Konincklijke Bruydt vervaerdicht, en Isabella na de Hoofst-kerck tot Parijs, tusschen den Koninck en den Hartogh van Savoyen gebracht. Den Hartogh van Albatingh met de Moeder van de Bruydt, en de Hartoginne van Savoye, in de plaets van den Bruydegom voor. De Koninginne Maria Stuard, voor een half jaer met den Daulphijn getrouwt, volgde met twee Jonck-vrouwen, en jonge susters van de Bruydt, achter Isabella. Na een ruymte tusschen beyden, volghde de Daulphijn, Koninck van Schotlandt met sijn drie broeders, en na de den geheelen Adel, met het Parlement, de Raden, en by-na een onelbare menichte menschen, van alderhande slag. Zijnde de Statie aldus in de kerck gekomen, wierdt met de gewoonlijke plechtigheden, de Bruydlor den Paus Urbanus, aen Alba sijn Meester vertoonende, getrouwt.

Terftondt des anderendaeghs, na de verbeelde voltrekkinge des Huwelijcks, heeft sich de Koninck met den verkooren Adel, tot de bestelde steeck-speelen begeven. Op den 28. der maent Juny, zijn de Speel-plaeten geopent, en de Koninck selve aensienlijk onder de aensienlijke, liet sich, met François van Guise, Hartogh van Lotharingen, Alphonsus l'Este, Hartogh van Ferrare, sijn swager, en Jacob Hartogh van Nemours,enschouwen. Als de Koninck dese en de andere dagen, zich dapperlijk in het rennen geweert had, voelde hy, door de groote arbeyt op den derden dagh, een groote vermoeytheyd in de leden, het welke als de Koningin vernam, badt die haren man den Koninck seer vriendelijk, dat hy doch voor dien dagh het steecken wilde staecken, alzo hy in de voorgaende dagen, eers genoeg behaelt had. Dit bad de Koningin des ternstiger, om dat sy in den droom den Koninck gequetst, en dood gezien had. Voorheen had oock een Fransch Waerfegger voorsegt, dat dat steeckspel niet sonder gevaer van des Konincks leven sou gehouden worden; het welke openbaerlijk onder het volck verstroyt was. De meeste van de Grooten, hebben oock den Koninck van het rennen gefocht af te maenen,

5.
Huwelijk
van Isabella met
Philips
de 2.

6.
Steeck-
speelen.

7
Droom
van de
Koningin

maer de Koninck wilde na geen raet luyfteren , versmadende den droom van sijn Vrouw , en alle voorsegginge , dieder mochten gedaen worden. Hy dan gewapent en op een moedigh paert sittende , komt in het parck met een heerlijcke prael , en dewijl'er noch maer weynige tot den loop overigh waren , heeft den Koninck den Grave van Montgommery (de soon van de Schotsche Overste , deselve , die even te vooren de Raets-heeren in de gevangenis had gebracht , en noch dien selven dagh beveelen had ontfangen , die hy soo haest als het Steeck-spel sou ge-eyndicht zijn , tegens de Luthrianen sou hebben in het werck te stellen) by namen , om tegens hem te loopen , uytgedaegt. Dese des Konincks bevel na komende , en op het slaen der Trompetten sijn loop beginnende , ontmoet den Koninck met een groot gewelt ; maer soo als de punt van sijn Lancie , door een stercken arm gedreven , op des Konincks borst-harnas treffende , de Speer in flenteren vloogh , is het overige van den stomp , die Montgommery noch in sijn handt behielt , op-geschooten , en met de af-gebroocke punt in des Konincks Vizer of Helmen-oogh gedreven , die juylt niets te wel geslooten was ,

8. De Koninck ge-
quetst.

treffende alzo des Konincks rechter-oogh , dat de splinter tot in de harsfennen doorgingh. Op het duyselen van den Koninck , komen al de Ridderes toegeschooten , die den Koninck aenstondts uyt den zadel en stegel-reepen gelicht , voorts ontwapent , en in sijn kamer gebracht hebben. Terstont worden de alder-ervarentste Genees-meesters daer by gehaelt , dewelcke hem niet als de dood hebben toegeschickt. Andreas Vesalius soo vermaert door sijn konst , als de beleyders daer van bekend is , door bevel van den Koninck Philippus , tot onderstandt van sijn Schoon vader , te post uyt de Nederlanden ontboden zijnde , by den Koninck komende , en de wonde beziende , oordeelde die mede doodelijck te zijn. Ondertusschen de Koninck , wanneer sijn pijn een weynigh af-liet , sijn leven bedenckende , beklaghde zich seer , dat hy aldus op het trage bedde sijn leven eyndigen moest , daer hy soo wel had gewenscht ergens in den strijdt sijn leven te eyndigen. Als nu sijn swackheden en pijnen meer en meer toe-namen , en sijn dood door geen middelen voor te komen was , heeft hy op den negenden van Julij , het Huwelijck dat tusschen den Hartogh van Savoyen , en sijn Suster Margariet , eerst acht dagen daer na sou voltrocken worden , sonder eenige prael doen voltrecken , waer na hy op den thienden , tusschen twaelf en een uren (de selve ure , op de welcke hy de Raets-heeren had doen vangen) gestorven is. Omtrent vijftien dagen wiert het lichaem ten toon gestelt , en wierdt daer na in de groote kerck tot Parijs , en van daer naer St. Denijs , by sijn voorfaten , met behoorlijcke statie gebracht.. Veel

9. Sterft.

voor-

voor: teeckenen hebben deses Konincks dood voorseght : Want (om van des Koninginnen droom niet te spreeken) het Jaer te vooren in Mey, heeft men boven Parijs, by klaer weder seer groote en langh-uytgestreckte vlammen vyers gesien, gelijk oock in het selfde Jaer tot St. Germain en Laye, een vyer als een grooten balck, verscheenen is. Dien somer vertoonde zich oock een staert Sterre. Maer dat wonderlijk was, dat op den selven dag, eer de Koninck begoft te rennen, een jongen van ses Jaren, die met sijn ouders het spel was komen zien, als ontsinnigh begoft te roepen : *Men wil den Koninck dooden.* Men wil oock, dat yemandt sou voorseght hebben, dat des Konincks oudste Soon, binnen sijn sestiende Jaer heerschen zou. Welcke voorsegginge men meende voldaan te zijn, wanneer hy met de Koninginne van Schotlandt, Maria Stuard trouwde. Vorders Gauricus, vermaeit Sterren-bedieder in Italia, hebbende vijf jaren te vooren, des Konincks Horoscoop, of geboort-stondt op gerecht, had door een brief den Koninck vermaent, dat hy omtrent sijn een-en-veertighste Jaer zich voor een Duël, of twee-strijdt sou wachten, dewijl de sterren hem een worde in het hoofd dreygden, die hem of blintheyt, of de dood stondt toete brengen. Montgommery, die het ongeluck had gehad van des Konincks dood veroorsaect te hebben, wierdt binnen Damfront, door den Marschalck van Matignon gevangen, die hem tot Parijs gebracht heeft, alwaer hy, door vonnis van het Parlement ter dood veroordeelt, en op de Greve opentlijk onthalt is.

10.
Voorseg-
gingen
ontrent
den Ko-
ninck.

Wy konnen het Fransche Hof niet verlaten, sonder noch een gedreyght jammerlijk ongeval voor te brengen. De Koninck van Vranckrijk Louis de derthiende, weder komende van sijn moeyelijke tocht na Bayonne, daer soo veel menschen, en door koude en door hitte vergingen, hielt een langh verblijf in sijn Stad Tours, verwachtende de vergaderinge van Loudun. De Koninck met de Koninginne, de Infanta van Spangien, Anna van Oostenrijk, had sijn verblijf recht tegen over de Abdye van St. Juliaen, en sijn Moeder Maria de Medicis, had voor haer herberge het huys van La Bourdaisiere, in de selve straet, daer haer dit toeval gebeurde. De Grave van Soissons tot Tours gekomen zijnde, gingh de Coninginne Moeder, in dat huys van Bourdaisiere begroeten, na de afgeleyde Hoffelijkheden, nam hy sijn oorlof van de Coninginne, en gingh heen : Maer nauwelijcks was hy buyten de deur, of de folderinge daer de Coningin op was, storte schierlijk in, met haer en veel Grooten die by haer op de kamer waren. De Heeren de Villeroy, de Marquis de Rostaing, de Mangis en Bassompierre, waren een weynigh door hun val gequetst. Den Heer van Meurtrie

11.
Gedreygt
ongeval.

was sijn been verplettert , als mede La Coste , een bekent Edelman aen't Hof , aen sijn been bescert , de Marquis de Villaines leed gevaer van het leven , den Hartogh van Guise hieldt zich aen de tralien van een veynster vast. De Coninginne moeder , die met den Cancellier , den President Jeannin , en Pisleux Secretaris van Staet sprack , hebbende by haer Madamoiselle de Vendosme , en den Heer de Sceaux , mede Secretaris van Staet , bleef staen ; en alzoo door een bysondere besticringh van Godt , buyten eenigh gevaer.

De Sesthiende H I S T O R I E.

Gotebert Koninck van Parvy.

Inhoudt.

1. Valsche beschuldigingh met het swaert gestraft.
2. Rodoald in Overspel gedood.
3. Swaren broederen twist.
4. Verderflijcke pluym-strijckers.
5. Droeye Vrienden moort.
6. Garibald gedood.
7. Handel van Grimoald.
8. Ootmoet van Pertharius.
9. Quade ophitsingen tegen Pertharius.
10. Pertharius ontkomt de lagen van Grimoald.
11. Trouwe en achtinge.
12. Vreemde ontmoetingh van Pertharius.
13. Die van een ballingh Koningh wordt.

1.
Valsche
beschul-
digingh
met het
swaert
gestraft,

2.
Rodoald
in over-
spel ge
dood.

IN de plaets van Ruther Koninck der Longobarden , is Rodoaldus in de Heerschappy op-gevolgt , dewelcke Guntberga , dochter van den overleden Koninck der Longobarden , Egilolph , en van Theudelinda , een Vrouwe van een bysondere Godtvruchtigheyt , ten Huwelijck had. Dese Vrouwe nochtans , wierdt door een hovelingh valschelijck van Overspel beschuldicht , tegens welcke beschuldigingh , Catellus mede een Hoofs bedienaer zich gestelt heeft , dewelcke van den Koninck verlofgekregen hebbende , tot een twee-gevecht , met den lasteraer gekomen is , en de selve overwonnen hebbende , de eer en waerdigheyt van de Koninginne herstelt heeft. Niet lange daer na , wordt Rodoaldus van een borger , met wiens Vrouw hy heymelijcke gemeenschap had , op Overspel bevonden , en van den selven om het leyen gebracht , na dat hy vijf Jaren en seven dagen geregeert had.

Naer

Naer sijn dood heeft Aripeth , de Soon van Gundoald , en broeder van de Koningin Theudelinda , het Rijck verkregen. Dewelcke negenthien Jaeren het Rijck bezeten hebbende , en daer na gestorven zijnde , de heerschappy twee soonen , Pertharius en Gotebert nagelaten heeft. Van dewelcke, Gotibert tot Pavye, en Pertharius tot Milanen woonden : Onder dewelcke in het eerste goede over-een-komst was ; maer sy eyndelijck een deel quaetaerdige menschen de ooren leenende, begosten de een op den ander vermoeden van lagen te krijgen. Gotibert sich oock met buytenlantsche macht , tegen sijn broeder willende verstercken , heeft zich den Hartogh van Beneventen , Grimoaldus toe-gevoegt, belovende den selven sijn suster ten Huwelijck te geven. Onder de hooffsche pluym-strijckers nu , was eenen Garibald de voornaemste , dese van Gotibert na Grimoald gesonden zijnde , heeft trouwlooslijck met den selven , tegen sijn Heer en meester een t'samen-sweeringe gemaect , hem radende dese twee broeders , albereets in onderlinge geschil zijnde , den voet te lichten , en het Rijck van Lombardye aen zich te trecken. Grimoald luysterde nauw na dien raedt, en voorts het gantsche gebiedt van Lombardyen , zich als toe-eygenende, heeft het Hartoghdom van Benevente , sijn Soon Grimoald aanbevoolen, en is selve met eenige uyt-gelesene troepen , na Pavye by Gotiberth getrocken , latende onderrusschen niet na heymelijck de gemoederen der Ingezetenen en Steden van Lombardyen , op sijn zijde te trecken. Gotibert niets quaets vermoedende , heeft Grimoald seer beleefdlijck ontfangen, en hem sijn verblijf-plaets dicht by het Hof toegestaen. Ondertusschen Garibald , de oorfaeck van het quaet, vermaent weder Gotibert aen de andere zijde , dat hy zich voor de lagen van Grimoald wachten en hoeden zou : *Wanneer seyde hy , gy met Grimoald spreeckt , soo hebt meer acht op sijn handen als op sijn woorden ; en daer en boven sult gy bevinden , dat hy met een harnas onder sijn kleederen gewapent is , als die niet soeckt , als u op het onvoorsienste te overvallen en te dooden ; derhalven wapent u oock onder u kleederen , op dat gy tegens sijn verradery mede mooght voorsien zijn.* Gotibert op dese wijze op-geruyt zijnde , begeeft zich de verrader na Grimoaldo , en gebruyckt de zelve woorden tegens hem ; met vermaninge zich naerftichlijck voor de lagen van Gotibert te wachten. Wanneer dese twee Vorsten nu des anderen daeghs quamen , om met malkanderen te sprecken , merckte Grimoald wel haest dat Gotibert een harnas onder sijn kleederen aen had , die derhalven om hem voor te komen , terstondt aengevallen is , en met sijn swaert gedood, en sonder eenigh-vertoeven , het Rijck van Lombardyen aengeslagen heeft.

3.
Sware
broede-
ren twist.

4.
Verderf-
lijke
pluym-
strijckers.

5.
Vrienden
droeve
moort.

Pertharius ondertusschen sijns broeders dood verstaen hebbende , verlaet

6. **Garibald**
gedood.

7. **Handel**
van Gri-
moald.

8. **Ootmoet**
van Per-
tharius.

9. **Quade**
ophitsin-
gen tegen
Pertha-
rius.

Milanen , en begeeft zich naer Cakanus , Koninck der Avarn om hulp. Maer Garibald heeft niet langh geweest , sonder de straf van sijn trouwloosheydt te dragen , als die op het Jaer-feeft van des Heeren Opstandinge , in de kerck selve by de vonte , door een man wel kleyn van lichaem , maer groot van moedt , gedood is , dewelcke een moort-priem onder sijn kleet verbergende , en in de kerck zich by het Doop-vat stellende , hem in het voor-by gaen doorstoocken heeft. Onder dies Grimoaldus zich selven al-zoo tot Pavye in het Rijck vast gestelt hebbende , heeft voor eerst Chuni-berth , den soon van Gotibert om gebracht , en de suster van Gotibert , de dochter van Aribert , tot sijn Vrouw genomen. Als hy vorders vernam dat Pertharius naer Cakanus , Koninck der Avarn getogen was , sent sijn Gesanten aen Cakanus en dreyght hem , indien hy Pertharius ter herberge aen-neemt , met de wapenen aen te tasten , waer over Cakanus vreesfende een Oorlogh , die hem te swaer sou vallen , Pertharius liever ver-sonden heeft : Dewelcke van alle hulp en onderstandt berooft zijnde , be-slooten heeft zich selfs na Grimoald te begeven , en sijn behoudenis des selfs genade en sachtmoedigheyt aen te beveelen. Hy dan hebbende Unulph sijn getrouwen vriendt , aen Grimoald gesonden , bootschapt door den selven sijn aenkomst , als die steunende op sijn Godtsaligheyt en beleeftheyt , die by een yeder soo hoogh geroemt en geprefen wierden , zich niet ont-sagh in sijn armen zich te werpen. Grimoald over dese vrywillige onderwer-pingh van Pertharius , ten alderhooghsten vergenoeght zijnde , heeft een geduerige Vrede en vrientdschap met hem gemaect , en die met eede be-vesticht , bestellende Pertharius met eenen een treffelijcke wooninge , en sijn dienaren bevelende , hem van alle nootwendigheden volkomentlijck te voorzien.

Maer dat geluck heeft niet lange kunnen dueren ; want als'er een groo-te toeloop van geluck-wenschende borgeren tot hem geschiede , hebben een deel quaetaerdige menschen , het selve weder tot een oorfaeck van la-steringen opgenomen , en de ooren van Grimoald , met nieuwe ophitsin-gen gevult ; als waren de saecken in standt , dat hy niet lange meester in het Rijck sou blyven , en dat Pertharius vast uyt de ingezetenen sijn aen-hangh socht te maecten , om door hulp van de selve , zich weder in den Throon te dringen , en hem Grimoald daer uyt te stooten. Grimoald dese aenstoockingen geloof gevende , neemt een besluyt Pertharius aen een kant te helpen , en hem by den dronck , sonder op sijn verbondt of eet te ach-ten , te overvallen. Hy dan beveelt hem op den avond , als om hem te vereeren een heerlijck avontmael , en seer kostelijcken wijn toe te brengen , en

en beveelt ſijn dienaers Pertharius te noodigen , om zich wacker vrolijk te maecken : Maer een van des Konincks dienaren , die hem eertijds had gedient , en noch wel wilde , heeft Pertharius , ſoo als hy nu aen de tafel ſat , des Konincks beſluit heymelijck te kennen gegeven , dewelcke aldus kenniſſe van de lagen gekregen hebbende , ſijnen ſchencker belaſt , ſijn kroes uyt dewelcke hy gewoon was te drincken , met water te vervullen , met welcke loosheydt hy de Konincklijke dienaers bedrogen heeft , en veynſende wel ter degen beſchoncken te zijn , weder na den Koninck verſonden heeft ; dewelcke den Koninck hebben gebootschapt , hoe ſchoonen dronck ſy hem hadden zien doen , en in welck een ſtaet gelaten , om ſijn handen niet te kunnen ontkomen. De Koninck evenwel om ſeecker te gaen , beveelt het huys van Pertharius rontſom te bewaren. Pertharius onder dies , ontbiet ſijn trouwen vriend Unulphus , en ontdeekt hem te lagen , met dewelcke men hem omcingelt heeft , en verſoekt dat hy door hulp van hem en ſijn kamerlingh , uyt het gevaer mocht getrocken worden. Unulphus dan belaet Pertharius met eenige ſacken en packen , handelt hem als een Barbariſchen ſlaef , of rouwen arbeyder , met ſlagen en ſtooten , en drijft hem ſoo ten huysen uyt. De Konincklijke wachters worden hier door bedrogen , en Pertharius geraeckt wech , terſtondt van eenige dienaren , door een veynſter nedergelaten , gevolgt ; dewelcke met hunnen Heer vluchtende , geluckichlijck in Vranckrijck aengekomen zijn. Wanneer nu des ſinorgens , de Konincklijke lijk-wachters in het huys , en kamer van Pertharius vielen , hebben ſy hem niet gevonden , maer wel dat ſy ſchendigh bedrogen waren , waer over ſy den kamerlingh geweldigh geſlagen , en met de handen op den rugge gebonden , den Koninck toegebracht hebben , roepende dat de ſelve een quaden dood overwaerdigh was.

Maer de Koninck erkennende de trouw van den kamerlingh tegens ſijn Heer , heeft hem daer over ten alderhooghſten geroemt en geprefen , en den ſelven , na dat hy hem veel geſchencken gegeven had , in ſijn eygen dienſt genomen. Als daer na de Koninck ondervraeghde , waer heen Unulphus gevlucht was ? wordt hem geantwoort , dat zich de ſelve in ſeekerheydt , na de St. Michaels kerck had begeven , den welcken den Koninck op gegevene trouw en verſeekeringh , tot zich ontboden heeft , en ſijn trouwe in een yeders tegenwoordigheydt , ſeer hooghlijck verheft hebbende , doet hem groote eere aen , en ſtelt hem over al ſijn rijckdommen en ſchatten. Naer eenige dagen vraeghde de Koninck Unulphus , of hy liever de tegenwoordige welſtandt , in dewelcke hy was , wilde genieten , of met ſijn ouden Heer in ballingſchap ſwerven ? waer op Unulphus geantwoort heeft,

10.
Pertharius ont-
komt de
lagen van
Grimo-
ald.

11.
Trouw-
e in ach-
tinge.

12.
Vreemde
ontmoet-
tinge van
Pertha-
rius.

13.
Die van
een bal-
ling Ko-
ninck
wordt.

heeft , dat hy liever het uyerste met Pertharius wilde lijden , als alle over-
vloet , eere en hoogheydt des werelts te genieten : Daer na vraeghde hy
den kamerlingh het selfde , en kreegh de selfde antwoord , waer over hy
hen ten hooghsten gepresen , en om na hun Heer te vertrecken , vryheyt
en verlof gegeven heeft , gevende hen paerden , en alle andere nootwen-
digheden , tot de reyse mede ; dewelcke wel te vreden en blyde , hun Hee
Pertharius in Vranckrijck gevolght zijn. Naer eenigen tijdt vertoevens in
Vranckrijck , besloot Pertharius na Britannia over te varen. Wanneer hy
nu te sloop gegaen was , hoort hy een stemme van de strant , waer door
hy vermaent wordt , weder na sijn Vaderlandt te keeren , want het was toen
de derde dagh , dat de Koninck Grimoald gestorven was. Pertharius derhal-
ven het schip weder te rugge hebbende doen keeren , vindt niemant die hem
toegeroepen mocht hebben , en vermoedt derhalven of sulcks wel yets meer
als menschelijcks mocht zijn geweest ; en begeeft zich op goet geloof te rugge
na sijn Vaderlandt , daer hy het soo gevonden heeft , en van sijn onder-
saten terstondt aengenomen , en in het Rijck gestelt is geworden.

Paulus Diacon. Caspar Hedion en andere.

De Seventhiende H I S T O R I E.

Philippus Roomsche Koninck.

Inhoudt.

1. Geslacht der Truchfessen.
2. Philippus Roomsche Koninck gedood.
3. Wraeck over den moorder.

1.
Geslacht
der
Truch-
fessen,

En mijl van Ravenspurgh , naer Algon toe , op den top van een
Bergh , is het Slot Waldpurgh gelegen ; van waer de Baroen-
nen Dapifiri of Spijs-dragers , gemeenlijck Truchfessen ge-
noemt , hun naem gekregen hebben. Dese trecken hunnen
oorspronck van Gebhard , een seer treffelijck man , die eertijts
van den Hartogh van Suaben , Rumel genoemt , ten tijden van den Key-
ser Constantinus , een dienaer van den selven , met het Slot Waldburg,
met het byleggende landt vereert is geweest ; van dewelcke al de nako-
melingen

inelingen Dapiferi of Truchfessen , van den Hartogh van Suaben geheeten zijn geweest. In het Jaer 1208. was by Philippus Roomsche Koninck, Hendrick een van dese af-komelingen , wanneer die Koninck van den Palsgrave Otho, in de Stadt Bamberg gedood wierdt, hier van was dit de oorfaeck : De Koninck Philippus had zijn dochter den voornoemden Otho, ter oorfaeck van een manslagh , daer van hy bericht was, niet ten Huwelijck willen geven. Dese Otho tijds gelegentheydt gekregen hebbende, komt in des Konincks kamer , en slaet hem met zijn swaert in den neck, menende hem t'eenmael het hoofte af te slaen, maer dewijl desen Hendrick Truchfessen van Waldburgh, toen alleen met den Bisschop van Spiers, Conradus, in de kamer zijnde , een geroep maeckte , verschrickte de moorder daer eenighsints van , soo dat de slaghe soo hart niet aequam, en maer een kleyne , hoewel doodelijcke wonde toebrecht. Hendrick dat wreet stuckwercks siende , vlieght onder zijn geroep na de deur , en grendelt die toe, op dat dese booswicht niet sou ontvlieden ; maer de moorder sulcks vernemende, keert weder te rugge , geeft hem met zijn swaert een slaghe over de wang, en na de deur lopende , opent die , en eer het Hof dit verkundicht was , stijgt te paert , en begeeft zich met de sijne ter Stadt uyt. Ondertusschen geraeckt het geheele Hof over eynde , elck vlieght in des Konincks kamer , en vindt den selven dood op de vloer , in zijn bloet gewentelt, gelijk hy na de ontfangene wonde maer weynigh voortgaende , terstondt dood ter aerden gevallen was. Dese Otho wierdt daer na door den Marschalck van den Coninck Philippus , om zijn snoode daet , niet verre van Regenspurgh gedood ; dragende alsoo de straffe die hy verdient had.

2.
Philippus
Rooms
Koninck
gedood.

3.
Wraeck
over de
moorder.

De Achthiende H I S T O R I E.

Boris Koninck der Russen.

Inhoudt.

1. Broeders staen elckander naer het Rijk. 2. Broeder moorden. 3. Dood van Suadepolck.

DE Koninck der Russen, Waldimir gestorven zijnde, is hem in het Rijk zijn Soon Boris op gevolght, zijnde een Vorst die tot Godvruchtigheydt ten hooghsten genegen was; maer des selfs broeder Suadapolck, haeckende na het Rijk, is hem, soo als hy in zijn kamer te slapen lagh, op den hals gekomen, en heeft hem met een speer

1.
Broeders
staen elk-
ander na
het Rijk

2. **Broeder moorder.** speer doorstoocken, als mede des selfs wapen-drager omgebracht. Hy vorder den eenen broeder-moort op den anderen hoopende, heeft mede zijn anderen broeder Hiob genoemd, met de selve godtloose wreetheydt vermoort. Van zijn broederen was nu noch Jarislaus overigh, die, willende de droeve dood van zijn broeders wrecken, een Oorloghs macht tegen den moordadigen tyran te Velde brengt; en hebbende des selfs Heyr geslagen, van dewelcke veel in de moras versmoorden, heeft de rest, die het swaert konden ontkomen, in de vlucht gedreven. Zijn broeder selve ter nauwer noot ontvluchtende, begeeft zich by den Koninck Cracus van Polen, van dewelcke hy met bystandt onderstut, het volgende Jaer zijn broeder weder het hooft geboden heeft. Van weder zijden wordt op nieuw hevigh gestreden, en dat by de selfde plaets, op dewelcke de moorder zijn broeder Boris had omgebracht. Het geluck van desen strijdt, is dat van den vorigen gelijk geweest: Maer als Suadapolck weer ter vlucht zich na Polen begaf, wordt hy onder wegen door een sware sieckte bevangen, van dewelcke hy gestorven, en in een onbekent land, slechtelijck en verachtelijck begraven is.

Chron. van Polen 2. Boeck.

De Negentiende H I S T O R I E.

Cracus Koninck van Polen.

Inhoudt.

1. *Cracus wordt van zijn broeder belaeght.* 2. *Wordt van zijn broeder op de Jacht gedood.* 3. *Des moorders verstootingh endood.*

1. **Cracus**
word van
zijn broe-
de belaegt

2. **Cracus** Koninck van Polen, in hoogen ouderdom gestorven zijnde, liet twee soonen Cracus en Lechus na. Cracus als de oudste, is zijn Vader in het Rijck opgevolgt; maer Lechus begeerigh om te heerschen zijnde, heeft zijn broeder op de Jacht vermoort, en werpt het lichaem seer gehackelt en gescheurt zijnde, daer heen, voorgevende dat zijn broeder van de wilde dieren verscheurt was, en des selfs dood met gemaecte tranen beweenende. Na dat hy nu, met gemeene toestemminge tot het Rijck verkooren was, is eyndelijck de broeder-moort voor den dagh gekomen, waer over hy van een

een yedergehaet , eyndelijck uyt den Stoel gestooten wierdt , en korts daer aen van enckele droetheyt gestorven is.

Chron. van Polen 1. Boeck.

3.
Sijn ver-
stootingh
en dood.

De Twintighste H I S T O R I E.

Lodewijck Hartogh van Beyeren.

Inhoudt.

1. *Lodewijck gedood.* 2. *Als oock de Moorder.*

DN het Jaer 1231. is Lodewijck Hartogh van Beyeren , door een Sarasijn , die schierlijck op hem toeviel , in het aenzien van zijn dienaren en hovelingen , doofstoocken : Daer zijnder die willen , dat dese moorder van den Keyser Fredrick de tweede sou opgemaect zijn geweest. De schelm is terstont van het hofgesin , in kleyne stucken gekapt.

1.
Lodewik
gedood.
2.
Als oock
de moor-
der.

Honsdorf.

De Een-en-twintighste H I S T O R I E.

Parthenius.

Inhoudt.

1. *Wonderen droom.* 2. *Ontdeckt moorden.* 3. *Dood van Parthenius.*

PArthenius overste en Schat meester van den Koninck der Franken , Theudebert , leggende in sijn bedde te slapen , begoft schierlijck in sijn droom om hulp te roepen , en te bidden dat men hem wilde by-staen. Die in de kamer sliepen , hier door ontwaeckende , vraeghden hem wat sulcks roepen te beduyden had ? Waer op hy tot antwoord geeft : Dat Aufanius sijn vriendt , beneffens Papianilla sijn huysvrouw (die hy noch onlanghs beyde , uyt jalousye en quaet-achterdocht , onschuldich gedoodt had) hem voor Godts Oordeel , om zich aldaer te verantwoorden , wilden sleepen. Hy aldus sijn moordery selve ontdeckt hebbende , wierdt korts daer aen van het volck aengegrepen , en dood gesteenicht.

1.
Wonder
droom.
2.
Ontdeckt
moorden.
3.
Doot van
Parthe-
nius.

Deselve.

E 2

De

De Twee-en-twintigste HISTORIE.

Lechus Vorst van Polen.

Inhoudt.

1. Kuypery om de Poolische Kroon. 2. Paerden ren om het Rijk. 3. Lijst van Lechus. 4. Die ontdeekt, en hy gedood wordt. 5. Onverwacht Koninck.

1.
Kuypery
om de
Poolische
Kroon.

2.
Paerden
ren om
het Rijk

3.
Lijst van
Lechus.

4.
Die ont-
deekt, en
hy gedoot
wordt.

Ræmisflus of Lechus, de eerste Poolische Vorst van dien name, gestorven zijnde, ontstont'er een groote twist, onder de Poolische Heeren, over de opvolginge, en als'er nu geen eynde van twisten en kuypen was, heeft men onderlingen be- raemt, datmen de saeck het geval, om soo te seggen, sou aenbeveelen. Men heeft dan op seeckeren dagh een loop, van gevleckte Paerden aengestelt, met voorwaarden: Dat die eerst tot de eynd-pael sou gekomen zijn, Vorst van Polen sou verkooren worden. De pael dan wort aen de Rivier Pradnec op een opene vlackte, aen het Noort-eynde van Cracou gestelt. Een groote menichte menschen komt by een, om het Ren-werck te zien, en de Rechters nemen hun plaets, om van de overwinningh te oordeelen. Men leeft van Darius by Justinus, die door het hinneken van sijn paert, dat door loosheydt beseldt was, Koninck wierdt; hier hebben wy een foodanigen lijst in Lesco. Dese een van de mede-vryers zijnde, had bedecktelijck te vooren, de loop-baen en het sant, aen seeckeren oort, met scherpe angels bestroyt, op dat de voeten der paerden, daer door beschadicht wordende, hy met het sijne, dat hy met yfere soolen had doen beslaen, (daer de andere volgens het gebruyck van die tijd, geen yfers aen hadden) de voor-tocht sou mogen krijgen. Dit geluckte hem dan aldus, en de andere verwondert en verbaest over het ongeval zijnde, groeten hem als hunnen Vorst, die hen als van den Hemel, door dit wonder toegevoeght was: Maer het bedrogh quam te haest voor den dagh, en Lechus wordt in het midden te voorschijn gebracht, overtuyght, veroordeelt, en in stucken gehouwen. Twee geringe en onbekende Jongelingen, hadden dese hinderingh voor de paerden gemerckt, soo als sy met malkanderen uyt boertery, als om Vorst te zijn, liepen. Wanneer nu de voorsyde loop geschiede, begaf zich een van dese Jongelingen mede te voet op de loop, niet sonder van een yeder uytgelacchen te worden,

Feb. 30. 2 Dec.

den, en dese was de eerste, die nae Lechus aen de eyndt-pael quam. ^{4.} Onver-
 Wanneer nu Lechus als geseht is, gedoodt was, wierdt dese Jonge- wacht
 lingh, in sijn plaets tot Vorst verkooren, als die het met recht toequam, ^{4.} Koninck,
 en tot meerder luyfter, Lechus genoemt.

Poolsehe Historie. 2. Boeck.

De Drie-en-twintigste HISTORIE.

Hendrick Grave van Swartzenburg.

Inhoudt.

1. Ongeval van Keyser Fredrick. 2. Invallen van een geheym. 3. Grave van Swartzenburgh vermoort.

Y komen hier tot een seltsaem ongeval, daer weynigh van
 gehoort is: Wanneer de Keyser Fredrick de eerste, sijn ver- ^{1.} Ongeval
 blijf nam in het schoone klooster van St. Peter, in de Stadt van Key-
 Erford, en het Hof t'eenemael onledigh was, om alderhan- ^{1.} fer Fre-
 de vermaeckelijckheden aen te rechten, wiert al dese wellust ^{1.} drick.
 door een treurigh toeval gestoort. De Keyser om sijn natuer te voldoen,
 begaf zich naer het gemack, zijnde van eenige Grooten, en onder ande-
 ren van den Grave van Swartzenburgh gevolght. Wanneer de folderinge ^{2.}
 die onder hun voeten was, 't zy door de menichte, 't zy door oudtheydt ^{2.} Invallen
 verrot zijnde, schierlijck ingevallen is. De Keyser selve had een ongeval- ^{2.} van een
 ligh lot getroffen gehad, indien hy zich niet aen de yfere tralien van een ^{2.} geheym.
 veynster vast gehouden had, daer hy bleef hangen, de andere vielen, en
 wierden meest seer gequetst; maer die het meest te bejammeren waer; was
 den Grave Hendrick van Swartzenburgh, een groot en machtigh Heer van ^{3.}
 Duytslandt, die in het diepste van de onreynigheydt viel, foodanigh dat ^{3.} Grave
 hy den mont selve niet vry had om te roepen, of selfs sijn adem te halen; ^{3.} van
 Soo dat hy aldaer jammerlijck, en ellendighlijck sijn leven laten moest. ^{3.} Swart-
 De Keyser wierdt sieck van de schrick, en beklaeghe seer het verlies van ^{3.} zenburgh
 desen ongeluckigen Vorst. ^{3.} ver-
 moort.

Albert Crantzius.

De Vier-en-twintigste HISTORIE.

Slot-vooght van Nocera.

Inhoudt.

1. Trincio in Overspel gedood. 2. Wraeck daer over gesocht. 3. Nocera bele-
gert. 4. Wanhopige daet van den Slot-vooght.

1.
Trincio
in Over-
spel ge-
dood,

2.
Wraeck
daer over
gesocht.

3.
Nocera
belegert.

4.
Wanhop-
pige daet
van den
Slot-
vooght.

Ese die wy hier voorstellen is geen Vorst, maer hy had een moedt die aller Vorsten raserny trotsen kon. Een Capiteyn en Slot-vooght van Nocera, had Nicolas Trincio, die hy by sijn Vrouw in Over-spel gevonden had, moedighlijck gedood. Conrado Trincio Heer van Fuligno, in het Hartoghdom van Spoleto, hier door tot wraeck-sucht ontfteecken, brande in begeerte, om sijns broeders dood op dese Slot-vooght te wreecken. Hy dan komt met een kleyn léger voor Nocera, en verklaert van daer niet te zullen vertrec-ken, voor dat hy de moort van sijn broeder, op den moorder had ge-woocken, of dat hy in het vervolgh sterven zal. Het belegh gaet dan voort, en de plaets wordt dapperlijck aengetaft, soodanigh dat de Capiteyn geen langer tegenstandt, noch eenige uytkomst tot verlossingh ziende, een wanhopigh besluyt neemt, om ten minsten in handen van sijn vyandén niet te vervallen. Hy dan snijft Vrouw en kinderen den hals af, en werpt zich selven uyt een veynster, op de steen-rotse van boven neder, door welke val hy verplettert, en van het leven berooft wierdt. Coenraed Trincio ziende dat sijn vyand aldus hem in sijn voorgenomen woeden voorgeko- men was, koelt sijn moedt op al die hem aengingen, dewelcke hy op al-derhande wijfen gepijnicht en vermoort heeft, latende sijn krijghs-volck op de alder barbarische wijze, tegen al die den Hopman eenighsints be- stonden, woeden; en alzoo sijn wraeck-sucht, die hy op sijn vyand niet konde, op sijn aenhangh te verzadigen.

De Vijf-en-twintigste HISTORIE.

Hatto Bisschop van Mentz.

Inhoudt.

1. *Hatto vyand van den Armen.* 2. *Sijn wreede daet.* 3. *Wordt van de Muisen verslonden.*

WY hebben hier voor van een wonder oordeel gesproocken , en de Muisen , dat schadelijck doch kleyn gedierte , uyt-voeders en beulen van des Heeren gramschap , gesien ; dit tweede voorbeelt van een selfde wonder , zijn wy den gunstigen Lezer schuldigh. Hatto by-genaemt Bonofus de tweede , Hartogh van Franckenlandt , Abt van Fulden , en Eerst-Bisschop van Mentz , toonde zich , niet tegenstaende hy een schijn van veel deughden had , een vyand van de armen. By sijn tijdt ontstont'er een groote hongers-noot , soo dat veel menschen vergingen , en de armen niet wisten waer mede zich te onderhouden. Dese Prelaet , doet een groote menichte van dese behoefstigen , in een koornschuer by een komen , als wilde hy hen een milde uyt-reycking doen ; maer als hy hen by een had , doet hy de schuer in brandt steecken , en dese ellendige , die hy muisen en broodt-rotten noemde , verbranden. Maer dit gedierte is wel haest , tot wraeck over desen ontsinden booswicht verweckt , komende hem met sulck een groote macht op den hals , dat hy niet wist waer zich te bergen , om van hun bijten ontslagen te zijn. Waer hy zich socht te schuylen , dit gedierte wist hem te volgen en te vinden. Hy begeeft zich eyndelijck op een tooren , staende in het midden van den Rhijn , meenende daer bevrijt te zijn , maer te vergeefs , de muisen swemmen met geheele heyren door de stroom , beklimmen den tooren , en laten niet af , tot dat sy desen onbarmhertigen Vorst , onbarmhertighlijck van den oppervorsts wegen , ter dood toe gestraft hebben. De muisen hadden selfs van de geschilderde wanden , sijn naem uytgebeeten , om daer mede te voorseggen , dat sy het met den man oock haest beginnen wilden. Dese tooren wordt noch omtrent Bing getoont , en de muisen tooren genoemt.

De selve *Camerarius* maectt oock gewagh van een Wilderad , Bisschop van Straetburgh , die mede van dese kleyn beulen gedood sou zijn.

De

1.
Hatto vy-
and van
de armen!

2.
Sijn
wreede
daet.

3.
Wordt van
de muis-
sen ver-
slonden.

De Sef-en-twintigste H I S T O R I E.

Moscovisch Vorst.

Inhoudt.

1. *Schadelijcke nieuwsgierigheyt.* 2. *Schriekelijck tover-werck.* 3. *Wanhopige dood van den Vorst.*

1.
Schade-
lijcke
nieuwgie-
righeyt.

Eecker Moscovisch Vorst, rijk van middelen en goederen, maer arm van sinnen, in aenmerckinge van de onhebbelijckheydt door hem aengerecht, willende van eenige gevolgen in sijn Staet versceekert zijn, liet sich soo verre vervoe- ren, dat hy een Tovenauer, of Waersegger dede by zich ko- men, die een Priester, doch meer van den Duyvel als van den leven- digen Godt was. Dit werck-tuygh van den afgrondt, Celebreerde of songh de Misse, consacreerde of heylighde een Ostie, en sloegh daer op een jongen van thien jaren, die daer toe vervaerdicht was, het hooft af, sette het hooft op de gewyde Ostie, en spreekende eenige Duyvelsche woorden en besweeringen: vraeghde voorts het hooft het geen hy te vrae- gen had. Het hooft (wie schrickt niet in sulcks te hooren) gaf antwoord (maer niet gelijk, of op het geene hem gevraeght was) seggende alleen dese twee Latijnsche woorden: *Vim patior*; Ick lijde geweld. Dit ver- vloecte Tover-werck aldus misluckt zijnde, wrocht noch een ander werck in den Vorst, die terstondt van den Duyvel beseten wierdt, riep, tier- de en brulde, dat het ysselijck om aen te hooren, en blijcks genoegh van de uysterste wanhoop was. Al sijn roepen en tieren was: *Neemt doch dat hooft van my wech*, en onder dit roepen en schreeuwen, braeckt hy sijn wanhopige ziel uyt, selfs op de plaets daer dese vervloecte Offerhan- de geschiet was. Nalatende een leeringh, hoe schoonen saeck het zy, met dien prins der duysternisse aen te spannen, en wat belooningh hy sijn ver- wanten geeft. Dit voorbeelt is niet oud, maer versch genoegh.

2.
Schrick-
lijck To-
ver werck.

3.
Wanho-
pige dood
van den
Vorst.

Boitel.

De

De Seven-en-twintighste HISTORIE.

Roomsch Keyser-rijck.

Inhoudt.

1. Oorspronckelijcke heerschappy van Rome. 2. Oorsaeck van het eerste verval.
3. Afkomst en aert van Pompejus. 4. Cinna omgebracht. 5. Veranderingh in de Roomsche heerschappy. 6. Daden van Pompejus. 7. Treffelijcke vond om het krügs-volck te toomen. 8. Lepidus neemt de Opper-macht aen. 9. Sertorius in Spangie. 10. Wordt omgebracht. 11. Pompejus tegens de Zee-rovers. 12. Hoog gesagh van Pompejus. 13. Oorlogh tegen Mithridates. 14. Tegen Tigranes. 15. Grootte overwinningen van Pompejus. 16. Pharnaces Vader moorder. 17. Wederkomst van Pompejus. 18. Wondere gematigheyt van Cato. 19. Zegen-prael en volckeren door Pompejus overwonnen. 20. Sijn sorge voor den Staet. 21. Daden van Julius Caesar. 22. Sijn Oorlogh in Vranckryck. 23. Grootte overwinningh op de Duytschen. 24. Caesar en Pompejus tegenseen. 25. Slechte staet van Rome. 26. Pompejus Borgemeester alleen. 27. Caesar daer tegen. 28. Caesar vangt den borger Oorlogh aen. 29. Ongestadigheyt van Domitius. 30. Pompejus vlucht. 31. Caesar komt tot Rome. 32. Sijn handel aldaer. 33. Caesar wort Dictator. 34. Treckt tegens Pompejus. 35. Slagh van Pharsalia. 36. Pompejus vlucht na Egypten. 37. Wordt vermoort. 38. Lentulus gedood. 39. Voortgang van Caesar. 40. Sijn Oorlogh tegen Ptolomeus. 41. Dood van den Koninck en Photinus. 42. Caesar geeft Cleopatra het Rijck. 43. Pharnaces overwonnen en gedood. 44. Nieuwe Oorlogh voor Caesar. 45. Overwinningen in Africa. 46. Verhael van Catoos dood. 47. Juba gedood. 48. Scipio dood sich selven. 49. Andere door Caesar gedood. 50. Marcellus gedood. 51. Dood van Pompejus Soon. 52. t'Samen-sweeringh tegens Caesar. 53. Die gedood wort. 54. Aenvangsel van Augustus. 55. Nieuwe borgerlijcke beroerte. 56. Octavianus in het huys van Caesar ingelijft. 57. Drymanschap. 58. verbanningh van de Ciceronen. 59. Cicero gedood. 60. Verraders loon. 61. Wreetheyt verbannen. 62. Vervolgh van Cassius en Brutus. 63. Slach van Philippi. 64. Doodt van Cassius. 65. Dood van Brutus. 66. Gespoockaen Brutus verscheenen. 67. Treffelijcke Mannen in den strjdt gebleven. 68. Vervolgh van den borger Oorlogh. 69. Anthonius in Asia. 70. Oorlogh tegens Sextus Pompejus. 71. Verlies van Caesar. 72. Van Sextus Pompejus en sijn dood. 73. Lepidus van macht ontbloot.

2. Deel.

F

74. Da-

74. Daden van Anthonius in het Oosten. 75. Anthonius van Caesar geslagen.
76. Verval van sijn heerschappy. 77. Dood van Anthonius. 78. En van Cleopatra.
79. Caesar neemt den naem van Augustus aen. 80. Het Roomsch Keyser-
ryck op-gerecht.

1.
Oor-
spron-
kelijke
heer-
schappy
van Ro-
me.

2.
Oorzaeck
van het
eerste
verval:

3.
Afkomst
en aert
van Pom-
pejus,

4.
Cinna
omge-
bracht.

5.
Verande-
ring in de
Roomse
heer-
schappy.

6.
Daden
van Pom-
pejus,

An den aenvangh hebben de Koningen het Roomsche Rijk beseten, tot dien tijdt toe, dat de Tyranny van de Tarquiniën ter neder geworpen is. Van dien tijdt afaen, is de heerschappy in handen van Prætoeren, Ampt-lieden, Dictatoren of Opper-gefaghs-mannen, en Consuls of Borgemeesters van Tribuynen of Stam-meesters, die Borgemeesterlijke macht hadden, en van Tribuynen, Plebis of Stam meesters van het gemeene volck geweest, tot aen de tijden van den grooten Pompejus, en C. Julius Cæsar. Pompejus was Soon van Strabo, een Doorluchtigh Romeyn, van de Prætorische Ordere, dewelcke sich tegens Cinna, die met dwingelandy heerschte, derfde stellen. In die tijdt begoft de staet van Rome te vervallen, nademael de Overigheden het ooge op de dwingelandy begosten te slaen, en de wettige heerschappy te versnaden. Gelijk nu sijn Vader door sijn spaersaenheyt en gierigheyt, by de gemeente gehaet was, alzo maecte zich Pompejus door sijn deftigheyt van manieren, sijn gespraecksaemheyt, en zedigheyt van leven, en sijn dappere oeffeningh in de wapenen, soe lief en aengenaem by de selve, dat hy, uyt vreesse voor Cinna (by den welcken hy nu al daer over in het ooge liep) genootsaeckt waste vluchten: waer uyt, dewijl hy in lange niet te voorschijn quam, een gerucht liep: dat hy omgebracht was. Cinna die anders oock seer by het volck gehaet was, vliedende de drift en woede daer van, wierdt door een Hopmar omgebracht. Na sijn dood heeft Carbo, een snooder Tyran als sijn voorfaet, de heerschappy aengenomen. Tegen dese toonde Sylla grooten tegenstandt, by den welcken zich Pompejus gevoeght heeft, doch na dat hy door merckelijke weldaden aen hem verbonden was. Pompejus was als toen een Jongelingh van drie-en-twintigh jaren; dewelcke een leger op de been krijgende, de aenhangers van Carbo uyt al de Steden dreef; maer soo als hy gingh om Sylla te spreecken, wierdt hy van drie Hop-lieden van Carbo aengetast, dan dese zijn van hem in de vlucht gedreven, en de Stadt daerse heen vluchten, ingenomen. Daer na zijnde het Heyr van den Borgemeester Scipio tegens hem gefonden, wist hy dat volck oock met vriendelijke woorden tot zich te trecken, soo dat Scipio geen beter uyt-komst als vluchten sagh. Daer na bracht hy eenige benden paerden, die

Carbo

Carbo tegens hem had uyt-gefonden , in fulck een staet , dat de selve zich aen hem over-gaven. Sylla dan ontfinch hem op dese wijze , hy selve steegh van sijn paert , en zijnde van Pompejus , als Imperator of Velt-heer gegroet , heeft hy pompejus mede den selven Eer-titul gegeven. Al de andere saecken quamen over een , met dese eerste beginselen van vrientschap. Want wanneer daer na Sylla , Italia onder sijn geweld gebracht had , en tot Dictator en Gesaghs man verkooren was , begiftigende de andere Oversten , met Rijckdommen en Overigheys Ampten , wilde hy Pompejus naerder aen hem verbinden , en bewoogh hem sijn Vrouw Antistia te verlaten , en met Æmilia sijn stief-dochter , uyt Metella en Scaurus haer eerste man gewonnen , te trouwen. Dit was waerlijck een Tyrannisch Huwelijck , om dat Æmilia voorheen getrouwt , en swanger was.

Sylla dan , hebbende zich op dese wijze Pompejus te vriendt gemaect , sandt hem met veel Volcks na Sicilie , dat door den aenhangh van Carbo bemachticht en bezet was ; alwaer gekomen , en de vyanden uyt het Eylandt verjaeght zijnde , heeft met sijn beleeftheydt , de gedruckte Steden groote vertroostingh toegebracht , en Carbo vorder gevangen , enter dood doen brengen : En om dat de krijghs-lieden , op de tocht zich al te onhebbelijck droegen , wist hy die te betoomen , met het verzegelen van hune swaerden , en die dat zegel niet ongeschonden wist te toonen , wierdt na vereysch gestraft. Terwijl de saecken aldus in Sicilie gingen , kreegh hy van den Raed en Sylla last , om naer Africa over te scheepen , en den Oorlogh tegen Domitius aen te vangen ; van dewelcke seven duysent krijghs-lieden , tot Pompejus over liepen , soo haest als dese in Africa aengekomen was. Wanneer het nu tot strijden quam , wierdt Domitius overwonnen en gedood , en een gedeelte der Steden quam vrywilligh , en een ander met geweld onder de macht van Pompejus.

Van daer weder op treckende , doorliep hy Numidia , en bracht al onder zich wat hy ontmoete , en hebbende alsoo binnen den tijdt van veertig dagen , die geheele Landt-vooghdy getemt ; wierden hem brieven van Sylla toegefonden , in de welcke hem bevoolen wierdt , dat hy de andere Legionen sou afdancken , en met een alleen tot Utica een opvolger sou verwachten. Dit verweckte groot misnoegen in hem , en in het leger , het welke niet wilde verdragen , dat hen Pompejus sich aen de trouw van een dwingelandt sou overgeven , hoewel hy genegen was te gehoorsamen. En of hy al schoon het krijghs-volck socht te stillen , wilde het evenwel met groot geraes en getier , dat hy by hen blyven zou. Maer als Pompejus hen swoer , dat hy sich selven wilde dooden , indiense hem dwongen te blyven , heb-

7.
treffelijc-
ke vondt
om
krijghs-
volck te
toomen,

ben sy ten laetsten , hoewel tegen hunnen sin , afgelaten hem moeyelijck te vallen.

In het eerste wierdt aen Sylla gebootschapt , dat Pompejus wederspannigh was ; maer als hy daer na de waerheydt van alles vernam , quam hy hem op sijn aankomst tegen , en reyckende hem de rechter handt toe , gaf hem overluydt den by-naem van *Magnus* de Groote : Het is waer dat Pompejus eyschende te Zegen-pralen , Sylla zich daer tegen stelde , seggende , het ware niemant als een Borgemeester , of *prator* (Amptman) geoorloft , en dat indien Pompejus , die noch qualijck een baert had , en den welcken om sijn jonckheydt , selfs niet geoorloft was in den Raed te komen , sou komen te Zegen-pralen , sulcks hem groote afgunst verwecken sou. Wanneer Sylla al dese dingen hem te gemoedt voerde , antwoorde Pompejus sonder eenige andere ontsteltenis , datse meer in het getal waren , die de opgaende , als de ondergaende Sonne aenbaden , willende daer mede seggen , dat sijn macht aengroeyde , en die van Sylla in het dalen was. Sylla verbaest over dese antwoord , riep overluydt tot tweemaal : *Laet Pompejus dan Zegen pralen.*

Maer als nu vorders het krijghs-volck op-roerigh wierdt , om datse veel minder hadden ontfangen alsse verwacht hadden , verklaerde Pompejus dat hy liever de Zegen-prael wilde af-staen , als het krijghs-volck bedriegen. Wanneer Servilius een treffelijck man , dese woorden hoorde , seyde die (hoewel hy eerst tegens het Zegen-pralen was geweest) dat Pompejus in der daet groot , en den Zegen-prael wel waerdigh was.

Sylla hoewel hy groote af-gunst over dese groeyenden roem en macht voerde , onthielt zich evenwel uyt schaemte te toonen , dat hy sijn vyand en hem eenighsints tegen was. Maer Lepidus , hoewel hy door toe-doen van Pompejus , het Borgemeesters Ampt verkregen had , na de dood van Sylla , des selfs macht aen zich getogen , en met de wapenen eenige be-roerte verweckt hebbende , wierdt Pompejus evenwel als Velt-overste tegens hem gesonden , die nu albereets een groot gedeelte van Italia onder zich gebracht , en door toe doen van Brutus , Lombardyen bemachticht had. Seer haest had Pompejus de anderen getemt , maer stelde het strijden tegens Brutus uyt , tot dat de selve ten laetsten , of om dat hy misschien van nieeninge veranderende , of van de sijne verraden zijnde , zich over gaf , en gedood wierdt. Van desen Brutus was , die Brutus , die daer na Cæsar gedood heeft , een Soon.

Lepidus aldus uyt Italie gedreven zijnde , wierdt sieck en quam te ster-yen. Ondertusschen had Sertorius in Spangien een geducht gefag , en Pom-pejus

3.
Lepidus
neemt de
opper-
macht
aen.

pejus wierdt gefonden tot byftandt van Oppius Metellus , die tegens hem te Velde was. Alwaer hy twee Overften van Sertorius floegh , en meer als thien duysent mannen in de pan hackte , en quam daer na met een twijffelachtige overwinningh tegens Sertorius felve te ftrijden , in welke ftrijdt Pompejus van een voet-knecht van een groote hooghte , zijnde hy zelfs te paerde , in fijn handt gewondt wierdt , maer hy zich dapperlijck omwendende , floegh fijn vyand de handt glat af. Hebbende daer na fijn troepen met die van Metellus vervoeght , deed hem groote eer aen , en wierdt oock feer van hem ge-eert.

Naderhandt wierdt Sertorius , door eenige van fijne vrienden verradelijck gedood , en Perpenna een van fijn voornaemfte hoofden , hebbende zich met eenige Legioenen gesterckt, van Pompejus overwonnen, en de voornaemfte van fijn hoofden gedood , en Perpenna in handen van den overwinnaer geraeckt , moest het oock met de dood betalen. Pompejus onthielt zich in Spangie , tot dat de beroerten gestilt waren , en hebbende alles bevredicht , keerde met fijn volck weder naer Italie , (nemende daer mede wech , al het vermoeden dat van hem gingh , als focht hy aldaer fijn macht te bevestigen) en beloofde soo haest hy fou gezegen-praelt hebben , fijn heyr af te dancken. Een faeck alleen wiften fijn benyders in hem te berifpen , als dat hy meer wercks van de gunft des volcks , als van de Grooten maecte, en fulcks was waer. En noyt is'er yemandt geweest , die meer liefde als hy, van het Roomsche volck genooten heeft. Hem wierdt dan een tweede Zegen-prael , en een tweede Borgemeesterschap toegestaen , hebbende Craustus door fijn toe doen , tot een Ampt genoot. Ten eynde van het Jaer als hy ftondt om af te gaen , wierdt hy tegens de Zee-rovers gefonden , die meer als duysent Schepen onder fich , en meer als vier hondert Steden verover hadden , houdende alle Zeen beslooten , en groot gebreck over al veroorsaeckende. Pompejus dan wierdt tegens hen gefonden , met sulck een hooge macht en gefagh , dat hy als Heer en Meester van de geheele Zee wierdt gesteldt. Hy droegh zich in dat bewindt , dat hy binnen den tijdt van veertigh-dagen , de geheele Tyrhenifche , Africaensche , Sardifche , Corsifche en Siciliaensche Zeen bevredicht had , en binnen drie maenden men nauwelijcks meer van Zee-rovers wift te spreekken. De Steden wierden oock haest geholpen , by welke gelegentheydt hy tot Athenen quam , daer hy als een Godt ge-eert wierdt. Wanneer dese faecken tot Rome gebootschapt wierden , deed Manlius Stam-meester des volcks een verfoeck , dat Pompejus de Land-voogdye van Lucullus , met by-voegingh van Bithynia fougegeyen worden , en dat hy den Oorlogh tegen Mithridates en Tigranes

9.
Sertorius
in Spangie.

10.
wort om
gebracht

11.
Pompejus
tegen
de Zee-
rovers.

^{12.}
Hoogh
gefag van
Pompejus

sou vervolgen , behoudende de Vloot en heerschappy van de Zee. Het welke niet anders was , als aen een alleen het bewindt van de Roomsche Staet te geven. Dit verfoeck wierdt door de Grooten , uyt vreesse voor het volck toegestaen. Men wil dat Pompejus als hem sulcks aengeschreven was , teckenen sou hebben getoont , daer niet volkomentlijk in vergenoeght te zijn. Hy dan trock tegens Mithridates te Velde , besette den Bosphorus en de Zee van Phænicia , en hielt Mithridates vijf-en-veertigh dagen beset , tot dat de selve met het beste gedeelte van sijn Heyr (hebbende de siecke en onnutte om den hals gebracht) het ontquam ; maer Pompejus achterhaelde hem by den Euphrates , en uyt vreesse dat Mithridates de stroom mocht over geraecken , bracht selfs inder nacht sijn Heyr tegens hem te Velde.

^{13.}
Oorlogh
tegen Mi-
thridates,

Aldaer moestmen half als by den taft vechten , hebbende het volck van Mithridates de Maen in het oogge , tot hun groote hinderings , als die op het onder gaen was , in-voegen de Barbaren door de lenghte der schaduwe , dickmaels meende de vyanden te slaen , daerse in den windt sloegen. Eyn-delijck Mithridates wierdt geslagen , en vluchte met veel van de sijne , die vluchten konden. Van daer begeeft sich Pompejus naer Armenia , zijnde van Tigranes de jonge Vorst geroepen , die als toen tegen sijn Vader opgestaen was : Maer de Koninck Tigranes , die albereets van Lucullus geslagen was , hoorende van de groote beleeftheyt van Pompejus , gaf zich aen hem over , en nam besetting , in de Konincklijck Stad , in.

^{14.}
Tegen
Tigranes.

Hy vorders komende by Pompejus , nam den Diadema of Kroon van sijn hooft , wilde die voor de voeten van sijn overwinnaer neder leggen , en voor hem neder knielen ; maer Pompejus nam hem by de rechter-handt , en sette hem aen sijne eene , en sijn Soon aen sijn andere zijde , seggende : Dat de voorgaende dingen Lucullus moesten toe-geschreven worden , die hem Syria , Phænicia , Cilicia , Galatia , en Soffenia af-genomen had , maer hy wilde dat de besittingen , die hy tot sijn komst toe had gehad , de sijne souden zijn , en hy die sou behouden. Tigranes hielt zich hier nede ten hoogsten vergenoeght ; maer sijn Soon tegen den welcken Pompejus seyde , dat hy in Soffenia sou heerschen , vergramde zich daer over by zich selven ; maer zijnde tot de gastery geroepen , derfde wel opentlijck seggen : Hy had die schoone eer van Pompejus niet van nooden , hy sou wel een anderen Romeyn vinden ; om welck seggen hy in de ketens geslagen , en tot den Zegen-prael bewaert wierdt. Pompejus dan latende Afranius tot bewaringh van Armenia , vervolghde Mithridates , te midden door de volckeren die den Caucasus bewoonen , de grootste van de welke zijn de Albanen en Jberen. Pompejus verfoeckende den door-tocht van de Albanen , heeft

heeft die wel verkregen ; maer daer na zich in het getal van niet min als veertigh duysent by een versamelende , vielen de Romeynen op 't lijf, doch wierden geslagen , en een groote menichte van hen , in stucken gehouden. Evenwel heeft hy hun Koninck de Vrede gegeven, die hem door Gefanten daer toe versocht ; en begaf zich na de Iberen , een volck dat vry dapperder als de Albanen was , hebbende noch noyt voor Persen of voor Meden behoeven te bucken , en zich van de heerschappy van Macedonia derven afscheuren , maer dese wierden oock van Pompejus overwonnen , die veele van hem gedood , en veele gevangen genomen heeft. Van daer vertreckende , heeft hy Colchis aengetast , treckende door een rouwen en droogen wegh , soo datse het water in ledere sacken , achter zich mede dragen moelten ; daer na keerde hy weder tegen de Albanen , die wederspannigh waren geworden , en doode hun Koninck Adelf in den strijt , (die hem meenden een slagh te brengen) steeckende hem door en door. ^{15.} Ondertusschen deede hem Mithridates al vluchtende veel moeyten aen , den welcken hy dreyghde , den hunger als sijn bitterste vyand over te geven , treckende met sijn Heyr geduerigh voort , en temmende ondertusschen door handen van Afranius de Arabiers , die zich by Amanum onthouden. Hy bracht oock Syria en Judea t'onder , nemende den Koninck Aristobulus gevangen , en Jerusalem in. Zijnde vorders het gerucht van sijn macht over al verispreyt , en sijn deught en goedertierentheyte seer hoogh geset , schreef hem den Koninck van het steenachtige Arabie aen , dat hy genegen was zich selven in sijn handen over te geven. ^{16.} Ondertusschen kreegh hy bericht van de dood van Mithridates , en Farnaces Vader-moorder , sandt hem veel geschencken , en het doode lichaem van Mithridates , sijn Vader toe. ^{17.} Ondertusschen al dese dingen uyt-gevoert hebbende , ontmoete hem in sijn wederkeeren een groot ongeval , door het Overspel van sijn Vronw Mutia , die hem , ver van der handt zijnde , te licht vergeten had ; maer soo haest als hy Italie quam te naderen , gaf hy haer een scheid-brief. Maer onder dies ontstont'er een groot gemor binnen Roma , als of Pompejus in den sin had het Heyr daer heen te brengen , en zich selven Koninck te maecken : Maer in tegendeel was hy soo haest niet in Italia , of hy vergaderde sijn gantsche Heyr by een , en belaste opentlijck een yeder na sijn huys te gaen , en zich waerdigh op sijn Zegen-prael te laten vinden. Hy sijn Leger aldus af gedanckt hebbende , en de Stadt ziende , dat hy met soo weynigh volcx en ongewapent aenquam , schreyde een yeder van blijtschap , en hy wiert met een groot gevolg tot by Rome gebracht , en dewijl de Wet niet toeliet , dat die geene die te Zegen-pralen had , voor dien tijdt binnen de Stad quam ,

Groote overwinningen van Pompejus.

Pharnacius vadermoorder.

Wederkomst van Pompejus.

ver-

18.
Wondere
gematig-
heyd van
Cato.

verfocht Pompejus dat de Raed de verkiesingh van Borgemeesters wilde uyt stellen: Maer Cato hem tegen zijnde, konde hy sulcks niet verkrijgen. Pompejus dan soekende zich desen man te vriendt te maecten, wilde een van sijn twee Nichten ten Huwelijck nemen, en de andere aen sijn Soon beloven; maer Cato ziende dat sulck een verwantschap, sijn oprechtigheydt sou kunnen te kort doen, weygerde sulcks toe te staen, om welcke oorfaeck sijn Suster en sijn Vrouw seer bitterlijck tegens hem zich vergramden. Maer als daer na een gemor door de Stad liep, om dat Pompejus om hêt Borgemeesterschap voor Afranius te verkrijgen, aen dees en geen, door al de Stammen geldt deelde, willende datmen de Ampten verkocht, selfs aen diese niet waardigh waren, seyde Cato tegen de vergramde Vrouwen, dese schande sou ons oock gemeen zijn, indien wy verwantschap met Pompejus gemaect hadden.

19.
Zegen-
prael, en
volckeren
door
Pompe-
jus over-
wonnen.

Men heeft twee dagen na malkanderen den Zegen-prael gehouden, met voorstellingh ingeschrift van de volckeren door Pompejus overwonnen, zijnde die van Pontus, Armenia, Paphlagonia, Capadocia, Media, Colchis, de Iberen, Albanen, Syria, Cilicia, Mesopotamia, Phœnicia, Palestina, Judæa, Arabia, en de Zee-rovers te water en te lande, met duysent Casteele, en weynig min als negen-hondert Steden, acht hondert Schepen der Zee-rovers, negen-en-dertigh Konincklijcke Hoven der Vyanden, en een over groote somme van schattingen. In de Zegen-prael gingen behalven de Zee-vooghden der Rovers, de Soon van Tigranes Koninck van Armenia, met sijn Vrouw en Dochter, en Zosima de Vrouw van Tigranes selfs, Aristobulus Koninck der Joden, de vrienden van Mithridates en veel anderen. De voornaemste roem van Pompejus is geweest, dat hy driemael heeft gezegen-praelt, eens over Africa, eens over Europa, en eens over Asia; zijnde niet boven de veertigh Jaren oud, als hy de geheele werelt in sijn overwinningen besloot.

20.
Sijn for-
ge voor
de Stad.

Zijnde daer na een groote dierte tot Roma, en de nabuerige plaetsen van koorn, versamelde hy een groote menichte graen, uyt Sicilia, Sardeigne en Africa, en als door het onweder de Schippers weygerde in Zee te gaen, was hy de eerste die t'scheep gingh, doende terstondt de anckers opwinden, roepende geduerigh: *Dat wy t'zeyl gaen is noodigh, dat wy leven niet.* Gebruyckende dan dese stoutheyd en een goet geluck, wierdt de Zee met schepen, en deschueren met koorn vervult.

Waerlijck het had een groote faeck voor hem geweest, indien hy in sulck een hoogen stant van Eer en Roem gestorven was, nademael de volgende tijden, hem niet als vreemde, treurige, en wonderlijcke toevallen hebben

toegebracht. En hoewel hy groote vrientschap met Cæsar had gemaect, was het evenwel dat grooter licht, dat het sijne deed ondergaen. Om dan van desen grooten werelt-dwinger te beginnen, en een voet tot de Heerschappy te sette, gaen wy aldus voort.

Cæsar was niet min geluckigh in sijn Oorloghs daden, doende slagh op slagh, met het grootste gevolgh ter werelt, maer ter oorfaeck van de gunst en liefde, die hy by het volck had, viel hy anders als Pompejus, in sijn gedachten, van zich Koninck te maken; en wetende dat onder al de andere hinder-palen, de groote rijckdommen en macht van Pompejus, hem, om tot sijn voornemen te komen, verhinderden, begaf hy zich uyt Spangie na Roma, hebbende de Lusitanen of Portugaloisen, en de Calecy, met de andere Zee volckeren t'onder-gebracht. Hy dan vertrock uyt dese Landvoogdy in volle glans van Eer, Roem en Rijckdommen, gelijk oock sijn krijgsh volck. Eer hy gezegen-praelt had, verscheen hy op de Borgemeesterlijcke onderfoeckingen, en vond aldaer een Wet die hem tegen was, om Borgemeester te worden. Men had een gebruyck by de Romeynen, dat die gene die stondt te Zegen-pralen, buyten Rome moest blijven, en dat die gene die naer het Borgemeesters Ampt stonden, in het wit gekleet, by het onderfoeck en den Raed tegenwoordigh waren. Hy dan weynigh wercks van de Triumph maeckende, begaf zich binnen de Stad, versocht het Borgemeesterschap, en versoende Crassus, een machtig man in den Raed, sijn bysondere vriend met Pompejus, die onderlinge in tweedracht waren, en wierdt alzoo door hun toedoen Borgemeester gemaect. Soo haest als hy sulcks geworden was, maecte hy eenige Wetten, door dewelcke hy het volck seer op sijn handt kreegh. Vorders om de macht van Pompejus te beter tot sijn verdoen te hebben, gaf hy den selven sijn dochter Julia ten Huwelijck. Soo haest als Pompejus die te huys gebracht, en de Wetten des volcks bevesticht had, bestelde hy voor den tijdt van vijf Jaren Vranckrijck of Gallia, soo aen dese als gene zijde de Alpes, beneffens Illiricum, en vier Legioenen voor Cæsar.

Dese dan den Oorlog in Gallia aenvangende, temde de Zwitsers en die van Zurich, en zullende oock met de Duytschen te werck gaen, bemerkte hy dat de Oversten, voornamentlijck de Edelen en Jongelingen, daer voor schrickten, en beval hen derhalven zich verre van den strijdt afte houwen, om dat hy tegens sijn verwachtingh, dese kleynmoedigheydt in hen bevand, zullende hy alleen met het thiende Legioen de Barbaren aentasten, om dat hy geen stercker Vyanden als de Cimbren voor had, en hy geen slimmer Velt-heer was, als Marius geweest was. Met dese woorden dan de

23. Groot overwinningh op de Duytschen.
 gemoederen in het gemeen gesterckt hebbende, volghde hem sijn krijghs knechten met een dappere moedt, waer mede hy een treffelijcke overwinningh behaelde, hebbende 80. duysent van dese volckeren doodgeslagen. Maer Ariovistus met eenige weynige geraeckte over den Rhijn, en alzoo uyt der Vyanden handen.

24. Cæsar en Pompejus tegens een.
 Dese daden dan aldus uytgevoert hebbende, en zich in dat gedeelte van Vranckrijk dat aen de Po leght, onthoudende, socht hy niet anders als het Roomsche volck op sijn handt te krijgen, gelijk hem oock veel van Rome aldaer quamen vinden, die hy met giften en gaven wel haest gewonnen had. Van daer weder vertrocken zijnde, om andere Volckeren te dwingen, en veel treffelijcke overwinningen behaelt hebbende, begaf hy sich weder na de Po om te overwinteren, maeckende met gelt al weder vrienden tot Rome. Dese lieten niet na alles tot vergrootingh van Cæsars macht en gefagh aen te wenden: daer na, hebbende de andere Fransche Volckeren t'onder gebracht, maeckte hy een brugge over den Rhijn, en trock daer over; maer als hy weder over trock, verstondt hy dat sijn dochter Julia, die met Pompejus getrouwt was, in de baringe gestorven, en de vrucht niet lange daer na mede gevolght ware, het welcke hy en Pompejus, maer voornamentlijk hun beyder Vrienden seer beklæghden, ziende sulck een vasten bandt van vrientschap gebroocken: En in der daet Cæsar nu mede groot geworden zijnde, trachte zich in alle manieren tegen Pompejus te stellen; en zijnde nu oock Crassus door de Parthen geslagen en gedoodt, die een pant van vrientschap tusschen hen beyden was, socht Cæsar niet anders als Pompejus, en dese niet als den genen t'onder te brengen. De Staet van Rome bevand zich nu oock seer bedorven, om dat het vol kuypery was, het volck niet alleen hun stem, maer oock wapenen leende aen die van de welcke ty gelt trocken. Soo dat Rome sich in een slechte

25. Slechte Staet van Rome.
 staet bevand, en de verstandichsten oordeelden, dat het noch dienstig voor haer sou zijn, indien die weder onder een Koninklijcke Heerschappy gebracht wierdt, vresende dat het anders noch slechter sou afloopen, dewijl't geen andere hoop van behoudenis voor hen overigh was; soo dat'er een Genees en Heelmeester moest gevonden worden, om die quael te geneesen, willende met dese woorden niet duyfterlijck te kennien geven, dat Pompejus die man moest zijn; dewelcke hoewel hy weynsde de Heerschappy niet te begeeren, evenwel een diepe begeerte had, sich selven Dictator en Gefaghsman te zien: Maer om niet te schijnen met geweld daer toe gekomen te zijn, wierdt hy van den Raed Borgemeester alleen, sonde maeker verkooren, waer mede sijn begeerte tot het Dictatorschap eenigh

sints gestelt wierdt. Cæsar onder dies verfocht door sijn Gefanten het Bor-
gemeesterschap, maer wierdt door Pompejus en sijn gesag afgeslagen. Maer Pompe-
dese verfinadende de besluyten die tegens hem waren gegeven, verfocht dat jus Bor-
men soo hem als Pompejus wilde belasten, de wapenen neder te leggen, gemeester
en als Ampteloofse lieden te leven, dewijl hem het gebiedt te ontnemen, alleen,
en een ander te geven, een Tyran gemaect was. Men wil oock dat een
secker Hopman van Cæsar tot Rome gesonden, verstaende dat de Raed
het gesagh niet langer aen Cæsar toestondt, slaende op den appel van sijn Cæsar
geveit, sou geseght hebben: *Dit sal het hem doen geven.* daer te-
gen.

Daer na wiert er een openbaer besluyt van den Raed gemaect, dat in-
dien Cæsar binnen een sekeren bepaelden tijd sijn Gesag niet af-leyde, dat
hy als vyand sou geoordeelt worden; maer Anthonius en andere vrienden van
Cæsar stonden op, en versochten dat soo wel Pompejus als Cæsar hun
Ampt souden neder leggen, welke voorstellinge van een yeder voorgoet
gekeurt wierdt. Als Cæsar had door brieven verfocht, datmen hem het
gebiedt aen dees zijde van het geberghte met Illyricum, en alleen twee Le-
gioenen sou laten, wilde Pompejus sulcx niet toestaen, maer ontseyde hem
sijn volck, en Anthonius wierdt met sijn aenhangh uyt den Raed gejaeght,
waer over de selve, als slaven toegemaect, uyt vreesse voor hun vyanden,
sich met de karren van Nola uyt Roma begaven; hier welcke groot misnoegen
onder het krijghs-volck verweckte.

Maer Cæsar na veel besluyts over en weder, en overlegghs van saecken, 28.
nam ten laetsten het woort *facta est alea*, in den mont, nam de wapens aen, Cæsar
croock de Rubicon over, en nam Rimino een groote Stad, van dat gedeelte vangt den
van Gallia in. Men wil dat des nachts te vooren, hy sou gedroomt heb- borger
ben, met sijn Moeder te doen te hebben gehadt, het welcke uytgelegh Oorlog
wierdt, dat hy Heer van de aerde stondt te worden, dewijl de selve on- aen.
ter aller Moeder is.

Op het veroveren van Rimino, vand sich den Raed soodanigh ontstelt,
dat het meeste gedeelte van den selven sich op de vlucht begaf. Pompejus
beyand sich oock seer daer door verbaest, sich seer beklagende, dat men
tegen sijn wil, tegen sijn persoon, en selfs het gemeene best, Cæsar soo
groot gemaect had. Hy dan begeeft zich uyt Italia, seggende tegen den
Raed datse hem mochten volgen, en in der daet veel volghden hem, ver-
riesende om sijnent wil, een ballingschap voor het Vaderland, en vluchtende
voor Rome, als voor het Leger van Cæsar. In dien tijdt heeft oock La-
pierrez een vrient van Cæsar, die zich altoos dapperlijck in sijn dienst gedra-
gen had, hem verlaten, en zich by Pompejus begeven. Cæsar evenwel,

29. hoewel hy zich van hem verlaten sagh , sandt hem sijn reys-tuygh en gelt na. Domitius oock die Corficium in bewaringh had , hoorende de aenkomst van Cæsar , en ziende de saecken in een wanhopigen standt , nam venijn in om te sterven ; maer hoorende daer na hoe groot sijn sachtmoedigheid tegen de gevangens was , kreegh hy berouw over sijn bestaen , en hoorende van seecker genees-meester , dat het geen hy gedroncken hadt, niet was om te doen sterven , maer wel om slaep te verwecken , gingh hy henen by Cæsar , en hebbende desselfs rechterhandt en verseeckering ontfangen , is hy evenwel weder Pompejus toegevallen. Wanneer nu dese saken tot Rome bekend waren , wierden de borgers daer eenighsints door gemoedicht , soo dat eenige weder in de Stad quamen.

30. Cæsar onderdies in macht toegenomen hebbende , begaf zich om Pompejus te volgen , die tot Brundusium, nu Brindisi, te schein gegaen en vertrocken was. Hy derhalven ziende , dat hy geen schepen had om hem te kunnen volgen , keerde zich na Rome, en bracht binnen den tijdt van 60. dagen , sonder een druppel bloedt te storten , geheel Italia onder sijn gebiedt. Hy tot Roma komende , vand de Stad stil en geruft , en noch veel Raden daer binnen , met dewelcke hy seer beleefdelyck handelde , selfs om Gesanten naer Pompejus te senden , en met hem van Vrede te spreken : Maer geen van allen leende hem de ooren , en als Metellus heni , met het voort-brengen van de Wetten wilde verhinderen , het gemeene geldt uyt de openbare Schat-kamer te lichten , antwoorde hem Cæsar , dat het als toen een en de selve tijdt voor de Wetten , en voor de Wapenen niet was :

31. *Maer gy, seyde hy, voor als nu geeft plaets, om dat den Oorlogh geen tegenstandt van woorden kan lijden. Wanneer ick de Wapenen sal neder geleght hebben, sult gy weder Stam-meester zyn. En dese dingen segge ick u, wijckende van mijn recht, gy zyt in mijn macht, en al die geene ick van mijn tegenstanders gevangen heb.* Hebbende dese woorden gesproocken , en de sleutels van de Schat-kamer niet vindende , beval hy dat mense met hamers en bijlen sou op-slaen , dreygende aen Metellus , die zich daer tegens wilde sette , de dood , indien hy voortgingh hem tegen te staen , daer by-voegende : *Gy weet wel Jongelingh dat sulcks te doen, my lichter valt als te seggen ; door welck seggen Metellus vol schrick te rugge gegaen is.* Van daer begaf zich Cæsar na Spangie , en hebbende de Provincien en Legioenen by zich ontboden , begaf zich vorder om Pompejus te vervolgen. Van daer weder na Rome keerende , heeft hem Piso sijn Schoon-vader geraden , Gesanten van Vrede aen Pompejus te senden ; maer Isauricus heeft uyt genegentheyt jegens Cæsar , sulcks tegen gesproocken. Cæsar daer na Dictator of Gesaghs-man van den Raed gemaect

33. Cæsar wordt Dictator.

maceckt

maeckt zijnde , heeft de ballingen weder in-geroepen , en andere weynige voordeelige faecken van de borgeren , aengevangen ; maer binnen den tijd van elf dagen , heeft hy zich weder van het Dictatorſchap onſlagen , en zich ſelven beneffens Ifauricus Borgemeester gemaeckt hebbende , begeeft zich om den Oorlogh tegens Pompejus te vervolgen.

Pompejus had Epirus tot den ſtoel van den Oorlogh verkooren. Cæſar derhalven vertoeft niet , maer hebbende alles achter zich wel beſtelt en verſorgt , treckt ſelfs te midden in den winter , en het dreygend onweder over. Als hy , terwijl het heyr by Brundufium lag , zijnde de Zee door ſtorm ontſtelt , met een kleyn ſchip alleen , gingh om ſijn volck by een te halen , en de Stuerman zich ſeer benauwt toonde , ſeyde hy : *Wat zijt gy bekommert daer gy Cæſar binnens boort hebt ?* Hebbende dan al ſijn troepen , heeft Cæſar ſijn macht beginnen te toonen , en Dyrhachium en haer verwante Steden , aert te taſten en te plonderen , op al het welcke Pompejus niet anders deed als vertoeven en aerſelen , op dat hy ſijn vyand door gebreck van lijf-tocht , fou mogen af-matten , en alzo de drift van dien hevigen yervolger ter neder ſetten : Maer deſe heylſame raet , ſchreeude het krijgs-volck uyt als een ledigheydt , de Verwanten als een dralen , en de Vorſten als een omwegh ; ſoo dat Cæſar niet ydelijck , als hy na Spangie trock , had geſeght : Hy gingh na een Heyr ſonder Leyts-man , om weder te keeren na een Leyts-man ſonder Heyr. Het nootlot dan de ſaeck voortſettende , wierdt de Pharfatiſche Velt-ſlagh geſlagen. Maer van te vooren vielen al verſcheydene ontmoetingen voor , en die met verſcheydene gevolgen , in een van dewelcke Pompejus een groot voordeel had , niet ſonder gevaer van Cæſar ſelfs , die een groot krijghs-knecht van vluchten willende wederhouden , van den ſelven fou gewondt geworden hebben , ten waer ſijn ſchild-knaep deſen den arm afgehouden had ; dertigh Hop-lieden , en wel vier duyſent van Cæſars krijghs-knechten zijnder op de plaets gebleven : Evenwel verkreegh Pompejus geen volkomen overwinningh , om dat door het aenkomen van den nacht , Pompejus niet vervolghde , waer over Cæſar had geſeght , dat Pompejus geen verſtandt van overwinnen , of overwinningh te gebruycken had. Ten laetſten trock Cæſar na dat nootſchickelijcke Pharfalia , dat Schouw-toneel van des werelts opper-macht. Als de meeste Pompejus rieden , na Italia over te trecken , wilde hy liever na de driftigheydt van ſijn aert Cæſar vervolgen , en aldaer met hem ſtrijden. Noyt by naer heeft het Roomſche Volck ſoo veel machts , of de Son ſoo veel waerdigheden op een plaets geſien. De ſlagh-ordere van Pompejus beſtondt in veertigh duyſent Voet-knechten , en ſeven duyſent Ruyters , die de ſlincker

34.
Treckt
tegen
Pompe-
jus.

vleugel uyt-maeckten , in de rechter was de bystandt van het gehele Oosten , de gantsche Adel en ontallijcke Raets-heeren , Ampt-lieden en Borgemeesterlijcke mannen , en die soodanige als nu albereets overwinnaers van veel groote Volckeren waren geweest. Cæsar had van Voet-knechten noch geen dertigh duysent mannen by een , en slechts duysent Ruyters , maer de sterckste van de sterckste en dapperste Volckeren.

35. Wanneer de strijt nu lang twijffelachtig was , hebben de Duytsche benden
Slagh van soo geweldig op de uytgevallene Ruyters van Pompejus aengeset , dat deze
Pharfalia. Voet-knechten , en de geene paerde-volck scheenen te zijn. De nederlaegh van het paerde-volck van Pompejus , wierdt gevolght van die van de licht gewapende. Men wil dat Cæsar al omrijdende , sou hebben geroepen : *Slaet in het aengesicht Rots-gesellen* , en weder vreedfamichlijk : *spaert de Borgers*. Van de zijde van Pompejus zijn vijftien duysent soldaten , en drie-en-dertigh Hop-lieden gebleven. Pompejus nam de vlucht met twee Lentulen , oude Borgemeesters , sijn Soon Sextus en Favonius , van dewelcke eenige rieden , dat hy na de Parthen , andere dat hy naer Africa sou vlieden , alwaer hy Juba een getrouw stijver van sijn zijde stondt te vinden ; maer hy besloot na Egypten over te setten. Maer hier staet ons te sien , wat geringer vergeldinge weldaden in tegenspoet te wachten hebben , en hoe lichtelijck wederwaerdigheden de trouwe vertreden kunnen.

36. Pompejus vlucht na Egypten.

Koninck Ptolemeus , die in Egypten het gebiedt had , was noch een Jongelingh : Photinus had aldaer het hooghste gesagh , dewelcke over desen standt van saecken , en de aenkomst van Pompejus , den Raedt na sijn sin dede vergaderen , beveelende dat een yeder sijn gevoelen sou voorstellen. Terwijl Pompejus nu op ancker lagh , om op het besluyt van dese Vergaderingh te wachten , dien het selve (seght *Plutarchus*) onbetamelijck was , sijn behoudenis Cæsar verschuldicht te sien. Over en weder wierdt veel gereden-kavelt , dewijl eenige rieden men sou Pompejus van daer verdrijven , andere datmen hem aennemen sou. Een Theadotus van Chius , die Leer-meester van den Koninck was , om sijn welspreeckentheydt te toonen , beweerde dat geen van beyden hem dienstigh was : Want indiensse hem ontfingen , souden sy Cæsar tot een Vyand hebben , en indiensse hem lieten gaen , Cæsar , om dat hy daer door sou gedwongen zijn , sijn vyand verder te vervolgen , tot het hooghste misnoegen verwecken. Het ware dan best Pompejus aen te nemen , maer aengenomen zijnde , te dooden. Hier door souden zy gonst by Cæsar verdienen , en zich selven van de vreesse voor Pompejus bevryden : Men wil oock dat hy half lacchende daer by sou gevoeght hebben : *Dat doode luyden niet bijten*. Dit gevoelen dreef

dreef het dan door, en Achilles wierdt het werck uyt te voeren aenbevoelen. Dese dan hebbende Septimius, die wel eer een aenvoerder des volcx, en Salvius die een Hopman onder Pompejus geweest hadden, beneffens drie of vier dienaers tot sich genomen, begeeft sich naer het Schip van Pompejus. Elck van de Voornaemste die voor af by hem gekomen waren, om te sien wat'er gedaen sou worden, ziende dat Pompejus op geen Konincklijke wijze, en na de hoop diem gegeven had, ontfangen wierdt, hebben hem geraden sijn Schip in Zee te steecken, en wechte varen; maer dit was sijn nootlot niet. Als ondertusschen de boot aenquam, is Septimius ten eersten opgestaen, en heeft Pompejus als opper Velt-heer gegroet, en Achilles hem in het Griecx aenspreckende, vermaende hem in de boot te komen, voorgevende dat'er ondiepten waren, waer door hy met sijn Schip niet nader aen landt sou kunnen komen. Ondertusschen saghtmen dat eenige Schepen van den Koninck met volck gevult wierden, en gewapent krijghs-volck langhs de strandt wierdt gestelt, soo dat, al had hy schoon gewilt, geen middel om te ontkomen voor hem overigh was, en selfs sijn misvertrouwen, hem soo onnut als schadelijck sou hebben kunnen zijn. Hy dan van sijn Vrouw Cornelia, die al voor af de dood van haer man bejammerde, sijn af-scheydt genomen hebbende, heeft twee Hop lieden, beneffens Philippus een van sijn gevryde, en een dienaar Scyne genaemt, bevolen in de boot te gaen, dewelcke hy gevolght is. Wanneer Achilles hem de handt toereyckte, zich na sijn Vrouw en dienareffe keerde, en een dese Veersen uyt Sophocles hen toefingende:

Hy wordt een slaef van een vry man,
Die komt in 't huys van een Tyran.

Met dese laetste woorden de sijne aengesproocken hebbende, is hy mede in de boot gekomen. Wanneer hy nu verre van het Schip af zijnde, geen van al die by hem waren, hem eenige gunstige woorden toe-voegden, sagh hy Septimius aen, en vraeghde hem; *Heb ick geen kennis aen u, als een van myn Spits broeders?* Waer op die alleen met sijn hooft toe-knickte, sonder te spreeken, of eenigh teecken van Vrientschap te toonen. Als hier op weder een diepe stilswijgentheydt ontstondt, heeft hy een Grieksche aanspraek, die hy voor had aen Ptolemus te doen, eens overgelesen. Aldus komense vast dicht by de strandt, (staende Cornelia met sijn vrienden, ondertusschen met groote benauwtheydt in het schip te verwachten, wat het eynde sou zijn; en nu al een weynigh moedts nemende, om dat sy sag

dat

37.
Wort ver-
moort.

dat veel Hovelingen , als om hem te ontfangen na de strandt toe quamen) wanneer Pompejus om op te staen de handt van sijn gevryde Philippus vattē, terwijl Septimius hem van achteren het swaert door het lichaem joegh , en Salvius en Achilles tegelijck mede van leer trocken. Pompejus sonder yets kleynmoedighs te doen of te spreecken , heeft alleen met bēyde sijn handen sijn rock voor sijn aengesicht gehouden , en de wonden ontfangen , en viel soo met een sucht daer heen , stervende des daeghs na sijn geboorten dagh , in sijn negen-en-vijftichste Jaer. Die geene die in het Schip en Galeye waren , verhieven hier op een gejammer dat tot op de strant toe gehoort wierdt , lichten met eenen hun ancker , en staecten met alle spoet in Zee , geholpen door een wint die hen van landt af begunstighde. De moorders het hoofd van Pompejus lichaem afgehouden hebbende , werpen het lichaem in de boot daer heen , om van die geene die daer vermaeck in mochten scheppen , gesien te worden. Philippus bleef tot dat een yeder van aenschouwen versadicht was , daer by staen , en heeft het daer na met zee-water afgewasschen , en in sijn rock gewonden. Vorders om-ziende naer eenigh hout , vand niets anders als de stucken van een gebroocken Visschers boot , dewelcke hy te samen gebracht , tot een hout-myte op-gestapelt , en geholpen door een ander Romeyn , by gevalle daer by gekomen , het hoofdeloose lichaem daer op verbrandt heeft. Dit was dan het jammerlijck eynde van desen Grooten Pompejus.

38.
Lentulus
gedood.

Des anderen daeghs L. Lentulus , onkundich van het geen geschiet was , uyt Cyprus komende langhs strandt gevaren , en ziende de hout-myte en Philippus (die hy noch niet kende) daer by staen , vraeghde wie hy was , die gestorven en aldaer verbrandt was? maer tot kennisse komende , trock sijn stem in , en seyde met een sucht : *Misschien gy zijt dit ô Grooten Pompejus* ; en een weynich daer na aen landt komende , wierdt hy mede aengetast en gedood , zijnde in de handen der-Egyptenaren gevallen.

Als nu Cæsar eenige dagen daer na in Egypten quam , en Thedotus hem het hoofd van Pompejus toebrecht , heeft hy die als een schelmisch mensch versmadichlijck bejegent ; en nemende den ringh van Pompejus aen , in den welcken een Leeuw met een swaert in de poot gesneden stondt , begoft te weenen ; maer Achilles en Photinus heeft hy gedood. De Koninck Ptolemeus selve , is daer na in een strijdt by de Nijl dood-geslagen. De Redenaer Theodotus , die desen raed gegeven had , is wel de handen van Cæsar ontvlucht , maer dwalende hier en daer door Egypten , in een verachte staet , en eens yeders haet , wierdt daer na door Brutus , als die na Cæsars dood in Asia het gesagh hebbende , hem in handen kreegh , naer

veel sware pijnigingen ongebracht. Aldus hebben wy het eynde van een staetsuchtige : Laet ons nu mede dat van een andere, de Groote Cæsar, na sijn komst tot de Opper-macht te gemoet sien.

Van Julius Cæsar.

Cicero wilde, als hem van de Pompejanen, het Opper-gesagh aenge-
 boden wierdt, het zelfde geensints aennemen, en quam daer over ee-
 nighsints in gevaer; maer door de deught van Cato, daer uyt geredert,
 stack na Brundusium over. Cæsar heeft oock al die gene, die van sijn
 tegenstanders zich aen hem overgaven, in genade aengenomen, en zijnde
 in sijn afwesen tot Rome Dictator, en Heer van Oorlogh en Vrede ge-
 maeckt; heeft Marcus Anthonius tot Overste der Ruytery gestelt; de-
 welcke om dat hy terstondt, altoos met het swaert omgort, en trouwan-
 ten van krijghs-volck verselt gingh, de eerste blick van de verminderde
 Roomsche Vryheydt gaf. Cæsar dan na den derden dagh (als geseght is)
 in Egypten komende, heeft Theodotus die hem het hoofd en den ringh,
 als boven toe-bracht, bejegent, maer Alexandryen, voor den Vooght-
 van den jongen Koninck Photinus, in op-roer gevonden, en Cleopa-
 tra van haer broeder en haer man te gelijk voorheen verdreven, zijnde
 Cæsar door haer schoonheydt bevangen, weder in het Rijk gefocht te her-
 stellen. Om welcke oorfaeck die van Alexandrye zich seer onvernoeght ge-
 noont hebben, dewelcke hy, dewijl hy geen bequaem krijghs-volck by der
 handt had, met schoone woorden gestilt heeft. Als nu Ptolemeus door
 de selve aen-raders, die hem tot het vermoorden van Pompejus geraden
 hadden, den Oorlogh derfde aenvangen, heeft Cæsar den selven, maer
 met groot gevaer sijns selfs, overwonnen. Want zijnde in het Konincklijke
 Hof belegert, heeft hy door het verbranden der naeste huysen, schepen,
 a selfs die voortreffelijke Boeckery van Alexandryen, de wapenen der
 vyanden moeten afweeren, geraeckende geluckighlijck in het Eyland Pharos,
 en van daer weder te Zee gedreven, is, sleepende sijn Paludamentum of
 Rock van bevel met sijn tanden, en eenige Schriften in sijn handt houdende
 le, met een handt swemmende; door duysent schichten aen de vloot ge-
 aeckt. Zijnde dan van sijn vlootelingen opgenomen, en op den vyand aen-
 getogen, heeft hy deselve getemt, en Achillas aen de ziel van Pompejus
 op-geoffert, als geteght is. Het lichaem van den Koninck is in het slijck
 van den Nijl gevonden, zijnde noch met sijn goude harnas verciert, met
 wiens dood een eynde van de Heerschappy der Ptolemeen in Egypten ge-
 maect

39.

Voort-
gang van
Cæsar.

40.

Sijn Oor-
log tegen
Ptole-
meus;

41.

Doot van
den Ko-
ninck,

42.
Cæsar
geeft

maeckt is: Want Cæsar Alexandrye bemachtigt, en Photinus gedoot hebbende, heeft het Rijk Cleopatra gegeven; na dat hy haer eerst sijn hoer als een Koningin gemaect had, gelijk hy oock een Soon Cæsarion genoemt, het rijk by haer gewonnen heeft, daer elders meer van gesproocken is.

43.
Pharna-
ces over-
wonnen
en ge-
dood.

Daer na heeft hy Pharnaces Soon van Mithridates, meer op vertrouwen van de tweedracht der Romeynen, als van sijn macht en wapenen in Pontus wederspannig, oock Cappadocia en Bithynia overvallende, met een drift aengetaft, geslagen, en t ondergebracht, soo dat hy met recht mocht seggen: *Veni, Vidi, Vici*, Ick quam, ick sagh, ick won. Pharnaces na de Cimmerische Besphorus vluchtende, is door de lagen van sijn vriendt Afander gedood; en heeft soo voor sijns Vaders gestorte bloedt, wreede, maer rechtveerdige straffe gedragen.

44.
Nieuwe
Oorlogh
voor
Cæsar,

Maer noch was'er geen eynde van woeden, want de groote gunst van den Pompeischen aenhangh, verweckte den Oorlogh in Africa, door den Koninck Juba, en Scipio, den Schoon-vader van Pompejus, aengevangen. M. Cato, de Legioenen met de grootste moeyte des werelts tot hem gebracht hebbende, laet de Opper-macht hem aangeboden, aen Scipio, als oud Borgemeester. Juba radende Utica, als Cæsar gunstig, te slechten, wiert daer in van Cato tegen gesproocken, den welcken derhalven de bewaeringh van de selve Stad aenbevoolen is geworden. De Soon van Pompejus in Hispanie de macht weder herstelt hebbende, en toeloop van alle kanten krijgende, verweckte Cæsar oock een swaren Oorlogh. Tot Rome begoft oock het gemeene volck, ter oorsaeck van de nieuwe tafels of schult-brieven, door Dolabella ingevoert, op-roerigh te worden. Maer Marcus Anthonius heeft door het in-brengen van krijghs-volck in de Stadt, en het dood-slaen van acht hondert borgers, alles haest weder gestilt. Cæsar heeft oock de oude krijghs-knechten, moetwillich, ontslag verfoeckende, dat moeten geven. Vorders in Africa overgevaren zijnde, heeft met groot gevaer tegens Juba gestreden, en hy had het quaet genoeg gehad, indien die Koninck niet door eenen Sinius, die hem in Mauritania den Oorlogh verweckte, gedwongen was geweest te rugge te trecken, om sijn eygen landt te beschermen. Zijnde Cæsar daer, na met de Italiaensche en Siciliaensche Heyren gesterckt, heeft hy Scipio, Afranius, en Juba by Tapus overwonnen, en hen uyt hun legers geslagen.

45.
overwin-
ningen in
Africa,

Wanneer Cato al dese dingen van Cæsar tot Utica hoorde, sagh hy wel dat het met sijn saecken op het eynde liep, en maecten anders geen staet als haest, 't zy door den overwinnaer, of anders zich selven sijn uytgang te vinden, te meer, dewijl hy vast door de sijne van alle kanten verlaten

was.

was. Hy rechte dan zijn laetste avontmael na zijn gewoonte aen , hier by waren al zijn gesellen en Grooten van Utica. Na de maeltijt deed men een vrolijcken dronck , vermenght met geleerde onderhandelingen , stel-^{46.} lende de eene na den andere , op hun beurt wisselings vraeg-stucken voor , ^{Verhael van Ca-} tot datse op die stoycksche spreuck , dat alleen een goet en vroom man vry , ^{tuos} maer al de andere slaven waren , quamen te vallen , daer Cato treffelijck voor in stondt , foodanich dat men lichtelijck konde bemercken , dat hy voorgenomen had , een eynde van zijn leven te maecken. Na eenige andere onderhandelingen van Cato voorgestelt , om de droefheyt die hy in yeder over het vermoeden sach , af te leyden , de maeltijt ge-eyndicht zijnde , gingh hy na zijn gewoonte , een weynigh met zijn vrienden wandelen , en hebbende de wacht-meesters ordere gegeven , begaf zich soo weder na zijn huys , alwaer hy zijn Soon en Vrienden , gemeensamer als na gewoonte aen-sprack , waer door hy weder vermoeden van zijn voornemen gaf. Gaende daer op in zijn slaep-kamer sitten , heeft hy de Phædon van Plato in handen genomen , en een groot gedeelte daer van gelesen hebbende , sagh hy op boven zijn hooft , en bemerckende dat zijn swaert wech genomen was , (want zijn Soon had die onder de maeltijt wech gehaelt) riep hy een slaef , en vraeghde die of yemandt die afgenomen had ? en als die daer op sweegh , begoft hy weder te lezen : En na een weynigh vertoevens , als of hy maer sonder ernst en by geval daer om dacht , belaste hy zijn swaert te brengen. Als hier op weder elck vertoefde en niemant antwoorde , riep hy elck van zijn dienaren in het bysonder , en eyschte zijn swaert , gevende een van hen allen een slaggh met de vuyst voor den mont , dat hem de hand daer bloedigh af wierdt , en vallende aen het woeden , eyschte zijn geweer met harde woorden , vraegende of hem zijn Soon en knechten , sonder wapens aen zijn vyand wilden overleveren ? eyndelijck komt zijn Soon al schreyende , met zijn Vrienden in de kamer , die zijn Vader omhelsende , luyts keels bestondt te schreyen , en hem te verbidden. Cato hier over op-staende , en hen allen met een straf gelaet aenziende , seyde : *Dunckt u dat ick willens en wetens buyten mijn selven ben ? daer mijn niemant beter leert , noch het gene ick beslooten heb wederleght ? maer ick worde met geweld verhindert , het gene ick beslooten hebbe , uyt te voeren. Waerom brave Soon , bindt gy oock u Vader niet met de handen op zijn rugge , tot dat Caesar komt en my geheel weerloos vindt ? want tegen my selve hebbe ick geen swaert van noden , daer ick met een weynigh mijn adem in te houden , of mijn hooft tegens de steenen te slaen , wel licht aen mijn dood geraecken kan. Wanneer hy dese woorden sprack , is zijn Soon met al de andere al schreyende uyt de kamer gegaen ,*

blyvende alleenigh Apollonides en Demetrius by hem; dewelcke hy nu soetelijcker begoft aente spreucken, hem vragende: *Soeckt gy-lieden oock een man van mijn jaren met geweld in 't leven te behouwen? en hier stil sittende te bewaren? of brenghet gy bewijs-redenen voor, om te toonen, dat het niet schandelyk en onbetamelijck is, dat Cato, daer geen andere wyse van behoudenis voor handen is, deselve van sijn vyand verwachten sou? brenghet die voor den dagh, onderrecht my, en verleert my die oude wijselingschap, daer ick mijn leven in heb door gebracht, op dat ick om Casars wille wijser geworden zijnde, hem des te grooter dankbaerheydt schuldigh mach zijn. Ick heb noch niet vast beslooten, maer als ick yets beslooten hebbe, behoorde het my vry te staen sulcks uyt te voeren. Maer ick sal de saeck oock selfs met u-lieden overleggen, indien ick eerder reden heb, uyt kracht van die Boecken en Leer-stucken die gy-lieden oock gebruyckt, soo gaet goets moets engerast van hier, en belast mijn Soon, dat het geen by sijn Vader niet vermach aen te praten, by hem daer niet toe dwinght. Sy sonder daer op te antwoorden, zijn al schreyende wech gegaen. Hier op brenghet een kleyne jongen Cato sijn swaert binnen, het welcke ontfangen, uytgetogen en bezien hebbende, met ondervinding dat de punt goet was, seyde hy vorders: Nuben ick mijn eygen meester, en het geweer neder leggende, viel op nieuw aen het lezen, en men wil dat hy het selve tot tweemaal toe door sou gelooopen hebben. Daer op valt hy in een diepen slaep, soo dat oock die buyten de kamer stonden, hem hoorden roncken, en omtrent den midder nacht, heeft hy een van sijn gevryde den Genees-meester Cleanthes, en eenen Butas geroepen, welckers hulp hy in burgerlijcke saecken gewoon was te gebruycken. Desen laetsten sandt hy na de Zee, om te zien of ze alle al afgesteecken waren, die affouden varen, en gaf den Genees-meester sijn handt, die van de slaghe die hy den slaef gegeven had, geswollen was, te verbinden; al het welcke een yeder vertroostinghe aen bracht, achtende dat hy noch in den sin had te leven.*

Een weynigh daer na komt Butas wederom, bootschappende datse alle behalven Crassus, die noch door eenige saecken verhindert was, en soe afvaren sou, afgesteecken waren, maer dat de Zee door een groot onweder seer beroert was. Als dit Cato hoorde, begoft hy uyt vrees voor Schipbreuck te suchten, en sandt Butas weder heen, om te nader te vernemen of er oock yemandt weder te rugge was gekomen, en sijn hulp van noden had. Het gevogelte begoft nu al te singen, wanneer Cato weder soetelijck in slaep geraeckte. Als nu Butas weder quam, en bootschapten dat het alles by de havens in stilte was, beval hy hem de deur te sluyten, en leyde zich soo weder in sijn bedde neder, als sullende het overige van den nacht aen den

den slaep overgeven. Butas weder uyt-gaende , trock hy het stael , en gaf zich daer mede een wonde onder de borst ; maer terwijl de stoot , ter oorsaek van sijn geswollene handt krachteloos was , was hy terstondt noch niet dood , maer keerde en wentelde (als worstelende met de dood) zich heen en weder in het bedde , waer door hy een Lant-meesters tafel-werck dat daer neven stondt , om verre stiet ; soo dat op dat gerucht de dienaren bestonden te roepen , en sijn Soon en Vrienden toe quamen geloopten. Dewelcke hem ziende met bloedt overgoten , en sijn ingewant meest uyt sijn buyck gevallen , doch hem noch in het leven te zien , alle seer daer door ontroert zijn geworden. Maer de Heel-meester nader by-komende , heeft begonnen de darmen die niet gequetst waren , weder in te brengen , en de wonde toe te naeyen. Maer Cato een weynigh weder tot zich selven gekomen zijnde , en gevoelende wat men dede , heeft hy de Wondt-heelder van zich gestooten , en met sijn handen sijn eygen ingewandt gescheurt , en de wonde weder open geruckt , stervende alzo woedende tegens zich selven. De Uticensers hebben sijn lichaem seer heerlijk verciert , en aen de Zee ter uyt-vaert gedaen.

Wanneer Cæsar vernam wat'er tot Utica , voor de dood van Cato overgevallen was , deed hy aen Cato bevelen , de andere te laten gaen , en hy selfs tot Utica te blyven , sonder om te vluchten te dencken , maer soo hy als sijn zoon en gesellen sonder sorgh te zijn , willende evenwel hem in sijn macht hebben ; maer als hy sijn dood vernam , wilmen dat hy sou gesegt hebben : Ick benyde u uwe dood ô Cato , want gy hebt my uw behoudenis benydt. Hy stierf acht of negen-en-veertigh jaren oud zijnde ; want daer in verschillen de schrijvers. Petrejus heeft oock Juba en zich selven gedood. Scipio te sloop zijnde , deed het zelfde , en als hem de vyanden sochten , antwoorde hy , de Velt-heer was gesont ; soo grooten haet was'er by een yeder tegens Cæsar , datse liever wilden sterven , als sijn genade versoecken. De Soon van Cato , en andere die het versochten , is genade gedaen. De Neven van Pompejus en sijn Dochter , Faustus Sylla en Afranius , zijn gedood.

Cæsar hier na weder tot Rome komende , heeft viermael Gezeggen-praelt , over Gallia of Vranckrijck , Egypten , Pontus en Africa ; gevende gaste-
 yen , en alderhande Schouw speelen , als hebbende een gerechtige oorsaek tot vreughde , dewijl'er om sijn staet-sucht soo veel duyfent borgers gesneuveld waren , evenwel heeft hy Marcus Marcellus , daer Cicero treffelijck voor Redeneerde , de wederkomst toegestaen ; doch heeft hem P. Marius sijn onderdaen , tot Athenen , als oorsaek van soo veel bloedt vergietens ,

47.
Juba door
Petrejus
gedood.

48.
Scipio
doet sich
selven.

49.
Andere
door Cæ-
sar gedoot.

50.
Marcel-
lus ge-
dood.

tens, op dat hy niet weder in sijn Vaderlandt sou komen, gedood. Men wil dat er over de hondert en vijftigh duysent Roomsche borgeren souden gesneuvelt zijn.

51.
Doot van
Pompe-
jus zoon,

Wanneer nu Cæsar voor de vierde mael Borgemeester was gemaect, is hy tegen de Soonen van Pompejus, Cneus en Sextus, naer Hispanie te Velde getogen, en noyt heeft hy twijfelachtiger als daer gestreden. Voorheen, als wilde de Zee de raserny der borgeren straffen, zijn beyde de Vlooten door Schip breuck verstroyt. Daer na is men omtrent de belegeringh der Steden, handt gemeen geworden, en by Munda is de laetste slaghe geslagen, in dewelcke de slaghe ordere van Cæsar soodanigh getroffen is, dat hy in het hooghste gevaer was, om na sulck een Oorloghs roem, in handen van dese Jongelingen, hy ses en vijftig Jaren oud zijnde, te komen. Eynelijck hy selve in de voorste ordere zich begevende, deed de Zege buygen, en op sijn zijde yallen. De oudste Soon van Pompejus Munda, door een dijck van op-een gehoopte lijcken verovert zijnde, is wel ontyvlucht, maer van Ceronius gedood. Maer Sextus is door het noot-lot, tot andere Oorlogen bewaert. T. Labienus, die met Cæsar in Vranckrijck groote dingen gedaen had, daer na de zijde van Pompejus gekosen hebbende, is in de strijdt gesneuvelt. Hebbende dan al dese Oorlogen, door de geheele werelt ten eynde gebracht, heeft hy ten vijfdemaal over Hispanie Gezegenpraelt.

52.
t'Samen-
sweringh
tegens
Cæsar.

53.
Die ge-
dood
wort.

Als hem nu veel, en de aldergrootste Eer en Eer-tijtulen van den Raed wierden gegeven, als van Vader des Vaderlands, Heyligh, en eeuwich Dictator en Gesaghs-man, heeft hem sulcks groote afgunst verweckt, als mede dat hy voor den Raed, wanneer hem de selve voor Venus Tempel dese eer toebracht, zich niet verwaerdighde op te staen: Als M. Anthonyus hen onder het loopen, in de Jaerlijcksche Mommerij van het Lupercal, den Konincklijcken kroon of windsel op sette, heeft hy die weder afgenomen, en op de sittingh geleght. Hy heeft oock Epidius Marullus, en Cæsetius Flavus, Tribuyn of Stam-meesters des volcks, die het volck tegens hem, als naer het Rijck staende, op-maecte, van gesaghe ontbloot. Uyt dese oorfaecken is'er een t'samenweeringh tegens hem aengevangen, als hy nauwelijcks een rust van vijf maenden genoten had. Door dewelcke hy door Marcus Brutus, C. Tribonius, Caius Cassius, en van Cæsars zijde selfs, door Decius Brutus, in het Raed-huys van Pompejus, en in den Raed, met drie-en-twintigh wonden gedoodt is. De dooders hebben nae de daet het Capitolium ingenomen, en zijnde een vergeting van Cæsars doot besloten, zijn sy door toedoen van Cicero weder daer uyt, en in de Stad gekomen. Als sijn lichaem van de puye geleght wiert, wilmen dat de son sijn stralen sou verborgen hebben.

Van

*Van Augustus , en de vast-stelling van 't
Roomsche Ryck.*

Cæsar had voor sijn dood C. Octavius , den Neef van sijn Suster Julia , by uysterste wille tot sijn Soon aengenomen , voor negen twaelfste gedeelte, een Erfgenaem van sijn goederen gemaect , en voorts naer Apollonia ter school gesonden , om daer na in den Getischen , en voorts in den Parthischen Oorlogh by sich te gebruycken. Soo haest als nu de moort van Cæsar sijn Oom , aen hem gebootschapt wierdt , hebben terstondt de Hop-lieden van de naeste Legioenen ; hem hun en hunder krijghs-lieden hulp aangeboden , dewelcke als Salvidienus en Agrippa seyden , niet versnadelijck te zijn ; heeft hy zich naer de Stad gehaest , sels tegen den raed van sijn Moeder , en sijn Stief-vader Philippus , en heeft sooden naem van het gehaete geluck van Cæsar aengevaert. De Borgemeester Anthonius heeft hem trotselijck onthaelt , en gaf hem qualijck (toegangh in Pompejus hoven gekregen hebbende) tijd om met hem te spreecken. Als nu dese vorders seer straflijck heerschte , en met geweld een Wæt van de verwisselinghe der Eandt-vooghdyen door-drongh , oock desen Cæsar (dervende den naem van sijn gehaten Oom dragen) dagelijcks met lagen vervolghde , heeft dese , treckende de oude krijghs-knechten uyt de Colonien en besittingen , de kracht van het gemeene best tegens hem vervaerdicht. Het Martiaensche en vierde Legioen , dewelcke Anthonius uyt de over-zee-^{54.} sche Landt-voogdyen ontboden had , verstaende de wil van het volck , en Aenvangden aert van Cæsar Augustus , die nu in sijn negen-thiende Jaer getreden ^{selen van} was , sijn hem oock toegevallen. D. Brutus tot Borgemeester geschickt , ^{Augustus} op dat hy Anthonius (eyschende het Cisalpijnsche of harwaertsche Vranckrijck , het welcke Brutus toegeleght , maer van Anthonius aengeslagen was) nocht tegenstaen , is oock met sijn Heyr in Modena getrocken. Om dat nu Cæsar de wapenen van den Staet , voor het Roomsche Volck aengenomen had , is hem het gebiedt daer over van den Raed gegeven , en daerby gevoeght dat hy Raets-heer sou zijn , en sijn troepen met die van Hirius en Panfa , Borgemeesters , vervoeght hebbende , den Oorlogh tegens Anthonius voeren ; den welcken Cicero in verscheydene bittere aanspraecten en oratien , in den Raed geweldigh overgehaelt heeft : hoewel ^{55.} Quin- Nieuwe us Rufius Calenus daer tegen sprack en beweerde , dat geen van beyden uyt ^{borger-} kracht van den Staet , gewapent behoorde te worden. Marcus Anthonius ^{lijcke be-} heeft ^{roerte.}

heeft Brutus binnen Modena belegerd , maer van wegen den Raed , zijn Gefanten van Vrede aen hem gefonden ; maer die waren niet machtig genoeg om die te bearbeyden. Marcus Brutus heeft in Griekenlandt , onder voorgeven van de voorstandt des gemeenen bests , het Heyr daer Vatinus bevelen over had , beneffens de Landtvoogdy aen zich getrocken , en Caius Anthonius den broeder van Marcus , foodanigh door den Oorlog afgematteert , dat hy hem sijn Legioenen , met hun wil ontrock. En alsoo zijn weder als uyt de tanden van Cadmus draeck , weer nieuwe burger-Oorlogen voortgekomen.

Dolabella heeft oock in Asia , Caius Tribonius oud Borgemeester , in wiens plaets hy quam , door bedrogh verstrickt , tot Smyrna omgebracht , die als geseght is , aen Cæsars dood mede hantdadigh was geweest. Maer Dolabella hier over voor Vyand verklaert zijnde , heeft hem C. Cassius , hebbende seer stercke Legioenen van Staius Murcus , en Crispus Marcius ontfangen , tot Laodicea overwonnen , en gedwongen sijn slaef den hals toe te reycken.

Wanneer nu Augustus in sijn twintighste Jaer getreden was , is Brutus van het beleggh binnen Modena verloft : L. Pansa is in den strijdt , en Hirtius in het leger gesneuveld. Maer Anthonius is gedwongen geworden , met een schandelijcke en bloote vlucht Italia te verlaten. Maer voorheen wierden van den Raed , alle eerhafte dingen voor Cæsar beslooten , meest door toedoen van Cicero : Maer als de vreesse was gewecken , quam de wille weder te boven , en de moedt aen die van Pompejus aenhangh. Brutus en Cassius zijn de Landtvoogdyen , diese van selfs , sonder besluyt van den Raed ingenomen hadden , toegestaen. En daer en boven aen Brutus de Zegen-prael , en Pansa en Hirtius de uyt-vaert op gemeene kosten , ingewillicht ; van Cæsar wierdt soo verre geen gewagh gemaect , dat selfs de Gefanten , die na sijn Heyr gefonden wierden , last hadden , in sijn afwesen de krijghs-knechten aen te spreecken ; en Cicero seyde men moest den Jongen prijsen en wech-nemen , of verheffen , zijnde het woort dubbel-sinnigh. Maer Cæsar niet welkonnende verdragen aldus gehandelt te worden , betoont zich af-keerigh van den Raed , verachte de gemaecte eerbewijsingen , die hem van den selven gedaen wierdt , en verbindt zich met Lepidus en Anthonius , het welcke van den Raed verstaen zijnde , begoft die wat meerder staet van hem te maecten , stellende hem eerst tot Prætor of Amptman , en daer na tot Borgemeester. In desen staet dan begoft hy de Stad van Roma vast te stellen , en de betalingh van het krijgs-volck te bevorderen. Hy wierdt vervolgens door den Raed , met de vereyschte Plechtigheden

tigheden in het huys van Cæsar ingelijft, en in de naem van Cæsar bevesticht; ^{56.} Octavianus in het noemende zich Caius Julius Cæsar Octavianus. ^{56.} Octavianus in het huys van Cæsar ingelijft.

Hy Borgemeester zijnde, had een Wet gegeven, datmen tegen die gene, die zijn aengenomen Vader Julius Cæsar gedood hadden, onderloeck fou doen; maer zijnde nu dit Triumviratus of Drymanschap, tusschen Cæsar, Lepidus, en Anthonius op gerecht, vand men machts genoegh; om die Vyanden te vervolgen. M. Brutus en Cassius worden in hun afwesen veroordeelt, beginnende vorders het Drymanschap hun Heerschappy, met het verbannen van hunne Vyanden; maer niets is soo onbetamelijck geacht, als dat Cicero door Cæsar verbannen is geworden, en die gemeene mont van welspreeckenthey, doch dat hart vol weyfelmoedighey, gelijk sommige van hem oordeelen, en zijn onstantvastighey wel fou doen vaststellen, wechgenomen wierdt.

By de Drymannen was vast beslooten; dat Cæsar, Cicero, Lepidus, ^{58.} Verban- zijn broeder Paulus, en Anthonius Lucius, Cæsar zijn Oom, ter verban- ningh en ningh souden overgeven. Soodanigh had de gramschap een lust tot woeden, alle menschelijck mededogen uyt hen wechgenomen. Cicero was toen ter tijdt op zijn Hoeve Tusculanum, met zijn broeder. Wanneer sy van hun verbanningh kennis kregen, beslooten sy na Astyr, een Zee-wooningh van Cicero te wijcken, om van daer na Brutus in Macedonia te varen, den welcken sy verstonden die landen onder sich te houden. Sy wierden op draegh-baren gevoert, zijnde vol quellingh en droefhey, en hielden menichmael onder wegen stil, en hun draegh-baren by een vervogende, beklaeghden menichmael hun ongevalligh lot, tegens malkanderen. Maer Cicero toonde sich de treurighste, bewogentot droefhey, als hy dacht hoe weynigh gelt sy by sich hadden, want hy had van huys niets nede genomen, en zijn broeder had oock weynigh reys-geldt by sich: Die derhalven goet vand, dat zijn broeder zijn vlucht vervolgen, maer hy na huys keeren, en alles wat hy konde, by een gepackt hebbende, ten cersten volgen zou. Desen raed goetgevonden zijnde, scheyden sy, naer onderlinge omhelsinghe en groetinghe, van malkanderen. Quintus Cicero, s weynigh dagen daer na, van zijn slaven verraden zijnde, aen de moorders overgelevert, en te samen met zijn Soon gedood.

Cicero ondertusschen vervolght sijnen wegh naer Astyr, en aldaer een schip vindende, is terstont afgesteecken, en tot aen Circæum voortgevaen. Als de schip-lieden van daer recht voort souden zeylen, is hy, 't zy uyt vrese voor de Zee, 't zy dat hy niet geheel aen de trouwe van Cæsar vanhoopte, weder aen landt gegaen, en gingh soo te voet, tot op hon-

dert stadien by Rome; maer daer na weder een nieuwe ontsteltenis kri-
gende, begeeft hy zich op nieuw na de Zee, en heeft aldaer vernacht, ge-
heel onsecker van gemoedt en besluyt zijnde. Selfs nam hy voor, hey-
melijck in het huys van Cæsar in te gaen, en sich selven by sijn huys-go-
den te dooden, en alzo de schrickelijcke wraeck-godinnen tegens Cæsar
te verwecken. Maer van dit besluyt is hy door vreesse voor pijnigingen,
weder afgewecken, en soo weder door andere verwarde gedachten ge-
drevent zijnde, beval hy sijn knechten hem ter Zee, na sijn hoeven by
Kapua te vervoeren. Aldaer was oock een kleyne Tempel van Apollo
over de Zee, uyt de welcke een deel Ravens quamen voortgevloogen, die
met alle macht en een geweldigh gekras, naer het schip, soo als het naer
landt quam, vloogen, en op de hooft-touwen, hun treurigh gezangh gin-
gen maecten, en in de knoopen der koorden bijten; het welcke van een
yeder voor een ongeluckigh voor-teecken gehouden wierdt.

Echter is Cicero aen landt gegaen, en in sijn hoeve gekomen, alwaer
hy, om wat te rusten is gaen leggen; maer de ravens gingen weer aen de
veynsters zitten, en maecten op nieuw een schrickelijck geroep, selfs
quam een van de selve naer het bedde gevlogen, en heeft het decksel, daer
mede zich Cicero gedeckt had, allengskens met sijn snebbe van sijn aenge-
sicht afgetrocken.

De slaven ditziende, hebben hun eygen kleynmoedigheydt beschuldicht,
dat sy hun meesters dood souden können aenzien, en hem niet eerder trach-
ten te beschermen, voor wiens behoudenis selfs de redenloose dieren be-
kommert scheenen te zijn. Aldus hebben sy Cicero half met wil, half met
omwil, weer na de Zee gedragen. Ondertusschen komen de gefondene
moorders, Herennius de Hopman, en Popillius Hooftman (den welcken
Cicero, als hy over Vader-moort beschuldicht was, voorheen verdedicht
had) met hun dienaren. Wanneer dese de deuren geslooten vonden, heb-
ben sy die met gewelt op-gebroocken, maer Cicero daer binnen niet vin-
dende, en de andere dienaers seggende, niet te weten waer hy was, wilmen
dat seecker Jongelingh Philologus genoemt, een vrygelatene van Quintus,
en een leerlingh van Cicero, Popillius sou te kennen gegeven hebben, dat
hy in een draeg-bedde, door rouwe en duystere wandel-plaetsen, na de
Zee gevoert wierdt: Dese dan is met weynige verselt, na den uyt-gangh
geloopen. Terwijl Herennius mede ter loops door de dreven spoeyde, heeft
Cicero sulcx gemerckt, en bevolen dat sijn knechten setten souden: Hy
na sijn gewoonte met sijn slincker handt sijn kinne raeckende, heeft met een
onbewogen gelaet de moorders aengezien, zijnde seer onghavent, en sijn
hayr

hayr verwart , en van gelaet , door de geduerige bekoornernissen seer vervallen , soo dat de meeste , als hem Herennius doode , hun oogen uyt medelijden bedeckten. Hy is dan gedood , het hoofd buytèn de koets steeckende , in sijn vier-en-tseftichste Jaer. Sijn hoofd en hand , met de welcke hy sijn aanspraecken die de Philippische genoemt worden , tegens Anthonius geschreven had , heeft Herennius uyt des selfs bevel afgesneden : Dewelcke tot Rome gebracht zijnde , heeft Anthonius (toen by geval Land-dag houdende) die gezien , en uyt-geroepen , dat het nu met de Philippische redeningen uyt was ; en voorts bevolen datmen de selve voor de puye , tot een droevig schouw-spel voor de Romeynen sou stellen.

59.
Cicero
gedood.

Een saeck wordt evenwel van Anthonius gepresen , namentlijk , dat hy den voornoemden verrader Philologus , de huysvrouwe van Cicero overgegeven heeft , die den selfen met sware pijnigingen soodanigh gestraft heeft , dat hy sijn eygen vleesch af-snijden , braden en eeten moest. Men wil dat Cæsar eenigen tijdt daer na , by een van sijn Neven komende , hem met een Boeck van Cicero , in de handen sou gevonden hebben , die het selfde terstondt onder sijn kleet trachte te verbergen , maer dat Cæsar het selve willende zien , daer al staende een goede wijl in sou gelesen hebben , en vorders gefeght hebben : *Dit is een geleert Mangeweest , mijn Soon , en een beminder van sijn Vaderlandt.* Waerlijck soo haest als hy daer na Anthonius overwonnen had , en Borgemeester gemaect wierdt , heeft hy den Soon van Cicero , tot een Ampt-genoot aengenomen , onder welcke den Raed oock de beelden van Anthonius heeft doen af-werpen , en de Eer-plichten hem toegestaen , vernietigen.

60.
Verraders
gestraft.

Door dese verbanningen , wierdt alle recht en heyligheydt onder de voeten getreden , een groote menichte Roomsche Ridders , 130. Raets-heren , en onder de selve Paulus , de broeder van Lepidus selfs , en L. Cæsar , moeders broeder van Anthonius , (als gefeght is) hebben het dodelijcke naem-bort vervult.

61.
Wreeth-
heyt ver-
banen.

Maer terwijl dese dingen in Italia voorvielen , heeft Caius Cassius naer een hevige , maer voorspoedige strijdt , Syria onder zich gebracht , en Judæa met schattinge seer overlust. Daer na vermeestert hy Rhodus en Brutus , die van Lycia ; na't welcke sy beyde hun troepen na Macedonia hebben overgevoert , alwaer sy al de Zee-plaetsen en Landt-vooghdyen onder hun gewelt gebracht hebbende , eyndelijck tegens Cæsar en Anthonius , by de Stad Philippi , die nootschickelijcke Velt-slaggh hebben moeten slaen. Men streeft aldaer met een twijffelachtigh aenzien , soodanigh , dat wederzijts rechter vleugel overwon. De vleugel over de welcke Brutus gebod ,

62.
Vervolgh
van Cal-
sius en
Brutus.

63.
Slag van
Philippi.

heeft

64.
Doot van
Cassius.

heeft het Leger van Octavianus ingenomen , die door sijn Genees-meester Artorius vermaent was , ter oorfaeck van een-droom , hoewel hy sieckelijck was , daer uyt te gaen. Maer dat Leger in het welcke Cassius was , is geheel geslagen , en het volck seer mishandelt , na de hooghte gedreven. Alstoen heeft oock Cassius , achtende dat het met sijn medegesel soodanigh stondt als met hem , sijn uytgestreckten hals aen sijn gevryde moeten geven. Hy had Titinnius gesonden om den standt der saeckte vernemen , die ziende het geluck van Brutus , met blijdschap weder te rugge quam , en daer door eengeroep en gejuygh onder de naest verweckte. Cassius sulcks hoorende , meende dat Titinnius gevangen was , beschuldighde zich , om dat hy sijn vriend in den strick gebracht had , en gaet vorders in een verlatene hutte , nemende sijn gevryde Pindarus met zich , den welcken hy , tot soodanigen dienst , als zedert den nederlaegh van Crassus , altoos by zich gehouden had. Hy aldaer gekomen , wint sijn hoofd in sijn kleet , en stelt sijnen hals voor Pandarus bloot , die den selven door-gehouden heeft ; het hoofd met het lichaem sijn wel , maer Pindarus noyt ergens gevonden. Sijn hoofd was even afgevallen , wanneer een gesonde kriyghs knecht quam om hem den voorspoedigen strijdt van Brutus te bootschappen ; dewelcke ziende Cassius daer onthalt leggen , seyde : *Ick sal dan volgen , die mijn traegheyt gedood heeft ; en valt daer op in sijn swaert.* Na eenige weynige dagen , heeft Brutus den strijdt weder hervat , maer na een twijffelachtig gevecht , weder geslagen zijnde , heeft het swaert van sijn gemeesame vriend , op sijn slincker borst geset , en daer in vallende , is met den eersten steeck dood-gebleven.

66.
Gespoock
aen Bru-
tus ver-
scheenen.

Wanneer hy uyt Asia na Europa sou oversteecken , lagh hy diēp in den nacht in sijn Tent te bedde , het licht brande niet seer helder , wanneer hem dacht yemandt te hooren binnen komen. Hy zich daer op naer de deur wendende , siet een verschrickelijck en wonderlijck beeltenisse voor zich staen. Hy nam evenwel de moedt te vragen , wie hy van goden of menschen was , en waerom hy aldaer quam ? Het spoock gaf hem tot antwoord : *Ick ben Brutus uw quaden geest , by Philippi sult gy my weder sien.* Hy daer op sonder te verschrieken seyde : *Ick sal u dan sien.* Het spoock hier op verdwijnende , riep hy sijn knechten , die niemandt gesien of gehoort seyden te hebben. Dien geheelen nacht bracht Brutus rusteloos door , en de morgens by Cassius komende , vertelde hem het gene hem wedervaren was waer over sy volgens hun gewoonte , begosten te reden-kavelen.

Mesalla , hoewel daer waren die hem tot leyts-man begeerden , wilde liever door weldaet van Octavianus Caesar behouden blyven , als een twijffelachtig

felachtige hoop met de wapenen vervolgen. Vorders is noyt anderen Oorlogh bloediger, door de dood van voortreffelijke mannen geweest. De ^{67.} Treffelij-
 Sonen van Lucullus; Hortensius, van Cato, heeft het vyandlijke swaert, ke man-
 maer Drusus Livius, den Vader van de Keyserinne Livia, en Varus Quin- nen in
 tius, hun eygen omgebracht. Staius Murcus, die het gefagh over de den strijd
 Scheeps-vloot had, heeft zich naer Sextus Pompejus, den Soon van dien gebleven,
 Grooten Pompejus (die weder na Spangie keerende, eerst Messana [nu Mes-
 sina] en voorts geheel Sicilie, met de wapenen gedwongen had) begeyen:
 Tot den welcken uyt de Brutiaensche Gewesten van Italia, die door het
 geluck het dreygende gevaer ontweecken waren, hun toevlucht namen,
 soodat Staius die genen, die het onweder te lande schouwden, ter zee
 tot een veylige haven verstreckte. Sextus Pompejus was een Jongelingh, ^{68.} Vervolgh
 rouw in kennisse; hevigh van driften, snel van gedachten, maer in trouw van den
 en oprechtigheyt sijn Vader seer ongelijck, een knecht van sijn knechten, burger
 en slaef van sijn slaven: Den welcken den Raed, noch geheel aen de zij- Oorlogh,
 de van Pompejus hellende, na de vlucht van Anthonius van voor Modena,
 op den selven tijdt, op dewelcke de selve Brutus en Cassius, de over zee-
 sche Land-voogdyen toestont, in sijn Vaderlijcke goederen en besittingen her-
 stelt, en het Gesag over de Zee-kusten gegeven had. Dese also toen slaven,
 vluchtelingen, en al wat'er quam in sijn Heyr-leger aennemende, begoft door
 Mænas en Menecrates, gevryde van sijn Vader, de Zee met roveryen te
 ontveyligen; die wel eer door het beleyt van sijn Vader, van de rovers ge-
 vryd was, en stelde zich in wesen, de Vyanden noch veel wercks te ge-
 ven, dewijl hy als geseght is, Cicilie gedwongen had. Ondertusschen de
 aenhangh van Cassius en Brutus nu t'onder gebracht zijnde, bleef Antho-
 nius aldaer; maer Cæsar begaf zich weder naer Italia, het welcke hy niet
 soo gerustigh vand als hy wel wilde; maer hy heeft haest de onluste, die
 meest om de verdeelingh der Landen, en op-ruyen van het krijghs-volck,
 ontstaen waren, sonder bloet-storringen, gestilt.

Anthonius naer Asia vertrocken zijnde, wierdt van al de Gesantschap- ^{69.} Antonius
 pen der Asiatische Volckeren in Bithynia ontmoet; maer de ongevallijckst in Asia.
 ontmoetinge, was die van Cleopatra, die wel haest desen Grooten overwin-
 naer, in de stricken van haer schoonheydt verwacht hadde, om wien hy al-
 les deed en liet, selfs tot nadeel van sijn staende Huwelijck met Octavia,
 de Suster van Cæsar. Maer om dat wy elders van dese Minnaryen breder
 hebben gehandelt, sullen wy de selve alhier maer aengeroot laten.

Ondertusschen dewijl Sextus Pompejus, door het besetten van Sicilie,
 sich als een nabuerigh Vyand droegh, en den toeyoer van het koorn, en

andere voor-raed seer verhinderde, hebben Cæsar en Anthonius by Misenum Vrede met hem gemaect, en hem Sicilia en Achia tot Land-voogdyen gegeven; als mede de verbannene Nero Claudius, M. Silanus, Sentius Saturninus, en andere voortreffelijcke mannen, weder toegelaten in het Vaderlandt te komen. Maer het ongeruste gemoedt van Sextus Pompejus, konde zich binnen sijn voorgestelde palen niet houden, voornamentlijk, om dat Cæsar, Mænas sijn vluchtende gevryde, aengenomen had. Hy dan begint op een nieuw de Zee met roveryen te ontveyligen, en de Vrede die hy gemaect had, te verachten. Cæsar dan nootwendighlijck den Oorlogh tegens hem aenvangende, had Marcus Vipsanius Agrippa tot een treffelijck medehulper: Maer het grootste gedeelte van sijn Vloot, wiert by Velia en den uyt-hoeck Palinurus, door storm en onweder vernielt, het welcke hem een groote veranderingh in desen Oorlogh toebracht. Daer na is weder sijn Zee-macht door onweder aengetast, en onder sijn oogen by Tauromenium ellendiglijck beschadicht. Oock de Legioenen die met Cornificius, Cæsars Stede-houder aen landt geset waren, wierden oock by na van Pompejus overvallen. Eyenwel heeft Octavianus dit verlies door een vroeg en wijze bestellingh haest vergoedt, en Pompejus met Cæsar ter zee aen het strijden komende, wierdt geslagen, van al sijn Schepen meest ontbloot, en gedwongen naer Asia te vluchten, alwaer hy door bevel van Anthonius, wiens hulp hy quam soecken, terwijl hy nu sijn waerdigheydt schijnt in acht te nemen, dan, weder om sijn leyen te bidden, van Titius omgebracht is geworden.

Vorders Cæsar tegens Pompejus Oorlogende, had Lepidus uyt Africa met twaelf-half volle Legioenen gelockt. Dese de ydelste mensch van de geheele werelt, en door geen deucht sulck een langh involgen van het geluck verdient hebbende, had het Heyr van Pompejus, om dat hy het nader was, volgende niet sijn, maer Cæsars gesagh en trouwe, aengeslagen, en opgeblasen door twintigh Legioenen in het getal, reeckende al de geheele overwinninge zich selven toe; en derfde Cæsar wel doen aensseggen, dat hy uyt Sicilie sou hebben te vertrecken: maer Cæsar met een ongelooflijcke Edelmoedigheyd en weynigh Volck, tast het Leger van Lepidus aen, hy self half gewapent, en sijn rock hier en daer door-boort zijnde, neemt den Arent van een Legioen wegh. Het Volck van Lepidus van dit van Cæsar beset zijnde, komen de een voor de ander na by desen over, en Lepidus aldus verlaten, wordt gedwongen ootmoedighlijck vergiffenis van Cæsar te versoeken. Sijn leven en het bezit van sijn goederen, wordt hem toegestaan, maer sijn waerdigheyd in het Drymanschap, die hy niet genoegh konde

70.
Oorlogh
tegens
Sextus
Pompe-
jus.

71.
Verlies
van Cæ-
sar.

72.
Doot van
Sextus
Pompe-
jus.

73.
Lepidus
van magt
ontbloot.

konde befchermen , is hem afgenomen , blyvende alzoo de Opper-macht by Cæfar en Anthonius.

Dese terwijl Cæfar bezich was , met Lepidus in Sicilie te dwingen , maecte het qualijk soo goet , omtrent het beyredigen van het Oosten. Want hoewel Ventidius Stede-houder van Anthonius , de Parthen in een grooten Velt-flagh overwonnen , uyt Syriagedreven , en Pacorus selve gedood had , soo is evenwel Anthonius tot hoogmoet geterght , om dat Canidius Crassus , oock Pharnabazus Koninck van Jberia , tot gehoorfaemheyt gebracht had , naer Armenia en Media , met 16. Legioenen voortgetogen , om de Parthen vorders te dwingen ; op welcken tocht hy twee Legioenen , met al de voor-raed en het geschut , beneffens Statianus den Stede-houder , verlooren heeft. Daer na is hy selve met geheel sijn Leger , menichmuel in gevaer geweest , tot dat hy , eens in het uysterste perijckel gekomen , door toedoen van een gevangen , hoewel met het verlies van wel het vierde gedeelte van sijn Heyr , nauwelijcks behouden is geworden. Dese gevangen een Romeyn , en in de nederlaegh van Crassus gevangen zijnde , hebbende wel veranderingh in geluck , maer niet in sijn gemoedt geleden , is in der nacht by de Roomsche wacht gekomen , en heeft hen aengeseght , indien sy wilden behouden blijven , en hun verderf ontvlieden , dat sy hun voorgenomen aentocht moesten verlaten , en door een andere en woeste wech ontkomen. Florus en Victor seggen , dat hy maer het derde gedeelte van sijn selstien Legioenen behouden heeft.

Anthonius gaf evenwel dese vlucht , om dat hy der het lijf afgebracht had , den naem van overwinninge , en den derden Somer weder in Armenia gekeert zijnde , heeft des selfs Koninck Artavafdes , door bedrogh yerscrickt , en gevangen zijnde , in goude ketenen , om hem noch eer aen te doen , geboeyt , en 't Rijck van Armenia sijn Soon , die hy by Cleopatra geteelt had , gegeven ; maer daer na heeft Artaxias sijn Vaders rijck wederom veroverd. Gaende vorders de andere daden van Anthonius voor by , als tot onse stoffe weynigh dienende , en elders breeder uytgemeten , komen wy alleen tot die geen en die gedient hebben , om het Roomsche Keyserrijck , ons oog-wit , te helpen op-maecken.

Anthonius door de minneryen van Cleopatra , en de dartelheyt van sijn verstandt , (door een hoop vleyers en playm-strijckers bedrogen) verdwaest zijnde , besluyt sijn Vaderlandt den Oorlogh aen te doen , (na dat hy al voorheen zich selven den naem van Vader-liber , of Bacchus aengematicht had) willende geensints selfs naer het verlopen van den tijd , sijn gesagh van Dryman af-leggen. Hy had oock al voorheen Octavia , de suster van

Cæfar

74.
Daden
van An-
thonius in
't Oosten.

Cæsar Octavianus verftooten , en fijn Soonen die hy by Cleopatra geteelt had , Philadelphus en Alexander , Egypten en al de Landfchappen aen den Euphrates gelegen , tot hun Heerschappy begeert.

Aen de andere zijde , Cæsar naer het temmen van Dalmatia , en Pannonia of Hongaryen , weder in de Stad Rome gekomen zijnde , heeft door een voor af gemaecte aenspraeck , en door den onbillijken handel van ^{75.} Anthonius selve , het Volck mede bewogen , om met de hooghste drift ter werelt , hem den Oorlogh aen te doen. Hier op volght die vermaerde Zee-ftrijdt by Actium , in dewelcke Anthonius met fijn Cleopatra in de vlucht geflagen is geworden. In het hevichste van den ftrijdt was de Koninginne de eerfte die de vlucht nam , en Anthonius wilde liever fijn vluchtende Minnaresse , als ftrijdende krijghs-lieden , gefelschap houden , en alzo is een Velt-heer , die de vluchtelingen behoorde te straffen , een verlater van fijn eygen Heyr geworden. Als evenwel de zijne , langh voor hun af-zijnde Velt-heer gestreden hadden , hebben fy ten laetsten de wapenen nedergeleght , en de overwinnaer den Zegen toegeftaen. Cæsar heeft hen eer het leven en vergiffenis beloofst , als fy die hebben derven verfoecken ; en het bleeck hier , dat de krijghs-lieden wel een treffelijck Velt-heer , en de Velt-heer wel een vluchtgerigh Heyr waardigh zijn geweest.

75.
Anthonius
van Cæsar
geflagen.

Het zelfde lot heeft het Leger , te lande leggende gehad , als zich Canidius Crassus met een haestige vlucht naer Anthonius begeben had. De overwinningh was aldaer fachtmoedigh , zijnde niemandt gedood , als die hun leven niet begeerde af te bidden.

Vorders het volgende Jaer , Cæsar de Koninginne Cleopatra en Anthonius naer Alexandryen vervolgende , daer de selve te vergeefs den Oorlog trachten te herftellen , heeft de laetste handt aen de borgerlijcke flachtinge geleght : Want de Heerschappy van Anthonius , op geen vaste wortelen van deught gebouwt zijnde , is lichtelijck als van selve te gronde gegaen , daer selfs Cleopatra haren Minnaer geen ongeschondene trouwe wilde bewaren : Want fy selve heeft aen Cæsar gefchencken gefonden en Pelusium , op vertrouwen van fijne liefde aen hem overgegeven , en fy selve was tot hem overgegaen , indien fy , een hooghmoedige Vrouwe zijnde , de smaet van in Zegen-prael tot Rome ingevoert te worden , niet te seer gevreesst hadde. Anthonius door den afval van fijn vloot , en nederlaegh van fijn Voet-volck , en daer na mede van fijn Ruytery , tot de uysterste wanhoop fijner faecken gebracht zijnde , heeft zich felven gewondt ; voornamentlijck om dat hy door een valsch gerucht van Cleopatras dood , bedrogen was , in wiens schoot en boesem , wanneer hy by haer , daerfe zich in de Koningk-

76.
Verval
van heer-
schappy.

Konincklijke begraef-plaets begeben had, door een veynster ingehaelt was, hy eyndelijck heeft willen sterven. Als nu Alexandryen mede in de macht van Octavianus gekomen was, en Cleopatra mede zich en haer Rijck aen hem overgegeven had, heeft sy zich selven, haer bewaerders bedrogen zijnde, door de beet van een adder gedood. Elders is al dit in het brede verhaelt.

77.
Doot van
Antonius.

Cæsar weder tot Rome gekomen zijnde, heeft drie Zegen-pralen gehouden, van Illyricum, van sijn Zee overwinningen, en van Egypten. Echter heeft L. Lepidus soon van den Dryman, een t'samenweeringh tegens Cæsar gemaeckt, en een Oorlogh willen aenvangen; maer hy is door de kloeckheyd van Mæccnas overvallen, en over sijn onbedachtheyd gestraft.

78.
En van
Cleopatra

Aldus Cæsar Octavianus, in het 750. Jaer, na den bouw van de Stadt Rome, een eynde van dese borgerlijke Oorlogen gemaeckt, en al de Heerschappyen in een seeckere gestaltenisse gebracht zijnde, den naem van Augustus aengenomen, en alzoo is de macht weder aen de Wetten, en het gesagh aen de Gerchten, en de Heerschappy der Overigheden, tot een sekere maet gebracht. De Landt-bouw wierdt herstelt, de Eer-dienst aen de Goden, de veyligheyd aen de menschen, en een yeder sijn besittinge weder gegeven, en Roma met haer Heerschappy, heeft nu begonnen een alleen te gehooramen, en een gront te leggen van een Keyser-rijck en Opper-macht, die lange in standt gebleven, langh aen het vervallen geweest, eyndelijck in twee verdeelt, en ten laetsten tot desen naem-standt, in dewelcke sy noch tegenwoordich staet, geraeckt is.

79.
Cæsar
neem den
naem van
Augustus
aen.

80.
Het Key-
ser-rijck
opgeregt.

De Acht-en-twintigste HISTORIE.

Vorstelijcke Gunstelingen :

A P E L L E S.

Inhoudt.

1. Staet van het Rijck van Macedonie.
2. Eerste handel van Apelles.
3. Vordere listen van Apelles.
4. Die van valsheyd overtuyght wort.
5. Sijn vorderen handel.
6. Sachtmoedigheyd des Konincks.
7. Leontius gevangen.
8. En gedood.
9. Megaleas dood sich selven.
10. Apelles gewurght.

En van de meeste quellingen, die de Koninck van Macedonie Demetrius, op sijn sterven hadde, was, dat hy sijn Soon Philippus, noch een kint zijnde, in sijn Rijck na-liet; aldus gelaten tot een speel-tuygh

2. Deel.

K

van

1.
Staet van
het Rijk
van Ma-
cedonia.

van de staet-sucht der gener die om hem te bestieren gestelt souden worden. En waelijk hoedanigh de staet der gener is, die zich van Vooghden moeten, of van Gunstelingen willen laten bestieren, hebben wy uyt defige Schriften in een bysonder werck getoont: Tot vervulling van het welke (alsoo de beknoptheyt van dat werck, niet alles behelsen konde) wy dese tegenwoordige Voorbeelden, hier komen by-voegen. Antigonus hebbende de Moeder van desen kleynen Vorst getrouwt, wierdt door die van Macedonie tot sijn Vooght verkooren. Het voordeel dat hy in de Staet had, soo door dese Voogdye, als door sijn Huwelijck met de Koninginne, deden hem lichtelijck oordeelen, dat hy lichtelijck en sonder tegenstandt, het Koninckrijk sijn kleyne wees sou konnen af-handigh maecken; maer de Macedoniers sulck een ondancckaerheyt niet waerdigh zijnde, brachten hem weder tot reden en erkentenis, soo dat hy zedert desen kleynen Vorst en den Staet, met alle gerechticheyt bestierden, diemen van hem sou hebben konnen verwachten.

2.
Eersten
handel
van Apel-
les.

Dese Antigonus komt eyndelijck te sterven, en laet Philippus in de ouderdom van veerthien Jaren: Over de welke hy verscheydene Vooghden stelde, en onder anderen eenen Apelles, die een groot gesagh ontrent desen jongen Koninck aennam. Dese mensch misbruyckende de gunst van sijn meester, sloegh een saeck aen, die by alle Geschicht Schrijvers ten hoogsten verfoeyt wordt, namentlijck de Atheyen, tegens het verdrag van verwantschap, datse met den Koninck gemaect hadden, in de selfde gestalte aen het Hof van Macedonie te trecken, als die van Thessalie waren, den welke in schijn naer hunne Wetten, maer in der daet na die van Macedonia leefden; en verbonden waren de bevelen die hen gedaen wierden, te gehoorsamen, dienende alsoo als slaven, daer sy meende vry te zijn. Hier by quamen noch veel andere overlafsten van Apelles, dese lieden aengedaen, waer door een troep van jonge Atheiers zich by Aratus begaven, en hem den handel van Apelles te kennen gaven.

Aratus vand geraden het quaet voor te komen, den Koninck selve aen te spreecken, en den selven de klachten van het Volck voor te dragen, waer op de Koninck beloofde tijdelijck ordere te stellen; en belaste terstond dat er omtrent de Atheiers, buyten goetvinden van hun Overigheyt niet zou gedaen worden.

Evenwel liet Apelles niet na sijn aenvangh voort te setten; maer om dat hy sach, daer in door de twee broeders, Aratus voornamentlijck door der oudsten, die seer wel by den Koninck stondt, verhindert was, besloot hy de selve te verderven, en socht derhalven die gene op die hem Vyandig

digh waren; en focht hen selfs in des Konincks gunst te brengen, den welcken hy mede inboesemde, indien hy zich soo seer aen Aratus liet gelegen zijn, dat hy zich sou verbonden vinden, zich aen het verdragh dat hy met de Atheiers gemaect had, te houden; maer in tegendeel, wilde de Koninck hem laten begaen, dat hy sou te wege brengen, het geen tot meerder voordeel voor de Staet strecken sou.

Dese Vorst liet zich dan weder door de redenen van Apelles bewegen, die hem noch verder bracht, want hy stelde hem voor, yemandt van zijn Vrienden te verkiesen, om over dit Volck te heerschen, om door dien middel Aratus den voet te lichten. Om daer te lichter toe te komen, deed hy de Koninck na de Stad gaen, alwaer men de verkiesingh van de Overigheyt sou doen, alwaer Apelles soo met bidden als met dreygen, zoo veel te wege bracht, dat selts tegens des Konincks mening, Eperatus verkooren wierdt, hoewel met groote moeyten, want Aratus stelde Timoxenus voor, en drong hard op den selven.

3.
Vordere
lijsten van
Apelles.

Apelles dan menende niet weynigh, met het verkiesen van een Overigheyt na zijn zin te wege gebracht te hebben; besloot vorders den ondergangh van de twee broeders Aratus, te bevorderen.

Amphidanus Overste der Eleiers, was van Thalanus in den Oorlogh gevangen genomen, en zijnde met andere gevangens tot Olympia gebracht, versocht die om den Koninck te spreekken, het welke hem toegestaen wierd. Dese dan stelde den Koninck voor, dat het in zijn vermogen stondt, de Eleiers zijn Vrienden en Bont-genoten te maecten. De Koninck geloofde desen man, en liet hem sonder los-gelt gaen, en gaf hem bevel aen de Eleiers te seggen: Dat indiense een handelingh van Verbondt met hem wilden aengaen, hy al hun gevangens los-geven, en hun landen van alle overlaf van krijghs-volck bevryden sou; daer en boven dat hy hen in hun vryheyt bewaren, en soo hen als hun goederen buyten last en schattingen houden sou. Dese voorflaghen konden evenwel de Eleiers, hoe voordeeligh de selve oock scheenen, niet bewegen.

Daer na nam Apelles de gelegentheyt de Araten te beschuldigen, doende den Koninck verstaen, dat'er niet veel oprechtigheyt by hen was, hoewel hy hen met zijn vrientschap vercerde, dewijl hy wel wist dat sy de oorsaek van de trotse antwoord der Eleiers waren geweest: Want op dien tijdt als Amphidanus van Olympia naer Elis was gereyft, had Aratus middel gevonden hem te verleyen, en van het voorgenomen besluyt af te trekken; met voorstellingh dat het niet dienstigh aen die van Pelopomesus was, dat de Eleiers in des Konincks macht stonden; invoegen dit de eenige oor-

faeck van de verachtinge die sy van de voorstellingen van den Koninck hadden getoont, en hun volhardingh in de Vriendtschap der Ætoliens, was geweest.

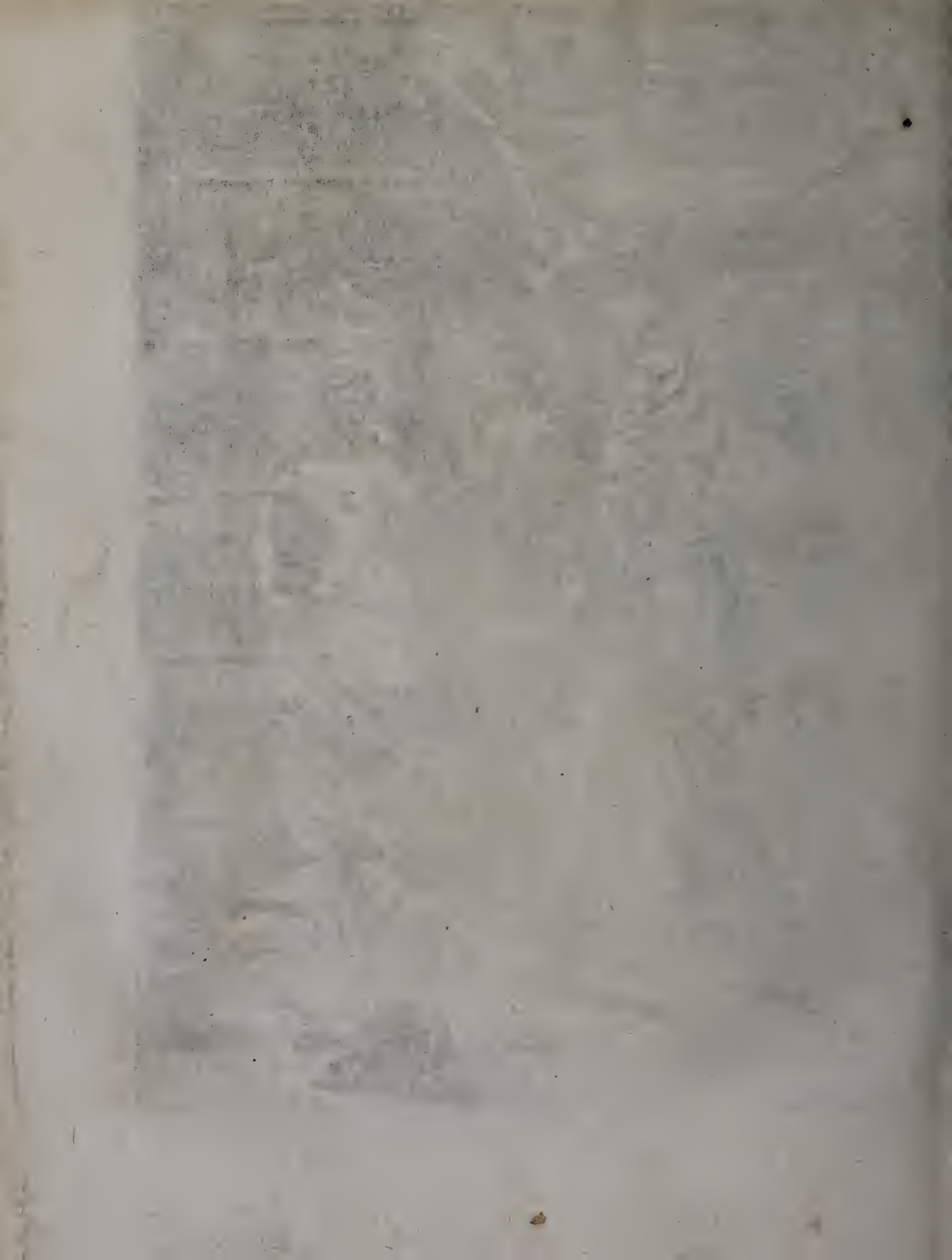
Philippus over dit bericht verbaest staende, belasten de twee Araten voor hem te komen, en deed Apelles in hun tegenwoordigheyt seggen, het geen hy hem in het bysonder voorgedragen had; het welke hy deed met sulck een verseeckertheydt, en sulck een vast gestelt wesen, dat het weynigh scheelde of de Koninck sou hem geloofgegeven hebben. Selfs eer de Koninck noch gesproocken had, keerde hy sich na Aratus, en seyde tegen hem: Na dat u de Koninck soo ondancckaer heeft gekent, na dat hy u soo veel weldaden bewesen heeft, heeft hy beslooten de Overigheyt der Atheiers te doen vergaderen, om hen de waerheyt van dese saecken te kennen te geven, en daer na maect hy staet weder naer Macedonie te keeren.

De oudste Aratus nam het woort, en bad den Koninck, dese valsche aenbrenghingen niet te willen gelooven, het ware de plicht van eengoeten rechtvaerdigh Koninck, de ooren aen wettige verdedigers, soo wel als aen beschuldigingen te lenen, het Gerecht vereyschte dat men oock die moest hooren, die van sulck een Verradery hadden hooren spreucken. Apelles was dan gehouden de sulcke te voorschijn te brengen, die hem dese lasteringe hadden aengebracht, eermen daer aen de Atheiensers bericht van dede. De Koninck beloofde hem, dat hy niet te voorbarigh sou zijn, en dat hy goet ondersoeck sou doen, eer de saeck tot beslyt gebracht wierdt.

Eenige weynige dagen daerna, Apelles niet gedaen hebbende, om sijn beschuldigingh te bekrachtigen, wierdt de onschult van de Araten bekent, en dat door dese toeval. De Eliensers ter selver tijdt, als de Koninck Philippus hun landt beroofden, vielen in misvertrouwen over desen Amphidanus, en beslooten hem vast te houden, en naer Ætolie te senden. Hy hebbende van dit beslyt tegens hem bericht, begaf sich ten eersten naer Olympia, en van daer om den Koninck te vinden. Aratus seer vergenoegt als hy hoorde dat Amphidanus ontkomen was, verhoopte sich te dienen, tot vernietigingh van sijn belastinge, begaf sich derhalven by den Koninck, en versocht hem desen man te ontbieden, dewelcke hem vrymoedigh uyt sou seggen, wat van de waerheyt was, aengemerckt niet alleen de verbin- tenis die hy aen sijne Majesteyt had, maer oock om dat al sijn hoop en geluck van de selve af-hingh. De Koninck vond desen voorslagh goet, deed Amphidanus voor sich komen, en erkende daer door de lasteringe van Apelles, waer door Aratus dieper in de gunst des Konincks quam, en Apelles
meer

A.H.

meer en meer daer uyt te vervallen : Evenwel was de Koninck , in aenmerkinge van des mans groote gefagh , gedwongen door de vingeren te zien , uyt vrese de gemeene rust daer door te verstooren.

Alhoewel nu dese bedriegeryen van Apelles ontdeekt was , dede sulcks hem evenwel van zijn voornemen , om al die geene die hem tegen waren , van den Vorst te vervreemden , niet af-staen. Daer was noch eenen Taurion die hem mede in den wech was , dewelcke een Ampt in Peloponesus had , dese swoer hy oock te verderven ; maer op een andere wijze , als hy met de Araten voorgenoimen had. Hy maeckte grooten staet van hem by den Koninck , en stelde voor , datmen hem bevel in zijn Oorlogs macht behoorde te geven , in de welcke hy hem goeden dienst sou kunnen doen. Dit was dan een nieuwe wech , om desen man te verderven , niet met hem te lasteren , maer te prijfen , het welcke niet als door de alderschalckste hovelingen in het werck gestelt wordt , die alles acnwenden , om hun besluyt by een licht gelovigh Vorst in het werck te stellen. Het selfde socht hy oock tegens Leontius Megaleas , Overste der Geheym-schrijvers en andere te plegen ; trachtende alzo den een onder schijn van verbeteringe , van hun Ampten te stellen , en zich van de anderen en zijn raet-slagen te dienen.

De Koninck ondertusschen gebreck van geldt , en voor-raed van zijn heyr hebbende , dede een Vergaderingh van de Atheiers beleggen ; maer ziende dat Aratus seer gemoeyt was , om dat Apelles in de laetste Vergaderingh Eperatus had gevordert , en dat Apelles en Leontius daer een groote misflagh in begaen hadden , besloot hy zich van Aratus te dienen , en aldus de Atheiers te vergaderen , alwaer hy Apelles , al de voorgaende misgrepen te last leyde , om van dit Volck , door toedoen van Aratus te krijgen , het gene hy begeerde. De Koninck dan wel aen de Atheiers verdragen , en groote betuygenis van hun genegentheyt tegens hem ontfangen hebbende , stuerde al zijn gedachten om een Zee-macht op te rechten. Apelles ziende dat hy sich tegens dat besluyt niet konde stellen , en konnende evenwel de verminderingh van zijn nachtinge niet verdragen ; maeckte met Leontius en Megaleas een besluyt , om , dewijlsy in alle Raets-besluysten tegenwoordigh waren , den Koninck in al zijn bestellingen den voet dwars te setten , nemende selve aen na Chalcis te gaen , om te verhinderen , dat de leef-tocht in het Heyr van den Koninck gebracht wierden. Dit geluckte hem soo wel , dat de Koninck tot sulck een verlegentheyt gebracht wiert , dat hy genootsaect was , zijn Silver-werck te verpanden. Leontius die oock zijn gefagh in de Oorlogs-macht had , zijnde door Apelles omgekocht , sloop oock van zijn zijde niet , om het verderf van den Koninck te helpen bearbey-

4.
Die van
valscheyt
overtuygt
wordt.

5.
Sijn vor-
deren
handel.

den , waer door oock de Koninck met schande van voor Cephalenia moest op-breecken : gelijk hy oock daer na , noch veel andere aenflagen des Konincks te schande maecte , alleenigh om dat hem die van Aratus aen-gepresen waren.

De Koninck evenwel door behulp van sijn verwanten , ten eynde van eenige groote aenflagen gekomen zijnde , wilde daer de Goden erkennenisse voor doen : en gaf een algemeene maeltijd aen de hoofden van sijn Heyr. Megaleas en Leontius , aenhangens van Apelles , toonde weynigh vrolijk-heyd op het mael , als verdrietigh zijnde , dat de Koninck tegens hun be-sluyt voorspoedig was geweest : De Koninck en het geheele geselschap merck-te wel de koelheyd van dese verraders , hoewel die niet na-lieten te drin-ken als de anderen. Maer op het scheidten van de maeltijd , konden sy sich echter niet onthouden Aratus met schelt-woorden aen te tasten , daer na hem met steenen te werpen , en voorts tot de wapenen tegens hem te komen , het welcke een groote beroerte in het Heyr maecte. De Ko-ninck het gerucht vernomen hebbende , sandt terstondt van sijn Volck om de beroerte te stillen , en om te weten wat'er gaens was : waer op Aratus quam en hem te kennen gaf , hoe men hen gehandelt had , het welcke mede van andere bevestight wierdt , daer de Koninck groot ongenoegen over be-toonde. Leontius hieldt zich wegh , maer Megaleas en Crinon , dede de Koninck by sich ontbieden , en toonde zich over hun ongebondentheyd ten hooghten vergramt ; het welcke hen niet eens ontstelde , maer in te-gendeel , in de plaets van den Koninck vergiffenis daer over af te bidden , derfden sy hem wel te gemoedt voeren , dat sy niet souden aflaten , tot dat sy sich over Aratus souden gewroocken hebben ; waer door de Koninck soo toornigh wierdt , dat hy hen aenstonts een breucke van twintig talenten dede betalen , en vorders in de gevangenis sandt.

Leontius ondertusschen kennis van het ongeval van Megaleas gekregen hebbende , begaf sich na den Koninck met sijn schild-dragers , zich inbeel-dende , dat hy den selven , om sijn jonckheyd een vrees sou aenjagen , om dat hy hem soo machtigh verselt sach. Hy vraeghden hem wel stoute-lijck , wie soo stout was geweest , als de handen aen Megaleas te leggen ? De Koninck antwoorde hem met een moedigh gelaet , dat'er niets buy-ten sijn bevel was geschiet : Waer op Leontius weder uyt-gingh , verwon-dert den Koninck stoutmoediger te zien , als hy sich had ingebeelt. Daer na hoewel sy overtuyght wierden , verlostte de Koninck op borch-tocht van Leontius , Megaleas uyt de gevangenis , maer Crinon bleef noch sitten.

Hoewel nu dese lieden soo sacht van den Koninck gehandelt waren , lie-ten

ten sy ewenwel niet na hun schelmeryen weder aen te vangen, brengen- de Leontius het volck van sijn gefagh, op voorgeven, dat men hen hun verschuldighde buyt wilde onthouden, op de been, die des Konincks Pa- lays aenvielen, de poorten op-braecken, en duysent andere ongebondent- heden aenrechten, het welcke de geheele Stad, en den Koninck selve een groote onsteltenis aenbracht, die daer over toeliep om de beroerte te stil- len, vertoonende de Macedoniers scherpe lijck hun misbedrijf, soo dat het volck eyndelijck weder vertrock, sonder dat de Koninck noch raetsaen- dacht, de roer-vincken van desen op-roer na verdienste te straffen.

Ondertusschen derfde evenwel Apelles niet wel weder ten Hoof komen, maer hy hielt zich tot Chalcis op, latende ondertusschen niet na, alles wat hy konde by te brengen, om sijn gefagh dat aen het vervallen was, te stijven; doende oock aen dat volck gelooven, dat de Koninck niet als na sijn ordere dede, brengende het over al soo verre, dat een yeder hem, en niet den Koninck na de oogen sagh. De Koninck wierdt ondertusschen door Aratus van al den handel van Apelles wel onderrecht, maer hy moest sich noch wat geslooten houden, en veynsen, het welcke Apelles moedt gaf, zich by den Koninck te begeven, om in tegenwoordigheydt te beter sijn spel te speelen. Hy van Chalcis vertreckende, en tot Corinthen geko- men zijnde, wierdt aldaer door toedoen van Leontius Ptolemeus en Me- galeas, die het hooghste gefagh in het Heyr hadden, niet anders als een Koninck onthaelt. Soo haest als hy daer quam, begaf hy zich naer den Koninck, die aldaer toen was, maer menende na sijn gewoonte, terstond in het binnenste vertreck in te gaen, was'er een deur-wachter, die hem be- laste in een voor kamer te wachten, dewijl de Koninck onledigh was.

Apelles wierdt seer over dese nieuwigheydt ontroert, en wilde by naer weder te rugge gaen, en die gene die by hem waren, dropen de een voor en ander na wegh, soo dat hy niemandt als sijn huys-dienaren by sich hield; by den Koninck komende, hield de selve met hem geen andere als gemeene redenen, sonder gewichtige saecken met hem te verhandelen; maer heb- bende yets tot Phocis te verrichten, nam evenwel Apelles met sich. Maer Megaleas verliet op dien tijdt het Hof, en Leontius die borge voor sijn twintigh talenten was, in den last; trock naer Athenen, en aldaer niet ontfangen zijnde, naer Theben: Leontius wierdt oock uyt des Konincks last, aengetast en bevolen, de twintigh talenten op te brengen; maer sijn ^{7.} Leontius krijgs knechten, menende dat hy om eenige andere misdaet gevangen wiert, ^{gevangen} deden den Koninck versoecken, niet in hun af zijn over hem te besluyten; dewijl sy sulck niet wel soudē kunnen verdragen.

8.
En ge-
dood.

9.
Megaleas
dood sich
selven.

10.
Apelles
gewurgt.

De alte groote genegentheyt van het volck jegens Leontius , vergramden den Koninck foodanigh , dat hy hem , eer hy het noch beslooten had te doen , dede dooden. Op dien selven tijdt had de Koninck een bestandt met de Ætoliërs gemaect , wanneer hem een Brief van Megaleas , aen de Ætoliërs gebracht wierdt , in de welcke hy de selve op-ruyde , om niet met den Koninck te handelen , vermengt met groote verkleyningen , en verongelijkingen van den Koninck ; de welcke daer over seer t'onvreden , oordeelde datmen het op de aenleyder van alles , Apelles moest verhalen , en deed hem daer over terstondt beneffens sijn Soon , en noch een jongen van sijn vermaeck , gevangen nemen , en naer Corinthen brengen. Hy belaste oock Alexander de overste van sijn lijf-wacht na Theben te reysen , om Megaleas te vervolgen ; maer dese , voorsiene sijn uysterste ongeval , doode sich selven , en weynigh dagen daer na wierdt Apelles , beneffens sijn Soon en den voorseyden jongen , in de gevangenis gewurgt.

De Negen-en-twintigste HISTORIE.

HERMIAS.

Inhoudt.

1. Verdeelingen in het Rijk van Syrie.
2. Hoedanigheden van Hermias.
3. Sijn handel.
4. Valscheyt van Hermias.
5. Epigenes gedood.
6. Molongeslagen , dood sich selven.
7. Sijn Vrouw , kinders en broeders gedood.
8. Bestuyt tegens Hermias.
9. Die gedood wordt.
10. Als mede sijn Vrouw en kinderen.

1.
Verdec-
ling van't
Rijk van
Syria.

Eleucus Callinicus , Koninck van Syrie had twee Sonen , de oudste , die den naem van sijn Vader droegh , volgde hem in het Koninckrijk op ; de tweede Antiochus , begaf zich na de overste deelen van Asia. Wanneer nu dese Seleucus door een groot verraet omgebracht was , quam het Rijk aen sijn broeder Antiochus. Dewelcke het selve in verscheydene Heerschappyen verdeelde : Gelijk als Asia , aen dees zijde den Bergh Taurus aen Acheus , Media aen Molon , en Perse aen des selfs broeder Alexander te bestieren , gegeven wierdt.

Dese twee broeders Molon en Alexander , zich meesters in sulcke groot-landt

landt-vooghdyen ziende , beslooten tegen den Koninck op te staen , en al de landtschappy van hun bestieringh tot sich te trecken , achtende hun veroveringh een seeckere saeck , aengemerckt des Konincks jonckheyt , weynig in den Oorlogh ervaren ; vorders niet twijffelende of Acheus sou hun zijde en besluyt volgen. Het gene nu dat hen de meeste oorfaeck tot dese wederspanningheyt gaf , was de vreesse die sy hadden voor de Barbarische wreetheyt van Hermias , de eenige machtige bedienaer , omtrent den Jongen Vorst.

Dese Hermias was van Caria , en was opgekomen zedert de Regeering van den Koninck Seleucus. Wanneer de Koninck voerende Oorlogh omtrent den Bergh Taurus , de selve hem in sijn afwesen de Staet te bestieren gaf : Dese groote macht maecte hem soo ongebonden , dat hy niet meer konde veelen , dat den Koninck yemandt van gesagh genaecte , behalven hem. Hier by quam een onverdraeghlijcke strengheydt , en selfs valsheydt omtrent het straffen en plagen der onderdanen. Hy volghde oock de gemeene fleur der gunstelingen , in het wech-helpen van al de gene die hem in de weg mochten zijn , om den hoeck alleen in de houden ; en alsoo was sijn eerste sorgh tot het verderven van Epigenes , een seer wel-spreekend man , en van een hooge achtinge , omtrent het Oorloghs-volck.

De Koninck hebbende , ter oorfaeck van den afval van Molon , sijn Raed doen vergaderen , toonde sich Epigenes vangevoelen , terstondt ordere op de saeck te stellen , en dat het dienstigh ware dat de Koninck daer selve heenen toogh , sonder het werck een ander toe te vertrouwen , dewijl sijn tegenwoordigheydt sou te wege brengen , dat die gene die de wederspanningen hadden beloofd hen by te springen , daer door gewisselijck te rugge souden blijven ; in allen gevallen dat de Koninck door sijn by-zijn sou te wege brengen , het welcke hy in sijn afwesen niet sou kunnen doen. Maer Epigenes had nauw gesproocken , of Hermias voer hem vinnighlijck in den saert , hem verwijtende dat hy een verrader was , die de persoon des Konincks in handen der Vyanden socht over te leveren. Ondertusschen ried hy , dat de Koninck eerst den Oorlogh tegens den Koninck Ptolomeus , laer hy weynigh tegenstandt sou vinden , had af te doen , en dat men ondertusschen op middel om de wederspanningen te temmen , sou bedacht zijn. Hier toe trock hy de andere van den Raed , die geen moedt hadden , den dwingelandt tegen te sprecken. De last van den Oorlogh tegen Molon , wierdt aen Xenon en Theodotus toe vertrouwt. Het geen nu desen gunstelingh tot desen raed bewoogh , was den Koninck op verscheydene blaetsen in den Oorlogh besich te houden , en alzoo in het midden van veel

2.
Hoeda-
nighedem
van Her-
mias.

3.
Sijn haer
del.

gevaers sich selven nootfaeckelijck te maecten , om de groote Ampten die hy in het Rijck bekleede , te behouden , en soo veel schelmeryen als hy albereets had aengerecht , in het vergeet-boeck te krijgen.

De eerste aenvangfelen van desen Oorlogh waren voordeeligh voor Molon , die de twee Velt heeren Xenon en Theodotus het Velt deed verlaten en sich in de vaste steden begeven , van welck slecht gevolgh de Coninck bericht zijnde , wilde die sijn aenvangh tegen Ptolemeus laten varen , en sich daer heen begeven , daer de meeste noot drongh , maer Hermias was daer tegen ; en ried den Koninck Xenetas van Acheien , tegens Molon te senden ; hem wijs-maeckende , dat het een schande en verkleyningh van sijn Majesteyt was , in persoon tegens wederspannige te Velde te gaen. Dit geschiede, maer het duerde niet lange , of de Coninck kreeg bericht dat Xenetas , door een krijgs-list die Polybius in 't breede beschrijft , en wy kortheys halven voor by gaen , mede van Molon-geslagen was.

Dit beneffens sijn groote gevolgen van overwinningen , die den Coninck een groot gedeelte van sijn Rijck kosten , dede hem besluyten sijn aenvang van Syrie te laten varen , en dit gedeelte van sijn Staet , dat albereets groot gevaer liep , te hulp te komen ; niet tegenstaende Hermias weder even hardt aendrongh , om het beoorloggen van Ptolomeus niet te laten varen , het welcke niet alleen den Coninck , maer oock de meeste der Raden ten hooghsten tegen de borst stack. Eyndelijck wierdt dan , naer het goetvinden van Epigenes , den Oorlogh tegens Molon vast-gestelt , waer toe Hermias , siende met sijn voorgaende drift niet door te komen , nu mede sijn stem en goetvinden volghde.

Wanneer des Konincks Heyr tot Apanneas stondt , begosten eenige troepen , uyt gebreck van betalingen , zich wederspannigh aen te stellen. Hermias nam dese gelegentheyte waer , die hy misschien verweckt had , en spreekende daer over met den Coninck , die een algemene afval vreesde , en beloofde hem de onlusten te bevredigen , indien de Coninck hem wilde toestaen , dat Epigenes niet mede op desen tocht sou gaen. De Coninck hoorde dit verfoeck van Hermias met ongenoegen aen , die Epigenes ter oorfaeck van sijn dapperheyt en gesagh , wel by zich vereyschte ; maer hy geen meester van zich selven en sijn wille , moest derhalven Hermias toestaen het gene hy begeerde , en Epigenes belasten na Apannea te gaen. Dit maecte een groot gesagh voor Hermias , groote erkleyne sagen na sijn aengesicht , de eene om sijn gesagh te behouden , de ander om aen hem hun troost en welvaren te vinden ; immers door hen die niet te verliefen die sy hadden : De krijgs-lieden door Hermias betaelt

zijnde

zijnde , wierden terstondt gestilt , en sagen Hermias alleen als hun weldoender aen. Alleen blevender omtrent ses duysent genuytineert , die den Coninck noch veel moeyten maecten ; echter liet Hermias het Heyr voort trecken.

Maer hy niet te vreden , met Epigenes desen quaden treck gespeelt te hebben , moest dien goeden man noch na het leven dingen. Alexis Gouverneur van het Slot van Apamea , zijnde door Hermias opgemaect , kocht een van de Edel-jongers van Epigenes om , om een valschen brief , als van Molon , aen hem geschreven , onder de schriften van sijn Heer te leggen. Wanneer dit aldus van desen schelmischen jongen bestelt was , begaf zich Alexis na Epigenes , en vraeghde hem of hy geen brieven van Molon ontfangen had ? Epigenes loochende sulcks hard en sterck ; maer Alexis sich met geweld als in het Cabinet van Epigenes werpende , socht soo langh onder de papieren , tot dat hy den valschen brief vand ; waer over hy sonder andere informatie , of ondersoeck te doen , Epigenes selfs in sijn eygen Cabinet om-bracht. Dese manslagh hoe verfoeyelijk die oock mocht zijn , wierdt den Coninck foodanigh voorgeschildert , dat hy zich liet wijs-maecten , dat Epigenes te recht gedood was ; maer hoewel het gantsche Hof , den werck-meester daer van wel wist , derfde evenwel niemandt den mont open doen. Maer om tot het vervolgh van desen Oorlogh te geraecken , de macht van den Coninck treckende den Tygris over , ontmoete het Heyr van Molon , geraeckte met den selven aen den strijd , in den welcken Molon geslagen wordt , dewelcke vresende levende in sijn Vyanden handen te vallen , sich selven het leven benam. Sijn Broeder Molas vluchte naer Persia , by sijn Broeder Alexander , alwaer hy de Vrouwe en kinders van Molon eerst om den hals bracht , en voorts op de doode lichamen zich selven den stroot af-sneet : hebbende Alexander mede geraden , dit ongeval niet te over-leven , gelijk geschiede. Het lichaem van Molon seer forghvuldighlijk opgesocht zijnde , wierdt ten laetsten gevonden , en daer na aen een hooge plaets , in het landt dat hy af-valligh gemaect had , opgehangen. De Coninck ontfingh het overige van de wapen-macht in genade ; maer Hermias handelde na sijn wijse , de Stedelingen schrickelijk hard , soo dat den Coninck selve moeyten genoegh had , sijn bitterheden te versoeten.

Maer Antiochus nu door dese overwinninge stout geworden zijnde , besloot eenige nabuerige Princen , die sijn afvalligen gestijft hadden , aen te tasten , wilde met Artabasus een aenvangh maecten. Hermias was geensints van dat gevoelen , en wilde dat hy den Oorlogh tegens Ptolomeus

4.
Valsheyt
van Her-
mias.

5.
Epigenes
gedood.

6.
Molon
geslagen,
dood sich
selven.

7.
Sijn vrou,
kinders
en broe-
ders ge-
dood.

vervolgen sou; maer wanneer hy verstondt dat de Coninginne van een Soon gelegen was, veranderde hy van meninge, gelovende dat de Coninck in den Oorlogh tegens de Barbaren, meer gevaer van het leven sou loopen, of dat'er anders in dien Oorlogh wel gelegentheyf sou voorvallen, om hem sijn dagen te verkorten, vertrouwende dat na des Conincks dood, men hem tot Vooght over het kint sou stellen, waer door hy soo lange tijd, volkomen meester van alles sou kunnen zijn.

De Coninck dan volgens Hermias raed, begaf zich het landt van Artabafus aen te tasten, dewelcke zich te swack voor sulch een machtig Coninck vindende, een vorderlijcke Vrede met den Coninck maecte.

Ondertusschen begoft de handel van Hermias, en sijn quade raet-slagen voor een yeder openbaer te worden; invoegen de Genees-meester Apolophanes, die seer in de goede gunst des Conincks was, de vrymoedigheyt nam, den Coninck een deel van des mans handel voor te leggen, hem vermanende met groote moedigheyt tot het werck te treden, en zich van desen stouten en ongebonden Hermias te onrslaen. De Coninck wist wel dat de Genees-meester een vyand van Hermias was, evenwel bedanckte hy hem voor de vrymoedigheyt die hy toonde, in zich soo verre tegen desen man bloot te geven.

8.
Besluit
tegens
Hermias.

Ondertusschen de Coninck op alles wel gedacht, en den voorigen handel van Hermias met de tegenwoordige overleghende, besloot voort te gaen, en toond den Genees-meester wat hy in den sin had. Dese dan maect sijn aenslagh met sijn vertrouwde, en maecte weder al wat sy beslooten hadden, den Coninck bekent, en wat sijn Majesteit te doen had. Dese dan veynst sich sieck, en met een draynigh des hooft aengetast te zijn; dewelcke hem niet toeliet veel menschen te sien en te spreecken, en derhalven liet hy door den Raed van Apolophanes seggen, dat die gene die hem wilden komen spreecken, met tusschen poosen van tijdt, en een voor een souden hebben te komen. Ondertusschen bestelde de Coninck, benefens den Genees-meester, die tot hun besluit bequaem geacht wierden. Dese schreef den Coninck als een hulp-middel voor, zich voor eenigen tijd te landewaerts te begeven, op dat de veranderingh van de lucht, een veranderingh in sijn gesontheit mocht maecken; en Hermias had sulcx soo haest niet vernomen, of hy begaf zich met eenige weynige by den Coninck, om hem te vergeselschappen, gelijk oock die van de parthye waren, deden. De Coninck ondertusschen zijnde noch op den wegh veynsde sich, om eenige nootwendigheden van de natuer ter zijden te moeten gaen, latende alzoo Hermias alleenigh, met die gene die den Coninck hadden vergeselschapt;

9.
Die ge-
dood,
wordt.

schaft; dewelcke hen een teecken gaf, datse met hun werck voort souden varen, die daer over Hermias aentasten, en om het leven brachten. 10. Als mede dus wierdt de Koninck en sijn Rijk van dese pest verlost, het welcke een algemeene vreught over al veroorsaecte; en ingevolge van des Koninck voortgangh, hebben de Vrouwen en kinderen van Apamea, de Vrouw en kinderen van Hermias met steenen dood geworpen. sijn vrou- en kindren.

De Dertighste H I S T O R I E.

Perennis en Cleander.

Inhoudt.

1. *Gesagh van Perennis.* 2. *Sijn snooden handel.* 3. *Lagen den Keyser geleg.*
 4. *Wonderlyck ontdeckt.* 5. *En de ontdecker gedood.* 6. *Perennis het hoofst afgeslagen.* 7. *Sijn Soonen gedood.* 8. *Af-komst en macht van Cleander.*
 9. *Sijn snooden handel.* 10. *Snoode moort onder de Romeynen.* 11. *Fadella ontdeckt de boosheyt.* 12. *Cleander gedood.* 13. *Met al de sijne.*

DE Keyser Commodus had eenige Jaren, na dat hy als Rooms-
 Keyser was erkent, een Italiaen Perennis genoemt, in sijn
 bysonder genegentheyt aengenomen, welcke Perennis Hooft-
 man van de Lijf-wachten was, en groot gesagh in het Heyr had. 1. Gesagh van Perennis.
 Dese, mitbruyckende de jonge jaren van den Keyser, liet den
 selven volkomentlyck sijn vermaeckelijckheden naejagen, nemende selve al
 de bestieringh van het Rijk op sich, voerende een hoogh en volkomen
 gesagh, en sulck een drift van gierigheyt, dat hy al aen sloegh wat hy ge-
 naecken konde. De Vrienden van des Keyser Vader, die hem meest in
 den wech waren, trachte hy, door alderhande valsche beschuldigingen aen
 een kant te helpen; waer door hy soo veel te wege bracht, dat de Keyser
 verscheyde van de selve dede om den hals brengen. 2. Sijn snoo-
 die de Keyser in der daet ontsagh, en die hem met een vaderlijcke genegent-
 neydt vervolgden, en sijn behoudenis boven alle dingen sochten, uyt den
 wegh geholpen hebbende, quam wel soo verre; als selve hoop tot de opper
 Heerschappy te scheppen; radende den Keyser aen, sijn Sonen, hoewel
 noch maer Jongelingen zijnde, over de Illyrische Heyr-legers te stellen: den handel.

3. Lagen de Keyser geleght. terwijl hy selve, door sijn voorseyde gierigheyt macht van gelt by een versamelde, om door groote geschencken de lijf-benden van sijn meester te vreemden, en sijn Sonen sich sterck maecten, om soo haest Perennius Commodus sou gedood hebben, met macht het Rijck in te nemen. Maer dese lagen wierden op een ongelooflijcke wijze ontdeckt. Men vyerde tot Rome de gewoone speelen, ter eeren van Jupiter Capitolinus, met sulck een geweldige toeloop van volck, als men in sulck een gelegentheydt gewoon was, zijnde de Keyser, beneffens de Priesters, die de Jaerlijcksche ordere vereyschte, mede in de Schouw-plaets tegenwoordigh. Als nu de Keyser aldus in sijn Throon sat, en yeder der Grooten sijn plaets bekleede, om de speelen aen te schouwen, komt'er op het Schouw-toneel onverwacht een persoon, als een Filosooph of Wijfelingh gekleet, hebbende sijn stock in de handt, en sijn knap-sack over sijn half-naeckte schouders hangen, voor den dagh. Dese op het midden van het Schouw-toneel blijvende staen, en met het bewegen van sijn hand stilswijgentheydt verfoeckende, bracht dese woorden voort: *Dit is tegenwoordigh geentijd van speelen, ô Commodus, het swaert van Perennius hanght u over den hals, en ten zy gy u niet voor het naeckende, maer tegenwoordige, gevaer wilt hoeden, gy zyt doot. Want hy versamelt vast gelt en volck tegens u, en sijn Soonen ruyen de Illirische legers op, dewelcke, soo gy het niet voor komt, u dooden sullen.* Dese woorden brachten den Keyser geen kleyne verbaestheydt aen, maer, hoewel hy niet geloofde, dat die geheel sonder grondt waren, socht hy evenwel sijn mening te ontveynsen. Maer Perennius daer tegenwoordigh zijnde, deed desen Wijfelingh aentasten, en als een dol boosaerdigh mensch, levendig verbranden. Vorders die gene die den Keyser het gunstighste wilden schijnen, en andersints Perennius seer hatigh waren, lieten niet na hem hier over seer te belasteren, en versinadelijcke dingen van hem te sprecker. En hier na is vorder gelegentheydt gebooren, dat Perennius met de sijne hun verdiende straf gedragen hebben: Want niet lange daer na hebbe eenige krijs-knechten, heymelijck eenigh gelt te voorschijn gebracht, dat Perennius Beelt opgeslagen was, en het selve buyten kennisse van Perennius, Commodus getoont; en vorders de gantsche gelegentheydt van de t'f mensweeringh ontdeckt, waer voor sy met seer treffelijcke geschencken sijn beloont geworden. Hier op worden des onkundigh en buyten vermoede zijnde, Perennius by nacht eenige toegesonden, die hem het hooft afhouwden hebben. Dese volgens hun bevel, begeven sich vorders na sijn Soonen, en dat met sulck een snelheydt, dat sy het gerucht selve, die van dese voorvallen mocht uyt-gaen, yoor-quamen. Sy behandigen ha

4. Wonderlijck ontdeckt.

5. Ende ontdecker gedood.

6. Perennius het hooft afgeslagen.

vriendelijke brieven van den Keyser , door de welke hen , onder voorwendinge van groote dingen , gelast wordt tot Rome te komen.

Sy dan onkuudigh van den toeleggh op hen gemaect , oock van het ongeval van hun Vader , oock verstaende als eenige van de boden seyden , dat hun Vader hen mede versocht , sonder vertoeven te verschijnen , ver-^{7.} Sijn So- vaerdigen sich om de reyse aen te vangē ; maer soo haest als sy in Italie ge-^{nen ge-} dood. komen waren , worden sy door dese afgesanten gedood.

Wanneer nu Perennius met sijn Soonen aldus om den hals was gebracht , komt'er eenen Cleander op het Schouw-toneel van het geluck te voorschijn ,^{8.} Afkomst en macht van Cleander. die nu niemandt schein te vinden , die zich tegens sijn beradingen sou konnen stellen. Dese was uyt Phrygie van geboorte , en van een seer geringe af-komst , selfs van gekochte slaven voortgekomen. Hy was eerst kamer-dienaer van den Keyser , en trouwde daer na sijn by-sit Demoftrasia ,

komende met'er tijd tot sulck een vermogen , dat hy straffeloos , al de gene die hem in sijn voornemen hinderlijk waren , dede ombrengen. Hy verkocht alderhande soo Oorloghs als Raets-ampten , en deed kortelijck al dat hy zich selven derfde inbeelden en voorstellen. Hy vervulde den Raed

met een deel Banckrottiers , Pachters en Luyden van geender waerden , en het geen seer te verwonderen is , de Historien getuygen , dat hy vijf-^{9.} Sijn sno- den han- en-twintigh Borgemeesters in een Jaer heeft gemaect , het geen voor noch del. na oyt geschiet was. Door dese quade middelen , vergaderde hy grote mid-

delen , daer hy Commodus en sijn hoeren rijckelijck van mededeelde ; hy deed oock treffelijke Palaysen en gemeene plaetsen tot gerief van de gemeente stichten , om die daer mede op sijn hand te krijgen. Dese snoo-^{de} de mensch liet evenwel niet na , onder al desen schoonen schijn , de Staet te verderven , en diē ellendig te maecken , om zich te verhoogen.

Maer van de voornaemste middelen dewelcke hy gebruyckte , om zich selven meester van het Rijk te maecken , was de selfle die hem te niet gebracht heeft. Hy oordeelde dat na een quaet Jaer , gebreck aen koorn sou zijn ; hy dan deed sulck een groot voor-raed daer van op , dat het selfde oorfaeck was , behalven de gemeene schaersheydt , dat den honger , en by den hongers noot , de Pest geheel Italie aentaste. Cleander siende desen hoogen noot , meende nu de gunste van het gemeene volck te winnen , als unede die van het krijghs-volck , indien hy hen van koorn verforghde ; maer het viel geheel anders uyt : Want het volck van Rome hem als de eenige oorfaeck van haer ellende aenmerckende , begoff tegens hem te morren , en quade geruchten in de Schouw-plaetsen tegens hem te sayen ; en Commodus ter oorfaeck van de Pest , zich naer het landt begeven hebbende , be-

gaf

10.
Snoode
moort
onder de
Romey-
nen.

gaf zich het volck oock in groote menichte naer den Keyser, versoeckende van hem het hooft van Cleander, dien Vyand van den Staet. Dese man siende sijn seecker verderf voor sijn oogen, verhinderde dat dit gerucht den Keyser niet ter ooren quam, en gaf te gelijk bevel aen de Ruyters van de lijf-wacht, dit Volck op het lijf te vallen, het welck geschiede, met verwoestinge van dese ongewapende, hoewel oproerige menichte; de overige die het swaert ontquamen, wierden tot aen Rome toe vervolght, en op den wech doodgeslagen, die het niet ontvluchten konden.

Dit verweckte een groote ontfeltenis in de Stad, foodanigh dat de inwoonders op de daecken der huysen klommen, om zich met steenen en tichelen van daer te beschermen; waer door dese Ruytery weder te rugge gedreven wierdt.

11.
Fadilla
ontdeekt
de boof-
heydt.

Geduerende dese kleyne Borgerlijcke Oorlogh, was Commodus vast in sijn vermaeckelijckheden gedompelt, en al de forge van Cleander was, te verhinderen, dat hy geen kennisse van dit ongeval kreegh, weshalven niemant soo stout was, die daer den mont van derselven openen, vresende de macht van desen Gunstelingh. Eyndelijck Fadilla des Keyfers suster, die noch vryer toegangh, als yemant anders by haer broeder had, niet konnende al dese schelmeryen verdragen, werpt sich met het hangende hayr voor haer broeders voeten neer, en vertoont hem in wat gevaer van sijn leven hy ware: *Dat het met het Roomsche volck uyt, en sijn volck half geslagen was. Dat hem sijn dienaren slimmer handelden als de Barbaren, en dat waren sijn meeste vyanden, die hy het grootste goet had gedaen. Cleander was de opperste daer van, dese had sijn lijf-wachten de wapenen in de handen gegeven, en met het Roomsche volck te strijden opgehitst. Het volck vervloecten hem, het krygs-volck was voor hem en tegens den Keyser, en het volck. Rome swom in bloet van sijn onderdanen, en hielt de Majesteyt daer geen ordere in, de woede, soo van den een, als van den ander, sou op de selve neder storte; en dit konde door Cleanders dood voorgekomen worden, die albereets de algemeene vyand van het Vaderland was.* Wanneer Fadilla dese redenen ge-eyndicht had, scheurde sy haer kleederen, en veel van de bystaenders, gemoedicht door dese woorden, verbaesden den Keyser foodanigh, dat hy al meende het mes op de keel te hebben. Hy sandt terstondt aen Leander om hem te komen spreecken; maer belaste datmen hem onderwegen dooden, en sijn hooft op de punt van een spies steecken, en het Volck benefens het Heyr vertoonen sou. Dit wierdt soo gedaen, en het Volck daer mede te yreden gestelt: Want het krygs-volck hielt op, ziende het hooft van die gene, voor dewelcke sy streden, en het volck achte zich voldaen en gewroocken, door de dood van die gene, dewelcke hen soo seer verdruckt had.

12.
Cleander
gedood.

Maer

Maer de Keyfer en het volck lieten het daer niet by, de twee kinderen van Cleander wierden oock gedood, gelijk oock al sijn Vrienden, tot de minste toe, en hun lichamen door de Stad, met alderhande versinadinge gesleept, voornamentlijk dat van Cleander, het welke eyndelijck in de stinckende rioelen geworpen wierd. Soodanig was het eynde van desen Gunstelingh en sijn Voorganger, gelijk Heredianus het selve voorstelt. Dat van Commodus is oock sijn snoot levengelijk geweest, zijnde door sijn by-zit vergeven, gelijk wy elders op sijn plaets hebben aengewesen; soo dat de Heer en dienaers, soo de bedervers als de bederver, niet hebben kunnen laten, het loon, dat sy door hun boosheden bedongen hadden, van het Goddelijcke gericht te erlangen.

De Een-en-dertigste HISTORIE.

Constantinus Mesopotamitanus.

Inhoudt.

1. Snootheit van den Keyser Alexius.
2. Gesagh van Constantijn.
3. De Keyserin wort beschuldicht.
4. Batazes gedood.
5. De Keyserin gebannen.
6. Weder versoent, toont een groote sachtmoedigheid.
7. Trotsheit van Constantijn.
8. Sijn aenwas in Staet.
9. Wordt by den Keyser beschuldicht.
10. Van sijn Ampt geset, en tot een jammerlijcke staet gebracht.
11. Verval van Belisarius.
12. Van Theodorus Metochita.

DE Keyser Alexius Angelus Comnenus, die sijn Stoel tot Constantinopolen heeft gehouden, was een van de snootste en onwaerdichste Keyfers, daer de Historien gewagh van maecten: Gelijk oock by sijn tijd het Keyser-rijck seer veel van haer voorigen glans en heerlijkheydt verlooren heeft, en door hem de poort aen verwoestinge en verdervingen, die zedert dat groote gebiedt soo seer mishandelt hebben, geopent is. Dese Keyser brandende van Staet-sucht, deed sijn broeder Isacius Angelus Comnenus, de oogen uytteecken, en zich sijn opvolger verklaren; en hoewel hy op sulck een ongoddelijcke en barbarische wijze op den Throon geklommen was, gaf hy evenwel eenige hoope van geluckige Heerschappy; maer het geen als

2. Deel.

M

toen

toen een deught in hem schein te zijn, bleeck daer na een t'famenloop van snoode gebreecken te zijn. In den aenvangh verklaerde hy een verkie-singh van deughtsamen mannen te willen maken, en die sonder belooningen, in hun Ampten te stellen; maer eerlangh liet hy zich soodanigh, door die gene die omtrent hem waren, verrucken, dat'er een algemeene kraem van Land en Stad-vooghdyen, en alderhande andere Ampten opgerecht wierdt; soo dat de Bedienden hun buydels met gout, en de plaetsen met een deel schrobbers en doognieten gevult wierden; selfs wierden de Bedie-ningen aen Scythen, Syriens, en andere vreemde Volckeren, wanneer die meer als Ingezetenen wilden geven, toevertrouwt.

De Keyserinne Euphrosijne, die al dese onregeltheden sagh, ontsag zich niet opentlijk tefeggen: Of dat men dese Corruptie en omkoopin-gen moest verhinderen, of dat het gelt van dese Ampte-koopery, tot voor-deel van den Keyser, en niet van sijn dienaers komen moest. Sy stelde den Keyser haer man als een bequaem dienaer, tot herstellingh van sijn Staet, eenen Constantinus van Mesopotamien, die onder Isaacius eenig bewint had gehad, voor; en het geen de Keyserinne verdroot, was, dat sy wel wist, dat den Keyser desen Constantijn gants qualijck konde lijden, om dat hy noyt behagen had kunnen scheppen, in het geen sijn broeder Isaacius oyt hadt gedaen; evenwel had sy soo veel machts by den Keyser, dat hy zich door haer bewegen liet, hoewel hy groote moeyte had, om den haet die hy hem soo langh gedragen had, te vergeten: maer echter hy volgde de Keyserin soo verre in, en gaf zich soo verre aen sijn vermakelijckheden over, dat Constantijn eerlangh al het bewint in handen kreegh, maeckende sooda-nige bestellingen als hem goet dacht, sonder evenwel den Keyser uyt de oogen te verliezen, nademael hy wel wist hoe lichtelijck hy die gene, die eenig gesagh by hem hadden, konde vergeten.

3.
Gesagh
van Con-
stantijn.

Deze groote veranderingh quam die gene die daer door van gesagh ver-vielen, seer vreemt voor, en dese alsoo uyt het Hof gestooten, dachten zich niet soo seer over Constantijn, als over de Keyserin te wreecken, als zijnde die gene die desen man had ingevoert, en daer door hen-lieden van den Stoel geschopt had; waer voor sy haer in vergeldingh sochten te beder-ven, indien sy konden.

Hoewel nu dit besluyt stout en gevaerlijck was, begaven sy zich evenwel op een tijdt na den Keyser, en vonden hem, soo als hy gereet stondt, om te paert te stijgen, om een groote reyse aen te vangen, en vertoonde hem: *Daer de eer die eenige onder hen lieden hadden, van sijn Majesteyt in verwantschap te be-staen; en sy alle van soo veel gunste en weldaden, in sijn Hof ontfangen te hebben,*

niet wilde toelaten, dat de achtinge van zijn Majesteit, soodanigh door de onkuys-
 heydt van zijn Vrouw besootelt wierdt; en dat sy vreesden dat in de woede in de welc-
 ke sy was, sy yets selfs tegen het leven, tot voordeel van haer Vriendt, mocht aen-
 rangen. Naer dese vertooningen wesen sy hem oock aen, van wie sy spraken,
 zijnde eenen Batazes, die van den Keyser tot zoon aengenomen was.

3.
 De Key-
 serin
 wort be-
 schuldigt

De Keyser sonder zich vorder in de waerheyt te laten verstercken, of
 naerder ondersoeck van dit werck te doen, belasten terstondt een van zijn
 lijf-wachten heen te gaen na Bithynia, alwaer hy het gesagh over een heyr-
 leger had, en desen Batazes te dooden. Dese volvoert den last die hem
 gegeven wierdt, en bracht het hoofd van Batazes te rugge, het welcke hy
 den Keyser gaf, die het ter aerden wierp en met voeten stiet.

4.
 Batazes.
 gedood.

Euphrosine aen de andere zijde had genoegh te bedencken, wat haer te
 doen stont; want zijnde albereets van overspel beschuldicht, vreesde sy
 niet alleen uyt het Palays verstooten te worden, maer sag oock haer dood
 als voor oogen. Sy dan begaf zich by al die gene, die eenig gesagh by den
 Keyser hadden, maer hy was soodanigh door dese aenklachte ingenomen,
 dat hy om naerder ondersoeck daer op te doen, de Vrouwen en ontinan-
 den van de Keyserin scherpe lijk dede ondervragen, en ingevolge haer sel-
 ve uyt het Palays dede vertrecken, gekleet als een geringe Vrouw, met
 twee arme dienareffen alleenigh verselt, sendende haer in een schuyt naer
 de Pontus Euxnus in een klooster.

5.
 De Key-
 serin ge-
 bannen.

Dese die de Keyserin hadden beschuldicht, geloofden niet dat de Keyser
 soo ver gegaen sou hebben, hebbende derhalven leetwesen van het gene sy
 aengevangen hadden, poogden sy den moedt van den selven soo veel neer
 te setten; Constantijn voegde zich mede gaterne by dese lieden, om dese
 versoeninge te wege te brengen. En in der daet dese deden het grootste ge-
 welt, en met sulck een gevolg, dat de Keyser zijn Vrouw weder uyt het
 klooster haelde, en by zich in grooter gesagh stelde, als sy oyt te voren
 geweest was; in dewelcke sy sich droegh ontrent de wraeck, die sy over
 haer Vyanden konde nemen, met sulck een matigheyt en sachtmoedigheyt,
 dat sulck by de History-schrijvers als een zeltzaem voorbeeld geacht, en tot
 verwondering gestelt is.

6.
 Weder
 verfoent,
 toont een
 groote
 sagtmoed-
 digheyt.

De wederkomst van de Keyserin, blies het hart van Constantijn niet
 weynigh op, en maecte hem soo trots, dat hy voortaan niemant by den
 Keyser wilde veelen, die door zijn eygen hand daer niet gestelt was; hy
 weygerde oock een van de beste Ampten van het Hof, het welcke hy by
 het leven van den overleden Keyser bedient had, om dat hy oordeelde dat
 het beneden zijn staet was; gelijk hy mede van Voorlezer in de kerck,

7.
 Trotsheit
 van Con-
 stantijn.

Diaken of bedienaer wilde gemaect zijn; een kerckelijcke Waerdigheyd, die hem seer verheffen sou: gelijk oock de Patriarch van Constantinopolen, hem op het begeren van den Keyser, opper Diaken maecte. Dit dan verkregen hebbende, dede dese geveynsde sijn meester den Keyser aenseggen, dat dit Ampt het welcke hy in de kerck bediende, hem verbant het Palays en des selfs faken te laten varen, dat de regulen niet toelieten dat een Geestelijck persoon, zich met wereltlijcke dingen bemoeide, en dat hy oock dese twee ongefellige faken niet by een konde vervoegen.

8.
Sijn aen-
was in
Staet.

De Keyser die sonder hem niet konde wesen, dwongh den Patriarch hem te dispensereren en vry te stellen, te gelijk Godt en hem te dienen, niet tegenstaende de Canonijcke rechten sulcx verboden. Een weynigh tijds daer na, wierd hy Eerst-bisschop van Theffalonica gemaect, een Waerdigheyt dewelcke hem tegens alle geweld en verongelijckinge konde beschermen, indien hy zich de Staet-saecken had konnen ontrecken: Maer sijn Staetgierige geest een vyand van rust, en boven maten gierigh zijnde, wilde hem niet toelaten, binnen de palen van sijn Geestelijcken staet te blijven. Hy geloofden dat hy niets sou zijn, indien hy aen de eene zijde het Palays, en aen de andere de Kerck niet had gehad, om soo wel het een als de andere te besitten; maer om dat hy verbonden was, zich in de kerckelijcke Vergaderingen, en dienste te laten vinden, geduerende welcken tijdt hy by den Keyser niet konde zijn, stelde hy hier sijn twee broeders, die in sijn afwesen een oogh in het seyl souden houden, om wel op te passen dat niemand zich in de gunste van desen Vorst, die anders seer ongestadigh was, quam in te dringen.

Op sijn wederkomst van Theffalonica, daer hy soo langen tijd was, als vereyscht wierdt, om het bezit van dit groote Eerst-bisdom te nemen, bestierde hy den Staet soo volkomentlijck, dat in dat groote Rijck hem als niets onmooglijck was; en sijn gunst-genot vermeerderde noch des te meer, door de goede ordere dewelcke hy op alles stelde, voornamentlijck om de wederspanningheydt van eenige Grooten, die de wapenen hadden aengenomen, ter neder te setten. De vyanden van Constantijn, die hy uyt het Hof had gejaeght, en die hy daer na als een deel slaven handelde, geloofden dat sijn gunst-genot, hoewel in den hoogsten top, in de welcke mer een saeck sou konnen bedencken, evenwel de volkomene goede gestaltenis van een lichaem, die niet langh dueren kan, gelijk was, en alzo oock mede op sijn verval stondt. Dese zich dan in een groot getal by een versamelende, begaven zich naer den Keyser, en vertoonden hem de ondienssten die hem door Constantijn gedaen wierden; en hoewel het gene sy voortbrachten

brachten niet seer krachtigh , maer op losse gronden gebouwt was , gaven sy evenwel een diepen indruck in het gemoedt van desen lichtvaerdigen en onstantvalligen Vorst. Sy dienden zich van eenen Michael Stryphinus , Admiraal Generael ter Zee , de gierichste mensch die in het geheele Rijk te vinden was ; den welcken Constantijn seer vervolght , en veel van sijn voordeelen benomen en besnoeyt had. Het vermogen van desen beschuldiger was soodanig en geweldig , dat de Keyser Constantijn liet varen , sonder dieper in het wesen van de beschuldighingh in te boren , soo verre dat besloten wierdt , selfs sonder hem eens te hooren , hem van sijn Eerst-bisdom af te setten.

9.
Wordt by
den Key-
ser be-
schuldigd

De Patriarch van Constantinopolen , 'tzy hy sulcks dede uyt ordere van den Keyser , of uyt haet die hy Constantijn toedroeg , deed hem , in een volle Vergaderingh van Prelaten , het Eerst-bisdom van Theffalonica onwaardig verklaren , van het welke hy een nette Acte en geschrift dede instellen , dewelcke hy den Stad-vooght van die Stad in handen gaf. Dese daet hoewel ongerechtigh , en sonder eenige wettige grondt , keerde tot roem van die gene , die daer de werck-meesters van waren ; dewelck niet lieten hun werck te vervolgen , en de saeck tot daer toe te brengen , dat soo hy als sijn broeder , van den Keyser vervreemt , en al hun goederen die seer groot waren , benomen , en de eenen d'ander , aen de woede van hun vyanden overgegeven wierden , die hen tot een ellendige en Jammerlijcke staet brachten.

10.
Van sijn
Ampt af-
geset , en
tot een
jammer-
lijcke
staet ge-
bracht.

Wy souden hier by desen man , een Belisarius Patritius kunnen voegen ; die na veel groote diensten sijn meester den Keyser Justiniaen gedaen , het verdrijven van veel menichte Vyanden , door de bootheydt sijner haters , sijn staet en oogten verloor , en als een blinden bedelaer sijn broot bidden moest.

11.
Verval
van Beli-
sarius.

Oock eenen Theodorus Metochita , Groot Cancellier van den Keyser Andronicus de oude , van een Staets-man tot een Monnick gemaect ; maer wy kunnen alles niet by-halen , oock zijn de selve in der daet van onse stoffe niet ; en een werck bysonder van dese en andere Gunstelingen beschreven , sal den nieuwsgierigen Lezer voldoeninge kunnen geven.

12.
Van
Theodo-
rus Me-
tochita.

De Twee-en-dertigste HISTORIE.

Roomfche Pausen.

Inhoudt.

1. Petrus. 2. Linus. 3. Clemens. 4. Anacletus. 5. Euariftus. 6. Alexander. 7. Cornelius. 8. Lucius. 9. Stephanus. 10. Sixtus. 11. Marcellinus. 12. Marcellus. 13. Miltiades. 14. Felix. 15. Anastasius. 16. Eugenius. 17. Christophorus. 18. Johannes de xi. 19. Johannes de xij. 20. Benedictus de ij. 21. Johannes de xv. 22. Johannes de xvj. 23. Johannes de xvij. 24. Sylvefter de ij. 25. Johannes de xix. 26. Clemens de ij. 27. Lucius de ij. 28. Hadrianus de iij. 29. Gregorius de viij. 30. Johannes de xxij. 31. Celestinus de v. 32. Bonifacius de viij. 33. Urbanus de vj.

1.
Van Pe-
trus.

DE Roomfch-gefinden onder de ordere van hunne Pausen, ftellen Petrus van Bethfaida, als de eerfte in ordere, dewelcke gelijck fy seggen, tot Rome zijnde, en voor het woeden van den Tyran Nero vliedende, buyten de poort den Heere Christus fou ontmoet hebben, van den welcken hy vermaent zijnde, weder na de Stad fou zijn gekeert; alwaer hy door Nero fou gekruyft zijn.

2.
Linus.

Linus heeft van de laetste tijden van Nero, tot op die van den Keyfer Vefpafianus geleest, dese is van den Borgeemeester Saturninus gedood.

3.
Clemens.

Clemens fou door de handt van Petrus selve aengenomen, en tot Paus of hoofd der Kercke gestelt zijn; maer dese heeft en Linus en Cletus den voorgangh gegunt. Dese is eyndelijck door bevel van den Keyfer Traianus in ballingschap versonden, in een Eylandt in het welcke hy twee duyfent misdadigers gevonden heeft, die aldaer Marmersteen klietden. Van daer weder te rugge gehaelt zijnde, is hy met een ancker aen den hals in het 3 Jaer van Traianus heerschappy, in de zee geworpen en verdroncken.

4.
Anacle-
tus.

Anacletus een Grieck, van geboorte van Athenen, heeft onder Traianus geleest; en is van den selven mede gedood, en het getal der Godts getuygen toegevoeght.

5.
Euariftus

Euariftus van geboorte een Grieck, en van een Joodsch Vader geboren; is oock in het laetste Jaer van Traianus, andere seggen van of onder Hadrianus, gedood.

Alexander

Alexander een Romeyn, heeft ten tijden van Hadrianus geleefd, en ^{6.} alexander-geleden.

Cornelius mede een Romeyn, heeft ten tijden van Decius geleefd, en ^{7.} Cornelius is door den selven ter dood gebracht.

Lucius mede een Romeyn, wierdt onder de Regeeringe van Gallus Hostilianus tot Paus verkooren. Van Volysianus is hy in ballingschap versonden, maer dese gestorven zijnde, is hy weder na Rome gekeert; maer is ^{8.} Lucius daer na door het bevel van Valerianus, ter dood gebracht.

Stephanus was mede een Romeyn; sommige seggen dat hy tot Paus sou verkooren zijn; wanneer Palthumius in Vranckrijck sijn Tyrannische ^{9.} Stephanus heerschappy oeffende. Volaterranus seght, dat hy onder Valerianus geleefd heeft, en andere, dat hy van de Decianen sou gedood zijn.

Sixtus de tweede is een Griek, van Athenen geboortig geweest. Volaterranus seght, dat hy onder Galienus geweest, en tegen het bevel van ^{10.} Sixtus den Keyser, Christus gepredickt heeft, en daer over aengeklaeght, en en met de dood gestraft is, zijnde voorheen naer den Tempel van Mars gebracht, om aldaer den Afgod te Offeren, het welke hy stantvastelijck geweygert heeft te doen. Platina evenwel seght, dat hy door bevel van Decius gedood is.

Marcellinus is mede een Romeyn geweest, en heeft onder Deocletianus ^{11.} Marcellinus geleefd; onder welcken de Christenen sulck een sware vervolginge uytgeleeden hebben, als noyt voor af nae. In het 19. Jaer van sijn heerschappy, heeft Diocletianus in de maent van Maert een bevel uytgegeven, dat over al de Christenen kercken tot den gront toe afgebroocken souden worden, datmen al de Boecken van de Heylige Schrift, opentlijck sou hebben te verbranden, dat de Christenen van al hun voor-rechten die sy befaen, berooft souden worden; en voor altoos in-saem en eerloos blijven; dat een slaef indien hy een Christen wierdt, noyt vrygemaect sou konnen worden; en niet langh daer na heeft hy al die gene, die over de kercke regeringh gestelt waren, bevolen in de gevangenis te werpen, en doen dwingen om de Afgoden offerhande te doen. Welck sijn besluyt sijn dienaren niet geen minder woedentheydt uytgevoert hebben, als hy het selve had bekeert en ingestelt. Marcellinus tot de Heydensche Afgoden getrocken zijnde, en bevolen de Heydensche Goden te wieroocken, heeft, door al de reygementen verschrickt zijnde, de Afgoden aengeboden; maer daer na weder tot zich selven komende, en sijn misdaet van Christus te verloochenen erkennende, is naer een Stadt in Campania, alwaer een Vergadering an 180. Bisschoppen was geleght, geyest, zijnde seer vuyl, onghavents

en met een sack bekleet, alwaer hy de Vergaderingh verfocht, hem waerdige en verdiende straffe, over dit verloochenen van Christus te willen opleggen. Maer de Vergaderingh, erkennende sijn boetvaerdigheydt, heeft, om de smert van Marcellinus niet te vergrooten, terstondt van de misdaet ontslagen en geabsolveert. Hy uyt de Vergaderingh scheidende, is volgramschap weder na Rome gekeert, en heeft Diocletianus hevighlijck overgehaelt, om dat hy hem tot den Afgoden-dienst gedwongen had. Hier op wort hy aengetast om gestraft te worden, en als hy ter slachtinge geleyd wierdt, heeft hy den Priester Marcellinus vermaent, in de saccken die het Geloof aengingen, Diocletianus niet te gehoorsamen, verfoeckende met eenen dat hy hem, tot straf van sijn verloochening van Christus sijnen Salighmaecker, onbegraven wilde laten leggen. Als hy nu gedood zijnde een wyl onbegraven had gelegen, sou Marcellus (gelijck sommige, en behalven dese Barus, Balæus en Platina schrijyen) in sijnen droom door Petrus vermaent zijn geweest, Marcellinus lichaem ter aerde te doen. Dese sware vervolgingh stellen de Geschicht-schrijvers als tot een straffe, van de groote oneenigheden, die als toen onder de Christenen in swang gingen.

12. **Marcellus.** Marcellus een Romeyn zijnde, is van de tijden van Constantius en Galerius, tot op die van Maxentius gekomen, hoewel Platina en Volaterranus seggen, dat hy onder Diocletianus geleefd heeft. Maxentius heeft desen Marcellus gevangen genomen, willende hem dwingen sijn Bisdom af te staen, en Christus naem te verloochenen; maer ziende dat hy van den selven versmaet en veracht wierdt, heeft hem in de gevangenis geworpen, en de gemeene gedierten waer te nemen, bevolen. Daer na is hy naer 9 maenden van sijn klercken daer uyt verlost, maer door bevel van Maxentius daer weder ingeworpen, en van dorst en vuylicheyt daer in versmacht.

13. **Miltiades** Miltiades was een Africaen, en heeft ten tijden van Maxentius, Licinius en Maximinus geleefd, als Platina seght, sommige willen dat hy door bevel van Maxentius, andere onder Maximinianus gedood zy. Maer Sabellicus seght, dat dese tijd reeckeningh niet wel over een komt, om dat Maximinianus, bygenaemt Herculeus, de Vader van Maxentius, nu alreets dood was. Van gelijcken heeft Constantinus, onder wiens de bestierin van Sylvester geweest is, Maxentius, die het gebiedt in Italia voerde, geslagen en overwonnen. Miltiades dan is onder Maxentius geweest, en niet onder Maximinianus, en onder en door den selven gedood.

14. **Felix.** Felix een Romeyn, is ten tijden van Constantinus, die alleen heerschte, geweest. En in den op-roer van Liberius, als een rechtsinnige gedood Onder Constantinus, als Platina en Volaterranus getuygen.

Anaftafius een Romeyn , heeft onder de Heerfchappy en Regeering van den Keyfer Anaftafius geleeft , hoewel Platina , Sabell. en Volater. feggen, dat hy onder de heerfchappy van Deodoricus den Stoel fou bekleet hebben. Dese heeft den Keyfer Athenafius in den ban gedaen , om dat hy Achatius gunftigh was , (maer naderhandt is de felyc Anaftafius van Achatius verleydt) en om dat hy den felven heymelijck weder focht in te roepen , oock met Photiffe van Theffalonica , den Diaken van Achatius gecommuniceert , en het Sacrament genooten had. Eyndelijck is de gantsche Geestelijckheydt van hem afgevallen ; maer hem is , door de Goddelijcke wraeck , terwijl hy fijn gevoeg doet , al fijn ingewandt ontfchoten.

15.
Anafta-
fius.

Eugenius de tweede een Romeyn , heeft onder den Keyfer Ludovicus Pius het Pauzdom bekleet. Hy is verkooren niet fonder tweedracht der keurlingen , maer het gefchil ter nedergeleght zijnde , is hy , foo ter oorfaeck van de aenftenlijckheydt van fijn perfoon , als fijn welspreeckentheydt , met gemeene ftemme tot Paus verkooren ; maer hy is door fijn tegenftrevers en vyanden der Roomsche borgeren gedood.

16.
Eugenius
de 2.

Het Vaderlandt van Christophorus is onbekent ; maer onder de heerfchappy van den Keyfer Ludovicus de derde , heeft hy het Pauzdom aengevangen. Dit Pauzdom heeft hy fchelmachtigh verkregen , en weder in de fevende maent fchandelijck verlooren , zijnde gedwongen het Monnicken leven te aenvaerden : Maer Sergius de derde fijn opvolger , vrefende dat dese Christophorus nieuwe konften fou uytvinden , heeft hem uyt het kloofter (in het welcke men toen de Geestelijcken als een gevangenis , om hun misdaden fandt) genomen , en in de openbare kercker geworpen : uyt de welcke hy hem , niet langh daer na weder gehaelt , en in een nauwer kot geleght heeft , in het welcke hy ellendighlijck en fchandelijck geftorven is.

17.
Christop-
horus.

Johannes de tweede een Romeyn , de Soon van Paus Sergius , is in het Jaer 909. of als andere feggen , in het Jaer 917. tot het Pauzdom gekooren , onder den Keyfer Conradus de eerfte , die in het derde Jaer van Johannes bedieninge geflorven is. In wiens plaets Henricus de Soon van Otto , Hartogh van Saxen , door toefstemminge der Franckifche ; Duytsche , Saxifche , en Beyersche Vorften , tot Keyfer verkooren is , en in het Jaer 920. het Rijck aenyaert , en 18. Jaer geregeert heeft. Als nu Conradus in het derde Jaer van defen Paus feer gevaerlijck kranck wierdt , heeft hy al de Rijcks-vorften by fich ontboden , behalven Hendrick den zoon van Otto , boven genoemt , met den welcken hy groote vyandschap had. Dese Rijcks-vorften heeft hy aldus aengesproocken : *De dood staet my nu als voor*

18.
Johannes
de viij.

de deur , en daeromme vermane ick u lieden , dat gy de dingen die tot de gemeene vrede en eendracht strecken , betracht , en niet lydt door staet sucht verwydert te worden. Kiest Hendrick van Saxen Thuringen tot Keyser , want die steeckt in gerechtigheyt en wijsheyt uyt. Als hem de Vorsten dit toestonden , heeft hy met sijn broeder Everhard aldus gesproocken : Weet broeder , dat ick nu uyt dit leven gaes scheidende , aen u sal het dan voornamentlijck staen , de Ruycken der Francken met besadigtheyd te beheerschen. Wy hebben vermogen om Heyrente vergaderen , en te veldde te brengen : Wy hebben Steden , Wapenen , met Konincklycke Eer-teekenens , en wat er meer tot de Konincklyke Waerdigheyt behoort , behalven geluck en zegen , doch Hendrick wordt door het een en het ander begunsticht , het hooghste bewind der gemeensaecken is by de Saxen , neemt dan de eerteyckenens , de goude arm ringen , de krygsmantel , het swaert der ouder Koningen of Keyseren , en de Kroon , begeeft u daer mede naer Hendrick , en maect vrede met hem ; want hy sal waerlyk Keyser zyn , over veele Volckeren. Conradus aldus gestorven zijnde , is Everhard naer Hendrick van Saxen vertrocken , en heeft alles na sijn broeders begere uytgevoert. Ondertusschen Johannes Bisschop van Ravernen , door beroerte onder het volck , uyt sijn Bisdom verdreven en tot Rome gekomen zijnde , is aldaer tot Paus verkooren , terwijl de Saracijnen Italie met alle ongebondentheydt verwoesten. Hy dan hebbende Albericus Marquis van Toscanen te hulp ontboden , heeft den Oorlogh tegens de Saracijnen aengevangen , en de selve uyt Italie gedreven , en keert na dese overwinninge , al Zegen-pralende na Rome , treckende al den roem op sijn zijde , door welck doen hy zich Albericus tot Vyand gemaect heeft , en een groot geschil tusschen hen beyden ontstaen is. De Paus heeft Albericus ter Stad uyt gedreven ; maer Albericus om zich te wreecken , heeft de Hungaren in Italie geroepen , door dewelcke dat land groote verwoestinge is toegebracht. Maer de Paus Johannes , is in de Oorlogs-beroerte , van het krygsvolck van Guido ; Hartogh van Spoleta , met een oorkussen gesmoort.

18.
Johannes
de xiiij.

Johannes de xiiij. was een Romeyn van geboorte , en heeft het Pausdom onder Otto den Grooten verkregen. Hy was eerst Octavianus genoemd de Soon van Albertus , een seer machtigh Romeyn : Welcke Albertus ter deelen door geschencken , ten deelen door dreygementen , soo veel by de Geestelijcken , en het Volck heeft te wege gebracht , dat sijn Soon van de jonckheyt aen , een booswicht geweest zijnde , tot Paus verkooren wierdt.

Platina.

Wanneer nu Berengarius , met sijn Soon Albertus Italia verdruckte , heb
bei

ben de Romeynen soo uyt hare als der Pausen namen , Gefanten aen Otto gefonden , hembiddende , Italie en de Stad van Rome , van de Tyranny van Berengarius te verlossen. Otto wel kennende de trouwloosheydt van Berengarius , is met een Heyr naer Italie getrocken. Berengarius voorheen het geweld van Otto wel beproeft hebbende , neemt de vlucht en verberghet zich. Otto ziende met de wapenen tegens den Vyand niet te kunnen uyt-rechten , vertreckt na Rome ; de Gefanten eerst den Eed hebbende gedaen , de Paus aen geen en deelen te zullen beschadigen. Dien Eed geswooren hebbende , treckt hy binnen de Stad , alwaer hem de Paus Johannes , met al de Geestelijckheydt in statie ontfanght , salft , den Keyserlijcken Kroon op-set , en hem Augustus noemt. Otto na dese krooninge een wijl noch tot Rome blijvende , heeft den Paus in gemeensaemheydt vermaent , sijn schelms en boos leven , van het welcke hy by allen qualijck berucht was , te verlaten , en de kercke tot een voorbeeld , gelijk betaemde , van een beter leven te verstrecken. Maer als hy nu sach , dat hy by den Paus met goeden raet niet vermoecht , is hy weder van Rome vertrocken , om den vluchtenden Berengarius , nu door sijn troepen beset , te bestrijden. Ondertusschen ter oorfaecke en gelegentheydt van des Keyfers afwesen , is Albertus de Soon van Berengarius , die op het aenkomen van den Keyser , naer Corsica gevlucht was , tot Rome gekomen , en heeft een raetslagh tegens den Keyser , met den Paus aengevangen. De Paus den Keyser vyandigh geworden , om dat hy hem sijn gebreecken verweten had , neemt de sijde van Berengarius aen ; maer twee Cardinalen hebben dese verwantschap den Keyser overgeschreven. Otto dan , het beleggh van Berengarius opbreeckende , begeeft sich met sijn Heyr na Rome : Maer de Paus is met eenige bewuste Roomsche Heeren gevlucht ; maer hebbende te voren verstaen , dat twee Cardinalen sijn handel den Keyser ontdeckt hadden , heeft de selve doen vangen , den eenen de neus , en den anderen de hand , met dewelcke hy den brief geschreven had , doen af-snijden. Dit nieuwe stuck wercks aldus uytgevoert hebbende , is hy na Campania gevlucht , alwaer hy zich in de bosschen onder de wilde dieren onthouden heeft. Otto komt tot Rome , en daeght den vluchtenden Paus tot driemael toe in , hem beveelende veyligh en vry weder te Rome te komen. Maer als de Paus niet weder wilde keeren , heeft Otto , op het versoeck van de Roomsche Geestelijckheydt , een Synode vergadert , en de Bisshoppen van Italie by een ontboden , den welcken hy hun goetvinden over den schelmschen en vluchtenden Paus afgevraegt heeft. De Geestelijckheydt versoeckt datmen hen een anderen Paus wilde geven. Otto beveelt hen , dat sy selve een , die sy tot het Pauslijck-ampt bequaem

erkenden, souden verkiesen, belovende het selve voor goet te sullen keuren: Soo wordt dan Leo een Roomsche burger door hen tot Paus verkooren, als de achtste van die naem. Als nu de Keyser Otto weder na Toscanen verrocken was, hebben de Vrienden en Verwanten van Johannes, Leo weder van den Pauslijcken Stoel afgestooten, en Johannes met groote statie herstelt, terwijl Leo sich na den Keyser begeeft. Maer Otto, om de kerck tot geen scheuringh te brengen, heeft Johannes, hoewel met geweld weder ingevoert, in het Pausdom toegelaten. Doch hy heeft eyndelijck de verdiende straffe van sijn boelheden gedragen; want zijnde met een overspeelster, als een overspeelder betrapt, is hy door den man van de hoere, op het werck doorstoocken.

Nauclerus.

20.
Benedic-
tus de 6.

Benedictus de sesde mede een Romeyn, heeft onder Otto den eersten, het Pausdom aengevangen. Maer hy is van Cinthio, een seer machtigh Roomsche burger gevangen, en in het Casteel van St. Angelo geworpen, en aldaer niet lange daer na gewurght; hoewel Cucentinus seght, dat hy van hunger gestorven is. Maer dewijl niemandt gelesen wordt, sijn dood gewroocken te hebben, is het gelooflijck dat hy na verdiensten gestorven, en omgekomen is.

27.
Johannes
de xv.

Johannes de xv. dese Paus van Pavien van geboorte, heeft onder Otto den tweede het Pausdom bekleet, en heeft niets gedenckwaerdigs uytgevoert. Sijn dood is dusdanig geweest. Bonifacius de 7. had de Pauselijcke Waerdigheyt door quade konsten verkregen, en was daer over van de Romeynen seer gehaet: al wat goede borgers binnen Rome waren, maken een eetgespan tegens hem. Als hy nu wel sagh dat het voor hem niet veyligh was, tot Rome te verblijven, heeft hy uyt het Vaticaen de kostelijckste schatten wech genomen, en is daer mede naer Constantinopolen gevlicht: Aldaer eenige maenden sich opgehouden hebbende, verkoopt hy alles, en alzo een groote menichte gouts en silvers by en gehaelt hebbende, is tot Rome weder gekeert, om dat hy oordeelde, dat met gelt alles te verkrijgen was. Ondertusschen terwijl Bonifacius wech was, wordt dese Johannes, van de Romeynen in sijn plaets tot Paus verkooren; maer Bonifacius weder gekomen, heeft de borgers met sijn gelt foodanigh weten om te koopen, en op sijn sijde te krijgen, dat hy, door hun hulp, Johannes gevangen krijgt, dien hy de oogen uytsteeckt, voorts in het Slot van St. Angelo werpt, en aldaer van hunger sterven doet. Hy selve vaert weder den Pauselijcken Stoel aen; maer is korts daer aen, schierlijck uyt dit leven geruckt. Sijn lichaem

lichaem hebbende een touw aen de beenen gebonden , en op de plaets de Lateranen gesleept , en aldaer van de Roomsche borgers , met spiesen doorregen ; maer eyndelijck hebben hem de Geestelijckheydt noch ter aerden bestelt.

Anton. Naocl.

Johannes de xvj. mede een Romeyn , van een Priester genoemt Leo , geboren en voortgekomen , is onder de Regeringh van Otto den derden , tot Paus verkoren. Dese Johannes gaf de Kerckelijcke goederen aen sijn Vrienden en Verwanten ; om welcke saecke hy in den haet van de Geestelijckheydt geraeckte , en vier maenden langh in de Burgt van St. Angelo gevangen gehouden , en aldaer van honger gestorven is.

22.
Johannes
de xvj.

Plat. Anton.

Johannes de xvij. een Grieck van geboorte , heeft onder de Heersching van Otto den derden , den Pauselijcken Stoel bezeten ; de staet van sijn regering en dood is aldus. Otto de derde is in het negende Jaer van het Pausdom van Johannes de 16. in Italie gekomen. Terwijl Otto in Italie met Oorlogen besich is , komt de Paus Johannes als geseght is , tot Rome in de gevangenis te sterven. Otto beveelt dat men sijn Neef Bruno , in des selfs plaets sou verkiesen , die na der hand Gregorius de V. genoemt is geworden ; verhoopende door dien middel de Vrede te sullen kunnen bewercken , die door de verkiesingh van nieuwe Pausen altoos ontroert wordt. De Geestelijckheydt en het Volck , ontfag voor den Keyser dragende , hebben Bruno tot een Paus verkoosen , van de welke Otto , en den zegen en de Kroon ontfangen heeft. Als nu Otto weder naer Duytsland vertrocken was , heeft het Roomsche volck , begeerig na nieuwigheden , Crescentius tot het Borgemeesterlijck gesagh gebracht , en de Roomsche saecken sijn trouwen beleydt aenbevolen. Dese Crescentius en het volck van Rome , qualijck nemende dat Gregorius een Duytscher van af-komst , door gesagh van den Keyser , tot Paus verkooren was , hebben hem van den Stoel gestooten , en de Geestelijcke met het Volck , hebben Johannes de 18. daer wy hier van handelen , toen Bisschop van Piacenza zijnde , tot Paus verkoren , zijnde een geleert en geldigh man. Gregorius begeeft sich dan naer den Keyser , en klaeght over de verongelijkingh die hem geschiet is. De Keyser het selfde seer qualijck nemende , is met een Heyr in Italie gekomen : Crescentius verstaende des Keyfers wederkomst , heeft de Stad Rome versterckt , de mueren , de Burgt van St. Angelo , en wat weer konde bieden , weerbaer.

23.
Johannes
de xvij.

gemaect. Ondertusschen komt de Keyser met sijn Oorloghs macht aen, belegert Rome en tast de Stad dapperlijck aen. De Romeynen meer oproer als een rechtschapen Oorlogh gewoon, versoecken vergiffenis by den Keyser, en openen de poorten voor het Duytsche krijghs-volck. Crescentius met den Paus Johannes buyten raed zijnde, begeeft zich naer de Burgt van St. Angelo. Dese Sterckte niet wel konnende vermeestert worden, is door eenige Roomsche verraders hoop van vergiffenis gegeven. Sy dan de Paus Johannes en Crescentius komen uyt de Burght, om naer den Keyser te gaen, maer worden onder wegen opgevat. De Paus Johannes, na dat hem eerst de oogen uytgesteecken, wordt gedood, en Crescentius op een slecht last-beest geset, met het aengesicht naer den staert toe, en alzo zijnde hem oock neus en ooren afgesneden, door Rome gevoert. Daer na worden hem nu die, dan dese leden af-gesneden, en ten laetsten als eenige seggen, doorsteecken; maer naer andere, voor de mueren van de Stad opgehangen. Maer Gregorius de V. wort in sijn ouden staet herstelt.

Barnus.

24.
Sylvester
de 2.

Sylvester was een Fransman van geboorte, en een Monnick van belijdenis, eerst Gilbert genoemd. Hy tot de Tover-konst en Duyvelsche bedriegeryen genegen, had sich dien Vyand t'eenmael overgegeven. Hy sijn klooster verlatende, heeft sich naer Spangie begeven, en is tot Sivilie by een Sarasijns Wijfelingh, in de Tover-konst ervaren, gekomen; onder den welcken hy niet alleen in kennisse, maer oock in staet-sucht seer aen nam: geduerighlijck bedenckende, op wat wijze hy tot staet en mogentheydt mocht geraecken, tot het welcke hem de Tover-konst het nootzakelijckste scheen te zijn. Hy had by den Toveraer sijn leer-meester een boeck gesien, daer die konst (indiense soo te noemen zy) in verhandelt wiert, en trachte altijdt het selve machtigh te worden; maer dewijl sijn meester het selfde te nauw bewaerde, heeft hy des selfs dochter bewogen, met dewelcke hy al nauwe gemeenschap genaect had, dat sy haer Vaders boeck heymelijck socht te krijgen, en hem te lezen gaf. Hy het selfde nu in sijn gewelt hebbende, socht heymelijck wech te geraecken; maer vresende dat hy, ter oorfaeck van sijn dievery, in gevaer van sijn leven mocht geraecken, heeft sich met eede aen den Duyvel vast verbonden, op voorwaerde, dat hy door des selfs bystandt veyligh met sijn boeck, in Vranckrijk sou geraecken, en al vorders ongemeene eertrappen verkrijgen. Hy komt dan in Vranckrijk, en heeft aldaer met eenige anderen een school opgerecht, alwaer hy de vrye konsten, met verwondering van sijn toehoorders,

ge-

geleert heeft. Waer door hy oock veele leerlingen , in de geleyde konst verkregen heeft , als namentlijk den Abt Constantinus , van St. Maximinus by Orleans , Lotharius den Eerst-bisschop van Seius , Adelbold Bisschop van Wirtzenburgh , Otto den Soon van den Keyser , Robbert den Koninck van Vrankrijck , en eenige Roomsche Priesters , met verscheyden anderen. Door hulp en mildadigheyt van dese , is hy Eerst-bisschop van Reims geworden , en heeft daer na door sijn Duyvelsche konsten , het Eerstbisdum van Ravenna verkregen , tot dat hy eyndelijck , geholpen door sijn meester den Duyvel , tot de Waerdigheyt van Roomsche Paus gekomen is , en de naem van Sylvester de tweede aengenomen heeft. Want Sergius is de eerste geweest , die sijn naem van *Oreporco* , vaerckens-muyt , die hem te leelijck luyde , in den naem van Sergius verandert heeft ; naer den welcken eerst Johannes den xij , en vervolgens al de Pausen naer hem , een anderen naem hebben aengenomen. In het jaer van sijn komst tot den Stoel , is'er als Massæus getuyght , een ongemeene sware aertbevingh geweest , op den 14. dagh van December. Hy verborgh sijn Tover-konsten seer nauw in sijn Pausdom , als mede het verstandt , het welcke hy met sijn meester den Duyvel had ; bewarende evenwel een koperen hoofd , in een verborghen plaets , van het welcke hy , wanneer hy yets begeerde , door middel van den Duyvel , sijn antwoord ontfingh.

Hy sich nu in sijn Pauselijcken staet seer behagende , vraeghde op een tijd sijn mede-macker den Duyvel , hoe langh hy den Stoel besitten sou ? en den Duyvel gaf hem tot antwoord , dat hy niet sou sterven , voor en al eer hy in Jerusaleem Misse sou hebben gedaen. Hy aldus van een langh leven , de hoop verkregen hebbende , alzoohy wel meende sich te sullen wachten van tot Jerusaleem Misse te gaen doen , verstaende daer by de stadt in Palestina , hield sich nu seecker en geruust. Het was nu de wijse tot Rome , dat de Paus , op seeckeren dagh in de Vasten tot Rome , in de kerk van het heyligh Kruys , tot Jerusaleem by-genaemt , Misse moest doen. Sylvester dan , sonder op des Duyvels bedrogh acht te slaen , doet aldaer naer gewoonte de Misse , en wordt schierlijck door een geweldige koorts aengetaft , en vernam wel haest , uyt een Duyvels gerucht dat hy hoorde , (seght Petrus Præmorstratensis) dat hem de dood aenstaende was , en dat hy sijn meester eeckenschap sou hebben te doen. Hy dan te bedde leggende , bejammert openbaerlijck sijn goddeloose duyvelaryen , en versoeckt in het midden van de angsten van sijn dood , (seght Benno) datmen hem de handen en de tonge afen uyt-snijden wilde , (sommige voegen oock de mannelijcke deelen daer by) met dewelcke hy den Duyvel geoffert , en Godt gelastert had , en

is alzoo op een verschrickelijcke wijze gestorven, in het Jaer 1003. Evenwel heeft dese sijn schrickelijcke dood, sijn leerlingen van hun begonnen leerlingschap niet afgetrocken, als wy terstondt fullen hooren. Maer wy moeten hier niet voor by gaen, het geen van Barus en andere hier by word gevoeght. Dat is, dat hy verfocht hadde, datmen sijn verscheurt en geflentert lichaem, in stucken en brocken, op een wagen met twee paerden souden leggen, en waer deselve dat voerden, datmen het aldaer begraven sou. De paerden hebben het selfde naer St. Jan de Lateranen gebracht, sonder van yemandt geleydt te zijn, ten ware door hem, die hem in sijn leven had geleydt, alwaer het begraven is geworden. Men wil dat door het rammelen der beenderen, en het uyt-werpen van sweet, zedert dien tijd, aen dit graf een teecken sou gegeven zijn geworden, dat'er een Paus sterven soude. Men vint in de Geschichten dat omtrent dees tijd, de naem van Cardinalen eerst gebruyckt sou zijn geweest, gelijk oock waerschijnlijk is, dat de selve ordere, als-toen eerst bestelt zy geworden, hoewel andere, en wy uyt hen, die vroeger gebruycken.

Plat. Naocl. Anton.

35.
Johannes
de xix.

Onder de navolgers van desen Sylvester in sijn Duyvelsche konsten, (die alle van onse stoffe niet zijn, onder de welcke Gregorius de VII. anders Hildebrant genaemt, geen van de minste is geweest, van dewelcke soo veel boosheden verhaelt worden, dat het een schrick is om te horen) was oock Paus Johannes den XIX. en sijn op-volger de twintighste; een anderen Johannes de VII. gaen wy voor by, die eerder Johanna behoorde genaemt te worden, om dat de selve een Vrouw, en van Mentz van geboorte, door een Cardinael beswangert was; die oock openbaerlijck op de straet van een kint verloft, en in het baren gestorven is. Dese Johannes dan was een Italiaen, en is door den selven hulper, een opvolger van Sylvester de tweede geworden: Want daer was een strijd seght Benno, tusschen de leerlingen van Sylvester, in de Tover-konst, wie de eerste sou zijn tot het Pausdom te geraecken. Dese Johannes seght Barnus, heeft niets gedaen, geduerende den korten tijd van sijn Pausdom, het gene den Pauselijcken Stoel onwaerdigh was, doch alle na de wille van den meester den welcken hy diende; hy heeft door aenraden van de Geestelijckheydt, het Roomsche volck van de verkiesingh der Pausen berooft, met by-voeging van dese reden: *Het volck moet gekeert, en niet gevolgt worden.* Hy heeft Alderzielendagh, door den Abt van Cluny bedacht en ingestelt, aengenomen en bevesticht; en ingestelt dat deselve, naer Alderheyligen dagh van alle ker-

ken

ken fou gevyert worden. Dese Abt Odilo genoemt , had dese gedachten uyt eenige omstandigheden van den Bergh Æthna , dewijl hy een Siciliaen was , en sich inbeelde , dat aldaer nootfaeckelijck het Vagevyer moest zijn , gelijk oock behalven het gewoone gemor , door het in trecken van de Zee , een gedruys als een gesucht gehoort wordt. Selfs seyde deselve Odilo , dat hy klaerlijck de stemme der Duyvelen , en het jammeren der zielen gehoort had. Dese Paus dan stelt desen Vyer-dagh tot verlichting van dese gepijnigde zielen in. Johannes heeft geseten vijf maenden naer Sylvester , en is (als geschreven wort) van de sijne met venijn omgebracht. Gelijk oock van Johannes de xx. sijn opvolger , en in de Tover-konst , en in het Pausdom geschreven wordt.

Clemens was een Duytscher van geboorte , en Bisschop van Bambergen , Sindiger voorheen genoemt. Hy wierdt in een Synode of kerckelijcke Vergaderingh tot Rome , door bevel van den Keyser Henricus de derde , daer noch drie andere Pausen in het leven waren , tot den Stoel verkooren. Dese heeft oock den Keyser gekroont , en de Romeynen gedwongen met eede afstant van hun recht , datse tot verkiesingh der Pausen hadden , te doen , op dat daer door alle scheuringen en onlusten , die gewoon waren uyt soolanige verkiesingen te ontstaen , mocht wech genomen worden. Maer als nu de Keyser weder na Duytsland vertroocken was , hebben de Romeynen unnen eed , ongedachtigh desen Paus , als zijnde buyten hun toestemminge gekoosen , in het jaer des Heeren 1048. door venijn om het leven gebracht , hebbende alleen negen maenden den Stoel beseten.

Dese een Priester van Bolonia , Cardinael van Santa Croce in Jerusaleim geworden , is door den Keyser Conradus tot Paus verkooren. De Romeynen hadden onder Innocentius de tweede , Borgemeesters en Raden verkooren , dewelcke de stad Rome souden regeeren , niet willende langer de Heerschappy der Pausen verdragen , dewelcke sy nu soo lange met soo eel ongemacken verdragen hadden , en dat van de tijden van den Paus Leo f , den welcken de Keyser Carolus Magnus , eerst de Heerschappy over de Romeynen gegeven had. Maer dewijl dese verkiesingh van nieuwe Overgheden , door het tegenstreven der Pausen , slecht gevolg had , wort'er aer de oude wijze een Patricius , Jordanus genoemt , verkooren. Dese yfchte de Eer-teecken van de Stad , soo buyten als binnen de mueren te oeren , seggende deselve uyt kracht van sijn Ampt , hem te behooren ; welck recht de Pausen (met af-stellingh der Patricien) door Carolus Magnus hadden aengenomen , bevelende vorders , dat de Paus , volgens het voorbeeld an sijn voorfaten , van de eerstelingen , Tiende en Offeren souden leven.

Lucius op dese wijze van de Romeynen gequelt zijnde , schrijft ootmoedige brieven aen den Keyser Conradus , en versoect hem in Italie te komen : maer Conradus de handen vol hebbende , konde sulcks niet doen , noch Lucius te hulp komen. Dese evenwel liet niet af , sijn best te doen , om dese nieuwe Overigheyt af te helpen. Hier toe nam hy de gelegentheyten waer , dat de Roomsche Regeerders in het Capitolium by een vergadert waren , om over hunne saecken zich te beraetslagen , wanneer hy hen meende te overvallen , en of te vernielen of te verjagen. Terwijl hy daer mede besich was , wordt het gerucht van des Paus geweld-plegingh , onder het volck verspreyt , het welcke daer over te samen loopt , de wapenen aenneemt , en den Paus , soo als hy by het Capitolium doende is , soodanig met steenen werpt , dat hy korts daer aen daer van gestorven is.

Nauel. Anton. Johannes de Colum.

28.
Hadrianus de 4.

Hadrianus de IV. van geboorte een Engelsman , had voor sijn Pausdom den naem van Nicolas Breeck-speer gevoert , zijnde de Soon van eenen Robert , een Monnick en Priester van St. Albone. Hy wierdt van een Regulier Canonnick , Bisschop , Cardinael , en Roomsche Paus gemaeckt. Hy was van Eugenius de derde na Noorwegen gesonden , om dat Volck , dat van Duyvelaryen te samen hingh , het Roomsche Geloof te leeren. Hy van daer weder komende , en door het aendringen van de Geestelijckheyt tot Paus verkooren zijnde , wilde hy in Lateranen niet gaen , om aldaer ingewyt te worden , voor dat sy hem toestonden , dat Arnoldus Bisschop van Brixia , die hy een ketter noemde , uyt de Stad verdreven wierdt. Des had de Romeynen geraden , datse hun verlooren vryheydt , om de Overigheyt te verkiesen , weder souden soecken te verkrijgen. Maer als he volck hier in den Paus met alle geweld tegen was , zijnder groote beroerten over ontstaen. De Paus zich weder tot de wapenen keerende , met de welcke sy gewoon waren de hoogste heerschappy te temmen , heeft de Romeynen met den blixem van sijn Ban geslagen , tot dat sy Arnoldus verdreven , en de Borgemeesters , tot het afstaen van hun Ampt gedwongen souden hebben , latende hun een vrye macht , om de Stad te regeeren. Ondertusschen quam de Keyser Fredricus met sijn Oorloghs-macht in Italie om de wederspannige te dempen , nemende sijn wegh recht op Rome. De welcken de Paus , met de Geestelijckheyt tot by Sutri te gemoet getoge is , verhoopende als nu de gelegentheyten gekregen te hebben , om zich over sijn Vyanden te wrecken. De Keyser hem ziende aenkomen , stijgt va
si

zijn paert af, en gaet den Paus te voet tegen, en heeft, soo als die wilde af-klimmen, aen de slinker zijde den steegh-beugel vast gehouden. Het welcke de Paus, als een hovaerdigh mensch, tot verachtinge genomen heeft; dewijl hy die aen de rechter zijde had behooren vast te houden, gelijk hy sulcks trotselijck genoegh bevolen had; maer de Keyser antwoorde daer al lacchende op, dat hy steegh-beugels te houden sijn leven noyt geleert had: en gy zijt de eerste, Vader seyde hy, die ick oyt van mijn leven dien dienst bewesen hebbe. En om dat door dese redenen den Keyser eenighsints vergramt wierdt, vervolgde die te seggen, dat hy wel eens wilde weten, of dese plicht-bewijsinge, uyt schult of uyt goetwilligheydt voort quam; uyt schult konde die niet voortkomen, en quamse voort uyt goetwilligheydt, wie sou een naerstigh en gewilligh man, van onachtsaemheydt kunnen beschuldigen, en niet uyt schult, soo was'er niet aen gelegen, aen wat zijde yemant sijn eerbieding quam plegen. Sy op dese wijze malkanderen wat spits bejegenende, scheyden met eenige gramschap van malkanderen. Maer de Keyser wijs en voorsichtigh, ontveynsede alles, dat hy van desen hovaerdigen Prelaet had moeten lijden, heeft des anderendaeghs den Paus weder by zich in sijn leger ontboden, gelijk de selve oock gekomen is; wanneer hem de Keyser weder tegengingh, en nu, uyt de voorige bestraffinge, wijser geworden, wel soo voorsichtigh was, als hem den steegh-reep, aen de rechter zijde vast te houden. Als hy den Paus binnen geleyd had, en by hem geseten was, heeft hem de selve met dese woorden aengesproocken: De Vorsten van oude tijden seyde hy, die quamen om de kroone te versoecken, plegen door eenige uytsteeckende weldaet, de gunst van de Roomsche kerck te verdienen, op dat sy, gelijk als door dese plicht, de zegeninge en krooninge voorkomende, de selve vooral de werelt toonden verschuldicht aen hun weldaden te zijn. Alzoo hebben Carolus als hy de Longobarden temde, Otto als hy de Berangariers, Lotharius als hy de Normannen t'onder bracht, de kroon van het Keyser-rijck verdient. Uwe Doorluchtigheydt herstelle dan Apulia, een besittingh van den Roomschen Stoel, dat nu van de Normannen ingenomen is, aen ons en de kerck; en als dan sullen wy lichtelijck, het geen onse plicht is, mede uytvoeren. Als dan de Vorsten sagen, dat de Paus van meningh was, den Keyser Fredrick niet te kroonen, voor en al eer hy Apulia, van Willem Koninck van Sicilie ingenomen; met sijn wapenen en onkosten, herstelde; beloven sy dat het selve met een nieuw Heyr, uyt Duytschen vergadert, geschieden soude, indien hy den Keyser wilde kroonen. Soo wordt dan de selve des anderendaeghs gekroont. Als nu al de heylige diensten naer de wijze waren

volvoert, en een op-roer onder de Roomsche borgers, die den Keyfer wilde buyten houden, in dewelcke meer als duysent borgers sneuvelden, gestilt, heeft de Keyfer sijn tocht naer Duytsland genomen.

Naer het vertreck van den Keyfer, de Paus van des selfs hulp en bystandt berooft zijnde, heeft in sijn gedachten geduerichlijck overleyt, hoe hy Wilhelm uyt Apulia sou kunnen krijgen. Hy sloegh hem met den blixem van sijnen Ban, als hy hem weygerde Apulia in te ruymen, het welcke hy, uyt kracht van erf-recht van sijn Vader besat: ontslaet de ingezetenen van hunnen eed, en geeft hen verlos, om te mogen afvallen. Maer als hy sach, dat al dese dingen seer weynigh te wege konde brengen, heeft hy de Grieksche Keyser Emanuel (niet tegenstaende de Grieksche kercke al lange van de Roomsche afgevallen was) te hulp geroepen; te meerder, om dat hy wel wist dat deselve Emanuel een dodelijcken haet op Willems Vader altoos gevoert had. Maer dese sulcx vresende, heeft door sijn Gefanten den Paus tot Vrede aengesocht, en belooft den Paus alles weder te sullen herstellen. Maer de Cardinalen hebben den Paus bewogen de Vrede niet aen te nemen, dewijl dese goede Vaders meenden, meer voordeels met den Oorlogh als met de Vrede te sullen doen. De Paus dan seght Wilhelm den Oorlogh aen; maer Wilhelmus alle vertoevinge schadelijck te zijn achtende, vergadert sijn Heyr uyt geheel Sicilia, en begeeft zich met een Vloot naer Apulia, daer hy voor eerst Emanuel in de vlucht slaet, en de Stad Benevento, alwaer toen de Paus met sijn Cardinalen was, belegert en soo aentast, dat sy, wanhopende aen hun leven, Vrede versochten. Dewelcke hen Wilhelmus heeft toegestaen, wordende by den Paus weder in gunst ontfangen, en van den selven Koninck van beyde de Sicilien verklaert; hebbende hem voor af den eed gedaen, dat hy de eygdommen van de Roomsche Staet, op geenderhande wijze beschadigen soude. De Paus dan keert met de grootste schande ter werelt, weder naer Rome, alwaer hy buyten sijn verwachtingh, de Stad in een borgerlijcke beroerte gevonden heeft, dewijl de Borgemeesters deselve weder in hun oude vryheyt sochten te herstellen; hy socht hier met den blixem van sijn Ban weer wonder te doen; maer siende met de selve weynigh uyt te rechten, vertreckt na Rimins.

Ondertusschen de Keyfer in Duytsland zijnde, en overleggende, dat de Pausen eerst het recht van verheerwaerdingh der Prelaten, den Keyseren benomen hadden, voorts door hun Gefanten alle volckeren uytgerooft, er het saet van afval, door het geheele Rijck gestroyt hadden, heeft alle de Bisschoppen van Duytsland den eed van getrouwicheyt afgevordert, en bevoelen datmen de Gefanten van den Paus, soose van den Keyfer niet geroepen

roepen waren , uyt Duytsland sou houden. Hy heeft de sijne oock verboden , aen de Roomsche Stoel sich te beroepen , en in sijne brieven sijnen naem , boven die van den Paus gestelt. Door al het welcke hy , desen hovaerdigen Paus soodanigh bewogen en ontstelt heeft , dat de selve een scherpen brief , daer over aen den Keyser geschreven heeft , in de welcke hy swaerlijck sijn beklagh daer over heeft gedaen ; die wy goet-gevonden hebben , hier by te voegen.

7. Brief van den Paus aen den Keyser.

HAdrianus Bisschop , knecht der knechten , wenscht den Keyser Fredricus heyl , en sijn Apostolischen zegen.

De Goddelijcke wet , gelijckze die gene die Vader en Moeder eeren , een lang leven belooft , alsoo drijght oock al , soo de selve het vonnis des doots. Wy worden door het Woort der Waerheyt geleert , dat yeder die sich verheft , vernedert sal worden. Derhalven geliefde Soone in den Heere , sijn wy , omtrent uwe wijsheyt niet weynig verwondert , dat gy den heyligen Petrus , en de heilige Roomsche kercke , de eerbiedigheyt , die gy schuldigh zijt , niet schijnt te bewijzen : want in de brieven die ghy aen ons geschreven hebt , stelt gy uwen naem voor den onsen , door het welcke gy de blaem van laetdunckentheydt , om geen opgeblasentheydt te seggen , op u haelt. Wat sal ick seggen , van de trouwe die gy St. Petrus en ons belooft en gesworen hebt , en hoe gy die naer komt ? als gy van dese die Goden , en alle kinderen der alderhooghsten zijn , (verstaet de Bisschoppen) vereerwaerding en homagie eyscht , getrouwigheyt afvordert , en hun gewyde en geheyligde handen in de uwe sluyt , zijt gy openlijck ons contrarie en strijdiggh geworden. Gy hebt onse Cardinalen a Catera of Gesanten , niet alleen de kercke , maer oock de Steden van uw Rijck geslooten. Wat sal ick seggen ? Bekeert u dan , bekeert uw wyraden u ten besten ; op dat dewyl gy van ons de inwynghe en kroone verdient , gy aenvaert het gene u niet toegestaen is ; gy niet komt te verliesen het gene u toegestaen is , wy vresen voor u Edeldom. Vaert wel. Op desen brief van den Paus , heeft den Keyser aldus geantwoort.

8. Antwoort van den Keyser Fredricus.

Fredricus door Gods genade Roomsch Keyser , altoos vermeerder des Rijcx , sickenkt Hadrianus Paus van de Roomsche kerck , en alle die het geen Jesus begonnen te doen en te leeren , aenhangen , sijnen groet.

De Wet der gerechtighedyt geeft een yeder weder dat het sijne is. Want wy ont-

trecken onse Voor-ouders niet, dewelcke wy in dit Rijk verschuldigde eere geven; van de welcke (namentlyck onse Voor-ouderen) wy de waerdigheyt van het Rijk en de kroone ontfangen hebben, wordt oock wel erkent, dat ten tyden van Constantinus, Sylvester yets Konincklycks gehad heeft; maer door toestandt van sijn Godsaligheyt, is de vryheyt aen de kercke gegeven, de Vrede herstelt, en wat Konincklycks uw Pausdom gekent wordt te hebben, door milihedyt der Princen gegeven. Derhalven, wanneer wy aen een Roomsche Paus schryven, soo stellen wy met recht onsen naem voor, en staen den selven mede, naer den regel van gerechticheyt sulcks toe, wannec die aen ons schryft. Onder soeck die Jaer-boecken, en of gy het gelezene versuymt en naergelaten hebt, staet aldaer te vinden. Waerom soudē wy van dese, die Goden zyn by aenmerckinge, en onse Konincklycke dingen hebben, geen vereerwaerdinge, en Konincklycken eed niet eyschen? dewyl die onderwyser van ons en u, van een menschelijcke Koninck niets ontfangende; maer alle goederen aen alle bestedende, nochtans voor hem en voor Petrus, den Keyser schattinge betaelt heeft, en ons alsoo een voorbeeld gegeven, dat oock gy, het selfde sulc hebben te doen. Want hy leert alsoo, seggende: Leert van my dat ick sachtmoedigh ben, en ootmoedigh van herten. Of laetse ons onse Konincklycke dingen of giften wederom geven, of soose deselve sich nut en dienstigh achten, datse dan Gode betalen, wat Godes is, en den Keyser, dat des Keyser is. Waerlyck voor uw Cardinalen zyn de kercken geslooten, en staen onse Steden niet open, om dat wy sien dat sy geen Predickers, maer rovers zyn: geen bekrachtigers van Vrede, maer gelt dieven, geen herstellers van de werelt, maer onversadelycke goutschrobbers: Maer als wy hen sullen sien, soodanig als hen de kerck vereyscht, brengende den vrede toe, verlichtende en verlysterende het Vaderland, helpende de saecken der nederigen en geringe in billickheyt sullen wy niet uystellen hen met nootwendigh onderhoudt, en middelen te voorsien. Maer gy behaelt geen kleyne blaem, omtrent de nedrigheyt, die de bewaerster de deughts is, en uw sachtmoedigheyt, als gy soodanige geschillen, die niet veel to de Godsdiensst doen, de wereltycke menschen voorstelt. Dat dan u Vaderscha besorge, dat hy, terwyl hy soodanige dingen voortbrenght, die wy onbetamelij achten, geen steen des aenstoots leght, voor die gene, die als naer een langh ver wachten regen, naer uw mont hunne ooren op-spalcken. Want wy konnen niet n laten te antwoorden, op het gene wy gehoort hebben, dewyl wy sien, dat het hu vaerdige en verfoeyelycke beest, tot aen den Stoel van den heiligen Petrus voortg kroopen is; altoos de vrede van de kercke, van onser sijde wel betrachtend Vaert wel.

Uyt dese brieven, kanmen sien waerde Lezer, hoe groot een blinthey in desen Paus zy geweest. Hier en boven heeft hy door sijn Gefanten verfalligen van hem, door geheel Italie en andere Landschappen te wege gebracht

bracht ; en op datse te gereeder gelegentheydt van opstandt souden hebben , heeft hy den Keyser , met seeckere plechtigheden opentlijck in den Ban gedaen , en heeft bedecktelijck te wege gebracht , dat de t'samensweeringe tegens den Keyser aengevangen , oock met eede bevesticht wierdt , dat niemandt , sonder toestaen van al de anderen , tot Vrede met den Keyser sou verstaen. Van gelijcken , indien het gebeurde dat de Paus quam te sterven , sy geen anderen Paus souden verkiesen , als uyt het getal der eetverwante Cardinalen. Ja het is wel soo verre gekomen , dat de Italianen een maect-sot hebben uytgemaect , die hem in het midden van een deel gecke Parthen sou hebben omgebracht , ten ware de Keyser sich door een veynster in het water geworpen had. Maer dese schalck-nar hier op gevat , is door het selve veynster uytgeworpen , en brack den neck , gelijk Barnus verhaelt. Daer na hebben sy een vergifter , een Arabier opgemaect , die toom , spooren , fadel , ringen , en diergelijcke dingen vergiftighde , om den Keyser selfs door het aenraecken , daer van om het leven te brengen ; maer dese oock ontdeekt , heeft sijn boos voornemen met de dood moeten boeten ; zijnde aen een galgh opgehangen. Maer niet langh daer na , terwijl hy met de sijne gaet wandelen , by Anagna , is hem , in het Jaer onses Heeren 1159. en in het vijfde van sijn Regeeringh , een vliegh in de keel gevlogen , dewelcke door geen konst of middel konde uytgekregen worden , soo dat hy ellendighlijck daer aen gestickt is. Aldus is dese woelende Paus aen sijn eynde geraeckt , hebbende onder veel snootheden , dat gedaen , dat hy de Stad Rome seer met huysen en wallen verciert , en de Heerschappy van Yerland Hendrick den tweeden , Koninck van Engelandt bygevoegt heeft.

Gregorius de achtste , was van geboorte uyt Apulia , zijnde sijn Vaderlijke Stad Beneventa ; hy is door gemeene toestemminge van de Cardinalen Paus geworden , zijnde de Paus Urbanus de derde , sijn voorfaet , van droefheyd genoegsaem gestorven. Indien tijd hadden de Pausen omtrent het weder veroveren van Jerusalem , een seergroote bekommernis ; doch niet soo seer tot voordeel van de gemeene Christenheydt , alstot hun eygen , om alsoo de Christen Vorsten machteloos te maecten , en hen des te beter om den vinger te winden. Echter de loosheydt der Pausen wist hen op de been te helpen , en na die verre gewesten te doen henen trecken , en dat tot verderf van soo veel duysent Christenen , en de macht van 't Christen-rijck , op dat sy des te bequamer te huys hun personagie souden speelen. En dese Gregorius de achtste is de voornaemste belhanel geweest : want soo haest had hy het Pausdom niet aengenomen , of hy sendt brieven aen al de Christen Vorsten , hen vermanende (daer een Monnick of Heremijt , uyt dat Land gekomen,

29.
Gregorius de 8.

komen , onder speelde) dat sy met gelijcke en versamelde machten , te water en te lande een Heyr te Velde brengen , en naer Jerusalem , en het heylige landt optrecken , en die heylige plaetsen , den ongelooovigen ontruicken , en de kercken van Christus weder in handen stellen wilden , met verlossing van soo veel geloovigen , uyt de Tyranny en slaverny der Saracijnen. Maer op den wegh , terwijl hy de Pisanen en Genoucken mede tot desen tocht sou gaen bewegen , is hy tot Pisa door veigift , gelijk Mathæus Parisius schrijft , gestorven , hebbende noch geen twee maenden den Stoel beseten.

30.
Johannes
de xxij.

Johannes de xxij. was een Portugees van Lissabon van geboorte , van professi en beroep een Medicijn of Genees-meester , Peter van Portugael voorheen genoemt , is van Cardinael en Bisschop van Tusculum , tot Paus verkooren. Dese hoewel hy voor een seer geleert man gehouden wierdt , heeft evenwel door onkunde omtrent sijn saecken , en ongelijckheydt van zeden , (soo seght Platino) het Pausdom meer schade en achterdeel , als eer en voordeel toegebracht. Want hy heeft veel sotte en dwase dingen gedaen , zijnde in dit alleen noch te prijsen , dat hy de leersuchtige Jongelingen en arme Studenten , door kerckelijcke weldaden en met gelt , seer geholpen heeft. De Venetianen quelden die van Ancona , toen ter tijd seer , om dat sy in Dalmatia hun handel dreven , sonder eenigen tol aen de Heerschappy te betalen ; de Paus , hoewel sy cijnfsbaer onder de kerck stonden , heeft hen oock geensints , gelijk anders wel billijck was , bygestaen. De Anconisen dan aldus van des Paus hulp ontbloomt , keeren sich tot hun eygen krachten , en hebben de Venetianen , die als toen hun Stad belegert hielden , met een swaren uytval aengetast en opgeslagen. De Paus andere poppen in het hoof hebbende , heeft door raet van Johannes Caietanus , die by hem als toen doen en laten was , soo aen den Keyser tot Constantinopolen , als aen al d Westersche Koningen geschreven , en hen vermaent , dat sy onder malkanderen vrede maecten , en hun wapenen gelijckerhand tegen de Saracijnen en vyanden van Christus en sijn kerck , wilden wenden : het welcke indie de Keyser , toen Michael Patologus niet wilde doen , en de beloofde verenigingh nakomen , soude de Paus het Keyser-rijck aen Carolus Koninc van Sicilie geven. De selve Paus beloofde zich zelve , uyt de sterren en langh leven , het gene hy niet liet , een yeder te kennen te geven , soo openhartigh en vry was hy met alleman. Maer ziet , terwijl hy dese sotterny een yeder in het oor blaest , is'er een nieuwe kamer (die Valerius een speel-kamer en Stella de kostelijcke kamer noemt) dewelcke hy in het palays tot Viterbenieuw gebouwt had , tot sijn vermaeck , schierlijck ingevallen , en de Paus onder de vervallene stucken alleenig gevonden zijnde , is op den sevendag

dagh naer dit ongeval, en in de achtste maent van sijn Pausdom; gestorven, en in de Groote kerck aldaer (Larvato Funere) begraven.

Cælestinus de V. een geboortelingh van Efernia, by Sulmo, het Vaderlandt van Ovidius, een Anachoret of Heremijt, en Petrus Moronæus ³¹⁷ Cælestinus de V. voorheen geweest en genoemt zijnde, is na een tweejarige staetsuchtige kibbelary der Cardinalen, door gunst van Carel de tweede, Coninck van Napels, en den Latijnschen Cardinael; tot het Pausdom gekomen. Hy na sijn verkiesinge naer Aquilera vertreckende, heeft aldaer al de Cardinalen by zich ontboden, en noch twaelf andere tot hun getal verkooren, onder de welke twee Heremijten waren. Ptolemeus van Luca verhaelt, dat'er by sijn krooninge, twee hondert duysent menschen soudèn geweest zijn. Maer dese Paus heeft, in de eerste Consistorie of Vergaderingh (seght Massæus) dewijl hy alles op het nauwste wou bedisselen en hervormen, sulck een misnoegen onder de Geestelijcke Heeren, en Cardinalen verweckt, datse hem als een sot begosten uyt te lachen: maer een van dese gasten, die den naem van Benedictus droegh, stelde yemandt omtrent de kamer van den Paus, die door een gemaecte pijp, eenige nachten achter een, hem wist in het oor te blasen, als ware hy een Engel geweest: *Cælestine, Cælestine, staet af, staet af, het werck is boven uwe krachten.* Over dagh ontbraeckender oock geen die hem rieden, om de wille van sijn zaligheydt en behoudenis, sijn Ampt afte leggen. Keyser Carel dese saeck verstaende, heeft den Paus by zich ontboden, en soo veel als hy kónde gebeden, de Waerdigheydt die hem van den Hemel gegeven was, niet te verwerpen; waer op de andere geantwoort heeft: Ick sal doen dat Godt believen sal.

Wanneer hy weder van Napels gekeert was, en geen rust konde hebben, heeft hy sich van dit lastige Pausdom ontslagen, op St. Lucie avond, en wilde sich weder na sijn Eremitagie begeven. Dus verre *Massæus*.

Maer voorheen, heeft hy met toestandt van allen; een bestellingh en wet gemaect, dat het een Paus geoorloft ware, sich selven van sijn Waerdigheydt te ontslaen, welke bestellingh sijn nasaet Bonifacius de achtste, een loos mensch, daer na bevesticht heeft. Maer dese sijne opvolger, (zijnde deselve die hem de ooren by nacht soo volgeblasen had) vresende dat het volck hem versmaden, en Cælestinus volgen en aenhangen mocht, heeft den goeden en vromen man, in een nauwe gevangenis geslooten, tot aen sijn dood toe, zijnde aldaer ellendighlijck gestorven, in het jaer 1295. een jaer en vijf maenden, naer dat hy het Pausdom aengevangen had. Van desen Paus is de Ordere der Cælestijner Monnicken voortgekomen.

Bonifacius de achtste, was een Italiaen uyt Campania, voorheen Bene- ³²¹ Bonifacius de 8.

dictus Caietanus genoemt, en nauwen raet van Cælestinus voornoemt, die door sulck een snoode bedrieghlijckheydt, den goeden man uyt, en zich selven door andere Italiaensche lootheden, in den Pauselijcken Stoel heeft weten in te dringen. Hy was van sulck een groote opgeblasentheydt ingenomen, dat hy niemant achte als sich selven. Daer na heeft hy sich oock tot Tyranny en woeden gekeert, soo datmen hem eer den naem van de achtsten Nero, als den soo veelden Bonifacius; of weldoender had behooren te geven. Hy had als Platina verhaelt, eenige Cardinalen by zich ontboden; maer dese door sijn trouwloosheydt, en woedende wreetheyt verschrickt zijnde, derfde niet by hem komen, dewelcke daer over voor schismatijcken, en scheur-maeckers verklaert, en niet alleen van hun Ampten, bedieningen en Waerdigheden, diese van de Pausen ontfangen hadden, maer oock van hun Vaderlijke goederen, Steden en besettingen, beroof heeft.

Hy vorders Oorloghs-troepen by een halende, heeft hen, beneffen den aenhangh der Colonnen, en al die van de Guibellinen (want het was in den hevichsten brandt van de Guibellijnsche, en Guelphische aenhangselen in Italie, van welke laetste de Paus een overhevich voorstander was) waerheen sy zich oock begeven mochten, op het bitterste vervolght, verwoestende en verdervende al wat hen toebehoorde. Waer door verscheydene vindende nergens eenige plaets van veyligheydt, sich in bosschen en wildernissen moesten begeven. Sels zijn eenige, uyt de alder-edelste huysen van Italie, als sy als wilde beesten, eenigen tijd de Zee-kusten hadden bewoont met de Zee-rovers cyndelijck uyt Italie vertrocken, achtende sich noch veyliger onder de handen van dit Volck, als onder die van hun Godtvruchtigen Vader Bonifacius.

Met soodanigen haet heeft hy de Guibellijnen vervolght, dat hy hoorde, dat eenige der selver na Genua geweecken waren, hy sich oock sels daer na toe begeven heeft, om de selve t'eenemael te verdelgen, en hunne naem, uyt der menschen gedachtenis uyt te wisschen. Als hy op seckere Vyer-dagh, die de Roomsche Asch dagh noemen, het volck de Assel gaf: Is onder veel anderen Prochetus, den Eerst-bisschop van Genua, voor hem komen knielen, eyschende de Assche met den zegen van hem; hy desen Bisschop, wetende van den Guibellijnschen, of Keyserlijcken aenhar te zijn, heeft hy den selven, sonder eenige acht op de by-sijnde gemeente, en sels Godt of den Godtsdienst te slaen, met een grammen moedt, den Bisschop een hand vol Assche in de oogen geworpen, in de plaets van hem daer mede een kruys-teecken, voor het voor-hoofd te maecken, seggende

Memento Homo quod Gibellinus es, & cum Gibellinis incinerem redigeris. Gedenckt mensche dat gy een Gibellijn zijt, en met de Gibellijnen tot asche verteert sult werden, daer hy moest hebben geseght: *Gedenckt dat gyeen mensche zijt, en met de menschen tot asche sult verteert worden.* En heeft vorders den Eerst-bisschop van sijn Ampt berooft, hoewel daer na weder herstelt. Hy heeft vorders Albert Eerst-hartogh van Oostenrijk, tot driemalen toe, de bevestiging van sijn Keyserlijcke Waerdigheydt, daer hy toe verkooten was, hem af-eyfchende, en altoos geweygert. Als Italia geheel, door seer hevigen Oorlogh, tusschen de Sicilianen, begunstigers der Arragonesen, en Robbert Hartogh van Calabria, in den brandt stondt, noyt, hoewel hy van veele daer toe aengemaent wierdt, sijn gesagh, tot herstellingh van de Vrede, willen gebruycken. Maer het is eyndelijck door Gods bestiering by gekomen, dat die gene, die Italia verlaten hadden, en met rovers gevluht waren, wederom in Italia aenquamen, en eenige weynige, die mede voor Bonifacius gevluht zijnde, zich hier en daer verborgen hielden, by een vergaderden, den Paus tot Anagnia quamen soecken, alwaerse de deuren in stukken breeckende, hem gevangen kregen, en naer Roma voerden, alwaer hy in de gevangenis, vijf-en-dertigh dagen sittende, woedende als een dollen hondt, en vol wanhoop, in het Jaer 1304. sijn boose ziel uytgebraeckt heeft.

Dit is die Paus van dewelcke geseght wordt: *In travit ut vulpes, vixit ut Leo, Mortuus est ut canis.* Hy is ingekomen als een Vos, heeft geleefd of geregeert als een Leeuw, en is gestorven als een Hond. Hy heeft sich selven altoos ingebeelt, dat Keyser en Koninckrijcken in sijn hand stonden, beyde de swaerden, het Geestelijcke en Wereltlijcke heeft hy gebruyckt, en voor een Heer des werelts willen geacht worden. Hy als een hovaerdig en vuyl mensch, oordeelde dat de Koningen, ten ware sy van sijn Heyligheyd hun Rijcken ontfingen, moesten van den Throon afgestoten worden. Hy heeft Philippus Koninck van Vranckrijk in den Ban gedaen, om dat hy niet wilde toelaten, dat men gelt uyt sijn Rijck soude vervoeren; hem en de sijne vervloecht tot aen het vierde geslacht toe, selfs met voortbrengen van Reliquien en overblijfsels der Heyligen, en het Kruys. Oock (als hier voor geseght is) den Keyser Albertus, tot tweemalen voorheen, afgeslagen, niet eerder in het Rijck willen bevestigen, voor dat hy Vranckrijk, in het afstellingh van Philippus, veroverd sou hebben. Alphonfus den Koninck van Arragon, heeft hy ontslagen, en het Rijck van Sardinia, op seeckere voorwaerden gegeven. De tweedrachten tusschen de Italiaensche sydigheden, heeft hy gevoedt, en de Geestelijken verboden, sonder sijn toestant, schattingh

tingh te geven. Hy noemde sich selven hovaerdighlijck den Sleutel-drager des Hemels, en verkondighde, dat hy van niemant konde geoordeelt worden. Het Jubilæum heeft hy naer de Joodsche wijze ingestelt, en die naer Rome quamen; volkomen Aflaet en vergiffenis van sonden toegestaen. Veel andere dingen heeft hy ingestelt; maer de soetste gedachtenis heeft hy nagelaten, door het doen gieten en oprichten, van de Klockskens van S. Peters-kerck, in het Vaticaen tot Rome, die soo lieflijck klincken, dat'er niets aengener en Musicaelder kan gehoort of gedacht worden. Maer hier tegen heeft hy de Cardinalen, Colonna en Ursino afgeset; Koningen uyt hun Rijk gestooten, hoeren onderhouden, bastaerden geteelt, en andere Pauselijcke monster-stucken, te wege gebracht, die te verhalen, geen eynde of mate souden zijn; en daerom laeten wy het by al dese grouwelen blijven.

Balaus.

33.
Urbanus
de 6.

Urbanus de VI. een Neapolitaen van geboorte, voorheen Bartholomeus genoemd. Zijnde Eerst-bischoep van Bara, is buyten de ordere der Cardinalen, door drangh en groot geweld der Romeynen, tot Paus verkooren. Hy na de gewoone wijze gein throneert zijnde, gelijkse het noemen, heeft ten eersten de Geestelijckheydt tot hunne plicht vermaent, en het Hof, onder voorgeven van den Godts-dienst, van een deel onnutte menschen, getracht te suuyveren. Hy heeft oock de Cardinalen eens en meermalen aengemaent, datse zich van Simonye en preuven-kramery souden hebben te wachten, gelijk als van een Vrouwe, die aen hem alleen vertrouwt en verloof was, blyvende sy te vreden met hun inkomsten en vruchten. Hy heeft hem ook bevolen, soo veel paerden niet op de stal te houden. Maer niet tegenstaende al dese vriendelijcke vermaningh, konden eenige van de Cardinalen geen goeden sinæck in desen Urbanus vinden. Acht van deselve die Franschen van geboorte waren, vresende sijn wreede boosheydt, zijn eerst na Anagnia, en daer na naer Fondi geweecken, alwaer sy de hoofden by makanderen steeckende, beslooten dat hy geen rechtschapen Paus, maer een van de Romeynen ingedrongene huylingen was, verkiesende een andere Paus, den welcken sy Clemens den VII. genoemd hebben; en alsoo is'c soo gevaerlijck een scheuringe gemaect, als'er oyt geweest is, dewijl deselve meer dan veertigh Jaren geduert heeft. Urbanus was (gelijck Stella van hem getuyght) een loos, en boven maten wraeckgierigh man; of gelijck Cantzius van hem seght, een wreet, woedend en onverbiddelijck mensche. Die het Pausdom verkregen hebbende, geen Vrede, gelijck wel billijck

was geweest , onder de Christenen socht te voeden ; maer boven allen de verongelijkingen hem van de Cardinalen , en de Koninginne Johanna van Sicilie hem aengedaen , socht te wreecken. Waerom hy oock de Florentijnen , onder Gregorius in den Bangedaen zijnde , om de selve op sijn zijde te trecken , ontslagen heeft , sendende met de selve Johan Haucus een Engelsman , Overste van sijn troepen , naer Napels tegens de Koninginne. Vorders gelijk hy een mensch vol onrust was , heeft hy tot Nocera cenige nieuwe Cardinalen gemaect , en seven van de oude in de gevangenis geworpen , om datse tegens hem , voor Clemens den sevenden , zich gestelt hadden , uyt welcke seven hy vijfsin sacken gestoocken , en in de Zee verdroncken heeft. Welcke dood oock Adam een Engels Cardinael , seer swaerlijck heeft konnen ontkomen. Dese nieuwe gemaecte Cardinalen , zijnde 29. in het getal , waren behalven drie , alle Neapolitanen , en van sijn maegschap. Dese Paus heeft oock den Koninck van Napels , Carel van Hongaryen den Oorlogh aengeseght , om dat deselve sijn Neef , of eerder bastaert , geen Prins van Campania wilde maecten , en heeft alzo de kerckelijcke staet , met alle wreetheyt en bootheyt gehandelt : selfs Platina , die anders sijnen vriend was , schrift aldus van hem : *Urbanus* , seght hy , van de schrick voor de Franschen verlost zijnde , en sich naer Napels begevende , heeft van den Koninck begeert , dat de selve sijnen Neef (soo plegen sy hunne Aterlingen te noemen) Prins van Compania wilde maken , het welcke niet konnende verkrigen , heeft die mensch , onder den schijn van recht en billijck , geensints menschelijck en beleeft , hoewel hy den naem daer van droegh , en niemant aengenaem , sich tot dreygemerten gekeert , en den Koninck tot sulcke een gramschap verweckt , dat de selve hem bewaeringe byvoegende , hy eenige dagen voor den dagh niet dersde komen. Maer hy , voor dientijd dese verongelijkingh (soo hy het noemde) ontveynsende , is met verlos van den Koninck , na Nocera om de hitte van de lucht wat te schouwen , gelijk hy voor gaf , getrocken ; welke Stad hy met stercke besettingen voor sien , en aldaer nieuwe Cardinalen gemaect , en seven van de oude in de gevangenis geworpen heeft , om dat sy (seyde hy) met den tegen Paus Clemens , een verwantschap tegens hem aengegaen hadden. Daer en boven heeft hy een rechtspleginge , tegen de Koninck aengevangen , doende hem dagen naer de gewoonelijcke wyse : op welke daginge de Koninck antwoorde , dat hy kortelingh tot Nocera komen sou , om sich aldaer over de opgeleyde misdaden te verantwoorden ; en dat niet alleen met woorden , maer oock met de wapenen. Hy dan met een goet Heyr-leger naer Nocera komende , heeft de Stad terstondt aengevangen te belegeren. Maer Raymond Balciano , uyt het huys der Ursinen , Prins van Tarante , over dese wyse van doen weynigh vergenoeght , heeft met sijn troepen de Paus , naer den naesten Zee-oever gebracht ,

bracht, en in eenige daer toe bestelde Galeyen, naer Genua doen vervoeren heeft. Met dewelcke terwyl de Paus vervoert wordt, heeft hy van de seven Cardinalen die hy gevangen had, vijf insacken gestoocken, en in de Zee verdroncken.

Wanneer (vervolght hy) naer verloop van eenjaer, de Koninck Carel gestorven was, is hy uyt begeerte, gelijk hy voorwende, om Napels eens te sien, 101 aen Ferrantino toe gekomen, inder daet met dat voornemen, om Ladislaus en Johannes, Soonen van den Koninck Carel, van hun Vaderlijk erfdeel te beroven. Hy eyn-delijck weder na Rome vertrocken zijnde, is in het Jaer 1390. naer dat hy het Pausdom thien Jaren niet wel bedient had, vermoedelijck door venijn gestorven; latende weynig rouw, ter oorfaeck van sijn boosheyt en wreetheyt, na.

Balaus. Barus. Platina.

De Drie-en-dertigste H I S T O R I E.
Burgh - Graven van Milanen.

L U C H I N O,

Inhoudt.

1. Luchino komt in het gebiedt van Milanen.
2. Sijn dienst aen den Staet bewezen.
3. Sijn voorige dapperheden.
4. t'Samensweeringh tegens Luchino.
5. Ontdeckt en sware straffe tegens de verraders gepleeght.
6. Oorsaken van quelligh in Luchino.
7. Dartelheyt van sijn Vrouw.
8. Lichte Vrouwenuyt-tocht.
9. Luchino van sijn Vrouw vergeven.
10. Sijn lof en daden.

 Y hebben elders al veel-ongevalligheden, van eenige voorname huysen van Italie voorgestelt, en onder andere dat doorluchtige van de Medicis, in haer treur-stoffe voorgedragen. Dat van de Burg-graven van Milanen, dat mede al wat in te brengen heeft, konde by die gelegentheydt, ter oorfaeck van de ordere, geen plaets hebben; maer hier, daer wy ons wat meerder vrydom aenmatigen mogen, zijn wy geensints van meninge deselve hier voor by te gaen, nemende onsen aenvangh met Luchino, de Oom van Actio, en met eenen des selfs opvolger in de Heerschappy van Milanen: dese en Johannes

twee

twee Oomen van desen Actio of Azzo, wierden met gemeene toestandt der Milanefen, tot de bestieringh van die Stad verkooren; maer Johannes door een vryhartige billijkheyt bewogen, gelijk het een Bisschop betaemde, wilde sich met sijn Geestelijck recht vergenoegen, en sijn broeder die albereets treffelijcken roem in Oorloghs saecken had behaelt, en vorders met een bequaem verstandt om de Stad te bestieren, begaeft was, het wereltlijcke gebiedt overlaten. Dese dan aldus tot de Heerschappy gekomen, heeft met het aenvangen van sijn Regeeringh, om daer door de hooghste gunst by de borgers te verkrijgen, van den Paus Benedictus den twaelfden, door sijn Gesanten verkregen, dat de Stad Milanen, die ter oorsaeck van eenige voorige onlusten, in den Ban was gedaen, door goedertierentheyten barmhertigheyt van den verbanner den Paus, daer wederom van ontslagen wiert: hy heeft mede van den selven verkregen, dat de schatten, dewelcke voorheen naer Avignone vervoert waren, weder herstelt wierden.

1.
Luchino
komt in
het gebiedt
van Mila-
nen.

Wanneer vorders de standt van saecken vereyschte, dat'er Oorlog moest gevoert worden; heeft hy door sijn Stede-houders deselve altoos doen voeren, hoewel hy voorheen een kloeck en dapper Oorloghs-man was geweest, en in alle slagen en ontmoetingen sijn wonden, tot roem van sijn manhaftigheyt wechgedragen had; gelijk hy voornamentlijck in dat vermaerde en trefte-lijck gevecht by Monte Catino, in dewelcke Uguccio Fagiolano overwonnen zijnde, de kracht van den Guelphischen aenhangh, soo merckelijck verhindert heeft, voerende sijns Vaders hulp-benden aen, en in het midden der Vyanden doorgebroomen zijnde, een sware wonde door sijn been ontfingh. En by Alessandria, als hy met Uguone Boucio overste der Ruytery, van de Koninck Robbert van Napels, handgemeen geworden was, heeft hy den selven soo dapperlijck aengetast, dat hy met sijns vyands en sijn eygen bloedt besmet, een rijcken roof en trefte-lijcke overwinningh behaelde. By Tucella oock een groote menichte vreemde Volckeren voor de borst hebbende, die onder het gesagh van den Paus en den Koninck Robbert, maer onder het geleyde van Gaston van Guienne, en Raymond de Cardone, quamen om Milanente belegeren, heeft hy oock den roem van een trefte-lijck en dapper Overste wechgedragen; daer hy oock, terwijl hy in een lange en verschrickelijcken strijdt, onder het geduerigh herstellen der gedruckte benden, die eerlijcke wonde in sijn aengesicht ontfangen heeft. Eyndelijck is hy by Nerviano dapperlijck strijdende, zijnde door de Switserfche bijlen sijn Helmet gebroomen, sijn paert onder hem gedood, en hy aldus onder de voet geraeckt, gevangen; maer dewijl het bloedt hem soo geweldig uyt den neus gudsde, bleef hy aen de voet van een Ockernooten boom soo langh

2.
Sijn
dienst aen
de Stad
bewesen.

3.
Sijn voo-
rige dap-
perheden.

langh half dood leggen , tot dat door het overkomen van een versche troep Savoyaerts, de Switzers en Duytschers geslagen, Leodries overste der Vyanden gevangen , en hy weder verlost wierdt.

4. Maer hy die soo veel treffelijck Oorlogs-gevaer te boven gekomen was, heeft de bittere handen en tanden van de vinnige nijt , sijner Vrienden en Verwanten , met het aenvaerden van de Heerschappy , swaerlijck konnen ontgaen. Want tot sijn ondergangh hebben t'samengeswooren , Francisco Pusterla , een man van Raets-heeren staet , en seer machtig in goet en vrienden , en boven andere de twee broeders Martino en Pinalla Aliprandi, die Overste over de benden van Azzo waren geweest , en van Luchino nu als ter zijde geset zijnde , niet anders wenschten , als dat de cere van den Staet op een ander gebracht mocht werden , by den welcken sy meerder hoop van bevordering te verwachten hadden , hebbende alreede hun ooge op Calencio en Barnaba , Soonen van sijn broeder Stephano geworpen , dewelcke moedigh en bloeyende in een schoone jeught , en manbaer voor brave daden geseght wierden , door een ontydige en snoode staet-sucht , die altoos het huys der Burgh-graven nootschickelijck is geweest , naer de Heerschappy te staen.

5. Maer terwijl dese broeders de Aliprandi , met het ondertaften van hun beste vrienden , de t'samensweeringh kracht soecken te geven , worden de raetslagen door Ramengo Casato uytgebracht. Terstondt worden Martino en Pinalla gevangen , en naer een lange en sware pijnige , in de gevangenis door honger gedood. De andere sijn als dieven met den strop omgebracht. Pusterla had sich ter vlucht naer Toscanen begeven , maer wierdt achterhaelt , en weder te rugge gebracht , en openbaerlijck op de marckt alseen verrader ter dood gebracht : en dat met te grooter bitterheyt voor soo veel twee sijne Soonen , aenkomende Jongelingen , in het aenzien van den Vader voor afgestraft zijnde , hy een aenschouwer en een deel-genoot te gelijk van sijn uysterste verval moest zijn , die even te voren als een groot en geluckigh man , onder sijn medeborgers geacht was geweest. Niet lange daer na is oock sijn Huysvrouw Margareta , om dat sy van het voorgenomen schelm-stuck niet alleen bewust , maer oock om het selfde op het spoedichste te volvoeren , een aenraetster was geweest , tot een eeuwige gevangenis verwesen ; genietende dese genade , om dat sy uyt den Burg-grave Othorino voortgekomen , en naer bloet-verwante van Luchino was.

Vorders heeftmen door het ondervragen der gevangens bevonden , dat Caleacio en Barnabas , niet onkundigh van dese verradery waren ; maer om de uytkomst daer van gewacht hadden , om na den uytflagh de verhoopt

staet

staet te omhelsen. Maer Luchino, om boven de dood van sijn broeder Marcus, (die om gelijke pogingen onder Azzo, met gemeene toestemming met een linnen doeck gewurght was) de eer van hun huys niet met bloedt, hoe schuldigh het oock mocht zijn, meer te besootelen. Oock door den Eerst-bisschop sijn broeder verbeden zijnde, heeft zich met de straf van ballingschap laten vergenoegen; foodanigh evenwel, dat sy, door het teeken van trouwloosheydt en bloedt-haet gebrantmerckt zijnde, buyten alle kennisse na de Nederlanden, en Holland selve versonden wierden.

Zedert dien tijd willen de Schrijvers, dat Luchino van aert al wat swaermoedigh zijnde, straffer en strenger verre als na gewoonte sou geworden zijn, foodanigh datmen hem selfs in boerteryen, qualijck oyt heeft zien lachen, maer hy altoos een bleeck gelaet gehouden heeft, te meer, dewijl by de quellingen van sijn gemoed, de smarten van de gicht het hare deden. Oock is'er geen ydel gerucht van sijns Vrouwen ontucht, door de Stad gesaeyt geweest, het welcke sijn swaermoedigheyt mede vry vermeerdert heeft, en dat met te meerder reden, om dat het vervolgh de kracht van dat quaet geopenbaert heeft. Hy was getrouwt met Isabella Rossa, uyt het geslacht der Fieschi, by de Genovesen in seer hooge achttinge; en door twee Pausen Innocentius en Adrianus, en over de dertigh Raets-heeren treffelijck en aensienlijck geworden; het welcke haer een trotse hooghmoed, en vorders een dertele weeldigheyt heeft toegebracht: sy gingh oock in der daet al de Edele Vrouwen van den Milaensche staet, in schoonheyt, aerdigheyt, nettigheyt, en voornamentlijck in vruchtbaerheyt te boven, in welke laetste hoedanigheyt sy Luchino geluckigh schein te maecken, want voor de eerste geboorte had sy Luchino Novello, voor de tweede Ursina, voor de derde twee brave jonge Sonen, Borsio en Forestino voortgebracht, (ten ware sy dese kinderen in bloet-schande, als men geloof, ter werelt had gebracht :) en het is seecker, dat Galeacio die in schoonheydt van gelaet, alle jonge mannen te boven gingh, dartelijck van haer bemint was, gelijk sy selve in het uysterste van haer leven, bekent heeft. Sy dan een Vrouw, gelijk gesegt is, dartel en licht van aert, zijnde Galeacio in ballingschap als verhaelt is, gefonden, en haer man aen den voet-evel vast, begeerde seer ernstighlijck de Stad Venetic, soo door haer eygen gelegentheyt verwonderlijck, als op dien tijd, om haer Jaer-seeft van Hemel-vaerts-dagh, door de gewoone Zee-triumphen, seer geneughlijck en aenmerckelijck te zien, het welcke Luchino op haer geduerigh aenhouden, volgens haer driftigheyt en sijn involgentheyt, haer niet konde ontfeggen. Sy dan hebbende een gevolg van een deel dartele Vrouwen als sy een was, en die niet veel naer hun eer, of de

6.
Oorsaken
van quellingh
in
Luchino.

7.
Dartel-
heyt van
sijn vrou.

8.
Vrouwe-
lijke uyt-
tocht.

achtige van hunne mannen vroegen, te samen gehaelt, vaert met kostelijcke jacht-schepen de Pó af, en komt tot Venetie: Maer de lof die sy van desen tocht, met haer geselschap te rugge bracht, was, dat sy met Ugolino Gonzaga en Dandulo, Opperste van den Staet van Venetie, het beste spel niet had gespeelt; met welcke kroon oock veel andere van haer lieve gespeelen gekroont waren, het welcke te lichter voor den dag quam, dewijl de eerbare uyt af-keer en walgingh, en de geschondene uyt hun eygene lichtvaerdigheydt, niet lieten het werck aen den dag te brengen.

9.
Luchino
van sijn
Vrouw
vergeven.

De Vorst Luchino door sulck een bittere wonde van schande en oneer getroffen, heeft foodanigh dit ongelijck verdragen, dat hy klaerlijck genoegh de wraeck-sucht van sijn gemoedt, met het t'samen trecken van sijn voorhoofd, en het bijten van den nagel, naer de Italiaensche wijze, tegens haer getoont heeft. Sy derhalven, zijnde niet alleen een snoode maer oock driftige en boose Vrouw, bemerckende wat'er op haer gekoockt was, heeft beslooten de straffe die haer gedreygt was, voor te komen, en haer man noch sieck te bedde leggende, met een langhsaem en echter dodelijck vernijn aengetast, sonder dat'er eenige voet-stappen van het stuck bekend stonden, dewijl het overliden van den ouden man, lichtelijck op de verheffing van sijn sieckte, en verswackte krachten, geleght wierdt. Hy heeft twee-entfestigh Jaren geleest, en negen daer van de Heerschappy gevoert, en wierd seer heerlijck in St. Gotharts kerck, nevens Azzo begraven.

10.
Sijn lof
en daden.

Al de borgers en borgerlijcke ordens, hebben sijn dood en begraving beweeent, en met tranen verheerlijckt, ter oorfaeck van veel doorluchtig deughden, met dewelcke hy verciert was, en veel brave daden, door dewelcke hy het Vaderland aen zich verbonden, en de Verwanten treffelijc voorgestaen had, als die Parma voor t'festigh duysent goude kroone van Obitio d'Este, die de selve tegens de Gonzagen en Scaligers swaerlijck konde beschermen, gekocht zijnde, aen den Staet geheght heeft. De Pisanen heeft hy op die voorwaarden de Vrede gegeven, dat sy, onder de naem van een eerlijcke schattingh of geschenck, twee paerden, een Oorlog Ros, en een witte Telle voor sijn Vrouw, oock twee vreemde Valcke tot de Vogel-jacht, jaerlijcks hem moesten betalen. Voor het laetste heeft hy die van Genua, die swack in trouwe, het oude Verbondt verbroocke hadden, door sijn Soon Brutio met een machtigh Heyr aengetast, van mininge de Stad Genua selve te belegeren, ten ware hem de dood voorgelaten was. De kinderen die hy nagelaten heeft, zijn geweest dese Brutio uyt een bysit geteelt, dewelcke als hy tot Lodi een wijl een groot dwinglandye, volgens sijn woesten aert geoeffent had, is eyndelijck door t'samen

menswe

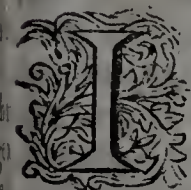
menfweeringh van de Stad verdreven , in een slecht dorp en noch slechter
 staet , ellendighlijck gestorven. Maer dese Borsio en Forestino , zijn-
 de hun moeders bloet-schandigh Overspel ontdeckt , is de eene , als in on-
 echt gekomen zijnde , in een snoode gevangenis , naer Borsio in ballingh-
 schap gestorven. Novello Luchino heeft de selfde staet van ballingschap moe-
 ten uytstaen ; maer soo als hy moedighlijck genoeg den Oorlog volgde , heeft
 het altoos met de Vyanden van sijn huys gehouden.

De Vier-en-dertigste HISTORIE.

MATTHÆUS.

Inhoudt.

1. Verdeelingh vande Staet van Milanen. 2. Oproerige van Bologna gestrafe.
 3. Aert van Matthaüs. 4. Die sterft door venijn.

Ohannes die na Luchino de Staet van Milanen heeft bestiert ,
 verdeelde by uysterste wille het gantsche gebiedt in drie deelen ,
 onder de kinderen van sijn broeder Stephano ; soodanigh dat
 Milanen en Genua gemeen zijn , en van een onder Bevel heb-
 ber , den welcken sy te samen verkiesen souden , beheerscht

Verdee-
 ling van
 de Staet
 van Mi-
 lanen,

worden souden. Vorders de andere Steden , souden , na datse van deftige
 Rechts-geleerde en Vrienden gewaerdeert waren , in drie portien gedeelt ,
 soo by lotinge getrocken worden. Matthaüs dan viel Bolonie te beurt , wel-
 ke plaets vier andere Steden , Lodi , Piacenza , Parma en Bobi , in de da-
 len van den Apennijn gelegen , als leden van de selve , beneffens noch eeni-
 ge andere plaetsen , met sich sleepte. Maer Mattheo heeft het besit van Bolog-
 na niet langh genooten , dewijl Olegiano het gebiedt van die Stad aen zich
 getrocken heeft. Want dese heeft , terwijl Johannes de Eerst bisschop in
 sijn dodelijcke kranckheydt lagh , tegen de patricien en Heeren-kinderen ,
 zich wederspannigh toonende , en de wapenen op-nemende , op de marckt
 selve , voorspoedighlijck gestreden , en de hoofden van de t'samensweeringe
 gevangen zijnde , doen onthalsen , onder dewelcke eenige uyt de Bianchi ,
 Gozadini , Bentivogli en Sabattini waren. Na dese daet , als hy het oude Slot
 van Johannes gesticht , treffelijck gesterckt had , heeft hy de begeerte ge-

2.
 Oproeri-
 ge van
 Bologna
 gestraft.

kregen, de Heerschappy selve aen te slaen; van de welke hy de voornaemste voorstander was geweest. Niet geluck dan sijn snoode staet-sucht begunstigende, heeft hy den Stede-houder en de besettingh van Matthæus, met een treffelijck bedrogh de Stad uytgedreven, en die van Bologne door de wapenen gedwongen, hen den Eed van getrouwigheydt te doen.

3. Aert van Mattheus
 Matthæus was eerder van een borgerlijcke als krijghs-mans aert, en daeromme te traeg om de aengedane verongelijkingen te wreecken, als die niets van sijn Groot-vader Matthæus, als den naem en gedaente had: want zich vermaeckende in een stille rust en ledigheydt, trachte hy na geen Oorlogs lof ter werelt: Valcken en Havicken waren sijn lust meer als Paerden en wapenen; en vorders sulck een Jacht; die de Vrouwen soo wel als de Mannen past, was sijn betrachtige. Dit was sijn oeffeningh by daegh en by nacht, een verwijfde wellust, die hem immer soo qualijck stondt, als de lust-konsten, die hy gemeenlijck, tusschen twee hoeren leggende, gewoon was te gebruycken, en die de Geschicht-schrijvers van hem verhalen, schijnen ons te vuyl toe, om te verhalen. Eyndelijck is hy half wegen tusschen Milanen en Como, aen een terende koorts gestorven; maer sijn moeder Valentina stelde soo vast dat hy van sijn broeders vergeven was, dat deselve Galeacius en Barnabas, alle vervloekinghe toewenschten, die een vergrande Moeder sou kunnen bedencken. Sy verhaelde oock, dat Matthæus uyt seeckere hatelijcke reden sijner broederen verbitteringh tegens zich verweckt hadde: want als hy in het dorp, in het welke sijn Groot-Vader gestorven is, over maeltijdt met sijn broeders Galeacio en Barnabas over de treffelijckheydt van hun staet, gelijk die hun Voor-ouderen verworven en nagelaten hadden, handelde, en sijn broeders vast stelden, dat de Heerschappy het hoogste geluck van de Luck-vrouw was, seyde *Hysulck waer te zijn, wanneer de Heerschappy geen medemacker hadde*; in voegen hy nie duysterlijck de bestellinge van sijnen Oom Johannes scheen te laecken, die anders als hun Groot-Vader Matthæus Magnus gedaen had, die Galeacio de eerste en Azzo elck alleen had naergelaten, de Heerschappy in dryen verdeelt had. Dese woorden als schimps-gewijse voortgebracht, gaven sulck een diepen indruck in het hart der broederen, dat deselve in het naeste avontmaecenige Verckens-lendenen, daer Matthæus seer groote begeerte naer hadt vergifticht zijnde, hem hebben voorgeset, van welke spijs hy gestorven is

4. Sterft door vernijn.

De Vijf-en-dertigste HISTORIE.

BARNABAS.

Inhoudt.

1. Naem en aert van Barnabas. 2. Sijn besluyt om Bologna weder te winnen.
 3. Verwantschap tegens hem. 4. Oorlogh en Vrede. 5. Sijn kinderen. 6. En
 verdeeling sijner Staten. 7. Hy met sijn Soonen belagen Joan Galeacio. 8. Be-
 sorginge van de selve daer tegen. 9. Barnabas met sijn Sonen gevangen. 10. Sijn
 schattengeplondert. 11. Voorteeckenen van sijn ongeval. 12. Tyranny van
 Barnabas. 13. Die vergeven wordt.

Barnabas heeft den naem van sijn Groot-vader van Moeders zijde gedragen, foodanigh, dat hy gefeght wordt, van het Huys ^{1.} Naem en aert van Barnabas, Doria, door veel Scheeps-overwinninge beroemt, en door dien roem hovaerdig, dien ongeteinden moed, met den naem ge-erft te hebben: want hy was in der daet seer heersch, straf en onverfettelijck, t'eenemael den aert van sijn Dorische Voorfaten uytdruk- kende, in sulcker voegen evenwel, dat hy hoe gestreng hy ware, daer by een dapperheydt van moedt en lichaem, en een treffelijcke milddadigheyt, waer door hy de genegentheden van het krijghs-volck, meer als eenig Over- ste van sijn tijdt, wist te verbinden, besat.

Geduerende sijn geheele levens-loop, heeft hy noyt mogen rusten, als die geduerigh de eene Oorlogh uyt de ander voortgequeect wierdt, en noyt langh bestandt, veel minder Vrede mocht genieten. Dit is voornament- ^{2.} Sijn besluyt om Bologna weder te winnen. lijk sijn voornaemste besluyt geweest, dat hy Bologna, door de trouw- loosheyt van Olegiano hem ontnomen, weder in sijn macht sou mogen bren- gen. Maer de Florentijnen, Lucanen, Pisanen en andere nabuerige Vor- lten sagen wel, indien hy daer weder meester van wierdt, dat sy niet lan- ge in rust souden kunnen blijven. Dese dan om sulcks voor te komen, heb- ben met den Paus een Verwantschap aengegaen, om alzo met gemeender macht de Burgh graven te verdrijven, en vernietigen. Hier toe hebben se ^{3.} Verwantschap tegens hem. op gemeene kosten, Engelschen en Britaenen, en Spangiaerden, selfs Hon- garen in Italie gebracht, en selfs den Keyser Carel de IV. weder ingeroe- pen. Maer dese Oorlogh met twijffelachtige gevolgen gevoert, heeft dit

eynde gehad , dat Barnabas niet verre van Bologne geslagen wierdt , doch by Gualtalla zijn schade , met nieuwe overwinningen , dapperlijck herstelde ; oock in een Scheeps-strijdt op de Pó , zijn Vyanden overwonnen heeft , en een vaste sterckte opwerpende , Borgo , tegens den Keyser selve in tegenwoordigheydt , op sulck een wijze beschermde , dat met het doorsteeken der dijcken van de Pó , de gantsche stroom het landt van Mantua onder sette. Welcke schade over en weder toegebracht , een yeder Oorlogens fat , geideloos , en derhalven de Vrede hooghnodigh zijnde , is de selve , hoewel van weynigh duers , tusschen hem en de Bondtgenoten gemaect , blyvende evenwel Barnabas van zijn hoop , van Bologne weder te vermeesteren , versteceken , na dat'er om die plaets over de drie honder Millioenen (dat een verwondering schijnt) verquist waren. En waerlijck , behalven zijn Oorlogs-kosten , heeft hy veel middelen aengebouwen , en kostelijke Huwelijcks-giften , die wel twintig hondert duysent goude Kroone bedroegen , en met zijn dochters uyt bestet zijn , te soeck gemaect. Echter hebben hem dese sware onkosten niet afgeschrickt , om sijne Soone in de hoogste staet , in verscheydene huysen op te trecken. Dese die hy echtelijck gewonnen had , waren Marcus , Lodewijck , Rudolphus , Carel en Mastino , onder dewelcke hy de landen van zijn Heerschappy , met gelijcke bedeeleinge verdeelt heeft ; en onder soo veel andere die hy in onecht gewonnen had , naammentlijck Ambrosius , Eustorgio , Palamedes , Lancelot en Sacramoro , heeft hy oock treffelijcke landen en besittingen gegeven , onder welke echte Sonen , Ambrosius van sulck een dapperheyt is geweest , dat onder zijn beleyt Barnabas , tegens den Paus , de Koninginne Johanna van Napels , en de Florentijnen , met twijffelachtig gevolgh , den Oorlog gevoert heeft.

Vorders van dese verdeelingen is dit het gevolgh geweest , dat een yeder zijn kleyn gebiedt versmadende , het groot bezit van hunne Ooms Soon Johannes Galeacio , selfs door toedoen van hun Moeder , benyden en belaelgden. Selfs wanneer de Moeder al gestorven was , heeft Barnabas , beneffens zijn Soonen , het selfde betracht , als die wel sagh dat soo veel Soonen , voor hem te swaer te onderhouden , ondertusschen op sulcke kleyne Heerschappyen tot geringheyt souden komen te vervallen.

Maer terwijl dit soo snoode besluyt tusschen hen gemaect wordt , wort Johannes Galeacio de gantsche saeck te kennen gegeven. Dese zijnde van een stemnige en loosen aert , ontveynst selfs het geen hy gehoort , en genoegsaem ondervonden had , en houdt zich tegens de lagen binnens huys , sterck zich van buyten , en besnoeyt de dienst-plichten van geheyme ommegang soo veel als mooghlijck is ; gelijk oock zijn tafel en tafel-dienst , op seckeren

4.
Oorlogh
en Vrede.

5.
Sijn kin-
deren.

6.
En ver-
deelingh
sijner
Staten.

7.
Hy met
sijn Soo-
nen bela-
gen Joan
Galeacio.

8.
Besorgin-
ge van de
selve daer
tegen.

kere befette spijs bepaelt wordt. Aen de andere zijde vermeerdert hy zijn lijf-wachters, uyt getrouwe en oude soldaten: hy set niet een voet buyten het Slot, voor dat alles daer buyten wel onderfocht is, en hy met lijfhoede voor, achter en ter zijden wel omcingelt en verseeckert is. Onder tusschen laet hy niet na zijn belagers selve te belagen, om hen op het onvoorzienste in het net te krijgen. Sy dan hebbende zijn besluyt met eenige anderen van zijn naeste en geheymste Vrienden overgeleght, geeft uyt dat hy sekere Kerck, de Maget Maria toegewyt, leggende op een Berg na Milanen toe, om eenige beloften te quijten, wil vertrecken, en begeeft zich van Pavye, na Milanen. Barnabas vertoeft niet op dat bericht hem tegen te komen, hoewel hy door dese schierlijcke overkomst al een weynigh ontstelt, en in twijffelingh was; echter de schaemte de vrees overwinnende, vervolght hy zijn voornemen. Maer soo als hy terstondt daer aen de poort van Vercelli uyt-rijdt, wordt hy, op het gegeven teecken, soo als hy ongewapent, en op een Muyl rijdende aenkomt, door een deel gewapende Ruyters aengeast, en in het naeste Slot met zijn Soonen Marcus en Rudolph gebracht. Terstondt brenghet Johannes Galdaceus zijn gewapende in de Stad, alwaer hy het huys van zijn gevangen Oom, als van een Vyand looslijck het volck gelast te plonderen, het welcke terstondt op de been komende, in een oogenblick fulcke groote Rijkdommen verwoest en verstroyt, sonder dat'er yemandt gevonden wierdt, die de handt uytstak om daer tegen te zijn, dewijl Vrienden en Vyanden maer in dien rijcken schatsochten te grafen; scheldende ondertusschen Barnabas als een dwingeland en tyran. Het Slot selve wordt korts daer aen, door schrick van de besettelingen overgegeven; uyt het welcke seven wagens vol gewerckt silver en anderen kostelijcken huys-raet, met seven hondert duysent goude kronen aen gelt, worden geseghht ghaelt te zijn.

9.
Barnabas
met zijn
Sonen ge-
vangen.

10.
Sijn schat-
ten ge-
plondert.

En waerlijck dit ongeval is geensints sonder voorteecken geweest: want seven dagen voor dese geschiedenis, is het Palays seer door den blixembeschadicht, soo dat de kleedingen en behangfelen daer binnen aen brant geaecten, en de marmere Slangen of Adderen op den gevel staende (zijnde het wapen van Milanen) vermorselt en gebroocken wierden. Seker Waerzegger in het huysgezin Medicina genoemt, had hem oock vermaent, dat hy zich voor den sevenden Mey, die op dat Jaer door versameling van drie ongeluckige dwael-sterren, seer ongeluckigh sou zijn, te wachten had, geijck hy hem oock had gesocht van uyt te gaen, te wederhouden; maer de nootschickingh had hem alle toeversicht benomen, en zijn lot te ontmoeten, gedreven. Barnabas was oock korts te vooren in een dodelijcken haet

11.
Voortee-
kens van
sijn onge-
val.

12.
Tyranny
van Bar-
nabas.

haet by het Volck geraeckt, dewijl hy dagelijks wreeder en wreeder wierd, daer een moeyelijcke ouderdom al vry toe hielp, als die door gebreck van Staet, zich tot schraperyen keerde, en dese overlast noch met wreetheydt ophoopte: want behalven veel andere schattingen en lasten, van outs opgestelt, had hy noch verscheydene nieuwe ingevoert, oock een bevel doen verkondigen, volgens hetwelcke al die gene die selfs voor vijf jaren een wildt swijn, of wilde swijnen gedood, of van sulck wildt aen een andere tafel gegeten hadden, opgesocht en gevangen wierden, en dat met sulck een strenghevolgh, dat hy over de hondert arme huys-lieden daer over heeft doen ophangen, en andere, met verbeurtmakingh van hun goederen, en ballingschap gestraft heeft. Daer en boven had hy, door al de dorpen die tot de Jacht gelegen waren, veel duysent Jacht-honden op sware kosten der inwoonderen te voeden, verdeelt, en sijn opsienders daer over gestelt, die door al de dorpen gingen, de honden besagen of sy wel onderhouden wierden, en gemeenlijck maer oorfaeck sochten, de arme boeren met slagen op de huyl, of gelt-breucken in de beurs te slaen; hebbende die gene die de honden te vet voerden, soo veel strafte dragen, als diese te mager hielden; soo dat het passen hier een schoone konst was.

13.
Die verge-
ven wort.

Barnabas cyndelijck in het Slot Tritiana, van hem selve gesticht, gebracht zijnde, wierdt seven maenden gevangen gehouden, ten eynde van dewelcke hy door Venijn in Turcksche boonen gedaen, vergeven is geworden, na dat hy ses-en-tseftig Jaren geleest, en dertig geheerscht had; stervende met te minder quelling, om dat hy in de armen van sijn Donnia Porra, sijn liefste bysit, sijn ziel uytgegeven heeft.

De Ses-en-dertighste HISTORIE.

Gio-Maria Hartogh van Milanen.

Inhoudt.

1. *Gio Maria Hartog van Milanen.*
2. *Factien der Gibellijnen en Guelphen verder velijck.*
3. *Afval der Steden.*
4. *Carlo Malatesta, Voogt van Milanen.*
5. *Verdrev en Facinio Cane in sijn plaets.*
6. *Franscheschelmery binnen Milanen.*
7. *Bitterheyt der Gibellijnen en Guelphen.*
8. *Tyranny van Gio-Maria.*
9. *'s Sa mensweering tegens hem.*
10. *Wordt vermoort.*
11. *Straf over de moorder.*
12. *Vreemt berouw van Fundalia.*

JOhan Galeacia komende te sterven, had sijn Soon Johan Maria, van het grootste gedeelte van sijn Heerschappy, en een nieuwen Titul ter Er-
genael

genaem gestelt , op voorwaerden dat Philippus de Staet van Pavye , met byvoegingh van Novara , Alessandria , Asta , Vercelli en Derthona , sou besitten , en den naem van Grave van Pavye voeren. Vorders sijn bastaert Gabriel by Agnes Mantegiata geteelt , die ouder in jaren als de wettige was , heeft hy Pifa en Crema gemaect. Gio-Maria dan den naem van Hartog aengenomen , en sijn Vaderlijcke Cieraden sich toegepast hebbende , vangt de Heerschappy aen , hoewel met een ongeluckigh voorteecken , nademael terstondt een borgerlijcken Oorlogh ontstaen is , dewijl de Gibellinen en Guelphen malkanderen hevichlijck bestonden aen te tasten , en die quade aenhangfelen , dien ouden haet , die door de deught der voorgaende Vorsten , gedooft schein , weder op te krabbelen. Dese aenhangfelen soo langduerigh als bitter , hebben veele soo Landen , Steden en Dorpen , als treffelijcke Huysen en Geslachten verdervelijck geweest ; dewijl men sonder onderscheyt op Vrienden en Vyanden , heyligh en onheyligh woede , en het tot Eer en Roemscheen te gedyen , indien men tot voorstandt van sijn aenhangh , de uysterste wreetheyt der Barbaren , op sijn tegenstanders oeffende.

1.
Gio-Maria Hartogh van Milanen.

2.
Factien der Gibellinen en Guelphē verderflijck.

3.
Afwal van Steden.

Door dese zydigheden sagh men haest veel veranderingen van Staten en Heerschappyen , Pandolpho Malatesta , sloegh Brescia en Bergamo , Gabrino Fundulia Cremona , Facinio Cane Pavye en Alessandrye , Johan Vineato Lodi , de Benzonen Crema , de Arcelli Piacenza , Ottobona de derde Parma , Francino Rusca Como , de Brusati en Tormelli , eertijds ballingen , Vercelli en Novaria , aen. De Hartogh over desen afval van Heeren en Steden seer ontstelt , heeft door raet van sijn Moeder een Velt-overste gestelt , die met Opper-krijgs-gefagh de Stad Milanen , beneffens de behoudenis en waerdigheydt van den Vorst voorstaen sou. : Want de oude Raden en Vrienden , die de Vader tot de bescherminge en Vooghdy van sijn jongen Soon gelaten had , door verlicheydene bewegingen van dese woeste tijden gedreven , waren , of door het swaert van het Gerecht gesnevelt , of door het indringen van hun tegenstaenders , gewecken.

4.
Carolo Malatesta Vooght van Milanen.

Carolo Malatesta wordt dan tot Milanen ontboden , dese sijn troepen daer binnen brengende , heeft de stoudtheydt van de zydige wel haest bedwongen , en een groote genegentheyt getoont , om het gebiedt in gesagh en rust te herstellen ; gelijk hy oock sijn broeders dochter den Vorst en Huwelijck gegeven heeft : maer niet lange daer na , bekent zijnde geworden , dat hy de zijde der Guelphen of Paus-gefinde droegh , wordt hy door de Heeren-kinderen en Patricien gedwongen ; de Stad weder te verlaten , en Facinio Cane , een dapper Oorloghs-man , maer roofachtigh en

5.
Verdreeven en Facinio Cane in sijn plaets

oproerigh, in sijn plaets ontboden. Maer dese veel tochten voorspoedig-lijck uytgevoert hebbende, dewijl hy zich weynigh nut en dienstigh voor de Staet toonde, (als die zich alseen voorstander der Gibellijnen droegh) wordt hy door de lagen van de Guelphen aengetast, en met sulck een geweld der Stad uytgedreven, dat hy om door sijn Vyanden, die hem omcingelden, niet gevangen te worden, door een achter-poortie van he Hof, van Azzo, met sijn paert soo schierlijck vluchten moest, dat hy met sijn hoofd tegen de poort geweldigh stiet, en sijn Root-scharlaecken muts achter laten moest, loopende met eenen loop, sonder omme zien, tot Rotato toe.

6. Fransche schelme-ry binnen Milanen.

Toen hebben de Guelphen, door aenraden van Anthonio Torriano (die hoewel hy by den Vorst ten opzicht van sijn Stam-huys, hatelijck behoorde te wesen, evenwel by den selven veel vermocht) den Hartogh soo verre bewogen, dat in de plaets van Facinio, Bucicault een Fransch Overste, die als toen van den Koninck van Vranckrijck, over de Staet van Genua (dat zich aen die Kroon van selds overgegeven had) gestelt zijnde, binnen die Stad sijn verblijf had, binnen geroepen wierdt. Dese een woest en groot man van lichaem en verstandt, komt dan met sijn Fransche ruytery binnen Milanen, en heeft ten eersten sijn trouwloosheyd getoont, en den Slot-voog met gelt gesocht om te koopen, om het Slot of Casteel in handen te krijgen. Wanneer dit mislukt en ten arghsten opgenomen was, liet hy echter niet n alles tot sijn woeste hovaerdy te trecken, om de Staet na sijn zin te bestieren; komende selds soo verre, dat hy gelt op sijnen naem dede slaen, e soo verre sijn driften toegevend, dat hy niet alleen by Johan Maria, maer oock by de borgeren van beyde den aenhangh, in klaer vermoeden quair dat hy na de Heerschappy stondt. Maer terwijl hy tot Milanen sijn onnutige staet-sucht met dese ydele hoop voedt, en zich selven een grooten haer op den halsch haelt, wordt de Fransche besettingh, na dat den Overst Serraton gedood was, door de Spinolaes uyt Genua gedreven, en Theodoro Marquis van Mont-ferra, tot Prins over die Staet verklaert. Het welcke hem bewoogh, onder schijn van een anderen tocht, sijn troepen uyt Milanen te trecken.

7. Bitterheden der Gibellijnen en Guelphen.

Dit is den selven die eenigen tijdt te vooren, Gabriel den Soon van Johannes Galeacius, volgens een gestreng vonnis, om sijn geld en schatten te genieten, tot Genua heeft doen onthalsen. Onder dies namen de zyden heden tot Milanen daegelijcks meer en meer toe, barstende de haet der borgeren tot een onderlingh woeden en moorderyen uyt, sonder de een of den ander verdragh of genade toe te brengen of te gunnen, en soo was het o

al en door geheel Italie te doen. Maer het swaerste quam den Hartogh van Milanen selve op den hals, tegen den welcken de oproerige borgers, een Eed-verwantschap aengevangen hebben, onder de welke de Baucy, gebroeders, Andreas en Paulus, uyt sijn gemeensaemste Vrienden, twee seer Edele Pusterlen, Franciscus Maino, Bertono Mantegali, en Acontio Trivultio, de voornaemste waren. Dese als aenleyders van het werck, wierden uyt de ordere van beyde de zydigheden, van noch wel dertigh gevolgt, en niemandt is'er in al dat groote getal geweest, die, of uyt hoope van vergeldinge, of andere in-sichten sijn trouwe wilde breecken: want een yeder hate hem als een overdadigen tyran en dwingelandt, die in sulck een bedroefden standt van negen jaren, sulck een woedende ziekte had aengenomen, dat hy tot overdadige gramschap ontfsteeken zijnde, zich niet ontfagh de veroordeelde, of die by hem in haet waren, voor de woedende honden, om verscheurt te worden, te werpen; scheppende sijn vermaeck in sulck een jammerlijck aenschouwen, gelijk hy oock eenen Squarcio Gicamo, anders van een eerlijck huys af komstig, tot sijn vermaeck en wreede dienstbaerheydt hieldt, die tot sulck een woedende slindt-sucht, groote bloedhonden, op menschen vleesch gewendt, onderhieldt; maer dewijl en God en de menschen een af-keer van sulck een schrick-gedierte hadden, geviel het dat hy op den 16. van Mey, in de Kerck van St. Gothard ter Misse ging, wanneer de twee Baucy, gebroeders, terwijl de andere schaer der vloekverwanten aenhieldt, hem met twee wonden hebben afgemaect, van dewelcke de eene hem het hooft tot aen de oogen kloofde, en de andere het rechter been aen de kuyte af-hieuw, latende hem soo dood, en een wijl geheel verlaten leggen, tot dat eenige geringe dienaren hem opgenomen, en in de groote Kerck gebracht hebben; alwaer als hy een goede wijl in sijn bloedt gewentelt ten toon gelegen had, is'er noch een openbare hoer gekomen, die het lichaem tot een laetste Lijck-plicht, met een menichte van versche rosen bedeckt heeft, dewelcke daer na van sijn opvolger Philippus, met rijck Huwelijcks goet, om eerlijck te trouwen, begifticht is geworden. Op dien selven dagh is oock sijn snoode beul Giramo, door het toeloopende Volck, uyt sijn schuyt-hoecken getrocken, en met een haeck gesleept, voor de deur van het verwesene, en korts daer aen om vergeruckte huys, op een schrickelijcke wijze om het leven gebracht. De t'samen-geswoorene hebben in de plaets van den Tyran Hastor, een bastaert van Barnabas, tot de Heerschappy verkooren. Maer Philippus broeder van Johan Maria, heeft zich met meerder recht en wreectent geweld, daer meester van gemaect, en de moorders van sijn broeder met de dood gestraft; gelijk oock Gabrino

8.
Tyranny
van Gio-
Maria.

9.
t'Samen-
sweering
tegens
hem.

10.
Die ver-
moort
wordt.

11.
Starf over
de moor-
ders.

12.
Vremt
berouw
van Fun-
dulo.

Fundulio, Tyran van Cremona, door een geluckige list gevangen. Dese als hy te midden op de marckt van Milanen, den hals onder de bijl stondt te buygen, en van de Geestelijke tot leetwesen van sijn doen vermaent wiert, keerde sijn oogen straffelijck na den Vader, met dese woorden: *Wat zijt gy my lastigh, die soo trouwloos verraden ben, het is'er soo verre van, dat ick leetwesen sou hebben, van het gene ick naer het Oorlogs-recht gedaen heb; dat het my eerder leet is, dat ick en Paus en Keyser, tot een onsterflijcke roem, wanneer ick de selve in mijn gewelt hadde, niet van mijn Toorn te Cremona, afgeworpen heb. Want weynige Jaren te voren, had hy Balthasar Cossa, toen Paus, onder de naem van Johannes den 23, en den Keyser Sigismundus, op een gast-mael onthaelt, en om hen een schoon gesicht te toonen, op den vermaerden Tooren van Cremona gebracht, alwaer hem een duyvelsche genegentheyt aenquam, om hen beyde van boven neder op de marckt af te stooten; maer een schaemte, dat hy sijn gasten, en de eersaemheyt van de gast-vryheyt, alzoou sou doden en schenden, wederhielt hem, soo weynigh verschil was'er tusschen het leven en de dood van dese twee Hoofden van Europa.*

De Seven-en-dertigste H I S T O R I E.

Ludovicus Sfortia, Hartog van Milanen.

Inhoudt.

1. Sfortia komt door schelmery tot het Hartogdom.
2. Roept de Fransche in Italie.
3. Ontrouw der Switzers.
4. Sfortia gevangen en gedood.

1.
Sfortia
komt
door
schelme-
ry tot het
Hartogh-
dom.

2.
Roept de
Fransche
in Italie,

Y sullen hier dit korte Hooft-stuck, van een lange ellende by voegen. Ludovicus Sfortia, om sijn duystere verwe, de Moo genoemt, had Johan Valentio Sfortia sijn Neve, hem als Mombaer toevertrouwt, door Venijn omgebracht, en zich selven al soo in de Staet gedrongen. Daer na heeft hy, na een korte en ongerust Heerschappy, de Fransche, uyt vreesse, voor, of haet, tegens de Koninge Ferdinandus en Alphonfus, van Napels, in Italie geroepen; maer de selve zijn het geweest, die desen trouwloosen van sijn Staet en vrydom berooft hebben; hy wierdt van de selve aldus gekregen. Tot Novaria ha hy eenige duysenden Switzerfche krijghs-lieden by zich, dese, soo om d Sfortia geen gelt had te geven, als om dat de Overste der Fransche, Joh

Jacc

Jacob Trivultio en Gramoglia , deselve Switzers omgekocht hadden , be-
 flooten te samen Sfortia te verlaten. Als nu Sfortia noch met gebeden noch
 met tranen , soo veel van hem konde verkrijgen , dat hy hem in een veylige
 plaets wilden brengen ; heeft hy alleenigh noch van hen verworven , dat hy
 in kleedinge van een Switzers voet-knecht , om niet bekent te worden , als
 sy fouden wech-trecken , mocht doorgaen. Maer als de Switzers nu aldus
 met ordere door het Fransche Heyr heen trocken , wierdt hy , of verraden ,
 of bekent zijnde , aengetaft , en gevangen wech-gevoert , en dat op sulck
 een jammerlijke wijze , dat het de Vyanden selve tranen af-parfchte , ont-
 sagen sy niet hem alle versmadinge aen te doen : want als hy tot Lions bin-
 nen gebracht wierdt , had men sulcks des daeghs te vooren aen een yeder
 laten weten , waer over een yeder toeliep , om dien man , die korts soo
 groot , en nu soo veracht en verworpen was , te zien. Na twee dagen ,
 hebben se seer ernstigh begeert den Koninck te mogen zien , maer sulcks niet
 konnende verkrijgen , wiert hy van Lions naer Parijs gebracht , en heeft als
Jovius getuyght , sijn leven in een yfere getralyde koye moeten eyndigen. Siet
 van desen ongeluckigen te gelijk en boosaerdigen Vorst , het wytloopig ver-
 hael by *Paulus Jovius* , in sijn Geschiedenissen.

3.
 Ontrouw
 der Swit-
 zers.

4.
 Sfortia
 gevangen
 en sijn
 dood.

De Acht-en-dertighste HISTORIE.

Graven van Holland.

Govaert met den Bult.

Inhoudt.

1. Oorlogh met den Bisschop van Uytrecht.
2. Hollanders overwonnen.
3. Govaert bouwt een Casteel tot Ysselmonde, oock de Stad Delft.
4. Govaert bin-
 nen Alckmaer belegert.
5. Govaert gedood.

DEn Bisschop van Uytrecht Willem , Soon van Wittykind , het
 ooge seer op Holland hebbende , viel by den Keyser Hen-
 drick de IV. klachtigh , dat de Graven van Holland , het sel-
 ve Graeffschap , den Bisschop Adelbold onthielden , en usfer-
 peerden , verkregen daer over brieven van Donatie onder sijn
 Zegel. De Bisschop dan roepende tot onderstandt , (als wetende geen beter
 gelegent-

1. Oorlogh met den Bisschop van Uytrecht.

geleghentheyd te kunnen verkrijgen , als geduerende de kinttheydt van den Grave Diderick de V.) versocht onderstandt van al sijn Vrienden , en onder anderen Robbert met den Bult , Hartogh van Lotharingen , van Brand en Ardenne , en kreegh een machtigh onderstandt van den selven , met het welcke hy Holland aentaste , in het Jaer 1071. De Grave Robbert de Vries , Vooght van Holland , hebbende van sijner zijde soo veel Volck versamelt als hy konde , gaet dese twee Vorsten met sijn Heyr in 't gemoed , maer het ongeluck trof de Hollanderen : waer over de Grave in haest sijn Vrouwe nemende , naer Vlaenderen vloodt , en zich binnen de Stadt Gent gingh bergen ; hoewel anderen willen , dat hy naer Saxen , en de Vader van sijn Vrouwe vluchte.

2. Hollanders overwonnen.

Na dese overwinninge , deed den Bisschop den Hartogh Godefroy of Govaert , de besittingh van al de Steden van Holland nemen , beneffens het gantsche landt , gelijk mede van sijn Bisdom van Uytrecht , het welke hy vijf jaren langh , in het af-zijn van Robbert bestierde , versterckende de Steden met goede besettingen : doende onder anderen , tot Ysselmonde op de Maes een Casteel bouwen , tusschen Dordrecht en Rotterdam , het welke hy met Volck vervulde , gelijk hy oock ter eeuwiger gedachtenis , de Stad Delft met een Casteel daer buyten , gebouwt heeft. Maer de Oost-Friesen misgunnende sijn voorspoet , ter oorfaeck van de schade , die hy sijn nabueren deden , quamen met een groote macht , Govaert binnen Alckmaer belegeren , daerse negen weecken voorlagen , stellende sich aen als woedende menschen. Godefroy riep den Bisschop van Uytrecht te hulp , dewelcke met sijn troepen aenquam , trachtende het beleggh te doen opbreecken , die de Friesen oock op-sloegen , blyvende acht duysent mannen op de plaets , behalvens de gevangens ; alsoo kreegh oock Govaert het landt van Oost-Vrieslandt in sijn besittinge , dat hy vier geheelen Jaren behieldt , oock te leen van den Bisschop van Uytrecht en sijn Bisdom. Daer nae , namentlijk in het 1075. Jaer , de Hartogh tot Antwerpen zijnde , (andere seggen in Vrieslandt) wierdt , soo als hy op de heymelijckheyd sat , door eenen Gijlbrecht , dienaer van den Grave Diderick , van onderen met een Javelijn , in sijn fundament gestoocken. Hy aldus gewondt , wierdt na Maestricht gebracht , alwaer hy in de Maen Maert , sonder kinderen na de laten , gestorven is.

3. Bout een Casteel tot Ysselmonde , en de stad Delft.

4. Govaert binnen Alckmaer belegert.

5. Govaert gedood.

De Negen en-dertighste HISTORIE.

Florentius de Vierde.

Inhoudt.

1. Gornichem gesticht. 2. Oeffeningh van Graef Floris. 3. Steeck-spel tot Clermont. 4. Vorstelycke Min yver, oorsaeck van veel quaets. 5. Verraderij van den Grave van Clermont. 6. Dood van Graef Floris. 7. Sijn lof.

FLoris of Florentius de vierde, quam na de dood van de Grave Willem de eerste, wierdt Grave van Holland, &c. Sijn broeder Otto Grave van Vriesland, geduerende sijn Vaders leven, en sijn jonghste broeder Willeim, Erf-landt-vooght van Kennemerland. De Grave Floris had tot een Vrouwe, Mathilde of Machtelt, dochter van Hendrick Hartogh van Lotharingen en Brabandt, by den welcken hy Willem, naer hem Grave van Holland en Roomsche Koninck, gewonnen heeft.

By sijn tijdt (om andere dingen, die ons tegenwoordigh weynigh raecten, voor by te gaen) wierdt de Stad van Gornichem, door de Heeren van Arckel gesticht, zijnde voorheen maer een by-een-wooningh van eenige Visschers aen de Merwede, welke Visschers als een deel arm volck zijn, Gorrekens genoemd wierden, waer van die Stad noch den naem draegt.

Daer was oock een Edele Vrouw, Gemalin van een aensienlijk Ridder omtrent Stade, onder het gebiedt van den Bisschop van Bremen; het viel nu dat deselve Jonckvrouw, sullende gaen om het Sacrament te ontvangen, en naer gewoonte haer Offer doen, maer een kleyn stuck silver gelt Offerde, het welke de Priester bemerckende, nam seer qualijck, dat een Vrouwe van haer staet, sulck een geringh stuck gelts gegeven had. Wanneer nu de Missè ge-cyndicht zijnde, dese Mevrouw met de andere naer den Altaer giingh, om het Sacrament te ontvangen, stack haer dese gierige Priester, in de plaets van den Ouwel, haer eygen stuck gelts in den mont. De Vrouwe rechte zich weder op, menende de Ostie ontvangen te hebben; naer als sy het brood meende te kauwen, en in te zwelgen, wilde het noch reecken noch doorgaen; het welke haer sulck een ontsteltenis maeckte, menende dat haer sonden daer de oorsaeck van waren, dat sy, met den mont

geslo-

geslooten naer huys gingh , en in een schoonen fijnen doeck , het gene sy in den mondt had , en niet door krijgen konde , daer in uyt-wierp ; want neer sy sagh dat het haer eygen geldt was , datse ten Offer gegeven had , het welke haer noch meer bedroefde als voorheen , en veroorsaecte stil en bekreten in haer kamer te blijven.

Ten laetsten komt de Heer haer man binnen , die ziende sijn Vrouw soo droevigh , enckel wilde weten wat haer deerde ; sy eyndelijck verhaelde wat haer geschiet was , het welke de Heer verstaende , ontboot de Opper-priester , van dewelcke de andere de Capellaen was , en dede tegens hem , in tegenwoordigheydt van sijn onder-macker , sijn beklagh. Dese goede Harders , in de plaets van hun schult te belijden , vielen noch daer op den Edelman te beschelden , die daer over soo verstoort wierdt , dat hy de gelegentheydt waer nam , en soo hem , als den Capellaen , om den hals bracht ; waer op soo hy als alle de sijne , van het Christen geloof afvielen , in het welke sy seyden sulck een snoode bedriegery gevonden te hebben , ingevolge van het welke oock korts daer aen , het gantsche gebiet van Staden , het Christen Geloof versaecte , het Heydendom wederom aennam , al de Priesters en Geestelijcke wech joegh , de kercken ontwyde , en hun Afgoden daer weder in stelden.

De Paus Gregorius de negende , schickte een Gesant beneffens eenige wijse Leeraren , om hen weder tot het Geloof te brengen ; maer sy deden niet anders als met hen den spot te drijven , scheldende hen dapper uyt , en eenige om den hals brengende. De Paus dede hier op een Crusade of kruys tocht verkondigen en Predicken , op dewelcke zich dese Grave Floris , beneffens Hendrick Hartogh van Brabandt , Diderick Grave van Cleve , en veel andere Heeren , mede begaf , dewelcke met een Oorloghs-macht in het landt van Staden vielen , jagende daer uyt al de inwoonders , mannen Vrouwen , kinderen , en al wat er in was. Die van de Stad Staden vielen op hen uyt , en stelden zich dapperlijck ter weer , maer wierden geslagen en die het met de vlucht niet konde ontkomen , bleef dood ; soo dat'er een getal van 40000. mannen op de plaets sou gebleven zijn. Hier op vielen de Christenen tot het beroven en verwoesten van het landt , tot dat eyndelijck de afvallige weder met geweld , tot het Christendom gebracht wierden. D gedaen en straffe over de wederspannige afvallige geoeffent zijnde , keerden de Princen weder van waer sy gekomen waren ; soo veel onheyl veroorsaecte dese vuyle spotternyen.

2.
Oefening
van Graef
Floris.

Floris de Grave van Hollandt , was een Vorst die groot vermaeck
Ridderlijcke oefeningen , Steeck-speelen , en Tournoyen sचेpte ,

foo binnen als buytens landts , daer de gelegentheydt toe focht en waernam ; waer door hy over al , als zijnde een dapper Vorst ; groote Eere , be-
neffens hooge prijfen wan. De Gravinne van Clermont , die veel van
hem gehoort hadde , kreegh groote begeerte om dien Grave te zien , daer
fy soo veel lofs van had gehoort. Eens nam fy de gelegentheydt waer , haer
man den Grave te verfoecken , oock eens open Hof te houden , en een
Steeck-fpel aente rechten ; het welcke hy haer toestondt , doende door al
de Vorsten-hoven van Vranckrijck , Duytsland en andere Rijcken , het
Steeck-fpel verkondigen.

De Grave Floris hier de tydinge van hebbende , wilde in geen gebreken
blyven zich daer by te laten vinden , en nam , daer heen reysende , sijn
Neve den Grave van Cleef met zich , beyde wel verselt , en in een heer-
lijke toerustingē. De Grave Floris wierdt in dit Steeck-fpel , hooft van
al de Duytsche Ridderfchap , en de Grave van Nielle van de Francoisen
gemaect. De Koningen van wapenen , hebbende al de Ridder van weder
zijde in het parck doen komen , en een yeder in sijn ordere gestelt , nam het
Steeck-fpel sijnen aenvangh , daer een yeder dapper sijn kloeckheydt toonde ,
menich schoone Lancie gebroocken , en menich stouten stoot gegeven wiert.
De Grave Floris die zich de dapperste van allen droegh , veroorsaecte
datmen menichmael Holland , Holland , leve Holland , tot een toejuyg-
ningh van sijn dapperheydt uyt-riep.

De Gravin leggende in het veynster by haren man , en hoorende datmen
oo over Holland uyt-riep , bad haren man haerte wijfen , wie van al den
hoop der Ridderen , dese Grave van Holland was. De Grave van Cler-
mont vattende het woort uyt haer mont , en misschien oordeelende dat sy als
veynsende na den bekenden wegh vraeghde , seyde : *Ick sie wel dat de mont
uyt overvloet van het hart spreekt , en dat gy met den Grave van Holland misschien
veer uytstaende hebt , als gy laet blycken. Maer om u te voldoen , sie daer uwen
Minnaer , die de twee Banner-rollen van Gout met den roden Leeuw voert , daer gy
ulck een vierigh verlangen om hem te sien naer gehad hebt ; maer by den Hemel ,
ysult hem dood sien , eer het avond sal zyn.*

De Gravin die de snooden aert van haer verradersche man wel keinde , me-
ende den Grave van Holland heymelijck te doen waerschouwen ; maer haer
man quam haer te vooren , want (hoe oud hy oock was) hy trock aenstondts
sijn wapens aen , steegh te paert , begaf zich midden in het Steeck-fpel , riep
den Grave van Nielle met sijn Fransche Ridderfchap , en omcingelden den
Grave Floris van alle kanten , vallende hem met goeden ernst op het lijf.

De Grave Floris , die in den eersten aenvangh geen gedachten op eeni-

3.
Steeck-
spel tot
Clermont

4.
Vorstelij-
ke jaloerf-
heydt, oor-
faeck van
veel
quaets.

5.
Verrade-
ry van de
Graef van
Clermont

6.
Doot van
Graef
Floris.

ge verradery had , verweerde zich , toen hy sagh dat het spel ernst was , soo dapperlijck als hy konde , en dreef die gene die hem omcingelde , selfs buyten de plaets van het gevecht ; maer aldaer sijn schilt verliesende , wierdt hy dood-geslagen. De Grave van Cleef , verstaende dat sijn Neef den Grave van Holland soo schandigh vermoort was , viel met sijn Duytsche Ridders in het midden van den moordadigen hoop , om sijn dood te wreecken , wierp selfs den Grave van Clermont ter aerden , dede die van Nelle vluchten , en door geweld van sijn swaert , de plaets van het gevecht verlaten ; maer alles was te laet , en alzoo keerde dit spel van vreughde , in bloet en tranen.

7.
Sijn Lof.

De Gravinne ziende dit jammerlijck gevolgh , wilde zich van boven neder uyt het veynster werpen , maer verhindert zijnde , viel in een sware sieckte , van de welcke sy eenige kleynen tijd daer na quam te sterven. De Grave van Cleve en andere Heeren die met hem gekomen waren , voerde het dode lichaem van den dapperen Grave naer Holland , alwaer het in de Abdye van Rijsburg begraven wierdt : na dat hy het Land in alle Eer en Deuchtsaemheydt twaelf jaren geregeert had. Hy wiert onder de Dapperste en Grootmoedigste Heeren van sijn tijdt over geheel Duytsland getelt , en liet een Soon Willem na , die Grave na hem en Roomsche Koninck geworden is ; van wiens leven en dood wy gaen handelen.

De Veertigste H I S T O R I E.

Willem de tweede Grave van Holland en Roomsche Koninck.

Inhoudt.

1. Graeffschap en opvoeding van Willem.
2. Die Roomsche Koninck gekoren wort
3. Keyser Frederick vergeven.
4. Graef Willem voor Keyser uytgeroepen
5. De Stad Nimwegen verpant.
6. 't Hof van Holland gebouwt.
7. Willem to de Keyserlijcke Kroon te Rome ontboden.
8. Vriesen wederspannigh tegens Willem.
9. De Koninck gequetst.
10. Treckt tegen de Vriesen op.
11. Word op heys dood-geslagen.
12. Ongeval op des Konincks Bruyloft.

1.
Graef-
schap en
opvoe-
ding van
Willem.

Illem de tweede van dien naem , wierdt na de dood van den Grave Floris sijn Vader , de negenthiende Grave van Holland en Zeelandt , oudt zijnde alleenlijck ses jaren , wanneer sijn Vader quam te sterven ; waer door hy onder de opsicht van sijn Oom Otto , Bisschop van Uytrecht gestelt is geworden. Hy was

de kamer van Holland (seght mijn Schrijver) gebooren , zijnde als toen de Stad Leyden. Wanneer hy tot Jaren quam , trouwde hy Elise of Elifabeth , dochter van den Hartog van Bruynswijck , by den welcken hy een Soon gewonnen heeft , die na hem Grave en Floris de V. genoemt geweest is. Dese Willem is altoos een seer groot beminnaer van de wapenen geweest , achtende veel meer deught , aerdigh- en dapperheydt , als goudt en silver te vergaderen. Hy wierdt in het 1247. Jaer , door toedoen van Hendrick de tweede , Hartogh van Brabandt , en door aenprijsen van sijn Schoonvader , Otto Hartog van Bruynswijck , op het aenstellen van den Paus Innocentius , Roomsche Koninck verkooren , om dat'er niemandt onder al de Duytsche Vorsten te vinden was , die uyt vreesse voor den Keyser Frederick , en sijn Soon Coenradus , die voorheen Roomsche Koninck gekroont , maer door den Paus , nevens sijn Vader afgeset was , die Waerdigheydt derfde op-nemen. Gelijk hy verkooren was , alsoo wierdt hy oock het volgende Jaer tot Aken gekroont , na dat hy die Stad , dewelcke tot daer en toe de zijde van den Keyser Frederick gehouden had , onder sijn geweld had gebracht , die , dwingende hem alsoo de eerste Roomsche Kroon op het hoofd te setten.

2.
Die Roomsche Koninck gekooren wordt.

De Keyser Frederick sagh hier door , dat sijn Vrienden , (van dewelcke zich in het gemeen de meeste na den tijdt schicken) beneffens sijn geluck hem quamen te begeven , en datmen niet als sijn verderf socht , waer over hy besloot voor dien tegen-drist te wijcken , en zich na Sicilie te begeven ; maer soo als hy op den wegh was , wiert hy door een brandende koorts , veroorsaect door Vergift , datmen hem gegeven had , aengetast , en is in een Slot in Poulle La Florentina genoemt , op den 13. dagh van Wintermaent des Jaers 1250. gestorven.

3.
Keyser Frederick vergeven,

Wanneer nu des Keyfers dood genoeghsaem versceekert was , wierdt Willem Grave van Hollandt , verkooren Roomsche Koninck ; door den Paus Innocentius , binnen de Stad Leons , vier Jaren na dat hy Roomsche Koninck was gekooren , als Keyser verkondicht en uytgeroepen.

4.
Graef Willem voor Keyser uytgeroepen,

Ondertusschen was Coenradus , Soon van den overleden Keyser , in Italie , winnende de Steden wederom , die sich selven na sijns Vaders dood , weder aen den Paus hadden overgegeven ; en daer na , menende in Italie sijn voet genoeghsaem vast gestelt te hebben , begaf hy zich weder na Duytslandt , door de groote begeerte die hy hadde , dat het Keyser-rijck by het huys van Suaben sou blijven ; maer hy vand daer dat hem alles tegen was , om welke oorfaeck hy sijn Soon Coenradijn , onder de bewaringe van den Hartogh van Beyeren liet , en selve weder naer Italie keerde , om ten min-

sten voor sijn Erfgenaem de Rijcken van Napels en Sicilie te bewaren. Maer geduerende dese handelingh , heeft sijn bastaert broeder Manfredo , hem door Venijn omgebracht , dewijl dese lange naer die Rijcken had gestaen. Maer elders hebben wy van dese saecken , en het ongeval van sijn Soon , gesproocken.

5.
De Stad
Nimwe-
gen ver-
pant,

Naer dat Graef Willem van Holland , tot Aken Roomsche Koninck gekroont was , zijnde niet boven de twintigh Jaren oud , begaf hy zich naer Luyck , alwaer hy aen Otto Graef van Gelder , broeder van den Bisschop van Luyck , in leen-recht de Stad en het Casteel van Nimwegen , met al des selfs Rechten , Heerschappyen , af en aenhangselen daer toe behoorende , om de selve aldus geduerighlijck van het Rijk te houden , en dat voor de somme van een-en-twintig duysent Marck suyveren silver , verpande ; onder voorwaerden , dat de Roomsche Keyfers en Koningen , alles souden kunnen aflossen , soo dick en wanneer sy wilden , mits weder de selve somme van 21000. Marck uytkeerende , en indien sy daer na de selve plaets weder op nieuw wilden verpanden , dat de Grave van Gelder altoos het voorrecht of keur hebben sou ; het welcke oock naderhandt door den opvolger van desen Grave Willem , bevesticht is.

Wanneer vorders de Koninck Willem , al de Casteleynen aen den Rhinghing beschouwen , wierdt hy over al wel ontfangen en wel onthaelt , behalven tot Keyfers-weert , alwaer hem de Casteleyn den ingangh weygerde : waer over de Koninck die plaets gingh belegeren , houdende sijn Leger een geheel jaer daer voor ; maer als eyndelijck die van binnen gebreck aen voor-raet kregen , moest de Casteleyn genade komen bidden , het welcke hem de Grave gaf , en gaf hem daer en boven , in aenmerckinge van sijn dapperheydt , sijn Nicht Catharina , dochter van den Heer van Brederode , ten Huwelijck ; gevende hem tot een Bruytschat , de Casteleynne van Keyfers-weert , met de Stad en het Slot voor hem en de sijne , te leen van het Keyser-rijk voor altoos.

6.
Het Hof van
Holland
gebouwt.

Dit gedaen zijnde , trock hy weder naer Holland , en bouwde aldaer het Konincklijcke Hof , dat noch het Hof van Holland is ; maeckende de Groote Saele van Yerlands hout , dat van foodanigen aert is , datmer noyt Spinnekoppen aen sal vinden.

Voor bygaende de Oorlogen van de Heeren van Aemstel , en van Woerden , tegen den Bisschop van Uytrecht , als mede die van den Grave tegen den Hartogh van Anjou , ter oorsaek van Margariet Gravinne van Vlaenderen , die desen Hartogh wilde beschermen ; sullen wy alleen tot sijn ongeval komen , dat ons oog-wit is , na dat wy dit sullen hebben laten voor afgaen.

De Paus Innocentius , hebbende verstaen dat Coenradus Koninck van Duytslandt , en de Soon van den Keyser Frederick dood was , en wetende dat de Grave Willem al over lange tot Roomsche Koninck verkoren was , ontboodt den selven met brieven tot Rome te komen , om de Keyserlijcke Kroon te ontfangen. Maer Willem op veel Vorsten van Duytsland en Italie, door welckers landen hy heen trecken moest , het beste vertrouwen niet hebbende , begaf sich in een Pellegrims gewaelt , met twaelf van sijn getrouwste verselt , daer na toe; en treckende door Italie, vindt den Paus tot Genua, van dewelcke hy seer heerlijk ontfangen wordt , en gelijk hy in een vreemt gewaelt en onbekent , alleen om met den Paus te handelen , aldaer gekomen was , soo keerde hy oock , sondermeer , weder over Lombardien en Duytsland , alwaer hy wel onthaelt wierdt ; maer soo als hy aldaer over de Rijcks-saecken in onder-handelingh was , en gereet stondt om weder na Italie , met een Konincklijcke statie te reysen , om aldaer de Keyserlijcke Kroon te ontfangen , vernam hy dat de West-Vriesen wederspannigh geworden zijnde , naer hun oude manieren van doen , de Grensen van Hollandt beroofde ; waer door hy geraden vandt voor al , sijn Land en Volck in rust te stellen , eer hy te verder van der handt sich begevende , te groote schade en verlies quam te lijden , en dat voor een Eer-tijtel sonder voordeel.

7.
Willem tot de Keyserlijcke Kroon tot Rome ontboden

8.
De Vriesen weder spannigh tegens Graef Willem.

Hy dan verschuyvende sijn reyse na Ronie , voerde sijn Oorlogs-macht naer Uytrecht , alwaer met sijn Prelaten en Heeren op een gastery zijnde , was'er een schelm die hem met een steen swaerlijck aen het hooft verwonde , sonder datmen kon weten van waer , of van wie de worp gekomen was , het welcke de Prelaten ontstelt maecte, om dat sy die gene waren , die den Koninck genodicht hadden. Hy hebbende den steen in sijn handt , seyde : *Siet wat spijt ons die van Uytrecht aen doen , ons met steenen te willen dood werpen , sonder sulcks van hen verdient te hebben , als dat wy hen tot noch toe hebben bygestaen , en op onse kosten hun vyanden getemt hebben : Maer leve Godt , dese belediging sal niet ongestraft blijven , indien ick maer noch een jaer in gesontheydt mach leven.* Met dese woorden scheidde hy van daer , en gingh te paert sitten , stellende de geheele Stad in groote verslagentheyt , als wiens verderf aldus beslooten was.

9.
De Koninck gequetst.

Al de Overigheyt en borgers van Uytrecht , wel droevigh over dit ongeval , versochten vry-geleyde ombesendinge aen hem te doen , het welke verkregen hebbende , sonden sy hun Borgemeesters na den Hage , om te sien off sy des Konincks gramschap niet konden stillen : de Koninck antwoorde hen , met weynigh woorden , dat hy geswooren had , het geen hy noyt weder-roepen sou , namentlijck de Stad tot de grondt toe te yerwoesten ,

10.
Treckt
tegen de
weder-
spannige
Vriefen
op.

indien men die gene die den worp gedaen had , hem niet in sijn handen leverde. Met dese antwoord keerde sy weder te rugge , en hebbende daer den Raed over vergadert ; deden al wat sy konden , om den man te vinden. Aldus bleef die saeck steecken , en de Koninck haeste zich , om na Vriessland op te trecken ; het welcke een groot geluck voor Uytrecht was , dewijl hy niet weder quam , andersints ware het te vresen geweest , dat het slechtelijck met die Stad sou afgeloopen hebben.

11.
Wordt op
het ys
dood-ge-
slagen.

De Koninck dan in Vriessland met sijn Heyr ingetrocken zijnde ; sloeg ten eersten eenige die hem wilden tegenstaen ; en deed een Slot by Alckmaer bouwen , dat hy den naem van Toornenburgh , dat is Casteel van gramschap , gaf , en op den 23. van January voort treckende , quam by Alckmaer , en voorts van daer over ys naer Vronen , om de Vyanden op het onvoorsienste op den hals te komen ; maer het geluckte hem soo niet als op sijn aenkomst : want als de Heer Willem van Bredenrode , die een van de slach-ordens aenleyde , gestreden en de Drechters geslagen had , voerde de Koninck , sittende op een kloeck paert , de andere slagh-ordere aen , soeckende om den kortsten wegh , die van Hooghwoude , dat hy meende te verbranden. Hy reed verre voor de anderen alleen voor uyt op het ys , gelijk of hy op het valte landt was geweest , wanneer sijn paert in het ys viel , en by na verdroncken was , hebbende de Koninck niemandt by zich , om hem by te staen. De Vriefen in het riet en de ruychte , in een hinderlage leggende , siende desen man te paert aldus in het ys leggen , liepen toe en sloegen hem met hun knuppels en knotsen , ellendighlijck dood , niet wetende dat hy de Koninck was , maer na dat sy sijn schilt en wapen-rock hadden besien , oordeelden sy wel dat het eenigh groot Heer moest zijn. Daer waren eenige Hollantsche bandyten omtrent , dewelcke mede toeliepen , en de wapens van den Koninck , een Arent van Sabel en een rode Leeuw in een goude Velt terstondt kenden , en daer over de Vriefen , daer by staende bestraffen , als qualijck gedaen hebbende , aldus hun natuerlijcken Vorst , en een Roomsch Koninck dood-geslagen te hebben ; het welcke in oud en jong een over groote droefheydt veroorsaecte : maer hebbende zich over de saeck te samen beraetslaeght , beslooten sy hem heymelijck in een huys tot Hooghwoude te begraven ; op dat hem in toekomende tijd , de wraeck daer over niet op den hals mocht komen. Het was een vreemde saeck (seght mijn Schrijver) dat'er niet een eenigh mensch , noch te voet noch te paert was , van het gantsche heyr die hem te hulp quam.

De Hollanders vervolghde oock hun overwinningh niet , als de Koninck doodt was , anders hadden sy het gantsche Gewest t'ondergebracht , en de Vriefen

A.H.

Vriescn geflagen ; maer sy waren soo verwoest en belemmert , dat sy geen raet noch besluyt hadden , en alzoo vruchteloos met het Heyr weder te rugge toogen.

Aldus bleef dese treffelijckè Vorst , na dat hy de Graeffschappen van Hollandt en Zeelandt , een-en-twintigh , en het Rijck seven Jaren bestiert had. Hy wierdt daer nae in de Abdye van Middelburgh in Zeelandt , in het-twaelfhondert en vijf-en-vijftighste Jaer , begraven : men wil dat 'er een voorseggingh van der Sibillen sou geweest zijn , die voorspelt hadt , dat op dien tijdt een Willelm , Roomsche Koninck , van de Vriescn sou gedood worden. Op dien dagh bleven in den strijdt , die de Hollanders op hun af-tocht mochten uytstaen , al de Borgers van Dordrecht , behalven drie hondert , met verlies van hun Vaendel ; als oock het meeste gedeelte van die van Delft , nae datse evenwel veel van de Vriescn neder gemaect hadden. Sijn Vrouw Elisabeth stierf in het Jaer 1265. en wierdt by haer Man begraven ; latende een Soon in de bestieringh , en tot het zelfde lot van sijn Vader , (om van sijn onderdanen gedoodt te worden) nae.

Wy moeten hier uyt eenige Schrijvers , noch als een bysonder voorval omtrent desen Grave verhalen , dat , hy op sijn Trouw-dagh met sijn Bruydt te bedde zijnde , door onachtsaemheydt van een dienaer , de brant in het bedde-stroo en het Slot , daer door in brandt geraeckt ; waer door de Konincklijke nieuw-getrouwde , naeckt uyt het bedde moesten springen , leydende de Bruydt den Bruydegom by de handt. De Konincklijke Kroon en kleederen van den Koninck verbranden , als mede de dienaren , door welckers onachtsaemheydt dit ongeval gebeurt was. Dit brengt *Schrivenerius* by , sonder dat van al de andere Schrijvers , daer eenigh gewagh van gemaect wordt.

12.
Ongeval
op des
Koninks
Bruyloft.

De Een-en-veertigste HISTORIE.

Graef Floris de Vijfde.

Inhoudt.

1. Graeffchap van Floris. 2. Heer Floris in een Steeck-fpel gedood. 3. Vreemde geschiedenis van den Heer van Leerdam. 4. Hemel-teecken. 5. Beroerte in Holland. 6. Gysbrecht van Amstel, hoofft van de muylers. 7. Verwoestingen van Gysbrecht van Amstel. 8. Haerlem van de Kennemers belegert. 9. Grootte onrust tot Uytrecht. 10. Hollanders in Vriesland geslagen. 11. Hun verhael op den vyand. 12. Geboorte van 365. kinderent' eender dracht. 13. Graef Floris slaet de Vriesen. 14. En vint sijns Vaders gebeente. 15. Heer van Brederode temt de Vriesen. 16. Grave van Vlaenderen valt in Zeeland. 17. Huwelyck van Graef Floris. 18. Bedrieger geeft sich voor den Keyser Frederick uyt. 19. Water-noot in Zeeland. 20. Johanson van Floris, trouwt de dochter van Engeland. 21. Guy van Vlaenderen geslagen. 22. Floris maect nieuwe Edelen en Ridders. 23. Verongelyckingh van Velsen door den Grave. 24. t' Samenswoeringh tegens den Grave. 25. Waerschouwingh hem gedaen. 26. De Grave gevangen. 27. En door van Velsen gedood. 28. Sijn lofen laster. 29. Getrouwe honden. 30. Straffe over de gevangene Edelen. 31. Sware straffe Geraert van Velsen aengedaen. 32. Eed tegen de t' Samensweerders.

1.
Graef-
schap van
Floris.

2.
Heer Flo-
ris in een
Steeck-
fpel ge-
dood,

Na de beklaghlijcke dood van den Koninck, en Grave Willem, is sijn Soon Floris, maer een half jaer oud zijnde, in sijn plaets Grave geworden; zijnde de negentiende Grave van Holland. De Heer Floris sijn Oom, Broeder van Wijlen der Koninck sijn Vader, Droffaert of Stede-houder van Holland zijnde, was sijn Vooght, die sijn Vooghdyschap treffelijck wel bedient heeft: stellende feer goede wetten, voornamentlijck in Zeelandt, die al noch in achtinge zijn. Sijn bestieringh duerde maer vier Jaren: want zijnde in een Steeck-fpel binnen Antwerpen, wierdt hy aldaer foodanigh gewondt, dat hy daer van stierf, en in de Abdye tot Middelburgh begraven wierdt. Daer na nam Hendrick Hartogh van Brabant, Soon van den oud-Oom van het jonge kint, de Vooghdyschap over hem aen, dewelcke deselye eenigen tijdt bediende, tot dat hy door de asparssingen en quader hande

handel van zijn bedienden, uyt Hollandt verdreven wierdt. Daer na hebben de Baroenen en Heeren van Holland, Otto Graeve van Gelder verkooren, om de bestieringh aen te nemen; tegen dewelcke die van Zeelandt Vrouwe Alid, Moeye van den jongen Grave hebben verkooren, over welke strijdige zydigheydt, een sware Velt-slagh geslagen wierdt, in dewelcke de Hollanders de overwinninge behielden; en alzoo bleef de Grave Otto alleen bestierder en Voogt van het wees-kint.

In dese tijdt gebeurde een zeltzame saeck. De Heer Filibert van Leerdam en Haestrecht, een quaetaerdigh en boosch mensch, hebbende een bitteren haet tegens den Heer Johan van Arckel; zijn Neve, opgenomen, trachte niet anders als den selven om den hals te brengen; en om daertoe te geraecken, maecte een verdragh met den Duyvel, op dat hem dese mocht helpen, om zijn goddeloos besluyt uyt te voeren. Begeeft zich na de kosters van de kerck van Arckel, en verdraegt met hem voor een stuck gelts dat hy hem gaf, dat op Kers nacht, als de Heer van Arckel na gewoonte in de kerck sou komen, om met het Volck zijn Godtsdienst te plegen, hy hem heimelijck gelegentheydt sou geven. De Heer van Leerdam komt dan met zijn gewapende omtrent de kerck, de kosters sulcks vernemende, gaet uyt, en gelijk besproocken was, sluyt de kerck-deur toe; maer t'allen geluck was de Heer van Arckel, die op sulck een verradery niet verdacht was, met twee van zijn dienaers naer het secreet gegaen, sonder dat de kosters daer kennisse van had. Zijnde dan de poorten soo wel geslooten, dat niemandt uyt of in konde, sloegk de kosters een slagh op de klock. De Heer van Leerdam het teecken hoorende, omcingelt de kerck met zijn Volck, en steecker voorts den brandt in, denckende den Heer van Arckel met de rest daer in te zullen verbranden. Alsoo verbranden de kerck met Priesters en al dat'er in was.

De Heer van Arckel hoorende het getier van zijn Vyanden, en ziende de vlamme opgaen, hielt sich in een verwulfdde kamer verborgen, tot aen den dagh, scer bedroeft zijnde over sulck een ongehoort moortstuck. De Heer van Leerdam wel blijde, dat hy, na zijn meening zijn saecke soo wel uytgevoert had, en gelovende dat de Heer van Arckel, daer met de rest verbrandt was, keert weder na zijn Stad Leerdam toe. Wanneer hy nu verdroogen was, begeeft sich de Heer van Arckel met de sijne in de kerck, en met veel tranen, begraeft de half verbrande lichamen. Hy vorders het werck naerder ondersoeckende, quam achter de schelmery van den kosters, den welcken hy met gloeyende tangen het vleesch van het lichaem dede halen, en soo levendigh verbranden.

3.
Vreemde
geschie-
denis van
de Heer
van Leer-
dam.

De Heer van Leerdam, vernemende dat de Heer van Arckel de dood ont-
komen was, meende dat hy van den kostler was bedrogen; maer daer nae
tot kennisse van de faeck gekomen zijnde, vervloecte en verswoer al de
duyvelen nyt de Hel, en begaf sich voor eenigen tijd naer Duytsland; van
waer eyndelijck weder gekomen zijnde, deed uyt enckele boosheydt, den
dijck van Arckel doorstecken, waer door een groot gedeelte van het landt
van Arckel en Vyanen, onder water geraeckte. Eenigen tijd daer na, de
geseyde Heer van Leerdam tot Haestrecht met sijn Vrienden goet chier ge-
maectt hebbende, wierdt, soo als hy met de selve, op de volle stract stond
te praten, uyt het midden van sijn geselschap wech-genomen, en in het
aensien van een yeder, in de lucht op-gevoert, tot dat hy geheel uyt het
gesicht was, sonder dat hy zedert ergens weer gesien of vernomen is. Al-
leenigh de plaets van waer, hy opgenomen wierdt, bleven drie droppelen
bloets. Daer na wierdt sulck een schrickelijck gerucht op het huys van Leer-
dam gehoort, en sulcke vreeslijcke gesichten aldaer gesien, dat niemandt
daer meer op derfde wonen of vernachten. Ter oorsaeck van het welke,
Pilgrim Soon en opvolger van den Heer van Leerdam, en Erfgenaem soe
wel van sijn boosheden als goederen, het Slot heeft doen afwerpen, en eer
ander aen de West-zijde van de Stad, doen bouwen.

4.
Hemel-
tekenen.

In het Jaer 1268. saghmen eenige Wonder-teecken en aen den Hemel
als Legers tegens malkanderen strijdende, en andere vreemdigheden, ge-
volght van seer groote plagen en ongevallen, daer Holland vry haer ge-
deelte van had; onder de welke oock de oneenigheden tusschen den Ade-
en de gemeente wel te rekenen was, die veel ellende met zich gesleept heeft.
Dewijl de Graef Floris noch jongh was, stonden die van Kennemerlandt
tegens den Adel van het landt op, verwoestende en plonderende hun Land-
huysen, Slooten, en plaetsen van vermaeck. Hier over wierdt de Ridder-
schap en den Adel gedwongen, binnen de Stad Haerlem te wijcken, om
sich voor het gepeupel te verseecken. Dese Kennemaers beslooten oock
al den Adel uyt het gebiedt van Uytrecht te verdrijven, hun Huysen en Slo-
ten onder de voet te werpen, en de Regeeringe de gemeente in handen te stel-
len. De Vriesen en Waterlanders voegde zich daer by, in-voegen sy al te
samen met malkanderen een machtigh Heyr te samen brachten; met het wel-
ke sy ten eersten Amstelland aentasten. De Heer Gijfbrecht Heer van Am-
stel, ziende dat hy sulck een groote menichte geen tegenstant konde bieden,
vand geraden een verdragh met de selve aen te gaen, en hen getrouwe by-
stand te beloven. Sy dan hem voor hun Hooft genomen hebbende, dacht
zich Heer Gijfbrecht nu wel, op sijn Vyanden, die hy in het gebiedt van

5.
Beroerte
inHollant

6.
Gijfbrecht
van Am-
stel hoofd
van de
muyters.

Uytrecht

Uytrecht had , te wrecken , met hun Sloten en Casteelen om verre te werpen. Sijn eerste werck was dan het Slot van Vreeland te belegeren ; het welke door den Bisschop van Uytrecht uytdruckelijck tegens hem , en den Heer van Woerden sijn Neve , gebouwt was ; maer hy vand het soo wel beset en voorsien , dat hy daer niet seer veel sacht op te doen ; maer dewijl hy ondertusfchen sacht , dat dese troepen sijn geheel Amstelland bedorven , riedt hy hen op een schoonen nacht , een aenslagh op Uytrecht te ondernemen. Sy dan stellen sulcks in het werck , en meende voor dagh de proeve daer van te nemen. De Borgers en die van de wacht tot Uytrecht , wisten niet wat het te beduyden had , wanneer sy vernamen dat de Stadt geheel omcingelt was , en meenden dat het Tartaren (soo seght mijn Schrijver) of eenige andere vreemde Volckeren waren , die hen aldus als uyt de lucht op het lijf quamen vallen ; en hebbende sich in de wapenen op hun wallen , en in hun toorens gestelt , vraeghden wie sy waren , die zich voor hunne Stad aldus vertoonden ? waer op een van de Kennemaers , een man die de tongh wel gehangen was , tot antwoord hen aldus aensprack : *Gy borgers van Uytrecht onse goede Vrienden ; weet dat de vrye Kennemaers u-lieden doen groeten , en bereelen , dat gy al de Edelen en Heeren , die het volck ongelijck en overlact aendoen , van u doet , en hun Rijckdommen en Goederen onder malkanderen , en de nootdruftigen verdeelt.* Soo haest als hy dese redenen voort-gebracht had , ontstont'er een beroerte binnen in de Stad , moedigende malkanderen aen , om te doen gelijk de Kennemaers hen rieden , soo dat alles op de been quam , en de Heeren , selfs die van de Overigheydt , en wat'er meer aensienlijcks binnen was , beneffens veertigh Edelen , de Stad moesten ruymen. Terstondt maecten de borgers een nieuwe Overigheydt , uyt yeder lichaem der Ambachten , om de Stad en de Staet te beheerschen ; en sulcks gedaen hebbende , maecten een verbond met de Kennemaers , daer sich oock die van Amersfoort en Emmeland , by voeghden.

Johan de Bisschop van Uytrecht , verbandt sich aen de andere zijde met Otto Grave van Gelder , en brachten onder hen-beyden een Oorlogs-macht op de been ; met welke sy zich tot Zeyst legerden , van meeningh om den Adel en de Heeren weder te herstellen , en dese oproerige na verdiensten te straffen. Wanneer de Kennemaers hier van verwitticht waren , stelden sy hun Volck in slagh-orderen , om den Bisschop slagh te leveren.

De Grave van Gelder een oud Ridder , en wel in de wapenen ervaren zijnde , wilde zich met soo weynigh Volcks , in den slagh tegen sulck een woesten menichte van wanhopige menschen , niet wagen , en begaf sich derhalven een weynigh te rugge na de Veluwe , om meer Volcks by een te ha-

len , en dan met meer voordeel , de Vyanden aen te tasten.

7.
Verwoe-
stingen
van Gijf-
bert van
Amstel.

De Heer Gijfbrecht hun Velt-heer , aldus alles voor wint hebbende , wierp het Slot van Heer Gijfbrecht van Abcoude , van den Heer Willem van Rassenburgh , en Huybert van Vyanen , sijn Vyanden , onder de voet , en sprack vorders sijn Volck aldus aen : *Mijn Vrienden , gesellen en dappere Mannen , gy hebt gesien hoe wy dit Jaer , het gheele gebiedt van Uytrecht onder onse macht gebracht , de Edelen verjaeght , hun Sloten verbrant , hun Sterckten geslecht , en hen van hun Goederen berooft hebben . Het volgende Jaer moeten wy den Grave van Gelder aentaften , die sich tegens ons opgemaect heeft : Wy moeten sijn gantsche lant ten gronde verwoesten , en hem van gelijcke daer uyt verdrijven : maer dewijl nu de Oogst op handen is , sal het wel nodigh zyn , dat sich een yeder naer huys begeeft , om sijn Oogst in te samelen , en sijn huysgesin te versorgen .* Op welke vertooningen de Kennemaers zich by een versamelt , en weder naer huys begeven hebben . Maer treckende voor by Haerlem , hebben sy die plaets belegerd , en met hun rammen en ander Oorloghs-tuygh , seer beschadicht . De Borgers en Edel-lieden in het ronde , die sich daer binnen begeven hadden , weerden zich dapperlijck met bogen , slingers en steenen . De Heer Johan Persijn een braef Ridder , deed by nacht een uytval , vernielde een menichte voor-raet wagens , en voort-treckende in Kennemerlant , verbranden eenige van de voornaemste Dorpen ; de Kennemaers ziende den brandt aldus over al op-gaen , braecken het beleggh voor Haerlem op , en haesten sich naer hun landt toe . De borgers van Haerlem hun vertreck vernemende , saten hem in den staert , hieuwen oock groote menichte neder , en brachten grooten buyt binnen .

8.
Haerlem
van de
Kenne-
maers be-
legert.

Ondertusschen de Grave van Gelder en den Bisschop van Uytrecht , vernemende den af-tocht van de Kennemaers , sloegen hun leger voor Uytrecht ; maer ziende , dat sy de plaets niet sonder groot verlies en schade bemachtigen konden , hebben sy op den vierden dagh , het beleggh weder opgebroocken , en sloegen sich voor Amersfoort ; om dat zich die borgers oock (als geseght is) met de Kennemaers hadden verbonden ; welcke plaets zich eyndelijck by verdrag aen den Grave overgaf : maer om dat die van binnen , geduerende het beleggh , eenige verachtelijcke woorden gesproocken hadden heeft hy voor een gedeelte de Stad verwoest ; en keerde soo weder na sijn land , en den Bisschop na Deventer , in Over-yffel .

Omtrent twee Jaren daer na , komt de Heer Assuerus van Beusichem met al de Bandyten voor de Stad Uytrecht , en beklimmende de Stad heyne lijk , komt daer binnen . Ten eersten ontstondt daer een geweldige strijd maer ten laetsten bleef de Heer Assuerus eyndelijck meester , dreef de Overig-
heyd

heydt en eenige goede borgers uyt de Stad; herstellende de oude Borgemeesters, Scheepenen en Overigheden in hun plaets. Maer eenige tijdt daer na, komen dese gebannene weder binnen, waer uyt een hevich gevecht ontstondt, en van weder zijden veel bloedt gestort wiert.

9.
Groote
onrust tot
Utrecht.

Terwijl dit strijden binnen Uytrecht duerde, heeft de Heer Nicolaes Catz, een Zeeus Ridder, die den jongen Grave Floris onder sijn bewaring had, de poorten van de Stad met hamers en beytels opgebroocken, en sich daer binnen begeven, gevolgt van 500. paerden. Daer zijnde, stelt hy zich in den Rechter-stoel te midden in de Stad, van waer hy duysent en veertigh borgers ter Stad uyt set, en alles weder in goede ordere stelt.

Wanneer nu de Grave Floris den onderdom van seventien Jaren gekregen had, deed hy een goet Heyr-leger by een versamelen, en ging de West-Vriesen beoorlogen, om die met geweld weder onder sijn gehoorfaemheydt te brengen, en de gebeenten van sijn Vader van daer te halen, en die in Zee-land te doen begraven.

10.
Hollan-
ders in
Vriesland
geslagen,

De Vriesen vernemende sijn aankomst, stelden zich in de wapenen, en quamen hem by Vroonen, op de Geest by Alckmaer ontmoeten. Hier ontstondt een hevigen strijdt, in dewelcke vijf hondert Hollanders bleven, onder dewelcke veele van aensien waren. Waer op de Hollanders tot aen Heyligerlee weder te rugge togen; alwaer se zich op het vlacke Velt neder sloegen, en nieuw onderstandt van Volck kregen. De Vriesen dartel op hun eerste overwinningh, gingen hen aldaer aentasten; maer de Hollanders die hen in goede ordere verwachtten, kregen voor als toen hun hayr weder, en dreven de Vriesen in de vlucht, doodende omtrent vijf hondert op de plaets.

11.
Hun ver-
hael op
de vyant.

Het was omtrent dees tijdt, dat de Gravinne van Hennebergh de 365. kinderen t'eender dracht baerde, daer wy, om dat het selfde soo wel bekend is, niet meer van sprecken zullen, dewijl de saeck tot Loosduynen in het Latijn en Duyts, in het Graf-schrift verhaelt staet; latende evenwel niet het selfde als een overgroot wonder, hier aen te mercken.

12.
Geboorte
van 365
kinderen
t'eender
dracht.

De Grave Floris hebbende vorders het Slot Widenessle tegens de Vriesen gebouwt, trock met sijn macht Vriesland in, om de selve vorder strijdt te leveren, en tot reden te brengen. Hy geraeckt eyndelijck weder met hen aen het gevecht, en sloegh hen in het dorp Schelling-hout, en van daer naer Hoogwoude voort-treckende, geraeckte andermael met hen te strijden, daer hy weder de overwinningh behaalde, ses hondert Vriesen dootsloegh, en veel gevangen nam, onder welke laetste een oud man was, die de Grave Floris de plaets aen-wees, op de welcke de Koninck sijn Vader begraven

Siet Jean
Le Pitit
1. Tom.
pag. 230.

13.
Graef
Floris
slaet de
Vriesen.

14. En vindt
sijn Va-
ders ge-
beente. lach, welcke plaets hy dede openen , de beenderen daer uyt nemen , en die in een kist naer Middelburgh voeren ; alwaer hy sijn Vader een Konincklijcke Tombe dede oprechten.
15. Heer van
Bredero-
de temt
de vriesen. Daer na gaf de Grave last aen Diderick , Heer van Bredenrode , met een goede Oorloghs-macht , foot te water als te lande , den Oorlog tegens de Vriesen te vervolgen , het welcke hy dede , ontmoetende een voordeel van een sware Water-vloet , van het Jaer 1285. waer door veel Landen onder gelooopen , en de middel van malkanderen by te staen , de Vriesen benomen was. Hy dan treckt door verscheydene wegen in het landt , nam alles voor de hand gevangen dat hy ontmoeten , en bracht alsoo sonder slaghe of stoot geheel Vriesland onder sijn geweld. Eyndelijck wierden de Vriesen weder met den Grave versoent.
16. Graef van
Vlaende-
ren valt in
Zeeland. Hebbende dan Graef Floris Vriesland aldus bevredicht , is hier op Guy van Dampierre , Grave van Vlaenderen , met een Oorloghs-macht in Zee-landt gevallen , menende het Eyland Walcheren te verneesteren. De Grave Floris is terstont met sijn troepen daer heen getogen , om hem van daer te verdrijven , of slaghe te leveren. Johan Hartogh van Braband , willende dit ongeval verhinderen , komt mede in Zeelant , door wiens goede bemiddelinghe de Vrede geslooten is geworden , op voorwaerden , dat de Grave Floris , Beatrix de dochter van den Grave Guy , ten Huwelijck sou nemen ; door welck Huwelijck de Graven goede Vrienden wierden , en elck weder sijns weegs trock. De Grave Floris wan by dese Beatrix verscheyde kinderen , te weten Johan , Diderick , Floris , Willem en Otto , noch een Willem , noch een Floris , Beatrix , Mathilde of Machtelt , Elisabeth en Margariet ; dewelcke alle jongh stierven , behalven Johan de oudste ; die sijn Vader in het Graeffschap van Holland en Zeeland opgevolght is. Hy had oock twee natuerlijke kinderen , Witten den eersten , Heer van Haemstede in Zeeland , en Willem beyde Ridders. Hy deed oock veel schoone gebouwen stichten , als het huys te Vogelenfangh by Haerlem , daer hy menichmael sijn Hof hielt , om sich in de Jacht , en Vogel-vangst te vermaecken.
17. Huwelijck
van Graef
Floris. Omtrent dees tijdt was'er een seecker persoon , die men een Tovenauer noemde , in het Land van Meyssen , in Duytsland ; dewelcke sich voor den Keyser Frederick de tweede , uyt gaf. Dese hadt albereets veel Heeren , Edelen en beampten van dien Keyser tot sich getrocken , gevende sulcx klare teeckenen en bewijsen , dat eenige Vorsten selfs daer door bedrogen wierden. De Friesen begaven sich oock na desen valschen Frederick toe , en klaeghden hem , dat de Grave Floris hen ongelijck dede. De bedrieger sand hier
18. Bedrieger
geeft sich
voor den
Keyser
Frederik
uyt. Omtrent dees tijdt was'er een seecker persoon , die men een Tovenauer noemde , in het Land van Meyssen , in Duytsland ; dewelcke sich voor den Keyser Frederick de tweede , uyt gaf. Dese hadt albereets veel Heeren , Edelen en beampten van dien Keyser tot sich getrocken , gevende sulcx klare teeckenen en bewijsen , dat eenige Vorsten selfs daer door bedrogen wierden. De Friesen begaven sich oock na desen valschen Frederick toe , en klaeghden hem , dat de Grave Floris hen ongelijck dede. De bedrieger sand hier

hier over aen den Biffchop van Uytrecht, om den Grave Floris voor hem te dagen, op dat hy zich over dese klachten mocht verantwoorden. Wanneer de Grave dit bevel verftondt, antwoorde hy met weynigh woorden, op dese wijte: *Weet gy niet dat de Keyfer Frederick door fijn huys-genoten (te weten door fijn bastaert Manfred) verftickt is. Gy zijt die dappere Keyfer Frederick niet. Gy zijt oock de Vorft van Meyffen niet, en derhalven maeckick geen werck van uwe bedriegeryen.* Dese gafst wierdt daer na voor een bedrieger, door den Biffchop van Keulen bekent, die hem levende in het dorp Wittefleurdede verbranden.

In het Jaer 1288. wierden al de Eylanden van Zeeland, behalven Walcheren en Wolfersdijck, door storm over-ftroomt, waer door veel Lands verlooren is geworden, daer de Heeren van Cats veel fchade door leden, voornamentlijk in het Zuyt-beveland; het welcke eyndelijck in het jaer 1598 weder gewonnen is.

Onder dies ontfont'er een gefchil tuffchen den Biffchop van Uytrecht, en den Heer Gijsbert van Amftel, over het Slot Vreeland, het welcke den Biffchop, als onder fijn gefagh fttaande, weder begeerde; maer Gijsbert niet afftaen wilde, waer uyt een Oorlogh tuffchen hen ontfontd, in dewelcke de Heer van Amftel geflagen en gevangen wierdt; maer alles wierdt weder bygelegt, en de Heeren van Amftel en Woerden, die het met hem ftonden, wierden weder in gunft aengenomen, en de Sloten wierden den Biffchop weder ingeruynt. Heufden, 't Landt van Altena en Woudrichem, wierden oock onder de hooge Heerfchappy van Hollandt gebracht. Naer al het welcke de Grave Floris, alles nu in rust zijnde, trock de Grave Floris in een aenfienlijke Staet naer Engeland, alwaer hy fijn Soon Johan, aen de Dochter van den Koninck Eduard de eerfte, uyt Huwelijckte, waer door Engelandt Holland en Zeeland altoos feer genegen bleef. By dese aenwas van Staet en aenfien, quam een treffelijke overwinninge van Graef Floris, door de Heeren van Brederode en Renesse, op den Grave Guy van Vlaenderen, die op een nieuw Zeeland quam aen taften, die geflagen, en veel van de fijne foo gevangen als neder gemaect wierden.

Maer uyt het midden van foo veel Zegens, als zijnde het geluck van Floris nu op fijn hoogfte trap, ontfontd die droeve wolck, die den blixem voort bracht, door den welcken hy ter neder geflagen wierdt. Dit fal ons de noeyte waerdigh zijn, om wat dieper opgchaelt te worden.

De Grave viel op een tijd aen het bedencken, hoe hy in foo veel Oorlogen, tegens de Vlamingen, Vriefen en andere, een groot getal van fijn praefften Adel en Ridderfchap verlooren had, van dewelcke oock veel

19.
Water-
noodt in
Zeeland.

20.
Johan
Soon van
Graef
Floris,
trout de
Dochter
des Ko-
ninck van
Engelant.

21.
Guy van
Vlaende-
ren gefla-
gen.

van

22.
 Floris
 maect
 nieuwe
 Edelen en
 Ridders.

van de Pest gestorven waren. Om welke oorfaecke hy te rade wierdt, omtrent Kerfsmis tijd, in zijn Hof in den Hage, een getal van omtrent veertigh eerfame mannen te ontbieden, zijnde van de Rijckste en Aensienlijckste, doch geen Edele mannen van zijn land, die echter goede middelen hadden, om een Staet te-konnen voeren. Met dese veertigh goede luyden, by hem uyt-gekooren, hielt hy open-Hof, en maectese Ridders, gevende hen Wapens en Blafoenen. Op dese wijze wilde hy zijn goede en getrouwe ingezetenen vereeren en beloonen, behalven dat hy daer door zijn landt weder met Edel-lieden vulde, en zijn Hof-gevolgen verheerlijckte. Maer of wel de meninge van den Grave hier omtrent goet en prijslijck mocht zijn, die van den ouden Adel stack die seer tegens de borst; die Graef Floris daer over den Afgodt van Jan Rap, of diergelijcke noemde.

23.
 Verongelijckingh
 van Geraert van
 Velsen
 door den
 Grave.

Daer was in het Hof van den Grave een dapper Ridder, die Geraert van Velsen genoemt wierdt, dewelcke door den Grave een geheel Jaer gevangen gehouden wierdt; na dat deselve zijn broeder het hoofd had doen afslaen, en dat door valsch aenbrengen, en quaden raet van eenige quaetwillige. De Grave daer na de waerheydt van de saeck bevindende, had Geraert van Velsen weer in vryheyt gestelt, en om dese misflagh te verbeteren, hem boven alle andere vereert en gevordert. Om vorder zijn genegentheydt aen hem te toonen, wilde hem de Grave een sehcone Deerne die hy voor zijn by-fit hielt, ten Huwelijck geven; maer Velsen als een Edelmoedig persoon, versmade haer, en sloegh het Huwelijck af, de Grave hielt everwel aen, om hem die te doen trouwen; maer Velsen gedrongen door zijn aenhouden, ontsagh zich niet den Grave in het aengesicht te seggen, dat hy soclaf-hartigh niet was, om eens anders Hoer te trouwen. De Grave door dese antwoord geterght, berichte daer op: *Voorseecker gysult evenwel mijn Hoer trouwen, of diergelijcke.* Velsen die niet veel acht op des Graven woorder sloegh, vertrock uyt het Hof, en trouwden eenigen tijd daer na, met de Dochter van Heer Hermen van Woerden, Nichte van den Heer Gijsbrecht van Amstel.

Daer na de Grave wetende dat Geraert van Velsen getrouwt was, en siende dat hy niet meer ten Hove quam, liet, door aenraden van zijn byfit, hem ontbieden, en hy gekomen zijnde, wierdt door den Grave, in een Gefantschap of verrichtinge buytens lants gefonden; met welke last zich Geraert seer verheerlijckt achte. Geduerende zijn af-wesen, gingh de Grave met een kleyn gevolgh, naer het huys te Kroonenburgh, op het welke Geraert van Velsen zijn verblijf hielt, als wilde hy zich daer maer een ververschen. De Vrouwe Machtelt van Velsen ontsingh hem seer vriendelijcl

lijck en beleefdelijck , als haer Vorst en Land-heer ; maer hy veynfende , yets bysonders met haer te spreucken te hebben , dede zich in een geheyme kamer brengen , daer sy met hun beyden alleen waren , om haer te vryer het gene hy te seggen had , te mogen openbaren. De goede Vrouw , die geen achterdencken had , leyde hem in haer slaep-kamer. De Grave maecte de deur van binnen wel toe , deed geweldighlijck sijn wil met haer , en gingh soo terstondt van daer. Sy aldus door haer Heer en Vorst , die haer eer had behooren voor te staen , onteert en geschonden zijnde , nam een overdroevigh en treurigh wesen aen , beklagde geduerighlijck met tranen haer schennes , verwierp alle vercierselen , en kleede zich geheel in rouw.

Onder dies komt Velsen van sijn reyfe weder te rugge , en hebbende sijn rapport en bericht aen den Grave gedaen ; nam oorlof en begaf zich na sijn huys. Hy daer komende , vand sijn Vrouw treurigh en bekreten , en hebbende de oorsaek daer van verstaen , vertrooste hy haer , en veynfde zich soo voor de geheele werelt , of hy nergens van geweten had ; maer hy belaste sijn Vrouw , by den Heer van Woerden haer Vader te gaen , en hem al de saeck te kennen te geven , gelijk geschiede ; den welcken Geraert van Velsen vorder vraeghde , hoe hy zich in dese gelegentheydt te dragen had ? swevende met eenen op sijn Ridderlijcken Eed , dat hy sulcks niet ongewroken laten sou : doch hy liet sich zedert niet ten Hove vinden , overleggende dag en nacht hoe hy tot sijn wraeck sou kunnen komen. Aen de andere zijde konde Herinnen van Woerden dese groote verongelijckingh mede niet vergeten , en nam daer over een doodelijcken haet tegens den Grave op.

De twee Heeren dan aldus verbittert zijnde , kregen aen hun snoer den Heer Gijfbrecht van Amstel , hun na-bloedt verwant , en door raet van de geseyde Heeren van Woerden en van Amstel , beriep van Velsen heymelijck tot Camerijck den Bisschop van Duras , wegen den Koninck van Engeland , den Grave van Kuyck , uyt naem van den Hartogh van Braband , en twee Raetsheeren van wegen den Grave van Vlanderen , voor dewelcke de geseyde van Velsen sijn beklagh over het ongelijck dat hem voor en naer gedaen was , gedaen heeft , en alsoo wierdt onder deselve beslooten , datmen middel moest vinden , om den Grave te vangen en naer Engelandt te senden , by den Koninck , die hem wel bewaren sou , soo langh hy leefde , en sijn Schoon-soon Johan , in des Vaders plaets tot Grave oversenden.

De Grave Floris onkundigh van det'samen-sweeringe , die tot Camerijck tegens hem gelegd was , begaf zich naer Uytrecht , om een seecker geschil het welke tusschen den Heer van Zuylen , en eenige van sijne Heeren ontstaen was , by te leggen , onder welke Heeren die van Amstel en Woerden mede

waren. De Grave met sijn Ridders na de kerck gaende, quam hem een Vrouwe ontmoeten, dewelcke hem een Briefken behandighde, het welke hy door sijn geheym-schrijver dede lezen, en bevonden wierdt alleen dese woorden uyt den Psalm:

25.
Waer-
schou-
wingh
hem ge-
daen.

Ja selfs mijn beste Vriendt dien ick oock weet,
Die wist al mijn secreet.
Mijn Vriendt die met my at al mijn broodt seer goet,
Heft tegen my den voet.

26.
De Grave
gevangen

Hoewel niet in dien Rijm, maer na de stellingh der oude Litanyen: met byvoegingh van dese woorden; mijn Heer denckt hier wel op, en let op dese voorseggingh van den Propheet. De Grave het Briefken niet achtende, voeghde zich maer om met sijn Heeren goet chier te maecken. Naer de maeltijd zich een weynigh te rust geleght hebbende, met meninge om de rest van den dagh in vreughde, en vermaeck over te brengen, quam hem de Heer van Amstel opwecken, om de geneugte van den Vogel-jacht te nemen, dewijl men een schoone vlucht van Reygers en ander gevogelt ontdeckt had; maer het waren geen Vogels om gevangen te worden, maer wel om te vangen. De Grave dan als een groot beminnaer van de Jacht, klimt terstondt te paert, met den Valck op de vuyft, en vergeselschapt met weynige van de sijnen, rijdt tot omtrent een halve mijl buyten Uytrecht, tot dat hy in het midden van de lagen sijner Vyanden quam. Terstondt sprongen daer de Heeren van Woerden, van Amstel, van Velsen, Aernout van Benskop; Gerard van Crayenhorst, Willem van Teylingen, en Willem van Zaenden, met een deel paerde-volck, die eygentlijk van de saeck niet wisten, voor den dagh, en Geraert van Velsen, die het aldermeest op den Grave gebeten was, toonde sich de eerste om den Grave aen te tasten: maer hy als een Prins vol moedt, werpende den Vogel die hy op de handt had, daer heen, sloegh de hand aen sijn geweer om zich te beschermen, willende liever sterven, als zich selven gevangen geven; maer dewijl sijn tegenstandt hem niet konde baten, wierdt hy gevangen, en dien nacht bedecktelijck naer het huys te Muyden gevoert, om van daer naer het Flie, en voorts naer Engeland, volgens de bestelling gevoert te worden.

Het gerucht van dit vangen van den Graef, verspreyde zich terstondt over al, en bewoogh de harten van een yeder tot onderstandt. De Kenne-maers, Waterlanders, en de West-Vriesen, voeghde zich terstondt met hun boots en schuyten in de weer, om hun Heer te verlossen; maer de Hee-

ren uyt-voerders vernemende de aenkomst van dit Volck , begaven zich aenstonts tot vertrecken , nemende den gevangen Grave Floris met zich , door moerassige en diepe wegen ; om het minste gevolgt te worden. Die van Naerden van de eerste zijnde geweest , om den Grave op te soecken , quamen hem juyft in het aengesicht te ontmoeten , de Heeren hier door ontstelt , als hebbende de Kennemaers achter , die van Naerden voor sich , wisten niet na wat zijde zich te keeren. Het paert daer de Grave op was gebonden , was kleyn en swack , en niet wel konnende springen , viel in een sloot of gracht. Sy deden hun best om het selfde daer uyt te krijgen ; maer vonden soo veel tijds niet , als daer toe van noden was , om datse te kort vervolght wierden. De Heer van Velsen seer gebeten , en vol van woede en begeerte om sich te wrecken , ziende dat hy genootsaecht was , sijn buyt te verlaten , en dat sijn mackers sich al tot vluchten begaven , deed een werck van een ontsinnig mensch , en gaf den Grave een-en-twintig wonden met sijn swaert , van dewelcke veel doodelijck waren , steegh daer mede op een ander goet paert , en berghde sich op sijn Slot van Kroonenburgh.

27.
En door
van Vel-
sen ge-
dood.

Ondertusschen quamen de Kennemaers aen , die den Grave half dood in de gracht vonden leggen , sonder spraek en ziel-togende : eenige dienaers van de Vloeck-verwanten wierden gekregen , die sy in de tegenwoordigheyt van den Grave in stucken hieuwen , en voorts den Grave van daer wech-nemende , brachten hem tot Muyderbergh , alwaer hy den geest gaf ; na dat hy Holland en Zeeland , soo door zich selven als door sijn Vooghden , twee-en-veertigh Jaren geregeert had. Hy was een grootmoedigh Vorst , van een schoon gelaet en gestaltenis , wel-spreekende , en aengenaem van aenspraek , een goet Mulicant , heerlijck en mild ; kortelijck , hy had alles dat een braef Vorst wel sou konnen staen , behalven sijn hoereringe ; en dat snoode Overspel en Vrouwe-kracht , dat hem sijn val veroorsaecht had. Sijn lichaem wierdt in een schuyt naer Alckmaer gevoert , alwaer sijn ingewant in de kerck begraven wierdt ; maer sijn lichaem wierdt gebalsemt , en in het Choor geset , tot dat sijn Soon Johan uyt Engeland quam. De Grave had twee Wind-honden , die hem altoos in en uyt het Slot te Muyden gevolgt waren ; oock tot in de gracht , wanneer hy gedood wierdt , daerse by hun Meester bleven leggen , en wanneer men het lichaem in de schuyt sette , sprongen sy mede daer in. Sy wilden vorders noch eeten noch drincken , en hadden soo van honger en dorst gestorven ; indien men hen van daer niet getrocken had.

28.
Sijn lof
en laster.

29.
Getrou-
we hon-
den.

Van die gene die by dit werck waren geweest , vluchten eenige uyt het land , en onder andere de Heer van Woerden , die hier en daer ging dwalen ,

en eyndelijck in armoede, in een vreemt land gestorven is. De Heer van Amstel een goet oud man zijnde, en sich door den Heer van Velsen had laten innemen, zijnde al sijn goederen aengeflagen, wierdt van sijn Vrienden buytens landts onderhouden.

Geheel Holland en Zeeland was over dit werck in roeren en op de been, mengingh Geraert van Velsen aenstonts op het huys van Kroonenburg belegeren, die van het Slot hielden zich stil, en gelieten zich als of van Velsen daer niet was: de Vrienden en Verwanten van den Graef, voornamentlijk Johan d'Avesnes, Grave van Henegouwen, en de Grave Johan sijn Soon, verscheenen mede in perfoon voor Kroonenburgh, en yngen aen het Slot te bestormen. De Grave van Kuyck, verstaende dat Velsen soo nauw belegert was, (gelijck hy als gefeght is, mede tot het vangen van den Grave bestemt had) schreef aen den Grave van Cleef, die mede in het beleg was, en bad hem te helpen bearbeyden, dat de belegerde behoudens lijf mochten uyt-trecken, het welcke hy beloofde te doen, waer over hy oock Volck daer binnen bestelde; maer als de Hollanders sulcks gewaer wierden, en den broeder van den Grave sulcks aensyden, quam die by den Grave van Cleef, en seyde hem, indien hy van meninge ware het leven van de belegerde te doen behouden, dat hy sou zien, datmen hem selfs op den hals sou vallen, behalven de eeuwige blaem en schande, die hem en de sijne daer van sou overkomen, en derhalven ried hem de selve, de Hollanders en Zeelanders te laten begaen; en indien hy sulcks niet wilde beloven, sou hy beter doen weder na huys te trecken. Het Slot wordt dan eyndelijck beklommen en gewonnen, en al die daer binnen waren, in goede versceckeringh genomen. De Grave van Cleef die de plaets selfs vermeestert had, wilde echter Geraert van Velsen het leven behouden; maer de Kennemaers tot de wapenen lopende, dreygden die gene die den moorder van hun Vorst wilde sparen, selve het leven te benemen, soo dat hy gedwongen was, de gevangens over te geven. Die van Dordrecht kregen Hugo van Baerland, de Kennemaers Willem van Teylingen, en noch twee andere, die van Delft hadden Willem van Zaenden, die van Haerlem Aernout van Benschop, de Grave van Cleef, had Gerard van Crayenhorst, met vier andere, al dewelcke onthalt, hun hoofden op staecken, en de lichamen op raderen geset wierden, die van Leyden kregen Geraert van Velsen in handen, diese meer pijn aenededen, als yemandt van de anderen aengedaen was: want sy staecken hem naeck in een tonne vol yfere nagels, van binnen scharp beslagen, en rolden hem soo door al de straten en wijcken van Leyden, en floegen hem na veel andere quellingen, eyndelijck mede het hoft af, sette het selfde mede op een staeck, en het

30.
Straffe
over de
gevangene
Edelen

31.
Sware
straffe
Geraert
van Velsen
aengedaen.

het lichaem op een rad. Die van al sijn geslacht , tot in het negende lidt diemen konde vinden , wierden gedood , en mede op raders geleght , behalven veel die voor hun leven uyt Holland gebannen wierden. De Hollanders wierpen het huys te Kroonenburgh tot de grondt toe af , en meenden het selfde met het huys te Muyden mede te doen ; maer vindende de plaets ledig , niemandt daer op , en alles gevloten , gayense het selve den Heer Diederick van Haerlem , die het selfde van wegen het land aennam.

Daer na maeckten den Adel , de Steden , en de gemeente van Holland , een Compromis en onderlingh verdragh te samen , sweerende met gestaefden Eede , en daer een openbaer geschrift van maeckende : dat sy te geender tijd die van het huys van Amstel , Woerden en Velsen , in genade aennemen , maer deselve na hun vermogen uytroeyen souden ; en alsoo bleef niemandt van dese drie Huysen in Holland in wesen , en sooder eenige bleven , die derfde zich noyt openbaren.

Wy souden by dese Rampfalgige Hollantsche Graven , een Willem de vierde konnen voegen , die in den strijd tegen de Vriessen omgekomen is ; oock een Gravinne Maria , door de val van haer paert gestorven. Maer van de soodanige die op het bedde van Eer gesneuvelt zijn , souden wy te grooten getal ontmoeten , indien wy aen al de soodanigen wilden vergaderen ; en van de Vorstinne Maria van Bourgondie , is by andere gelegentheyt overvloedig gesproocken.

De Twee en-veertighste HISTORIE.

Valsche en versierde Vorsten.

Valsche Alexander , als aengenomen Soon van Antiochus Koninck van Syria.

Inhoudt.

1. Zebina als Alexander opgemaect.
2. 't Lichaem van Antiochus helpt het spel ayt speelen.
3. Demetrius wort overwonnen.
4. En gedood.
5. Troisshet van Alexander.
6. Oorsaek van sijn verderf.
7. Wordt geslagen.
8. Sijn Kerck rovery.
9. Die gevangen en gedood wordt.

HEt gene sich het Toneel des werelts niet schaemt , schaine sich oock het onse niet , hoewel het soo verre daer van zy , dat dese opgewor-

pene Vorsten , als foodanige te erkennen zijn , als het een ydele schijn van de saeck selfs verscheelt. Hoewel dese die wy gaen voorstellen , als bedriegers ingeslopen zijn , hebben sy evenwel het Vorstelijck gewaet gedragen , en gesag gevoert , en voor foodanige stellen wy deselve voor. Weynigh zijn de voorbeelden der gener die de Heerschappy versmaet , of verkregen hebbende , afgeleght hebben , een Diocletianus van de oude , en een Poolsche Cazimir , of Sweetsche Christina , maecken slechts een kleyn beslagh : soo zijns oock weynigh , die soo ver op recht of natuer vermogen hebben , als te soecken dat hen niet te vinden stondt , te dragen dat voor hun schouderen niet was gelast , of om bepaelder te spreucken , met list , natuer en konst te weynsen , dat list , natuer noch konst , hen maken konden. Maer laet ons echter dese wereltsche bootse-maekers , of eenige van de selve , eenmael beschouwen.

1. Zebina als Alexander op-gemaakt.

De eerste van desen rangh , sal ons eenen valschen Alexander zijn. Ptolemeus Koninck van Egypten , wetende dat sijn Suster Cleopatra , hebbende haer Schatten en Rijckdommen in Schepen geladen , en naer haer Dochter en Schoon-soon Demetrius , in Syrie gevlucht was ; maect eenen Zebina een Egyptisch Jongelingh , Soon van Protarchus , een Egyptisch Handelaar , op , om het Rijck van Syria , met de wapenen aen te tasten , voor-gevende dat hy , door aenneminghe van den Koninck Antiochus , in het Konincklijcke huys aengenomen was , en den Jongelingh den naem van Alexander gevende. Dit vingh hy te lichter aen , om dat hy wel wist , dat de Syriers , niet konnende de hoyaerdye van Demetrius verdragen , geen Koninck buyten hem , hy ware dan die hy wilde , souden verwerpen. Om dit werck sijn kracht te geven , sandt hy hem grooten onderstandt uyt Egypten toe , waer door de Jongeling dapper gemoedicht en gesterckt wierdt.

2. Lichaem van Antiochus helpt het spel uyt spelen.

Ondertusschen wordt het lichaem van Antiochus , door den Koninck der Parthen gedood zijnde , in een silvere kist , naer Syria om aldaer begraven te worden , gesonden ; het welcke met groote liefde van de Steden , en om het spel een schijn te geven , van desen opgeworpen Alexander , ontfangen en aengenomen wordt ; welcke saeck hem groote gunst by het gemeene Volck veroorsaecht heeft , achtende een yeder , dat de tranen die hy wist te storten , hem niet alleen uyt de oogen , maer oock als uyt het hart quamen.

3. Demetrius wordt overwonnen.

Hier by quam hem noch vorder dit geluck , dat Demetrius door hem , in den strijdt overwonnen wierdt ; dewelck sich daer door , in de grootste ongelentheydt bracht , en selfs van sijn Vrouw en kinderen verlaten sagh. Hy dan is met eenige weynige dienaren , naer Tyrus gevlucht , om sich aldaer door den Godts-dienst van den Tempel te behouden ; maer soo als hy uyt het

Schip

Schip tradt , wordt hy , door bevel van den bestierder , aldaer gedood. ^{4.}
 Een van sijn Soonen Seleucus genoemd , omdat hy , buyten wille van sijn ^{En ge-}
 Moeder , de Konincklijcke Kroon had aengenomen , wordt door den sel- ^{dood.}
 ven gedood , en de andere , die ter oorsaek van sijn grooten krommen neus ,
 Griphus genoemd wierdt , tot Koninck gestelt ; doch soodanigh dat de
 naem by den Soon , doch het hooghste gesag by de Moeder sou zijn.

Maer dese Alexander het Rijck van Syrie aldus verkregen hebbende , en ^{5.}
 hovaerdigh door dit geluckigh gevolg sijner saecken geworden zijnde , begoft ^{Trotsheit}
 nu oock selfs Ptolemeus , van den welcken hy opgemaect was , te ver- ^{van Alex-}
 smaden. Ptolemeus dan , met sijn Suster weder versoent zijnde , heeft met ^{ander.}

alle macht en vermogen gesocht , het Rijck van desen valschen Alexander , ^{6.}
 het welcke hy , door haet tegen sijn Suster , had helpen met sijn macht en ^{Oorsaek}
 middelen oprechten , weder gesocht te vernietigen. Hy sendt dan Grij- ^{van sijn}
 pus groote hulp en onderstandt toe , beneffens sijn Dochter Tryphena tot ^{verdert.}

een Huys-vrouw , om het volck niet alleen door sijn verwantschap van Oor-
 log , maer oock van bloedt en vrientschap aen te locken. En dese saeck is
 hem niet qualijck geluckt : want als sy alle Griypus , aldus met hulp van Egyp-
 ten gesterckt sagen , hebben sy allengskens begonnen van Alexander af te
 wijcken. Daer ontstaet dan weder een strijdt tusschen de Koningen ; in ^{7.}
 le welcke Alexander overwonnen is geworden , en gedwongen sich ter vlucht ^{Wort ge-}
 slaen.

naer Antiochie te begeven , alwaer hy , gebreck van gelt hebbende , om
 sijn Volck hun soldye te betalen , het Beelt van de overwinningh , van enckel ^{8.}
 gout zijnde , uyt den Tempel van Jupiter genomen heeft , voegende noch ^{Sijn kerk}
 oertery by sijn Kerck-roof , met te seggen , dat hem Jupiter de Victorie ^{rovery.}

geleent had. Na eenige dagen , als hy oock het Beelt van Jupiter zelfs ,
 lat mede van gout en een onmatigh gewicht was , stilsvijgende meenden
 vech te nemen , en op dien roof bevonden wierdt , is hy gedwongen ge- ^{9.}
 zonden , zich met de vlucht te bergen , dewijl het Volck met kracht te- ^{Die ge-}
 ens hem op de been quam. Eyndelijck door een groot onweder overvallen , ^{vangen}
 oorts van de sijne verlaten , en van de Rovers gevangen zijnde , wordt hy ^{en gedoot}
 ot Griypus gebracht , en van den selven gedood. ^{wordt.}

De Drie-en-veertigste H I S T O R I E.

Valschen Alexander, Herodes Soon.

Inhoudt.

1. Een Jongelingh geeft sich voor Herodes Soon uyt. 2. Sijn bedriegeryen. 3. Bedriegen andere. 4. De Keyser ontdeekt het bedrogh. 5. De bedrieger gestraft.

1.
Een Jongelingh
geeft sich
voor Herodes
Soon uyt.

Y moeten noch een van desen selven aengenomen naem, hier te voorschijn brengen. Seecker Jongelingh, een Jode van afkomst, en tot Sidon opgevoet, heeft zich looslijck in het gesin van Herodes weten in te dringen; en dat ter oorfaeck van een bysondere gelijkenis, die hy met Alexander; Herodes omgebrachten Soon hadde. Dese heeft oock begonnen zich den wegt tot de Koninckelijcke Waerdigheyt te banen, hebbende een van sijn Stammenoten tot een medegesel, in dit sijn bedrog aengenomen, die kennis had van al Herodes dingen; daer en boven loos, en als om op-roer te verwecken geboren was. Door onderrichting van dese, veynsde zich de ander Alexander, den Soon van Herodes te zijn, die quanswijs, door gunst van yeman die hem om te brengen bevoelen was, benefens sijn broeder Aristobulus van de dood bevrijd, en andere in hun plaets geslacht fouden zijn.

2.
Sijn bedriegeryen.

Met dese beuselaryen voorzien, socht hy oock andere te bedriegen, en zijnde tot Creta aengekomen, heeft alle Joden, die met hem quamen spreken, wijs-gemaect, dat hy de waerachtige Alexander was; van dewelck hy oock met gelt geholpen, en naer het Eylandt Melum overgescheept is alwaer hy oock groot gelt, onder dit selve voorgeven, vergadert heeft. H vast verhopende het gebiet van Herodes in handen te krijgen, en die gene die hem gunst hadden betoont, te beloonen, heeft zich voort na Rome begeben, daer hy van sijn Vrienden begeleydet wierdt, en zijnde tot Puteolnu Pozzuolo gekoimen, wierdt aldaer van de Joden, op de selve wijze bedroogen zijnde, met de selve gunst ontfangen, dewijl hem een yeder a Koninck quam groeten, die oyt eenige vrientschap met Herodes gehad of eenige weldaet van hem genooten had; waer toe oock de aert en natuere van desen land-aert, seer veel hielp, als die gemeenlijck seer begeerig

nieuw

nieuwe maren , zich te lichter door sulck een schijn lieten bedriegen : selfs die gene , die met Alexander seer gemeensam hadden omgegaen , oordeelden niet anders , of hy was de selve Vorst , en niemandt anders , het welke sy onderlinge en tegens andere , met eede derfden bevestigen.

3.
Bedrie-
gen ande-
re.

Wanneer dan het gerucht hier van tot Romen quam , is de gantsche menichte der Joden , aldaer woonende , uytgetogen om hem te ontinoeten , danckende Godt , voor sulck een onverhoopte behoudenis , van dien Jongeling , en hem met een algemeen toejuychen , ter eeren van sijn Moederlijke af-stomst , soo als hy in een ros-bare , over wegh gedragen wierdt , ontfangende. Hem ontbrack oock niets dat tot een Konincklijcken staet mocht behooren , dewijl hem door sijn Vrienden alles beschickt wierdt , en het volck van alle kanten quam toelopen , met veel Geluckwenschingen ; gelijk gemeenlijck geschiedt , wanneer men een saeck buyten verwachtinge , weder gekregen heeft.

Wanneer de Keyser Augustus hier de tijdinge van kreegh , wilde hy den bode geen geloof geven , als wel wetende dat Herodes zich in sulck een ernstige saeck , niet sou hebben laten bedriegen : evenwel heeft hy , ick weet niet , door wat insicht of hoop bewogen , Celadus een van sijn gevryde knechten , die voorheen groote gemeenschap , met de twee Jongelingen had gehad , daer heen gesonden , met bevel , desen Alexander by hem te brengen , het welke hy gedaen heeft , zijnde soo wel bedrogen , als al de rest.

4.
De Key-
ser ont-
deekt het
bedrogh.

De Keyser evenwel heeft zich niet laten bedriegen , dewijl de over-eenkomst van gedaente foodanigh niet was , of daer wierdt eenigh onderscheyt gevonden , wannermen nauw op alles wilde letten. De handen van desen valschen Alexander gaven oock blijcken tot sijn nadeel , als zijnde door het vercken vereelt , het welke sulck een Vorst niet eygen konde zijn ; oock had sijn lichaam de bevalligheydt niet , diemen gemeenlijck by de welgeboornen vint , als zijnde soo wel , noch soo lekkerlijck opgebracht : dewijl nu de Keyser bevand , dat soo de meester , als sijnen leerlingh , te amen dit bedrogh gesineet hadden , en sulck een stoutmoedigheydt , om een loochenen een verwe te geven , voorstelden ; vraeghde hy hen waer Aristobulus , dewelcke te gelijk met desen Alexander moest verlost zijn , gebleven , en waerom hy niet met hem aldaer gekomen was , om het recht , het welke aen hungeboorte verschuldicht was ; hem af te komen eyschen ? hier op wierdt geantwoort , dat deselve in Cyprus was gebleven , uyt vreesse oor het gevaer , het welke die gene , die over Zee reysen , gemeenlijck ontmoet , op dat , indien hem eenigh ongeluck over-quam , het geslacht an Mariamne , niet t'eenemael vernieticht worden , en hy ten minsten over-

blyven mocht. Dewijl hy dit met stijve kaecken voortbracht , en de werck-meester van het bedrogh , sulcks bevestighde , nam de Keyser den Jongelingh alleenigh , en seyde tegens hem : indien gy my oock niet pooght te bedriegen , sal u dit straffeloos vergaen , en dit raeckt uw behoudenis. Soe seght my dan terstondt wie gy zijt , en wie u tot sulck een stout bestaengeraden heeft ; want sulck een snoode boosheyt valt in sulcke jonge jaren niet. De Jongelingh daer op , niet anders konnende , ontdeekt hem de geheele saeck , op wat wijze en door wien hy opgemaect was.

5.
De bedrieger
gestraft.

De Keyser heeft desen valschen Alexander , om sijn beloften na te komen tot een roeyer op een Galeye gestelt , om dat hy kloeck en sterck van lichaem was ; maer sijn leer-meester heeft hy met de dood gestraft. Vorders hadden de Melienseren strafs genoegh , ter oorsaek van het gelt er middelen , die sy , aen desen gemaecten Alexander , te vergeefs hadden te kost geleght. En alsoo heeft dese aengevangene bedriegerij , van desen valschen Alexander , sijn verdient eynde , met de straffe der werck-meesters genomen.

De Vier-en-veertighste HISTORIE.

Valschen Agrippa Posthumus.

Inhoudt.

1. Een Slaef werpt sich op.
2. Sijn onderwint om Agrippa te vervoeren.
3. Gee sich voor Agrippa uyt.
4. Valsche geruchten.
5. De bedrieger gevangen.
6. E gedood.
7. Valsche Nero.
8. Sijn bestaen.
9. Wordt omgebracht.

1.
Een slaef
werpt
sich op.

An desen bedrieger vinden wy dese beschrijvinge by *Cornelius Tacitus*. In het selfde Jaer (seght hy , in het tweede van sijn Jaer-boecken) sou de stoutheydt van een eenigh persoon , te waer men by tijds daer in voor geweest was , de gemeen Staet , door tweedracht en borgerlijcke wapenen , over eyr de geholpen hebben. Een slaef van Posthumus Agrippa , Clemens genoemt hebbende het overlijden van Augustus verstaen , had wel de stoutheyt , sic naer het Eylandt Planasia te begeven , om Agrippa Posthumus , die aldaer bewaert wierdt , met bedrogh of geweld van daer te roven , en naer d' Heyr legers in Duytsland , met meer als een slaeflijck onderwint , te bren ger

Gen. De traegheyt van het Vracht-fchip , daer hy hem mede meende te vervoeren , verhinderde fijn aenvangh , eer hy daer konde aenkomen , om hem afte halen. Als ondertuffchen Agrippa , uyt bevel van Tiberius , met het aenvangen van de Heerfchappy , gedood was , (dewijl defelve fulcks , tot vaft-ftellingh van fijn nieuwe Staet , dienftigh oordeelde) heeft fich defe Clemens tot grooter en gevaerlijcker faecken gekeert. Hy neemt de affche van Agrippa wegh , en begeeft zich naer Cofa , een uyt-hoeck van Etru-ria , alwaer hy zich in verborgene plaetsen heeft opgehouden , tot dat fijn hayr en baert gewaffen waren ; zijnde vorder in gedaente en jaren , fijn Heer niet ongelijck : wanneer hy door eenige fijne mede-bewufte , daer toe be-quaem zijnde , doet verfpreyden , dat Agrippa de Neve van Augustus , uyt fijn dochter , noch in het leven was , hoewel eerst door heymelijck praten , gelijk verbodene dingen gemeenlijck plegen , daer na door een dwalent ge-rucht , de ooren der onkundige en nieuſgierige , of wel oproer en nieuſgie-ge lieden , innemende. Daer op begeeft hy fich by avond en ontyden , na de vrye Steden , latende zich niet in het openbaer , noch langh op een en self- de plaets sien ; dewijl de waerheyt door geficht en vertoeven , maer val- fche dingen en logenen , door haeft en onſeekere uytbreydingen , kracht krijgen ; latende alſoo na , of voorkomende het gerucht , dat van hem ge- gaen was.

2.
Sijn on-
derwint
om Agrip-
pa te ver-
voeren.

3.
Geeft fig
voor
Agrippa
uyt.

Onder dies wierdt door geheel Italie verſpreyt en ruchtbaer , dat Agrippa door een byſondere gunft der Goden , bewaert en behouden was , het wel-ke oock tot Rome geloof is geworden. Selfs feyden eenige , dat hy al tot Hoſtia aengekomen , andere dat hy albereets binnen de Stad Rome was.

4.
Valsche
gerugten

Hier door bevingh Tiberius een groote twijffelmoedigheyt , of hy defen flaef , met geweld van krijghs-volck had te dwingen , of de ydele licht-gelo- vigheyt , door den tijd te laten verdwijnen : nu oordeelde hy dat'er niets te verſnade , dan , dat niet alles te vrefen en te duchten was , zijnde tuffchen ſchaemte en vrefe , als in het midden geftelt. Eyndelijck geeft hy Saluſtius Crifpus laft , om de faeck te beſtellen , en defe twee van fijn onder-hebben- de mannen , andere ſeggen krijgs-lieden , niet vermaninge datſe als mede bewuften fouden by hen gaen , en hem gelt en trouwe aanbieden. Defe voeren hun laft voorsichtiglijck en getrouwelijck uyt , en een nacht , wanneer weynig op hem gepaſt wierdt , waernemende , krijgen bequaem volck by een , bin- den den valschen Agrippa , en brengen hem , met geflooten monde in het Palays by Tiberius. Als hem defe vraeghde hoe hy Agrippa quam te zijn ? had hem de bedrieger geantwoort : *Soo als gy Caſar komt te zijn.* Men heeft hem niet kunnen dwingen , om mackers en medeſtanders aen te brengen ,

5.
De be-
drieger
gevangen

6.
En ge-
dood.

7.
Valsche
Nero.

8.
Sijn be-
staen.

9.
Wordt
omge-
bracht.

oock heeft hem Tiberius niet in het openbaer derven straffen, maer in een ge-
heyme plaets van het Palays doen dooden, en sijn lichaem heymelijck doen
wech voeren. En hoewel veele, selfs van het huys van den Vorst, soo
Raets-heeren als Ridders, hem met middelen en raet hadden bygestaen,
vand Tiberius echter niet geraden, daer nauw onderfoeck over te doen.

Van een valsche Nero, hebben wy de selve *Tacitus* aldus: Omtrent
deselve tijd, sijn Achaia en Asia, door een valsch gerucht ontstelt, gelijk of
Nero aenquam, zijnde van sijn dood mede een verscheyde, en onsecker ge-
rucht verspreyt, dewijl veele seyden dat hy noch leefde, 't zy sulcks versic-
rende, of sulcks gelovende. Een slaef uyt Pontus, of als andere willen een-
gevryde uyt Italia, ervaren in singen en snaren-spel, (het welke hem, be-
halven de over een-komst van gelaet, veel tot het bedrogh hielp) hebben-
de eenige verloopers (die hy als land-loopers, arm en ellendigh zijnde, met
veel groote beloften, getrocken had) tot sich gevoeght. Begeeft sich ter
Zee, en door onweder aen het Eyland Cithnus aangedreven zijnde, heeft
daer eenig volck uyt het Oosten komende, aen zich getrocken, en die sulcx
weygerde, gedood; voorts de Handelaers berooft, en de kloeckste van de
slaven, in de wapenen gestoocken. Sifanna de trouwe van de Syrische heyr-
krachten, na Rome voerende, heeft hy mede met verscheydene konsten aen-
getaft; maer dese heeft heymelijck het Eyland verlaten, vresende datmen
hem eenigh geweld mocht aendoen. Hier uyt ontstondt een lopent gerucht,
met vrees en verschrickingh, doch die door het geval gestuyt zijn. Galba
toen het gebiedt hebbende, had de Land-vooghdyen van Galatia en Pam-
phylia Calpurnius Asprenas te beheerschen gegeven. Twee Galeyen
zijn hem uyt de Misenische Vloot bestelt, om derwaertste reysen, met de-
welcke hy aen het Eyland Cithnus aengekomen is. Daer waren al eenige, die
de Hop-lieden der Galeyen, uyt den naem van Nero, tot trouw vermaen-
den. Hy selve een droevigh gelaet stellende, riep der krijgs-lieden trouw-
aen, en badt dat sy hem in Syria of Egypten wilden voeren. De Hop-
lieden als twijffelende, namen aen het krijgs-volck daer toe te bewegen,
en sulcks gedaen zijnde, weder by hem te komen. Maer Asprenas wiert
alles oprechtelijck aengebracht, door wiens bevel, het schip van desen
valschen Nero vermeestert, en hy selve omgebracht is. Sijn lichaem,
treffelijck van oogen en hayr, en straf van gedaente, is naer Asia, en van
daer naer Roma gevoert. Dit hebben wy noch van de voorige oud-heden,
nu komen wy tot onsen tijd.

De Vijf-en-veertighste HISTORIE.

Valsche Demetrius , Groot Vorst van Moscovien

Inhoudt.

1. Een werpt sich voor Demetrius op. 2. Sijn aenvangfelen. 3. En aentocht. 4. Sijn overwinnunge. 5. Macht tegens hem te velde. 6. Demetrius geslagen. 7. Stou- te geveynsheyt van Demetrius. 8. Sijn overwinnigh. 9. Verradery van Bas- maneuf. 10. Dood van Boris , en regeeringh van sijn Soon. 11. Aentocht van Demetrius. 12. Demetrius komt in der Moscou. 13. Snoode veynsery van De- metrius. 14. Demetrius gekroont. 15. Sijn eerste handel. 16. En wreethe- den. 17. Sijn Huwelijck. 18. Wondere veranderinge. 19. Eed-gespan tegen Demetrius. 20. Die op sijn hoeden is. 21. Openbare toeleggh op Demetrius. 22. Groote beroerte. 23. Aenvangen van het ombrengen. 24. Demetrius om- gebracht. 25. Handel met sijn lichaem. 26. Dood van den jongen Vorst en Vorstin. 27. Staet van de nieuwe Vorstin. 28. Vervolgh van de beroerte. 29. Groote moorderyen en plonderyen. 30. Poolfche list en dapperheyt. 31. Nieuwe Czaar verkoosen. 32. Artijckulen tegen Demetrius. 33. Sijn quade aenslagen.

Ebbende aldus dese bedriegers van ouder tijden voorgestelt , komen wy de onse wat naerder , dewijl onse Eeuwen mede hun Voorbeelden , van sulcke uytsteeckende valscheden hebben.

Achmet broeder van Selim , Turcksch dwingeland , wierdt door hem gedood , en echter werpt sich een valschen Achmet op , maer wordt haest t'onder gebracht ; en dese is het niet , door dewelcke wy ons zullen laten op-houden. Van een valschen Sebastiaen , Koninck van Portugael , die in Africa in den slaghe gebleven is , weten de Spangiaerden veel te seggen en te schrijven ; maer dewijl andere die voor de ware er- kent , en de werelt aenbevolen , oock onse Penne opgedragen hebben , kon- nen wy dese noch vrymoedighlijck onder dit getal stellen , noch onhebbelijck hier weder op-halen. Dese eenige Demetrius , een Staets-bedrieger van dese Eeuwe , sal ons voor allen genoegh zijn ; en gewisselijck een stuck van verwonderingh verstrecken. Wy stellen u den selven voor , na de seeckerste trouwe , en bericht uyt oog getuygens.

1. Na het ombrengen van Demetrius , ontftont'er eenige Jaren daer naer ,
 Een werpt fig voor De- metrius op.
 omtrent de Poolfche Grenfen , een Grijske Strepigenoemt , die fich felven den naem van Demetrius gaf ; toonende in betuygenis daer van een wrat in zijn aengeficht , en dat zijn eene arm korter als zijn anderen was , (het welke voorheen in den waren Demetrius , mede waergenomen was) zijnde een perfoon van een fmedigh verftant , kloeckmoedigh , vrygeeftigh , aerdigh van gelaet , kortelijck van een gefalte en wesen , dat wel een Scepter waerdigh fcheen te zijn.

Voor eerft maecten hy fich bekent by de voornaemfte Jefuyten van Polen , dewelcke hy beloofde , dat indien hy , tot het weder krijgen van zijn gerechtigh Erfdeel , hulp en onderftandt mocht verkrijgen , zijn eerfte forge en betrachttinge fou zijn , de Ruffifche onder de vereeniging van de Roomsche kerck te brengen.

2. Dese faeck wierdt den Paus aengebracht , als ftreckende tot voortplan-
 Sijn aen- vangfe- len.
 tingh van het Roomsche Catholijcke Gelove , door zijn hulp en byftant , be- neffens die van den Koninck en Adel van Polen , het welke mede door de Jefuyten felve wierdt gedaen , den welcken hem brachten by George Mieciny , Palatijn of Waywode van Sendomir , een man van feer groot vermogen in dat Koninckrijk ; met den welcken hy oock een verdragh maecte , om zijn dochter te trouwen , indien hem dese toelagen op Ruffie , wel quame te gelucken . Hy had fich een wijl in Lijfland onthouden , na dat hy de Monnicks-kap had afgeworpen , en aldaer geleert de Latijnsche tael te fpreken en te fchrijven : gelijk hy oock aen den Paus Clemens de achtste , met zijn eygen hand , niet onaerdighlijck gefchreven had . Zijnde oock door den felven Palatijn , en Wisnovitky zijn Schoon-zoon , voor den Koninck Sigifmundus van Polen gebracht , deed voor hem een brave en mannelijcke aen- fpraeck ; in dewelcke hy , onder andere dingen , den Koninck vermaenden : dat hy wilde gedencken , dat hy felve in gevangenis gebooren was , uyt dewelcke hy door Godts genade en barmhertigheyt verlost was ; om daer uyt te leeren , dat hy oock andere ellendige behoorde byftant te bieden .

3. Aldus door gunft van den Koninck , gelt van den Waywode , behendig-
 En aen- tocht.
 heyt der Jefuyten , en gelagh van den Paus , krijgt hy een Oorlogs-macht van thien duysent wel-toegerufte krijgs-luyden , op de been ; en krijgt in zijn op-tocht noch daer en boven de Ruffifche Kofacken aen de hand , die hem in een getal van thien duysent koppen , toevallen . Treckende den Niefter over , taft voor eerft Zernigua aen , en eyscht de plaets op , voor den waren Erfgenaem van Moscovia ; gelijk fich Jvan Tackmakouw , die eenigh misnoegen tegen Boris Federovits , als toen heerschende , opgevat had , oock gaerne

gaerne overgegeven heeft. Corelas had het gefagh over de Kosacken , zijnde een groote Tovenær , dese was de aenrader tot het beleggh van Putiwol , een Volck-rijcke plaets , dewelcke door Michelovits , en acht duysent Kosacken beset was ; met dewelcke dese Corelas soo wel wist te handelen , dat hy Demetrius innam en toe-viel.

4.
Sijn
overwin-
ningen.

Boris ondertusschen niet stil-sittende , sendt een Heyr-leger van hondert duysent mannen tegens hem te Velde : en vorder sendt Gesanten in Polen , om den Koninck het Verbondt tusschen beyde de Volckeren , in gedachten te brengen , en te versoecken hem desen valschen Demetrius , een verloochen- den baltaert Paep , en openbaren Tovenær , in handen te willen leveren , 'tzy levende of dood ; voegende daer dreygementen by , indien sy anders deden : en werckende onder de hand met de Edel-lieden , om den Koninck van Demetrius af te trecken. Maer door kracht en vermogen van den Paus en de Jesuyten , wiert'er niets te wege gebracht ; blijvende de Koninck en het Volck , in de wille hem by te staen , als achtende sulcks de beste middel , om de twee Volckeren te vereenigen.

5.
Macht te-
gens hem
te velde.

Beyde de Heyr-legers komen by Novogrod by een , alwaer de Palatijn of Waywode , op het laetste van January 1605. verhoopende een afval in het Ruffische Heyr te vinden , te onbedachtelijk de Russen aentast , en van de selve op de vlucht naer Polen gedreven wordt. Demetrius vlucht naer het Slot Kilski , en zijnde van een yeder verlaten , verliet echter sich selven niet , zijnde niet weynigh door Nicolas Cherracoui , en Andreas Louitski , twee Jesuyten , die hem tot den tocht geraden hadden , en nu noch verselden , aangemoedicht. Hy steunende (als hy liet blijcken) op de gerechtighydt van sijn saeck , ontsagh zich niet , wanneer hy een hooft-gevecht , of bysonder treffen hadaen te gaen , met een beveynfde mont aldus tot Godt te roepen : *O! gy , alderrechtvaerdigste Rechter , dood my eerst met u Donderkloot , verwoest my eerst , en spaert dit Christen-bloedt , indien ick ongerechtighlyck , inden ick begeerighlyck , indien ick hoosaerdighlyck , desen aenvangh , die gysiet , be-
la. Gysiet mijn onnosselheydt , helpt de rechtvaerdige saeck : En aen u o! Konin-
inne des Hemels , beveele ick my , en dese mijne kryghs-lieden.* Dit dede hy opentlijck , dat het een yeder hoorde.

6.
Deme-
trius ge-
slagen.

7.
Stoute
geveynf-
heyd van
Deme-
trius.

Een gedeelte van Boris Oorloghs-macht , was omtrent Kilsky gekomen , alwaer een treffen tusschen wederzijdts paerden voorvallende , Demetrius oordeel bevocht. Duysent mannen van de Russen bleven op de plaets , twee hondert wierden gevangen , en de rest op de vlucht gedreven ; latende hun soet-jongers tot een moort , en den tros ten buyt. Vijf naer-by leggende Burghten , met hun bysondere Landschappen , sijn hem terstont in han- den

8.
Sijn
overwin-
ningh.

9.
Verrade-
ry van
Basma-
neuf.

den gevallen ; een van dewelcke Bialogrod genoemt , hem hondert en vijftig stucken Geschuts heeft toegebracht. De Hoofden wierden alle in sijn hand gestelt : korts daer na, vielen noch andere plaetsen in sijn hand. Peter Basinaneuf was van Boris , over sijn troepen gestelt. Dese had heymelijck verstandt met Demetrius , maeckende eenige schijn van belegeren , verweeren , en groote dingen voor sijn Vorst ; maer in der daet hieldt het met Demetrius , hoewel hy groote prael van sijn daden maecte , en daer over van den grooten Vorst Boris , hooglijck vereert en begifticht wierdt.

10.
Doot van
Boris , en
regeering
van sijn
Soon.

Omtrent half April in het Jaer 1605 , quam Boris Federovits Godena schierlijck te sterven , niet sonder vermoeden van vergeven te zijn. Des anderendaeghs wierdt hy begraven , en sijn Soon Feuder Borislovits , benefens Boris Weduwe sijn Moeder , wierden aenstondts als Vorst en bestierster erkent. De eerste mis-slagh die dese in hun nieuwe Heerschappy begingen , was , Basinaneuf als Generael van de Moscovische troepen , tegens Demetrius te senden , om des Rijcks-saecken voor te staen. De uyt-slagh was , dat Demetrius (wiens macht dagelijcks meer en meer aengroeyde) gevolght van uytgelesene Poolse troepen , naer Moscou aentoogh. Dit verweckte een groot gerucht onder het volck , en de Grooten , die naer nieuwigheydt stonden. De Bevel-hebber van den ouden en den nieuwen Vorst , verlooren hier door den moedt , en het gantsche Heyr van Feudor

11.
Aentocht
van De-
metrius.

vervoeghde sich by Demetrius , gelijk oock een yeder hem toeviel ; soe dat hy met toejuychen van de een en de ander , hy sijn intrede binnen dese Hooft-stad , op den 20. dagh van Juny , gedaen heeft. Acht dagen daer na , quam daer oock de oude Princeffe , diemen geloofde de Moeder van Ivan Vasilovits te zijn , dewelcke , geduerende sijn leven , in een klooster hondert mijlen van der Moscou gelegen , opgeslooten was geweest. Haer vervalschte Soon , op dat het spel volmaeckt mocht zijn , gingh haer tegen gaende geduerigh te voet en bloots-hoofst , sonder oyt te willen op-sitten aen de zijde van de koets , tot dat sy in het Casteel quamen ; wanneer de arme oude Vrouw , in een klooster voor de Groote Vrouwen van het Rijel bestelt , opgeslooten wierdt ; daer sy zedert altoos gebleven is , onderhouden evenwel , gelijk de Moeder van Ivan Vasilovits betaemt.

12.
Demetri-
us komt
in der
Moscou.

13.
Snoodde
veynsery
van De-
metrius.

14.
Demetri-
us ge-
kroont.

15.
Sijn eer-
ste handel

Demetrius voor de rest , sonder den eersten dagh van September te verwachten , (welcke dagh andersints , tot het kroonen van den Czaar geschickt is) dede sich des anderendaegs , na de aankomst van sijn gewaende Moeder , kroonen , het welcke gedaen zijnde , af-danckte en versandt hy al het vreemde krijgs-volck dat hem gevolght was : dit was het begin van sijn treur-spel : want terstondt daer aen , begoft een yeder om te hooren ,

en te vernemen , wie hy ware. Een Monnick bevand zich onder de eerste roer-vincken ; maer geraeckte daer door om sijn leven. Een groot Heer , daernaer Hartogh , quam daer door mede in het hooghste gevaer ; maer wierdt , door voorspraeck van eenige Grooten, noch behouden. Verscheydene andere van minder staet , wierden ter dood gebracht ; soo dat het overige van dat geheele Jaer , in vangen , spannen , pijnigen en dooden , doorgebracht wierdt.

16.
En wreef heden.

In het midden van al dese verwarringen , stelde Demetrius altoos een goet gelaet , zijnde een man van een seer oplopende en staetsuchtigen geest. Hy had een treffelijcke lijf-wacht van Lijf-landers , Duytschers , Franschen , Engelsche en Schotten , die altemael treffelijck toegerust , en betaelt wierden. Hebbende nu een weynigh sijn Staet versceekert , voltroock hy het Huwelijck met de Dochter van den boven-genoemden Waywode van Sandomir , dewelcke in de Maent van April , des Jaers 1606. hem toegebracht wierdt , zijnde al voorheen de Huwelijcks statien , in Polen heerlijck gehouden , en uytgevoert ; alwaer de Vostelijck Bruydt , aen het hooge eynde van des Konincks tafel , selfs boven den Koninck , en Nuncius of Gesant van den Paus , geset wierdt. De Cancellier die hy daer om gesonden had , wierdt als in de plaets van den Grooten Czaar ge-eert en geset. Op den negenden van Mey , wierdt dese nieuwe Vorstin gekroont , en des anderen-daeghs quam de Patriarch , de Grooten van het Rijck , en andere Heeren van Staet , haer de handen kussen , sittende sy gekroont beneffens haer man , die mede de kroon op het hoofd had , en ontfangende de Gaven en Geschencken ; die haer van alle kanten toegebracht wierden ; in erkentenisse van dewelcke , een seer kostelijcke mael-tijd gegeven wierdt. De Gesant van Polen wierdt oock des anderen-daeghs , zijnde Sondagh , met een heerlijcke mael-tijdt onthaelt , die oock des daeghs te vooren , seer heerlijcke en treffelijcke geschencken gedaen had : en alsoo duerden dese bancketteringen tot den volgenden Donderdagh toe. Maer zedert vielen dese veranderingen voor , lie wy gaen verhalen.

17.
Sijn Huwelijk.

Eenige Boyaren , of voorname Moscovische Grooten , hebbende van anger-handt , de verradery en van Basmaneuf , en de schelmeryen van Demetrius , selfs sijn staet , handel en wandel buytens landts , in alle seec-terheydt ontdeckt : beslooten onder malkanderen desen loosen Monnick , beneffens oock al de Poolen , die hem het hoofd op-hielden en onderstuten , en wonderlijcke dingen , met den Staet van Moscovie voor hadden , en een kant te helpen. Demetrins die altoos op sijn luymen lag, (gelijck sulcke gemoederen altoos in twijffel zijn) hebbende yets van desen handel geroocken ,

18.
Wondere veranderingen.

19.
Eed-ge-span tegen Demetrius.

20.
Die op
sijn hoe-
de is.

ken, deed al de Polen aensseggen, datse op hun hoeden souden zijn; en belasten sijn lijf-wachten sich des donderdags savonts, met hun roers omtrent hem te laten vinden, en waerlijck hy miste in sijn reeckeningh niet: want daer waren vijftien hondert uytgelesene Moscoviters bestelt, om hem dien nacht af te maecken; maer het schieten en trommelen der Polen op dien tijd, hield het Eed-ge-span voor als toen te rugge, en de Vrydagh gingh deur in een diepe stilswijgentheydt: maer op Saturdagh zijnde de 17. van Mey, om-

21.
Openba-
re toeleg
op Deme-
trius.

trent ten 7. uren des morgens, vertoonden sich de Bayoaren op de Marçt-plaetsen te paert, met hun dienaren, alle met deerende en weerende wapenen voorzien; hebbende voor af al het volck aen het bewegen gebracht, soo datmen niet sagh als Moscoviters, uyt hun huysen voor den dagh komen met hun stale strij-hamers, knotsen en houwers in de vuyft, loopende met duysenden naer het Casteel: men hoorden langhs de straet niet als moort en brandt, sla dood, sla dood, roepen: de een seggende tegens den ander dat de Polen de Boyaren binnen het Slot vermoorden, om het volck des te meer tegens desen Land-aert op te hitsen. De bewegingen was soo schierlijck dat veel Moscoviters, die op sijn Pools gekleet gingen, in de verwarringh gedood wierden. Terstontd wierden de huysen van den Poolschen Adel omringelt, soo dat sy d'een den ander niet te hulp konde komen. Dese die naer het Slot liepen, vonden geen tegenstandt: alsoo de lijf-wachten van Demetrius, niet meer als omtrent dertigh Helbaerdiers sterck, sich vertoonden; dewelcke gelast zijnde, de wapenen neder te leggen, terstont gehoorfaemten, sonder eenigen weer te bieden.

22.
Grootte
beroerte.

De Moscoviters klommen dan met hoopen, naer de groote Zael, liepen voorts van kamer tot kamer, na die van Demetrius, dewelcke, hoorend het gerucht, uyt sijn bedde sprongh, en sijn nacht-rock omflacnde, vraegde wat'er te doen was? Een van sijn dienaren antwoorde, dat'er missche brand was: *Ha schelm*, seyde Demetrius daer op, *men roept'er geen brant, hi is wel wat anders; want al de klokken van de Stad en het Slot, kleppen alarm*. Hy daer op stelt zich in standt, stroopt de mouwen van sijn hembde op, en roep om sijn scherp-snijdend swaert, datmen gemeenlijck voor hem droegh; maer de bewaerder daer van was niet te vinden.

23.
Aenvang
van het
ombren-
gen.

Hy ondertusschen siende de Vyanden vast naderen, bad de Hellebaerdier voor sijn kamer-deur, die hy selfs sloot, datse hem doch aen de Boyaren niet wilden overleveren, en begaf zich soo voorts naer andere binnen kamers, en eyndelijck in sijn stove; alwaer zich oock vervolght, en op het punt van gegrepen te worden ziende, en niet wetende waer zich vorder te begeven, opent een veynster, en werpt zich van boyen neder op de plaetsen.

Dit was een seer gevaerlijcke val , ter oorfaeck van de hooghte van het veynster van de grondt : zijnde sijn verblijf , op de hooghste verdieping van het Slot , invoegen het wonder was , dat hy niet te pletteren viel. Een van sijn Helbardiers , de Furstenberger genoemt , liep terstondt langs de trappen naer beneden , en vand hem noch levende ; maer de borst was hem seer verplettert , en het hoofd gewondt.

Met hulp van de andere die daer by quamen , wiert hy voort in sijn kamer gedragen ; alwaer hy , door eenige bequame hulp-middelen , weder tot sich selven quam. Als toen hadden eenige Boyaren , een langh gespreck met hem , en ondervraeghden hem , op eenige stucken ; maer niemant heeft oyt geweten , wat redenen tusschen hen omgingen ; selfs heeft de Helbardier die naest stondt , daer niets van geopenbaert. Hier op hebben sy hem terstondt gedood , en hackten voorts met hun houwers , den ellendigen Monnick om strijdt in het lijf. Sy sleeten sijn lichaem uyt de kamer , en dat wierdt van boven neder , uyt een veynster geworpen. Toen bandmen hem een koorde om den middel , en trock hem soo naeckt na de groote marckt , alwaer hy op een houte tafel , voor al de werelt geleght wierdt , tot aen den vierden dagh daer naer. Aen sijn voeten wierdt het doode lichaem van sijn bemiddelaer Basmaneuf , (diemen mede gedood had) geleght.

Het volck nam ondertusschen hun vermaeck , met desen opgeworpene en nu nedergeworpene Keyser , gaf hem een sack-pijp onder sijn oxelen , en de pijp in de mondt , met een stuck van de waerde van een Carolus , om uyt te beelden , dat hy een bepijper en bedrieger van de geheele werelt was geweest.

Maer in al dit verhael van den voortganh , op en onderganh van desen bedrieger : hebben wy geen gewagh van den Jongen Vorst Feodor Borissovits , noch van sijn Moeder gemaect , als alleen dat sy erkent , en tot Heerschers aengenomen zijn. Waerlijck , dat was de staet niet daer wy hen in konnen laten , een te treurigen eynde is het hunne geweest. Sy hoorende desen bedrieglijcken Vyand , aldus van het volck geliefkooft en onthaelt , vonden geen hulp-middel in desen staet , als in de dood , indien se niet in handen van desen snooden Vyand vallen , en daer door smadelijck gedood en gemartelt wilden zijn. De Moeder de oudste in jaren , en de eerste in moed , dronck haer Soon , een doodelijcken dranck toe , die haer met een hartige teugh bescheyt deed , en sijn Moeder daer op omhelsende , met haer dood ter neder viel. De Princes dronck mede , maer als een jonge maeght , en dese matigheydt was het leven van dese Keyserlijcke deerne : blijvende oyer , om haer leet , en hun ouders en broeders dood te beschreyen.

24.
Demetrius omgebracht.

25.
Handel met sijn lichaem.

26.
Doot van den jongen Vorst en Vorstin.

27.
Staet van de Vorstin.

28.
Vervolgh
van de be-
roerte.

29.
Grootte
Moorde-
ryen en
plonde-
ryen.

30.
Poolfche
lift en
dapper-
heyt.

31.
Nieuwe
Czaar ver-
koofen.

Maer om weder te keeren , daer wy het gelaten hebben. Defen ge-
heelen eerften dagh , liet het volck niet na , naer het Slot en door de stra-
ten der Stad te loopen , overweldigende de huysen der Polen , en menichte
daer van om den hals brengende : en vorders de huysen soo schoon maeckende ,
datmen daer niet een stuck of lap lijn-waet , of anders in konde vin-
den , om de dooden mede te bedecken. De Palatijn of Waywode , had uyt
Polen een grooten troep Musicanten mede gebracht , die over mael-tijd de
gasten van defen Vorstelijcken Monnick veel vermaecks toebrachten. Al-
dese fangers en fpeelders by een geherberght zijnde , wierden alle te gelijk
aengetaft , en verweerden zich langen tijd , maer ten laesten door de me-
nichte overweldicht zijnde , wierden tot het getal van twintigh toe , in stuc-
ken geliouwen ; alleen vijf of ses ontsprongen den dans. Het huys van den
Palatijn van Sandomir , zijnde met stercke mueren beslooten , en wel gebar-
ricadeert van buyten , wierdt noch befchermt. De nieuwe getrouwde Prin-
ceffe , haer Mevrouw en Staet dochters , wierden aenftondts geplondert ,
uytgeschut , en van al hun Cleynodien , huys-raet , bedden , kledingen ,
en alles berooft ; en alsoo wierden oock al de Poolfche Heeren en Edel-lieden.
Seecker Poolfch Heer , die Demetrius tachtentigh duysent Ducaten , gedue-
rende fijn verblijf in Polen , geleent had , wierdt in de plaets van betaling ,
in fijn wooningh door het volck belegert , daer het gefchut voor gebracht
wierdt. Hy fich geparft ziende , dede het teecken met een wit laecken , dat
hy zich wilde overgegeven. Hy daer op doet de poort open , en gelijk als
uyt mildadigheydt , fchudde een faeck met Ducaten voor de poort uyt. De
Moscoviters , het gierichfte volck onder de fon , liepen van alle kanten
toe , om geldt te grabbelen , wierpen , ftieten , en foolden malkanderen
over hoop , gelijkmen gemeenlijk ziet ; maer hier op valt die Heer met fijn
volck gewapent , onder de verwarde menichte , en hact'er op de plaets over
de hondert van in stucken , drijvende de andere over hals over kop daer uyt :
eyndelijck quamen eenige Boyaren van het Slot , met een goet gevolg van
krijgs-luyden aen , die dese dappere Polen redderde , en in seeckerheyt stel-
den. De Duytsche en Italiaensche , oock eenige Poolfche Koop-lieden ,
die veel rijcke en kostelijcke stoffen , en andere Koopmanschappen hadden
gelevert , verloren het alles , en waren noch blyde , datse met het leyen daer
af quamen.

De Moscoviters koofen toen voor hun Groot-vorft en Czaar , mits het
geslacht van de voorgaende uyt was , Vazili Jvanovitz Crifky , een Heer
van de oudste en doorluchtighste huysen der Boyaren , en Grooten van het
Rijck. Toen wierdt met den aenvangh van de Maent van Mey , het lichaem
van

van Demetrius weder opgegraven, buyten de Stad geseept, verbrandt en tot asche gemaect. De Artijckelen en stucken van sijn rechtspleginge wierden opentlijck gelesen; en waren dusdanigh: Dat hy een Monnick van seec-kere Orderc was geweest, dat yeder Monnick die sijn beloften verkort en Orderc verlaet, verbrandt moet worden, dat hy een Tovenær was, en vyand van de Moscovische Godtsdienst, en den Paus beloofst had, de Roomsche Godtsdienst en de Jesuyten, in Moscovie in te voeren. Dat hy een toeleggh had gemaect, om al de Boyaren uyt te roeyen, en de Polen in de openbare en gemeene Ampten en Waerdigheden te stellen, tot het welke dese, die tot dese Bruyloft gekomen waren, een beginsel souden geven; gelijk hy deselve oock, opentlijck in al hun ongebondentheden, de hand boven het hoofd gehouden had. Dat hy t'eenemael uytsporige onkosten en verquistingen had gedaen, als blijktt by sijn gouden Throon, aen yeder zijde van dewelck ses Leeuwen gesien wierden, Massif van silver vergult, het welke noyt eenigh Groot-vorst voor hem, ondernomen of gedacht had, gelijk oock niet den Scepter en Kroon voor sich te laten dragen; gelijk oock dese, die de Finantien en gemeene Schatten uytgeput, en een gedeelte daer van, naer Polen en elders versonden had, en om deselve weder te vullen, onmatelijcke schattingen opgeleght, en afparsingen aengerecht had, sonder evenwel die gene, die sulcks verdienden, te onderhouden; maer verquistende eerder deselve, in onmatige gaven en geschencken, omtrent luyden die in tegendeel strafbaer voor het gericht waren. Meer andere Artijckelen wierden opgesteld en gelesen, aengaende sijn ongerechtigheydt, de Staet als een Tyran, die alle wreede straffe waerdigh was, aengerant te hebben.

32.
Artikelen
tegen
Deme-
trius.

Seeckerlijck, menichte van schrickelijcke en vervaerlijcke aenslagen en toelagen, tegen den Staet van Moscovie, zijn met hem vernieticht; waer uyt een wonderlijcke veranderinge, in de nabuerige plaetsen gevolght is, soo dat het over tijd was, voor dat Rijck, en lichtelijck wel voor geheel Christenrijck, dat dese gevaerlijcke bedrieger, met al sijn bedriegeryen, uyt de werelt, en Moscovie onder een wettige Heerschappy, gebracht en herstelt was. Sijn Vrouw en Soon zijn mede daer naer omgeraect: Want dese Czifky mede seer qualijck heerschende, wierdt van de Russen de Polen overgelevert, by den welcken hy in de gevangenis gestorven is. Daer naer ontstater weder een tweeden valschen Demetrius op, die grooten voortgangh had, en de Weduwe van den voorgaenden Marina genoemt, dochter van den Palatijn van Sandomir, uyt eersucht trouwde. Maer dese door Uladiflaus verkooren Czaar verdreven, en naer Caluga gevluicht zijnde, wordt door een Tartær, sijn reys-gefel en wech-wijzer gedood. Maer

33.
Sijn qua-
de aensla-
gen.

sijn Vrouw van Caluga na Astracan yluchtende , is aldaer gewurght , en haer Soon opgehangen.

Dese Geschiedenis is door den Heer van St. Lazare , onder den naem van den oprechten Demetrius verhandelt. Echter hebben wy niet ondiensstigh gevonden , dese stellingh van andere , onder den Titul van een bedrieger , geloofwaerdelijcker voorgestelt , hier mede te verhandelen.

Meer andere bedriegers heeftmen van tijd tot tijd gevonden , als een valschen Balduinus , Keyser van Constantinopolen , die veel beroerte verweckt , maer eyndelijck sijn stoutheyt , met den hals geboet heeft. En een valschen Mustapha mede ontdeekt , en in de Zee verdroncken. Als mede een valschen Frederick , door den Keyser Rudolphus verbrandt , en meer andere , by *Fingoso* te vinden. Maer om niet te wijt te loopen , zullen wy het hier by laten.

Eynde des Eersten Boecks.

H E T
T W E E D E B O E C K,

Der
G E S C H I E D E N I S S E N
deses tijds.

De Eerste H I S T O R I E.

Afval van Catalonie.

Inhoudt.

1. Veranderingen deses tijds. 2. Ongevallen van de Spaensche Kroon. 3. Staet van Arragon en Catalonie. 4. Aerdigh spreek-woort. 5. Onsfag der Koningen voor de Catalanen en Arragonesen. 6. Arragon t'ondergebracht. 7. Volftandigheyt der Catalanen. 8. Loos besluit der Franschen. 9. Oorspronck der voorrechten van Catalonie. 10. Gelegentheyt van Catalonie. 11. Quade gronden van den Conte Duca. 12. Byde Catalanen wel verstaen. 13. Hun wyse van doen. 14. Ontsteltenis in de Raetsvergaderingh. 15. Herstellinge van den Conte Duca, tegens het recht der Catalanen. 16. Konsten van den Conte Duca. 17. Wraeck-sucht van den Grave, schadelijck voor Spangie. 18. Grootemoetwil door het krijgsvolck in Catalonie gepleegt. 19. Klachten daer over. 20. Kerckschenderen en moorderen. 21. Begin van den afval van Barcelona. 22. Onder Koninck wordt vermoort. 23. Afval der andere Steden. 24. Middelen tot bevredinge. 25. Te vergeefs. 26. Verantwoording van die van Barcelona. 27. Trouw der Catalanen.

Onder de treffelijcke Voorvallen van dese tijd, zijn de wesentlijcke veranderingen in die Koninckrijcken Engeland, Portu-Verande-
gael en Catalonie, voor algeen van de minste. Door de eer-
ringen
deses tijts
ste hebben wy het Noorder gedeelte van Europa, en voorna-
mentlijck dat afgesonderde Rijck, in een jammerlijcke standt gelien; en
door

door de twee laetste , de Spaensche Kroon , van sulcke tacken berooft , en de vleugelen van dese groote Monarchie en Opper heerschappy , door het verlies van sulcke slach-vederen soodanigh verminckt , dat zedert haer bewegingen , noch soo geweldigh , noch soo geduchtigh of ontsacchelijck , zijn geweest als voorheen. De twee eerste revolutionen en Staets veranderingen , hebben wy voorheen elders verhandelt ; maer hier staet ons nu de laetste te beseffen , en dat soo omstandighlijck en nadruckelijck , als ons mooglijck sal zijn.

2. Het Jaer 1640. was geensints het voorspoedighste voor het huys van Oostenrijck , noch in Duytsland. Voor het eene gedeelte noch in het Spaensche gebiedt , voor het ander , welck laetste , voornamentlijck door het verlies van Aras , en het ongeluckigh beleggh van Casale , (oyt en oyt soo noot-schickelijck voor de Spaensche Kroon , en nu voor de derdemaal soo jammerlijck (zijnde het Spaensche Heyr selfs binnen haer eygen Trencheen geslagen) voor de Opper. heerschappy) sulck een swaren slagh in haer lendenen kreegh : maer of sulcks niet genoegh ware , en gelijk ongevallen noyt alleen gaen , maer met trappen. Hier by moest noch sulck een dubbele afval komen , die sulck een geweldige Calosus van Heerschappy , tot vallens toe wel sou doen waggelen.

3. Onder de andere Volckeren van Spangie , leven de Arragonesen en Catalanen , door hun groote Vryheden en Voor-rechten , onder de Heerschappy van de Spaensche Kroon , met een slagh van vrydom , in dewelcke sy soo achterdochtigh en deughtsaem zijn , dat sy eerder voor aenbevolene en gerecommandeerde Volckeren , als onderdanen te houden zijn. Hier uy komt het spreek-woort van den Keyser Maximilianus den eerste , dat d

4. Aerdigh spreek-woort. Keyser was Koninck van Koningen , de Koninck van Spangie , Koninck van menschen , en de Koninck van Vranckrijck , Koninck van Esels ; siend op de dependentie of onderdanigheyt der ondersaten , omtrent hun Heer Voor soo veel als de eerste heeft onderdanen , van soo veel gefaghs als hselve is , den welcken hy niets beveelen en gebieden kan ; en gelijk als d derde , met volle macht en gefagh sijn volck bestiert ; alsoo de Koninck van Spangie met een bepaelt gefagh , sijn Heerschappy over de sijne oeffent

5. Ontfagh der Koningen voor de Catalanen en Arragonesen, Waerlijck het heeft altoos een geheym van Staet , by de Koningen van Spangie geweest , die Privilegien en Voor-rechten te verbreecken , die hen d trouwe van die Volckeren soo vermoedelijck maecken. En daerom is het dat in de Oorlogen van de Spaensche tegens de Fransche Kroon , men seer se den dien doortocht der troepen , door die landen geeft , vresende de Koninck deselve in de wapenen te brengen ; en dat deselve gedachtigh hun oude vrydom

dom, hebbende de wapenen in handen, eenmael mochten aenvangen, de selve weder te herstellen. En dit is oock (onfes bedunckens) de voorname oorfaeck geweest, van de af-keurigheydt, die de Koninck Ferdinandus de Catholijcke altoos getoont heeft, om aen dese zijde van het Pyrameesche geberght, Vranckrijck te beoorlogen; hoewel hy, door Tractaten en Handelingen van Verbond, met andere Vorsten, daer menichmael toe verbonden was.

Die van Arragon, zijn ter oorfaeck van de toevlucht van D. Anthonio Perez, (van wiens schuldeloofse misdæet, in het ombrengen van Escovedo, gevangen is, vlucht en toevlucht in Arragon, elders breeder gehandelt is) door Philippus den tweeden, volkomentlijk t'ondergebracht; maer de Catalanen bleven meer dan yemand anders standtvastigh, in het voorstaen van hun Voor-rechten, en swaer om tot sulck een gehoorfaemheyt gebracht te worden, om dat sy de Zee aen de eene, en Vranckrijck aen de andere zijde, tot een rugge hadden, van welcke beyde gelegentheden sy t'allen tijden, bequamelijck hulp en onderstant souden kunnen krijgen: en om dese redenen, vonden sich de bediende van de Spaensche Kroon, des te meer verbonden, sich van de gelegentheydt, om hen de wapenen in de handente geven, te onthouden, (gelijck geschieden souden, wanneer sy Vranckrijck van die sijle beoorloghden.) Als dese onderdanen zich als toen misnoeghde, en van de tegenwoordige bestieringh minder voldæen betoonden: en mischien is het niet sonder een groote verborgentheydt geweest, dat de Franschen met hunne wapenen, de plaetsen in het Roussillon, in dien tijd hebben aengetaft, daer sy voorheen altoos geloofden, dat de Spangiaerden seer ongepackelijck, en met seer groote swarigheydt, in hun eygen land, daer den Adel gehouden is, op hun eygen kosten, tot voorstand van hun Vaderland, de wapenen te voeren: en integendeel, selden en met groote onwilligheydt, de bepalingen van het Pyrameesche Geberghte overgaet, kunnen beoorloght worden. Maer dewijl wy hier van dese Voor-rechten der Catalanen gesproocken hebben, sal het niet ongerijmt zijn, derselver oorspronck op te halen, om die tot een grondt van het gantsche werck te laten staen.

De voornaemste Schrijvers van de Spaensche saecken, Pineda Zurita en Mariana, komen daer in over een: dat de Catalanen hun oorspronck, van den eersten stichter van Spangie, Tubal Soon van Japhet, Neve van Noach, saecken; dewelcke hen de wetten van een burgerlijck leven voorgeschreven, in de Stad van Tarragona sou gesticht hebben. By verloop van tijden, is het selve onder de Heerschappy van de Griecken, en vervolgens onder Ionie.

6.
Arragon
t' Onder
gebracht.

7.
Volstan-
digheydt
der Cata-
lanen.

8.
Boos be-
sluyt der
Fransche.

9.
Oor-
spronck
der voor-
rechten
van Cata-

die van de Romeynen gekomen. Uyt welcker banden, als wispelturigh en seer tot Vryheyd genegen zijnde, sy sich wel menichmael hebben gesocht te verlossen; maer hebben ondertusschen gewilliglijk den hals onder het jock gebogen, onder voorwaerden: dat sy, volgens hun Vaderlijke Wetten, mochten bestiert worden; en dat Barcellona hun hooft-plaets, vry van schattingh aen het Roomsche Volck te betalen, sou-blijven; gelijk Julius P. Julius, en andere schrijven, zijnde daer over van Cæsar Augustus, met den Titul van een Roomsche Colonie of Plantsoen, en den naem van Julia Augusta vereert. Zijnde eyndelijck het Roomsche Rijck aen het vervallen geraeckt, en die schrickelijke overvloeyinge der Wandalen, Suaben en Alanen, die geheel Spangie hebben overstroomt, machtig geworden, na de Gotsche Opper-hoofdigheydt en Monarchie, haren opgangh, door welckers gunstige instortinge de Catalanische Vryheydt, eerder aen al afgenomen heeft; zijnde van den Koninck Ataulphus, Barcellona tot sij Konincklijke Stoel-plaets verkoren, als de Hooft stad zijnde, van de veroveringe der Gothen in Spangie (naer het verhael van Pineda) gemaect en gedaen. Sels de Catalanische Natie, van de Concilien van Toledo door de Gotsche Koningen aengesteld, met veel voordeelen veredelt zijnde; wierdt oock noch boven de selve verheerlijckt, met dat Voorrecht van hun Koningen, met stemminge van de Voortreffelijckste Mannen onder dat Volck, te mogen verkiesen; bestaende die Mannen in Prelaten of Geestelijke Hoofden, en Getitilde Heeren, na de bestellinge van het vierde Concilie van Toledo, in het laetste Hooft-stuck, en van het vijfde Concilie in het derde; als mede in het sesde Concilie, gelijk voorkomentlijk een seer oud Boeck van Spangie, dat *El Fuer* genoemd wordt getuyght: welke onschendbare observantie, en gebruyckelijckheit geduceert heeft, tot aen den laetsten en ongeluckigen Koninck der Gothen, Rodrigo; wiens wreetheyt en wellustigheydt, de roede van Godts gramscheit over Spangie verweckt heeft, die door de overkomst der Africaensche moren en Barbaren, het gantsche volck in een jammerlijke staet, onder het jock der ongelovige gebracht heeft; behalven eenige weynige, die zich in de onbegankelijke bergen der Pyrenee, Asturien, Biscaia, Arragon en Catalonia begeven hebben; dewelcke noyt eenige andere; als de Gotsche wetten erkent, noch andere Heerschappye, als die onder hen opgerecht was, aengenomen hebben.

Eyndelijck hebben de Catalanen, door de dapperheydt van Bernhard, een Edele Goth, naer langh verloop van Jaren, het harde jock van de Moedsche Tyranny afgeworpen, en om hun Vryheydt, door de macht van een

vermogent Vorst , staende te houden , de beschermingh van Carel de Grootte , of Charles Magne , Koninck van Vranckrijck , aengesocht , en sijn Heerschappy aengenomen ; onder voorwaerden , van de Gottische wetten , hen voorhenen eygen , (uyt kracht van de welcke , de verkiesing van hunne Koningen , sonder opsicht van opvolginge , aen hen stondt) te behouden. Na de dood van den geseyden Charle Magne , hebben sy des selfs Soon Ludovicus Pius , tot hun Koninck verkoren , dewelcke met den Titul van Grave van Barcellona , eenen Bura en seer dapperen Goth , uyt het Narbonische Vranckrijck of Provence , in Leen vereert heeft ; van welck Leen hy daer na , door verradery van de sijne berooft is , het welcke de selve Koninck Lodewijck , Bernard sijn Opper Kamerlingh , weder gegeven heeft , in wiens plaets hy daer na Uvifred , en als dese dood was , Salamon een Fransch Ridder , gestelt heeft ; die daer na door den Soon van Uvifred , gedood wierdt , om de opvolginge te hebben , gelijk hy gehad heeft , dragende den naem van Uvifred de tweede , door wiens dapperheydt het Graeffschap van Catalonie , wel haest van de pest der Moorsche Heerschappy , die weer van nieus met geweld van wapenen ingevoert was , verlost heeft.

Wanneer nu in den Throon van Ludovicus Pius , of de Godtvruchtige , des selfs Soon Carel de Caluwe bygenaemt , gestelt was , heeft de selve het Graeffschap op den voornoemden Uvifredo bevesticht , ende Opper-hoofdigheydt en Souvereyniteyt hem opgeleght , volgens dewelcke sich de Graven , tot nocht toe Princen van Catalonie noemen , gelijk oock het Graeffschap den naem van een Prinsdom verkregen heeft. De Graven van Barcellona , hebben het besit van hun Graeffschap alleen , tot den tijd van Raimond Berengher den vierden , behouden : dewelcke in het Jaer 1137. met Petronella , genoemt D. Urraca , Dochter van Ramiro , Koninck van Arragon getrouwt is ; uyt kracht van welck Huwelijck , hy oock tot de Kroon van Arragon , by gebreck van Mannelijck Oir , opgevolght is : na wien , daer na des selfs Soon Alphonsus de eerste , tot dat Rijk gekomen is , die by de voornoemde Staten en Heerschappyen , de Graeffschappen van Rouffillon en Cerdagna gevoeght heeft , volhardende alzoo de Graven van Barcellona , een langen reecks van Jaren , in het swayen van den Scepter van Arragon , niet alleen , maer oock door geluckige dapperheydt , in het aenwinnen van andere Koninckrijcken , by hun oude Titulen , tot de tijd van Ferdinandus de tweede , Grave van Barcellona , en Koninck van Arragon ; dewelcke door het Huwelijck met Isabella , Erfgename van Castilla , begonnen heeft , te gelijk den naem van Koninck van Castilla aen te nemen.

Uyt dit Huwelijck is Donna Johanna voortgesproten , die met Philippus

Eerft-Hartogh van Ooftentriek getrouwt is , dewelcke na de dood van Ferdinandus , sonder Mannelijck nafaet , op haren Soon Keyfer Carel de Vijfde , al haer Vaderlijcke Rijcke en Heerschappyen gebracht heeft , tot besittinge van dewelcke , desselfs Soon Philippus de tweede , derde , vierde , en de tegenwoordige Carel , vervolgens gekomen zijn.

Uyt dit verhael van den oorspronck en voortsettinge , van de Catalanische Staet , blijkt genoeghsaem welcke de grondt-slagh zy , waer op het gewicht van hun wijtlultige Pretentien en Rechten gebouwt zijn : dewelcke tot drie Hooft-stucken worden gebracht. 1. Van niet te erkennen eenige Heerschappye of Souverainiteyt , als van haer selve. 2. Dat hun Prins zy by verkiefsinge , en niet by opvolginge. 3. Dat hun Municipale wetten van natuere t'eenmael veranderlijck , en den wille van den Prins geensints onderworpen zijn. Al het welcke hoe seer by hen vastgesteld , van andere , voornamentlijck Fransche Schrijvers , niet laet tegengesproken te worden. Welcke bewijs-redenen , hoewel het insien wel waerdigh , echter te lange zijn om hier ingevoegt te worden.

10.
Gelegent
heyt van
Catalonie

Dese gronden dan aen de eene zijde , en hun gelegentheyten aen de andere zijde , geven de Catalanen dese moedt en stoutheyden diese besitten , zelfs soo verre , als op het minste overtreden van hun Vryheden , hun Koningen met afval te dreygen. Wat nu dit laetste , hun gelegentheyten of sterckte aengaet , dese is foodanigh : dat , om dit Landt te veroveren , het nootwendigh zy , dat de Vyand , yeder voet lands (om soo te sprecken) met het swaert winnen moet , en zich wel foodanigh inwarren kan , dat hem de aftocht volkomentlijck afgesneden werden , nademael de engten , de dalen en rouwigheyden der landstreecken foodanigh zijn , dat thien oft twaelf Musquetiers , by na een geheel Heyr kunnen tegen houden. Om dese oorfaeck kan de Ruytery aen weynigh plaetsen dienst doen , om dat door de t'samenknoopingh der Bergen , tot sulck een grooten en geweldigen omtreck , de grondt sich alleen , door het gantsche geweest in 17. vlackten ver nedert , dewelcke noch daer en boven foodanigh beplant , en met Boomen en Huylen beset zijn , datmen daer lichtelijck alderhande slaghen van Trencheen en Wercken kan oprechten , om de selve te hinderen , dienende hen voor grachten 46. stromen , die dese landstreeck doorlopen en bevochtiger Vorders uyt de woestijne der bergen , komen voort de Catalanische Almogaveros , diemen heden ten dage Micheletten noemt ; dewelcke seer we goeffent zijnde , in het handelen van schiet-geweer , ter oorfaeck van hun bysondere Vyandschappen : voorts kloeck en sterck van lichaem , stoutmoedich , verdraeghsaem in den arbeyt zijnde , en altoos Vyanden van d

Koninck

Konincksche zijnde, en seer onfachelijk voor alle Volckeren geweest zijn.

In het gemeen anders, zijn de Catalanen van natuere, woest en dapper in den Oorlogh; want te nauwer noot hebben sy machts genoegh, om de wapenen te kunnen dragen, wanneer sy hun leden daer mede beladen, handelende de selve met sulck een handigheyt en vaerdigheyt, dat jongelingen van veerthien of vijftien jaren, voor wel geoeffende krijghs-lieden mogen doorgaen. En bysonder leerense in de oeffen-school van Barcellona, het Musquet by uytsteekentheyt handelen; gelijk men daer oock altoos, op Vyer-dagen, gewoon is om den prijs, naer het witte te schieten. De gront selve schijnt sich tot versterckingh van dat Gewest te voegen, als zijnde seer vruchtbaer in alderhande Lijs en Oorlogs behoefte, gevende de landen voetzels in overvloed, de bergen Loot voor den strijdt, Metael tot geschut, Houdt tot schepen, Kennip tot touw-werck, Sulphur en Salpeter tot kruyt, Yser voor de wapenen, en soo voorts, en sulck een macht van Volck, dat, naer reeckeningh van Michiel Carbonelli, in Catalonie dertig duysent Parochien souden getelt worden, hoewel sulcks weynigh waerschijnelijckheyt heeft: echter soodanigh is het getal der inwoonderen in dit Prinsdom, dat het selve met veel duysent krijghs-lieden sijn Grensen kan besetten; sonder dat de Steden daer door van besettingen ontbloot blijven. Kortelijck, dit Vorstendom, is soo sterck van gelegentheyt, soo overvloedigh in gebouwde plaetsen, en soo menichvuldigh in Volck en Inwoonders, dat sich de Catalanen derven beroemen, dat op sulck een wijze gelijk de Ottomanen, met hun Dardanellen, meester zijn van de Poorten van Asia en Europa, alsoo Catalonia door sich selven meestersche van de sleutelen van Spangien en Vranckrijck is; waer door sy sich selven altoos vleyen, datse sich met hun eygen krachten, genoeghsaem tegens hun Koninck kunnen beschermen, wanneer de selve, yets tegens hun Vaderlijcke wetten, mocht trachten te ondernemen. En in dese gedachten verstercken sy sich te meerder, door de gedaente van hunne bestieringe, de welcke, als zijnde yets bysonders onder al de onderdanen van de werelt, sijn opmerckinge wel waerdigh, doch niet hier, maer wel elders te verhandelen is. Immers soodanigh is de staet van dat Prinsdom, dat de selve daer aen eerder de gedaente van een Republijck of vrye Staet, als van een onderdanigh lantschap geeft; voor soo veel dese ingezetenen, houdende voor sich selven de publijcke en oeconomische Heerschappy, sy den onder-Koninck niet gehoorsamen als met uytwendige Titulen en Denominatien, of benamingen.

Hier uyt is dan lichtelijck te begrijpen, hoe lastigen en gevaerlijcken saecke het zy, dit Prinsdom tot de selve onderdanigheyt te willen brengen,

ii.
Quade-
gronden
van den
Conte
Duca.

in dewelcke de andere Heerschappyen van den Koninck van Spangie zija. En evenwel heeft de Conte Duca, of Hartogh van Olivares, Groot Staetsbedienaer van den Koninck, in sijn Capricieuse en Sin-speelige Maximen, en Staets-gronden, als een die, vertrouwende op de kloeckheyt van sijn verstandt, sich niet wilde verontwaardigen de voetstappen van andere nae te volgen, selfs met den aenvangh van sijn bedieninge, sich vastelijck voorgestelt, al de Koninckrijcken van die Monarchy, op een en den selven voet te brengen; hebbende geduerigh in den mont: *Multa Regna sed una Lex.* En achtende dat Catalonia het hardste been te knagen was, scherpte hy tegen het selve niet alleen Honts, maer oock selfs Wolventanden, van een onverfoenbare haet en bitterheydt. En dewijl diergelijcke aenvangfelen menichmael hervat, altoos soo veel Seianus paerden zija geweest, die de alderschadelijckste ongevallen in Spangie veroorsaect hebben, en gevaer toegebracht, alles door het vyer van Oorlogh te sullen verflonden worden: achte ick, dat het den Lezer niet onaengenaem sal zija; een volkomen verhael van dit werck te doen, zijnde het mystierieuste en diepsinnichste voor soo veel het besluyt, en het swaerste, voor soo veel de uytvoeringh aengaet, het kloecksinnichste aengaende de middelen, en het jammerlijckste; aengaende het eynde, dat ter werelt kan gevonden worden, of in veel Eeuwen gesien is.

Het gerucht is vast en menichvuldigh by die gene, die de beste kennisse van het Spaensche Hof hebben, en sich het beste op de Cabinet-geheymnissen verstaen, dat het voornaemste Leer-stuck, het welcke de Conte Duca of Grave van Olivares, den Koninck Philippus de IV, op het aenvangen van sijn Heerschappy, gegeven heeft; bestondt in de Catalanen eenige gelegentheydt, van sich wederspannigh te betoonen te geven, om hen daer door te kunnen op het lijf komen, en van die Voor-rechten beroven, dewelcke hen dienen om geduerighlijck als wilde stieren, de hoornen tegens den Koninck hunnen Heer op te steecken. Sijn voorstellingen, onder veel andere Cabinet-geheymen, waren: dat den Monarch omtrent de wederspannigheden van dit Volck, door de vingeren moest sien; het welcke noch vryheydt noch dienstbaerheydt, gemackelijck konde verdragen, en hen alsoo een open velt laten, om het een of het andere snoode stuck-wercks aert te rechten, op datmen hen daer op, met een groot schijnbaer recht, van hun Voor-rechten en Privilegien sou mogen beroven, en door middel van Wapenen en Oorloghen, die halve vrydom diese besaten, in een geheel slaverny te veranderen, en hen handelen, als een volck dat door middel van wapenen t'ondergebracht is.

Dese Leer-ftucken kittelden de ooren van den Jongen Koninck , met den foeten klanck van een uyt-gebreyde Heerschappy ; in voegen Olivares van die zijde geen hinderingh ontmoete , om de Catalanen te treffen , dat sy het voelden , op dat de smart hen mocht doen uytspatten , en dit uytspatten stoffe tot straf en wraeck beschaffen. En het aldergevoelijkste deel der Catalanen bestaet daer in , datse hun vrye verkiesing , met en volgens dewelcke sy , vervolgens hun Koningen aennemem : hebbende vorders een Wet , het Konincklijke gefagh niet als na den gedanen Eed , te erkennen.

Onder al dese Vorsten die Catalonie bestiert hebben , is'er niet een (seggen sy) gevonden , die eenige daet van Jurisdicctie geoeffent hebben , voor dat hy den Eed voorheen had afgeleght : alleenigh Philippus de IV. voor dat hy , of in Barcellona , of in eenigh gedeelte van het Landschap , den Eed gedaen had , maecte aldaer nieuwe Stede-houders , bestelde de uytvoeringh der kroninge , dede sijn voorstellingh in de vergaderde Hoven van Lerida. Welcke dingen de eerste steenen van aenstoot zijn geweest , die sich de Catalanen voorgestelt hebben , op dat sy met den voet daer aenstootende ; het hooft van de reden , te pletteren mochten stooten. De Catalanen , ter oorsaek van het verstandt , datse in het Spaensche Hof hadden , verstonden ^{12.} By de Catalanen wel verstaen , dat dese verongelijkinge , eerder uyt de loose bestellingen , en gevaerlijke gronden van den Hartogh , als quade genegentheyt van den Koninck selve voortquamen ; en daer over , hoewel sy de verongelijkingh trachten te ontveynsen , konden sy evenwel de smart foodanigh niet verbergen , of sy toonden genoegh , dat'er een soo grooten af-keer , tegens den Conte Duca , by hen lagh , datse de wraeck in een verachting veranderden. Want zedert dien tijd wierden al hun Schriften en Memorialen , den Grave voor-by , en recht toe den Koninck in handen geleverd , niettegenstaende die bedienaer , als een Afgodt in het Hof gehouden wierdt , en de saecken van al de Rijcken en Staten alleen , door sijn handen gingen. Sy Catalanen ^{13.} Hun wijse van waren cock de eerste , in het sayen van die Concepten en stellingen , die de Heerschers soo hatelijk zijn : dat het de Konincklijke Waerdigheyt doen , een al te groote onbetamelijckheyt was , aen het goet-vinden van Gunstelingen , het bewint van belooningh , en van oeffeningh van het gerecht te laten. Sy haelden de oude verwytingen van Suetonius tegens Galba op , en quamen ten laetsten soo verre , datse de hooge Macht van desen Gunstelingh , den naem van Tyranny toepasten ; brengende het voorbeeld van Alexander by , dewelcke als hem de Wondt-heelders een arm die gequetst was , wilden verbinden , sulcks niet wilde toelaten , seggende : het ware een onbetamelijcke saeck , dat een Koninck gebonden gingh. Door dese redenen

redenen en uytstroyfelen , wierdt des Graven gramschap hoogh in top gebracht , siende sich in sulcker voegen van de Catalanen versmaet , datze hem als een tweeden Haman verachten , en onder een geringen Mardocheus stelden , daer in tegendeel alle andere Koninckrijcken en Staten , op het bloote noemen van sijn naem , en het aenmercken van sijn macht , scheenen te cidderen en te beven.

In dese onderlinge misnoegens en slechte achtingh volharden sy , met bemiddeling van verscheydene toevallen , zedert het Jaer 1621. tot het Jaer 1626. in het welcke de Koninck Philippus , om de gemeene plichten der Koningen te voldoen , sich ten laetsten , zijnde met den Grave en veel andere Grooten verselt , naer Barcellona begaf , om aldaer met de publijcke en gemeene Plechtigheden , den Eed af te leggen , en de Hoven van Catalonie by te wonen. Gelijk nu de Conte Duca het gemoedt vol van ingekanckerde bitterheyt hadde , socht hy met naerstigheyt alle gelegentheden , om de Catalanen te raecken , daer het hen het meeste sinarte , en dat was op het lit van hun Voor-rechten en Privilegien , en het vernietigen van een groot deel van hun Recht-bancken. Lang en boven maten verdrietig sou het verhael van dien Konincklijcken tocht , en Staets vergaderinge zijn , alleenigh valt daer over dit te seggen : dat in de openbare by-een komst de Catalanen sich soo gevoeligh , omtrent de verkortinge van hun Wetter en Vryheden toonden , dat de Grave van Santa Coloma , die te dier tijd een van de Raden was , door het quaet onthael van woorden , dat de Ge-deputeerden van Catalonie , te dier tijd ontvingen , sonder ontsag te dragen aen de Majesteit van die hoogh-geachte plaets , sich niet ontsaght sijn swaert tegens den Conte Duca te trecken , en het stont'er geschapen dat door het toelopen van wederzijts voorstanders , een swaer Bloedt-tooneel , daer opgerecht sou hebben geworden , ten ware door besadigheyt van eenige wel-besinden , dese sware onordere voorgekomen was. De Grave van Olivares of Conte Duca , begaf sich terstondt soo verschrick als ontstelt , na den Koninck , en die Majesteit vertoonende wat hem gebeurt was , bewoogh den selven , om aenstondts te vertrecken , om meer der gevaer en ongemack voor te komen ; het welcke met sulck een haest en vaerdigheyt geschiede , dat het vertreck des Konincks meer geleeck , nae een vlucht voor vervolgende Vyanden , als een wijcken voor onderdanen Het welcke een seer groot misnoegen onder de Catalanen verweckte , nie alleen , om datse sich soo schierlijck van hunnen Koninck berooft sagen maer oock , om dat alle handelingen van Hoven en Vergaderingen , daer door stil bleven staen. Om evenwel den Koninck hun plichten niet schuldig

14.
Ontstel-
tenis in
de Raets-
vergade-
ringh.

digh te blijven , hebben sy (sonder evenwel den Conte Duca eenige vol-
doeningh te willen geven) een aensienlijke Gefantschap an sijn Majesteit
toegerecht ; beneffens een Geschenck van vier hondert duysent Rijcx-dael-
ders , in erkentenis van de gunst die het Volck , door sijn Konincklijke te-
woordigheydt genoten had.

Dese dingen echter , maecken sulck een diepen indruck in de gemoede-
ren van den Koninck , tegens de Catalanen , dat hem deselve t'eenmael ,
naer de meeninge van den Conte Duca , om dat Vorstendom , met groo-
ter hardigheyte te handelen , deden neygen ; dat is , om hen van langerhand
de kracht van hunne Wetten en Voor-rechten te benemen , daerse soo veel
staets op maecken , dat deselve hun eygen leven minder , als de voorstand
daer van , in achtginge hadden. En om dat'er by al de werelt van geen an-
dere saeck , als van het verbreecken van die Wetten en Voor-rechten ge-
sproocken wordt , als zijnde de naeste oorfaeck van dese opstandt en afval ge-
weest : sal het niet onhebbelijck zijn uyt getrouwe berichten , eenige ordens
door den Conte Duca zedert het Jaer 1626 , tot het Jaer 1639. (in het wel-
ke het quaet uyt-borste) gegeven en bestelt , hier kortelijck by te halen.

1. De Grave heeft bestelt , datmen het Ampt van onder Cancellier van
den hoogen Raed van Arragon , het welcke sich oock over de saecken van
Catalonie uytstreckt , sou mortificeren en vernietigen.

15.
Bestellin-
ge van
den Con-
te Duca ;
tegens
het recht
der Cata-
lanen.

2. Datmen de Raden van Barcellona het Voor-recht , van sich in tegen-
woordigheyte van sijn Majesteit te decken , sou benemen.

3. Dat het gantsche Vorstendom den Koninck vijftien hondert , van alle
Renten sou betalen.

4. Dat sich de Stadt Barcellona in geen geval sou vermogen te stercken.

5. Dat de Catalaensche Viisschers sich sterck souden maecken , om voor
Zee-luyden te dienen.

6. Dat de gevangens sich boven den bestelden tijd van 30. dagen in de ge-
vangenis souden houden ; ten eynde van welcken tijd , men de klachten zou
hebben in te brengen , &c.

7. Dat die gene die op de Galeyen hun tijd als slaven hadden uyt-gedient ;
evenwel noch konden gehouden worden , naer goetvinden.

8. Datmen de seeckerheydt van Principalen , die gestorven zijn , noch sou
eyschen.

9. Dat men indirectelijck verscheydene saecken , het Prinsdom van Cata-
lonia onttrecken , en tot vreemde Recht-bancken brengen sou.

10. Dat men de Stad Barcellona van het Recht , dat al de andere over de
saecken hebben , sou beroven.

II. Dat men de Ambassadeurs van Catalonie , geen anderen naem als van Syndici, of Pensionarissen sou geven.

En voorts verscheydene andere dingen meer ; van dewelcke de Contra-ventie en misbruycken tegen de Rechten en Wetten , plaetselijk aangewesen wordt. Als de Introductie en invoeringe der Abdyen , in præjudiciale Sequestratie. Datmen vreemt kriijghs-volck in besettingh van de Steden in Catalonie sou leggen. Dat al de Catalanen die het Voorrecht van Soldaten genooten , ten Oorlogh souden hebben te gaen ; ja breyde sulcks in het algemeen uyt , sonder eenige uytsonderinge , op verbeurte van het leven. Datmen de plaets van Santa Caloma di Farres , sou hebben te verwoesten. Dat men het inlegeren van het kriijghs-volck in Catalonia sou doen , gelijk die in Lomberdyen gedaen wordt. En dat in meerder getal , als de inwoners waren , op dat men de selve met geen geweld sou kunnen uydrijven. En soo voorts.

16.
Konsten
van den
Conte
Duca.

Soodanigh zijn de beledigingen die de Catalanen van den Grave van Olivares , geduerende den voorseyden tijdt , ontfangen hadden ; maer onder alle dese , leden sy onderwijlen een van de grootste aenstooten en versoekingingen , die hen oyt overgekomen waren , behalven dat de Catalanen (gelijk Botero wel waerneemt) omtrent het waernemen van hun Vryheden, de nauw-gesetste lieden van de werelt zijn. Den Grave waren de ongenoegten en alteratien der Catalanen niet onbekent ; en hoe de selve van bysondere t'samenspraecken , tot openbare Vergaderingen overgingen : weshalven hy oordeelde , datmen (als men seght) met de koorts het woeden van den Leeuw temmen moest. Om welcke verborgentheyt te verstaen , moeten nootfaeckelijk eenige treden te rugge gaen.

Wanneer de Oostenrijksche wapenen in de Maent van September des Jaers 1634 , omtrent het beleggh van Nortlingen , de hoogmoet en trots der Sweden , al vry wat getemt , en al de Vorsten van Duytslandt , in een groote ontsteltenis en verlegentheyt gebracht hadden. Oordeelde de Grave , dat de schrick van dese overwinningen , die de moedt der Vyanden soo verre konden betoomen , oock in dese voorspoedigen standt , de aenlagen der Franschen souden kunnen en behooren voor te komen : waer over hy last gaf aen den Cardinael Infant , de selve uyt hen Keur-Vorstendom Trier te verdrijven , en het misnoegen en onrust van den Hartog van Lotharingen , en Malcontenten of misnoegden van Vranckrijck , te voldoen. Dit besluyt bleeck weynigh tot dienst van de Spaensche Kroon te strecken , om dat het slapende honden wacker gemaect was , met gevaer van hun tanden te proeven , gelijk oock gevolgt is. Want de Franschen toonden sich soo vinnigh omtrent

omtrent de Nederlanden , dat deselve met behulp der Staten , groot gevaer liepen van verlooren te worden. Met heymelijck verstandt van de Bevelhebbers , geraeckten de Spaensche binnen eenige plaetsen van Picardyen , tot eenige vergoedingh van de schade die sy geleden hadden. Daer en boven , vresende dat de Franschen naer het herwinnen van hun plaetsen , met te meerder geweld , de Nederlanden souden mogen aanvallen ; socht de Conte Duca een krachtiger diversie en af-leydingh te maecten , belastende den Marquis van Valpraiso , onder Koninck van Navarra , met dapperre macht en moedt het Landschap van Bearn , en een gedeelte van Guijonne aen te tasten ; het welcke hy met sulck een vaerdigheyt en wackerheyt te wege bracht , dat hy binnen weynige dagen sich meester van het land van St. Jan de Lux gemaect heeft.

Maer wat schijn het oock mocht hebben , soo wierdt evenwel dese diversie en af-leydingh van verstandige luyden , schadelijck voor de Spaensche Kroon gehouden , omdat , volgens de Aforismen en gront-spreucken van den Grooten Genees-meester , alle af-leydingen van de Edele , naer de onedele deelen moet geschieden , en gevaerlijck zy , de sieckte van de voeten naer het ingewandt en het hart te trecken : alsoo mede de Spaensche , of eerder den Conte Duca daer in gedwaelt heeft , maeckende van een gemeene swackte , een doodelijcke sieckte. En veele voorspelden , het eene of het andere sware toeval , siende datmen de pest des Oorloghs , tegens alle gront-regulen van Staet , en nutte betrachtinge van den Keyser Tiberius by Tacitus , na het hart toe trock ; en in der daet , de uytkomst heeft geleert , dat dese voorspellingen niet ydel zijn geweest. Want de Franschen voelende sich van die zijde geraeckt , hebben niet alleenlijck St. Jan de Luz met der haest weder veroverd ; maer oock de sterckte Fontarabia aengevangen te belegeren , om daer door meester van de sleutel van geheel Spangie te worden ; maer het geluckte de kroon van Spangie meer als een wonder , als door wijs beleydt , dat beleggh te doen op-breecken , en alzoo een van de grootste overwinningen te bevechten , diese oyt bevochten had ; gelijk de selve oock door ongemeene Feesteryen en Vreughde-teecken en verheerlijckt is geworden.

Maer gelijk een dwalingh selden alleen komt , en altijd meest de eene de ander volgt : terwijl men voor het verlies van Fontarabia bekommert was , besloot den Conte Duca noch weder een andere diversie en af-leydinge te bewercken ; maer indien Spangie in de eerste een merckelijck verlies te verwachten had , in de tweede scheen het verderf van die Kroon geschapen te zijn. Hy wilde datmen in alle manieren , de sterckte van Zeucata , op de

Grensen van het Graeffschap van Rouffilion, en van Salsas weynigh meer als een mijl gelegen, sou aentasten. De bestieringe van dese onderneming, wierdt den Grave Johan Cerbellon te last geleght, dewelcke om sijn Eer niet te verliefen, die hy elders behaelt had, dat bewint af-floegh, en met seer krachtige redenen, den Conte Duca van die soo gevaerlijcke en hacche-lijcke onderneming, socht te doen af-staen: maer noch sijne, noch veel andere bedienden, hun bewijs redenen machtigh genoegh waren, om den Conte Duca van sijn voornemen te doen af-staen, iteunende op twee eynden en insichten omtrent desen toeleggh; de eene was openbaer en verklaert, de andere verborgen en bedeckt. Dese die opentlijck tegen de strijdige bewijs-redenen gestelt wierdt, was te vertoonen een groote nootwendigheyt, om het ongeval, dat de deelen van Biscaye dreyghde, geheel te overvallen, voor te komen, met dat water van verderf, naer de Gewesten van Languedocq te trecken: daer by voegende, indien hy door desen wegh, dese quaetaerdige vochtigheden, die een verstoppingh aen de groote ader van Spangie dreyghden, niet af-leyde, dat Rijck door een doodelijck overval, wel haest in den uytersten noot sou komen te vervallen.

Dese waren de blijkbare voorwendingen, tot voordeel van sulck een buyten-spoors bestaen; maer de andere die hy in sijn hart verborgen hielt, was de macht aen een ontsinde te benemen, op dat hy geen quaet daer mede quame te doen. Hy wist seer wel dat de Catalanen, door dit menichvuldig Contravenieren en verkorten, van hunne Voor-rechten soodanigh ontroert en verbittert waren, dat sy van een schierlijck en harssenloos besluyt, niet vreemt souden zijn, om met geweld te behouden en verdedigen, daertoe de reden niet machtigh genoegh was geweest. Hy overleyde by sich selven, dat, brengende den Oorlogh in de nabuerige landen van Catalonia, sijne Majesteyt onder den Titul van behoorlijckheyt, daer hy onder die van plichtschuldigheyt niet konde, een groot getal krijgs-lieden uyt Catalonie, om die Vyandlijcke sterckte te vermeersteren, sou konnen trecken, om dat de selve op die Frontieren en Grensen leggende, hen alle uren met Vyantlijcke invallen dreyghde: en hier door konde hy te gelijk des Konincks macht stercken, en die van de Catalanen ontsenuwen, en van alle wederspan-nigheydt af trecken. Dit bedacht de Graef, en dit bedencken stelde hy

17.
Wraeck-
sucht van
den Gra-
ve, scha-
delijck
voor
Spangie.

in het werck, latende hem de wraecksucht niet soo veel lichts voor sijn verstant, als te erkennen, dat de Genees-middelen, dewelcke hy gebruyckte, om de ontsteekingh te verkoelen, de mage kout en swack maken. Men vergadert dan een Heyr van veerthien duysent mannen, onder de welke sich eenige weynige Catalanen hebben vermenght, om dat, niet tegen-

tegenstaende de Koninck sijn Bevel-brieven , uyt kracht van de welke de ordinare Militie of krijgsmanschap , gehouden is , die onderneming te helpen bywoonen , had doen verkondigen , uytgefondert eenige vrijwillige , al de andere weygerden te gehoorsamen , onder voorgeven , dat sy niet gehouden waren te strijden , als voor hun eygene bescherminge , en het tegenwoordigh besluyt streckte , tot verkortinge en nadeel van hunne nagebueren , uyt welckers Comercie en onderhandelinge , het gemeen groot voordeel trock. De Grave was hier over seer ontstelt en buyten raet ; maer deckte onder de assche van ontveynsinge , het vyer van sijn ongenoegen ; echter weckte hem de bitterheyt van sijn gramschap tot besluyt van strenge straffe. Het slecht gevolg der belegeringh van Leucata , met het verlies van eenige duysenden van sijn krijghs-lieden , en een weynigh daer na van Cerbellon elve , meer voortgekomen , uyt de droefheyt van sijn gemoedt , als ongeteltheyt van sijn lichaem : en vorders de schandige vlucht , van het overblijfsel der Spaensche troepen in Catalonie , als een saeck , die de werelt te wel bekend is , sullen overtolligh zijn te verhalen ; maer de Franschen meer getergt als verzwackt , verlooren geen gelegentheyt , om hun Vyanden chade , tot hun eygen voordeel te bekeeren , ruckende terstont hunne macht voor Salfas. De tijdinge hier van versloegh aen d'eene zijde de Grave seer , wiens eygen-hoofdicheyt , de Spaensche ingezetenen al het ongeluck toechreven ; maer aen de andere zijde , vertrooste hy sich , een middel gevonden te hebben , om sijn wraecksucht tegens de Catalanen te oeffenen , sijnde die gebracht in een staet , van sich met hun Privilegien en Voorrechten niet te kunnen behelpen , nademael een plaets van dat Lantschap werd engetast , en sulck een , die de voor-muer van het selfde verstreckte. Het volck vertoonde zich willighlijck te Velde , om den Koninck te toonen dat elijck sy wel sorghvuldigh waren in het voorstaen van hunne Voorrechten , sy alzo niet min dapper en gemoedicht waren , om de plaetsen an hun Vorstendom te beschermen ; brengende op eygen kosten een macht te Velde , die genoegsaem scheen te zijn om Salfas te ontzetten , doch te ort schoot ; maer wederom deselve tot 30000. mannen vergrootende , waer mede sy de plaets weder belegerden en veroverden , hoewel , soo door sieckte als het stael , wel 12000. daer van sneuvelden.

Dit echter konde het misnoegen van den Conte Duca niet wechnemen , sienende zich aen de eene zijde beschaemt door het verlies van Salfas , en vluchtepos belegh van Leucata , en aen de andere zijde oertuyght , en in sijn bevingh verachtert , door het weder winnen van de plaets ; weshalven hy al sijn grimmigheyt tegens de Catalanen keerden , te meer , dewijl zich van

nieuws bequame gelegentheyt op dede , om sijn bitter gemoedt op de selve te oefnen.

Het leger moest nootsaeckelijck weder te rugge , en door Spangie in winter-legeringe verdeelt worden : de Catalanen derhalven voorziende , dat dat onweder hen op het hoofd sou moeten vallen , lieten niet na alle naersticheyt , aen het Hof aen te wenden , om het selfde af te keeren , brengende veel krachtige redenen by , om te bewijfen , hoe schadelijck de inlegeringh van vreemde soldaten , voor hun belangh en ingezetenen waren , het geen anders sou zijn , indien men de soldye aen ingeboorene te kost leyde , die in het land het gelt verteeren , datse winnen , gelijk de Koninck D. Peter van Arragon gewoon was te doen , en niet alleen om soldye , maer voor het Vaderlandt streden ; daer in tegendeel de vreemdelingen geen insicht als op soldye hadden , en misschien de liefde tot hun mede-borgeren , zich niet ontsagen deselve met alderhande verdruckingen te overlafen : maer alles wat sy van dese en andere natuer by-brachten , was te vergeefs , dewijl de Grave enckelijck bestelde , dat het volck in Catalonie sou leggen , gelijkse in Lombardye gewoon waren ; gevende daer en boven een toelattende vryheyt aen het krijghs-volck , om alle moetwil , onder sijn oog luycken , in dat Lantschap aen te rechten ; het welcke in der daet bitterheys genoeg kan schijnen te zijn , tegen een volck , dat sich opentlijck aen verradery tegens sijn Heer schuldigh gemaect heeft.

18.
Groote
moetwil
door het
Krijgh-
volck in
Catalonie
gepleegt.

Al hier doet zich een ruym velt open , om bysonderlijck al de stucken van overlaf en moetwil , die het volck op dese arme ingezetenen gepleeght heeft , te verhalen , gelijk de Catalanen in hun verklaringe , deselve wijtloopig genoeg hebben voorgestelt ; maer het sal genoegh zijn , om niet al te lang te wesen , eenige van de voornaemste by te brengen. Ick gae mede voor by , veel ordinare ongebondentheden , daer mede de krijghs-lieden gewoon zijn de arme Lantsaten , in diergelijcke inlegeringen te belafden , (te meer , wanneer sy weten , dat , al schenden sy het recht , sy echter geen Rechters te vresen hebben) daer duysenden van geweld-plegingen , schenderyen , afparffingen , roveryen , brandt-stichtingen , en alle soorten van wreetheden , te voorschijn soudent moeten komen ; maer sal alleen maer eenige weynige by halen.

Moetende sich dan gelijk geseght is , het overblijfsel van het Heyr , na de weder veroveringh van Salsas , in hun winter Leger begeven , verfocht een gedeelte van het selve , volgens heymelijck ingeven van haer hooge Gebieders , hun verblijf binnen de Stad Perpignan. Al de borgers oordeelder dit verfoeck geheel buyten reden te zijn : voor af stellende dat , behalven de

de bysondere Voor-rechten , van het Graeffchap van Rouffillon , fulcke inlegeringh te seer fou strijden , met de omsichtige staet der sterckten , die als tegen des Vyands Landen aenleggen , en by de Spangiaerden *Fortalecas Limitrophas* , of Grens-scheydinge der Frontieren genoemt worden , gelijk sulcks in alle andere Koninckrijcken en Landtschappen verstaen wordt. Des niet tegenstaende , stondt de Marquis Geri della Rena , bestierder van de Catholijcke wapenen , in Rouffillon met de andere Hoofden van het Heyr , naardt op de inlegeringh aldaer te hebben , sonder evenwel eenige ordere van en gefagh hebbende , bediende , of hooger macht te toonen. Die van het Graeffchap antwoorden , hun begeeren niet te konnen inwilligen , om dat , behalven hun eygene vrydom , sy een strijdigh bevel van den Grave van Ita. Coloma , onder Koninck en Hooft-man Generael van Catalonie , hadden. Den volgenden dagh , wierdt door den selven dal Rena , op een nieuwyde de Borgemeesters der Stad aengehouden , gevende hen dese vier uren tijds , om een bepaelde antwoord te formieren en besluyten , en dese was : dat men het inkomen fou ophouden , tot dat sy sijn Majesteit kennisse van tecken souden gegeven hebben , onder belosten , ondertusschen te besorren , dat het Leger geen gebreck aen huysvestinge hebben fou. In desen vijffelachtigen standt van saken , begeeft zich Martijn de Los Arcos , Gouverneur van het Casteel , naer de Vergaderingh der Borgemeesters , en gaf hen te kennen ; dat sy sich op sijn woort souden verlaten , dat het krijgsvolck niet in de Stad komen fou , maer datmen het selve in de nabuerige plaetsen ou verdeelen , alleen de Hoofden soumen binnen de bemuerde Steden laten omen. Hier waren de Borgemeesters mede te vreden , maer niet de Marquis dal Rena , die daer op met sijn geschut op de Stad dede schieten , en enichte van Bomben daer binnen werpen ; door welcke wijze van doen , de Borgerye getergh zijnde , terstondt de wapenen in handen nam , om hun middelen , leven en eer , te beschermen.

De Bisschop van Elna , van Perpignan van geboorte , toonde sijn yver gelijk als een goet Prelaet , en sijn trouwe als een dienaer van den Koninck , en om dese aengroeyende opstandt voor te komen , nam het H. Sacrament , en bracht het selve , verselt met Wereltlijck en Geestelijck , onbedeckt in het Casteel , op welckers aensien , terstondt alle vyantschap opgeldt. Evenwel bleef de quade wil van de Spaenschen daer mede niet te lagge : want den Marquis dal Rena met de andere Hoofden , schreven aen de Borgemeesteren , met versoeck , datse ten minsten een gedeelte van het Leger wilden innemen , en de Barricaden of straet-weeren afwerpen , die de Borgers hier en daer opgeworpen hadden. De Borgemeesters met de Geestelijck-

stelijckheyt en Adel verselt , bewogen het volck tot het geen hen geverght was : en de Marquis hielt zich vergenoeght met bestellinge , dat zich de Gouverneur en eenige Borgemeesters , in het Casteel souden laten vinden , om aldaer met hem , over de wijse , diemen omtrent het inlegeren houden sou , te handelen. Alwaer beslooten wierdt , dat de Stad twee hondert en vijftigh Baracken sou opslaen. Maer daer na liet de Marquis mede weten , datmen oock een huys voor sijn persoon sou vaerdigh maecken ; maer als alfulcks niet soo haestig geschiede , als hy wel gewilt hadde , begoft hy wederom met sijn geschut op de Stad te donderen , schietende wel ses hondert en ses-en-veertigh schooten daer op , behalven noch omtrent 51. Bomben , door dewelcke een groot getal huysen om verre geworpen wierden , sonder selfs de Kerck te verschoonen. En op dat'er aen de wreetheydt niet ontbreken sou , vielmen daer na aen het plonderen , en na het plonderen aen brantsichten , Vrouwen en Maeghden schenden , en al watmen in overvallene Steden gewoon is , te sien en te lijden. Eyndelijck rechten sy op de Marckten hun Corps de garden , en galgen op de hoecken van de straten op , bewarende de poorten met sulck een strengheyt , dat'er niemandt in noch uyt mocht , ten waer de wachters met groot gelt voldaeen wierdt. Binnen korten tijd lagen de Velden ledich en ongebouwt , de Wijngaerden en Olijfboschen verwoest , en de Tuynen en Hoven , die het voornaemste vermael van geheel Spangie gaven , vernielt en om verre geworpen , nemende daer door de Inwoonderen dagelijks meer en meer af , soo in getal als ver mogen.

19.
Klachten
daer over,

De drie Bisschoppen van Elna , Urgel en Girona , bewogen tot medelijden , door soo veel ellendigheden , en geterght door sulcke Barbarische mishandelingen , deden gesamentlijck hun beklagh aen het Hof ; waer op sijn Majesteyt terstondt het Memoriael beantwoorde , en bestellingh van hulp middelen daer tegen dede , gevende den Conte Duca last , om deselve te uytvoeringh te stellen. Dit was de kat de kaes bevolen ; hy echter maecte een groot gebaer , als uyt misnoegen over het bedrevene quaet , en yve tot herstellingh van alles : hy beloofde hoogh en dier de werck-meesters van dese onordere te laten gevoelen , wat sy gedaen hadden ; dreygde de Hooften , en stelden Gerio della Rena voor eerst uyt sijn bedieninge. Maer terwijl sich de bedroefde vast vertroosten , en verlichtingh van last te gmoetsagen , voelden sy zich door een nieuw Generael van het Leger , Don Juan de Garrai , meerder als voorheen gearst. Dese van natuere soo gharigh als wreet zijnde , parste het Graeffschap in sulcker manieren , dat de Landen binnen korten tijd geheel woest en verlaten stonden , en de Steden

roof-nesten van moorders en struyck-rovers , verandert wierden ; in dewelcke het ellendigh overblijfsel , na de vlucht der voornaemste , een jammerlijcken roof voor het moetwilligh volck wierdt , dat de huysen soo lange plonderde en beroofde , als se daer yets in vonden ; maer alles wech zijnde , de Kercken en gewyde plaetsen aentasten. Seecker Groote van het Hof, op een tijd met den Informateur en naspeurder van desen handel spreekende , seyde na eenige ernstige aenmerckingen hier omtrent half lacchende : of dit niet het selfde werck van den man was , die om sijn Vrouw spijt aen te doen , sich selven de teel-leden af-sneet ?

Tot hieren toe waren de quellingen en verkortingen , die de Catalanen leden in hun goederen , leven en eere , (gelijckse selve seyden) openbare straffen van bysondere schulden en misdaden ; en derhalven bleef door de overtolligheyt van hunne klachten , hun gedult noch niet t'eenemaal uytgebluft. Maer wanneer sy fagen dat hun booftheyt , soo verre als de versmadingh van Godt en Godtsdienst gingh , weckte dit hun yver en dese macht en moedt tot een gerechtige wraeckflucht op.

De Colonel Leonardo Molas Napolitaen , legerende met een Barbarische toelatingh , sijn Regiment in de Toorn van de Rio d'Arenas , nae dat de plonderingh en verwoestingh aen de huysen was gepleeght , leyde Goddelooslijck sijn kerck-schendinge handen aen de Parochiale Kerck , uyt dewelckhy de Mis-cieraden , Kelcken , Silvere Vaten , en het gelt dat voor de Zielmissen in kleynen kassens bewaert wierdt , gerooft heeft ; maer noch daer mede niet te vreden , stack den brandt in de kerck , en verbranden al dat branden konde , voornamentlijck het Sanctuarium of de Heylige plaets , in dewelcke de gewyde Hostien , in een gouden doos bewaert wierden , die alle mede verbranden. Van sulck een kerck-schendinge was oock het Regiment van Juhan d'Arze niet vry , dewijl het selve , op den laetsten dagh van Mey , naer Rosas toe , en door de plaets Montiro heen treckende , van gelijcken de kerck aldaer plonderde , en na de plonderingh met Doop-vat, of Vonte Altaer , gewyde Hostien en al verbranden. Dese van daer uytloopende na Castiglione d'Empurias , sloegen een Kruys-beelt van Christus armen en een been af.

Dese sware misdaden wierden ondersocht en bewaerheyt , door den Bishop van Girona , onder wiens gebiedt dese schenderyen geschiet waren , die daer tegen niet allen yver aengingh , en den blixem van den Ban tegens Molas en Juan d'Arze uytwierp , oock den Konincklijcken arm aensocht , om dese boofwichten te straffen. Maer de besweeringe hadden nu al beyde de ooren van de slange ingenomen , en het bleeck nu klaerlijck , dat haet en

wraeckgierigheydt , een toevlucht en vry-plaets van de Goddeloosheydt , geworden was.

Een ander onheyl reef'er oock in het gebiedt van Santa Coloma de Farnes , wiens boeren , nu albereets tot de uysterste ellende gebracht , (om dat sy , van de drie deelen , van het krijghs-volck dat naer Perpignan toog , twee deelen hadden moeten herbergen.) Nu weder hoorende dat Molas , met duysent soldaten weder derwaerts aenquam , met meening om hen voorts te verwoesten , sich naer den Burgh-grave van Joch hunnen Heer begaven , om door sijn voorbiddinge bevrijt te zijn ; maer al het voorspreecken en voorbidden was vergeefs , dewijl terstondt daer aen de Deurwaerder Monrodon daer aenquam , die door een ingeboorene wreetheyt het hart bequamer had , om het ampt van een Beul , als handen om dat van een Deurwaerder , of racker uyt te voeren , dewelcke met sulck een bitterheydt van dieygen hen het inlegeren belaste en opleyde , dat , terwijl de borgers begosten sich naer hun kerck te begeven , en hun goederen daer in te vluchten , hy sich hart en sterck daer tegen stelde , en hen dreyghde het vyer in de huysen te steecken , indien sy deselve verlieten , en als hem hier op een , een weynigh ernstig bescheyt gaf , schoot hy een pistool op den selven los , op welck gerucht men van alle kanten quam toegelopen , en een dapper gevecht ontstondt , in het welke vier Ingezetenen gequetst wierden ; maer de Deurwaerder wierdt gedwongen sich ter vlucht in een huys te begeven , in het welke hy sich sterck maeckende , en door de veynsters schietende , noch vier andere borgers tot'er toe dood toe quetste : door welke ongevallen de andere ten hooghsten ontstelt zijnde , het vyer in de wooningh staecken , het welke door het suchten van soo veel verdruckte zielen gesterckt , soo krachtighlijck toenam , dat het een dienaer van het Goddelijck gerecht geworden , het lichaem pijnigde en verteerde , van die gene , wiens ziel (gelijck het gerucht liep) noyt eenigen vonck van Christelijck medelijden gevoelt had : op het eerste gerucht van dit voorval , wierdt terstondt een Auditeur , met een goet getal krijghs-lieden afgevaardicht , door dewelcke dese soo schoone plaets soodanigh verwoest wierdt , dat van deselve geen andere gedachtenis overgebleven is als dese , dat de nakomelingen hier sullen erkennen , de ongebondenheydt der krijghs-lieden , de roeckeloolheydt van een Deurwaerder , en Goddeloosheydt van een Rechter.

Onder menichte van Voorbeelden van bysondere wreetheden , omtrent Vrienden en Mede-borgers gepleeght , sullen wy noch twee of drie bybrengen , en dan tot de uytwerckzels daer van , den afval overtreden. De Heer Antonio di Flavia , een Catalaans Ridder , en een Heer van prijslijcke deughden

den , had sich in zijn Slot begeven , wanneer de Vanen van D. Mutio Spatafora , D. Louis de Villanova , en Fabritio Pignano , hebbende verstaen , dat de boeren daer binnen hun goederen hadden gebergt , op dat deselve niet van het krijghs-volck souden genomen worden , vingen aen de plaets te belegeren , en hielpen ten laetsten de poort aen brandt , op welck aenzien een yeder sich naer de vry-plaets van de Kerck begaf ; maer de soldaten binnert gekomen , niet achtende een Baron in zijn eygen huys , noch een Christen in de Kerck , noch twee *Corpi Santi* , heylige lichamen die daer zijn , noch het Sacrament , noch het beschutzel of schild van een Kruijs beelt , dat de Ridder voor sich hielt , hebben hem met drie dienaers gedood. Een Vrouw en een kleyn jongh kint van twee jaren , dat hoe kleyn het was , de moeder scheen te willen beschermen , bleven swaerlijck gewondt : de doode lichamen wierden berooft , en voorts naect uyt de plaets gesleept ; blijvende dese aensienlijcken Heer soo arm , dat een boer hem een hembt moest aengeven , om hem daer in te begraven. Daer op berovensse Kelcken en alles watse in de Kerck gevonden hebben.

In de plaets Gavan , had een krijghs-knecht zijn Waert tot'er dood toegewondt , en schond daer en boven des selfs Vrouwe op zijn lichaem , terwijl andere sijne mackers , andere stucken deden , die de penne te groot zijn. Een arme boer om dat hy soo veel gelts niet konde by-brengen , als hem afge-eycht wierdt , drayde hem het krijghs-volck de armen het achterste voor , en hielden hem veel uren in dien staet , eyndelijck moede zijnde van te pijnigen , en niet te kunnen verkrijgen , wierpen sy een kint van desen ongeluckigen , (sonder sich aen het krijten van het volck , of het jammeren van de Moeder te binden) in een brandenden oven.

De Parochiaen van het Dorp Cardaden , bevreesst voor de troepen , die van daer aentogen , sloot sich selven in de Kerck ; maer de soldaten schooten de deur onder de voet , en sloegen den Priester geweldigh. Een van hen seyde dat het de Priester was , waer op den andere antwoorden : *Alwaer hy St. Paulus selve , en met het Sacrament in de handen geweest , sy souden niet gelaten hebben hem alsoo te handelen.* Hier op brengense den armen Priester boven op den Toorn , en de beul aldaer mede doende komen , souden hem dese gasten aldaer opgehangen hebben , ten waer een gerucht op den wegh ontsaende , sy sich daer heen hadden moeten begeven , en alsoo wierdt den armen man verloft.

De Catalanen op soo veel en menigerhande overlasteren , en schennissen van Voor-rechten en Wetten , geen recht noch voldoeninge konnende erlangen , verstoutten sich eyndelijck aen den Koninck te schrijven , en te ver-

foecken , dat sijn Majesteit den Conte Duca van sich afsonderen wilde. Ondertusschen borsten eenige van hun voornaemste in een ander besluyt van openbaren afval , en ongetrouwigheydt uyt , handelende heymelijck door middel van eenige Heeren in Languedocq , met het Hof van Vranckrijk , om van daer een gunstigh onderstandt te krijgen , wanneer sy het jock van de Spaensche Heerschappy souden afwerpen.

Sy dan verseeckerigh van de verhoopte bystandt verkregen hebbende , lieten niet na , door alderhande middelen , het volck tot een openbaren opstandt te bewegen , onder voorwendinge van het selve , van dese soosware en verderflijcke inlegeringh te ontlasten ; tot dat ten laetsten eenige plaetsen van het Graeffschap Rouffillon , en bygevolge andere van Catalonie , hun gedult in raserny verkeerden , en uyt hun raserny tot dat stout bestaen verstonden , van des Koninckstroepen , gewapenderhandt , uyt sijn eygen Landt te verjagen.

Barcellona , het welcke aen het gantsche gebiedt , het voorbeelt van gehoorfaemheytschuldigh was , toonde in dese gelegentheydt , den wegh tot wederspannigheydt : want de gemoederen albercets ten hooghsten door al dese verongelijkingen ontsteecken zijnde , borste in een hevige vlamme uyt , ter oorfaeck , dat een seecker Juraat of gesworene in de gevangenis wiert geleydt. Wanneer de oproers-gesinde gemeente , daer over de wapenen in handen nam , en met groote schreden , naer het Palays van den onder Koninck aen trock , zijnde als toen de Grave van St. Coloma ; maer vindende aldaer noch den onder Koninck , noch den geswooren , begaf sich dese woddende menichte om op den eersten hun toorn uyt te storten , en den ander te verlossen , naer het Klooster der Franciscanen , daer sy den geswooren vonden , en met het grootste genoeghen ter werelt uythaelden , dienende sich van hem in hun ongebonden voornemen.

Gelijck als op den selven tijd , quamen een menichte Boeren en Mayers in de Stad , zijnde met wapenen van alderhande slaggh gewapent , en door de selve woede gedreven. Dese sich by het gemeene volck vervoegende , begaven sich met allen spoet weder naer het Palays van den onder Koninck , om daer den brandt in te steecken , roepende en tierende , leve het Catholijck Geloove , leve de Koninck , en sterven de quade Regeringe. Doch de Grave had op het eerste mompelen van desen opstandt van daer , naer het Arsenael , en aldaer sich niet ten vollen verseeckert achtende , (niet tegenstaende de beloften der Borgemeesteren , en Gedeputeerde van de Stad) op den wegh naer de Zee-strant sich begeven , met meeninge om in een Galeye , die tot dien eynde aldaer gereet lagh , te gaen , en in Zee te steecken ;

maer

maer zijnde op het fant , omtrent de steenen van St. Bertramo , door de borgers gevonden , hebben hem dese jammerlijk , en wreedelijk vermoort. De oproerige door dese misdæet te meer ontsteecken zijnde , voeren voort met het vermoorden en verbranden van de Persoonen en Goederen , der andere Konincklijke bediende , of der gener , die tot den dienst van sijn Majesteyt wel genegen geacht wierden.

22.
Onder
Koninck
vermoort.

Door dese beroerte van Barcellona , als door een gegeven Oorlogs-teecken , wierden terstondt de voorname Steden van het landt bewogen , om het selfde naer te volgen ; gelijk voorts al de rest der Steden en plaetsen van Catalonie niet langh achter bleven , met hun hoofd van gelijken op te steecken , toonende sich een yeder even driftigh en vyerigh , om het Konincklijke krijghs-volck uyt te drijven.

23.
Afwal der
andere
Steden,

De tijding van dit ongeval ontstelde het Hof van Spangie niet weynig ; maer het selve met groote bescheydenheyt verstaende en oordeelende , dat dese inwendige sieckte , met harde middelen van Yser en Stael te willen genesen , de rechte middel was , om de quael van quaet arger te maecken , oock verhoopende , dat al de gedeelten van dese Stad , niet bedorven , of met dit quaet even seer besmet waren. Vand geraden ten eersten , eer het quaet , door langh dralen ongeneeslijk wierdt , bequamer middelen ter handt te slaen , en met sachttheydt van onderhandelingh , en aenbiedingh van vergiffenis , den vorderen aenwas van desen kancker te stuyten.

Tot dese onderhandelingh wierden van den Koninck gebruyckt , den Nuncius van den Paus , de Hartoginne van Cardona , uyt Catalonia geboortigh , en haer lantsgenooten seer aengenaem ; in welcke beyde persoonen niets , dat tot voldoeninge en genoegen van den Koninck mocht strecken , konde ontbreecken. Maer alles was te vergeefs , zijnde het misvertrouwen der Catalanen veel te groot. De Progressen en voortgangh van de Catholijcke wapenen , om de wederspannige te dwingen , het veroveren van Tortosa , Cambriel en andere plaetsen , de wederstandt der Catalanen , en eyndelijck bystandt der Franschen , het gevaer van Barcellona , en andere gevolgen en Successen van Wapenen , zijn een te lang Historisch verhael , voor dese onse beknoptheyt. Alleen sullen wy hier by voegen , dat de Raden en Regeerders van Barcellona , een wijtloopige krachte , Deductie of verhael hebben uytgegeven , in dewelcke sy in wijse van een Manifest voorstellen : Eerstelijck , hoedanigh de trouwe der Catalanen , altoos tegens hun Prins zy geweest , en onder andere voorbeelden , hoe dapperlijk sy sich altoos tegens de Vyanden , by namen de Franschen , in het beschermen van hunne Steden hebben gedragen , hoe Juan Blanco van Perpignan , sijn eygen en

24.
Middelen
tot bevre-
diginge.

25.
Te ver-
geefs.

26.
Verant-
woor-
ding van
die van
Barcello-
na.

27.
Trouw
der Cata-
lanen.

eenigen Soon voor sijne oogen , door de Vyanden heeft sien onthalsen , om dat hy sijn Stadt aen de selve niet wilde overgeven ; (naer het voorbeeld van Gusman de Groote in Tarifa) ja zelfs sijn dagge aanbod , om hem te doorsteken. Hoe Barnardo Douis , liever in trouwe wilde sterven , als de groote aanbiedinge der Franschen aennemen , zijnde mede door hen onthalt , en sijn hoofd op een spietse gesteecken ; daer hy met hun zijde te kiezen , sijn leven niet alleen behouden , maer oock sijn staet seer vergrooten konde. Sy brengen vorders hun Voor-rechten by , en de verkortinge die de selve hadden geleden , hun Oorloghs daden , tot voorstandt van hun Vorsten en Heeren : vorders al de overlasten , die sy zedert het Jaer 1622. tot het tegenwoordige van 1640. hadden geleden : voorts al het gene hier voor aengeroert is ; met byvoeginge van andere bysonderheden. Maecken een verhael van het belangh en gewicht van dese Stadt , de nootwendigheden van het bewaren hunner Instellingen en Vryheden , de vast-stellingen , verbintenissen , eeden en diergelijcke , tot behoudenis der selver gedaen. Dat geen redenen om de selve te wederspreecken , konnen gevonden worden. Sluyten met een hartgrondige vermaningh aen den Koninck hunnen Heer , met byvoegingh van de versmadigingh van hun Bloedt , Dienst , Edeldom , en den haet tegens hun onderdanen in 't gemeen ; en aenwysingh van de quaetaerdigheyt der Bedienaers en Ministers , welcker bysonder belangh , geen verderf van Vorst of Staet aensiet , en meest het selfde met sich sleept.

Wy scheidten hier mede van desen afval , (van die van Portugael , en andere diergelijcke stoffe is elders gehandelt) om gelegentheyt en plaets te hebben , noch yets anders , van , omtrent , dese natuere hier by te voegen.

De Tweede H I S T O R I E.

Afval van Monaco.

Inhoudt.

1. Ongevallen noyt alleen. 2. Oorspronck van den Afval van Monaco. 3. Besluit van het werck. 4. Dat ontdeekt wordt. 5. En wederhouden. 6. Dapper besluit van den Prins. 7. Aerdige krijgs-list van den Prins. 8. Begin van den Afval. 9. Hardt gevecht. 10. Eynde van het werck. 11. Voordeelen den Prins door den Koninck toegestaen. 12. Aenbiedingen van wegen Spangie gedaen. 13. Luyck tot gehoorjaemheydt gebracht.

Oor de Spaensche Kroon, schein dit een nootschickelijcke tijd van Revolutien en af-breucken: en waerlijck *Nulli Fortuna obesse contenta est Semel.* Noyt komt een ongeval alleenigh; maer wanneer de tijden van besoeckinge, en mortificatie daer zijn, die ongevallen storten op u als regen, het schijnt alles door die droeve buyen te sullen vergaen, en ons ooge vindt geen doorgang door die dicke nevelen van quellingen, om de glans van de Goddelijcke voorsienigheydt op te speuren. Het huys van Oostenrijck kreegh slag op slag, en die wel soo dicht op een, dat het rampspoedigh verlaten van Hohenwyl, door Spaar, en dese afval van Monaco, als een stondt uytmaecten. Maer om dese faeck te recht te verstaen, moetmen wat te rugge gaen, om de Source en oorspronck te vinden.

Zedert het Jaer 1636. waren de Hoofden van het Fransche Heyr-leger in dese gewesten, in geschil van Oorlogh, willende de eene datmen de Eylanden van St. Honorato en Margareta, de andere, datmen Monaco soude aengrijpen; tot het welcke aen te vangen sy eensgelijcks, door de ernstige aenmaningen van den Hartogh van Savoye, seer geprickelt wierden, biedende deselve alle onderstandt van sijn troepen aen, en vertoonende een seeckere hoop, van die peerel aen sijn Kroon te sullen hechten, of ten minsten van de geduerige vrese, sich selven en sijn Staet te verlossen, daer dese plaets sijn Land en kusten inhielt. Staende dese twijffelmoedigheydt, hebben sy den Heer de La Vallette gefonden, om de plaets te verkennen; het

1.
Ongeval-
len noyt
alleen.

2.
Oor-
spronck
van den
afval van
Monaco.

het welke deselve van de landt-zijde , door behulp van Torbia een kleyn Burght , toebehoorende den Hartogh van Savoye , geluckighlijck gedaen heeft. De Spaensche besettingh kreegh daer wel kennis van , trock uyt om hem te vangen. , en schonck hem een hagel van Musquettaden ; maer hy ontsprongh den dans , en quam daer schadeloos af. d'Eerst-bisschop van Bourdeaux nam hem daer na in sijn geselschap , om met een Galeye van de Zee-kant de selve ontdeckinge te doen.

Zijnde nu door den Prins van Monaco het besluyt der Franschen hier door genocghsaem bekent geworden , sand deselve heymelijck den Heer de Charlon , Edelman uyt Provence , naer het Heyr der Franschen , om by den Eerst-bisschop van Bourdeaux , en den Grave d'Harcourt verschooning te doen , over de salve van Musquetten , die op de hunne gedaen was. , doende blijcken , dat niet de Prins , maer de Spaensche meester van sijn plaet waren : yorders bemerckende dat hun besluyt was , de plaets aen te tasten wilde hen de selve Prins wel ootmoedighlijck gebeden hebben , van het selfde voornemen af te staen , om dat hy in diergelijcken voorval sou genoot faeckt zijn , de plaets geheel aen de Spangiaerden over te moeten laten , al de welke sich van sijn trouwe niet konnende verskeren , hem gewisselijck ter Stad uyt souden drijven : berovende hem vorders van die ydele schaduw van een Prinssdom , die hy noch aldaer besat. Sy souden desen aenvangh te beter gelegentheyte bewaren , en latende hem in dien staet , in dewelcke h tegenwoordigh was , konde hy hen in veel dingen noch groot voordeel toe brengen , dewijl hy niet als de Lelyen in het hart droegh , en niets anders wenschte , als eenmael dien dagh te sien , op dewelcke hy sich van hem harde en onverdraeglijck Spaensche jock sou konnen verlossen.

De Hoofden van het Heyr-leger , die uyt de verkenningh der gelegentheyte , en sterckte van de plaets , albereets een besluyt genomen hadden , deselve niet te moeyen , bemerckende de swaerigheyt van den aenvangh , (bhalven oock de ordere , diese daer na van den Koninck kregen , om de Eylanden te herwinnen) toonde de goede wille van den Prins gaerne aen te nemen , en gelieten sich , of sy om sijnent wille den toeleg wilden staecken , versterckende hem in de goede wille en genegentheyte tegens Vranckrijck , ondbelosten van alle onderstande , en gunstige onthalinge , die hy sou mogewenschen ; gelijk sy oock terstondt de wapenen van sijn Majesteit tegen Monaco bestelt , naer elders wilden keeren , en ondertusschen den selven vande goede wille , die hen den Prins getoont had , kennisse doen hebben.

De selve Heer de Charlon , nam daer en boven de besorginge op zich van een reyse naer het Hof van Vranckrijck , uyt naem van den Prins
doer

doen , om de selve faecken sijn Majesteit voort te dragen , gelijk hy oock dede , dienende voor Tael-man en bemiddelaer van dat werck , met gaen ^{3.} en komen heen en weder naar het Hof , totter tijd de faecken tot een be- ^{Besluit} ^{van he-} ^{werck.} sluyt gebracht wierdt. En eyndelijck wierd beslooten , dat de Grave d'Ales, Land-vooght van Provence , eenige schepen met Oorlogs voor-raet en volck geladen , op St. Maertens dag , sich by Monaco sou doen vinden , om den Prins in het verjagen der Spangiaerden behulpigh te zijn : als mede dat t'al- len tijden , het Fransche onderstandt voor hem sou gereet zijn , wanneer de Spaensche mochten trachten de plaets weder te veroveren.

De toefsel tot dit werck geschiede tot Marfilie ; maer niet met sulck een be- decktheit , of de Cardinael van Savoye kreegh daer de lucht van , waer op , ^{4.} ^{Dat ont-} ^{deekt} ^{wordt.} gesteunt door eenige andere blijcken , hy krachtigh vermoeden kreegh , van het gene op handen was , en daer terstondt den Gouverneur van Milanen kennis van dede hebben , die aenstondts aen den Bevel-hebber , over de be- settingh van Monaco schreef , dat hy wel op al den handel van den Prins van Monaco sou hebben te letten , en de bewaringh van de plaets wel in ach- tingh te nemen , nademael tegens St. Maertens dagh veel schepen tot Mar- filie en Toulon toegemaect wierden , om hen te overvallen. Maer 't zy dat de ongewoone toeverlicht , en naerfligheyt van den Bevel-hebber bin- nen Monaco , den Prins in eenige manieren ontstelde , of dat hy in der daet alle faecken , tot uytvoeringh van het stuck niet vaerdigh konde krijgen. Hy sand terstondt een van de sijne aen den Grave d'Ales , om hem te bid- den de ordere te herroepen , en de schepen op te houden , om de selve , ee- nige dagen daer na , met meerder voordeel te gebruycken , en het geluck , ^{5.} ^{En we-} ^{derhou-} ^{den.} dat in der daet , de bestieringh van den Koninck Louis den XIII. altoos seer heeft gedient , was hem oock hier in gunstigh ; invoegen , en het besluit van den Prins , en den toelegh van den Grave hier over een quamen , dat oock juyft de tegen-winden , den voortgang van het werck stuyten.

De Bevel-hebber binnen Monaco , die dese dagen een nauw toevoorsicht op alles genomen had , siende noch tael noch teecken van het gene hem aen- gebracht was , oordeelde alles niet als enckel bedrogh en vuylheyt tegens den Prins gesmeet te zijn. Hy dan schreef weder aen den Gouverneur van Mila- nen , dat hy alle mooglijcke naerstigheyt , in het naspeuren van de waer- heyt der faecken had aangewent ; maer dat hy oordeelde alles bedrieghlijke lagen , tegens de onnosselheyt van den Prins te zijn , dat hy echter op de min- ste schijnbaerheyt van eenige bestellinge , en bevel van sijn Excellentie in geen gebreecke wilde blijven , den Prins en sijn Soon in de boeyens te slaen , en naar Milanen te senden.

6.
Dapper
besluit
van den
Prins.

Dese Brief wierdt onderschept, en in handen van den Prins gestelt, dewelcke ziende sich ontdeekt, en in openbaer misvertrouwen by de Spangiaerden, geen andere uytkomst voor sijn behoudenis vand, als een dappere en moedige preventie, en voorkominge van sijn ongeval, zijnde nu sijn eygen hoogste belang, by dat van Vranckrijck gevoegt. En waerlijck het Hemels besluit van desen slag voor Spangie, bestierde de saecken soo wonderlijck, dat selfs een brief van den Heer de Charlon, in dewelcke noch een ander van den Grave d'Ales geslooten was, uyt dewelcke al den handel te ontdekken stont, gelijk als met het hoogste geluck, in handen van een getrouw dienaar van den Prins quam te vallen, daer deselve anders aengebracht, het gantsche werck, met verderf van den Prins, om verre souden hebben kunnen werpen.

7.
Aerdige
krijgslust
van den
Prins.

Tot het uytvoeren dan van het werck, begreep hy een aerdige krijgs-lust. Veel van sijne onderdanen van Mentone en Roccabruna, moetwilliger en boosaerdiger, maer oock veel kloecker en dapperder in de wapenen, als eenige andere, liepen in dese tijd door het land, en beschadighde veel van sijn andere Ingezetenen, om dese op te vangen, als te straffen, en al soo het land van dit schuym te suyveren, sand hy het Gerecht met al haer behulp; maer het was de saeck, dat hy door dese middel een goet getal van sijn onderdanen binnen sijn plaets kreegh, en op dat de menichte geen quaet vermoeden mocht geven, dede hy eenige gebonden in-brengen, als wilde hese terstont doen ophangen, en andere terstont met de wip straffen, doch soo weynigh als mooglijck was, maeckende ondertusschen hun rechts-plegingen. De besettingh van Monaco was nu niet in sijn gewoon getal, ondatmen met een gedeelte van het selve Nizza had moeten verstercken, en eenige maenden betalingen ten achteren. Hier over stelde zich het volck seer ongemackelijck aen, begeerende dat de Prins hun soldye sou op-schieten; maer hy sich verschoonende op sijn tegenwoordige ongelegentheyt en toonende echter groot medelijden met de arme soldaten te hebben, beklaghden zich seer dat die van Roccabruna, de penningen die sy hembeloo hadden, niet schooten, het welcke de eenige oorfaeck was, dat hy herlieden niet konde voldoen: maer tot een troost vergunde hy hen, dat sy om de naerlatigheyt van dese plaets te straffen, en te gelijk aen de handeligh te geraecken, daer in een goet getal souden gaen huylhouden, en c discretie en na krijgs-recht leven. Aengenamer sangh kon voor de ooren van de Spaensche krijgs-lieden niet gesongen worden; wethalven sy niet vertoeden, in getal van tseftigh grijp-vogels, daer verblijf te gaen nemen, en alzo noch vorder de besettingh van Monaco te verswacken; het welck

te minder geacht wierdt, om dat (niet tegenstaende al eenige dit en dat, den Gouverneur van Milanen, als gingh den wagen niet recht, in het oor wilden blasen) het goet vertrouwen op den Prins, uyt de slechte gevolgen van het voorige wan-vertrouwen voetzels nemende, alreets alle vermoeden te boven gegroeyt was.

Den avond die den nootschickelijcken dagh, den 18. van November 1641 de decisive en beslechtende tijd van des Princen geluck, te vooren gingh, noodigde hy de Hoofden en krijghs-lieden, die binnen Monaco gebleven waren, ten avondmael, op dat sy (gelijck het voorgeven was) mede deel aen sijn Edelmoedigheyt souden hebben, terwijl hun gesellen tot Roccabruna hun hart ophaelden; maer in der daet om hen in den wijn te vangen, en alzoo minder nut en bequam tot wederstandt te maecken. Voort heeft hy in het diepste stilsvijgen van den nacht, door eenige sijne mede-bewusten, de gevangenissen van de geboeyde doen ontledigen. Dese worden stillekens voor hem gebracht, den welcken hy de oorfaeck van hun gevangenis openbaert, zijnde niet, om eenigh hun misbedrijf te straffen, maer om sich van hen, in het afwerpen van het Spaensche Jock, en het herstellen van hun Prins, in sijn waerdigheyt te dienen: vermanende hen vorders, als brave mannen hun best, tot sulck een treffelijck bestaen, te doen, sijn voorbeeld navolgende, nademael het eerste Offer, dat hun Vryheyt sou geslacht worden, door sijn eygene handen vallen sou. En om hen te verseeckeren dat voor sijn persoon, en dat van sijn Soon, beneffens die van sijn ondersaten, geen ander plecht-ancker van behoudenis was, als dat van desen aenvangh, toonde hy hen den onderschepten Brief, in de welcke sy met boeyens en banden gedreyght wierden. Hy hen alle vaerdigh en bereyt vindende, om het werck met moedt en dapperheyt aen te vangen, verdeelde onder hen de wapenen dewelcke hy, tot dien eynde vaerdigh gehouden had. Hy stelde onder sijn Soon, den Marquis een Jongelingh van een groote moedt, dertigh wel-gewapende mannen, onder Girolamo Rei, twintigh andere, houdende vijftigh by sich, en lastende aen hondert andere, en tseftigh van sijn onderdanen, sich aen seeckere poort van de Stad vaerdigh te houden, om sijn onderstandt daer binnen te laten.

De Marquis met sijn troep, wierpt sich onvoorfiens op het Corps de garde der Spangiaerden van de Burght, op de post en besettingh van Scaravalle, dragende sich met sulck een moedigh besluyt in den aeval, dat hy, met de nederlaegh van drie Spangiaerden, en de schrick van de andere, hy sich meester van de besettingh maecte. Girolamo Rei overviel met de selfde moedigheyt het Corps de garde, en wapen-huys van het Palays, en het naeste

8.
Begin van
den afval.

9.
Hardt ge-
vecht.

quartier , terwijl de Prins met de sijne , de hoofdwacht aentafte , alwaer hy sulck een harde en dappere wederstandt ontmoete , dat hy tot tweemaal den aenval hervatte , en soo menichmael af-geslagen wierd. Maer hy om de sijne te moedigen , stelde zich voor aen , met den degen in de vuyst , met besluyt van te winnen of te sterven , en verkreegh na een gevecht van vier uren , de overwinningh op sijn Vyanden , hoewel met verlies van eenige sijne medegesellen.

10.
Eynde
van het
werck.

De Hop-man Cliente , Bevel-hebber van de besettinge , toonde in dit bespringen een bysondere dapperheydt ; maer wierdt , door de menichte der bespringers , en hervatte aenstooten , gedwongen ten laetsten het leven af te bidden. Zijnde dan aldus de wacht-huyfen verneestert , vertoefde de Prins niet lange , hondert en tseftigh uytgelesene mannen , tot sijn lijfs verseeckerings in het Casteel te brengen , en aenstonts een spoedige bode aen den Heer de Charlon te senden , om hem kennis van het werck te doen hebben , en hem het beloofde onderstandt af te vergen ; gelijk oock de anderendaeghs deselve eenigh krijghs volck , uyt de besettingh van Antibodaer henen sand , die ter bequamer uure daer binnen quamen : want de Cardinael van Savoye , mede tijdelijck bericht van desen handel bekomende echter niet wetende , dat'er al Francoisen binnen Monaco waren ; sand aenstondts eenige van sijn Edel-lieden aen den Prins , om hem te bewegen Fransch onderstandt in te nemen , onder beloften van hem indien gevallende volkomen bystandt te doen ; maer de Prins antwoorde : dat hy met rijpen rade beslooten had , sich selven en de plaets , aen de Fransche Kroon over te geven , en zich voor als toen machtigh genoeg vand , om het selfd uyt te voeren ; en derhalven sijn oude genegentheyt in het werck had gestelt. In het uyteren van dese woorden , nam hy de ordere van het guld Vlies van sijnen hals , en gaf deselve aen den Hopman Cliente , als de voornaemste van dese besendinge , om de selve in handen van den Gouverneur van Milane , beneffens een Brief , die hy hem schreef , te stellen : gelijk hy oock verscheydene andere Brieven af-vaerdighde , en onder andere een aen den Prins van Valditaro sijn Oom , in dewelcke hy hem bericht gaf van alles wat hy gedaen , en vorders tot sijn verlossingh uytgevoert had ; beneffens de voordeelen , die hem de Koninck van Vranckrijck toegestaen had zijnde soodanigh. Eerstelijck , *dat hem sijn Majesteyt , in sijn bescherming aennam. Dat hy absoluyt en volkomen bestierder was , en een besettingh van vier hondert soldaten , onder Fransche betalingh sou hebben. Dat hy den Heer de Charlon , tot Stede-houder sou hebben : voorts huys en Oorlogs bediende na behoren , tot sijn verdoen. Dat hy Hartogh en Pair van Vranckrijck , oock twee andere Titul*

11.
Voordeelen den
Prins
door den
Koninck
vā Vrankrijck toegestaen.

van Marquis en Grave. Dat hy by zijn leven, zijn Soon Titul van Hartog, immers van Marquis, naer zijn leven, konde geven. Aen dese Titulen souden soo veel leen-goederen vast zyn, dat de inkomsten daer van tot een Jaerlijck sche Rente van vijf-en-twintigh duysent kroonen sou komen. Dat hy terstondt vijf-en-twintig duysent kroonen voor zijn onkosten, binnen Marseilie sou ontfangen. Dat hy Ridder van den Heyligen Geest en St. Michiel sou zyn. Zijn Soon sou drie duysent kroonen s' Jaers voor zijn leven, en een Vaendel mannen van wapenen hebben, gelijk men die aen Princen geeft, die drie duysent kroonen konde opbrengen. De Franschen souden al die hem geholpen hadden, treffelyck vergelden. Al zijn Rechten en Vryheden bewaren, die zijn voorfaten hadden, eer sy het met de Kroon van Spangie hielden. Twee of meer Galeyen souden voor zijn recht en gebruyck, altoos in de haven leggen. Het onderstandt van wegen Vranckrijck, met nodigh voor-raet wiert oock, op het spoedichste gesonden; gelijk oock naer het versorgen van de plaets, aenstondts drie Galeyen in de haven van Monaco quamen, alleen om besittingh van de haven te nemen, en den Prins te begroeten. De Cardinael Trivultio verhoopende een geluckiger gevolgh, als de Cardinael van Savoye had gehad, deed den Prins, uyt name van den Koninck van Spangie, een aanbiedingh van tseftigh duysent kroonen, met andere treffelycke voordeelen; maer *Facta erat alea*, de Rubicon was gepasseert, het was soo als het blijven moest.

Sullen hier by voegen de wijse, op dewelcke de Prins en Bisschop van Luyck deselve plaets, onder zijn gehoorfaemheynt gebracht heeft, gelijk die van andere verhaelt, en door ons vertaelt is; welck voorval als een saemheynt van de gewichtighste van onsen tijdt, wy onder al dese beroerten, geen gebracht, plaets konnen geyen.

12.

Aenbiedingen van wegen Spangie hem gedaen.

13.

Luyck tot gehoorfaemheynt gebracht.

De Derde H I S T O R I E.

Moort in Piedmont , op de Protestanten begaen.

Inhoudt.

1. Beschrijvinge van de gelegentheyde deser Landen. 2. Staet van dese Landen.
3. Oorspronck van de onlusten. 4. Listen der Jesuyten. 5. De Piemontoysen overvallen. 6. Geestelyckwoeden. 7. Schrickelycke wreetheden. 8. Volstandigheyde van eenige Protestanten. 9. Vreemde staten nemen hun saeck aen.
10. Grootte Collecten voor de verdruckte gedaen. 11. Verdragh aengeboden.
12. Handeling van den Heer Servient tot Turin. 13. Nieuw verdrag. 14. Groot getal van vermoorde lichamen. 15. Beroerte in Zwitserland.

1.
Beschrijving van de gelegentheyde deser landen.

nder alle bittere ongevallen van dese Eeuwe , kan geen swaerder voortgebracht worden , noch is afschrickelijcker of hie of elders voorgestelt , als dit bitter woeden , daer wy van gaen handelen. Wy erkennen de verschrickelijckheden van de voorgaende , en dese onse tijdt weet al yets van Yersche woedentheden (hoewel meer misschien als de waerheyt selve , die wy oock derhalven niet derven aenroeren,) te seggen ; maer dit stellen wy als een voorbeeld ; van een verslindende helsche vlamme , qualijck of niet genoeg gedooft , als een overdrieff van Goddelijck en Menschelijck ontsagh , en eerlate vrucht van een te teel-siecke Baer-moeder van ongerechtigheyt. Dese woefte bitterheyt nam haer aenvangh , uyt den wortel van den Roomscher Raedt , *de Propaganda fide* , om het Geloof voort te planten ; en wierdt uytgevoert door een deel Savoyische , Yersche en Fransche , Heydenen en Turcken , in de Maent April 1655. Maer eer wy tot het verhael komen gaet een kleyne Beschrijving van de plaets voor af. Tusschen Italie , Vranckrijck , Duytslandt en Switserlandt , palen Savoyen en Switserland aen eer Twee Valeyen , als dat van Luserna en Angrogne , begrijpende in sich d kerck van St. Jan , de Vestinge Luserna , Bubbiane , Fenil en Bucheras leggende naer het Zuyden en naer het Noorden , is de kerck van Angrogn of Angrone , ten Westen die van Tour , Villaren en Bubio ; maer Roras St. Bartholome , Prarustin en Rocheplat , zijn kleynder Valeyen , die sich van het dal van Perofa afscheyden , welck Perofa begrijpt de kercken van Pramolle

Pramolle , St. Germain , Villars , Pinacha , La Chapelle en Ponnaret : zijnde vorders door de stroom Cluson gescheyden , alwaer sich oock Vranckrijk van Savoye af-fondert. Westelijk van daer verthoont sich de Valeye St. Martijn , zijnde alle seer wel bewoont en volck-rijk , self tot de toppen van de Bergen toe , om dat de Piemontoyfen meest van den herstelden Goddienst , zijnde wel 22000. zielen sterck , zich na de zijde van Piedmont niet vermochten uyt te breyden. Dese voornoemde Valeyen zijn van over lange tijden , onder het gesagh van den Hartogh van Savoye geweest , genietende altoos des selfs bescherminge , en veel Voor-rechten en Vryheden , gelijk y oock zedert het Jaer 1100. en vroeger aldaer , onder de vreedzame bescherminge van hun Opper-heeren , soo de Princen van Savoyen als andere , in een on-Roomsch gevoelen gewoont hebben.

2.
Staet van dese landen.

De Voor-ouderen van dese lieden , hebben altoos van de Roomsche veel verdruckingen en vervolgingen te lijden gehad , om dat sy met de selve niet eens-gevoeligh konden zijn ; soo dat'er veel door vyer , staelen andere pijnigen , hun leven hebben moeten eyndigen. En in der daet , tot het Jaer 1300. toe , zijn weynigh volckeren gevonden , die met sulck een dappere moedigheyt , des Paus dwinglandye hebben tegengestaen , als dese lieden.

In January deses Jaers , geraeckten dese luyden met den Hartogh van Savoye , over het vernieuwen van hun Voor-rechten , in onlust. De Jesuyten , die geen gelegentheyt om hun aert te plegen , laten voor by gaen , oock dese waernemende , dachten nu met ernst op een grondt om dese Volcken geheel uyt te roeyen , die de Protestanten sulck een voet van oudheydt geven , en tot bewijs strecken , hoe langh het Euangelisch licht , in het midden van de Roomsche duysterheden gebloncken heeft. Dese Jesuyten hebben onder den Titul van Fides Catholica Propaganda ; de voortplantinge van het Catholijcke Geloof , een Collegie tot Turino opgerecht , en gelegentheyt nemende , de Moeder van den toen tegenwoordigen Hartog , (die maer 12. jaren oud was) geweten te verthoonen , hoe dat de Yeren door den Protector van Engeland , Olivier Cromwel , uyt hun Vaderland verjaeght en verdreven waren. Dese klaegden seer datmen hen soo weynigh de handt boodt , en om de klachten van dese niet vruchteloos te laten , wisten de Jesuyten voor te stellen : datmen sulck een menichte van Kettens , in Pignarol en sulcke welgelege plaetsen , tusschen Italie , Vranckrijk en Duytslandt , liet woonen en huys-houden , en hoe veel beter het ware , datmen die oude en schadelijcke nestelaers , van daer verdreef , en de verdrevene Yeren aldaer , in hunne plaets gingh Planten. Maer als dit by eenige der Raden als onsmackelijck , by andere als gevaerlijck opgenomen wiert , hebben

3.
Oorspronck van de onlusten.

4.
Lijsten der Jesuyten.

hebben de Jesuyten het weder op een anderen boegh geworpen ; en voorgeslagen , het gebruyck van de Misse onder dese luyden in te voeren. Maer alsoock sulcks niet wel voet wilde grijpen , hebben sy dese luyden gaen beschuldigen , datse sich tegens hun bepalingh , te verre gingen uytbreyden , en genoeghsaem tegens hun Heer opstonden. Dit heeft ingangh gevonden , en machtigh genoegh is het geweest , om tot verderf van dese arme lieden een besluyt te doen maecten.

5.
Piemontoy-
sen
overval-
len.

Naer eenige valsche Feinten en bedriegeryen , komt de Marquis Pianese , met 6. Regimenten Francken , 2. Regimenten Savoyaerden , en een Regiment Yeren , aen den toegangh van het Gebergte , alwaer hy ter oorsaeck van de sterckte , sonder bewilliging van de Protestanten , niet doormocht. Hy dan gaf voor , dat het het goetvinden van den Hartogh was datmen eenige verswackte Regimenten , in hun Valleyen legeren soude , onder beloften van Hand-schrift en Eden , van den Marquis en andere Bevelhebberen , dat door de selve , geen de alderminste overlast aen de Ingezetenen sou worden gedaen ; het welke dese vrome luyden , om geenigen schijn van ongehoorsaemheyt te geven , (hoewel men tot Parijs , Turino , Rom en elders , veel van hun ongehoorsame wederspannigheyt wist uyt te stroyen gaerne hebben toegestaen ; hoewel sy , volgens hunne Voor-rechten , geen tints in eenige inlegeringh gehouden waren.

6.
Geestelik
woeden,

Het krijghs-volck dan treckt van de zijde van La Torre in , terwijlmen noch aen een anderen hoek , schein gewelt en overlast te willen doen maer besiet my eens desen vreedtsamen ingangh van dese Vrienden. So haest hadden sy den voet niet binnen , of men viel aenstondts aen het branden en blaecken. Voor aen de troepen gingh een Franciscaner Monnick met een Priester , dese staecten met eygene handen , ten eersten de kerk van S. Jan , en de treffelijckste huysen van Angrognia en La Torre in de brandt , en daer geen vlam was , schoot de Priester met een daer toe-bereyde Carabijn , den brandt in. Daer op valtmen de menschen aen , stellerde sich het krijghs-volck aen de wegen , naer het gebergte , daerse de vluchtende onderschepten , en deerlijk vermoorden. Tot Taillereta (een kleygehucht op den hooghste Bergh van La Torre) pleegdense een werelt van grouwelen , aen hondert en vijftigh Vrouwen en eenige kinderen , die na al hun moetwilligheden , de hoofden af-hieuwen , met dewelcke sy aemet bollen speelden en rolden. Ja eenige waren wel soo wreet , datse de harsenen van de vermoorde kindere hoofden , hun tanden niet ontsagete setten , maer vonden te weynigh smaeck in dese rauwe spijs , en hunmage te veel daer aen om te verteeren , om van deselve niet af te laten. A

7.
Schric-
kelijcke
wreethe-
den.

de:

derē kerfden en fmeden fy als Viffchen. Sy ontnamen een arme Vrouw , die het echter noch ontvlucht is , haer kint , dat in de luyeren gewonden was , en wierpen het met veel andere van een rots-steen te pletteren ; andere namen een kint , met hun beyde elck by een been , en fcheurden het van een , dat hen het bloet in het aengeficht fprong , en floegen malkanderen voorts met de flucken om de ooren. Eenen Pieter Symonde van St. Engrogna , een man over de 100. Jaren , met fijn Vrouw van 95. Jaren , hebbende in hun huysen verbrant , fonder hen alvorens het leven te hebben willen benemen. Om noch zelfs in al defe wreetheden , hun duyvels tijd-verdrijf te plegen , fmeden fy fommige de fchamelheyt , Vrouwen de borften af , en vulde de vacken met bufkruyt , zout en andere dingen , datfe of aen brandt ftaecken , of met bijten hun werck lieten doen. Eenige wierde met een been aen bomen opgehangen , andere met hun fundament en gemacht in palen op fijn Turckfch gefet ; en vertoonden alzoo een hel vol alderhande Duyvelfche wreetheden.

Tot La Torre hebben fy vier Ouderlingen , en onder die Paul de Rofana , beneffens veel andere , aen de galge gehangen. Het huys van Engrogna , daer de Proteftanten verfamelt waren , hebben fy verbrandt , en het volck met het ftael gedood. Op fommige plaetsen dreven fy de lieden in hunne huysen , om die met malkanderen te verbranden , by na niemand vandt middel om te ontvluchten , of viel den een of den anderen moorder in de handen ; evenwel zijn noch een groote menichte , naeck , bloot , arm en ellendigh , in holen en bergen gevlooden , daer fich foo jammerlijck als mooglijck was , lange hebben erneert , noch evenwel geluckigh , datfe de woedende handen van defe ontmenfchte moorders , ontkomen , en om noch eenige vergeldingh te zien , overgebleven waren. Veel hebben oock hun dood met een treffelijcke getuygenis van volftandigheyt verheerlijckt , willende liever fterven , als met het aennemen van den Roomschen Godts-

8.
Volftan-
digheyt
van eeni-
ge Pro-
teftanten,

dienst hun goederen en leven behouden. Eenen Thomas Marger een man van 95. Jaren , weygerde te Miffe te gaen , fmedenfe eerst den neus af , ftaecken vorders beyde de oogen uyt , kaptten hem beyde de handen af , tuffchen al defe wreetheden , den ellendigen ouden man vragende , of hy wilde gehoorfamen , maer tot antwoord krijgende : fy fouden met het lichaem doen wat fy wilden , de ziele was buyten hun geweld , noch waren al hunne ketenen niet machtig genoeg , de felve uyt den Hemel te fluyten. De Predicanten Kros & Agit van Villar en Bubio , met 18. andere , hebbense na Turino gevoert , alwaer fy , fiende de volftandigheyt van defe mannen , oock (volgens de getuygenis van eenige Fransche Bevel-hebbers , die fulcks

gesien hebben) hun bloedige handen aen hen geslagen hebben ; en die sy nie bekomen konden , heeftmen gelt op hun hoofden geset. Op sommige 600 op sommige 300, 200, 150 of 100 Ducaten , na de lieden in staet of achttinge waren.

Hoedanigh vorders de ellenden van dese verdruckte menschen zijn geweest staet daer uyt te beseffen , dat dit woeden by de vier weecken lange geduer heeft , en met foodanige mishandelingen , als wy alreets hebben gehoort en van een ten hoogsten verbitterden vyand, souden kunnen verwachten. Wanneer in Mey , de hevichste raserny wat scheen te stillen , quamen de gewekene Protestanten van Lucerna , Perosa , en St. Martijn by een , en besloeten aen den Heer de La Bertoniere , Stede-houder van den Koninck van Vranckrijck in Pignarol , en den Heer de Corselles , Colonel van het Regiment van Navarre, te schrijven , met insluytige van een versoek-schrijf aen den Hartog van Savoye , luydende als volght :

Alderdoorluchtigste Heere ,

Vertrouwende dat uyt de oneyndelijke goedertierenthey van sijne Konincklyck Hooghey , voor ons sijn arme en troosteloose onderdanen , op't verootmoedige van onse schuldige onderwerpinge voor hem , mochte komen eenige genade en erkennisse : soo hebben wy aen hem gesonden , ons versoek op de beste forme , dat hy ons van de huidige verstooringe wil bevryden , ons geheelick onder sijn welbehagen stellende , en beloven dat wy ons selfs quijten , in al wat hy ons sal voor schrijven , wilde hy ons maer alleenigh toestaen de vryheys van Conscientie , sulcks dat wy God na sijn Woort mogen dienen : onderwyl bidden wy sijn Hooghey , dat'et hem believe , dese bittere vyandschap te doen ophouden , die tegens sijn intentie in het werck is gestelt , als oock van uwe Excellentie ; waer van wy niet alleen dachten het onplicht te zyn , uwe Excellentie daer van te adviseren ; maer oock van dit , daer u volle macht en autoriteyt toe hebben , en waer aen soo wy geïnformeert zyn , all gereferreert sal worden. Wy doen aen u de selve versoeking en beloften , desiderende uwe genade en bescherminge. Gegeven in 't Dal Clusone , den 13. Mey 165.

Ondergeschreven by menichte handen.
Uwer Excellentie ootmoedigste , onderdanigste ,
en Godtyruchtigste dienaren ,

De Gedeputeerden der V:
leyen van Lucern , Perol
en St. Martijn.

De Switserfche Cantons dit werck mede feer hoogh wickende , en meer-
 ler ongefallen daer uytte gemoet ziende , hadden in April daer over aen de
 Algemeene Staet gefchreven. Op het welcke hare Hoogh Mogende feer
 vriendelijcke geantwoort hebben , fendende met eenen een af-fchrift , van
 het gene fy daer over aen den Hartogh van Savoye gefchreven hadden , en
 nem vermanende de gemeene faecken der Kercke , getrouwelijck voor te
 taen.

De Heer Protector Cromwel , fcheen defe faeck oock feer te behartigen ,
 oonende fich foodanigh daer mede bewogen , dat daer over mede aen haer
 Hoog-Mogende gefchreven heeft , met betuyginge van fijn gevoeligheydt
 ontrent die faeck , en verklaringe dat hy daer over mede aen den Hartogh
 van Savoye gefchreven had , met ernftige aenmaninge van haer Hoog-Mo-
 gende , (gelijck hy oock feyde , aen andere Proteftantsche Machten gedaen te
 hebben) om den Hartog van Savoye te verbidden : fich vorders aanbiedende
 met haer Hoog-Mogende , en andere Gereformeerde Broeders , een gemeen-
 e raet te nemen.

Alfoo fand oock de Protector fijn Gefant Mr. Moorland , over Vranck-
 rijck naer Savoye , om defe vervolging te doen vergoeden ; fchrijvende oock
 en ernftigen Brief aen den Koninck van Vranckrijck , die daer op geantwoort
 geeft , en belooft alles daer toe te willen derigeren , dat de arme verdruckte
 eden weder mochten herftelt worden.

De Koninck van Vranckrijck aldus fiende , dat , behalven den Protector ,
 oock de Heeren Staten hun ernftigh belangh aen defe vervolginge namen ,
 en defelve hunnen Gefant van Omineren daer mede belaft hadden , heeft be-
 lijght , dat door fijn Gefant tot Turino , den Heer Abel Servient , foo-
 lanigen ordere mocht gefteft worden , dat eerst alle Vyantschap van weder
 tijden mocht ophouden , alzo die uyt de Valeyen , door de Gereformeer-
 de uyt Vranckrijck , met wapenen , gelt en volck gesterckt zijnde , nu al
 op verfcheydene tijden en plaetsen , fich als mannen hadden begonnen te
 dragen , de woedende Savoyaerts dapperlijck onder de oogen te sien , en
 den voorgangh van hun Vyand volgende , mede aen te vangen te branden en
 verwoesten. Ja fy hadden oock tot weder-wraeck , al eenige Geestelijcke
 om den hals gebracht , foo dat het al wat anders , als een overval begoft te
 gelijcken. Sijn Majesteit fchreef mede tot dien eynde aen den Heer Def-
 ligueresfijn , om de behulpzame hand tot redderingh van defe onordens te
 verleenen.

Maer het krachtigste waren de penningen van onderftandt , uyt de ver-
 amelingen , foo door Engeland als de Vereenigde Nederlanden , uyt welck

To.
 Grootte
 Collecten
 voor de
 verdruckte
 Ko-
 gedaen,

Koninckrijck , over de twee hondert duyſent guldens , wierden by een gebracht , gelijk oock drie Steden van Holland alleen , niet verre van de hondert duyſent guldens by een haelden , daer de Gereformeerde kercke tot Amsterdam alleen , 54000. guldens van toebrachten.

11. De Hartogh van Savoye eyndelijck half uyt wil , half gedwongen , sien-
Verdragh aengeboden. de dat ſich de Staten Generael , de Protector , en de Switzerſche Cantons , ernstig met de ſaeck begoften te bemoeyen , ſtondt de Piemontoyſen een verdragh toe , dat hen geensints konde vergenoegen , voornamentlijck dewijl ſy wel wiſten , dat'er verſcheydene Gefanten tot hun voorspraeck by den Hartogh van Savoye op wege waren ; oock om dat hen hoop van een beter en voordeeliger verdragh gegeven wierdt. Een van hun voornaemſte ſchreef oock , als dit verdragh of deſe quijtscheldingh te voorschijn quam , in deſer voegen , uyt aller naem , hier over aen den Protector Cromwel.

12. De Heer Servient , Gefant van den Koninck van Vranckrijck tot Tur-
Handelingh van den Heer Servient tot Turin. rino , heeft eyndelijck met den Hartogh , ſonder eenige buytenlandtſche Gefanten , als alleen deſe vier , Stochard , Leger , Michalin en Lepreux daer by te gedogen , op den 28. van Herſt-maent des ſelven Jaers , een verdragh beraemt , en de Proteſtanten , onder bedreyginge , indien ſy het verwerpen , van hen alle gemeenſchap met Savoye en Vranckrijck af te ſnijden , genoeghſaem gedwongen te onderteyckenen. Van het welcke deſe de Voorwaerden in het kort zijn.

13. Nieuw verdragh,
1. Van al het gepaſſeerde wert een Amneſtie vergunt. 2. De Proteſtanten ſullen moeten verlaten hun Wooningen en Goederen , aen de over zijde van Pelice , Finages , in Biane , Lucern , Fenil , Camphignon , Gezilano en Bourge ; doch ſullen t'hunne aen de Roomsche voor Alderheylioger mogen verkoopen. 3. De Proteſtanten ſullen woonen met de Roomsche tot St. Jan , ſonder de kerck aldaer te hebben. 4. Oock tot Latour. 5. Tot St. Second , niet als op de ordinare plaetſen. 6. Voor de Jaren 1656. 57. en 58. ſullen tot verhalingh van hun ſchade , de Proteſtanten vry zijn , van alle Winter-quartieren , Logementen , toevoer van Granen , Impoſten ; en de Jaren 1659. en 1660. ſullen ſy van alles behalven den Impoſt vry zijn : en worden voorts quijt geſcholden , al haer voorige achterſtalligheyt. 7. Al mede wierdt hen gegeven vryheydt van den Godtsdienſt , in en rontſom al de voorſz plaetſen. 8. Sy ſullen mogen handelen met de Roomsche , timmeren en participeren , ſonder moleſt van hunne Godtsdienſt. 9. Men ſonverhindert in al des Hartogen Staten , den Roomschen Godtsdienſt oefnenen , oock in die de Proteſtanten toegestaen zijn , doch ſullen de Proteſtanten aen de eene zijde , daer toe niet behoeyen te gaen , noch te contribu-
ren

ren , noch aan de andere zijde den selven dienst in eeniger manieren stooren of verhinderen. 10. De Roomsche sullen die van de drie Valeyen geen molest mogen doen ; maer hen in conscientie en Godtsdienst met vrede laten. 11. Alle gevangens (sonder onderscheyt) sullen wederzijts gevrijt worden. 12. De Protestanten zullen oock hebben de executie van publijcke Officien. 13. Die van La Tour verkrijgen hun versoek van een Marckt. 14. De Legitime successie, sal in de bovengenoemde plaetsen , uyt pretext van Godtsdienst , niet wech-genomen worden. 15. Geen Protestanten sullen tot den Roomschen Godtsdienst mogen gedwongen worden , noch de kinderen van hen genomen worden , of de kneegtken sullen moeten 12 , en de dochters 10. jaren oud zijn. 16. De Protestanten zullen in getuygenis der waerheyten en anders geloof meriteren , en men sal geen Protestanten beschimpen. 17. Sy behouden hun oude Vryheden. 18. De Ministers en Predicanten , over Criminele saecken ondersocht werdende , zullen als de andere niet ten eersten voor den Hartogh gevisiert werden ; maer eerste en tweede Jurisdictie mogen laten dienen. 19. Die buyten de confiscatie zullen geflooten zijn , zullen alzulcke gronden en erven zijn , van gedemolieerde huysen , daermen Catholijcke kercken en huysen sal willen bouwen. 20. Dese puncten moeten van alle des Hartogen Officiers en dienars onderhouden , en sonder betalinge ge-enregistreert worden.

De buytenlantsche Gesanten tot Bern by een vergadert , om mede van hun zijde , goede middelen tot een billijck verdragh te beramen , waren met dese Voorwaarden seer weynigh te vreden , en protesteerden daer over. Echter is het verdragh gebleven , en de gevluchte quamen weder te voorschijn. Een van hun Leeraers nam de moeyte , van al de vermoorde lichamen te doen versamelen en begraven , onder dewelcke 2278. bekende personen waren.

14. 7
Groot
getal van
vermoorde
de licha-
men.

Maer ter nauwer noot was in Piemont dese woedende onlust dus verre gestilt , of een nieuwe vangt aan Switserland te ontstellen , zijnde dat vyer door den selven stoocker aengestoockt. Tot Swijts , de naem-grondt van geheel Switserland , vielen 40. personen (aen den wreden en snoden handel der Jesuyten , aen dese arme menschen getoont , geargert) van de Roomsche Godtsdienst af , gaende eenige tot de Mennonisten , doch de meeste tot de Gereformeerde. De Roomsche Geestelijckheit heeft hier over , al die het niet konden ontvluchten , doen vangen , en dese in de gevangenis hebbende , gesocht weder te doen afvallen ; maer te vergeefs , waer door sy eerst de Mennisten , en daer na de Gereformeerde hebben doen dooden , oock der gevluchtene goederen aengeslagen. De andere Cantons hebben

15.
Beroerte
in Swit-
zerland.

hun yver daer tegen getoont ; maer wierden spijtig afgewesen. Hier over geraeckt geheel Switserland in wapenen , helpende elck de sijne , soo dat binnē weynigh dagen het dood-slaen , en verwoesten onder hen begoft. Het vervolgh en verdragh onder dese lieden , staet elders te sien.

De Vierde H I S T O R I E.

Ongeval van Chavas Chan en andere.

Inhoudt.

1. Wondere opkomst van Chavas.
2. Wordt Rijck-vooght.
3. Sijn bestieringe.
4. Sijn quaden handel.
5. Sijn ondanckbaerheyt.
6. Mustaf gevangen.
7. Chavas in ongenade.
8. Sijn quaet voornemen.
9. Chavas gequetst.
10. Chavas gedood.
11. Barbarische wraeck.
12. Wondere wraeck van een Caffer.
13. Morary gevangen.
14. Sijn strafen dood.
15. Schrickelijck stuck geschuts.

2.
Wondere
opkomst
van Cha-
vas.

2.
Wordt
Rijcks-
vooght.

Havas Chan , was ten tijden van den Koninck van Visapour Abrahamxa , Vader van den tegenwoordigen daer wy hier van handelen , een slaef van des Konincks Opperste sang en speelmeester. De Koninck in hem eenige heymelijcke gaven en bequaemheden bemerckende , heeft hem naer sich genomen , en tot opsiender over de Vrouwen gestelt. Het gebeurde op seeckerentijd , dat als sijn Majesteyt wijn eyschte , Chavas by ongeval een vlesch bracht , in de welcke voorheen olie of eenigh ander smeer was geweest ; het welcke den Koninck proevende , dede vergrammen , en Chavas belasten uyt sijn tegenwoordigheyt te gaen. Dese buye over zijnde , vereerde hem de Koninck het Casteleynschap van het Casteel , en de Stad-voogdy over de geheele Stad. Dese Koninck eyndelijck sieck geworden zijnde , en gevoelende dat sijn dood naecte , berade sich met den Hartogh Mustapha , wien hy na sijn afsterven , de opzicht van het Rijck en van sijn onmondige kinderen , sou toevertrouwen. Mustafchan zich selven beleefdijck van dese last verschoont hebbende , en door een bysondere genegentheyt jegens Chavas Chan gedreven zijnde , bewoogh den Koninck den selven , als een man van een bysonder verstandt daer toe te gebruycken , settende alzoo desen man voort , daer hy echter daer na , wel qualijck van beloont is geworden. De Koninck dan liet Chavas Chan by sich komen , en heeft hem de bestieringe van sijn Koninck-rijck ,

rijk , en de Voogdye over ſijn kinderen , plechtelijk en ten overſtaen van al ſijn Grooten en Vorſten , opgedragen.

Deſe Koninck Abrahamxa of Abrahimſchach , nu geſtorven zijnde , beſtierde Chavas Chan , geduerende des Konincks onderjarigheyt , het Rijk thien jaren langh , met groote wijsheyt en voorſichtigheyt , behalven dat hy een mis-ſlagh begingh , dewelcke machtigh genoegh ware geweest , om hem t'eenmael te gronde te werpen ; en dit was het beſlapen van des jongen Konincks Moeder , de Koninginne Weduwe , waer uyt echter de eerſte gront van haet tuſſchen den jongen Koninck en hem ontſtondt.

Geduerende deſen tijd , betaelden de Landen Cuncam , door beſtelling van Chavas Chan , geen ſchattinge , aen den Grooten Mogol , alhoewel des ſelfs Gefanten Jaerlijcks quamen , om deſelve (bedragende 30000000. of dertigh Millioenen Pagoden) op te halen , dewelcke Chavas Chan wel aen de Gefanten voldede ; maer wiſt het werck ſoo te beſtellen , dat , wanneer deſelve daer mede vertrocken , die ſchat hen op den wegh door dieven en ſtruyck rovers weder benomen wierdt , die deſelve Chavas Chan weder toebrachten , dewelcke die in ſijn koſſers ſtack. In voegen de Mogol , Koninck van Indoſlan , ſiende dat hem niets van de ſchattinge te huys quam , eyndelijk den Koninck van Viſiapour den Oorlogh heeft aengeſeght , komende met twee hondert duyſent krijghs-knechten te voet , tachtentigh duyſent paerden , en duyſent Olyfanten tegens hem te Velde ; belegerende een ſterck Slot Perinda genoemt , het welke door beleyt van eenige gevangene Nederlanders , die daer binnen gefonden waren , en de macht , dewelcke Chavas Chan , op des jongen Konincks naem te Velde bracht , en verſcheyde Velt-ſlagen gedaen , na twee jaren beleghs niet konde vermeertert worden ; tot dat eyndelijk naer het ombrengen van Chavas Chan , door ſonderlinge voorſichtigheyt van den Hartogh Muſtaph-chan , een verdragh tuſſchen beyde de Koningen gemaeckt is , en die van Viſiapour , volkomentlijk Tributaris van den Grooten Mogol geworden is.

Ondertuſſchen Muſtaf-chan , by detijden van den Koninck Abrahimſchach in ſeer groot gefagh , en by de gemeente *Babacheybo* , onſer aller Vader genoemt zijnde , wierdt vermits ſijn groot vermogen , terſtondt na des Konincks dood , by deſen Chavas-Chan verdacht : hoewel hy de gene was , die als hier voor verhaelt is , hem tot deſen ſtaet gevordert had , hy hem te vergeefs hebbende getracht op ſijn zijde te krijgen , om met het Rijk en den Koninck na ſijn ſinte ſpeelen , en daer toe niet konnende geraecken , beſloot Muſtaph-chan aen een kant te helpen. Hy dan blaest den jongen Koninck in het oor , dat Muſtaph-chan hem naer het leyen en de Kroon ſtondt , dewelcke

3.
Sijn be-
ſtierrege.

4.
Sijn qua-
den han-
del, ver-
weckt
Oorlogh.

5.
Ondank-
baerheyt
van Cha-
vas Chan.

dewelcke onbedachtelijck uyt een jonge drift , sonder de saeck te ondertasten , of den geseyden Mustaf-chan selfs te hooren , belaste desselfs persoon in verseeckerigh te nemen ; naer Mustaf-chan hier van gewaerschouwt , bleef binnen sijn Hof , sonder binnen den tijdt van geheele ses maenden in des Konincks Hof te verschijnen. Chavas-chan sulcks ziende , en wel merckende dat hy met listigheyt tot sijn voornemen niet konde komen ; besloot den onschuldigen Mustaf-chan met openbaren Oorlogh aen te tasten ; gelijk hy met 10. stukken geschuts uyt het Casteel , het Palays van Mustaf heeft aengevangen te beschieten , het welcke hy oock naer den tijd van ses dagen vechtenderhand overweldicht heeft , vindende daer binnen sever hondert Ruyters , en twee duysent Mannen van wapenen , met een onge looflijcken Rijckdom. De krijgs-knechten sich vermeestert ziende , vluchten ten meestendeel binnen de Stad , verlatende hunnen Heer , dewelck van Chavas-chan gevangen genomen , en in een andere wooningh scherpe lijk bewaert is geworden , sonder dat yemandt van sijn Vrinden , selfs nie sijn Soon by hem komen mocht.

6.
Mustaf
gevangen

Ondertusschen den Koninck verstaende , dat Chavas-chan voornemer was , Mustaf-chan om te brengen of het gesicht te benemen , socht her met eenige redenen van dat opset af te raden , seggende : *Hy is nu een gevangen , die noch u noch mijn eenigh quaet kan doen , laet hem sijn leven en gesicht behouden , en wet nauw bewaren , op dat hy u niet ontkome , dewyl hy groote vrienden by den Mogol heeft.* Op dese vertooninge wierdt Mustaf gespaert , en naer een Slot *Bellagam chapour* gesonden , met onderhoudt van vijf Pagode des daeghs , daer hy voorheen wel zoo veel duysenden te verteeren had gehadt.

De Koninck van Indostan , anders de Mogol Schas-Jehan (daer wy anders van handelen) genoemt , zijnde binnen Agra (twintigh dagen reysen van Visiapour) op dien tijd de gevangenis van Mustaf-chan (die hem wagen sijn eerste Vrouw in bloede bestondt) verstaen hebbende , sandt te stontd een Gefant aen den Sultan , of Koninck Maned Jdalschah , met brieven en bedreygingen , dat hy den gevangen Mustaf-chan sou hebben te ontslaen , of dat hy hem den Oorlogh op nieuw sou komen aendoen. Des selfs verlossinge evenwel (hoewel op den ontfangh van dese brieven , door den Visiapourschen Koninck toegeseght) door bestellingh van Chavas-chan verschooven wierdt , en dat soo lange , tot dat de gemelde Chavas chan het leven gebracht wiert ; en dit geviel aldus.

De Koninck eyndelijck nu tot sijn verstandt gekomen zijnde , en beginnende te mercken , dat dese Chavas-chan sich selven seer begoft te stercken ,

ken , en voor had hem uyt het Rijk te stooten , en sich tot Koninck op te werpen , begoft op middelen te dencken , om sich van desselvs Heerschap-
 py te ontslaen. Hy schreef dan aen al de Gouverneurs en Bestierders , der om-
 leggende Steden en Burghten , versoeckende hen , naer sijn beklagh , over
 de gewelt-plegingen van Chavas-chan gedaen te hebben , hem , als hun
 wettigh Heer en Koninck , de handt te wille bieden. Dese Bestierders , op
 dit aenschrijven van den Koninck , schreven weder aen Chavas , hem be-
 lastende aenstondts uyt het Casteel te vertrecken , den Koninck het vreed-
 zame besit alleenigh daer van te laten , en in de Stad te gaen woonen , of
 dat sy van meeningh waren , hem met geweld daer uyt te dwingen. Gelijk
 oock Chavas-chan , sich op sijn Vrienden verlatende , en derhalven dese or-
 dere niet gehoorzamende , dese Stede-voogden met omtrent de 30. duysent
 paerden naer de Stad quamen , om hem met geweld hier toe te brengen.
 Chavas-chan siende dat hen de saeck ernst was ; besloot den Koninck door
 de eene of de andere middel om te brengen , en sich alsoo , van de gemeen-
 te (by dewelcke hy om sijn mildadigheyt seer wel stondt) tot Koninck te
 doen verklaren , al-eer hem dese macht op den hals quam. Hy dan verstaen-
 de , dat des Konincks leger nu noch maer vijf mijlen van de Stad af lagh ,
 begeeft sich op seeckeren nacht door de wachten van het Palays , (die , wan-
 neer sy sijnen naem hoorden noemen , sich tegens hem niet derfde versetten)
 naer des Konincks kamer , alwaer hy de deur buyten gewoonte , en als door
 een Goddelijcke beschickinge , geslooten vand. Hy hier over verbaest zyn-
 de , klopte seer hardt aen , en meende sels de deur met geweld te doen
 openen. De Koninck dit hoorende , vraeghde wie daer was ? Waer op
 Chavas antwoorde : *Ik ben het* , en hebbe brieven van de Oversten uyt het
 Leger ontfangen , die aen uw Majesteyt behooren , en aenstondts overge-
 levert moeten zijn. De Koninck vraeghde daer op : *Is het nu tijd om brie-
 ven te bestellen ? Komt morgen vroegh* , en begeeft sich met eenen naer sijnen
 Mahaal of Vrouwen-huys , sich met de Koninginne , een Vorstin van groot
 verstandt , beradende , wat hem in dese saeck te doen stondt. Dese riedt
 hem , desen dwingelant sonder langer uytstel om het leven te brengen. Des
 morgens gaf de Koninck de saeck , aen een van sijn Meldaars of lijf-dienaers
 te kennen , die sich gereet toonde sijn Majesteyts wil te volbrengen. De
 Koninck dan gingh buyten op sijnen gouden Throon sitten , verselt met den
 gemelten Meldaar , en eenen Chideran , als toen opziender van des Konincks
 Valcken , stoot-rammen en Buffe's. Een weynigh tijds daer na komt Cha-
 vas-chan met een Capado (Hopman van sijn Lijf-wacht) by den Koninck ,
 om hemeen toegemaecten Briefte behandigen. De Koninck beval hem den

7.
Chavas in
ongenade8.
Sijn
quaet
voornemen.

9. Chavas-
chan ge-
quetst.

selven te openen en te lezen , het welcke Chavas-chan sonder achterdencken bestondt te doen ; maer soo als hy sou beginnen te lezen , treckt de voornoemde Meldaar sijn poock of Sundar , en steeckt Chavas-chan daer mede in de zijde , vluchtende daer op met den Koninck naer het binnenste van het Slot : een ander dienaer daer by staende sulcks ziende , en bemerckende dat de wonde niet seer groot was , lieptoe , en vatte den gequetsten Chavas om den hals , seggende : (als hadde hy medelijden met hem) Eylaes : wie heeft mijn Heer soo gequetst ? en grijpende met eenen den ponjaert , die noch in de wonde stack , als wilde hy die uyttrecken , steektste noch dieper in , soo dat Chavas daer door ter aerden viel , en van den Capado , die met hem gekomen was , in sijn armen genomen , en naer sijn huys gebracht wierdt , alwaer hy dadelijck drie Wondt-heelders dede ontbieden , om sijn wonde , die niet doodelijck scheen , te verbinden en te hechten.

10. Chavas-
chan ge-
dood.

11. Barbarise
wraeck
van een
kloeck
man.

12. wondere
wraeck
van een
Caffer.

De Koningin ondertusschen verstaende wat'er gebeurt was , vragde of de verrader dood was ? waer op van neen geantwoort zijnde , belaste sy hem tcrstondt het hoofd af te slaen , belovende een groote belooninge aen die gene die het selfde te wege bracht. De voornoemde Childeram toonde zich aenstondts hier toe genegen , en gaet daer op by Chavas-chan , die hem sijn noot wilde klagen , seggende : *Childeram wie heeft my vermoort ?* Waer op de andere antwoorde : verrader ick , vattende hem met eenen by het hayr , en slaet hem het hoofd af , als mede den broeder van Chavas , die Poortier of Hof-meester van het Hof was , en een van sijn Soonen , met de drie Wondt-heelders , en andere van sijn Vrienden , die rontsom hem saten , loopende voorts na twee andere Hop-luyden van Chavas Maegschap , en den Contewaal of Schout van de Stad , die hy al te samen , sonder dat yemand weer bood , om het leven bracht.

Dese Chavas-chan had een Caffer in sijn dienst , dewelcke hoorende sijn Heeren dood , in aller haest naer het Casteel liep , met meeninge den Koninck selfs te vermoorden ; maer onderwegen wordt hy ontmoet van omtrent 30. krijghs-lieden , daer hy 8. of 10. van om den hals bracht , vechtende soc lange tot dat hy van de menichte overvallen , en het hoofd quijt was , het welcke , beneffens dat van sijn Heer , aen de klokke van het Casteel opgehangen wierdt.

Daer was een groot Vrient van den gedooden Chavas-chan , Morary genoemt , een Overste en Bramer van af-komst , dewelcke met 10. duysent Ruyters , omtrent 5. mijlen van de Stadt Vissapour af lagh. De Koninck bekommert , of dese Morary wel eenige beroerte mocht komen aen te rechten , liet by Trommel slag verkondigen , dat die gene die desen Mo-

rary eenige hulp of bystandt toebracht , als een verrader van den Koninck verklaert wierdt ; waer door dese mytery niet alleen desen Morary verliet , maer occk binnen Visiapour gevangen bracht , hoewel hy hen onderwe- ^{13.} Morary gevangen gen meende te ontkomen , en het had weynigh gescheelt ; alzo een andere overste Rundelo geheeten , met een grooten troep volcx , Chavas-chan te hulp komende , cp wegh was ; maer de andere brachten Morary een anderen wegh om , soo datse malkanderen misten.

Dese Morary aldus gevangen zijnde , quam des avonts ten acht uren voor de poort van Visiapour , soo als de selve geslooten was. De wacht hoorende buyten gerucht , vraeghde wie daer was ? die van buyten antwoorden , datse den verrader Morary gevangen brachten ; waer over terstondt de sleutels uyt het Casteel gehaelt , en de poort geopent wierdt , hebbende de Koninck een van sijn Edelen belast Morary wel te bewaren. Deze zich dan ziende in de gevangenis , en in gevaer des doods , liet des anderen daeghs door een van sijn begunstigers den Koninck aendienem , dat indien hy hem overste van de Brameners wilde maecken , hy hem Jaerlijcks 200000. Pagoden sou opbrengen ; maer de Koninck dit alles niet achtende , dede hem beyde de handen af-kappen , en om dat hy des Konincks persoon vervloecht had , de tonge uyt-snyden , en alzo op een Ezel setten , en door de Stad ten toon rijden ; maer na dat hy twee poorten voor by gereden was , is hy gestorven. ^{14.} Sijn straf en dood.

Dese Morary was ten tijden van Chavas-chan een groot Heer , en door sijn dapperheden in den Oorlog seer vermaert : hebbende twee jaren te voren in des Konincks naem , een Casteel , dat onwinbaer geacht , en Perindala genoemt wierdt , ingenomen. In dit Slot was een Metalen stuck-geschuts , schietende met 20. maon of 340. pondt kruyt , om het welcke voort ^{15.} Schricke- e brengen , en van Perinda naer Visiapour te brengen , 10. Elephanten , lijk stuck- 400. Ossen , en ontallijcke menschen , van noden waren. Alzo eyndig- geschuts , le dese 'tsamenspanningh , met het leven van Chavas-chan , en sijn medetanders.

De Vijfde H I S T O R I E.

Persische Ongevallen.

Inhoudt.

1. *Eygenfchap van de ware Deught.* 2. *Geboorte van Abas.* 3. *Sijns Vaders haet tegens hem.* 4. *Vlucht van Abas.* 5. *Dood van Codabend.* 6. *De Koninck Hamzio vermoort.* 7. *Abas treckt tegen zijn rebellen op.* 8. *Wordt geflagen.* 9. *Slechten ftaet van Abas.* 10. *Sijn weder opkomst in wapenen.* 11. *Sijn overwinninge.* 12. *Sijn loos beleyt.* 13. *Verraders verraden en vermoort.* 14. *Vyanden sonder bloedtftortinge getemt.* 15. *Des Konincks fachtmoedigheyt.* 16. *Bloedloofse overwinningh.* 17. *Des Konincks bestellingh, tot verseeckering van zijn Ryck.* 18. *Sijn Huwelyck.* 19. *Sijn befuyt tegens zijn vyanden.* 20. *Gelegentheyt van Gheylan.* 21. *Vordere bestellingh van Abas.* 22. *Sijn overwinningen* 23. *Nieuwe onlusten.* 24. *Ontrouw van Ferrat Can.* 25. *Voorsichtigheyt van Abas.* 26. *Dood van de Koninginne.* 27. *Wederfpannigh broeder, vermoort de Koninck van Corafou.* 28. *Abas tracht die te dwingen.* 29. *Verradery van Ferrat.* 30. *Aentocht des Konincks.* 31. *Groote overwinningh van Abas.* 32. *Droefte ftaet van Abas huys.*

1.
Eygen-
fchap van
de ware
deught.

Y stellen u hier (Lezer) een Vorst voor, soo treffelijck in Deughden en Vorstelijcke Waerdigheden, als ongeluckig in wiffelvalligheden, en rampen van het geluck; door huyslijck onheylen; zijnde alzo fo geluckigh buyten, als rampfalig binnens huys, het geen doch felden de ware deught wil verfeffen, of eerder in weerwil van haer felve, de ware proefsteen moet verftrecken, om de deught haer verdiende luyfter en prijs te geven. En of we de menfchelijckheyt fich beklaeght, de gever van alles wil niets te vergeef gegeven hebben; maer begeert dat die gaven des gemoedts, dewelcke h in de Edelmoedige harten geplant heeft, niet als verborgene en begraven fchatten in de gront verhoolen leggen; maer dat de felve hun vereyft werckinge doen, en toonen van welcke een Goddelijcke oorspronck fy zijn. Om onfe lijdtfaemheyt te beproeven, fenden onfe vyanden ons verdrucking toe, (eylaes!) in meninge ons te fchaden, en dat is hun eynde; maer dat vanden albestierder is, om fich felfen in de edele Deught te verheerlijcken, e

het uyerfte quaet bspottelijk te leur stellen. De ongerechtigheit van onse vervolgers , weckt die heylige Godinne de gerechtigheit en rechtmatigheit in de edele borsten op, om door haer Goddelijcke stralen, (gelijck de Sonne de andere Planeten in combustie, en verduyfteringh stelt) dat dwaellicht te doen verdwijnen. Kortelijck , de geheele werelt met al haer wederspoorigheden , lichtigheden , moeyelijckheden , ongevalligheden , pijnlijckheden , is het vereyschte voorwerp van onse redelijcke besinninge , ons soo gevoeghlijck medegedeelt , als het gedierte hun natuerlijcke instinct , ingeplantene eygenscapen , en drift tot hun onderhoudt en voortsettingh , of hun wapenen om sich te verweeren ; dat wy ons niet inbeelden , dat wy zoo kommerloos ons leven hebben door te brengen , als de dieren op het velt , hebbende een kracht in ons van sulck een hooge af-dalinge , die waerlijck te edel is om als een goet werck-tuygh , in ledigheit te verroesten. En om niet uyt te wercken , het geen alle wreveligheit van het dwarsche ongeval , noch alle dwarfsicheden van lijf-en ziel-vyanden vermogen te verhinderen , namentlijck het opklaren van een verduyfteringh , die soo seecker bepaelt is , als de snoodheit der verdruckingen , onbepaelt zijn. Want of wel het duytere rondt , soo veel grooter als dat licht , de nacht-toorts geheel in een treurgewaet set ; het is maer een kort gewelt , en verydelende mogentheydt , die wel haest dese twee groote lichten , malkanderen weder moet sien toelacchen. Maer al dit heeft plaets omtrent een gedeelte van dit voorwerp , verdruckt door boosheit , maer verheven door Edelmoedigheit ; maer wy zullen hier oock dat goede ontaerden , en weder sijn eygen leet bewercken. Soo slecht staet het met de menschelijcke deuchtsaemheit , dat haer beste licht maer nevel is.

Cha of Schach Tamas , Koninck van Persie , stervende sonder kinderen na te laten , soo wierdt sijn broeder Schach Codabende , soo blindt als hy ^{2.} Geboorte van Abas. was , tot het Koninckrijk verheven. Dewelcke twee Soonen Sultam Hamzir Mierza , de oudste , en desen Abas de jongste van sijn Soonen , gereelt heeft. De outste Soon bleef geduerighlijck in sijns Vaders Hof , bestierende alles waer toe de blindtheit van sijn Vader onbequaem was. Abas de tweede Soon , twaelf jaren oud zijnde , en noch onder Voogden staende , bestierde het gebiedt van Yasde , met kloecksinnigheit genoegh , om een meerderjarigh Vorst te betamen ; maer (gelijck Konincklijcke Hoven , niet als plantsoenen van afgunst , quade geruchten , verdeelingen , en valsche na-yver zijn) de selve deugden die albereets de harten van sijn onderdanen vry vast aen sich verbonden hadden , verweecten (door behulp van hoofdsche optoyers) foodanigh nabedencken in den blinden Vader , en sulck een

3. omsicht in den te wel geöogden broeder , dat hun gunstichste gedachten van
 Sijns Va- Abas waren , dat hy wel een bodt naer de kroon sou bieden , indiense hem
 ders haet veyl genoegh gestelt wierdt. Waerlijck en Vader en Soon , gaven de nae-
 tegens yver sulck een diepen en voordeeligen indruck , dat de dood van desen jongen
 hem, Vorst , als een recht hulp-middel gesteldt wierdt , om het Rijck voor den
 eenen , en de opvolginge voor den ander , te bewaren. Eenige goede
 hoewel heymelijcke vrienden , die hy in het Hof had , lieten niet na soo aen
 hem , als sijn bestierders , bericht van desen standt sijner saecken ten Hove
 te geven , dewelcke te recht de driftigheydt van afgunst , en de geduchte
 4. Vlucht macht van een heerschende haet ontziende , terstondt de vlucht na den Ko-
 van Abas. ninck van Corasan (een gebiedt onder de Tartaren , en aen de grensen van
 Persia stootende) genomen heeft. Welck land altoos het Rijck van Persie ,
 niet alleen , ter oorsaek van de ongerustheyt , en roof-sucht van de inwoon-
 ders , als door haer aenkleven aen de belangen van den Turck ; seer quel-
 ligh en lastigh is geweest ; dienende in der daet tot een breydel voor dit Rijck,
 om , terwijl de Ottomannische Poort haer Oorlog tegens de Christenen voort
 set , de Persianen als in toom te houden , en te verhinderen , soo aenstonts
 den Turck geen af breuck te doen ; treckende , behalven de over-een komst
 van hun Turcksche Godsdienst , (diese belijden , en daer de Persianen vry
 van verschillen) hun jaerlijcks onderhoudt voor die , en andere diensten,
 van den Grooten Heer.

5. Abas was by desen Koninck seer welkom , en gelijk sijn eygen zoon ge-
 Doot van acht en ge-eert ; maer kortst na de vlucht van Abas , komt sijn Vader te ster-
 Codabent ven , en sijn Broeder Sultam Hamzir Mierza in het Rijck op te volgen ; maer
 terwijl dese sijn bestant met den Poort vernieuwende , om sijn Oorlogs-macht
 tegen sijn wederspannige onderdanen , de Turcomannen te gebruycken , de
 selve gelukkiglijck aentast , slaet , en dwinght soo verre die eerst hun overste ,
 op hun hooft te verliezen , en vervolgens zich selven moesten overgeven ,
 om meest als beesten geslacht , en alsoo gestraft en getemt te worden ; ziet
 daer een snoode vloeck-verwantschap , van de grootste Vorsten van sijn Rijk ,
 6. die hem , nu staende op den trap om een der grootste Koningen des werelts te
 De Ko- worden , soo als hy half droncken van een Bancket komt , door sijn baert-
 ninck Hamzir scheerder , om den hals doen brengen.

vermoort Dese moorders hier mede niet vergenoeght , deelen de Konincklijcke
 Schatten en Staten onder malkanderen , om zich onderlinge daer mede te
 verdedigen , en stellen zich in bequamen standt , om het inkomen van der
 jongen Abas te verhinderen , daer sy evenwel de meeste vrees niet voor hadden ,
 hebbende albereets beloften van den Grooten Turck , dat hem deselve wel
 bin-

binnen Corasan , daer hy gevluht was , sou houden , en wel wetende dat hy noch volck noch geldt had , om hen eenige moeyten aen te doen , terwijl hy zich selven aldaer sterck maeckten , de gemeente door groote beloften , en de krijghs-lieden door veel miltheden , op hun zijde kregen , en hun stand genoeghaem tegen een jongh en ongewapent Vorst , verskert stelden.

Abas ondertuschen , wiens gerechtige Titul hem Koninck maeckte , twijfelde niet , of zoo de moort van sijn Broeder , als de deylingh van sijn Schatzen en Heerschappyen , geschieden met kennis en raedt van den grooten Heer ; oock geensints , of de Koninck van Corasan had een besluyt om hem vast te houden , maeckt echter van de nood een deucht , en sprack hem stoutelijck tegen , om onderstandt tegens sijn wederspannige onderfaten , van hem te erlangen . De Koninck van Corasan , hoewel albereets door den Turck ingenomen , echter uyt een gemeene na-yver van Staet , den selven niet al te nachtigh omtrent zich begeerende , oock met geen redenen Abas onderstandt konnende weygeren , staet hem het selfde toe , doch foodanigh , dat hy zich ten de eene zijde , niet geheel konde beklagen , afgewesen te zijn , en derhalven verbitteringh tegens hem voeden ; en aen de andere zijde , geen groote dingen daer mede scheen te zullen kunnen uyt-rechten , ja eerder sijn eygen onderganck daer door te verhaesten : hy gaf hem dan drie duysent paerden , om daer mede sijn Fortuyn te maecken.

Met dese kleynen macht treckt Abas evenwel , geleyt door sijn recht en noedige dapperheyt , Persie in ; waer van de wederspannige wel haest kennis ^{7.} Abas
loor hun verspieters bekomen , en tijds genoeg vinden , om die Land- treckt te-
vorst die hem de naeste was in standt van wapenen , te stellen , die hem in gen sijn
den Land-voogdye Sifstane genoemt , met twintigh duysent mannen tegen rebellen
reckett , en ontmoet . Abas hoe kleyn in macht , evenwel steunende op op.
sijn groot recht , biedt het hoofd , maer ondervint tot sijn nadeel , dat recht ,
hoe groot , altoos geen wonder sonder genoeghaem onderstandt , vermacht ^{8.}
te doen , en vint zich door meerder geslagen , doch soo evenwel , dat hy Wort ge-
selve het gevaer in het geberghte ontquam , terwijl sijn kleyn leger in stucken slagen.
gehouden wierdt.

Dese overwinninge verskerde de wederspannigen , (gelijck sy meenden) ^{9.}
egen alle vordere ondernemingen van Abas , die evenwel noch de moedt Slechten
niet geheel verlooren gaf , hoewel hem het Oorloghs-geluck geheel tegen staet van
scheen te loopen . Hy zijnde met goet geluck het zwaert en de handen van Abas,
sijn vyanden ontkomen , leefde drie maenden langh onder de Harders in het
geberghte onbekent , verwisselende geduerighlijck van plaets , sonder een
veecker verblijf te nemen , zijnde alleen met thien of twaelf , die sijn voor-
ge

10.
Sijn we-
der op-
komt in
wapenen.

ge bestierders waren , en eenige jonge Edel-lieden , die met hem waren op gebracht , verselt. Eyndelijk sijn ongedult geen pael noch maet meer vindende , besloot hy ten laetsten het uyerfste te wagen. Hy wetende hoe groote genegentheyt van sijn oude bestierlingen , die van Yasd , altoostegen hem was geweest , terwijl sy onder sijn gezagh hadden gestaen ; besloot zich selven in dat gewest te vertoonen , en te onderstaen wat kracht de Majesteit van sijn persoon , sijn goet recht , en voorige rechtmatige bestiering soude mogen doen ; en in der daet hy vand het tegendeel van het gemeene staets seggen : (dat de genegentheyt van het volck , altoos 's menschen hoop verheft , en hun persoon verderft.) Want soo haest had hy zich in die gewesten niet vertoont , of een groote menichte van die land-zaten vloeyde van alle kanten , gewapent en ten Oorlogh vervaerdicht , naer hem toe , invoegen dat , eer eenige voorsieningh tegens hem kon gedaen worden , (zijnde dit een voorval soo verre buyten yemants vermoeden , dat niemandt daerfselfs eenige gedachten van had) hy soo machtigh was , datmen hem nu zo lichtelijck niet onder de knie sou krijgen. Dit was soo haest door Ferrat Can (een groot Vorst onder de Persen , die over de tegenwoordige veranderingen in het Rijk , seer misnoegt was , en geen deel in de bedeeeling der landen had) niet verstaen , of hy met sijn broeder , en een macht van omtrent tien duysent man , quam zich by den Koninck Abas vervoegen , en soo welkom waren dese troepen niet , als wel Ferrat selve , zijnde een wijs Prins en groot krijghs-man , wiens raed en daedt de Koninck ten hooghsten van noden had. Hy liet derhalven geen gelegentheyt voor by gaen ; maer horende van een verzamelingh , die de wederspannige Vorsten , in een gebiet niet verre van hem , maecte , viel deselve onvoorsiens op het lijf , sloeg en vervolghde die , tot Calbin toe , welcke plaets hy bemachticht.

11.
Sijn over-
winnin-
ge.

Onder dies die van Syras ; Aspaar en Cassan , gesterckt door den Koninc van Gheylan , en die van Mazandran , vergaderen een groote Oorlogs-macht (ontbieden oock de Turcken , die zich by Tauris verzamelen) gelijk oock de Prins van Hamadan , sijn troepen uyt de Gourdinen by een haelde , e zich met de rest naer Calbin begaf , soo dat de Koninck groot gevaer liep door al dese Legers omcingelt te worden , en sijn eerste overwinning een vreesstrick , tot sijn verderf te zien. Hy dan ziende zich te swack in krachten , besluit zich met konsten en boosheden te behelpen. Hy dan laet Ferrat Can binnen Calbin met omtrent vijf duysent man , en Zulpher sijn broeder , e treckt met de rest den Cam van Hamadan tegen. Ferrat Can , volgens de raedt tusschen hem en den Koninck genomen , veynst zich af-keerig van de Koninck , schrijft aen de wederspannigen , die nu al tusschen Cassan en Ca-

bin gekomen waren , en biedt aen , niet alleenigh sijn troepen by de selve te voegen , maer oock selfs des Konincks Heyr wederspannigh tegens hem te maecten , daer het in het gebergte tegens Hamadan , om de engte als beset te houden , gelegert lagh. De wederspannige Cans omhelsden desen voorslag van Ferrat met groote begeerte , en trocken vaerdighlijck op Casbin aen , daerse lichtelijck binnen quamen. Veel dagen gingen daer onder hen in beradinge door , tot dat eyndelijck onder hen beslooten wierdt ; nademael het overvallen van den Koninck , als een seeckere en ongetwijffelde saeck gehouden wierdt , dat het gevaerlijck was , sulck een grooté macht van Turcken , als sy ontboden hadden , in het Rijck in te laten , niet wetende hoe sy die soo lichtelijck weder souden kunnen lossen , en schreven derhalven aen den Bassa van Tauris , dat sy soo seecker waren den Oorlogh met hun eygen macht te sullen kunnen eyndigen , dat hy dese sijne aengebodene gunst , tot op een andere dringender nootwendigheydt wilde bewaren ; met welck schrijven , en een treffelijcke vereeringe , een aensienlijck man naer den Bassa afgevaerdicht wierdt.

Van al dese dingen had de Koninck , door een getrouwe bode klaer bericht , als mede van dat de voornaemste Hoofden der wederspannigen , ten uyse van Ferrat Can , eenige dagen daer na , des avonts op een treffelijcke Mael-tijd by een souden komen. Hy hier op verzamelt vijf duysent van sijn beste opgezete , en komt met de selve heymelijck , en met groote dagheysen by Casbin , alwaer sijn volck bedecktelijck in de bergen gelegert , hy het tecken verwachtte dat hem van Ferrat Can sou gegeven worden. Wanneer nu het beslooten tecken van Ferrat gedaen wierdt , nadert de Koninck en komt stillekens met 300. man ingelaten binnen Casbin , (terwijl Ferrat de Mael-tijd soo langh rechte als 't mooglijck was) en wordt , ten tijden als de Vorsten nu al door den wijn en slaep bevangen waren , in het huys van Ferrat Can ingelaten , daer hy dese gasten aldus gestelt gevonden , en tot een getal van tseventigh , alle om den hals brengt , zijnde de knechten en dienaren soo schierlijck verskert en vast-gehouden , dat , sonder het minste gerucht , en af breuck van danssen en singen , het werck bestelt wierdt , blijvende alles in de selve bewegingh , tot dat de rest van des Konincks volck dat buyten gebleven was , volgens het besteck , aen den voet van het gebergh-
e , des morgens een groot gerucht en getier verweckte , niet anders dan of de geheele macht van den Koninck daer tegenwoordigh was. Hier op onttaet een algemeene wapen-kreet door de Stad , een yeder begeeft zich tot de wapenen , en vergadert voor het huys van Ferrat , daerse noch meenden nun Vorsten by een te zijn. Wanneer de Koninck , hebbende sijn drie hon-

12.
Sijn loos
beleyt.

13.
Verra-
ders ver-
raden en
vermoort

dert mannen binnen het huys , en Zulpher Ferrats broeder , de rest van de vijf duysent mannen in de Stad gebracht , en op een seeckere plaets bestelt , de tseventigh Hoofden van de omgebrachte Cans , aen een lange koorde geheggt , buyten het huys van een galdery gehangen , en vertoont wierden. De Koninck selve liet sich oock terstondt daer aen zien , verselschapt zijnde met Ferrat Can , invoegen de Majesteit van des Konincks tegenwoordigheyt , de schrick van het gesicht der Hoofden van hunne Cans , de vreesse voor des Konincks heyr , dat sy meenden daer omtrent te zijn , en hun eygen quade gewisse , hen met sulck een verbaestheyt en ontsteltenis sloegh , dat sy buyten raed en daedt waren , niet wetende wat te doen of te laten , tot dat eyndelijck een algemeene vergiffenis , en quijtscheldingh hen verkondicht zijnde , een yeder : *Lang leve de Koninck , lang leve de Koninck , wy zijn alle slaaven van Abas* , begoft uyt te roepen ; en meerder moeyte hadmen om hen te plonderen van Calbin te verhinderen , als om hun hart tot den Koninck te wenden.

14.
Vyanden
sonder
bloedt
stortingh
getemt.

15.
Des Konincks
sagtmoedigh-
ghheit.

Vorders wierdt het onderstandt dat de Gheylan , en die van Mazandran de wederspannigen toegesonden hadden , sonder leet weder na hun land gesonden , met bevel , om hun Heeren aen te seggen : dat dese arme lieder geen schult hadden , als die hun Opper-hoofden bevel waren naergekomen maer dat de Koninck selve wel haest by hen komen sou , om sijn verhael op hen te vinden. En wanneer hy met sijn wapen-macht daer aen sou komen , so hy toonen , door de erkentenis van dit volck tegens hem , of sy tusschen een goedertieren en wettig Koninck , en ondancbare wederspannigen , een goed onderscheyt souden kunnen maecken.

16.
Bloedelo-
se over-
winninge

Het gerucht van dezen handel , vloog ondertusschen tot beyde de Heyt legers , aen de Bergen van Hamadan , het welcke aen de eene zijde des Konincks volck , een over groote vreugd en genoegen , en aen de andere zijde dat van de wederspannigen een gelijcke verslagentheyt toebrecht ; waer door een yeder vol schrick en benautheyt af-droop , en sijns weegs gingh , soo daer mede dien Oorlog gedaen was , en de Hoofden alleen de straffe van hun moetwil droegen.

17.
Des Coninckx
bestellingh
tot verse-
keringh
van sijn
Rijck,

De Koninck hier op maect Olivier Dibegh tot een Can , en sent hem met eenige troepen tot Hamadan , om het land in een seeckeren staet te stellen. Zulpher maect hy oock tot een Can , en sandt hem naer Ardebil , een Grens-plaets aen Tauris , met een Heyr van vier-en-twintigh duysent mannen , in schijn om het land in rust te stellen ; maer in der daet , om de bewegingh der Turcken gaede te slaen. En gelijck hy wel wist , dat , zijnde sijn staet noch jongh en zwack , het hem geensints dienstigh was , met sul-

een stercke vyand als den Grooten Heer te vergaren , sandt hy terstondt Gefanten naer Constantinopolen , naer Tauris , en den Bassa van Bagdet of Babylon , om met hen als sijn vrienden te handelen , en sijn saecken gemeene te maecken : en om te gelijk zich selven met verwantschap te stercken , of de Grooten Heer yets tegens hem mocht soecken aen te vangen , versocht hy de Dochter van Simon Can , een van de machtigste Georgiaensche Vorsten , ten Huwelijck , dewelcke hem soo haest toegestaen als afgevordert wierdt.

Terwijl nu dese Vorstin opkomende wegh was , verstondt de Koninck , dat de Soon van den Can van Hispaan , noch een sterck Slot in sijn besetting had , en , of hy sulck dede om sijn Heyr , dat nu na voldoeningh begost om te zien , daer mede te stillen , of dat sulcks in der daet soo was , hy gaf uyt dat het grootste gedeelte der schatten , van de voorige Persiaensche Koningen , binnen dat Slot bewaert wierden , en datmen derhalven zich meester daer van moest maecken. Hy dan treckt met een gedeelte van sijn Heyr daer na toe , latende de rest tot Casbin , en vermeestert met weynigh moeyte de Sterckte , temt den wederspannigen Vorst ; maer vant'er geen schatten , waer over uyt misnoegen , gelijk hy voorgaf , hy de Sterckte tot aen de grondt dede afwerpen , en begeeft sich soo weder na Casbin ; alwaer de verwachte Koningen , verzelt met twee duysent paerden , en Byraick Myrza haer broeder , nu aenquam. Het Huwelijck wierdt haest voltrocken , gelijkmen in die gewesten , daer omtrent weynigh te doen maect ; het welck soo wel gezegt wierdt , dat binnen den tijdt van minder als een Jaer , hem de Koningin een brave Prins ter werelt bracht.

De Koninck vorder ongenegen sijn land en volck te verdrucken ; en echter begeerigh sich op de Koningen van Gheyland , en Mazandran te wreken , te gelijk sijn krijghs-lieden te vreden te stellen , ten minsten met den buyt sijnner vyanden te verrijcken , besluyt desen eersten voor eerst aen te tasten.

Gheyland is een Lantschap buyten het begriip van Persia gelegen ; en ter oorlaeck van haer rouwgeberghte seer zwaer te genaecken : vóorts vol van bosschen (daer Persia groot mangel aen heeft , zijnde hier en daer alleénlijck met heuvels , maer slechtelijck van hout voorsien , alleén beschaffen hen hunne Hoven stof om te branden) geheel voornamentlijck , wanneer het bergsneeuw begint te smelten , met snel-loopende stroomen door-watert , die sich in de Caspische Zee , met dewelcke dit land bepaelt staet , onlasten. Het Land is doorgans seer vruchtbaer van alle dingen , zijnde daer niet een stuck-lants te sien of te vinden , dat niet tot het een of het ander bequaem is.

Maer eer de Koninck tot dit besluyt quam , ontbood hy al sijn Land-voogden ,

18.
Sijn Huwelijck.

19.
Sijn besluyt tegen sijn vyanden.

20.
Gelegent heyt van Gheyland.

21.
Vordere
bestelling
van Abas.

den, en Hoofden van het gerecht, tot Casbin by zich, gelijk de selve, geduerende de onrechtmatige Heerschappy van de Cans, deselve Ampten bediendt hadden; beneffens oock al die aen de geseyde Cans vermaeghschapt waren, en alle andere mannen van gezagh en vermogen, onder bevel, sonder eenige verschoonige van ouderdom, sieckte of andersints, te verschijnen. Het welcke geschiet zijnde, stelde hy over al nieuwe Bestieters, Land-voogden, Rechters, en diergelijcke bediende: en bevrijde vorders sijn Landen voor drie Jaren, van eenige lasten of schattingen hen op te leggen. Hy stelde eenen Haldenbegh, een seer wijs man tot sijn Opper-vizier, en belaste hem door al de Landen, verselt met den Cha Hammadaga, zoo veel als Ridder Marschalck te reysen, en de selve van alle rucht van loopers en geboeste te suyveren. Alzoo bestelde hy veel andere Ampten en bedieningen, en maecte onder anderen Ferrat Can sijn Generael, en sand hem na de voorgemelte vyanden; maer het volck, dat als hier voor gesegt is, door den Koninck soo goetwillighlijck gehandelt en onbeschadicht, weder naer huys gefonden was, noch aen dese weldaet en sachtmoedigheydt gedenckende, had soo haest de voor-troepen van Ferrat Can niet verstaen, of sy verlieten vrywillighlijck de plaetsen diese in besettingh hadden. Welck voordeel Ferrat niet versuymende, geraeckte die daer door in besetting van de engten, en in staet om in de ruynte met den vyand te strijden, die hy soo onvoorsiens en onverwacht op den hals quam, dat deselve, by naer zoo haest geslagen als genaect was. En dat met een seer groot verlies van volck, dat noch grooter sou geweest hebben, indien de bosschen veel het leven niet gebaet hadden. De grootste deser Koningen, geraeckte met groote swarigheyt mede wech, en uyt de handen der Persianen, komt in Sirvan, en voorts tot Constantinopolen, om aldaer onderstandt van den Grooten Heer te versoecken. De andere die noch in het land bleef, had te weynigh macht om veel tegenstandt te doen, en was derhalven haest t'ondergebracht. Na dat het land geplondert, en op brantschattingh gestelt was, wierdt Ferrat Can als Land-vooght, en Olivier Diwegh als Stede-houder daer over gestelt; en de Koninck gaet voort in het bestellen van goede ordere, tot rust en vrede van sijn onderdanen.

23.
Nieuwe
onlusten.

Maer nu alles in rust en vrede, en het Rijck buyten alle forge schein te zijn, (zijnde de Groote Heer met sijn macht soo onledigh in Hongaryen, dat hy aen de Persianen niet eens dacht; Corraflan sijn vriend en herberghzame gebuer, ten minsten een koele vyand, en alles te huys in goede bestellingh;) ontstont'er weer een nieuw onweder, dat genoeghaem was, de vrede van sijn Rijck en van sijn gemoedt te samen te verstooren: want

Ferrat

Ferrat Can , geen opzicht nemende op zijn schuldige plicht als onderdaen , maer alleenlijk op zijn verdiensten , met dewelcke hy meenden den Koninck als met lijf en ziel verschuldicht te hebben , en dien volgens geen bepalinge voor zijn hooge gedachten vindende , oock misnoeght dat Haldenweg Groot-Vizier geworden was , en dat'er yets waerdighs te vinden ware , dat hem niet toegevoeght was ; begōst een besluyt van nieuwigheden te maecten , en met den Bassa van Sirvan en Tauris , een gemeenschap te onderleggen , die niet als verderflijk voor het Rijk konde zijn. Soo gevaerlijk zijn te groote weldaden , van onderdanen aen hun Prins bewesen , soo voor die selve als voor den Vorst , wanneer de selve alleen gedachten voor verdiensten , en niet voor plicht-schuldigheid hebben.

Dese onderhandelingen waren te gevaerlijcker , om dat dese bedecktelyk geschieden , doch evenwel soo niet , of Olivier Dibegh , of di Can , mis-
 24. Ontrouw van Ferrat Can.
 schien door een weynigh na-yver bewogen , kreegh daer eenige kennisse van , dewelcke niet naliet , den Koninck van tijd tot tijd daer bericht van te doen , doch dat in het eerste maer onachtzaamlyk , en als een uytwerckzel van afgunst aengemerckt wierdt ; maer wanneer de selve niet lieten te vervolgen , en de schijnbaerheden zich van tijd tot tijd , klaerder en klaerder opdeden , selfs dat Ferrat een groote somme gelts van den Bassa van Sirvan ontfangen had , met andere dingen meer ; sand de Koninck Cha Tamascoliweg , zijn opperste Gunstelingh aen Ferrat Can , om hem te bewegen , ter oorfaeck van eenige hoogwichtige saecken , dewelcke zijn tegenwoordigheyt ten no-dichsten vereyschten , by den Koninck ten Hove te willen komen. Maer Ferrat Can verontschuldighde zich op eenige onpaffelijckheden , die hem geensints toelieten te reysen , en bleef daer soo vast by , dat Cooliwegh , be-merckende dat hy verloorene moeyten dede , genootsaeckt was , sonder hem weder te rugge te keeren. De Koninck kreegh nu door dit weygeren vry sekerder vermoeden , aengaende de beschuldigingen van Olivier di-Can , en belasten daer over zijn lijf-wacht van twaelf duysent Courtchiers (een slag van Hooft-benden) zich vaerdigh te houden , met dewelcke en noch duysent anderé van Cha Hamagas volck , hy met sulck een naerstigheyt op wech sloegh , dat hy selfs de tijdinge van zijn komst te vooren quam , en eerder in het huys van Ferrat quam , als die konde vermoeden , dat des Konincks
 25. Voorstigtigheyt van Abas.
 bode by hem weder aengekomen was. Evenwel , niet tegenstaende des Konincks onverwachte komst , en de ontsteltenis van zijn schuldigh gemoedt , liet hy niet na zijn swackheyt en sieckte , soo wel op te toyen als mooghlijk was.

Soo haest als de Koninck by hem quam , seyde hy tot hem , dat hy sulck

een groote reys had aengevangen , om hem in sijn sieckte te besoeken , en hem de genesingh van sijn quael toe te brengen ; waer op belastende eeryeder uyt de kamer te vertrecken , en daer alleen by Ferrat in blijvende , gebruyckte hy dese eygene woorden tegens hem : *Vader (want soo noemde hem de Koninck) ick erkenne dat ick eerst van Godt, endaer na van u, dit geluck endesen staet, dewelcke ick besitte, ontfangen heb: oock erkenne ick, als een goe mensch, beyde in mijn verdienste omtrent Godt, en mijn goede belooningh, omtrent de uwe te konnen dwalen; doch mijn meninghe (sulcks kan ick u verseeckeren) is volkomen soo omtrent het een als het ander. De tyd Zedert mijn herstellingh is soo kort dat ick deselve qualijck genoeghsam heb konnen gebruycken, om mijn algemeen plicht-schuldigheden, omtrent mijn volck te konnen nakomen, veel min om eens yeders bysondere voldoeningh te versorgen, gelijck ick gaerne sou willen en wenschen voornamentlijck omtrent u, die my, soo in jaren, als na mijn verkiesingh, een Vader verstreckt. Maer nademael de een of de andere quade geest, soo veel macht heeft gehad als uw wijsheyt soo verre te vervoeren, als u uwe groote deught te doen vergeten, sult gy nu eenmael een heylzaemen raed van my moeten aennemen, gelijck ick die menighmael van u aengenomen hebbe.*

Hier mede gingh de Koninck voort , en leyde de saeck voor hem bloot gelijck hem die bekent was. Ferrat noch verschoonde noch beschuldighd zich selven , maer gaf een antwoord tusschen beyden , als betoonende zich droevigh , om dat hy eenige oorfaeck tot misnoegen mocht gegeven hebben maer zich boven maten verheugende , om dat (gelijck wel scheen) zich de Koninck soo Konincklijck met hem verfoent hadde : vorders niet dervend weygeren met sijn Majesteit ten Hove te reysen , versocht hy alleenlijck da de Koninck vier of vijf dagen , in het ondersoecken van sijn land wilde door brengen , geduerende welcken tijd hy verhoopte , in beter gesontheyt , en staet om te konnen reysen , te zullen zijn.

26.
Doot van de Koninginne.

De Koninck dan acht of thien dagen in het land vertoefst hebbende , wier meer tot sijn vertreck gedwongen , als hy verwachte , en dat door de droevige tijding van des Koninginnens dood ; dewelcke door een schierlijcke en geweldige sieckte , korts na sijn vertreck bevangen , en daer aen gestorven was. Hy dan met grooten haest Ferrat met zich nemende , en als Stede-houder in sijn plaets Mahomet Shefia aldaer latende , begeeft zich te rugge na Espahan alwaer eenige dagen in treuren doorgebracht hebbende , sand hy aen Alexander , de andere Can van de Georgianen , om sijn Dochter ten Huwelijcke te hebben , en daer mede oock die , om vasten aen sich te verbinden , gelijck hem de selve oock door Cha-Tamas Cooliweg , binnen weynig maer den toegebracht wierdt.

Ondertuffchen de broeder van dien Koninck van Corafan , die de Koninck van Perfia , wanneer hy voor fijns Vaders gramschap moest vluchten , ſoo vriendelijck ontfangen had , ſtondt tegens den Koninck ſijn broeder op , ſoegh hem met al ſijn kinderen dood , behalven een , wiens opvoeders met hem de vlucht namen , en in het geberghte voor defen onnatuerlijcken dwingelant verſeeckering vonden. Verſcheyde andere oock , die eenige achtin- ge by den dooden Koninck hadden gehad , en dat uyt de haet van den tegen- woordigen te gemoet fagen , begaven ſich oock ter vlucht na Perfia ; uyt de- welcke de Koninck de gantsche ſtaet van de ſaecten verſtaen hebbende , be- ſloot de ſelve , uyt veel ſtaetsfuchtige inſichten , ſijn wapen-macht te vergade- ren , en defen armen gevluchten Konincks Soont te hulp te komen , en dat eer ſulcks door den Turck tot ſijn nadeel mocht geſchieden : gelijk Ferrat Can hem daer toe oock ſeer aenmaende , wiens vrese en ſtaetsfucht ſonder maet of eynde zijnde , hem verſeeckering gaven , ter oorſaeck van ſijn gezagh als Generael , (het welcke hem by bleef) de aen of de andere gelegentheyte ſul- en bekomen , hem van de eene te verloffen , en in het ander te helpen , al ſouw'er de Koninck ſelve den hals in ſchieten.

Dertigh duysent mannen nam de Koninck tot defen Oorlogh met zich , en onder dietwaelf duysent Buſdragers , gewapent met roers , die een half voet langer als onſe Muſquetten zijn , ſchietende kogels van deſelve groote , met welck geweer ſy handighlijck weten omte gaen : voorts de reſt beſtaen- de in achthien duysent Ruyters , het welcke evenwel maer een kleyne macht in deſe landen , daermen by hondert duysenden telt , ſchijnt te zijn. Maer les Konincks oordeel verſtondt zich wel , met dat van de ervarenſte Hoof- den , dat te groote menichte een verwarringe van ordere by bracht , en de tijd verſlint. Deſe macht zijnde uyt al ſijn beſte troepen uytgeleſene , voerde hy met een wonderlijcke voortvarentheyte in Corafan , en hy had dat land on- voorsien overvallen , indien Ferrat met verradersch voorbericht , ſijn ſnel- heyt niet voorgekomen was , die niet alleen de Coraſſenen , maer oock de Baſſa van Tauris , van des Konincks beſluyt kennis gegeven had , met verſe- ringh van hun overwinningh , en het leveren van den Koninck in hunne landen.

Een dagh reyſens trock de Koninck in vrede en ſtilheydt in des vyandts land voort , ſonder eenigen vyand te ontmoeten ; hy ſelve met vijf duysent van de beſte krijghs-lieden , en veel van de voornaemſte Grooten , maecte de voortocht uyt : vorders gevolght van Ferrat Can , Zulpher en Olivier Can , die gemakelijck aentogen. Hier door was de Koninck ver voor uyt , hoopende door ſijn vaerdigheyt den vyand te verraffen , daer hem Ferrat toe geraden

27.
weder-
ſpanning
broeder ,
vermoort
den Ko-
ninck van
Corafan.

28.
Abas
tracht die
te dwin-
gen.

29.
Verrade-
ry van
Ferrat,

30.
Aentocht
des Ko-
nincks.

geraden had ; maer ses hondert paerden , onder het beleydt van Useph-Aga , (die om het Velt te ontdecken , voor uyt gesonden waren ,) vielen vijftigh duysent vyanden in den mond ; op welck aensien hy wel gaerne weder te rugge sou hebben gekeert , maer hy was te verre ingeset , en om wederstandt te bieden , was de kans te ongelijck ; invoegen hy met verlies van meest al sijn volck , tot aen des Konincks gros te rugge gedreven wierdt , dewelcke door het rijfen van het stof , en het naderende gerucht , wel haest sagh wat'er gaens was ; echter met een overmoedige dapperheyt zich vervaerdighde weder stant te bieden , sendende ondertusschen boden aen Ferrat Can , om zich met aenkomen te haesten. Aen de eerste bode gaf Ferrat voor bescheyt , dat dese maer een deel rucht van volck was , versoeckende den Koninck voort te trecken , sonder zich of sijn heyt te ontrusten : maer als eyndelijck de jonge Hassancan van den Koninck , mede hem quam voort porren , en des Konincks gevaer te kennen geven , alzooy hy de gantsche macht der vyanden op den hals had , begoft hy als te duchten , en den krijghs-raet te vergaderen , om te hooren wat best gedaen ware , of men dese overige troepen niet liever sparen sou , dewijl zich de Koninck alzooy moetwillens verlooren gesteldt had : maer Olivier Can sulcks hoorde , beschold hem die als een verrader gebood al die gene die den Koninck lief hadden , hem te volgen , en gaf daer op sijn paert de spooren , beneffens Courtchi-bassa , meest des Koninck wacht en veel andere , en vloogh soo na den Koninck toe , die hy vand in eer staet om dan tegen te staen , en dan weder te wijcken soo hy best konde , sonder onordere evenwel of eenige schijn van vreesse ; maer soo haest als dese troepen met Olivier Can gewaer wierdt , verdubbelde sijn moedt en dapperheyt , en in tegendeel de vyand die meerder steunde op Ferrats schelmery als sijn eygen gewelt , kreegh een groote verslagentheynt in het hart , denckende dat het al des Conincks macht was , en dat Ferrat de schelmery tegen sijn Heer , met een loose treck tegens hen verwisselt had. Kort , hun eerste driftigheydt wierdt vry ingetogen , soo datse eerst ophiel van vervolgen en voorts bleven staen sien , wat sy doen souden. De Coninck belaste Useph Aga hier op de vyanden op een nieuw aen te doen , en hengeentijd , om nieuwe moedt te grijpen , te geven ; het welck hy van dese nieuw aengekomene gevolght , met sulck een dapperheyt en geluck dede , dat hy den verraderschen Coninck van Corasan , met sijn zoon ontmoetende , hen beyde met sijn eygen handen ter neder velde , het welcke een begin van vluchter in eenige , en een begin van de geheele overwinningh maecte. De Conincksche setten hart en scherp op de vluchtende vyanden aen , soo dat'er van de selve dertigh duysent , beneffens den valschen Coninck en sijn zoon , op de

31.
Grootte
overwin-
ning van
Abas,

de plaets bleven , behalven veel voorname mannen die gevangen wierden.

De Koninck sloegh voor dien nacht sijn Tenten op de plaets van het gevecht ; en hoorende ondertusschen uyt Olivier Can , en het gantsche heyr dat tegen Ferrat als een verrader uyt schreeude , was schelm-stuck hem dese gespeelt had , verwon sijn gramschap voor dien tijdt , met het voorwenden van menichelijcke dwaling : echter wilde hy sijn liefde boven het recht niet laten gaen , en sijn onderdanen hun voorbeeld onthouden ; doch terwijl hy den Vader strafte over sijn misbedrijf , den Soon de verdiensten van des selfs weldaden laten genieten. Hier mede stelde hy Olivier Can tot Generael van sijn Heyr , en gaf hem ordere recht over Ferrat te plegen ; dewelcke dat vonnis hoorende , zich gaerne daer na voegde , en in sijn Tent de straf verwachtte , die hy met sijn dubbele verradery te wel verdient had , leverende sijn hoofd voor des Conincks voeten. Zulpher Can begaf zich na des Conincks Tent , en bad om vergiffenis , het welcke hy in sijn uysterste ootmoedigheyt verkreegh.

32.
Ferrat
Can met
de dood
gestraft.

De volgende dagh trock de Coninck dieper in het land , alwaer hem overal de sleutels tegen gebracht wierden , waer op een algemeene besendingh en verootmoedigingh van al de Overheden en Staten volghde , naer het welcke de bestieringh aldaer vastgesteld , de jonge Prins ontfangen en aengenomen : oorts Cha-endiweg met het beste gedeelte van sijn Heyr , om alle nicuwe ewegingen voort te komen , aldaer gelaten , en die tot op dertig duysent mannen vermeerderd hebbende , keerde hy met dien jongen Vorst , en sijn geangens weder naer sijn Coninckrijk , en deed een Zegenpralende intrede in den Casbin.

Aldus hebben wy desen Coninck Abas gezien , door een bergh van oneylen , vervolgingen , rampen en verraderyen , in het bezit van een Zegenpralende Staet en Heerschappy doorgedrongen , en al de pogingen van eymelijcke en openbare vyanden te boven ; maer niet het huyslijck ongeal , dat hem tot het laetste toe vervolght en verselt heeft. Hy had by dese twee Vrouwen daer van gesproocken is , Ismaël Sophy , Codabanda , Sultanin Emangaly , vier brave jonge Princen geteelt. Detwee eerste by de Dochter van Simon Can , en de twee andere by Martha , Dochter van Alexander Scander Mirza , beyde Georgiaensche Christenen ; maer dese zegen die al es werelts goet schein te boven te gaen , wierdt hem een droeve bitterheyt. Niet tegenstaende al de voortreffelijcke deughden in Abas , lieten de gewoonlijcke pesten van staet , vruchtbaer in dese Oostersche Vorsten ; na-yver oor soo veel hy Vader van groote Princen , en bitterheyt voor soo veel hy onverdraegzaam van onrecht , oock wrevel voor soo veel hy oud was , oock liet na hun saet te schieten , om te toonen dat hy beter Coninck als Vader

Droeven
staet van
Abas
huys.

Brenght
fijn twee
Soonen
om.

Sijn der-
de Soon
sterft.

Handel
van Co-
dabanda.

Afgunft
van Abas.

Minnery
van Co-
dabanda.

was. Ifmaël had door fijn dapperheyt in de wapenen , en uytgevoerde won-
deren van kloeckheyt , de geheele Afiatifche werelt in verwonderingh op-
getogen : maer defe liefde van fijn volck , was de oorfaeck en gront van de
Vaders haet , die terftondt vreesde , dat fijn ouderdom verfmaet , en de rij-
fende Son van dit nieuwe flicker-licht , fou aengebened worden. Dit brach
dan te wege dat hy , die fulcke fchelm-ftucken in fijn dienaren had konnen
verdragen , in fijn Soon de deucht niet veelen konde , daer in hy altoos had
uytgefteecken , waer over hy , om het treur-fpel in fijn Soon te voleynden
het welck in hem felve was blyven fteecken , den felden Ifmaël , door een
vergiftigen dranck , om het leven dede brengen. Dé tweede Sophy Mirza
zijnde eerst feer hoogh verheven geweest , wordt over het ontdekken van
een t'famensweeringh , door de honden verflonden ; elck niet boven de 19
Jaren oud zijnde. Emangoly , eer dat des volcks gunft hem fijn onderganck
konde veroorfaken , had zich met een Toveres beraden , dewelcke uyt de
Almuten en uur-ftonden van fijn geboorten dagh , hem een kort leven had
toegefeght , het welcke hem een geduerige vreesse voor fijn Vader veroor-
faeckte , en tot fulck een fwaermoedigheyt bracht , dat hy ten laetften van
enckel quelligh geftorven is ; latende de opvolginge van de kroon aen Co-
dabanda Sultan.

Defe door de jammeren van fijn broederen te wel geleert , wift zich foo
wijflijck omtrent fijn Vader te dragen , dat zich de felve nu weder in de-
fen eenen Soon geluckigh achte , zijnde defe jonge Vorft te huys gemint
en buyten van fijn vyanden gevreesst ; het welcke hy door veel treffelijcke da-
den verkregen had , invoegen hy by de gemeente feer hoogh gefet wierdt
daer hy zich echter (wel wetende wat doodelijcke fteen-klip fulcks was) wey-
nigh liet aengelegen zijn : wetende al de vleyeren , diemen hem toebracht foo
wel af te kaetsen , en alles fijns grooten Vaders hooge verdienften toe te fchrij-
ven , dat hy daer door meende buyten fchoots te zijn ; maer hy vand zich bedro-
gen , Abas hoorde te veel lofs felye van fijn Soon , om niet in fijn oude fieck-
te te vallen.

Terwijl dit quaet in het hart van den Vader groeyde , oeffende defe jong
Vorft fijn overwinnende wapenen tēgens de moetwillige Arabiers , maer na
veel behaelde Zegenen , vind hy zich felden eyndelijck gevangen , doch niet
door fijn vyanden , maer door de oogen van een Arabifche Princes , dewel-
ke met hem een laft dragende , eyndelijck in fijn armen viel , en hem binnen
weynigh Jaren twee kinderen ter werelt bracht , van dewelcke de Soon Softy
en de Dochter Fatyma genoemt wierdt ; beyde foo feer van den Groot-vader
bemint , als den Vader daer van gehaet was. Abas niet wetende waer hy fijn
wivel

vrevel fou konnen uytwercken , ontbiedt Magar een Arabier , die wel eer en opziender van den Prins was geweest , en beschuldicht hem , dat hy in de plaets van een zedige opvoedinge , sijn Soon een staetsuchtigh hart heeft geboefemt. Magar zich ootmoedigh aenstellende , ontschuldicht zich met de Prins alle lofen eer na te geven , niet denckende dat dit niet als oly in het vyer was , by hem die geen goet van sijn Soon hooren konde. Abas derhalven valt eerst in bittere schelt-woorden tegens hem uyt , en daer op sijn Capigi het teecken gevende , vatten die den ouden Heer aen , en wuren hem terstondt.

Het duerde niet lange of het gerucht van dese mishandelingh , komt de Prins , (als toen tegens den Tartar in het werck zijnde ,) ter ooren. Dese erlaet daer over sijn heyr , en begeeft zich na sijn Vader , den welke hy , na dat hy alle blijcken van een gevoelige droefheyt getoont heeft , versoekt hem te willen seggen , waerom hy die wreetheyt tegens den ouden Heer bezefen had : waer op hem de Vader met donderende woorden te gemoet oert , dat sijn wederspanningheyt daer de oorfaeck van was. Codabanda roept Hemel en Aerde tot getuygen , over sijn oprechtigheyt en gehoorzaamheyt. Abas vaert al voort in bestraffen , en de Prins in woeden , soo verre dat hy in ernst ontzinde , menende den ouden Magar als voor sijn ooren te zien , gereet om verwurght te worden , waer over hy sijn geweer treckt , als om hem voor te staen ; maer de Vader doet hem met schoone woorden sijn swaert af-leggen , roept hem in een andere kamer , doch veynende eenige ontsteltenis , gaet weder daer uyt , en sent seven stercke mannen daer binnen , met pesen gewapent om den Prins om te brengen. Maer de Prins ziende desen toestel , valt dese beulen met sulcke geweldige slagen en , dat hy der binnen een oogenblick drie van onder de voet helpt , en indien hy genoeghsaem geweer had gehad , daer hadder niet een van overgeleven ; maer dewijl hy eyndelijck moede wierdt , kregen de overige ten etstten de overhandt , en dese souden hem afgemaect hebben , indien de Princk niet selve voor den dagh gekomen was , die sijn vonnis des doods door eenigh medelijden verandert , en den overmanden Prins met gloeyen-woords yfersblinden doet.

Dit treurigh ongeval had zich wel haest over geheel het Rijck verspreyt , dat welcke geen geringe droefheyt , in het hart der goede ingezenen veroorzaekte. Maer alder grootst was de smart die de Prins selve hier over leet , zijnde berooft van het licht , door die gene die hem het selfde gegeven had. Hy dede niets anders als woeden in zich selven , en den dagh en uure van sijn geboorte te vervloecken ; maer al dat woeden en vervloecken was te vergeefs,

geefs , het vermogen om zich te wrecken , gelijk hy wel sou gewilt hebben , was hem ontnomen , en dit overdencken vermeerderde sijn quellingh , sonder eenige vertroostingh te willen of kunnen aennemē , tot dat Solyman Myrza , Churchika-can , en andere sijne bloetverwanten , en eertijds begunstighde hem geduerigh by zijnde , den ellendige bewogen een gedwongene lijstfaemheyte aen te wenden.

Abas grote liefde tegen de jonge Fatyma.

Ondertusschen hoe seer Abas de Vader in den haet had , liet hy echter niet na het saet , en voornamentlijk de jonge Fatyma meer als sijn oogen te beminnen. Fatyma was al sijn lust , al sijn vermaeck en leven , yeder oogē-blick dat hy haer uyt sijne oogen miste , was hem een duystere en nevelige nacht. Soo het Hof als het geheele Koninckrijck , verwonderde zich over dese overdadige genegentheyt , en geniet sijn deel aen dit genoegen : dewijlse door dese jonge Princes een wegh vonden , om altoos de woedentheyt van Abas te stilken , die anderzints somwijlen nergens na wilde luysteren. De gevangens selve kregen door haer toedoen , somwijlen eenigh onderhoudt , en andere ellendige verlichtingh , zijnde anders niemandt aen het Hof als sy die derfde ondernemen , voor yemandt te spreecken. Maer wat genoegen was'er voor den blinden Prins te vinden , dewijl hy nergens sijn gedeelte van konde genieten ; het bedencken van wraeck alleenigh , en de voorbeelding van de alder bitterste , was hem sijn eenichste vermaeck , geen snaren-geklanck verheugde sijn ooren foodanigh , als wel de gedachtenis daer van sijn hart konde verheugen , en het scheelde hem niet , hoedanigh die mocht zijn , als maer Abas lijden mocht. En in der daet de Duyvel liet niet naer sijn woeden te begunstigen , en hem geduerigh nieuwe vonden van bitterheyt en wraeck in te blasen. Hy beminde Fatyma overdadighlijck ; maer wettende hoe seer Abas op haer versot was , moest hy haer daerom haten , dewijl de genegentheden van Vader en Soon geen een en selfde onderwerpze verdragen , en in geen een en selfde plaets verblijven konden. Eylaes ! beschouwt eens de Barbarische wreetheyt , van desen woedenden Vorst : he kint komt by hem in een ongeluckige ure , om haer blinde en treurige Vader eenige verlichtingh in sijn swaermoedigheyt toe te brengen , en haer kinderlijcke soetigheden hem mede te deelen ; maer hy tot een Duyvels woeden gebracht , grijpt haer aen en drayt haer den hals om , zijnde de jonge deerne niet machtigh genoegh , om zich van sijn stercke handen te ontslaen en te redderen. Sy verbaest van sulck aengrijpen , roept luyts-keels wie sy was meenende dat hy zich vertafte , maer het was om haer te doen , sy moest voort en viel dood voor de voeten van haer verwoedende Vader neer. Maer als ware het daer noch niet mede genoegh , als de jonge Soffy , daer mede by zijnde , sijn

Schrickelijcke wreetheyt.

zijn suster soo jammerlijk handelen fagh , begoft het kint daer over ellendig-
lijk te krijten , hy sulcks hoorende , tast oock naer den jongen Prins , maer
de moeder tusschen beyde vliegende , ontkomt het kint zijn handen , anders
had het gewisselijck den selven gangh gegaen , en zijn leven beneffens de Per-
sische Monarchie , verlooren , die hy daer na , en noch onlanghs bezeten
heeft.

Wanneer Abas dit jammerlijk treur-spel quam te zien , wierdt hy daer
door soo schrickelijck ontzint , dat veel bekommert waren , dat hy tegen
zijn eygen leven sou gewoed hebben ; maer na dat hy zijn jammer met een
zee van tranen had afgewassen , maticht hy zijn gramschap , en in een besluyt
van straffe , neemt een nieuwe moedt , en belooft zijn woedende Soon hem
dat woeden betaelt te setten ; maer hy ontfanght sulck een verschrickelijcken
storm van vervloeckingen uyt zijn mondt , dat hy daer door verbaest en als
buyten zich selven stondt. Maer om tot een eynde van soo veel verschric-
kelijckheden te komen : na dat dese ellendige Codabenda aldus zijn uysterste ^{Codabenda}
wraeck geoeffent , en noch twee dagen met de meeste onlijtzaamheit ter ^{da ver-}
werelt doorgebracht had , neemt hy op den derden dag een vergiftigen dranck ^{geeft sich}
in , die hem wel haest een anderen wegh wees. De Koninck liet niet na zijn ^{selven,}
uytvaert op het heerlijckste uyt te voeren , en klaerblijckelijcke tekenen van
een overgrootte hartseer te toonen , zijnde al de vertroosting die hy uyt soo
veel rampen en tegenspoeden konde erlangen.

De bedroefde Princes door soo veel ongevallen tot aen het hart geraeckt ,
ontreckt zich selven al de bywooningh der menschen ; maer als daer naer
naer Soon tot de Kroon quam , heeft se zich weder begoft te vertoonen ,
om mede haer gedeelte van de bestieringh te hebben. Scach Abas (van de ^{Doot van}
welcke wy elders meer gehandelt hebben) quam oock eenigen tijd daer aen ^{Scach}
te sterven , hebbende te veel leets te dragen , om veel langer te willen le- ^{Abas.}
ven ; latende een klaer en rijk voorbeeld nae , van onstantvastigh geluck
en ongeluck.

Wreedten handel van Schach Sophy.

Dese een wreet op-volger , heeft in het 1632. Jaer des Heeren , groote proeven van sijn bitterheyt gegeven. Hy dede de kinderen van Achtemal d'Ouleth de oogen uyt steken , en neus en ooren af-snijden ; gelijk hy sulcks mede aen de kinderen van den Chaddar , zijnde beyde sijn Oomen , mede gedaen heeft. De Soonen van Corssi Bassa dede hy de hoofden af-slaen , en eenige dagen daer aen den Vader van gelijken. Den Tochtachan een van de voornaemste van sijn Rijk , liet hy door sijn eygen Soon , het hayr en den baert uyttrecken , neus en ooren af-snijden , en voorts het hoofd af-houden. Den Hartogh van Siras , (onlanghs Velt-overste geworden) liet hy het hoofd af-slaen , en het lichaem drie dagen on-begraven op de straet leggen.

De Josopaga opperste der Ontimanden , die den Koninck altoos geregeert had , wilde sijn Majesteit over seeckere dingen bestraffen , gebruyckende onder anderen dese woorden : *Och dat u Vader eens mocht opsien ?* maer de Koninck dede hem hier over terstont vertrecken. Dese dan ging by de vier-tancken omtrent het Vrouwen-huys , om den Koninck aldaer te verwachten , en vergiffenis af te bidden : maer deselve reed naer den Maydan , of worstelplaets , alwaer hy in tegenwoordigheyt van menichte menschen , de worstelaers dede vechten , acht rammen tegens malkanderen stooten , en andere vermaeckelijckheden aenrechten. Terwijl hy hier mede bezich was , liet hy den oppersten rechter roepen , en belaste hem in stilte het hoofd van den Josopaga te halen , wanneer die daer heenen gingh , beval hy al sijn Heeren van daer naer huys te reysen , blijvende de Koninck aldaer alleen op den Maydan , soo dat een yeder vol schricks was , meenende een yeder dat het hem gelden sou. De Koninck dede ondertusschen een snellen loop of twee over den Maydan , wanneer hem het hoofd Josopaga toegebracht wierdt , daer hy twee of drie mael met het paert over reed , seggende : *Nu sult gy immer my en mijn Vader wel met vreden laten.* Sijn broeder Machmet Can dede hy oock het hoofd af-houwen , en al wat van Konincklijcken bloede was , alsoo handelen ; soo dat'er binnen korten tijd 57. personen van Konincklijcken stamme om den hals geraeckten : speelende alzo de rechte rolle van den Nero van sijn tijdt. Dit moesten wy hier om de open plaets noch byvoegen , en daer mede gaen wy over naer Africa.

De Sefte H I S T O R I E.

Africaenfche Ongevallen.

Inhoudt.

1. Geflacht van Abdela. 2. Onlust onder fijn nafaten. 3. Rijck en Geflacht van Muley Hamet. 4. Muley Scheck Koninck van Fez. 5. Sijn gunftelingh gedood. 6. Muley Scheck vervalt in een quaet leven. 7. Muley Scheck gevangen. 8. Dood van Muley Hamet. 9. Muley Sidan maect fich felfven Koninck tot Fez. 10. Soo doet Muley Bofores tot Marocco en Sus. 11. Muley Sidan bedrogen. 12. Aengevangene vyantfchappen. 13. Bofores foeckt vrede. 14. Sijn verdragh met Scheck. 15. Vrede van Sidan geweygert. 16. Die geflagen wordt. 17. Muley Scheck verklaert fich Koninck van Fez. 18. Vrede tuffchen Sidan en fijn broeder. 19. Sijn overlast aen die van Sus. 20. Abdela ontloopt fijn gyselaerfchap. 21. Loosheyt van Sidan. 22. Muley-Scheck word meester van Marocco. 23. Sijn trouwloofje wreetheyt. 24. Wordt van Sidan overwonnen. 25. Wreetheyt van Sidan. 26. Die treckt op tegen Fez. 27. Sijn volck geeft fich over aen Abdela. 28. Wreetheyt van Abdela. 29. Ontrouw met wreetheyt geloont. 30. Strijdt tuffchen Sidan en Abdela. 31. Abdela weder meester van Marocco. 32. Muley Hamet een nieuwen vyand. 33. Tdele en belacchelycke vrese. 34. Vlucht van Abdela naer Fez. 35. Nieuw Koninck van Marocco geflagen. 36. Sidan weder binnen Marocco. 37. Bofon geflagen en vergeven.

IN een der ftucken van onfe Treur-toneelen , hebben wy breed genoeg van de opkomst en voortgangh der Scerifs of Xarifs in Africa , gesproocken , en de verhandelingh tot op Abdela gebracht. Hier staet ons nu het vervolgh van dese Barbarifche wreetheden , of ongevallen (foo wy die noemen) te verhandelen , om onfen Lezer een volkomene Gefchiedenisse op te offeren.

Dese Abdela heeft veertigh Jaren geheerfcht , en ftervende drie Soonen , Muley Mehamet , Muley Scheck , Muley Nassar , achtergelaten. Muley Mehamet Koninck zijnde , zijn fijn twee jonger Broederen naer Spangie overevlucht , van dewelcke de oudste langh aen dat Hof , (zijnde Christen georden) onder den naem van Don Jan d' Africa bekend en geacht is geweest ;
de

1.
Geflacht
van Ab-
dela.

2.
Onlust
onder zijn
nasaten.

de jonghste Broeder is weder naer Africa gekeert. Dese aldaer aenhangh maeckende, wierdt van sijn broeder geslagen, en dese weder van sijn Oom Abdelmelech, Broeder van Abdala, die zich by den Grooten Heer onthouden had, verdreven, dewelcke sijn toevlucht tot Sebastiaen, toen Koninck van Portugael, genomen heeft, met den welcken hy in Barbarye overgekomen is; alwaer Sebastiaen geslagen, en als de Spaensche willen, beneffens twee andere Koningen, desen Muley Hamet, en hun vyandt Abdelmelech, in den strijdt gebleven is.

3.
Rijck en
geslacht
van Mu-
ley Hamet

Naer de dood van Abdelmelech, (die een Soon in Turkeyen, Muley Sime genoemt, achter liet) heeft sijn jonger Broeder Muley Hamet Xarif of Scrif, het Rijck aenvaert, en het selve seven-en-twintigh jaren, in groote vrede en geluckichlijck beseten.

Dese had vijf Soonen, als Muley Scheck, (gelijck men de oudste Prins gemeenlijck noemt) Muley Bofores, de derde Muley Sidan, de vierde Muley Nassar, en de vijfde Muley Abdala. Dese Koninck had sijn drie oudste Soonen in bysondere deelen van sijn Rijck, om diete bestieren, gestelt, sijn oudste Soon Muley Scheck het Koninckrijck van Fez gegeven, gelijck het selfde Koninckrijck, gemeenlijck door de voorgaende Koningen, hun oudste Soonen toegeschickt was geworden. Sijn Soon Muley Bofores plaetste hy in het Rijck van Sus, en Muley Sidan gaf hy het land Tedula, het welcke half wegen tusschen Marnecos en Fez gelegen is, sijn twee jonger Soonen Nassar en Abdala bleven by hem in sijn Hof, dewelcke hy, ter oorsaeck van hun jonge jaren, noch geen plaets in eenig gebiet gegēven had.

4.
Muley
Scheck
Koninck
van Fez,

Muley Scheck beheerschte in sijn jonger jaren het Rijck van Fes, en sijn aenkleven, met en tot genoegē van de geheele werelt, van sijn Vader, en dat meest door den raedt van Bascha Mustepha, een Spaensche verloochende, die by verloop van tijd in sulck een gunst by hem quam, dat hy de geheele bestieringe van het Rijck als in sijn handen had. Het welcke de andere Grooten van het Rijck tot afgunst verweckte, die derhalven veel beschuldigingen tegen desen Bascha Mustepha sneedē, en den ouden Koninck geduerichlijck voorhielden, en onder anderen dat hy Muley Scheck Wijn leerde dtincken, (een saeck die by de Mooren ongeoorloftis) oock dat hy, hebbende de bestieringh van het Rijck van Fez, door toegevingh van Muley Scheck genoeghsaem, beneffens desselfs schatten in handen, voor had daer mede naer het een of andere gedeelte van't Christenrijck te vluchten. Welcke beschuldigingen de oude Koninck geloof gevende, sand bevel aen sijn Soon, hem het hoofd van desen Bascha Mustepha toe te senden. Welck bevel van sijn ouden Vader, (hoewel lange van hem ontlegt en verschoont) hy echter

5.
Sijn gun-
stelingh
gedood.

door

door herhaelde beveelen , gedwongen was te gehoorzamen. Muley Bofere^s had ter oorfaeck van de geweldige Pestilentie , zijn gebiedt Sus verlaten , en zich weder by zijn Vader tot Marnecos begeven ; maer Muley Sidan bleef in het zijne , bestierende zijn gebiedt met groote wijltheyt en kennisse , hoewel der van zijn kintltheyt af al een staetgierige aert in stack.

Muley Scheck , na de dood van zijn Gunstelingh Mustepha , toonde nu naest aen al de werelt , wat een heylzamen breydel hy aen desen man verloten had , en dat het dese opziender was geweest , voor wiens wijsheyt zijn gebreecken zich hadden geschaemt het hoofd op te steecken , soo t'effens poersten de selve uyt , en om dese uytspattinge te opsichtiger te maecten , in dese misgrepen , die wel meest van anderen Land-aert gepleeght , maer by de Musulmans meest verfoeyt , en selfs door hun Wet op het gestrengste verboden wordt , namentlijk Dronckenschap , en die Susterlingen , die gemeenlijk dese verdervelijke Duyvelinne vergeselschappen. Hy sloegh zijn Heerschappy in het minste geen acht , liet alles vaeren en drijven , zijnde de welstandt van sijne onderdanen het minste , en zijn ongebondene wellust en vermaeck , het meeste van zijn betrachtunge. Zijn dienaers , volgers en rijgs-knechten , deden wat sy wilden , met roven , verdrucken en quellen , en door het ophouden van recht en rechtspleginge , wierdt het land soo vol an guytten , dieven en rovers , dat geen huysen by-na veyligh te bewoonen , of wegen te gebruycken waren. De Alarbes of Land-bouwers , niet konde bequamenlijck en met ernst hun Oogst ingaderen , weygerde de Koninck un gewoonlijke gerechtigheden op te brengen , en in de plaets van den ouw voort te setten , ziende hoe weynigh daer by te halen was , volghden en loop van Muley Schecks Hof-gesin , en vielen aen het roven en steelen , so wel als de beste.

6.
Muley
Scheck
valt in
een quaet
leven.

Soodanigh was vorder zijn verquistingh en vernielingh van zijn Schatten en Rijckdommen , dat hy niet sagh wat hy wegh gaf , of doorbracht , soo erre dat een Jode die een snaren-speelder , en in zijn droncken standt voor hem , te speelen gewoon was , soo uyt giften hem door den Prins gegeven , als andere dingen die hy uyt zijn Hof , by verscheydene gelegentheden kreeg , innen de tijd van vier of vijf jaren , een rijckdom van vier hondert duyfent Ducaten by een verzamelt had.

Dit ongebonden en reuckeloos leven , bedroefde den ouden Koninck boven maten seer , voornamentlijk ziende sulck een merckelijcke verandering in zijn zeden en wijse van leven , (hoewel hy door zijn lichtgeloovigheyt daerelve de oorfaeck van was) wiens deuchtzame neygingen voorheen hem hadden bewogen ; de Alkeids , Grooten of Land-voogden van zijn Heerschappy ,

hem by eede gehoorfaemheydt en trouwe nae sijns Vaders dood te sweeren. Verscheydene wegen giñgh hy in om te herstellen het gene hier vervallen was, en sijn Soon tot een besetter stijl van leven te brengen, 't zy door wegen, vermaningen, besendingen, en wat hy meer dienstigh tot sulck een betrachtinge konde oordeelen; maer soo geringh was de staet die Scheck van al dese en Konincklijke en Vaderlijke plichten maecte; dat de oude Koninck, ziende geen beterschap in de saecken, maer in tegendeel het verval dagelijks grooter en grooter worden; besloot selve in persoon naer Fes met een Oorloghs-macht te gaen, soo om sijn Soon, die zich die Waerdigheyt onwaardigh maecte, af te setten, als om ordere in het verval van dien staet te stellen. Hy dan begeeft zich in het begin van October des Jaers 1602. van Marueco, of om onse Nederduytsche spellinge te gebruycken, van Marocco, met een Heyr van acht duysent Schutten te voet, en vijf duysent paerden naer Fez, latende sijn tweeden Soon Muley Boferes, om Marocco en Sus in sijn afwesen te bestieren; en foodanigh was de spoet die hy maecte, dat hy met sijn troepen op een dagh reysens van Fez gekomen was, eer sijn Soon Muley Scheck volkomen kennisse van sijn optocht van Marocco had, dewelcke verstaende sijn Vader soo dicht by der handt te zijn, en zich selyen onbequaem ziende den selven eenigen tegenstandt te toonen, zich meende naer Tafilet te begeven; maer door eenen anderen Mustepha Bas ha gevolght zijnde, wierdt hy gedwongen zich in een heylige plaets te begeven, hebbende vijf hondert van sijn beste krijghs-lieden, en die wel versorght, by zich.

De oude Koninck ziende sijn Soon aldus dit voorrecht van de heylige plaets (dat seer hoogh by hen gehouden wordt) gebruycken, belaste hem uyt te komen, en zich onder sijn genade te stellen: maer Muley Scheck weygerde sulcks te doen, wel wetende hoe quaden reeckeningh hy van sijn vijfen-twintigh Jaren quaet heerschen, sou konnen geven, of anders noch ongehoorsaem te zijn, niet verkeert hebbende. Muley Hamet dan beveelt Mustepha Bas ha (deselve daer terstondt van gesproocken is, zijnde een van Sidans Heeren, maer in dienst van den ouden Koninck) drie duysent mannen te nemen, en de plaets met geweld te vermeesteren, gelijk geschiede, brengende hy Muley Scheck gevangen, met die gene van sijn gevolgh, die noch na den strijdt over gebleven waren.

De oude Koninck wilde hem op geenderhande wijze in sijn tegenwoordigheyt laten verschijnen; maer beval hem in de bewaringe van Bas ha Judar, een van de aenzienlijkste van sijn Hof, dewelcke Scheck naer Nickanes een vaste en wel besette Stad gevoert heeft, alwaer hy gebleven is, tot aen
sijn

7.
Muley
Scheck
gevangen

sijn Vaders dood , die omtrent vijf maenden daer naer gestorven is.

De oude Koninck op sijn tocht naer Fez , hadt sijn wegh over het Lantschap Tedula genomen , nemende van daer sijn Soon Muley Sidan met zich , hem beveelende sijn huys-houden naer Fez op te breecken , en Sidania , een Stad die hy in Tedula had aenvangen te bouwen , te laten , dewijl hy van meeninge was , den selven tot onder Koninck over dat Rijk te stellen , in de plaets van sijn oudste Soon , die hy met zich van Nickanes , daer hy gevangen gehouden wierdt , dacht mede naer Marocco te nemen ; maer hier in wiert hy door de dood verhindert , dewijl hy in Augustus des Jaers 1603. na dat hy in de gewesten van Fez alles bestelt had , in sijn tenten , buyten de poort van dese Plaets , zijnde reyfsvaerdigh , schierlijck zieck geworden en gestorven is : gelijk sommige seggen van de pest , die als toen soo geweldigh aldaer aengingh , dat alleen van dat lopende Jaer tot Marocco seven , en tot Fez vijf hondert duysent menschen daer aen gestorven zijn.

8.
Doot van
Muley
Hamet.

Muley Sidan had soo haest (door sijn Moeder die sijn Vaders huys regeerde) sijns Vaders dood niet verstaen , selfs eer het buyten bekend was , of hy vertoont zich in sijn Vaders Leger en tenten , en nam van daer al het Gout , Silver en Juweelen wegh die aldaer te vinden waren ; en liet zich daer op binnen Fez Koninck van Barbaryen uytroepen , als een wettigh Erfgenaem van sijn Vader zijnde.

9.
Muley
Sidan
maeckt
sig selven
Koninck
in Fez.

Ondertusschen Lilla Lohora , moeder van Muley Scheck en Muley Boferes , (want dese twee waren by een Swartinne , des Vaders by Wif , geteelt) ziende haer oudste Soon in de gevangenis , en ver van alle hulp en bystant , dacht des niet te minder op haer tweede Soon Boferes , die de Koninck in de bestieringh van het Rijk Marocco had gelaten , schrijvende en sendende door een van des Konincks Ontmande , brieven van bericht aen hem , dewelcke zich soo spoeyde , dat hy binnen den tijd van vier dagen van Fez in Boferes tenten , staende twee mijlen van Marocco (alwaer hy zich ter oorsaeck van de pest , onthielt) gekomen is. Hy vand sijn jonger broeder Muley Nassar , en sijn oudste broeders Soon Muley Abdela by hem , dewelcke bericht van sijns Vaders dood , terstondt zich binnen Marocco begaf , en het bezit van het Alcacava of Palays van sijn Vader nam , eer de tijdingh van sijns Vaders dood verspreyt was ; niet wetende hoedanigh de genegentheyt van de Alcaydas , en de gemeente van dat Rijk , omtrent hem mochten zijn , doch wel , dat het bezitten van de Alcacava en schatten van sijn Vader , omtrent de wesentlijcke deelen van het Rijk , niet mis gestalt waren.

10.
Soo doct
Muley
Boferes
tot Ma-
rocco en
Sus.

Des anderen daeghs na sijn inkomen , dede hy over de geheele Stad de tijdingh van sijns Vaders dood verkondigen , en te gelijk zich selven Koninck verklaren : schrijvende vorders aen den onder Koninck van Sus , om het selfde voor hem tot Taradant , de Hoofst-*stad* van dat Koninckrijk , te doen , gelijk geschiedt is.

Ondertusschen de krijghs-lieden die buyten Fez in de tenten lagen , begosten over hun soldye in een wijze van muysten uyt te borsten : want de oude Koninck was hen wel ses maendt-gelden schuldigh , waer by noch quam de begeerte om weder te rugge naer Marocco te trecken , dewijl de meeste van hen hun Vrouwen en kinderen aldaer gelaten hadden. Muley Sidan fand den Alcaye Hamet Monfor , hun opper Bevel-hebber ten tijde van den ouden Koninck , om hen te beloven , soo wel ten eersten te betalen , als weder naer Marocco af te vaerdigen , zijnde selfs met Muley Sidan verselt : maer Monfor in de plaets van aldus de muystery te stillen , trachte eerder deselve gaende te maecken , en verdroegh ten laetsten met hen , schierlijck hun Tenten op te nemen , en soo naer Marocco aen te trecken , gevende hen te kennen , beyde de onseckerheyt van Sidans betalinge , en de slechte schijn van eenigen haestigen optocht van den selven. En dewijl sy hun wegh niet verre van Mikanes , daer Scheck gevangen gehouden wierdt , nemen moesten , schreef dese Alcaye Hamet aen den Bassa sijn bewaerder , om sijn verklaringe , of hy met hem naer Marocco wilde reysen of niet , doch dese quamen bracht Muley Scheck met zich , dewelcke sy te samen als een gevange naer Marocco brachten , leverende den selven in handen van sijn broeder , dewelcke hem seer nauw in sijn huys gevangen hielt ; menende met de verseeckeringh van sijn Vaders schatten en oudsten broeder , een vaste hand in het Rijk te hebben.

II.
Muley
Sidan be-
drogen.

Muley Sidan aldus door Monfor bedrogen , en van gelijcken door eenige andere voorname Grooten verlaten zijnde , fand terstondt eenen Mustephā een verloochende , die hy tot een Balha gemaect had , met twee duyfent Schutten en eenige benden paerden naer Tedula , soo wel om de gewoone schattingh van de Alarbes op te halen , als om die gene die van Fez na Marocco sochten te ylieden , te onderscheppen , en dat Lantschap tot sijn dienst en gebruyck te houden. Ondertusschen maecte hy tot Fez oock groote toefsel te voet en te paert , om by alle voorvallen vaerdigh en gereet te zijn ; hebbende noch eenige voorname Grooten by zich , als Azus opper Raetsheer voorheen van den overledenen Koninck , Bocrasia , Absadick en andere.

Niet meerder was Muley Boferes tot Marocco stil , om alles tegens sijn broeder

broeder en alle andere vyanden te vervaerdigen ; sendende voor eerst Gowie met ses hondert mannen uyt om voorraet van koorn , en andere voorraet , by de Alarbes te versamelen : en voorts op het bericht van Sidans troepen naer Tudela gefonden , sijn Bascha Judar met vijf duysent Schutten , uytgelesen volck , vier stucken geschuts , en eenige benden paerden daer henen , dewelcke op sijn aenkomen Mustepha , als te swack tegens hem zijnde , genootsaecht te wijcken. Judar dan aldus daer meester zijnde , verwoeste aenstonts de aengevangene Stad Sidania , als mede het land rontsom ; immers de bezittinge van al die gene die eenighzints de zijde van Sidan , of met die van Bofores gunstigh waren.

12.
Aenge-
vangen
vyand-
schappen.

Sidan hier op vergadert al sijn macht by een , (maeckende omtrent acht of negen duysent Schutten of voet-knechten, en twaelf duysent paerden , met twee-en-twintigh stucken geschuts uyt) treckt daer mede te velde , en om dat hy t'eenemaal van Busschieters of Constapels onvoorzien was , doet hy van Salé uyt seeckere Engelsche Oorloghschepen , aldaer leggende, twee Engelsche Constapels by zich komen , dewelcke hy de opzicht over sijn geschut gaf. Maer dewijl het in de maent van January 1604 , wanneer dese optocht voor viel , seer regenachtigh weder was , en de wegen daer over seer diep waren , konde het geschut niet wel volgen , en was derhalven een groote oorfaeck , tot het verlies van den slag , als volgen sal.

Terwijl al desen toefstel ten Oorlogh van weder zijde geschiede , sandt Muley Bofores eenen Fokers of Eremijt , een man onder de Mooren in seer groote achtinge gehouden , aen sijn Broeder Sidan , om voorwaerden van Vrede van den selven te verkrijgen : echter ondertusschen niets achter latende , dat tot versterckingh van sijn Oorloghs-macht konde dienen , maeckende oock een schijnbare Vrede tusschen hem en sijn broeder Muley Scheck , die het tot dien tijd toe in sijn huys en bewaringh gehouden had , en over komt met hem , dat hy Scheck naer sijn Oorloghs-macht sou gaen , en met Judar tegen Muley Sidan strijden ; den welcken , indien hy in den strijt quam te overwinnen , soo soude hy Scheck het Rijck van Fez in sijn bezitting hebben , mits dat hy binnen Fez komende , hem Muley Bofores Koninck sou verklaren , blijvende hy selve alleen onder-Koninck van dat Rijck , en Bofores als sijn overhoofd erkennen ; en op dat Muley Scheck dese voorwaerden te beter sou onderhouden , moest hy sijn oudste zoon Bofores in Marocco te pande laten.

13.
Bofores
soeckt
vrede.

14.
Sijn ver-
drag met
Scheck.

Op dese voorwaerden wierdt Scheck in vrydom gestelt , een groot geluck voor hem als hy dacht , dewijl hy niets anders , als een eeuwige gevangenis verwacht had ; maer de waerheyt is , dat Bascha Judar heymelijcke last van

fijn meefter Bofores had , (hoewel niet foo heymelijck , of fy was by hem bekend , ter oorfaeck van eenige onderschepte brieven , doch geheym gehouden) dat hy Muley Scheck buyten alle gezagh van raet en Oorlogh fou houden , maer hem allenlijck het krijghs-volck onder fijn fonne-fcherin vertoonon , op dat de Feflanen mochten weten dat Scheck in het Heyr van Bofores was , den welcken fy , ter oorfaeck van fijn langh verblijf onder hen , voornamentlijck fijn gunftige milddadigheydt , feer beminden ; het welcke oock in den volgende ftrijdt , niet weynigh op hun gemoedt heeft gewrocht. Daer en boven had de Bafha laft , indien hy den ftrijdt quam te winnen , dat hy Muley Scheck weder geboeyt naer Marocco fou brengen , gelijk hy hem derwaerts voorheen van Mickanes gebrocht had ; maer dit viel anders uyt.

15.
Vrede
van Sidan
gewey-
gert.

Onder dies was de Fokers met Sidan doende , om van verdragh te fpreken ; maer defe verftaende het daeglijcks onderftandt , dat Muley Bofores geduerigh Judar toefand , kreegh groot vermoeden op defe aanbiedingen van Vrede , als alleen ftreckende om hem op te houden , en tijd te winnen , en alfoo hem op het onvoorzienfte op het lijf te komen. Hierom weygerde hy eenige onderhandelingh aen te gaen , en felf fijn broeder foeckende voor te komen , eer hy genoegfaem vaerdigh fou zijn : vergaderde in der haeft twee duysent muylen en paerden , en fette op yeder twee krijgs-knechten met hun wapenen , fendende die in aller haeft naer de Almohalla , of het Leger van Mustepha , leggende dicht by de froom van Morbaie , in het gezicht van het Leger van Bafha Judar , zijnde de Rivier alleenigh tuffchen beyden : hy felve in perfoon volghde met feven of acht duysent Ruyteren , verhoopende alzoo met de sterckfte en befte van fijn troepen den Bafha van Judar op der hals te komen , eer hem de felve verwachten , of Muley Scheck aengekomen wesen fou : maer al dit had fijn verwachte uytflagh niet , want Muley Scheck zijnde in vryheydt gefieldt , haefte zich foodanigh dat hy spoedigh in het Leger van den Bafha quam , eer Muley Sidan volkomene kenniffe van fijn ontloffingh had ; en dat des Donderdaegs te vooren , als de ftrijdt des Vrydaeg daer aen fijn aenvangh nam. Muley verftaende fijn broeders aenkomst , van niet geraden het gevecht langer uyt te ftellen , vrefende dat fulcks anders onder fijn Feflanen , van dewelcke hem veele voorheen gediend hadden , beker mocht worden. Op Vrydagh den fefden van January in het Sefthien hondert en vierde Jaer , komen dan de twee Broederlijcke Heyren aen malkanderen , tuffchen dewelcke een langh en hardt gevecht ontftondt ; maer doch behulp van vier ftucken gefchuts , die de Bafha Judar by zich hadde , die vier of vijf malen op de Feflanen geloft wierden , deed hy wel haeft een gedeelte van Sidans volck de vlucht nemen , behalven eenige uytgelefene man-
ner.

nen , die omtrent Sidan selve waren , en op het voorbeeld van hun voorganger , niet dochten al te sterven of te overwinnen ; maer als daer na de Canopy of hoofd-deckzel van het hoofd van Sidan , mede met een Canon kogel wechgeschooten wierdt , begosten oock dese te vlieden ; doch niet voor dat Sidan selve den ruggebood. Aen de zijde van Muley Scheck bleven weynigh dooden , en aen de zijde van Muley Sidan , was het grootste getal ses hondert mannen.

16.
Die geslagen wordt.

Sidan na dit verlies begaf zich weder naer Fez , en sand den Alkeid Azus na Marocco , om van Vrede te handelen , en begoft van sijn zijde weder by een te halen al wat hy konde , om den vyand , indien hy voort wilde gaen , het hoofd te bieden ; maer eer hy bequaem daer toe was , kreegh hy bericht van het aennaderen van sijn broeder Muley Scheck , en dat de Balha Judar hem kort achter aen quam. Dit benam hem alle raedt , behalven om te vluchten ; en hebbende derhalven voorheen omtrent negen hondert duysent Ducaten , naer Allarocha gefonden , vand hy geraden sijn vlucht derwaerts , en het geldt met zich te nemen ; maer hy wierdt soo kort door Alkeid Abdela , Wahad , en Umsoud Umbily , dienaers van Bofores nageset , dat hy gedwongen wierdt op het kortste naer Tremisen te vluchten , en den schat den schat te laten blyven , die derhalven wel haest sijn broeder Muley Scheck in handen viel. Hy selve wierdt van alle vrienden en aenhangers , behalven van den Alkeid of Alcay Absadick , Hado Tabid en Mustepha , veraten , en quam met omtrent 20. paerden , niet sonder onderwegen noch verstoockt te zijn ; maer zich dapperlijck verweert te hebben , ellendigh en rijn tot Tremisen.

Na dat Sidan aldus verdreven was , komt Muley Scheck tot Fez , alwaer hy blydelijck van de Tefsanen ontfangen wordt , en zich selven Koninck verklaert heeft , in de plaes van het selfde Rijk als Stede-houder , van sijn broeder te bestieren. Ondertusschen komt'er tijdingh dat Muley Sidan van Tremisen naer Tafilet toequam , waer over Muley Bofores zich weder tegens den selven in staet gaet stellen : want Sidan in Tafilet vernomen hebbende , dat de Casts of Geslachten met de Heerschappy van Bofores niet wel te vreedenvaren , vergadert alweer de macht by een die hy konde by een halen , om laer mede in Zus te vallen. Maer Sidan komende , niet sonder ontmoetingen en schermutzeren , tot Aca , alwaer Sidi Abdela Imbarck , de groote Foker of opperste van hun Geestelijckheydt woont , verkreegh des selfs vrientchap , en door hem verseeckeringh , dat al sijns broeders macht hem het Koninckrijk van Sus niet sou kunnen onthonden ; in sulck een hooge achtinge wordt dat Geestelijck Hoofd in die gewesten gehouden , dat het volck

17.
Muley Scheck verklaert sich Koninck tot Fez.

18.
Vrede
tusschen
Sidan en
sijn broe-
der.

19.
Sijn over
last aen
die van
Sus.

20.
Abdela
ontloopt
sijn gijfe-
laerschap.

volck niemant , als die hy gebiedt , sal gehoorzamen. Dese Foker dan schrijft aen Muley Boferes , tot Marocco zijnde , en brengt een handelingh van Vrede te wege , dewelcke door bemiddelingh van den Foker , in sulcker voegen geslooten is , dat Sidan het Koninckrijck van Sus , en de ander al het overige besitten sou. Sidan dan begeeft zich in de Hooft-stad Taradant , en vangt sijn nieuwe Heerschappy aen ; maer met sulck een wijsheyt en beschedene gerechticheyt ; dat het Land van Zus , het welcke voorheen het ongeruste en woelenste van allen was , nu door sijn goede bestieringe en handhavingh van gerechticheyt , het vreedzaamste van het gantsche gebiedt te achten wierdt ; terwijl de andere gedeelten onder sijn Broeders staende , vol onrust en geweld-plegingen waren. Doch dese begiutselen hadden hun goet gevolg niet : want hy sijn stoel aldaer vastgesteld hebbende , begoft het land met grooter en swaerder schattingen te beswaren , als oyt sijn Vader sou hebben derven dencken ; waer over Sidi Abdela Imbarck , de eenige man die hem in die Heerschappy gestelt had , hem ernstighlijck daer over bestrafte : maer wy laten hem daer , naer sijn wijze te handelen , en middelen smeden , om eens meester van Marocco te worden ; en keeren ons tot Muley Boferes , niet min bekommert met te overleggen , op wat wijze hy sijn broeder Muley Scheck , die hem als een vogel uyt de koye ontvlogen was , weder in handen te krijgen. Sijn grootste verseeckeringh was , Abdela oudste zoon van Muley Scheck , die hy in handen had , met welcke hy wel verhoopte ten minsten den Vader in toom te houden , om niet verre naer vreemde hulp machten uyt te spatten , of zelfs gelijk hy vreesde , de bystant der Christenen in te roepen ; maer dese hoop was mede ydel : want zijnde de Pest see geweldigh tot Marocco , soo sand Muley Boferes sijn zoon Muley Abdelmelech , met sijn Tenten omtrent vijf mijlen van Marocco , en den Muley Abdela met zich ; maer 't zy dat sijn bewaerders onachtsaem of omgekocht , of hy hen te loos was , Abdela geraeckt op een nacht t'foeck en met besteld paerden , by sijn Vader tot Fez.

Hier had nu Muley Boferes een vyand te meer : want dese jonge Vorst soeckende sijn geboorte-recht , als zoon van den oudsten der Princen goet maecken , voeghde zich met raet en daet by sijn Vader , tegens sijn Oom en stelde zich in standt , die hem geen kleyne oorfaeck van bekommernis ga. Muley Boferes niet weynigh hier over ontstelt , keert zich naer sijn broeder Muley Sidan in Zus , en versoeckt hem in persoon , tegens Muley Scheck en sijn zoon Abdela te velde te willen gaen.

Muley Sidan nam dese bootfschap gaerne aen , versamelt sijn macht te malkanderen , en komt daer mede tot een halve dagh reysens van Marocco

en slaet zich daer neder, sonder sijn hoeft aen sijn broeders handt evenwel te willen vertrouwen; maer hy send aenzienlijcke boden aen den selven, met aanbiedinge, van den Oorlogh tegens Abdela te willen ondergaen, indien hy de verkiefing van Oversten en Bevel-hebbers mocht hebben, en sulck een bestellingh van krijgs-lieden maecken, als hem dienstigh dacht. Dese voorstellingh was Boferes niet seer aengenaem; maer toonde zich echter liefstalligh tegen Sidan, gaende de vriendelijcke en Hoflijcke brieven dagelijks over en weder.

Maer Muley Sidan willende eens onderstaen, wat over-een komst hart en handt by sijn broeder Boferes had, bedacht een brief, dewelcke als van de voornaemste uyt de Landen, omtrent den bergh Atlas, aen Boferes geschreven was, zijnde vol van beleefde aanbiedingen van dienst-willigheydt, en onder andere van hem Boferes het hoeft van Sidan toe te senden, dewelcke als toen in sijn Land, aen den voet van de bergen gelegert was. Op desen brief quam tot antwoord, dat sulck een hooge weldaet, met groote danckbaerheydt sou aengenomen worden.

Wanneer Sidan aldus sijn broeders hardt uytgevorscht had, brack hy sijn Leger op, en begaf zich naer Tafilet, onthoudende zich aldaer in het land Dara, om gelt en volck te versamelen. Boferes ziende dat Sidan vertroccken was, en hy geen hulp tegen Fez van hem te wachten had, beval sijn Heyr den Abdelmelech sijn eygen zoon, om met onderstant van Bascha Judar, en andere vertrouwde, den Oorlogh tegens Fez te voeren. Dese tot op een lagh reysens by Fez gekomen zijnde, het welcke twintigh dagen reysens van Marocco is, had het ongeluck dat sijn krijghs-lieden begosten te muyen, en wel drie duysent van de selve tot Scheck overvielen, roepende overuydt: *Langh leve Muley Scheck*. Hier op versamelde Abdelmelech sijn Krijghs-raed, in dewelcke beslooten wierdt, hoewel sy twee mael soo sterck als de Tefanen waren, sonder slag of stoot te doen weder te rugge te keeren, dewijlse wel sagen, dat het hart van hun krijghs-lieden t'eenemael van hen vervreemt was.

Muley Scheck niet vergenoeght aldus den Vyañd op den rugge te zien, sandt sijn zoon Abdela met omtrent 10000. man te voet en te paert na Marocco, dewelcke gevolght van sijn Vader, daer omtrent quam, blijvende Muley Scheck met een gedeelte volcks aen de stroom Mamora, in wiens bay enige Italiaensche schepen geanckert lagen, in dewelcke hy een gedeelte van sijn schatten had ingescheept, met meninge (want hy wilde het al of niet hebben) aldaer de uytkomst van de daden van Abdela af te wachten, en indien het hem geluckte, voort te gaen tot de veroveringh van Marocco, doch in-

22.
Muley
Scheck
wordt
meester
van Ma-
rocco.

23.
Sijn
trouloof-
wreeth-
heydt,

dien niet , in dese Italianen'scheep te gaen , en naer den Hartogh van Tofcanen te varen , op wiens beleeftheyt hy seer groot vertrouwen had. Maer de Christen Constatpels die hem dienden , wisten soo wel hun tijd en geschut te gebruycken , dat hy den Velt-slagh , die omtrent ses mijlen Zuyt-oostelijck van Marocco , op den 8. van Winter-maent des Jaers 1606. geslagen wierdt. behieldt , en by gevolgh meester van Marocco wierdt. Boferes met Vrouwen , kinderen , en wat hy by een konde krijgen , en onder andere het rijkste en kostelijckste swaert dat in de werelt was , begaf zich ter vlucht na de bergen ; maer sijn Alkeids begaven zich meest naer Marocco in verseeckeringh van gewyde plaetsen , alwaer hen Abdela op hun ootmoedigheyt , belofte-nis van vergiffenis en quijtscheldingh gedaen heeft. Op welke Princelijcke toefegginge , sy zich voor den dagh begeven hebben , zijnde van den Foker dier plaets selfs aengeboden : maer Muley Abdela , 't zy opgestoockt door quaden raet , of door sijn eygen bloetdorstigheyt genoopt , deed hen alle soo heymelijck ter dood brengen , dat hun dood binnen Marocco noch niet ter degen bekent was , wanneer hun hoofden , door Abdela sijn Vader in een sack toegesonden , al op de poorten te Fez te pronck stonden. Zijnde al daer onder anderen het eynde van Balha Judar , Sidi Gowie , en Alcaid Azus sijn zoon , en vier of vijf andere treffelijcke mannen.

Dese wreetheyt van Abdela , en overlaf van sijn krijghs-volck , in roverplonderen , veroorsaecte veele zich ter vlucht naer Sidan te begeven , blijvende de rest binnen Marocco met al het ongenoegen ter werelt : en alzoo maecte sulcks de voorspoet van Abdela te korter.

Sidan half wegen tusschen Marocco en Fez gelegert zijnde , nam de gelegentheynt van dese onlusten waer , en trock met sijn by zijnde macht naer Marocco , en legerde zich ten Noorden de Stadt , met meningh om een slaghtegen Abdela te wagen , die hy uyt het gerucht hoorde , in de Almoet-to of Konincklijcke Boongaert , een kleyn mijl van daer gelegert , te zijn. Op den eersten nacht van sijn aankomst , wierden binnen Marocco de gevangenis opgebroocken , en de verlostte gevangens deden niet als loopen en roepen langhs de straet : *Lang leve Sidan* , het welcke geen kleyne ontsteltenis onder de borgers veroorsaecte. Daer en boven , geduerende dese beroerte , hebben die van Sidans aenhangh , veel van sijn krijghs-lieden door een heymelijcke poort ingelaten. Abdela liet niet na op sijn hoede te zijn en tastende Sidan met de sijne aen , wist zich wel van sijn geschut en Konstatpels te dienen , en daer mede de Sidianen groote schade toe te brengen ; selfs soo verre datse dese op de vlucht dreven , zijnde tot aen hun Leger door 1000 paerden yervolgh , dewelck te yverigh in het nafetten , ver buyten hun geschu

ſchut heen uyt te ſpatten , terwijl hun geſchut achter na geſleept wierdt ; maer Sidan , hen aldus buyten hun voordeel ziende , moedigde de ſijne aen , en ſette ſoo dapper weder op deſe vervolgers aen , dat hy hen weder tot aen de mont van hun geſchut te rugge dreef. De Chriſtenen Conſtapels dit ziende , wilden in het hondert loſſen , en liever vier of vijf hondert man daer heen ſchieten , als de geheele ſtrijdt verlieſen ; maer de Moor die het gefagh over het geſchut had , wilde fulcks niet toe laten , waer over de Sidanianen in goede ordere aenſettende , dapper hun vyand naſaten , al dood-floegen wat ſy konden achterhalen ; eyndelijck meeſter van het geſchut , en de overwinningh wierden.

24.
Wordt
van Sidan
over-
wonnen;

Het moorden en doodſlaen duerde omtrent vier uren naer malkanderen , tuſſchen de ſeven en acht duyſent wierden gedood , en weynigh bleef er in het leven ; want die gene die het woedende vyantlijcke ſwaert mocht geſpaert hebben , brachte de borgers in vergeldingh van de door hen geleden overlalt , om het leven , latende hen onbegraven voor honden en vogels leggen.

Muley Abdela nam ſijn vlucht naer Fez , hebbende geen hondert perſoonen van ſijn geheel Heyr over gehouden , om hem te vergeſelſchappen. Maer Muley Sidan aldus binnen Marocco komende , vand het noch ſoo klaer niet als hy wel meende , dewijl de Burght of het Palays , Casteels wijs gebouwt , en van de Stad afgeſondert , met drie duyſent Feſſanen , behalven de ſoldaten van Marocco , beſet , en van alles wel voorzien , en weerbaer genoeg zijnde , hem noch al wat werck ſcheen over te houden.

Sidan ſocht deſe beſettingh twee geheele dagen langh , met ſchoone woorden en beloften , tot verdragh te bewegen ; maer te vergeefs , ſy wilden het voor Abdela uythouden : Sidan bracht ſijn geſchut by der handt , maer vertoefde noch al met ſchieten , als onwilligh zijnde fulck een ſchoon en heerlijck gebouw te bederven. Tot dat eyndelijck ſeker Hopman , wiens huys dicht aen de wal ſtondt , ſtilzwijgende de ſelve met vijf hondert mannen beklom , roepende overwinningh , Victorie , Sidan , Sidan , het welke de krijghs-knechten van binnen ſoo verbaeſt maecte , denckende de macht die binnen was , veel grooter te zijn , dat ſonder meer tegenſtandt te bieden , ſy ſich in de groote Meſtohide of Kerck , van des Konincks huys , in verſeekering begaven , hebbende hun geweer en wapenen by zich. Muley Sidan ſend den Baſha Seleman aen hen lieden , met laſt datſe hun wapens over ſouden geven , onder beloftenis van quijſcheldingh , het welke ſy terſtondt hebben gedaen , gevende al hun geweer van zich. Sy dan aldus ontwapent zijnde , quamen voor den dagh ; maer terſtond quam laſt van

25.
Wreeth-
heyt van
Sidan.

den Koninck Sidan ; datmen hen alle den stroot af-snijden , en ombrengen sou , zijnde in der daet een schrickelijck aenschouwen , sulck een hoop volcks in koelen bloede , even als slacht-beesten te zien slachten.

Siet hier nu Sidan in het bezit van sijn wensch Marocco , doch echter niet seer seecker en veyligh , nademael de grootste van de Stad , alweder na een ander begosten om te zien , dewijl hun tegenwoordige Koninck , om hun schatten in sijn koffers te trecken , hen op alderhande wijze begoft te quellen en lastigh te vallen , doende oock sommige die de mondt hier tegen derfden openen , hun stoutheyt met hun hoofd betalen. Het gemeene volck van naturen tot veranderingh genegen zijnde , wierdt door dese mishandeling mede weer barstigh , en naer een nieuwe en sachter Heerschappy begeerigh : waer by quam een groote hongers noot , daer veel van stierven , die de hoofden noch meer op de loop hielp.

26.
Treckt
op tegens
Fez.

Sidan trachtende dese quade humeuren en neyginge te suyveren , bracht een Heyr van twaelf duysent voet-knechten , en ses duysent paerden op de been , in meeninge zich meester van Fez te maecten , gevende de bestieringh daer van aen Batha Mustepha en andere , zijnde niet van meeninge om selve te velde te trecken , uyt vreesse , dat de ongenegene Maroccanen yets in sijn afwefen , tegens hem mochten aenvangen. Muley Scheck hier van bericht , begaf zich naer Allarocha , nam daer een groot Neerlandts schip met al haer goederen , en scheepde daer al sijn schatten in , om daer mede wech te vluchten , indien sijn Zoon Abdela het te quaet mocht krijgen , en Fez verliefen. Dese liet geen tijd verlooren gaen , om nieuwe macht op de been te krijgen , soo dat hy binnen weynigh tijds , genoeghsaem scheen , om de macht van Sidan in het open velt te ontmoeten , gelijk geschiede by Nickanes , alwaer

27.
Sijn volk
geeft sich
over aen
Abdela.

de troepen van Sidans sijde , misschende hun Koninck by zich , of yemandt van het Konincklijcke bloet , weygerde te vechten , en in de plaets van sulcx tot verdrag quamen ; dat indien Abdela hen vergiffenis wilde vergunnen , sy zich souden overgeven , gelijk van weder zijden besloten wierdt ; maer het meeste van dit volck liep wech , behalven drie duysent Marockijnen , die vertrouwende op des Edelen aert van Abdela , by hem bleven ; doch in de plaets van goet onthael , als se zich hadden ingebeelt , wierden alle om den hals gebracht , na datmen hun eerst ontkleet had , op dat hun kleederen niet bloedig souden gemaectt worden.

28.
Wreeth-
heyt van
Abdela.

Sidan vergadert weder nieuwe macht uyt de Alarbes , en voornamentlijck de Schraces , een volck woonende in het geberghte Atlas , by een ; maer dese laetste nauwelijcks op de been gebracht , sneden hun Overste den hals af , en brachten sijn hoofd tot Fez by Abdela. Sidan hier over seer gestoort , deed al

al die gene die van dien landt aert binnen Marocco gevonden wierden , onbrengen , het welke een groot vluchten en jammer , beneffens groote bitterheyd der ingezetenen , veroorsaecte. Sidan komt echter feer sterck op de been , van over de twee hondert Engelsche , meest Bevel-hebbers by gestaen , en voorzien met 60. Velt-stucken en hun toebehooren. In aenmercking van welke macht , hy weynigh reden had , aen de overwinningh te twijffelen , zijnde de macht van Abdela van weynigh belangh , in aenmerckingh van de sijne. Maer de waerheydt is , (gelijck die landt-aert feer bygeloovigh , en tot Wichelarye genegen is ,) dat hy sijn Waerfeggers en Voorbedieders , na het gevolgh van sijn wapenen vragende , tot antwoord kreegh : hy sou het velt verliefen , en naer Zus gedreven worden ; maer binnen den tijdt van vijf maenden Marocco weder winnen , en aldaer voor sijn gantsche leven het Rijck bezitten. Dit gaf Muley Sidan soo ver geloof , dat hy Basfa Mustepha beval , met drie duysent krijghs-knechten sijn Moeder , Vrouwen en kinderen te vervoeren , en Alkeid Hamet Benbrahem , beneffens Hado Tabid , lieden van het hooghste gezagh in sijn Hayr , de forge van sijn schatten , ladende tseftigh muyl-ezels met Gout , om die met twee duysent van sijn uytgelesentste schutten te bewaren.

De Veltslagh gaet eyndelijck aen , op den 26. van November in het 1607. Jaer der Zaligheyt , omtrent 5. of 6. mijlen van Marocco. De busschieters van Sidan losten hun geschut op des Vyants voortocht , noch wat verre van der handt zijnde ; maer eer sy weder konden laden en klaer zijn , quamen hen deselve met geweld op den hals. De Shracies gebruyckten geen geschut , maer vielen met den sabel in de vuyst , met de uysterste raserny , tot wraeck van hun geslacht , neffens de Abdelianen , soo geweldigh het volck van Sidan aen , datse het selfde eerlangh op de vlucht , t'zy uyt vreesse , of om de voorsegging van sijn Waerfeggers niet loogenachtig te maken.

Sidan dan wordt weder gedwongen te vlieden , en Abdela komt weder binnen Marocco ; maer wordt met weynigh toejuychens ontfangen , hy vand in het Palays oock de Schatten niet die hy verhoopt had , zijnde die als geseght is , wech-gevoert. Hy had de Shracies groote beloften van vergelding gedaen , indien hy Marocco quam te winnen ; maer nu dat hebbende , vand geen middel om sijn woorden goet te maecken , soo dat sich dese met woorden moesten laten payen , die , hebbende hun volck , die het woedende befluyt van Sidan ontkomen waren , by eengehaelt , met ledige handen , drie duysent sterck , t'effens vertrocken zijn. Met de overige hield Muley Abdela Marocco in , soo langh hy konde ; en terwijl Muley Sidan weder nieuwe troepen in Zus vergaderde.

29.
Ontrouw
met
wreet
heyt ge-
loont.

30.
Strijt tuf-
schen Si-
dan en
Abdela.

31.
Abdela
weder
meester
van Ma-
rocco.

32.
Muley
Hamet
een nieu-
wen
vyand.

Maer terwijl dese Broeders malkanderen aldus van den Stoel stieten, komter een anderen vyand, een Muley Hamet Boson, (zich van dit onderlingh vernielen dienende) uyt het geberghte, met twintigh duysent mannen te voorschijn, zijnde een Neve van dese verstroyde Vorsten, en soo yverig als een van allen, om ergens sijn stoel te planten. Wel haest quam van sijn aentocht naer Marocco, de tijdingh aen Abdela, die hem niet seer welkon was; aenmerckende dese, dat de Shracien vertroocken, en de rest van sijn macht swack en machteloos waren, behalven dat veel van de Maroccanen dagelijcks tot Boson overvielen. Sijn naeste besluyt was naer Fez te vlieden, en dit vlieden wierdt verhaest, door het gesicht van een man met een doeck aen een stock, als een wit Vaendel, in sijn handt op een bergh, achter dewelcke Abdela meende, dat de gantsche macht van den nieuwen vyandt was; zijnde het niet anders als een armen Moor, die sijn linnen wiesch en drooghde. Dit was echter genoegh om Abdela vleugels aen de hielten te maecten, en zich ter vlucht na Fez te doen begeven.

33.
Ydele en
belacche-
lijcke
vrees.

34.
Vlucht
van Ab-
bela naer
Fez.

34.
Nieuw
Koninck
van Ma-
rocco ge-
slagen.

35.
Sidan
weder
binnen
Marocco.

37.
Boson
geslagen
en verge-
ven.

Muley Hamet komt vervolgens sonder tegenstandt binnen Marocco, en liet zich aldaer Koninck uytroepen, vangende een Heerschappy aen, die hoe onwettigh, echter in veel gerechtigheden, en goede beheerschingen bestondt; maer een qualijck verkregene Heerschappy heeft selden langen duer: want binnen minder als twee maenden tijds, komt Sidan uyt Sus met een groote Oorlogs-macht, en aen de andere zijde komt Muley Hamet, om sijn Neve te verwelkomen, soo dat in het begin van April 1608, beyde dese Heyrlegers malkanderen dicht by Marocco quamen te ontmoeten. Hier diende het geluck Sidan weder, die na een dapper gevecht, sijn vyand uyt het velt na de bergen joegh, en alzo weder gemakelijck binnen Marocco gekomen is, gelijk hem voorsaght was, blijvende aldaer drie maenden, tot dat Muley Hamet Boson weer nieuwe macht by een bracht, en in July daer aen volgende, zich weder voor de Stad vertoonde, steunende soo wel op sijn eygen krachten, als de liefde van de borgers; maer hy bevand hier de veranderlijcken aert der Maroccanen: want niemant was hem soo gunstigh als een swaert om sijnent wil te trecken, waer op volghde dat Boson op den achtsten van July weder geslagen wierdt, en op nieuw naer het geberghte vluchte, alwaer hy binnen den tijd van vier dagen, door Alkeid Azus vergeven wierdt, hoopende dese daer door de gunst van Sidan te winnen.

Aldus zien wy Sidan geruft in Marocco en Sus, en Muley Scheck (hoewel niet sonder schrick voor sijn broeder, soo verre dat hy al by den Koninck van Spangien om hulp had aengehouden,) binnen Fez, met sijn Soon Abdela. Wat Bofores aengaet, die hield zich hier en daer, daer hy

hy zich seecker achte ; en in desen staet laten wy desen Broeder-oorlogh , en bloedige heersch-sucht. Om aen een anderen barbarischen oort nieuwe stoffe by te halen.

De Sevende H I S T O R I E.

Ottomannische Ongevallen.

Inhoudt.

1. Dood van Amurath. 2. Heerschappy van Ibrahim. 3. Sijn aert en eygenschap. 4. Loosheydt van Kiossem. 5. Minnery van Ibrahim. 6. Bedrogh in noodt. 7. List van Kiossem. 8. Minnaressen vereenicht. 9. Veranderingen in den aert van Ibrahim. 10. Sijn wreetheyt. 11. Opstandt tegen Ibrahim. 12. Loosbesluit tegen Ibrahim. 13. Sijn bedrogenyver. 14. Misnoegen van Zomboul, doet hem tegen Ibrahim te samen sweeren. 15. Reyse van de Sultane naer Mecha. 16. Die van de Maltesen genomen wordt. 17. Dood van de Sultane Basse. 18. Ontsteltenis en woede van Ibrahim. 19. Bitter woeden van Ibrahim. 20. Sijn besluit tegens Malta. 21. En woeden tegensijn beampten. 22. Uystersten haet tegens hem. 23. Begin van de muyterye. 24. Vlucht van Ibrahim. 25. Dood vanden Vizir. 26. Rechtsplegingh tegens Ibrahim. 27. Die gewurgt wordt.

Et beloop der bestieringe van Amurath den vierden , is onder de Keur-stoffen van dese tijd en Eeuwe , ordentlick verhandelt en afgedaen : gelijk dese stoffe by tijd en ondervindinge alhier aengroeyt , alsoo doet oock dese tegenwoordige in het bysonder ; sich uytbreydende tot de verhandelingh van het gevolg van de selve Regeeringe , in des selfs opvolger Ibrahim.

1.
Doot van Amurath

Naer dat de voorgaende Amurath , door het te veel inblasen van Malvaey en Rossoly , sijn droncken ziel uytgeblasen had ; wierdt des selfs broeder Ibrahim , die hy alleen van al sijn broeders , voor een duyftere kercker gespaert had , daer uyt gehaelt en op den Throon gestelt , hoewel geensints tot sulck een geluck als het zich liet aenzien.

Hy hebbende het roer van de Heerschappy in handen , vingh sijn Regeringh met een gerechticheyt en sachtsinnigheyt , die veel Heyls en Zegens beloofde , aen. Het eerste bevel dat hy gaf , was aen den Grooten Vizir

2.
Heerschappy van Ibrahim

3. Sijn aert en eygen-
schap.

te belasten , geen persoon ter werelt te doen sterven , indien hy niet openbaerlijck van sulck een sware misdact overtuyght was , die , sonder quetsing van het Gerecht , niet konde door de vingeren gezien worden. Hy was van een seer soeten en vriendelijcken aert , gelijk sijn gelaet seer wel uytbeelde ; hebbende een blofende verwe , een vrolijcken en vryen opslagh , een fraye gestaltenis ; maer de gebaren een weynigh slecht en kinderachtigh boersch , voortkomende uyt een duystere opvoedinge , die de wackerheyt van sijn geest te seer verandert , en veel van sijn gesontheydt benomen had , soo datmen geloofde dat hy geen kinderen sou konnen teelen. Dit was oock de oorfaeck die de Sultane sijn Moeder verbandt , een groote forge voor de Sultane Zaine , die by Amurath haer ouder Soon heymelijck swanger gebleven was , te dragen , van het welcke Zaine , die de Sultane als haer eygen Moeder beminde , haer het geheym ontdeckt had ; en daerom had oock de verstandige Sultane Kiosem (van wie elders gesproocken is) niet willen toelaten , dat Zaine het Hof verliet , als niet gelovende dat haer zoon Jbrahim , kinderen om hem op te volgen , sou naer laten. Sy wist wel dat'er geen schoonder in het Hof was , en dat het niet swaer sou vallen Jbrahim te bewegen , haer te beminnen. Zaine was jongh , haer swanger zijn vertoonde sich niet , niemant had daer eenige kennisse af , dien volgens viel het niet swaer het selfde voor den Sultan te verbergen , en hem wijs te maken , dat het kindt waer van sy bevrucht was , het sijne ware , men twijffelde daer niet aen , en dese list waer geluckt , indien zich de natuer daer niet tegens gestelt had.

4. Loofthey
van Kio-
sem.

Jbrahim die voorheen niet had geweten wat liefde ware , schickte zich soo wel naer Zaine , dat hy sich t'eenmael aen dese beweginge over gaf , maer ver van haer alleen te beminnen : hy eenmael de Minnerye ingedroncken hebbende , verslingerde zich noch op een andere schoone Dochter , een Georgiane van af-komst , van een Edele geboorte , en van Godtsdienst een Christinne , zijnde op haer twaelf jaren van haer ouders wech gerooft , en als yets bysonders tot Constantinopolen in het Serrail gebracht. Sy wierdt aldaer met een bysondere forge opgetogen ; men had haer onderwesen in het singen , en speelen op snaren spel , die sy overkonstighlijck met haer wonderlijcke stemme wist te paren , en dit waren al van de voornaemste verlockingen , die het hart van Jbrahim trocken. En waerlijck dese Prins beminde de sangh en speel-komst boven maten.

5. Minnery
van Jbra-
him,

Hy gingh seeckeren avond onder een Balcon of uytsteck , op dewelcke de schoone Basse (soo heete de schoone Georgiane) een gesangh songh en speelde , het welcke hem soo teder en minzaem in de ooren klonck , dat hy de per-

perfoon die het felve voortbracht, nootfaeckelijck wilde kennen; maer hebbende in haer aenspraeck gemerckt, dat fy geen minder geest als fchoonheythad, bevand hy zich foodanigh met haer ingenomen, dat hy op de felve ftondt, haer fijn neufdoeck als een feecker pandt van fijn liefde, en dage-ment voor den naeften nacht, toewierp.

Dese drift zijnde op fulck een fchoone grondt geficht, namin de plaets van verminderen, meeren meer toe, en wrocht het geluck van Baffe uyt: want des morgens vand fy haer gevolgh met acht Vrouwen, vier ontmanden, en vier koocken-dienaers vermeerderde. De Sultan fand haer daer en boven fes mandekens met feer kostelijcke Gefchencken, met een kostelijck kafke vol goude Sequinen: vermeerderende vorders haer onderhoudt na de mate van fijn gunft. Ja noch niet te vreden met al dese gonft bewijfingen, hy wilde dat haer gevolgh foo groot als dat van de Sultane Zaimesou zijn; invoegen hy het felfde tot op felfhien Vrouwen, en veel ontmanden vermeerderde. Hy gaf haer Gefchencken op Gefchencken, en deed haer een byfondere wooninge in het Serrail, met het kostelijckfte huysraet van het Serrail toefstellen; alwaer hy haer menichmael de eere aen dede, om met haer te komen eten.

Hy vand aldus een groote verlichtingh in fijn fwaermoedigheyt, by het aengename en bevallijck by zijn, en vrolijck gelaet van dese nieuwe begunftighde, met dewelcke hy zich menichmael op het Canael van de Zee gingh vermaecken.

Eyndelijck wierdt bevonden dat Baffe fwanger was, van het welke de gefneden of ontmanden, Zomboul den Grooten Heer tijdingh quam brengen, die daer over een Diamant van groote waerde van fijn vinger trock, en den bode die vereerde, en niet konnende fijn blijfchap matigen, gingh felve de betuyginge daer van aen dese Princesse doen, die de fchat-kamer van een kostelijcken fchat van het Rijck geworden was. Hy gingh oock by gevolge, fijn Moeder deel van dese blijfchap geven, en Zaimes wierdt daer oock wel haest van bericht; maer dit werckte op haer misnoegens genoegh, om haer de dood te veroorfaecken. Sy had den arbeydt genoeghzaem op den hals, en dese vroege baer-tijd bracht een overgroote verwarringhe, in de aen-^{6.} flagen van de Sultane Kiosem en haer, dewijl detijd hen bedrogen had, en ^{Bedrogk} in noot. niet genoeghfaem was, om Jbrahim te doen geloven, dat hy de Vader van het kint van Zaimesou konnen zijn.

De Sultane Kiosem, een van de archliftighfte Vrouwen van haer tijdt, wilde evenwel Zaimes die fy feer beminde, noch een Soon van Amurath verlooren zien; want fy wift wel dat Jbrahim, komende tot kenniffe van de waer-
 2. Deel. K k heyth.

7.
Lift van
Kiosem,

heyt, het kindt van Zaimé en sijn misnoegen, en de seeckerheyt van sijn Heerschappy niet sou laten op te offeren. Sy besloot dan haer kinder-halen geheym te houden, en het kint door een vertrouwt persoon uyt het Serrail te laten wech nemen; hier toe dacht haer Fatime, des Viziers Weduwe de bequaemste. Dese wierdtterstondt ontboden, zijnde selfs op het uysterste, het welcke haer diende, tot een deckmantel van haer komst tot Constantinopolen, van de plaets daer sy gehouden wierdt, als wilde sy haer kinderbedde aldaer uythouden, gelijk de Vrouwen van aensien gemeenlijck plegen te doen. Sy was daer soo haest niet gekomen, of sy beviel in der daet, en de Sultane Zaimé kortst daer aen, verlossende van een Dochter, die sy Fatima in bewaringh gaf, om met forge nevens haer eygen op te voeden.

Fatima quijte sich hier in gelijk sy behoorde, en voede dese Princes in haer huys op, onder den naem van Johaime. Sy had een Soon, die deselve aenmerckte als sijn Zuster van eenen lijve; maer om tot onse saeck weder te komen. Zaimé nu verloft van de vreesé en haer beswangertheyt, vertoonde sich schoonder als voorheen. Sy genoot wel eenige gunst van Jbrahim, maer had het vermogen niet, om hem geheel weder tot haer te doen komen, zijnde hy te stantvastigh in de liefde tegens Basse, en dese sijne volstandigheyt tegens haer, wrocht alle min-yver in de gemoederen der gener, die eenigh belangh in Jbrahims gunst hadden. Zaimé die daer het meeste by verloos, toonde sich oock meerder geraeckt als yemandt anders; oock liet sy niets na, 't geen dienen konde, om haer Mingefellinne te schade, als die de eenichste was, die haer uyt het hart van Jbrahim verbannen had. De Sultan selye, bemerkte wel haest de min-yver van dese Princeesse, hetwelcke hem al eenigh bedencken maecte, als wel wetende dat sy weder swanger, van een kloecke geest, en groot vermogen was; waer over hy socht haer met Basse in onderlinge vrientschap te brengen.

8.
Minna-
ressé ver-
eenigt,

Dese twee Sultanen dan, soeckende een yeder van hen Jbrahim door gehoorzaamheyt te behagen, scheenen nu geheel al het saet van jaloufye en minne-nijt verdelght te hebben, het welcke den Grooten Heer een onge-meene blijtschap toebrecht, die niet vermeerderd konde werden, als door de geboorte van twee jonge Princen, die beyde dese Sultanen als op eenen tijd ter werelt brachten.

Als toen hervatte hy sijn beloften dewelcke hy gedaen had, van een van sijne kinderen naer Mecha te senden, om den Propheet Mahomet, voor de genade die hy van den Hemel door sijn bemiddelingh verkregen had, te bedancken: maer gelijk of de vruchtbaerheyt van Zaimé en Basse, hem een onlust veroorsaecte, hy vergenoegde zich zedert met een bysondere achting

voor dese twee Sultanen te hebben , daer hy voorheen hen beyde als de waerste voorwerpfels van zijn gedachten te zijn , erkent hadde. Kortelijck , hy voegde zich tot nieuwe Minneryen , en dese twee Princeffen gevoelden de ongestadigheyt van hunnen Grooten Heer.

Zedert dat dese Prins den toom aen sijne driften geloft had , veranderde zich sijne of natuerlijcke , of geveynsde soetigheyt , in een uysterste ver-^{9.} wifstheyt , selfs in een brutaliteyt en woestheyt , die niet betrachte als bloet-^{Verande-} vergieten ; hebbende dan al zijn minsaemheyt in wreetheyt verandert. De ^{ringen in} perfoonen die hem voorheen het alderlieffste en waerdighste waren geweest , ^{den aert} als de Sultane Valide (of Koninginne,) zijn Moeder , de Muphty , en selfs ^{van Ibra-} zijn verlosser Zomboul , wierden hem hatelijck. Mustapha Bassa zijn grooten ^{him.} Vizier , dede hy ter dood brengen , en stelde een ander in zijn plaets , ^{10.} Salik Pacha genoemt , die eenigen tijd daer na , het selfde lot deelde. Cap- ^{Sijn} pige Baschi had geen beter geluck , en na een werelt van treffelijcke dien- ^{wreeth-} ten , deed hy den Captan Bassa Generael van de Zee , mede verwurgen , om ^{heyt,} dat hy hem in een saeck van gewicht , oprechtelijck geantwoort had. De Aga der Janitzaren , moest met zijn hooft den moetwil van het krijgs-volck betalen , die zich opentlijck over de dwaetheyt en wreetheyt van den Grooten Heer beklaegden. Waerlijck hy was soo vreesachtigh van gemoedt , dat hy op het minste vermoeden , de voornaemste mannen van zijn Rijck dede dooden. Hy wist met loofte den Camder Tartaren tot Constantinopolen te krijgen , alwaer hy hem het hooft dede af-slaen ; alleenig om dat hy had gesecht , dat , indien zijn Hoogheyt sonder kinderen quam te sterven , hy het Ottomannische Rijck sou erven , als het welke hem , uyt kracht van uyersche Wille van Sultan Amurath , gemaect , en volgens de Constitutien en gestaltenissen van het Rijck , en Musulmannische Wetten , toebehoorigh was. Al dese wreetheden brachten hem in haet van al de Grooten van het Hof , en de voornaemste van het Serrail , van welck getal oock de Sultane Valide , de Eunuchus Zomboul , en selfs de Muphty mede waren. Verscheydene Bassas en Land-vooghden stonden tegens hem op ; maer wierden door Mehemet , den Bassa van Damascus gestraft , die groot Vizier gemaect wierdt , hoewel hy noch lezen noch schrijyen konde , en al dese wederspannigen van hun Waerdigheden gestelt , en de Bassa van Aleppo aen Mahomet Caprogli overgegeven , dewelcke den Bassa van Barut , dien hy in handen had , Bassa Zelim Acmet , zijn geswooren vyanden , weder over liet.

De Janitzars en Spahis , die de twee voornaemste Krijghs-orderen onder ^{17.} de Turcken uytmaecken , verweckte oock verscheydene muyteryen en we- ^{Opstande} ^{tegens} ^{der-} ^{Ibrahim;}

derfpannigheden , die niet als met macht van geldt , bevredicht konden werden. Eyndelijck de Muphy , de nieuwe Grootte Vizir , en de voornaemste van het Hof , den quaden handel van Jbrahim wars en moede zijnde , besloeten zich van hem te ontslaen ; maer vresende dat dese Prins , komende hun Eed-ge-span te weten , selfs sijn eygen kinderen , om alleen van het Ottomanische huys over te blijven , sijn raserny sou mogen op-offeren , om alzoo zich in een hooghste nootwendigheydt voor den Staet te stellen , dewijl de Turcken geen andere Keyfers souden willen lijdén , als die uyt dat bloedt voortgekomen was : beslooten sy , voor en al-eer sy yets ondernamen , sich van de kinderen te verseeckeren , of ten minsten een van de selve uyt het Ser-rail te nemen , en die onder hun macht wel te bewaren.

12. Om tot dit besluyt te komen , vonden sy geen sekerder noch bequamer Loos be- middel , als den Sultan door middel van den Muphy in te prenten , dat hy, sluyt te- buyten eenige twijffel , gehouden en verbonden was , sijn beloften , de- gens welcke hy noch kinderloos zijnde , gedaen had , van een van sijn kinderen na Jbrahim. Mecha te senden , te vervullen , hem verseeckerende dat een langer uytstel , hem de gramfchap des Hemels ongetwijffelt op den hals sou brengen ; als zijnde een overtreder van de Wet , waer uyt mede een algemeene afval in sijn geheele Staet sou kunnen ontstaen.

Jbrahim die van natuere seer vreesachtigh was , liet zich wel haest door den raedt en het goetvinden van den Muphy bewegen , zijnde door geen sake , als alleen door de keuse van wie hy sou senden , opgehouden. De reyse selve is al groot en langh , en het geloove dat hy in sijn Propheet stelde , konde hem van de vreesse voor het kint , dat dese reyse stondt te doen , niet wel genesen. Sijn oudste Soon die hy by de Sultane Bassa had , en nu omtrent drie Jaren en eenige maenden mocht oud zijn , wilde hy niet wagen , en scheen meer te hellen om den Prins Mahomet , maer derthien maenden oud , en Soon van Zaimé , (die zich als toen weder als swanger aenstelde) te senden. Dese Sultane had geen kennisse van dit Eed-ge-span , en wetende het besluyt van den Grooten Heer , van haer Soon naer Mecha te senden , ver-toonde hem dat sy haer kint niet wilde verlaten , en dat evenwel haer beswan-gertheyt , haer niet toeliet hem op dien tocht te volgen , die anders seer moeylijcke gevolgen konde hebben , en misschien gaf haer de na-yver en jaloufye dese vondt in , om daer door haer Minnegesellinne uyt het Hof te krijgen.

Aen de andere zijde de Sultane Basse , die kennisse van het geheyn had , verfocht selfs den Sultan haer toe te willen laten , haer Soon den Prins Os-man , naer den Tempel van hun Propheet te geleyden , met byvoeginge,
dat

dat het den oudsten Soon paste, de beloften van den Vader te betalen.

De groote begeerte die dese Sultane had, om haer Soon voor de dreygende schip-breuck te hoeden, ter oorfaeck van het verschrickelijck onweder, dat op het Serrail stondt te vallen: oock de begeerte die sy had, zich verre van een plaets te vinden, daer sy geloofde vergeven te zijn, voegden haer hier met haer belangh te samen, tot voortsettingh van de trouwvlooftheyt van den Muphy, dewelcke staende hielt, dat de Grooten Heer nootsaekelijck sijn oudste Soon sou moeten senden; in voegen de Sultan, door sulcke krachtige redenen gedrongen, eyndelijck in weerwil van sijn bysondere liefde en belang, het zeyl voor de Godtsdienst strijcken moest.

Hy gaf terstondt last en ordere aen den Generael van de Zee, het sterckste Gallioen dat'er te vinden was toe te maecten; daer was'er een van een wonderli:cke groote, maer dese was noch niet ten vollen opgemaect. De Captan Bassa liet den Grooten Heer weten, dat hy tijdt van nooden hadt, om daer mede in staet te zijn; maer Jbrahim, die met de hooghste yver van de werelt aengedreven en geparst wierdt, dede hem weder aenseggen, ten ware hy binnen den tijd van vier dagen vaerdigh daer mede ware omt' zeyl te gaen, hy dese onachtsaemheyte met sijn hoofd boeten sou. Ondertusschen versuymde hy niets van het gene tot de reyse van de Sultane, en sijn Zoon mocht dienen; willende dat dese reyse op het alderkostelijckste en rijckste toegestelt sou worden.

Wanneer nu de bestelde dagh tot het vertreck gekomen was, voelde de Sultane Bassa, die andersints seer onpasselijck was, een groote smart in haer gemoedt, om dat sy het by sijn van haer grooten Vrient en vertrouwde, den ontmanden Zomboul niet genieten konde; als die gene zijnde, die haer het geheym van Eed-gespan ontdeckt, en om zich in verseeckeringh te stellen, geraden had. Dese ontmande had forge voor Jbrahim geduerende sijn gevangenis gedragen, hebbende hem niet alleen geraden den sot te speelen, (gelijck Jbrahim gedaen heeft) om door dese veynsery de wreetheyt van Amurath te bedriegen, die hem anders met de rest van sijn andere broeders, sou op-geoffert hebben; maer oock het leven selfs, het welcke hem de Tyran bevolen had, den Prins heymelijck te benemen, bewaert had: maer de ondancbaerheyte van Jbrahim was soo groot tegens desen getrouwen dienaar geweest, dat hy hem menichmael met de dood gedreyght had, naer dat hy hem sijn Ampt van Capi Aga ontnomen had, het welcke hy hem te vooren had gegeven. Het misnoegen hier over had den ontmanden soo verre gebracht, dat hy sich by het Eed-gespan, tegens sijn Heer had kunnen voegen: die oock siende de veranderingen die souden kunnen gebeuren, de

13.
Sijn be-
drogen
yver.

14.
Misnoe-
gen van
Zomboul
doet hem
tegen
Jbrahim
te samen
sweeren.

groote schatten in verzekering had gestelt , om daer mede het geluck van den jongen Prins te begunstigen , die na alle blick Keyser stont te worden.

De Sultane Bassé vaerdigh zijnde om te vertrecken , gingh haer laetste aanspraek aen den Grooten Heer doen ; wanneer sy haer oogen nettende in tranen , zich voor sijn voeten gingh werpen , en hem een laetste gunst of vorderde , aen dewelcke het geluck van haer leven hingh. De Keyser bewogen door de tranen van dese Princeesse , hief haer van der aerden op, en verbant zich haer toe te staen , al het gene sy wilde. *Heer , seyde sy daer op ; Ick verfoecke Zomboul van u , om my op mijn reyse te versellen : Ick weet wel dat ick u daer mede vaneen getrouw onderdaen beroove ; maer wanneer gy aen wilt mercken , dat het is voor den dienst van uw Soon , en tot vertroostingh van een bedroefde Moeder , door sulck een treurigh afscheyden ben ick verseeckert , dat gy my dese gunst niet weygeren sult.* Jbrahim bleef al vry verbaest door dit verfoeck , het welke hy niet had verwacht ; het viel hem swaer desen slaef , aen wien hy sijn leven verschuldicht was , en die hy voor de getrouwste van al sijn dienaren hielt, van zich te laten gaen ; maer hy had sijn beloften verpant , en dat aen een persoon , die hem in aenmerckinge van sijn Soon , soo waert was ; en belaste derhalven Zomboul zich tot sijn reyse te vervaerdigen , gevende hem de algemeene macht , om dese reyse te bestieren en te versorgen.

15.
Reyse
van de
Sultane
na Mecha

Hy wilde echter dat dese tocht geheym gehouden wierdt , en derhalven zijn des nachts ten elf uren , de Sultane met haer Soon Osman , en haer bevelhebbers , door de poort van des tuynen van het Serrail uytgegaen , geleydende haer Jbrahim selve , in onbekent gewaet , tot aen den oever van de Zee , om de laetste kussen aen de Sultane en sijn Soon te geven. Dese Princeesse beantwoorde de tederheyte van den Sultan , met een sweemzel , het welke en de liefde en de smart , in het alderongevoelijckste hart sou konnen bewercken : *Vaert wel Heer , seyde sy , met een seer beweelijcke stemme , gy sult my noyt weder sien ; want ick ben door de trouwloose moortsucht van mijn Minnesuster vergeven.*

Met dese woorden gingh sy in het Gallioen , en deed de zeylen spannen , latende Jbrahim in een verdrietigheyt , uyt dewelcke men hem , gedurende veele dagen , niet konde trecken. Dese laetste woorden van de Sultane , bleven diep in sijn hart gedrukt , en misschien had hy aenstonts sijn leet op Zaimé uytgestort , indien sy (gelijck hy geloofde) niet swanger was geweest ; het welke hem dede besluyten , alles tot na haer kinderbedde uyt te stellen , om haer van een misdæet te straffen , daer sy t'onrecht over beschuldicht wierdt. En in der daet Bassé , die misschien door yemandt anders vergeven was , hoe groot verdriet haer Minnesuster na haer ver-
treck ,

treck , in het Serrail te laten , (hoewel men haer beloofde , dat het verderf van den Grooten Heer , niet sonder het hare en dat van haer Soon Mahomet fou gaen:) en had liever gezien dat men de selve haer afgunst op-geoffert had , het welcke haer bewogen had , dese Princeffe te bekladden , die seckerlijck proeven van veel hooger deughden gegeven heeft , om te doen geloven , dat sy zich aen sulck een snoodt stuck-wercks , schuldigh maecten sou.

Dese nu die de dood van Jbrahim beslooten hadden , verwachtten tot het uytvoeren van hun besluyt , dat de Sultane Basse tot Alexandrye sou aengekomen zijn ; maer het Gallioen dat haer voerde , hebbende ontrent het Eylandt Rhodes de Galeyen van Malta , onder den Bevel-hebber Boisbaudran ontmoet , wierdt van deselve besprongen , en toonende een lange en dappere tegenstandt , in de welcke de Aga Zomboul , na dat hy proeven van een groete kloeckmoedigheyt gegeven , en alles dat een kloeck krijghsman en overste betaemt , te wege gebracht had , door een Musquet schoot , hem dwars door het lichaem gaende , getroffen wierdt. Hy dede zich in de kamer van de Sultane brengen , en aldaer de Bevel-hebberen ontboden hebbende , riedt hen met de bespringers te verdragen , en alzoo de handen van den jongen Osman gekust hebbende , nam sijn afscheyt van de Sultane , en deden zich boven op het Gallioen brengen , om sijn volck tot het laetste toe aen te moedigen.

16.
Die van
de Malte-
sen geno-
men
wordt.

Sijn dood brack de moedt van sijn volck , in voegen zich de Ridders wel haest meesters van dit kostelijck en geweldigh schip gemaect hebben , hoewel den overwinnaer duer genoeg staende : want de Generael Boisbaudran liet'er het leven , door een Musquet kogel in de borst , in het midden van dapperheden , die een braef Overste paste. De Commandeur de Piancourt , groot Hof-meester van den Groot Meester van Malta , en Hopman van de Galeyen , Sainte Maria wiert , soo als hy een schicht uyt sijn eene hanttrock , door den ander die het werck dede , gedood. De Ridder d'Aligre noch een Jonghman , evenwel groote merck-teecken van oude Oorloghs-konst gevende , bleef daer oock met menichte van andere brave Ridders. Dit verlies , wierdt door de groote Rijckdommen en kostelijcken buyt die aldaer gevonden en gemaect wierden , nauwelijcks geboet. De Sultane met haren zoon en gevolgh , wierden naer het Eyland van Malta toegevoert , maeckende een van de grootste overwinningen , die in dit Jaer 1644. over Europa voorgevallen zijn : doch de tijdinge hier van tot Constantinopolen gekomen zijnde , deed het Eed-gespan hun beslooten aanslagh uytstellen.

Den Grooten Heer veroorsaecte dit verlies foodanigen smarte , dat hy als
niet:

17. Doot van de Sultane Bassa. niet te troosten was , voornamentlijk wanneer hy daer naer verftondt , dat zijn waerde Basse gestorven was , gelijk die in het selfde Jaer in Winter-maent tot Malta overleden is : toen waerlijk rees zijn woede soo hoogh , dat hy als ontsint wierdt , en niemandt spreekken wilde noch konde ; maer wanneer zijn hooghste smart een weynigh begoft te stillen , begoft hy aen de laetste woorden van de Sultane te gedencken , dewelcke hem weder in zijn eerste woede deden vallen. Hy beval datmen Zaim by hem sou doen komen. Dese Princesse vreesende voor de wreechtheit van Jbrahim , nam den jongen Mahomet (diemen als toen voor den Erfgenaem van het Rijck aensagh) met sich , om de raserny van den Vader , door de tegenwoordigheyt van den Soont te versachten ; maer dese woedende Vader , had zijn bitterheyt en op den zoon en op de Moeder te gelijk uytgestort , indien men hem selve niet , als uyt de handen gebroocken had. Soo haest als hy Zaim sagh , verweet hy die haer verradery : sy wierp zich voor zijn voeten neer , om haer verontschuldighingh te doen ; maer hy sonder die te willen aenhooren , had haer een ponjaert in het hart gedreven , ten ware de jonge Prins zijn handt hinderende , de stoot had ontfangen , die zijn Moeder toegebracht wierdt. Het schreyen van de Moeder en het kint , deden de Sultane Valide Kiossem , en eenige beampten toeloopen , dewelcke en de Moeder en de Zoon , uyt het gevaer verlostten.
18. Ontsteltenis en woeden van Jbrahim. De jonge Prins wierdt onder het rechter oogh gequetst , daer hy een groot lijk-teecken behouden heeft , hoewel een seecker Schrijver van desen tijd , het selfde een oor-bant toeschrijft , die Abraham op seeckeren dagh desen Prinsgegeven sou hebben , zijnde die plaets van de kaeck door een Diamant gequetst. Wat daer van zy , dit doen veroorsaecte een groot gerucht in het Serrail , en stelde de geheele Stad in beroerte ; alwaermen in het eerste geloofde , dat de Erfgenaem van het Rijck doot was , selfs wist Jbrahim niet beter , dewijl de Sultane het selfde soo had doen verbreyden , doende selfs lijk-bereytselen daer toe maecten , die het Serrail en de Stad in rouw en tranen stelden. De wreede Jbrahim was de eenige die geen gelaet , over sulck een jammerlijk toeval vertrock , het welke de haet , die men hem toedroeg , niet weynich vermeerderde.
19. Bitter woeden van Jbrahim. Hy vorder wilde de vertroostingh van de gestorvene Sultane , en zijn gevangen oudste Soon , uyt een woedenden Oorlogh tegen Malta gaen halen ; swoer dit beroemde Eylandt te verwoesten , en al de Ridders die in zijn handen quamen te vervallen , te doen sterven. En hebbende verstaen , dat het Fransche Ridders waren , die dit schip hadden veroverd , scheelde het weynigh , of hy had zijn wraeck op den Heer de Harlay , Grave van Cisy , als

20. Zijn beslyt tegens Malta,

toen

toen Gefant van wegen de Kroon van Vranckrijck, aen de poorten uytgestort; maer dese begaf zich by tijds naer Pera, om de raserny van desen dollen Vorst te ontgaen. Hy wilde al de Franschen die ergens in sijn gebiedt waren te vinden, doen dooden, indien de Aga van de ontmanden, die seer veel op hem vernocht, door heylzame vertooningen, die hy hem dede, (hoe wel niet sonder gevaer van sijn leven) sulcks niet had verhindert. Evenwel moest dat schrickelijck omweder ergens neder vallen, en dat geschiede op sijn Vrienden. Een seeckeren Hussain die van een slecht Harder, door den Sultan een groot mangemaectt was, (in vergeldingh van de sorge die hy gedragen had, om hem met sijn fluytje en boersche deunen, weydende sijn kudde, omtrent sijn gevangens nu en dan te vermaken,) verweckte noch meer de gramschap van den Keyser. De Grootte Heer had op niemant by-naer eenigh vertrouwen als op desen man, dewelcke af-gunstig op al de Grooten van de Poort, niets achter liet, om sijn gezagh op het verval van derselver geluck te stichten. Hy dede den Grooten Vizier Mahomet dooden, om dat hy hem den Oorlogh van Malta wilde afraden, dewelcke gevolght wierdt door den Bekir Captan, Generael van de Zee. Hy wilde, het koste wat het mocht, reden van die van Malta hebben, of by gebreck van sulcks, het op Candia of de Stadt van Venetie verhalen; elders is wijtloopigh van dit woedende besluyt en gevolgh gehandelt: Wy sullen dan alleen seggen, dat het ontsint gemoedt van Ibrahim niet te temmen was, als met het verderf, (had sulcks in sijn vermogen geweest) van geheel Christenrijck; echter is het selfde door de sijne geteint, gelijk wy kortelijck sullen seggen.

Het woeden van den Grooten Heer, soo door hem als sijn dienaers, en voornamentlijck Hussain liep soo hoogh, dat de Eed-spannige Grooten wel haest het gemeene volck, beneffens de Janitzaren aen hun zijde kregen, soo verre, dat de eene door asparssingen uytgeput, en de ander echter van hun soldye berooft blijvende, soo verre quamen als aen te bieden, het Serrail in den brand te steecken.

De Muphty die de opper Priester van de Wet van Mahomet is, de Kadilckers die Rechteis der Turcken zijn, de Viziers en Bassas, die de Raetsheren van Staet, en de Intendanten of Bestierders der Land-voogdyen zijn, de Aga der Janitzars, het hoofd van al het Voet-volck, de Captan de Zeevooght, en in het gemeen al de voornaemste Beampten stonden een-stem-mich tegens Ibrahim op. Dese muysterie nam aenvangh, door het verfoeck dat de Muphty, uyt name van den Staet aen Ibrahim dede, dat hy den Grooten Vizier Achmet, voornaem dienaer van al sijn dwingelandyen en asparssingen, wilde doen straffe. De Sultan getergt door dit stout verfoeck,

21.

En woeden tegen sijn Beampten.

22.

Uytersten haet tegen Ibrahim.

23.

Begin van de

24.
Vlucht
van Jbra-
him.

belaste aen sijn lijf-wachters op de staende voet , de wederspannige te straffen , die hem soodanigh een stoute voorstellingh derfden doen ; maer hy vernam wel haest dat de lanitzars de alderhevichste tegens hem waeren ; het welke hem dede besluyten , sich ter vlucht nae de Sultane Valide sijn moeder (die selfs handt in de twee-dracht had , en met de wederspannigen selfs te samen stond , om zich van de verongelijkingen , die sy van haer Zoon , door raedt van den Grooten Vizier ontfangen had , te wreecken) te begeven : maer alhier wierdt hy gedwongen desen Vizier Achmet , beneffens den verraderschen Hussain , om van het volck verscheurt te worden , over te geven , en het goude Zegel als het teecken van Waerdigheydt , van Vizier Azem Mahomet , een man van tseventig jaren over te leveren.

25.
Doot van
den Vi-
zier,

26.
Rechts-
plegingh
tegens
Jbrahim.

Maer hier by bleef het niet ; sy wilden dat Jbrahim selve reeckeningh van sijn onrechtvaerdigen handel voor den Muphty sou doen , die hem daer over voor den Divan gedaeght heeft , sendende hem een Kadilefker toe , die de Sultan verachte , scheurende de Festa of Geloofs-punt (zijnde de wijze van een dagement) in stucken. Wanneer dit Dagement weder herhaelt en vernieuwt , en op de selfde wijze mishandelt was , zijn de Muphty met de Viziers , de Bassas en andere Beampten , naer het Serrail gegaen , alwaer sy hem uyt de armen van de Sultane sijn Moeder geruckt , en naer de gevangenis , uyt dewelcke hy voorheen gehaelt was , geleyt hebben ; aldaer hy ten eynde van thien dagen gewurght is : naer dat sijn Soon Mahomet , tusschen de ses of seven Jaren oud , in den Keyserlijcken Throon gestelt , en met gemeene toejuychinge Keyser , en de Sultane Zaine sijn Moeder , geduerende sijn minderjarigheyt , Regente of bestierster verklaert en uytgeroepen waren.

27.
Die ge-
wurght
wordt,

De Achtste H I S T O R I E.

De Heer van Valckenburg, Gouverneur van Orangie.

Inhoudt.

1. Aert der Staetsuchtigen. 2. Heer van Valckenburghs handeling. 3. Middelen van den Prins daer tegen. 4. Beauvese naer Vranckryck gesonden. 5. Aen-
slagh op Valckenburgh gemaect. 6. Knuyt komt tot Mondragon. 7. Sijn
handel. 8. Nieuwen aen-
slagh. 9. Onnut. 10. Andere bestellinge. 11. Aen-
gevangen. 12. Valckenburgh aengetast. 13. Wordt gequetst. 14. Tegen-
standt van het Casteel. 15. Gestilt. 16. Dood van den Heer van Valcken-
burgh. 17. Het Casteel overgegeven.

GEzagh in een Staetsuchtige, is een snijdend geweer in handen
van een kint; en met den desen gaet het als met de Miere, dat
een naerstigh en gepresen gewormte is, soo langh het langhs
de aerde loopt; maer eens vleugelen gekregen hebbende,
wel haest in de kaers vliegh: en waerlijck dese sieckte is de
Hovelingen, en Vorstelijcke bedienden soo gemeen, dat Seneca daer van
seght:

*Pauci Reges, non Regna colunt,
Plures fulgor convocat aula,
Cupit hic Regi proximus ipsi,
Clarusque latas ire per urbes:
Urit Miserum Gloria pectus.*

1:
Aert der
Staet-
suchtigen

Sen. in
Herc.
octeo.

't Betrachter weynig' meer den Koninck als de Staet,
Elck wordt verlockt door glants van 't cierlijck Hof-cieraet;
En yeder soeckt te zijn de naeste aen 't hoogh vermogen,
En 't volck door al de Steen te treden onder d'oogen,
Daer plechtigh aengebeen sijn ydele groottheyt wert,
Soo noopt die ydele roem het Staetbegeerigh hert.

Wy hebben soo veel voorbeelden van dese rampsalige drift, en van dese
Jcaren, die met te hoogh te willen vliegen, en de Sonne te dicht van na-

by te komen, hun wasse vleugelen gesmolten, en sich selven in den afgront van verderf, geworpen hebben gesien, bygebracht, dat wy hier geen vreemde meer behoeven op te halen: dese tegenwoordige sal het getal helpen vermeerderen, en die waerheyt bevestigen.

2. De Heer van Valckenburgh, door bysondere gunst van sijne Hoogheydt den Prince van Orangien, Fredrick Hendrick, tot de voortreffelijcke Waerdigheyt van Land-voogd en Bestierder, van des selfs Prinsdom van Orangien, gestelt zijnde, was soo verre van zich niet en in die eere te vergenoeuen, en sijns Meesters gonst in alle Majesteit te gebruycken, dat hy selve het gebiedt, over het welcke hy als bestierder gestelt was, aen sich selven poogde te trecken, en van den wettigen Heer en besitter te vervreemden. Tot desen eynde gebruyckte hy verscheydene Menees en vonden, maeckende verwantschappen met Vyantlijcke of Zydige Vorsten, om by deselve, wanneer het daer op aen mocht komen, hulp en steunsel te vinden.

3. De Prins van Orangien bleef niet lange onkundigh van desen handel, en heeft derhalven de noodige middelen daer toe aengewent: voor eerst om met goedertierentheyt en sachtmoedigheyt, den Land-voogd van sijn wederspannigheyt, en tot billijcke plichten en gehoorzaamheyt te trecken; maer siende dat al dese sachte middelen geen vruchtbare uytwercking deden, maer eerder den Heer van Valckenburgh stof gaven tot meerder baldadigheyt, en verachtlinge van sijn Meester; heeft beslooten den wegh van het gerecht in te gaen, om alsoo dit quaet te boven te komen. Tot dien eynde heeft hy den Heer van Beauvese daer heen afgeschickt. Dese quam op den sevendenden van Sprockel-maent, des Jaers 1630. tot Mondragon, alwaer hy bevand dat de saecke, die in sich selven swaer genoegh was, noch meerder beswaert waren, ter oorsaek van de pest die op dien tijdt de wegen en Steden sloot, en de menschen alle onderlinge gemeenschap benam. Evenwel volgens het goetvinden van de Heeren Servant, Montmirail en du Bois, dewelcke zich door last van den Prince aen hem ontdekten, maeckte hy een aenslagh met twintigh soldaten, om den geseyden Valckenburgh te onder-scheppen, soo als hy na een Pacht-hoeve ging, volgens sijn dagelijck-sche gewoonte, om de huys-vrouwe van Taradel te besoecken: maer dese toelage hadt geen voortganck, ter oorsaek van de scherpe wacht, diemen door geheel het Land van Orangien hield, wiens nabueren niet toelieten dat daer yemandt in quam, om daer weder uyt te komen.

5. Aenslagh op Valckenburgh gemaect

6. Knuyt komt tot Mondragon.

Een weynigh tijds daer na, quam de Heere Knuyt, Commissaris, mede van sijn Hoogheydt ten selven eynde gesonden, tot Mondragon, alwaer hy sich, volgens het goetvinden van de Heeren Servant en Montmirail, op-

hielt,

hieldt , om dat het een seer gefonde plaets , en dicht by hen gelegen was , om des te bequamer hun saecken te samen te kunnen overleggen. Hy vand goet sijnen naem te veranderen , en uyt te geven dat hy een Koopman was , die naer Marseille wilde reysen , welke Stad mede , ter oorsaeck van de besmettelijcke sieckte , geslooten was. Dese Heer maecte binnen korten tijd veel kennisse , reysende by nacht en by dage met groot gevaer , te paerde en te voet , al om gelegentheyte te vinden , om met verscheydene personen die hy wist den Prins getrouw te zijn , te spreecken en te handelen , en om meer andere tot sijnen dienst te trecken.

7.
Sijn hand-
del.

Op dese wijze uyt den Heer van Montmirail verstaen hebbende , dat'er binnen Geneve een Man was , die (soo hy seyde) een aenslaghe op Orangien had , die niet kon mislucken ; heeft hy den Heer van Beauvese daer heen gesonden , om met den selven te spreecken , en de gelegentheyte van desen toeleghe uyt hem te hooren ; maer dese bevindende dat die aenslaghe noch doemlijck , noch van eenigh belanghe was , keerde die weder onverrichter saecke by Knuyt te rugge ; den welcken hy vaerdigh en gereet vand , eenen anderen aenslaghe in het werck te stellen , tot dewelcke hem de Heer Montmirail dertigh soldaten , en eenige Edel-lieden uyt het Daulphine toebrecht : maer dese had oock geen voortgange , dewijl eenige met dewelcke die geconcertereert en beslooten was , den selven als te swaer uyt te voeren zijnde , afbraken. Een yeder dan keerde weder naer huys , sonder ontdeckt te zijn.

8.
Nieuwen
aenslaghe.9.
Onnut.

Daer na nam de geseyde Commissaris voor , van Engelen , die Lieutenant op het Casteel was , op de zijde van den Prins te trecken ; maer of hy al verscheyde middelen daer toe aenwende , wilde evenwel de selve niet gelucken. Hy dan keert sich weder tot sijn eersten aenslaghe , dewelcke was , den Gouverneur selfs in de Stad te versceckeren. Hy dan besluyt by lichten daghe volck in de Stad te laten komen , en daer toe den Marckt-daghe waer te nemen ; maer dewijl geen Marckt-daghe gehouden wierdt , beslootmen die by nacht met een ladder van koorden binnen te helpen. Tot desen eynde stelde hy al de dienaren , die den Prins aldaer had in het werck ; maer de lichte maen , desen aenslaghe eenmael hebbende te rugge gehouwdén , wierdt deselve daer na , door gebreck van eenige nodige dingen , gestuyt.

10.
Andere
bestellinge.

Ondertusschen vernam Valckerburgh , dat de Heer Knuyt tot Montdragon gekomen was , waer over hy niet naliet hem te komen besoecken , in welck besoeck sy veel redenen over en weder hadden , onder dewelcke zich de Heer Commissaris bequamelijck verschoonde , van dat hy daer soo lange was geweest , sonder hem te kómen aansprecken. Hy droeghe hem oock eenige middelen van verdrage met den Prince , voor , na dewelcke de Heere van

Valckenburgh , meenende al vry loofer als Knuyt te zijn , zich veynfde te willen luyfteren.

Dese onderhandelingh duerde aldus eenige dagen , geduerende dewelcke de Heer Knuyt een reyse na Lions gingh doen , van waer het geen hen no-digh was , mede gebracht hebbende , maecte hy zich gereet om sijn voor-nemen in het werck te stellen.

11.
Aenge-
vangen.

De aenflagh dan wierdt weder hervat , en de uytvoeringh daer van bestelt , op Dijngsdagh den 11. Juny. Des Maendaegs quam de Capiteyn Citier met 70. mannen , en Mines quam oock met eenige , die alle door de ladder van koorden, omtrent de nieuwe brugge, alwaer de muer de hoogte van 30. voeten had , binnen quamen. Dese verberghde zich in het huys van den Heer van Montmirail , waer heen hen een van des selfs huysgesin geleyde : eenige uyt de Stad hielpen hen op de ladders te klimmen , onder dewelcke oock de Heer de Rafelis was. Knuyt ordonneerde en bestelde , dat de Heer van Rafelis, de Laurans en Corrego , het volck dat sy by vollen dagen in de Stadt had-den doen komen , gereet souden houden.

Al dese dingen wierden seer verhaest , alsoo men tijdinge had , dat de Gouverneur des anderen daeghs zich op de Bruyloft van den Commis La Pise sou laten vinden. Op dien selven dagh met het kriecken , quamen oock de krijghs-lieden aen , die de Heer van Beauvese uyt Languedocq had gebracht ; die niet konnende binnen kómen , in het koorn by de poort verborgen ble-ven , by dewelcke zich de Heer Commissaris heymelijck liet vinden ; maer men bevand eyndelijck dat de Gouverneur niet voor den dagh quam. Sy be-reyden sich dan tegen des anderen daeghs met de selve ordere , hebbende noch dertigh mannen , die de Heer du Bois des nachts had aengebracht, in de schuer van Montmirail verborgen , alwaer sich Knuyt ten vier uren liet vinden , en de andere Edel-lieden zich by voeghden. Omtrent te half vijven quam Valckenburgh uyt , om de nieuw getrouwde Vrouwe van den Griffier La Pise te zien , hoewel hy al van eenige vergaderingh van krijghs-volck te-gens hem gehoort had ; ja selfs dat'er in de Stad eenige heymelijck verbor-gen lagen.

12.
Valcken-
burg aen-
getast.

Wanneer Valckenburgh nu in het huys van La Pise gekomen was , ver-toefden de Heeren Rafelis , Laurans, Autran en Corrego , die met het volck verborgen lagen , niet langh het huys aen te tasten. De lijf-wacht van Valc-kenburg stelde zich ter weer ; maer wierdt haest afgeset , en ten deelen dood-geflagen. Munet, Citre en Corrego, nevens eenige soldaten begaven zich na boven , en vonden Valckenburgh in de Zale beslooten en bebolwerckt ; maer sy hebben de deuren met hamers opgeslagen , waer op hy zich met sijn

Stal-

Stal-meester en een dienaar , in een kamer begeven heeft. Alhier wierdt hy gesommeert zich op te geven , onder beloften van het leven ; maer de stal-meester sprack stout , en dreyghde dat'er haest hulp komen sou. Hier op ^{13.} Wordt gequetst. wierdt door de kamer-deur heen geschooten , en Valckenburgh beneffens sijn stal-meester , ter dood toe gequetst : de deur wordt vorders opgelopen , en hy gevangen genomen.

Ondertusschen de Heer Knuyt aen de poort van Langues aenkomende, vand die geslooten , maer dede soo veel door sijn gesagh datse geopent wierdt ; zijnde in de Stad gekomen , belast hy de Consuls het volck te doen in de wapenen komen , op welcken selfden tijdt de Ruytery oock aenquam ; waer op de Borgers zich begosten te wapenen en te roepen : *Vive le Prince*.

Al dit werck bracht den alarm in het Casteel , van waer een Sergiant met dertigh mannen den Gouverneur te hulp uytgefunden wierdt. De Heer de Rafelis die door de Stad gingh , en het volck een moedt aansprak , stelde sich daer tegen , en hieltse staende. Du Bois en de sijne, beneffens die ^{14.} Tegenstant van het Casteel, gene diemen uyt Languedocq had gebracht , en in der haest aengevoert wierden , voegden zich by hem , en dwongen dit volck weder naer het Casteel te wijcken , uyt het welke menichte van Musquet-schooten langhs de straet van het Klooster der Jacobijnen , gedaen wierden , gelijk men mede het geschut op de batteryen bracht , en daer mede eenige schooten deed ; waer door geen kleyne verbaestheynt onder het volck ontstondt.

Maer als men daer op vernam dat een Italiaen , diemen wist dat altoos den Prins seer ongenegen was geweest , buyten het Casteel geslooten was , begoft men moedt tot een verdrag te krijgen ; waer op oock de Heer Knuyt eyndelijck besloot , niet sonder merckelijck gevaer van sijn leven , door de traversen en Barricaden heen , naer het Casteel te gaen , om met den een of den anderen Officier te sprecken. Hy vand dan aldereerst een Sergiant , en hielt met den selven gespreck , van dewelcke hy wel soo veel verstondt , ^{15.} Gestilt datmen daer binnen niet ongenegen tegen den Prins was. Hier op hielt het schieten op. Ondertusschen was het volck in de Stad in slagh-ordere gebracht , en de Barricades en afschutzels der straten , en aenkomsten geslooten , en de Vrouwe van Valckenburgh had van den Heer Knuyt verlof gekregen om haer Man te sien , die het niet lange scheen te sullen maken.

Dese eenige redenen met den Heer Knuyt gehad , en des selfs Commissie en bevel-brief hooren lezen hebbende , bevand sich seer verbaest , en stondt op de aanmaninge van sijn Huyfvrouwe toe , dat sy aen van Engelen en andere Bevel-hebbers van het Casteel sou schrijven , dat hy te vreden was , dat sy-lieden de plaets aen de Commissarissen van den Heer Prince souden overgeven.

geven. Om desen brief over te leveren , wierde de Heer Silvius Bedienaer des Woorts in de Plaets , een ure na middernacht derwaerts gesonden. Maer dewijl de Bevel-hebbers seyden , in der waerheyt niet te weten , wat'er in de Stad voorgevallen , en dat de staet van den Gouverneur , hen onbekent was , oock voorstelden den Heere Knuyt niet te kennen , is de selve Silvius , sonder yets te hebben uytgerecht , weder te rugge gekomen. Daer na is de selve op het versoeck van den Heer Knuyt , beneffens den Heer Pardun , ordinaris Genees-meester van het Casteel , weder derwaerts gegaen , door dewelcke de Bevel-hebbers de gelegentheyt naerder verstaende , versochten dat de Thesaurier de Laurent , als Pantsman sou mogen boven komen , op dat oock sy eenige uyt de hunne in de Stad mochten senden , om van alles het naeste bericht te nemen. Dit geschiede , en de Ingenieur van Weert wierdt

16. Doot van in de Stad gesonden : maer dese daer komende , bevand dat de Gouverneur den Heer in het huys van de voornoemde La Pise albereets overleden was. Hy konden van Val- de vorders by den Heer Knuyt , en hebbende des sels bevel-brieven gesien , kenburg. versocht daer van Copye en uytschrift , om het selfde aen die van het Casteel te vertoonen , het welcke hem zijnde gegeven , is hy met den voornoemden Heer Silvius en den Genees-meester Pardun , weder na het Casteel gegaen ; soo dat na verscheydene onderhandelingen , eyndelijck op den derthienden Juny des avonts ten negen uren toegestaen wierdt , het Casteel in handen van de Heeren van der Does en Knuyt , als Commissarissen van der Heere Prins van Orangien te leveren ; dewelcke vervolgens het krijgs-volck

17. Het Ca- den Eed van getrouwigheyt aen sijn Excellentie hebben laten doen. Hier steel over op riep het volck tot verscheyden malen Vive le Prince , leve de Prins , en gegeven. heeft tot drie malen toe Salve met Musquetten geschooten. Die van de Stad toonde mede hun vreugde met Vyer-wercken en andersints.

De Vrouwe van Valckenburgh noch in de Stadt zijnde , wierdt versocht op het Casteel te komen ; alwaer de selve foodanigen eer en onthalingh ontfing , als men haer ten opsicht van haer bysondere deugden verschuldicht was. Des anderen daeghs wierden de straet-schanflen en Barricades wech-genomen , en het vreemde krijghs-volck afgedanckt , en alsoo alles in rust en vrede gestelt ; in al welcke handelinghe , van de zijde van den Gouverneur negen , en van de zijde der bespringers drie mannen dood-gebleven zijn.

De Negende H I S T O R I E.

Prins Willem van Nassou.

Inhoudt.

1. De Vorst met een pistool geschooten. 2. Sijn schrijven daer over. 3. Sijn dood.
 4. Ongeval van den Marquis van Balsou. 5. Grave van Meurs verbrant door
 eygen Vyer-werck. 6. Ander merckelyck ongluck van een Italiaen. 7. An-
 dere ongevallen. 8. Dortsch ongeval.

Ebbende aldus een wyl onder de Barbaren omgesworven, komen wy eyndelyck de Christen-werelt, nevens de Hemelsche besoeckingen weder besoecken, in meeninge het overige van onse stoffe daer omtrent te besteden: hoewel ons omtrent dese ongeloovigen, noch al vry yets te seggen vallen sou; het welke wy echter niet van de handt wijfen, als yets verachtelycks, maer eerder als yets treffelycks, by andere gelegentheden verhoopen op te nemn.

Het was in het laetste van October des Jaers 1664. wanneer een overdroevigh ongeval, den Doorluchtigen Vorst Willem Frederick van Nassau overgekomen is. Hy had een voornemen om de Grensen van sijn bestieringe, naer de zijde van Westphalen te gaen besichtigen, waer toe hy alles vervaerdighde. Het was Vrydagh, en den 24. van Wijn-maendt des morgens ten acht uren, wanneer zijnde de Princesse naer de kerck gereden, en de Vorst alleen in sijn kamer, de selve een Sadel-pistool geladen zijnde wilde af-schieten; maer het selfde weygerende, trock hy den stempel uyt, maer onder het uyt-trecken gingh de pistool los, staende de Vorst in sulck een gestaltenis, dat de kogel onder in de kinne, en boven by de neus en het oog uyt vloogh. Sijn Vorstelijcke genade heeft aen sijn Hoogheyt het verhael daer van geschreven, verhalende dat hy in sijn kamer een pistool willende beproeven, deselve weygerde, maer omgekeert zijnde, om te sien waer het schorte, het selve los gingh, en hem foodanigh quetste als geseght is, doch dat hy noch reden had van sich te vertroosten, dewijl'er geen deelen gequetst waren, die vrese voor de dood gaven; maer het gevolgh gaf vry wat anders te kennen. Hy vermaende sijn Hoogheyt oock met eygen handt, sich wel voor vyer-geweer te wachten, en een voorbeeld aen hem te nemen. Men gaf

1.
De Vorst
met een
pistool
geschooten

2.
Sijn
schrijven
daer over

3.
Sijn doot.

van tijt tot tijt al nieuwe berichtinge van de staet van sijn siekte: en op den tweeden van November schickte haer Hoogheyt de Princesse Douariere van Oran-gie, de Princesse Maria haer Dochter, beneffens den Heer Bootsma uyt de Staten Generael, naer Vrieslandt; maer dese tot Haerlem de poort sullende uyt-rijden, ontmoeten een van Vorst Willems Edel-lieden, Wartensleby genoemt, dewelcke hen de tijdinge bracht, dat sijn Vorstelijcke genade op Vrydag den laetsten van October overleden was.

Een ure voor sijn dood gaf hy sijn Vorstelijcke Gemalin een ringh, een ander aen den jongen Prins, en een derde aen de jonge Princesse, en nam alzo van hen en de omstaenders, soo met teecken en als schriften sijn afscheydt; want zedert sijn quetsuure had hy noyt gesproocken. Eenige uren voor sijn overlijden, versocht hy de Heer van Haren Grietman, een Staet-Generael, Walrich ontfanger Generael van Vriesland, en Vegelij sijn Hof-meester, tot opzicht van sijn Hof, en de Vorstelijcke Weduwe en kinderen, met raet en daet by te staen. Van de gelegentheyt en staet van sijn wonden, heeft de Genees-meester Deusing een wijtloopigh bericht gedaen: gelijk het selfde by *Ayizema*, beneffens sijn uysterste wille, sijn brief aen de Staten van Vriesland, en andere dingen te zien is.

4.
Ongeval
van de
Marquis
van Balso.

Meer voorbeelden van diergelijcke ongevallen zijn hier en elders gesien, die door eygen onvoorsichtigh handelen van dit moort-geweer, soo door sich selven als door anderen, geschiedt zijn; van dese laetste is'er een den Marquis van Balso, Soon van den Vorst van Monaco overgekomen. Dit viel tot Mentona, een Stad in Italie, onder het gebiedt van den Staet van Venetie voor. Dese Prins komt met sijn Gemalinne aldaer over de straet, om in de kerck van St. Maria hun kerck-plichten te plegen, te halver wege, ontvalt sijn lacquay een geladen Carabijn, die te gelijk vuyr gaf, vliengende alzo twee kogels die daer op stonden, den geseyden Marquis van Balso ter flincker zijde in het lichaem, die daer of stierf; latende sijn Weduwe in den Rouw, en sijn dienaer in een onvoorsichtige schult.

5.
Grave
van
Meurs
verbrandt
door ey-
gen vyer-
werck.

Van door sijn eygen geweer of Vyer-werck te sneuyelen, hebben wy eenige andere voorbeelden, en onder andere dese by Reye. Graef Adolph van Mienaer en Meurs, Gouverneur van Gelderland aen der Staten zijde, ruste zich toe om de Stad Berck te provianderen, handelde en beproefde eenige Petarden, met dewelcke hy een Vestingh van den Vyand meende te doen op springen; het gebeurde dat den brandt in het polver quam, waer door het gewelfte met verscheydene kameren van het Hof te Aernhem, om-verre geslagen wierdt. Capiteyn Denis en noch een Edelman bleven op de plaets dood. De Grave verbrande deerlijk, en stierf korts daer na. Hebben-
de

de echter te bedde leggende , alle ordere tot het provianderen van Berck gestelt.

By dit ongeval voeght deselve Schrijver een ander. Een Italiaen liep van de Spaensche naer der Staten zijde over , roemende van ongehoorde konsten , om tonnekens en holle-kogels van yser en steen te bereyden , om in belegerde Vestinge over te werpen ; met sulck een stoffe gevult , dat deselve ontsonckende in duyser t stucken borsten , en al die met het minste vonckfke daer van besprenght wierden , onlesselijk souden moeten dood branden. Hem ontviel een vonckfken vyers op de tafel , daer dese stoffe lagh , het welck hy snel met den vinger wech streeck , en beroerde een weynigh van de stoffe. Daer begint de hand te branden , hy slaetse uyt verbaestheydt tusschen beyde de beenen , om het vyer te dempen , dat vat terstondt aen de broeck , voorts aen de beenen , en de hand wiert terstont bloot van vel en vleesch , met Azijn wierdt den brandt wat gestilt , maer niet gelest ; eetende al langhsaem voort , soo dat hy op den derden dagh , in gestadige grouwe lijcke pijnen stierf.

6.
Ander
mercke-
lijk onge-
val van
een Ita-
liaen.

7.
Andere
ongeval-
len,

Eenigen tijd daer naer wierdt Johan Bovier , een Vuer-wercker van Graef Maurits , door sijn eygen werck dood-geflagen : het selfde is over eenige Jaren Dortsche Vyer-werckers , en elders andere gebeurt. En noch onlangs heeft Dordrecht dit beklaghlijck ongeval , doch van minder geweld , echter van soo treurigen uytwercksel gesien.

8.
Dortsch
ongeval.

Een scecker Heer van mijn goede bekenden , sieckelijck zijnde , sat by den haert , dese sich omkeerende om yets uyt de schoor-steen te langhen , soo geraeckt sijn Japonschen rock in den brandt , sijn jonge suster waerschouwde hem , hy schud en woelt om te blusschen , wilde den rock ofwerpen ; maer die te vast om den hals zijnde , wilde niet af , hy loopt uyt de kamer , roept om hulp. Sijn Vrouw toeloopende om hem te lessen , krijght den brandt in de schorteldoek , en daer door werck met sich selven. Terwijl brand de Heer lichter lage , en wierdt eer den brandt konde gelescht worden , soodanigh geroostert , dat hy eenige dagen daer aen gestorven is.

De Thiende H I S T O R I E.

Hals-gerecht van den Ridder de Rohan, en andere.

Inhoudt.

1. De Ridder de Rohan gevangen. 2. Naer het Arsenael gebracht, en onder-
vraeght. 3. Sijn wijze van sterven. 4. Brief van den Koninck aen sijn Moeder.
5. Bedenckingen op het Gerecht, en de oorsaek daer af.

1.
De Rid-
der de
Rohan
gevangen

En ongeval van een andere slaghe bejegende in het Jaer 1674. den Ridder de Rohan. Dese wierdt omtrent de Maent September in de Bastille gebracht, aldaer seer nauw beslooten gehouden, en scherpelyck ondersocht. Eyndelijck zijn Rechters over sijn saecke gestelt: de Rechtspleginge vertrocken hebbende, oock gesien het Proces Verbael van de Heeren de Bazous en Promeruil, gemachtighde over de Instructie, en Rapporteurs van de geseyde Rechtspleginge, bestelden en ordonneerde die, dat hy van de Bastille naer het Arsenael sou gebracht worden, om aldaer op de Scelette verhoort te worden.

2.
Naer het
Arsenael
gebracht
en onder-
vraeght.

Des Woenstdaghs daer aen dan, kregen tseftigh Musquettiers van den Koninck ordere, om sich ten vijfuren des morgens naer de Bastille te begeven, onder het gezagh van den Marquis des Logis, die ten seven uren den geseyden Ridder, beneffens den Leer-meester (diemen van den Ende noemt) na het Arsenael geleyt hebben, alwaer hem de Rechters op de Scelette onder-
vraeght hebben, het welcke tot den middag toe geduert heeft; na het welke sy weder naer de Bastille gebracht wierden: toonende sich de Ridder onderwegen wel-gemoedt, selfs met den Marschalck boertende, en een yeder die hem tegen quam, beleefdelyck groetende; maer Mevrouw de Rohan, sijn Moeder, en het gantsche huys van den Prince van Soubise, vertrocken uyt Parijs. Op den 27. van November hebben sich de Musquettiers van den Koninck, en het Regiment van de Guardes, heel vroegh op de toegangen van de straet St. Antoine in ordere gestelt, en drie Schavotten met een galgh wierden voor de Bastille opgerecht; op dewelcke omtrent ten twee of drie uren naer de middagh, de Ridder de Rohan, de Ridder de Preau, Neve van den overleden Hier de La Traumont, en de Marquisinne de Villars
d'Esdre-

d'Esdreville , uyt kracht van het Vonnis de La Chambre Ardente , gebracht wierden. De Meester wierdt opgehangen , ende Ridder de Rohan quam bysonder te voet op de plaets van het Gerecht. Hy groete de Bevelhebbers der Musqettairen seer beleefdelyck , nemende sijn afscheyt van de selve , gelijk hem die oock groote eerbiedigheydt bewesen. Hy daer op aen alle kanten rontsom ziende , vraeghde of de Ridder de Lorriane daer oock tegenwoordigh was ? dewijl hy voor sijn dood , hem vergiffenis wilde afbidden , van een kinneback-slagh , die hy hem voor desen had gegeven ; maer dese ontdeckte sich niet , en daer op wierdt hem het hoofd afgeslagen. De Ridder de Preau was de tweede , en Mevrouw de Villars de derde , die op de selve wijze ter dood gebracht wierden. Het lichaem van de Rohan omtrent een ure op het Straf-toneel gelegen hebbende , wierdt weder in de Bastille gebracht : en daer na in de Karosse van de Princesse de Guimenée neder gelegd , die het in een loden kist naer Rochefort doen voeren heeft. De selve Princesse heeft een brief van den Koninck gekregen , in dewelcke sijn Majesteyt sich tegens haer verklaert , dat het hem leet ware , anders in de saeck van haer Soon , als het Recht van hem eyschte , niet te hebben kunnen doen : gevende haer vorders macht , om met haer Soons goedcren naer haer wille te handelen.

3.
Sijn wij-
se van
sterven.

4.
Brief van
den Kon-
inck aen
sijn Moe-
der.

Men wil dat dese gerechte perfoonen , sonder merckelijck bewijs , en alleen op hun eygen bekentenis , souden veroordeelt zijn. By Mevrouw de Villars souden brieven gevonden zijn , die van de correspondentie en het verstant , dat sy met de vyanden van de Fransche Kroon sou hebben gehad , (om Normandye en andere Lantschappen in beroerte , wanneer de Hollantsche Vloot , hen op hunne kusten benauwen sou , om door dien middel Normandye tot een Republijck en vryen Staet te stellen) klare blijcken souden gegeven hebben : tot welcken eynde de Leer-meester , mede een reyse derwaerts sou gedaen hebben. De selve Mevrouw sou mede hebben beleden , dat sy twee van haer mans met Venijn had omgebracht : ja dat sy selfs niet had willen toelaten , dat de laetste met Godt had mogen versoenen ; selfs hen op sijn sterven te gemoedt voerende , dat , dewijl sy hem noyt had bemint , sy oock niet begeerde , dat sijn ziel welvaren , en by haer (want sy had noch goede hoope om sulck een bewerckte Saligheyd) zijn soude. Het welcke in der daet een schrickelijcke boosheyd , of een grouwelijcke loogen (in waerheyd of in valscheyt genomen) te achten zy.

5.
Bedenc-
king op't
Gerecht ,
en de oor-
saeck
daer af.

De Elfde H I S T O R I E.

Verhael van de Moort der Marquifinne van Brinvilliers, aen haer Vader en Broeders , met haer straffe.

Inhoudt.

1. Aert van ontuchtige Minsucht. 2. Afkomst en Trouw-dagh van de Marquifinne van Brinvilliers. 3. Staet en opvoedinge van de Marquifinne. 4. Sainte Croix in kennis met Brinvilliers. 5. Sijn quaden handel met de Vrouwe. 6. Ordere daer tegen , met het vangen van St. Croix. 7. St. Croix verlost. 8. Sijn besluyt met de Marquifinne. 9. Die haer Vader vergeeft. 10. En twee Broeders. 11. St. Croix sterft aen sijn eygen vergift. 12. Verkeerde schelmery van La Chaussée. 13. La Chaussée gevangen. 14. Blijcken tegens hem. 15. En St. Croix. 16. Onvoorsichtigheyt van de Marquise. 17. Blijcken tegen haer. 18. La Chaussée gestraft. 19. Vlucht van de Marquifinne. 20. Die gevangen wordt. 21. Haer belijdenissen. 22. Vonnis over de Marquifinne.

1.
Aert van
ontuchtige
Minsucht.

E dartele Min , die wellustige drift, die lief-kosende vyandin van Godt en Menschen , die naspeurster van ydele vermaeckelijckheden , en vinster van rampen en onheylen , komt hier eyndelijck weder op het Toneel , gewapent niet alleen met Fackel-vyer , om ingewanden te ontsteecken ; maer oock met vinnigh moort-geweer , om voor Goddeloos belangh wegen te banen , en plaetsen te openen. Noyt heeft mensche bitterder , noch bedecktelijcker sien woeden , en noyt klaerder getoont , hoe verre sich de driftigheden van lustige bewegingen uytbreyden , om de natuer selve geweld aen te doen , en te kunnen haten , dat Godt en plicht bevelen te beminnen , en te kunnen beminnen , dat d'een en d'ander leert met af-keer te beschouwen. Waerlijck de verfoeyelijcke verdorventheyt van de Menscheydt , toont sich noyt schijnbaerder in het bestrijden van Godt , als in het verbreecken van sijn werck , in het bekampen van sich selfs , als in het vertreden van de natuer. En wie sou gelooven , dat dese moeder sou kunnen voortbrengen , het geen tot haer eygen vernietigingh strecken kan : hoort echter , en verfoeyt dit wonderlijck stuck van onse tijd.

De

De Marquisinne van Brinvilliers , Maria Magdalena d'Aubray , Doch-
 ter van den Heer d'Aubray , Stede-houder Civil , trouwde in het Jaer 1651.
 met den Heer Marquis de Brinvilliers , Soon van den Heer Gobelin , Præ-
 sident in de Kamer der Reeckeninge. Hun Staet was niet min aensienlijk ,
 als hun geboorte. De Heer de Brinvilliers genoot een Jaerlijcks inkomen
 van dertigh duysent guldens , uyt een *Donatie inter vivos* , of levens lijvige
 gift , van sijn Vader , hem in het Jaer 1646. van een stuck gelts van ses hon-
 dert duysent guldens , gedaen , en de Heer d'Aubray gaf ter liefde van dit
 Huwelijck met sijn Dochter , 150000. guldens in renten en gereet geldt ,
 gelijk sy noch daer en boven , meer als 50000. guldens van een Groot-moe-
 der ge-erft had ; in voegen dit paer meer als acht hondert duysent guldens in
 gereede middelen besat.

2.
 Afkomst
 en trou-
 dagh van
 de Vrouw
 de Brin-
 villiers.

De Vrouwe de Brinvilliers dan was van Staet en vermogen , treffelijk
 en met forge opgevoet ; hadt goet en geest in overvloet , en niet als goede
 voorbeelden in haer huys voor haer , van seer nauwgesette eenfaemheyt en
 onberispelijke deughden ; saecken die haer niet als een soet-erbaer , en be-
 set leven scheenen te beloven : maer (om weder te moralizeren) liefde en
 belangh verdreven , een geest op een wonderlijke wijze , hoe die oock een
 treck na deught en eermach hebben , wanneer die door geen krachtige hand
 gestut wordt , soo menichmael gelegentheden en middelen , met de selve
 aenspannen , en sich soo te samén meesterschen van een hart en gemoedt ma-
 ken. Dan wordt men gewoon saecken te bedencken , te begeeren , en uyt
 te voeren , niet als na de drift van onselust ; en de indruckselen van een stren-
 ge opvoedinge , verdwijnen menichmael soo haest , als men de lucht van
 vryheyt ontfanght.

3.
 Staet en
 opvoe-
 ding van
 de Mar-
 quisinne.

Eenen Saincte Croix , Ritmeester , de snootste van alle menschen , ge-
 raeckte aen kennis met den Heer de Brinvilliers , zijnde van hem in des Ko-
 nincks leger gesien , en dese mensch zijnde van een geringe af-komst , son-
 der staet en middelen , voeghde sich seer gaerne by dien Heer , om sijn voor-
 deel met desselvs uytsteeckende verquistingen te doen. De gemeenschap die
 hy met dien man had , keerde zich oock wel haest naer de Vrouwe. Hy
 had geest en verstandt , en kende het geheym van de selve te doen gelden ;
 en na dat hy in de regulen der Minne-konst , al de wegen van de gepassio-
 neerde gehouden had , wierdt hy soo verre meester van het hart van de Vrou-
 we van Brinvilliers , dat hy en haer en haer staet , en haer eer , onder de
 voeten kreegh , maeckende haer bequam om alles aen te vangen , dat een ver-
 laefde Min haer konde af-eyfschen.

4.
 St. Croix
 in kennis
 met Brin-
 villiers.

5.
 Sijn qua-
 den han-
 del met de
 Vrouwe.

Dese gemeensaemheyt van dese Vrouwe met desen Saincte Croix , maecte
 een

6.
Ordere
daer te-
gen, met
het van-
gen van
St. Croix.

een groot omsien en beslagh in het Geslacht. De Heer Lieutenant Civil haer Vader, deed alles wat hy konde, om die te verbreecken; maer konnende daer toe door de ordinare middelen niet geraecken, wierdt hy gedwongen zich naer des Konincks gezagh te keeren, krijgende een gezegelde ordere, om desen Galant by den kop te doen vatten, gelijk geschiede, zijnde in de Karosse van de Marquisinne, uyt dewelcke hy in de Bastille gebracht wierdt; alwaer hy een ront Jaer gefeten heeft.

Wie verwondert sich indien dese overspelige gelieven, in de uysterste raserfny hier over quamen uyt te barsten, ziende zich op sulck een verachtelijcke en strenge wijze van hun vermaeckelijckheden berooft: de wraeckfucht maecte sich wel haest meester van hun hart; maer wat konde de Marquisinne te wege brengen, sonder een bystant, die soo boos als sy selve was, en die gene diemen haer ontroofd had?

7.
St. Croix
verloft,

St. Croix sat ondertusschen vast genoegh, alwaer hy eenige vreemde lessen, van een mede-gevangen Italiaen Exili genoemt, ontfingh, een groot konstenaer, in het toeltellen van alderhande slaghe van vergift, dewelcke vindende een rasendt en woedendt mensch, ter oorsaek van de verkortingh die hy meende datmen hem aengedaen had, en hem bequaem achtende, om de grootste schelm-stucken te ondernemen, hem sijn vervloeckelijcke geheymen mede deelde; in sulcker voegen, dat St. Croix binnen korten tijdt meester in de konst wierdt. Na dat dese weder los gelaten was, liet hy niet na de Marquisinne weder te besoecken, en haer een onfeylbare middel, om sich op haer vyanden te wreecken, aen te bieden. Hun gemeensaemheyt wierdt grooter als sy oyt voorheen geweest was; zijnde door de tegenstellingen en hindernissen heen gegroeyt en toegenomen. Sy overleyden niets te samen als middelen, om al de ongeruystigheden diemen hen konde toebrengen, voor te komen, en sich op die te wreecken, daerse soo veel leet meenden van ontfangen te hebben. Men moest dan dese soo moeyelijcke en hatelijcke Vrienden aen een kant helpen; daer hen het vergift een treffelijck hulp-middel toe sou verstrecken. Men vanght dan het werck aen, en Mevrouw de Marquisinne begeeft sich met St. Croix ten huysse van een Apoteker Glafer genoemt, alwaer se hun Compost toe-maecten na de konst.

8.
Sijn be-
fluyt met
de Mar-
quisinne.

Dese Duyvelsche middel behaegde hen te beter, om dat de uytwerckinge onvermydelijck en heymelijck was. Aen de andere zijde aenmerckte sy al de goederen van haer Geslacht, als een groot en het eenighste behulp om haer vervallen staet (want soo veel had haer dit minnen al gekost) weder te herstellen: in voegen hier het vreedsaem besit van een goet, dat sy boven alles stelde, en daer het verkrijgen van een ander, dat hen geluckigh scheen

te fullen konnen maecken , haer soo krachtigh aenprickelde , om het werck uyt te voeren , dat , vervoeght met de wraeck-fucht , defelve lichtelijck alle hinder-palen te boven quamen , en meenden fy de Hemel felve konde , en de Helle seeckerlijck wilde , de geluckige voortganck van sulck een schoon werck niet beletten. Sy ontfingh dan het Vergift uyt handen van St. Croix , om het felve voor eerst haer goede en oude Vader te geven.

De Heer Lieutenant Civil begaf zich in het Jaer 1666. naer Offemon , een plaets die hem toebehoorde , om met zijn Pachters en Land-lieden te Recken : de Marquifinne verselde hem , die sich van dese gelegentheydt dienende , vergif in een Bouillon of Vleesch-nat dede , dat sy haer Vader te drincken gat , van het welke de werckinge soo geweldigh en krachtigh was , dat hy met een buyten gemeen braecken , onbedenckelijcke en onlijdelijcke pijn in de maege , vreemde brandt en ontsteeking in het ingewandt , wiert aengetast ; soo dat hy weder naer huys te rugge moest , sonder zijn Reekeningh te hebben konnen sluyten. Alwaer hy , na onuytspreeckelijcke pijn , korts naer zijn wederkomst , gestorven is. Siet daer het eerste stuck van dese vervloeckelijcke Moorderesse. Haer Broeders waren nu noch overig , en dese snoode in de wegh. Dese erfden het ongedult van hun Vader , over de schandelijcke verkeerigh en omnegangh van hun Suster , en deden mede al wat sy konden , om de felve te breecken ; maer sy haelden de felve wraeck op hunnen hals , en dat op dese wijze , die wy hooren fullen. St. Croix had een Lacquay gehad , La Chaussée genoemt , een gast die zijn genegentheyten vertrouwen wel waerdigh was. Dese vonden middelen te sammen , om hem La Chaussée in dienst van den Raets-heer d'Aubray te doen overgaen , sonder dat men wist dat'er eenige bysondere gemeenssaemheyten tusschen hen beyden was , anders sou men sich daer wel voor gewacht hebben : en alzoo kreegh dese galgh-aes , alle gelegentheyten die hy begeerde , om zijn quaet besluyt uyt te voeren.

Op seeckeren dagh ten huysen van den Lieutenant Civil , oudste broeder in zijn Vaders plaets gekomen , daer de Raets-heer ter Mael-tijd was , ter tafel dienende , socht hy alle mooglijcke middelen om in de Zaet te blijven , terwijl de andere dienaers om laegh gingen , om het overschot te eeten ; wanneer hy gelegentheyten vand om vergift in een glas wijns te mengen , het welke hy den Lieutenant Civil aanbod : het welke aenstonts soo krachtigh begoft te wercken , dat zich de felve , seer ontstelt van de tafel begaf , al roepende : *Mijn Broeder uw dienaer soeckt my te vergeven* ; Zijn Broeder proefde daer van , en vand daer eenige bitterheyten in ; echter gaf men soo veel plaets aen de verschooning van den dienaer , dat het glas voorseecker had ge-

dient voor yemandt van de dienaers , om een Medicijn-dranck in te nemen , daer het de smaeck van behouden had.

10.
En twee
broeders.

Maer of het voor als toen misluckte; het duerde niet lange, of dese schelm vand middel sijn werck uyt te voeren , wanneer hy , zijnde den Raets-heer d'Aubray tot Villequoy , alwaer de Lieutenant Civil was , in April des Jaers 1670 , gevolght , hy gelegentheydt vandt sijn Vergif in een taert te vermengen , dewelcke opgedischt wierdt , en seven perfoonen die daer van gegeten hadden , bevonden sich seer qualijck ; maer de Heer Lieutenant Civil , noch ontstelt van het voorgaende , was in de uysterste staet , en quam van Villequoy den 12. van April , zijnde seer verandert , door het geen hy geleden had , nemende sijn qualen meer en meer aen , en hem tot aen sijn dood byblijvende , dewelcke hem in Juny daer aen , uyt de werelt sleepte. De Heer Raets-heer d'Aubray stondt het lange tegen ; de La Chauflée had al de gelegentheydt van de werelt , om sijn vergif te verdubbelen , eyndelijck hy stierf mede eenigen tijdt daer na , hebbende de selvetoevallen van sijn Broeder. Beyde wierden sy naer haer dood geopent , en door getuygenis van den Genees-meester , den Heer Bachot , wierdt bevonden ; dat , geduerende de drie laetste dagen , de Lieutenant Civil seer vermagerde en verdroogde , alle lust verloos , dickmaels braeckte , grooten brandt in sijn maegge gevoelde , en na sijn dood geopent zijnde , de maegge geheel swart bevonden wierdt , en in stucken en brocken van een viel , geijck mede de Duodenu of twaelf vinger-darm , de lever was geheel gegangreneert , verrot en verbrandt. De Raets-heer d'Aubray was drie maenden sieck , en toonde na sijn dood al de teeckens van sijn Broeder. Kortelijck , sy waren en bleven dood.

Soo veel dooden in een Geslacht , maecte veel over al te seggen , en hoewel de Genees-meesters getuygden , dat foodanige toevallen en gestaltenissen , by andere oorfaecken wel konden toekomen , lieten de lieden echter niet na te oordeelen , dat'er vergif onder speelen moest : echter La Chauflée dese wreede uytvoerder van soo veel boosheden , wist sijn faecken met sulck een loolheyt en gauwigheyt te bestellen , datmen geen vermoeden op hem konde nemen. Ja selfs had hy de goede gonst van sijn Heer en Meester soo wel kunnen winnen , dat de selve hem op sijn dood bedde , noch een legaet van hondert Rijcxdaelders maecte ; vergeldende alzoo dese arme Heer , de verradersche handt , die hem van het leven beroofde. Maer hoe geheym de schelm-stucken voor een tijd gehouden worden , eyndelijck komense noch echter voor den dagh : en hoort op wat wijze dese boosheyt , dewelcke met de doode begraven scheen, oock in het licht gekomen en gestraft is.

Saincte

Saincte Croix , de voornaemste werck-meester van al dese grouwelen ,
 gevoelde en genoot wel haest de vergeldingh van sijn boosheden , komende
 te sterven van den damp van een vergif , dat hy toemaecte ; en dat soo
 schierlijk , dat sijn goederen verzegelt waren , eer sijn aldergetrouwste
 Vrienden , kennisse van sijn ongeval kregen , bekrachtigende het Vers dat
 seght :

*Neque enim lex Justior ulla est ,
 Quam necis artifices arte perire sua.*

Geen wet is heyliger noch billijker te vinden ,
 Als dat de lagen den belager selfs verslinden.

La Chaussée die nu al geleert had , op meer als een wijze een schelm te
 zijn , socht uyt dit voorval mede sijn voordeel te trecken ; en komt sijn
 oppositie en tegenstellingh in het werck stellen , in dese woorden : *Oppositie*
van La Chaussée , dewelcke seght , dat het seven Jaren geleden , dat hy in dienst
van den dooden Saincte Croix is geweest , dat hy den selven twee Jaren geleden ,
hondert Pistoletten in bewaringh gegeven heeft , en noch hondert Rijxdaelders in
silver , dewelcke moeten zijn in een linnen sacksken , achter de veynster van het
Cabinet ; in het welcke een briefken is , inhoudende dat geseyde somme hem behoort ,
benefsens een transpoort van een somme van 300. guldens , die hem de Heer d'Aubray
Raets-heer schuldigh was , zijnde het selfde transpoort of overdracht op la Serre ge-
daen. Als mede drie Quitamien van sijn Leermeester , elck van hondert guldens ,
welcke somme en schrijft hy reclameert , en weder eyscht.

11.
 Saincte
 Croix
 steeft aen
 sijn eygen
 vergif.

12.
 Verkeer-
 de schel-
 mery van
 la Chauss-
 ée.

Dese snoode boef en booswicht , die niet een duyts te eyschen had , toon-
 de hier niet alleen sijn schelmery , tot nadeel van een ander ; maer wrocht
 daer door oock tot nadeel van zich selven , oorsaek van vermoeden uyt ;
 en dese misgreep , die hem in de saecken van Saincte Croix inwickelde ,
 sleepte na zich een keten van gevolgen , en redenen die hem op het radt ge-
 bracht hebben.

Het was in de Maent van Augustus des Jaers 1672 , dat Dame Maria
 Therese Mangot , Weduwe van den Heer Antonie d'Aubray , Lieutenant
 Civil , zijnde op het landt , quam te verstaen dat haer Man vergeven was ,
 door La Chaussée , lacquay van Wijlen den Heer d'Aubray , Raets-heer
 in het Hof. Het gerucht dat zich vorder hier over door Parijs verspreyde ,
 weckte den dienst van den Heer Procureur des Konincks van het Chastelet
 op : men informeert zich op des selfs verfoeck , La Chaussée wierdt ver-
 moedelijck bevonden , en besluyt van lichaems aentastinge tegens hem ge-

geven : de Vrouwe d'Aubray die niets naerliet om te onderfoecken , dat tot verlichtingh van de saeck en haer gerechtige vergeldingh diende , was ten hoogsten verbaest , als sy tot Parijs komende , verstondt , dat Mevrouw de Marquisinne van Brinvilliers , haer schoon-suster , beneffens den Heer van Sainte Croix , la Chauffée fouden hebben opgemaect , om dit vergeven nyt te wercken.

13. Door de forge van Mevrouw d'Aubray , wierdt voor eerst La Chauffée op den 4. van September , des morgens ten 6. uren , gaende door een straet met den mantel om sijn ooren , by den kop gevat. Men vand terstont verscheydene brieven en papieren by hem , en seecker Poeder dat hy seyde Vitriool te zijn. De Vrouwe boodt terstondt haer versoek-schrift aen , en verfocht als partye tegen La Chauffée en sijn medestanders , aengenomen te worden , het welcke haer toegestaen wierdt ; en alzo wierdt bygevolge het Proces en de Rechtspleginge tegens den gevangen aengevangen. Veel dingen wierden tegens hem ingebracht : Voor eerst , dat hy dienaer van Sainte Croix was geweest , en de Marquisinne de Brinvilliers hem dese tweede huer en dienst te wege gebracht hadt ; welck laetste hy evenwel loochende , seggende , dat hy door seeckere lacquay , wiens naem hy niet kende , daer toe gekomen was. Men bracht oock by een belofte van de Vrouwe van Brinvilliers , in de selve Maent , tot voordeel van Sainte Croix , van thien duyfent kroonen , gepasseert , naer het welcke , het werck sijn aenvangh genomen had. De manier van spreecken die de beschuldighde had gebruyckt , als men hem naer de gesontheit van sijn Meester vraeghde , gaven oock genoegh te kennen , dat het door sijn toedoen was , dat de Heer d'Aubray om den hals gekomen was , hebbende tegens een tot antwoord gegeven : *ick weet'er niet van , den bogger is soo sieck als dient , en maeckt ons verdriet genoegh , ick weet niet wanneer hy noch eens barsten sal.* En naer sijns Heeren dood , had hy ten huysse van de Vrouwe de Brinvilliers geseght , sprekende van sijn Heer : *Den bogger is dood , ick kom van hem te handelen en toestellen ; indien hy levende was , hy sou hem soo niet hebben laten handelen.* Maer meer als dese blijcken , deed de ongeluckige dood van Sainte Croix tot de saeck : men vand onder de bezegelingen van sijn naergelatene goederen , een kalken vervult met verscheydene vleskens , en menichte van papiere packkens , vol vervloeckelijcke geheymen : voorts dertigh brieven van Mevrouw van Brinvilliers , en onder andere haer beloften van thien duyfent kroonen , gedateert van den 20. April 1670 ; een verklaringe geschreven en gezegelt van Sainte Croix , in dewelcke hy ordonneerde , dat , naer sijn dood , het kalken aen Mevrouw de Brinvilliers weder behandicht sou moeten worden , en indien de selve mocht

14. Blijcken tegens hem,

15. En saint Croix.

mocht gestorven zijn , dat het selfde kasken in het vyer sou geworpen worden , sonder geïnventariseert en opgeteeckent te zijn ; dewijl sy alleenigh daer belangh aen had , het welcke hy met groote en sware eeden betuygde.

Mevrouwe de Brinvilliers , vernemende dat het kasken gevonden was , sand een lacquay en een dienareffe , om het selve de Weduwe van Sainte Croix af te eyschen ; ja sy quam selve des avonts ten negen uren het selve versoeken , zich beklagende , dat het onder de verzegelinge gestelt was. Boodt ^{16.} Onvoor-
gelt aen , om het wech te nemen , selfs voorstellende de verzegelinge te bre-
sichtig-
ken , om de kasse te openen , het gene daer in was te lichten , en andere din-
heyt van
gen in de plaets te leggen. Sy begaf sich voorts ten elf uren des avonts by den
de Mar-
Commislaris Picard , seggende te gelooven , dat het kasken in handen van den
quisinne.
Abt van Long-Chanaine van Nolre Dame was geraeckt geweest , of van
den Priester de St. Nicolas , of de suster Genebat ; maer dat sy alleen daer be-
langh aen had , dat sy geensints wilde dat het geopent sou worden. Maer sy
hebbende met al haer aenhouden , niet konnen te wege brengen , had sich noch
des nachts naer het Dorp Picquepus , alwaer sy sich onthield , begeven.
La Marre haer Procureur en Pleyt-beforger , was daer al ten thien uren , en
nam haer voornaemste goederen wech , die selfs met haest uyt de veynsters ge-
worpen wierden ; en zedert heeft se sich niet anders verthoont , als een persoon
die socht te vluchten , en de straffe van haer misdaden te schouwen. En in
der daet , al dese haer handelingen , het verscheydene vergif , gevonden in ^{17.} Blijcken
het kasken van Sainte Croix , een kleyn dooske , in het welcke de Marqui-
tegens
sinne seyde de middel te zijn , om haer op haer vyanden te wrecken , en
haer.
erf-goet mede te verkrijgen , waren genoeghsame proeven en bewijsen , van
haer snood bedrijf. Daer waerender oock die getuyghden , La Chaussée
menichmael heymelijck by haer in haer Cabinet gesien te hebben , daerse hem
gelt gaf , seggende : *'t Is een goet knecht , hy heeft my goede diensten gedaen* ,
en hem veel vriendelijckheden bewijsende. Andere getuyghden den selven by
haer alleen gesien te hebben , en dat sy hem , soo als de Heer Cousté haer
quam aensprecken , twee dagen na de dood van den Raets-heer d'Aubray ,
hem achter haer Ledikant verschoolen had.

De Heer Sainte Croix had oock na de dood van de Heeren d'Aubray ,
in erkentenis van sijn goede diensten , La Chaussée by Gaussin , Barbier of
Baertscheerder van den Koninck , voor vier hondert guldens 's Jaers in de
kost bestet , welck gelt door Sainte Croix betaelt wierdt , onder verbot
evenwel van sijn naem te gebruycken. Voor het laetste vorders , was seec-
ker en gewis , dat de gemeensamheyt tusschen Sainte Croix , en de Vrou-
we van Brinvilliers , geduerende de sieckte , en na de dood van haer Broe-
ders.

ders , noch voortgangh gehad en geduert heeft ; verbiedende sy evenwel haer boden te seggen , dat Saincte Croix noch by haer quam. Soo haest als La Chauffée van het vinden van de kasse vernomen had , viel hy door de mande met sijn geeyfchte 1700. guldens , en socht zedert middel om wech te geraecken , dwalende by nacht door Parijs , na dat hy sonder af-scheydt sijn meester den Scheerder Gauffin verlaten had , tot den tijdt toe dat hy by den kop gevat wierdt. Hy daer op ondervraegt zijnde , seyde zedert by eenen Beau-lieu geslapen te hebben ; maer des Gerecht , loochende sulcks waer te zijn.

18. LaChauffée ge-
strafte.
Men had als geseght is , een Poeder van vergif by hem gevonden , het welcke hy seyde Vitriool te zijn , het welcke hy gebruyckte om bloedt te stelpen , wanneer hy onder het scheeren yemandt quam te quetsen. Kortelijck , om al dese blijcken over te slaen , La Chauffée wierdt erkent voor het gene hy was , en gestraft daer na , als men sulcke moorders aldaer gewoon is te straffen : en het wierdt klaerder als den dagh bevonden , dat Mevrouw de Brinvilliers deel aen al dese giftmengingen had , zijnde haer Man de Marquis daer selfs genoegh van verseeckert , sonder evenwel daer eenichsints schuldigh aen te zijn , en seer wel was het voor hem , dit geheym van den Duyvel te kennen , om het leven van hem en sijn huysgesin , in verseeckerheyt en buyten gevaer te stellen. Ja men getuygt dat de selve Heer Marquis , en sijn volck altoos Veneetsche Theriakel by zich droegen , om dat als een tegen-gift te gebruycken ; en in der waerheyt het is te ver wonderen , dat in het midden van sulck een Stad als Parijs is , dese onordere soo lang geduert heeft , sonder uyt te spatten , en dat en man en boden , soo langh in het midden van zoo veel vergiftigers hebben geleest , sonder te derven klagen. De La Chauffée dan wierdt (als aengeroot is) ala Tournelle als beklaegt en overtuygt , verwesen , om opentlijck gerabraeckt te worden , en op het radt te sterven. Laet ons nu desen drogh daer laten , en sijn goddeloose ziel uytbraecken ; om ons vorder met dese heylloose Marquisinne besich te houden.

19. Vlucht
van de
Marqui-
sinne.
20. Die ge-
vangen
wordt.
Dese heeft zich selfs naer den raedt van haer Vrienden , by tijds wech-gemaect , en uyt het Koninckrijck naer Luyck begeven , om in vreemde gewesten de rust en veyligheyt te vinden , die sy te huys niet waerdigh was. Sy was selfs tot Londen en in Duytsland geweest ; maer voerde over al de schrick en vrese mede , tot dat sy te Luyck gekomen , en aldaer verspiet zijnde , door ordre van den Koninck gevangen is. Sy socht door eenen Theria , haer Archers en gerechts-dienaers , tot Maeftricht om te koopen , biedende hen duyfent Pistoolen aen ; maer sulcks niet willende gelucken , socht een

een spelle in te swelgen ; waer op een van haer bewaerders haer te gemoedt voerde , dat sy wel een schrickelijck mensch was , hy sach nu wel dat het waerachtig was , dat men van haer oordeelde , sy had haer geheel huysgesin vergeven , en socht het nu zich selven te doen ; waer op sy antwoorde , indien sy sulcks had gedaen , sy had het door een quaden raet gedaen , een mensch had niet altoos even goede uren. Wanneer sy gevangen wierdt , was sy aen de tafel besich met eeten , en sou een stuck van een glas gebeten en ingenomen hebben , had het niet verhindert geweest , het welcke sy , gedurende de reyse , verscheydemael socht te doen ; sy seyde tegen een van haer bewaerders , sy sou sijn fortuyn maecten , wilde hy haer verlossen , stelde hem voor , men sou eenen de Grais , een ander van de Archers den hals afsnyden , en den dienaer van den Commissaris , mede om het leven brengen ; men moest een kasken , datmen onder haer bedde gevonden en verzegelt hadt , verbranden ; ja waer men quam , de brandt in steecken. Sy schreef vorders aen een Penautier van de Conchiergerye , gaf desen Archier Antoine, Barbier genoemt den brief , diese veynsde te bestellen , maer dede het niet.

Sy nu tot Parijs in hechtenis zijnde , wierdt ten nauwsten ondervraeght , gevende op alles foodanigen bericht : Sy seyde dat sy uyt Vranckrijck gevlucht was , ter oorfaeck van de moeyte die sy met haer schoon-suster had. Sy seyde vorders , dat'er in dit kasken verscheydene brieven , haer Geslacht aengaende , waren. En onder anderen een algemeene belijdenis die sy wilde doen. ^{21.} Haer belijdenisse, Dat sy , wanneer sy de selve schreef , niet seer wel by haer sinnen was geweest , en niet wist wat sy daer al ingeset had , als die niet wist wat sy dede , zijnde in een vreemdt land , sonder hulp van Vrienden , en soo verre gebracht , dat sy een Rijcxdaelder leenen moest , om broodt te koopen. Zijnde op het eerste hoofstuck van haer belijdenis ondervraeght , wat huys sy in den brant had gestoocken , antwoorde het niet te hebben gedaen , en wanneer sy het selfde schreef , niet wel by sinnen geweest te zijn ; aldus antwoorde sy op verscheydene andere. Zijnde gevraeght of sy haer Vader en Broeders niet had vergeven ? antwoorde van dat alles niet te weten : gevraeght of La Chaussée haer Broeders niet had vergeven ? antwoorde daer niet van te weten. Zijnde gevraeght of sy wel wist , dat haer Suster niet langh sou kunnen leven , om dat sy vergeven was ? antwoorde dat sy sulcks wel voorfagh , om dat sy de selfde gebreecken met haer had , dat sy selfs de geheuchnisse van de tijd , op dewelcke sy dese belijdenis geschreven had , quijt was : vorders dat sy , door raedt van haer Vrienden , uyt Vranckrijck vertrocken was. En gevraeght waerom haer Vrienden haer sulcks geraten hadden ? gaf tot antwoord , dat het was ter oorfaeck van de saecken van haer Broeders. Sy bekende oock

Sainte

Saincte Croix , na sijn verlossingh uyt de Bastille , gesien te hebben. Gevraeght of haer Saincte Croix niet hadt geraden haer Vader aen een kant te helpen ? seyde sy daer geen geheuchnis van te hebben : als oock niet van dat Saincte Croix haer eenige poeders en droogen gegeven had ; noch oock dat de selve haer hadt gesecht de middel te weten , om haer rijck te maecken. Zijnde haer acht brieven voorgeleght , en gevraeght aen wie sy die geschreven had ? seyde daer geen geheuchnis van te hebben.

Gevraeght waerom sy een belofte van dertigh duysent guldens aen Saincte Croix had gedaen ? antwoorde sy , dat sy voor had geseyde somme in handen van Saincte Croix , om sich , wanneer sy des benodicht sou zijn , daer van te dienen , vertrouwende hem soo verre sijn vrient wel te zijn , als hem sulcks te vertrouwen. Sy had niet gewilt , ter oorsaeck van haer schuldenaren , of schult-heeren , dat sulcks bekent sou zijn , gelijkse oock een tegen-schrift van Saincte Croixs had gehad , die sy ongeluckichlijck op haer reyse verlooren had. Haer Man had oock van die beloften niet geweten. Gevraeght of die beloften voor of na de dood van haer Broeders gedaen was ? antwoorde sy sulcks niet onthouden te hebben , en niets tot de saeck te doen. En daer na seyde sy , dat Saincte Croix haer de geseyde somme , door een van sijn Vrienden had doen leenen , en haer de beloften had doen geven. Sy seyde oock niet te weten , dat haer Vader sich op de reyse van Offemou qualijck bevoelt had. Zijnde het kaske van Saincte Croix haer verthoont , seyde sy het selve haer niet toe te behooren , noch selfs dat te kennen. Oock niet gesien te hebben , dat haer Broeder de Raets-heer meer pijn of brandt had gehad , als een ander.

In het kaske van Saincte Croix wierden menichte van brieven gevonden , dewelcke genoeghsaem de volkomene vryigheydt , die tusschen hen-lieden was , te kennen gaven , en wat sy te samen hadden uytstaen ; siet hier een , tot bewijs van al de rest :

Ick vinde raetsaem een eynde van mijn leven te maecken ; en tot dien eynde hebbe ick desen avond genomen , van het gene gymy soo dierbaer gegeven hebt. Nammentlijck van het recept van Glazer , en gy sult daer uyt bekennen , dat ick u gaerne mijn leven op-offere ; maer ick belove u niet voor mijn sterven , dat ick u verwacht in eenige plaets , om u het laetste vaerwel te seggen. Men heeft wel somwijlen een wreet besluyt tegens andere , maer selden tegens sich selven , men dreyght sich selven wel , maer het komt selden tot de straffe , en men vergeeft altoos sich selven , op hoop van sich openbare wraeck te onttrecken. Alzoo overleefde de Vrouwe van Brinvilliers , al dese hare misdaden , sy stierf selfs niet als sy seyde te willen doen ; echter toont desen brief genoegsaem ,

laem , het gemeensfaem gebruyck dat fy van zulck een hulp-middel meende te hebben : oock de overtollige verschrickenen die hen quelden , en sulck schrickelijck besluyt inbliefen. De brieven oock die fy aen Theria , ten tijden als fy gevangen , en tot Luyck in de Conchergerye gebracht wierdt , geschreven heeft , getuygen oock haer vreesse en schrick genoeghsaem. In de eerste aanbod sy hem , in der haest te komen , en haer uyt handen van de soldaten die haer geleyden , tetrecken. In den tweede seyde sy hem , datse niet meer als acht perfoonen sterck waren , dicmen met sijn vijven gemakkelijck sou konnen overvallen. In den derden schreef sy , indien hy niet konde komen , om haer te trecken uyt de handen der gener die haer gevangen voerden , dat hy ten minsten by den Commissaris sou gaen , dat hy het paert van sijn kamer-dienaer , en twee van de vier Caros-paerden die haer trocken , dooden sou , dat hy het kalke en het proces , in het vyer sou werpen , of dat sy anders een verlooren Vrouw was.

Maer wy hebben genoegh van haer grouwelen en misdaden , laet ons eyndelijck sien wat voldoeningh het Gerecht van haer ontfanght. Wy komen dan tot het Vonnis dat over haer gegaen is , het welcke aldusin begrijp is. ^{22.} Vonnis over de Marquisse. Dat het Hof heeft verklaert de geseyde Mevrouw de Brinvilliers , te zyn overtuught te hebben vergeven , haer Vader Dreux d'Aubray , en haertwee Broeders den Lieutenant Civil , en Raets-heer d'Aubray ; oock op het leven van haer Suster Zaliger , Thereze d'Aubray toegeleght te hebben , en haer daer over veroordeelt , om amende Honorable , of een eerlijcke voldoeningh te doen , voor de voornaemste poort van de kerck van Parijs , alwaer sy sal gebracht worden in een mest-wagen , bloots voets , met den strop om den hals , hebbende in haer handen een brandende peck-toors , van twee pont gewichts , en aldaer zijnde , op haer knient te seggen en verklaren , dat sy godtlooslijck , uyt wraeckgierigheyt , en om hun goederen te hebben , heeft doen vergeven , haer Vader , en haer twee Broeders : en op het leven van haer Suster Zaliger , toegeleght ; van al het welcke sy berouw en leet-wesen toont , en daer over vergiffenis versoect van Godt , den Koninck , en het Gerecht. Van waer sy sal gevoert worden , op den selven wagen , op de plaets de Greve , van dese Stad , om aldaer op een schavot , het welcke tot dien eynde , op de selve plaets sal oppgerecht worden , te worden onthalt , haer lichaem verbrandt , en de asche in den windt geworpen ; zijnde voorheen ter ordinaire , en buyten ordinaire onderfoeckingh geappliceert , tot ontdeckinge van hare medestanders. Verklaerende haer vorders vervallen van de erffenis , als onwaerdigh van geseyde Vader , Broeders en Suster , al haer goederen verbeurt , &c.

Siet hier het grouwelijk bestaen , en verdiende straffe van dit schrickdier der natuere ; en hoe verre sich de Goddeloofse booftheyt inlaet , wanneer die eenmael den toom los krijgt , en alle Godts vreeze te boven is gekomen.

De Twaelfde H I S T O R I E.

Ontdeekt Engelsch Verraet.

Inhoudt.

1. Ontdeckingh van het Verraet.
2. Verhael vande moort van Sr. Edmont Berry Godfry.
3. Depositie en verklaringe van Mr. Oates , het Verraet aengaende.
4. Brief van den Paus.
5. Vorder verhael vande moort van Edmont Berry Godfry.
6. Snoode Verradery.
7. De moorders veroordeelt.
8. Handeling en Executie van Grien en Hill.
9. Afkomst van Grien.
10. Hartneckigheydt der gevangens.
11. Afkomst van Hill.
12. Hun dood.
13. Kort verhael van het geen van tijd tot tijd , omtrent het voorgaende Verraet , door sijn Majesteyt en Parlement gedaenis.
14. Koninck in het Parlament.
15. Handel van het Parlament.
16. Nieuwe gevangens.
17. Gedood.
18. Coleman te recht gestelt.
19. Yerschen handel.
20. Grove en Yrland gerecht.
21. Seltsame saeck tot Londen voorgevallen.
22. Gevangens ontslagen en geset.
23. Scheyding van 't Parlament.
24. Nieuw Parlament vergadert.
25. Brief van den Koninck aen den Hartog van Jorck.
26. Nauwkeurigh en kort verhael van het Proces en Vonnis van Eduward Coleman.
27. Sijn verdediging.
28. Bewijsen tegens hem.
29. Merckelycke brieven.
30. Vonnis tegens hem.
31. Coleman wordt gerecht.
32. Ontdeckingh van Sr. Willem Waller.
33. Vicegraef van Stafford onthalt.

1.
Ontdec-
king van
het Ver-
raet.

IN de Maent van October des Jaers 1678. ontdeckte men in Engelandt duysterlijck een snoodt verraet , het welcke tegens het leven van den Koninck , de Staet , en de herstelde Godtsdienst voorgenomen was , het welcke al eenige Jaren voorheen gesmeed , en van stuck tot stuck aen malkanderen gebracht was.

Elf of twaelf perfoonen wierden hier over vastgehouden , en gevangen geset , en onder of met die , de gewesene Secretaris Coleman , en een Langthorm , een Edelman , en Rechtsgeleerde van den Tempel , zijnde meest Paep-

Paepse Priesters ; om welke te ondervragen , en uyt hen meerder licht te krijgen , de geheyme Raedt , zijnde den Koninck als toen tot Nieuwmarketh , gearbeyt en beyvert heeft ; maer alles bleef soo duyster , dat vele begosten te twiffelen, of er al yets aen de geheele saeck sou mogen zijn. Het quam meest aen op de getuygenisse van Oates , die voor eenige lange Jaren Roomsch geworden , maer nu van sinnen verandert was. Dese was van St. Omer , alwaer hy sich by de Jesuyten onthouden had , in Engeland overgekomen , om met eenen Tong , een Godtsgeleerde , die by de Jesuyten over eenige sijne schriften , tot hun nadeel uytgegeven , seer in den haet was , of te spreekken , of yets aen te rechten ; maer Oates aldaer komende , en met geseyde Tong gesproocken hebbende , heeft eyndelijck het voorseyde besluyt den Koninck bekent gemaect , het welke soo wel binnen als buytens landts , van de Roomsche Geestelijckheydt gesmeet waere. Maer eer wy de depositie en verklaringe van desen Oates in hun ordere voorstellen , moeten wy een jammerlijck voorval van dien selven tijd , mede uyt deselve smisse des Duyvels voortgekomen , verhalen , om dat het hier aen vast is.

Verhael van de Moort van Sr. Edmond Berry Godfry.

OP den twaelfde van de Maent October des Jaers 1678. zijnde Saturdag , omtrent negen uren des morgens , is den Ridder Edmond Berry Godfry uyt sijn eygen huys in Greenslane , in de Strandt , na sijn bysondere verrichtinge gegaen , en wierdt niet langh daer naer tot Marybone (een plaets in Londen soo geheeten) gesien ; maer in staet als wilde hy weder na huys gaen , gelijk hy oock by een van de Kerck-bewaerders , van de Parochie van St. Martius in het veldt , omtrent ten twaelfuren ten selven dage geweest is. Echter was het soo , dat hy dien selven nacht niet te huys gekomen is , gelijk hy anders gewoon was , noch eenige weet aen sijn huysgesin van eenige verrichtingen , die hem mochten verhinderen dien nacht uyt te blijven , gedaen heeft. Zedert dien tijd tot Donderdagh den seventiende van deselve Maent , omtrent ses uren , is geen tijdingh van hem gehoort , hoewel alle arbeyt en moeyte is aengewend , om naer hem te vernemen , en hem op te soecken ; ten eynde van welke tijd sijn lichaem gevonden is in een graft of sloot , op het zuyd-eynde van de Primrose-hill by Hampstead.

De gelegentheyt en oorfaeck van het vinden was aldus : Eenem Promley , een Backer , en een Waters , beyde van de Parochie van St. Gilis in de velden , hebbende yets te doen , om te gaen in het huys , gemeenlijck genoemt.

het Wittehuys , dicht by Primrose-hill , en gaende over het veldt , alwaer het lichaem van Sir. Edmond Berry lagh , sagen , gelijk hen dacht , een degen met een draegh-bandt ; en een stock met een paer handtschoenen , leggende by malkanderen , dicht aen de zijde van een hegge : maer sy gingen daer nader by , om sich daer mede te bemoeyen , oordeelende dat deselve yemandt mochten toebehooren , die in de graft besich was met sich selven te ontlasten. Wanneer sy nu in het Wittehuys quamen , seyden sy tegens John Rawson (de knecht in het selve huys) dat sy een degen met een draeghbandt , een paer hand-schoenen met een stock , op de plaets hadden sien leggen : waer op hen John Rawson had gevraeght , waerom sy die niet met sich hadden genomen ? Sy antwoorden hem , dat sy niet anders wisten , of daer mocht yemandt omtrent zijn , die deselve dingen toebehoorden. Rawson seyde haer wederom , dat aldaer omtrent verscheydene Soldaten die weeck hadden geweest , om Haeg-verckens te jagen , en misschien , seyde hy , sal iemand die dingen aldaer gelaten hebben.

Na eenige vordere redenen , besloot Rawson met de voornoemde twee mannen na de voorseyde plaets te gaen , onder bespreck , dat , indien sy de voornoemde dingen aldaer vonden , Rawson hen een schellingh tot drinckgelt geven sou , fullende dan die dingen met sich te huys nemen , tot dat yemandt quam om deselve te eygenen ; waer op sy te samen naer de geseyde plaets gegaen zijn. Wanneer sy aldaer quamen , vonden sy alleenlijck een draegh-bandt en een scheinde , met een stock en paer hand-schoenen , maer geen degen ; welke dingen als Rawson al buckende meende op te rapen , dacht hem , dat hy daer dicht by iets als een mensch in de graft of floot gewaer wierdt , en soo na deselve toegaende , sagen sy een mensch , leggende , als sy oordeelden , op sijn buyck , met een swaert dat hem door en door gesteecken was , en omtrent seven of acht duymen lenghte achter ten rugge uyt quam. Hier op begeven sy sich terstondt na de Kerck-hoeder of Kerck-meester van de Parochie , diese de saeck te kennen wilden geven ; maer hy sieck zijnde , sand hen naer een Mr. Brouws , Constapel of Wijck-meester , dewelcke aenstonts verscheydene na-buren en huyshouders met zich nam , en sich naer de plaets , daer het lichaem lagh , begeven heeft , zijnde een drooge floot , op het zuyd-eynde van de Primrose-hill , omtrent twee velden weegs afgelegen van het Wittehuys. De gestaltenis in de welcke het gevonden wierdt , was aldus : Hy had een degen , die hem juyft onder sijn slincker teepel ingingh , en tot de rechterzijde van sijn rugge , omtrent seven of acht duymen lengte weder uyt quam : een van sijn handen of armen was onder hem gevouwen , als schijnende daer op te leunen , de andere leyde op de kant van.

van de floot ; sijn hayr, Camelotte-of Kemels-hayre mantel lagen onder sijn hoofd, en sijn hoet en paruyck voor sijn hoofd in de ruyghte. Men vand noch bef, noch das, noch cravat aen hem, hoewel hy in het uytgaen een bef met een breede kant had aengehad.

De Constabel met die gene die by hem waren, maeckende een getal van omtrent twaelf perfoonen uyt, hebbende goede acht op de gestalte van sijn leggen geslagen, dede hem verleggen, en het swaert uyt het lichaem halen, omtrent het welcke aen te mercken stondt, dat het eynde dat uyt het lichaem aen de rugge uyt stack, geheel met bloedt bedeckt was ; maer het gedeelte dat van binnen in het lichaem stack, was swart sonder ecnigh bloedt op sich te hebben.

De Constabel hebbende het lichaem van daer naer het Wittehuys doen brengen, en wetende het selve dat van Sir. Edmond Berry Godfry te zijn, deed sijn sacken befoecken, en vand in een van de selve in een papier ses Guineys, (een soort van gesteente) en in een ander papier vier breede stucken gout, en een halve kroon aen geldt ; en in de andere sack twee ringen, van dewelcke de eene was een Diamant, en de andere een Guiney, vier ponden in silver, en twee kleyne stucken gout, een ringh had hy aen een van sijn vingers. Sijn sack-boeck (in het welcke hy gewoon was de examinatie en ondersoekingen te setten) wiert alleenlijck vermist.

Op Vrydagh zijnde den achtiende, bestelde Mr. Cooper, de Amptman van Middlesex, een Jurij of beëdigingh in het Wittehuys, om ondersoek over de gelegentheyte van sijn dood te doen, beneffens twee Chirurgijns, zijnde mede eerst beëdicht, dewelcke het lichaem in de tegenwoordigheyde van den Amptman en de beëdichte ondersochten, vindende twee wonden daer aen, welcke een van de gemelte Chirurgijns of Wondt-heelders met sijn provet of tent-yser ondersocht, en de eene niet boven een duym diep bevand, het provet tot op een van de ribben stuytende ; maer de andere, zijnde een weynigh beneden de flincker tepel, gingh door en door het lichaem. Sijn aengesicht was van een frissche gedaente, hoewel hy by sijn leven altoos bleyckachtigh geweest was, maer een weynigh gezwollen, hebbende een groene kringh om sijn hals, als of hy verwurght was geweest. Men vand geronnen bloedt omtrent sijn hals, stroot, en het opper-gedeelte van sijn borst. De Wondt-heelders aldus het lichaem besien en ondersocht hebbende, gaven hun oordeelen daer over, dat de wonden diese aen hem gevonden hadden, de oorfaeck van sijn dood niet waren, maer dat hy gewurght was geweest, eer hem de wonden waren gegeven. En dat, het geen een yeder van de volkomene waerheyde daer van kan verseeckeren, is, dat'er niet een droppel bloets.

bloedts op de plaets , daer hy lagh , gevonden is , noch eenigh teecken van fulcks ; hoewel de graft droogh was , en fulck lichtelijck sou konnen gesien worden , indien daer iets was geweest. Een andere saeck was'er aen te merken , dat de zolen van sijn schoenen soo schoon waren , als of hy soo even uyt sijn eygen kamer gekomen was , een klaerblijckelijck teecken , dat hy aldaer gebracht was. Een derde saeck was'er noch aen te merken , dat een van de geswoorene getuygen , verklaerde , dat een dienaar van sijn Moeder (die eygenaerster van de grondt was , op dewelcke het lichaem lagh) benefens een Vleyshouder en twee jongens , aldaer seer naeuw en ernitigh gesocht hadden naer een kalf dat vermist was , op Maendag en Dingdag toen voorleden , en dat'er te diertijd noch dood lichaem , noch draegh-bandt , handt-schoenen , stock , of anderssints te vinden was geweest.

Dewijl nu eenige valsche geruchten zijn gegaen , streckende tot oneer van desen waerdigen overleden Ridder , als of hy over eenigh geldt , het welcke hy sijn Parochie schuldigh was , mismoedigh was geweest , en soo sich selven wech sou geholpen hebben , soo oordeelt de Verhaelder goet voor de geheele werelt te verklaren , dat hy sijn eygen kennisse , Sir Edmont Berry sijn Parochie over de drie hondert ponden Sterlings heeft geleent sonder interest , van dewelcke noch een goet deel te betalen staet. Sulck een tastelijcke onwaerheydt is het , dat eenige quaetwillige lieden van hem uytgestrooyt hebben. Maer het ware geen wonder , dat dese onmenschelijke booswichten , die hem sijn leven hebben benomen , sich oock niet hebben ontsien sijn achtinge te benemen.

1677. Noch een saeck kanick niet na laten te verhalen , hebbende deselve verstaen uyt den mont van een van de laetste Kerck-meesters van de Parochie in dewelcke hy gewoont heeft , namentlijck , dat Sir Edmond Berry , niet lang voorleden , hem een somme van hondert ponden gegeven had , om te besteden omtrent foodanige lieden , als hy wist , dat in de Parochie in noodt en gebreck waren. Noch was fulcks de eerste mael , dat de selve Sir Edmond Berry hem in saecken van die natuer gebruyckt had , hebbende hem menichmael de uytdeelder van sijn liefde plichten gemaect , om dat hy het toejuychen der menschen socht te ontgaen. Dese sieckte , buyten alle twijffel komt voort , uyt fulck een merckelijcke en oprechte Godtvruchtigheydt , dat , hoewelse geprefen magh worden , echter te vreesen is , datse weynig navolgers hebben sal.

Dit is voor soo veel de Moort , of het vinden van het vermoorde lichaem aengaet. De Heer Edmond Berry was een Justitie of Peace , of Rechter in die wijck , en een vande gene , die de bekentenis van den voornoemde

Oates , aengaende het Verraet , mede opgenomen heeft. Dese depositie en bekentenis , eer wy vorder van dit stuck-wercks spreekken , staet ons in al sijne deelen voor te stellen.

Depositie en Verklaringe van Mr. Oates , het groote Verraet aengaende.

I.

EEn gecomplotteerde opstandt en wederspannigheydt in Schotlandt , van de Presbiterianen tegens de Bisschoppelijcke heerschappye , zijnde de eenige Jesuyten in Schotland gefonden , om de ongenoegene of misnoeghde Schotten voor te preeken ; dat'er geen hoope , tot vryheydt in de Godtsdienst , te verwachten zy , als door het swaert : voorts de tyranny van het Bildom , den Koninck een slaef van sijn wellusten , en sorgeloos , een belangh of interest geplactst op sijn Konincklijcke Hoogheydt , doch sy fouden met hem handelen , gelijk het hen best geraden dacht.

3.
Depositie
enverkla-
ring van
Mr. Oates
het grote
Verraet
aengaen-
de.
April 19,
& 29,
1677.

II.

Een besluyt om alle middelen aen te wenden , om den Koninck van Engeland zwack in sijn Interesten en belangen te maecten , door het bekent maken van sijn Vrienden , dat sijn meeningh ware , om hen onder de handt van een buytenlantsche macht te stellen. Brieven geopent van Strange , Provinciael , &c. aen Suiman een Yrsch Jesuit , en tot Madrid Procureur Generael wegens Engelandt en Yrlandt , door Mr. Oates , hun bode tot Burgos in Spangie.

III.

Een sendingh van twaelf Studenten tot Valladolid en Madrid , zijnde in het aenhooren van den Deposant , gedrongen van alle trouw en gehoorfaemheydt , tegen sijn Majesteit van Groot Britagne , te renunciëren en af te staen. Dat Daniel Armstrong , Bedienaer en Prediker van het Engelsche Collegie tot Villadolid , hen in een Sermoen of Predicatie geleert had , dat de Eed van Allegiancie of onderdanigheydt en gehoorfaemheydt , Ketersch , Antichristisch en Duyvels zy. Dat Carel Stuard geen wettigh Koninck , maer van een Aterlingh , een bastaert is , niet de Soon van den Koninck Carel de eerste , maer die van een swart Schotsman.

29. Sep-
tember.

IIII.

De Vaders van de Jesuytsche Societeit in Engeland , hadden aen hem , 10. Juny tot St. Omer geschreven , en dese weder aen die van het Collegie tot Valladolid ,

dolid , dat sy te wege hadden gebracht , dat Vader Bennifeilid , Biecht-vader van zijn Konincklijcke Hoogheyt was geworden. Maer indien sy sagen dat zijn Konincklijcke Hoogheyt , hun verwachtinge niet voldede , souden sy met hem handelen , gelijk sy beslooten hadden met zijn broeder , den tegenwoordigen Koninck te doen , het welcke sy verhoopten , binnen den tijd van een jaer te wege te brengen , zijnde deselve Armstrong , alias Joseph Muntfordt , bygebracht.

V.

5. July. Vader Suiman had aen het Engelsche Collegie , tot Valladolid geschreven ; dat de Koninck van Engeland vergeven was , en dat sy met Koninck Jacob , op deselve wijze wilden handelen , indien hy hen geen volkomene verseeckeringh wilde doen , van de Catholijcke Godtsdienst in te voeren , en de Protestantsche uyt te roeyen.

VI.

16. July. Johan Blake , alias Crofs , had gebracht beneffens 4. Studenten brieven van Strange de Provinciael aen Suiman , tot Madrid , inhoudende , dat hy , Gray en Keines alle naerstigheyt aenwenden , om den Koninck aen een kant te helpen en eeneynde van sijne dagen te maecten , dewelcke by hem deponent gesien waren , en by Jacob Eerst-bisschop Tuam , tot Madrid in de Maend van Augustus.

VII.

20. July. Dat'er een brief aen Suiman van Strange was , inhoudende dat het hen be droefde , dat hy hem moest laten weten , dat hy sich selven mocht in verseeckeringh stellen : dat de saeck gedaen was , en hunnen Man Willem , zijnde te flauwhertigh , deselve niet konde uytvoeren , hoewel hem 1500. ponden beloofd waren , voor zijn moeyte ; van welck schrijven de Engelsche afgesondene elck bysonderlijck waren geïnformeert. Dese tot Madrid , door Johan Crofs alias Blake , dese tot Valladolid , door Daniel Armstrongh , zijnde de selve Brief by hem Deponent en den Eerst-bisschop van Tuam gesien.

VIII.

3. No- vember. Dat Vader Peter Jeronimo de Corduba Provinciael van de Jesuiten , in Nieuw Castille aen Strange Provinciael , &c. geschreven had , dat indien de saeck , omtrent het depecheren en wegh maecten van de Koninck van Engeland te wege konde gebracht worden , souden de uytvoerders 10000. ponden genieten. Dese Brief was door den Deponent met noch een ander aen Keines behandicht en gelesen. Waer op Strange had geseght , dat alle mid- delen souden worden aengewend , om de verwachtinge van Vader Peter te vol-

voldoen. Keines leggende seer sieckelijck op Stranges bedde, seyde, na dat de Deponent sijn Brief van den selven inhoud gelesen had, dat hy hoopte, dat Godt, dien vroomen Willems hart sou verstercken. Dese Vroomen of eerfamen Willem is Johan Groves.

IX.

Richard Strange, &c. had geschreven aen de Engelsche Seminarien of Say ^{Begin van} Priesters tot St. Omer, dat de Koninck genegen was tot drincken en suypen, ^{Decem-} soo wel als tot hoereren, en dat sy van meeningh waren een te bestellen, die ^{ber St.} hem het hart afsteeken sou, selfs in sijn Hof te White Hall, en indien sulcks ^{Vet,} niet bequamelijck konde geschieden, wilden sy een van sijn Genees-meesters opmaccken om hem te vergeven, tot het welcke sy 10000. ponden hadden, in handen van Worsley, goudsmit tot Londen, welck geld voor hen bestelt was, door eenen Vader Lechie, een Fransch Jesuit, en Biecht-vader van den Koninck van Vranckrijk. Dese Brief had de Deponent gesien, onderteekent, gelesen en bestelt.

X.

Richard Strange, had oock aen den Vader Lechie geschreven; datse de ^{2. Dec-} Presbiterianen in Schotland hadden opgemaect tot wederspanningh; en ^{cembris,} dat'er 20000. in de wapenen souden komen, indien sijn Majesteit van Vranckrijk met den Koninck van Engeland wilde breecken; dat'er oock al een weg was gemaect, tot het landen van des Konincks van Vranckrijcks macht, in Yrland: en vorders, dat de Yrsche Catholijcken gereet waren om op te staen, tot ordere van het welcke 40000. blancken bestelt waren, om de Yrsche soldaten daer mede te voorsien. Welcke brieven den Deponent, op sijn wederkomst van Parijs, tot St. Omer getoont waren.

XI.

De selve Vader had onderteekent, en gesonden een brief van dancksegginge, aen den geseyden Vader Lechie, over sijn liefde en forge omtrent de Catholijcke Godtsdienst, beloovende dat alle middelen souden worden aangewendt, om de tegenstaenders in wortelen en tacken uyt te roeyen. Welken brief de Deponent van St. Omer, met sijn eygen hand tot Parijs, by den Vader Lechie gebracht heeft. Op den 18. Decembris.

XII.

Dat'er een packet brieven was gekomen, van de Generael der Societeit ^{18. De-} of Broederschap van de Jesuyten, verhalende dat Whitte was gemaect Pro- ^{cember.} vintiael in de plaets van Stranges, dewelck Coniers had gelaft te predicken, op St. Thomas van Canterburijs-dagh, in de kerck der Societeit, van het Engelsche Seminary of Plantsoen, tegens den Eed van Allegiancie getrou- ^{1677.}

wigheyt en opperhoofdigheys erkentenis. Dit was den Deponent gecommuniceert op den 24. Decembris.

XIII.

26. December.

Whitte Provinciael , &c. had Ashby &c. tot St. Omer gelaft , Lechie des Konincks van Vranckrijcks Biecht-vader te informeren , dat hy Whitte, &c. sich had laten vinden om het voortsetten , van het voorgenomene desseynt te bevorderen , aengaende het geluckigh af-stellen , van sijn Majesteyt van Groot Britanje , en sijn Konincklijke Hoogheyt , indien hy sou schijnen hun verwachtinge van sijn persoon , niet te sullen voldoen ; maer de eerste geen hoop met allen gevende , wilden sy zien , met alle mooghlijcke spoed aen een kant te helpen , op dat hy hun voorneemen , om de Catholijcke weder in te voeren , niet quamen te verhinderen. En indien sy geen gelegentheydt bequaem genoeg konden vinden , hem van sijn Koninckrijk af te rucken , wilden sy wel haest sijn Koninckrijk hem ontrucken. Dit was by den Deponent gezien , en hem door Ahsby voorgelesen. Op den 2. Januarij 1678.

XIV.

16. December.

Blondel was by Patent en opene Brieven van den Provinciael , gesteldt tot Ordinaris besoecker tot Nieuwgate , om de verwesene gevangens te besoecken , hen tot het Catholijcke Geloove te brengen , en de Jeught dagelijks te Catechizeren , het welcke hy doet in een verradersche en oproerige wijze van leeringe , tegens de interest en persoon van sijn heylige Majesteyt , gevende ouders en kinderen geld , om de selve aen te moedigen.

XV.

1678. January 1, 2.

White had geschreven aen Stapleton tot Brussel , dat hy den Biecht-vader van den Hartogh van Villa Hermosa sou bewegen , den selven te informeren , dat sijn Majesteyt van Groot Britanje geen meening had , sijn Majesteyt van Spangie onderstant te doen , maer toe sou sien , tot dat hy geruineert was , en indien Staphleton daer over klaegde , boden te senden aen Vader Suiman en den Eertsbisschop van Tuam , aen het Spansche Hof, om sijn Majesteyt van alles kennisse te doen hebben , als mede van de openingh daer van , aen des Hartogen Bichtvader gedaen. Vorders den selven Koninck van Hispanie te adviseren , de effecten en goederen van de Engelsche Koop-lieden , dewelcke sy voor hadden naer Engeland te senden , aen te slaen , grootelijcks tot sijn nadeel. En tot bevestigingh daer van besorghden sy brieven van Fonseca , eertijds Agent tot Londen , en lasten Armstrong , &c. Fonsecas brieven tot Madrid te confirmeeren, die van den Deponent tot St. Omer gesien zijn. Tot dese bestellinge waren 200. Sterlings aen Suiman by Wissel overgemaect.

Nevil

XVI.

Nevil en Fermour tot St. Omer hadden gefeght , fy wilden dese swarten ^{3. Janu-}
 Bastaert geensints in vrede in sijn graf laten dalen , om dat hy hen soo me- ^{ary.}
 nichmael bedroogen had , en nu hadden sy beslooten , sich soo niet meer
 te laten handelen. De Deponent had hen daer op gevraecht , wat het sou
 zijn , indien den Hartogh sich los en slibberigh toonde ? Waer op sy beyde
 hadden geantwoort , sijn paspoort was dan geschreven , indien hy sich sou
 toonen hen af te vallen.

XVII.

Daer waren brieven gesonden door Alsby , &c. aen den Vader Confessor ^{4. Janu-}
 en Bicht-vader van den Keyser , om sijn Keyserlijke Majesteit te adviserer ^{ary.}
 en bekent te maecten , dat de Koninck van Groot Britanje verradelijck het
 verderf en verval van het Duytsche Rijck ende Catholijcke Princen , des-
 selfs Geconfedereerden , besteecken had ; oock onder de handt de Hongari-
 sche Rebellen opgestoockt , en geld beschaft , om in hun wederspannigheyt
 voort te gaen. Dat hy geen alliantie of verbintenis met den Keyser in den
 sin had ; maer wel omden Prins van Oranjen Absolut Souverain te maec- ^{1678.}
 ken ; van het welcke hy wenschte , dat de Staten van Hollandt kennisse
 mocht worden gedaen. Dese was gezien en gelesen by den Deponent.

XVIII.

Dat een brief van den Eerst-bisschop Talboth uytdruckte , dat de Vaders ^{1. Ian.}
 van de Societeit wacker in Yrlandt in de weer waren , om het volck op de been ^{Stil.}
 te brengen , tot voorstandt van hunne vryheyt en Godtsdienst , en om hun ^{Novo;}
 staet en besittingen weder te krijgen. En in gevalle het Parlament een breucke
 met den Koninck van Vranckrijck te wege bracht , sou'er een plaets in Yrland
 open zijn , om sijn Oorloghs-macht te ontfangen , daer hy het best sou oor-
 deelen te landen. Dat'er oock adviserende brieven geschreven waren , om
 Vader Lechie en andere Jesuyten , die belangh aen den Koninck van Vranck-
 rijck hadden , te advertieren , dat sijn Majesteit van Engeland tot dien staet
 gebracht was , dat , indien eenigh Malcontent hun besluyt quam af te vallen ,
 hy geen informatie tegens hen wilde hooren. Derhalven wierden sy versocht
 naerstigh te zijn ; want nu was het tijd , of nimmermeer. Daer waren oock
 vervolgens brieven tot antwoord geschreven , gelijk'er by een expresse bode
 een antwoord aen Ashby quam , als dat de Vader Generael van de Broeder-
 schap van Jesus 800000. kroonen wilde contribuieren , om in de volgende
 Maendt van Juny betaelt te worden ; en dat oock sijn Heyligheyt geensints
 in gebreecken sou blijven om hul'p toe te voegen , dat'er in dit heerlijck aen-
 vangsel een goeden voortgang mocht worden gemaect.

XIX.

In het
laetste
van Janu-
ary.

Dat'er brieven van White geschreven waren, met een bericht van den aenflag van Pickering, een Leecke-broeder, (dewecke de Jesuyten in Sommerssethuys dient en op-past) om den Koninck te doorschieten, soo als hy in St. James Parck van sijn Edelen afgesondert sou wandelen: maer ter oorfaeck dat de vuur-steen van sijn pistool los was, had het dese uytgestelt; en indien hy sulcks gedaen en daer voor geleden had, soude hy 30000. ziel-missen voor de heyl van sijn ziel genooten hebben. Dese brieven gaven de Engelsche Zay-Priesters een groote ontsteltenis en moeyelijckheydt, in aenmerckingh van de onachtsaemheydt van den geseyden Pickeringh. Dese waren gelien en gelesen by den Deponent.

XX.

1. Febru.
Stilo no-
vo.

Dat White, Morgan en Lovet naer Yrland gesonden had, om te vernehmen, hoe de faecken aldaer stonden, en de Yrsche ingeboorlingen aen te moedigen, om hunne Godtsdienst en vryheyt voor te staen, van de welke Lovet de Vaders in het Noorden sou besoecken, en hem 2000. ponden toebrengen, met beloften van noch andere 4000. ponden, ingevalle daer yets te doen viel.

XXII.

7. Febru.
Stilo no-
vo.

Dat'er een Pacquet brieven van White was, aengaende de Catholijcken in Barckshire, Oxfordshire en Essex, geprest, om de Yrsche wederspanningheydt de hand te bieden. Meldende van brieven uyt Schotlandt, inhoudende dat het volck wilde opstaen, om sich tegens den Hartogh van Lauderdael en de Konincklijke party te stellen; waer mede sy meenden beyde de partyen swack te maecken, en door hun Agenten en penningen, wilden sy trachten de Schotten tegens de Engelschen op te maecken. Dese ware mede gezien en gelesen door den Deponent.

XXIII.

19. Febr.
Stilo no-
vo.

Dat Ashby aen White geschreven heeft, dat het nu apparent ware, dat de Catholijcke Religie sou ingevoert worden, en dat door den selyen wegh, als sy hadden gebruyckt, tot vernietigingh van het geloof van dit Koninckrijck, en dewijl dat niet konde te wege gebracht worden, sonder veel bloetstortingh aen beyde zijden, soo moest het nu met de uytstortingh van bloedt toegaen: biddende hy vorders datse hun besluyt wilden voortsetten, met het wech-helpen van den Koninck; en soo sijn Konincklijke Hoogheydt niet wilde mede stemmen met hen-lieden, hem mede aen een kant te helpen; want sy vreesden dat niemandt van de Stuarts mannen waren, om hun voornemen uyt te voeren. In desen brief wierden oock instructien gegeven aen de Vaders,

1678.

dèrs,

ders, om te onderfoecken hoe sijne Konincklijke Hoogheyt genegen was Dese brief was bestelt volgens de directie van den Deponent.

XXVI.

White had aen Ashby geschreven, dat'er een bestellingh gemaect was, om sijn Majesteit om te brengen in de Maendt van Maert, verscheydene dagen als hy in het Parck gingh wandelen; en eens als hy naer het Parlamentshuys gingh, by den eerzamen Willem en Pickeringh; maer was niet geluckt: over het welcke de eerzame Willem was bekeven, en Pickeringh twintigh slagen met een plack op sijn schouders gekregen had, zijnde het selve by de Vaders geacht, als een groote onachtsaemheyt. Is mede by den Deponent gesien.

Maert 16.
Stilo-vet.

XXVII.

White had aen Ashby geschreven, dat Morgan en Lovet te rugge waren gekect, uyt Yrland, met een verseeckeringh, dat de Yren vaerdigh waren om op te staen (op thien dagen waerschouwing voor af) met twintig duydent man te voet; en vijf duysent te paert: willende den Koninck van Vrankrijk in dat Rijk inlaten, indien hy daer met een Heyr mocht komen te landen. En Vader Lovet beyesticht, dat voet- en paerde-volck in het Noorden van Yrland souden opstaen; en dat het volck seer lijtzaam was, maer seer naerftigh en geresolveert. En dat de Hartogh van Ormond nu Heer Stedehouder aldacr, in een groote verflagentheyt was, te sien dat de Catholijcke Godsdienst sulck een goeden voortgangh nam in Yrland. Dat'er oock heymelijcke Commissien waren gegeven van de Generael der Societeit van Jesus, uyt kracht van een brevet of bulle van den Paus, gedateert den 7. October des Jaers 1673. en dat sy daer over hadden beslooten, al de Protestanten den hals te breecken, soose maer op de been quamen. In de selve brief was'er een algemeene by-een-komst tot Londen bestelt, met bevel, dat de Vaders van Over-Zee daer tegenwoordigh souden hebben te zijn; gelijk oock de Deponent was gesommeert daer by en aen te zijn, als een bode van de eene Vaders tot de anderen in dese beraetslaghingh.

7. April.

XXVIII.

Vader Warre, te samen in getal van vijftigh Jesuyten, waren by een gekomen in de Herberge van het witte Paert in de Strandt, alwaer sy hun deseynen, tot voordeel van de Societeit, gecomplotteert hebben, en Cary tot Procurator en beschicker tot Rome gestelt. In dese beradinge, gehouden in de Maendt van Mey, was de Deponent tegenwoordigh, en bracht hun besluyt van troep tot troep over en weder. Daer na vertrocken sy uyt het witte paert, en verdeelden sich in verscheydene hoopen, by Mr. Saunders

24. April.

ders in Wilshuys, by Airefs in Drurylane ofsteegh, tot Mr. Yrlandts in de Ruffel-straet, en andere plaetsen, alwaer sy in verscheydene hoopen van vijf of ses by een, beslooten hebben de dood van den Koninck, sendende hun papieren en resolutien over en weder door den Deponent, stellende de tijdt en inmanier van hun besluyt vast: en na drie of vier dagen was de Deponent weder met de Vaders van over de Zee vertrocken.

XXIX.

11. Iuny
stillo no.
vo.

White had gesecht in sijn kamer tot St. Omer, tegens Ashby en den Deponent, dat hy verhoopte den Sot tot White Hall haest vastgeleght te sien, en de Societeyt behoefde niet te vreesen: want hy (dat is de Koninck) was sorgeloos geworden, en wilde naer geen klachten tegens hen-lieden luysteren: en indien den Hartogh sijn aengelicht in den minsten staet quam te stellen, om sijn Broeders voetstappen te volgen, soo was sijn paspoort mede al geschreven, om te slapen geleght te worden.

XXX.

13. Iuny.

1678.

White had den Deponent vijftigh pondt Sterlings beloofht, om te vergeven of te vermoorden den Schrijver van de *Moralen der Jesuyten*, in het Engelsch beschreven, het welcke hy aennam, en seyde de Deponent vorders, dat de Societeyt moest bevorderen, dat Dr. Stillingfleet en Mr. Pool mede om den hals geraeckten, alsoo die mede tegens hem geschreven hadden.

XXXIII.

Iuly.

De Deponent had gesien in de instructie van Ashby, als die tot Londen weder keerde, dat 10000. ponden Sterlings in handen van Worsby den Banckier waren berustende, besteldt door Vader Lechie. Dat Ashby sou handelen en over een komen met den Ridder Sir George Wakeman, om den Koninck te vergeven, voor een vergeldingh van 10000. ponden: mede een directie, om te besorgen het ombrengen van Herbert, Bisschop van Hereford, als een afvallige; en dat sy beslooten hadden met de sodanige geen medelijden te hebben, noch die te sparen. Ashby had oock gesecht, dat de tijdt als nu om haer veranderingh staende, niet alleen soodanige Apostaten en afvalligen; maer oock dese Kettters, die sich hartneckighlijck tegens de proceduren van de Societeyt en haer Agenten, en het voortsetten van het geloove, en den intrest en belangen van de Roomsche Kerck hadden gestelt, hun rechte vergeldingh voor hun afval, en infame hartneckigheyt souden dragen. En hoewel het Parlament de acte van het verbranden der Kettters had wegh-genomen, souden evenwel dese de wraeck van de Catholijcken niet ontkomen.

Strange

XXXIV.

Strange laetste Provinciael , had gefeght in fijn kamer ten huylfe van John Groeves , in Jorck-ſtraet , om den Deponent aen te moedigen , omaen te gaen tot byſtant van de Societeyt in hun deſſeynen. Datſe uyt den brandt van Londen , in het Jaer 1666. veerthien duylſent ponden ghaelt of getrocken hadden. De Deponent had hem gevraeght , hoe ſy fulcks hadden te wege gebracht ? Strange antwoorde , dat hy Gray , Pennington , Barton , Jeſuyten , en Keymals , een Dominicaen , ſich hadden vervoeght by eenen Green , ten huylfe van Willem Weſt , in Puddledock , dewelcke ſamen de wijze van de brandt-ſtichtinge hadden overleght en beraemt , en aen wat plaets van de Stad men deſelve had aen te vangen en te beginnen. Dat hun goede gelegentheyt van een harde winter , en het bevrieſen van de Rivier in February 166 $\frac{1}{4}$ was voor by gegaen , by gebreck van byſtant en hulp ; fulcks datſe in January in het Jaer 166 $\frac{2}{7}$ weder by den ſelven Green gekomen waren , hem vereerende , dewijl hy een arm man was , met dertigh pont Sterlinghs , dewijl ſy hem wacker , handigh , en bequaem tot hun voornemen vonden ; en om hem te meer aen te moedigen en te verbinden , haddenſe de gronden van de vijfde Monarchy voorgelt. Door welcke voorwendinge Green bedrogen zijnde , maecte hen kennis van noch acht andere , die in de ſaek even yverig waren.

De Jeſuyten vaſt van meeningh zijnde , om de Stad in February aen te ſteecken , voor het wederkeeren der Inwoonders , wierden door Green ge-diverteert , uyt vreeſe datſe mochten ontdeckt worden , maer ſouden liever wachten naer de bequaemheyt van een oproer , en des Konincks tegenwoordigheyt , daer het mede op gemunt was , om aen kant te helpen , als het volck op de been fou geraeckt zijn. Korts daer na Green met ſijne mackers , by Weſt in vermoeden gekomen zijnde , wierdt uyt den huyls ghaelt , en in Nieugaet geſet ; de Prielters alleen geraeckten wegh na St. Omer. Green quam in Nieugate in ſijn gevangenis te ſterven ; maer ſijn acht gezellen wierden tot Tyburn opgehangen. Fitz-gerard een Yerſch Jeſuyt , en Neale van White-Chappel hem Strange te kenne gevende , dat geen van de Vaders namen was genoemt in deſe ſaek , en dat ſy vryelijck mochten weder keeren , ſoo quamen ſy weder in Engeland te rugge , in het begin van Juny , wanneer ſy weder op een nieuw over het in brandt-ſteecken van Londen begoften te beraetſlagen , het welcke de Societeyt had aengeſet in hun afweſen , beſluitende den Koninck aen een kant te helpen , op dat het getal van het Beelt mocht vervult worden , (verſtaet 666.) gelijk Strange vervolgende ſijne reden , ſeyde , en daer over in een klaer en luyd gelach uytborſt. Maer , ſeyde

1678.

seyde hy, om kort te gaen, wy hebben vijftig of sestig Yren by der handt gekregen, om het werck uyt te voeren: en eenen Everard was seer naerstigh in het bewaren van onse vuur-wercken in Granaetschellen, om al het welcke een beter schijn te geven, hebben wy hem een plaets verkregen, om opsicht over de Ammunitie te hebben, en naer de Vloot in den Duytschen oorlogh gesonden te worden. Strange had oock verhaelt, dat groote dingen waren aengevangen, sonder gevolgh, op den Tower, dat verscheydene Franschen mede in het spel en getrouw waren. Wanneer nu alles vaerdigh, en de plaetsen bestelt waren, vertrock hy Strange met Keimals nae Franchurs-straet, met den name van Walker. In Augustus namen Penington en Barton hun verblijf in Schoelane, Gray en Fitsgerard ten huysse van Neales in Whitechappel, welcke Neales het vuur door Theames-straet sou voort setten naer den Tower toe. Sy besteeden seven hondert vuur-ballen en poppen hier toe; en terwijl dese Vuurwerckers doende waren, wierden andere mannen en vrouwen gebruykt, om te plonderen en te roven wat sy konden. Sy hadden een Packhuys in Wild-straet in het welcke eenige van dese geplonderde goederen wierden geleght; gelijk oock andere Waeren, als Kamericks-doek, Hollandts fijn Linnen, en een merkelyke quantiteyt Silver, en een Iuweel-dos in Sommerfet-huys wierde gebracht; maer dese Iuweel-dos was de grootste buyt, die hy seyde datse gemaect hadden, dewelcke de eygenaer hun dienaers gaf om wegh te brengen, belastende sijn dienaer met hen mede te gaen, den welcken sy, wanneer sy wat stercker wierden, onderwegen den beck deden breecken, geraeckende alsoo van deser navolger verlost. In dese doos waren duysent Caraten van Diamanten, zijnde verkocht voor 3500. ponden Sterlings. De brandt nam aldus sijn begin als hy verhaelde: Neale klopte hem op ten twaelf uuren in de nacht, en de brandt nam sijn aenvang eer hy gekleedt was. Hy seyde, dat hy tachtigh of ses en tachtich dienaers daer toe gebruyckte, en evenwel den Koninck, hoewel tegens hun besluyt en voornemen, spaerden; ter oorsaek van sijn voorstienigheyt omtrent de brandt, en zijnde den Hertog noch niet genoeg voor hen verseeckert. Dese redenen wierden te midden afgebroocken, nademael een Iuffrouw aen de deur van Strange quam kloppen.

XXXV.

Iuly. Ashby door den Provinciael White was gelaft geweest, om boden na Schotlandt te senden, om de beroerte aldaer voort te setten, met het volck aen te manen, van wegen de groote tyranny daer sy onder lagen; en hoe hen de vryheyt van hun gewisse onthouden wierdt, dewelcke niet als door het swaert te verkrijgen was; de eenige middel, om de factien der Presbiterianen en Bisschops-gefinde swack te maken. De Deponent was in een conferentie, aengaende desen brief, tegenwoordig geweest.

xxxvii. Daer

XXXVII.

Daer waren brieven van White aen Fenwick geschreven , dat , indien Augustus
10000. ponden niet genoegh waren , hy 15000. ponden wilde aenleggen
en besteden , tot het ombrengen van den Koninck. Welcke faeck gelast
is , den Ridder George Wakeman voor te stellen , indien hy by geval de
10000. ponden mocht komen te weygeren. De Deponent had dese brie-
ven selve gesien.

XXXVIII.

White had geschreven , dat hy sijn Visite had afgeleght , en bestelde
twaelf Jesuyten om naer Holland te gaen , om aldaer de Nederlanders in te 5. Augu-
boesemen , dat de Prins van Orangien beslooten had , een Konincks kroon
aen te nemen , en om hen onder een andere heerschappy te brengen; verwe-
kende alzooy by de Nederlanders een quaet gevoelen omtrent dien Prins , om
alzooy een beroerte tegen hem en sijn aenhangh te veroorsaecken. Dese was 1678.
mede by den Deponent gezien en gelezen.

XXXIX.

White in sijn brieven aen Blondel , bestraft en berispt de Vaders , die
hem geen bericht hadden gedaen omtrent de bevorderingh , diese met den 11. Augu-
Ridder George Wakeman (des Koningins Medicijn-meester) hadden ge-
gemaeckt , op dat hy mocht weten , of er eenige gedaen was , en hoe hy
sich aenstelt , en indien niet , dat'er ten eersten een aenvangh mede gemaeckt
mocht werden ; want het was niet dienstigh dat sulcks uytgesteld wierdt.
Dat hem Yrland alleenigh had geseht , dat de Koninck ver van alle achter-
dencken was; en vermaenden hen derhalven seer wacker en vigilant te zijn.

XL.

White had aen Fenwick geschreven , dat 365 (dat is West-munster) soo 15. Au-
laegh sou gebracht worden , als 666 ; (dat is Londen) en indien sijn den
Koninck niet wech kon maecken , dat het vuur sulcks doen sou ; want de
Catholijcke Godtsdienst sou noyt bloeyen , voor dat I. H. S. (daer de Socie-
teyt en Broederschap der Jesuyten by verstaen wordt) desen weg inging.

XLI.

Fenwick , Procurator van de Jesuyten , had den Deponent , en andere
van de Societeyt , in sijn kamer te kennen gegeven , dat de Jesuyten 60000.
ponden jaerlijcks aen goede renten , en 100000. ponden gereet in de Banck
hadden. Sommige penningen uytgeset tot 50. per cento. Dat de bestellin-
ge van dat gelt was gebruyck tot desen toeleggh , dat het hem 400. ponden
jaerlijcks koste in intelligentie en onderlingh verstant ; behalven dagelijckse
boden , en expresse boodschappen , in het welcke seer groot gelt soeck

gemaect wierdt , behalven noch een ander gedeelte , dat over de Zee gevoert was.

XLII.

5. Augu-
stus. Vader Harcoat , &c. had gefeght , dat fy van meeningh waren , een be-
roerte in het Koninckrijk van Engeland , en het Prinfdom van Walles te
verwecken ; en het zelfde was den Deponent mede gebleecken ; uyt verfchey-
de brieven van de felve Maendt.

XLIII.

5. Augu-
stus. Vader More en Vader Saunders , alias Brown , hadden naer Schotland
instructien gefonden , om fich aldaer te dragen als Non-Conformifte Pre-
dikanten , en de ongenegene Schotten toe te predicken , hoe noodig het
ware , het fwaert op te nemen , tot voorftant van de vryheyt van Confcien-
tie. Dit is beftelt door ordere van den Vader Harcoat , in den naem van
den Provinciael.

XLIV.

Sy hebben getracht des Konincks geheymen te ontdekken , en naer te
speuren ; en de Deponent heeft verfcheydene particularia en byfonderheden
gezien , namentlijk , hoe de Koninck genegen mocht zijn ; tot Oorlogh
of Vrede. Smith had fich dagelijcks tot dien eynde tot Withall verborgen
opgehouden , en feght , dat hy in contract is , met de Klercken van het Par-
lament , den Geheymen Raedt , en Cabinet-Raet. Eenem Coleman was
Smith mede behulpsaem , gelijk Keines den Deponent verhaelt had.

XLV.

Augustus Dat dese Jesuyten verfcheydene handelingen in de Stad drijven , als Koop-
lyden , Tabacq-verkoopers , Gout-fineden , Notariffen ; en door mid-
del van dese Notariffen , komen fy tot kennis van de staet van verfcheydene
perfoonen van aensien , en door hen en andere Notariffen , van hun Reli-
gie en handelingen kennis hebbende , maecken fy een overflagh van de macht
des volcks , hebbende alfoo groote onderhandelingh in de Stad , gelijk als
Keines den Deponent te kennen had gegeven.

XLVI.

9. Augu-
stus, White , &c. had fich seer verheught , dat Sir George Wakeman de saeck
aen en ter hand genomen had , onder beloften , dat , indien hy het zelfde
fou uytvoeren , 15000. ponden betaelt fouden worden. Gaf evenwel or-
dere dat Pickeringh en Groves niet fouden ophouden hun best te doen , om
des Konincks perfoon om te brengen. Dit had de Deponent in een brief
van White felve gefien , die by een expresse bode gebracht was , en Fen-
wick had hem gefeght , dat de felve de tijdingh van Sir. Georges aennemem
had

had gebracht , hebbende het afvaerdigen van dese bode thien pont gekoft,

XLVII.

Langworth , &c. had den Deponent aengeboden 10. pont , om Berry , ^{9 Augustus,} een seculier of wereltlijk persoon , te dooden , om dat hy over de Vendicatie en vast-stellinge van den Eed van Onderdanigheyt en Opperhoofdigheyt geschreven hadt , met beloften van pardon en vergiffenis van de moort.

XLVIII.

Een Leecke-broeder der Jesuyten , had naer eenige redenen en discoursen , mede voortgebracht het besluyt van den Koninck te dooden , seggende , hy waer een Bastaert , en socht maer te regeeren met het swaert. Keines en Fenwick hadden daer op den een na den ander gefeght ; die Bastaert sal de werelt niet langh ontrusten. Dese dingen had de Deponent in Keines kamer gehoort.

XLIX.

De Deponent had in den Hof van Wild-huys , uyt John Groves , aen- ^{10. Augustus,} gaende sijn beloften voorheen gedaen , om Soutwarke in de brandt te steecken , dese onderrechtingen verstaen , namentlijk , dat hy eenige vuurwerken tot dien eynde gemaect had , en geassisteert met drie Yren , in die Voor-stad was gegaen , maer geen bequame plaets aldaer vindende , naer St. Margariets-hill of heuvel was gegaen , alwaer sy een Oly-winkel vonden , dewelcke Groves seyde te hebben aengestecken , en dat dese Yren waren bestelt by Dr. Fogarty , en dat Richard Strange , en Provinciael , hem 400. en yeder van de Yren 200. ponden daer voor gegeven had : seggende vorders , dat de Societeyt 2000. pondt by dese brandt-stichtingh gewonnen had , het welcke mede door Richard Strange , tegens den Deponent , op een andere tijd alsoo verhaelt was.

L.

Dat'er brieven geschreven waren van White aen Fenwick , specificerende , dat'er naerstigheyt gepleeght wierdt door de Jesuyten in het Koninck-rijck van Yrland , tot bederf van den Hertogh van Ormond , en betooning van grooten yver , tot voortsettingh van de Catholijcke Godtsdienst , en belangen in dat Koninckrijck ; dat het geen door argumenteren en redenen niet te wege te brengen was , door het swaert sou te wege gebracht worden , tot groote quelling van de Protestanten aldaer. Hy betuyghde oock de groote vreugde die hy hadde , om dat'er noch groote hope was , dat de ongenegene Schotten , hun plichten noch niet ter zijden wilden leggen , aengaende de voorstandt van hun vryheyt en Godtsdienst. Dat oock de Catholijcken in

Schotlandt hadden beloofd , hun uyterste belangen en intrest te gebruycken , om de beroerten aldaer in staet te houden. Hy versocht oock Fenwick , de Vaders aen te manen , ernstigh in hun desseyne te zijn ; want nu was het de tijd , dat de Engelsche Natie sou worden gereduceert. Hy had bestelt , daer'er brieven aen de Societeyt in Engeland souden geschreven worden , om de Vrienden tot kloeckmoedigheydt en dapperheydt van gemoedt aen te manen , dewijl Godt hen tot hier en toe , sulck een hoopelijck aensien van saecken gegeven had. En indien die van Londen het dienstigh oordeelde , dese dingen te communiceren , vermaende hy hen , datse wel forge souden dragen ; datse het selfde niet als aen een t'seffens op een tijt souden doen , op datse in hun aenvang niet mochte gestuyt worden. Fenwick ; wanneer hy den Déponent desen brief vertoonde , had hem gesegt , dat , indien hy tot Kerstinis mocht leven , hy een goede verandering van saecken sou sien ; of 48. (dat is den Koning) sou uyt de werelt weg-genomen zijn , of de werelt , voornamentlijck dat kleyn gedeelte dat hy daer van besat , sou wegh-genomen worden van hem , en dat een Catholijck sulck een spel sou speelen , als zedert de verovering van het selfde noch noyt gespeelt was.

L I.

11. Augustus. Keines in sijn kamer had den Deponent geseght , dat de Provinciael groote forge gedragen had , om de geschillen tusschen de Malcontente Schotten , en den Hertogh van Lauderdale in wesen te houden ; en dat de saken van Yrland met groote expeditien voortgingen , en alle middelen nu gebruyckt wierden , om een geschil tusschen de Hollanders en den Prins van Oranje te verwecken. En indien sulcks konde te wege gebracht worden , was'er niet aen te twijffelen , of het interest en belangh der Protestanten zou vervallen , de 48. niet langh in Engeland sou standt houden ; want het was hoogh tijdt dat 49. sou verhindert worden , van uytgevoert te worden. Dat *Barley broth trade* sou gedood of vernieticht worden ; en *Ilium* en *Chokolade* (dat is het huys van de Heeren) om verre geworpen worden ; dat de ordere van de *Magpies* (dat is de Bisschoppen) tot hun eerste instellingen en standt gebracht wierden ; de Barly-broth of garsten-pap , is het huys der Gemeente ; 12. is de Hartogh van Montmout , en de 49. wiens uytwerckingh men verhinderen moest , is , dat men niet moest lijdén , dat de Koninck zijnde nu in sijn 49. jaer , het selve quam uyt te leven , en ten eyndete brengen.

L II.

12. Augustus. Keines had beslooten naer Winsor te gaen , om in ordere aldaer de saken te bestellen , aengaende en belangende de voornoemde 48. tot Winsor , indien

indien de Koninck daer heen vertrock , en men oordeelde , dat hy binnen weynigh dagen gaen sou , en aldaer voor eenige weecken verblijven , en had tegens den Deponent gefeght , dat hy aengaende fijn wederom komt te kort fou mogen fchieten : maer Keines was foo haest niet daer heen vertrocken , gelijk daer na gebleecken was

LIII.

Smith , een Leecke-broeder van de Societeyt , logeerde met den Deponent ten huys van Mr. Lowd een Kleermaker in Cock-pitt Ally , in Drury Lane ; en wierdt gebruyckt , om van huys tot huys te gaen , om te vernemen hoe de Catholijcke gemoedicht waren. En Mr. Jennifon had gefeght , indien de Catholijcken moedts genoegh hadden , fy mochten opftaen , en een hondert duydent Protestanten tot Londen den hals breecken. Als Smith dese woorden den Deponent aenbracht , eyschende hem fijn meeninge daer omtrent af , had de Deponent daer op geantwoort , dat Mr. Jennifon prate als een , die meer vyers als lights had. Smith had mede den Deponent gefeght , dat hem de Societeyt 50. pond's Jaers had toegeleght , voor de Intelligentie , dewelcke hy van de affaires ten Hove , en van des Konincks doen en laten , woorden en beraedingen , had verkregen , de welcke hy overfandt aen Johan Fenwick , die de felve weder naer St. Omer overmaeckte , alwaer fy in de Fransche taele wierden vertaelt , en foo den Vader Lechie , Biecht-vader van den Koninck van Vranckrijck , toegeschickt ; welcke dagelijcksche intelligentie , de Deponent alle dagen fach by den gefeyden Smith , een Leecke-broeder als gefeght is , en van de ordere der Posititien , of ingestelde , gelijk hy den Deponent had gefeght , paffende Vader Blundel tot Newgate op , om aldaer de gevangens te bekeeren , foo hy feyde , gelijk oock de Deponent Smith en Blundel aldaer by malkanderen gefien hadt.

12. Augustus.

LIV.

Mattheus Medborne , fpeelder in des Hertogen Theater of Speel-huys ; Mr. Penny , Mr. Maynock , Mr. Sharpe , Mr. Sheddon , Mr. Willeim Smith , een Schoolmeester tot Iflington , Mr. Eduard Everard en andere , waren in een vergaderingh op een Donderdagh en Sondaghs avond , neffens een James een Priester en Keimash , in Vollers rents by Grays Jun , in de Physant by een gekomen , en wierden aldaer geemployeert en bestelt , door de Jefuyten , om het Huys van de Gemeente in verachtingh te brengen , en door de Stadt Londen te gaen , om het volck tegens het felve op te maecten , als mede tegens de Biffchoppen , en te seggen , dat die van de Gemeente in het Parlement des Duyvels representatie en verbeeldinge waren ,

Augustus.

en niet die van de Natie of het volck : welcke woorden de Deponent in de geseyde by een komst gehoort had , hebbende oock ordere van de Jesuyten tot Londen de geseyde perfoonen groote eerbiedigheyt te bewijfen , en in hunnen naem te bedancken , voor hun getrouwigheyt , jegens hen in dat particulier.

L V.

12. Augustus.

Jenneson had geroemt , dat hy verscheydene lieden , buyten liefden van des Konincks belangen had gestelt , en dat hy daer in wilde voortgaen , indien de Koninck niet Roomsche Catholijck wilde worden , en soo de Koninck Catholijck wierdt , sou hy niet lang C. R. zijn.

L V I.

20. Augusti Stil-
lo novo.

Een Packet brieven van White had gespecificeert en verklaert aen Fenwick , dat de 11. voornoemde Jesuyten naer Holland gesonden waren , die al hun kennisse en belangh souden in het werck stellen , om aldaer beroerte te verwecken , en dat Appletree Will : of Willem in den Appelboom , (menende daer mede den Prins van Orangie) niet groot wierdt , te besorgen , en sy verhoopten dat de Vaders in Londen hun saecken aldaer met yver souden vervolgen. Gesien en gelesen by den Deponent.

L V I I.

22. Augustus.

Johan Fenwick had door een Brief White de wete gedaen , dat het Hof was gegaen of gaende naer Windsor , en dat de Vaders en de Eerfame Willem gereset waren , om aldaer in 't Hof op te passen , gelijk Fenwick den Deponent seyde.

L V I I I.

13. Augustus.

Omtrent ten ses uren in de naermiddagh , was'er een Predicatie gedaen door Johan Keines , voor 12. perfoonen in slechte kleederen ; maer in der daed van aensien , gelijk uyt de wittigheyt van hunne handen kon geoordeelt worden ; in dewelcke hy voorstelde , dat de Protestantsche en andere Ketterfche Princen *ipso facto* in der daet selfs als sulcks zijnde , afgestelt waren , en dat het soo wettigh en geoorloft was deselve te vernietigen als een Olivier Cromwel , of eenigen anderen Usurpateur. In het aenhooren van den Deponent , zijnde by geval aldaer tegenwoordig.

L I X.

25. Augustus.

Keines en Fenwick waren naer een Edelmans wooningh in of omtrent West-munster gegaen , en rieden hem sijn verblijf te veranderen , op dat Godt hem niet quam te verderven met de sondaren van de Stad ; want Godt had hen en andere van de Societeit verweckt , om sulcke dingen , tegens die Stadt aen te vangen , als yemandts ooren souden doen tuyten , die de selve quam

quam te hooren. Dit hadden sy tegens den avond den Deponent verhaelt , en lachten noch in het bedencken van de schrick diese den Edelman hadden aengejaeght.

LX.

Keines was ten huysse van den Deponent gekomen , en had hem geseght , dat het onderhanden was , 48. tot Windsor te depecheren , indien sulcks ^{17. Augustus,} mooglijk waere , en dat Mr. Houward , Prior van de Benedictijnen , en Mr. Hirschcoke , onder Prior , Mr. Sluimer en Corker , mede Benedictijnen , belooft hadden hem met 6000. ponden in het desseyne te assisteren , het selfde had den geseyde Howard en Hirschcoke den Deponent dien selven dages morgens geseght , als mede , dat het versceckeren van sijn Majesteys persoon , op sijn vlucht van Worcester , het snootste daghwerck was , dat oyt de goede slechte Jan Huddlesone , in al sijn leven gedaen had ; maer nu was het hun werck , om de Stuarts uyt de wegh te helpen , het welcke de Deponent tegens Johan Keines had verhaelt , waer op Keines den Deponent antwoorde , en seyde : dat indien hy een medehelper wilde zijn , om den Koninck te helpen ombrengen , dat hy daer van wel beloont sou worden , of hier of in den Hemel. De Deponent had hier op geseght , dat hy van al sijn leven geen Roer afgeschooten had , en dat hy , om de geheele werelt sulck een schuld op sich niet halen wilde. Keines seyde hem oock , dat Coniers , ^{1678.} een Benedictijner Monnick , beslooten had , het selfde besluyt uyt te voeren , namentlijk om 48. om hals te brengen. De Deponent had oock gehoort dat de geseyde Coniers op den 14. van Augustus een weddenschap , met een hem onbekent Edelman had aengegaen , in het Klooster of Convent der Benedictijnen in de Savoy , voor 100. pondt , verpandende thien Guinies , seeckere gesteenten , in handen van den onder Prior Hithcock , dat de Vilain de Koninck niet leven sou , om van sijn leven meer Kerfinis Marsselpainen te eeten. Keines had oock op den 17. Augustus den Deponent geseght , dat het nieuws in de Stad was van een Oorlogh tegens Vranckrijck , en in gevalle sulcks sijn voortgangh had , wee den guyten van het Huys der Gemeente , men sou om hen dencken ter oorsaeck van hun lange Bils en Schriften tegens de Catholijcken : de Deponent drongh dat de wraeck tegens hen , noch de dood van den Koninck , het werck konden goet maecken , ten waere sijn Konincklijke Hoogheyd , dese , die het werck deden , wilde vergeven. Keines antwoorde daer op , dat de Hartogh de vastigheyd van hunne hoop niet en was , want sy hadden een anderen wegh in te slaen , om de Catholijcke Religie in te voeren : want als sy den Koninck souden vernieticht hebben , hadden sy een lijst van 20000. wesentlijke Catholijcke tot Londen , bequaem

bequaem om de wapenen te dragen ; die binnen den tijd van 24. uren , en minder , op de been souden zijn ; en indien Jacob met hen niet mede stemmen wilde , soo moest hy al mede in de pot. Op het scheidende vraegde Keines den Deponent , wat hy daer by had verstaen , wanneer hy had geseght , dat hy sulck een schuld op sich niet halen wilde , als den Koninck om te brengen , zijnde geen schuld of misdact in die saeck. De Deponent had half lacchende daer op geantwoort : dat hy een schuld van soo veel moedts of couragie te hebben , niet op sich halen wilde of konde , en seyde daer en boven , dat hy van meeningh was , dat het veel veyliger was , Sir George Wakerman sijn konst te laten in het werck stellen , dewijl het volck sulcks soo seer niet beseffen en apprehenderen sou.

LXI.

18, Au- De Deponent zijnde des nachts ten eeten gebleven , begaf sich wederna
gusti. Keines kamer , omtrent acht of negen uren des morgens. Maer Keines was uytgegaen , en had last gelaten hem tegen 4. uren des naermiddaghs weder by te komen ; maer hy Keines in de Muse ontmoetende , gingh met hem , op sijn verfoeck , naer een huys , in het welcke by bestellingh , in Coventgarden , eenige Vaders en eenige Dominicanen stonden by een te komen. Wanneer sy aldaer quamen , vonden sy Vincent Provinciael van de ordre , Joseph , David , Kermash , Dominicus , Collius , Fiddingh , Mansel Lumsdel , dewelcke aldaer seyden , uyt name van de geheele Ordre , in Engeland gekomen te zijn , om sich met de Vaders van de Societeyt te beraden , aengaende en over het voortsetten van het Catholijck Geloove. Keines sat met de Vaders al op en aen een zijde , te weten Harcoat , Wricht en Blundel. Keines stelde de Dominicanen voor , datse souden hebben te contribueren tot het desseyn van den Koninck te dooden , en de saecken van Engeland en Schotland voort te setten. De Dominicanen antwoorden hier op door hunnen Provinciael , sy waren arm , en konden niet veel te wege brengen , want sy hadden maer weynigh of geen geld ; maer sy wilden by personele bystant daer toe doen , met hun raed , en het belangh , dat sy konden besorgen ; sy waren diep in schulden , en hadden nauwelijcks 400 pondt by kas , en hunne staet en inkomst was niet boven 360. ponden jaerlijcks , ten alderuytersten. Van dese vergaderingh wierdt de Deponent gevonden naer de Carmelyten Dr. Hansan , Mr. Kenibal , Mr. Trevers , met
1678. gelijcke voorstellinge , dewelcke seyden niet een duyt by kas , noch eenige inkomst te hebben , behalven het geen hen de Spaensche Ambassadeur toelejde voor den dienst diese hem in sijn Capel deden , en versochten den Deponent hun dienst den Vaders aen te bieden , en hen aen te seggen , dat
hun

hun gebeden tot Godt , en de gefegende Maget niet ontbrecken fouden.

LXII.

Op de kamer van Fenwick had Blundel gefeght , dat hy by fijn Werck-^{19. Au-} luyden geweest was , en dat fy olie gebreck hadden , het welcke den Depo-^{gustus.} nent meent Schapen-fineer te bereekenen. De Doponent vraeghde Keines daer tegenwoordigh , wanneer hy naer Windfor wilde reysen ? die hem tot antwoord hadt gegeven , dat het Hof noch nauwelijcks aldaer beftelt was ; maer Coniers en Anderfon fouden daer heen trecken des anderen daegs 's morgens : en indien fy yets in de faecken , die onder handen zijn , deden , fou fulcks fijn reys nederwaerts verhaeften. Hy feyde vorders tegen den Deponent , foo als hy naer den eersamen Willem vraegde , dat hy der fcer qua-lijck aen was met een feere keel , konnende na Windfor niet rijden , en te wa-ter te gaen , fou hem fcer gevaerlijck zijn , om door het vatten van een koude fijn quael te verargeren , en hem alzo onbequaem te maecken om dienft te doen. Daer na op den felven dagh omtrent den avond , de Deponent vra-gende eenen Rumley , een Leecke-broeder , in het Convent naer Coniers , kreegh van den felven tot antwoord , dat hy niet te huys was , en dat men met hem niet fou konnen fpreecken , zijnde met eenige Benedictijner Va-ders in handeling , en moетende des anderen daegs vroeg vertrecken. De De-ponent van daer weder wegh gaende , ontmoete Coniers , die tegens hem begoft te lacchen , en hem feyde , dat het volck van den Heuvel (daer de Roomsche of Jefuyten by moet verftaen worden) waren een deel Sotten, datse 48. tot Windfor wilden aentasten , om dat hy felden in een standt was , om hun beleeftheden te ontfangen ; maer hy wilde fijn flagh waer nemen , en in een andere tael met hem fpreecken , namentlijck in *Formentillo*. De Depo- nent vraeghde hem hoe , en op wat wijfe ? Coniers had geantwoort ; dat , indien fijn hembt aen fijn lijf daer kennis van had , hy het felfde verbranden wilde ; maer indien fulcks al niet quam te gelucken , fouden echter geen mid- delen of gelegentheden verfuynt worden , om 48. aen een kant te helpen. Hy feyde oock tegens den Deponent , dat beflooten was , dat Groves en Pickeringh fich fouden ophouden , nademael de genoemde perfoon was *fic & ubique* , nu hier nu daer , en noyt lang op een plaets.

LXIII.

Ten drie uren wierdt tot Londen een raetspleginge onder de Jefuyten , en ^{20. Au-} eenige Benedictijner Monnicken gehouden , aengaende een Packet brieven , ^{gustus.} dat van Talbot , Eerst-biffchop van Dublin , gekomen was , aen de Vaders van de Societeyt , door welcke hen te kennen wierdt gegeven , dat 4. Yerfche Jefuyten hadden ondernomen , den Hartogh van Ormond om te brengen ;

en dat op sijn dood de Yrengereet waren om op te staen. Hy berichte hem oock in sijn brief, dat'er een Legaet of Gefant van den Paus in Yrlandt was aengekomen, die het recht van den Paus op dat Koninckrijck had vastgesteld; dewijl de Koningen van Engelandt, geen Catholijcken zijnde, daer niet meer in erkent wierden, zijnde hen dat alleenigh toegestaen, soo langh het sijn Heyligheyt goet dacht; en derhalven had hy den Eerts-bisschop aengemoedicht, om alle wegen en middelen aen te vangen, tot wederkrijginge van dat Koninckrijck, uyt handen van de Engelschen. In dese selve Brief was oock verhaelt, dat, indien de gelegentheyt niet wilde toelaten, dat de geseyde goede Jesuyten hun werck mochten komen te verrichten, dat sy eenen Dr. Fogorty, als nu gelogeert by een Mistris Symons, een Apotheeckers Weduwe, in Drury-lane, en dat hy en de Vaders in Yrland, een middel souden vinden om de geseyden Hartogh aen een kant te helpen. Deselve gaf oock te kennen, dat verscheydene Commissie Bevel-hebbers in de Guarnisoenen van Yrland bewogen en geneygt waren, den Eed van erkentenis van trouw en opperheerschappy in te voeren, en de Yren, soo ver al genegen zijnde, hadden beloofd hun eygene belangen in hun handen over te geven, wanneer het werck sou rijp zijn; hy derhalven versocht de Vaders, soo naerstigh in Engeland te willen zijn, als hy met de andere Geestelijcke in Yrland was. Desen brief had Keines aen den Deponent getoont, beneffens een bericht van de raetsplegingen. Fogorty had oock het selfde verhaelt op den selven dagh, en seyde, dat hy groote belangen in het Hof van Yrland had.

LXIV.

22. Augustus.

Fogorty, een medehandelaer in het besteecken werck, had beloofd, dat indien de Bisschop Talbot hem wilde gebruycken, hy al de dienst sou doen, die hem moogelijck waer. Dese had oock tegens den Deponent geseght, dat hy en Coleman in de Vergaderingh waren geweest, wanneer men met Wakeman in onderhandelingh getreden was, en hem last was gegeven, om den Koninck te vergeven; en dat hy geseght had, indien hy de intrest en het belangh omtrent den Koninck had, dat Wakeman heeft, dat hy het selve wel sou hebben willen aennemen. Dese redenen vielen voor in Fogortys eygen kamer; gelijk mede, dat hy gehuurt en aengenomen had, vier Yersche Roffiaenen, om op des Konincks wesen, tot Windfor, te letten; en wanneer de Deponent hem seyde, dat hy gehoort had, dat de Koninck naer Porsmouth sou vertrecken, was hy daer seer over ontstelt; seyde, dat sulcks hun aenflagh seer sou verhinderen, en dat'er niets sou aengevangen worden, soo lang als hy van Windfor absent was.

LXV. Sit

LXV.

Sir Willem Godolphin , Ambassadeur in Spangie , is een vriend tot de- 22. Augusti. ^{22. Augusti.}
 sen handel , gelijk Suiman schrijft uyt Spangie , July 30. in brieven die de Deponent gelezen heeft , op den 22. Augusti.

LXVI.

Dat'er door de Societeyt geldt naer Windsor gefonden was , om tot onderhoudt van de vier Yersche Roffiaenen te dienen , die aldaer op den 21. ^{22. Augusti.}
 Augusti , des nachts aengekomen waren , en door een dienacr van de Societeyt aldaer gebracht , het welcke de Deponent selve gesien en getelt hadt , zijnde 80. pond Sterlings , en dat men hem had aengeschreven , dat , inden hun meer ontbrack , het hun sou toegesonden worden ; met ordere en last , datse niet te dickmaels in malkanders geselschap souden komen , en doorgaens maer weynigh kennis onder een schijnen te houden. Dit geldt en dese ordere waren afgevaerdicht door Harcoat , Rector van Londen , in de naem van de Societeyt.

LXVII.

Dat'er een Bode aen Johan Fenwick gekomen was , met last en ordre van Harcoat , &c. om den Provinciael te versoecken aen Lechie te schrijven , ^{22. Augusti.}
 en hem bericht te doen , hoe de saeck in Yrlandt gelegen was , met versoeck den Koninck van Vranckrijck daer kennisse van te geven. Den Deponent had die ordere gelezen , en Groves gevraecht , waer de Vaders vergaderden ? en door hem sulcks verstaende , had hem ten huysse van Mr. Saunders gevonden ten twee uren , en zijnde van hem des gelaft , quam weder ten vier uren by hem , in de kamer van Mr. Keines , wanneer , en alwaer Fogorty den Deponent toonde , een brief van Bennifield , met sijn eygen hand geschreven. Hy sagh oock aldaer brieven van Blundel , Fenwick en Yrelandt. Fogortys brief gaf aen Bennifield bericht van 80. brieven , aen de Jesuyten in Engeland geschreven ; sommige door de post , sommige door bysondere boden aengebracht ; een aen Mr. Peters tot St. Charles Shellis , in de welcke Peters last gegeven wierdt , by den Provinciael tot Londen te gaen , en met hem te spreucken , over de saecken die onder handen waren , dewelcke , indienze tot Windsor geen goeden uytslaggh namen , soo sou Johan Keines op het spoedighste nae Windsor verreyssen , om Coniers te vinden , die gelaft was , op den 2. deser Maent uyt de Stad te vertrecken , als oock Mr. Anderson , naer 440. (dat is Windsor.) 1678.

LXVIII.

De Deponent had Coniers en Grays in de wandel-plaets gevonden , die ^{22. Augusti.}
 hem seyde , dat sijn paert kreupel geworden was , en hem qualijck vijf Engelsche

gelsche mijlen ver , tot Windsor had konnen dragen , waer door hy bedrogen was weder te keeren , en daer en boven was hy selve met een Sciatica , of dye-pijn aengetast , die hem seer groote quelling had veroorsaect , de geheele voorledene nacht. De Deponent drongh hem hart aen , om hem te seggen , op wat wijze hy voor had , den Koninck te dooden , siende dat hy met het desseyen van de Vaders lachte , die voor hadden hem te doorschieten. Coniers daer op , had hem een poock , of twee-snijdend mes getoont , met een seer scharpe punt , al breeder en breeder naer het heft , dat van bockshoorn was , opgaende , zijnde een voet langh in het lemmet , en een half voet in het hecht : door het welcke hy seyde dat de Villain of Snoodde , ter aerden vallen sou , indien het mooglijck ware. Coniers vraeghde den Deponent wat hem dacht dat het hem koste ? die antwoorde fulcks niet te weten : maer als Coniers seyde dat het hem omtrent 10. schellingen koste , oordeelde hy het selve te dier te zijn ; waer op Coniers antwoorde : *Daer is niet te dier voor den Koninck* ; seggende hem vorders , dat hy het had gekocht van den ouden Messe-maecker in Russel-straet. De Deponent vraeghde hem waerom hy het soo lang gemaect had ? die daer op antwoorde , op dat de Villain te beter daer door geraect mocht worden. De Deponent vraegde , hoe ? de andere antwoorde , door sijn mantel. De Deponent vraegde hem weder , hoe hy konde verhoopen te ontkomen ? Coniers antwoorde wederom , dat hy niet twijffelde , of hy sou wel vergiffenis erlangen , indien hy slechts op de plaets niet dood-geflaghen wierdt.

LXIX.

32. Augusti.

De Deponent hadt Blundel , ten negen uren in den avond ontmoet met een sack , in dewelcke dese seyde , op des Deponents ondersoeck , dat het Terexburgsche Mostaert ballen waren , een fauce die wonderlijck bijtende was , daer hy Westmunster mede wilde voorsien , als hy genoeg daer van had ; menende vier-ballen.

LXX.

24. Augusti.

Blundel had oock den Deponent in Fenwicks kamer geleght , dat hy by de Societeyt foodanigh sou bestelt worden , dat de Catholijcke in Engeland , souden trachten hun desseyen , aengaende het verkorten van des Konincks dagen , voort te setten ; en versocht den Deponent goeden moedt te hebben , want de Protestantsche Godtsdienst ging op haer laetste beenen.

LXXI.

30. Augusti.

De Deponent was Blundel ontmoet , dewelcke hem seyde , hy moest hem Westmunster toonen , en de huysen aen beyde zijden van het water , daer men mede te werck moest gaen , en had daer op den Deponent tot Fenwicks kamer

kamer gebracht, en haelde daer uyt een papiere kas, een papier, in het welke de maniere van het aensteecken van Westmunster, en Wappingh, Tolie-straet, en Barnaby-straet, en St. Tomas Apostels Parochie waren begrepen, gaende op Westmunster, indien de windt Noordelijck was. Sy fouden hun aenvangh nemen met het naeste huys aen de Herbergh van des Pals Gravenhoofd, (buyten Tempelbar) daer de Jesuyten en hunne Agenten het vyer fouden aenbrengen, gaende soo naer de Savoy; en dan fouden de Benedictijnen het selfde voortsetten aen beyde zijden, tot Chavingcross, en dan sou het vyer voorts door de Jesuyten, en hunne Agenten, naer Whitehall voortgebracht worden. Een andere troep sou beginnen van het eynde van de Steenel-galdery, en dat voortsetten naer Kingsstreet, en Channelrowe. Dit was het desleyn geweest om uyt te voeren, in de groote vorst, van het jaer 1676. maer sy waren niet verseeckert, soo wel als nu by Lechie, van des Franschen Konincks bystant, gelijk Blundel den Deponent verseeckerde, op welke tijdt Wapping, en de Schepen fouden verbrandt geworden hebben, en het vyer, indien de windt op de Rivier was, was te beginnen op een plaets dicht by Bughies, of Limehuys Hole of gat; en sou voortgeset worden door vier mannen, die sy daer toe verkoosen hadden, tot aen Wappings middel-trappen, en noch vijf andere, om het selfde voort te brengen hooger op; en de Deponent van sich selven, met noch seven andere gelast, omtrent de Hermitage te wercken, en sijn werck was, de seven, die sijn forge aenbevolen waren, aen te moedigen, hebbende beloften van 1000. ponden, behalven noch 80. ponden voor de voorige diensten. Maer de Deponent seyde, dat in het selfde papier geordonneert was, indien de wind contrary was, den aenvangh van het aensteecken van den brandt te veranderen; en ter selver tijdt fouden andere de last van Barnaby-straet, St. Tolies, St. Tomas den Apostel, aen de andere zijde van het water, hebben. De brand was oock te beginnen op Redriff-side, wanneer het sijn aenvangh nam aen de zijde van Wapping, of terstond daer aen; en dit sou gedaen worden met laegh water, op dat de Schepen van de kaey niet fouden kunnen geraecken. De Deponent sou in ordere hier van sijn verblijf en Logement in de Wappingh veranderen, wanneer des gelast wierdt; de Priester sou oock by hem komen, en dagelijcks Misse in sijn kamer doen, voor een goet gevolg in dit besluyt. De Deponent had niet geweten dat hy een Agent in desen was, voor dat hy het papier had gesien, onderteekent met den naem van Thomas White, Provinciael, in name van de geheele Societeyt. Hier staet te gedencken, dat de Deponent sijn Eed dede, aengaende dit desleyn omtrent Limehuys Hole in brand te steecken, 6. September 1678. voor Sr.

Edmund Berry Godfrey , 12. dagen te vooren eer de huysen tot Ratliff aengestecken wierden , in de tegenwoordigheyt van Dr. Tonge.

LXXII.

30. Aug- Blundel had den Deponent getoont een Copy van des Paus Bull, gedateert in November , of 10. December laetst , in dewelcke de Paus disponeerde van de Bisdommen , en andere Waerdigheden in Engeland ; in welke Bulle oock bestelt was , dat de Jesuyten de Philosophy , en Godtheydt soude lesen , in alle groote Steden en plaetsen , daer sy Collegien hadden , doch geen graden of trappen verleenen , en dewijl de Engelsche Jesuyten geemployeert wierden als boven , en in het Predicken en Catechiseren , fouden de Spaensche Jesuyten en andere uytlanders assisteren by den Altaer , en de forge voor de Collegien helpen dragen.

LXXIII.

2. Sep- De Deponent had mede een Packet uyt Schotlandt gesien , gedirigeert
tembris, aen Johan Groves , gedateert den 20. Augusti , 1678. van de Vaders vergadert tot Edenburgh , de Vaders alhier bekent maeckende dat 8000. Catholijcke Schotten gereet waren om op te staen , en hun hulp toe te brengen , wanneer het werck heet sou beginnen te worden , en sich by de misnoegde Schotten te vervoegen , wanneer sy door de Schotsche Jesuyten , des verfocht wierden , dat Lovels Dienaer Westby had omgebracht , om dat hy gepoogt had , de wederspanningheyt te ontdekken.

LXXIV.

2. Sep- White had geschreven aen Blundel , dat 12. Schotsche Jesuyten , in Schot-
tembris. land waren gefonden , uyt ordere van den Generael , zijnde hen 1000. pond by Lechie des Konincks van Vranckrijcks Biecht-vader gegeven , om de be-roerte in Schotland gaende te houden , dat de Koninck een Wapen-macht in dat Koninckrijk mocht landen , en dat de geseyde Jesuyten instructie hadden , om sich selven te dragen als Non-conformisten , onder de Presbiteriaensche Schotten.

1678:

LXXV.

5. Sep- White had aen Blundel geschreven , dat hem bericht was van eenige ontdek-
tembris, king , het welcke hem verbaest maecte , maer hy , in tweede gedachte , ordonneerde Blundel , niet te desisteren van het werck dat onder handen was , maer aen Binningfield te schrijven , geen acht te slaen , op het geen dat Keines seyde , zijnde meer sijn eygengiffingh. En dat Blundel noch dien dag aen Benningfield sulcks geschreven had. In de selve brief was gelaft Fogorty voor sijn forge te bedancken , en voor sijn yver om in Yrland te assisteren. Al het welcke hy gelesen had.

LXXVI. Pic-

LXXVI.

Pickeringh had den Deponent gefeght , dat Couriers naer Windfor was geloopen , en thien dagen daer na , naer het huys van den Heer Bradwell.

6. Sep-
tembris.

LXXVII.

Des avonds hoorde den Deponent White en andere in fijn kamer , te famen beraetflagende , om hem wech te fenden en te pijnigen , tot dat hy fou belijden en ontdekken , de perfoonen die den Koninck hadden geïnformeert van de toeleggh. De felyen avond maecte hy fijn affidavit , en verfekeringh van de waerheyt van fijn informatien voor heen gedaen , en onderteckende die , met fijn eygene handt , voor Sr. Edmund Berry Godfry en fijn Klerck.

6. Sep-
tembris.

LXXVIII.

De Deponent is weder gekeert in fijn Logement by Mr. Louds in Cockpit ally in Druryland , van waer hy des avonds te vooren vertrocken was , alwaer hy door eenen Stratford , een onbekende voor hem , met vinnige woorden feer fchendigh was beledight en gedreyght ; zijnde oock de venfters onder fijn kamer gebroocken , en een aenval op fijn deur gedaen , door den felyen Stratford , om tot hem in te brecken.

7. Sep-
tembris.

Dit is voor foo veel de depositie van Oates aengaet , gelijk ons die ter hand gekomen is. Eenige andere bekenteniffen zijn noch onder de handen , van dewelcke wy niet zullen laten eenige voor te ftellen , die namentlijck , dewelcke defelve met de voorgaende niet een zijn.

Andere bekenteniffen van Oates.

In de Maent van October 1677. was hy , de Deponent weer na St. Omer gekeert , met brieven , van dewelcke de buytenfte Colemans fchrift , en het binnenfte defelve hand was. De Jefuyten hadden hem gevraeght , hoe de Secretaris van de Hartogin al voer ? en deden hem haer gebiedenis doen.

Van de Jefuyten had hy vorder bekend , datfe overal fchoulen hadden en onderhielden , Mr. Breston hiel'er een in Dunclar , en Webfter een ander in Warwick-ftraet. Men fou oock 200000. ponden naer Yrland hebben geremiteert , om den Oorlogh aldaer voort te fetten : gelijk oock veel Bevelhebbers hadden beloofd , de hen aenbevolene Steden over te leveren.

Sy trecken des Konincks tytul in hun Predicatie in twijffel , en houden hem maer voor geligitimeert , en niet alleen hy , maer oock Koninck Carel de eerste,

eerste,

eerste , seggende dat hy de Soon van een Kleermaker was.

Den Hartogh van Jorck wist van dit complot tēgens den Koninck niet , niet meer als een kint dat ongeboren is.

Dat de dood van Dalluson sulck een geringe saeck niet was , als men meende , die door Pamplin was gedood , en dat ter oorfaeck dat Dalluson in het Collegie der Jesuyten opgebracht zijnde , daer na verandert , waer over sijn dood by de Jesuyten beslooten was , dewelcke , na verscheydene aenslagen , noch eyndelijck door Pamplin te wege gebracht wierdt , zijnde de Deponent tegenwoordigh geweest , wanneer een Missie van danckseggingh , daer over gehouden wierdt.

Hy had geseght te kunnen aenwijsen , wie des Konincks geheymen hadden ontdeckt , wie de papieren uyt sijn sack gestoolen hadden , en de resolutien , niet alleen van den grooten Raed ; maer oock van den Cabinet-raed hadden ontdeckt en bekent gemaect.

Hy wiste wat'er gedaen was , (en meest door Coleman) oock wat de Koninck al seyde , als hy gekleet wierdt , en andere dingen meer.

De Jesuyten bedurven den Koophandel , brengende jaer op jaer wel 200000 ponden uyt het Rijck , dat hy selfs op een tijd 2500. ponden had uytgebracht , geraeckende uyt Doevres met het geven van een Kroon , aen een van de Charffers.

Dat'er Papisten zijn , die door het leenen van geldt , de staet van de Edeluyden weten te maecken , die sy 21. Kloosters buyten Engelandt onderhouden.

Dat sy somwijlen dieven in de gevangenissen van Newgate weten te suborneren en op te maecken , welckers vergiffenis en pardon sy door vrienden ten Hoof weten te bevorderen , wanneer sy deselve tot hun moorderyen en andere stricken gebruycken. De Ridder Willem Godolphijn , wist hy wel een Papist te zijn , want hy had hem hooren biechten , sonder evenwel te weten wat hy gebiecht had , dewelcke oock , met eenige van de Conspirateurs correspondentie en onderhandeling sou houden.

De Hartoginne van Mazaryn sou al des Konincks geheymen ontdecken , welke selfde commissie Loge in Goringh mede hadden.

Brief van den Paus.

Ons is oock ter handt gekomen een Brief van den Paus van Romē , gedateert den 4. Juny des Jaers 1678. dewelcke onder de papieren van den Vader

der of Pater Yrlandt gevonden is , zijnde geteeckent onder des Paus eygen hand en Zegel, en van defen inhoudt:

Dat de Koninck van Engeland was aengeklaeght en veroordeelt als een Ketter , derhalven, dat die geene die Instrumentael of een werck-tuygh sou zijn , om des selfs leven wegh te nemen , sou gepardonneert zijn , en het geheele Koninckrijck weer ontslagen van hun Alligiance en wettige erkentnisse. En daer sal zijn een dispensatie , om te ontlasten van de eeden , die ter contrarie souden gedaen en gegeven zijn.

4.
Brief van
den Paus;

Geteeckent en gezegelt by den Paus, den 4 Juny 1678.

Dus verre hebben wy de depositien en omstandigheden van dit groot stuckwercks gebracht : Wy fullen hier na daer meer van handelen , en ondertuschen de vervloeckelijke moort van den Ridder Edmund Berry Godfry weder ophalen , en eenige gevolgen en omstandigheden daer van by brengen.

Verder verhael van de Moort van Edmund Berry Godfry.

DE voorverhaelde moort van den Ridder Edmund Berry , is eygentlijk ontdeekt door een die mede tot dat werck gehuurt was , die mede veel-tijds tot de t'samen-sweeringh gegeven heeft , dese was aldus toegegaen. Twee Priesters hadden hem des morgens wandelende dicht by Sommerfethuys gesien en ontdeekt , die sich by hem begaven , met voorgeven dat sy daer waren , om hem van de groote t'samen-sweeringh naerder informatie en kennis te doen hebben : dat hy nu drie Priesters konde bekomen , die aengenomen hadden den Koninck te vermoorden ; des verfochten sy dat hy een keer naer de plaets van Sommerfethuys wilde doen , op dat'er op de straet geen oogmerck opgenomen wierdt : als hy hen dit toestondt , waren sy een keer drie of vier over en weder gewandelt , wanneer sy onder de galdery, eerst onder het Uur-werck gingen , daer noch twee andere by hen quamen , die hem naer een reys of twee omkeerens , met geweld in een kamer drongen , en voorts naer boven brachten , alwaer sy hem ondervraeghden , maer hy wilde hen geen antwoord geven : zy seyden hem , indien hy tegens hen wilde belijden , het geen aen hem ontdeekt was , dat hem geen leet geschieden sou ; maer indien hy sulcks niet wilde doen , dat men hem sou doen sterven. Sy hebben hem vorders aldaer tot des avonts ten seven of acht uren toegehouden , en oordeelende dat het verlooren werck was , hem langer aldaer

5.
Vorder
verhael
van de
moort
van Ed-
mund
Berry
Godfry.

6.
Snoode
verraderij

te bewaren , foo hebben de Priefters twee oorkuffens gebracht , en Sr. Edmund vorders op een bedde geworpen , en aldaer verfmoot , een van defelve was noch feer van hem gekrabt . Wanneer men de kuffens wech nam en bevondt dat'er noch leven in hem was , foo hebben fy hem voorts met een Ser- vet of Das verwurght . Sy hadden daer na , als verhaelt wordt , het lichaem in de Cappel gebracht , en aldaer tot Maendagh toe , onder den Altaer geleght , wanneer fy het in een draegh-ftoel , op een andere plaets brachten , alwaer het tot des nachts toe bewaert wierdt , van waer het ter plaetfe was gebracht daer het gevonden was , zijnde met fijn eygen degen , als hier voor gefeght is , doorfteecken . Drie Jefuyten en de dienaar van den Heer Peper fouden hantdadigh aen defe moort zijn . Een Staley was mede op vermoeden , van een mede-plichter daer van te zijn , gevangen , beneffens Afluns , die fich eenige verraderlijcke woorden , het groot verraedt aengaende , had laten ontvallen , gelijk hier boven in de bekentenis van Oates fijn naem al veel gebruyckt is geworden . Maer onder andere is een Prance een Silverfmit , bekent en gevangen geworden , die beleden heeft een van de moorders van den Ridder Godfry te zijn , en dat hy het lichaem aen verfcheydene perfoonen van aensien getoont had , maer defe heeft defelve faeck tot verfcheydene malen bekent en weder ontkent ; maer ten laetften , door fijn eygene gewiffe genoopt , ftantvastelijck beleden , dat feeckere Priefter , die hem in fijn gevangenis was komen befoecken , hem met grouwelijcke dreygementen verfchrickt , en ten laetften gefeght had , dat by aldien hy , al het gene hy , de voorfeyde moort aengaende had beleden , niet wederom ontkende , hy niet alleen eeuwiglijck verdoemt , maer oock felfs een dood man was , foo haest als hy weder op vrye voeten gefelt fou worden , dewijl men niet fou naerlaten , hem ten eerften hoe hy fich oock wachten mocht , den beck te breecken . Hier over had de gefeyde Prance noch veel andere dingen bygebracht , die geheymgehouden zijn geworden , om datmen gaerne eerft al de hantdadigen in handen fou hebben , daer dagelijcks toe gearbeydt wierdt .

7. Demoor- en eenen Berry , voor des Konincks banck te recht gefelt , duurende de
 ders ver- rechtspleginge tot drie uuren naer den middagh , zijnde de befchuldigde ge-
 oordeelt, confronteert tegens Mr. Oates , Bedlow en Prance , met verfcheydene an-
 dere die hem befchuldigh hebben , onder dewelcke mede de Dienftmaegt
 van de Ridder Edmund Berry is geweest , dewelcke op een van de drie wees ,
 dat het defelve was , en hy defelve kleëderen noch aen had die hy toen aen
 hadde , die op dien morgen als de Ridder Godfry vermoort wierdt , aen fijn
 huys ,

huys, na den selven haer Heer was komen vragen, dit bevestighde de geseyde Dienst-maeght met eede, en Prance swoer mede dat al die omstandigheden waer waren, met al die omtrent het werck aen te mercken zijn, gelijk hy een mede-plichter van het geheele werck is geweest. Voegende daer noch by: dat wanneer sy het selve volvoert hadden, sy om het vermoorde lichaem gedanst hadden. De Lord Bellasis had dese luyden hier toe gehuurt, die, indien sy het in Sommersethuys niet hadden te wege gebracht, sulcks in sijn eygen huys souden hebben moeten doen. De gevangens evenwel ontken- den alles, seggende desen Prance noyt gekent te hebben: maer dese bewees het tegendeel, door een Meester en sijn knecht, die bekenden dat sy verscheydene malen aen sijn huys waren geweest, en met hem overlegh- ten, hoe men de moort aenyangen sou. De Opper-rechter Croogges, had hier over al de stucken en bescheyden in handen van de Jury of geswooren gestelt, (volgens de Engelsche Wetten, die dan leven of dood besluyten) welke Jury of geswoorene Mannen een quartier uurs in een ander kamer gegaen zijn, en aldaer de beschuldigde aen de moort, als mede aen dievery, verklaerde schuldigh te zijn: waer op de Opper rechter of Chiefe Justice, had uytgeroepen, dat'er noyt rechtvaerdiger recht gesproocken was, het welke mede, door toejuychen van het omstaende volck bekrachticht wierdt. Hier op wierden de beschuldighde, zijnde de Rechters in alles voldaan, veroordeelt, om by Primroose-hill (alwaer als geseght is, het doode lichaem gevonden is) opgehangen en gevierendeelt te worden; maer het is echter tot Tyburn geschiet. De eenen van dese drie was een Portier in Sommersethuys, de tweede een Kussen-bewaerder, en de derde wierdt aldaer uyt gunst onderhouden. Berry heeft door middel van Doctor Loye, met den welken hy, op sijn verfoeck, eenigh gespreck gehouden had, noch uytstel voor eenigen tijd gekregen. Prance die de voornaemste getuygen tegens hen was geweest, verkreegh sijn vryheyt: maer de twee andere Grien en Hill, zijn volgens hun vonnis ter dood gebracht, volgens dit bericht dat ons, het selve aengaende ter hand gestelt is geworden.

1678.

Handeling en Executie van Robbert Grien, en Laurence Hill.

De moort, van dien getrouwen Engelschen Protestant en Patriot Sr. Rid- der Edmund Burry Godfrey, is nu soo blijckelijck bekend, niet alleen door geheel Engelandt, maer als ick vertrouw, mede aende nabuyrige volckeren, voornamentlijck die van den Gereformeerde en Hervormde Godsdienst, dat

8.

Handeling van Robbert Grien, en Laurence het Hill.

het t'eenemaal onnodigh fal zijn , met eenige konft van op-pronckinge , de tranen van des Lezers medelijdentheyt , over die waerdige martelarye van dien Edelman , te vorderen tegens de snoode en barbarifche moorders , die defelve te wege hebben gebracht. Het was dan op Saturdagh den 12. dagh van Wijnnaent 1678. dat dese bloedige daet te wege was gebracht , dewelcke langh in duyfterniffe verborgen is gebleven , foodanige als die gene was , die de zielen van de aenleggers had benevelt. Maer ten laetften die oneydelijke aenbiddelijke macht , de wreecker van onnofel bloedt , die het krijten van fijn geflachte Heyligen , van onder den Altaer verhoort , en licht aen de duyfternis , liet het fich genadighlijk behagen , eenige ontdekking , van dese helsche misdaet , te geven ; op dewelcke verfcheydene perfoonen in bewaringh en gevangenis zijn gefteft , van dese wierden drie , op den 10. van February deses Jaers 1679. tot hun onderfoeck voor des Konincks banck tot Westmunster gebracht , alwaer na het aenhooren en volle blijk , door een Jury of Recht-geſpan , beftaende in perfoonen van waerdy en qualiteyt , fy ſchuldigh wierden bevonden , en de volgende morgen het vonnis des doodts tegens hen is uytgeſproocken geworden. De particulariteyten en byſonderheden , van bewijs en onderfoeck , zullen wy niet verhandelen ; maer liever den Lezer tot fijn volle vergenoeginge wijsen , tot die volkomene en volmaecte verhandeling , die de werelt , kortelijck fal mogen , van de ongetwijffelde toeftemminge van gezag , ontfangen.

Van dese drie perfoonen , aengeklaeght en oertuygt van dese geweldnarye en moort , is een (over eenige gewichtige bedenckingen) ten minften vooreen tijd , goet geoordeelt , genadighlijk geſpaert te werden. Van de twee andere , namentlijk Robbert Griem of Groen , en Laurence Hill , aengaende hun gefteltheydt , &c. na hun vonnis en ſtraffe , zullen wy kortelijck , doch getrouwelijck en ontijdelijck u rekening en kennis geven.

^{9.} Afkomst van Griem Robbert Griem was een gebooren Yerſch man , fijn Vader een Proteſtant , gelijk hy ſelver heeft erkent ; maer fijn Moeder (wiens wacker ſexe of kimme haer voor ſulcke onhebbelijke bedriegeryen bequamer maecte) Pausgeſint , die hem , beneffens een Oom van hem , in de Papery heeft opgevoedt , hoewel defelve ſijne opvoedinge ſoo ſlecht en gering was , dat hy noch lezen noch ſchrijven konde. Maer door de onkunde is geacht als de moeder van devotie en Godtſplichtheyt , wierdt hy voor des te bequamer werck-tuygh voor Jefuytiſche werck-middelen , vonden van ſubtyltheyt , en boſe ſcherpſinnigheyt , gerekent en gebruyckt.

Sijn voornoemde Oom onderwees hem in de gemeene kenniſſe en gebeden , van de Roomsche bygeloovigheyt en ſuperſtitie , houdende fijn verblijf

blijf in Yrland, tot hy ter ouderdom van 16 of 18 jaren gekomen was; zijnde hy nu 54. jaren oud geworden.

Wanneer sy na hun vonnis yder bysonder in Nieuwgate gehouden wierden, heeft hem de ordinary Vertrooster der gevangenen, volgens zijn bedieninge en neyginge, tot Christelijcke liefde, zijn bystant, raedt, vermaninge en gebeden aengeboden, ontfangende hy zijn aenspraeck seer zedighlijck, die hem oock gedurighlijck vermaende (als zijnde de eerste trap tot een oprechte en hartelijcke bekeeringe) zijn gemoet en consciencie te ontlasten, door een vrye volkomene en oprechte belijdenis, aengaende de schrickelijcke moort, over dewelcke hy veroordeelt was, en gerechtelijck stondt te lijden: gebruyckende al de beweeg-redenen, die hy tot dien eynde konde bybrengen; maer hoewel hy scheen, na zijn vermaninge te luysteren, konde hy evenwel, daer in niet overwonnen worden, maer liet sich aensien, eerder die uyt te setten, in een rechtveerdigingh van zijn eygselfelve, en voorstellingh van zijn onnosselheyt omtrent die bysondere saeck. Het welcke (gelijck de ordinary besoecker seer wel vermerckte, en daer over hem aendrongh) niet konde steunen (aengemerckt de klaerheyt van de blijcken en apparentie of schijnbaerheyt van de misdact en zijn schult) als op een van dese drie redenen. 1. Dat sy, of onder een eed van geheymenis stonden, dewelcke (gelijck hy hem in waerheyt seyde) een quaden eed, en in dien staet van geen verbintenis was. 2. Of dat, tusschen den tijd van de begane moort, en die van hun versceekeringh, de eene of de andere Priester hem presentelijck geabsolveet en ontbonden had, waer over sy als nu sich selven als onschuldigh voorstelden: het welcke de besoecker met meerder reden aendrongh, om dat hy des voorgaende ondervindingh by eenige gemeene geweldenaeren genooten had, die in sulcken gevalle volstandiglijck, selfs ter plaetse van hun straffe, en op hun laetsten adem, selfs dese misdaden hadden geloocht en ontkent, die sy eenige dagen te vooren vryelijck aen hem selven beleden hadden, en dat klaerlijck op de voorseyde redenen en gronden. Het welcke met goede redenen staet te gelooven, niet alleen uyt dese onwederleggelijcke getuygenisse, maer oock uyt die Paepsche leeringe, die eenige uyt hen-lieden, sich niet hebben geschaemt voort te setten, namentlijck: *Quod non peccat mortaliter, qui negat se admisisse peccatum mortale, alias legitime confessum, Navar. in Man. Cap. 21. num 38.* dat is: dat hy niet doodelijck sondicht, die loochent een doodsonde begaen te hebben, die hy anders wettelijck gebiecht heeft. 3. Of ten laetsten, dat sy geloven een verdienstelijcke daet te zijn, een Ketter, gelijck sy een yder Protestant noemen, te dooden. Want soo luyt oock hunne helsche leeringe, dat yder

10.
Hertnec-
kigheyt
der ge-
vangens.

privaet of gemeen perfoon , mach wettelijck nemen , beroven en dooden , foodanigen ketter , die voor sulcks is verklaert , selfs hun huysen boven hun hoofd verbranden , *Symancha, instit. Cath. Cap. 45. num 13.*

Op al dese faecken heeft hy niet willen antwoorden , maer gaf alleenigh een algemeene loocheningh , hoewel hy wel beleed , dat hy in andere saken een groot fondaer voor God was , &c. En op eenige discoursen en redenen , by gelegentheynt voortgebracht , rechtvaardigende sich selven. Van eenige bysondere fonden , verklaerde hy , dat hy reeckende hoererye (en noch meer overspel) niet vergeefflijck , maer doodtsonden te zijn , gelijk hy oock niet geloofde eenige sonde in sijn eygen natuur vergeefflijck te zijn. Hy verklaerde oock niet te gelooven , eenige van de grooffte punten in stucken van het Pausdom ; echter seyde hy , had hy beslooten , in de Roomsche Catholijcke Godsdienst te leven en te sterven , (gelijk hy die noemde) om dat hy daer in geboren was en opgevoet.

Op het welcke de Besoecker seer bequamljck antwoorde , en seyde : dat sulcks geen vast bewijs van reden waere : want alsoo konde hy mede wel besluyten in sonde te leven en te sterven , om dat hy in sonde gebooren , en daer toe te seer gewoon gemaect was. Hy antwoorde alleenigh hier op , dat hy sijn eeuwigen staet wilde wagen , in het aenhangen en aenkleven van desen Godtsdienst , in dewelcke hy opgevoedt was , willende geen bewijs-redenen in tegendeel aenhooren.

De Besoecker echter bleef in geen gebreecke hem dagelijks te komen aensprecken , en tot boete en bekeeringe te vermanen , en sijn geloof te stellen in de alleen genoeghame verdiensten van Christus : daer hy seer naerstigh naer luysterde , gelijk als oock naer de vermaninge en opwekkinge , van een ander eerwaardigh en waerdigh dienaar , hem mede toegesonden , om in dat werck van Christelijcke liefde hem hulpsaemte zijn , voegende met groote schijn van genegentheynt , sijn gebeden met den selven. Alsoo bedanckte hy den ordinary Besoecker op den Donderdagh voor sijn moeyte , en seyde hem , hy wilde hem excuseren en verschoonen , van hem ter plaetse van sijn straffe te versellen , versoeckende ondertusschen evenwel sijn gebeden , en nam alsoo sijn oorlof van hem.

^{11.} Afkomst
van Hill. Laurents Hill , de andere ongeluckige misdadige , was gebooren en opgevoet in de Paepsche leere , en besloot van gelijcken daer in te leven en te sterven. Hy verklaerde dat hy geen Schoen-maecker was , gelijk men seyde , maer selfs op sijn 13. jaren tot een dienaar geschickt , en in deselve staet altoos gebleven was , inimers tot seer onlanghs toe , zijnde nu 34. jaren oud , op den tijd van sijn dood. Hy wilde , hoe veel bewijs-redenen hem ,
gelijk

gelijk den ander , toegebracht wierden (te verdrietigh hier by te voegen) geenſints de miſdaet , om dewelcke hy ſtondt te lijden , erkennen : maer beled in het algemeen , dat hy een groot ſondaer was geweest ; en ſeyde in het byſonder , dat hy noyt eenigh perſoon had verongelijckt , als alleen een , over een merckelijcke ſomme gelds , die hy ſpecificeerde en voorſtelde , en van de welcke (ſeyde hy) hy onlanghs reſtitutie en voldoening had gedaen.

Hy wilde geen Proteſtants Leeraer toelaten , met hem te bidden , maer verſocht hen , datſe te huys voor hem wilden bidden ; en bedanckte alzo den ordinary Beſoecker voor ſijn moeyten , biddende Godt hem die te willen vergelden , en nam vorders ſijn aſſcheyt van hem , met verſoek hem vorder niet te vergeſelſchappen. Op Vrydagh den 21. van February zijſe beyde tadelijck vroegh in den morgenſtondt , op een karre naer Tyburn gevoert , alwaer ſy , na eenige weynige woorden , en korte byſondere gebeden , geexecuteert en ter dood gebracht zijn.

12.

Hun dood.

Kort verhael van het geene van tijdt tot tijdt , omtrent het voorgaende Verraet door ſijn Majesteit en het Parlement, &c. gedaen is.

Omtrent het midden van October , wierdt Pater Peters een Jeſuyt gevangen , ten huys van den Lord Charles Schelbe in Suffex , Coupers was tot Schoewsberry gevangen en in Newgate geſet , daer Elf , Pater White en noch een andere ſat. Maer White was ſeer ſieck tot ſtervens toe, en wierdt door wacht bewaert. Meer andere zijn hier en daer gevangen en vaſtgeſtelt. Een Fransman , had ſich ſelven mede in een Wijn-huys tegens een andere Fransman , die hy meende Roomsſch-geſint te zijn , ontdeckt , ſeggende , datmen door het vangen van Coleman en andere , wel yets van het voornemen had ontdeckt , maer echter niet alles , en dat het daerom geenſints ſou achter blijven. De aenhoorder die Gereformeert was , hoorende deſe tael voeren , meenende den ander , die men oordeelt een Priester geweest te zijn , door hulp van den Waert vaſt te houden ; maer deſe geraeckte uyt hnn handen , doch de dienaer of oppaſſer menende dat hy met het gelagh wilde deurgaen , hield hem vaſt ; maer hy den ſelven een gouden ringh te pandt gegeven hebbende , geraeckt mede van hem ontlagen.

13.

Kort verhael van het geene van tijdt tot tijdt , omtrent het voorgaende verraet door ſijn Majesteit en Parlement, &c. gedaen is.

Met den aenvangh van November is in de vergaderingh van het Parlement beſlooten , als verdacht van hoogh verraet , gevangen te nemen de Heeren , Bellafis ,

Novemb^r ber.

1678. Bellasis, Powes en Staffort, beneffens den Grave van Arundel, en de Ridder en Genees-meester van de Koningin, Sir George Wakeman, beneffens noch eenige andere perfoonen van minderen staet, die op den derden November, des avonts, en anderen daeghs smorgens vastgehouden, en na den Tower gebracht zijn. Van dese Heeren en andere sou dese bestellingh gemaectt zijn geweest, dat de Heer Bellasis Generael, de Grave van Arundel Cancelliër, de Heer Powes Schatmeester, de Heer Willem Godolphijn Geheym Zegel-bewaerder, Lambert Adjutant Generael, de Heer Perts Luytenant Generael, de Heer Staffort Betael-meester, de Ridder F. Railif Majour Generael, Coleman Secretaris van Staet, Calcar Bisschop van Londen, White Bread Eerst-Bisschop, de oudste Soon van den Grave van Arundel Commissaris Generael, de Heer Bellamore, Lassel en Koper Colonels te Paerde, en Winter Collonel te voet. Behalven verscheydene Hoplieden, die mede genoemt worden.

Op den laetsten van October heeft de Koninck onder expresse Proclamatie bevolen, dat alle Paepsche recusanten, of die daer voor gehouden worden, sich 10. mijlen van de Steden Londen en Westminster, en alle andere plaetsen zullen hebben te vertrecken, en dat voor den 7. of 17. dag van November, onder poene van sijn Majesteyts hoogste ongenade, en van de strengste executie der Wetten tegens haer: dat sy oock zullen hebben te vertrecken uyt sijn Majesteyts Konincklijcke Paleysen van Whitehall, Sommersethuys, en St. James of St. Jacobs, met voorsieninge evenwel, dat sulcks sich niet sal extenderen, op soodanige huyshouders, woonende binnen de geseyde Steden, of in eenige plaetsen binnen 10. mijlen van de selve, dewelcke zijn handelaers, of eenigh trafijck of handtwerck oeffenende, en aldaer voor een tijd van 12. maenden gewoont hebben, in hunne eygene huysen, sonder elders eenige wooninge te hebben, die oock hunne namen sullen opgeven, als mede die van andere perfoonen van hun huysgesin, &c.

Eenige beschuldighde Heeren, die absent waren, hebben sich zedert van selfs voorgestelt. De Heer Castelmaine die op nader verhooringe van Oates gevangen is genomen, wordt beschuldicht dat hy een scheyd-brief van den Paus, om sijn Vrouw te mogen verlaten, sou hebben gekregen, om tot het Priesterdom bequaem gemaectt te worden; alles strijdende met de Wetten van dit Koninckrijk. Boven dit soude hy mede aen het groote Eedgespan vastt zijn. Twee jonge Edel-lieden, Yates en Goringh van gelijken, als mede de Hartoginne Mazarijn, die tot dien eynde en om des Konincks geheymen te ontdekken, uyt Vranckrijk in Engeland sou overgekomen zijn. De gevangene Coleman, is oock door den Heer Thesaurier Claren-

Clarendon , Essex , den Bisschop van Londen Schafsburry en andere seer nauw ondervraegt in Newgate , gelijk oock eenige aldaer gevangen , maer hebben niets van het Eed-gespan bekend , hoewel sy met seer groote beloften , van straffeloosheyt , daer toe aengemaent zijn geworden : maer op den 7. deser Maent is het examen en ondersoeck weder hervat , maer de uytflagh was noch niet bekend , echter gaf Coleman wondere dingen voor , en houdt sich als of hy tot sijn correspondentie selfs ordere van voorname handt sou hebben gehad : maer Oates getuyght , dat hy selfs een valsche zegel en handtschrift by de Jesuyten gesien heeft. Hy heeft echter het gene hy aen het Hoogerhuys had geseght , naderhandt mede aen het Lagerhuys verklaert. En alzoo schijnt zijn correspondentie mede geweest te zijn , met Lechie , den Biecht-vader van den Koninck van Vranckrijck , die in de verklaringe van Oates meer bekend gemaect is , als mede met den Pauselijcken Nuntius tot Brussel , gelijk hy oock tot tweemalen toe derwaerts is geweest. Dese bewijsen schijnen met die van Oates al vry te verschelen , en de saken een gedaente te geven , dat sy de veranderingh van den Godtsdienst , wel soudou hebben gesocht te wege te brengen ; maer door den Koninck selve , onder beloften van 300000. ponden , om het Parlement te doen scheidten , sonder weder een ander te vergaderen , gelijk men oock geen meninghe sou gehad hebben om den Koninck om te brengen ; het groote besluyt komt derhalven uyt Oates verklaringe meest standt te grijpen , en derhalven is op den 10. by het Lagerhuys geltemt , sonder yemants tegensseggen , dat het blijktt , dat'er een vervloecht en hels complot onder handen is geweest , van de Paepsche recusanten , om den Koninck te vermoorden , en de Regeringe met de Protestantsche Godtsdienst te vernietigen en om te keeren. Daer was oock bestelt dat binnen Londen yder nacht een Regiment van de Trainbants waecken , en yder een licht voor sijn huys houden moet ; alles tot sekerheyt , en om alle onraed by nacht voor te komen.

De Koninck in het Parlement verschijnende , heeft een lange en destige aenspraeck gedaen , streckende voornamentlijk , tot voortsettinge van de Protestantsche Godtsdienst , dewelcke van de Leden met ongemeene aandacht en genegentheyt is aengehoort , die daer over sijn Majesteyt seer hartelijck hebben doen bedancken , gelijk oock door de Steden Londen en Westminster , een ongemeene vreughde was ontstaen , om dat het sijn Majesteyt had gelieft , sich soodanigh voor de Protestantsche Godtsdienst te verklaren. Het Parlement heeft op den 24. November eenen Bedloo , mede over het verraed gevangen , en voorheen ondersocht , op een nieuw geexamineert en ondervraecht , dese seyde saecken van groot gewicht , die tot noch toe

door hem verswegen waren , te kunnen ontdekken , maer versocht voorheen van sijn pardon en vergiffenis verseeckert te mogen zijn , waer op het gemeene Huys aennam sijn Majesteyt het selfde af te bidden. Ondertusschen wierd de voorseyde Proclamatie van den Koninck , met de uyterste strafheydt en rigeur in het werck gestelt ; en eenige van die gene , die den Eed van allegiance en supremacy hebben geweert te doen , by den kop gevat , en in de gevangenis geworpen. Onder dies is Sir Pouwel een Koopman van Londen , zijnde eenige dagen vermist , eyndelijck op den wegh van Chelmensfort seer gemartelt soo men meende dood gevonden , het welcke een bedencken geeft , of dit van de selye of eensgefinde werck-meesters van Sir Godfrys moort , niet wel te wege gebracht sou kunnen zijn , gelijk men noch twee vermoorde persoonnen in de Rivier gevonden heeft. Maer naderhandt is bevonden dat het Pouwels niet , maer een ander was. Weshalven oock scherpelijck na de daders wierde gesocht.

15.
Handel
van het
Parle-
ment.

De Heeren van het Hoogerhuys sietmen seer naerftigh arbeyden , tot uytfluyting van de Roomsche-gefinde Heeren , uyt hun vergaderinge. Eyndelijck is aldaer op den 24. deser maent November beslooten , dat alle de Lords en Heeren , die daer anders souden sitten , sullen worden geexcludeert en uytgeslooten , indien sy weygeren den Eed van allegiance en supremacy te doen ; maer alhoewel het laetste point begrijpt , dat de Koninck soo wel hoeft in het Geestelijck , als in het Wereltlijck in dit Rijck is , sonder dat eenigh buytenlandts Vorst , Geestelijck of Werelts persoon , daer over yets te seggen heeft , en daerom de Roomsche dien Eed niet schijnen te kunnen doen , dewijl sy daer door de opperhoofdigheydt van den Paus souden verwerpen : echter , dewijl ten tijden van de Koninck Hendrick den VIII. deselve of diergelijcken Eed is gedaen , selfs by verscheydene , die evenwel de Roomsche Kerck bleven aenhangen , uytgeseydt , in het stuck van Hierarchy of geestelijck oppermacht : soo is by eenige Heeren noch verder gedrongen , dat by de voorschreve twee Eeden , noch een ander tegens de transsubstantiatie en aenroepinge der Heyligen sou worden gedaen ; maer sulcks is by meerderheydt van stemme afgestemt ; onder welcke mede de Eerst-bisschop van Cantelbergh , en twee andere Bisschoppen waren , maer dit sal noch nader moeten werden geresumeert en hervat , en iste gelooven , dat het Lagerhuys , soo wel het eene als het andere aendringen sal. Men wil , dat in het Hoogerhuys maer seven Heeren , behalven de Roomsche-gefinde souden zijn geweest , die tot den Eed van allegiance en supremacy niet verstaen hebben. Den Koninck had mede op den selven dagh aen het Lagerhuys laten weten , dat hy op hun versoek den Heer Godolphijn uyt Spangie te huys ontbo-

1678.

ontboden had , en een ander in zijn plaets derwaerts fenden wilde. Dat voor- der zijn Majesteyt , Commissariffen had bestelt , om van al sijne en des Hartogen van Jorcks dienaers den voornoemden Eed te vorderen , doch datmen het selfde die van de Koninginne of Hartoginne niet konde afeyschen , dewijl sulcks tegens de Huwelijcks voorwaerden , met de Princessen aengegaen , sou strijden. Evenwel zijnder maer vier leden geweest die dit toestemden , willende al de rest datmen naerder instantie by zijn Majesteyt sou doen , ten eynde dien Eed soo den een als den ander mocht afgenomen werden : ondertusschen terwijl men deselve soude opmaecken , wierdt Bedloo weder van het Lagerhuys gehoord ; die noch wel 20. perfoonen aengeklaegt heeft , op de welke voorheen geen gedachten waren geweest ; die daer over oock alle in hechtenis genomen zijn , gelijk oock het Lagerhuys zijn Majesteyt gebeden heeft , dat doch door het gantsche Rijk Militie wil laten lichten , om de Paepsche tegen te gaen , dat al een wonderen yver schijnt , gelijk oock dat het selfde Huys den Secretaris des Konincks Williamson , over het teekenen , voor desen , van eenige Commissien voor Roomsche gesinde Officieren en Bevel-hebberen , in den Tour heeft doen setten , daer sich den Koninck echter niet wel over te vreden houdt , die oock daer over het selve Huys , om met hem te spreeken , op den 29. November by sich ontboden heeft , en hen gesegt , waerom strijdige orders gegeven had.

Des daeghs te vooren , wierdt een rijke Gout-smits Soon gevangen genomen , dewelcke in een Herberge had gesegt , dat het voorgenomen werck noch niet ten eynde was , en indien'er een persoon ontbrack , dat hy selfs de hand wel aen den Koninck sou willen slaen. Hier na meer van dese. Noch twee andere perfoonen de eene een Graef , en de andere een Baron , zijn mede in den Touwr gebracht ; soo dat'er groote sorge gedragen wordt , om de schuldige aen dit groote stuck by een te halen , dewijl Bedloo , wel 25. perfoonen heeft aengebracht , die by het ontfangene Sacrament geswooren souden hebben , de Paepsche partye te sullen byvallen , en met hun perfoonen en goederen , behulpsaem zijn , op de eerste allarm en beroette die op des Konincks dood sou komen te ontstaen. Dat oock meest alle de Papisten van aensien , soo veel hem bewuft was , in de selfde verbintenis stonden ; waer op ordere gegeven is , om al de beschuldighde perfoonen te doen vatten , gelijk'er door den Opper-richter nu wel omtrent de dertigh gevat zijn. Maer de Roomsche hebben op Saturdagh den 26. een van hun eygen volck vergeven , uyt vreesse dat hy te veel klappen sou : maer dese heeft noch voor zijn sterven de ingevers bekend gemaect. Op den 27. wierdt oock in Duyns een Schip aengehouden , dat naer Portugael gedistineert was , in het welke

16.
Nieuwe
gevan-
gens.

seven Jesuyten, en daer onder Coniers (in de verklaringe van Oates meermaels gemelt) Biecht-vader van den Hartogh van Nortfolck, mede was, gevonden zijn.

Wy hebben even hier boven van een Silverfinit's Soon gesproocken, die selfs welen hand aen den Koninck hadt willen leenen, dese zijnde Staly, van wiens Vader meer gesproocken is, is over sijn oproerigh en moordadigh seggen veroordeelt en gerecht, op dese wijze, hy wierd eerst op een horde naer het gerecht geslept, toen gehangen, half dood weder afgesneden, en toen hem het hart uyt het lijf gehaelt, en over sijn aensicht gewreven.

Op dees tijd is de Acte dat geen Pausgefinde in een van beyde de Huysen van het Parlement zullen mogen sitten, by het Lagerhuys seer sterck door gedrongen, gelijk mede het afleggen van den bewusten Eed van allegiance en supremacy, verklaringe van 's Konincks wettigheyt en opper-macht, als oock tegens de transubstantiatie, en de aenroepingh der Heyligen, nu by 1678. beyde de Huysen is gepasseert, waer door 120. Roomsche Officieren zijn afgedanckt; maer den Hartog van Jorck is omtrent dien Eed verschoont. Sijn Majesteit heeft oock Sr. Joseph Williamson, die, als gesght is, van het Lagerhuys naer den Touwer was gefonden, weder op vrye voeten gestelt. Het Placcaet tegens de Paepsche Recusanten, wordt seer sterck uytgevoert. Den Ridder Trelawney, een lit van het Parlement, is over eenige moeyten, tegens een van sijn mede-leden, in den Touwer gebracht; als mede Mr. Carry, voorheen, om het verraedt in Newgate geset. Bedlow en Oates verkregen nu oock des Konincks pardon en vergiffenis, onder het groote Zegel.

Op den 7. deser is Coleman, voor des Konincks Banck, tot Westminster recht gestelt, zijnde aldaer den Ridder Scroggs Opper-rechter, en geassisteert met andere Rechters van den Koninck. Het ondersoeck duurde van 's morgens ten 9. uren, tot 's naermiddaghs ten 5. uren. Men beschuldigde hem van hoogh verraed, als hebbende geconspireert om den Koninck om te brengen, de Regeringe, en de Gereformeerde Godtsdienst om verre te werpen. Oates en Bedlow, hebben tegens hem getuyght, maer hy wilde de selve niet kennen. Hem wierdt oock onder andere dingen te laste geleght, geseght te hebben, indien hy 1000. levens, en een zee van bloedt hadde, dat hy deselve in dit besluyt, om alle ketterfche Princen te vernietigen, gaerne wildete kost leggen; oock dat hy 4. Roffianen had gehuurt, en die, in tegenwoordigheyt van Oates 80. ponden Sterlinghs getelt, om den Koninck tot Windsor om te brengen, doch dit meende hy, met een blick van *alibi*, dat is, elders geweest te hebben, te verwerpen, maer sijn tegen-getuygen seyden, dat hy wel omtrent dien tijd buyten Londen was geweest, maer

was.

was niet seecker , dat sulcks op dien selven dagh , zijnde den 30. Augusti, was geweest. Hy meende de rest van sijn beschuldigingh mede te eluderen en te ontworstelen ; maer hy wierdt echter schuldigh geoordeelt. Sijn vonnis te vellen wierdt voor alstoen , dewijl hes laet was , uytgesteld , maer des anderen daeghs weder voor de banck verschijnende , heeft hy de selve ontfangen , namentlijk , om alseen verrader gehangen en gevierendeelt te worden. Maer hier van sullen wy hier na handelen.

Wy konnen hier niet voorby gaen , dat sijn Majesteit , door veel voorloopen van sijn vrienden , Gout en Silver-smeden , had toegestaen , dat de stucken van Staly , niet als bestemt was , opgehangen , maer begraven soude worden , doch in stilte ; maer sy hebben het tegendeel gedaen , latende de Missie en andere plechtigheden daer over doen , en de selve openbaerlijck met Lijck-statie begravende. Sijn Majesteit hier over seer misnoegt ; gaf last de stucken weder op te graven , en deselve op de poorten van Londen uyt te hangen. Men hoorde ondertusschen van veel moorden hier en daer ; onder de welke oock een Capellaen , die in sijn predicken tegens de Papijsten , seer uytgevaren had , in een bosch sou dood gevonden zijn ; maer of dit geslacht aldus op en tegens anderen woedt , sich selven heeft het oock niet gespaert. Want op den 15. van December , heeft Whitebread , een Jesuyt in Newgate , des daeghs te vooren gevangen gebracht zijnde , sich selven vergeven. De Ridder Wakeman , die gekocht was om den Koninck te vergeven , nevens eenen Langtorne , nu mede gevangen zijnde , soude nu mede te recht gestelt geworden zijn ; maer het selfde is tot na de Kerstdagen uytgesteld. De Heer Nevil wierdt op den 26. December oock in Newgate gevangen gebracht : Maer op den 30. is door Sr. George Jefferys , Register-meester van Londen , tegen Yerlandt , een Jesuyt , Grove en Pickeringh , het vonnis gevelt , dat sy sullen gesleept , gehangen , en gevierendeelt worden , om dat sy sijn Majesteit hebben getracht om het leven te brengen , om welck werck uyt te voeren , Groves en Pickering (als uyt de bekentenis van Oates blijkt) gehuurt waren.

Onder dies was men in Yrland oock niet stille , alwaer de Heer Stedehouder , den Hartogh van Ormond , op het bericht van de bewuste t'famensweeringe , Mr. Peter Talbot heeft doen gevangen nemen , by denwelcken een Pauselijcke Bulle gevonden is , waer in hy als Eerst-bisschop van Dublin verklaert en erkent wordt. En om alle vordere machinatien voor te komen , had de selve Hartogh verscheydene Proclamatien doen verkondigen , en onder anderen een , om al de Catholijcken van het geheele Rijk te ontwapenen , die weygerigh bleven , den boven geroerden Eed:

T. t. 3.

van

19.
Yerschen
Handel.

van Supreynacy , &c. te doen , oock een andere , raeckende de handelaers in Bus-poeder , dat de selve sullen hebben te verklaren aen den Officier van de plaets , hoedanigen quantiteyt sy by sich hebben ; en ten derden , dat al de Catholijcken , die eenige qualiteyt en staet van het Roomsche Hof hebben ontfangen , aenstondts sullen hebben het Rijck te ruymen , wordende met eenen alle Schippers in de havenen gelaft , hen-luyden mede te nemen. Ten 4. een , waer by alle Roomsche Recufanten verboden wordt , binnen het Kasteel tot Dublin , of eenige andere Sterckte te komen ; en noch een ten vijfden , in dewelcke hy 10. pondt Sterlings belooft , aen die een Bevelhebber , in des Konincks dienst zijnde , konde aenwijfen , die de Protestant-sche Godtsdienst verlaten had. Ondertusschen was daer eenen Birne , een Priester , die eenen Jepson , een Leer-jongen , had opgemaect , om den Hartogh om het leven te brengen , maer is door sich selven ontdeckt.

Op den 9. van January verscheen de Koninck in het Hoogerhuys , in sijn Konincklijck gewaedt , alwaer het Lagerhuys mede gekomen zijnde , soo prorogeerde sijn Majesteit het Parlement tot den 14. van February , belovende dat hy , binnen dien tijd , de troepen sou afdancken , en alles de t'samenfweering aengaende , naerstig examineren en onderfoecken.

Ondertusschen heeft sich Oates , vreesende datmen hem weder mocht aantasten , by tijds wech gemaect , latende een briefken in sijn wooninge , waer in hy belooft weder voor den dag te zullen komen , soo haest het Parlement weder vergadert sal zijn. De Vader Bellingfield , Biecht-vader van de Hartogin van Jorck , is aen de andere zijde , in sijn gevangenis tot Newgate , geltorven.

Op het proclameren van sijn Majesteit , als boven gemelt is , heeft sich eenen Dugdale , een Edelman van goeden staet , geopenbaert , om pardon en vergiffenis te mogen erlangen. Dese heeft bekent datmen hem mede heeft willen gebruycken , omtrent het ombrengen van den Koninck , en dat Milord Stafford hem daer een goede vergeldingh voor belooft heeft. Prance daer hier voor van gesproocken is , heeft onder andere dingen vorders bekent gemaect , dat'er een slaghe van raets-pleginge , by eenige Jesuyten en Priesters in Sommerfethuys , over den vermoorden Ridder Godfry is gehouden , voor dat het ombrengen van de selve ondernomen is geworden , in welcke vergaderingh hy veroordeelt wierdt , als den dood verdient hebbende.

De Koninck heeft vorders tot naerder opvorschinge van de schuldige en bewuste aen het verraedt , voornamentlijck Francis Ewrie , onlanghs gekomen van Tixalle , in het Graeffschap van Stafford , Johan Gavan , onlanghs gekomen van Wolverhampton , in het selfde Graeffschap , Vayasor , anders Gifford ,

Gifford , en Eduard Levifon , alle Jefuyten , en fchuldigh aen het voor- gaende verdoemelijck verraed , als oock eenen Broad Street , een Priester en mede-plichter , door openbare Proclamatie bevolen op te foecken , met ftrichte laft en bevel aen alle Beampten en Overigheden , hun uyterfte kracht en vermogen , tot het vangen der felver , aen te wenden ; met nauw verbodt de felve misdadigen te huysveften , aen te nemen of te verbergen , op poene van hoog verraet te hebben begaen , geoordeelt te worden , en een belofte van hondert ponden , voor die Ewerts fal komen te ontdekken en aen te brengen ; en voor die eenige andere van de gefeyde fal in handen krijgen , vijftig ponden Sterlings.

Onder dies heeft fijn Majefteyt, om het Parlement meer genoegen te geven, ^{20.} toegeftaen , met de Executie van de twee Jefuyten , Grove en Yrland , voort ^{Grove en Yrlandt gerecht.} te gaen , maer Pickering fou noch blijven fitten ; en in gevolge van defen toestandt van fijn Majefteyt , zijn op den derden van February de bovengenoemde misdadigen , Yrlandt en Grove , volgens hun vonnis , gefleept , gehangen , en gevierendeelt ; maer Pickeringh als gefeght is , hoewel hy de man is die de Koninck fou hebben doorschooten , bewijfende en betoonende groot leetwefen , en noch veel te fullen openbaren , is noch verſchoont.

Een ſeltſame ſaeck viel tot Londen voor , in een plaets de Bath genaemt. ^{21.} Een Paepſche Backer , ſandt fijn jongen met een brief aen een andere Papift , ^{Seltſame ſaeck tot Londen voorgevallen.} deſe jongen of argh denckende , of nieuwſgierigh zijnde , heeft den brief opgebroocken ; de Meefter van den jongen ſulcks vernemende , heeft den jongen , ſoo haeft als hy te huys quam , belaſt naer boven op den folder te gaen , om het een of het ander te doen , of te halen , het welcke de jongen dede , maer de Meefter hem volgende , heeft den jongen aldaer opgehangen. De Backer begeeft ſich hier op ter deuren uyt , en riep tegens de bueren , dat ſich fijn jongen ſelve verhangen had ; waer op een yder naer boven loopende , den jongen alzoovonden , en terſtondt los ſneden , maer den jongen noch leven in ſich hebbende , quam korts daer aen weder te recht , wanneer het eerſte was dat hy vraeghde , of fijn Meefter niet gevangen was , dewijl hem die had opgehangen ? waer op de gefeyde Backer aenſtonts aengetaſt en gevangen geleght wierdt. De jongen vorders ondervraeght zijnde , had verhaelt dat in den brief ſtondt , dat de 100. Muſquetten wel behouden waren overgekomen. Deſe ſaeck naerder onderſocht zijnde , is bevonden waer te zijn , waer op den Backer nauwer bewaert wierdt. In tegendeel is Mr. Daniel Art- ^{22.} hur , die mede over medebewultheyt van het verraedt , eenigen tijd gevan- ^{Gevan- gens ont- ſlagen en gefet.} gen gefeten heeft , op borgtocht uytgegaen : daer en tegen is eenen Antony ^{een} Turner , die onder verſcheydene namen gehandelt heeft , en beleden heeft

1679. een Jesuyt te zijn, sich selven aengegeven in handen van den Constabel, die hem in Gatehouse geset heeft. Sijn Majesteit heeft op de klachten, over dat verscheydene Beampten hun plicht niet wel waer namen, in het voortsetten van sijn Majesteits Proclamatie en Bevel-schriften, tot verseeckering van sijn persoon en de ware Protestantsche Godtsdienst, sijn ongenoegen bekend gemaect, en in den Raed geordonneert, dat alle Justices of Peace, hun uysterste vermogen en yver sullen hebben aen te wenden, of dat de Heer Cancellier, die gene, over dewelcke klachten in komen, af, en andere in hunne plaets aenstellen zal.

23.
Schey-
ding van
het Parle-
ment.

Sijn Majesteit vorders niet wel voldaan van de bestieringh van het voorige Parlement, of Lagerhuys, heeft in alle gedeelten van het Rijck andere Leden doen verkiesen, om alsoo een nieuwe vergaderingh te formeren, daer meerder van gehoord sal worden. Ondertuschen heeft sijn Majesteit een solemnele verklaringe in sijnen Raed gedaen, dat hy noyt als met de tegenwoordige Koninginne getrouwt is geweest, en dat hy alzo geen wettige Kinderen heeft; welcke verklaringe by sijn Majesteit selfs geteekent, en daer nae by al de Heeren van den Raed, en vervolgens geregiltreert.

24.
Nieu Par-
lement
vergadert

Het Parlement eyndelijck op een nieuw van Leden voorsien, en ter vergaderingh gekomen zijnde, verkoos, na gewoonte haer Spreecker, en daer toe de voorgaende, die in de laetste Vergaderingh gediend had, maer dese den Koninck aangeboden zijnde, heeft de selve die geexcuseert, en het Parlement belast een ander in sijn plaets te verkiesen, het welcke lange daer gedifficulteert hebbende, eyndelijck den Heer William Gregorii, Sergiant van de Wetten, tot spreecker verkooren heeft, gelijk deselve oock den Koninck voorgedragen zijnde, van den selven oock aenstondts geaprobeert en aengenomen is; waer op dan vorder, tot het afleggen van den Eed, van Allegiance en Supremacy is geprocedeert, gelijk mede op de Test, of het geschrift, tegens de Paepse gronden, aengaende de transubstantiatie.

Wy vinden in een aenspraeck des Konincks, gewach gemaect, van het vertreck van den Hartogh van Jorck, selfs uyt ordere van sijn Majesteit, wy kunnen derhalven niet nalaten, des selfs brief, aengeseyde sijn Konincklijcke Hoogheyt, tot dien eynde geschreven, gelijk ons die toegekomen is, hier in te voegen. Dese luydt aldus:

Brief van den Koninck aen den Hartogh van Jorck.

25.
Brief van
den Ko-
ninck aen

Ick hebbe U alreets mijn redenen in het breede gegeven, waerom ick oorbaer achte, dat gy u voor eenigen tijd buyten 's Landts soud absenteren, zijnde waerlijck moeyelijck over de oorfaecke, en gy kondt u verskeren, ick

ick het niet langer sal wenschen , als het absoluyt noodigh sal zijn : voor u den Har-
 goet en mijn nut , oordeele het middelertijdt eygen , om u sulcks schrifte- togh van
 lijk , onder mijn eygen handt , te geven. Ick versoecke het soo spoedig Jorck,
 mach zijn , als mooglijk is , en gy moogt wel gelooven , met wat moeye-
 lijkheyt ick u dit schrijve , dewijle daer niet en is , daer ick gevoelijcker van
 ben , als van u groote gunstige liefde te mywaerts , ick verhoope dat gy my
 dat recht sult doen , om u te verseeckeren , dat noch u tegenwoordige ab-
 sentie , ofte yets , my kan wederhouden , om innerlijck te zijn , Uwe

C. R.

*Naukeurigh en kort Verhael van het Proces en Vonnis van
 Eduward Coleman , Edelman.*

Meester Eduward Coleman , op Saturdagh den 23. November des Jaers
 1678. van hoogh Verraed beschuldight zijnde , wierdt op Woensdag
 daer aen volgende voor het Gerecht van des Konincks banck gebracht,
 om aldaer over alle de particulariteyten van sijn beschuldighingh ondervraegt
 te worden door de navolgende Rechters , die van des Konincks wege daer
 toe verkooren waren.

26.
 Naukeu-
 righ en
 kort ver-
 hael van 't
 Proces en
 Vonnis
 van Edu-
 ward Co-
 leman,
 Edelman;

*Sir Reginal Foster , Baronnet.
 Sir Charles Lee , Ridder.
 Eduward Wilford Knaape.
 John Bathurst , Knaape.
 Josua Gullard , Knaape.
 John Bifield , Knaape.*

*Simon Middleton , Knaape.
 Henry Johnson , Knaape.
 Charles Umsfreville , Knaape.
 Thomas Johnson , Knaape.
 Thomas Onglesfield , Knaape.
 William Sohee , Knaape.*

Na dat dese bovenstaende Rechters , gelijk oock den *gevangen* , hun eed
 afgeleght hadden , sprack hem het *Hoff* op de volgende wijze aen :

Gy Heeren van 't Gerecht , die nu uwe Eeden gedaen hebt , hebt verstaen
 hoe dat den *gevangen* is aengeklaegt by den naem van *Eduward Coleman*, *Edel-
 man* uyt de Parochie van *St. Margriet* tot *Westmunster* , in de Provintie van
Middelfex , een Vloeck-verwantschap gemaect te hebben tegen den seer
 Doorluchtigen , en seer Voortreffelijcken Vorst *Karel* , Koninck van *Enge-
 land* , *Schootland* , *Vranckrijck* , en *Yrland* , Beschermmer des Geloofs , enz.
 sijn natuurlijcken Heer , geen vreesse Godts in sijn hert , noch geen liefde

tot zijn schuldige plicht hebben ; maer door ingeven des Duyvels bewogen en verleyd , vergetende zijn hertelijke genegentheyten en trouw , en natuurlijke onderdanigheyden , die getrouwe en oprechte Onderdanen , voor hun wettigen Heer en Koninck , en voor het ontzagh der Wetten , hebben moeten , soo is hy daer afgewecken , en heeft met al zijn vermoegen getracht de gemeene rust des Koninckrijcx van *Engeland* te verstooren ; den waerachtigen Godsdienst , die in het Koninckrijck van *Engeland* onderhouden wordt , en door de Wetten vastgesteld is , om verre te werpen ; oproerigheden in het selve Koninckrijck te verwecken ; uyt te bluffchen de genegentheyten , eerbiedigheyten , en natuurlijke onderdanigheyten , die alle oprechte en getrouwe Onderdanen , volgens de infettinge der Wetten , schuldigh zijn aen den Koninck te bewijfen ; en onsen Souverainen Heer den *Koninck* te hebben willen ombrengen en vermoorden , op den 29. dagh van September in het 27. Jaer van zijn Koninckrijck ; in de Parochie van St. Margriet tot Westmunster voorsz , grouwelijk , boosaerdigh , en verradersch opgefet , en getracht heeft oproeren en warringen in dit Koninckrijck van *Engeland* te verwecken ; een ellendigh yyer van tweedracht en scheuringe tusschen de Onderdanen des *Konincks* te ontfteecken ; geheel te beroven , en volkomentlijk te onterven onsen geseyden Heer *Koninck* van sijne Staten , Tytelen , Konincklijke magt , en recht op het Koninckrijck van *Engeland* ; den geseyden *Koninck* te vermoorden , de Regeeringh van *Engeland* om te werpen , en te veranderen , de ware Godtsdienst uyt te roeyen , en de geheele Staet van dit Koninckrijck om te keeren , en alsoo aen alle kanten onsen geseyden Souverainen Heer met zijn Koninckrijck van *Engeland* in het uysterste bederf te brengen. Om nu dit grouwelijk Verraed , en boose voornemens , in 't werck te stellen , en uyt te voeren , soo heeft den voornoemden *Eduward Coleman* op den 29. dag van September , in het 27. Jaer des Koninckrijcks van onsen hoogh-gemelden Heer *Koninck* , doenmaels in de Prochie van St. Margriet tot Westmunster , in de Provintie van Middelfex woonende , grouwelijk en verradersch twee brieven ingestelt , geschreven en gefonden aen eenen Heer *de la Chaise* , doenmaels dienaer en Biecht-vader van den *Koninck van Vrankrijck* , om hem te bidden , dat hy verforgeren maecken wilde , dat hy , *Eduward Coleman* , en de andere Vloeckverwanten , tegen onsen voornoemden Heer *Koninck* , fouden mogen verkrijgen bystant en bescherminge van den *Koninck van Vrankrijck* , tot uytroeyinge van de ware Religie in het Koninckrijck van *Engeland* , tegen de Superstitien des Roomfche Kercks vastgesteld , en de Regeeringh van *Engeland* om te keeren.

1678.

Vorders heeft den voornoemden *Eduward Coleman* op den 29. dagh van
Septem-

September in het selve Jaer , en ter selve plaetse , noch twee andere brieven geschreven , en gefonden aen den gemelden Heer *de la Chaise* ; ten eynde den geleyden Heer *de la Chaise* mocht te weeg brengen , dat hy , *Eduward Coleman* , en sijn andere Vloeckverwanten van den *Franschen Koninck* verkrijgen mochten hulp , bystant , en aenhangh , om de ware Religie te veranderen , en de Regeeringh in het Koninckrijk van *Engeland* om te keeren. Vervolgens heeft den voorseyden *Eduward Coleman* op den 1. December des selven Jaers , en ter selve plaetse , ontfangen van den voornoemden Heer *de la Chaise* eenen brief , tot antwoord dienende op de twee gemelde brieven , die hy aen den Heer *de la Chaise* geschreven had , door welcken brief den Heer *de la Chaise* aen *Eduward Coleman* , en andere Vloeckverwanten tegen onsen Souverainen Heer *Koninck* hulp , bystant , en aenhangh , van wegen den *Franschen Koninck* belooft.

Den 10. December daer aenvolgende in het selve Jaer , en ter selve plaetse , heeft den gemelden *Eduward Coleman* sijn boose en verradersche voornemens geopenbaert aen den Heer van *Ruvigny* , extraordinair Gesant van wegenden *Franschen Koninck* aen dit Hof van *Engeland* , te dier tijd in de Provintie van *Middelfex* residerende , en heeft hem oock grouwelijk en verradersch getragt den voornoemden Gesant in dat Vloeckverwantschap in te wickelen. Van gelijcken heeft hy op den selven 10. December , en ter selve plaetse , om sijn boose voornemens uyt te voeren , grouwelijk en verradersch ingestelt en geschreven drie andere brieven aen *Sir William Frogmorton* , Knaape , doenmaels Onderdaen van onsen wettigen Heer *Koninck* , residerende in *Vranckrijk* , om den voorsz *de la Chaise* te bidden , dat hy mocht versorgen en verkrijgen de hulp , bystant , en beschermingh , des *Franschen Konincks* , soo als voorsz is in de twee voorgemelde brieven.

Dit waren in 't algemeen de beschuldigingen , die hem van het Hof te last geleght wierden , waer tegens den voornoemden *Eduward Coleman* sijn saek verdedighde gelijk of hy onschuldigh was geweest , beroepende sich wegens de rechtvaerdigheyt van sijn saecke op het oordeel Godts , en op dat van sijn Vaderland. Hier op wierdt Meester *Oates* , die de eerste geweest was , die het Hof van dese aenslagen onderricht , en dit Vloeckverwantschap ontdeekt had , tegen hem ter gehoor gestelt , welke met eeden verklaerde , dat'er in April laetst-leden volgens den Ouden , en in Mey volgens de Nieuwe-stijl , een consultatie of vergadering van *Jesuyten* gehouden was , in de Herberg van *White House* in de *Strant* , en dat sy sig daer na in verscheyde gefelschappen verdeelt hadden ; dat sy in die vergadering den dood des *Konincks* beslooten , en middelen poogden te vinden om daer toe te geraecken , tot soo verre , dat twee per-

27.
Sijn verdediging!

28.
Bewijsen tegen hem.

soonen *Grove* en *Pickeringh* genaemt, geschickt wierden om desen heylloofen aenslag uyt te voeren, en met Pistoolen in *St. James Perck* op den *Koninck* te schieten. Hier voor sou *Grove* tot een vergeldingh genieten 1500. ponden in gelt, en *Pickering* Priester zijnde sou 30000. Missen hebben, die yder tot 12. Schellingen betaelt, de somme van 1500. ponden Sterlings beloop. Dat de bysondere omstandigheden van dit Vloeckverwantschap by Meester *Coleman* bekent, en dat hy die voor goet gekeurt hadt. Dat in geval sy misten in haren slag te slaen, sy ondernomen hadden hem tot *Windsor* te doen dooden; dat'er door eenen *P. Fogarti* ten dien eynde vier Yrlanders voorgestelt wierden; dat den Jesuyt *Harcourt* hen 80. Guines beloofd had; indien sy soo lang tot *Windsor* bleven, tot dat sy den *Koninck* soudon oingebrecht hebben. Dat Meester *Coleman* in dese onderhandelingen den Jesuyt *Harcourt* in sijn huys ging besoecken: maer dat hy hem daer niet vindende, na *Wildhouse* gegaen was, alwaer hy hem ontmoette; dat hy hem daer gevraegt had, watmen voor de Edel-lieden, die na *Windsor* getrocken waren, gereed maecte? Waer op den gemelden *Harcourt* geantwoort had, dat hy hen 80. Guines fenden sou, die op sijn tafel lagen, en welck de bode, die daer in de kamer was mee moest nemen. Dat sy beslooten hadden, by aldien dien aenslag haer oock quam te mislucken, den *Koninck* te vergeven. Dat den Jesuyt *Ashly* in July laetstleden uyt Vlaenderen instructien na Londen bracht, dat soo *Pickering* en *Grove* den *Koninck* binnen Londen niet om het leven brachten, noch de vier Yrlanders tot *Windsor*, hy 10000. ponden aen *Sir George Wakeman* aen te bieden had, om den *Koninck* te vergeven. Dat Meester *Coleman* daer op gefeyt had; gelijk uyt de brieven bleeck, die tusschen den Provinciael van Londen en *Ashly* gewisselt zijn, dat 10000. ponden niet genoeg waren, en datmen daer noch 500 by voegen moest, 't welck door de Jesuyten toegestemt wierdt.

Meester *Oates* bevestigde oock met eeden, dat hy de brieven gesien had, die de Provinciael der Jesuyten van Londen aen de Jesuyten van *St. Omer* sond, en dat dese brieven verklaerden, dat *Sir George Wakeman* die voorstelling aengenomen, en daer op al 5000. ponden in gelt ontfangen had; uyt welcke getuygenissen het genoegsaem bleeck, dat Meester *Coleman* dat Vloeckverwantschap toegestemt, en geholpen had om dien heylloofen aenslag wel te doen gelucken.

Na dat Meester *Oates* alles gefegt had wat hy van de saek wist, wiert *Mr. Bedlow* ondervraegt, die verklaerde, dat hy in de maent van April, des Jaers 1675. een groot pack brieven van wegen *Mr. Coleman* aen de Pater *de la Chaise*, Biegtvader des *Franschen Konincks*, gebracht had, en dat hy daer op een antwoord van *de la Chaise*, en van andere Monnicken tot Parijs wederom aen *Coleman* had gebragt. Dat'er by de yergadering tot Parijs twee Abten in *Vranckryk*, en veele

Monnicken van *Engeland* waren geweest ; dat het geen hy hen had hooren seggen , het omkeeren der Regering van *Engeland* , en het verderf des *Konincks* , en der Heeren van zijn Raed betrefte ; maer dat sy het insonderheyt op het leven van den *Koninck* , op de Regering , en op de Protestantsche Religie , gemunt hadden ; dat Meeſter *Coleman* een groote ſomme gelts ontfangen had , om de Regering van *Engeland* om verre te werpen , om *Engeland* uyt de verdopenis en uyt de onwetenheyt te trecken , en om alle de Catholijcken uyt de tyranny en onderdrucking der Ketteren te verlossen ; dat hy Mr. *Coleman* oock had hooren seggen , dat hy hertelijck verlangde na de gelegentheyt om de Roomsche Religie in *Engeland* in te voeren ; en dat , indien hy hondert levens en een zee vol bloets om eenige reden had uyt te ſtorten , hy ſulcks wilde doen voor de ſaeck van *Romen* , en om de Roomsche Religie in *Engeland* vaſt te ſtellen ; en indien'er hondert Ketterſche Koningen waren af te ſetten , dat hy haer alle wel om den hals wilde brengen.

Op deſe beſchuldigingen antwoorde Meeſter *Coleman* anders niet , als dat hy *Bedlow* noyt gezien had.

Na deſe mondelinge getuygeniſſen , wierden'er voor de Rechters door de klerck van de Kroon eenige brieven geleſen , met de eygene hand van Meeſter *Coleman* geſchreven , diemen onder ſijn Papieren gevonden had , wanneer delijcke ſelve uyt laſt van den Raed op den 29. Septemb. des jaers 1678. beſlagen wierden. ^{29.} Mercke- brieven. De voornaemſte inhoud der ſelver beſtaet in het volgende : namentlijk , het om verre werpen van de Protestantsche Religie , het invoeren des Pausdoms , en het omkeeren van de Regeering. In een brief door Meeſter *Coleman* geſchreven op den 15. September 1675. en gefonden aen den Heer *de la Chaiſe* , Biecht-vader des *Franſchen Konincks* , maect hy hem bekend alles wat eenige jaren voorheen is voorgevallen , en de correfpondentie , die hy met den Heer *Ferrier* , voorſaet van *de la Chaiſe* , onderhouden had. In deſen brief verklaerde hy oock , dat de bequaemſte wegh om de belangens van *Vranckrijk* te bevorderen , en het Pausdom in *Engeland* in te voeren , was , het Parlement te verbreken , 't welck hy aennam te fullen uytwercken , indien den *Koninck van Vranckrijk* hem 1200000. kroonen wilde verſchaffen ; en dat de ſaken in foodanig een ſtaet waren , dat hy ſijn eynde bereycken ſou , indien men'er hem 80000. ſond ; dat hy ſig geerne aen de uyerſte boosheyt der Protestanten ſou opofferen , als deſen aenſlag maer wel gelucken mocht. Op deſen brief hadt Mr. *Coleman* van den Heer *de la Chaiſe* een antwoord ontfangen , gedateert binnen *Parijs* op den 23. Octob. 1675. waer in hy hem bedanckt voor de vlijt , die hy aenwende om het Pausdom in *Engeland* in te voeren.

Noch veele andere brieven wierden'er voortgebragt en geleſen , die *Coleman* aen

aen *Ferrier*, en anderen geschreven had; infonderheyt een, gedateert den 21. Augusti 1674. geschreven aen den Pauselijcken Gesant tot Brussel, in welke hy schreef, dat hunne aenslag so goeden voortgang had, dat hy niet twijffelde, of deselve soude voorsichtig bestiert zijnde, de Protestantsche Religie onder de voet werpen. En in de brieven, die hy aen de Biegtvader des *Konings van Vrankrijk* geschreven had, bad hy om de bystant van sijn Alder-Christelijckste Majesteit, en verfocht gelt van hem, om dien aenslag voort te setten.

Noch wierd'er een te voorschijn gebracht sonder datum; maer veel bloetdorstiger dan de anderen, welke hy aen den Heer *de la Chaise* geschreven had, weynigh tijts na sijn lange brief van den 29. September 1675. waer onder verscheydene saken, Mr. *Coleman* sich dusdanig verklaerde; *wy hebben een swaren aenslag op de schouders, die sich tot niets minder uytstreckt, dan tot dry Koningrijken te bekeeren, en te bevryden van vergiftige kettery, die soo langen tijt in de Noortse deelen des Werelts geheerscht heeft; tot een goeden uytslag, welckers wy tegenwoordig grooter hoopen hebben, dan men noch oyt gehad heeft zedert de dood van onse Koningin Maria.* In het eynde van desen brief bad hy den Heer *de la Chaise* hem aen den *Koninck* sijn Meester te doen verkrijgen alle bystant, die hy sou kunnen; daer by voegende, dat hy naest Godt, sich op het grootdadig gemoet van sijn Alder-Christelijckste Majesteit verliet, en hoopte van den Heer *de la Chaise*, dat hy hem een aensienelijke bystant des *Konings* sou doen genieten.

Hoewel dese bewijfen krachtig genoeg waren, wilde hy evenwel noyt bekenen aen hoog verraet schuldig te zijn, en loochende al dat *M. Oates*, en *Mr. Bedlow* tegen hem getuygt hadden. Men bragt hem weer in de gevangenis, en den volgenden dag, zijnde den 29. Novemb. komende weer voor de Banck, om sijn vonnis te ontfangen, 't geen hem door den *Lord Hooft der Justitie* aldus aengeseyt wierdt.

Meester *Coleman* gy zijt geoordeelt schuldigh te wesen aen hoog verraet, en dat op verscheydene manieren. Gy zijt schuldig bevonden van onse Religie te hebben willen om verre werpen, en de Papery in des selfs plaets in te voeren, tegen onse grond-wetten, en, om tot dat oogmerck te komen, van hulp en bystant aen uytheemsche machten verfocht te hebben. Men heeft u noch schuldig geoordeelt, om het vermoorden en vergeven des *Konings* te hebben toegestemt en willen helpen, 't welck de eenigste saeck is, die gy schijnt te loochenen. Gy hebt getracht onschuldig te schijnen, maer gy hebt de genen niet kunnen bedriegen, die u misdadig geoordeelt hebben, om onse Religie te hebben willen onder de voet werpen, en de Papery in hare plaets invoeren door de bystant der uytheemsche machten. Men heeft u door uwe eygene schriften niet overtuygt, dat gy den *Koninck* hebt willen ombrengen; maer twee getuygen hebben dat

30.
Vonnis
tegens
hem.

ver-

verklaert ; en dat gy getracht hebt de Protestantsche Religie om verre te werpen , en dierhalven hier een uytheemfch gefagh invoeren , 't welck een verkortingh is van de Kroon , en van de Tytelen , en Souverainiteyt des Konings ; en het onderwinden van een uytheemfche macht alhier te willen invoeren , foo wel over de Geestelijcke , als over de Wereltlijcke faecken , is foo veel te straffen , als of gy de Religie en den Staet om verre had geworpen ; insgelijcks het opfet om den Koninck te vermoorden , is foo veel , als of gy hem inder daet had vermoort ; want dese misdaden zijn foo groot , dat de wil voor de daet wordt gereeckent. Gy wilde uw Religie vast stellen door het verbreken van 't Parlement , en door een afkondigingh van vryheyt der Confcientie : behalven dat het selve niet geweest fou hebben , als om beter te bedriegen , en om foo veel wederftant niet te vinden ; want men weet uyt eenige van uwe medeverbondene , dat gy beslooten had een groote moordery en flachtinge te doen. Denckt derhalven tegenwoordig op het gene u te doen staet , want hier is geen pardon te verhoopen ; en dewijl gy volgens den stijl , zijt geoordeelt fchuldig te zijn aen hoogh verraet , foo sult gy weder in de gevangenis gebracht worden , om van daer geleyt te zijn ter plaetfe van de executie , daer men u by den hals fal ophangen , en gy noch levendigh zijnde , fal men u lichaem openen , uwe ingewanden voor uw aengesicht verbranden , en vervolgens fal men u in vier quartierē kappen , die gefelt fullen worden daer het fijn Majesteyt fal believe. Godt wil uw ziel genadigh zijn.

Dit vonnis des doodts aldus uytgesproocken zijnde , verfocht hy dat fijn Vrouw , en eenige van fijn vrienden hem mochten komen befoecken , 't geen hem toegeftaen wierdt.

Dijnf daghs daer aen volgende , zijnde den 3. December , en den dagh des gerichts , wierdt Meester *Coleman* op een kar van Newgate na Tyburn gebracht , waer hy aengekomen zijnde , verklaerde ; dat hy de Roomsche Religie zedert eenige jaren had aengenomen , daer hy Godt voor danckte ; en dat defelve niet tot nadeel van den Koninck , of van de Regeering was. Hier op deed hy eenige gebeden en fuchten binnens monts , waer na het vonnis volbracht wierdt : hy wiert by den hals opgehangen , het lichaem noch levendig geopent , fijn ingewand verbrant , en eyndelijk wiert hy in vier quartierē gekaprt.

31.
Coleman
wort ge-
recht.

Ontdeckingh van Sr. Willem Waller.

Niet lang geleden , Sr. Willem Waller , een van fijn Majesteyts Rechters van de vrede en rust , hebbende informatie van eenige Jefuyten , refiderende in de Savoy , heeft met een Constabel , en eenige andere wachters , makende een naerftig onderfoek , ontdeckt een Collegie , in het welcke fy gevangen namen

32.
Ontdec-
king van
Sr. Wil-
lem Wal-
ler.

een Priester van de Ordere van St. Benedictus , met eenige Paepsche Boecken, tot het getal van 4500. stucks , die nieuwelijks in vellen opgebonden waren, tegens het tegenwoordig verraet, sy hadden daer ook gevonden een gordel van St. Franciscus; oock eenige splinters en nagels, zijnde de reliquien van onsen Saligmaeckers Kruys, met menichte van crucifixen, als mede een boeck, in het welcke de namen waren van den Fundateur en weldaders. Hy had oock verscheydene Schilderyen genomen, met het af-beeltsel van den H. Benedictus, en soeckende in een kamer van Pickering, daer dichte by, hadden se in een pack van brieven, in een van de kamers gevonden, een roer, met een brief, inhoudende dat het selve bequaem was tot sijn voornemen, en gewyt, het welcke sy loffende, vonden het geladen met elf kogels, 6. de welcke waren gefackt in de kamer van het geschut, dat een bysonder radslot had, met veel veeren, zijnde vorders seer net ingeleyt met silver en yvoor, en dit was het gemeente roer, om sijn Majesteyt mede te dooden, het welcke des te meer moft worden gelooft, om dat Mr. Oates in sijn ondervraging gewag had gemaect van een roer, maer gesegt, dat ter oorfaeck van eenige misgreep, het selfde niet wilde afgaen, en dit is aengesien als een seer groot bewijs van Godts voorsienigheyt.

Terwijl Pickerings kamer wiert doorsocht, quam'er een lang man in, met een gekante rock, hebbende een swaert en een perryck, die, als sonder acht op yets te nemen, op en neder ging wandelen; maer sprekende eenige woorden, op de Paepsche wijze, wiert hy mede door Sr. Willem Waller aengetaft, met hulp van den Constabel, deselve persoon pogende sich van hen te ontslaen; hy hen vragende waer sy met hem heen wilden? seyde hy al spottende tot hem: na Justice Oates. Hy, de gevangen, belachte Mr. Oates seer. Mr. Oates hem ter degen aensende, nam hem by de hand, en gaf hem den naem van Vader: maer hy vraegde Mr. Oates, of hy hem wel oyt van te voren had gesien? oft'eeniger tijt in de Misse gevonden: Mr. Oates antwoorde, voor een Priester wil ick u niet beschuldigen, (want alsdan mocht gy in u ondersoeck eenige particulariteyten ontgaen) maer voor een verrader wil ick u beschuldigen, en op dat gy moogt sien, dat ick u sekerlijck kenne, gy zijt kruys gewijs op u hooft geschooren, en gy hebt een grauwe lock hayr achter in u neck; waer op sijn perryck afgetrocken zijnde, wierdt het alsoo bevonden, en hy na Newgate versonden.

33.
Vice

Graef van
Stafford
onthalt.

Na der hand is noch de Viscomt of Burg-grave van Stafford, over het selfde complot beschuldigt, opentlijck onthalt. Hy stierf wel als een Roomsche Catholijck, maer loochende aen het schelm stuk schuldig te zijn.

E Y N D E.

Register

REGISTER

der voornaemste dingen in dit Boeck verhandelt.

A.

- A** Grippa Posthumus, versiert. 162.
2. Deel.
Acindinus, strafheyt en rechtveerdigheyt. 140.
Æschilus wondere dood. 314.
Aertbevinge in Indie. 21.
Tot Ragouza. 41.
In West-Indie. Persie. 42. & seq.
Africaensche Ongevallen. 239. 2 Deel.
Alexander de 2 Paus, sijn Historie. 84.
Alexander versiert Vorst, sijn Hist. 157. 2 Deel.
Andere valsche Alexander. 160. 2 Deel.
Æthna ontstecken. 38.
Aldobrandijns vuyle daet. 142.
Alphonsus geslagen en gedood. 9. 2 Deel.
Altobello bitterlijck omgebracht. 180.
Alexander de 3. Paus, sijn verradery. 259.
Amacicus Koninck der Gothen, vermoort sich selven door pijn. 355.
Amuraths dood, door dronckenschap. 255.
Amaury Gotsch Konink, gedood. 21. 2 Deel.
Anastafius Paus, wondere dood. 224.
Anthonius Daden. 69. 2 Deel. & seq.
Sijn dood. 73. 2 Deel.
Apelles en sijn handelingen. 73. 2 Deel.
Sijn dood. 80. 2 Deel.
Augustus Heerschappy. 63. 2 Deel.
Arcopaphat om sijn wreetheyt gestraft. 207.
Aristobulus wreetheyt en dood. 209.

B.

- Balsoos Ongeval. 274. 2 Deel.
Barnabas, Burg-grave van Milanen, Historie 125. 2 Deel.
Basilus, Keyfers wreetheyt. 215.
Batazes gedood. 91.
Belisarius. 93. 2 Deel.

- Benedictus Paus, sijn Historie. 82.
Behoeding in Water-vloet. 118.
Bittere factien tot Milanen. 237.
Bergh-geelten. 94.
Bisschop van Keulens verradery. 260.
Bittere wraeck en wreetheden. 229.
Bittere straffe. 240.
Bloedigh Offer uyt overspel. 276.
Bloet-gewelt aengedaen. 161. & seq.
Bloet uyt broot. 8.
Bloedige Fonteynen. 9.
Bloedigen regen. 11.
Bloedige opkomende landen. Ibid.
Bloedigh sweet. 20.
Bonifacius 8 Paus, sijn wreetheyt. 216.
Brandt verwoestingen. 25. & seq.
Boeren krijgh. 271.
Brederode temt de Vriescen. 150. 2 Deel.
Brunos wondere dood. 315.
Burchard Bisschop van Maeghdenborgh, mijneedig. 5.
Broeder moort. 319.
Broeder moorden. 34. 2 Deel.
Boadicea brengt haer en haer dochters om. 13 2. Deel.
Boris Koninck der Russen gedood. 33. 2 Deel.
Borger Oorlog. 51. 2 Deel. 63. 2 Deel.
Brinvilliers Marquifinne, haer moordadigheden. 278. 2 Deel.
Brief van den Paus. 320. 2 Deel.

C.

- Catalonie afval. 175. 2 Deel.
Calojohannis wreetheyt, en dood. 218.
Cæsars daden. 49. 2 Deel.
Sijn dood. 62. 2 Deel.
Carel van Bourgondie ontrouw. 6.
Sijn rechtvaerdig vonnis. 139.

X x

Sijn

R E G I S T E R.

Sijn bittere wraeck. 234.
 Sijn dood. 235.
 Carel, Sweeds Koninck gedood. 20. 2 Deel.
 Carpezan doet sijn vrouw onthalfen. 144.
 Caligulas wreetheyt. 212.
 Canonicken tot Keulen, snoode verradery. 194
 Cardinael Balve, sijn bittere dood. 182.
 Cardinael van St. Andries, sijn eynde. 280.
 Caloos gematichtheyt. 48. 2 Deel.
 Dood. 59. 2 Deel.
 Cassius en Brutus daden. 67.
 Dood 68. 2 Deel.
 Cunbren t'ondergebracht. 268.
 Ciceronen hun dood. 65. 2 Deel. & seq.
 Cillicon verrader gestraft. 193.
 Clarence Hartog, in een vat met Malvesey
 versmoort. 306.
 Chavas-Chan Historie. 214. 2 Deel.
 Cleopatra haer dood. 73. 2 Deel.
 Claudius Keyser, bemint de waerheyt. 185.
 Cracus Koninck van Polen, van sijn broeder
 gedood. 34. 2 Deel.
 Cleanders Historie. 87. 2 Deel.
 Wordt gedood, 88. 2 Deel.
 Clemenens list, verscheurt sich selven. 184.
 Constantinus Keyser, woet tegens de sijne. 218
 Constantinus Mesopotamitanus, sijn Hi-
 storie. 89. 2 Deel.
 Commodus wreetheyt. 212.
 Clemens de 8 Paus, sijn wreetheyt. 217.
 Cumanus wreetheyt. 217.

D.

Daden van Cæsar. 49. 2 Deel.
 Demonica verraderesse. 193.
 Demetrius versiert, 165. 2 Deel.
 Diodorus een Toovenaar. 104.
 Doode voorsegginge. 106.
 Doode dochter verkeert onder de men-
 schen. 107.
 Doode Vrouw leeft met haer Man. 108.
 Droom van den Keyser Theodosius. 12.
 Van Alfred. 13.

Van Atterius Rufus. *ibid.*
 Wegen Dionisius, Tyran. *ibid.*
 Van Scanderbegh. 14.
 Van Neocles. *ibid.*
 Van de Koninginne van Vranckrijck. 25.
 2 Deel.
 Droom ontdeekt moorden. 35. 2 Deel.
 Dracoos dood. 315.
 Domitius ongestadigh. 52.
 Drymanschap tot Rome. 65. 2 Deel.
 In Hongarye. 245.
 Duëllen. 300. & seq.
 Duëllisten en Campioenen. 342. & seq.
 Duyvel verheft sijn dienaren. 80.
 Duyvels macht ontrent de schepselen. 102.
 Duyvels bedrogh. 104.

E.

Eed-breucke gestraft. 1. & seq. 182.
 Echte Liefde. 125. & seq.
 Edmond Berry Godfry vermoort. 291. 2 Deel.
 Egyptisch Wonder. 105.
 Eer met de dood geboet. 147. & seq.
 Elementen hun werckinge. 20.
 Empedoclis wondere dood. 314.
 Engelsch verraet ontdeekt. 290. 2 Deel. & seq.
 Engelen verschricken een beroerder der
 kercke. 112.
 Ender ongeval. 365.
 Epigenes gedood. 83. 2 Deel.
 Eugenia haer voorval. 367.
 Eyland door de Zee ingeswolgen. 45.
 Erick Konink van Sweden onthalf. 19. 2 Deel.
 Ezzelino wreet Tyran. 211.

F.

Factie der Guelfen en Guibellinen 129. 2 Deel.
 Fercard Schots Konink van een Wolf gedood,
 11. 2. Deel.
 Fisscher Bisschop sijn dood. 357.
 Florentius de IV. sijn Historie. 135.
 Florentius de V. Grave van Hollandt, sijn Hi-
 storie. 144. 2 Deel.

R E G I S T E R.

Fonteyn voorfeggende. 106.
 Fredrick Keyfer vergeven. 139. 2 Deel.
 Fredrick Barbarossa gevangen. 259.
 Franschen in Sicilie gedood. 248. & seq.
 Fortibrachius een wreet mensch. 215.

G.

Gabriel Battory van sijn volck gedood. 201.
 Geestelijke Toovenaers. 81.
 Gio-maria, Hartog van Milanen, sijn Historie. 128. 2. Deel.
 Genueesche trouwloosheyt gestraft. 7.
 Hunne kloeckmoedigheyt. 9.
 Goddelijk gericht. 275.
 Govaert Grave van Hollandts Historie. 133.
 Grave van Vlaenderen vermoort. 250.
 Grave van Holsteyns wondere daet. 261.
 Grave van Swartzenburg sijn wondere dood. 37. 2 Deel.
 Grave van Mansvelts wreetheyt. 215.
 Grave van Meurs verbrant door vyer-werck. 274. 2 Deel.
 Godwin van Kent myneedigh. 2.
 Gotibert Kon, van Pavye gedood. 28. 2 Deel.
 Gregorius de VII, sijn wreetheyt. 216.
 Gregorius Paus, sijn Historie. 86.
 Grimmer Deensch Konink, in een keten gehangen. 309.
 Griecken hun gevoelen van Weerwolven. 99.
 Grynæus, wondere behoudenisse. 117.
 Gijlbert van Amstel, hoofd der Muylers. 146. 2 Deel.
 Guy van Vlaenderen geslagen. 151.

H.

Haet des Duyvels. 120.
 Harminius door verraet gedood. 266.
 Hecla beschreven. 40.
 Hatto van de Muysen verslonden. 39.
 Hemels teekenen. 15.
 Tot Tubingen, ibid. 146. 2 deel.
 Tot Slutgart. 16.
 Tot Franckfort, ibid.

In Bohemen en elders. 17.
 Tot Maegdenburg. 19.
 Hermias Gunsteling, sijn Historie. 80. 2 Deel.
 Sijn dood. 84.
 Hildebrant Paus, goddeloosheyt. 88.
 Hendrick de 2 Konink van Vrankrijk, in een Steeck spel gedood. 23. 2 Deel.
 Heradamon verrader gestraft. 194.
 Honden woedende. 10.
 Henricus Keyfer, sijn ellendigen stant. 89.
 Hendrick Bisschop, omgebracht. 18. 2 Deel.
 Herman Keyfer, door een steen gedood. 90.
 Hermephroy myneedig, gestraft. 184.
 Hartog van Gelder mishandelt sijn Vader. 186.
 Hartogin van Cleef vermoort. 299.
 Hugolino sijn jammerlijck eynde. 242.
 Herodes sijn Geschiedenis. 1. 2 deel.
 Hulp tegens verschijning van doode geestē. 99.
 Huniades sijn Historie. 245.
 Hunings vreemde dood. 305.

I.

Jacob Schots Koninck gedood. 22. 2 Deel.
 Jacobus Burgundus verbrant. 231.
 Johannes de 13 Paus, in overspel gedood. 132.
 Johannes de 19 Paus, sijn Historie. 81.
 Johannes de 21 sijn Historie. 83.
 Johannes de Prochyta, sijn handel. 248.
 Jalousy. 152. & seq.
 Jerusalem van Herodes belegert. 3. 2 Deel.
 Joden vergiftiging. 77.
 Hun vreemt besluyt. 78.
 Verdreven en hun bittere wraeck. 233.
 Jongeling van den Duyvel gedood. 67.
 Jovinianus Keyfer, in sijn bedde verstickt. 7. 2 Deel.
 Ingo versmoort met sijn heyr in 't ys. 362.
 Inbeeldings kracht. 101.
 Jeronimus Savanarola wort verbrant. 245.
 Ibrahim werpt sig van eē rots in zee. 22. 2 deel.
 Ibrahim Turcx Keyfer, sijn Histo. 255. 2 Deel.
 Iutha Keyfers dochter gerooft. 285.
 Iuba gedood. 61. 2 Deel.

R E G I S T E R.

K.

Keulsche beroerte. 239.
 Keulsch Bisschop vermoort. 240.
 Keyser-rijck opgerecht. 73. 2 Deel.
 Kinderen mishandeling tegens hun ouders. 185
 Kinderen door den Duyvel verandert. 107.
 Kint in 't vyer bewaert. 113.
 Kint wonderlijck bewaert. 120.
 Kinder moort. 121.
 Kinderen 365. t'eender dracht. 149. 2 Deel.
 Koningin van Hongaryen, haer snooden handel
 136.
 Koninck onverwacht. 37.
 Koninck van Vranckrijck myneedig. 4.
 Konink van Deenmarcken gerooft. 286.
 Koninck van Deenmarcken verhangt sig sel-
 ven. 306.
 Koninck Abas, sijn Historie. 220. 2 Deel.
 Kristenen nederlaeg in Ronceval. 316.
 Klooster vergeven. 361.

L.

Ladiflaus Hongers Koninck. 244.
 Ladiflaus Hongers Koninck, mynedigh. 3.
 Ladiflaus Huniades onthalt. 247.
 Lappen hun Toovery. 98.
 Leeuw en sijn wonder. 263.
 Lepidus van macht ontbloot. 70. 2 Deel.
 Leopoldus van den Duyvel mishandelt. 67.
 Lechus Poolsch Koninck; verkrijgt de kroon
 door bedrog. wort gedood. 36. 2 Deel.
 Liefde tot het Vaderlandt. 165. & seq.
 Lepidus omgebracht. 45. 2 Deel.
 Lodewijck van Beyeren gedood. 35. 2 Deel.
 Londen verbrandt. 32.
 Louis Konink van Hongarien, sijn dood. 360.
 Lucius Pius temt de Sarmatē, wort onth. 183
 Luykenalers geschillen met den Bisschop. 235.
 Luchino Burg-grave van Milanen, sijn. Hi-
 storie. 118. 2 Deel.
 Ludovicus Sfortia, Hartogh van Milanen,
 sijn Historie. 132. 2 Deel.

M.

Mattæus Burg-grave van Milanen, sijn Hi-
 storie 123. 2 Deel.
 Macrinus groote wreechtheyt. 213.
 Mahomet Kirys dood. 226.
 Mariamne van haer man Herodes gedood. 4.
 2 Deel.
 Mariana hovaerdige Vrouw. 317.
 Megaleas dood sich selven. 80. 2 Deel.
 Melaetsche hun boosheyt. 78.
 Melaetsheyt door Toovery. 79.
 Mensch in een Hondt verandert. 10.
 Messalina een onkuysche Vrouw. 135.
 Milanesen smadige straf. 236.
 Mithridates in sijn bed versmoort. 10. 2 Deel.
 Moeders kinder-moort. 121. 122.
 Moeder en kint vervoert. 123.
 Moorden. 290.
 Moort in Piemont. 205. 2 Deel.
 Moort van Hannibal Bentivoglie. 237.
 Moordadigheden. 318. & seq.
 Molon dood sich selven. 83.
 Sijn vrouw en kinderen gedood. ibid.
 Monaco haer afval 199. 2 Deel.
 Monnicken bedrogh. 62.
 Morat Rais, wreet rover. 208.
 Monte Feltri sijn wreechtheyt. 214.
 Muley-Affens ongeval. 363.

N.

Naiam verrader gedood. 196.
 Natuur verkracht. 287.
 Nieuwgierigheyt die doodelijk is. 40. 2 Deel.
 Nero wreet tegens sijn Moeder. 186.
 Noceras Slot-voogts wanhopige daet. 38. 2 d.
 Northumberlant onthalt. 225.
 Novello Carrara, sijn boosheyt gestraft. 214.

O.

Ongeval gedreyght. 27. 2 Deel.
 Ongevallen van het huys te Medicis. 238.
 Ongeluckige dood. 222.

Onnosele

R E G I S T E R.

Onnossele bloetschande, 255.
 Onnosseleyt beweert. 116.
 Oorlog tusschen Carel de Stoute en Zwitzers. 233.
 Oorspronck van het Rijck van Arles, 229.
 Ofse sprecckende, 9.
 Ottomannische ongevallen, 255. 2 Deel.
 Ottocarus sijn trouwloosheyt, 3.
 Otto Keyser, sijn rechtvaerdigheyt. 139.
 Ouders door hun kinderen geredderr, 115.
 Oversten van hun krijgs-knechtē gedood, 201.
 300.
 Oyevaers gevecht, 9.
 Overspeelders en hoereerders gestraft, 130.
 Ouders verfinden hun kinderen, 188.
 Oude moort-lagen, 250.
 Oude wijze van Inwyen der Sweetsche Konin-
 gen, 304.

P.

Parifates wreede Vrouw, 213.
 Pauselijcke wreetheyt, 216.
 Peter Candiano, Tyrangedood, 214.
 Pertharius wonderlijck in sijn Rijck geroepen. 115. 32. 2 Deel.
 Persische Ongevallen, 220. 2 Deel.
 Parthenius dood, 35. 2 Deel.
 Phasaël dood sich selven, 2. 2 Deel.
 Pharsaliſche strijt, 54. 2 Deel.
 Philippus Koninck, mynedigh, 2.
 Philips Prins van Orangies dood, 312.
 Philippus Roomsch Keyser gedood, 32. 2 d.
 Princen Vee-hoeders, 307.
 Pharnaces Vader-moorder, 47. 2 Deel.
 Proculus door een klok verplettert, 359.
 Popielus Poolſch Koninck, van de Muysen
 verflonden, 7. 2 Deel.
 Perennis sijn snooden handel, 85. 2 deel.
 Wort onthooft, 85. 2 deel.
 Pheræuseen wreet Vorst, 211.
 Plurs overstort, 20.
 Pompeius daden, 42. 2 deel, & seq.
 Sijn dood, 56. 2 deel.

Pompeii soonen dood, 62. 2 deel.
 Ptolemeus Latur, een wreet Tyran, 220.
 Prins Willem van Nassou, sijn ongeval, 273.
 2 deel.

Q.

Quel-geesten, 63.
 Quellende Toovenaers, 73.
 Quintilius Varus nederlaeg en dood, 270.

R.

Rodoald in overspel gedood, 28. 2 deel.
 Recht bedrogen, 272.
 Richard Engelsch Koninck, om een schat ge-
 dood, 12. 2 deel.
 Riccius Monteclarus, een wreet mensch, 215.
 Roelant sterft van dorst, 316.
 Rijck met loopengewonnen, 36. 2 deel.
 Rohan Ridder, sijn beklæglijcke dood, 276.
 2 deel.
 Roma door besweering van pest verlost, 72.
 Romas oorspronkelijke heerschappy, 42. 2 deel.
 Roomsch Keyser-rijk verhandelt, 42. 2 deel.
 Romanus Argyrus wondere dood, 223.
 Roomſche Pausen die gedood zijn, 94. 2 deel.

S.

Saxen vermeersteren Engeland, 15. 2 deel.
 Sabbatten der Toveressen, 103.
 Scamachische wreetheyt, 146.
 Schrickelijcke verdachtheyt, 256.
 Scipio dood sich selven, 61. 2 deel.
 Siciliaense Vesper, 132. 248.
 Salsburg door een bergh overvallen, 365.
 Schat wonderlijck gevonden, 13. 2 deel.
 Silvester de 2 Paus, sijn Historie, 81.
 Slaef vermoort sijn Heer, 310.
 Slagh van Philippi, 67.
 Snoode soon tegen sijn Vader, 188.
 Snoode moort onder de Romeynen, 88. 2 deel.
 Soon onthalt sijn Vader, 170.
 Sophy wreedden handel, 238. 2 deel.

R E G I S T E R.

Sophocart verbrandt. 282.
 Stormen en Aertbevingen. 19.
 Stantvastige Vrouw. 281.
 Striges. 103.
 Stuk geschuts schrickelijk van groote. 219. 2 deel
 Sware Nederlagen. 268.
 Sultana Basse gevangen. 263. 2 deel.
 Swanhuys droeve dood. 306.
 Swabische Vrouwen dapperheit. 368.
 Sweetsche Koningen gedood. 20. 2 deel.

T.

Tado sijn Historie. 220.
 Tarpeja verraderesse gestraft. 192. (& seq.
 Tempeliers instelling. 231. Verwoestinge. 232.
 Tiberius wreetheyt. 211.
 Timoclea een kuysche Vrouw. 133.
 Thomas Morus dood. 357.
 Thomas Cromwels dood. 363.
 Tooren sonder schade gevallen. 114.
 Thracische Vrouws selfsame liefde. 367.
 Theodosius Keyser, sijn wreetheyt. 219.
 Theodorus Metochita. 93.
 Tover werck, feer verschrickelijk. 40. 2 deel.
 Tovaers en Toveryen. 65. & seq.
 Tovaer van een slange verniet. 69. Tovermon-
 niks korte reyfe. 69. Toveressen wreetheyt.
 74. & seq. Tovaer 3. mael gehangen. 76.
 Trouloose Echt. 253. Trouwe honden. 155. 2 d.
 Tryfus een wreet Vorst. 213.
 T'samensweeringen. 243. & seq.
 Tullia snoode dochter. 185.
 Turckē hun konst om slangē weder te roepē. 102.
 Tyrannus snood. Priester. 131.
 Tyranny gestraft. 175.

V.

Valckenburghs Historie. 267. 2 deel.
 Valsche Vorsten. 157. 2 deel.
 Vaders Kinder-moort. 122. 124.
 Verraders gestraft. 102. Andere verraders. 258.
 Verraders eeten malkanderen. 266.
 Vee verwildert. 8.
 Verschijningen. 47. & seq. 91. & seq. iii. 316.
 Aen Brutus. 68. 2 deel.
 Vervloeking van Popielus gestraft. 7.
 Andere vervloekingē. 47.
 Vesuvius of Monte di Soma ontsteeken. 34.
 Veriatus Koninck der Lusitanen vergeven. 356.

Vitold wreet Tyran. 211.
 Vleesch regen. 9.
 Vogel gevecht. 9.
 Vont om krijgs-volck te toomen. 43.
 Voortekenen van ellende en nederlagen. 8.
 Vortigernus Koninck verbrant. 15. 2 deel.
 Vratisslaus vreemde geschiedenisse.
 Vrouw slacht haer Man. 256.
 Vorstelijcke gramschap. 217.
 Vorsten verbrant. 305. Vorsten ontrouw. 6.
 Vorsten roof. 284.
 Vreemde offeranden. 98.
 Vreemde dood. 303.
 Vrywillige wraeck. 309.
 Vulcano. Eylandt. 39.
 Vreemt geval van Vorst Hendrick van Meecke-
 lenburgh. 361.
 Vreemde geschiedenis van den Heer van Leer-
 dam. 145. 2 deel.
 Vuyr ongeval. 275. 2 deel.

W.

waldensen swaerlijck vervolght. 241.
 Water in bloet verandert. 10. Water ongeval-
 len. 22. & seq. Water-noot. 151. 2 deel.
 Wederspanningheyt gestraft. 225.
 Weerwolven. 96. & seq.
 Wenceflaus Boheemsch Konink, sijn dood. 244
 Wilde beesten vallen in de Stede. 9.
 Willem de 2 Grave van Hollands Historie. 138.
 Wint verkoopers. 65.
 Wisselvalligheden van Staet. 355.
 Wonderlijk hol. 11. Wonderlijk Meyr. ibid.
 Wondere Toovery. 76.
 Wonder-tekenen. 38. Wondere geschiedenis. 95
 Wonderlijk bedrogh van den Duyvel. 97.
 Wondere dienstbaerheit van den Duyvel. 98.
 Wondere-voorfegging van den Duyvel. 109.
 Wonderverhael van Chunibert. 110.
 Wondere verlossingh. 112.
 Wondere lust in een swangere Vrouw. 256.
 Wondere gevallen. 359.
 Wreetheden. 203. van eenige tyrannē. 208. & seq.
 Wolfey Cardinael sijn Historie. 357.

Z.

Zberovits onthalt. 227.
 Zeegenars. 71.
 Zee-gedrocht baert een kint. 111.

Druck- en stel-fouten, die, door afzijn van den Schrijver, ingesloopen, aldus te verbeteren staen.

pag. 2. regel 10. daer, leest door.
 ibid. regel 12. Theffalonik, leest Theffalonica.
 pag. 4. regel 32. onthalfen, leest ombrengen.
 pag. 9. regel 33. Thuningenlandt, leest Thuringerlandt.
 pag. 12. regel 10. een, leest en.
 pag. 14. regel 9. Romen, leest komen.
 pag. 20. regel 21. Europum, leest Europæum.
 pag. 25. regel 2. verandert, leest verhandelt.
 pag. 34. regel 5. Homa, leest Soma.
 pag. 38. regel 21. Cacilius, leest Cæcilius.
 pag. 39. regel 36. Climera, leest Chymæra.
 pag. 45. regel 16. geworden, leest geworpen.
 ibid. regel 27. groent, leest grondt.
 pag. 46. regel 14. de lucht, leest besmettingh der lucht.
 pag. 57. regel 20. Vrouwe, leest vrient.
 pag. 60. regel 1. geraeckten, leest geraeckte. en dit meer elders.
 pag. 63. regel 37. fy, leest hy.
 pag. 66. regel 34. konnen, leest konnende.
 pag. 72. regel 29. Ampers-water, leest Amphitheater of Coliseo.
 pag. 75. regel 15. en kennende, leest erkennende.
 pag. 76. regel 26. hielpen, leest helpende.
 pag. 77. regel 21. Maleficarn, leest Maleficarium.
 pag. 80. regel 31. Moribus, leest Motibus.
 pag. 81. regel 22. at te sweeren, leest afzweeren.
 pag. 84. regel 27. en Synode, leest een Synode.
 pag. 85. regel 22. Tordasti, leest Tardasti. gedwaelt, leest gedraelt.
 pag. 92. regel 19. Tulgeso, leest Fulgeso.
 pag. 93. regel 1. Ferrara, leest Ferrata.
 pag. 93. regel 8. heeft hy, leest heeft.
 pag. 99. regel 36. geleydt, leest geleydt wordt.
 pag. 118. regel 15. Domelis, leest Danielis.
 ibid. regel 34. Illeby, leest Illeben.
 pag. 126. regel 34. fy, leest hy.
 pag. 129. regel 28. Lucrillus, leest Lucullus.
 pag. 130. regel 26. Ædipus, leest œdipus.
 pag. 136. regel 4. Heneschal, leest Seneschal.
 pag. 142. regel 18. konde, leest konnende.
 pag. 148. regel 23. naest speelen, leest naeste speelen.

pag. 159. regel 19. vervoert, leest verovert.
 pag. 161. regel 11. achter, leest voor.
 pag. 163. regel 36. Palynices, leest Polynices.
 pag. 167. regel 17. Bernic, leest Berwick.
 pag. 178. regel 25. hebben, leest hebbende.
 ibid. regel 26. van, leest want.
 pag. 186. regel 30. socht den twist van, leest den twist socht den.
 pag. 187. regel 29. waer uyt hy van een Priester bekennt wiert, leest wiert hy daer uyt door een Priester bekennt.
 pag. 191. regel 16. om, leest nae.
 ibid. regel 19. Naurkerus, leest Naucerus.
 pag. 192. regel 13. fy zouden, leest fy soude.
 pag. 208. regel 19. kinderen, leest beenderen.
 pag. 210. regel 13. om doen brengen, leest om doen brengen heeft.
 pag. 212. regel 1. veroordeelders, leest veroordeelde.
 pag. 239. regel 18. Livius, leest Jovius.
 pag. 242. regel 14. Grielfischen, leest Guelfischen.
 pag. 248. regel 22. Palgralogus, leest Palæalogus.
 pag. 255. regel 17. en hy wiert, leest wiert hy.
 pag. 255. regel 28. willende, leest behoorende.
 pag. 258. regel 11. Phæra, leest Phædra.
 pag. 275. regel 22. presy, leest prety.
 pag. 285. regel 28. Heycinische, leest Hyrcinische.
 pag. 289. regel 23. Sy dan, leest Hy dan.
 pag. 304. regel 24. Uphalen, leest Upsalen.
 pag. 309. regel 18. Deenen, leest Sweden.
 pag. 310. regel 12. hem, leest hen.
 ibid. regel 24. zien, leest doen.
 pag. 314. regel 16. quarto luna, leest quarta luna.
 pag. 317. Silvia leest Silvio.
 pag. 355. regel 12. ver gelijk was, leest eer gelijk was.
 pag. 358. regel 15. Illycum, leest Illyricum.
 ibid. regel 23. Stadt van Toscane, leest Staet van Toscane.
 pag. 359. regel 11. abeste, leest obesse.
 ibid. regel 23. minc, leest nunc.

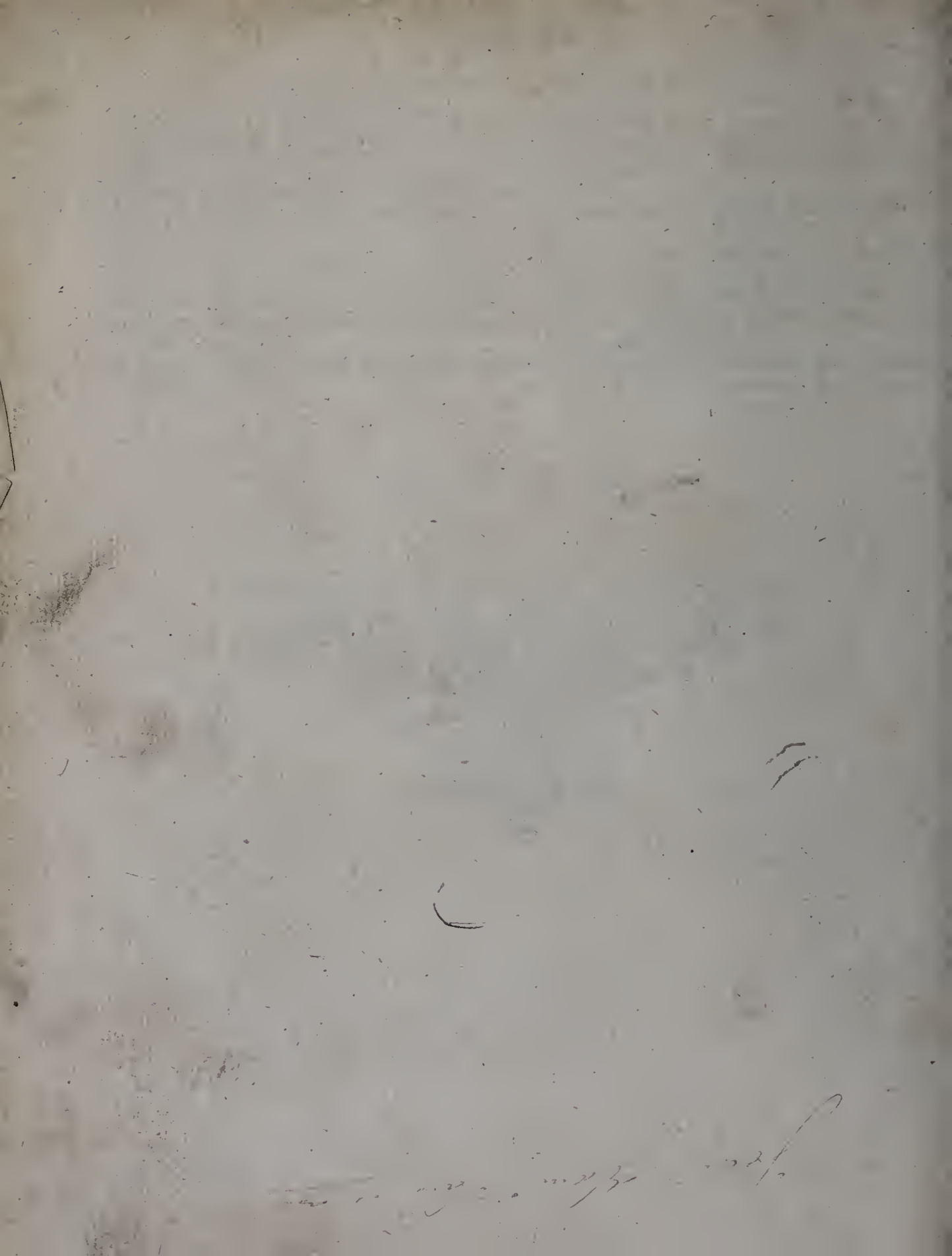
Tweede Deel.

pag. 3. regel 36. afgekofst, leest afgekocht.
pag. 4. regel 12. Salonre, leest Salome.
pag. 17. regel 31. met hen, leest men hem.
pag. 53. regel 22. Pharfatische, leest Pharfalifche.
pag. 82. regel 29. en beloofde, leest beloofde.
pag. 108. regel 32. Rimins, leest Rimini.
pag. 109. regel 23. Catere, leest Latere.
pag. 137. regel 32. menende, leest meende.
pag. 161. regel 31. loochenen, leest loogens.
pag. 176. regel 18. Caloffus, leest Coloffus.
pag. 177. regel 4. Pyrameefche, leest Pyremee-
fche.
pag. 179. regel 17. verloft heeft, leest verloft
wierdt.

pag. 190. regel 13. miffchien, leest miffchende.
pag. 196. regel 33. fterven, leest fterve.
pag. 105. regel 23. als, leest alhoewel.
pag. 215. regel 18. Indoflan, leest Indoftan.
pag. 222. regel 28. op hun hoofd, leest om hun
hoofd.
pag. 224. regel 27. Afpaar, leest Afpaan.
pag. 240. regel 21. Marnecos, leest Marocos.
pag. 249. regel 28. Teflanen, leest Feflanen.
pag. 251. regel 1. uyt te fpatten, leest uytfpatten.
pag. 261. regel 7. Muphy, leest Muphty.
pag. 262. regel 38. hoe groot verdriet, leest
had groot verdriet.
pag. 279. regel 18. verdreven, leest verderven.
pag. 274. regel 32. mienaer, leest nienaer.

E Y N D E.

SPECIAL

88-B

29823

v.1-2

